Ioan Marin MĂLINAȘ

PENTARHIA, vol. III/3
ΠΕΝΤΑΡΧΊΑ, τόμος III/3

Biserica Asiriană (Nestoriană), Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία, Assyriae Ecclesia, în două părți

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ

Ioan Marin MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, Vol. III/3

Dedic această lucrare Domnului Prof. univ. Dr. Remus Rus, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității din București, un bun cunoscător al istoriei, teologiei, liturgicii și tradiției siriene, de toate confesiunile [asiriană (nestoriană), monofizită, rum-ortodoxă, precum și al bisericilor unite desprinse din ele], cu ocazia împlinirii vârstei patriarhale de 80 de ani (1.01.1942-1.01.2022), cu toate doririle de sănătate, putere de muncă și viață lungă, alături de soția Dânsului, Doamna Prof. Lidia Rus. În același timp, îi mulțumesc și pentru toate îndrumările și ajutorul dat la redactarea acestui volum și al celor anterioare, din seria *Pentarhia*.

Dr. Ioan Marin Mălinaș
Arhimandrit

Neunkirchen, Austria, 1 Gerar 2022,
Tăierea-împrejur cea după trup a Domnului,
Sfântul Ierarh Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei,
Începutul anului civil.

Ktesiphon - Taq-e Kisra, în anul 2022

Luat din: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/001125-TaqKasra-Iraq-IMG_7945-2.jpg

Ioan Marin MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/3

Biserica Asiriană (Nestoriană)

Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία,

Assyriae Ecclesia, în două părţi

Ilustrații:

Coperta I

1. Ruinele palatului imperial sasanid – *reședința de iarnă* – Taq-e Kisra, din Ktesiphon (Irak), lângă Mahuza, imagine din anul 2014, cu sala tronului în mijloc, numită și „Bolta lui Cosroe” (Șahinșahul sasanid Cosroe I [531-579]) sau „Bolta din Ktesiphon”. Metropola dublă Seleucia-Ktesiphon era numită de evrei în antichitate Mahuza sau *Machoza.*

Luat din: https://fr.wikipedia.org/wiki/Ct%C3%A9siphon.

Bolta palatului are o înălțime de 33 m, lungime de 48 m, lățime de 24,5 m, construită din cărămidă arsă și smălțuită, numită și *Backsteingewölbe* (Boltă din piatră arsă în cuptor), sprijinită pe un zid de susținere, de 7 m grosime. Construcția palatului nu a început sub șahinșahul Șapur I (240-272 d.Hr.), după cum s-ar susține, ci, conform specialiștilor, abia prin anul 560, după ce șahinșahul Cosroe I i-a învins pe Hunii Albi sau *Hephthalites* și după ce acesta a încheiat pacea cu Imperiul Bizantin. În anul 637 palatul a fost cucerit de arabii musulmani, prădat și transformat o vreme în moschee. Taq-e Kisra este o denumire de origine arabă, Kisra sau Kisrā, desemnând noțiunea de Cezar, Împărat sau Kaiser. În persană numele palatului este: طاق كسرى Ṭāq-e Kesrā sau إيوان كسرى Aywān-e Kesrā.

Luat din: Taq-e Kisra – Wikipedia. „Bei Mahuza liegt die Palastruine des Taq-e Kisra.”

2. Ktesiphon, Κτησιφῶν, ruinele palatului imperial sasanid, desen executat de căpitanul Hart, în anul 1824. Luat din: https://fr.wikipedia.org/wiki/Ct%C3%A9siphon.

Metropola dublă Seleucia-Ktesiphon, pe malul drept și stâng al Tigrului (Irak) – a existat între secolele IV î.Hr. și VIII d.Hr. Ulterior, după cucerirea arabă, materialul de construcție din Seleucia-Ktesiphon a fost folosit, începând cu anul 762, la construirea noului oraș Bagdad, situat la o distanță de c. 35 km sud-est, de Ktesiphon, pe locul unui sat asirian (nestorian).[1]

Prima pagină de titlu:

Judecata din Urmă, conform tradiției și artei iconografice asiriene (nestoriene), ilustrație luată din *Evangheliarul Nestorian*, copiat și ilustrat în anul 1497, păstrat în *Bibliothèque nationale de France*, Paris, MS syr. 344, folio 7^{v}. Ilustrația face parte din ciclul de 18 miniaturi, reprezentând *Viața Mântuitorului Iisus Hristos*, atașate la sfârșitul manuscrisului *Evangheliar.* Manuscrisul a fost copiat și ilustrat în anul 1497, în satul 'WRG, din Eparhia Asiriană Siirt, Σύρτη, situată în sud-estul Turciei de astăzi. În anul 1909, Addai Scher Arhiepiscopul catolic „chaldeu” a donat acest manuscris siriac (aramaic) Bibliotecii Naționale a Franței, din Paris.[2] Ilustrațiile au explicații sau *legende* în limbile siriacă și armeană.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Nestorian_Evangelion

Folio 7v: Last Judgment

Anonymous - https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10528607t/f28.item

“Last Judgment”, illustration from the *Nestorian Evangelion*1497, (folio 7v) preserved in Bibliothèque nationale de France, Paris.

https://en.wikipedia.org/wiki/Nestorian_Evangelion

The Nestorian Evangelion (franceză: Évangéliaire nestorien, also known as Vie de Jésus-Christ ['Life of Jesus Christ']; Paris, Bibliothèque nationale de France, MS syr. 344) is a 16th-century Church of the East Gospel Book which contains 18 illustrations depicting the life of Jesus Christ, with captions in Syriac (larger in size) and Armenian. The manuscript was donated by the Chaldean Catholic archbishop Addaï Scher to the Bibliothèque nationale de France in 1909.

The manuscript consists of 10 folios measuring 312 by 198 mm, f1r and f10v (f9v) are blank. According to Jules Leroy, this manuscript would be an illustrated section of a Syriac Gospel Book the MS Syriac No. 15 kept by the Chaldean Patriarchate of Mosul. The 18 illustrations would have been originally attached to the end of that Gospel Book of Mosul. If the belonging to the Gospel of Mosul is proven, this manuscript could date back to the year 1497 AD (1806 AG) and have been copied in the village of 'WRG, in the diocese of Siirt at the time of the patriarch Mar Simeon, and of Mar Yuḥanon, the bishop of Athel, by someone named Abraham who is the son of Dodo.

A doua pagină de titlu:

Darfaș, درفش, *în arabă*, simbolul religios al mandeenilor: o cruce din lemn de măslin, cu brațele legate, nu bătute în cuie, roba sau eșarfa, adică veșmântul pentru botez, format dintr-o bucată lungă de stofă, și lată cam de 40-50 cm, din lână pură, cu franjuri la capete și șapte ramuri de mirt, Myrtus communis. Crucea nu trebuie identificată cu crucea creștină. Cele patru brațe ale crucii simbolizează cele patru colțuri ale universului, iar eșarfa de lână pură semnifică Lumina Lui Dumnezeu – Hayyi Rabbi – și cele șapte ramuri de mirt reprezintă cele șapte zile ale creației lumii văzute și nevăzute. De aceea, multe texte liturgice și rugăciuni ale mandeenilor încep cu propoziția din limba mandee *bšumaihun ḏ-hiia rabia*, adică „În numele

[1] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens*, Urachhaus Verlag, 2005, p. 151.

[2] Leroy, Jules, *Les manuscrits syriaques à peintures conservés dans les bibliothèques d'Europe et d'Orient : Contribution à l'étude de l'iconographie des églises de langue syriaque*, P. Geuthner, Paris, 1964, pp. 417–418 (mie inaccesibilă).

Marii Lumini", constituind echivalentul mărturisirii Trinitare (semnul Sfintei Cruci) creștine și al formei islamice basmala – Bi-smi llāh al-rahman al rahim (În numele lui Allah cel milostiv, îndurat).

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4er

"Iraq: Old Sabaean-Mandean Community is Proud of Its Ancient Faith".

Holy Spirit University of Kaslik – USEK, Open discussion with the Sabaeans Mandaeans Nov 27, 2017.

A treia pagină de titlu:[3]

Planul liturgic al unei biserici asiriene:

1. Absida altarului;
2. Pristolul sau Sfânta Masă, Trapeza, Τράπεζα, „Mormântul Domnului", pe care se slujește „Liturghia credincioșilor" sau Liturghia euharistică: Qurbana, *Euharistia*, ἡ Θεία ἐυχαριστία, ἡ Θεία Κοινωνία, the Oblation [*Margānīthā*, pp. 55-57], Qurbana (Jertfă, compară cu ebraicul Korban קָרְבָּן, vezi *Numerele, 28, 1-15* și alte locuri din *Tora*);
3. Nișa-Chivot sau Tabernacolul;
4. Diaconiconul sau Sacristia, cu micul cuptor, pentru copt prescura;
5. Baptisteriul;
6. Loc de rugăciune;
7. Treapta din fața altarului, care este despărțit de naos, cu o cortină sau perdea, cum este cazul și la armeni și la sirienii monofiziți. Cortina se închide și se deschide la anumite momente, din timpul Sfintei Liturghii. Dintre *Vechii Orientali*, numai copții și etiopienii au iconostas, restul folosesc cortina.
8. Culoarul din mijlocul bisericii;
9. βῆμα, passus, solee, σωλέα, amvon, chor, bema;
10. Masă, „altar", pentru Liturghia catehumenilor, „mormântul lui Adam";
11. Scaunul arhieresc;
12. Scaunul Arhidiaconului;
13. Amvon, pult sau strană pentru lecturile din Vechiul Testament;
14. Amvon, pult sau strană pentru lecturile din Noul Testament;
15. Locul unde stau femeile;
16. Locul unde stau bărbații;
17. Gang, prispă, curte sau pridvor.

Coperta IV

1. *Seleucia – Ktesiphon*, pe drumul mătăsii, hartă arheologică, luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Seleukia-Ktesiphon.

Seleucia, pe malul drept al Tigrului, a fost fondată în anul 305 î.Hr., de către Seleukos I. Nikator (305-281 î.Hr.). Spre deosebire de Seleucia, Ktesiphon, situat vis-à-vis, pe malul stâng al Tigrului, Ktesiphon n-a fost un oraș compact, ci mai degrabă un conglomerat de centre și orășele, după cum se poate distinge și pe harta arheologică de pe coperta din spate. Ktesiphon a fost orașul de încoronare al împăraților sau șahinșahilor sasanizi – regii regilor – reședința lor de iarnă, iar din sec. II î.Hr. dinastia Arsakidă (c. 250 î.Hr. – 224 d. Hr.) a ridicat orașul la rangul de reședință permanentă, împrejmuindu-l cu ziduri masive de apărare. Ktesiphon a devenit și centrul *Bisericii Asiriene de Răsărit*, al cărei Arhimitropolit, *Iazelih* (Întâistătător, Căpetenie) se crede că la Sinodul Bisericii Persiei, ținut în Ktesiphon, în anul 410 ar fi primit titlul de Catolicos, iar la același Sinod, din Ktesiphon, din anul 420 sau la cel din anul 424, pe acela de Patriarh. Se pare însă că abia la Sinodul din Beth-Lapat, din anul 484, când Biserica Persiei a acceptat învățătura lui Nestorie, Arhimitropolitul de Ktesiphon ar fi primit și titlurile de Catolicos – Iazelih – Patriarh?

2. *Cruce asiriană* (nestoriană), azi în Muzeul de Istorie – *Mary muzeýi* (în limba turkmenă), din orașul Mary, Merv sau Meru, situat în oaza din desertul Karakum, pe malul fluviului Murgab, Μάργος, în Turkmenistan. Datare nesigură, probabil c. sec. VI? Crucea asiriană se aseamănă formei malteze a Sfintei Cruci. Crucea asiriană nu are „corpus" sau chipul Lui Iisus Hristos, sculptat, pictat sau incizat pe ea. Privind simbolismul Crucii asiriene, precizăm că în mod normal, are trei puncte sau cerculețe pe brațul orizontal stâng și trei pe cel drept. Mai departe, mai are două puncte sau cerculețe pe partea superioară a brațului vertical și unul pe partea inferioară a crucii. Cele nouă puncte sau cerculețe reprezintă cele nouă rânduieli de slujire din cadrul Bisericii. Între cele două puncte sau cerculețe de pe partea superioară a brațului vertical al crucii se află o coroană cu trei bucăți de zinc, elegant lucrate, care simbolizează Preasfânta Treime.

Luat din: Nestorianisches Kreuz (bigenc.de); Luat din: https://bigenc.de/w/Mary_Museum.

[3] Schema este luată din: Idris Emlek, p. 113: Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)]. Idris EMLEK a preluat-o din: *Expositio officiorum*, Anonnymi auctoris expositio officiorum ecclesiae Georgio Arbelensi vulgo adscripta. Accedit Abrahae bar Lipeh interpretatio officiorum, hrsg. und übers. von R. H. Conolly, II/2 (CSCO 64. 71. 72. 76. /CSCO. S. 25. 28. 29. 32), Paris, 1911–1915. (Réimpression anastatique, Louvain, 1953–1961).

1

2

1. **Mar Ava III, al 122 -lea Catolicos-Patriarh al Bisericii Asiriene de Răsărit, stând pe tronul Patriarhal.**
   Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Awa_III#/media/File:Mar_Awa_III_Royel.jpg

2. **Mar Ava III [născut David Royel], actualul Catolicos-Patriarh al Bisericii Asiriene de Răsărit, după hirotesia încoronării și întronizării ca patriarh, în Catedrala Patriarhală Asiriană Sf. Ioan Botezătorul, din Erbil [suburbia Ankawa ܥܢܟܒܐ (aramaică); عنكاوا (arabă)], Irak, în data de 13 septembrie 2021, de Sărbătoarea înălțării Sfintei Cruci, conform calendarului asirian.**
   Luat din: The Assyrian Catholicos of Erwil – Google Suche

Ioan Marin MĂLINAŞ

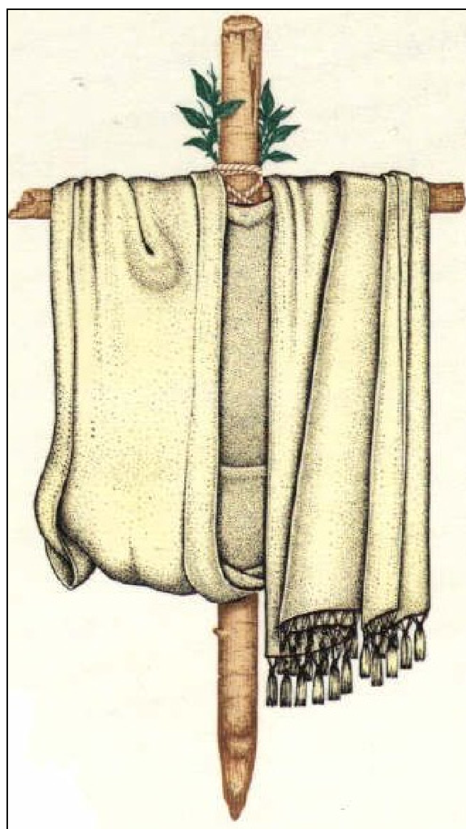
Stema Bisericii Asiriene de Est

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/3

Biserica Asiriană (Nestoriană)

Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία,

Assyriae Ecclesia, în două părţi

).

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2024

Ioan Marin MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/3

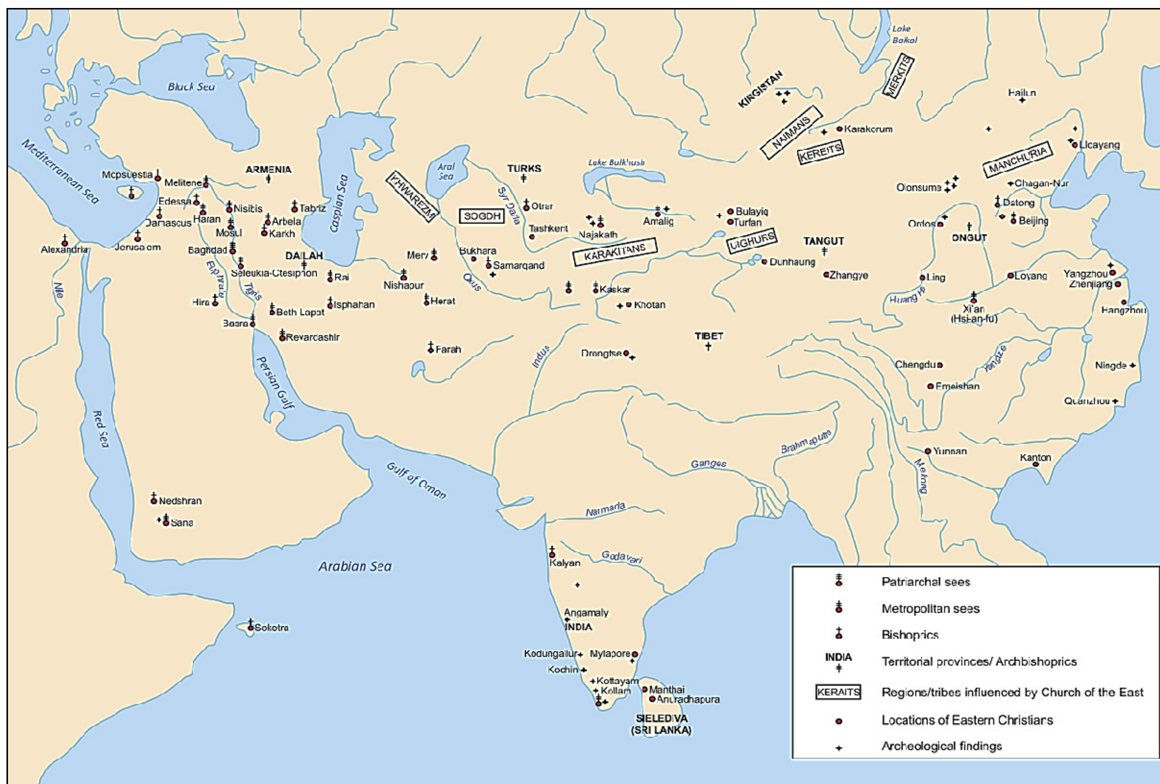
Biserica Asiriană (Nestoriană)

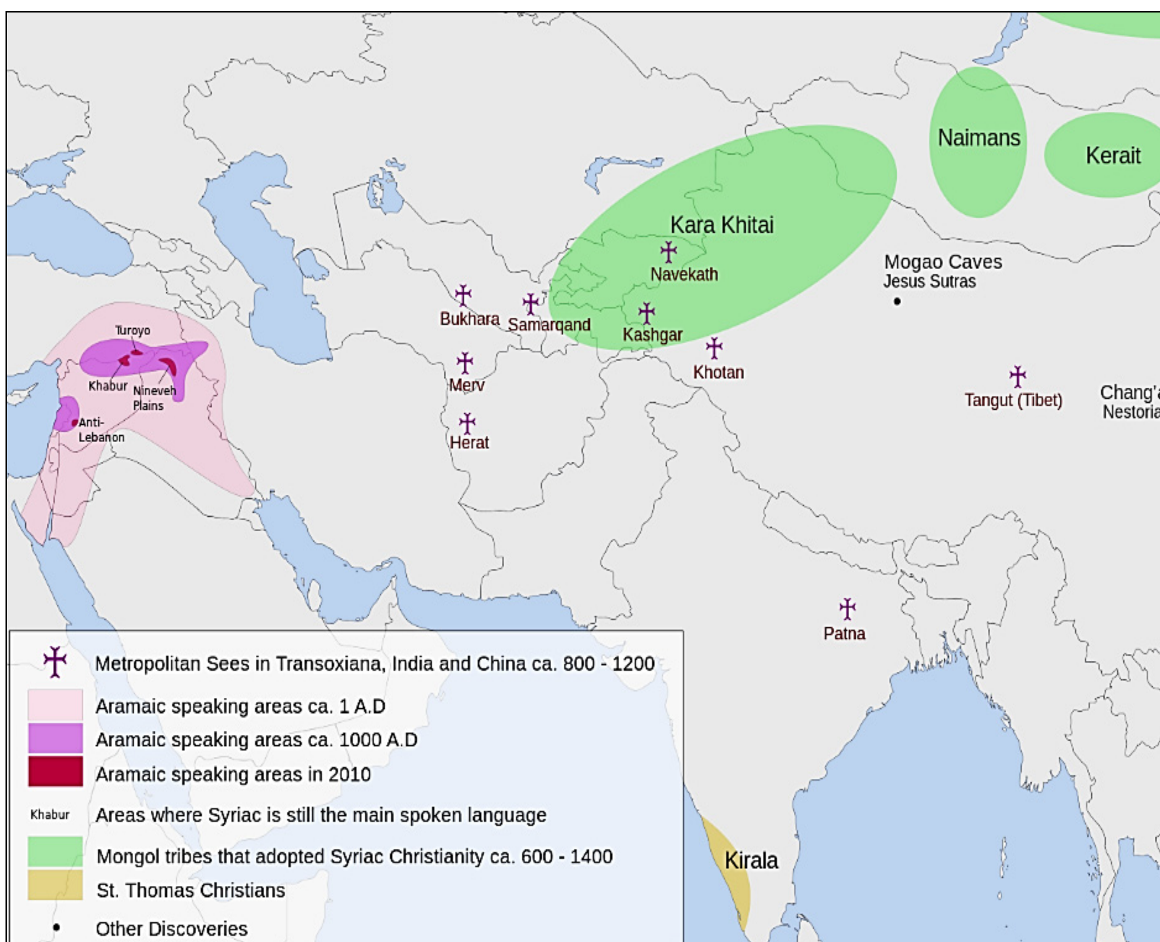
Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία,

Assyriae Ecclesia, în două părţi

ISBN 973-610-439-7
ISBN 978-973-610-439-8
ISBN specific 978-606-37-2270-7

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr.51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Două hărţi, indicând scaunul patriarhal, cele mitropolitane şi episcopale ale Bisericii Asiriene de Răsărit (Nestoriene), în evul mediu – 600-1400 – când aceasta atinsese maxima ei formă de dezvoltare, de înflorire şi de extindere teritorială: din Orientul Apropiat, Irak, Azerbaidjan, Iran (Persia), Arabia Saudită, Yemen, Alexandria (Egipt), până în India (Kerala şi Patna-Bihar), Sri Lanka, arhipelagul Sokotra sau Sukutra (Yemen, lângă cornul estic al Africii), Nepal, China şi Mongolia. Luat din: ***Church of the East - Wikipedia***

Qumran, pe malul nord-vestic al Mării Moarte, Israel: Khirbet Qumran, קומראן (ebraică), خربة قمران (arabă). Propunere sau inițiativă, privind modul în care ar putea fi reconstituit arealul de la Qumran, din perioada celui de al doilea Templu, epoca elenistă și începutul celei romane.[1] Luat din: *https://de.wikipedia.org/wiki/Qumran*

[1] Literatură: Bar-Adon, Pessah, *"The Hasmonean Fortresses and the Status of Khirbet Qumran"*, Eretz Israel 15 (1981): 349–352.

Bar-Nathan, Rachel, "Qumran and the Hasmonaean and Herodian Winter Palaces of Jericho", în *The Site of the Dead Sea Scrolls: Archaeological Interpretations and Debates*, (Studies on the Texts of the Desert of Judah, Vol. 57), ed. by Katharina Galor, Jean-Baptiste Humbert, and Jurgen Zangenberg, (Leiden: Brill, 2006), pp. 263–277.

Boccaccini, Gabriele, *Beyond the Essene Hypothesis: The Parting of Ways between Qumran and Enochic Judaism*, Eerdmans, Grand Rapids, 1998.

Broshi, Magen, "The Archaeology of Qumran: A Reconsideration", în *The Dead Sea Scrolls: Forty Years of Research*, D. Diamant & U. Rappaport (Eds.) (Brill-Magnes Press, 1992), pp. 113–115.

Broshi, Magen, and Eshel, Hanan, "Residential Caves at Qumran." *Dead Sea Discoveries 6* (1999), pp. 328–348.

Broshi, Magen, and Eshel, Hanan, "Was There Agriculture at Qumran?" în *The Site of the Dead Sea Scrolls: Archaeological Interpretations and Debates*, (Studies on the Texts of the Desert of Judah, Vol. 57), ed. by Katharina Galor, Jean-Baptiste Humbert, and Jurgen Zangenberg, (Leiden: Brill, 2006).

Cansdale, Lena, & Crown, Alan, "Qumran, Was It an Essene Settlement?", *Biblical Archaeology Review* 20/5 (1995) pp. 24–35, 73–78.

Cansdale, Lena, The Metamorphosis of the Name "Qumran", în *The Dead Sea Scrolls: Fifty Years After Their Discovery, 1947–1997*, Schiffman, Lawrence, Tov, Emanuel, & VanderKam, James, (eds.), (Jerusalem: IES, 2000), pp. 631–636.

Cargill, Robert R., *Qumran through (Real) Time: A Virtual Reconstruction of Qumran and the Dead Sea Scrolls, Bible in Technology 1*, (Piscataway, New Jersey: Gorgias Press, 2009).

Prefața autorului

Lucrarea actuală [Pentarhia, vol. III / 3, Πενταρχίας, τόμος III / 3, Biserica Asiriană (Nestoriană) / Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία, este împărțită în două părți:

***Prima parte,* precedată de *Izvoare și literatură de specialitate*, tratează *Biserica în primele secole: Sinodul Apostolic, despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, schisme, erezii, secte școli* și *Canonul Bibliei*, *cu versiunea canonică și scripturile apocrife*, este o prezentare retrospectivă a Bisericii primare, înainte de primul Sinod Ecumenic, de la Niceea (325), respectiv de cel de la Efes (431).**

***Capitolul întâi* poate fi considerat și un fel de *preambul*, privind evoluția Bisericilor Vechi Orientale, înainte de Niceea, 325 și până la evenimentele de la Efes, din anul 431 și de la Calcedon, din 451, care au marcat și începutul sciziunilor sau a despărțirilor de Biserica Universală, mai întâi a asirienilor (nestorienilor) și apoi a monofiziților (sirieni, armeni, copți, etiopieni, mar-tomiții din Kerala-India etc.). Parcurgând acest prim capitol, cu tot spectrul lui de schisme, erezii și secte, îți pui pe bună dreptate întrebarea, cum de a mai rămas ceva autentic în tot creștinismul și nu a ajuns să fie cu totul denaturat și falsificat. Că nu s-a întâmplat așa, este meritul teologilor și ierarhilor greci, cu spiritul lor speculativ și polemic, care au rezistat până la urmă tuturor curentelor contrare și eretice, care s-au abătut asupra Bisericii.**

***A doua parte* sau *Capitolul al doilea* prezintă *Biserica Asiriană de Răsărit, desprinsă din Patriarhia Ortodoxă a Antiohiei*, această biserică orientală fiind pe nedrept numită *nestoriană* sau preefesină. Capitolul al doilea se încheie cu *Varia*, unde ne ocupăm de *Sfinți și de personalități din lumea asiriană*:**

a. Asirieni (Nestorieni);[1]

b. Biserica Chaldee sau uniții cu Roma etc.[2]

**[1] Luat din: List of Christian denominations by number of members – Wikipedia.
Despre *Biserica Asiriană de Răsărit* (Nestoriană) a făcut o încercare destul de naivă de popularizare Ierom. Agapie Corbu, *Biserica Siro-Orientală: istorie și geografie*, în rev. *Tabor*, Cluj-Napoca, an XVII, nr. 10, octombrie 2023, pp. 16-21. Autorul acestui articolaș aparține chinoviei Schitului „Buna Vestire”, din Almaș, jud. Arad.**

**[2] *Ibidem*. În realitate există 24 de biserici unite: 15 de rit bizantin, și 9 de rit vechi oriental: 2 sirian-răsăritean, 3 sirian-apusean, 1 armean și 3 de rit alexandrin. Cele de rit bizantin sunt următoarele:
Biserica Unită Ucraineană, cu 5,5 milioane de credincioși;
Biserica Melkită Catolică, cu, 1,6 milioane de credincioși;
Biserica Română Unită, cu 0,5 milioane de credincioși;
Biserica Unită Ruteană (Podkarpatia), cu 0,4 milioane de credincioși;
Biserica Unită Ungară, cu 0,3 milioane de credincioși;
Biserica Unită Slovacă, cu 0,3 milioane de credincioși;
Biserica Unită Belarusă, cu 0,1 milioane de credincioși;
Biserica Unită Italo-Albaneză sau Italo-greco-albaneză, cu 0,01 milioane de credincioși;
Biserica Unită din Croația și Serbia, cu 0,01 milioane de credincioși;
Biserica Unită a Georgiei, cu 0,01 milioane de credincioși;
Biserica Unită a Albaniei, cu 0,01 milioane de credincioși;
Biserica Unită Rusă, cu 0,01 milioane de credincioși;
Biserica Unită a Greciei, cu 0,006 milioane de credincioși;
Biserica Unită a Macedoniei de Nord, cu 0,001 milioane de credincioși;
Biserica Unită Bulgară, cu 0,001 milioane de credincioși.**

Inițial, intenționam să încheiem *seria* de zece volume, din *Pentarhia patriarhilor*, cu volumul Pentarhia, vol. III / 3, Πενταρχίας, τόμος III / 3, Despre Bisericile Orientale, Σχετικά με τις ανατολίτικες εκκλησίες, Reluări, sinteze și cronologie, Βιογραφικά, συνθέσεις και χρονολογία, însă am renunțat din cauza imensei literaturi de specialitate și a bogatei istorii pe care a avut-o Biserica Asiriană. Următorul volum final al seriei PENTARHIA, urma să fie dedicat bisericilor monofizite: Siriacă, Armeană, Coptă, Etiopiană, Nubia, Kerala (India) etc., precum și a celor *unite* desprinse din ele.

Un preambul al istoriei Bisericii Asiriene, cu lista iazelihilor, adică a catolicoșilor-patriarhi sau a *întâistătătorilor*, cititorul îl va găsi și în primul volum al seriei noastre *Pentarhia*, pp. 158-171: Ioan Marin Mălinaş, *Dipticon sau cronologie patriarhală şi imperială*, Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu şi Conf. Dr. Constantin Mălinaș, 398 p.

Privitor la Creștinism, menționăm cu regret stilul nedrept, încetățenit în terminologia bisericească și teologică, de-a se vorbi doar de *apusul latin* și de *răsăritul ortodox*, ignorându-se cu bună știință a treia ramură – *de fapt prima*, după importanță și vechime – sau linie, a acestei religii: *orientul sirian*, cu un teritoriu imens, începând din Liban și estul Turciei, până în Persia, China, Mongolia, sudul Indiei (Kerala) etc. Greșeala începe cu Părintele Istoriei Bisericești, Eusebiu Episcopul Cezareei Palestinei (263-340), care s-a ocupat numai de problemele de istorie bisericească, din cadrul Imperiului Roman, ignorându-le pe cele care se aflau în afara frontierelor acestuia și a fost continuată cu bună știință și de ceilalți istorici, până în secolul al XX-lea. Acest fenomen se explică din cel puțin patru motive:

1. **Creștinii sirieni se aflau în mare parte înglobați în Imperiul Persan, cu posibilități dificile de legătură și contact, cu frații lor din Imperiul Roman (apoi Bizantin), dușman al șahinșahului, pentru a nu fi acuzați de autoritățile de stat locale ca trădători și spioni, ai acestuia din urmă.**
2. **În urma controverselor hristologice, din secolul al V-lea, era condamnată fiecare Biserică, care n-a primit deciziile de la Efes (431) și de la Calcedon (451), Biserica Siriană aflându-se în fruntea lor. Astfel ea a început să fie marginalizată de către greci și de către latini – în calitate de schismatică și eretică – ajungând să dispară din conștiința Bisericii Universale, a apusenilor creștini, din dreapta Eufratului și a celor europeni.**
3. **Era suficientă concurența și lupta pentru hegemonie, dintre limbile greacă și latină și nimeni în Imperiul Bizantin nu mai dorea să mai stimuleze și limba aramaică sau siriacă, ca în acest fel să fie încurajat încă un concurent în plus.**
4. **În secolele următoare din cauza ereziilor nestoriene și monofizite, la care adăugăm pierderile de credincioși în urma fenomenului de islamizare a creștinilor din Orient, bogata literatură siriacă n-a mai interesat în mod deosebit decât puțini teologi, din apusul Europei latine și din lumea ortodoxă greco-slavonă, menținându-se doar la un nivel strict redus și academic, fără șanse de popularizare, cum a fost cazul cu limbile latină și greacă, de-a lungul secolelor.**

Situația s-a menținut până în secolul al XX-lea, când *orientul siriac* a fost aproape *redescoperit*, adică interesul pentru limba, scrierile, ritul, istoria și tradițiile bisericilor siriece au început să-i intereseze pe teologii, canoniștii, istoricii și filologii europeni și pe cei americani.[3]

[3] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, p. 10.

Fericitul Ieronim îl numește pe *Hegesip* [Ἅγιος Ἡγήσιππος, d. 110 – c.180], „părintele istoriei bisericești” [nu pe Eusebiu de Cezareea], cel dintâi după Sf. Evanghelist Luca – cu *Faptele Apostolilor*. Hegesip a fost evreu, convertit la creștinism, autor al lucrării *Hypomnēmata* Ὑπομνήματα, (Amintiri, Memorii), în cinci cărți, redactată în anul 174 [Eusebius, *Hist. Eccles*., II 23; III 20; 32; IV 8; 22]. Lucrarea este complet pierdută, cu excepția a opt pasaje, citate de Eusebiu, de la care aflăm și despre existența ei. Numele de istoric bisericesc i l-a dat însă Fer. Ieronim, care a definit Hypomnēmata o *Istorie bisericească*, tratând evenimentele „…de la Patima Domnului, până la propria sa perioadă [a lui *Hegesip*, n.n.], în cinci volume.” Hegesip cunoștea și *Evanghelia Evreilor*, din care a și citit, pentru că stăpânea limbile semitice.[4] Vezi: Hieronymus, *De viris illustribus*, 22. [Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Hegesippus_(chronicler)].

În cele ce urmează ne vom ocupa doar de *Biserica Asiriană de Răsărit* sau *Biserica Persiei*, numită în mod nedrept „nestoriană”.[5]

În afara manualelor de istorie bisericească, în literatura românească, preocupările față de *nestorianism*, dar nu și privitor la *asirieni*, încep cu lucrarea profesorului de teologie, Dr. Nicolae Popoviciu, de la Sibiu, viitorul episcop de Oradea (1936-1950, † 1960), *Începuturile nestorianismului. Cu specială considerare asupra anatematismelor Sf. Ciril*, Sibiu, 1933, 76 p. Actualmente, literatura românească se poate mândri cu zeci de contribuții științifice, venite din partea multor autori contemporani, care s-au aplecat cu multă acribie, asupra istoriei și specificului dogmatic, liturgic, filologic și canonic al Bisericii Asiriene de Răsărit. Această listă am atașat-o la sfârșitul prezentului volum.

Pentru literatura de specialitate, în spațiul de limbă germană menționăm lucrarea manual de istorie, teologie și liturgică al Bisericii Asiriene de Răsărit întocmită de Părintele Prof. Dr. Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten*. Die Eucharistiefeier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari, Paulinus Verlag, Trier, 2008, 447 p. Lucrări similare, autorul a redactat și privitor la Biserica iacobită sau siro-monofizită, precum și al celei maronite.[6] În aceeași categorie se înscrie și studiul lui Irené-Henry Dalmais, *Die*

---

[4] Vezi: Hegesippi fragmenta, scriptor Christianus, fuit primus historiographus ecclesiasticus (c.165-175), scilicet post Sanctum Lucam auctorem Actuum Apostolorum:
***Hypomnèmata* (Mémoires) (II° s.), trad. du grec Sébastien Morlet : Premiers écrits chrétiens, Gallimard, coll. "La Pléiade", 2016, pp. 983-990.**
Source : Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique*, II.23.3-19, IV.8.1-2, IV.11.7, IV.22.1-8, trad. Émile Grapin, Picard, 1905-1913, 3 vol. ; trad. Gustave Bardy, Cerf, col. „Sources chrétiennes”, 1952-1960, 4 vol.
Jonathan Bourgel: *Jewish Christians and Other Religious Groups in Judaea from the Great Revolt to the Bar-Kokhba War*. Dissertationsschrift, Universität Tel Aviv, Tel Aviv 2009 (PDF; 6,7 MB), *zu Hegesipp*: pp. 75-79 u. ö.
Hans Lietzmann: *Hegesippos 7*. In: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (RE). Band VII,2, Stuttgart, 1912, col. 2611 f.
Frank Schleritt (Hrsg.): *Hegesipp*. Übersetzt und eingeleitet von Frank Schleritt. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2016.
Remus Rus, „Hegesip”, art. în *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Ed. Lidia, 2003, pp. 344-345.
Theodor von Zahn (1838-1933), în: *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 2 (1877-8), p. 288;
și *Theologisches Litteraturblatt*, (1893), p. 495.

[5] Pentru asirienii de est (nestorieni), vezi lucrarea: Aubrey Russell Vine [M.A., B.D., B.Sc.], *The Nestorian Churches*. [A Co (B-Ok - Xyz) PDF]. A Concise History of Nestorian Christianity in Asia from the Persian Schism to the Modern Assyrians, by…, London, 1937, Independent Press, LTD Memorial Hall, E.C.4, 227 p.

[6] Andreas Heinz, *3 oct. 1941, în Auw an der Kyll, Rheinland-Pfalz, Germania, a fost asistent, apoi prof. univ. de *Liturgică* la Facultatea de Teologie Catolică, din Trier, iar după pensionare, în anul 2017 a devenit Canonic onorific al Capitolului Catedralei Arhiepiscopale, din Luxemburg. Din numeroasele lui lucrări menționăm doar câteva, care prezintă și legătură cu tema lucrării noastre:
***Glaubenszeugen und Fürsprecher*, Die Heiligen des Saarlandes, Saarbrücken, 1980, ISBN 3-921646-23-5.**
***Die Feier der Taufe nach dem Ritus der Syro-Antiochenischen Kirche*, Kottayam/Kerala/Paderborn, 1996.**
***Die Heilige Messe nach dem Ritus der Syrisch-maronitischen Kirche*, Trier, 1996.**
***Fest und Feiern im Kirchenjahr nach dem Ritus der Syrisch-Orthodoxen Kirche von Antiochien*, Trier, 1998.**

nichtbyzantinischen orientalischen Liturgien, în vol. II, pp. 101-140; dar și *Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band II, hgg. von Wilhelm Nyssen, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz. Mit Beiträgen von Irené-Henry Dalmais, Wilhelm Nyssen, Peter Plank, Hans-Joachim Schulz und Irenäus Totzke, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1989. Mai vezi: Andrei Macar, „Liturghia Sfinților Apostoli Addai și Mari: expresie liturgică a creștinismului siro-oriental și etapele dezvoltării ei istorice”, în *Cercetare și dialog teologic astăzi*, Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, Editura Doxologia, Iași, 2017, pp. 411-426.

[Prima parte]

a. Frământările din primele secole creștine

Regulile de ordin ritual, stabilite de Sf. Apostol Iacob în FA 15, 19-33, au rămas normative pentru timpurile care au urmat, nemaiputând fi nici contestate, nici oprite, pentru că veneau de la o autoritate de primă mână. Acest lucru s-a și văzut în secolul al doilea creștin și în timpul ce a urmat.[7] Biserica și-a urmat evoluția, așa că pe la anul c. 170 se înregistrează cea mai veche listă canonică, ajunsă până la noi, a cărților Noului Testament sau Legământ, din *Canonul Muratoriu*, cu cele patru *Evanghelii* (Matei, Marcu, Luca și Ioan), *Faptele Apostolilor*; treisprezece *Epistole*, de la Pavel, Ioan 1 și 2; *Apocalipsa* lui Ioan; *epistolele* către Evrei, a lui Iacob, a lui Petru 1 și 2, a lui Ioan 3 au fost omisă; incluzând în plus *Înțelepciunea lui Solomon* și *Apocalipsa lui Petru*.[8]

Cu puțin timp înainte de asedierea Ierusalimului, în anul 70, creștinii de acolo s-au refugiat în partea de răsărit al luncii Iordanului, în orașul Pella, Πέλλα, situat lângă actualul sat arab Țabaqat Faḥl, طبقة فحل, la sud-vest de orașul Irbid, azi în Iordania. Strămutarea comunității creștine la Pella, a avut urmări dezastruoase pentru evoluția și viitorul Bisericii din Ierusalim și a autorității ei precumpănitoare, în lumea creștină de atunci și de mai târziu, locul și rangul ei fiind luat de către Biserica Antiohiei, fiindu-i chiar subordonată acesteia din urmă, prin Mitropolia sufragană a Cezareei Palestinei, de care a ținut, până în anul 451.[9]

Fondul comun al învățăturii gnosticismului constă în: *dualism* sau *diarhie*, Δυαλισμός ή Διαρχία, Dualismus (lat.); *emanaționism*, de la προβολαί; posibilitatea de mântuire prin *gnoză*, γνῶσις [Gnoză = *Cunoaștere prin intermediul rațiunii*, DEX].[10] Idei gnostice se regăsesc și în alte religii, de pildă în islam, dar și în cabbala (care nu este o religie).[11] Noi menționăm două feluri de gnosticism: cel sirian și cel alexandrin.

Die Föderaltheologie des Caspar Olevian, Wuppertal, 2006.

Licht aus dem Osten. Die Eucharistiefeier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari, Trier, 2008.

Liturgie und Volksfrömmigkeit. Beiträge zur Gottesdienst- und Frömmigkeitsgeschichte des (Erz-) Bistums Trier und Luxemburgs zwischen Tridentinum und Vatikanum II., Trier, 2008.

Andreas Heinz: „Gewissen gegen Gehorsam. Widerstand gegen die Anweisungen des Trierer Generalvikariats zur Zeit der französischen Revolutionsherrschaft”, în: *Neues Trierisches Jahrbuch*. Band 60. Verein Trierisch, 2020.

Andreas Heinz: *Verbotene Tänze im Zusammenhang mit der Echternacher Springprozession (1664)*, în: *Neues Trierisches Jahrbuch*. Band 61. Verein Trierisch.

7 *Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, p. 70.

8 Jens Schröter, *Von Jesus zum Neuen Testament. Studien zur urchristlichen Theologiegeschichte und zur Entstehung des neutestamentlichen Kanons* (= Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. Bd. 204). Mohr Siebeck, Tübingen 2007 (umfasst 16 Beiträge der Jahre 2000-2007), Studienausgabe, 2008, [vezi p. 310].
Caută în: https://de.wikipedia.org/wiki/Kanon_Muratori
Canonul Muratoriu este numit astfel, după numele celui care a descoperit documentul din c. sec. VIII, Lodovico Antonio Muratori (1672-1750), pe care l-a și publicat în anul 1740. Istoricii sunt însă de părere că documentul din c. sec. VIII, nu este decât o traducere târzie în latină, după originalul grecesc, datând din a doua jumătate a sec. II (c. 170 ?). *Ibidem*.

9 Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, vol. I..., p. 170.

10 *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, p. 130.
Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 265-266.

11 Tilman Nagel *Geschichte der islamischen Theologie: von Mohammed bis zur Gegenwart* C.H. Beck, 1994, p. 222.
Winston E. Waugh, *Sufism,* Xulon Press, 2005, p. 17.
Andrew Philip Smith, *The Secret History of the Gnostics*: *Their Scriptures, Beliefs and Traditions*, Duncan Baird Publishers, 2015.

Canonul Bibliei

***Biblia Hebraica* sau Canonul biblic (Vechiul Testament) evreiesc – Tanak sau Tanakh – de prin anul 135 d.Hr., cuprinde 24 de cărți, scrise în limba ebraică, dintre care două cărți conțin pasaje întinse de texte scrise în aramaică. Tanakh-ul are trei părți. *Tora* sau Pentateuhul; *Nevi'im* (profeții); *Ketuvim* (scrieri). Prin urmare, evreii consideră *apocrife*, toate cărțile care nu sunt cuprinse în *Tanakh*, însă se află în *Septuaginta* (adică în traducerea și redacția grecească a Vechiului Testament, de la Alexandria), ἡ Μετάφραση των Εβδομήκοντα, Septuaginta, sive Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interprete.[12]**

Traducerea în greacă a Vechiului Testament – Septuaginta – versiunea ebraico-aramaică, a început prin anii 250 î.Hr., iar în anul 100 î.Hr., cele mai multe cărți erau deja traduse. Restul cărților Vechiului Testament s-au încheiat de tradus în anul 100 d.Hr.

Numele celor 24 de cărți, din canonul Tanakh – TNK - תנ״ך TNK se dă în conformitate cu acronimul,[13] תנ״ך, adică cu prima sau primele litere de la începutul lor: *incipit.*[14] Prin catalogul Tanakh-ului s-au eliminat o serie de scrieri din Vechiul Testament. În ce privește Biblia Creștină, aici s-a preluat Tanakh-ul, adică Vechiul Testament, dar cărțile sunt puse în altă ordine, ținându-se cont și de *Septuaginta*. Noul Testament a fost scris în greacă, cu excepția Evangheliei după Matei, care a fost scrisă inițial în limba aramaică sau siriacă, ulterior fiind tradusă în greacă.[15] Cele 27 de cărți ale Noului Testament au început să se scrie de pe la anul 50 și s-au încheiat pe la anul 120. În anul 1522 a fost adăugat textul *Comma Johanneum*, 1 Ioan 5, 7-8.[16]

***Canonul Bibliei Peșitta* sau Biblia Siriacă, ܦܫܝܛܬܐ (aramaica orientală), ܦܫܝܛܬܐ (aramaica de vest), termenul însemnând *ușor, simplu, pe înțeles*.**

---

[12] Alfred Rahlfs, ed., *Septuaginta: id est, Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes* (Stutgardiae: Württembergische Bibelanstalt, 1971).

[13] Vezi și: Tanach – Wikipedia.

[14] Naftali Herz Tur-Sinai, *Die Heilige Schrift ins Deutsche übertragen*, von…, ediția a III-a, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1997[3]: Tora, Nebiim Rischonim, Nebiim Aharonim, Ketubim.

David H. STERN, *Das Jüdische Neue Testament.* Eine Übersetzung des Neuen Testamentes, die seiner jüdischen Herkunft Rechnung trägt, von…, „Denn aus Zijon soll kommen *Torah*, und das Wort *Adonais* aus Jeruschalajim.", Jeschajahu 2,3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994.

David H. STERN, *Kommentar zum Jüdischen Neuen Testament*, Band 1-3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994.

***Bibel in gerechter Sprache*, Herausgegeben von Ulrike Bail, Frank Crüsemann, Marlene Crüsemann, Erhard Domay, Jürgen Ebach, Claudia Janssen, Hanne Köhler, Helga Kuhlmann, Martin Leutzsch und Luise Schottroff, Gütersloher Verlagshaus, 2006[2].**

Hanna Liss, Annette M. Böckler, Bruno Landthaler: *Tanach. Lehrbuch der jüdischen Bibel.* (2005) 3. Auflage, Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2011.

James H. Charlesworth: *Research on the New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha.* In vol.: *Aufstieg und Niedergangder römischen Welt*, Bd. 25/2 *Principat.* De Gruyter, 1988, pp. 3919-3968. Cităm: *An Annotated Bibliography for the New Testament Apocrypha.* (MS-Word; 355 kb).

[15] Egbert Ballhorn, Georg Steins (Hrsg.): *Der Bibelkanon in der Bibelauslegung: Beispielexegesen und Methodenreflexionen.* Kohlhammer, Stuttgart, 2007 (347 p.).

Bruce Metzger, *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung.* Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1993, (303 p.).

Theodor Zahn, *Grundriß der Geschichte des Neutestamentlichen Kanons*. 3. Auflage. R.Brockhaus, Wuppertal, 1985, (mit Register, sonst Nachdruck der 2. Aufl. 1904; 110 p.).

Geoffrey Mark, *The Muratorian Fragment and the Development of the Canon (Oxford Theological Monographs).* Clarendon Press, Oxford, 1992, (XI, 237 p.).

David Trobisch, *The First Edition of the New Testament (Novum Testamentum et orbis antiquus).* Oxford University Press, Oxford / New York, 2000, (VIII, 175 p.).

Michael J. Kruger, *Canon Revisited: Establishing the Origins and Authority of the New Testament Books.* Crossway, Wheaton, 2012.

[16] Thiele, Walter (1959), „Beobachtungen zum Comma Iohanneum (I Joh 5 7 f.)". *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche*. 50 (1). doi:10.1515/zntw.1959.50.1.61.

McDonald, Grantley (2017), „The Johannine Comma from Erasmus to Westminster", în Dirk van Miert, Henk J. M. Nellen, Piet Steenbakkers, Jetze Touber (eds.), *Scriptural authority and biblical criticism in the Dutch Golden Age: God's word questioned*. 1. Oxford: Oxford University Press, pp. 61-72.

Peșitta este versiunea standard pentru toate bisericile de limbă și de rit sirian, care provin din Biserica Antiohiei (cu excepția celei Armene și Georgiene), în tot Orientul, până la Kerala, în sud-vestul Indiei: ortodocși, monofiziți, asirieni (nestorieni) și uniții desprinși din aceste Biserici.[17] Cele mai vechi manuscrise păstrate ale acestei versiuni datează din secolul al V-lea, dar începuturile acțiunilor de traducere ajung până în secolul întâi d.Hr.[18] Limba siriană este la origine dialectul principal al limbii aramaice.

a. *Vechiul Testament* din Versiunea *Peșitta* este precedat și succedat pe texte numite *targum*, *targoumim* (pl.), תורגמן, (ebraică), ترجمان (arabă), termen care face referință la traducător sau interpret, comentatorul acestora, nu la textul propriu-zis: *drogman*. De aici și cuvântul ulterior *drogman* sau „dragoman”, adică cel însărcinat la curtea imperială sau regală cu relațiile diplomatice, corespondență și de traduceri scrise sau verbale. Termenul *Targum* apare în Sfânta Scriptură pentru prima oară la Ezdra 4, 7.

b. Evoluția Noului Testament, din *Diatessaron*, Διατεσσάρων, ܐܘܢܓܠܝܘܢ ܕܡܚܠܛܐ (siriacă), Armonia Evangheliilor, *Harmonia Evangeliorum* (sau fiecare a patra ori toate patru evangheliile, cu un Quart sau Quarte adică cu un interval sau pauză între ele, ca în notația muzicală diatonică, heptatonică sau cu tonul principal). În *Diatessaron* evangheliile erau scrise pe patru coloane paralele, ca o sinopsă, συνοπτικός, pentru a avea textele la îndemână, fără prea multă căutare. De fapt, Diatessaron este o istorie a vieții lui Iisus Hristos, compilată pe baza textelor celor patru Evanghelii, mai ales a celei după Ioan.[19] Până la apariția versiunii Peșitta, în secolul al V-lea, Diatessaron s-a bucurat de cea mai mare autoritate în bisericile de limbă siriacă. Rabbula Episcop de Edessa, † 435 a înlocuit Diatessaron-ul cu Peșitta, invocând motivul că autorul ei, Tatian, a fost eretic.[20]

Spuneam că în anul 1522 a fost adăugat textul *Comma Johanneum*, 1 Ioan 5, 7-8,[21] iar în Canonul Bibliei *Peșitta*, lipsește pericopa privind *Femeia păcătoasă*, In. 7, 53 – 8, 11, precum și *textul* Lc. 22, 17 u., și ordinea Evangheliilor, din unele manuscrise este: Mt., In., Lc., Mc.[22] Privitor la Peșitta, menționăm *Cuvântul de încheiere* la Tâlcuirea celor 150 de Psalmi a Fericitului *Teodorit al Kirului*.[23]

***Apocrifele*, ἀπόκρυφα, ἀπόκρυφος (sg.) *Bibliei* sunt scrieri de origine evreiască sau creștină, apărute în perioada de timp 200 î.Hr. – c. 400 d.Hr., care n-au fost acceptate în canonul scripturilor vetero sau [și] neotestamentare. Scrieri apocrife se întâlnesc și în alte religii, chiar**

---

[17] Sebastian P. Brock, *The Bible in the Syriac Tradition St. Ephrem Ecumenical Research Institute*, 1988. Citat pag. 13: "The Peshitta Old Testament was translated directly from the original Hebrew text, and the Peshitta New Testament directly from the original Greek".
Arthur Vööbus, *Peschitta und Targumim des Pentateuchs. Neues Licht zur Frage der Herkunft der Peschitta aus dem altpalästinischen Targum*. Etse, Stockholm, 1958.
Bruce M. Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung*. pp. 209-213.
Ernst Würthwein: *Der Text des Alten Testaments*, 4. Auflage 1973, p. 86.

[18] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Peschitta

[19] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, p. 803.

[20] *Ibidem*.

[21] Thiele, Walter (1959), „Beobachtungen zum Comma Iohanneum (I Joh 5 7 f.)”. *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche*. 50 (1). doi:10.1515/zntw.1959.50.1.61.
McDonald, Grantley (2017), „The Johannine Comma from Erasmus to Westminster”, în Dirk van Miert, Henk J. M. Nellen, Piet Steenbakkers, Jetze Touber (eds.). *Scriptural authority and biblical criticism in the Dutch Golden Age: God's word questioned*. 1. Oxford University Press, Oxford, pp. 61-72.

[22] Bruce M. Metzger, „Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung“, 1993, pp. 209-213.

[23] Teodoret al Cyrului: *A Fericitului Teodoret, Episcopul Kirului, Tîlcuire a celor o sută cincizeci de Psalmi ai Proorocului Împărat David*..., prin osârdia Părintelui nostru Stareț Iustin Pîrvu..., la anul 7511, de la facerea lumii, 2003 al mântuirii noastre, Îndreptarea scriiturii și notele: fratele întru Hristos Florin..., Sfânta Mănăstire Sfinții Arhangheli – Petru Vodă, 8 noiembrie 7511-2003, pp. 537-538.

dacă sub un alt nume. Apocrifele fie că au apărut după definitivarea canonului, fie că n-a existat o acceptanță unanimă, privitoare la conținutul lor, fie din alte motive religioase ori politice, iar Biserica le-a respins.[24] Mai poate să existe și un alt motiv: în vremea în care s-a format canonul biblic, aceste scrieri să nu fi fost suficient de răspândite și bine cunoscute, de către învățații timpului și de către episcopii preocupați de această problemă. Termenul grecesc „apocrif" – tainic, secret, ascuns – este propriu creștin, în terminologia evreiască folosindu-se mai degrabă noțiunea de „cărți neștiute" sau „cărți străine".

[A doua parte]

b. Începuturile, dezvoltarea, bazele canonice, dogmatice și liturgice ale Sfintei Biserici Apostolice și Catolice Asiriene de Răsărit.

A doua parte cuprinde nouă capitole, privind Imperiul Persan și începuturile Creștinismului de acolo, Bazele canonice, dogmatice și liturgice ale Bisericii Asiriene de Răsărit, cu structurile ei calendaristice, rituale particularitățile dogmatice, cum ar fi apocatastaza, lipsa cuvintelor de instituire în Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari, particularitățile legate de numărul și conținutul celor Șapte Taine, Simbolul de credință, modul de receptare și de respingere al învățăturilor de credință, monahismul, opera misionară, înflorirea și decăderea acestei vechi Biserici Apostolice, în drumul ei de-a lungul secolelor. De această Biserică au ținut și creștinii Sfântului Apostol Toma, din sud-vestul Indiei, din Kerala, dezbinați și decimați de colonialiștii portughezi și de Biserica Catolică, începând cu secolul al XVI-lea. Parcă aceste necazuri n-ar fi fost suficiente, din anul 1552 apare și în Mesopotamia efectul fenomenului uniat, care a mai sfâșiat Biserica Asiriană cu încă o dezbinare, prin fondarea Bisericii Unite Chaldee, acțiune care avusese nevoie de trei etape de unire cu Roma:

a. 1445-1450, *prima Unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei. Sinodul Unionist de la Florența, 28 febr. 1439 – august 1445, al XVII-lea conciliu catolic;

b. 1553-1672, *a doua Unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei, Catolicosul-Patriarh Unit Mar Ioan VIII Sulaqa sau Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa (1553-1555);

c. 1681, a *treia unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei, adică 1681-1830, cu continuitate în actualitate.

Mitul Împăratului-Preot [*Patriarh,* n.n.] Ioan ne confirmă, în mod indirect și într-o formă legendară, prerogativele canonice și civile ale Arhidiaconului (=Protopopului) asirian al Indiei, atât față de patriarhul asirian de răsărit, cât și față de autorităților de Stat locale, din India. Capitolul nouă, Varia, încheie acest volum, prin *o listă a personalităților asiriene de răsărit și al celor chaldee*, precum și cu un *sinaxar asirian*, privind sfinții acestei Biserici.

---

[24] **Franz Stuhlhofer, *Der Gebrauch der Bibel von Jesus bis Euseb*. Eine statistische Untersuchung zur Kanonsgeschichte. Wuppertal 1988, pp. 50-55 (zu den NT-Apokrpyhen) și p. 149 (zu den AT-Apokryphen).**

Adolf Jülicher, *Apokryphen*, în: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (RE). Band I,2, Stuttgart, 1894, col. 2838-2841.

Luat din: Apokryphen – Wikipedia.

Erich Weidinger, *Die Apokryphen – Verborgene Bücher der Bibel. Bechtermünz*, München, 1999 (Apokryphen des alten und neuen Testaments).

Wilhelm Schneemelcher, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung*. 2 Bde. Mohr, Tübingen, 1999 (Ausführliche Beschreibungen).

Uwe-Karsten Plisch, *Was nicht in der Bibel steht*. Apokryphe Schriften des frühen Christentums. Deutsche Bibelgesellschaft, 2006.

Alfred Pfabigan, *Die andere Bibel. Gottes verbotene Worte*. Eichborn, Frankfurt am Main, 2004.

Edgar Hennecke (Hg.), *Die verborgenen Akten der ersten Christen*. Marixverlag, Wiesbaden, 2006.

Încheind această lucrare, ne gândim la cei care ne-au ajutat sau stimulat în mod direct sau indirect, ori au făcut posibilă editarea acestei lucrări. Aici doresc să menționez ajutorul științific, venit din partea Domnului Profesor univ. Dr. Remus Rus, din București, motiv pentru care am și decis să-i dedic acest volum, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani (2022), chiar dacă tipărirea a avut loc ceva mai târziu. În aceeași măsură mulțumesc sorei mele Otilia Ștefanovici, soțului acesteia Constantin și copiilor lor Mihaela și Cezar, pentru preluarea cheltuielilor de tipărire ale acestei lucrări extinse.

Dr. Ioan Marin MĂLINAȘ
Arhimandrit

Neunkirchen, Crăciun, 2023

Referate asupra prezentei lucrări

Prefață-Referat

Spiritul de cercetător istoric împătimit de care Părintele Arhimandrit Dr. Ioan Marin Mălinaș a dat dovadă în întreaga sa operă, deja publicată, se face simțit și în noua sa lucrare, o monografie istoric-documentară a Bisericii Asiriene, cunoscută și sub denumirea de Biserica nestoriană, concepută ca o completare binevenită la volumul III/2 din seria *Pentarhia*. Este vorba de o lucrare ale cărei sfere de interes acoperă un tărâm istoric ce include nu doar arealul cuprins între granițele strict limitate la istoria Bisericii Asiriene, ci cuprinde, ca un preambul motivațional și fondator, răstimpul zbuciumat al începuturilor istoriei creștinismului: modul în care s-a conturat canonul scripturistic vechi și nou testamentar și, bineînțeles, vâltoarea stârnită de disputele doctrinare în care au fost angrenați cei care au răspândit și dezvoltat învățătura creștină până la izbânda și modelarea principială a temeiurilor fundamentale ale dogmaticii creștine autentice, fără a trece cu vederea persecuțiile la care creștinii au fost supuși în primele veacuri. Descoperim în metoda sa de lucru o intensă preocupare față de adevărul istoric așa cum a fost el păstrat în documentele vremii, și strădania de a discerne, fără părtiniri sau exegeze subiective, confesionale, călătoria sinuoasă și plină de suișuri și coborâșuri de la începuturile acestei Biserici și până în prezent; așa cum a luat ea ființă, a activat și dăinuit în spațiul oriental. De aceea, modul în care el expune cursul istoriei Bisericii creștine nu este o simplă înșiruire de cauze epuizate sau desăvârșite într-un efect cert ce devine la rându-i cauză, ci mai degrabă un temei și o motivație circumstanțială care angajează o derulare progresivă a experienței religioase în ansamblul socio-doctrinar, ideologic al vremii, nu arareori conflictual, cu consecințe faste, dar și nefaste, pentru „Cămașa lui Hristos”, pentru Biserica cea Una. Departe de el și gândul de a mitiza temeiurile începuturilor sau de a le fixa în tipare imuabile, fiindcă permite ca discursul lucrării să faciliteze accesul la realități istorice factice percepute ca rațiuni existențiale obiective. De aceea lasă cititorului participarea, prin lectură, la zbuciumul căutărilor de început, la punerea primelor pietre de temelie la edificiul Bisericii creștine, fără îndoială, cu scopul de a-i deschide posibilitatea înțelegerii panoramei policrome a peisajului eclesiastic de mai târziu, de altfel nelipsit de furtunile primejdioase ale căutării după stabilitate în adevăr.

Lucrarea în sine este judicios structurată. Autorul o împarte în două părți, la rândul lor fragmentate în capitole și subcapitole aferente. Prima parte este dedicată istoriei primare a Bisericii creștine: Sinodul Apostolic, despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, schisme, erezii, secte școli și canonul Bibliei, cu versiunea canonică și scrierile apocrife, având ca punct de reper primele patru sinoade ecumenice: Niceea (325), Constantinopol (381), Efes (431) și Calcedon (451). Partea a doua are ca obiect începuturile, dezvoltarea, bazele canonice, dogmatice și liturgice ale Sfintei Biserici Apostolice și Catolice Asiriene de Răsărit, teme proiectate în nouă capitole, în care se află detaliate aspecte socio-religioase specifice Imperiului Persan, în speță zoroastrismul și mai apoi islamul, și modul în care a apărut, s-a răspândit și a supraviețuit creștinismul în această sferă geo-politică, temeiurile canonice, dogmatice, cu precădere cele legate de hristologie, și liturgice, cu structurile ei calendaristice, rituale și particularități dogmatice, cum ar fi apocatastaza, lipsa cuvintelor de instituire în Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari, elemente precumpănitoare legate de numărul și conținutul celor Șapte Taine, Simbolul de credință, procesul de decantare și receptare a învățăturilor de credință în cadrul sinoadelor locale ale Bisericii Asiriene, monahismul, opera misionară,

înflorirea, decăderea și lupta pentru supraviețuire a acestei vechi Biserici Apostolice, pe tot parcursul ei sinuos și totodată deosebit de spinos de-a lungul veacurilor.

Interesant de reținut este modul în care autorul își construiește lucrarea. El recurge cu preponderență la documente istorice scrise, astfel încât istoria pe care o țese să păstreze spiritul autentic al evenimentelor așa cum s-au desfășurat ele și cum au fost consemnate în vechile manuscrise ale Orientului, dar care, din nefericire sau poate din fericire, ocupă rafturi întregi în arhivele bibliotecilor și muzeelor din Apus. Astfel, conținutul monografiei prezentată spre publicare devine un exemplu de cercetare și documentare de o minuțiozitate și scrupulozitate aparte. Documentele sunt lăsate să vorbească singure, fără ca autorul să se angajeze în deslușirea sau comentarea lor detaliată. În acest fel el dă dovadă de obiectivitate, dând libertate cititorului să decanteze autenticul de neautentic. Tot din dorința de a fi obiectiv, nefiind cunoscător al limbii siriace, lucru pe care el însuși îl deplânge, păstrează și redă documentele siriace în limbile în care au fost traduse de mari specialiști, fără a-și lua asupra sa sarcina de se angaja să realizeze o traducere la traducere, conștient fiind că prin traducere se pot dilua sau pierde semnificația sau sensul unui text original. Din această pricină cel care va avea dificultăți va fi cititorul, deoarece se va confrunta cu un bagaj lingvistic bogat, însumând principalele limbi moderne, germană, engleză și franceză, dar și clasice, latină și greacă. Cu toate acestea, deși la prima vedere lectura acestei monografii pare a fi dificilă, treptat ea se deschide spre a putea fi înțeleasă în întreaga ei plinătate.

Un lucru demn de remarcat. Părintele Arhimandrit nu uită că este și istoric al Bisericii Ortodoxe Române. Nu întâmplător, ori de câte ori întâlnește circumstanțe sau evenimente cu consecințe asemănătoare prezente în istoria celor două Biserici, Asiriană și Ortodoxă Română, nu le trece cu vederea, ci le subliniază și analizează cu atenție, adeseori sporită. În acest fel, el face ca istoria unei Biserici îndepărtată în timp și spațiu, ca cea Asiriană, să pară cititorului român mai aproape și mai ușor de înțeles.

Într-o perspectivă mai largă, prin monografia sa Părintele Arhimandrit încearcă să repare un act de nedreptate față de contribuția spațiului creștin oriental semit, în speță de limbă siriacă, la dezvoltarea spiritualității creștine în ansamblul ei care, cu mici excepții, a fost neglijată sau trecută sub tăcere. În primul rând, el vede această lipsă de interes ca pe o consecință a conflictului socio-politic dintre ce cele două imperii, cel bizantin și cel persan, aflate în permanentă tensiune. Trăind în spațiul persan, creștinii asirieni nu au întreținut relații apropiate cu cei din spațiul bizantin pentru că puteau fi considerați ca trădători și spioni ai Bizanțului, ceea ce s-a și întâmplat, ducând nu doar la interdicții, dar și la presiuni și dese persecuții deosebit de sângeroase. În al doilea rând, de altfel motivație cheie, creștinii asirieni, alături de cei iacobiți, s-au detașat de corpul Bisericii, începând cu sec. al V-lea, în urma neacceptării sinoadelor de la Efes și Calcedon, prin promovarea unor doctrine hristologice considerate de Biserica creștină din Răsărit și Apus ca fiind eretice. Ca urmare, creștinii asirieni și iacobiți, inclusiv cei ortodocși, vorbitori de limbă siriacă, iar mai apoi de limbă persană sau arabă, au fost lăsați pradă vitregiei vremurilor. În plus, Apusul creștin a organizat și misiuni de convertire a acestora, ceea ce a dus la fărâmițarea lor în grupări antagonice, catolice, protestante și neoprotestante. Peste toate acestea se suprapune procesul de islamizare ale cărui consecințe s-au dovedit a fi nefaste; Ortodoxia vechi orientală în ansamblul ei se află în pragul dispariției (excepție făcând încă Biserica etiopiană și Biserica coptă din Egipt). La toate acestea nu trebuie uitate luptele intestine pentru putere din sânul ierarhiei asiriene.

Excursul Părintelui Arhimandrit Ioan Mălinaș ne mai dezvăluie o trăsătură fundamentală caracteristică a acestei Biserici. Departe de a fi o structură eclesiastică defetistă, Biserica Asiriană a dovedit o profundă înțelegere a misiunii sale în lumea timpului său. Ea nu și-a consolidat doar acasă structurile fundamentale, doctrina, învățământul religios, ritualurile, factorii canonici, un program de ajutorare socială intens și o trăire monahală bazată pe o literatură duhovnicească demnă de invidiat. Dimpotrivă, în virtutea poruncii Mântuitorului, a răspândit mesajul Evangheliei până în ținuturile îndepărtate ale Uzbekistanului, Kârgâzstanului, Mongoliei, Tibetului și Chinei, iar mai la sud în spațiul arab și cel indian, dovedindu-se a fi una dintre cele mai active Biserici creștine din punct de vedere misionar, începând cu primele veacuri ale evului mediu și până la sfârșitul lui, când Orientul Mijlociu devine preponderent musulman. Prin marii săi erudiți, care au efectuat traduceri

de tratate medicale, de astronomie, geografie și bineînțeles ale filosofilor greci antici, Biserica Asiriană a contribuit la transmiterea științei și filosofiei grecești, mai întâi în spațiul propriu siriac și apoi în lumea arabă. În planul cercetării teologice, scriitori de seamă, de limbă siriacă, au produs tratate de exegeză biblică, de dogmatică, istorie și liturgică, facilitând în acest fel o amplă dezvoltare a culturii ei teologice, care a început să fie cunoscută, în adevărata ei autenticitate, sporadic din secolul al XIX-lea și mai accentuat, din sec. al XX-lea, ca urmare a activităților ecumenice, dar mai ales a prezenței Bisericilor de limbă siriacă în spațiile de cultură europeană, consecință a migrației forțate din arealul lor originar.

Care este viitorul acestei structuri eclesiastice este greu de spus. În țările de origine credincioșii ei sunt supuși în continuare procesului de islamizare nelipsit de persecuții. Nici în diaspora situația nu este mai bună; înstrăinarea de locurile de origine și de tradițiile locale rămâne un sentiment predominant. La acesta se adaugă necesitatea integrării în noi structuri sociale, lingvistice și culturale, ceea ce în final va duce la diluarea, dacă nu chiar pierderea identității etnice.

Conștient de această situație Catolicosul-patriarh Mar Dinkha IV Khanania (1976-2015), al 120-lea urmaș pe scaunul de la Seleucia-Ktesiphon, el însuși rezident în Chicago, U.S.A., a făcut următoarea chemare către credincioșii asirieni în vederea renașterii și refacerii Bisericii Asiriene: „O trăsătură importantă a credinței noastre este accentul pe libera voință. Așa cum Omul Iisus Hristos a murit pe cruce, din propria Sa voință, tot așa au oamenii o alegere liberă, între drumul larg către iad și calea îngustă către paradis. Respingem conceptele de păcat strămoșesc și de predestinare. Toți oamenii sunt chemați, totuși fiecare om trebuie, în călătoria din viață de la naștere până la moarte, să-și hotărască propriile decizii; Biserica nu poate decât să-i însoțească pe oameni și să-i ajute." Este o chemare generală și sinceră, punctând câteva elemente fundamentale ale credinței creștine asiriene ca mijloc de întărire a conștiinței identitare a propriei sale comunități.

Între timp în viața Bisericii Asiriene au avut loc schimbări majore una dintre acestea fiind mutarea sediului Bisericii Asiriene de la Chicago, în Statele Unite ale Americii, la Erbil în Irak, și alegerea unui nou catolicos-patriarh în persoana lui Mar Awa Royel, care a luat numele de Mar Awa III, în ultima parte a anului 2021. Este un prim pas important pe care de altfel îl sugera și Autorul prezentei monografii: „O întărire a prezenței numerice a asirienilor în Mesopotamia, Persia (Turcia de est, Irak și Iran) și Kerala (India) etc, *adică în regiunile lor istorice*, spre a-și putea consolida situația, în leagănul lor de evoluție și de existență milenară, în așa fel, încât credincioșii să poată trăi acolo, și să nu fie obligați să aleagă emigrarea."

În privința istoriei universale a Bisericii creștine lucrarea Părintelui Arhimandrit Ioan Mălinaș reprezintă un fundament necesar atât pentru cunoașterea trecutului creștinismului, dar mai ales în perspectiva supraviețuirii lui acum când este asaltat în însuși miezul lui, în Europa. De aceea considerăm ca fiind utilă și necesară publicarea ei, mai ales că, în opinia noastră, întrunește condițiile obiective spre a fi publicată.

Profesor emerit Dr. Remus RUS
București

Referat privind lucrarea Pr. Arhim. Dr. Ioan Marin Mălinaş: *Biserica Asiriană (Nestoriană)* 641 p.

Lucrarea Pr. Arhimandrit Ioan Marin Mălinaş este de o amploare deosebită, dar și de o calitate și acribie de înaltă calificare. În mod special, privitor la Biserica Nestoriană nu se cunosc lucrări orientative, deci lucrarea Arhimandritului Mălinaş poate fi considerată și unică. Însemnătatea ei pentru teologia patristică este aceea că autorul se referă la marii scriitori nestorieni. Capitolul scriitorilor nestorieni nu poate lipsi din niciun manual de Patrologie creștină. În ceea ce privește apropierea, sau chiar dialogul cu Biserica nestoriană, lucrarea de față este din punct de vedere istoriografic, deschizătoare de drum. Pentru un dialog este interesant de constatat că nu se poate să nu fie vorba de o evoluție pozitivă în teologia nestoriană.

Pentru un dialog eficient este nevoie ca și teologia nestoriană să cunoască împrejurările în care s-a ajuns la încordări inevitabile în Biserica bizantină. Nu se putea nimeni aștepta la o încordare iscată în sânul Bisericii bizantine la trecerea de la perioada persecuțiilor, la cea a libertății în anul 313. Se poate face o comparație în acest sens și cu problema trecerii de la Legea Veche la Legea Nouă. Factorii care au determinat încordările sunt în primul rând filosofia antică, apoi ereziile ca învățături străine de Revelație. Se poate vorbi aici de încercarea de a introduce un cal troian în Revelația prin Hristos în Biserică, precum și de o mașinărie dialectică a logicii lui Aristotel.

De la Sfântul Chiril al Alexandriei s-a „schimbat macazul" cunoașterii lui Dumnezeu prin Întrupare. Ereziile mari: arianismul (sec. al IV-lea) și nestorianismul (sec. al V-lea) au adoptat căi care ignoră Întruparea ca lucrare de răscumpărare a lui Dumnezeu-Tatăl prin Hristos. Schimbarea era fie prin întoarcerea la Atotputernicia lui Dumnezeu din Legea Veche, fie adoptarea unui Dumnezeu transcendent în teologia scolastică apuseană, la ultima fiind vorba de o concepție determinată de apanajul primatului papal adoptat de Roma.

Cât de ziditoare ar fi fost profeția și chemarea Mântuitorului, Care mărturisea ucenicilor Săi, pe care fariseii îi acuzau că rup spice sâmbăta: „Pot, oare, prietenii Mirelui să postească, atâta vreme cât Mirele este cu ei? Dar va veni o vreme când Mirele se va lua de la ei și atunci vor posti" (*Matei* 9, 15). Jefuirea din inima Bisericii a Mirelui Care S-a scris în inimi prin Har (*Ier*. 31, 33) era starea prin care Biserica era chemată la „postul" întoarcerii la smerenia Bisericii Apostolice și în primul rând a Maicii Domnului, ca Maică a Bisericii (*Ioan* 19, 26-27).

În rugăciunea Sa arhierească adusă Tatălui înainte de Sfânta Sa Jertfă, Mântuitorul preamărea scrierea în inimile ucenicilor, ca slavă de Har și de Adevăr: „Slava pe care Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca toți să fie una, precum și Noi una suntem" (*Ioan* 17, 22). Desigur, taina unității era determinată mai întâi de Sfânta Jertfă răscumpărătoare a lui Hristos, ca împlinire a profeției „El va păstori turma Sa ca un Păstor, și cu *Brațul* Său o va aduna" (*Isaia* 40, 11), ca „Aur lămurit în foc" (*Apoc.* 3, 18).

Ereziile cele mari de la începutul libertății Bisericii, au evoluat dialectic timp de câteva secole și au zguduit Biserica prin dispute, care au fost profețite de către Sfântul Apostol Pavel în cuvântarea sa către preoții din Efes: „Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați grăind învățături răstălmăcite, ca să tragă pe ucenici după ei" (*F. Ap.* 20, 30). Aceia „vor intra între voi ca lupi îngrozitori, care nu vor cruța turma" (*F Ap.* 20, 29). *„Postul"* la care chema Hristos pe ucenicii Săi, atunci când Mirele va fi răpit, ar fi urmat să-i apropie pe ucenici de smerenia Maicii Domnului, care îl purta pe Mire în brațele ei ca pe un „Izvor al Tămăduirii" rănilor provocate de dispute și de stricarea unității Bisericii, răni care însemnau o sabie în inima Bisericii.

Era perioada când libertatea Bisericii de după persecuții a dus pe cei botezați cu Lumina sub cruce, să lepede crucea și treptat să piardă și Lumina, Care devenea întuneric cu atât mai mare (*Matei* 6, 23), iar darul Jertfei răscumpărătoare spre Înviere, era prefăcut în drepturi. Acest fenomen se remarca și la mulți din cei ce mărturiseau credința apostolică sfințită prin sângele martirilor din prima perioadă patristică. Atunci când dezbinările zguduiau Biserica, mărturisirea credinței se desfășura prin necesități polemice, concentrându-se astfel asupra științei teologice, cu urmarea lepădării Harului ceresc și apostolic, adică scrierea în inimi prin care voia lui Dumnezeu era strămutată de pe table de piatră, și întoarcerea la Tablele Legii. Acest lucru l-a făcut pe Sfântul Vasile cel Mare să vorbească despre dispute ca despre un cumplit război naval[1] în sânul Bisericii.

Mântuitorul Însuși atrăgea ucenicilor atenția că disputele ce se vor concentra numai asupra Întrupării, vor deveni atât de înverșunate, încât: „Doi vor fi în țarină, unul se va lua, altul se va lăsa" (*Matei* 24, 40). Uimiți, ucenicii întrebau atunci pe Mântuitorul: unde vor avea loc toate acestea? Atunci, Mântuitorul le-a mărturisit fenomenul concentrării multor teologi numai asupra Întrupării, căci lepădând crucea Luminii de la botez, aceia nesocoteau Răscumpărarea prin Jertfa care scosese Adevărul din pământ și dezlegase legăturile ucenicilor. De aceea, despre călcarea Nașetrii Sale fără neghină și despre templul Duhului Sfânt din inima Sa de la Sfântul Botez, prin care a zdrobit capul Șarpelui la ispitire, Mântuitorul le-a răspuns ucenicilor: „Unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii" (*Luca* 17, 37), fiind vorba de simbolizarea prin „stârv" a neghinei din lume de la păcatul strămoșesc, iar prin „vulturi" fiind vorba despre înțelepciunea ca filosofie raționalistă.

Disputele la tot pasul, îi făceau atunci pe unii creștini să urmeze pe Mântuitorul, Care S-a retras atunci când era rugat să silească pe unul dintre cei doi frați, să împartă moștenirea (*Luca* 12, 15). Era vorba de ispita de a alege dintre două posibilități dintre care nici una nu era bună. Acei creștini, urmând pe Hristos, se retrăgeau tot mai mulți în pustie. Însuși Sfântul Vasile întemeiază o Mânăstire pe malul râului Iris.

Dacă pentru prima perioadă patristică simbolul biblic adecvat ar putea fi „statuia cu capul de aur și picioarele de lut" din visul regelui Babilonului, tâlcuit de Proorocul Daniel (Daniel 2, 31-35), astfel „piatra mică de după un munte, care a atins statuia la picioarele de lut" a dus la prăbușirea capului de aur, iar piatra cea mică s-a făcut muntele cel mai mare al Împărăției lui Dumnezeu. Căci în ciuda persecuțiilor, Împărăția lui Dumnezeu ajunsese până la umerii împăraților romani, fiind vorba despre comandanții cei mari ai armatei imperiale, care au mărturisit pe Hristos: Sfântul Gheorghe, Sfântul Dimitrie, Sfântul Mina ș.a. Nu mult după martiriul acestora, aveau să fie oprite persecuțiile (304-313). Fiind vorba de tulburările provocate de dispute în sânul Bisericii, dintre care multe au dus la dezbinare, acest lucru însemna pentru Biserici o cruce mai grea decât cea dintre Biserică și lume.

Când vorbea despre „luarea Mirelui", Mântuitorul vedea calea vindecării prin „post". Simbolul acestei perioade era arborele apostolic al Bisericii apostolice, cu elementele ei fundamentale: Hristos-Rădăcina; Biserica- Tulpina; iar Scriptura-Frunzișul. Ortodoxia a înțeles „postul" ca smerenia lui Hristos și a Maicii Domnului, dar în celelalte confesiuni din apus, ponderea este la Roma cu primatul ecesiologic, iar la Reforma protestantă, cu frunzișul Scripturii. Alte separări, în afară de cele care au unul din elementele fundamentale ale Bisericii apostolice, nu sunt relevante.

Mântuitorul Însuși, ca „Alfa" (*Apoc.* 1, 8) este și „Omega" (*Apoc*. 22, 13), avea să menționeze în parabole și drumul Revelației în istorie. Astfel, despre Împărăția lui Dumnezeu, Mântuitorul vorbea ca despre un „aluat, pe care o femeie, l-a ascuns în trei măsuri de făină, până se dospește toată frământătura" (*Matei* 13, 33). Biserica Ortodoxă răsăriteană are mângâierea de a avea pe Sfinții Trei Ierarhi drept călăuzitori ai credinței apostolice: Sfântul Vasile cel Mare cu Jertfa liturgică; Sfântul Grigorie de Nazianz cu Biserica treimică; iar Sfântul Ioan Gură de Aur, cu frunzișul Scripturii alimentat de seva care vine numai de la Rădăcina-Hristos.

Având în vedere aportul științific și documentare al lucrării, o recomandăm în vederea tipăririi.

Arhidiac. Prof. Dr. Ioan Caraza
București

---

[1] **Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap 30.**

„Pentarhia III/3 – Biserica Asiriană Nestoriană”: pledoarie pentru o istorie necesară

Literatura teologică românească are încă suficient de mult de recuperat în ceea ce privește studierea, editarea, traducerea și comentarea izvoarelor sale. Un număr impresionant de texte grecești și latinești își așteaptă încă cercetătorii eruditi, pentru a putea fi descifrate și prezentate cu acribie, pentru a putea fi accesibilizate nu doar specialiștilor ci tuturor celor interesați de fascinanta istorie și învățătură a Bisericii. În ceea ce privește Bisericile Vechi-Orientale, tradiția și textele sale fundamentale, această lucrare anevoioasă se află încă în stadiul de pionierat în mediul academic românesc, deși interesul pentru acestea a crescut încă de la începutul anilor 90. Din nefericire, nu există încă în România cursuri dedicate studiului limbilor în care au fost redactate aceste texte, în condițiile în care ne putem mândri astăzi cu specialiști de primă mână, recunoscuți și apreciați în străinătate. Numele lui Alin Suciu, actualmente cercetător principal la Niedersächsische Akademie der Wissenschaften din Göttingen și profesor la Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Helsinki, este poate cel mai cunoscut. Alături de el, se cuvine să menționăm opera de traducere a părintelui Agapie Corbu, de la Schitul „Buna Vestire” – Almaș, bun cunoscător al limbii și literaturii siriace, dar și lucrarea extraordinară de traducere a echipei conduse de Ștefan Colceriu, care a oferit, pentru prima dată, în limba română, traducerea Patericului Egiptean, exclusiv după manuscrisele în limba coptă. Lor li se adaugă un număr tot mai mare de cercetători care s-au aventurat pe tărâmul încă prea puțin cunoscut al limbilor coptă, etiopiană sau siriacă, ale căror studii au fost foarte bine primite în spațiul academic occidental. Toate aceste eforturi sunt, din păcate, prea puțin cunoscute în România, în condițiile în care cunoașterea aprofundată a vieții și doctrinei Bisericilor Vechi-Orientale este tot mai importantă pentru a putea înțelege cu adevărat istoria și evoluția lor, cu totul excepțională, într-un mediu majoritar islamic, nu totdeauna prietenos cu creștinismul.

Volumul, din monumentala colecție de texte și comentarii a părintelui arhimandrit dr. Ioan Marin Mălinaș, numită cât se poate de sugestiv Pentarhia, vine să aducă un plus important de informație în ceea ce privește înțelegerea evoluției creștinismului în spațiul oriental. Așa cum ne-a obișnuit, preacuvioșia sa reușește să așeze împreună un număr impresionant de texte esențiale, istorice, liturgice, canonice și dogmatice, cercetate cu atenție critică și interpretate cu obiectivitate, oferind astfel, pentru prima dată în limba română, un instrument de cercetare deosebit de valoros atât pentru istorici, teologi sau filologi, cât și pentru publicul mai larg, interesat de această temă atât de vastă.

După o prezentare succintă a istoriei tumultoase a Bisericilor Vechi-Orientale și după oferirea unei generoase bibliografii, organizată tematic, părintele Ioan Mălinaș pornește aparent atipic, de la situația de fapt a acestor comunități creștine în modernitate. Primul document analizat este așa numita *Formulă hristologică de la Viena,* discutată și propusă în cadrul Conferinței fundației *Pro Oriente,* în 12 septembrie 1971, ce vizează în special întărirea relațiilor ecumenice cu bisericile creștine din Orientul Mijlociu, inclusiv cu cele considerate necalcedoniene. Analiza aparține episcopului asirian Mar Bawai Soro și a fost publicată abia în 1994, însă propunerile sale rămân paradigmatice pentru o bună parte a cercetătorilor implicați în studiul acestui spațiu religios. Episcopul sirian susține acceptarea unui *pluralism de termeni tehnici și de expresii de specialitate în contextul unei singure și aceleiași credințe,* însă o astfel de reducere la dimensiune exclusiv filologic-semantică a diferențelor ce separă de secole aceste Biserici atât de Biserica Ortodoxă cât și de cea Romano-Catolică reprezintă o abordare riscantă, cu consecințe nefaste pe termen lung. Părintele Mălinaș este de părere în ipoteza acceptării unui asemenea tip de diversitate terminologică

„creștinismul n-ar mai fi credibil nici în fața celorlalte mari religii ale lumi, cu această globalizare și fărâmițare a conținutului său teologic". O asemenea abordare critică este esențială în condițiile în care a existat și există tendința de a minimiza impactul acestor diferențe teologice, de dragul unei pretinse unități în numele credințe. Se uită însă că tocmai aceste diferențe sunt cele care ne definesc și că abordarea lor reducționistă nu face decât să adâncească și mai mult prăpastia dintre Biserici. Altfel spus, unitatea Bisericii este posibilă numai în măsura în care aceasta este obținută prin consens ecumenic, fără compromisuri care ar duce la pierderea propriei identități. Cu siguranță, marile dispute teologice din secolul al V-lea nu pot fi reduse la o simplă dispută terminologică, mai ales în condițiile în care, dincolo de back-ground-ul cultural și filozofic, toți cei implicați, fie ei antiohieni, egipteni, constantinopolitani sau romani, înțelegeau să utilizeze aceeași limbă, cea greacă și să facă uz de aceleași strategii logico-argumentative moștenite din antichitatea greco-romană.

Inedită este, de asemenea, și prezentarea detaliată a gnosticismului însă, dacă ținem cont de studiile recente, originile acestuia, cel puțin în forma sa creștină, sunt strâns legate de spațiul antiohian unde persistă până astăzi, sub forma elaborată a Mandeismului. Prezentarea acestor curente gnostice este, de asemenea importantă pentru înțelegerea resorturilor care au dus la apariția marilor erezii trinitare și hristologice. Nu trebuie scăpat din vedere că primele probleme legate de distincția fundamentală *homoousios – homoiousios* au fost ridicate în cadrul școlilor valentiniene de gândire, după cum tripticul platonic *pneuma – psyche – sarx*, cu toate posibilitățile sale de interpretare, a fost preluat în creștinism inclusiv pe filieră gnostică. În aceeași notă aparent inedită, se integrează și prezentarea amplă a școlilor exegetice creștine, părintele Ioan Mălinaș acordând însă o atenție deosebită celor de la Edessa, Nisibis și Ktesiphon, deosebit de importante pentru înțelegerea modului în care a evoluat de-a lungul veacurilor teologia siriacă. Fidel formației sale de istoric al Bisericii din spațiul românesc, părintele Mălinaș face un interesant excurs în viața, activitatea și opera episcopului Ulfila, traducătorul Sfintei Scripturi în limba gotă, prezentând, pe urmele magistrului său, vrednicul de pomenire părinte profesor Mircea Păcurariu, posibilele legături ale acestuia cu spațiul antiohian și mai ales cu episcopul Eusebiu de Nicomidia.

Nucleul lucrării îl constituie descrierea bazelor canonico-juridice și a celor liturgice ale Bisericii Asiriene. Este, probabil, prima prezentare amănunțită a colecțiilor de canoane ale așa numitului *Synodicon Orientale*, marele corpus canonic al Bisericii Asiriene, ce cuprinde actele și hotărârile celor optsprezece sinoade care au definit dogma, disciplina și practica liturgică a acesteia. Într-un interval relativ scurt, între 410 și 804 p. Chr., a fost fixată una dintre cele mai importante colecții canonice ale Bisericii universale, ea prezentând nu doar portretul fidel a unei comunități de credință aflată permanentă în fața provocărilor, ci și un mod de a supraviețui prin păstrarea riguroasă a propriului crez, prin menținerea unei discipline canonice stricte, dar și prin posibilitatea deschiderii către dialogul teologic și cultural. Surprinde varietatea și actualitatea temelor abordate, dar și grija cu care toate cele optsprezece sinoade mențin distanța față de ortodoxia greacă, inclusiv în problemele aparent comun-acceptate. Bunăoară, prezența mărturisiri de credință „asiriene" la finalul canoanelor Sinodului din Antiohia, din 410, este cât se poate de grăitoare. Prezența lui „Filioque", într-un text de secol V nu se justifică, în opinia părintelui Ioan Mălinaș, considerând că foarte probabil această formulă ar fi fost inserată în traducerea latină, eventual după ce Biserica Asiriană s-a arătat deschisă unui dialog cu Biserica Romei. Într-adevăr, versiunea publicată de către Mansi prezintă acest adaos, însă există forme mult mai vechi, unde acesta nu apare, putând vorbi astfel mai degrabă despre posibilitatea unei interpolări târzii și nu despre existența unei asemenea expresii într-o perioadă atât de timpurie. Meritul deosebit al părintelui Mălinaș nu constă însă doar în traducerea acestei colecții de canoane, ci mai ales în corelarea prevederilor acesteia cu cele existente în colecțiile canonice bizantine, în special cu prevederile Sinoadelor ecumenice și locale.

Nu totdeauna această corelație a fost posibilă, întrucât există prevederi canonice ale Bisericii Asiriei generate de conjunctura socio-politică și cultural-religioasă specifice Persiei. Spre exemplul, cel de-al patrulea sinod asirian, din anul 486, desfășurat la Ktesiphon, în timpul păstoririi lui Mar Akakios, decide prin cel de-al treilea canon să elimine obligativitatea celibatului și a voturilor monahale inclusiv pentru episcopi. La o primă vedere, el pare să fie dictat chiar de situația incertă a multora dintre ierarhii asirieni care trăiau în concubinaj, însă, în profunzime, el reprezintă o soluție la

criticile acide ale zoroastrismului majoritar, pentru care celibatul reprezenta o stare nedemnă și implicit condamnabilă în condițiile în care nu existau motive întemeiate care să determine alegerea ei.

Deosebit de interesantă este prezentarea Tainelor sau Sacramentelor în Biserica Asiriană, conținutul și modul de săvârșire al acestora demonstrând vitalitatea și profunzimea gândirii acestei Biserici. Este de remarcat preocuparea de a urma modelul biblic, așa cum se întâmplă în cazul Mirungerii, care se săvârșește cu ulei de măsline sfințit și nicidecum cu un amestec special, așa cum se întâmplă în Bisericile Ortodoxe. Pe de altă parte avem însă și Taine speciale, precum „Taina aluatului – Malka", ce constă în împărțirea de către episcop a unei bucăți de aluat dospit fiecărei biserici din cuprinsul eparhiei, preoții folosind bucățele foarte mici din aceasta în aluatul pentru prescură în tot cursul anului. De asemenea, semnul binecuvântării în chipul Sfintei Cruci este considerat drept Taină a Bisericii, explicația fiind aceea că acest semn însoțește toate actele sfințitoare ale episcopului și preotului, el fiind pecetea care împlinește taina propriu-zisă. În aceeași notă liturgică, sunt extrem de utile descrierile pe care părintele Ioan Mălinaș le face locașurilor de cult și obiectelor specifice, modului în care este organizat tipicul anul, lecturile biblice, sărbătorile, perioadele de post și mai ales a liturghiei, cu cele trei anaforale aflate în uz, cea a lui Mar Addai și Mar Mari, cea a lui Teodor de Mopsuestia și cea nestoriană.

Finalul lucrării ne oferă, din nou, un subiect inedit, anume *mitul împăratului preot Ioan.* Originile acestuia sunt extrem de vechi și, de-a lungul timpului, în jurul său au fost țesute noi și noi informații, dintre cele mai fanteziste, însă deosebit de importante pentru înțelegerea modului în care un mit modelează mentalitatea unei epoci lăsându-se, în același timp, remodelat el însuși de către aceasta. Autori bizantini, latini sau arabi, aventurieri cruciați și erudiți din toate epocile s-au aplecat asupra imaginii misteriosului Ioan, personaj ambivalent, preot și împărat în același timp, domnind peste un tărâm fantastic populat cu întruchipările tuturor virtuților dar și ale imperfecțiunilor naturii umane. În spatele acestui mit se ascunde însă căutarea veacului fericit, a începutului aflat sub semnul binecuvântării divine, unde disensiunile, conflictele, scindările nu-și au locul. Nu întâmplător, modelul lui Ioan se regăsește în imaginea și în funcția arhidiaconului din Bisericile Orientale, acesta având deopotrivă o misiune sacramentală, dar și un important rol administrativ, indispensabil în organizarea ecleziastică.

Privită în ansamblu, lucrarea părintelui arhimandrit dr. Ioan Mălinaș ni se prezintă ca un veritabil puzzle. Este o carte care se descoperă încetul cu încetul, asemenea unei hărți medievale care te lasă mai degrabă să intuiești traseul, bucurându-te de călătorie, fie ea și una imaginară. La fiecare întretăiere de drumuri, părintele Mălinaș oferă toate indiciile necesare, pentru ca cel pornit pe drumul lecturii să nu fie încetinit de ineditul informațiilor. Intervențiile explicative, reluarea informațiilor esențiale, dezvoltarea unor subiecte aparent străine de tema centrală fac parte din construcția barocă ce caracterizează scriitura părintelui Mălinaș. Pentru cititorul neinițiat însă în meandrele teologiei și ale istoriei Bisericii, aceste insule de informație sunt salvatoare. Cum poți înțelege istoria Bisericii Asiriene fără o minimă cunoaștere a disputelor teologice din secolul al V-lea și cum poți oare descifra, dincolo de textele oficiale, resorturile doctrinare care le-au generat pe acestea din urmă fără o cunoaștere a modelelor de gândire oferite de diferitele școli teologice ale antichității târzii? Iată doar două exemple care justifică stilul amplu al părintelui arhimandrit. Această preocupare pentru explicația amplă este susținută de rigoarea științifică ce însoțește fiecare argumentație, fiecare descriere, fiecare interpretare, fapt ce confirmă valoarea academică a lucrării.

Dincolo de toate aceste aspecte tehnice și pentru mulți sterile, din fiecare rând răzbate curiozitatea fertilă a unei minți mereu tinere, dorința de a căuta și de a împărtăși în același timp, imaginea luminoasă a unui preot erudit, pentru care respirația Bisericii a devenit propriul suflu de viață și de conștiință eclezială.

Luând în considerare contribuția esențială la cunoașterea unui segment important din istoria creștinismului, Biserica Asiriană, recomandăm prezenta lucrare spre a fi luată în considerare în vederea publicării.

Pr. Dr. Adrian Cazacu
București

Mulțumiri

Prin aceste rânduri modeste doresc să-mi exprim sentimentele mele de mulțumire și de recunoștință, față de toți trei autorii referatelor, făcute la lucrarea mea Pentarhia, vol. III/3, *Biserica Asiriană* (Nestoriană)...: Domnului Profesor Dr. Remus RUS, P. Cuv. Prof. Ioan CARAZA și P. Cuc. Dr. Adrian CAZACU. Am lucrat cu multă dragoste și devotament la această carte, deși am pornit chiar de jos, în sensul că abia acum constat, cât de puține cunoștințe am avut privitor la această Biserică atât de glorioasă, de mare, de întinsă, cu o teologie așa de bogată și o istorie atât de zbuciumată. Astăzi, a mai rămas din ea doar un relict arheologic și nu sunt destul de sigur, privind viitorul acestei instituții. Izolată de restul bisericilor, boicotată de acestea și decimată de sistemul uniatist al portughezilor în Kerala (India), mai întâi, apoi de Roma Veche în Mesopotamia și Persia, și-a dus cu demnitate crucea, pe drumul calvarului, provocat de zoroastrieni, apoi de musulmani, mai târziu de prozelitismul catolic, de cel protestant (începând cu sec. XIX), iar în actualitate contestată fiind de grupările creștine calcedoniene și necalcedoniene. Aceată Biserică conservă cele mai vechi forme de evoluție liturgică, dogmatică și canonică. Liturghia ei nu are *cuvintele de instituire* în anafora, ci numai epicleza, anamneza și dipticele, după cum a fost cazul și la Liturghia Sf. Ap. Iacob, înainte de secolul al III-lea.

Prin această lucrare am încercat să sensibilizez cititorii și privitor la o mare nedreptate care s-a făcut Bisericii de limbă siriacă de-a lungul istoriei. Este vorba de faptul că se vorbește doar de cele două ramuri clasice ale Creștinismului: de Biserica de limbă Greacă și de Biserica de limbă Latină, care au putut să se dezvolte, pentru că se aflau pe teritoriul Imperiului Roman, devenit Creștin, după anul 313. Biserica de limbă siriacă n-a avut niciodată șansa să devină o „Biserică de Stat”, apărată și protejată de brațul secular și de un împărat creștin. Biserica Siriacă și-a trăit istoria și și-a dezvoltat teologia între starea de persecuție și aceea de relativă libertate, în funcție de toanele stăpânilor seculari locali păgâni, cu care trebuia mereu să se poată aranja, de așa manieră, pentru a supraviețui.

Biserica Siriacă ar trebuie să fie socotită MAMA și prima Biserică, în forma ei matură de evoluție, mai ales dacă analizăm lupta acesteia cu ereziile gnostice, din primele secole creștine, luptă prin care s-a cernut și s-a lămurit adevărata doctrină creștină, încă înainte de definirea și de formularea ei la sinoadele ecumenice, mai ales privitor la Sfânta Treime și la Hristologie. Nu întâmplător, la asirieni, semnul și binecuvântarea în formă de cruce a primit valoare de Sacrament, de Taină, de Misteriu, pentru că numai prin cruce au putut să-și apere și să-și mărturisească credința creștină în fața zoroastrienilor, a musulmanilor și al altor păgâni conlocuitori și stăpânitori.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru referate și pentru timpul dedicat lecturării acestei lucrări, vă doresc la toți trei multă sănătate și spor în activitatea Dstră și binecuvântarea Lui Dumnezeu, Cel unul în ființă și întreit în persoane.

Hristos a înviat!

Preot Ioan Marin MĂLINAȘ
Arhimandrit

Neunkirchen, 21 mai 2024,
Sfinții Împărați și întocmai cu Apostolii
Constantin și Mama sa Elena

Eminența Sa Cardinalul Christoph Conte de Dr. SCHÖNBORN, Arhiepiscop de Viena îl felicită pe autorul Ioan Marin Mălinaș – și el preot al acestei Arhiepiscopii vieneze – pentru noua realizare publicistică, lucrarea privind *Biserica Asiriană de Răsărit (Nestoriană)*, Cluj-Napoca, 2024, 641 p., prin cuvintele următoare:

„Herzlichen Glückwünsch zu Deinem neuen Buch! Du bist wirklich sehr fleißig! In all den Jahren hast Du immer auch wissenschaftlich weitergearbeitet. Der Herr segne Dich dafür!
Dein P[*ater*] Christoph K.[*ardinal*] Sch.[*önborn*]".

Răspunsul destinatarului I.M. Mălinaș:

„Ich danke Ihnen Eminenz und wünsche daß Sie gesund bleiben!
Ihr
Pr. I.M. Mălinaș".

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ

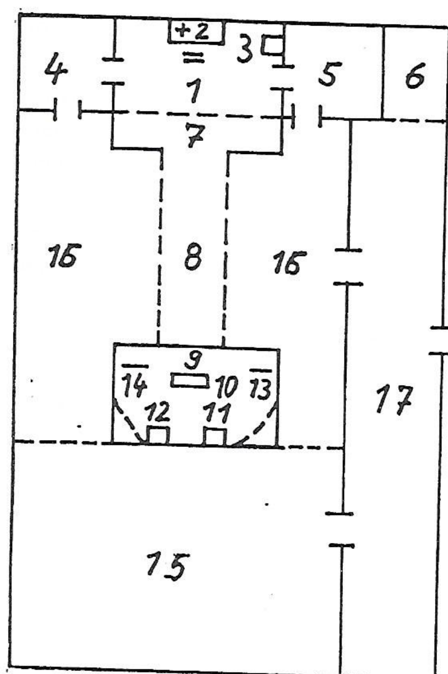
de Ioan Marin MĂLINAȘ

Volumele din colecție apărute

1. **Volumul I: Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu și Conf. Dr. Constantin Mălinaș.**
2. **Volumul II/1: PENTARHIA, vol. II/1, ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692 – Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, Presa Universitară Clujeană, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.**
3. **Volumul II/2: PENTARHIA, vol. II/2, ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/2, Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele Ecumenice, 325-787, Presa Universitară Clujeană, 2009, 168 p., incl. il, pl. și hărți.**
4. **Volumul II/3: PENTARHIA, vol. II/3, ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**
5. **Volumul II/4: PENTARHIA, vol. II/4, ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/4, Patriarhii latini de Roma Veche, Aquileia, Grado, Veneția și cei din Orient (Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), Η Λατινική πατριάρχες της Παλαιάς Ρώμης, Αγγειλληίας και Γραδο, Βενετία και την Ανατολή (Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων), Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ-Ναπόκα, 2011, 275 p., incl. il., pl., hărți.**
6. **Pentarhia, vol. II/5: Πενταρχία, τόμος II/5.Tronul Ecumenic, Ohrida și Biserica Românească, până în anul 1453, Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii; Οικουμενικού Θρόνου, Αχρίδα και Ρουμανική Εκκλησία, μέχρι το 1453, Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις και σχόλια, Cluj-Napoca, 2013, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 427 p., incl. il., pl., hărți.**
7. **Pentarhia, vol. III: Πενταρχία, τόμος III. Regestele patriarhale și imperiale de la Constantinopol, privind Crimeea și țărmul nordic al Mării Negre; Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη, σχετικά με την Κριμαία και τη βόρεια ακτή της Μαύρης Θάλασσας, Cluj-Napoca, 2016, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 261 p.**
8. **Pentarhia, vol. III/1: Πενταρχία, τόμος III/1. Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чиновник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.**
9. **Pentarhia, vol. III/2: Πενταρχία, τόμος III/2. Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări. Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις. Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii. Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις και σχόλια. Cluj-Napoca, 2021, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 222 p.**
10. **Pentarhia, vol. III/3, Πενταρχίας, τόμος III/3, Biserica Asiriană (Nestoriană), Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2024, 641 p.**

Zum liturgischen Raum

Die Mysterienfeier wird in einem liturgischen Raum vollzogen, der ein Abbild des Himmels und der Erde ist:[151]

1. Altarraum
2. Altar
3. Tabernakel
4. Diakonikon (Sakristei)
5. Baptisterium
6. Gebetsort
7. Stufe vor dem Altarraum
8. Mittelweg
9. βῆμα
10. Tisch (Altar)
11. Bischofsstuhl
12. Stuhl des Archidiakons
13. Ambo für AT Lesung
14. Ambo für NT Lesung
15. Aufenthaltsort für Frauen
16. Aufentahaltsort für Männer
17. Hof

---

151 Vgl. Expositio II/2.

Izvoare și literatură de specialitate

Hans Achelis, *Die ältesten Quellen des orientalischen Kirchenrechts*. I. Die Canones Hippolyti, în TU, 6, Leipzig 1891 [TU = Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur. Archiv für die griechisch-christlichen Schrifsteller der ersten drei Jahrhunderte, Leipzig-Berlin, 1882 ff.]

Analecta Bollandiana, Revue critique d'hagiographie, A Journal of Critical Hagiography (ISSN 0003-2468), 1882-, Société des Bollandistes, vol. I, *Acta Sanctorum*, Antwerpen, 1643, (actualmente) Boulevard Saint-Michel, 24, 1040 Bruxelles (Belgium).

Armenische Liturgien, vezi Erich Renhart – Jasmine Dum – Tragut (Ed.).

Berthold Altaner și Alfred Stuiber, *Patrologie*, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, Siebte, völlig neubearbeitete Auflage, 1966, Herder, Freiburg, Basel, Wien, XXIII + 543 p.

Dr. Mar Aprem, *Mar Aprem, Theologian & Poet (306-373 A.D.)*, Trichur (Kerala, India), 1990, 135 p.

Joseph Simonius Assemani [1687-1768], *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana* in qua manuscriptos codices Syriacos, Arabicos, Persicos, Turcicos, Hebraicos, Samaritanos, Armenicos, Aethiopicos, Graecos, Aegyptiacos, Ibericos, et Malabaricos, jussu et munificentia Clementis XI Pontificis Maximi ex Oriente conquisitos, comparatos, et Bibliotecae Vaticanae addictos Recensuit, digessit, et genuina scripta a spuriis secrevit, addita singulorum auctorum vita, Joseph Simonius Assemanus, Syrus Maronita (Rome, 1719-1728), 9 vols folio [*Bibl. or.* prescurtat]. The work was to have been in four parts:
I. Syrian and allied manuscripts, orthodox, Nestorian and Jacobite;
II. Arabian manuscripts, Christian and Islam;
III. Coptic, Aethiopic, Persian and Turkish manuscripts;
IV. Syrian and Arabian manuscripts not distinctively theological.
[Reprint] Publisher: Gorgias Press (31 Jan. 2002), Piscataway Township, New Jersey, S.U.A. Editura fiind înființată în anul 2001, în New Jersey.

Aubrey Russell Vine [M.A., B.D., B.Sc.], *The Nestorian Churches*. [A Co (B-Ok – Xyz) PDF]. *A concise history of Nestorian Christianity in Asia from the persian schism to the modern assyrians*, by…, London, 1937, Independent Press, LTD Memorial Hall, E. C..., 227 p.

Rev. George Percy Badger, *The Nestorians and their Rituals, with the narrative of a mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844* and of a late visit to those countries in 1850; also researches into the present condition of the Syrian Jacobites, papal Syrian, and Chaldeans, and an inquiry into the religious tenets of the Yezeedees. By the…, Volume I. London: Joseph Masters, Aldersgate Street and New Bond Street MDCCCLII (1852), 448 p. Vol. II, London, 1852, 426 p.

Das Barnabas-Evangelium. Wahres Evangelium Jesu, genannt Christus, eines neuen Propheten, von Gott der Welt gesandt gemäss dem Bericht des Barnabas, seines Apostels, für die deutsche Ausgabe 1994[1] by Spohr Verlag, Salim Spohr, 2004[2], 319 p.

Arhim. Zareh Baronian, *Cuvânt despre Liturghia Bisericii Armene și Liturghiile Răsăritene*, Carte apărută cu binecuvântarea Î.P.S. Nicolae Corneanu Mitropolitul Banatului. Prefață de Pr. Prof. Ene Braniște. Ediție îngrijită de Fabian Anton, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, 308 p. + il.

Barsauma *of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*, by Stephen GERO, Lovanii, in Aedibus E. Peeters, 1981, 124 p. [*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, editum consilio Universitatis Catholicae Americanae et Universitatis Catholicae Lovaniensis (Leuven), vol. 426. Subsidia Tomus 63].

Hermann Baum, *Die Verfremdung Jesu und die Begründung kirchlicher Macht*, Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Düsseldorf, 240 p. + pl.

Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes*. Rom, Byzanz und die Christen des Orients im Mittelalter, Verlag Kitab, Klagenfurt, 1999, 438 p., incl. il.

Wilhelm Baum – Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, Geschichte der sogenannten Nestorianer, Verlag Kitab, Klagenfurt 2000, 174 p., incl. il., pl. și hărți.

Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens, Urachhaus Verlag, 2005, 336 p., incl. il., pl. și hărți.

Hans-Georg Beck, *Das byzantinische Jahrtausend*, Verlag C. H. Beck, München, 1978, 383 p.

Hans-Georg Beck, *Mileniul bizantin*, traducere din limba germană Lidia Rus, Prefață la ediția în limba română Remus Rus, Nemira, 2015.

Hans-Georg Beck, *Das literarische Schaffen der Byzantiner*. *Wege zu seinem Verständnis*, Verlag der Österr. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1974, 34 p. Extras din SITZUNGSBERICHTE, 294. Band, 4. Abhandlung.

Hans-Georg Beck, *Geschichte der Orthodoxen Kirche im byzantinischen Reich*, Vandenhoeck und Ruprecht in Göttingen, 1980, 268 p. [*Die Kirche in ihrer Geschichte*, Ein Handbuch, begründet von Kurt Dietrich Schmidt und Ernst Wolf, herausgegeben von Bernd Moeller, Band 1, Lieferung D/1…].

Hans-Georg Beck, *Nomos, Kanon und Staatsraison in Byzanz*, Verlag der Österr. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1981, 60 p., Extras din SITZUGSBERICHTE, 384. Band.

Hans-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959.

***Orientalische Bibelhandschriften aus der Staatsbibliothek zu Berlin-PK*. Eine illustrierte Geschichte. Oriental Bible Manuscripts from the Staatsbibliothek zu Berlin-PK. An Illustrated History. Herausgegeben von I Edited by Meline Pehlivanian, Christoph Rauch, Ronny Vollandt, Reichert Verlag Wiesbaden 2016, 187 p. + il. Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz. Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek.**

Biblia Sinodală / *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediţie jubiliară a Sfântului Sinod, Tipărită cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist I, al BOR, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 2001 [=Biblia lui Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului].

***Bibliotheca Orientalis*, vezi Assemani.**

Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit*, Monachii [München], 1969, 362 p., în Acta Philosophica et Theologica, tomus III, S.A.D. [Societas Academica Dacoromana].

Octavian Bârlea, *Die Konzile des 13.-15. Jahrhundert und die ökumenische Frage*, 1989, Otto Harrassowitz – Wiesbaden, 220 p. (= Schriften zur Geistesgeschichte des östlichen Europa, Band 18).

Pr. Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Considerațiuni istorice în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, 156 p. [Nr. 13, Seria Didactică].

Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Literatura liturgică în teologia românească*, în rev. *BOR*, an LXXXIX, București, 1971, nr. 1-2, pp. 121-134.

Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Tipărit cu binecuvântarea Prea Sfințitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Editura diecezană Caransebeş, 2001, 558 p.

Preot Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1985, 548 p.

Preot Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, pentru institutele teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, 510 p.

Oscar Braun, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale*. Die Sammlung der nestorianischen Konzilien, zusammengestellt im neunten Jahrhundert, nach der syrischen Handschrift, *Museo Borgiano 82*, der Vatikanischen Bibliothek, übersetzt und erläutert, mit kritischen und historischen Anmerkungen, Namen- und Sachregistern, Philo Press Amsterdam, 1975, reprint von 1900, 405 p.

Oscar Braun, *De sancta Nicaena synodo*, Münster 1898.
Ion Bria, *Dicţionar de Teologie Ortodoxă A-Z*, Edit. Inst. Biblic al BOR., Bucureşti, 1981, 398 p.
Brightman, F. E., vezi: *Liturgies, Eastern and Western...*, vol. 1: *Eastern liturgies...*,
Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale,* Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2011, 364 p. *online*.
Preot Adrian Cazacu, vezi Remus Rus.
Katharina Ceming, Jürgen Werlitz, *Die Verbotenen Evangelien. Apokryphe Schriften*, Marix Verlag GmbH, Wiesbaden, 2004, 207 p.
Chabot, Jean-Baptiste (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF). Paris: Imprimerie Nationale, 695 p.
***Chalcedon und die Folgen* / Calcedon și urmările,**
1. Wiener Konsultation mit der Orientalischen Orthodoxie 1971. Dokumentation des Dialogs zwischen der armenisch-apostolischen und der römisch-katholischen Kirche sowie des Dialogs zwischen chalzedonensischer und nicht-chalzedonensischer Orthodoxie. Festschrift zum 60. Geburtstag von Bischof Mesrob K. Krikorian. Herausgegeben im Auftrag der Stiftung Pro Oriente, Wien von Rudolf KIRSCHLÄGER und Alfred STIRNEMANN, Tyrolia-Verlag Innsbruck-Wien, 1992, 506 p.
***Gregorii Barhebræi Chronicon Ecclesiasticum* quod e codice musei Britannici descriptum conjuncta opera ediderunt, latinitate donarunt annotationibusque theologicis, historicis, geographicis et archaeologicis illustrarunt Joannes Baptista ABBELOOS... et Thomas Josephus LAMY; 1 et 2, Lovanii, Excudebat Car. Peeters, 1872.**
Giuseppe Alberigo, (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II*. Patmos, Düsseldorf, 1993, 482 p.
COD = CONCILIORUM OECUMENICORUM DECRETA [Dekrete der Ökumenischen Konzilien], vol. I-III, Dritte – 3 – durchgesehene Auflage, 1973, Hrsg. von Giuseppe Alberigo şi colab. [Dekrete der Ökumenischen Konzilien, reeditată în 2000-2002, de:
Hrsg. von Josef Wohlmuth şi colab.,], Ferdinand Schöning, Paderborn, München, Wien, Zürich, 2000-2002:
Band 1 Konzilien des ersten Jahrtausends, vom Konzil von Nizäa (325) bis zum vierten Konzil von Konstantinopel (869/70), 2002, 186 p.
Band 2 Konzilien des Mittelalters, vom ersten Laterankonzil (1123) bis zum fünften Laterankonzil (1512-1517), 2000, 655 p.
Band 3 Konzilien der Neuzeit, Konzil von Trient (1545-1563), erstes Vatikanisches Konzil (1869-1870), zweites Vatikanisches Konzil (1962-1965), Indices, 2002, 1135 + 170* p.
***Chrétiens en terre d'Iran*: Implantation et acculturation. Textes réunis par Rika Gyselen, Association pour l'avancement des études iraniennes, Paris, 2006, *online* [Studia Iranica, Cahier 33].**
***The Christian Doctrine of Apokatastasis*. A Critical Assesment from the New Testament to Eriugena, By Ilaria L. E. Ramelli, Brill Leiden-Boston, 2013, 890 p. [*Supplements to Vigiliae Christianae*. Texts and Studies of Early Christian Life and Language, Editors J. den Boeft – B.D. Ehrmann – J. van Oort – D.T. Runia – C. Scholten – J.C.M. van Winden, Volume 120].**
***Chronique de l'Église d'Adiabène sous les Parthes et les Sassanides par Msiha-Zkha, 6ème siècle*, 1907. Traduit et édité par A. Mingana. Imprimerie des Pères Dominicains à Mossul.**
***Codex Sinaiticus*. Geschichte und Erschliessung der „Sinai-Bibel", Universi-tätsbibliothek, Leipzig, 2007^2, Herausgeber Ulrich Johannes Schneider, 48 p., incl. il. *Codex Sinaiticus als Grundtextausgabe der Geschriebenen des Neuen Bundes*, F. H. Baader und H. J. Grieser, 75328 Scömberg, 534 p. + Anhang 5 pl.**
Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 2000, 208 p.
CORPUS SCRIPTORUM ORIENTALIUM…:
***Aux origines de l'Église de Perse*. Les actes de Mar Mari, par Christelle et Florence Julien, Lovani, In aedibus Peters, 2003, Subsidia, Tomus 114 [CORPUS SCRIPTORUM ORIENTALIUM EDITUM, Consilio Universitatis Catholicae Americane et Universitatibus Catholicae Lovaniensis, vol. 604].**

Ernst Dassmann, *Kirchengeschichte I*, Ausbreitung, Leben und Lehre der Kirche in den ersten drei Jahrhunderten, 2. Auflage, 1991, Verlag W. Kohlhammer, 2000[2], Stuttgart, Berlin, Köln, 284 p.

Denzinger, H., vezi ENCHIRIDION.

***Dialogul între musulman și creștin*, de Dr. H. M. Baagil, Fundația Taiba-România, București, 1984, 63 p.**

***DIE GESCHICHTE DES CHRISTENTUMS*, Religion, Politik, Kultur, Ungekürzte Sonderausgabe, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1-3, 2003-2005.**

vol. I., Altertum, Die Zeit des Anfangs (bis 250), Hrg. von Luciano Pietri, 972p.

vol. II, Altertum, Das Entstehen der einen Christenheit (250-430), Hrg. von Jean-Marie Charles (+) şi Luce Piétri, 1996/2005, 1108 p. 2005.

vol. III, Altertum, Der lateinische Westen und der byzantinische Osten (431-642), Hrg. von Luce Piétri, 2001-2005, 1334 p.

***Dicționarul enciclopedic al Răsăritului Ortodox*, Sub îngrijirea lui Edward G. Farrugia, S.J., Traducere din limba italiană Adrian Popescu, Vasile Rus, Ioan Muntean și Andrei Mărcuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2005, 840 p + Atlas hierarchicus Ecclesiarum Catholicarum Orientalium (hărți).**

***Dicționar Siriac...*, vezi: GORGIAS ENCYCLOPEDIC DITIONARY OF THE SYRIAC HERITAGE...**

Franz Dölger, *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 387 p. (Unveränderter Nachdruck der 1. Auflage, Ettal, 1953).

Franz Dölger, *Bulgarisches Zartum und byzantinisches Kaisertum*, în *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Darmstadt, pp. 140-158.

Franz Dölger und Johannes Karayannopulos, *Byzantinische Urkundenlehre*, Erster Abschnitt *Die Kaiserurkunden*, von..., C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1968, 203 p.+ 85 pl. [Byzantinisches Handbuch im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft, dritter Teil, erster Band, erster Abschnitt].

François Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.

Nicolae Dură, *Le régime de la synodalité selon la legislation canonique conciliaire, œcumenique, du Ier millénaire*, Bucarest-Roumanie, 1999, tiparul executat la S.C. Lumina Tipo s.r.l., Buc., ISBN 973/99039-3-2, 1023 p.

Ébedjesus, Mitropolit asirian de Nisibis și Armenia, †1318, pe numele lui Abdiso bar Brika a redactat un *Nomocanon* asirian.

Ébedjesus, "Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv germano-sirian, cu aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.

Ébedjesus, *Marganitha* (Cartea perlelor), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică. Literatură aferentă: Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramenten-theologie im "Marganitha"* (dt. "Buch der Perle") / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p.

Egeria *Itinerarium* Reisebericht mit Auszügen aus Petrus Diaconus *De Locis Sanctis* die Heiligen Stätten übersetzt und eingeleitet von Georg Röwekamp, unter Mitarbeit von Dietmar Thönnes, Herder, Freiburg-Basel-Wien-Barcelona-Rom- New York, 1995, 406 p.

Egeria, *Pelerinaj în Locuri Sfinte A.D. 381-384*, Cluj-Napoca, Viața Creștină, 2006, 159 p. [Biblioteca AGRU].

Johannes Emminghaus, *Die Messe*, Wesen – Gestalt – Vollzug, Zweite durchgesehene Auflage, Österreichisches Katholisches Bibelwerk Klosterneuburg, 1976, 302 p. + pl.

Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert.* Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), heraus-gegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)].

Archim. Genadie Enacénu, *Încoronarea Imperatorilor Bizantini (Dupre Codin Curopalatul capit. XVII, De officiis)*, în rev. BOR (Biserica Ortodoxă Română), an V, 1880-1881, nr. 7, București, pp. 472-480. Studiul este urmat de „Ceremonia încoronării" Regelui Carol I al României, din data de 10 mai 1881 (pp. 481-494) și de „Rânduiala și Tedeumul urmate la încoronare" (494-504).

Enchiridion *Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae, quod in usum scholarum collegit* Conradus Kirch S.J., Editio sexta, aucta et emendata, quam curavit Leo Ueding S.J., 1947, Editorial Herder Barcelona.

Enchiridion *Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae, pro usu auditorum Theologiae, et eruditione cleri graeco-catholici, e propriis fontibus constructum*, auctore Josepho Papp-Szilágyi de Illyésfalva, S.S. Theologiae Doctore, Canonico graeci ritus Magno-Varadinensi, Abate tituli S. Pantelemonis de Rácz-Keve, Consiliario Regio, et insignis Ordinis Francisci Josephi I. Equite, M[agno].-Varadini [Oradea], Typis Aloysii Tichy, 1862, 633 p.

Enchiridionu, adeca Carte manuale de canóne ale unei, sântei, soborniceşti, şi apostoleşti Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a archidiecesana, 1871, 548 p.

Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.

***Sfinți Etiopieni*: vezi Synaxarium. The Book of the Saints of The Ethiopian Orthodox Tewahedo Church…**

Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol.I), *Istoria Bisericească şi Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note şi comentarii de Prof. Teodor Bodogae, vol. I, Buc. 1987, 451 p.

Scrieri partea a doua (vol. II), *Viaţa lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Emilian Popescu, trad. şi note de Radu Alexandrescu, vol. II, Buc. 1991, 295 p.

Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1987, vol. I şi 1991, vol. II (în Colecţia PSB, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, nr. 13 şi 14).

***Evanghelii apocrife.* Traducere, studiu introductiv, note și prezentări de Cristian Bădiliță, Ediția a III-a revăzută, Polirom, 2002, 273 p., incl. il.**

***Evangelium des edlen Jesu nach Philipus* (ein apokryphes Evangelium des 20. Jahrhundert), Herausgegeben vom Katholischen Missionswerk St. Claret, 1989-1080 Wien, Bennogasse 21, 159 p.**

Ευλογημα, *Studies in honor of Robert Taft, S.J.*, A cura di E. Carr – S. Parenti – A. – A. Thiermeyer – E. Velkovska, Roma, 1993, 614 p. (mai mulți autori).

***Expositio officiorum*, Anonnymi auctoris expositio officiorum ecclesiae Georgio Arbelensi vulgo adscripta. Accedit Abrahae bar Lipeh interpretatio officiorum, hrsg. und übers. von R. H. Conolly, (CSCO 64. 71. 72. 76. /CSCO. S. 25. 28. 29. 32), Paris, 1911-1915. (Réimpression anastatique, Louvain, 1953-1961).**

Βλασιου Ιω. Φειδα [Blasiou Io. F e i d a], Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ, [Instituția Pentarhiei Patriarhilor], vol. I și II, Athena, 1977, 350 + 275 p.

J. Forget, *Conciles*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 3, première partie [Clarke-Constantinople], Op. cit., col. 636.

***Das frühe Christentum bis zum Ende der Verfolgungen*. Eine Dokumentation, Band 1: Die Cristen im heidnischen Staat. Übersetzung der Texte von Peter Guyot, Auswahl und Kommentar von Richard Klein, 1997 by WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), Darmstadt, 3., unveränderte Auflage 2006. 2 Bände in einem Band, Bd. 1, 516 S., Bd. 2, 412 p.**

***Dicționar siriac*: Beth Mardutho: The Syriac Institute. Gorgias *Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*. With contributions by seventy-six scholars. Edited by Sebastian P. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz, Lucas Van Rompay, Gorgias Press 2011, 583 p. [First Edition published by Gorgias Press for Beth Mardutho: The Syriac Institute. Gorgias Press LLC, 954 River Road, Piscataway, NJ, 08854, USA, www.gorgtaspress.com].**

J. M. Fiey OP, *Assyirie Chretienne*, Imprimerie Catholique, Beyrouth (Libanon), vol. I și II, 1965.

Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, 557 p.

Ioan N. Floca, *Dreptul canonic ortodox, legislaţie şi administraţie bisericească*, vol. I-II, Edit. Inst. Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1990, 572+472 p.

Ferdinand R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Habilitationsschrift) (*Frankfurter Theologische Studien* Bd. 42, 1993), XI + 467 Seiten.

Ferdinand R. Gahbauer, *Byzantinische Dogmengeschichte*, Vom Ausgang des Ikonoklasmus bis zum Untergang Konstantinopels (1453), Be&Be–Verlag Heiligenkreuz im Wienerwald, 2010, 232 p.

***Gassanizii, Emiratul arab al…*, vezi: *Historia præcipuorum Arabum Regnorum rerumque ab iis gestarum ante Islamismum*. E codicibus manuscripts arabicis Bibliothecæ Regiæ Hauniensis collegit vertit et animadversiones addidit D. (Janus) Lassen RASMUSSEN, Hauniæ, 1817, 146 p.**

Stephen Gero, vezi: Barsauma *of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century... Die Geschichte des Christentums Religion – Politik – Kultur*, vol. 1-3, herausgegeben von Jean-Marie Mayeur..., Deutsche Ausgabe herausgegeben von Norbert BROX…etc., Verlag Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005.

Band 1 Altertum

1 *Die Zeit des Anfangs (bis 250)*, Herausgegeben von Luce Piétr, Deutsche Ausgabe bearbeitet von: Thomas Böhm…etc., Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005, 972 p.

Band 2 Altertum

***Das Entstehen der einen Christenheit (250-430)*, Herausgegeben von Charles (†) und Luce Piétri; Deutsche Ausgabe bearbeitet von: Thomas Böhm… etc., Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005, 1108 p.**

Band 3 Altertum

***Der lateinische Westen und der Byzantinische Osten (431-642)*, Herausgegeben von Luce Piétri, Deutsche Ausgabe bearbeitet von Guido Bee… etc., Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005, 1334 p.**

Cesare Giraldo (ed.), *The Anaphoral Genesis of the Institution Narrative in Light of the Anaphora of Addai and Mari*, Acts of the International Liturgy Congres, Rome 25-26 October 2011, Edizioni Orientalia Christiana, Valore italiano, Lilamé.

***Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*. With contributions by seventy-six scholars Edited by Sebastian F. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz, Lucas Van Rompay, Gorgias Press, 2011 by Beth Mardutho: The Syriac Institute, Gorgias Press LLC, 954 River Road, Piscataway, NJ, 08854, New Jersey, USA, 539 p., incl. il., pl., hărți.**

***Gottes verbotene Worte. Was die Bibel verschweigt*. Ediert und bearbeitet von Alfred Pfabigan, Frankfurt: Eichborn, 2000, 430 p.**

Alois Grillmeier, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, vol. 1-5, Verlag Herder Freiburg – Basel – Wien, 1990-2004:

Band 1

***Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalcedon (451)*, Mit einem Nachtrag aktualisiert, Herder Freiburg – Basel – Wien, 1990, 832 p.**

Band 2/1

***Das Konzil von Chalcedon – Rezeption und Widerspruch (451-518)*, Herder Freiburg – Basel – Wien, 1991, 398 p.**

Band 2/2

***Die Kirche von Konstantinopel im 6. Jahrhundert*. Unter Mitarbeit von Theresia Hainthaler. Mit einem Nachtrag aktualisiert, Herder Freiburg – Basel – Wien, 2004, 590 p.**

Band 2/3

***Die Kirche von Jerusalem und Antiochien nach 451 bis 600*, mit Beiträgen von Alois Grillmeier, Theresia Hainthaler, Tanios Bou Mansour, Luise Abramowski, herausgegeben von Teresia Hainthaler, Herder Freiburg – Basel – Wien, 2004, 694 p.**

Band 2/4

***Die Kirche von Alexandrien mit Nubien und Äthiopien nach 451*. Unter Mitarbeit von Teresia Hainthaler, Mit einem Nachtrag aktualisiert, Herder Freiburg – Basel – Wien, 2004, 440 p.**

Jacobus Goar, *Euchologion sive Rituale Graecorum* complectens ritus et ordines divinae liturgicae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funderum, orationum etc. juxta usum orientalis etc., interpreatatione nec non mixobarbarum vocum brevi glossario, aenis figuris et observatt. ex antiquis PP. et maxime Graecor. theologor. Expositionibus illustratum. Paris, 1647 = Veneția, 1730 = reprint, Graz, 1960.

M. H. Grégoire, *Mahomet et le Monophysisme*, în Mélanges Charles Diehl, vol. I, Paris, 1930, pp. 107-120.

***Griechisch – Deutsches Schul – und Handwörterbuch* von Dr. Wilhelm Gemoll, vierte Auflage, Wien 1937, Hölder – Pichler – Tempsky A. G., 850 p.**

Hans Grotz, *Die Hauptkirchen des Ostens. Von den Anfängen bis zum Konzil von Nikaia (325)*, Pont. Inst. Orient. Stud., Roma, 1964, 259 p. [*Orientalia Christiana Analecta*, 169].

Rodolphe Guilland, *Les Eunuques dans l' Empire Byzantin. Etude de titulature et de prosopographie byzantines*, I, în rev. *Études Byzantines*, Bucureşti, Tome I, 1943, pp. 197-238, patriarhii eunuci (=hadâmbi, fameni).

P. Theodosius Haluščynskyj, *Acta Innocentii PP. III (1198-1216) e registris Vaticanis aliisque eruit, introductione auxit, notisque illustravit…*, Typis polyglottis Vaticanis MCMXLIV (1944), Roma, 674 p. + hartă (= Pontificia Commissio ad redigendum Codicem Iuris Canonici Orientalis, Fontes Series III, vol. II).

Christian Hannick, *Studien zu den griechischen und slavischen liturgischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien, 1972, 175 p. [Byzantina Vindobonensia, Bd. VI].

***Handbuch der Ostkirchenkunde*, 1-3 vol., Patmos Verlag Düsseldorf, 1984, 1989, 1997:**

***Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band I, Herausgegeben von Wilhelm NYSSEN, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz. Mit Beiträgen von Endre von Ivánka Michael Lacko, Peter Plank, Hans-Joachim Schulz, Bernhard Schultze, Wilhelm de Vries und Paul Wiertz, Patmos Verlag Düsseldorf, 1984, 392 p.;**

***Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band II, Herausgegeben von Wilhelm NYSSEN, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz. Mit Beiträgen von Irénée-Henry Dalmais, Wilhelm Nyssen, Peter Plank, Hans-Joachim Schulz, Irenäus Totzke, Patmos Verlag Düsseldorf, 1989, 273 p.;**

***Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band III, Herausgegeben von Wilhelm Nyssen, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz. Bearbeitet von Martin Petzolt.**

Mit Beiträgen von Panagiotis Boumis, Georgios Galitis, Anastasios Yannoulatos, Georgios Manzaridis, Damaskinos Papandreiou, Martin Petzolt, Hans-Joachim Schulz, Thomas Spidlik und Paul Wirtz, Patmos Verlag Düsseldorf, 1997, 315 p.

Jean Michel Hanssens S.J., *La Liturgie d' Hippolyte, ses documents – son titulaire – ses origines et son caractere*, Ouvrage publié avec le concours de la Fondation Universitaire de Belgique, [Deuxième édition photolithographique], Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1965, 594 p. [Orientalia Christiana Analecta, 155].

***Als die Heiden Christen wurden*. Zur Geschichte des frühen Christentums, von Jos Rosenthal și Ferdinand Dexinger, Wien, Ueberreuter, 1992, 255 p., incl. il.**

Friedrich Heiler († 28. 4. 1967), *Die Ostkirchen*, Neubearbeitung von „Urkirche und Ostkirche”, 1971, Ernst Reinhardt Verlag München / Basel, 640 p.

Andreas Heinz, *Die Heilige Messe nach dem Ritus der Syrisch-maronitischen Kirche*, Paulinus Verlag, Trier, 1996, 365 p., incl. il. [*Sophia* Quellen östlicher Theologie Herausgegeben von Andreas Heinz, Band 28].

Andreas Heinz, *Feste und Feiern im Kirchenjahr nach dem Ritus der Syrisch-Orthodoxen Kirche von Antiochien* (M'ad'dono), Paulinus Verlag, Trier, 1998, 475 p. [*Sophia* Quellen östlicher Theologie Herausgegeben von Andreas Heinz, Band 31].

Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten*. Die Eucharistie feier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari, 2008, Paulinus Verlag, Trier, 447 p. [*Sophia*, Quellen östlicher Theologie, Herausgegeben von Andreas Heinz, Band 35].

Jérusalem, par E. Amann, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 8, première partie [Isaac-Jeûne], Paris, 1924, col. 997-1010.

***Historia præcipuorum Arabum Regnorum...*, vezi: *Gassanizii, Emiratul arab al…*,**

Halil Inalcik, *Imperiul Otoman. Epoca clasică, 1300-1600*, Ediţie şi studiu introductiv de Mihai Maxim, traducere, notă, completarea glosarului şi indicelui de Dan Prodan, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996, 495.

***Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, şi vol. II (1054-1982), Bucureşti, 1993. Cele două volume includ la sfârșitul lor şi câte o listă sumară a papilor şi a patriarhilor Pentarhiei, din perioada de care se ocupă. În realitate, această lucrare este un rezumat actualizat al operei lui Profesor Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin şi Gherasim Episcopul Argeşului, vol. I-II, Bucureşti, Tipografia Cărţilor bisericeşti, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p.**

Emil Jacobs, *Cyriacus von Ancona und Mehemmed II*, în *Byzantinische Zeitschrift*, 30. Band, 1929/30, pp. 197-202.

Raymond Janin, *Constantinople Byzantine, Développement urbain et répertoire topographique*, Deuxième édition, Institut Français d'Études byzantines, Paris, 1964, 542 p. [Archives de L'Orient Chrétien, 4 A].

Raymond Janin, *La géographie ecclésiastique de l'Empire Byzantin, Première partie, Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Oecumenique*, Tome III,

Raymond Janin + A.A., *Les Églises et les Monastères des grands centres byzantins (Bithynie, Hellespont, Latros, Galèsios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique*), par…, Publié avec le concours du Centre National de la recherche Scientifique, Paris, 1975, 492 p. [Géographie Ecclesiastique de l'Empire Byzantin].

Hubert Jedin, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 – sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999[4], [1962[1], 1965[2], 1985[3]].

***Die Kirche des St. Simeon Stylites und weitere archäologische Fundstätten in den Bergen von Smeon und Halaqa*, Arabischer Originaltext von Abdallah Hadjar. Deutsche Übersetzung aus dem Englischen von Annelies Hadjar, 2002, Sidawi – Druckerei-Damaskus – Syrien, 222 p., incl. 84 il. și hărți.**

Cyrille Karalevskij [Prétre du rit bysantino-slave], *Le Clergé Occidental et l'Apostolat dans l'Orient Asiatique et Gréco-Slave*, Extrait de la *Revue Apologétique*, Paris Gabriel Beauchesne, 1923, Rue de Rennes 117, 75 p.

Cyrille Karalevskij, *L'Istruzione di Clemente VIII „Super aliquibus ritibus Graecorum" (1595) e le Congregazioni per la riforma dei Greci (1593)*, în rev. *Bessarione* [Publicazione periodica di studi orientali], Roma, anno XVII, volume XXIX, Gennaio-Dicembre 1913, pp. 344-481.

John Norman Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntisse*, Geschichte und Theologie, 2. Aflage, 1993[2], Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 449 p.

Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle, [18] Achtzehnte Auflage, vol. I-III, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, I, 1966 [*Das christliche Altertum*], II, 1968 [*Das Mittelalter*], III, 1969 [*Die Neuzeit und die neueste Zeit*].

Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter*, 2004, Verlag W. Kohlhammer, GmbH Stuttgart, 256 p.

Heidemarie Koch, Persepolis Hauptstadt des achämendischen Großreichs, Mit 52 Abbildungen und 43 Farbtafeln unter anderem mit Fotografien von Afshin Bakhtiar, Yassavoli Publications, Teheran, Iran, 2000, 110 p., incl. il., pl., hărţi.

Th. J. Lamy, *Dissertatio de Syrorum Fide et Disciplina in Re Eucharistica* (Syriac Studies Library) (Latin Edition) (Latin and Syriac Edition), 2012, 289 p., Gorgias Pr Llc; Bilingual Edition (8. Juni 2012), Analecta Gorgiana, 569.

***Lexicon breve graeco-latinum ad voces et vocabula librorum Novi Testamenti explicanda* concinnatum a Carolo Ed. Fr. Dalmer, SS. Th. Lic. Pastore Parochiae Rakow in Neopomerania Sitae, Gothae Redemtore F. A. Perthes, 1859, 124 p.**

LITURGICA BISERICII ORTODOXE, Cursuri universitare, de Prof. Vasile Mitrofanovici, prelucrate, completate şi editate de Prof. Teodor Tarnavschi, şi acum din nou editate şi completate de Prof. Nectarie Nicolae Cotlarciuc, Arhiepiscop şi Mitropolit al Bucovinei, Editura Consiliului Eparhial Ort. Rom. din Bucovina, Cernăuţi, 1929, 926 p.

***Liturgies, Eastern and Western, being the texts original or translated of the principal liturgies of the church*: vol. 1: *Eastern liturgies*, by Brightman, F. E. (Frank Edward), 1856-1932; HAMMOND, C. E. (Charles Edward), 1837-1914, 1896, Oxford: Clarendon Press, 604 p.**

Andrei Macar, „Liturghia Sfinților Apostoli Addai și Mari: expresie liturgică a creștinismului siro-oriental și etapele dezvoltării ei istorice", în *Cercetare și dialog teologic astăzi*, Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, Editura Doxologia, Iași, 2017, pp. 411-426.

***Die Mandäer Irans*. Kulturelle und religiöse Identität einer Minderheit im Wandel. Inaugural-Disertation in der Fakultät Geistes – und Kulturwissenschaften der Otto-Friedrich-Universität Bamberg vorgelegt von Caroline Nik NAFS aus München, Bamberg, den 24. 06. 2010, 386 p., *online*.**

J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediţia 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt Graz.

Beth Mardutho: The Syriac Institute. *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage.* With contributions by seventy-six scholars. Vezi Dicționar Sirian...

***The Book of Marganitha (The Pearl) On the Truth of Christianity*, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p. Text.**

***The Book of Marganitha (The Pearl), On the Truth of Christianity*, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writtings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA 17 October 1988, 167 p.**

***Martyrologium Romanum Gregorii Papæ XIII jussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX (1749) Benedicti XIV Opera ac studio emendatumet auctum secunda post typicam editio juxta primam a typica editionem anno MDCCCCXXII (1922) a Benedicto Papa XV adprobatam propriis recentium sanctorum officiorumque elogiis expleta sacræ Rituum Congregationis curis impressa*, Typis Polyglottis Vaticanis MDCCCCXXX (1930), 320 p. Exemplarul meu conține și un apendice anexat: *Martyrologium Sanctorum Ordinis Canonicorum Regularium ad usum Congregationis SS. Salvatoris Lateranensis*, de 20 p. tipărite.**

Juan Mateos S.I., *Le Typicon de la Grande Église*, Ms. Sainte-Croix nº 40, Xᵉ siècle. Introduction, texte critique, traduction et notes par..., Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, Tome I *Le cycle des douze mois*, 1962, 387 p.; Tome II *Le cycle des fêtes mobiles*, 1963, 334 p.; [Edition anastatique: année 1977].

Otto Mazal, *Byzanz und das Abendland*. Katalog einer Ausstellung der Handschriften und Inkunabelsammlung der Österreichischen Nationalbibliothek. Mit einem Geleitwort von Generaldirektor Dr. Josef Zeßner-Spitzenberg. Prunksaal 25. Mai – 10. Oktober 1981, Österreichische Nationalbibliothek Wien, 1981, 512 p. + Tafelteil Abbildungen 1-96.

Otto Mazal, *Handbuch der Byzantinistik*, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt, Graz – Austria, 1989, 279 p.

Franz Mali, *Das* „Opus imperfectum in Matthaeum" *und sein Verhältnis zu den Matthäuskommentaren von Origenes und Hieronymus*, 1991, Tyrolia-Verlag – Innsbruck – Wien, 396 p.

Ioan Marin Mălinaș, *La umbra Sarmizegetusei Romane – Basilica din Densuş*, Editura „Mihai Eminescu", Oradea, 1997, 195 p., + documente, 17 il. si 148 facsimile. [Lansarea cărţii la Deva, în „Casa Cărţii Deva", a fost semnalată în ziarul local, *Cuvântul liber*, an X, 1998, nr. 2123, vineri, 24 aprilie, p.1. Recenzie la carte: Adrian Andrei RUSU, Ioan Marin Mălinaş, La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuş. Reflexii istorice şi liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775. Viena-Oradea, Ed. „Mihai Eminescu", 1997, 195 p. în *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai"*. „Theologia greco-catholica", 44, nr. 1, 1999, pp. 129-131].

Ioan Marin Mălinaş, *Regeste şi registre de la Constantinopol şi Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I şi la împăratul Ioniţă Caloian din Târnovo*. Unirea Bisericească a lui Ioniţă Caloian, din anul 1203 şi încoronarea acestuia la 1204, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000, 263 p.

Ioan Marin Mălinaș, *Reluări, restituiri, completări și noi contribuții privind istoria bisericească și liturgica*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2020, 305 p., incl. il. (și *online*, la Editura Presa Univ. Clujeană, 2020).

Marganitha, vezi Ébedjesus.

***Monophysite texts of the sixth century*, edited, translated and annotated by Albert van Roey and Pauline Allen, Uitgeverij Peetersen Departement Oriëntalistiek, Leuven, 1994, 317 p. [Orientalia Lovaniensa Analecta, 56].**

***The Nestorians and their Rituals, with the narrative of a mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844…* vezi: Rev. George Percy Badger.**

The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar Aprem, vezi *Sfinții Nestorieni...*

***Nestorian missionary enterprise. The story of a Church on fire*, by John Stewart, with foreword by Samuel M. Zwemer, Cairo, published in Great Britain, Edinburg and in India, Madras, 1928, reprinted & publshed by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, 1961, 362 p.**

Nestorius *and his place in the History of Christian doctrine* by Friedrich Loofs, Cambridge at the University Press, 1914, 132 p.

***Nestorius and Cyril: 5th Century Christological Division and Recent Progress in Reconciliation*. Ben Green Department of Theology and Religious Studies Villanova University (S.U.A.), Published: Nov 30, 2004; Issue Vol. 28 (2005), Section Theology, 14 p. și *online*.**

Nicolaus Nilles S. J.**, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*, Maximam partem nunc primu ex variis tabulariis, Romanis, Austiracis, Hungaricis, Transilvanis, Croaticis, Societatis Jesu aliisque fontibus accessu difficilibus erutae, a Nicolao Nilles S.J...., Patrocinatibus Almis Hungarica et Rumena literarum Academiis editae, vol. I şi II, Typis et sumptibus Feliciani Rauch, Oeniponte (Innsbruck), 1885 [= *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis,* pars III, addititia. “De Ecclesia Rumenorum, Ruthenorum, Serborum et Armenorum sub sacra Hungariae corona”, Innsbruck, 1885).**

Nomocanon Asirian, Ébedjesus, [Abdiso bar Brika], "Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv germano-sirian, cu aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.

***Oracolele chaldeene*, (Fragmente și comentarii), Traducere din limba engleză: Alexandru Anghel, 2006, Editura Herald, București, 124 p.**

Elaine Pagles, *Das Geheimnis des fünften Evangeliums. Warum die Bibel nur die halbe Wahrheit sagt*, Aus dem Englischen von Kurt Neff. Mit dem Text des Thomasevangeliums, Verlag C. H. Beck oHG, München, 2004, 239 p.

***I Patriarcati orientali nel primo millennio*, Relazioni del Congresso tenutosi al Pontificio Istituto Orientale nei giorni 27-30 Dicembre 1967, [I. Žužek, W. De Vries, V. T. Istavridis, I. Anastasiou, Ortiz de Urbina, J. Masson, Loutfi Laham, + G. Amadouni, W. Macomber, I. Dujčev], Pont. Inst. Stud. Orientalium, Roma, 1968, 221 p. [Orientalia Christiana Analecta, nr. 181].**

Patriarcats, par R. Vancourt, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 11, deuxième partie [Orderic Vital-Paul (Saint)], Paris, 1932, coloana nr. 2253-2297.

Frans van de Paverd, *Zur Geschichte der Messliturgie in Antiocheia und Konstantinopel gegen Ende des vierten Jahrhundert*, Analyse der Quellen bei Johannes Chrysostomos, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1970, 571 p. [Orientalia Christiana Analecta, 187].

Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediţia a doua, vol. 1-3, Bucureşti, Edit. Inst. Biblic şi de Misiune al BOR, vol. 1, 1991, 677 p. (editat 1992), vol. 2, 1992, 679 p. (editat 1994), vol. 3, 1994, 606 p. (editat 1997), incl. hărţi, pl. si il.

Pentarhie, vezi Pentarchie, par R. Vancourt, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 11, deuxième partie [Orderic Vital-Paul (Saint)], Paris, 1932, coloana nr. 2269-2280.

Vitorio Peri, „La Pentarchia: Istituzione ecclesiale (IV-VII sec.) e teoria canonico-teologica", în vol. *Bisanzio, Roma e l' Italia nell' alto medioevo, 3-9 aprile 1986*, Tomo Primo, In Spoleto, 1988, Presso la Sede del centro, pp. 209-311 + La Discussione sulla relazione Peri, pp. 313-318 [în seria Settimane di Studi del Centro italiano di studi sull' alto medioevo, vol. XXXIV, 3-9 aprile 1986].

Michele Piccirillo, *L'Arabie chrétienne*. Préface de Maurice Sartre. Traduit de l'italien par Étienne Schelstratete et Marie-Paule Duverne, Éditions Mengès, Paris, 2002, 259 p. incl. il.

Profesor Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin şi Gherasim Episcopul Argeşului, vol. I-II, Bucureşti, Tipografia Cărţilor bisericeşti, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p. Acest curs universitar a fost tradus din nou şi reeditat de proin Mitropolitul Atanasie Mironescu singur, sub titlul *Istoria bisericească universală şi statistica bisericească*, în patru volume, Bucureşti, 1925-1928. Ediţia întâia, din 1900-1901 a fost tradusă şi în limba sîrbă, la Carloviţ, 1912, precum şi în limba bulgară.

Primum Regnum Dei. *Die Patriarhalstruktur der Kirche als Angelpunkt der Wiedervereinigung*, Die Konzilsrede von Abt Johannes Hoeck, Neu übersetzt, eingeführt und kommentiert von P. Ferdinand R. Gahbauer OSB, Mit Beiträgen von Prof. Theodor Nikolaou, Prof. Heinrich Fries und P. Theodor Wolf OSB, Benediktinerabtei Ettal [Germania], 1987, 211 p.

***Cartea Psalmilor* (Sefer Tehillim) [*Psaltirea*, cu cele 20 de catisme], Traducere din ebraică, de Pr. Prof. Dr. Liviu V. Pandrea, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1993, 187 p.**

Michaelis Le Quien, *Oriens Christianus*. (Tomus I-III), I., Patriarchatus Constantinopolitanus, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715¹, 1740², Reprint Graz, 1958³, Akademische Druck – u. Verlagsanstallt. Tomurile II şi III prezintă Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, nestorienii, monofiziţii, uniţii şi latinii din Orient.

Erich Renhart – Jasmine Dum Tragut (Hg.), *Armenische Liturghien. Ein Blick auf eine ferne christliche Kultur*, Herausgegeben im Auftrag des Österreichischen Liturgischen Instituts Salzburg, Graz – Salzburg 2001, Schnider Verlag, 288 p. incl. il. și texte în limba armeană.

William La Riche, *Alexandrie septième merveille du monde*, Photos de Stéphane Compoint / Sygma, Édition Robert Laffont, 1996, Paris, 135 p, incl. pl., il., hartă.

Mar Awa Royel, *The Sacrement of the Holy Leaven (MALKĀ) in the Assyrian Church of the East*, pp. 363-386, în Cesare Giraldo (ed.), *The Anaphoral Genesis of the Institution Narrative in Light of the Anaphora of Addai and Mari*, Acts of the International Liturgy Congres, Rome 25-26 October 2011, Edizioni Orientalia Christiana, Valore italiano, Lilamé.

The Nestorians and their Rituals, vezi: Badger, Rev. George Percy…

Da Roma alla Terza Roma, Documenti e studi, Documenti – I, Roma-Mosca, 1989, *L' idea di Roma a Mosca secoli XV-XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo*, Roma, Herder Editrice e Libreria, 1989, 449 p.

***Rom und die Patriarchate des Ostens*. Von Wilhelm de Vries unter Mitarbeit von Octavian bârlea, Josef Gill, Michael Lacko, 1963, Verlag Karl Alber Freiburg / München, 452 p. [Orbis Academicus Band III/4].**

Steven Runciman, *Das Patriarchat von Konstantinopel vom Vorabend der türkischen Eroberung bis zum griechischen Unabhängigkeitskrieg*, Verlag C.H. Beck, München, 1970, 490 p.

Remus Rus, *Învățătura tainică a lui Hristos cel Înviat către Toma Apostolul*, Historia Religionum, Univers Enciclopedic, 2002.

Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, Editura Lidia, Bucureşti, 2003, 900 p.

Remus Rus, *Filocalia siriacă*. Iubirea de frumos și înțelepciune – calea spre desăvârșire. Traducere, selecție de texte, precuvântare, note și comentarii de Remus Rus, UE Univers Enciclopedic Gold, București, vol. 1-2, 2023.

Remus Rus / Preot Adrian CAZACU, Θεοτόκος, *Enciclopedie teologică*, Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Crimca, Suceava, 2003, 710 p.

Adolfus Schönmetzer S.I, vezi Enchiridion.

***Sfinți Nestorieni*: The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar APREM, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*.**

***Sfinții Sirieni*: Saints Syriaques, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, 224 p. [Studies in late antiquiti and early Islam, 6], *online*.**

***Sfinți Etiopieni*: Synaxarium. The Book of the Saints of The Ethiopian Orthodox Tewahedo Church, Translation of Sir E. A. Wallis Budge, Printed by the Ethiopian Orthodox Tewahedo Debre Meheret St. Michael Church Garland, TX. USA (Not for Sale), s. a., 740 + XXXI p., *online*.**

Nikolai N. Seleznyov, *Nestorius of Constantinople condemnation, suppression, veneration, with special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity*, în *Journal of Eastern Christian Studies* 62(3-4), 165-190. doi: 10.2143/JECS.62.3.2061116 © 2010 by Journal of Eastern Christian Studies. All rights reserved și *online*.

***The Seventh Century in the West-Syrian Chronicles*, introduced, translated and annotated by Andrew Palmer, *including two seventh-century Syriac apocalyptic texts* introduced, translated and annotated by Sebastian Brock with added annotation and an historical introduction by Robert Hoyland, Liverpool University Press, 1993, 305 p.**

Irfan Shahîd, *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*,
vol. II.1: Toponymy, Monuments, Historical Geography, and Frontier Studies, Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002;
vol. II.2: Economic, Social, and Cultural History, Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2009.

Sf. Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos şi urmaşii Săi*, Volumul I, Ediţie îngrijită de Protosinghel Grichentie Natu, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2002, Suceava, 262 p.[Bucureşti, 1865[1]], Colecţia „Din frumuseţile vieţuirii creştine”, nr.2, cu binec. Î.P.S. Pimen al Sucevei şi Rădăuţilor.

D. Simon, *Byzantinische Provinzialjustiz*, în *Byzantinische Zeitschrift*, München, 79. Band, 1986, pp. 310-343.

W. Sickel, *Das byzantinische Krönungsrecht bis zum 10. Jahrhundert*, în *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig, Band VII, 1898, pp. 511-557.

Isidor Silbernagl, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients*. Eine canonistisch-statistische Abhandlung, von..., Landshut, 1865, Verlag von I. G. Wölfle, 334 p.

***Collatio ad Concilium Sirmiense*, Sub Constantio Imp. Habitum historico-theologica, Facta Iohanne Georgio Dorscheo D. & Deo Sospitante, In Academia Argentoratensi Solennis exercitii causa proposita, Ad diem Augusti Respondente M. Johanne Christophoro Lichtner / Philol. & SS. Theol. Stud. Argentorati [Strasbourg], Typis Friderici Spoor, Anno M.DC.L., 196 p.**

Sozomenos: Günther Christian Hansen (Hrsg.): Sozomenos. *Historia Ecclesiastica – Kirchen-geschichte* (= Fontes Christiani. Band 73). 4 Teilbände (în patru părți de volume), Brepols, Turnhout 2004.

Hans Spitzer, *Die Kirche des Ostens bzw. der Nestorianismus bei den Mongolen im 11. bis 14. Jahrhundert*. Masterarbeit zur Erlangung des akademischen Grades eines Masters of philosophy (M.Phil, eingereicht von…, bei Ass.-Prof. Mag. Dr. phil Johannes Giessauf MAS Institut für Geschichte an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz Graz, März 2010, 90 p.

Synaxarium. The Book of the Saints of The Ethiopian Orthodox Tewahedo Church…
vezi *Sfinți Etiopieni*…

***Sophrone de Jérusalem. Vie monastique et confession dogmatique*, par Christoph von Schönborn, Beauchesne Rue de Rennes, 117, Paris, 1972, 259 p. [Théologie Historique 20].**

Wilhelm Streitberg (1864-1925), *Gotisches Elementarbuch*. 5./6. Aufl. Winter, Heidelberg, 1920, 307 p. (EA 1897), online.

Milan ŞESAN, *Naşterea ideii papale*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, an VII, nr. 7-8, iulie-august, 1962, pp. 469-481.

Teodoret al Cyrului: *A Fericitului Teodoret, Episcopul Kirului, Tîlcuire a celor o sută cincizeci de Psalmi ai Proorocului Împărat David*, Care – tălmăcindu-sen din elinește prin osârdia răposatului întru fericire Kir Iosif, întâiul Episcop al Argeșului – s-a tipărit acum întâia oară, prin osârdia și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu Episcop al Buzăului, D.D. Kesarie, în zilele bine-credinciosului Domn a toată Țara Românească, Alexandru Dimitrie Ghica, la anul 1840. *Iar acum se retipărește pentru întâia oară cu litere latinești, prin osârdia și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu Părintelui nostru Stareț Iustin Pîrvu, la anul 7511 de la facerea lumii, 2003 al mântuirii noastre.* Îndreptarea scriiturii și notele: fratele întru Hristos Florin. Cu un *Cuvânt de încheiere* alcătuit din Sfinții Părinți ai ortodoxei Biserici a lui Dumnezeu celui în Treime slăvit, Căruia se cuvine slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Amin.

Sfânta Mănăstire *Sfinții Arhangheli* – Petru Vodă, 8 noiembrie 7511-2003, 554 p.

***Das Neue Testament und frühchristliche Schriften*, Übersetzt und kommentiert von Klaus Berger und Christiane Nord, Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig, 2003[6], sechste, revidierte Auflage vom 1999, 1413 p.**

***La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, Istina 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris 1995, 160 p. [Textes extraits du N° 1, 1995 de la revue „Istina", Paris].**

***Verborgene Evangelien. Jesus in den Apokryphen*, în *Welt [und Umwelt] der Bibel*, Archäologie-Kunst-Geschichte, (Zeitschrift), Stuttgart, Katholisches Bibelwerk e.V., WUB, 3/2007, pp. 8-76.**

Wilhelm de Vries, *Sakramententheologie bei den Nestorianer*, Pont. Instit. Orientalium Studiorum, Roma, 1947 [*Orientalia Christiana Analecta*, 133].

Wilhelm de Vries, vezi *Rom und die Patriarchate des Ostens...*

Wilhelm de Vries, *Antiochien und Seleucia-Ktesiphon. Patriarh und Katolikos ?*, în *Mélanges Eugène Tisserant*, Bd. III, (ST 233), Città del Vaticano, 1964.

Wilhelm de Vries, *Ortodoxie und Katholizismus*. Gegensatz oder Ergänzung ?, Herder Bücherei, 1965, 142 p.

Wilhelm de Vries, *Die Altorientalischen Kirchen*, pp. 209-225, în vol. *Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band I, hgg. von Wilhelm Nyssen, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1984, vol I, din cele trei existente. În același volulm Wilhelm de Vries mai are o contribuție, importantă, pentru tema noastră, privitoare la Biserica Unită Chaldeie: *Die Unierten Patriarchate des Nahen Ostens und das Uniatenproblem*, pp. 226-248. *Teilunion der Nestorianer*, pp. 240-243. De creștinii Sf. Toma se ocupă Paul Wiertz, *Die Thomaschristen Indiens*, pp. 249-268.

Christopher Walter, *L'iconographie des Conciles dans la Traditions Byzantine*, Préface par André Grabar, Inst. Franc. D'Études Byz., Paris, 1970, 299 p. [A. O. Chr., 13].

Timothy Ware, *Istoria Bisericii Ortodoxe*. O introducere limpede şi detaliată despre Biserica Ortodoxă, scrisă atât pentru creştinii ortodocşi, cât şi pentru cei neortodocşi, care doresc să afle mai multe amănunte despre propria lor tradiţie, editor Aldo PRESS, 1997, Bucureşti, 324 p., traducerea, după ediţia 1993, de Alexandru Petrea.

Erich Weidinger, *Die Apokryphen*. Verborgene Bücher der Bibel, Pattloch Verlag, 1990, 590 p.

Paul Wiertz, *Die Thomaschristen Indiens*, pp. 249-268, în vol. *Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band I, hgg. von Wilhelm Nyssen, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1984, vol I, din cele trei existente.

Kyle Williams, *The Mystery of the Incarnation: Towards a Reconciliation of Cyril and Nestorius*, A Thesis Submitted to the Faculty of Portland Seminary of George Fox.

In Candidacy for the Degree of Master of Arts in Theological Studies, Portland Seminary of George Fox, Portland, Oregon April, 2018, 67 p. și *online*.

Dietmar W. Winkler – Klaus Augustin, *Die Ostkirchen*. Ein Leitfaden, mit Beiträgen von Grigorios Larentzakis und Philipp Harnoncourt. Herausgegeben im Auftrag von Pro Oriente – Sektion Graz aus Anlaß der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung, Andreas Schnider-Verlagsatelier Graz 1997, incl. 53 il.

***Zwischen Welt und Wüste. Worte christlicher Araber*. Aus dem Syrischen, Äthiopischen, Arabischen und Griechischen übersetzt und herausgegeben von Klaus BERGER, Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig, 2006, 144 p.**

Imperiul Persan (Sasanid) și localitățile mai importatnte, în jurul anilor 620.
Das Sassanidenreich und seine Orte um 620 n. Chr.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Chosrau_II

Pro Oriente, Viena, 12 septembrie 1971:

Formula hristologică de la Viena (Austria), în perspectivă asiriană (nestoriană), 1994, de Mar Bawai Soro[1] *La formule christologique de Vienne* dans la perspective assyrienne, par Mar Bawai Soro, 1994

În dorința de-a oferi o perspectivă asiriană formulei hristologice vieneze, Mar Bawai Soro, Episcop al Bisericii Asiriene de Răsărit, în San Francisco, S.U.A., a divizat textul acestui *comunicat* în 12 secțiuni scurte, cu comentariile și observațiile sale, asupra fiecăreia dintre ele. La finalul celor 12 secțiuni, adică a textului propriu-zis al „Formulei hristologice", Mar Bawai Soro a prezentat niște concluzii, în care a ținut cont de patru puncte orientative:

1. În examinarea declarațiilor confesionale, este necesar să se țină cont de contextul istoric, teologic, politic și cultural în care acestea s-au desfășurat, înainte de-a trece la discutarea punctelor de vedere contradictorii.

2. Privind declarațiile și deciziile hristologice și confesionale, atenția noastră trebuie să se îndrepte nu spre cuvinte sau termeni, ci către sensul acestora, împreună cu încărcătura semantică, pe care le-o poate oferi traducerea din fiecare limbă în parte, cu barierele de interpretare și limitele de sens ori idiomatice existente. Pe alături, este de multe ori necesar să schimbi cuvintele, pentru a putea transpune în formă mai eficace, înțelesul original al acestora.

3. Conținutul afirmațiilor hristologice și confesionale se referă la probleme de adevăr divin, care constituie un mister și nu pot fi niciodată pe deplin înțelese sau exprimate de mintea omenească. Exprimându-ne altfel, natura Lui Dumnezeu ne este inaccesibilă, iar modul de întrupare al Logosului ne este inexprimabil sau inefabil.

4. Înainte de-a începe în mod serios un dialog teologic, participanții grupului trebuie să găsească posibilitatea de cunoaștere cu certitudine, dacă una dintre părți se îndepărtează sau se dezice de adevărurile evanghelice.[2]

În scopul evitării unei tergiversări la infinit a dialogului ecumenic, Mar Bawai Soro propunea la secțiunea 10, admiterea de către toți *a unui pluralism de termeni* tehnici și expresii de specialitate, în contextul unei singure și aceleiași credințe. Numai că *à la longue*, efectul acestor măsuri, ar avea urmări dezastruoase asupra întregii credințe creștine, dacă fiecare poate adopta sau poate menține într-o comunitate sau Biserică, orice fel de termeni, texte, rânduieli și forme de exprimare dogmatică și de redactare liturgică. Pe de altă parte, Creștinismul n-ar mai fi credibil, nici în fața celorlalte mari religiuni ale lumii, cu această globalizare și fărâmițare a conținutului său teologic, potrivit principiului „quot capita, tot sensus", preluat din lumea protestantă:[3]

---

[1] **Luat din: *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 - 29 juin 1994, *Istina*, 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris 1995, 160 p. [Textes extraits du N° 1, 1995 de la revue „Istina", Paris], pp. 1-6, Prefața lui Alfred Stirnemann, Președintele Fundației Pro Oriente: *Le dialogue de Vienne entre théologiens catholiques et pré-chalcédoniens et l'étude menée sur Nestorius et le nestorianisme*; împreună cu comentarul lui Mar Bawai Soro: *La formule christologique de Vienne dans la perspective assyrienne*, pp. 7-15.**

[2] ***Ibidem*, p. 7.**

[3] ***Ibidem*, p. 13.**
***Traducerea*: Vom avea în vedere întotdeauna scopul, care va justifica o pluralitate de expresii, în cadrul unei singure credințe apostolice a Lui Iisus Hristos, păstrând în același timp specificul acelei credințe. Căci, trebuie să ne propunem să pregătim o Biserică a viitorului, ale cărei diverse formulări teologice, ar putea fi văzute mai degrabă complementare decât opuse.**

Nous viserons toujours l'objectif qui légitimera une pluralité d'expressions au sein de l'unique foi apostolique de Jésus-Christ, tout en préservant en même temps l'essence de cette foi. Car nous devons tendre à préparer une Église de l'avenir dont les diverses formulations théologiques pourraient être considérées comme complémentaires plutôt que comme opposées.

Astfel de păreri pot fi catalogate la capitolul „theologia epistolaris", de care bisericile nu duc lipsă, în toate confesiunile. În final, este doar părerea unui episcop, chiar dacă este și teolog.

În primele secole a existat totuși o problemă reală, privitoare la barierele lingvistice, de traducere a textelor din greacă, în siriacă (aramaică), și mai ales a termenilor teologici.

Pe mine însă m-a contrariat la acest text final al colocviului din 24-29 iunie 1994, de la Viena, ignorarea problemei *mariologice*, deși face parte din hristologie. Nu se pomenește nimic, atât de *Theotókos*, Θεοτόκος, [*Dei genetrix*; Μήτηρ Θεοῦ / abreviat: Μρ Θυ / Născătoare de Dumnezeu, Maica Domnului / Mater Dei], cât nici de *Christotókos*, Χριστοτόκος, nici de *Antropotókos*, Ἀνθρωποτόκος, nici de *Theanthropotókos*, Θεάνθρωποτόκος, ca să nu mai amintim de termenul siriac ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ, (Yoldath Aloho), adică *Theotókos*, în aramaica (siriacă) clasică, care, de fapt a constituit mobilul controverselor de la Efes, din anul 431. *În Formula hristologică de la Viena* se trece cu prea multă ușurință peste deciziile sinodale, de la Efes, din anul 431, adică sunt ignorate.

Nestorie ar fi susținut un *dioprosopism*, δύο πρόσωπα, adică *persoana divină* a Fiului Lui Dumnezeu, născut din Tatăl, mai înainte de toți vecii și persoana umană sau istorică a Lui Iisus Hristos, cu care s-a născut din Fecioara Maria, adică Dumnezeu ar fi avut doi fii. În consecință, Fecioara Maria nu merită să fie numită Născătoare de Dumnezeu, Θεοτόκος, Theotókos, ci *Născătoare de Om*, Anthropotókos, Ἀνθρωποτόκος sau în cel mai bun caz *Născătoare de Hristos*, Christotókos, Χριστοτόκος. Sinodul III Ecumenic, de la Efes s-a ținut între 22 iunie și 31 iulie 431, în *Catedrala Arhiepiscopală a Sfintei Fecioare*, însă abia în octombrie 431 a fost declarat închis, când episcopii au avut voie să revină în eparhiile lor. Nu mai amintim și de *sinodul paralel*, prezidat de Ioan al Antiohiei, la cinci zile după începerea sinodului ecumenic, care a ținut până la începutul lunii iulie, adică până la sosirea la Efes a delegației Papei Celestin I (422-432). Deciziile sinodale au fost semnate de 198 de episcopi, din cei peste 200 prezenți la Efes, cărora li s-au alăturat și alți arhierei, dintre cei care n-au fost de față, la sesiunile de lucru, din diferite motive. Numai că dezbinarea dintre Alexandria și Antiohia a continuat și după încheierea Sinodului de la Efes, cu anateme, scrieri polemice, depuneri și readuceri în scaun, certuri, exil etc. Conflictul efesin, din anul 431 a fost, de fapt, rezultatul sau conflictul dintre cele două hristologii (Giuseppe Alberigo, pp. 84-86): antiohiene și alexandrine. Grație intervenției, tratativelor purtate și mijlocirii întreprinse de Împăratul Teodosie II cel Tânăr, s-a putut ajunge la o împăcare și un acord, între Ioan al Antiohiei (428-441), ca reprezentant al școlii teologice antiohiene și Chiril al Alexandriei (412-444), ca reprezentant al școlii teologice alexandrine, în data de 12 aprilie 433. După această dată, pentru că nu toți episcopii au fost de acord cu această împăcare, împăratul a început să-i prigonească pe nestorieni, cu multă asprime. Iată de ce nu ne putem juca nici cu termenii și nici cu deciziile teologice ale sinoadelor.[4]

*

[4] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediţia II, Bucureşti, 1975, pp. 248-254.
Noi folosim ediţia lui Giuseppe ALBERIGO, (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II.* Patmos, Düsseldorf 1993, pp. 84-100.
Konzil von Ephesos – 431. In: Josef Wohlmuth (Hrsg.): *Konzilien des ersten Jahrtausends. Vom Konzil von Nizäa (325) bis zum Vierten Konzil von Konstantinopel (869/70)* (= Dekrete der ökumenischen Konzilien. Band 1). 3. Auflage. Schöningh, Paderborn, München, Wien, Zürich, 2002, pp. 40-74. [Griechischer und lateinischer Text nach der Ausgabe von Alberigo et al. von 1973, deutsche Übersetzung auf Basis des griechischen Textes.]
Richard Price, Thomas Graumann: *The Council of Ephesus of 431*: Documents and Proceedings (= Translated Text for Historians. Band 72). Liverpool University Press, Liverpool 2020.

La formule christologique de Vienne dans la perspective assyrienne, par Mar Bawai Soro, 1971, recte 1994	**Formula hristologică de la Viena (Austria), în perspectivă asiriană (nestoriană), de Mar Bawai Soro, 1971, recte 1994**
Section 1 **Nous, en tant que chrétiens, nous sentons unis dans un esprit de fraternité dans notre foi en l'unique Seigneur Jésus-Christ, Dieu et Sauveur, et nous reconnaissons également le commandement et la prière de notre Seigneur que tous nous soyons un en Lui afin de pouvoir lui rendre un témoignage commun de sorte que le monde croie (In. 17, 21).** **Nou trouvons notre fondement commun dans la même tradition apostolique, en particulier telle qu'elle est affirmée dans le Credo de Nicée-Constantinople; nous confessons tous les décisions dogmatiques et les enseignements de Nicée (325), Constantinople (381)...**	***Secțiunea 1*** **Noi, ca creștini, ne simțim uniți într-un spirit de frățietate în credința noastră în singurul Domn Iisus Hristos, Dumnezeu și Mântuitor și, de asemenea, recunoaștem porunca și rugăciunea Domnului nostru ca toți să fim una în El, astfel încât să-I putem aduce mărturie comună despre El, pentru ca lumea să creadă (In. 17:21).** **Găsim temelia noastră comună în aceeași tradiție apostolică, mai ales așa cum este afirmată în Crezul Niceo-Constantinopolitan; cu toții mărturisim hotărârile și învățăturile dogmatice ale Niceei (325), Constantinopolului (381)...**
Section 2 **... et d'Éphèse (431)...**	***Secțiunea 2*** **... și din Efes (431)...**
Section 3 **... Nous nous accordons tous à rejeter à la fois la [position sur Jésus-Christ] nestorienne...**	***Secțiunea 3*** **... Suntem cu toții de acord să respingem atât [poziția despre Iisus Hristos] nestoriană...**
Section 4 **... Et [nous nous accordons tous à rejeter] les positions eutychiennes sur Jésus-Christ.**	***Secțiunea 4*** **... [*cât*, n.n.] Și [toți suntem de acord să respingem] pozițiile eutihiene despre Iisus Hristos.**
Section 5 **... Nous nous sommes engagés dans une compréhension plus profonde des christologies chalcédoniennes et non-chalcédoniennes qui nous ont séparés jusqu'à présent.**	***Secțiunea 5*** **... Ne-am angajat într-o înțelegere mai profundă a hristologiilor calcedoniene și non-calcedoniene care ne-au despărțit până acum.**
Section 6 **Nous croyons que notre Seigneur et Sauveur Jésus-Christ est Dieu le Fils incarné; parfait dans sa divinité et parfait dans son humanité. Sa divinité n'a pas été séparée de son humanité un seul moment, même pas le temps d'un clignement de l'œil. Son humanité ne fait qu'un avec sa divinité sans mélange, sans confusion, sans division, sans separation...**	***Secțiunea 6*** **Noi credem că Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu Fiul întrupat; desăvârșit în divinitatea Sa și desăvârșit în umanitatea Lui. Dumnezeirea Lui nu a fost despărțită de umanitatea lui nici măcar o clipă, nici măcar a clipire a ochiului. Umanitatea lui este una cu divinitatea sa fără amestecare, fără schimbare, fără împărțire, fără despărțire...**
Section 7 **Nous, dans notre foi commune en l'unique Seigneur Jésus-Christ, nous considérons que ce mystère est inépuisable et ineffable et qu'il ne peut jamais être pleinement compris ou exprimé par l'esprit humain.**	***Secțiunea 7*** **Noi, în credința noastră comună în singurul Domnul Iisus Hristos, considerăm că această taină este inepuizabilă și inefabilă și că nu poate fi niciodată pe deplin înțeleasă sau exprimată de mintea omenească.**
Section 8 **Nous voyons qu'il existe encore des différences dans l'interprétation théologique du mystère du Christ en raison de nos traditions ecclésiastiques et théologiques différents...**	***Secțiunea 8*** **Vedem că există încă diferențe în interpretarea teologică a misterului lui Hristos din cauza diferitelor noastre tradiții ecleziastice și teologice...**
Section 9 **... nous sommes cependant convaincus que ces formulation différents de part et d'autre peuvent être comprises dans la ligne de la foi de Nicée et d'Éphès.**	***Secțiunea 9*** **... suntem totuși convinși că aceste formulări diferite de ambele părți pot fi înțelese în conformitate cu credința de la Niceea și Efes.**
Section 10 **Concients qu'il peut y avoir divers accents dans l'elaboration théologique et dogmatique du mystère du Christ, nous voudrons encurager les efforts communs pour une intelligence plus profonde et plus globale de ce mystère en harmonie avec nos différentes traditions ecclésiales.**	***Secțiunea 10*** **Conștienți că pot exista diferite accente în elaborarea teologică și dogmatică a misterului Lui Hristos, dorim să încurajăm eforturile comune pentru o înțelegere mai profundă și mai globală a acestui mister în armonie cu diferitele noastre tradiții bisericești.**

Section 11	Secțiunea 11
Nous avons ainsi discuté en général du problème des Conciles œcuméniques, de leur autorité et de leur réception, et nous demandon instamment que ces problèmes soient étudiés de part et d'autre dans toute leur ampleur.	**Am discutat, astfel în general, problema Sinoadelor Ecumenice, autoritatea și receptarea lor și îndemnăm ca aceste probleme să fie studiate de ambele părți în întreaga lor amploare.**
Section 12	***Secțiunea 12***
Nous nous soummettons en commun au témoignage des Saintes Écritures du Nouveau Testament et ainsi au kérygma apostolique et nous exprimons notre intention de ne pas nous lasser de chercher un langage commun du mistère du salut en notre Seigneur dans un esprit fraternel... »jusqu'à ce que tous nous atteignions l'unité de la foi et de la connaissance du Fils de Dieu» (Efes, 4, 13). Nous souhaitons voir le mystère de la compassion de Dieu traduit dans une vie de compassion chrétienne.	**Ne supunem în comun mărturiei Sfintelor Scripturi ale Noului Testament și deci la kerygma (κήρυγμα) apostolică și ne exprimăm intenția de a nu obosi să căutăm un limbaj comun al misterului mântuirii în Domnul nostru, în spirit frățesc... „până când vom ajunge cu toții la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu” (Efes, 4, 13). Dorim să vedem misterul înțelegerii Lui Dumnezeu, transpus într-o viață de armonie creștină.**
Tous nous avons expérimenté combien ce colloque a été fructueux et nous prions pour que Dieu, qui nous a rassamblés, nous bénisse et guide nos efforts futurs dans ces discussions pleines d'espérance.[5]	**Cu toții am experimentat cât de fructuos a fost acest colocviu și ne rugăm ca Dumnezeu, care ne-a reunit, să ne binecuvânteze și să ne îndrepte eforturile viitoare spre aceste discuții pline de speranță.**

Mar Bawai Soro își încheie observațiile lui, la cele 12 secțiuni ale textului, privind „Formula hristologică Vieneză, în perspectivă asiriană”, cu un apel profetic, valabil pentru toate bisericile, în străduințele lor ecumenice, ca înainte de *formulele de unire și dialogul dogmatic*, am putea și ar trebui „cu o iubire, care să o reflecteze pe aceea a Lui Hristos, să putem transforma Biserica (*bisericile, în general*, n.n.) într-o comunitate de dragoste a credincioșilor, o Biserică conciliară (*a împăcării*, n.n.) și conformă ‹‹Spiritului, care este în Iisus Hristos».”/ Avec un amour qui reflète celui du Christ, nous pouvons transformer l'Église en une communauté d'amour des croyants, une Église conciliaire et conforme à ‹‹l'Esprit qui est dans le Christ Jésus».” În acest caz, ar dispărea atât goana după prozeliți, cât și concurența dintre multiplele confesiuni creștine, împreună cu apologiile lor confesionale și pline de fanatism.[6]

Conclusion, par Mar Bawai Soro

Pour résumer notre appréciation de la formule christologique de Vienne, il nous faut reconnaître d'abord les efforts sincères qui ont présidé à la formation du texte. Celui-ci reflète essentiellement l'enseignement apostolique qui est compatible avec la théologie de l'Église de l'Orient, bien que la terminologie de certaines de ses sections pose quelque difficultés linguistiques. La tâche de toute déclaration théologique est une tâche très difficile car elle tente de clarifier un mystère et, pour ce faire, personne ne sera jamais capable d'accomplir pleinement sa tâche en utilisant simplement la philosophie ou la logique: il faudra se servir de termes qui soient pénétrés d'un désir sincére d'adorer ce mystère sans jamais s'attendre à en comprendre l'essence. Pour parler de l'Incarnation de notre Seigneur Jésus-Christ, il faut user de déclaration enveloppées de prière et d'assertions pénétrées d'adoration, qui dépassent la capacité de la raison.

[5] ***La Tradition Syriaque.*** **Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, pp. 7-15.**
[6] ***Ibidem*, pp. 14-15.**

Pour résumer, nous voudrions présenter nos remarques de conclusion pour les formules à venir :[7]

1. Nous recommandons qu'une distinction soit faite dans l'avenir entre le «contenu» et la ‹‹forme» de notre foi commune. S'il en est ainsi, nous estimons que nous pourrons éliminer une part importante des difficultés qui forment une barrière entre les différents interlocuteurs du dialoge;

2. Nous affirmons la notion que l'unité dogmatique dans une expression pluraliste doit aller de pair avec la réconciliation et l'unité ecclésiale. Il faut admettre le concept d'«expression dogmatiste pluraliste dans une foi unique».

3. Les déclarations de foi peuvent être regardées comme l'expression extérieure des exigences intérieures d'une foi vécue; elles ne doivent pas être imposées de force par des autorités extérieures agissant sur des groupes de personnes qui n'ysont pas préparées par leur expérience historique collective. Pour restaurer la communion, il ne faut «imposer aucun fardeau qui dépasse ce qui est indispensable» (*Actes 15, 28*).

4. Il nous faut considérer nos formules christologiques non comme des déclarations de philosophie abstraite avec des concepts qui sont étrangers et déroutants pour les membres de nos Églises, mais plutôt comme des déclarations qui reflètent la reconnaissance libératrice que le Dieu d'amour était et demeure toujours et agissant aujourd'hui dans la vie de son peuple.

***Traducere*:**

Pentru a rezuma aprecierea noastră față de formula hristologică vieneză, trebuie mai întâi să recunoaștem eforturile sincere care au dominat formularea textului. Aceasta reflectă în esență învățătura apostolică, care este compatibilă cu teologia Bisericii Asiriene de Răsărit, deși terminologia unora dintre secțiunile[8] sale ridică unele dificultăți lingvistice. Menirea oricărei declarații teologice este o răspundere foarte dificilă, deoarece încearcă să clarifice un mister și, pentru a face acest lucru, nimeni nu va putea niciodată să-și îndeplinească pe deplin sarcina prin simpla utilizare a filozofiei sau a logicii: va fi necesar să se utilizeze termeni care sunt pătrunși de o dorință sinceră de a preaslăvi acest mister, fără să se aștepte vreodată să i se înțeleagă ființa. Pentru a vorbi despre Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos trebuie să se apeleze la mărturisiri pline de rugăciune și de susțineri de preamărire, care depășesc capacitatea rațiunii.

Pentru a rezuma, am dori să prezentăm observațiile noastre finale pentru formulele care urmează:

1. Recomandăm ca pe viitor să se facă o distincție între „conținutul" și „forma" credinței noastre comune. Dacă este așa, credem că vom putea elimina o parte importantă a dificultăților care formează o barieră între diferiții interlocutori ai dialogului;

2. Afirmăm ideea că unitatea dogmatică în exprimare pluralistă trebuie să meargă mână în mână cu reconcilierea și unitatea bisericească. Trebuie să admitem conceptul de „expresie dogmatică pluralistă într-o singură credință".

3. Definițiile de credință pot fi văzute ca expresia exterioară a cerințelor interioare ale unei credințe [*deja*, n.n.] trăite; ele nu trebuie impuse cu forța de către autorități externe, acționând [*astfel*, n.n.] asupra unor grupuri de oameni, care nu sunt pregătiți pentru ele, pe măsura experienței lor istorice colective. Pentru a restabili comuniunea, trebuie să „nu impunem nicio povară dincolo de ceea ce este indispensabil" (FA 15, 28).

4. Trebuie să vedem formulele noastre hristologice nu ca declarații de filosofie abstractă cu concepte care sunt străine și confuze pentru membrii bisericilor noastre, ci mai degrabă ca declarații care reflectă recunoștința eliberatoare, că Dumnezeul iubirii a fost și rămâne tot timpul încă și acționează și astăzi în viața poporului Lui.

*

[7] **Avery DULLES, *The Survival of Dogma*, New York, Crossroad, 1971, pp. 160-169. Vezi cap. 10, pentru discuția privitoare la dogmă, ca problemă ecumenică.**

[8] **Este vorba de cele 12 secțiuni, în care este divizat textul *Formulei vieneze*, la Mar Bawai Soro.**

Formula Hristologică de la Viena **elaborată de reprezentanții Bisericii Asiriene de Răsărit, în colaborare cu cei ai Bisericii Catolice, în cadrul Simpozionului ținut acolo de Fundația** ***Pro Oriente*****, în zilele de 24-29 iunie 1994, a constituit ulterior și baza** ***Declarației Hristologice comune, de la Vatican, dintre Papa Ioan Paul II și Catolicosul-Patriarh Mar Dinkha IV al Bisericii Asiriene de Răsărit*****, din data de 11 noiembrie 1994.**[9]

Acestor ***două documente*****, le-a urmat un** ***al treilea*****, în patru secțiuni, din data de 20 iulie 2001, privind Orientările trasate de** ***Consiliul Pontifical*** **pentru promovarea Unității Creștinilor și admiterea lor reciprocă la Euharistie, între Bisericile Chaldee și Asiriene de Răsărit.**[10]

---

[9] ***Gemeinsame Christologische Erklärung*** **der Katholischen Kirche und der Assyrischen Kirche des Ostens vom 11 Novembrie 1994./** ***Declarația hristologică comună*** **a Bisericii Catolice și a Bisericii Asiriene de Răsărit, din 11 noiembrie 1994, la:**
Andreas Heinz: ***Licht aus dem Osten. Die Eucharistiefeier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari*** **(Sophia 35). Paulinus, Trier, 2008, pp. 414-417.**

[10] ***Ibidem*****, pp. 418-422:** ***Richtlinien*** **des Päpstlichen Rates zur Förderung der Einheit der Christen für die gegenseitige Zulassung zur Eucharistie zwischen der Chaldäischen und der Assyrischen Kirche des Ostens vom 20 Iuli 2001 /** ***Orientări ale Consiliului Pontifical*** **pentru Promovarea Unității Creștinilor privind Admiterea reciprocă la Euharistie, între Bisericile Chaldee și Asiriene de Răsărit din 20 iulie 2001.**

Partea întâi

Capitolul I

Biserica primelor secole, înainte de erezia nestoriană (431) sau

Biserica în primele secole, până în anul 325: Sinodul Apostolic, despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, schisme, erezii, secte, școli, Canonul Bibliei și scripturile apocrife[1]

*

A. Sinodul Apostolic 48 / 52 ?[2]

***Faptele Apostolilor* 15, 7-35**

a. *Decretul Apostolic*, enunțat de Sf. Apostol Iacob cel Mic sau Fratele Domnului (FA 15, 13-21) și b. S*crisoarea sinodală* trimisă Bisericii Antiohiei (FA 15, 23-29)[3]

---

[1] Pentru textele biblice, noi folosim *Biblia Sinodală* sau Biblia lui Bartolomeu Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Buc., 2001.

[2] Xavier Léon-Dufour, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Ed. du Seuil, Paris, 1975, p. 176.
Vezi: *Sinodul apostolic de la Ierusalim* - OrthodoxWiki.

[3] Sf. Apostol Iacob, „cel Mare", „cel Drept", „cel Mic", adică „Tânăr", „Fratele Domnului" (probabil 4 î.Hr. – 62 sau 69 d.Hr.), autorul Epistolei Sobornicești, care-i poartă numele, scrisă în anul c. 61. El era de fapt, unul dintre cei 70 de Ucenici, nu din Colegiul celor 12 Apostoli. Vezi: Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. I, *Dipticon sau cronologie*…, p. 233.
VIEȚILE SFINȚILOR
Viața Sfântului Apostol Iacob, *ruda Domnului*, primul episcop al Ierusalimului.
Sfântul Apostol Iacob, păstorind turma lui Hristos în Ierusalim, pe mulți evrei și elini i-a întors la Domnul prin învățătura sa și i-a povățuit la calea cea dreaptă.
Sfântul Iacob a fost fiul Sfântului Iosif, logodnicul Preacuratei Fecioare. Din tinerețile sale, iubind viața aspră, niciodată n-a mâncat bucate sau untdelemn, ci numai pâine. De asemenea, nici vin sau vreo altă băutură alcoolică n-a gustat, decât numai apă. În baie n-a intrat și toată odihna trupească a lepădat-o, apoi pe trup avea întotdeauna o haină aspră de păr și toate nopțile le petrecea în rugăciuni, dormind foarte puțin iar din pricina deselor plecări de genunchi se asprise pielea ca a cămilelor. Apoi a păzit curăția fecioriei sale fără de prihană, până la sfârșit. Pentru că *el se numea fratele Domnului*,

De la bun început, Biserica Mamă din Ierusalim era formată din iudei, prozeliți (la Legea lui Moise) și iudeo-creștini, evrei și foști prozeliți mozaici și puțini creștini dintre păgâni sau eleni. După cum reiese și din *Faptele Apostolilor*, în cadrul creștinilor iudei existau cel puțin trei direcții:

***Prima direcție* susținea că drumul spre credința creștină este dat numai celor care provin dintre evrei și respectă Legea lui Moise, precum și prozeliții acestora;**

***A doua direcție* admitea și accesul păgânilor la credința creștină, cu condiția ca drumul acestora să treacă prin Legea lui Moise și respectarea ei;**

***A treia direcție* era a iudeo-creștinilor elenizanți și a puținilor creștini păgâni sau eleni.**

În această situație, evoluția Bisericii din Antiohia impunea o luare de poziție și o clarificare a dezacordului dintre cele trei direcții iudaizante.[4]

Până la primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325, *Sinodul Apostolic*, din Ierusalim, 48/52?, a fost cea mai importantă întrunire, care a trasat tinerei Biserici drumul pe care trebuia să-l parcurgă, pentru a i se putea conferi universalitatea – sobornicia – altfel devenea poate o sectă pierdută, din lumea ebraică, de la marginea estică a Imperiului Roman. În prima lor fază de existență, iudeo-creștinii, יהודים נוצרים erau numiți de evrei „nazareán" (pl. nazareeni), Ναζωραῖοι ori „secta nazarenilor, πρωτοστάτην τε τῆς h` τῶν Ναζωραίων αi[ρεσι].[5] Termenul de nazareán s-a menținut până astăzi în lumea arabă, desemnându-i pe creștini: *Naṣārā*. Chiar și în Coran, creștinii sunt numiți *naṣārā*, نصارى (sing.) și *naṣrānī*, نصرانى (pl.), vezi sura 2, 110; sura 3, 67 etc. Etimologic, Naṣārā este un cuvânt de proveniență siro-aramaică, desemnând numele localității Nazaret.[6]

Privitor la modul de desfășurare și la deciziile luate de către apostoli, la *Sinodul Apostolic*, de la Ierusalim, din anii 48/52 d.Hr.?[7], avem referințe în *Faptele Apostolilor*, cap. 15, de la Sf. Evanghelist Luca, precum și în Epistola către *Galateni*, cap. 2, 1-10u., de la Sf. Apostol Pavel.[8]

Nu se știe cu exactitate, când a avut loc Sinodul Apostolic de la Ierusalim, considerându-se că aceasta s-ar fi întâmplat după prima călătorie misionară (45-48 d.Hr.) a Sf. Apostol Pavel, dar înainte de a doua (51-54 d.Hr.).[9] Datarea variază între anii 48-52, dacă mai avem în vedere și eroarea

---

iată ce se scrie: „Că Iosif, logodnicul Fecioarei Maria, Născătoarea de Dumnezeu, avea patru feciori cu femeia lui cea dintâi pe care o chema Salomeea, fiica lui Agheu, fratele lui Zaharia preotul, tatăl lui Ioan Botezătorul. Aceşti feciori erau: Iacob, Simion, Iuda și Iosi. Mai avea și trei fiice: Estir, Maria și Solomeea, care era femeia lui Zevedeu și mama apostolului Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu. Murind Salomeea, femeia lui cea dintâi, Iosif trăia cu multă înțelepciune, crescându-și copiii săi în frica Domnului și întru învățătura poruncilor Legii. Și lui Iosif, ca unui bătrân înțelept, preoții i-au logodit pe Fecioara Maria, din care S-a născut Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl, mai presus de fire. Iosif ținea loc de tată Domnului nostru Iisus Hristos, cum era numit de mulți care nu știau taina întrupării Fiului lui Dumnezeu și care era socotit ca bărbat al pururea Fecioarei Maria, Născătoarea de Dumnezeu. Pentru aceasta iudeii, mirându-se, ziceau: „Nu este Acesta feciorul lui Iosif, teslarul? Oare nu se numește mama Lui Maria și frații Lui Iacob, Simon, Iuda și Iosi? Și surorile lui nu sunt toate trei la noi?". Deci, Mântuitorul nostru este socotit ca unchi al apostolului Ioan, Cuvântătorul de Dumnezeu, care era fiu al Salomeei, fiica lui Iosif, logodnicul. De aceea se numea Domnul fiul lui Iosif și frate după trup al fiilor acestuia, pentru că împreună cu ei a viețuit. Pentru aceea și Iacob s-a numit fratele Domnului după trup. Iar când s-a întrupat Hristos Domnul și Preacurată Fecioară, Născătoarea de Dumnezeu, a fugit cu dânsul în Egipt, atunci și Iacob a fugit cu dânșii, călătorind împreună cu Maica Domnului și cu Sfântul Iosif, tatăl lui.

Text luat din colecția *Viețile Sfinților*, luna octombrie 23, pp. 133-135, *online*.

https://doxologia.ro/viata-sfant/viata-sfantului-mucenic-iacob-ruda-domnului-primul-episcop-al-ierusalimului

Vezi și *Mineiul* pe Octombrie, ziua 23, București, 1983, ediția a cincea, p. 291, *Sinaxar*.

Pentru *Sinodul de la Ierusalim*, vezi: *Istoria Bisericească Universală*... Op. cit., vol. I, p. 52.

Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I, 1-1054, București, 1900, p. 130.

[4] *Als die Heiden Christen wurden*. Zur Geschichte des frühen Christentums, von Jos Rosenthal și Ferdinand Dexinger, Wien, Ueberreuter, 1992, p. 65. Vezi și subcapitolul: *Die hellenisierenden Juden in Jerusalem*, Ibidem, pp. 54-57.

[5] https://en.wikipedia.org/wiki/Nazarene_(sect)

Die Neronische Christenverfolgung: eine kritische Untersuchung, Carl Franklin Arnold, 1888: „Tertullian spricht von einer ständigen Gewohnheit der Juden, wenn er sagt (adv. Marc. IV. 8) ‚Nazaraeus vocari debebat, secundum prophetiam Christus creatoris; unde et ipso nomine nos Judaei Nazaraeos appellant per eum.'"

[6] Vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Nazarene_(sect)

[7] Luat din: https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-nt/geschichte-des-urchristentums/apostelkonzil-und-paulus/

[8] Compară cu Leviticul, cap. 17, dar și cu FA 18, 24u., 19, 1-7; 1 Cor. 12, 28; Fp. 1, 1.

[9] A treia *călătorie misionară* a Sf. Apostol Pavel a avut loc între anii 54-58 d. Hr.

de calcul a erei creștine, făcută de Dionisie Exiguul (sec. IV-V), care a pornit de la data fondării Romei, *Ab urbe condita*, 753/754 î.Hr.[10] Nici mărturia Sf. Apostol Pavel nu ne ajută prea mult, privind stabilirea anului în care s-a ținut Sinodul Apostolic: *Apoi, după paisprezece ani, m'am suit iarăși la Ierusalim, cu Barnaba, luându-l cu mine și pe Tit.* (*Ga. 2,1*), adică de la convertire, pe drumul Damascului, ori de la începutul slujirii sale în numele lui Iisus Hristos și a întâlnirii cu Apostolii Petru și Iacob cel Mic? Evsevie Popovicĭŭ precizează în acest context: „Nu e sigur însă de la care început numără Pavel aniĭ aceștia, de'nțelege începutul acesta de la convertirea luĭ, sau de'l socotește de când a cercetat întîĭa óră pe Petru și Iacob în Ierusalim."[11]

Sf. Apostol Iacob (prob. 4 î.Hr. – 62 sau 69 d.Hr.), după ce i-a ascultat pe toți cei prezenți la *Sinodul Apostolilor*, a rezolvat problema comuniunii dintre creștinii, a celor dintre evrei și a celor dintre păgâni, după modelul lui Moise, din *Levitic* 17u., vezi mai ales Lv 17, 10-13:[12]

10 Dacă un om dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii care locuiesc între voi – va mânca orice fel de sânge, Îmi voi întoarce fața Mea împotriva celui ce va mânca sânge și-l voi stârpi din poporul său;

11 căci viața oricărui trup este în sângele său, iar Eu vi l-am dat pentru jertfelnic, pentru ca el să fie ispășire sufletelor voastre; căci sângele este cel ce se roagă pentru ispășirea sufletului [e].

12 De aceea le-am spus fiilor lui Israel: – Nimeni din voi să nu mănânce sânge, și nici străinul care locuiește'ntre voi să nu mănânce sânge.

13 Și oricine dintre fiii lui Israel – sau dintre străinii care locuiesc la voi – va vâna fiară sau pasăre care se mănâncă, acela să-i verse sângele și să-l acopere cu pământ.

[concordanță: Fc 9:4; Dt 12:23; FA 15:20; FA 15:29; Evr 9:22]

Este vorba de un compromis, pe care Sf. Apostol Iacob l-a făcut după exemplul lui Moise (*Levitic 17u.*), privind mai ales posibilitatea participării împreună la masă a celor două grupe de creștini: cei dintre evrei și cei dintre păgâni.[13]

Înainte de-a intra în rândul Ucenicilor Lui Iisus Hristos, Sf. Apostol Iacob se presupune că a făcut parte din gruparea israelită a *Naziriților* sau *Nazariților*.[14] La fel a procedat și Sf. Apostol Pavel, care s-a apropiat de membrii acestei grupări.[15]

---

10 Vezi și cartea cu același nume, a lui Titus Livius (59 î. Hr. - 17 d. Hr).
„Amintim și faptul emiterii de către Irod a decretului din anul 7/6 î.e.n. privind stabilirea și organizarea unui cens (un fel de recensământ pentru impozitare) care să contribuie la acoperirea nevoilor interne ale administrației fiscale a țării (decret care s-a încadrat în acțiunea generală a lui Octavian August care în anul 8 î.e.n. efectuase censul cetățenilor romani din Imperiu). Prin decretul lui Irod se stabilea obligația contribuabililor de-a se înscrie în acest recensământ în localitatea de origine a lor. Cum Iosif se născuse în Betleem, era obligat să plece acolo pentru înscriere."
„Prin urmare, începutul erei noastre nu coincide cu anul nașterii lui Iisus. Această eroare se datorează călugărului Dionisius Exiguus (cel Mic), în sec. al VI-lea, care vrând să fixeze începutul erei noastre (creștine), l-a fixat în anul 754 de la fondarea Romei și nu în anul 750, anul morții lui Irod, respectiv cu cel puțin 4 ani mai târziu. Dacă anul 750 de la fondarea Romei coincide cu anul 4 î.e.n., atunci anul de 754 de la fondarea Romei coincide cu anul 0 (750 egal 4 î.e.n, 754 egal 0).", text preluat din ziarul *Crișana*, Oradea, din 24 aprilie, 2008.

11 Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, p. 130, nota nr. 1.

12 Privitor la Lv 17, 11, Bartolomeu Anania face la trimiterea[e], următoarea explicație marginală: „Ca principiu vital, sângele Îi aparține lui Dumnezeu, Creatorul vieții: ca atare, el devine mijlocul prin care Dumnezeu îi oferă omului posibilitatea de a se purifica." (Dt 12:23; Evr 9:22).

13 Vezi și: *Apostelkonzil und Paulus*, în: https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-nt/geschichte-des-urchristentums/apostelkonzil-und-paulus/

14 Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Jakobus_(Bruder_Jesu)

15 Despre Naziriți, caută la: Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 590.

a. *Decretul Apostolic*, enunțat de Sf. Apostol Iacob cel Mic sau Fratele Domnului (FA 15, 13-21)

13 Și după ce au tăcut ei, a răspuns Iacob, zicând: „Bărbați frați, ascultați-mă!:
14 Simeon[b] a istorisit cum Dumnezeu încă de la'nceput S'a îngrijit să ia dintre neamuri un popor pentru numele Său.
15 Și cu aceasta se potrivesc cuvintele profeților, precum este scris:
16 După acestea Mă voi întoarce și din nou voi clădi cortul cel căzut al lui David, și pe cele dărâmate ale lui din nou le voi clădi și pe el îl voi îndrepta,
17 ca să-L caute pe Domnul ceilalți oameni și toate neamurile asupra cărora s'a chemat numele Meu, zice Domnul Cel ce a făcut acestea.
18 Din veac Îi sunt cunoscute lui Dumnezeu toate lucrurile Lui.
19 De aceea eu socotesc să nu-i tulburăm pe cei ce dintre păgâni se întorc la Dumnezeu,
20 ci să le scriem să se ferească de întinările idolilor[c] și de desfrâu și de sugrumate[d] și de sânge.
21 Căci Moise își are din timpuri vechi propovăduitorii săi în toate cetățile și este citit în sinagogi în fiecare sâmbătă”.
[concordanță: Lc 1:68; FA 15:7-9; Is 19:23; Am 9:9; Am 9:11-12; Is 45:21; FA 15:10; FA 21:25]

b. S*crisoarea sinodală* trimisă Bisericii Antiohiei (FA 15, 23-29)

23 prin mâinile lor scriind acestea:
„Apostolii și preoții și frații, fraților care sunt dintre neamuri în Antiohia și în Siria și în Cilicia, salutare!
24 Deoarece am auzit că unii dintre noi, fără să fi avut porunca noastră, au venit și v'au tulburat cu vorbele lor și v'au răvășit sufletele, zicând că voi trebuie să vă tăiați împrejur și să păziți legea,
25 noi într'un singur gând am hotărât să trimitem la voi bărbați aleși, împreună cu iubiții noștri Barnaba și Pavel,
26 oameni care și-au pus viața pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos.
27 Drept aceea, i-am trimis pe Iuda și pe Sila, care prin cuvânt vă vor vesti și ei aceleași lucruri.
28 Aceasta, pentru că Duhul Sfânt și noi am hotărât asupră-vă să nu vi se pună nici o altă povară pe deasupra celor ce sunt de neapărată trebuință:
29 Să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de sugrumate și de desfrâu; de vă veți păzi de ele, bine veți face. Fiți sănătoși!“
[concordanță: Iac 1:1; FA 15:12; Co 11:13; Ga 1:7; Ga 2:4; Jd 5:18; Mt 23:4; FA 16:4; FA 21:25; Fc 9:4; Lv 3:17; Lv 17:10-14; 1Co 8:1]

Pentru Sf. Apostol Pavel, Sinodul Apostolic și întâlnirea cu Colegiul Apostolilor nu însemna numai soluționarea unei probleme de ordin practic și liturgic, legată de „ținerea mesei comune” a creștinilor proveniți dintre evrei (circumciși), împreună cu a celor proveniți dintre păgâni (necircumciși), ci el dorea mai ales niște decizii privitoare la modul de-a face credibilă Evanghelia, adică printr-un model uniform, de propovăduire a ei, mai ales că el a făcut acest lucru în stil propriu și în mod independent de restul apostolilor și de pretențiile acestora. Cu alte cuvinte, Pavel nu dorea să se ajungă la două moduri sau feluri de propovăduire a Evangheliei: într-un fel la iudeo-creștini și prozeliții acestora și în alt fel la creștinii dintre păgâni sau eleniști. De aceea, el avea nevoie de o confirmare a stilului său de misiune, din partea „stâlpilor Bisericii Mame”, din Ierusalim, care erau Apostolii Iacob, Chefa (Petru) și Ioan, și care erau conștienți de harul Apostolatului, pe care Pavel îl primise de la Însuși Mântuitorul Iisus Hristos, pe drumul Damascului (*FA 9, 3-9 și FA 26, 14*), *Ga 2, 9*: „[9] și cunoscând harul ce mi-a fost dat, Iacob și Chefa și Ioan, cei socotiți a fi stâlpi, ne-au dat mie

și lui Barnaba mâna dreaptă în semn de părtășie[f], pentru ca noi să binevestim la neamuri, iar ei la cei tăiați împrejur,"[16]
[concordanță: FA 22:1; Rm 1:5; 2Co 11:5]

1. Sf. Apostol Iacob cel Mic ca și conducător al comunităților creștine și Verhovnic sau Întâistătător (Cap) al întregii Biserici Primare (c. 42-62 sau 69 d. Hr.):[17]

[Iacob, către Biserica din Antiohia]

FA 15, 24-27:

24 Deoarece am auzit că unii dintre noi, fără să fi avut porunca noastră, au venit și v'au tulburat cu
vorbele lor și v'au răvășit sufletele, zicând că voi trebuie să vă tăiați împrejur și să păziți legea, 25
noi într'un singur gând am hotărât să trimitem la voi bărbați aleși, împreună cu iubiții noștri
Barnaba și Pavel, 26 oameni care și-au pus viața pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos. 27
Drept aceea, i-am trimis pe Iuda și pe Sila, care prin cuvânt vă vor vesti și ei aceleași lucruri.
[concordanță: FA 15:12; Co 11:13; Ga 1:7; Ga 2:4; Jd 5:18]

Situația s-a schimbat însă după moartea martirică a Sf. Apostol Iacob, în anul 62 sau 69 d.Hr., urmașul său fiind Simeon, fiul lui Cleopa (Simeon bar Cleopa), văr sau rudenie cu Iisus Hristos (*Lc 24, 18 și In 19, 25*), conform informației lui Eusebiu din Cezareea, *Istoria Bisericească*, cartea a treia, XI (*HE, III, 11*): *După Iacov, Biserica din Ierusalim a fost condusă de Simeon*. (c. 62/69 – c. 106 /107?). Scriitorul Hegesip, primul istoric bisericesc, după Luca, menționează că Cleopa era frate cu Iosif.[18]

Cu puțin timp înainte de asedierea Ierusalimului, în anul 70 d.Hr., creștinii de acolo s-au refugiat în partea de răsărit a luncii Iordanului, în orașul Pella, Πέλλα, situat lângă actualul sat arab Țabaqat Faḥl, طبقة فحل, la sud-vest de orașul Irbid, azi în Iordania. Strămutarea comunității creștine la Pella a avut urmări dezastruoase pentru evoluția și viitorul Bisericii din Ierusalim și a autorității ei precumpănitoare în lumea creștină de atunci și de mai târziu, locul și rangul ei fiind luat de către Biserica Antiohiei, fiindu-i chiar subordonată acesteia din urmă, prin Mitropolia sufragană a Cezareei Palestinei, de care a și ținut până în anul 451.[19] Situația s-a înrăutățit și mai mult după anul 135, când Împăratul Hadrian (117-138) a început rezidirea Ierusalimului,[20] schimbându-i și numele

---

[16] Privitor la *Ga* 2, 9, Bartolomeu Anania face la trimiterea [f], următoarea explicație marginală: Literal: (mâna) dreaptă a comuniunii; semnul prin care apostolii, deși deosebiți în lucrare, rămâneau în comuniune (koinonía) harică.

[17] *Die Geschichte des Christentums Religion – Politik – Kultur*, vol. 1-3, herausgegeben von Jean-Marie Mayeur..., Deutsche Ausgabe herausgegeben von Norbert BROX…etc., Verlag Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005.
Band 1 Altertum
1 *Die Zeit des Anfangs (bis 250)*, Herausgegeben von Luce Piétr, Deutsche Ausgabe bearbeitet von: Thomas Böhm…etc., Herder Freiburg – Basel – Wien, 2005, p. 70.
4. Jakobus als Gemeindeleiter (pp. 65-68).
5. Jakobus als Haupt der Gesamtkirche, p. 70 (pp. 68-73).
„Bei dem in Gal 2, 11-14 berichteten Zwischenfall von Antiochien wird sehr deutlich, dass Petrus der Autorität des Jakobus unterstellt war, was ganz sicher auch für die anderen galt, die die Beschnittenen evangelisierten. Alle missionarischen Tätigkeiten hinsichtlich der Juden waren also, ausgenommen diejenigen des rebellischen Paulus, der Autorität des Jakobus unterstellt. Ohne Übertreibung lässt sich daher sagen dass er in den letzten zwanzig Jahren seines Lebens ein regelrechter 'Papst' der Gesamtkirche war."[17] / *Din incidentul de la Antiohia, prezentat de* Gal 2, 11-14 *reiese foarte clar că Petru a fost subordonat autorității lui Iacob, ceea ce era valabil și pentru ceilalți* [apostoli, n.n.], *care-i evanghelizau pe cei tăiați împrejur. Toate activitățile misionare ale iudeilor erau subordonate lui Iacob, cu excepția celor ale rebelului Pavel. Fără exagerare, se poate spune că el* [Iacob, n.n.] *în ultimii douăzeci de ani ai vieții lui, a fost realmente „Papă"* [Cap, n.n.] *al întregii Biserici.*

[18] *După Iacov, Biserica din Ierusalim a fost condusă de Simeon.*
„După moartea mucenicească a lui Iacov și după nimicirea Ierusalimului, care a urmat curând după aceea, apostolii și ucenicii Domnului, care mai rămăseseră în viață, s-au strâns laolaltă de pretutindeni, după cum se spune, în jurul rudelor după trup ale Domnului – au ținut sfat cu toții și s-au întrebat: cine anume ar fi vrednic să fie urmaș al lui Iacov? La care toți într-un singur gând au găsit că Simeon, fiul lui Cleopa, despre care se face amintire în cartea Evangheliei [*Lc 24, 18 și In 19, 25*, n.n.], e vrednic să urce pe scaunul episcopal al acestei Biserici, ca unul care era, cum se spune, văr al Mântuitorului. Într-adevăr Hegesip istorisește că Cleopa era frate cu Iosif." [*vezi mai jos, III, XXXII și IV, XXII, 4*].
Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria Bisericească și Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor Bodogae, vol. I, Buc. 1987, p. 116.

[19] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, vol. I..., p. 170.

[20] De fapt, începutul lucrărilor de rezidire a Ierusalimului sunt fixate prin anii 130-131 d.Hr.

în Colonia Aelia Capitolina, Αἰλία Καπιτωλιάς, iar evreilor li s-a interzis, sub pedeapsa cu moartea, intrarea în Orașul Sfânt. Eusebiu din Cezareea menționează că pe vremea lui Iacob și a lui Simeon, Biserica din Ierusalim „... nu se spurcase încă cu nici o învățătură deșartă, era numită 'fecioara'." [*Ist. Bis., IV, XXII, 4*], adică nu era asaltată de erezii, secte și schisme.[21]

*

În preajma ținerii Sinodului Apostolic (48-52), prin anii 49-50, împăratul Claudiu (41-54 d.Hr.), a expulzat toți evreii și iudeo-creștinii din Roma, măsură aplicată deopotrivă amândurora, pentru că pe timpul acela, administrația romană încă nu făcea deosebire între evreii mozaici și creștini. În timpul celei de *a treia călătorii misionare* (54-58), Apostolul Pavel îi întâlnește în Corint pe Acvila și pe Priscila, familie de evrei deja creștini, expulzată mai înainte din Roma, de către împăratul Claudiu, vezi FA 18,2: *2 Și găsind pe un iudeu cu numele Acvila, de neam din Pont, venit de curând din Italia, și pe Priscila, femeia lui – pentru că poruncise Claudiu ca toți Iudeii să plece din Roma –, [b] a venit la ei.*[22] Aveau o meserie comună, toți trei fiind făcători de corturi (FA 18, 3). Episodul acesta este menționat de către istoricul Suetoniu (70-d.122): *Claudius*, 25, 4, din *De vita Caesarum libri VIII*. Motivul acestei măsuri drastice a împăratului a fost tulburările interne, dintre evrei, provocate de respingerea misiunilor făcute de iudeo-creștini printre ei: «Da die Juden auf Anstiften des Chrestus ständig Tumulte verursachen, vertrieb er sie aus Rom.» (Suetoniu, 25,4). [„Pentru că evreii, la instigațiile Lui Chrestus (*Iisus Hristos*, n.n.), provoacă tot timpul agitații (*tumult*), el (*Claudiu*, n.n.), i-a alungat din Roma."].[23]

Iată cum comentează Jos ROSENTHAL și Ferdinand DEXINGER cauzele acestor măsuri radicale:

1. **pe timpul acela, Statul Roman nu făcea nici o deosebire între evrei și creștini;**
2. **misiunile creștine erau fixate deja în comunitățile evreiești;**
3. **misiunile creștine, între anii 41-49/50 erau deja un factor social în Roma, la numai zece ani de la opera mesianică a Lui Iisus Hristos;**
1. **Statul Roman nu era interesat de problemele religioase și de întrebările care se iveau în acest context, ci numai de deranjarea și nerespectarea păcii și ordinii publice;**
4. **tumulturile și rebeliunile evreilor (și a iudeo-creștinilor) din capitala imperială, ar fi putut pune în pericol pacea și liniștea, din partea de răsărit a Mării Mediterane.**

Noi considerăm aceste evenimente de la Roma, din anii 49-50, ca un preambul al primului război iudeo-roman, sub împărații Nero (54-68), Galba (68-69), Vespasian (69-79). din anii 66-73/74, care a dus și la distrugerea Templului și a Ierusalimului, în anii 70.[24]

*

Regulile de ordin ritual, stabilite de Sf. Apostol Iacob în FA 15, 19-33, au rămas normative pentru timpurile care au urmat, nemaiputând fi nici contestate, nici oprite, pentru că veneau de la o autoritate de prim ordin. Acest lucru s-a și văzut în secolul al doilea creștin și în timpul ce a urmat.[25] **Biserica și-a urmat evoluția, așa că pe la anul c. 170 se înregistrează cea mai veche listă canonică, ajunsă până la noi, a cărților Noului Testament sau Legământ, din *Canonul Muratoriu*, cu cele patru *Evanghelii* (Matei, Marcu, Luca și Ioan), *Faptele Apostolilor*; treisprezece *Epistole*, de la Pavel, Ioan 1 și 2; *Apocalipsa* lui Ioan; *epistolele* către Evrei, a lui Iacob, a lui Petru 1 și 2 și a lui Ioan 3 au fost omise; incluzând în plus *Înțelepciunea lui Solomon* și *Apocalipsa lui Petru*.**[26]

---

[21] **„Fecioara, imaginea Bisericii", la: Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria* vol. I..., p. 171, nota 105.**

[22] **La nota[b], Bartolomeu Anania face următoarea explicație marginală: „Istoricul Suetoniu consemnează edictul împăratului Claudiu, din jurul anului 49 sau 50, pentru expulzarea Evreilor din Roma. Cei doi erau deja creștini."**

[23] ***Als die Heiden Christen wurden. Zur Geschichte des frühen Christentums*, von Jos Rosenthal și Ferdinand Dexinger, Wien, Ueberreuter, 1992, p. 84. Vezi și subcapitolul: *Die hellenisierenden Juden in Jerusalem*, Ibidem, pp. 54-57.**

[24] **Jos Rosenthal și Ferdinand Dexinger, *Als die Heiden Christen wurden. Zur Geschichte des frühen Christentums*, p. 85.**

[25] ***Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, p. 70.**

[26] **Jens Schröter, *Von Jesus zum Neuen Testament. Studien zur urchristlichen Theologiegeschichte und zur Entstehung des neutestamentlichen Kanons* (= Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. Bd. 204). Mohr Siebeck, Tübingen 2007 (umfasst 16 Beiträge der Jahre 2000-2007), Studienausgabe 2008, [vezi p. 310].**

Istoricul Étienne Trocmé scrie că și elementele de Hristologie, își au originea tot la Sf. Apostol Iacob și la cei din jurul său, prin sublinierea originii Lui Iisus, din neamul lui David sau ca „Fiu al lui David" (*Ps. 109, 1 și Isaia 11*).[27] Nu numai Iisus, dar, înainte de toate Sf. Apostol Iacob, frații Simon, Iose (Iosif) și Iuda, precum și surorile lor, adică toți copiii lui Iosif (*Mt. 13, 55*) aveau origine împărătească, din neamul lui David (vezi: *Ps. 109, 1 și Mc. 12, 35-37*, cu textele paralele *Lc. 4, 16-30* etc.). Cu toate acestea, atmosfera în familia lui Iisus era destul de tensionată și plină de contradicții, mai ales că și la frații Lui se constata o lipsă de credință și mai ales de încredere, referitoare la programul și misiunea Mântuitorului, vezi: *In 7, 5* și mai pe larg *In. 7, 1-10*, pe care aceștia, aproape că le subapreciau sau ignorau.[28] Însă, originea davidică a Lui Mesia este o chestiune mult mai veche (vezi *Isaia 11 u.*), menționată de Isaia 11 și preluată ulterior de mesianismul iudaic, dezvoltat cu precădere în *perioada celui de-al doilea templu*.[29] Dacă Étienne Trocmé are dreptate, atunci asocierea expresiei „fiul lui David" lui Iisus și, implicit rudelor sale pe linie paternă, pare o afacere de familie, ceea ce nu corespunde cu informațiile oferite de Evanghelii și de primele scrieri creștine.

Ulterior, pentru Sf. Apostol Iacob, mai ales după ce ajunsese conducătorul Bisericii din Ierusalim, amintirile legate de lipsa de susținere și de solidaritate, din partea familiei lui, față de Iisus, erau destul de umilitoare și neplăcute. Chiar și în perioada în care conducea Biserica din Ierusalim, poziția dominantă a familiei lui Iisus în comunitatea de acolo, n-a convenit multora dintre Apostoli, dintre creștinii iudei de acolo, dar mai ales a celor proveniți dintre elini, adică dintre păgâni [*Mc. 6, 1-6; Lc. 4, 16-30*]. Cu toate acestea, autoritatea lui Iacob nu era contestată și s-a mers atât de departe, încât toți cei care erau împotriva lui, erau considerați „schismatici". Conform Rom. 15, 25-31, chiar și marele Pavel, după zece ani a simțit nevoia să refacă legătura cu *Marea Biserică* și cu Întâistătătorul acesteia, Iacob.[30] Sf. Apostol Pavel considera că toți creștinii *dintre neamuri* (păgâni), adică din diaspora, au obligația să ajute *Biserica Mamă*, din Ierusalim, de unde au și primit *lumina credinței* (*Rm. 15, 27*), strângând donații pentru ei, prin locurile pe unde a efectuat misiuni, mai ales în Macedonia și Ahaia (*Rm. 15, 26*).

Sf. Evanghelist Marcu, în cap. 3, 21 atacă familia Lui Iisus Hristos, pentru că declarase că Acesta „n-ar fi în toate mințile", iar conform mentalității de atunci, a nu fi în toate mințile, însemna a fi posedat de diavol (*Mc 3, 21*): „[21] Și auzind ai Săi, au plecat ca să-L ia de-acolo cu de-a sila, că ziceau: 'Nu e'n toate mințile'.". Astfel decădea familia Mântuitorului, la nivelul fariseilor, care, la fel spuneau despre El, că ar fi stăpânit de Beelzebul, βεελζεβούβ (*stăpânul muștelor*, una din cale șapte zeități semite, venerată în orașul Ekron, din Canaan), Mc 3, 29-30.[31] Mântuitorul Iisus Hristos cunoștea bine situația haotică a familiei Sale, motiv pentru care a și reacționat atât de drastic, atunci când a fost căutat de către aceștia (*Mc. 3, 31-34*):

Caută în: https://de.wikipedia.org/wiki/Kanon_Muratori
Canonul Muratoriu este numit astfel, după numele celui care a descoperit documentul din c. sec. VIII, Lodovico Antonio Muratori (1672-1750), pe care l-a și publicat în anul 1740. Istoricii sunt însă de părere că documentul din c. sec. VIII, nu este decât o traducere târzie în latină, după originalul grecesc, datând din a doua jumătate a sec. II (c. 170 ?). Ibidem.

[27] Ibidem, vol. I, p. 70.

[28] *Frații Domnului*, copiii, veri și rude apropiate ale lui Iosif: Mt 12, 46; 13, 55; ibidem, *surori*le *Domnului*: Mt. 13, 56; In. 7, 1-10.

[29] Privitor la zidirea Primului Templu, *Templul lui Solomon*, vezi: 1 Regi, cap 6.
Primul Templu – al lui Solomon (c.971-931 î.Hr.) – a fost distrus în anul 588 î.Hr., de către Împăratul Chaldeean ori Asirian sau Neo-Babilonian Nabucodonosor al II-lea (605-562 î.Hr.), care a mai dărâmat și Palatul Regal și zidurile Ierusalimului. După 70 de ani, a început construcția celui de al doilea Templu, adică prin anul c.516 î.Hr., de exilații evrei, cu permisiunea Șahinșahului Ahemid Cirus II cel Mare (559-529 î.Hr.) și a urmașilor acestuia, între care îl menționăm pe Darius I cel Mare (522-486 î.Hr.). Al doilea Templu a fost dărâmat de romani, din ordinul lui Vespasian (69-79 d.Hr.) în anul 70 d.Hr., în contextul *revoltei evreilor*, din anii 66-73 d.Hr.

[30] *Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, p. 72.

[31] Cei *șapte prinți ai iadului* sau cele șapte zeități semite ale infernului, corespunzând celor șapte păcate de moarte, erau: Lucifer – mândria ; Mamona – lăcomia; Asmodeus – desfrânarea; Satana – mânia; Belzebut (numit de asemenea Baal) – avariția; Leviatan – invidia; Belphegor – lenea. Ei erau echivalentul *demonic* al celor *șapte arhangheli sau voivozi ai raiului*: Mihail, Gavriil, Rafail, Varahil, Gudiil, Salateil și Uriil.
Vezi: https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98apte_prin%C8%9Bi_ai_Iadului
Vezi: https://doxologia.ro/cuvinte-duhovnicesti/cei-sapte-arhangheli-care-stau-inaintea-lui-dumnezeu
***Encyclopedia of Demons and Demonology*, By Rosemary Guiley, pp. 28-29, Facts on File, 2009.**

31 Și au venit mama Sa și frații Săi și, stând afară, au trimis la El ca să-L cheme.
32 Iar mulțimea ședea împrejurul Său. Și I-au zis unii: „Iată, mama Ta și frații Tăi și surorile Tale sunt afară și Te caută“.
33 Și răspunzându-le, a zis: „Cine este mama Mea? și frații Mei?“
34 Și privindu-i pe cei ce ședeau în jurul Său, a zis: „Iată mama Mea și frații Mei;
[concordanță: Mt. 12:46-50; Mc 6:3; Lc. 8:19-21; In. 2:12; In. 7:3; FA 1:14; Evr. 2:11; Ps. 99:6]

2. A existat o influență a sectei esenienilor asupra tinerei Biserici Creștine ?[32]

Gruparea esenienilor s-a format în jurul anilor 165 î.Hr., la sfârșitul *răscoalei Macabeilor* (168-164 î.Hr.), împotriva Imperiului Seleucid (306-63 î.Hr.).[33] După această răscoală, evreii au reușit să reintroducă serviciul cultului mozaic în Templul din Ierusalim, prin scoaterea statuii lui Zeus din Sfânta Sfintelor și încetarea serviciului religios păgâno-politeist. Numele *esenienilor* provine probabil din arameică חזן/ *ḥāzên*), însemnând „pur” (curat), „sfânt”, iar Iosif Flavius (37-c. 100 d.Hr.) și Philon din Alexandria (20 î.Hr. -50 d.Hr.) fixează numărul lor la c. 4000 de persoane, răspândiți la Ierusalim și prin diferite locuri din Țara Sfântă, conform informației lui Iosif Flavius și a *Documentului din Damasc* sau Cairo-Damascus, *Damaskusschrift*, (prescurtat CD), unul din *sulurile* sau rolele manuscrise de la Marea Moartă. Centrul lor de la Qumran a fost distrus de romani în anul 68 d.Hr., cu doi ani înainte de distrugerea Templului și a orașului Ierusalim, în anii 70 d.Hr. Dar ei au mai continuat să existe sporadic, în clandestinitate. Esenienii preferau să trăiască în deșert, în pustie, considerat de ei ca loc de pregătire a venirii Lui Mesia (*Isaia 40,3*).[34] Esenienii foloseau *calendarul solar*, în timp ce la Templul din Ierusalim era utilizat *calendarul lunar*. Se pare că

---

[32] Literatură: https://de.wikipedia.org/wiki/Essener
Alexander, David; Alexander, Pat (1983). *The Lion handbook to the Bible*. Tring: Lion Hudson.
Baldwin, James (1995) [1963]. *The fire next time*. New York City: Modern Library.
Bauer, Walter; Kraft, Robert A. (1996) [1971]. *Orthodoxy and heresy in earliest Christianity*. Mifflintown, Pennsylvania: Sigler Press.
Bennett, Chris; Osburn, Lynn; Osburn, Judy (1995). *Green gold the tree of life: marijuana in magic & religion*. Frazier Park, California: Access Unlimited.
Bergmeier, Roland (1993). *Die Essener-Berichte des Flavius Josephus*: Quellenstudien zu den Essenertexten im Werk des judischen Historiographen. Kampen, Germany: Kok Pharos Publishing House.
Bultmann, Rudolf (1987). *"Significance of the Historical Jesus for the Theology of Paul"*. Faith and understanding. Minneapolis: Augsburg Fortress.
Burns, Joshua Ezra (2006). *"Essene Sectarianism and Social Differentiation in Judaea After 70 C.E"*. Harvard Theological Review. 99 (3): 247-74.
Durant, Will (1993). *Caesar and Christ*. MJF Books.
Eisenman, Robert H. (1997). *James, the brother of Jesus: the key to unlocking the secrets of early Christianity and the Dead Sea Scrolls*. New York City: Viking Press.
Otto Betz: Artikel: *Essener und Therapeuten*. In TRE Bd. 10 (1976), Spalte 386.
Hartmut Stegemann: *Die Essener, Qumran, Johannes der Täufer und Jesus*. 9. Auflage, Herder, Freiburg im Breisgau, 1999.
Rainer Riesner: *Essener und Urgemeinde in Jerusalem*. Neue Funde und Quellen. 2. erweiterte Auflage, Brunnen-Verlag, Gießen, 1998.
Günter Stemberger: *Pharisäer, Sadduzäer, Essener*. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 1991.
René Gehring: *Die antiken jüdischen Religionsparteien. Essener, Pharisäer, Sadduzäer, Zeloten und Therapeuten*. Schriften der Forschung: Historische Theologie, Bd. 2, St.Peter/Hart, 2012.
Daniel Stökl Ben Ezra: *Qumran: Die Texte vom Toten Meer und das antike Judentum* (UTB 4681). Mohr Siebeck, Tübingen, 2016.

[33] https://de.wikipedia.org/wiki/Essener
Otto Betz: Artikel: *Essener und Therapeuten*. In TRE Bd. 10 (1976), col. 386.
Hartmut Stegemann: *Die Essener, Qumran, Johannes der Täufer und Jesus*. 9. Auflage, Herder, Freiburg im Breisgau, 1999.
Rainer Riesner: *Essener und Urgemeinde in Jerusalem*. Neue Funde und Quellen. 2. erweiterte Auflage, Brunnen-Verlag, Gießen, 1998.
Günter Stemberger: *Pharisäer, Sadduzäer, Essener*. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 1991.
René Gehring: *Die antiken jüdischen Religionsparteien. Essener, Pharisäer, Sadduzäer, Zeloten und Therapeuten*. Schriften der Forschung: Historische Theologie, Bd. 2, St.Peter/Hart, 2012.
Daniel Stökl Ben Ezra: *Qumran: Die Texte vom Toten Meer und das antike Judentum* (UTB 4681). Mohr Siebeck, Tübingen, 2016.

[34] Vezi: Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart, Academic, *Die Essener*, la:
https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-nt/religioese-parteien/essener/

esenienilor li se părea practicarea prescripțiilor din Tora prea puțin consecvente și severe, motiv pentru care au înăsprit regulile de viață ale adepților Vechiului Testament.[35] Doctrina lor era dualistă și sincretistă (fiii luminii, în luptă cu fiii întunericului), dar multe elemente din stilul de viață, doctrină și practici ritualiste eseniene, se pot regăsi și în *Evanghelii*, dar și în *rabinatul iudaic* de mai târziu, cum ar fi:[36]

- **combaterea fariseilor și a saducheilor;**
- **îndemnul la blândețe și supunere, spre a plăcea Lui Dumnezeu;**
- **prezicerea Judecății de Apoi;**
- **îndemnul la iubirea aproapelui;**
- **credința în existența fiilor luminii, în luptă cu puterile întunericului;**
- **afirmarea existenței unui Duh Sfânt;**
- **participarea la agape și mese colective – prefigurare a *Cinei celei de Taină* – de la care femeile erau excluse, fiind considerate impure, necurate pentru exersarea cultului iudaic;**
- **unele cuvântări eseniene începeau cu expresia „Ferice de cei care...";**
- **cereau și așteptau „recunoașterea păcatelor", iar încălcările regulilor lor de viață și a prescripțiilor rituale de curățenie și purificare se pedepseau în mod draconic;**
- **la intrarea în comunitate, esenienii predau superiorilor întreaga lor avere și alte bunuri.**

Răspunsul la întrebarea dacă esenienii au influențat tânăra Biserică creștină îl putem formula în sensul că și unii și alții, adică și evreii de lege mozaică și iudeo-creștinii au continuat să trăiască în prima fază, conform prescripțiilor Vechiului Testament. Aici trebuie căutată sursa de influență reciprocă, chiar dacă elemente de viață, doctrină și de ritual ale esenienilor, se pot regăsi, atât în *evanghelii*, cât și în *rabinatul iudaic* de după anul 70 d.Hr.

Esenienii au ajuns în mare conflict cu Templul din Ierusalim, adică cu autoritățile acestuia, motiv pentru care, se și crede, că s-au retras la Qumran. Organizarea lor era ierarhică, având în frunte un consiliu de 12 laici și trei preoți, însă ultimul cuvânt îl avea *Adunarea consiliară a celor mulți*, iar primirea în comunitatea lor se făcea după un *noviciat* de mai mulți ani, când membrii lor predau comunității întreaga lor avere și alte bunuri, pe care le dețineau.

În concluzie, am spune că la Qumran a fost vorba de o grupare autonomă, a unei comunități care, dacă nu era în conflict direct cu Marele Arhiereu și cu preoții de la Templul din Ierusalim, nici considerație față de aceștia nu aveau.[37] Pe de altă parte, Iisus nu a marginalizat sau evitat nici o grupare periferică a societății, iar unele ecouri sau influențe asupra creștinilor, se pot resimți în cadrul Bisericii. După Eusebiu de Cezareea, *esenienii ar fi fost primii călugări creștini timpurii*.[38]

> **Acest lucru ar confirma faptul că monahismul n-a fost un element propriu creștinismului, ci o preluare exterioară, precreștină, după cum el există și în alte religii: în Iudaism (esenienii), în Hinduism, în Budism, în Jainism, în Taoism, la călugării japonezi Zen etc.**

Hegesip (sec. II) menționează șapte secte iudaice, care luptau împotriva tribului lui Iuda și a lui Hristos: esenienii, galileenii, hemerobaptiștii, masbotienii, samaritenii, saducheii și fariseii. Pe de altă parte, dacă aprofundăm mai mult istoria esenienilor, vom constata mai mult deosebiri, decât asemănări: vezi și *Evanghelia păcii*, atribuită esenienilor. Ei au fost asceți și mai fideli Torei, chiar mai mult decât fariseii. Esenienii s-au hotărât să părăsească zonele urbane, pe când primele misiuni creștine alegeau doar metropolele și marile orașe din Imperiul Roman. Totuși, noi considerăm că a existat și o destul de extinsă influență a esenienilor – *copiii luminii* – asupra tinerei Biserici creștine.

---

[35] Ibidem: Die antiken Berichte über die Essener finden wir bei Flavius Josephus (*Περί τού Ἰουδαίκοΰ πολέμου, Bellum Judaicum*, Bell. 2,119-166; Ant. 13, 171-173; 15,371f.; 18, 11-25), Plinius der Ältere, *Naturae historiarum libri triginta septem* (Naturgeschichte, 37 Bücher): ca. 77 n. Chr. Plinius d.Ä. (Naturalis historia 5,73) und Philo von Alexandrien, Prob = Quod omnis probus liber sit (stoische Diskussion über die Freiheit des Menschen) (prob 72-91).

[36] Despre esenieni, vezi Hubert Jedin, Kirchengeschichte..., vol. I, 30-325, pp. 77-79 și 216. Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Esenieni

[37] https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-nt/religioese-parteien/essener/

[38] Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, IV, XXII, 7 u. Compară cu: Remus RUS, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, p. 344, despre *Hegesip*.

În aceeași ordine de idei, spre deosebire de esenieni, care proveneau din spațiul cultural-religios evreiesc și care s-au retras la Marea Moartă, unde să poată aștepta în izolare și liniște *vremurile de pe urmă*, Biserica Primară nu voia să devină o grupare esoterică, ci s-a implicat în societatea vremii, prin misiunile făcute spre o extindere a ei în lume, *nu pentru a se separa de aceasta*.[39]

3. Zeloții, ζηλωτής, zeloși, râvnitori, entuziaști,

nu erau la evrei o grupare religioasă, ca și esenienii, ci mai degrabă o „mișcare de gherilă”, defăimați de Iosif Flavius și de romani, ca fiind niște „bandiți”, iar în Noul Testament sunt amintiți numai indirect, Simon Zelotul (*Lc. 6,15*) sau cu termenul aramaic Simon Canaaneanul (*Mc 3,18*). Iosif Flavius menționează că *mișcarea zelotă* s-a născut în Samaria, unde și-au și fixat centrul, fiind o reacție, o nemulțumire a evreilor, împotriva taxei *Fiscus Judaicus*, pe care romanii au început s-o perceapă, mai întâi în Samaria, după anul 6 d.Hr. apoi și în Iudeea și în Idumeia (Edom). În fruntea răzvrătiților zeloți au fost printre alții, și scriitorul *Iuda Galileianul*[40] și fariseul *Zadok*.[41] Ulterior, sub împăratul *Domițian* (81-96 d.Hr.), acest impozit a fost extins și asupra iudeo-creștinilor. Conform concepției acestei mișcări, Împărăția Lui Dumnezeu nu tolerează în Israel nici o altă formă de stăpânire străină. Concepția aceasta se afla în contradicție cu cea romană, potrivit căreia orice țară sau teritoriu cucerit de romani, nu numai că intra în componența imperiului, dar constituia și proprietatea acestuia, iar populația avea doar *dreptul de uzufruct*, pentru care trebuiau să plătească impozit. După anul 70 d.Hr., zeloții au început să dispară.[42]

---

[39] Ernst Dassmann, *Kirchengeschichte* I, Ausbreitung, Leben und Lehre der Kirche in den ersten drei Jahrhunderten, 2. Auflage, 1991, Verlag W. Kohlhammer, 2000^{2}, Stuttgart, Berlin, Köln, p. 18. Vezi și pp. 25, 29, 57, 61, 228.

[40] Iuda Galileianul a condus mișcarea de rezistență împotriva recensământului cu scopuri financiare, a lui Quirinius, impus în Iudeea, vezi: https://ro.memberpedia.net/792348-judas-the-galilean-RSBLKX

[41] Un preot de la Templul din Ierusalim, vezi: Zadok (Priester) – Wikipedia.

[42] Despre zeloți, vezi: Ernst Dassmann, *Kirchengeschichte* I…, Op. cit., pp. 25, 30, 228.

H. Jedin, *Kirchengeschichte*..., Op. cit., vol. I, p. 77.

Die Zeloten: https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-nt/religioese-parteien/zeloten/

Die Römer und unsere Hauptquelle Flavius Josephus diffamieren sie als "Räuber". Das Neue Testament nimmt auf die Zeloten nur indirekt Bezug. Allerdings hat wohl einer der Jünger Jesu dieser Bewegung angehört (vgl. Lk 6,15 – Simon, genannt der Zelot [Mk 3,18; Mt 10,4 bieten die entsprechende aramäische Bezeichnung Kananäus]). / Romanii și sursa noastră principală, Iosif Flavius, îi defăima (*pe zeloți*, n.n.) drept tâlhari. Noul Testament face referință la ei, numai indirect. Cu toate acestea, unul din ucenicii lui Iisus a aparținut și el acestei mișcări (comp. Lc. 6,15 – Simon, numit Zelotul [Mc. 3,18 ; Mt. 10, 4 oferă numirea echivalentă aramaică de Canannean]).

B. Despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, așa-zisul Sinod de la Iamnia, Yavne, din anul c. 90 d.Hr.

[pornește de la *Ioan* 9, 22 u.]

„Dar dorim să auzim de la tine ceea ce gândești; că'n privința acestei secte [creștine, n.n.] ne e cunoscut că pretutindeni i se stă'mpotrivă“ [FA 28, 22]

a. Fiscus Judaicus

(Impozitul pentru evrei) a fost un impozit impus evreilor, după distrugerea Templului din Ierusalim, adică după anul 70, de către Împăratul Titus Flavius *Vespasianus* (69-79 d.Hr.), însă cel care a insistat cu tenacitate la încasarea lui a fost Domitian. Inițial, Vespasian voia să folosească veniturile acestui impozit la reconstruirea Templului lui Jupiter Optimus Maximus, din Roma, distrus în urma unui incendiu.[43] Sub împăratul Nerva (96-98) s-a bătut chiar și o monedă cu inscripția: FISCI IUDAICI CALUMNIA SUBLATA, care poate fi tradus fie: „Un arbore al taxei evreiești afectat”, fie „O navă afectată a impozitului de la evrei”, fie „O coadă (extremitate n.n.) afectată a impozitului iudaic”. Tot în timpul domniei lui Nerva, în anul 96 d.Hr., a avut loc și o *reformă* a impozitului impus evreilor: *Fiscus Judaicus*.

Prin această reformă, s-a produs formal, s-a marcat, o separare a drumurilor dintre Iudaism și Creștinism, grație legislației romane păgâne.

Până atunci, adică până în anul 96 d.Hr., chiar dacă autorităților romane, creștinii li se păreau niște supuși *suspecți*, erau totuși considerați ca făcând parte dintre evrei. De acum înainte autoritățile romane au făcut o mai riguroasă definire a termenului „iudeu” sau „evreu”, ca exponent al unei religii (Iudaism) acceptate în Imperiul Roman, *religio licita* și să-i deosebească de creștini, de Creștinism, ca *superstitio illicita*, adică o mișcare religioasă interzisă.[44] Aceste măsuri, din anul 96 au desăvârșit separarea creștinilor de sinagogă și a Creștinismului de Iudaism, pentru că animozități au existat deja, cu mult timp înainte.

Romanii au încasat acest impozit Fiscus Judaicus, cel puțin până în timpul lui Origen (185-254), însă alte surse susțin că abia Împăratul Iulian Apostatul (361-363) a renunțat formal la el, în anul 362.[45]

Refuzul iudeo-creștinilor și al elinilor, de-a plăti *Fiscus Judaicus* a fost nu numai și una din cauzele pentru care Domițian a declanșat a doua persecuție împotriva acestora (în total au fost 15 persecuții contra creștinilor, dintre care zece au fost extrem de dure)[46], dar această atitudine a marcat și ruperea iudeo-creștinilor de sinagogă, din care evreii i-au și alungat.[47]

---

[43] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Fiscus_Judaicus
Marius Heemstra: *The Fiscus Judaicus and the Parting of the Ways*, Mohr Siebeck, 2010, p. 202: "Christianity related to Judaism, but suspect" („Creștinismul înrudit cu iudaismul, însă (t*otuși*, n.n.) suspect”.

[44] Luat din: Fiscus Judaicus – Wikipedia.
Vezi și despre Nerva, în: https://de.wikipedia.org/wiki/Nerva

[45] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Fiscus_Judaicus
Martin Goodman: *Nerva, the Fiscus Judaicus and Jewish Identity*, The Journal of Roman Studies Vol. 79, (1989), p. 44 "[..] for its imposition was still in operation in the time of Origen [...]

[46] Prima persecuție împotriva creștinilor a declanșat-o Nero (54-68 d.Hr.), în anul 64 d.Hr. iar ultima Dioclețian (284/285-305), în anii 290-304.

[47] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, p. 77.

b. Așa-zisul Sinod de la Iamnia, Yavne, din anul c. 90 d.Hr.

Cronologia versiunii germane a Bibliei romano-catolice *Einheitsübersetzung* [ediția *traducerii unitare*], din 1981, menționează informația: „Um 100: Die ‚Synode' von Jamnia: Ausschluß der Judenchristen aus der Synagoge.“ [Către (*anul*, n.n.) 100: Sinodul de la Iamnia: Excluderea din sinagogă a creștinilor dintre iudei],[48] însă după acest an 1981), cercetarea biblică s-a distanțat de această dată și afirmație.[49] Cei care susțin convocarea unui sinod în Iamnia, se bazează pe tratatul *Mișna*, III, 5. Acest sinod s-ar fi ținut de către conducătorii religioși ai evreilor de Lege Mozaică, nu de către iudeo-creștini și ar marca separarea totală a comunităților evreiești, de cele iudeo-creștine, precum și interzicerea folosirii versiunii *koine*, Κοινὴ Ἑλληνική ἡ κοινὴ διάλεκτος (greaca comună sau populară) a *Septuagintei* (Vechiul Testament) în cultul iudaic.[50] Astăzi, acest sinod este considerat doar o legendă, preluată din literatura rabinică, în condițiile noi, create după distrugerea Templului din Ierusalim, în anul 70 d.Hr., când se căuta o nouă formă de identitate a poporului evreu și de stabilire a unei noi linii și acțiuni comune și unitare a religiei și a identității acestuia. Așa s-a ajuns să se vorbească între evrei de „un timp al acțiunilor din Iamnia, Yavne”, care ar fi durat până în timpul răscoalei lui Șimon Bar Kohba (132-136 d.Hr.), împotriva romanilor, iar localitatea era situată în centrul țării. Yavne, (יַבְנֶה_ebraică), Jabneh, Jamnia, Ἰαμνία, Iamnia, Ibelin, Yibna (يبنى arabă, ante 1948) este un orășel situat 30 km, la sud de actualul Tel Aviv, în Israel.[51] Chiar dacă această întrunire, „Sinod”, de la Iamnia, Yavne ar fi avut loc, conform *Talmudului Babilonic*, Samuel cel Mic, ar fi adăugat acestei lucrări un text *Birkat ha-minim*, din ordinul lui Rabban Gamliel, text integrat în *Șmone Esre* [ca „ectenia” a 12-a, din rugăciunea a 18-a, al serviciului sinagogal, numită și *rugăciunea principală*], prin care, conform credinței iudaice, adică a Legii lui Moise, ereticii – numiți *minim* – nu erau doriți să ia parte la slujbele din sinagogă ale acestora, inclusiv al celor iudeo-creștini.[52] Cu alte cuvinte, întrunirea de la Yavne, Iamnia ar fi contribuit la *fixarea canonului* Vechiului Testament, utilizat de evreii de Lege Mozaică, după distrugerea Templului, în anul 70 d.Hr., precum și la analiza canonicității a două cărți: *Cântarea Cântărilor* și *Kohelet*, numită *Ecclesiastul*, în Septuaginta și în Vulgata, iar în Biblia lui Luther, *Predicatorul Solomon*.[53]

---

[48] *Die Heilige Schrift*. Einheitsübersetzung. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1981, p. 1819.

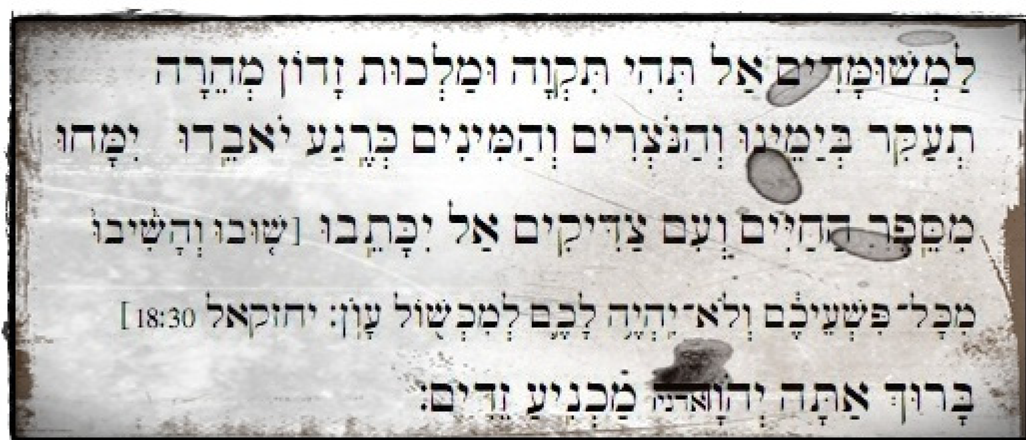
[49] Peter Schäfer: *Die sogenannte Synode von Jabne. Zur Trennung von Juden und Christen im 1./2. Jh. n. Chr*. In: *Studien zur Geschichte und Theologie des rabbinischen Judentums* (Arbeiten zur Geschichte des antiken Judentums und Urchristentums, 15), Brill, Leiden, 1978.

[50] Vezi: https://ro.orthodoxwiki.org/Istoria_Bisericii_Ortodoxe_(cronologie)
Ismar Elbogen: *Der jüdische Gottesdienst in seiner geschichtlichen Entwicklung*. 3. Auflage. J. Kauffmann Verlag, Frankfurt/Main 1931, pp. 37, 252-253.

[51] Răscoala condusă de către Șimon Bar Kohba a fost *al doilea* război iudeo-roman, după cel din anii 66-70 d.Hr. și *al treilea*, dacă mai punem la socoteală și răscoala evreilor din diaspora Imperiului Roman, din anii 115-117 d.Hr. Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Synode_von_Jabne
Günter Stemberger: *Jabne und der Kanon*. In: *Biblische Theologie* 3 (1988), pp. 163-174.
Hubert Frankemölle: *Frühjudentum und Urchristentum*: *Vorgeschichte – Verlauf – Auswirkungen*. Kohlhammer, Stuttgart 2006.
Mai vezi linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Bar-Kochba-Aufstand
Vezi: Menahem Mor: *The Second Jewish Revolt. The Bar Kokhba War, 132-136* CE. Brill, Leiden 2016, (Rezension).

[52] Ismar Elbogen: *Der jüdische Gottesdienst in seiner geschichtlichen Entwicklung*. 3. Auflage. J. Kauffmann Verlag, Frankfurt/Main 1931, pp. 36-37, 252-253.

[53] https://de.wikipedia.org/wiki/Kohelet

Textul ebraic al rugăciunii *Birkat ha-minim*, *ברכת המינים*, partea sau „ectenia” a 12-a, din rugăciunea a 18-a, a serviciului liturgic sinagogal.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Birkat_haMinim

*****

Birkat ha-minim, ברכת המינים, text:[54]

„Für die Abtrünige möge es keine Hoffnung geben. Rotte das Reich des Hochmuts sobald als möglich noch in unseren Tagen aus. Mögen die Christen (*nozerim*) und die Häretiker (*minim*) auf der Stelle zugrunde gehen. Ausgelöscht sollen sie sein aus dem Buche der Lebenden: nicht eingeschrieben mit den Gerechten (*Ps. 68, 29*). Gepriesen seiest du, oh Herr, der du die Hochmütigen demütigst”. *Amen*.[84].

Nota 84: Der Text folgt der palestinischen Version, die sich auf einen Handschriftenfund in der Kairoer Genizah stützt (S. Schechter, *Genizah Specimens*, in *Jewish Quarterly Review*, 10, 1896, 656-657, zitiert von Ph. S. Alexander, *„The Parting of the Ways”* from the Perspective of Rabbinic Judaism, in: James Dunn, *Jews and Christians* I-25, zit. 7. [=J. D. G. Dunn, *„The Parting of the Ways”. Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*, London-Philadelphia 1991, 18-36.].

***Traducerea rugăciunii* Birkat ha-minim *în român*:**
Pentru renegați (=*eretici*, *disidenți*, n.n.) să nu li se poată da nici o speranță. Nimicește împărăția trufiei, cât de curând posibil, încă în zilele [*vieții*, n.n.] noastre. Fie ca creștinii (*nozerim*) și ereticii (*minim*) să se prăpădească pe loc. Șterși trebuie ei din Cartea celor Vii: să nu fie consemnați [*împreună*, n.n.] cu drepții (*Ps. 68, 29*). Binecuvântat să fii Tu, Dumnezeule, care umilești pe cel trufaș. *Amin*.

---

[54] Textul rugăciunii *Birkat ha-minim* îl reproduce lucrarea: *Die Geschichte des Christentums Religion*…, Op cit., vol. I, p. 216.

C. Schisme, erezii, secte

În analizarea fenomenelor de *schismă*, *erezie* și *secte* în Biserica din primele secole, nu se face sau nu se poate face o separare definitivă dintre ele, pentru că de multe ori noțiunile fuzionează. Episcopul Epifanie de Salamina, Creta (315-403), în lucrarea sa *Panarion*, Πανάριον, *Panarion sive Contra haereses* sau *Cutia cu doctorii*, oferă un rezumat și o condamnare a 80 de erezii, unele precreștine, altele creștine.[55] Același lucru ne relatează și Katharina Ceming și Jürgen Werlitz, în lucrarea lor *Evangheliile interzise*, *Scripturile apocrife*, 2004, pp. 109-110:

> **„Die Kenntnis des Ebionitenevangeliums verdanken wir Epiphanius. Dieser christliche Erzbischof und Kirchenlehrer aus Salamis verfaßte in der zweiten Hälfte des 4. Jahrhunderts ein Kompendium, das unter dem vielsagenden Titel „Arzneikasten" (griech. panarion) eine umfassende Übersicht und Verurteilung von 80 Häresien bietet. Und darunter findet sich auch eine Auseinandersetzung mit den Ebjoniten und ihrem Evangelium, das von Epiphanius aber fälschlicherweise als Hebräerevangelium, hebräisches Evangelium und verfälschtes Evangelium nach Matthäus bezeichnet wird."[56] *Traducere*:**

> **„Știrea despre Evanghelia Ebioniților noi o datorăm lui Epifanie. Acest arhiepiscop creștin și Părinte Bisericesc, din Salamis a redactat în a doua jumătate a secolului al IV-lea un Compendiu, care sub titlul semnificativ de *Cutia cu doctorii* (grec. Panarion) oferă un rezumat desăvârșit și de condamnare a 80 de erezii. Între acestea se află și o controversă cu ebioniții și Evanghelia acestora, pe care Epifanie o considera în mod greșit ca Evanghelia Evreilor, o Evanghelie Iudaică (*adică*, n.n.) și o Evanghelie falsificată după Matei."**

Faptele Apostolilor 28, 16-24

[Pavel e ospețit pe insula Malta și vindecă bolnavi. Sosirea în Italia. Pavel predică la Roma]

16 Iar când am intrat în Roma, sutașul i-a predat pe cei legați comandantului taberei, iar lui Pavel i s'a îngăduit să locuiască aparte, cu ostașul care-l păzea [e].
FA 24:23FA 23:11FA 28:30
17 Și după trei zile, Pavel a chemat la el pe cei care erau fruntașii Iudeilor. Și dacă s'au adunat, el le-a zis: „Eu, bărbați frați, deși n'am făcut nimic împotriva poporului sau a datinilor părintești, în legături am fost predat de la Ierusalim în mâinile Romanilor.
18 După ce m'au cercetat, aceștia voiau să-mi dea drumul, deoarece nu era în mine nici o vină vrednică de moarte.
19 Dar când Iudeii mi s'au împotrivit, eu am fost nevoit să cer să fiu judecat de cezar – dar nu ca să aduc vreo învinuire neamului meu.
20 Așadar, aceasta e pricina pentru care v'am chemat să vă văd și să vorbesc cu voi; că din pricina nădejdii lui Israel sunt eu legat cu lanțul acesta".
21 Iar ei au zis către el: „Noi nici c'am primit din Iudeea scrisori despre tine, nici c'a venit cineva dintre frați să ne dea de veste sau să ne vorbească ceva rău despre tine.
22 Dar dorim să auzim de la tine ceea ce gândești; că'n privința acestei secte ne e cunoscut că pretutindeni i se stă'mpotrivă".

---

[55] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 222.
[56] Katharina Ceming, Jürgen Werlitz, *Die Verbotenen Evangelien. Apokryphe Schriften*, Marix Verlag GmbH, Wiesbaden, 2004, 207 p. (pp. 109-110).

23 Deci i-au rânduit o zi; și la gazdă i-au venit mai mulți. Și le vorbea de dimineața până seara, dând mărturie despre împărăția lui Dumnezeu, căutând ca și din legea lui Moise, și din profeți să-i încredințeze despre Iisus.
24 Și unii credeau în cele spuse, iar alții nu credeau.[57]

Bisericile sau centrele creștine fondate de către Apostoli se bucurau de mare prestigiu și considerațiune, pentru că din ele, din Bisericile Apostolice iradia lumina Evangheliei, a veștii celei bune, răspândindu-se în toate părțile lumii antice. În acest context, Profesorul Dr. Eusebiu Popovici, din Cernăuți (1838-1922), Arhimandrit de Scaun al Mitropoliei Bucovinei și Dalmației (1873-1918) distinge între numeroasele Biserici Apostolice, care au existat, doar cinci mari centre, care s-au impus, încă din primul secol apostolic, lăsându-le în umbră pe celelalte. Acestea au fost: Ierusalim, Antiohia, Alexandria, Efes și Roma.[58]

1. *Schisma*, Σχίσμα este:
  a. „Separare formală a unui grup de credincioși de comunitatea religioasă creștină căreia îi aparține."
  b. „Refuzul de a se supune conducerii oficiale a comunității și adoptarea unor dogme și a unui ritual propriu."

Spre deosebire de erezie, „schisma – σχίσμα – este ruperea sau despărțirea de Biserică, pe motive de indisciplină".[59]

2. *Erezia*, ἡ αίρεση:
  a. este: „Doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, este condamnată de biserica respectivă."
  b. Profesorul Dr. Milan P. Șesan definește astfel erezia, αἵρεσις: „Erezia este pornire conștientă de a contrazice învățătura oficială a Bisericii; dar nu orice explicare personală de bună credință a unui text mai greu de înțeles din Sfânta Scriptură era chiar de la început o erezie." În plus, trebuie să ținem cont de faptul că în prima fază de existență a Bisericii, multe probleme, legate de învățătura creștină nu erau încă bine lămurite și definite. Acest lucru se va întâmpla după anul 313, adică după ce Biserica a putut fi liberă și era în posibilitatea de-a convoca și ține sinoade. Temele greu de înțeles din religia Creștină erau Sfânta Treime, întruparea Fiului Lui Dumnezeu, învierea Mântuitorului, prefacerea darurilor euharistice, prezența supranaturalului în natural, pronia Divină, parusia Domnului și mântuirea generală.

3. *Apostazia*, ἡ ἀποστασία este forma de renunțare publică la o credință religioasă și adoptarea alteia.

4. *Sectele*, de la *„secta"* (lat.), ἡ αίρεση, sunt comunități religioase desprinse din altele mai mari, în vederea practicării unui cult nou și a unui sistem de credință propriu. În DEX, noțiunea este definită astfel: „Comunitate religioasă desprinsă dintr-o religie mare (creștinism, islam, budism etc.), în vederea practicării unui cult independent, bazat pe o doctrină proprie."

---

[57] **Biblia lui Bartolomeu sau *Biblia Sinodală*, Buc., 2001.**
Concordanță: FA 24:23FA 23:11FA 28:30.
Fapte 28, 16, nota *e:*
„Nefiind un deținut de drept comun, ci ceea ce se cheamă astăzi un prizonier de conștiință (în plus, cetățean roman), Pavel s'a bucurat de privilegiul regimului numit *custodia militaris*, care-i acorda dreptul de a locui, sub pază, într'o casă particulară. Potrivit regulamentului, brațul drept al prizonierului era legat cu un lanț de brațul stâng al paznicului.".

[58] **Evsevie Popoviciŭ, *Istoria Bisericéascā...*, vol. I, pp. 169-182.**

[59] ***Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediţia II, Bucureşti, 1975, pp. 123-124.**

Schisme

1. *Cea dintâi schismă* a fost între Sf. Apostol Pavel, pe de o parte și Sfinții Apostoli Iacob, Petru și Ioan, pe de altă parte. Sf. Pavel a vestit Evanghelia doar în diaspora, pe când „stâlpii Bisericii" în Israel și în diaspora.[60] Iată cum prezintă istoricul Étienne Trocmé acest episod:[61]

> **„Die Institution, die trotz ihrer Ausbreitung bis an die Grenzen der jüdischen Diaspora stark zentralisiert war, besaß nur wenig Flexibilität, wie es das Fortbestehen des hellenistischen Schismas, worauf später noch zurückzukommen ist, bezeugt. Das beste Beispiel dieser Haltung war die Weigerung, die von Paulus ausgestreckte Hand zu ergreifen, nachdem er sich für einen Bruch entschieden hatte, dessen Nachteile ihm nach und nach bewusst geworden waren. Wir haben die beiden Episoden von diesem vergeblichen Versuch des Paulus bereits erwähnt und unterstreichen hier nur die Sorge, mit der Paulus sich fragte, wie er in Jerusalem empfangen würde[106], [nota 106, Rm. 15, 30-32] den misstrauischen Ton, mit dem die Leitung der Kirche der Heiligen Stadt auf das Vorgehen des Heidenapostels antwortete[107], [nota 107, FA 21, 20-40] auch in der gemilderten Fassung der Apostelgeschichte, sowie die Tatsache, dass die Kirche nach seiner Festnahme keinerlei Anstrengung unternahm, ihm zu Hilfe zu kommen. Es ist zwar nur *argumentum e silentio*, doch wäre der Autor der Apostelgeschichte, der es so gut verstand, Konflikte innerhalb der Gruppe der Christen aus dem Blickfeld zu schaffen, sehr daran interessiert gewesen, eine noch so unbedeutende Intervention des Jakobus zugunsten des Paulus zu berichten, wenn es davon auch nur die geringste Spur gegeben hätte."**
>
> **Instituția [*Bisericii*, n.n.], care în ciuda răspândirii ei până la marginile diasporei evreiești, era foarte centralizată, dispunea totuși de puțină flexibilitate [*adaptabilitate, maleabilitate*, n.n.], după cum dovedește și dăinuirea schismei elenistice, asupra căreia se va reveni ulterior. Cel mai bun exemplu al acestei atitudini a fost refuzul [*celorlalți*, n.n.] de-a atinge mâna întinsă a lui Pavel, după ce el s-a decis pentru o ruptură, de al cărei dezavantaj devenise din ce, în ce mai conștient. Noi am menționat deja ambele episoade a lui Pavel, și aici subliniem doar îngrijorarea cu care Pavel se întreba, oare cum va fi el primit în Ierusalim[106]; [*gândindu-se*, n.n.] la tonul lipsit de încredere cu care conducerea Bisericii Orașului Sfânt răspunsese față de modul de acționare al Apostolului Neamurilor, chiar și în forma atenuantă [*prezentată*, n.n.] din Faptele Apostolilor, precum și realitatea că Biserica, după arestarea lui, n-a întreprins niciun efort de-a veni în ajutorul său. Ce-i drept, este numai *argumentum ex silentio* [*dovadă dedusă din tăcere* (a documentelor), n.n.], totuși, dacă autorul Faptelor Apostolilor, care știa atât de bine să elimine din centrul atenției conflictele interioare ale grupei creștinilor, și exista și cea mai mică urmă, în acest sens, [*Luca*, n.n.] era cu siguranță interesat să prezinte și cea mai neînsemnată intervenție a lui Iacob, în favoarea lui Pavel.**

2. *Montanismul* sau „rătăcirea catafrigiană"[62] s-a ivit în Frigia, Φρυγία, Dioecesis Asiana (Efes), Διοίκησις Ασίας, mai precis în orașul Pepouza, Πέπουζα, către anul 156, susținută fiind de Montanus, un sacerdot al zeiței Cybele, trecut la creștinism, care se născuse acolo.[63] Montan avea în anturajul său două femei, pe Priscilla și pe Maximilla, care erau socotite proorocițele lui Montan.[64] Montan s-a luptat să readucă în Biserică spiritul profetic și idea parusiei, παρουσία, iminente și se considera Paracletul (Mângâietorul) vestit de Iisus Hristos (In 15, 20).[65] În privința vieții religioase, Montan era un rigorist. În plus, el considera revelația insuficientă, nedesăvârșită și pretindea că el o va completa, anunțând sfârșitul lumii, venirea unei împărății mesianice de o mie de ani și fondarea, la Pepouza, a Noului Ierusalim. El îndemna creștinii la castitate, pentru a fi demni de întâmpinarea acestor evenimente.[66]

---

[60] *Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, pp. 72-73.
[61] *Ibidem*, p. 73.
[62] Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria*, 5, 16; vol. I..., p. 204.
[63] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 292-295.
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Pepouza precum și: Frigia - Wikipedia.
[64] Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria*, 5, 14; vol. I..., p. 202.
[65] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediţia II, Bucureşti, 1975, p. 139 (vezi pp. 139-141).
[66] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, Editura Lidia, Bucureşti, 2003, pp. 581-582.

3. *Alogii* sau Alogieni, sec. II, pornită tot din Frigia, ca reacție adversă față de montanism, respingând doctrina despre Logos, de unde le vine și numele: ἄλογος, ον.[67] Ei și respingeau Evanghelia după Ioan, precum și Apocalipsa, pe care le atribuiau lui Cerint (sec. I).

4. *Schisma lui Florin și Blastus*, din Roma,[68] tot din jumătatea a doua a sec. al II-lea. Florinus a căzut și în erezia gnostică valentiniană (sec. II). Schisma lui Blastus era în legătură cu data Paștilor.

5. *Hiliasmul* sau *Milenarismul*, Hiliasmul, Χιλιασμός de la «χίλια χρόνια» (Ap. 20, 1-8) este o credință foarte veche, precreștină, născută după exilul babilonic, conform scrierii apocrife a lui Enoh XVII-XXXVI.[69] Se credea astfel că *Împărăția Mesianică* va fi pe pământ de lungă durată (de o mie de ani !), constituind doar un preludiu al fericirii veșnice, al învierii morților și al Judecății Finale.[70] Aceleași idei și altele similare, se desprind și din restul apocrifelor, cum ar fi: *Testamentul celor doisprezece patriarhi* [Die Testamente der 12 Patriarchen] sau *Cartea a patra a lui Esdra* [Das vierte Buch Esra].[71]

Sens eretic a primit Hiliasmul, după apariția Montanismului, care l-a și adoptat, însă cu exagerările de rigoare. De idei hiliaste au fost influențați și foarte mulți părinți și scriitori bisericești, cum ar fi: episcopul Papias de Ierapole (vezi la Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericeasca*, XXXIX, 11-13), Sfântul Iustin Martirul si Filosoful (*Dialogul cu iudeul Trifon*, LXXX-LXXXI), Sfantul Irineu (*Adversus Haeresis* V, 28, 3), apologetul Tertulian (*Adversus Marcionem* III, 24), apoi Sfântul Ipolit, Apolinarie de Laodiceea, Lactantiu, Sulpiciu-Sever, Victorin de Pictaviu (Poitiers, Pictavium), Sfântul Ambrozie de Mediolan și alții.

Hiliasmul a fost condamnat de primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, prin articolul 7, din *Crez* „… a Cărui împărăție nu va avea sfârșit.”, condamnare reconfirmată de Sinodul al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381.

6. *Schisma lui Ipolit Romanul* (170-236), născut la Lyon sau la Roma?, a durat între anii 218-236, În anul c. 218 a avut loc o dublă alegere de episcop al Romei: Calist (218-222/223) și Ipolit. Primul era mai liberal, al doilea mai rigorist și de o disciplină severă. Ipolit a fost așadar *primul antipapă*, funcționând ca episcop schismatic sub papii Calist, Urban (222-230) și Ponțian (230-236). Ipolit a scris numeroase lucrări și contează ca fiind și ultimul teolog apusean care a scris în limba greacă. Cea mai importantă lucrare a lui Ipolit este *Tradiția Apostolică*, Traditio Apostolica, ή Αποστολική Παράδοση și *Philosophumena* sive, Refutatio omnium haeresium, Φιλοσοφούμενα.[72]

7. *Novațianismul*, de la Novatian (sec. III), frigian de origine, a activat la Roma, unde a cultivat un rigorism exclusivist – mai ales față de *lapsi* –, formând o grupare creștină paralelă, *a puritanilor*, καθαροή, fiind apoi excomunicați de un sinod din Cetatea Eternă.[73] Curentul novațian (=schisma) a durat până în secolul al V-lea, iar în Spania și Siria, chiar și până mai târziu.

Ne aflăm și la sorocul timpului, pentru că Novațian a fost primul teolog creștin, care și-a redactat lucrările în limba latină, iar Sf. Ipolit a fost ultimul, care a scris în limba greacă.

8. *Schisma Anticipriană* sau schisma lui Novat și Felicisim, din Cartagina sau dezbinarea din anii 250-253, fiind cauzată de comportarea Sf. Ciprian, episcopal locului (248/9-258), în timpul persecuției Împăratului Deciu (249-251), împotriva creștinilor, din anul 249.[74] Curând, după ce a ajuns Episcopul Cartaginei, a izbucnit și persecuția lui Deciu, iar Sf. Ciprian a fugit, conducând Biserica din locul refugiului său. După revenirea în Cartagina, a ținut două sinoade, în 251 și 252, la care a condamnat ușurința cu care *lapsi* erau reprimiți în Biserică, după ce au apostat, în timpul

---

[67] *Istoria Bisericească Universală...*, vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, p. 142.
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 34.
[68] Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria*, 5,20; vol. I..., pp. 212-213.
[69] Pentru apocrifele Vechiului și Noului Testament vezi *antologia* de texte: Erich Weidinger, *Die Apokryphen*. Verborgene Bücher der Bibel, Pattloch Verlag, 1990, 590 p. În cazul de față: *Das äthiopische Buch Henoch*, pp. 302-346.
[70] Vezi: http://www.apaceavie.ro/milenarismul-hiliasmul/ de Părintele N. I. Nicolaescu.
[71] Erich Weidinger, *Die Apokryphen…*, pp. 100-127 și 259-293.
[72] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 432-435.
[73] *Ibidem*, pp. 610-612.
[74] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 296-297.

persecuției din anul 249, cerând ca aceștia să facă mai întâi penitență, apoi să fie reintegrați în Biserică. Schisma a fost declanșată de creștinii nemulțumiți de atitudinea Sf. Ciprian, în timpul prigoanei, din anul 249, când acesta nu trebuia să fugă, iar dacă tot a făcut acest lucru, atunci n-are dreptul să fie atât de dur cu *lapsi* sau cu cei care au rămas pe loc, au pătimit ori și-au procurat *libellus*[75], pentru a scăpa de persecuție. Porniți împotriva episcopului erau și preoții duhovnici, care cunoșteau – din spovedanie – suferințele prin care trecuseră creștinii. Schismaticii sau nemulțumiții, având în fruntea lor pe preotul Novatus și pe diaconul Felicisimus s-au despărțit de Sf. Ciprian, alegându-și alt episcop, pe Fortunat. Schisma încetează însă în anul 253.[76]

9. *Schisma meletiană* din Egipt a Episcopului Meletie de Lykopolis, Λυκόπολις, azi Asyut, Egipt, fondatorul schismatic al *Bisericii Martirilor*, de acolo. Urme meletiene au putut fi surprinse, până în secolul al VIII-lea. Ca și în cazul Cartaginei, după persecuția lui Deciu, în anul 249, și schisma meletiană a izbucnit tot din cauza celor căzuți – lapsi – în anul 306, după ultima persecuție contra creștinilor, declanșată de Dioclețian (284-305), între anii 303-305. În anul 303, Diocletian a dat trei edicte, privind persecutarea creștinilor (I, 24. Febr.; II, aprilie; III, 27 sept.), iar în primăvara anului 304, a fost emis al patrulea edict. După relativa liniștire a situației, în anul 306 a izbucnit cearta dintre Meletie și Petru I al Alexandriei (300-311), care a fugit de persecuție, la fel ca Sf. Ciprian în Cartagina. Meletie era rigorist fanatic, Petru I era mai blând, privind atitudinea sa față de creștinii căzuți de la credință în timpul persecuției și modul de reprimire a lor în Biserică. După moartea martirică a lui Petru I, Meletie a venit la Alexandria, uzurpând scaunul patriarhal și fondând o Biserică paralelă, schismatică, numită „Biserica martirilor" și hirotonind episcopi, pentru că el pretindea că aceasta ar fi Biserica adevărată. Ulterior, meletienii s-au aliat arienilor din Egipt, provocând multe tulburări urmașilor lui Petru I în scaunul Alexandriei: Ahillas (312-313); Alexandru I (313-326); Atanasie I cel Mare (326-373) etc. Rigorismului lui Meletie se datorează și puternica răspândire a monahismului în Egipt. În anul 325, Meletie s-a prezentat la Sinodul Ecumenic de la Niceea, cu peste 30 de episcopi ai săi, adică ai *Bisericii martirilor*.[77]

10. *Schisma lui Eracliu* sau Heracliană, de la Roma, de la începutul secolului al IV-lea. Heraclius și partizanii săi, de la Roma cereau ca cei căzuți în timpul persecuției, să fie reprimiți în Biserică, fără să fie obligați la penitență. După anul 314 nu s-a mai vorbit de această schismă și sectă.[78]

11. *Controversa baptismală*,[79] izbucnită între Sf. Ciprian al Cartaginei (248/9-258) și Ștefan al Romei (254-257) sau despre rebotezarea ereticilor, cerută de cel dintâi, însă Papa a fost mai indulgent. În alte probleme, se constata la Ciprian mai multă indulgență, iar la Ștefan o lipsă de înțelegere. Înaintea lui Ciprian, un sinod al Bisericii Africane, prezidat de Agrippinus a decis rebotezarea ereticilor. Și sub Ciprian s-a ținut un sinod la Cartagina, în anul 255, spre a răspunde întrebărilor puse de către episcopii din Numidia (azi centrul Algeriei, sudul Tunisiei și vestul Libiei), la care s-a decis din nou rebotezarea ereticilor. Astfel de sinoade s-au ținut și în Orient, prin anii 230-233, cum au fost cele de la Iconiu, prezidat de Firmilian al Cezareei Capadociei sau cel de la Synnada, în Frigia. Papa Ștefan i-a amenințat cu excomunicarea, atât pe Firmilian, cât și pe Elenos, din Tars. Conflictul s-a încheiat grație medierii făcute de Dionisie al Alexandriei. Foarte multe biserici locale erau mai indulgente față de eretici; episcopii își puneau mâinile peste ei și erau primiți la cuminecare. Ciprian și Ștefan au rămas în conflict, până când au murit amândoi, în timpul persecuției lui Valerian, când s-a încheiat și cearta baptismală. Botezul făcut în numele Sfintei Treimi este valid și la eretici, după cum au decis și sinoadele de la Arelate, în anul 314, precum și primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325.

---

[75] Creștinii cu *libellus* erau numiți *libellatici*, situație creată în timpul prigoanei lui Deciu, când era suficient să-ți procuri contra cost acest document, fără ca, în realitate, să fi sacrificat zeilor.

[76] Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 140-143.35.

**[77] *Encyclopædia Britannica* (1911), Eleventh Edition. Article on "Meletius of Lycopolis"
https://en.wikipedia.org/wiki/Melitius_of_Lycopolis
Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 296-297.
Istoria Bisericească Universală..., vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, p.154.**

[78] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 296-297.

[79] *Istoria Bisericească Universală...*, vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, pp. 153-154.

Erezii și secte

„Părintele" tuturor ereziilor este considerat a fi fost Simon Magul, magician, gnostic, predicator, contemporan cu apostolii și samaritean, vezi FA 8, 9-24, după cum scrie și Sf. Irineu de Lyon: „Simon autem Samaritanus ex quo universae haereses substituerent."[80] Doctrina lui poate fi reconstituită din lucrările Sf. Justin Martirul, *Apologie*; a lui Tertulian, *De anima*; a lui Irineu de Lyon, *Adversus haereses*; Ipolit, *Refutatio…* Acesta din urmă îi atribuie lui Simon Magul lucrarea *Apophasis Megale* (Marea Revelație). Clement Romanul (88-97) oferă date despre Simon Magul în *Recognitiones…* și în *Homiliae…*Simon Magul a studiat la Alexandria, apoi a revenit în Samaria, intrând în secta lui Dositei. El respingea doctrina Vechiului Testament, despre Demiurgul ca Dumnezeu unic, fiind de convingere că există mai mulți zei, deasupra cărora stă Dumnezeu primordial, cu *bunătatea* ca esență a sa. Afirma despre el însuși, că este un Mesia: „Eu sunt Dumnezeu sau Fiul sau Duhul Sfânt. Și iată-mă ! Deja lumea este pierdută și voi oamenii veți pieri datorită greșelilor voastre. Însă eu vreau să vă salvez."[81] Nucleul gândirii lui Simon Magul este că *numai cunoașterea Divinității îl poate salva pe om*.[82]

O listă întreagă de erezii și secte, din primele secole, ar putea fi înregistrată alfabetic și reconstituită, „potrivit descrierilor ereziologilor creștini, în special ale lui Ipolit Romanul și Epifanie de Salamina". Numai că dovezile arheologice și sursele de primă mână nu confirmă multe dintre aceste erezii și, de aceea, astăzi listele celor doi părinți ai Bisericii nu sunt luate decât parțial în considerație:[83]

---

[80] La: Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 780.
[81] *Ibidem*, pp. 780-781.
[82] *Ibidem*, p. 781.
[83] Sf. Ipolit al Romei a combătut 32 de erezii și secte, în lucrarea sa *Refutatio omnium haeresium*' Κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἔλεγχος. Sintagma sau *Contra tuturor ereziilor*, apoi, *Contra lui Marcion*, *Contra ereziei lui Artemon* etc.
Lista aceasta am preluat-o din: Liste der christlichen Häresien – Wikipediaat.

1 2 3

1. Dumnezeu Tatăl îl creează pe Adam. Mozaic din Catedrala Monreale, nordul Siciliei. Philon, Φίλων de Alexandria (c.20 î.Hr.-c. 45 d.Hr.) este primul care folosește termenul de Adam Kadmon, [Adam Kasia (în Mandeism Adam Kasia și Hawa Kasia, adică Eva)], o πρωτάνθρωπος, ca *om ceresc* sau *om originar*, pentru Adam, *născut după chipul Lui Dumnezeu* οὐράνιος ἄνθρωπος sau Adam.[84]

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Naassenes#Creation

2. Sfânta Maryam (Maria), cu Fiul ei, veche miniatură persană (musulmană). / Die Heilige Maryam mit ihrem Sohn Isa, alte persische Miniatur. Maryam, Mariam, Meryem sau Marjam, arab. مريم, aramaică ܡܪܝܡ.

În literatura musulmană extracoranică, Maica Domnului este numită Fecioara Maryam, Maryam al-ʿaḏrāʾ al-batūl.[85] Numai că în Islam modul de cinstire a Sfintei Fecioare Maria este deosebit de cel din Creștinism, iar conceptul despre Iisus Hristos este la fel diferit, antropomorfic și cu rolul de penultim profet și Înaintemergător al lui Mohammed. Coranul îi consacră Maicii Domnului trei sure: 3, 5 și 19. Ea contează ca fiind una din cele patru femei celebre ale islamului, din Paradis: Chadidscha bint Chuwailid, Fatima bint Muhammad, Asia bint Muzahim și *Maryam bint Imran*.[86]

Luat din: http://www.eslam.de/begriffe/v/vier_beste_frauen.htm
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Maryam#/media/Datei:Virgin_Mary_and_Jesus_(old_Persian_miniature).jpg

---

[84] Salmon, George (1887). "Ophites". In Smith, William; Wace, Henry (eds.). *A Dictionary of Christian Biography, Literature, Sects and Doctrines*. Vol. IV. London: John Murray. pp. 80-88.
Compară cu Ipolit: Hippolytus *Philosophumena* 5, 6 or para 139.

[85] Vezi: aṭ-Ṭabarī: *Ǧāmiʿ al-bayān ʿan taʾwīl āy al-Qurʾān*, privind Sura 5, vers 22. Vezi și Sura 19, 16-35. *Iisus Fiul Mariei*, Sura 19, 35: *Isa al-Masih*. Compară cu Sura 3, 37, 42; 21, 91; 5, 116.

[86] Circulă tot felul de legende, privitoare la contactele Profetului Mohammed cu iconografia creștină. Martin Lings, *Muhammad: His Life Based on the Earliest Source* (Rochester: Inner Traditions, 1987), pp. 17, 300.
Rogerson, Barnaby (2003). *The Prophet Muhammad*: A Biography. Paulist Press. p. 190.
Ellenbogen, Josh; Tugendhaft, Aaron (2011). *Idol Anxiety*. Stanford University Press. p. 47. When Muhammad ordered his men to cleanse the Kaaba of the statues and pictures displayed there, he spared the paintings of the Virgin and Child and of Abraham.
Guillaume, Alfred (1955). *The Life of Muhammad*. A translation of Ishaq's "Sirat Rasul Allah". Oxford University Press. p. 552. Retrieved 2011-12-08. Quraysh had put pictures in the Ka'ba including two of Jesus son of Mary and Mary (on both of whom be peace!). ... The apostle ordered that the pictures should be erased except those of Jesus and Mary.
„Se spune că prima întâlnire importantă dintre islam și imaginea Madonei a avut loc în timpul cuceririi Meccăi de către profetul Mahomed. La punctul culminant al misiunii sale, în 629 d.Hr., Muhammad a cucerit Mecca cu o armată musulmană, prima sa acțiune fiind „curățarea" sau „purificarea" Kaaba, de unde a îndepărtat toate imaginile și idolii păgâni preislamici. Conform rapoartelor adunate de Ibn Ishaq și al-Azraqi, Muhammad și-a pus totuși mâna în mod protector peste o pictură cu Maria și Isus și o frescă a lui Avraam, pentru a le împiedica să fie șterse. În cuvintele istoricului Barnaby Rogerson, „Muhammad și-a ridicat mâna pentru a proteja o icoană a Fecioarei cu Pruncul și o pictură a lui Avraam, dar în rest, tovarășii săi au curățat interiorul de aglomerația sa de comori votive, instrumente de cult, statuete și farmece suspendate etc."
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_(art)#See_also

3. Sfântul Mare Mucenic Iacob Persul, de la Mănăstirea Sireți, raionul Strășeni, Republica Moldova, în veșmânt princiar persan.

Sfântul Iacob Persul, ܝܥܩܘܒ ܡܦܣܩܐ (siriacă:Yaʿqōḇ Mpasqā), născut în Bēth Lapaṭ / Gundēšāpūr, †421 nov. 23?, martirizat din ordinul Șahinșahului Vahram V (421-438), în Seleucia-Ktesiphon? Sfântul Iacob Persul Intercisus (cel tăiat în bucăți) este pomenit cu slujbă și sinaxar, pe 27 noiembrie, în Bisericile Asiriană de Răsărit, Ortodoxă și Catolică.[87] Capul său este păstrat și cinstit în Vatican.

Minei, 23 nov., Troparul, Glas 4:

Cu mucenicia cea neobişnuită şi înfricoşătoare şi cu vitejiile răbdării, pe toţi i-ai minunat, mult pătimitorule, cu tăierea fiecărei părţi din trup, rugăciuni de mulţumire preaminunat ai dat către Dumnezeu. Pentru aceasta în pătimirea ta cunună ai luat şi te-ai suit către Scaunul Împăratului Ceresc al lui Hristos Dumnezeu, Sfinte Iacov. Pe Acela roagă-L să mântuiască sufletele noastre.

> **In Perside sancti Jacobi intercisi, Martyris conspicui, qui, tempore Theodosii junioris, cum in Isdegerdis Regis gratiam Christum negasset, et propterea mater ejus et uxor ab ipsius se consuetudine subtraxissent hinc, in reversus, intrepide coram Vararane, Isdegerdis filio ac successore, se Christianum esse confessus est; ideoque ab irato Rege, lata in eum mortis sententia, membratim jussus est concidi et capite obtruncari. Quo etiam tempore innumeri alii Martyres ibidem passi sunt. (*Martyrologium Romanum*, 1930, p. 290, pe 27 nov.)**

***Adamiții*, mețonați de Sf. Augustin (354-430), care susțineau restabilirea nevinovăției omului după căderea în păcat a protopărinților Adam și Eva – vezi: *apocatastaza*.**

***Adelphianii*, o denumire paralelă pentru Mesalieni, după numele primului lor conducător Adelphus.**

***Agnosticii*, „luptători”, de la ἀγῶν, lat. agonistici „Soldați ai Lui Hristos”, o subgrupă a donatiștilor.**

Circumcelliones, o grupă de agnostici, pe care S. Augustin o numește cu dispreț „vagabonzi”, *qui circum cellas vagantur*.

***Docheții* sau *Dochetism*, o grupare de creştini gnostici, de la δοκεῖν (părut), care susţineau că Iisus Hristos n-a avut un trup real, ci numai unul imaginar, părut.**

Donatiștii, de la Donatus de Carthago, care respingeau reprimirea în sânul Bisericii a celor căzuți, în timpul persecuțiilor contra creştinilor: *lapsi.*

***Euchiții*, de la εὔχομαι, a se ruga, o altă denumire a mesalienilor.**

***Entuziaștii*, de la ἐνθουσιασμός, altă denumire pentru mesalieni.**

***Marcioniții*, de la Marcion, sec. II, respingeau Vechiul Testament, deci Tanahul, considerându-l inspirat de un Dumnezeu rău, Demiurg, care nu putea fi „Tatăl Lui Iisus Hristos”. Din Canonul Bibliei, el recunoștea doar Evanghelia după Luca și epistolele Pauline, pe care el se simțea obligat să le purifice de deformațiile iudaizante.**

***Mesalienii*, Masalieni sau „rugători”de la Adelphus, erezie condamnată la Efes, în anul 431. Ei susțineau că eliberarea de păcat se face numai prin rugăciune intensă. Erau originari din Mesopotamia, profilați în Siria, Cine apuca să ajungă la acest grad de har, de-a privi *ousia* sau Natura Divină, era scos de sub obligativitatea disciplinei bisericești și nu era obligat să i se mai supună.**

***Monarhianismus*, o Μοναρχιανισμός, sec. II-III, cu conceptul de unicitate a Lui Dumnezeu, negarea Sfintei Treimi. Tertulian a fost cel care a folosit termenul pentru prima dată. Semnificația actuală a monarhianismului este extinsă la două direcții:**

a. ***monarhianismul dinamic* sau adopțianismul, adică Iisus Hristos a fost un om obișnuit, născut în mod miraculous, adică și Fiul Lui Dumnezeu, *vezi și* Sabelianismul;**
b. **monarhianismul mediu sau modalismul, adică termenul de „Tată” și „Fiu” semnificau două aspecte sau „moduri de manifestare” ale Unuia și Aceluiași Dumnezeu Unic, numit „tată”, în relația cu lumea create și „fiu”, ca existență materială.**

---

[87] **Joachim Schäfer: Artikel *Jakobus „Intercisus”,* aus dem *Ökumenischen Heiligenlexikon* - https://www.heiligenlexikon.de/BiographienJ/Jacobus_Intercisus_der_Zerschnittene.htm, abgerufen am 5.2.2024. Pentru Mănăstirea Sireți, vezi: https://www.manastireasireti.md/index.php/news/2026/24/27-noiembrie-10-decembrie –Pomenirea-Sfântului-Marelui-Mucenic-Iacov-Persul – Ocrotitorul-ceresc-al-Sfintei-Manastiri-Sire-i.**

Problema Trinitară a fost explicată și definită abia la Niceea, în anul 325, așa că toate aceste idei și erezii, sunt într-un fel de înțeles și scuzabile, atâta timp cât învățătura nu era fixată în mod definitiv.

***Naassenii*, sec. II, o altă denumire pentru Ophiți, οι Οφίτες, de la cuvântul evreiesc *naas* – șarpe, erau gnostici, care-i atribuiau șarpelui în Paradis o natură divină.**

***Nicolaiții*, o sectă gnostică sincretistă, cu posibilități de participare la jertfele păgâne, menționată în Apocalipsă, 2, 6 și 2, 15.**

***Novațienii*, adepții contra-Papei Novațian, 251.**

Ophiții*, vezi *Naassenii.

Perații*, o subgrupare gnostică a *Ophiților și Naasseniților.

***Sabelianismul,* sec. III, vezi Monarhianismul.**

***Subordinațianismul* lui Origen, condamnat în anul 325, care susținea că Dumnezeu Tatăl și Iisus Hristos [Dumnezeu Fiul] nu ar fi deoființă, ci acesta din urmă ar fi subordonat celui dintâi.**

***Valentinienii*, sec. II, tot gnostică erezie și sectă.**

Erezii iudaizante

Sfântul Apostol Pavel considera ereziile un fenomen firesc, chiar dacă acestea au tulburat mult Biserica și i-au pus în pericol învățătura, încă de la începuturile acesteia. În concepția Apostolului Neamurilor, *eresurile* sau ereziile trebuiau să le confirme, să le probeze creștinilor adevărata credință și să-i întărească în ea pe cei aleși (rutinați, constanți), dintre ei: „Căci între voi trebuie să fie și eresuri, pentru ca să se vădească'ntre voi cei încercați.” [1 Cor. 11, 19]. Grație ereziilor, Biserica s-a străduit să-și lămurească și să-și definească adevărurile de credință, pentru că ereziarhii n-au fost oameni necredincioși, ci au interpretat doar în mod greșit învățătura creștină: „Errare (Errasse) humanum est, sed in errore perseverare diabolicum.“.[88] Greșeala lor constă în faptul că au perseverat în erezie, refuzând să accepte învățătura de credință corectă a Bisericii, după definirea acesteia.

[I Cor. 11, 18-30]:[89]

18 Fiindcă'n primul rând aud – și'n parte cred – că atunci când vă adunați ca Biserică [h], între voi sunt dezbinări.

19 Căci între voi trebuie să fie și eresuri, pentru ca să se vădească'ntre voi cei încercați.

20 Așadar, când vă adunați laolaltă, nu e Cina Domnului aceea pe care o mâncați,

21 că fiecare o ia'nainte să mănânce de'ndată ce s'a așezat la masă, și unul e flămând în timp ce altul se îmbată [i].

22 Oare n'aveți voi case ca să mâncați și să beți? Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și-i rușinați pe cei ce nu au? Ce să vă spun? Să vă laud? Întru aceasta nu vă laud.

23 Fiindcă eu de la Domnul am primit ceea ce v'am predat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine

24 și, mulțumind, a frânt și a zis: „Luați, mâncați; acesta este Trupul Meu Cel ce se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea“.

25 Asemenea și paharul după cină, zicând: „Acest pahar este Legea [j] cea Nouă întru Sângele Meu. Aceasta să faceți oridecâteori veți bea, spre pomenirea Mea“.

26 Fiindcă de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiți până când El va veni.

27 Astfel, oricine va mânca pâinea sau va bea paharul Domnului cu nevrednicie, vinovat va fi față de Trupul și de Sângele Domnului.

---

[88] Proverb pus în circulație de Cicero, *Orationes Philippicae* 12, 2); de Hieronymus; de Seneca, *Epistulae morales* VI, 57, 12; Luat din: https://www.wortbedeutung.info/errare_humanum_est/

[89] Biblia lui Bartolomeu sau *Biblia Sinodală*, Buc., 2001:
[I Cor 11, 18 - 30], I Cor. 11, 18, nota *h*: Argument menit să reteze orice altă discuție pe această temă; I Cor. 11, 21, nota *i*: Pavel osândește năravul corintenilor de a se ospăta în așteptarea celor întârziați și înainte de Cina propriu-zisă; I Cor. 11, 25, nota *j*: „Legea“ este termenul consacrat în cult pentru „legământul”.
Vezi și la Milan P. Șesan, în *Istoria Bisericească Universală*... Op. cit., vol. I, p. 123.

28 Să se cerceteze dar omul pe sine, și așa să mănânce din Pâine și să bea din Pahar.
29 Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind Trupul Domnului.
30 De aceea sunt mulți dintre voi neputincioși și bolnavi și mulți au murit.

Listă de lucrări din primele secole ale Bisericii, împotriva ereziilor și ereziarhilor:[90]

Irenaeus de Lyon (135-c.200), *Adversus haereses*;
Tertullianus din Cartagina (d. 150-d. 220), *Adversus Hermogenem*;
Tertullianus, *Adversus Marcionem*;
Tertullianus, *Adversus Praxeam*;
***Dissertatio ad synodos in causa baptismi haereticorum* (Migne, PL, vol. 3);**
Ciprian, Episcop de Cartagina (c. 200/210-258), *De lapsis*;
Epiphanius, Episcop de Salamis (c. 315-403), *Panarion* (Migne, PG, vol. 42, *Panarionis excerpta*);
Hieronymus (347-420), *Contra Pelagianos* (Migne, PG, vol. 23);
Hippolytus al Romei (c. 170-235), *Refutatio omnium haeresium*;
Filastrius Episcop de Brescia (c. 330-397), *Diversarum haereseon liber*;
Augustinus Episcop de Hippo (354-430), *De haeresibus* (Versio interretialis);
Maruthas, † 422, medic și Episcop de Martyropolis, (azi Silvan, lângă Diyarbakir, Turcia estică), face parte din galeria sfinților și personalităților asiriene, *De sancta Synodo Nicaena*;
***Disputationes Photini Manichaei cum Paulo Christiano* (Migne, PG, vol. 88);**
***Propositiones adversus Manichaeos* (Migne, PG, vol. 88).**

Ereziile iudaizante se numesc astfel, pentru că intenționau să „iudaizeze" Creștinismul, prin introducerea observării obligatorii a Legii Mozaice și a Vechiului Testament, în amploarea lui. Acest lucru contrazicea decizia *Sinodului Apostolilor*, din primăvara anului c. 48/52, [vezi FA cap. 15: *Scrisoarea Apostolilor către Biserica din Antiohia*], în care se specifica că observarea Legii Mozaice nu este obligatorie pentru creștinii *dintre elini*, adică dintre neamuri: FA 15, 16-19 și 28. Astfel s-a ajuns la o scindare, la o dezbinare între iudeo-creștini: cei moderați au rămas în Biserică, cei iudaizanți s-au organizat în secte. După moartea Sf. Iacob, „fratele Domnului", în anul 62, iudaizanții din Ierusalim l-au ales episcop pe Thebutis, iar iudeo-creștinii l-au ales pe Simeon (62-106/107), martirizat în timpul domniei Împăratului Traian (98-117).[91]

> **„Ceĭ dintîi episcopĭ sau Păstorĭ aĭ acesteĭ bisericĭ de asemenea contribuiră la renumele său. Eĭ au fost consîngenĭ aĭ luĭ Ĭisus. Așa primul episcop fu Ĭacob fratele Domnului, despre care Ĭosif Flaviu spune că a murit la a. 62-63, ĭar Egesip, sau maĭ bine explicarea ce se dă îndecomun ziselor luĭ că curînd după aceea Romaniĭ asediară și dărâmară Ĭerusalimul, e pentru anul 66-69. Succesorul său fu Simeon (Symeon), fiul lui Cleopa, de asemenea consîngean cu Ĭisus; el muri pe la 107 în vîrstă de 120 anĭ răstignit pe cruce. Dar puțin înainte de asediul Ĭerusalimuluĭ de către Romanĭ, creștiniĭ părăsiră Ĭerusalimul aducându-șĭ aminte de profeția luĭ Ĭisus, că nu va rămânea pétră pe pétră. Lăsînd Ĭerusalimul se refugiară peste Ĭordan în orășelul *Pella*. Ast-felu întîĭa Biserică apostolică din Ĭerusalim se strămută pentru câtva timp aĭurea, și deja prin acésta s'a pus capăt autortățeĭ precumpenitóre a eĭ."[92]**

[90] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_von_Schriften_gegen_H%C3%A4retiker
Pe larg, vezi manualele de *Patrologie* și mai ales: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, 900 p., passim.
[91] Vezi la Milan P. Șesan, în *Istoria Bisericească Universală*... vol. I, p. 124.
[92] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, vol. I..., p. 170.

Cu puțin timp înainte de asedierea Ierusalimului, în anul 70, creștinii de acolo s-au refugiat în partea de răsărit a luncii Iordanului, în orașul Pella, Πέλλα, azi în Iordania. Strămutarea comunității creștine la Pella, a avut urmări dezastruoase pentru evoluția și viitorul Bisericii din Ierusalim și a autorității ei precumpănitoare, în lumea creștină de atunci și de mai târziu, locul și rangul ei fiind luat de către Biserica Antiohiei, fiindu-i chiar subordonată acesteia din urmă, prin Mitropolia sufragană a Cezareei Palestinei, de care a ținut, până în anul 451.[93] Situația s-a înrăutățit și mai mult, după anul 135, când Împăratul Hadrian (117-138) a început rezidirea Ierusalimului,[94] schimbându-i și numele în Colonia Aelia Capitolina, Αἰλία Καπιτωλιάς, pentru că iudeilor li s-a interzis sub pedeapsa cu moartea intrarea în Orașul Sfânt. Mai târziu, în timpul domniei lui Constantin cel Mare (306-337), li s-a permis acest lucru, doar o singură zi pe an, în ziua a noua a lunii Av, să se adune la Zidul Plângerii sau Zidul de Apus, de sub colina Templului pentru a deplânge distrugerea acestuia, de către romani, în anul 70 d.Hr.[95]

În ceea ce îi privește pe creștinii din Ierusalim, după schisma creată între adepții iudaizanților, sub conducerea lui Thebutis și a iudeo-creștinilor, sub conducerea lui Simeon s-a favorizat apariția celor două secte, a Nazareilor, Ναζωραῖοι și a Ebioniților, Ἐβιωναῖοι.

***Nazareii* erau iudaizanți moderați, rămași la răsărit de Iordan, unde s-au refugiat înainte de anul 70 d.Hr. Numele le vine de la doi termeni ebraici: *nāṣar* (נצר), însemnând „observare", „păzire", „supraveghere" și *næṣær* (נֵצֶר), *nume*, care scris în consonante este identic cu un *verb*. Ei țineau Legea Mozaică, dar nu pretindeau ca aceasta să fie adoptată și de către creștinii dintre păgâni.[96] Cartea lor de bază era *Evanghelia după Matei, în limba aramaică*, probabil o versiune premergătoare celei actuale sau un „proto-Matei", numită și „Evanghelia după Evrei". Nazareii recunoșteau întruparea sau nașterea supranaturală a Lui Iisus Hristos, moartea și învierea Lui. Și Teodoret Episcopul Cirului (c. 393-c. 457) scria despre Nazarei că foloseau Evanghelia zisă „după Evrei".[97] După Epifanie, nazoreii ar fi a noua erezie creștină.[98]**

---

93 Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascâ*, vol. I..., p. 170.
94 De fapt, începutul lucrărilor de rezidire a Ierusalimului sunt fixate prin anii 130-131 d.Hr.
95 Luna Av sau Aw, אָב, are 30 de zile și în calendarul gregorian cade între lunile iulie și august. Numele lunii a fost luat de evrei din Calendarul Babilonian și nu este menționat în Vechiul Testament, ci numai în Talmud, de prin secolul al III-lea. În Calendarul Babilonian, luna ABU (=Av, la evrei) era luna a cincea, echivalând cu luna mai în cel Gregorian. Actualmente, în Israel, luna Av sau Aw este echivalentul lunii a unsprezecea, din calendarul evreiesc civil și al lunii a cincea, în calendarul religios, al acestora. Data de 9 Av este pentru evrei o zi fatală, funestă, de mare jale și legată de multe nenorociri în istoria lor. De două ori, pe data de 9 Av, în anul 586 î.Hr. și 70 d.Hr. a fost distrus Templul din Ierusalim. Tot în această zi de 9 Av 135 d.Hr. a fost distrus de către romani și ultimul bastion de rezistență evreiască din fortăreața de la Bethar, condusă de către Shimon bar Kokhba. La 9 Av 5050, era evr., adică în anul 1290 d.Hr., evreii au fost alungați din Anglia, interdicția menținându-se timp de aproape 400 de ani. În calendarul religios evreiesc, pentru această zi, o sărbătoare de jale, este prevăzut post sever și rugăciune. Ziua de 15 Av este în schimb o sărbătoare religioasă de bucurie.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Aw_(Monat)
Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascâ*, vol. I..., p. 170.
Zidul Plângerii, Zidul de Apus sau Kotel, (în ebraică: הכותל המערבי, translit: Hakotel Hama'aravi; în arabă: حائط البراق, translit.: Ḥā'iṭ Al-Burāq) se află în Vechiul Oraș al Ierusalimului în partea de vest a Muntelui Templului (pe culmea căruia se află astăzi sanctuarul musulman Haram ash Sharif).
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Zidul_Pl%C3%A2ngerii
În anul 425, evreii din Galileea i-au scris Împărătesei consoarte Aelia Eudocia, soția lui Teodosie al II-lea (408-450), pentru a-i cere dreptul de-a se ruga la Zidul Plângerii. Curtea Imperială le-a acordat această permisiune, împreună cu dreptul de-a se reașeza în Ierusalim.
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Zidul_Pl%C3%A2ngerii
În anul 638 Califul Omar Ibn El-Hatib (634-644), după ce a cucerit Ierusalimul, a anulat și el interdicția evreilor, de-a intra ori de-a se stabili în Cetatea Sfântă, pusă inițial de romani și apoi de creștini.
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Umar
96 Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, Editura Lidia, Bucureşti, 2003, p. 589.
97 *Istoria Bisericească Universală*... vol. I, p. 125.
Matthias Berghorn: *Die Genesis Jesu Christi aber war so ...* Die Herkunft Jesu nach dem matthäischen Prolog (Mt 1,1-4,16), Göttingen 2019.
Rainer Riesner: Nazarener, in M. Görg, B. Lang (Hgg.): Neues Bibel-Lexikon, Bd. 2, Benziger, Zürich 1995, col. 908-912.
Vezi și întreg linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Nazarener_(Religion)
98 Remus Rus, *Idem*.

Evanghelia după Evrei se presupune că a fost o primă versiune a Evangheliei după Matei, un proto-Matei, dar sigur nu este nimic, pentru că textul s-a pierdut, cu excepția câtorva citate, păstrate de Epiphanius, Episcop de Salamis (c. 315-403), în lucrarea sa _Panarion_ (Migne, PG, vol. 42). Tot Epifanie menționează că ebioniții folosesc Evanghelia după Matei, numind-o „Evanghelia după Evrei" (_Adv. Haer_. 30, 13-16, 22).[99] Există și o altă explicație, conform căreia _Evanghelia după evrei_ a avut la bază textul de la Matei, în ebraică (recte aramaică), fiind prelucrat pentru a servi evreilor.[100] Mai departe, Remus Rus menționează că J. Quasten susține că această Evanghelie ar fi identică cu _Evanghelia celor Doisprezece Apostoli_.[101]

Marcionismul, de la Marcion (Sinope, c. 85 – Roma, d.144 d.Hr., când și-a înființat secta proprie) este o erezie asemănătoare doar gnosticismului, mărturiile despre existența ei ajungând până în secolul al X-lea.[102] Marcion a fost excomunicat chiar de tatăl său, Episcopul Philologus de Sinope. Erezia lui se explică printr-o înțelegere greșită a Bibliei. Vechiul și Noul Testament n-au fost revelate de Unul și Același Dumnezeu, ci de doi dumnezei ! Cel al Vechiului Legământ, creatorul lumii, nu este atotputernic și atotștiutor, pe când Dumnezeul Noului Legământ știe și poate totul. Dumnezeul Vechiului Testament este drept și aspru, cel al Noului Testament este bun, milos și a intervenit în lume, împotriva celuilalt Dumnezeu. El se credea un urmaș al Sf. Apostol Pavel și susținea că între cele două testamente, nu poate fi nici o legătură, căutând în Noul Testament argumente, pentru combaterea celui Vechiu.[103]

Ebioniții erau iudaizanți rigoriști și Sf. Irineu de Lyon (130-200) susține că numele le-ar veni de la un oarecare Ebion ori de la un rabin Iaba sau Abun.[104] Noi credem însă că numele lor provine de la cuvântul ebraic „ebion", care înseamnă „sărac", אביונים ebyonim. Cu termenul de Ebionim erau cinstiți evreii fideli Torei (1 Regi 2, 8 u.; Amos 5, 12; Iezechiel 22, 29), pentru că noțiunea – sărac – era întru începuturi un epitet, ἐπίθετον, de cinstire, ulterior a primit o valoare negativă. La fel ca și Nazareii, prin anii 66-67 d.Hr. ebioniții au părăsit și ei Țara Sfântă, stabilindu-se în partea orientală a Iordanului. Ei s-au răspândit în Transiordania și în Siria, existând până în secolul al IV-lea. Ebioniții foloseau și ei _Evanghelia după Evrei_, dar refuzau să accepte scrierile Sf. Apostol Pavel. După Origen și Teodoret al Cirului, erau două feluri de ebioniți: unii recunoșteau întruparea, adică nașterea miraculoasă a Mântuitorului, alții îl socoteau doar fiul lui Iosif și al Mariei.[105] Ambele grupuri de ebioniți țineau Legea mozaică, iar cei moderați și sabatul. Ebioniții de ambele categorii negau divinitatea Lui Iisus Hristos, considerându-l un simplu om și un descendent al Împăratului David, dar nu Fiul Lui Dumnezeu. Recunosc în schimb o mare schimbare în viața lui Iisus, cu ocazia Botezului în Iordan, când în timpul Teofaniei „a fost uns prin alegere și a devenit Hristos", _când a primit și puterea de la Dumnezeu, pentru a-și desăvârși misiunea_.[106] În istoria bisericească, ebioniții au fost menționați pentru prima oară de către Sf. Irineu de Lyon, prin anul 180, în lucrarea acestuia, „Contra ereziilor", _Adversus haereses_ I 26, 2; III 11, 7. Despre ebioniți relatează și Eusebiu din Cezareea Palestinei (263-340), în _Istoria Bisericească_, cartea III, XXVII, 1-5; cartea V, VIII, 10; cartea VI, XVII.[107] Ulterior, ebioniții riguroși s-au apropiat de „rabinism" și de „talmudism".[108]

---

[99] **Remus Rus, _Dicționar enciclopedic de literatură creștină..._, p. 201.**
[100] **Luat din: Evanghelia după evrei - Wikipedia.**
[101] **Remus Rus, _Idem_, p. 201.**
J. Quasten, _Patrology…_, vol. I-IV, Allen, Texas, 1998.
[102] **_Istoria Bisericească Universală..._ vol. I, p. 125.**
Remus Rus, _Dicționar enciclopedic de literatură creștină..._, pp. 538-541.
[103] **Idem, Ibidem.**
[104] **Remus Rus, _Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu_, Editura Lidia, București, 2003, pp. 436-451.**
Istoria Bisericească Universală... vol. I, pp. 125-126.
[105] **Istoria Bisericească Universală... vol. I, p. 125.**
[106] **Remus Rus, Dicționar enciclopedic de literatură creștină, pp. 200-201.**
[107] **Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), _Istoria Bisericească și Martirii din Palestina_, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor BODOGAE, vol. I, Buc. 1987, 451 p.**
[108] **_Istoria Bisericească Universală..._, vol. I, p. 125.**

***Symmachus*, Σύμμαχος, a doua jumătate a sec. al II-lea.[109] Despre *Symmachus*, Eusebiu al Cezareei și Sf. Ieronim au menționat că a fost ebionit, iar Epiphanie de Salamis, că ar fi fost samaritean, devenit prozelit evreu.[110] Eusebiu al Cezareei l-a menționat pe Symmachus în *Istoria Bisericească*, cartea a VI-a, 17 „Simah traducătorul", dar și în cap. 16 (1-4) al aceleiași cărți: „Râvna cu care studia Origen Scripturile Sfinte". Symmachus a tradus o excelentă versiune a Vechiului Testament. Origen (185-253) a sistematizat toate versiunile existente de traducere ale Vechiului Testament și le-a pus în paralel, pe șase coloane: textul original în ebraică [ebraic, cu litere ebraice și ebraic, cu litere grecești], Septuaginta, precum și versiunile lui Aquila, Symmachus și Teodotion (*Ist. Bis*., cartea VI, 16, 1-4). Această ediție poartă numele de *Hexapla*, Ἑξαπλᾶ, iar pentru versiunile LXX, cele ale lui Aquila, Symmachus și Teodotion a creat o ediție prescurtată, *Tetrapla*, Τετραπλά. Se spune că Fericitul Ieronim era fascinat de frumusețea și limpezimea limbii grecești, și de eleganța ei idiomatică folosită de Symmachus la traducerea Vechiului Testament.[111] În fragmentele textelor rămase, din Hexapla lui Origen se mai pot încă identifica câteva crâmpeie din Vechiul Testament, traduse de Symmachus.[112] Pe lângă traducerea Vechiului Testament, Symmachus a mai scris și comentarii prin care critica „Evanghelia după Evrei" sau *Evanghelia de la Matei*, care din nefericire nu s-au păstrat. Origen susținea că aceste comentarii le-ar fi primit de la o anume Iuliana din Cezareea Capadociei, fiindu-i acesteia dăruite de către Symmachus însuși. Origen a stat ascuns la Iuliana prin anii 238-241.[113]**

Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, Cartea a VI-a, 17, *Simah traducătorul*

În legătură cu cei care au făcut aceste traduceri ale Bibliei, trebuie să știm că unul din ei, Simah, era ebionit.[82] Erezia numită a ebioniților susține că Hristos e fiul natural al lui Iosif și al Mariei, că a fost simplu om; în schimb, ei pretind că Legea trebuie respectată aspru, așa cum o respectă iudeii, după cum știm deja din cele spuse mai dinainte.[83] De la Simah s-au păstrat până azi și câteva comentarii îndeosebi la Evanghelia după Matei, în care se pare că se străduiește să-și argumenteze erezia de care am vorbit. Origen afirmă că aceste lucrări, împreună cu alte tâlcuiri la Sf. Scriptură făcute de Simah, le-a primit de la o oarecare Iuliana[84], care, după spusa lui, le-ar fi moștenit de la Simah însuși.

În textul original, liniile din această schemă sunt colorate:

Relațiile dintre diferitele manuscrise antice ale Vechiului Testament, conform Enciclopediei Biblice

Liniile punctate albastru pal indică textele care au fost folosite pentru a corecta sursa principală. Literele izolate sunt sigle standard care desemnează manuscrise deosebit de semnificative: א [aleph] = Codex Sinaiticus A = Codex Alexandrinus B = Codex Vaticanus Q = Codex Marchalianus În plus, abrevierile standard: MT = Text masoretic LXX = Septuaginta – în această diagramă, aceasta se referă la versiunea originală a Septuagintei (spre deosebire de Lucian, Heysicius, Hexaplar, A, B, X [aleph] etc., Vechiul Testament/Bibliile ebraice ale cărora sunt numite în mod obișnuit și Septuaginta) Vezi și Fișier: A Ttextgeschichte farb .jpg.

Note

[82] Simah favoriza interpretările moralizante.

[83] III, XXXVII, 1.

[84] Despre ea Palladiu, *Hist. laus*. LXIV

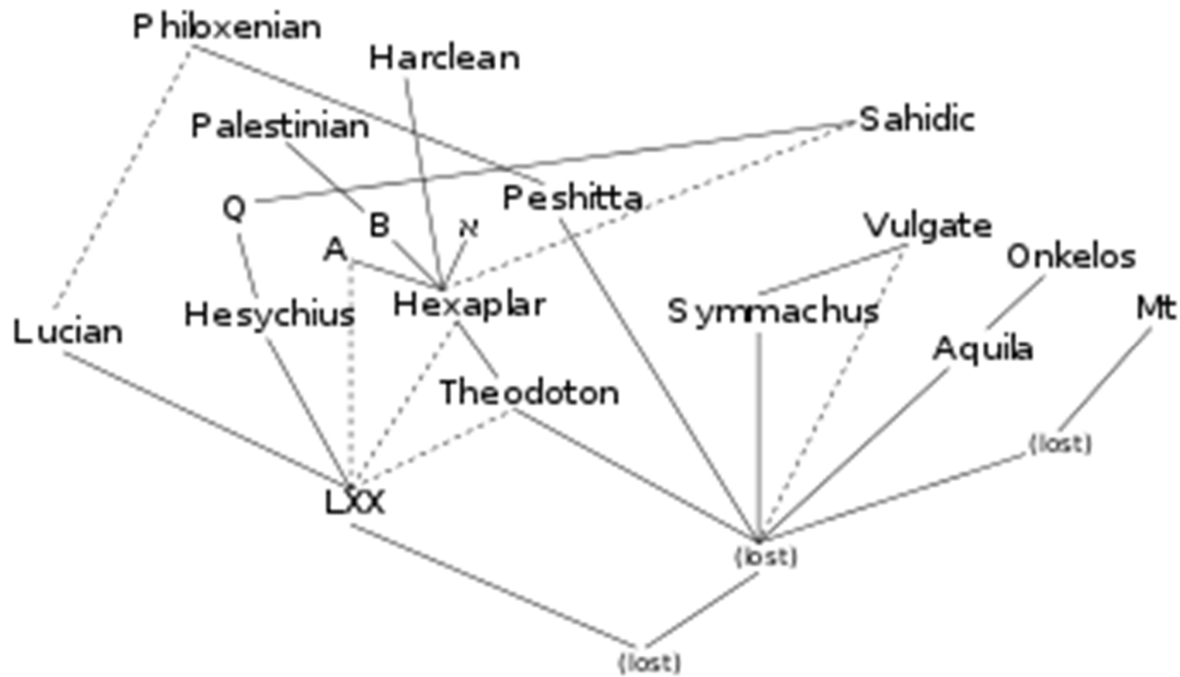
[109] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 791.**
Vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Symmachus_(translator)
James Carleton Paget: *Jews, Christians and Jewish Christians in Antiquity*. Mohr Siebeck, 2010, p. 359.

[110] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 791.**

[111] **James Carleton Paget: *Jews, Christians and Jewish Christians in Antiquity*. Mohr Siebeck, 2010, p. 359.**
Vezi: Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Symmachus_(translator):
Symmachus (/ˈsɪməkəs/; Greek: Σύμμαχος "ally"; fl. late 2nd century) translated the Old Testament into Greek. His translation was included by Origen in his Hexapla and Tetrapla, which compared various versions of the Old Testament side by side with the Septuagint. Some fragments of Symmachus's version that survive, in what remains of the Hexapla, inspire scholars to remark on the purity and idiomatic elegance of Symmachus' Greek. He was admired by Jerome, who used his work in composing the Vulgate.
***Ibidem*.**

[112] **Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Symmachus_der_Ebionit**

[113] **James Carleton Paget: *Jews, Christians and Jewish Christians in Antiquity*. Mohr Siebeck, 2010, S. 359, Apud: https://de.wikipedia.org/wiki/Symmachus_der_Ebionit; Palladios, *Historia Lausiaca*, LXIV.**

The relationships among the various ancient manuscripts of the Old Testament, according to the Encyclopaedia Biblica. Dotted pale blue lines indicate texts which were used to correct the main source. The isolated letters are standard siglums designating particularly significant manuscripts: ℵ [aleph] = Codex Sinaiticus A = Codex Alexandrinus B = Codex Vaticanus Q = Codex Marchalianus In addition, the standard abbreviations: MT = Masoretic Text LXX = Septuagint – in this diagram, this refers to the original version of the Septuagint (as opposed to Lucian, Heysicius, Hexaplar, A, B, X [aleph] etc., the Old Testaments/Hebrew Bibles of which are commonly also called Septuagint) See also File:ATtextgeschichte farb.jpg.[114]

The text of the Hexapla was organized in the form of six columns representing synchronized versions of the same Old Testament text, which placed side by side were the following:

1. **the Hebrew consonantal text;**
2. **the Secunda – the Hebrew text transliterated into Greek characters including vowels;**
3. **the translation of Aquila of Sinope into Greek (2nd century);**
4. **the translation of Symmachus the Ebionite into Greek (late 2nd century);**
5. **a recension of the Septuagint, with (1) interpolations to indicate where the Hebrew is not represented in the Septuagint (taken mainly from Theodotion's text and marked with asterisks), and (2) indications, using signs called *obeloi* (singular: *obelus*), of where words, phrases, or occasionally larger sections in the Septuagint do not reflect any underlying Hebrew [numită și Hexapla recenzată];**
6. **the translation of Theodotion into Greek (mid 2nd century).[115]**

---

[114] Schemă și explicație marginală, luate din: https://en.wikipedia.org/wiki/Hexapla
The inter-relationship between various significant ancient versions and recensions of the Old Testament (some identified by their siglum). LXX here denotes the original septuagint.
Relația dintre diferite versiuni antice semnificative și recenzii ale Vechiului Testament (unele identificate prin siglul [sigla] lor). LXX indică aici Septuaginta, în versiunea ei originală.

[115] Această structurare a *Hexaplei*, Ἑξαπλᾶ, am preluat-o din linkul: Hexapla - Wikipedia.
Vezi și: Würthwein, E. (1987). *Der Text des Alten Testaments*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. p. 66.
Literatură, privind Hexapla:

Felix Albrecht: Art. *Hexapla of Origen*, in: *The Encyclopedia of the Bible and Its Reception* 11, Berlin et al., 2015, cols. 1000-1002.

Alison Salvesen (Hrsg.): *Origen's hexapla and fragments. Papers presented at the Rich Seminar on the Hexapla*, Oxford Centre for Hebrew and Jewish Studies, 25th July – 3rd August 1994 (= Texts and studies in ancient Judaism. Bd. 58). Mohr Siebeck, Tübingen, 1998.

Erich Klostermann: *Analecta zur Septuaginta, Hexapla und Patristik*. Deichert, Leipzig, 1895.

Frederick Field (ed.): *Origenis hexaplorum quae supersunt: sive veterum interpretum Graecorum in totum vetus testamentum fragmenta*. Post Flaminium nobilium, Drusium, et Montefalconium, adhibita etiam versione Syro-Hexaplari. 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1875 (vol. 1: *Genesis* – Esther. Hexapla at the Internet Archive; vol. 2: *Hiob – Maleachi*. Hexapla at the Internet Archive).

Anthony Grafton and Megan Williams, *Christianity and the Transformation of the Book*: Origen, Eusebius, and the Library of Caesarea. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Nicolaiții sunt menționați de *Apocalipsă* II, 6, 14, 15-16 și 20 și erau răspândiți în Efes, Smirna, Pergam și Tiatira, dar au dispărut în jurul anului 200.[116] Ei erau niște susținători ai ideii de revenire la cultul păgân greco-roman, având mai puțin caracter de sectă, ci de erezie gnostică. Ei participau la cultul idolatric, la sărbătorile și petrecerile păgânilor, însoțite de practici imorale, mâncau din carnea jertfită idolilor și își făceau femeile disponibile și altor bărbați... Ei pot fi puși în paralelă cu Balaam, respectiv cu nimicirea Madianiților; măcelărirea femeilor, vezi *Numerele*, cap. 31, mai ales 31, 16 u. Nicolaiții se mândreau că se trag de la Nicolae, din Antiohia, unul din cei șapte diaconi FA 6, 5, dar nu este sigur. Sf. Irineu, în *Adv. Haer*. III, X, 6, afirma și el că aceștia s-ar trage de la diaconul Nicolae, din Antiohia.

Situația Bisericii Ierusalimului și creșterea importanței și prestigiului acesteia s-a îmbunătățit în timpul domniei lui Constantin I cel Mare și grație mamei acestuia Sf. Elena. Mă refer aici mai ales la Aflarea Sfintei Cruci și la construirea primei Basilici a Învierii – Anastasis sau a Sfântului Mormânt, o Ναός της Αναστάσεως του Κυρίου ή Ναός του Παναγίου Τάφου, evenimente prin care creștinii și-au reamintit că aici este leagănul Creștinismului.[117] Dar, în mod canonic, locul întâi în Biserică, Ierusalimul nu l-a mai redobândit niciodată. În schimb, a crescut autoritatea Bisericilor Apostolice din metropolele civile ale Imperiului Roman (Antiohia, Alexandria, Roma, Efes), precum și Seleucia-Ktesiphon, din Imperiul Part și Sasanid sau Persan etc.[118]

Gnosticii și Iudeo-gnosticii

Ce este gnosticismul, γνωστικισμός

O lucrare de referință, în limba română, privitoare la gnosticism, rămâne teza de doctorat a Părintelui Dr. Adrian Cazacu:

Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale,* Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2011, 364 p. *online*.

Mit „Gnostizismus" bezeichnet man eine Denkbewegung deren Zentrum der Begriff Erkenntnis (gnôsis) bildet, die sich im 2. und 3. Jh. n.Chr. in den Grenzen des römischen Reiches entwickelte. Mit „Gnosis" bezeichnet man dagegen allgemein jene Tendenzen des Denkens, die einen gemeinsamen Nenner im Begriff Erkenntnis haben. Der Manichäismus, der Mandaismus, die Kabbala können als Formen der Gnosis angesehen werden.[119]

„Prin 'gnosticism' se înțelege o mișcare de gândire al cărei centru îl formează noțiunea de *cunoaștere* [prin intermediul rațiunii, γνῶσις, n.n.], (gnoză). Pe de altă parte, prin „gnoză" se definesc în general acele tendințe de gândire, care au un numitor comun pentru noțiunea de cunoaștere. Maniheismul, Mandeismul, cabala, pot fi privite ca forme de gnoză."

Sursele indirecte sau scrierile prin care putem să cunoaștem într-o oarecare măsură sistemele gnostice, de la γνῶσις, sunt cele ale lui Irineu Episcop de Lyon sau Lugdunum, Λούγδουνο (c. 130-208); *Pseudo*-Hippolyt al Romei (c. 170-235); Tertullian din Cartagina (c. 150-223/225); Clement al Alexandriei (c. 140/150-211.215); Origen Alexandrinul (c.185-253/254).[120]

---

[116] Vezi și Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească…*, pp. 131-132: cartea III, 29, 1-4.
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină*, p. 603.
[117] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, vol. I..., p. 170.
[118] *Ibidem*, p. 171.
[119] *Die Geschichte des Christentums*, Religion, Politik, Kultur, Ungekürzte Sonderausgabe, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1-3, 2003-2005. vol. I., Altertum, Die Zeit des Anfangs (bis 250), Hrg. von Luciano Pietri, pp. 519-520.
[120] Ibidem, pp. 520-523.

Originea gnosticismului poate fi identificată în filozofia antică, *în platonism*, mai ales pentru sistemul gnostic alexandrin. Influențe au venit însă din toate părțile, și din cabala, și din mazdeismul persan, și din budism, din orfism și din sincretismul religios.[121] Persia a fost sursa cea mai bogată de influență asupra gnosticismului „creștin".

Cele mai importante sisteme gnostice sunt cel sirian și cel alexandrin.[122]

Cât de mare a fost influența gnosticismului asupra Bisericii din primele secole și ulterior ?

Gnosticismul, „... un fenomen, pe cât de interesant, pe atât de contradictoriu...", s-a legat de Biserică, ca un scai, ca râia [Acarodermatitis, (Sarcoptes scabiei), Ψώρα], aceasta nemaiscăpând de el, începând cu Simon Magul (FA, 8, 9-25) și până astăzi.[123] Sistemele gnostice, pentru că așa cum susține Părintele Adrian Cazacu, nu le putem integra „în sfera religiosului", care au supraviețuit primelor trei secole creștine, s-au manifestat în continuare prin dualismul principiului, prin mitul „Sophia", care ajunsese chiar să fie acceptat de teologi ca și teologumen, disprețul față de corp, diavolul (cu legendele despre ispitirile *vrăjmașului...*), înstrăinarea omului de lume, multe din aceste influențe fiind preluate de monahism, ca să nu mai vorbim de manihei, de sectele medievale (bogomilii, catarii, albigenzii), până în vremea noastră, prin diferite curente religioase, *teosofie*, *New Age* și *Gnoza de la Princeton* [sau *savanții în căutarea unei religii*, n.n.], a lui Raymond Ruyer etc.[124]

În primele studii moderne, despre gnosticism – scrie Părintele Adrian Cazacu – doi savanți germani, „Folosind comparatismul religios, au încercat să identifice originile gnosticismului în spațiul religios babilonian (Anz) sau iranian (Bousset), în special în elementele cultului lui Mithra și, mai ales în *zurvanism* [un curent zoroastrian]. Multă vreme, părerea lor a fost împărtășită de unii cercetători ai fenomenului gnostic, ultimul dintre ei fiind Richard Reitzenstein, cu ale sale sale *Das iranische Erlösungsmysterium* (Bonn, 1921) și *Studien zum antiken Synkretismus aus Iran und Griechenland* (în colaborare cu Heinrich H. Schaeder, Bonn, 1926).[125] Pentru Biserica Persiei atitudinea tolerantă față de Creștinism, a unor șahinșahi persani se datorează tot curentului intelectualist *Zurvanist* sau Zurvanismus, din cadrul religiei Zoroastriene, marcat de un monoteism pregnant, afirmă Christoph Baumer: [126] „Într-adevăr Zurvanismul a rămas numai un curent intelectual, în contextul Zoroastrianismului oficial, deoarece el n-a dispus nici de cler propriu și nici de un cult separat. Poate că amprenta monoteistă a Zurvanismului explică afinitatea șahinșahilor pentru Creștinism."[127] Maniheismul – ca formă gnostică – a contribuit și el, în mod indirect, la posibilitatea Bisericii Asiriene, să se facă cunoscută în cercurile zoroastriene din Persia, prin sincretismul din secta dualistă, propovăduită de Mani (zoroastriano-creștino- budistă).[128]

---

[121] ***Istoria Bisericească Universală...* vol. I, p. 129.**

[122] ***Istoria Bisericească Universală...* vol. I, p. 133.**

[123] **Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale,* Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2011, pp. 326-327 (Concluzii).**

[124] ***Ibidem*, p. 326.**
„Nu ne pronunţăm acum asupra unei continuităţi între „Evangheliile gnostice", credinţele paralele cu creştinismul şi gnoza cea nouă, totuşi o anumită filiaţie există, cel puţin din punctul de vedere al propagării unui soi de spiritualitate închegat într-un mare sistem cosmologic de reglare a confuziilor.", scrie Iulian Grigoriu, *Gnoza de la Princeton*, 12 AUGUST 2003, publicat in revista *Antares...*), posted by Iulian Grigoriu at 3:05 PM, luat din: http://cronicide.blogspot.com/2003/08/ gnoza-de-la-princeton.html

[125] **Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale...*, p. 320.**
Lucrările celor doi primi istorici moderni ai gnosticismului sunt:
Wilhelm Anz, *Zur Frage nach dem Ursprung des Gnosticismus. Ein religionsgeschichtliche Versuch* – Verlag Hinrichs, Leipzig, 1897;
Wilhelm Bousset, *Hauptprobleme der Gnosis*, 1907;

[126] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens, Urachhaus Verlag, 2005, p. 70.**

[127] **Ibidem.**

[128] **Alexander Böhlig (Hrsg.): *Die Gnosis*. Band 3: *Der Manichäismus*. Düsseldorf 2007, p. 27.**

Cronologia învățaților gnostici[129]

Simon Magul sau Simon din Samaria, gnostic, a fost descris în *Faptele Apostolilor* 8, 9-25. A trăit în timpul domniei Împăratului Claudiu (41-54), potrivit informațiilor primite de la Sf. Iustin Martirul și Filozoful (c. 100-c. 167).[130]

Menander, născut în Capparatea, în Samaria, a fost discipol al lui Simon Magul și a trăit în a doua jumătate al primului secol creștin, † c. 80.[131] Date despre el avem grație lucrării Sf. Iustin Martirul și Filozoful, în *Apologia I*, 26, 56.[132] A activat și în Antiohia, pe unde și-a răspândit ideile.

Saturnin, născut probabil în Antiohia, unde a și format o școală, între anii 120-130, iar învățătura lui este dependentă de Menandru. A activat în timpul Domniei Împăratului Hadrian (117-138). Prof. Remus Rus menționează că a fost contemporan cu Basilide sau Vasilide.[133]

Cerint, egiptean de origine, gnostic, sec. I, a fost contemporan cu Sf. Apostol și Evanghelist Ioan și cu Sf. Policarp de Smyrna, † 156. A studiat în Școala lui Philon de Alexandria, apoi s-a stabilit în Asia Mică. Învățăturile sale se grupează pe trei direcții: creație, hristologie, eshatologie.[134]

Carpocrates și fiul său *Epiphanius*, primul a trăit în timpul domniei lui Hadrian, originar din Asia Mică, a activat la Alexandria, în Egipt, unde fiul său Epiphanius a fondat o școală, iar Carpocrates avea ucenici și în Roma. Și el a fost contemporan cu Basilides. În sistemul său gnostic a preluat elemente din filozofia greacă, ignorându-le pe cele evreiești și orientale.

Marcion, *c. 85, originar din Pont, a fost un eretic gnostic important al sec. al II-lea. Sf. Epifanie susține că erezia lui a corupt întreaga lume creștină a vremii respective: Roma, Italia, Egipt, Palestina, Arabia, Siria, Cipru, Persia etc.[135]

Basilides sau Vasilide, prima jumătate a sec. II, se autointitula discipol al lui Glaucias, a predat în Alexandria, dar se pare că a făcut misiuni și în Persia. Epifanie de Salamis susține că Basilides a fost discipolul lui Menandru, împreună cu Saturnin.[136] Sistemul doctrinar al lui Basilides este descris în mod diferit la Clement Alexandrinul, în *Stromate* sau *Covoare*, de Hegemonius?, în *Acta disputationis Archelai cum Manete* (sec. IV ?), precum și la Ipolit Romanul, în *Philosophumena* sau *Expunerea principiilor filosofice*.[137]

Cerdon, prima jumătate a sec. II, probabil originar din Siria. Se susține că a venit la Roma, unde s-a întâlnit cu Marcion. Urmașii învățăturii lui Cerdon, Prof. Remus Rus presupune că au fost asimilați de către marcioniți.[138]

Valentinus, născut în zona deltei Nilului, c. 100, a studiat în Alexandria și către anul 140 era la Roma, unde în jurul anului 143, era chiar pe punctul să ajungă Episcop de Roma, numai că ideile

---

Arno Borst: *Die Katharer*. Freiburg 1995, p. 56 ff.
Marco Frenschkowski: *Marcion in arabischen Quellen*. In: Gerhard May, Katharina Greschat (Hrsg.): *Marcion und seine kirchengeschichtliche Wirkung*. Berlin 2002, pp. 39-63.
Michelangelo Guidi: *La Lotta tra l'Islām e il Manicheismo*. Un libro di Ibn al-Muqaffa' contro il Corano confutato da al-Qāsim B. Ibrāhīm. Accademia Nazionale dei Lincei, Rom 1927.
Samuel N. C. Lieu: *Manichaeism in Central Asia and China*. Brill, Leiden 1998.
Werner Sundermann: *Der Manichäismus an der Seidenstraße. Aufstieg, Blüte und Verfall*. In: Ulrich Hübner u. a. (Hrsg.): *Die Seidenstraße. Handel und Kulturaustausch in einem eurasiatischen Wegenetz*. 2. Auflage. Hamburg 2005.
Christiane Reck u. a. (Hrsg.): *Manichaica Iranica*. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann (= Serie Orientale Roma. Band 89). 2 Bände. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, Rom 2001.
Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, Op. cit., pp. 529-534.

129 *Die Geschichte des Christentums*, Religion, Politik, Kultur, Ungekürzte Sonderausgabe, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1-3, 2003-2005. vol. I., Altertum, Die Zeit des Anfangs (bis 250), Hrg. von Luciano Pietri, pp. 523-524.
130 *Ibidem*, p. 523.
131 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 791.
132 Traducerea lui Olimp Căciulă, *Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, Apologia întâia în favoarea creștinilor, Apologia a doua în favoarea creștinilor și Dialogul cu Iudeul Trifon*, în PSB, 2, București, 1980, pp. 23-266.
133 *Ibidem*, pp. 756-757.
134 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 130.
135 *Ibidem*, pp. 538-541.
136 *Ibidem*, pp. 108-109. Vezi și *Istoria Bisericească Universală...* vol. I, p. 133.
137 *Ibidem*.
138 Remus Rus, *Dicționar...*, p. 129.

sale, devenite din ce în ce mai eterodoxe și răspândite, l-au împiedicat să fie ales. În timpul Papei Anicet (154-165) a părăsit Roma și a fugit în Cipru.[139]

Ucenicii lui Valentinus **se împart și ei în două grupuri: a.** ***școala apuseană*** **sau** ***italică*****, cu Ptolemaeus și Heracleon; b.** ***școala răsăriteană*** **sau din** ***Anatolia*****, cu Marcu Magul și Theodot.[140]**

Gnosticismul siriac și cel alexandrin

Fondul comun al învățăturii gnosticismului constă în: ***dualism*** **sau** ***diarhie*****, Δυαλισμός ή Διαρχία, Dualismus (lat.);** ***emanaționism*****, de la προβολαί; posibilitatea de mântuire prin** ***gnoză*****, γνῶσις [*****Cunoaștere prin intermediul rațiunii*****, DEX].[141] Idei gnostice se regăsesc și în alte religii, de pildă în islam, dar și în cabbala.[142] Prof. Milan P. Șesan susține că „Gnosticii s-au organizat în diferite forme și nume, ca biserici, secte, colegii, adunări, diatribe, διατριβή (critică violentă și răutăcioasă), școli – formând comunități, asociații ascetice, culte misterice."[143] Cei care doreau să intre în aceste secte, trebuiau să facă un noviciat, o inițiere în practicile, riturile și învățăturile lor și să depună un jurământ că nu vor trăda ori descoperi altora tainele gnostice. În prima perioadă de existență a Bisericii, cele trei grupări de locuitori ai Imperiului Roman, păgâni, evrei și creștini și-au pus amprenta lor pe preocupările de gândire și acțiune ale membrilor acesteia, influențându-i în bine sau în rău. Regula este valabilă și în ceea ce privește gnosticismul. Dintre sistemele gnostice, se disting cel mai pregnant cel sirian și cel alexandrin. Madeleine Scopello formulează următoarea definiție a gnosticismului: Mit "Gnostizismus" bezeichnet man eine Denkbewegung, deren Zentrum der Begriff Erkenntnis (gnôsis) bildet, die sich im 2. und 3. Jh. n. Chr. in den Grenzen des römischen Reiches entwickelte.** ***Mit „Gnosis" bezeichnet man dagegen allgemein jene Tendenzen des Denkens, die einen gemeinsamen Nenner im Begriff Erkenntnis haben. Der Manichäismus, der Mandaismus, die Kabbala können als Formen der Gnosis angesehen werden.*****[144] / „Prin** ***gnosticism*** **se definește o mișcare de gândire al cărei centru îl formează cunoașterea, (*****mișcare*****, n.n.) care a evoluat în cadrul frontierelor Imperiului Roman, în secolele II și III d.Hr. Pe de altă parte, prin gnoză se desemnează în general acea tendință de gândire, care are un numitor comun, în ceea ce privește noțiunea de cunoaștere. Maniheismul, Mandeismul, Cabbala, pot fi apreciate ca și forme de gnoză."**

Sursele scrise ale gnosticismului pot fi împărțite în două grupe:[145]

1. Manuscrisele de la Londra, Oxford și Berlin, descoperite în secolele XVIII-XIX.

- **a.** ***Codexul de la Londra*** **sau Codexul lui A. Askew, un colecționar de antichități, care l-a cumpărat prin anul 1750. Este un manuscris din sec. III, scris în Egipt, pe pergament, în limba coptă, de 178 fol., adică 356 p., care relatează dialoguri secrete dintre Iisus Hristos și Maria Magdalena. Titlul nu s-a păstrat și învățații îl numesc** ***Pistis Sophia*****, după numele protagonistului acestei scrieri. Se păstrează în** ***British Museum*****.**
- **b.** ***Codex Bruce*****, din** ***Oxford*****, după numele călătorului scoțian J. Bruce, care l-a găsit în apropiere de Theba, Egiptul de Sus, în anul 1773, având 78 foi, 156 p., privitoare la învățătura** ***secretă*** **a Lui Iisus Hristos. Lucrarea se împarte în două părți. Prima parte, intitulată de M. Tardieu, care a studiat-o, se numește „Cartea despre marea inițiere", după cuvintele de la început: „Aceasta este cartea despre cunoașteri". Partea a doua a fost intitulată de către M. Tardieu, „Topografia cerească".**

---

[139] *Ibidem*, pp. 863-866, compară cu: *Die Geschichte des Christentums …*, vol. I., Altertum, Die Zeit des Anfangs (bis 250), Hrg. von Luciano Pietri, p. 524.
[140] *Ibidem*.
[141] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, p. 130.
Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 265-266.
[142] Tilman Nagel *Geschichte der islamischen Theologie: von Mohammed bis zur Gegenwart* C.H. Beck 1994, p. 222.
Winston E. Waugh *Sufism,* Xulon Press, 2005, p. 17.
Andrew Philip Smith *The Secret History of the Gnostics*: *Their Scriptures, Beliefs and Traditions* Duncan Baird Publishers, 2015.
[143] *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, p. 132.
[144] *Die Geschichte des Christentums …*, vol. I., pp. 519-520.
[145] Ibidem, pp. 525-527.

c. *Codexul de la Berlin*, Berolinensis, 8502, a fost dezgropat în Egiptul de Sus, în anul 1900, constând din patru părți, datând din secolul al II-lea. Originalul grecesc s-a pierdut, iar traducerea în coptă s-a făcut în secolul IV. Cele patru părți sunt: Evanghelia după Maria, Apocriphonul lui Ioan, Înțelepciunea Lui Iisus Hristos, Fapta lui Petru.

2. *Biblioteca cu scrieri anonime*, pe papirus, în limba coptă sahidică, cu influențe dialectale ahminite și subahminite, din Nag Hammadi, din Egiptul de Sus, descoperită întâmplător în anul 1945. Manuscrisele erau într-un vas de lut (ceramică), care a fost apoi spart, în speranța că se va găsi aur în el. Manuscrisele au trecut prin diferite stațiuni, greu de reconstituit, ajungând în mâinile negustorilor de antichități, din Cairo, până când guvernul egiptean le-a strâns pe toate, câte au mai putut fi depistate și le-a predat *Muzeului Copt, din Cairo*, orașul vechi. Ce a mai rămas din conținutul vasului de lut, sunt 12 codici, plus încă opt foi, ascunse în coperta codicelui al șaselea, care ar fi constituit codicele al treisprezecelea. Fiecare codice se împarte în trei, până la șapte părți, în total fiind identificate 52 de părți, de conținut gnostic. Scrierile trebuie să fi aparținut unei comunități creștine copte, de pe malul Nilului. Primii învățați, care s-au ocupat de studierea lor, au fost francezii H.-Ch. Puech, J. Doresse și olandezul G. Quispel. Epoca de redactare a lor este fixată la secolul al II-lea, începutul celui de al III-lea, însă în limba greacă, iar pe la mijlocul secolului al IV-lea au fost traduse în coptă. Textele sunt anonime, iar numele invocate, sunt ficțiune, cum ar fi Evanghelia lui Filip, a lui Toma, Înțelepciunea Lui Iisus Hristos etc. Aceste texte, provocând curente de gândire eretică, erau urmărite de Biserică, iar autorii erau mai feriți de urmări neplăcute, dacă se ascundeau în anonimat sau foloseau pseudonime.

În urma descoperirii Bibliotecii de la Nag Hammadi, din anul 1945, s-a renunțat și la metodologia *religionsgeschichtlich* – istoricitatea religiei – de studiere a gnosticismului, inaugurată de W. Anz și W. Bousset, în 1897, respectiv 1907.[146]

a. Gnosticismul siriac[147]

se caracterizează printr-un dualism riguros, prin dochetism și prin anti-iudaism, reprezentantul lor fiind *Satornii*, Satornin, Saturninus, Saturnilus, din Antiohia, care pe timpul domniei Împăratului Adrian (117-138) învăța în Siria. După el, „spiritul lumii emană din *Tatăl cel necunoscut*. Lumea văzută a fost făcută din materie, sau din domeniul *Satanei*, de către șapte spirite inferioare sau îngeri (Elohim), cu unul dintre ei, *Dumnezeul Iudeilor*, Iehova în frunte. Oamenii sunt 1 *parte Pnevmatici*, făcuți de îngeri, după ce au ieșit din mâna lor slabi de spirit și de viață, așa că nu puteau sta drepți, ci se târau ca viermii, de milă au fost apoi înzestrați de Dumnezeu cel prea înalt cu o scânteie de lumină și de viață spirituală mai puternică (σπινθήρ); iar 2 *parte* sunt *Ilici* produși de Satan, din materie, spre a se lupta cu Pnevmaticii. Satan și Ilicii săi tiranizară pe Pnevmatici, iar Dumnezeul Iudeilor încearcă în zadar să zdrobească această tiranie; ea fu zdrobită când cel prea înalt, adevăratul Dumnezeu, necunoscutul tată a trimis un Mântuitor. Mântuitorul, Eonul Νοῦς (mintea dumnezeiască) sau Χριστὸς, care a avut un corp aparent și a învățat Gnoza (*cunoștința adevărului*) și Asceza (*cumpătarea*) ca mijloace de mântuire pentru Pnevmatici. Nunta și mâncarea cărnii era oprită adepților acestei secte."[148] Gnostici mai apropiați de creștini îi avem pe Marcion, din Sinope, fostul ucenic al gnosticului sirian Cerdon, Κέρδον, prin anul 144 și pe Tatian, din Asiria, pe la anul 170.

b. Gnosticismul alexandrin[149]

este reprezentat de *Vasilide*, Βασιλίδης (c.85-c.145), pe la anul 125, învățătura lui în 24 de cărți, fiind descrisă în mod diferit, atât de Ipolit, cât și de Irineu.[150] Tot legat de gnosticismul alexandrin, trebuie

---

[146] Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale...,* p. 321.
[147] Evsevie Popovicĭu, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 273-275.
***Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 129-134.**
[148] Evsevie Popovicĭu, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, p. 273.
[149] Evsevie Popovicĭu, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 275-281.
***Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 129-134.**
[150] Ipolit, *Philosophumena*, vers 230;
Irenaeus episcopus Lugdunensis, *Adversus Haereses*, I, 24, 3-7;
Birger Pearson, «Basilides the Gnostic», in Antti Marjanen & Petri Luomanen, A Companion to Second-Century Christian "Heretics", Leiden-Boston, Brill, 2005, pp. 1-31.

menționat și *Valentin*, care a venit la Roma, în timpul lui Higin Grecul (136-140), unde a răspândit învățătura lui, fiind excomunicat.[151] Pe la 160/61 se pare că a murit în Cipru sau la Roma. Nu se știe cu precizie, dacă a trăit în Cipru, înainte de-a ajunge la Roma sau după sejurul în Cetatea Eternă. Ucenicul său *Ptolomeu* învăța sistemul său de eoni perechi, privitor la cosmogonie și creație. Tertulian a condamnat Valentinianismul, Βαλεντιανισμός, în lucrarea *Adversus Valentinianos*.

Între gnosticii alexandrini trebuie inclus și *Carpocrat*, la jumătatea secolului al II-lea, cu o gnoză anti-iudaică, panteistă, dominată de corupție și de desfrâu.

Un capitol foarte interesant, legat de gnosticismul alexandrin, este cel despre *ofiți* sau *frații șarpelui*, ὄφις sau φίδι, serpens. Aceștia îl considerau zeu pe șarpele care i-a amăgit pe protopărinții Adam și Eva, iar pe zeul evreilor Iehova îl urau ca pe un demiurg tiran. Mai existau o parte dintre ofiți, care făceau din principiu totul contra. Cabbala a avut o mare influență asupra ofiților. Cain ar fi fost cel dintâi pnevmatic, ucenic al șarpelui, considerat „înțelepciunea cerească", Σοφία. Există două feluri de ofiți: noi și vechi. Cei vechi, Naaseni se deosebesc de cei noi, pentru că aceștia din urmă au primit din învățăturile Valentinienilor. Ofiții pot fi întâlniți sub diferite nume: perații, cainiții, barbelioții (care cinsteau Pătrimea[152], nu Treimea, ca însușire a Lui Dumnezeu, adică în pătrat este Dumnezeu), arhonticii, cei care apreciau cartea *Pistis Sofia*, iar arabul Manoimos a unit sistemul ofitic, cu doctrina numerică a lui Pitagora.

c. Alte sisteme gnostice[153]

1. Sirianul *Bardesane* (Bar-Daisan), de la Edesa † 202, fiul lui Harmonius, adoptase un sistem gnostic mai apropiat de creștinism, cultivând totuși dualismul, emanația etc., dar a scris și contra marcioniților.

2. *Hermogen,* sirian, care trăia în Africa, la finele secolului al II-lea, avea un sistem de gnosticism apropiat de al lui Marcian.

3. *Carpocrat*, i se contestă existența fizică și este considerat doar numele zeului egiptean Horus-Harpokrates.

4. *Maniheismul*, de la Mani (216-276), care a fost întemeietorul acestui sistem persan, din zona Ktesiphonului, a constituit o nouă fază a gnosticismului, sincretist, cu elemente de idei creștine, teosofie babiloneană-haldeică, parsism, budism etc. Sistemul cultiva un dualism gigantic al împărăției luminii și a întunericului. Aveau rânduieli liturgice proprii, botezând cu untdelemn, iar împărtășirea o făceau fără vin, ci cu apă.

Vezi, în acest context și: *Tațian* Asirianul (c. 120-c. 185?), din Adiabene și adepții lui, care, făceau și ei Euharistia cu apă, numiți pentru acest lucru aquari, hidroparastați, encratiți.

Mani intenționa să formeze o Biserică Universală zoroastrianizată, iar secta lui a cunoscut o mare răspândire, din China și până în nordul Africii Latine. Anumite influențe subtile s-au infiltrat și în doctrinele catolice, prin Augustin, care, înainte de-a deveni creștin, a fost maniheist.[154] În acest

---

[151] Christoph Markschies: *Valentin/Valentinianer*. In: *Theologische Realenzyklopädie*. Band 34, Berlin/New York 2002, pp. 495-500, hier: 498.
Irineu, *Adversus haereses* 1,21,4.
Evangelium veritatis, Ευαγγέλιο της Αλήθειας, text gnostic kopt, sec. II, cap. 19, 51 u. [parte din scrierile Nag Hammadi library].
Meyer, Marvin. *The Nag Hammadi Scriptures*: *The International Edition*. Harper One, 2007, pp. 2-3.

[152] Ideile barbelioților, trebuie să fi pătruns și în Biserică și poate de la ei avem deosebita semnificație și importanță a cifrei *patru* și a *pătratului*: patru Evanghelii, altarul în formă de pătrat, nu de dreptunghi, forma de pătrat a naosului, dacă se află sub cupolă etc.
Epiphanius de Salamis: *Panarion* (Adversus Haereses) 15,16; 25,2u.
Hans Leisegang: *Die Gnosis*, Leipzig, 1924, 5. Auflage, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 1985, (Kröners Taschenausgabe 32), Kapitel V, *Die Barbelo-Gnostiker*, pp. 186-195.

[153] *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 134-136.

[154] Michelangelo Guidi: *La Lotta tra l'Islām e il Manicheismo*. Un libro di Ibn al-Muqaffa' contro il Corano confutato da al-Qāsim B. Ibrāhīm. Accademia Nazionale dei Lincei, Rom, 1927.
Samuel N. C. Lieu: *Manichaeism in Central Asia and China*. Brill, Leiden, 1998.
Werner Sundermann: *Der Manichäismus an der Seidenstraße. Aufstieg, Blüte und Verfall*. In: Ulrich Hübner u. a. (Hrsg.): *Die Seidenstraße. Handel und Kulturaustausch in einem eurasiatischen Wegenetz*. 2. Auflage. Hamburg, 2005.
Christiane Reck u. a. (Hrsg.): *Manichaica Iranica*. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann (= Serie Orientale Roma. Band 89). 2 Bände. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, Rom, 2001.

context, Augustin a menționat și secta *Adamiților*, care susțineau restabilirea nevinovăției omului după căderea în păcat a protopărinților Adam și Eva – *apocatastaza*. Maniheismul este un sincretism, între învățătura lui Zarathustra, Iisus și Buddha.[155] Acest curent a lăsat influențe și în Islam, la fel și la paulicieni, la bogomili, la cathari, în actualitate fiind resuscitat de mișcările teosofice.

*****

Mandeism, de la *Manda*, מנדע, (în aramaică), însemnând *cunoaștere*, gnoză[156]

Un sincretism de sectă cu elemente zoroastriano-gnostico-babilonico-iudeo-creștine.

1. **În orașul Ahvaz, situat în sud-vestul Iranului, către Golful Persic, comunitatea mandeenilor înalță rugăciuni și slujbe pe malul fluviului Karun (cu vărsare în Golful Persic), de sărbătoarea nașterii primului lor profet Adam, unde repetă și botezul, prin tripla afundare în apă.**

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4er

Vezi și: *Tațian* Asirianul și adepții lui, făceau Euharistia cu apă, numiți pentru acest lucru aquari, hidroparastați, encratiți.

2. **Shiekh Kansafra (1881-1964), cunoscut și sub numele de Kanzfra Dakhayyel Eydan, a fost preot mandeu.**

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4er

3. Darfaș, درفش, *în arabă*, simbolul religios al mandeenilor: o cruce din lemn de măslin, cu brațele legate, nu bătute-n cuie, roba sau eșarfa, adică veșmântul pentru botez, format dintr-o bucată lungă de stofă și lată cam de 40-50 cm, din lână pură, cu franjuri la capete și șapte ramuri de mirt, Myrtus communis. Crucea nu trebuie identificată cu crucea creștină. Cele patru brațe ale crucii simbolizează cele patru colțuri ale universului, iar eșarfa de lână pură semnifică Lumina Lui Dumnezeu – Hayyi Rabbi – și cele șapte ramuri de mirt reprezintă cele șapte zile ale creației lumii văzute și nevăzute. De aceea, multe texte liturgice și rugăciuni ale mandeenilor încep cu propoziția din limba clasică mandeee *bšumaihun ḏ-hiia rabia*, adică „În numele Marei Lumini”, constituind echivalentul mărturisirii Trinitare (semnul Sfintei Cruci) creștine și al formei islamice basmala – Bi-smi llāh (În numele lui Allah cel milostiv, îndurat).

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4er
"Iraq: Old Sabaean-Mandean Community is Proud of Its Ancient Faith".

---

[155] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 529-534.

[156] *Die Mandäer Irans*. Kulturelle und religiöse Identität einer Minderheit im Wandel. Inaugural-Disertation in der Fakultät Geistes – und Kulturwissenschaften der Otto-Friedrich-Universität Bamberg vorgelegt von Caroline Nik Nafs aus München, Bamberg, den 24. 06. 2010, 386 p., *online*.
Qais Saidi *Die Mandäer*. Angehöriger des Täufers Johannes. Gesamtverein der Mandäer-Deutschland ([2] auf www.religion.info) hier p. 1.
Kurt Rudolph: *Die Mandäer*. I. Prolegomena: Das Mandäerproblem. 1960 (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments; N. F. H. 56 u. 57) Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1960/61, p. 80 ş.u.
Kurt Rudolph: *Die Gnosis* - Wesen und Geschichte einer spätantiken Religion. Koehler & Amelang, Leipzig / Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1977, (Digitalisat); 3. Auflage Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1990, p. 381 ş.u.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4er
Rainer Voigt (Hrsg.), „*Und das Leben ist siegreich! / And Life is Victorious*“ – Mandäische und samaritanische Literatur, Wiesbaden 2008. (Mandäistische Forschungen 1);
Bogdan Burtea, *Das mandäische Fest der Schalttage*. Edition, Übersetzung und Kommentierung der Handschrift DC 24 Šarh d-paruaniia, Wiesbaden 2005 (Mandäistische Forschungen 2);
„Zihrun das verborgene Geheimnis“ – *Eine mandäische priesterliche Rolle* – Text, Übersetzung und Kommentierung der Handschrift DC 27 Zihrun Raza Kasia, Wiesbaden 2008. (Mandäistische Forschungen 3). M. Lidzbarski: *Ginzā. Der Schatz oder Das große Buch der Mandäer*; Göttingen, Leipzig: 1925; S. IX mit Anm.
2. Luat din: https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/semiarab/semitistik/Seminar/schwerpunkte/mandaistik/index.html
Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 525-527.

Holy Spirit University of Kaslik – USEK, Open discussion with the Sabaeans Mandaeans Nov 27, 2017.

4. Darfaș din aur cu lănțișor, purtat la gât, reprezentând simbolul religios al mandeilor.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Darfash

Mandeenii au evoluat în regiunile răsăritene ale Siriei și Palestinei. Actualmente trăiesc c. 70.000 de mandei, în Irak și în Iran, dar și în diaspora. Legenda *Harran-Gawaitha* relatează originea mandeilor, care s-ar trage dintr-o împărăție pierdută, ascunsă în munții *Tura d'Madai*, în nord-vestul Iranului de astăzi: Mada, Μηδία, Māda sau Țara Mezilor.[157] Legenda n-are suport sau susținere documentară și geografică. Ea mută toate evenimentele biblice în Mesopotamia. E posibil ca legenda să fi apărut în timpul Califatului Abbasid, din Bagdad (750-1258), fază în care mandeii se străduiau să demonstreze musulmanilor, că și ei sunt o „religie a cărții", la fel ca și Islamul, Legea Mozaică și Creștinismul. În secolele VII-VIII, mandeii și-au dezvoltat scrierile proprii, în care se subliniază că religiile mozaică, creștină și islamică sunt false. În Harran-Gawaitha, mandeii sunt numiți Nazorei, Ναζωραῖοι, sau Nazareni, de la Iisus din Nazaret. Și creștinii sunt numiți în Coran, Naṣārā, نصارى vezi sura 2, 110 și sura 3, 67, noțiunea fiind o derivare siro-arameică a numelui localității Nazaret.[158] În documentele vechi, mandeii mai sunt numiți și „creștinii lui Ioan", de la Sf. Ioan Botezătorul.

Religia mandeilor are o origine evreiască îndepărtată, ostilă creștinismului, putând fi căutată între sectele baptismale evreiești, iudeo-creștine și aramaice, din partea de est a Iordanului, mai ales a elkesaiților sau Elcha-sai, la Ipolit Romanul – Ἠλχασαΐ, la Epifanie – Ἠλξαί, ori Elchai, independentă de Creștinism.[159] Numele vine de la fondatorul sectei, profetul iudeo-creștin Elhasai, care prin anul 116 d.Hr. și-a scris revelația lui în Mesopotamia. Lucrarea nu se păstrează, ea conținând porunci, legi, profeții apocaliptice, bazate pe învățătura mozaică, creștină și gnostică, cu botez repetat de mai multe ori, având și un fel de Euharistie, cu pâine și apă (ca și la adepții lui Tatian), cu practicarea circumciziunii (Brit Mila, בְּרִית מִילָה sau legământ), adică o sectă iudeo-creștină, care respingea creștinismul de limbă grecească. Conform *Codexului Mani*, din Köln [Codex Manichaicus Coloniensis = CMC), P. Köln inv. Nr. 4780, ms. pe pergament, sec. IV-V, cu miniaturi], chiar și acesta – Mani – împreună cu tatăl său, originari din Babilonia, au fost mai întâi membri ai sectei elkesaiților, de care apoi s-au îndepărtat, fondându-și secta lor: *Maniheismul*.[160]

În cultul mandeenilor joacă un rol important *botezul* duminical și la sărbători mari, prin tripla afundare în apă curgătoare sau imersiune și trei înghițituri de apă și *liturghia morților*, adică slujba pentru înălțarea sufletelor celor morți, în *împărăția luminii*, când se și împărtășesc, cu pâine și apă.[161] După botez li se așază pe cap o coroniță de mirt, sunt unși cu ulei, după care are loc punerea mâinilor și împărtășirea catehumenilor cu pâine și apă.[162] Casele lor de rugăciune se află toate în apropierea apelor curgătoare și este recomandat ca și casele lor de locuit să se afle în apropierea acestora.

Mandeismul este o religie închisă, la fel ca și aceea mozaică, adică nu face prozeliți: mandeu este numai acela care are părinți mandei.

---

[157] Ethel Stefana Drower: *The Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa*. The Mandaic text reproduced together with translation, notes and commentary (=*Studi e testi*, Bd. 176). Biblioteca apostolica vaticana, Vatikan 1953.
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Harran_Gawaitha

[158] Noțiunea de *Nazarinean* sau *Nazoreu* apare de 18 ori în Noul Testament.

[159] https://de.wikipedia.org/wiki/Elkesaiten

[160] August Johann Heinrich Wilhelm Brandt: Elchasai. Ein Religionsstifter und sein Werk, Beiträge zur jüdischen, christlichen und allgemeinen Religionsgeschichte in späthellenistischer Zeit mit Berücksichtigung der Sekten der syrischen Sampsäer und der arabischen Mughtasila mit Wort-, Personen- und Sachregistern. Hinrichs, Leipzig 1912·
Encyclopædia Iranica, Artikel „Cologne Mani Codex" (online).
Ron Cameron, Arthur J. Dewey (Hrsg.): *The Cologne Mani* Codex (P. Colon. inv. nr. 4780). Concerning the Origin of His Body. Scholars Press, Missoula (MT) 1979 (Edition mit englischer Übersetzung; Society of Biblical Literature Texts and Translations Series 15).

[161] Hubert Jedin, *Handbuch der Kirchengeschichte*, vol. I, Sonderausgabe, *Von der Urgemeinde, zur frühchristlichen Kirche*, von Karl Baus, Einleitung in die Kirchengeschichte von Hubert JEDIN, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999⁴, pp. 185-186. Ethel S. Drower: *The Mandaeans of Iraq and Iran*. Brill, Leiden 1937; Reprint 1962.

[162] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 525-527.

Ei sunt monoteiști, cred într-un Dumnezeu, numit „Marea Viață”, „Domnul Slavei”, „Împăratul luminii”; țin cele zece porunci și sunt vegetarieni.[163]

Mitologia mandeilor cunoaște un mare împărat al luminii, numit și Marele Mana, alături de care există numeroși Mici Mana, cărora le stă împotrivă o lume dominată de demoni și satani ai „apei negre”. De mare cinste se bucură la mandei Sf. Ioan Botezătorul, în timp ce pe Iisus Hristos îl consideră un profet fals și mincinos, demascat de Sf. Ioan Prodromul. În Coran sunt numiți *Sabeeri*, din aramaică סבא, însemnând „botează”, iar în arabă „Saubbe”.

Limba mandeenilor ține de dialectul aramaic (sirian) sud-estic, apropiată de vechea limbă aramaică iudeo-babiloniană. Mandeenii din Irak și Iran o folosesc în riturile, acțiunile și conversația lor. Limba mandeenilor o putem împărți în trei părți sau grupe:

1. limba mandee *clasică* este limba lor liturgică în exclusivitate și a scrierilor religioase ale acestora: *Ginzā-Rabba* sau Cartea lui Adam;[164] Cartea lui Ioan;[165] *Qolasta* sau Cartea oficială (canonică) de rugăciuni și de ceremonii ale mandeilor, un fel de *Ceaslov-Molitfelnic*;[166]

2. limba mandee *modernă*, din provincia iraniană de sud, Ḫūzestān sau Khuzistan;

3. limba *neomandee*, cu multe împrumuturi și reguli gramaticale și de pronunție, preluate din arabă și din persană.[167]

Nu se poate stabili o dependență sau o legătură a ritualului de botez al creștinilor, cu cel al mandeenilor. Se presupune că la origine, mandeii au fost o sectă baptismală, completată ulterior cu împrumuturi ritualistice nestoriene (asiriene):

> **„Eine Abhängigkeit der christlichen Taufe von der mandäischen ist unbeweisbar, offensichtlich ist ein Ritual der Täufersekte durch spätere Entlehungen nestorianischer Taufbräuche ergänzt worden. Auch sonstige angeblich christliche Elemente im Kulte der Mandäer wirken sekundäer und treten gegenüber gnostischen, iranischen und babylonischen Einflüssen (Astrologie) in den Hintergrund. Ein ursprünglicher Zusammenhang mit dem frühen Judenchristentum ist nicht anzunehmen.”[168]**
>
> **„O dependență a botezului creștin de botezul mandeu nu poate fi dovedită; evident, un ritual al sectei anabaptiste a fost completat de împrumuturi ulterioare ale obiceiurilor de botez nestoriene. Cum este cazul și cu alte elemente presupus creștine din cultul Mandean, (*acestea*, n.n.) au de asemenea, doar un efect secundar și trec în spate, față de influențele gnostice, iraniene și babiloniene (astrologie). Nu se poate presupune o legătură originală cu creștinismul iudeo-creștin timpuriu.”**

Elementele creștine și iudeo-creștine au un efect secundar la mandei, față de cele gnostice, iranice (zoroastriene), babilonice și de astrologie. Dualismul lor, între două forțe egale – *împărăția binelui și a răului* – este străin iudaismului și creștinismului, potrivindu-se mai bine cu mitologia zoroastriană și babilonică. Ioan Botezătorul este considerat reformatorul religiei mandeilor, care l-ar fi botezat nu numai pe Iisus, ci și pe Mântuitorul mandeenilor *Manda d-Haije*, adică Cunoașterea Vieții, Fiul Vieții, asemănarea Vieții (Gnoza). Acesta a fost trimis pe pământ de către Dumnezeul Suprem *Mana rurbe*, pentru a le comunica lui Adam și Evei originea lor, deoarece numai prin cunoștință adevărată (gnoză) vor găsi mântuirea.

---

[163] **Felix Weise și Lena Ohm, *Mandäismus-eine kleine, alte Religion* în: https://www.religionen-entdecken.de/lexikon/m/mandaeismus**

[164] **H. Petermann: *Thesaurus s. Liber magnus vulgo „Liber Adami“ appelatus opus Mandaeorum summi ponderis*, Bd. I-II. Leipzig 1867.**

[165] **Mark Lidzbarski: *Das Johannesbuch der Mandäer*. Gießen 1915.**

[166] **Ethel S. Drower: *The Canonical Prayerbook of the Mandaeans*. Brill, Leiden 1959.**
Mark Lidzbarski (Hrsg.): *Mandäische Liturgien*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1970 (Nachdruck der Ausgabe Berlin 1920).

[167] **Franz Rosenthal. "Das Mandäische." In: *Die aramaistische Forschung seit Th. Nöldeke's Veröffentlichungen*. Leiden: Brill, 1939, pp. 224-254.**
Pentru bibliografie, vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Mand%C3%A4ische_Sprache

[168] **Hubert Jedin, *Handbuch der Kirchengeschichte*, vol. I, p. 185.**

D. Școli
[curente, controverse și schisme]

Alexandria, Cezareea Palestinei, Antiohia, Edessa, Nissibi, Seleucia-Ktesiphon

**Învățământul creștin este așa de vechi ca și Biserica. Dintru bun început, creștinii erau catehizați sau instruiți în noua credință, la început după botez, ulterior, încă înainte de finele secolului I, înainte de botez. Dovada în sensul acesta ne-o oferă primul manual de cunoștințe religioase creștine sau lucrarea *Didahia* sau *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, Doctrina duodecim apostolorum (lat.). Lucrarea este împărțită în 16 capitole și face referire și la Evanghelie, fără să numească autorul: cap. 8, 2; cap. 11,3; cap. 15, 3, 4. Se consideră că ar fi vorba de *Evanghelia după Matei*.[169] Fiecare din cele 16 capitole are 3, până la 11 părți sau versete, cu o mică concluzie în încheiere.[170] Capitolele I-VI fac o privire retrospectivă asupra vieții morale, cu referire la cele două căi: *calea vieții* și *calea morții*; Capitolele VII-X se ocupă de probleme *liturgice*: Botez, Euharistie, penitență, post, rugăciune etc.; Capitolele XI-XV dau îndrumări *disciplinare* și legislație *pre*-canonică, dascăli peregrini, profeți, servicii divine, alegeri în cadrul comunităților etc.
Capitolul de încheiere XVI prezintă probleme de *eshatologie*, atrăgând atenția asupra parusiei.[171]**

Lucrarea datează de la sfârșitul secolului I sau începutul celui de al doilea și este considerată o operă *a celei de a doua generație* de creștini. Didahiile conțin îndrumările și cunoștințele religioase minime, pe care catehumenii trebuiau să și le însușească înainte de-a fi botezați. Obiectul de învățătură era *Noul Legământ* sau Noul Testament, cu cele patru Evanghelii în fruntea lui. De menționat este și folosirea pe scară largă a apocrifelor, ca și texte „bune de citit” și care lămureau și multe probleme din istoria mântuirii și din viața Bisericii, ele nefiind însă înregistrate în rândul scrierilor canonice.[172] Nu mai trebuie să amintim și de autoritatea de care s-au bucurat scrierile Părinților Apostolici în acest sens.

Formarea t*erminologiei creștine* a fost și ea necesară, fie prin adoptarea celei vetero-testamentare la conținut și sensuri noi, fie prin formularea de cuvinte și termeni noi. În primul rând amintim aici termenul de „creștin”, Χρῐστῐᾱνός, folosit pentru prima oară în Antiohia (*FA XI, 26*) sau pe cel de „biserică”, ἐκκλησία, ecclesia, care în lumea romană însemna „cei chemați la adunare”, sinonim cu cel ebraic קָהָל, (kahal). Noțiunea a fost preluată și adoptată de către toți creștinii: *FA, 26, 28; 1 Petru 4, 16.* În Noul Testament, noțiunea de Ecclesia, Biserică, apare în: Mt. 16, 18; FA 8, 1; 1 Cor. 12, 28; Col. 1, 18; pe care *Biblia lui Luther* a înlocuit-o cu aceea de „comunitate”, *Gemeinde.*

**169 André Tuilier: *La Didachè et le problème synoptique*. In: Clayton N. Jefford: *The Didache in Context: Essays on Its Text, History, and Transmission*. Brill, Leiden, 1995, S. 110-130, cu extrase online.
Klaus Wengst: *Didache* (Apostellehre), Barnabasbrief, Zweiter Klemensbrief, Schrift an Diognet, SUCII, Darmstadt Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1984, p. 25ff.
Didache (Apostellehre). Übersetzt von Klaus Wengst; in: Schriften des Urchristentums. Kösel, München, 1984.**

170 Greacă: Διδαχὴ κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν. Vezi textul *Didahia* sau *Învățătura celor 12 Apostol*, în românește, în: http://ekladata.com/no3SYMkmS-pBfGyQFVbKC6xMQ38.pdf

171 https://en.wikipedia.org/wiki/Didache

172 *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 155-156.

Termenul de „creştinism”, Χριστιανισμός l-a folosit pentru prima oară Sf. Ignatie al Antiohiei, la începutul secolului al II-lea și s-a format după modelul celor mai vechi, existente deja, de Ἰουδαισμός și Ἑλληνισμός.[173]

Episcopul *Teofil al Antiohiei* (c. 169-188 ?), prin anul 180 a folosit pentru prima oară termenul de *Sfânta Treime*, Ἁγία Τριὰς, Sancta Trinitas, Святая Троица (rus.) şi îl defineşte.[174] *El accentua* unitatea *Lui Dumnezeu, iar pentru a combate panteismul explica deosebirea dintre Dumnezu și lume, pe care Acesta a creat-o, o ține și o conduce. Era necesară explicația cum Dumnezeu Unul, este Tată și Fiu și Duh Sfânt, începută de prin secolul al II-lea. După ce gnosticii au introdus filosofia în teologie*, Teofil al Antiohiei și alți Părinți *au fost și ei obligați să folosescă distincții filosofice, pentru a pune în armonie unitatea Lui Dumnezeu cu Treimea: Tatăl, Fiul și Sf. Duh. Dumnezeirea era în opoziție cu pătrimea* [contra barbelioților, care cinsteau Pătrimea, ca însușire a Lui Dumnezeu, adică în pătrat este Dumnezeu, *n.n.*], *optimea, șeptimea gnosticilor etc., s-a numit Treime*, Τριὰς.

În spațiul de limbă latină noțiunea de *Trinitas* a introdus-o *Tertulian* (220-240), *făcând deosebire între unitatea ființei dumnezeiești și treimea ipostatică* (a persoanelor, n.n.).[175]

Mai sunt și alți termeni creștini, care ar trebui să fie căutați și definiți, cum ar fi Logos, Cuvânt, Λόγος; parusia, παρουσία; Mântuitor, Σωτὴρ; Domnul, Κύριος etc.

1. Școala din Alexandria[176]

Orașul Alexandria a fost fondat de către Alexandru III cel Mare Macedon, în anul 323 î.Hr. În Alexandria erau mai multe „școli”: grecești, copte, iudaice, gnostice și înainte de anul 313, și Școala Creștino-Catehetică nu trebuie confundate cu Școala de Stat, având centrul în faimoasa Bibliotecă Alexandrină. Influența reciprocă a acestor școli, dominată și de filosofia platonică era de neevitat. Școala de Stat nu avea un statut de instituție, ci de „asociație” a învățaților, numită *Museion* sau *Templul Muzelor*, Μουσείον, Museum (lat.), situată în arondismentul Bruheion, cu remunerare din partea autorităților locale.[177] Museion a fost fondat de către Regele egiptean Ptolemeus I Soter (367-283 î.Hr.), în jurul anului 280 î.Hr., la îndemnul lui Dimitrie de Phaleron (c. 360-c. 280 î.Hr.) filosof de orientare aristotelică, politician și retor, El a fost și primul custode al Bibliotecii din Alexandria, fondată în jurul anului 307 î.Hr. Biblioteca s-a menținut până la cucerirea arabă, după anul 640 d.Hr., având peste o jumătate de milion de manuscrise. Custozi mai importanți ai Bibliotecii din Alexandria, de-a lungul timpului au fost Zenodotos din Efes (c.323-c.260 î.H.), Kallimachos din Cirene (c.305-c.240 î.Hr.), Eratosthenes (c.276-c.194 î.Hr.), Apollonios din Rhodos (finele sec. III î.Hr.), Aristophanes din Bysantion (c. 257-c.180 î.Hr.), Aristarchos din Samothrake (c.216-c.144 î.Hr.).

---

173 https://de.wikipedia.org/wiki/Christentum
Joseph Ratzinger: *Einführung in das Christentum* – Vorlesungen über das apostolische Glaubensbekenntnis. dtv, München, 1971.

174 Remus Rus, *Dicționar...*, pp. 828-830.
***Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, p. 156.**

175 Texte luate din: Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 301-302.

176 Despre Școala din Alexandria, vezi *Die Geschichte des Christentums …*, vol. I., pp. 576-621, capitol semnat de Alain Le Boulluec.
***Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 156-158.**
Remus Rus, *Dicționar...*, passim;
Manfred Clauss: *Alexandria. Schicksale einer antiken Weltstadt*. Klett-Cotta, Stuttgart, 2004;
Markus Vinzent: *„Oxbridge“ in der ausgehenden Spätantike, oder: Ein Vergleich der Schulen von Athen und Alexandria*. In: *Zeitschrift für antikes Christentum*. 4, 2000, pp. 49-82;
Edward Watts: *City and School in Late Antique Athens and Alexandria*. University of California Press, Berkeley 2006;
***Geschichte des Bibliothekswesens von -600 bis +500 und in Klöstern bis 1200* (Memento vom 27. August 2007 im Internet Archive).**

177 „Museum (Graece μουσεῖον), olim fanum Musarum, quae Musae deae protectrices fuerunt artium, culturae, litterarum, ac scientiarum, nostra aetate institutum est quo res maioris momenti colliguntur, eb eruditis investigantur, et coram publico exhibentur.” /
Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Museum

Pentru a fi cinstiți, numele lor a fost folosit pentru denumirea craterelor de pe Lună.[178] În școala din cadrul Bibliotecii se învăța medicina, filosofia, teologia, astronomia, filologia, matematica etc. Au avut loc și conflicte generate de supremația limbii grecești, mai ales din partea rabinatului, adică a învățaților evrei. După anul 313 unii patriarhi locali s-au arătat intoleranți față de învățământul păgân și chiar laic, cum a fost și Teofil al Alexandriei (385-412). În timpul păstoririi lui, în anul 391 a avut loc un conflict sângeros, dintre politeiști și creștini, când, o parte dintre aceștia din urmă, au fost și uciși prin crucificare. Păgânii s-au refugiat în Templul *Serapion*, din cadrul Bibliotecii din Alexandria, opunând rezistență. Împăratul Teodosie I cel Mare (379-395), pentru a tempera revolta, a grațiat criminalii păgâni, dar le-a dărâmat templul lui Serapis, o zeitate sincretistă egipteano-helenistică.

Prima școală creștină quasi-publică a fost aceea din Alexandria, numită „Școala învățăturilor sacre" sau „Școala catehizării", „Școala din Alexandria", „Didaskaleion", de la διδασκαλια etc. și care înflorea deja la finele secolului al II-lea.[179] Începuturile ei au pornit din inițiativă personală, nefiind o instituție a Bisericii ori finanțată de către aceasta, decât în faza târzie, după anul 313.

Învățământul creștin de la Alexandria era de orientare platonică și mistică, punând accentul pe studierea Sfintei Scripturi, metoda de interpretare și comentare fiind cea *alegorică*, în timp ce la Antiohia se va dezvolta metoda istorico-gramaticală sau *literală*. Părintele interpretării alegorice a Vechiului Testament – după Septuaginta – a fost Philon Iudeul, Φίλων, din Alexandria (20 î.Hr. – c.50 d.Hr.). După apariția cărților Noului Testament, învățații din Alexandria au extins și asupra lor stilul alegoric de interpretare. La baza acestei metode alegorice menționăm lucrarea lui Philon, *Legum alegoriae*. În realitate, Philon folosea ambele metode de interpretare biblică, atât pe cea literală, cât și pe cea alegorică, preferându-o însă pe a doua. Caracteristica metodei alegorice la Philon era de-a găsi în contextul Scripturilor Sfinte un *tertium comparationis*, element împrumutat din Retorică. Literal, acest termen însemna „al treilea de comparat", spre exemplu în logică: un al treilea lucru sau termen de comparație, care să le includă pe primele două, folosind metafora și metonimia. Un alt exemplu simplu: polul nord și polul sud, intră în complexitatea termenului de *pol*. Din punct de vedere lingvistic, la ultimul exemplu ar fi vorba de o legătură de hiperonimie. Același Philon folosea la comentariile *Pentateuhului* – de pildă – și metoda de interpretare literală,[180] din motive legate de respectul față de revelație, spiritualitate, și pastorale, date fiind obligațiile și răspunderea pe care le avea în cadrul comunității evreiești din Alexandria.[181] Despre Philon, Prof. univ. Remus Rus scrie: „În comentariile sale, el s-a străduit să reducă 'filosofia simbolică' a lui Moise la formule pe care le-a preluat din structurile sincretiste ale vremii, Posidonius fiind reprezentant de seamă al acestei tendințe sincretiste, care conțineau teme platoniciene, neopitagoreice și stoice. În ce privește limbajul său, descifrăm o mare varietate de influențe grecești (din diferite școli filosofice), iudaice (palestiniene și alexandrine), egiptene și orientale (cultele sau religiile de mistere). Prin intermediul interpretării alegorice a Scripturii, el a descoperit multe elemente ale filosofiei grecești în Vechiul Testament, izbutind totodată să combine respectul religiei sale față de legea deuteronomică cu aspirațiile sale personale după o interpretare mai duhovnicească, mai mistică."[182]

---

[178] Informație luată din: https://de.wikipedia.org/wiki/Alexandrinische_Schule

[179] *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 156-157. Ieronim o numea *ecclesiastica schola*, vezi „De viris illustribus", 38 și 69. Ibidem.

**[180] I. Christiansen: *Die Technik der allegorischen Auslegungswissenschaft bei Philon von Alexandrien.* 1969, pp. 42, 44.
Vezi și linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Philon_von_Alexandria
Compară cu: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 698-699.**

**[181] Klaus-Dieter Baumann, Hartwig Kalverkämper (Hrsg.): *Kontrastive Fachsprachenforschung*. Gunter Narr Verlag, Tübingen 1992, ISBN 3-8233-4529-X.
Vezi și linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Tertium_comparationis**

[182] *Idem*, Remus Rus, *Dicționar...*, p. 698.

Modul de organizare al învățământului creștin la Alexandria este greu de reconstituit, dar „...ce și cum se preda se poate însă deduce din scrierile lui Clement Alexandrinul și ale lui Origen, și mai ales din *Oratio panegyrica* sau *Cuvântul de mulțumire către Origen* al lui Grigore Taumaturgul, care l-a avut profesor la Cezareea Palestinei."[183] Sistemul Școlii creștine din Alexandria a avut extindere sau ramificație în Palestina și în Pamphilia (din sud-estul Turciei de astăzi). Seminarul Teologic Copt, din Cairo se consideră un continuator al Școlii Creștine din Alexandria sau *Catechetical School of Alexandria*?

Primul conducător la *Didaskaleion* a fost Panten Filosoful † 200, după cum îl descrie și Eusebiu de Cezareea, în *Istoria Bisericească*, V, X, 1-4:

„1. Școala credincioșilor din Alexandria o conducea pe atunci un bărbat foarte vestit pentru erudiția sa. Numele lui era Panten. După un vechi obicei exista la ei un <didascaleion> al științelor sacre, care s-a păstrat până în vremea noastră și știm că el e condus de cei mai capabili bărbați în filosofie și teologie."[184] Tot de la Eusebiu de Cezareea aflăm că urmașul lui Panten, la conducerea școlii a fost Clement Alexandrinul (c. 150-c. 211/215), *Hist. Eccles*., VI, VI.

Didascaleion-ul a parcurs și faze de criză, tensiune și polemică. De pildă convingerea lui Clement Alexandrinul despre treptele Preoției era una spirituală, nu instituțională, preluată de la gnostici, deși n-ar fi trebuit să fie nici o contradicție, între cele două direcții, ci numai o completare reciprocă, mai ales că și gnosticii aveau cler.[185] Iată ce scrie în lucrarea sa *Stromate*, VI, 13 (compară cu *Stro*. 106, 2): „Derjenige ist ein wahrer Priester der Kirche und ein wahrer Diakon des göttlichen Willens, der die Gebote des Herrn erfüllt und lehrt; er wird nicht deshalb, weil er von Menschen erwählt wurde, und auch nicht, weil er Priester ist, für gerecht gehalten, sondern weil er gerecht ist, wird er ins Presbyterium eingeschrieben."[186]

Această teză ne duce cu gândul la *Mărturisitorii credinței în Iisus Hristos*, din primele secole ale Bisericii, adică înainte de anul 313.[187] Încadrarea *mărturisitorilor* în rândul clerului [presbyter sau diacon] – la dorința acestora – era un efect al direcției sudice, *ierusalimiteano-palestiniană*. În Antiohia, adică direcția nordică, faptele mărturisitorilor de pătimire pentru Hristos erau considerate ca ceva normal, adică nu și-au împlinit decât obligațiile lor de creștini, [Luca 17, 10]:[188]

I. În lumina „Legii" sau *direcția din sud*, din Ierusalim sau iudaizantă

Cu expresia „poporul Lui Dumnezeu", populus Dei, οι άνθρωποι του Θεού, poporul evreu era bine familiarizat, recte *creștinii dintre iudei*, și care au crescut și au trăit „în umbra Legii" și al Legământului cu Dumnezeu, realitate care a și conferit comunității primilor creștini din Ierusalim și din Palestina caracterul formei colective de funcționare și de conducere.[189] Însăși comportamentul lor era deosebit și trăiau ca într-o familie extinsă, numindu-se între ei „frați" și „surori". Acest sentiment de iubire era atât de puternic, încât creștinii dintre iudei îi numeau *frați* și *surori*, chiar și pe evreii majoritari, care nu îmbrățișaseră învățătura creștină, mai simplu spus, care nu se considerau adepți ai Lui Iisus Hristos.[190] Creștinii dintre iudei însă erau priviți ca „sfinți". Această legătură dintre ei a fost stimulată în mod deosebit de agapele ținute după *Frângerea Pâinii*:

**[183] *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, p. 158.
Grigore Taumaturgul (c. 213-c. 275), *Cuvântul de mulțumire către Origen* sau *Panegiric*, în 19 capitole. Luat de la: Remus Rus, *Dicționar...*, p. 338.**

[184] Eusebius Caesariensis, *Historia ecclesiastica*, V, X, 1; Eusebiu de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol.I), *Istoria Bisericească și Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor Bodogae, vol. I, Buc. 1987, p. 200.

[185] *Die Geschichte des Christentums …*, Op. cit., vol. I., pp. 586-587, capitol semnat de Alain Le Boulluec.

[186] Ibidem, p, 587.

[187] Vezi volumul nostru *Pentarhia*, vol. III/1, pp. 48-49: Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. III/1, Πενταρχίας, τόμος III/1. Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чиновник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.

[188] *Idem*, *Pentarhia*, vol. III/1, pp. 41-43.

[189] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 47.

[190] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 47.

În această situație, *în lumina Legii și a Torei*, Τορά: Πεντάτευχος, תּוֹרָה, Pentateuchus (lat.); [191] creștinii *din sud* continuau să trăiască după rânduielile poporului evreu, ținând Sabatul, ca și „ziua creației” și Duminica, ca și „ziua Învierii Domnului”. În Egipt, această situație s-a menținut până târziu, în secolul al IV-lea, unde creștinii aveau două zile cu ținere pe săptămână: *sâmbăta* și *duminica*.[192]

II. În lumina „libertății” sau *direcția din nord*, din Antiohia sau elenizantă ?

Nu se știe precis în ce împrejurări a ajuns Antiohia un centru creștin atât de important, în primul secol al Creștinismului. Se credea că Sf. Apostol Paul i-ar fi conferit această amploare, din cauza atitudinii lui deschise față de păgâni. Numai că Paul când a ajuns în Antiohia, convertirea păgânilor la creștinism începuse acolo deja. Sf. Apostol Petru a fost primul care a extins misiunea de încreștinare, dincolo de limitele etniei evreiești, adică botezând și păgânii. Ne referim aici la botezarea sutașului Cornelius, împreună cu toată casa sa (F.A. 10 1 și 34-43 și 11, 18).[193]

Se presupune că începutul misiunii la „elinii” (recte *păgânii*) din Antiohia au început-o *ciprioții* și *cirenenii*, înaintea Sf. Apostol Paul, dar și a Sf. Apostol Petru (F.A. 11, 20).

„Aşa şi voi, când veţi face toate cele poruncite vouă, ziceţi: Slugi netrebnice suntem; am făcut ceea ce eram datori să facem“. Compară cu: Iov 22:3; 1Co 9:16.

Mons. Octavian Bârlea prezintă alegerea (pp. 141-164) și hirotonia (pp. 165-209) Episcopului, cu textele liturgice alese, în subcapitole separate și consecutive. Aceste părți sunt continuate de studiul și textele liturgice vechi, privind hirotonia presbyterului (pp. 210-252) și a diaconului (pp. 252-277). Octavian Bârlea scoate în evidență în finalul prezentării hirotoniei în cele trei trepte ale Preoției, că *Tradiția Apostolică* nu mai cunoaște alte forme de hirotonire sau de hirotesire, decât cele de episcop, presbyter și diacon.[194] Lectorii (citeții) și ipodiaconii erau și ei menționați, însă pe timpul acela erau doar *numiți*, nu și hirotesiți.[195] În schimb, grupa *declarată* a „mărturisitorilor”, Bekenner, Confessores Fidei, Ομολογητές, Исповéдник (rus.), Confessors of the Faith [Matei 10, 32-33], care nu avea de fapt un ritual sau rugăciuni de hirotonie, aveau dreptul să fie primiți și asimilați în rândul presbyterilor și al diaconilor – dacă doreau acest lucru – fără să li se fi făcut punerea mâinilor, căci ei primesc demnitatea preoției în urma mărturisirii credinței, după cum rezultă dintr-un text egiptean al *Tradiției Apostolice*, tradus în dialectul *sahidic*. În schimb, dacă un mărturisitor al credinței ar trebui să fie ridicat în treapta arhieriei, atunci „să i se facă *punerea mâinilor*”, prevede același text sahidic, adică să fie hirotonit episcop:[196]

> **„Wenn der *Bekenner* wegen des Namens des Herrn *in Fesseln* geraten ist, *soll ihm nicht die Hand aufgelegt werden für das Amt eines DIAKONS oder das eines Presbyters*, denn er hat die Würde der Priesterschaft auf Grund seines Bekennertums.**
> **Wenn er aber als BISCHOF eingesetzt werden soll, dann soll ihm die Hand aufgelegt werden.”**

Aceste derogări de la rânduiala și ritul hirotonirilor nu se aplicau în mod hazardat, la toți „mărturisitorii credinței”, ci numai la „vârfurile” acestora, adică la cei care au avut un grad ridicat de suferințe. Același text *egiptean sahidic* precizează în continuare, că „mărturisitorii”, care n-au fost întemnițați, nici *legați butuc* sau nu li s-au aplicat o pedeapsă aspră oarecare, ci au fost numai insultați ocazional, înjurați, cu domiciliu forțat în casele lor, pentru că erau creștini, aceștia să fie asimilați cu restul creștinilor și să fie promovați la treptele Preoției numai prin hirotonie și după ce se va constata că merită și sunt vrednici de această misiune.[197] Aceste dispoziții mai pot fi citite și în versiunile arabă și etiopiană a *Tradiției Apostolice*, precum și în *Canones Hippolyti.* În această ultimă lucrare „Canoanele lui Ipolit Romanul” apare o a treia parte, legată de derogările de la rânduielile

---

[191] În sensul larg al cuvântului se folosește termenul Tenach, נ״ך TNK, Τανάκ, care include (Legea) și profeții, respectiv textele reprezentative, pentru utilizarea Bibliei, la poporul evreu.
[192] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, pp. 53-54.
[193] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, pp. 57-58.
[194] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit*, Monachii [München], 1969, 362 p., în Acta Philosophica et Theologica, tomus III, S.A.D. [Societas Academica Dacoromana], p. 277.
[195] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 277.
[196] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, pp. 277-278.
[197] Octavian bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 278.

hirotoniilor, care are în vedere deosebirile sociale ale *creștinilor cu statut de sclavi* și ale celor cu statut de oameni liberi. Biserica îi proteja pe sclavi, atât cât îi permitea situația de instituție *ilicită*, în Imperiul Roman, înainte de anul 313. Canoanele lui Ipolit Romanul prevedeau că un „sclav, care a fost pedepsit pentru credința lui în Iisus Hristos, să devină presbiterul comunității, fără să fi fost hirotonit, căci el (sclavul presbiter, n.n.), chiar dacă nu deține însemnele preoției [primite prin hirotonie, n.n.], el a primit în schimb Duhul Preoției, iar episcopul să nu se roage, prin recitarea (invocarea, n.n.) Sfântului Duh.", pentru că-l are deja.[198]

„Ist er ein *Sklave*, der um Christi willen Strafe zu ertragen hat, *so wird er Presbyter* für die Gemeinde. Wenn er auch die Auszeichnung (die Insignien) des Presbytertums nicht erhält, so hat er doch den Geist des Presbytertums erhalten, und der Bischof bete nicht, durch Rezitation vom Heiligen Geiste."

[Achelis: Quamquam enim formam presbyteratus
non acceperit, tamen spiritum
presbyteratus adeptus est; episcopus
igitur omittant orationis partem,
quæ ad Spiritum Sanctum pertinet][199]

*

A fost Athenagoras în Alexandria ?[200]

Philippus de Side sau Filip Sidetul, din Pamphilia (c.380-c.431) îl consideră pe Athenagoras ca primul conducător la Didascaleion, în Alexandria. Știrea se află doar într-un extras din lucrarea sa *Istoria Creștină*, în cartea 24, [text păstrat în *Codex Baroccianus Graecus, 142*, păstrat în Oxford, folio 216, 1, 39-216, 1, 15], unde scria că Athenagoras ar fi fost primul superior al Școlii Catehetice din Alexandria și ar fi trăit pe vremea împăraților Hadrian (117-138) și Antoninus (138-161), în fața cărora a rostit câte o *Supplicatio*, adică o cuvântare, de apărare a creștinilor. Inițial, ar fi intenționat, încă înainte de Celsus să scrie contra creștinilor, rezultatul a fost că el însuși a devenit creștin. Alain Le Boulluec susține însă că Athenagoras a trimis un memoriu lui Marcus Aurelius (161-180), iar Panten n-a fost elevul lui Clement Alexandrinul, ci invers. Povestea cu convertirea lui Athenagoras este și ea de domeniul legendelor hagiografice. Prin urmare, Athenagoras a fost apologet și filosof creștin din Athena, sec. II, n-a fost în Alexandria, iar cu privire la *Supplicatio*, este vorba de apologiile lui: *Solie pentru creștini* și *Învierea morților* și a trăit pe timpul Împăratului Marcus Aurelius, informațiile lui Filip Sidetul fiind nefondate.[201]

*

Origen la Alexandria

A scrie despre acest titan, Origen, Ὠριγένης (c.185-c.254), este ca și cum ai căra apă cu găleata, ca să umpli o fântână. La fel este cazul și cu Toma de Aquino (1225-1274), din Biserica Latină. Cele mai multe surse, privind viața și activitatea lui Origen, ni le oferă Eusebiu din Cezareea, în *Istoria Bisericească* [*Historia ecclesiastica*, VI, 1; VI, II-IV; VI, VIII; VI, XVI-XX; VI, XXIII-XXVI; VI, XXX; VI, XXXII; VI, XXXVI-XXXVIII;], dar și Grigore Taumaturgul (c.210-c.270), fostul său elev, în *Oratio panegyrica* sau *Cuvântul de mulțumire către Origen*, și mai puțin Epifanie de Salamis, Cipru (315-403), care-l socotea „Părintele tuturor ereziilor", mai ales privind arianismul.[202]

---

[198] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 278.

[199] Hans Achelis, *Die ältesten Quellen des orientalischen Kirchenrechts*. I. Die Canones Hippolyti, in TU, 6, Leipzig 1891, p. 68; la: Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 279, nota 191. [TU= Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur. Archiv für die griechisch-christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, Leipzig-Berlin, 1882 ff.]

[200] *Die Geschichte des Christentums …*, vol. I., pp. 588-589, capitol semnat de Alain Le Boulluec.

[201] Ibidem.
Vezi și Remus Rus, *Dicționar...*, p. 89.

[202] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Epiphanios_von_Salamis

Origen se trăgea dintr-o distinsă familie din Alexandria. Alain Le Boulluec susține că nu este sigur că tatăl său s-a numit Leonida, care a murit în anul 201, în timpul persecuției lui Septimiu Sever (193-211) contra creștinilor, din anii 199-200. După aceste evenimente, adolescentul Origen a fost preluat de o creștină bogată din Alexandria, care i-a asigurat posibilitatea de studiu, ajungând să dobândească o înaltă pregătire științifică și creștină.[203] Pentru scurt timp a activat și ca γραμματικός sau *dascăl de literatură*, pentru a asigura întreținerea familiei, sărăcită, după moartea martirică a tatălui său, soldată și cu confiscarea averii.[204]

Ulterior, Origen a întreprins mai multe călătorii. Așa ajunsese la *Roma*, în timpul Pontificatului lui Zefirin Romanul (199-207), apoi în *Arabia Petraea* (vestul Iordaniei și peninsula Sinai, de astăzi, cu centrul la Petra), invitat fiind de către guvernatorul acelei provincii. A mai călătorit și în *Siria Palestina* sau Palestina Siriei, formată din fosta provincie Iudeea, iar în timpul domniei lui Caracalla (211-217) s-a stabilit la Cezareea Maritima sau Cezareea Palestinei, unde a activat ca profesor și predicator, din încredințarea episcopilor Alexandru al Ierusalimului (213-250/1) și Theoktistos al Cezareei. Demetrios al Alexandriei (189-232) i-a ordonat în scris, prin 218/219, să revină în metropola Egiptului.

Revenit la Alexandria, Origen s-a dedicat studiilor biblice, începutul făcându-l cu o *sinopsă*, instrument de studiu, numită *Hexapla*, despre care am amintit la canonul Bibliei. A mai redactat și comentare biblice: *Evanghelia după Ioan*, în cinci cărți; *Facerea*, în opt cărți; *Psalmii* 1-25; *Plângerile lui Ieremia*, în cinci cărți; două cărți, despre *Înviere*; primul manual de *dogmatică* creștină Περὶ ἀρχῶν, De principiis. Vasta lui activitate științifică l-a determinat să se retragă din învățământul catehetic și să predea la nivelele superioare, ale celor avansați în studiu, am zice acum, la cel universitar.

Către anul 231/2, după cele două sinoade convocate de Demetrios, contra lui, soldate cu caterisirea, preotul Origen va părăsi definitiv Alexandria, stabilindu-se la Cezareea Palestinei. Este vorba de conflictul declanșat de Episcopul local Dimitrios, care i-a adus lui Origen tot felul de acuze nefondate: că a predicat la Cezareea Maritima, fără să fi fost presbyter, că a fost hirotonit preot de Theoktistos al Cezareei, fără să fi avut avizul său de la Alexandria, Cazul lui Origen a ajuns să fie dezbătut și la două sinoade interregionale, cu efecte de jurisdicție, în cazul Bisericii Alexandriei și al celei din Palestina.

***Opera omnia* a lui Origen a apărut la Berlin, între anii 1899-1959: Kirchenväterkommission der Königlich Preußischen Akademie der Wissenschaften (Paul Koetschau, Erich Klostermann, Erwin Preuschen et al.): *Die Griechischen Christlichen Schriftsteller*. Volumele 2, 3, 6, 10, 22, 29, 30, 33, 35, 38, 40, 41 (12 volume). 1899-1959.[205]**

Opera vastă a lui Origen se poate împărți în mai multe grupe:

1. **lucrări păstrate în întregime sau în mare parte;**
2. **lucrări păstrate fragmentar;**
3. **lucrări pierdute;**
4. **lucrări reconstituite parțial, pe bază de texte, extrase, citate, pasaje și fragmente reproduse în alte lucrări.**

---

[203] *Die Geschichte des Christentums …*, vol. I., p. 601, capitol semnat de Alain Le Boulluec.

[204] Rowan Williams: *Origenes/Origenismus* (ca. 185/86 – ca. 253/54), în: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE). Band 25, de Gruyter, Berlin/New York, 1995, pp. 397-420., hier p. 397.
Christoph Markschies: *Origenes*. In: *Religion in Geschichte und Gegenwart* (RGG). 4. Auflage. Band 6, Mohr-Siebeck, Tübingen, 2003, Sp. 657-662., hier col. 657.
Alfons Fürst: *Der junge Origenes im Bildungsmilieu Alexandrias*. In: Ders., *Von Origenes und Hieronymus zu Augustinus*: *Studien zur antiken Theologiegeschichte*. De Gruyter, Berlin u. a. 2011. pp. 45-80, hier S. 47 und S. 51 (abgerufen über De Gruyter *Online*).
Christoph Markschies: *Origenes und sein Erbe*, Berlin u. a. 2007, p. 3.

[205] Seria științifică *Die Griechischen Christlichen Schriftsteller* (GCS) a fost fondată de savanții Adolf von Harnack, Theodor Mommsen și Oscar Leopold von Gebhardt, în anul 1883, la Leipzig, pentru publicarea și studiul exhaustiv al întregii literaturi creștine, din primele trei secole. În 1945 s-a renunțat la această limitare anterioară.

O altă grupare a lucrărilor s-ar putea face în funcție de specialități:

1. **lucrări și comentarii exegetice;**
2. **lucrări dogmatice, practice și apologetice;**
3. **lucrări filosofice și religioase;**
4. **lucrări teologice și dogmatice;**
5. **Învățătura despre Logos și Cosmos;**
6. **Lucrări de Hristologie, Eshatologie și Păreri privind Steaua din Bethlehem.**

Origen ar merita să fie reabilitat, pentru că pe timpul său, învățătura și doctrina creștină n-au fost încă în mod definitiv formulate, așadar greșelile de interpretare ar trebui să fie de înțeles. Abia sinoadele ecumenice au dat o definiție neîndoielnică și definitivă asupra dogmelor și restul învățăturii creștine. De fapt, Origen n-a fost condamnat în timpul vieții (c.185-c.254). Certurile origeniste au izbucnit abia la sfârșitul secolului al IV-lea, provocate fiind de către Episcopul Epifanie de Salamis și în secolul al VI-lea, când Împăratul Justinian (527-565), în anul 543 a dat *Edictul contra lui Origen*, în nouă puncte, adică privind cele nouă erori făcute de Origen, pe care le și condamnă. De pildă, în Hristologie, Origen susținea teza subordinaționistă: „Iisus Hristos este Dumnezeu, subordonat Tatălui."[206]

> **„Privitor la Logos, Origen accentua natura umană în Iisus Hristos, ajungându-se la o situație haotică de interpretare, la sesiunile Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, când și arienii și ortodocșii își argumentau poziția, citându-l pe Origen, însă cu o interpretare proprie, a fiecărei grupări. Pe de altă parte, ideile lui Origen s-au bucurat de mare popularitate, printre monahi, putând fi considerat și un precursor al monahismului creștin.", scrie Prof. Remus Rus, din București.[207]**

Împăratul Justinian a respins teza „apocatastazei" lui Origen, precum și aceea a „preexistenței sufletului", iar în timpul Sinodului V Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 553, *cearta origenistă* s-a încheiat cu anatematizarea acestuia, pe temeiul a 15 capete de acuzare.[208]

2. Școala din Cezareea Palestinei

A fost fondată și condusă de Origen, din anul 231/2, după ce a părăsit Alexandria, în urma conflictului cu Episcopul Dimitrie, pentru că a fost hirotonit preot la Cezareea, de către Episcopul Teoctist, fără să i se fi cerut și lui părerea și aprobarea. Tot aici își va finaliza și lucrările neterminate la Alexandria.

Continuatorul Școlii din Cesareea Palestinei a fost Episcopul martir Pamfil, Πάμφιλος ὁ Καισάρειος (c. 240-c. 309/10), care a fondat acolo și o *bibliotecă*, cu o bună școală și atelier de copiști sau scribi, pisari, scriptori, γραφείς, scribae (lat.), писцы (rus.) numiți de evrei Sofer, סֵפֶר dar și Tiqqūn sōferīm, adică corectori sau cenzori. Elevul lui Pamfil a fost *Părintele Istoriei Bisericești*, Eusebiu, Episcop de Cezareea (265-339), urmașul său, care i-a și scris „Vita", la finalul lucrării acestuia, *Apologie pentru Origen* (în cinci cărți).[209] Lucrarea lui Eusebiu s-a pierdut. Pamfil a scris această lucrare, pentru a răspunde acuzațiilor făcute sistemului de gândire teologică al lui Origen, aduse de Petru I Episcop al Alexandriei (c. 300-311) și conducătorul Școlii de acolo și de Metodiu Episcop de Olimp, Ὄλυμπος † 311,[210] probabil este vorba de Olimpul port la Mediterană, din Lykia,

---

[206] **Vezi: Περὶ ἀρχῶν, De Principiis, la: Markus Vinzent: *Die Auferstehung Christi im frühen Christentum*. Herder, Freiburg 2014, p. 221; „De principiis" I, 1, 5 -6, pp. 107-113; „De principiis" II 6, 5-6, pp. 367-371; „De principiis" I 2, 6, p. 115.**
[207] **Remus Rus, *Dicționar...*, p. 629.**
[208] **Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Origenes**
[209] **Vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Scribe; precum și linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Schreiber;
Avrin, Leila (2010). *Scribes, Scripts and Books*. ALA Publishing;
Martin, Henri-Jean (1995). *The History and Power of Writing*. University of Chicago Press.**
[210] **Una din lucrările lui Pamfil, *Banchetul sau Despre feciorie*, este tradusă și editată în germană: *Des heiligen Methodius Gastmahl oder die Jungfräulichkeit*. Aus dem Griechischen übersetzt und mit Erläuterungen versehen von Leonhard**

Λυκία, în sud-vestul Turciei, azi Deliktaş. Pamfil – un admirator al lui Origen – a făcut studii la Alexandria, unde l-a audiat pe preotul Pierius (sec. III) – numit „Origen cel Tânăr” – urmaşul lui Teognost la conducerea şcolii de acolo, apoi la Cezareea, unde a devenit şi profesor.

3. Şcoala din Antiohia sau *Şcoala exegetică* din Antiohia,

Cunoscută din secolul al III-lea. Cel dintâi dascăl cunoscut, care a predat acolo, a fost preotul Malchion (sec. III), la şcoala de *retorică şi dialectica elină*, conform informaţiei lui Eusebiu al Cesareei, *Historia ecclesiastica*, (*Hist. Eccl.*), VII, 29-30. Prof. Dr. Remus Rus afirmă că „Teologia propusă la această şcoală este complementară şi uneori opusă celei alexandrine, propunând tendinţe aristotelice şi istorice, în contrast cu teologia alexandrină care este platonicizantă şi mistică.”[211] Metoda antiohiană de interpretare şi comentare a Sfintei Scripturi, era aceea istorico-gramaticală sau literală, în timp ce la Alexandria se folosea metoda alegorică şi mistică.[212]

Reprezentanţii timpurii şi târzii ai Şcolii din Antiohia au fost Episcopul Teofil al Antiohiei (169-188), martir şi apologet creştin; Episcopul Pavel de Samosata al Antiohiei, ereziarh (260-268); Preotul Lucian din Antiohia (250-312), fondatorul *şcolii teologice* de acolo, originar din Samosata; Preotul Dorotei din Antiohia (î. 280- d.303), [pe timpul episcopului local Chiril I (279/80-303, apoi exilat)], eunuc şi co-fondator al Şcolii teologice de acolo; Preotul Arie ereziarhul (256-336), din Alexandria, ucenicul lui Lucian; Patriarhul Eustaţiu al Antiohiei (325-330), duşman al arienilor; Episcopul Marcel de Ancyra, azi Ankara, † 374; Vasile cel Mare al Cezareei Capadociei (370-379); Eusebiu de Nicomidia (episcop de Berytus-Beirut, apoi de Nicomidia, 318- †342, iar din 338 şi Patriarh de Constantinopol, arian radical, coleg cu Arie la Antiohia şi ucenic al lui Lucian, înrudit cu Casa Imperială); Wulfila – Ulfilas, Οὐλφίλας sau Οὐρφίλας (341-383 sau 381?), *Episcop al creştinilor din Ţara Goţilor*, „Bischof der Christen im gotischen Land“;[213] Chiril I al Ierusalimului (351-386); Grigore I de Nazianz, Episcop de Sasima (371-379), apoi Patriarh al Constantinopolului (380-381, † 390), Episcopul Diodor de Tars (378-390), la origine preot din Antiohia, cu studii şi la Atena; Patriarhul Meletie al Antiohiei (360-381), fost episcop armean de Sebaste, arian, excomunicat; Episcopul Teodor de Mopsuestia (392-428); Patriarhul Ioan Hrisostom (397-404, † 407) al Constantinopolului; Patriarhul Nestorie al Constantinopolului (428-431), ereziarh nestorian, depus, (†431); Patriarhul Ioan al Antiohiei (429-441/2); Episcopul Ibas de Edessa (435-457, cu întreruperi); Episcopul Teodoret de Cyr (428-458); Alexandru de Hierapolis (finele sec. IV- sec. V), în anul 431 era deja Episcop de Hierapolis, nestorian combatant, alături de Ioan al Antiohiei, apărătorul lui Nestorie etc.

Teodoret de Cyr (428-458) a fost ultimul mare reprezentant al Şcolii din Antiohia. Chiar şi exegeza Sfinţilor Vasile cel Mare şi Grigore de Nazianz este tributară Şcolii din Antiohia. Nu-l putem ignora nici pe Alexandru de Hierapolis-Bambyce (Siria), Mitropolit asirian de răsărit al provinciei Syria Euphratensis. Duşman neîmpăcat al Sf. Chiril al Alexandriei, în cele din urmă a fost depus din scaun şi exilat în Famothis, Egipt, unde a murit.[214]

Fendt. Kempten / München, 1911 (online). Lucrarea se află tradusă şi comentată şi în franceză: *Le Banquet*. Hrsg.: Herbert Musurillo. Les Éditions du Cerf, Paris, 1963.

Despre cei doi episcopi şi despre Pamfil, vezi: Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, passim.

[211] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 56.

[212] Artikel *Antiochenische Schule* in: *Meyers Großes Konversations-Lexikon*, Band 1, Leipzig, 1905.

[213] Eike Faber: *Von Ulfila bis Rekkared. Die Goten und ihr Christentum.* Steiner, Stuttgart, 2014, p. 79u.
Vezi şi linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfila

[214] Friedrich Wilhelm Bautz: *Alexander von Hierapolis*. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm 1975. 2, unveränderte Auflage. Hamm, 1990, col. 110.
Thomas Shahan: *Alexander of Hierapolis* (Euphratensis), în: *Catholic Encyclopedia*, Band 1, Robert Appleton Company, New York 1907.
Compară cu: Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 32-33.

1

2

1. *Moartea lui Ulfila la Constantinopol*, în timpul lucrărilor Sinodului II Ecumenic, 381, 1 mai – 9 iulie.

Sinodul II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381, miniatură din *Homiliarul* Sfântului Grigore de Nazianz, redactat – copiat și pictat – în anii 879-882, MS (manuscris) grec, nr. 510, folio 355, păstrat în BNF (Bibliothèque Nationale de France, Paris). Printre alți participanți la Sinod, se numărau Acaciu de Beroea, azi Alep (378-436), Grigore de Nazianz, Episcopul Maruthas de Maipherkat (Meyafarikîn, în provincia Diyarbakir, Turcia), [nu de Tagrit, care a trăit în sec. VI-VII, † 649], Meletie al Antiohiei, Episcopul Petru II de Sebaste (344-394, fratele Sf. Vasile cel Mare și al Sf. Grigore de Nyssa) și Ulfila, *care moare, îndată după sosire sau în timpul ședinței sinodale(?)*, deși se știe că a decedat abia în anul 383! În ilustrație se vede Evanghelia întronizată, cu participanții importanți, Împăratul Teodosie I cel Mare (379-395), din dreapta și patriarhii în stânga ei, iar în fundal, restul de 150 de episcopi sinodali, din anul 381. Ulfila a murit într-adevăr la Constantinopol, se știe că în anul 383?. Nu știm de unde s-a luat informația că acest lucru s-ar fi întâmplat în anul 381, și în timpul Sinodului II Ecumenic. Pe de altă parte, se poate întâmpla ca să fie verosimil anul 381, ca dată a morți lui Ulfila și să se fi încetățenit în istoriografie în mod greșit anul 383? Nu cunoaștem nici informația, legată de această miniatură, că ar fi vorba de Ulfila, și de unde a fost luată de cei care au întocmit legenda (explicația) ei în internet.

Miniatură, luată din: https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfila

Sinodul II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381 (1? mai – 9 iulie), s-a desfășurat la început sub președinția Patriarhului Meletie al Antiohiei (360-381), apoi a lui Grigore de Nazianz (începutul lunii iunie – 9 iunie) al Constantinopolului (380-381). Sinodul a fost reluat sub președinția lui Nectarie al Constantinopolului (iunie 381-397), care a prezidat faza finală a lucrărilor și redactarea Tomosului Doctrinar, cu definiția sau *expunerea dogmatică*, τὸ ἐκτθέν și anatematizarea tuturor ereziilor și a ereticilor, cf. *canonul 1*, din 381. Tomosul doctrinar s-a pierdut, conținutul său fiind cunoscut în rezumat, grație *Scrisorii sinodului local*, de la Constantinopol, din anul 382, trimisă Papei Damasus (366-384) și altor episcopi apuseni.[215]

---

[215] ***Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 242-246.**

2. *Manichaeism:*

Manichaean Painting of the Buddha Jesus depicts Jesus Christ as a Manichaean prophet. The figure can be identified as a representation of Jesus Christ by the small gold cross that sits on the red lotus throne in His left hand. Pictura maniheeană a lui Buddha Iisus îl înfățișează pe Iisus Hristos ca profet maniheic. Figura poate fi identificată ca o reprezentare a lui Iisus Hristos, prin crucea mică de aur cu care stă pe tronul de lotus roșu în mâna Sa stângă [*în dreptul inimii*, n.n.].

"Jesus Christ as a Manichaean Prophet", early 13th century. The figure can be identified as a representation of Jesus Christ by the small gold cross that sits on the red lotus pedestal in His left hand. Ink, colour, gold, and gold leaf on silk, 153.4 x 58.7 cm. Reference (in traditional Chinese):

„Iisus Hristos ca profet maniheian", începutul secolului al XIII-lea. Figura poate fi identificată ca o reprezentare a lui Isus Hristos prin crucea mică de aur care stă pe piedestalul de lotus roșu din mâna Sa stângă. Cerneală, culoare, aur și foiță de aur pe mătase, 153,4 x 58,7 cm. Referință (în chineză tradițională)

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Manichaeism

Lui Iisus Hristos i se acordă în Maniheism trei identități:
- a. Iisus Cel luminos;
- b. Iisus Mesia;
- c. Iisus patibilis (suferind).

Literatură:

Lieu, Samuel N.C. (1992). *Manichaeism in the Later Roman Empire and Medieval China*. Tübingen: Mohr Siebeck.
Beatty, Alfred Chester (1938). Charles Allberry (ed.). *A Manichean Psalm-Book*, Part II. Stuttgart.
Beausobre, de, Isaac (1734–1739). *Histoire critique de Manichée et du Manichéisme*. Amsterdam: Garland Pub.
Baker-Brian, Nicholas J. (2011). *Manichaeism: An Ancient Faith Rediscovered*. London and New York. T&T Clark.

Ulfila, Wulfila (got.), Ulfilas sau Ourphílas (lat.),[216] Οὐλφίλας sau Οὐρφίλας, gotică Wulfila 𐍅𐌿𐌻𐍆𐌹𐌻𐌰 ca diminutiv Wulfs, Wölflein, respectiv Wolf (= lup, în germană), adică *lupușor*, (lupuț, în Ardeal), în aramaică (siriacă) *ʾurufilʾ*. * c. 310-383 sau 381?, † în Constantinopol, arian moderat[217]

Prin Antiohia a trecut și episcopul Goților Ulfila, 𐍅𐌿𐌻𐍆𐌹𐌻𐌰 – o legătură indirectă cu *Școala Teologică* de acolo – unde ar fi fost hirotonit întru arhiereu, în anul 341, de către Episcopul Eusebiu

---

[216] Ulfilas vel Vulfilas[1] vel Gulfilas,[2] vel Ulphilas (310-383) fuit vir Ecclesiae et episcopus Gothorum.
Constantio II iuvante, anno 350 Visigothos convertit in fidem Arianam. Interea Gothorum episcopus Gothicas litteras condidit, et scripturas Novi ac Veteris Testamenti in eandem linguam convertit. Antiochiae eum Eusebius Nicomediensis episcopum Gothorum consecravit.
[1] Iohannis Biclarensis Chronicon.
[2] Historia Gothorum Isidori.
Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Ulfilas
Vezi și: H. C. von Gabelentz, J. Loebe, Ulfilas: *Veteris et Novi Testamenti Versionis Gothicae fragmenta quae supersunt*, Leipzig, Libraria Schnuphasiana, 1843.
Carla Falluomini, *The Gothic Version of the Gospels and Pauline Epistles*. Cultural Background, Transmission and Character, Berlino, Walter de Gruyter, 2015 (Capitolo 1: "Wulfila and his context", pp. 4-24).
Peter J. Heather, John Matthews, *The Goths in the Fourth Century*, Liverpool University Press, 1991 (with the translations of selected texts: Chapter 5. The Life and Work of Ulfila, 124; 6. The Gothic Bible 145; 7. *Selections from the Gothic Bible* 163-185).

[217] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediţia a doua, vol. 1-3, Bucureşti, Edit. Inst. Biblic şi de Misiune al BOR, vol. 1, 1991, 677 p. (editat 1992), pp. 107-110. Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 860-861. Auxentius von Dorostorum, *De vita et obitu Ulfilae,* în: Roger Gryson (ed.): *Scripta Arriana Latina.* Pars 1: *Collectio Veronensis. Scholia in concilium Aquileiense. Fragmenta in Lucam rescripta. Fragmenta theologica rescripta*. Brepols, Turnhout 1982 (= *Corpus Christianorum*, Series Latina 87), pp. 160-166 (= *Dissertatio Maximini* 23-41). Roger Gryson (Hrsg.): *Scolies ariennes sur le concile d'Aquilée*. Éditions du Cerf, Paris 1980, pp. 236-251 (= Dissertatio Maximini 42-63).Bruno Bleckmann, Markus Stein (ed.): Philostorgios: *Kirchengeschichte*. Band 1: Einleitung, Text und Übersetzung; Band 2: *Kommentar* (= Kleine und fragmentarische Historiker der Spätantike. Modul E 7). Schöningh, Paderborn, 2015. Ernst Albrecht Ebbinghaus: *Ulfila(s) oder Wulfila*, în: *Historische Sprachforschung*. Band 104, 1991, pp. 236-238.Wilhelm Streitberg (Hrsg.): *Die Gotische Bibel*. Erster Teil. *Der gotische Text und seine griechische Vorlage*. Mit Einleitung, Lesarten und Quellennachweisen sowie den kleinern Denkmälern als Anhang, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1908. Frederick Lauritzen: *The Gothic Psalter between Crimea and Bologna*, în: *Revue des Etudes Tardo-Antiques*. 9, 2019, pp. 109-120. Frederick Lauritzen: *Nonnos and Wulfila*. In: *Parekbolai*. 9, 2019, pp. 19-30.Wolfgang Krause: *Handbuch des Gotischen. Handbücher für das germanistische Studium*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1963, 2., verbesserte Auflage – mit Textproben aus verschiedenen Handschriften und mit umfangreichem Wörterverzeichnis.Vezi: *Browse the Gothic Bible*, în: http://www.wulfila.be/gothic/browse/ Wilhelm Streitberg (1864-1925), *Gotisches Elementarbuch*. 5./6. Aufl. Winter, Heidelberg, 1920, 307 p. (EA 1897), online.

al Nicomidiei, iar din 338 și Patriarh al Constantinopolului. Ulfila a fost hirotonit Episcop al creștinilor din „Țara Goților”, *Bischof der Christen im gotischen Land*.[218] Hirotonia întru arhiereu a avut loc la Antiohia, unde Eusebiu se afla prezent la un sinod local arian. Alți istorici sunt de părere că ar fi fost totuși hirotonit episcop la Constantinopol și doar a participat la sinodul din Antiohia. Ulfila se trăgea din ramura ostrogoților sau goților răsăriteni, numiți Tervingi, Terwingen (germ.), adică *locuitori ai pădurilor* și s-au stabilit după *Retragerea Aureliană*, din Dacia Romană, în anul 275, în Muntenia de astăzi, după ce, inițial, aceștia s-au despărțit de Greutungi (Greutungen, germ., locuitori ai stepei, care au rămas în nordul Mării Negre, de-a lungul Niprului), noul teritoriu numindu-l Gutþiuda (Guthiuda, Got(h)ia, *în gotă*), Gothien (germ.), Marca Gothica sau Gothia în latină, Γοτθία, Готия (rus.).[219] Aici au rămas, până la invazia hunilor, în anul 375, când s-au divizat și dispersat în mai multe grupări, iar cei care au putut,[220] s-au retras în teritoriile imperiale romane, din sudul Dunării, unde se simțeau protejați împotriva invadatorilor. Goții tervingi își atribuiau epitetul de „Vizi” (gotă), adică „cei buni și nobili”. Din tervingi au evoluat apoi *vizigoții* (goții de vest) și *micii goți* care se vor stabili pe teritoriile Imperiului Roman, în timp ce tervingii au rămas numai în *Barbaricum*, adică în regiunile din exteriorul frontierelor acestuia.[221] Tervingii au fost pentru prima dată menționați în documentele vremii, în anul 290/291 [cf. *XII Panegyrici Latini*, XI (III), 17, 1. Cuvântarea a XI-a din *Panegiricii Latini* a fost rostită cu ocazia aniversării zilei de naștere a celor doi împărați Dioclețian și Maximian, în anul 290/291: XI. Item eiusdem magistri Mamertini genethliacus Maximiani Augusti][222]

Nu se știe cât timp a stat Ulfila în Antiohia, dar se vede, că privitor la învățătura despre Sfânta Treime, a reușit să preia ideile moderate origeniste, așa cum a procedat și privitor la erezia ariană, cu formula ὅμοιος (= asemănător [cu Tatăl]), din partida sau gruparea omienilor sau *homoenilor*.

Ulfila a îndeplinit și funcții politice, de legat al regelui goților, pe lângă Împăratul Constanțiu (337-361), în Constantinopol, în anul 340. Așa a intrat el în legătură directă cu Marea Biserică și cu Patriarhul Eusebiu (338-341, din 318 la Cezareea Palestinei), fiind hirotonit episcop la vârsta canonică de 30 de ani. După revenirea în patria lui, Ulfila și goții creștini au fost mult persecutați de Atanaric (?-381), „regele aurului”, conducătorul goților tervingi, numit în sursele romane, al căror „foederati” era, *Judex potentissimus*, și care îl sprijinea pe uzurpatorul Procopius (326-d. 366),[223] împotriva împăratului Valens. Atanaric a fost un rival al lui Friþugairns (Frithurganus, „doritor de pace”), Fritigernus, conducător de oști ale vizigoților, în perioada de timp 370-380.[224]

Altă funcție politică, Ulfila a îndeplinit, după anul 348, când s-a stabilit în sudul Dunării, probabil la Νικόπολις, Nicopolis sau la Ντουροστόρουμ, Durostorum (Dârstor, Silistra), când a devenit și căpetenia administrativă a goților din Moesia.

Opera principală a lui Ulfila a fost *Biblia Gotă* sau Biblia lui Ulfila, folosind Septuaginta, pentru Vechiul Testament, pe care a început să o traducă, după ce a revenit de la Antiohia și de la Constantinopol, în Muntenia, probabil în părțile Buzăului. În acest scop, el a creat alfabetul got.

---

[218] Eike Faber: *Von Ulfila bis Rekkared. Die Goten und ihr Christentum*. Steiner, Stuttgart 2014, p. 79u. Vezi și linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfila

[219] A nu fi confundată Țara Goților din nordul Dunării (Muntenia, Oltenia, Dobrogea), cu Gothia, Γοτθία, Готия, din sudul peninsulei Crimeea, din care a evoluat ulterior Principatul bizantin de Theodoro, Θεοδόρο, Феодоро (rus.), d. 1204-1475, cu capitala la Doros, Mangup.

[220] Herwig Wolfram: *Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts*. Entwurf einer historischen Ethnographie. 4. Auflage, München, 2001, p. 35 mit Verweis auf abweichende Etymologie in Anm. 10; zum Namenkundlichen vgl. auch Barbara Scardigli: *Greutungen*. In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* (RGA). 2. Auflage. Band 13, Walter de Gruyter, Berlin/New York 1999 (kostenpflichtig abgerufen über GAO, De Gruyter *Online*).

[221] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Terwingen

[222] Michael Mause: *Die Darstellung des Kaisers in der lateinischen Panegyrik*. Steiner, Stuttgart, 1994. *Panegyrici Latini*. Lobreden auf römische Kaiser. Lateinisch und deutsch. Eingeleitet, übersetzt und kommentiert von Brigitte Müller-Rettig. Band 1: Von Diokletian bis Konstantin. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2008.

[223] A nu fi confundat cu Procopius din Cezareea (c. 500-c. 565), din timpul lui Justinian. Se afirmă că uzurpatorul Procopius ar fi fost văr de mamă cu Iulian Apostatul, motiv pentru care s-a și declarat împărat, în data de 28 sept. 365, în Tracia și Bitinia, dar a fost prins de Valens în bătălia de la Thyatira și executat în data de 27 mai 366. Vezi: https://ro.wikipedia.org/wiki/Procopius

[224] Vezi: https://ro.wikipedia.org/wiki/Athanaric, precum și: https://ro.wikipedia.org/wiki/Fritigern

Înainte de Ulfila, goţii foloseau *alfabetul runic* (sec. II-XIV), cu diferite versiuni și variații, un amestec de litere, din diferite alfabete.[225] Nu se ştie, dacă Ulfila a făcut o traducere integrală a Bibliei sau numai una parțială, ea fiind folosită și pentru uzul liturgic, în bisericile de limbă gotă. Amintim doar „Tatăl nostru" în limba gotă. Un lucru ar fi sigur, că Ulfila n-a tradus cele patru *Cărți ale Regilor*, din Vechiul Testament, pentru a-și proteja conaționalii, care, și așa erau războinici, și nu voia să fie și prin aceste texte scripturistice animați la acțiuni de luptă. Se afirmă că Ulfila a terminat de tradus Biblia Gotă în *Nicopolis ad Istrum*, Νικόπολις ἡ πρὸς Ἴστρον.[226] Biblia lui Ulfila a fost folosită de toate triburile germanice și a circulat în numeroase copii-manuscrise. Cel mai cunoscut, este manuscrisul „în purpură" *Codex Argenteus Upsaliensis*, din sec. V-VI, din care lipsește o foaie (folio) „Speyer-fragment", cuprinzând Evangheliile, păstrat în Biblioteca Universitară din Uppsala (Suedia), la care mai putem aminti și alte manuscrise sau fragmente: *Codex Ambrosianus* A, până la Codex Ambrosianus E (Skeireins, *Scrisori* și *Neemia*); *Codex Carolinus*, cu Epistola către Romani; *Codex Vaticanus Latinus 5750* (Skeireins); *Codex Gissensis*, cu fragmente din Evanghelia după Luca; *Fragmenta Pannonica*, o placă de metal, groasă de un milimetru, cu versete din Evanghelia după Ioan.[227]

Privitor la celelalte lucrări, atribuite Episcopului Ulfila, noi rămânem prudenți, pentru că istoricii germani au încă rezerve privitoare la paternitatea lor (vezi *Anexa*, de la sfârșitul acestei prezentări).

1. În ceea ce privește formația intelectuală și educația lui Ulfila, este contestată legătura acestuia, cu Episcopul Teophilos Bosporitanus „al Goției", participant la lucrările Sinodului I Ecumenic, din anul 325, știre răspândită de istoricul Socrate Scolasticul (380-439), din Constantinopol, Socrates Scolasticus – *Historia ecclesiastica* [în șapte cărți, privind anii 305-339], Σωκράτης ὁ Σχολαστικός, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, II, 41. Socrate a confundat Gothia din Crimeea, unde a păstorit Teofil, cu aceea din Muntenia sau Marca Gothica.[228] Despre Ulfila se știe că stăpânea limbile gotă, latină, greacă și cu siguranță și paleoromâna, străromâna sau daco-româna, în faza ei de trecere, de la limbile dacă și latină vulgară, la cea românească.[229]

Mai există și alte contestări, privitoare la afirmațiile istoricilor bisericești antici, despre viața, activitatea și „ortodoxia" lui Ulfila.[230]

---

[225] Helmut Arntz: *Handbuch der Runenkunde*. Zweite Auflage. Niemeyer, Halle/Saale 1944. (Reprint: Ed. Lempertz, Leipzig, 2007);
René Derolez: *Runica Manuscripta*. The English Tradition. De Tempel, Brugge, 1954 (Standardwerk über die „Buchrunen");
Alfred Becker: Franks Casket, *Zu den Bildern und Inschriften des Runenkästchens von Auzon. Sprache und Literatur*. Regensburger Arbeiten zur Anglistik und Amerikanistik. Bd. 5. Hans Carl, Regensburg, 1973;
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Runen

[226] Frederick Lauritzen: *The gothic Psalter between Crimea and Bologna*. In: *Revue des Etudes Tardo-Antiques*. 9, 2019, pp. 109-120;
Wilhelm Streitberg (Hrsg.): *Die Gotische Bibel. Erster Teil. Der gotische Text und seine griechische Vorlage. Mit Einleitung, Lesarten und Quellennachweisen sowie den kleinern Denkmälern als Anhang*, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1908;
Elfriede Stutz: *Das Neue Testament in Gotischer Sprache*. In: *Die alten Übersetzungen des Neuen Testaments, die Kirchenväterzitate und Lektionare – Der gegenwärtige Stand ihrer Erforschung und ihre Bedeutung für die griechische Textgeschichte*: Kurt Aland (ed.). Arbeiten zur neutestamentlichen Textforschung. 5. Auflage, De Gruyter, Berlin/Boston 1972 (Reprint 2011, pp. 375-402;
Piergiuseppe Scardigli: *Frühe Bibelübersetzungen: Gotisch*, în: Harald Kittel (ed.) Übersetzung-Translation-Traduction: An International Encyclopedia of Translation Studies. Mouton de Gruyter, Berlin/New York, 2007, pp. 2363-2366 (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 26, 2).
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfilabibel

[227] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfilabibel
Textul de la *Tatăl nostru*, Mt. 6, 9-13 se află în *Codex Argenteus*, în fol. 4 recto, ultima propoziție și pe folio 5 verso, rândurile 1-12.

[228] Vezi *Anexa* despre Ulfila, de la sfârșitul acestei prezentări: Wilhelm STREITBERG (1864-1925), *Gotisches Elementarbuch*. 5./6. Aufl. Winter, Heidelberg, 1920, 307 p. (EA 1897), online, p. 19.

[229] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediţia a doua, vol. 1, 1991, p. 108.
Remus Rus, Dicţionar enciclopedic de literatură creştină..., pp. 860-861.

[230] Vezi *Anexa* despre Ulfila, de la sfârșitul acestei prezentări: Wilhelm Streitberg (1864-1925), *Gotisches Elementarbuch*. 5./6. Aufl. Winter, Heidelberg, 1920, 307 p. (EA 1897), online, p. 19.

2. Sozomen, Σωζομενός, Sozomenus (400-450), *Historia ecclesiastica*, Εκκλησιαστική Ιστορία (în nouă cărți), VI, 37, n-ar avea dreptate, prin afirmația că Ulfila a participat la Sinodul arian din Constantinopol, din anul 360, numai din nebăgare de seamă.

3. Theodoret Episcop de Cyr, Θεοδώρητος ο Κύρου (393-458), *Historia ecclesiastica*, Εκκλησιαστική Ιστορία (în cinci cărți, 325-429, cu o prezentare sistematică, dogmatico-istorică a învățăturii Bisericii, în cartea a cincea), IV, 33, nu are dreptate, afirmând că goții ar fi rămas ortodocși, până în anul 376, adică până la invazia hunilor în fosta Dacie Romană, din anul 375. Abia, în anul 376 ar fi trecut aceștia la arianismul moderat, a *homoenilor*, la insistența lui Eudoxiu al Constantinopolului (360-370), care l-ar fi mituit și determinat pe Ulfila să accepte și să semneze mărturisirea de credință ariană. Afirmația este greșită, pentru că în anul 376, Eudoxiu era deja mort de șase ani, urmașul său fiind Demofil al Antiohiei (370-380, la Antiohia între 358-359). Theodoret avea rezerve față de Eudoxiu, pentru că era arian, a fost și Patriarh al Antiohiei, de unde a fost depus din scaun, după un an de păstorire. Este probabil și o reflectare a antipatiei, pe care Theodoret i-o purta lui Eudoxiu. Theodoret de Cyr a fost ultimul mare reprezentant al Școlii din Antiohia.

Revenind la arianism, menționăm că el se împarte în trei grupe, care polemizau și se combăteau între ei, fiind însă toți împotriva dreptei credințe, de la Niceea, din anul 325.[231]

1. Arienii extremiști, radicali, anomei sau *anomieni*, ἀνόμοιος, negau consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl, adică Fiul nu este asemănător Tatălui *și în toate și nici după ființă*, καὶ κατὰ πάντα καὶ κατ'οὐσίαν, aveau în fruntea lor pe Ețiu sau Aetius și pe ucenicul său Eunomiu, devenit episcop de Cizic (360-394, alungat din scaun, se retrage la Constantinopol). Aceștia afirmau că Fiul este deosebit de Tatăl după ființă ἕτερος κατ'οὐσίαν, cunoscuți sub numele de heterousiaști. Ulterior au fost numiți eunomieni.

2. Arienii moderați sau semiarienii erau cei mai numeroși, ei susțineau că Fiul este asemănător în substanță, natură, fire, cu Tatăl ὁμοιούσιος τῷ Πατρὶ, asemănare substanțială sau *homiusieni*, reprezentați de Eusebiu al Nicomidiei, care era în fruntea lor, numiți eusebieni. Ei căutau o formulă teologică de compromis cu ortodocșii, ținând calea de mijloc între arienii extremiști și deciziile niceene.

3. A treia grupă de arieni erau *homienii*, care afirmau printr-o formulă neclară, că Fiul nu este asemenea, ci „asemănător cu Tatăl în toate" ὅμοιος τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα sau „asemănător cu Tatăl după Scripturi", ὅμοιος τῷ Πατρὶ κατὰ τᾶς Γραφάς. Ei au apărut după anul 358 și-l aveau în fruntea lor pe Acaciu de Cezareea, numiți după el acacieni.

Ortodocșii care observau deciziile de la Niceea, din anul 325 au fost numiți homousieni, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, „deoființă cu Tatăl" ori „consubstanțial cu Tatăl".

***Homiusienii* ὁμοιούσιος, în loc de ὁμοούσιος, homiousieni sau arienii moderați, care foloseau această formulă echivocă, în frunte cu puternicul Eusebiu al Nicomidiei, unde rezida și împăratul, au reușit în anul 328 să-l câștige de partea lor și pe Constantin I cel Mare, care apoi, la rugămintea de pe patul de moarte a sorei lui Constanția, a decis rechemarea din exil a lui Arie, a lui Secundus al Ptolemaidei, Πτολεμαΐδα (Grecia maced.), Teona de Marmarika, Μαρμαρική (Libia Cyrenaica, la Mediterană) și alți eretici exilați în Illyricum. Arie a dat în fața împăratului o mărturisire de credință echivocă, în numele ereticilor – dar nu pe aceea de la Niceea – iar Constantin I cel Mare i-a rugat pe episcopii ortodocși, să-l reprimească în comuniunea Bisericii. De menționat mai este și faptul că pentru împărat erezia ariană constituia „o dispută pentru un lucru de nimica".[232] Sosit la Alexandria, Sf. Atanasie cel Mare a refuzat rugămintea împăratului de-al reprimi în cadrul Bisericii pe Arie, până când acesta nu va accepta mărturisirea de credință niceeană. La fel a procedat și cu Eustatie al Antiohiei, Marcel al Ancirei etc. În anul 336, Constantin I cel Mare îi ordonase lui Alexandru al Constantinopolului (330-337) să-l primească el pe Arie în biserica lui, însă în ziua în care trebuia să aibă loc acest eveniment, ereziarhul a decedat, în vârstă de 80 de ani.[233]**

---

[231] *Istoria Bisericească Universală*, redactată de ... vol. I, pp. 234-235.
Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 457-476, mai ales p. 463.
[232] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 457-476, mai ales p. 463.
[233] Ibidem, p. 464.

Din cele trei grupe de arieni: heterousiani, extremiști, ἑτερο-ούσιος; homiusieni sau semiarieni, ὁμοι-ούσιος; homieni, ὁμοῖος κατὰ τᾶς γραφάς; după anul 357 a evoluat neoarianismul, cu influențe de la ultimele două partide, dinamica acestora reușind să-i elimine pe arienii extremiști, din prima grupă.[234]

Schismele și ereziile noi, provocate de arianism sunt:

1. *Schisma din Roma*, dintre grupa din jurul Papei Liberiu (352-366), exilat, și aceea a urmașului său Felix (355-365), soldată cu 137 de morți și lupte sângeroase. Adepții lui Felix îl aleseseră pe Damasus (366-384), în anul 366, iar cei ai lui Liberiu, pe Ursenus, care a fost trimis în exil.

2. *Schisma meletiană*, din Antiohia (360-415), dintre Meletie și Paulin. Tulburările au început cu sinodul arian din anul 330, care îl depuse pe Eustațiu (324-330), punând în locul lui un arian, pe Eulalios (331-332). Au urmat încă șapte patriarhi arieni, în Antiohia, cu păstorire de scurtă durată, până în anul 360, când a fost ales Meletie, tot arian, dar care, ca episcop, a mărturisit și aplicat credința ortodoxă niceeană. Partida hiperortodocșilor episcopului Lucifer din Calaris, din partida eustațienilor, îl aleseseră pe Paulin Patriarh al Antiohiei, hirotonit de Lucifer.

Au mai urmat încă patru antipatriarhi, până când abia Alexandru (414-424), în anul 415 a fost recunoscut de toate grupările, ca patriarh legitim și unic al Antiohiei.

3. Schisma lui Lucifer, de după anul 355, provocată de un rigorism exagerat al întemeietorului ei, care nu voia să aibă comuniune cu arienii moderați, reveniți la ordodoxie. Hiperortodocșii luciferieni s-au menținut până la mijlocul secolului al V-lea.

4. Erezia lui Marcel și a lui Fotin sau forma înnoită a Sabelianismului și Paulianismului. Marcel al Ancirei, † 374, era mare susținător al mărturisirii de credință (Simbolului) niceene, fapt pentru care arienii l-au depus la un sinod din Constantinopol, din anul 336. Părintele istoriei bisericești, Eusebiu de Cezareea sau Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου (263-341) l-a combătut în scris, iar un ucenic de-al lui Marcel, Episcopul Fotin de Sirmium, † c. 376, a fost respins atât de arieni, cât și de ortodocși, deoarece căzuse în *Samosatism*, fiind depus din treaptă, la primul Sinod arian, din Sirmium, din anul 351, fără ca ortodocșii să-l fi apărat.[235]

În total, la Sirmium, Σίρμιον, azi Sremska Mitrovica, Сремска Митровица (Serbia),[236] s-au ținut patru sinoade, toate dominate de arieni. În timpul exilului său în Illiric, Arie a intrat în contact cu mulți localnici și episcopi din zonă, făcând mult rău Bisericii. Între aceștia, îi amintim pe Valens, de Mursa (Osijek, Croația), Ursacius de Singidunum (Belgrad), Germinium de Sirmium. În prima fază adepții lui Fotin s-au numit Fotinieni, apoi Bonosieni, de la Episcopul Bonosie de Sardica, Sofia (380-390), care, în plus mai nega și faptul că *Maica Domnului este pururea fecioară*.[237]

5. Erezia lui Apolinarie (310-390) de Laodiceea, mare adversar al arianismului, a sfârșit prin a deveni el însuși eretic monofizit, autorul primei erezii hristologice. Apărând cu fervoare natura divină a lui Iisus Hristos contra arienilor, de prin anul 362, începe să aibă îndoieli față de natura umană a Acestuia, atacând deplina Lui fire umană și susținând Trihotomia, în locul Dihotomiei, adică omul ar fi compus din trup, σαρκς, suflet animal, ψυχῇ, suflet rațional, νοῦς; iar la Iisus Hristos, în locul sufletului rațional, a venit Logosul, Λόγος, El consistând din trup, suflet animal și dumnezeire (Logos): μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη (una este natura întrupată a Lui Dumnezeu Cuvântul).[238] Învățătura lui Apolinarie s-a numit *Sinusiasm*, amestecător de ființă, de la sunousia (σινυσίες) – *fără ființă*, χωρίς ουσία, (vezi și ουσὶα, ființă). Erezia s-a menținut până la Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon, după care s-a contopit cu monofizitismul.[239]

---

[234] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Arianismus.
[235] *Idem*, pp. 474-475. Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascǎ...*, vol. I, pp. 474-475.
[236] La Сремска Митровица, port la Dunăre, se află azi și cea mai mare închisoare din Serbia.
[237] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascǎ...*, vol. I, pp. 457-476, mai ales p. 475.
[238] Adolf Jülicher: „Apollinarios", în: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (RE). Band I,2, Stuttgart 1894, col. 2842-2844., aici col. 2843.
Karl Heussi: *Kompendium der Kirchengeschichte*. 16. Aufl. J.C.B. Mohr, Tübingen 1981, ISBN 3-16-141871-9, p. 99.
[239] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascǎ...*, vol. I, pp. 457-476, mai ales pp. 475-476.

Anexă pentru Ulfila,
Luat din:
Wilhelm STREITBERG (1864-1925), *Gotisches Elementarbuch*. 5./6. Aufl. Winter, Heidelberg, 1920, 307 p. (EA 1897), online, luat din: http://www.wulfila.be/lib/streitberg/1920/HTML/B021.html și http://www.wulfila.be/gothic/browse/ și https://de.wikipedia.org/wiki/Wulfilabibel

moier; als schärfste Wiedersacher der Orthodoxen waren sie von alters her den Homoiern willkommene Bundesgenossen.

Anmerkungen.

1. **Die Wulfilalegende.** Sokrates II, 41 sagt, Wulfila sei ursprünglich ein Anhänger jenes orthodoxen Gotenbischofs Theophilos gewesen, der am Konzil zu Nizäa teilgenommen habe; erst 360 sei er zur Kirchengemeinschaft der Arianer übergetreten. Diese Nachricht beruht wohl auf einer Verwechslung: Sokrates hat übersehn, daß Theophilos *Bosporitanus*, also Krimgote, nicht Westgote war. Dieser Irrtum über die Herkunft des Theophilos hat ihn offenbar veranlaßt, von dessen Bekenntnis auf das Wulfilas zu schließen. Sein Fehlschluß ist die Quelle einer ganzen Legendenbildung geworden. — Sozomenos VI, 37 spinnt denselben Faden weiter und behauptet, Wulfila habe nur aus Unbedacht an der Synode von 360 teilgenommen, sei aber trotzdem in der orthodoxen Kirchengemeinschaft verblieben. Erst als er 376 als Gesandter der von den Hunnen bedrängten Goten nach Konstantinopel gekommen sei, habe er aus politischen Gründen den Glauben des Kaisers angenommen. — Bei Theodoret IV, 33 sind die Goten bis zum Jahre 376 orthodox. Damals habe Eudoxios dem Kaiser geraten, sie zum Übertritt zu veranlassen. Nach der Weigerung der Häuptlinge habe Eudoxios durch Überredung und Bestechung Wulfila auf seine Seite gebracht; dessen Einfluß sei es gelungen, die sich Sträubenden zu gewinnen. Diese Behauptung scheitert schon an der Tatsache, daß Eudoxios bereits im Jahre 370 gestorben ist. — Die Passio S. Nicetae zeigt eine bemerkenswerte Entwicklung der Legende. In der ältern Fassung heißt es mit Benutzung von Sokr. II, 41: Τότε δὲ καὶ Οὐρφίλας ὁ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος πρῶτον μὲν ἑπόμενος Θεοφίλῳ ἐπισκόπῳ παρόντι καὶ ὑπογράφοντι τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, συνθεμένῳ[1]) δὲ καὶ τῇ γενομένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ usw., in der spätern dagegen: Οὔρφιλος δέ, διάδοχος μὲν τῶν ἀρχιερατικῶν θεσμῶν ἐχρημάτιζε Θεοφίλου, συμπαρὼν δὲ αὐτῷ πάλαι κατὰ τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ ἴσα φρονῶν, συνήδρευσεν ὕστερον καὶ οἷς ὅτ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ δευτέρα συνεκροτήθη σύνοδος. Wulfila ist hier völlig zum Orthodoxen geworden. Vgl. Kaufmann HZ 27,226 ff., C. Müller HZ 55,114 ff. und namentlich Delehaye Analecta Bollandiana 31,283 f.

2. **Die Bibelübersetzung und der 'Arianismus' Wulfilas.** Castiglione *Gothicae versionis epistolarum d. Pauli ad Galatas* etc. (1835) S. 63 ff. und Krafft Kirchengeschichte S. 345 ff. haben angenommen, daß die dogmatische Anschauung Wulfilas in der Übertragung von Ph 2,6 zutage trete. Sie habe seine Wortwahl bestimmt, wenn

[1]) Hs. P bietet συνθέμενος, auf W. bezüglich.

er οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήcατο τὸ εἶναι ἴcα θεῷ durch *ni wulwa rahnida wisan sik galeiko guþa* wiedergebe. Und in der Tat übersetzt *galeiks* sonst ὅμοιος. Ihm steht *ibna*· ἴcoc an zwei Skeireinsstellen gegenüber, vgl. 1,4 *ni ibna nih galeiks unsarai garaihtein* und namentlich 5,24 *ni ibnon ak galeika sweriþa usgiban.* Die Einwände, die Jostes PBB 22,186[1] und Kauffmann ZZ 30,96[1] gegen die Auffassung Castigliones und Kraffts erheben, vermögen nicht das Zeugnis dieser beiden Skeireinsbelege zu entkräften.

3. Wulfilas schriftstellerische Tätigkeit.

10 Neben seiner kirchlichen und politischen Wirksamkeit hat Wulfila auch eine rege schriftstellerische Tätigkeit entfaltet. Wie Auxentius berichtet hat er in gotischer, griechischer und lateinischer Sprache gepredigt und geschrieben: *plures tractatus et multas interpretationes*[1]) *volentibus ad utilitatem et ad aedificationem, sibi ad aeternam memoriam et mercedem post se dereliquid.* Philostorgios, Sokrates[2]) und Sozomenos erzählen übereinstimmend, daß Wulfila die gotischen Buchstaben erfunden und die h. Schriften übersetzt habe; Philostorgios mit der Einschränkung, Wulfila habe die Bücher der Könige unübersetzt gelassen, um den kriegerischen Sinn seines Volkes durch sie nicht noch stärker zu entflammen. Trotz der Schweigsamkeit unserer Hauptquelle, des Auxentius, kann füglich nicht daran gezweifelt werden, daß die namenlos auf uns gekommenen Bruchstücke einer gotischen Bibelübersetzung dem Werke Wulfilas angehören.[3]) Als einstiger Lektor, der durch sein Amt verpflichtet war, die Bibel beim Gottesdienst vorzulesen und für die des Griechischen Unkundigen auch zu übersetzen, war Wulfila auf sein großes Werk wohl vorbereitet.

Die Bibelübersetzung Wulfilas diente natürlich zum öffentlichen Gebrauch beim Gottesdienst. Dadurch begreift sich die Übertragung der g a n z e n Bibel; denn a l l e Bücher der h. Schrift wurden zur Zeit Wulfilas beim Gottesdienst verlesen; Lektionarien kamen erst seit dem 5. Jh. auf. Auch die L e s e z e i c h e n und die S c h r e i b u n g nach Sinnzeilen weisen auf gottesdienstlichen Gebrauch.

---

[1]) *Interpretatio* bedeutet in diesem Zusammenhang nur 'ἑρμηνεία, Kommentar', n i c h t 'Übersetzung', wie gewöhnlich (selbst noch von Vogt ADB 44,282 f.) behauptet wird. Vgl. auch Böhmer(-Romundt) Zeitschr. f. wiss. Theol. 46,234 ff.

[2]) Sokrates schließt die Bibelübersetzung an die Bekehrung des Goten Fritigerns an, als deren Folge er sie betrachtet.

[3]) Das hat Bon. Vulcanius 1597 zuerst ausgesprochen.

Daß die heilige Schrift auch bei den orthodoxen Goten während des Gottesdienstes in gotischer Sprache verlesen wurde, wissen wir durch Chrysostomos: Kurz nach Ostern 398/99 nahm er in der Paulskirche zu Konstantinopel an einem Gottesdienst teil, wo gotisch gepredigt wurde und gotische Bibeltexte zur Verlesung kamen. Vgl. hierüber die 8. Homilie MSG 63,499. Hierzu Kauffmann ZZ 30,151.

Anmerkungen.

Dem Wulfila fälschlich zugeschriebene Werke.

1. Das Opus Imperfectum in Matthaeum (MSG 56), das Bruchstück eines unter dem Namen des h. Chrysostomos gehenden, im MA weit verbreiteten lat. Matthaeus-Kommentars von ausgesprochen arianischer Färbung ist 1887 von G. Salmon (Dictionary of Christ. Biography 4,510) nach dem Vorgang Maßens dem durch seine Disputation mit Augustin bekannten Gotenbischof Maximin zugeschrieben worden. Zehn Jahre später hat Kauffmann (Beil. z. Allgem. Zeitg. 1897 Nr. 44), durch eine falsche Auffassung von Sp. 767 ff. verleitet, Wulfila als Verfasser angenommen; vgl. auch seine gleichfalls unrichtige Deutung von Sp. 896 (ZZ 30,431). Dagegen Streitberg in einem Vortrag der 44. Philologenversammlung zu Dresden, vgl. Verhandlungen S. 121 u. PBB 23,574 ff.; ihm hat sich Vogt HZ 42,318 ff. angeschlossen. Wie der Vortrag dartut, fällt das Op. imp. in eine Zeit, wo der Sieg der Orthodoxie entschieden ist, der Arianismus in den letzten Zügen liegt. Der Verfasser wurzelt in der röm. Kultur, ist aber mit germ. Verhältnissen wohl bekannt, wie Kauffmann (ZZ 31,451 ff. 32,464 ff.) gezeigt hat. Daß er zur Partei der Homoier gehört, hat schon Salmon dargetan. In der Handhabung der allegorisierenden Methode steht der Verf. der alexandrinischen Schule nahe, vgl. Jülicher Gleichnisreden Jesu 1,239. Die Heimat des Werkes suchen Böhmer(-Romundt) Zeitschr. f. wissenschaftl. Theol. 46,361, Paas Das Opus imperfectum in Matthaeum, Freiburger Diss. (Tübingen 1907) in den lateinischen Donauprovinzen, während Bouvy (Revue Augustinienne 3,1903, S. 289—313) für Nordafrika eintritt und an die Zeit nach 525 denkt, da in diesem Jahre durch das Konzil von Karthago der Arianismus endgültig aus seiner Stellung verdrängt worden war (S. 309).

Eine kritische Ausgabe des Op. imperf. bereitet Kauffmann vor. Sie ist ein dringendes Bedürfnis, da der ursprüngliche Text durch Ausmerzung häretischer und Einfügung orthodoxer Stellen sehr gelitten hat. Am freiesten von Änderungen ist nach Kauffmanns Feststellung die Ausgabe Venedig 1503 und die auf ihr beruhende des Erasmus (Basel 1530), während Migne den kritiklosen Druck Montfaucons wiederholt; vgl. die wertvolle

4. Şcoala din Edessa, ܐܘܪܗܝ (aramaică, Urhoy), Ἔδεσσα, (azi Şanlıurfa sau Urfa, Turcia)

A fost între anii 363-489 și locul provizoriu de refugiu al Școli din Nisibis, după ce această localitate, împreună cu regiunea, din jurul ei au fost înglobate în Imperiul Sassanid. A mai fost numită și „Școala perșilor”.[240] Numai că tradiția școlară și de învățământ, sunt în Edessa mult mai vechi decât anul 363, când Sf. Efrem Sirul a strămutat aici Școala din Nisibis. Mai ales teologia și medicina au fost predate la Școala din Edessa. La Edessa, Tațian (c.120-?) a scris *Diatessaronul* și tot aici a fost tradusă *Biblia în siriacă* (aramaică), numită *Peșitta*, sec. IV-V. Primul episcop al Edessei, Palut a fost hirotonit de către Serapion al Antiohiei (190/1-211/12), pe la anul 200.[241]

La nucleul școlar, existent deja la Edessa, Sf. Efrem Sirul a mutat aici Școala din Nisibis, reorganizând-o și rămânând în fruntea ei încă zece ani, până în anul 373, când a decedat, urmându-i Qijore. Alături de Sf. Efrem Sirul (c.306-373), alți reprezentanți ai Școlii din Edessa au fost Episcopul Ibas de Edessa (435-457), Episcopul Teodor de Mopsuestia (392-428), din Antiohia etc. În anul 489, Împăratul Zenon (474-475 și 476-491), a dispus închiderea Școlii din Edessa, din cauza tendințelor ei nestoriene. În aceste condiții, Școala a fost din nou mutată la Nisibis unde a ajuns să câștige în importanță și faimă, mai ales că perșii renunțaseră să-i mai persecute pe creștini.

5. Școala din Nisibis, ܨܘܒܐ, Ṣōbā (aramaică sau siriană), Νίσιβις (azi Nusaybin, Mardin, Turcia), sec. IV-VIII [242]

Tradiția spune că Nisibis a fost încreștinat de Tadeu și Mari, doi dintre cei 72 de ucenici, iar primul episcop cunoscut este Iacob (290-338). În anul 410, Nisibis a devenit mitropolie, având mai multe eparhii sufragane, fiind pe locul al treilea în ordinea scaunelor nestoriene: Seleucia-Ktesiphon și Beth-Lapat (siriacă), iar în persană Gundishapur,[243] Iran. După anul 431, mitropoliții de Nisibis

---

[240] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Schule_von_Edessa
Brock, Sebastian P. (2005). "The Theological Schools of Antioch, Edessa and Nisibis". Christianity: *A History in the Middle East*. Beirut: *Middle East Council of Churches*. pp. 143-160;
Drijvers, Hendrik J. W. (1995). "The School of Edessa: Greek Learning and Local Culture". Centres of Learning: Learning and Location in Pre-Modern Europe and the Near East. Leiden: Brill. pp. 49-59;
Griffith, Sidney H. (2002). "Christianity in Edessa and the Syriac-Speaking World: Mani, Bar Daysan, and Ephraem, the Struggle for Allegiance on the Aramean Frontier". Journal of the Canadian Society for Syriac Studies. 2: 5-20;
Griffith, Sidney H. (2003). "The Doctrina Addai as a Paradigm of Christian Thought in Edessa in the Fifth Century" (PDF). Hugoye: Journal of Syriac Studies. 6 (2): 269-292.

[241] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 202-204; 682; 802-803.

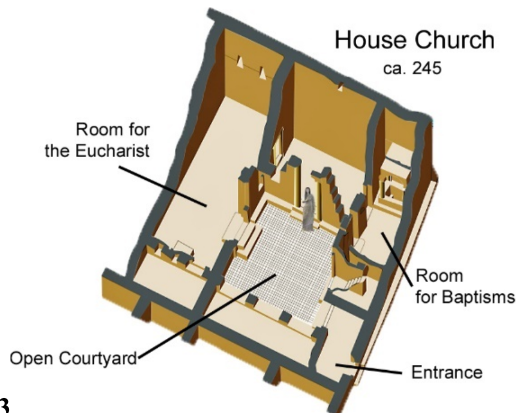
[242] Gerrit J. Reinink: *Edessa Grew Dim and Nisibis Shone Forth. The School of Nisibis at the Transition of the Sixth-Seventh Century.* In: Jan-Willem Drijvers, Alasdair A. MacDonald (ed.): *Centres of Learning. Learning and Location in Pre-Modern Europe and the Near East* (Brill's Studies in intellectual history; Bd. 61). Brill, Leiden, 1995, pp. 77-89.

[243] Gundishapur a fost al doilea și cel mai important oraș din Imperiul Persan, după capitala Seleucia-Ktesiphon. Aici se afla și *Palatul Reședinței de vară* și *Academia Imperială* din Gundishapur, adică centrul intelectual al Dinastiei Sasanizilor. Academia a fost fondată în anul 271 și a dăinuit până în secolul al X-lea, ajungând sub stăpânire musulmană, din anul 651. Această instituție a mai adăpostit și o *Bibliotecă* imensă și un *Spital* experimental, unde profesorii și studenții de la medicină, puteau să predea, să explice, respectiv să învețe modul de manifestare al bolilor și metoda de prevenire și de tratament al acestora. Aici se predau și se învățau nu numai cunoștințe de teologie, ci și de medicină, filosofie, filologie, astronomie, matematică și celelalte științe, nu numai din Persia, ci și acele din India, China, pe lângă cele din Egipt și grecești. Mai cu seamă, sub Chosrau I (531-579) Academia Imperială atinsese maxima ei formă de dezvoltare. Învățații creștini greci, sirieni (și mulți eretici) etc., prigoniți în Imperiul Roman, s-au refugiat în Persia, contribuind la dezvoltarea academică și culturală a științelor de acolo, prin includerea lor în sistemul de învățământ al Academiei din Gundishapur. Șahinșahul îi obliga pe acești învățați să traducă texte din greacă, arameică, chineză, sanscrită etc., în persana *pahlavi* (limba persană, din partea centrală a Imperiului Persan). Medicii chinezi au dezvoltat acolo „medicina plantelor”. Mulți învățați au fost însă decepționați de modul în care erau tratați de autorități, în Imperiul Persan, preferând să se întoarcă în patriile lor. Așa a fost cazul și cu cei șapte filosofi neoplatonici, refugiați în Persia, în anul 531. În anul 532, aceștia au revenit în Imperiul Bizantin.
Literatură:
The Cambridge History of Iran. Bd. 3-4, Cambridge 1983ff.
George Ghevarghese Joseph, în lucrarea sa: *Crest of the Peacock*. Princeton University Press, 2000 (mit Referenz auf die Bedeutung der Akademie für die Mathematikgeschichte).

au fost nestorieni, Școala, de asemenea, încă din perioada când era la Edessa, motiv pentru care acolo a și fost închisă, în anul 489. După anul 489, la Nisibis a evoluat și s-a format leagănul teologiei nestoriene. Școala de la Nisibis, din anul 489 a fost organizată și protejată de mitropolitul nestorian local Barsumas sau Bar Sauma (420-490), fost elev al Școlii din Edessa și de Episcopul Maanes de Hardashir.[244] Foarte bun diplomat, Barsumas a reușit nu numai să asigure protecția imperială persană, pentru Școala din Nisibis, dar și a întregii Biserici Nestoriene, din acest imperiu, folosindu-se de relațiile de dușmănie ale împăratului persan, față de puterea imperială bizantină.[245]

Faima și prestigiul acestei Școli din Nisibis, redeschise în anul 489, sub conducerea lui Narsai a crescut și s-a răspândit repede, în întreaga lume creștină, încât Papa Agapet I (535-536) a vrut să fondeze la Roma un Seminar Teologic, după structura și modelul celui de la Nisibis, dar fără teologia nestoriană. Pentru a veni în ajutorul Papei Agapet I, Senatorul Cassiodor (485-580), fostul ministru al Regelui Teodoric cel Mare (451-526) a elaborat un plan de organizare al școlii. Moartea Papei, războiul cu goții (535-554) și alte probleme curente de la Roma, au zădărnicit realizarea acestei aspirații pontificale. Ce nu s-a realizat la Roma, a fost posibil la Vivarium, *Monasterium Vivariense*, în Calabria, de către același Cassiodor, în anul 554, care a clădit Mănăstirea și a fondat *Academia Mănăstirească* de acolo, după modelul celei de la Nisibis, pe moșia tatălui său, în anul 555.[246] Dar cel mai mare admirator al Școlii de la Nisibis a fost Junillus Africanus (floruit 541-549), Quaestor sacri palati, din Constantinopol, cunoscut pentru traducerea în latină a lucrării de exegeză biblică, *Instituta regularia divinae legis*, a Mitropolitului nestorian Paul Persul din Nisibis (551-571), de care a fost foarte influențat. Lucrarea rezumă stilul de interpretare exegetică al Școlii din Nisibis, este concepută în spirit aristotelic și influențată de lucrările lui Teodor de Mopsuestia și de Școala Antiohiană.[247] După anul 632, adică după începutul invaziei arabo-islamice, școala se va mai menține câtva timp, apoi va decădea pe încetul, mai ales după înființarea Școlii Nestoriene de la Seleucia-Ktesiphon și creșterea influenței acestea. Un mare cutremur, din secolul al VIII-lea, cu distrugerile, pe care le-a provocat, a grăbit și el sfârșitul acestei școli prestigioase.[248]

1

2

3

1. Dura Europos, Δοῦρα Εὐρωπός, Qal'at es-Salihiye (arab.), Siria de nord-est, pe malul drept al Eufratului, pe *Drumul mătăsii*, în satul actual Sälihijah, un desen frescă murală *Vindecarea paraliticului*, Ioan 5, 8: „Iisus i-a zis: 'Ridică-te, ia-ți patul și umblă!' " Este un desen frescă, în domus ecclesiae „casa-biserică", Hauskirche, *House church*, datând din secolul III, contemporan cu desenele din catacombele Romei. Sasanizii au distrus Dura Europos, în anul 258 d.Hr.
Steh auf, nimm deine Bahre und geh: Fresko-Zeichnung von 232, Dura Europos.
© Foto: *Yale University Art Gallery* (*Fresko aus dem syrischen Dura Europos*).

Luat din: https://www.herder.de/cig/cig-ausgaben/archiv/2018/1-2018/christsein-auf-arabisch/

Friedrun R. Hau: *Gondeschapur. Eine Medizinschule aus dem 6. Jahrhundert n. Chr*. In: Gesnerus XXXVI/1979, pp. 98-115. Heinz Herbert Schöffler: *Die Akademie von Gondischapur. Aristoteles auf dem Wege in den Orient*. Mit einem Geleitwort von Friedrich Hiebel. 2. Aufl., Stuttgart, 1980 (= Logoi 5), Culture of Iran; The Medical Sciences in the Avesta, by: Ahmad Noori, în: https://www.iranchamber.com/culture/articles/medical_sciences_avesta.php
vezi și: https://de.wikipedia.org/wiki/Akademie_von_Gundischapur

244 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 605-606, 108.

245 *Idem*, p. 108.

246 Günter Ludwig: *Cassiodor. Über den Ursprung der abendländischen Schule.* Frankfurt a. M. 1967, S. 1, 37, 74, 160, 165.

247 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 669.

248 Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Schule_von_Nisibis

2. Dura Europos, ruinele domus ecclesiae, rovine della casa-chiesa cristiana: „L'edificio si componeva di una casa, congiunta ad una grande stanza che funzionava come sala riunioni per la primitiva comunità cristiana. Gli affreschi superstiti del battistero sono probabilmente la più antica rappresentazione pittorica cristiana. Possiamo vedere il "Buon Pastore" (iconografia molto apprezzata nel mondo classico), la "guarigione del paralitico" ed il "Cristo che cammina sulle acque, insieme a Pietro". Queste prime rappresentazioni di Gesù Cristo, risalirebbero al 235."

Luat din: https://it.wikipedia.org/wiki/Dura_Europos

Ulrich Mell: *Christliche Hauskirche und Neues Testament*. Die Ikonologie des Baptisteriums von Dura Europos und das Diatessaron Tatians (= Novum Testamentum et Orbis Antiquus. Band 77). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2010.

Michel Rostovtzeff: *Dura and the Problem of Parthian Art*. In: *Yale Classical Studies*. Band 5, 1935, pp. 155-304.

3. Dura Europos, domus ecclesiae, desen izometric, Die älteste Kirche der Welt / Cea mai veche biserică din lume; datând din anii 232/233. Acolo s-a găsit și o monedă din anul 241.

Die Grenzfestung Dura Europos (Tell es-Salehiye, Syrien) am mittleren Euphrat war ein wichtiger Punkt im System der Handelwege nach Zentral- und Ostasien (s. Karte Seidenstraßen). Als Besitzer wechselten Römer und Parther. Die Sasaniden zerstörten Dura 256 n. Chr. Bauten, Kunstwerke und Inschriften aus Dura liefern Einblicke in die Kultur der Zeit (Synagoge, christliche Hauskirche, Tempel syrischer Götter).

Perkins, A.: *The art of Dura-Europos*. Oxford, 1973.

Rostovtzeff, M. I.: *Dura and the problem of Parthian art*. In: *Yale Classical Studies* (New Haven), vol. V, 1935, pp. 155-304.

Ausgrabungen in Dura-Europos2. von Paul Koschaker, în OLZ, XXXIII/3, März, 1930/12, p. 162 și *online*.

C. Hopkins: *The Christian Church*. In: *The excavations at Dura-Europos*: conducted by Yale University and the French Academy of Inscriptions and Letters. Preliminary Report of the Fifth Season of Work, October 1931–March 1932. Yale University Press, New Haven, 1934, S. 238-288.

6. Școala Teologică Asiriană (Nestoriană) de la Seleucia, nu din Ktesiphon [Σελεύκεια – Κτησιφῶν, Seleucia – Ctesiphon ad Tigridem (lat.), ܡܚܘܙܐ (ebraică și siriană, Machuza sau Machoza „în orașe" [trad.]), المدائن (al-Madāʾin arabă, *în orașe*)], fondată în a doua jumătate a secolului al V-lea, după Ephesinum, din anul 431

Ktesiphon menționat în *Ezdra 8, 17*: și i-am trimis la căpeteniile din ținutul Casifia și am pus în gura lor cuvintele pe care să le grăiască lui Ido și fraților săi noatinei din ținutul Casifia, ca să ne aducă nouă cântăreți pentru templul Dumnezeului nostru.
compară cu: Ezr. 8, 15-20.

Orașele Seleucia-Ktesiphon au fost centrul Bisericii Asiriene, numită pe nedrept „nestoriană", până în secolul al VIII-lea, când scaunul catolicosului patriarh a fost mutat în orașul nou construit Bagdad, pe locul unui sat asirian.[249] Prin denumirea Casifia (heb. ' סְפְיָא Kâsifyâ), însemnând în ebraică *locul argintarilor* sau *loc argintiu, albicios*, unde au trăit leviții și slujitorii Templului, în timpul Exilului Babilonic, menționată în Ezr. 8, 17, istoricii identifică pe aceste locuri metropolele de mai târziu Seleucia-Ktesiphon. Cele două metropole sunt situate într-o zonă cu pământuri fertile, din mijlocul Mesopotamiei (Irak), cu vegetație bogată, brăzdată de ape, lacuri, insule, lunci și mlaștini, alimentate de fluviile Tigru și de Eufrat.

Seleucia pe Tigru a fost fondată în anul 305 î.Hr., de Diadohul Seleukos I. Nikator, Σέλευκος Νικάτωρ, devenit fondatorul Imperiului Seleucid (312-64 î.Hr.) și primul său împărat (312-281). Seleucia, alături de Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου ή Αντιόχεια η Μεγάλη (azi Antakya, Turcia), au devenit capitalele, cu reședința principală a Împăraților Seleucizi, orașul cunoscând o înflorire ascendentă. În toamna anului 165 d.Hr., Seleucia a fost asediată, cucerită și prădată de trupele militare romane, sub conducerea lui Gaius Avidius Cassius (135-175), un uzurpator, care, pentru scurt timp, în anul 175, a condus Egiptul și Siria, Seleucia fiind distrusă. Prin căderea Seleuciei, s-a pus astfel capăt și helenismului în Mesopotamia. Orașul decăzuse, era lipsit de apărare și de fortificații, cu toate că, încă la sfârșitul secolului al II-lea, în Seleucia se mai băteau monede, centru de gravitate trecând dincolo de Tibru, la Ktesiphon.[250]

---

[249] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 151.

[250] Luat: https://de.wikipedia.org/wiki/Seleukia-Ktesiphon
Compară cu: Clark Hopkins (Hrsg.): *Topography and Architecture of Seleucia on the Tigris*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan, 1972.

Originea orașului Ktesiphon nu este stabilită cu preciziune, cu atât mai mult, cu cât cuvântul pur grecesc Κτησιφῶν, ar însemna un nume de persoană sau ar putea fi și o degenerare a unei forme verbale de toponim. Orașul este situat la c. 35 km sud-est de Bagdad, pe malul stâng al Tigrului, vis-à-vis de Seleucia (de pe malul drept), pe o importantă rută comercială, pe *Drumul Mătăsi*, localitate extinsă pe o suprafață de 30 km^2. Încă în secolul al II-lea î.Hr., împărații parți, din Dinastia *Arsacidă* (mijlocul sec. III îdHr. – 224 d.Hr.), au ridicat orașul Ktesiphon la rangul de reședință imperială principală și de iarnă, ca replică orientală (persană) la grecescul Polis, Seleucia. La rândul său, și Seleucia a fost reședință imperială principală, alături de Antiohia pe Orontes, în timpul împăraților seleucizi (312-64 î.Hr.). Ktesiphonul a continuat să înflorească și sub dinastia împăraților *Sasanizi*, care au urmat Arsacizilor (224-651). În cazul Ktesiphonului, trebuie folosită forma plurală de „orașe", nu *oraș*, pentru că aici este vorba de un conglomerat de localități, cel puțin cinci, care s-au format în jurul său, pentru că mulți nobili locali, învățați, dascăli, comercianți, manufacturi, ateliere de bătut monede, funcționari, scribi și angajații de la Palatul Imperial – nu mai vorbim de armată – etc., doreau ori trebuiau să stea în apropierea reședinței imperiale. Ktesiphon a continuat să se dezvolte și să înflorească și sub Sasanizi, devenind o metropolă, locuitorii ajungând la cifra de o jumătate de milion. În anul 283 a fost cucerit de romani, care au mai asediat de multe ori Ktesiphon, ultima oară în anul 591. Ultimul conflict cu bizantinii a avut loc sub Heraclie (610-641), în anul 628, lui urmându-i expansiunea islamică arabă la perși, începând cu anul 636. Arabii musulmani au cucerit, distrus și prădat în mod barbar orașul. Un guvernator local de Seleucia-Ktesiphon, Salmān al-Fārisī (sec. VII, primul zoroastrian pers, convertit la islam) a fost un reprezentant de seamă al gnosticismului islamic. La Ktesiphon se mai pot vedea încă ruinele palatului imperial sasanid – *reședința de iarnă* – Taq-e Kisra, lângă Mahuza, cu sala tronului în mijloc, numită și „Bolta lui Cosroe" (Șahihnșahul sassanid Cosroe I [531-579]) sau „Bolta din Ktesiphon". Construcția palatului nu a început sub șahinșahul Șapur I (240-272 d.Hr.), după cum s-ar susține, ci conform specialiștilor, abia prin anul 560, după ce șahinșahul Cosroe I i-a învins pe Hunii Albi sau *Hephthalites* și după ce acesta încheiase pace cu Imperiul Bizantin. În anul 637 palatul a fost cucerit de arabii musulmani, prădat și transformat o vreme în moscheie. Taq-e Kisra este o denumire de origine arabă, Kisra sau Kisrā, desemnînd noțiunea de Cezar, Împărat sau Kaiser. În persană numele palatului este: طاق کسری Ṭāq-e Kesrā sau ایوان کسری Ayvān-e Kesrā [Luat din: Taq-e Kisra – Wikipedia]. „Bei Mahuza liegt die Palastruine des Taq-e Kisra." [Lângă Mahuza este situată ruina Palatului Taq-e Kisra].

După anul 762, adică după ce a început să fie construit orașul Bagdad, Ktesiphon și Seleucia au decăzut în scurt timp, materialul de construcție al clădirilor de acolo, fiind transportat și refolosit în noul oraș.

Sub Arsacizi și Sasanizi, Ktesiphonul a devenit și centrul Bisericii Asiriene de Răsărit, o continuare a celui de la Edessa.[251]

În Ktesiphon, pe lângă creştinii asirieni, mai existau și comunități puternice de evrei și de manihei, fondatorul lor, „Profetul Mani" (216-274), născându-se în acest oraș. Chiar și după anul 762, catolicoșii-patriarhi asirieni de răsărit au continuat să fie întronizați în Catedrala Patriarhală din Kōẖé, Kôkê (Köke), o suburbie a orașului Ktesiphon, nu la Bagdad, noua capitală a *Califatului Abbasid* (749-1258).

Începuturile Școlii Teologice Asiriene, din Seleucia-Ktesiphon, trebuie căutate în a doua jumătate a secolului al V-lea, după toate probabilitățile, fiind situată în Seleucia, nu în Ktesiphon.[252] Patriarhul Asirian Acaciu (484-496) al Ktesiphonului a predat la această școală, după ce a părăsit

[251] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Seleukia-Ktesiphon
Jens Kröger: *Ctesiphon*. In: *Encyclopædia Iranica*. Bd. 6, pp. 446-448;
Wilhelm de Vries: *Der christliche Osten in Geschichte und Gegenwart* (= Das östliche Christentum. NF Bd. 12, ZDB-ID 531745-9). Augustinus-Verlag, Würzburg, 1951.
[252] Vezi: https://de.wikibrief.org/wiki/School_of_Seleucia-Ctesiphon

Școala din Edessa.[253] În *Cronica din Siirt* (sec. IX-XI), din care Arhiepiscopul Caldean Addai Sher de Siirt, Turcia (1902-1915) a publicat mai multe fascicole, cu textul arab și traducerea lui în franceză, în seria *Patrologia Orientalis*, PO, 1910 și 1919. Acolo este menționată și o legendă, privitoare la întemeierea Școlii din Seleucia-Ktesiphon.[254] Conform acestei legende, Școala ar fi fost întemeiată pe locul în care Patriarhul Asirian Mar Aba I (540-552) l-ar fi învins într-o dispută pe un zoroastrian, cu argumentele sale creștine. Tot în *Cronica din Siirt* se mai spune că Școala din Seleucia a fost restaurată și extinsă sub Patriarhul Mar Ezekiel de Seleucia-Ktesiphon (567-581). Un *Fragment de text*, rămas de la Episcopul și teologul nestorian Mar Barhadbshabba de Hulwan (oraș la frontiera Persiei cu Irakul), atribuie și el înființarea Școlii din Seleucia-Ktesiphon Patriarhului Mar Aba I.

Patriarhul asirian Mar Ishoʿyahb III, din Adiabene (649-659) intenționase să mute o parte din Școala de la Seleucia, la Mănăstirea nestoriană Beth Abe, ܒܝܬ ܥܒܐ, fondată de Rabban Iacob din Lașom, în jurul anilor 595, situată la c. 80 km nord-est, de Ninive, pentru a o proteja, în cazul în care Imperiul Sasanid ar fi cucerit de către arabii musulmani, după cum s-a și întâmplat.

Nivelul școlii era bun, din moment ce au avut loc și schimburi de dascăli și texte, între școlile din Seleucia și Nisibis. Astfel, Mar Aba I a studiat în Nisibis, înainte de-a preda în Seleucia. La fel și Mar Grigore de Kașkar (azi Wasit, în sudul Irakului, pe Tigru), înainte de-a ajunge Mitropolit de Nisibis, a studiat *Psalmii* în Seleucia. Patriarhul Mar Ishoʿyahb III a studiat în Nisibis.

Între anii 596-602, Mitropolitul Maruta al Calcedonului a fost *legat* al Împăratul Mauriciu (582-602), pe lângă Șahinșahul sasanid Chosroe II (590-628). Acesta a audiat și el prelegerile Școlii din Seleucia-Ktesiphon, făcând alumnilor diferite cadouri.

La sfârșitul secolului al VII-lea și începutul celui de al VIII-lea, la această școală a predat Mar Gabriel Arya, din Beth Qatraye (Katar), biblicist, avându-i ca alumni pe viitorii Patriarhi Mar Hanan-Ișo (685-692/700? și Mar Aba II (742-753), cu lucrări de filosofie.

***Reprezentanți ai Școlii din Seleucia-Ktesiphon, patriarhi, episcopi, dascăli și alumni*:[255]**

Patriarhul Mar Aba II [741-751, de Seleucia-Ktesiphon, fost Episcop de Kașkar (azi, al- Wasit)], alumnus;
Patriarhul Mar Aqaq, Acaciu (484-496), profesor;
Mar Cyrus Episcop de Edessa, sec. VI, director;
Bokhtisho, director, c. 600;
Gabriel Arya, din Katar- Beth Qaṭraye, profesor, finele sec. VII, rudenie cu Isaac Episcop de Ninive sau Isaac Sirul, Ἰσαὰκ Σῦρος (c. 613 – c. 700), tot din Katar;
Mar Grigore Episcop de Kașkar (azi, al-Wasit), alumnus;
Patriarh Mar Grigore I, Partaia (c. 605-c. 609) profesor de *interpretare* biblică;
Patriarh Mar Hnanișo I Ica (685-692/700), alumnus;
Ișai, finele sec. VI, director;
Ramișo, traducător și profesor, finele sec. VI;
Titus de Hdatta, alumnus.

---

[253] Revenind la Acaciu, menționăm că după ce ajunsese patriarh, a dat o serie de canoane, prin care admitea căsătoria episcopilor, preoților și diaconilor, chiar și după hirotonie. Era de acord, chiar și cu căsătoria monahilor, dacă aceștia doreau să părăsească de bună voie mănăstirile.

[254] *Patrologia Orientalis*, PO, vol. V, 1910, partea a doua: - II *Histoire nestorienne* : (Chronik von Seert). Erster Teil (II), hrsg. v. Addaï Scher, übers. v. Pierre Dib.
Vol, XIII, 1919, partea a patra: IV - *Histoire nestorienne inédite* : (Chronik von Seert). Seconde partie. (II) / Addai Scher et Robert Griveau.

[255] Becker, Adam H. (2006). *Fear of God and the Beginning of Wisdom*: *The School of Nisibis and the Development of Scholastic Culture in Late Antique Mesopotamia*. University of Pennsylvania Press;
Becker, Adam H., ed. (2008). *Sources for the History of the School of Nisibis*. Liverpool University Press;
Fiey, Jean Maurice (1967). *"Topographie chrétienne de Mahozé"*. *L'Orient Syrien*. 12: 397-420;
Reinink, Gerrit J. (2013). *"The School of Seleucia and the Heritage of Nisibis, the 'Mother of Sciences'"*. In Carla Nocela; Massimo Pampaloni; Claudia Tavolieri (eds.). *Le vie del sapere in ambito siro-mesopotamico dal III al IX secolo: Atti del convegno internazionale tenuto a Roma nei giorni 12-13 maggio 2011*. Pontificio Istituto Orientale. pp. 115-132;
Van Rompay, Lucas (2011). "Grigor I", în Sebastian P. Brock; Aaron M. Butts; George A. Kiraz; Lucas Van Rompay (eds.). *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition. Gorgias Press.

E. Canonul Bibliei – η Αγία Γραφή, τὰ βιβλία (Sfânta Scriptură, Cărți)

Biblia Hebraica sau Canonul biblic (Vechiul Testament) evreiesc – Tanak, Tānāḵ sau Tanakh – de prin anul 135 d.Hr., cuprinde 24 de cărți, scrise în limba ebraică, dintre care două cărți conțin pasaje întinse de texte scrise în aramaică. Tanakhul are trei părți:[256]

1. _Tora_ sau Pentateuhul, Πεντάτευχος, Τορά (ο Νόμος, hebr. תורה);

2. _Nevi'im_ (profeții), Νεβιείμ (οι Προφήτες, hebr. נביאים);

3. _Ketuvim_ (scrieri), Κετουβείμ (τα Αγιόγραφα ή Γραπτά, hebr. כתובים).;

Prin urmare, evreii consideră _apocrife_, toate cărțile care nu sunt cuprinse în _Tanakh_, însă se află în _Septuaginta_ (adică în traducere și redacția grecească a Vechiului Testament de la Alexandria).

Numele celor 24 de cărți, din canonul Tanakh – TNK – תנ״ך TNK se dă în conformitate cu acronimul,[257] תנ״ך, adică cu prima sau primele litere de la începutul lor: _incipit_, am putea zice.[258] Prin catalogul Tanakhului s-au eliminat o serie de scrieri din Vechiul Testament.

Ο Κανόνας της Χριστιανικής Εκκλησίας.

În ce privește Biblia Creștină, Βιβλικός κανόνας, aici s-a preluat Tanakhul, adică Vechiul Testament, dar cărțile sunt puse în altă ordine, ținându-se cont și de _Septuaginta_.

Noul Testament a fost scris în greacă, cu excepția Evangheliei după Matei, care a fost scrisă inițial în limba aramaică sau siriacă, ulterior fiind tradusă în greacă.[259] Cele 27 de cărți ale Noului

---

[256] Tov, Emanuel (2014). "The Myth of the Stabilization of the Text of Hebrew Scripture", în Martín-Contreras, Elvira; Miralles Maciá, Lorena (eds.), *The Text of the Hebrew Bible: From the Rabbis to the Masoretes. Journal of Ancient Judaism*: Supplements. Vol. 103. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, pp. 37-46;
Johnson, Paul (1987). *A History of the Jews* (First, hardback ed.). London: Weidenfeld and Nicolson;
Kuntz, John Kenneth. *The People of Ancient Israel*: An Introduction to Old Testament Literature, History, and Thought, Harper and Row, 1974;
Leiman, Sid. *The Canonization of Hebrew Scripture* (Hamden, CT: Archon, 1976);
"Tanach" Archived 2016-03-04 at the Wayback Machine. Random House Webster's Unabridged Dictionary.

[257] Vezi și: Tanach – Wikipedia.

[258] Naftali Herz Tur-Sinai, *Die Heilige Schrift ins Deutsche übertragen*, von…, ediția a III-a, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1997³: Tora, Nebiim Rischonim, Nebiim Aharonim, Ketubim;
David H. Stern, *Das Jüdische Neue Testament*. Eine Übersetzung des Neuen Testamentes, die seiner jüdischen Herkunft Rechnung trägt, von…, „Denn aus Zijon soll kommen *Torah*, und das Wort *Adonais* aus Jeruschalajim.", Jeschajahu 2,3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994;
David H. Stern, *Kommentar zum Jüdischen Neuen Testament*, Band 1-3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994;
Bibel in gerechter Sprache, Herausgegeben von Ulrike Bail, Frank Crüsemann, Marlene Crüsemann, Erhard Domay, Jürgen Ebach, Claudia Janssen, Hanne Köhler, Helga Kuhlmann, Martin Leutzsch und Luise Schottroff, Gütersloher Verlagshaus, 2006²;
Hanna Liss, Annette M. Böckler, Bruno Landthaler: *Tanach. Lehrbuch der jüdischen Bibel.* (2005) 3. Auflage, Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2011;
James H. Charlesworth: *Research on the New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha.* In vol.: *Aufstieg und Niedergangder römischen Welt*, Bd. 25/2 *Principat*. De Gruyter, 1988, pp. 3919-3968. Darauf basierend: *An Annotated Bibliography for the New Testament Apocrypha* (MS-Word; 355 kB).

[259] Egbert Ballhorn, Georg Steins (Hrsg.): *Der Bibelkanon in der Bibelauslegung: Beispielexegesen und Methodenreflexionen.* Kohlhammer, Stuttgart, 2007 (347 pagini);
Bruce Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung.* Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1993 (303 pagini);
Theodor Zahn: *Grundriß der Geschichte des Neutestamentlichen Kanons*. 3. Auflage. R.Brockhaus, Wuppertal 1985 (mit Register, sonst Nachdruck der 2. Aufl. 1904; 110 pagini);
Geoffrey Mark: *The Muratorian Fragment and the Development of the Canon (Oxford Theological Monographs).* Clarendon Press, Oxford 1992 (XI, 237 pagini);
David Trobisch: *The First Edition of the New Testament (Novum Testamentum et orbis antiquus).* Oxford University Press, Oxford/ New York, 2000 (VIII, 175 pagini).
Michael J. Kruger: *Canon Revisited: Establishing the Origins and Authority of the New Testament Books.* Crossway, Wheaton, 2012.

Testament au început să se scrie de pe la anul 50 și s-au încheiat pe la anul 120. În anul 1522 a fost adăugat textul *Comma Johanneum*, 1 Ioan 5, 7-8.[260]

Privitor la textele biblice apocrife, menționăm că termenii „apocrif" și „canonic" sunt de origine grecească, τό ἀπόκρυφος și ὁ κανονικός:

1. „apocrif", απόκρυφα, este un cuvânt grecesc, dar în creștinism, a fost folosit pentru prima oară de către gnostici, pentru că aceștia pretindeau că dispun de „scripturi secrete", *de taină* (verborgene Bücher) și definesc chiar aceste scrieri – vetero și neotestamentare – care nu sunt incluse în catalogul canonic sau acceptate de *rabinat* (pentru Vechiul Testament) și de *Biserică*, adică biblic (Vechiul și Noul Testament).

2. sub numele de „canonice", tot un cuvânt grecesc, ὁ κανών, ܩܢܘܢܐ (qānōnāʾ), ܟܢܘܢܬܐ (kənūntāʾ) [siracă], *lege*, *măsură*, înțelegem cărțile Vechiului și Noului Testament, care au utilizare liturgică, fie în Templu (recte, azi doar în Sinagogă) VT, fie în Biserică VT și NT, după ce au fost acceptate și incluse în catalogul scrierilor biblice respective.[261]

1. Septuaginta [*prescurtat*: LXX sau 𝔊], ἡ μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα,

Tradusă în *greaca koine*, Ελληνιστική Κοινή sau ἡ κοινὴ διάλεκτος,[262] în cea mai mare parte în Alexandria, în perioada de timp c. 250 î.Hr. – 100 d.Hr. În prima fază, termenul era redus la cele cinci cărți ale lui Moise, Tora sau Pentateuhul, ulterior fiind extins la toate textele hebreo-aramaice (siriene) din *Biblia Hebraica*[263] sau Vechiul Testament Evreiesc.[264] Despre Septuaginta ne dă unele informații Eusebiu de Cezareea, în *Istoria Bisericească*: V, VIII, 10-15; VI, XVI, 1-4; VI, XXXII, 16.

Conform spuselor lui Eusebiu, lucrarea ar fi început din porunca Faraonului (Rege) Ptolemeu, fiul lui Lagos, pe seama Bibliotecii din Alexandria, la îndemnul bibliotecarului său Demetrios: *Ist. Bis*., cartea a cincea, VIII, 11-15. În acest caz, ar trebui să fie vorba de Ptolemaios II Filadelful (283-246 î.Hr. co-regent din 285), nu de Ptolemaios I Soter (305-283 î.Hr.), fiul lui Lagos,[265] cum precizează Eusebiu V, VIII, 11-12:

> **„11. După cum adaugă ceva mai departe,: 'Înainte ca romanii să-și fi întemeiat împărăția, pe când macedonenii stăpâneau încă Asia, Ptolemeu, fiul lui Lagos, foarte dornic de a-și îmbogăți biblioteca organizată de el la Alexandria cu cele mai bune cărți ale tuturor oamenilor, a cerut locuitorilor Ierusalimului Scripturile traduse în limba elină.**
>
> **12. Ca unii care erau și ei supuși acelorași macedoneni, au trimis lui Ptolemeu pe cei mai buni cunoscători ai Scripturilor și care cunoșteau amândouă limbile, 70 de bătrâni. Și într-adevăr, Dumnezeu a lucrat aici după cum a vrut ..."[266]**

---

[260] Thiele, Walter (1959). „Beobachtungen zum Comma Iohanneum (I Joh 5 7 f.)". *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche*. 50 (1). doi:10.1515/zntw.1959.50.1.61.
McDonald, Grantley (2017). „The Johannine Comma from Erasmus to Westminster", în Dirk van Miert, Henk J. M. Nellen, Piet Steenbakkers, Jetze Touber (eds.). *Scriptural authority and biblical criticism in the Dutch Golden Age: God's word questioned*. 1. Oxford: Oxford University Press. pp. 61-72.

[261] Erich Weidinger, *Die Apokryphen*. Verborgene Bücher der Bibel, Pattloch Verlag, 1990, pp. 8-9.

[262] Greaca *koine*, Κοινὴ Ἑλληνική sau sau ἡ κοινὴ διάλεκτος (dialectul comun), dezvoltată din dialectul attic, este forma populară a limbii grecești, din antichitatea postclasică (300 î.Hr. – 600 d.Hr.), numită și „greaca alexandrină", „greaca Noului Testament" (cu excepția *Evangheliei după Matei*, care a fost scrisă inițial în aramaică, apoi a fost tradusă în greacă), „greaca comună", „greaca elenistică" etc., marcând a treia etapă de evoluție a limbii grecești.
Vezi: Johannes Niehoff-Panagiotidis, *Koine und Diglossie.* Harrassowitz, Wiesbaden 1994, (online).

[263] Textul grecesc al Sptuagintei la: *Septuaginta Editio Altera* (Volltext in Griechisch) (nach A. Rahlfs, überarbeitet von R. Hanhart, Stuttgart, 2006).

[264] Jennifer M. Dines, *The Septuagint,* hrsg. von Michael A. Knibb, T&T Clark, London, 2004.
Vezi și linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Septuaginta

[265] Ptolemaios I Soter își socotea anii de domnie, de la moartea lui Alexandru III Macedon, în anul 323 î.Hr., când era deja *Satrap* al Egiptului: EUSEBIU de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol. I), *Istoria*, 5,20; vol. I..., Op. cit., p. 199, nota 110.

[266] *Idem*, p. 199.

Canonul *Septuagintei*, LXX sau 𝔊 cuprinde toate cărțile – *protocanonice* – πρωτοκανονική, din Tanah, la care au fost adăugate și cele *deuterocanonice*, δεύτεροκανονικός sau anaginoscomena, αναγινοσκόμενα sau *bune de citit*, în total 50+2=52 de cărți [267]

În limba greacă	**În latină și română**
1. ΓΕΝΕΣΙΣ	**Liber Genesis, Geneză, Facerea**
2. ΕΞΟΔΟΣ	**Liber Exodus, Ieșirea**
3. ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ	**Liber Leviticus, Leviticul**
4. ΑΡΙΘΜΟΙ	**Liber Numeri, Numerele**
5. ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ	**Liber Deuteronomium, Deuteronomul**
6. ΙΗΣΟΥΣ	**Liber Josue, Iosua Navi**
7. ΚΡΙΤΑΙ	**Liber Iudicum, Judecători**
8. ΡΟΥΘ	**Liber Ruth, Rut**
9. ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Α	**Liber I Samuelis (Liber I Regum), 1 Regi**
10. ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Β	**Liber II Samuelis, (Liber II Regum), 2 Regi**
11. ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Γ	**Liber I Regum (Liber III Regum), 3 Regi**
12. ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ Δ	**Liber II Regum (Liber IV Regum), 4 Regi**
13 ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Α	**Liber I Paralipomenon 1 Paralipomena, 1 Cronici**
14. ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ Β	**Liber II Paralipomenon 2 Paralipomena, 2 Cronici**
15. ΕΣΔΡΑΣ Α	**Liber (I) Esdrae (III Esdrae), Ezdra**
16. ΕΣΔΡΑΣ Β	**Liber II Esdrae (I et II Esdrae, scilicet Esdrae et Nehemiae), Neemia**
17. ΕΣΘΗΡ	**Liber Esther, Estera**
18. ΙΟΥΔΙΘ	**Liber Iudith, Iudita**
19. ΤΩΒΙΤ	**Liber Thobis, Tobit**
20. ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Α	**Liber I Maccabaeorum, 1 Macabei**
21. ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Β	**Liber II Maccabaeorum, 2 Macabei**
22. ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Γ	**Liber III Maccabaeorum, 3 Macabei**
23. ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ Δ	**Liber IV Maccabaeorum, 4 Macabei**
24. ΨΑΛΜΟΙ	**Liber Psalmorum, Psalmi**

[267] **Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Septuaginta**
Vezi bibliografie: 1. *Texte*:
Alfred Rahlfs (Hrsg.): *Septuaginta, id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*. Stuttgart 1935 u. a. (Editio altera quam recognovit et emendavit Robert Hanhart, Stuttgart, 2006).
Alfred Rahlfs: *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum*. Suppl.: Verzeichnis der griechischen Handschriften des Alten Testaments. Band 1,1: Die Überlieferung bis zum VIII. Jahrhundert. Bearb. von Detlef Fraenkel. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2004.
Alfred Rahlfs: *Verzeichnis der griechischen Handschriften des Alten Testaments, für das Septuaginta-Unternehmen*. Göttingen, 1914.
Göttinger Akademie der Wissenschaften (Hrsg.): *Vetus Testamentum Graecum auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis editum*. Göttingen, 1924 și urm.
Wolfgang Kraus, Martin Karrer (Hrsg.): *Septuaginta Deutsch. Das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*. Stuttgart 2009 (2. Auflage, Stuttgart, 2010).
2. *Comentarii*:
Kristin De Troyer: *Die Septuaginta und die Endgestalt des Alten Testaments. Untersuchungen zur Entstehungsgeschichte alttestamentlicher Texte*. Vandenhoeck & Ruprecht, UTB 2599, Göttingen 2005,
Heinz-Josef Fabry, U. Offerhaus (Hrsg.): *Im Brennpunkt: Die Septuaginta. Studien zur Entstehung und Bedeutung der Griechischen Bibel*. BWANT 153, Stuttgart u. a. 2001.
Natalio Fernandez Marcos: *The Septuagint in Context. Introduction to the Greek Version of the Bible*. Brill 2000, Atlanta, 2009.
Robert Hanhart: *Studien zur Septuaginta und zum hellenistischen Judentum*. FAT 24, Tübingen, 1999.
Martin Hengel, Anna Maria Schwemer (Hrsg.): *Die Septuaginta zwischen Judentum und Christentum*. WUNT 72, Mohr Siebeck, Tübingen, 1994.
Herbert Hunger u. a.: *Die Textüberlieferung der antiken Literatur und der Bibel*. dtv wissenschaft, München, 1988 (1. Auflage 1961).
Martin Karrer, Wolfgang Kraus (Hrsg.): *Septuaginta Deutsch. Erläuterungen und Kommentare*, 2 Bände, Stuttgart, 2011.
Martin Karrer, Wolfgang Kraus, Martin Meiser (Hrsg.): *Die Septuaginta – Texte, Kontexte, Lebenswelten*, WUNT 219, Tübingen, 2008 (siehe auch die weiteren Bände der Reihe: WUNT 252, Tübingen 2010; WUNT 286, Tübingen 2012; WUNT 325, Tübingen, 2014; WUNT 361, Tübingen, 2016).
Siegfried Kreuzer, Jürgen Peter Lesch (Hrsg.): *Im Brennpunkt: Die Septuaginta*. Band 2, BWANT 161, Stuttgart u. a. 2004.
Siegfried Kreuzer: *Entstehung und Überlieferung der Septuaginta*. In: ders. (Hrsg.): *Einleitung in die Septuaginta (LXX.H1)*, Gütersloh, 2016, pp. 30-88.
Alfred Rahlfs: *Septuaginta-Studien* I-III. 2. Auflage, Göttingen, 1965.

În limba greacă	În latină și română
25. **ΩΔΑΙ** **(in hoc ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΑΝΑΣΣΗ)**[268]	**Cantica, cele 14 Ode, cu *Rugăciunea lui Manase*,** **nu apar în LXX, decât în doi codici ulteriori, sec. VI și VII.**
26. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ	**Liber Proverbiorum, Proverbele lui Solomon**
27. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ	**Liber Ecclesiasticus, Ecclesiastul**
28. ΑΣΜΑ	**Canticum Canticorum, Cântarea Cântărilor**
29. ΙΩΒ	**Liber Iob, Iov**
30. ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ	**Liber Sapientiae, Înțelepciunea lui Solomon**
31. ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ	**Liber Sapientiae Jesu Sirah (Ecclesiasticus),** **Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, Ecclesiastul**
32. ΨΑΛΜΟΙ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ	**Psalmi Salomonis, Psalmi lui Solomon, nu sunt menționați** **în manuscrisele LXX, decât în *Codex Alexandrinus***
33. ΩΣΗΕ	**Prophetia Osee, Osea**
34. ΑΜΩΣ	**Prophetia Amos, Amos**
35. ΜΙΧΑΙΑΣ	**Prophetia Michaeae, Miheia**
36. ΙΩΗΛ	**Prophetia Ioel, Ioil**
37. ΟΒΔΙΟΥ	**Prophetia Abdiae, Avdia**
38. ΙΩΝΑΣ	**Prophetia Ionae, Iona**
39. ΝΑΟΥΜ	**Prophetia Nahum, Naum**
40. ΑΜΒΑΚΟΥΜ	**Prophetia Habacuc, Avacum**
41. ΣΟΦΟΝΙΑΣ	**Prophetia Sophoniae, Sofonie**
42. ΑΓΓΑΙΟΣ	**Prophetia Aggaei, Agheu**
43. ΖΑΧΑΡΙΑΣ	**Prophetia Zachariae, Zaharia**
44. ΜΑΛΑΧΙΑΣ	**Prophetia Malachiae, Maleahi**
45. ΗΣΑΙΑΣ	**Liber Isaiae, Isaia**
46. ΙΕΡΕΜΙΑΣ	**Liber Ieremiae, Ieremia**
47. ΒΑΡΟΥΧ	**Liber Baruch, Baruh**
48. ΘΡΗΝΟΙ	**Lamentationes, Plângerile lui Ieremia**
49. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΕΜΙΟΥ	**Epistola Ieremiae, Epistola lui Ieremia**
50. ΙΕΖΕΚΙΗΛ	**Prophetia Ezechielis, Iezechiel**
51. ΣΩΣΑΝΝΑ	**Narratio de Susanna, Istoria Susanei**
52. ΔΑΝΙΗΛ	**Prophetia Danielis cum additamentis, Daniel, cu completări**

*

2. Canonul Tanakh, תנ״ך TNK (ebraică) [269]

Tora **(călăuză),** ***Tanakh*** **(colecția Scripturilor Sfinte ale Poporului Ales, Vechiul Testament evreiesc),** ***Talmud*** **(explicare de texte și încercarea de-a le înțelege: Talmudul** ***babilonian*****, păstrat în întregime și Talmudul** ***Ierusalimitean*****, păstrat parțial).**

Lista celor 24 de cărți ale Tanakhului:

1. Tora, תּוֹרָה, Πεντάτευχος, Lege,[270] învățătură, instrucție, călăuză, îndreptar:[271]

---

[268] **Numai în *Codex Veronensis*, sec. VI; și în *Codex Turicensis*, sec. VII, ca anexă la *Psalmi*; iar din sec. X, în multe din *Psaltirile* grecești.**

[269] **Vezi literatura următoare:**
André Neher : *Prophètes et Prophéties*, Hrsg.: Payot-Pocket, 2004.
Geoffrey Wigoder, Sylvie Anne Goldberg: *Enzyklopädisches Wörterbuch des Judentums*, Verlag: Laffont; Sammlung: Books, 1997.
Yael Azoulay : *Die Propheten verstehen - Neviim, Biblieurope*, 2006,)

[270] **Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Tora, *precum și*: https://de.frwiki.wiki/wiki/Torah**

[271] **Vezi literatura:**
Jean-Christophe Attias, *Die Juden und die Bibel*, Fayard, 2012
Albert de Pury (Hrsg.) und Thomas Römer (Hrsg.), *Der Pentateuch in Frage: Entstehung und Zusammensetzung der ersten fünf Bücher der Bibel im Lichte neuerer Forschungen*, Labour und Fides, 2002, 429 p., online.

בְּרֵאשִׁית Bereschit „La început“, Geneză, Facerea;
שְׁמוֹת Schemot „Numele“, Ieșirea;
וַיִּקְרָא Wajikra „Și El l-a chemat“, Leviticul;
בְּמִדְבַּר Bemidbar „În pustie“, Numerele;
דְּבָרִים Devarim „Cuvinte“, Deuteronomul;
2. Nevi'im, נביאים Profeții:[272]
[a. Profeții Mari:]
יהושע, Jehoșua, Iosua Navi;
שופטים, Șoftim, Judecători;
שמואל, Șmu’el, Samuel, 1-2 Sam. într-o singură carte, adică 1-2 Regi, din LXX;
מלכים, Melakhim, 1-2 Regi, într-o singură carte, adică 3-4 Regi, din LXX;
יְשַׁעְיָה, Yša`yah, Ieșaiaju, Isaia;
יִרְמְיָה, Yrmyāh, Iirmeiahu, Ieremia;
יחזקאל, Yeḥzeqāe, Iehezkel, Iezechiel;
[תרי עשׂר, Treʿaśar = 12 Profeți];
[b. 12 Profeți (Mici), תרי עשׂר, Treʿaśar, Δωδεκαπρόφητον, într-un singur număr de ordine:]
הוֹשֵׁעַ, Hōše`a, Osea;
יוֹאֵל, Yōel, Ioil;
עָמוֹס, `Amōs, Amos;
עֹבַדְיָה,`Obadiya, Avdia;
יונה, Yohnah, Iona;
מִיכָה, Mīẖah, Miheia;
נַחוּם, Naḥūm, Naum;
חֲבַקּוּק, Habaquq, Avacum;
צְפַנְיָה, Șefaniyah, Sofonie;
חַגַּי, Haḥay, Agheu;
זְכַרְיָה, Zaẖariyah, Zaharia;
מַלְאָכִי, Malāẖy, Maleahi;
3. Ketuvim, כתובים (*Alte*) Scrieri:[273]
***Prima grupă*, trei cărți poetice, Sifrei Eme, א יוב, מ שלי, תnet *Emet* אמ"ת:**
1. Tehillim, תהלים, Cartea Psalmilor;
2. Mișlei, משלי, Cartea Proverbelor;
3. Iyyov, איוב, Iov.
***A doua grupă*, cele cinci role, suluri sau codici, חמש מגילות, Hamech Meguilot:**
1. Chir ha Chirim, השירים, Cântarea Cântărilor, se citește la Pesah (Paști);
2. Ruth, רות, Rut, se citește de Șavuot, *Cincizecimea iudaică*;
3. Eikha, איכה, Plângerile (lui Ieremia), în ziua a Noua, a lunii a cincea, תשעה באב, cu mult Kinnot, adică în stil de elegie;
4. Ecclesiastul sau Qohelet (traducere grecească, din ebraică), קהלת, se citește de Soukkot, Sărbătoarea Corturilor;
5. Esther, אסתר, Estera, se citește de sărbătoarea Purim, care cinstește evenimentele descrise de Cartea Esterei;

Israel Finkelstein und Thomas Römer, *Die Ursprünge der Tora. Neue Begegnungen, neue Perspektiven*, Bayard, 2019, 262 p.
Félix García López, *Wie man den Pentateuch liest*, Arbeit und Fides, 2005, 377 p., online.
Thomas Römer (Hrsg.), Jean-Daniel Macchi (Hrsg.) And Christophe Nihan (Hrsg.), *Einführung in das Alte Testament*, Genf/Paris, Arbeit und Fides, 2009 (1st ed. 2004), 902 p., online, Buch, das zum Schreiben des Artikels verwendet wurde.
Berkowitz, Ariel und D'vorah. *Tora wiederentdeckt* . 4. Aufl. Shoreshim Publishing, 2004.
Lancaster, D. Thomas, *Wiederherstellung*. Littleton: Erste Früchte Zions, 2005.
Herausgeber Hershel Shanks, Das Abenteuer der Manuskripte des Toten Meeres, Kapitel 10: *Die Tempelrolle* (in), *das sechste Buch der Tora, das seit zweitausend Jahren verloren ist*? Pag. 164 bis 178 von Hartmut Stegemann (de), Éditions du Seuil, 1996.
[272] Luat din: Nevi'im - frwiki.wiki
[273] Luat din: https://de.frwiki.wiki/wiki/Ketouvim

***A treia grupă*, alte cărți istorice:**

Daniel, דניאל, scrisă în mare parte în aramaică, dar și în ebraică;
Esdra și Neemia, עזרא, scrisă de asemenea în aramaică și ebraică;
Divrei haYamim, דברי הימ, Paralipomena 1-2 sau Cartea Cronicilor.

3. Canonul Noului Testament grecesc, ἡ Καινὴ Διαθήκη, Novum Testamentum[274]

Noul Testament, Noul Legământ, în koine greacă (Ἡ Καινὴ Διαθήκη), este o colecție de 27 de cărți, care se împart în cinci părți:[275]

1. **cele patru Evanghelii, trei sinoptice (Matei, Marcu și Luca) și Evanghelia după Ioan;**
2. **Faptele Apostolilor;**
3. **14 epistole sau scrisori pauline;**
4. **7 epistole sau scrisori sobornicești;**
5. **Apocalipsa Sf. Apostol și Evanghelist Ioan.**

Noul Testament a fost scris în limba greacă, cu excepția primei versiuni, din Evanghelia după Matei, care a fost redactată în aramaică (siriană), probabil în anii 43-44 d.Hr., tradusă ulterior în limba greacă.[276] Afirmația se sprijină și pe *Martyrologium Romanum*, ziua de 21 septembrie, când este pomenit în Biserica Catolică Sf. Apostol și Evanghelist Matei: „In Aethiópia natális sancti Matthæi Apóstoli et Evangelistæ; qui, in ea regióne prædicans, martýrium passus est. Hujus Evangélium, Hebræo sermóne conscríptum, ipso Mattæo reveláante, invéntum est, una cum córpore beáti Bárnabæ Apóstoli, témpore Zenónis Imperatóris.".[277] În Biserica Ortodoxă, Sf. Apostol și

---

[274] Novum Testamentum est collectio textuum Christianorum primum in lingua Graeca antiqua commune ab auctoribus variis temporibus variis scriptorum. Quamquam canon Testamenti Veteris inter sectas Christianas aliquantulum variat, canon Novi Testamenti paene ubique intra Christianismum ex antiquitate posteriori agnoscitur. Ergo, in paene omnibus traditionibus Christianis, Novum Testamentum in viginti septem libris hodie consistit, quae sunt:
4 *evangelia* canonica (secundum Matthaum, Marcum, Lucam, Ioannem)
Actus Apostolorum
14 *epistulae Paulinae*
7 *epistulae catholicae*
Apocalypsis Ioannis
Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Novum_Testamentum
Saeculis primo et altero Graece commune compositum est. Saeculo 2 primum Latine versum est (Vetus Latina), sed Latinitas huius interpretationis haud erat idonea. Anno 382, Hieronymus Vulgatam componere coepit, et bonitatem interpretationis meliorem fecit.
Literatură:
1. *Texte*:
***Biblia Sacra juxta Vulgatam Clementinam, divisionibus, summariis et concordantiis ornata; denuo ediderunt complures Scripturae Sacrae professores Facultatis Theologicae Parisiensis et Seminarii Sancti Sulpitii.* Romae, Tornaci, Parisiis: Desclée et Socii, Edit. Pont., 1956.**
Kosack, Wolfgang. 2014. *Novum Testamentum Coptice: Neues Testament, Bohairisch, ediert von Wolfgang Kosack. Novum Testamentum, Bohairice, curavit Wolfgang Kosack.* Ed. nova. Basiliae: Christoph Brunner.
2. *Comentarii*:
Brown, Raymond E. 1997. *An Introduction to the New Testament.* Anchor Bible Reference Library. Novi Eboraci: Doubleday.
Bultmann, Rudolf. 1951-1955. *Theology of the New Testament.* Liber Anglice conversus. 2 vol. Novi Eboraci: Scribner.
Burkett, Delbert. 2001. *An Introduction to the New Testament and the Origins of Christianity.* Cantabrigiae: Cambridge University Press. Google Books.
von Campenhausen, Hans, *The Formation of the Christian Bible.* Liber Anglice conversus. Philadelphiae: Fortress Press, 1972.
Clark, Gordon. *"Logical Criticisms of Textual Criticism."* Ieffersoniae Terrae Mariae: The Trinity Foundation, 1990.

[275] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Neues_Testament

[276] Vezi: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 555-556, mai ales p. 556.

[277] Martyrologium Romanum, Roma, 1930, 21 sept., p. 230: Martyrologium Romanum Gregorii Papæ XIII jussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX (1749) Benedicti XIV Opera ac studio emendatumet auctum secunda post typicam editio juxta primam a typica editionem anno MDCCCCXXII (1922) a Benedicto Papa XV adprobatam propriis recentium sanctorum officiorumque elogiis expleta sacræ Rituum

Evanghelist Matei este pomenit în data de 16 noiembrie, cu slujbă și sinaxar. Și în *Sinaxarul ortodox* se menționează faptul că Sf. Apostol și Evanghelist Matei a scris Evanghelia în limba *ebraică* [*recte* aramaică (siriacă)]: „După ce a primit puterea Sfântului Duh, în ziua Cincizecimii, și s-a înțelepțit cu cele dumnezeiești, atunci a scris Evanghelia sa pe limba evreiască; după opt ani de la înălțarea lui Hristos, a trimis Evanghelia la evreii cei nou luminați. Și după ce a învățat pe parți și pe mideni și le-a așezat lor biserici, și multe minuni a făcut, în urmă și-a luat sfârșitul prin foc prin cei necredincioși." [278]

***Martirologiul Ieronimian* sau Martyrologium Hieronymianum, 392, la rândul său, confirmă moartea martirică a Sf. Apostol Matei, în orașul Tarrium, la est de Golful Persic, adică în Persia, nu în Etiopia, după cum se menționează și în Sinaxarul Ortodox.[279]**

Privitor la Evanghelii, și nu numai, există încă din antichitate teza despre *o protoevanghelie* sau a *unor protoevanghelii*. În acest context există trei forme de datare a lor, între anii 33, până în anul 120:

1. între anii 33-60-70;

2. între anii 70-85;

3 între anii 85-120.[280]

Privitor la datarea redactării celor patru Evanghelii, dăm în continuare un tabel, cu părerile bibliciştilor germani, care s-au aplecat cu multă acribie asupra acestor probleme.[281] În acest context,

---

Congregationis curis impressa, Typis Polyglottis Vaticanis MDCCCCXXX (1930), 320 p. Exemplarul meu conține și un apendice anexat: Martyrologium Sanctorum Ordinis Canonicorum Regularium ad usum Congregationis SS. Salvatoris Lateranensis, de 20 p. tipărite.

[278] Vezi sinaxarul din Minei, pe 16 noiembrie, în: Mineiul pe Noiembrie, ediția a cincea, București, 1983, p. 213. Vezi troparul Apostolului: Tropar Glasul 3

Apostole Sfinte şi Evangheliste Matei, roagă pe Milostivul Dumnezeu, ca să dea iertare de greşeli sufletelor noastre. (Ibidem, p. 210).

[279] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 555-556, mai ales p. 556.

Giovanni Battista de Rossi, Louis Duchesne (Hgg.): *Martyrologium Hieronymianum*. In: *Acta Sanctorum*. November, T. 2, ps. 1, Brüssel 1894.

Hippolyte Delehaye: *Commentarius perpetuus in Martyrologium Hieronymianum*. In: *Acta Sanctorum*. November, T. 2, ps. 2, Brüssel 1931.

Martyrologii initium *Vitam Malchi* Hieronymi anni 392 indicat, ubi idem historiam martyrum componere velle scripserat.[1]: "Scribere enim disposui [...] ab adventu salvatoris usque ad nostram aetatem, id est, ab apostolis, usque ad nostri temporis faecem, quomodo et per quos Christi ecclesia nata sit, et adulta, persecutionibus creverit, et martyriis coronata sit."

Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Martyrologium_Hieronymianum

[280] https://de.wikipedia.org/wiki/Evangelium_(Literaturgattung)

[281] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Evangelium_(Literaturgattung)

Lucrările acestor bibliciști și istorici sunt:

1. Adolf Harnack: Erste Folge, Band 1 bis 15

Band 1: 1883. Textarchiv – Internet Archive.

Adolf Harnack: Die Überlieferung der griechischen Apologeten des 2. Jahrhunderts in der Alten Kirche und im Mittelalter.

Adolf Harnack: Die Altercatio Simonis Iudaei et Theophili Christiani nebst Untersuchungen über die antijüdische Polemik in der alten Kirche.

Adolf Harnack: Die Acta Archelai und das Diatessaron Tatians.

Oscar von Gebhardt: Zur handschriftlichen Überlieferung der griechischen Apologeten. 1. der Arethascodex, Paris Gr. 451.

Oscar von Gebhardt: Die Evangelien des Matthäus und des Marcus aus dem Codex Purpureus Rossanensis, herausg.

Adolf Harnack: Der angebliche Evangeliencommentar des Theophilus von Antiochien.

Band 2: 1886. Textarchiv – Internet Archive.

Adolf Harnack: Die Lehre der Zwölf Apostel nebst Untersuchungen zur ältesten Geschichte der Kirchenverfassung und des Kirchenrechts. Anhang: Ein übersehenes Fragment der Διδαχή in alter lateinischer Übersetzung, mitgetheilt von Oscar von Gebhardt.

Eberhard Vischer: Die Offenbarung Johannis als eine jüdische Apokalypse in christlicher Bearbeitung nachgewiesen von Eberhard Vischer mit einem Nachwort von Adolf Harnack.

Albert Jahn: Des h. Eustathius, Erzbischofs von Antiochien, Beurteilung des Origenes, betreffend die Auffassung der Wahrsagerin I. Kön. (Sam) 28, und die bezügliche Homilie des Origenes, aus der Münchener Hds. 331 ergänzt und verbessert, mit kritischen und exegetischen Anmerkungen.

Adolf Harnack: Die Quellen der sogenannten apostolischen Kirchenordnung nebst einer Untersuchung über den Ursprung des Lectorats und anderen niederen Weihen.

2. John A. T. Robinson:

Wann entstand das Neue Testament? Verlag Bonifatius-Druckerei, Paderborn, 1986,; Brockhaus, Wuppertal 1986.

Johannes – das Evangelium der Ursprünge. Aktualisierte Ausgabe, hrsg. von Hans-Joachim Schulz. R. Brockhaus, Wuppertal, 1999, (Bibelwissenschaftliche Monografien; Bd. 4).

ar fi interesant de parcurs drumul „de la *o Evanghelie*, la *patru evanghelii*", fără să le mai amintim pe cele apocrife și de cunoscut motivul acestei fărâmițări.[282] O fărâmițare, *și totuși o unitate* între sinoptici, mai ales, fapt care mă face să cred în existența unor prototipuri, al unui (sau al unor) text(e) de bază, al unui etalon sau manuscris original, de la care s-a pornit, fără să mai pomenim amintirile apostolilor și al altor martori oculari.

Evanghelii	Adolf von Harnack (1851-1930)	John A. T. Robinson (1919-1983)	Werner G. Kümmel (1905-1995)	Klaus Berger (1940-2020)	Astăzi majoritatea susține anii:
Matei	70-75 d.Hr.	40-60+	80-100	71	80-90
Marcu	65-70 d.Hr.	45-60	c. 70	Înainte de 70	c. 70
Luca	79-93 d.Hr.	57-60+	70-90	65-71	80-90
Ioan	80-110 d.Hr.	40-65+	90-100	68/69	c. 100

Acest proces se explică – *este teza noastră* – nu numai din motive personale, adică privitoare la stilul și capacitatea de expunere diferită a fiecărui autor în parte, ci mai ales datorită celor două tendințe care au frământat Biserica, în primele ei decenii de existență – direcția iudaizantă și aceea helenistă sau iudeo-helenistă – cât și de animozitățile și concurența dintre Apostoli, la care se adaugă și neacceptarea reală a Apostolului Pavel în Colegiul Apostolilor, cu toate formele directe sau indirecte de ignorare a lui. Să încercăm acum să schițăm contribuția sau influența heleniștilor la elaborarea scripturilor Noului Testament, mai ales a Evangheliilor. Étienne Trocmé menționează trei documente în acest context:[283]

a. Primul document, FA 7, 2-53

2 Iar el a zis: „Bărbați frați și părinți, ascultați! Dumnezeul slavei i S'a arătat părintelui nostru Avraam pe când era în Mesopotamia, mai înainte de a locui în Haran,
3 și i-a zis: Ieși din ținutul tău și din rudenia ta și vino în ținutul pe care ți-l voi arăta Eu.
4 Atunci, ieșind din ținutul Haldeilor, a locuit în Haran. Iar după moartea tatălui său l-a strămutat de acolo în ținutul acesta pe care-l locuiți voi acum.
5 Și nu i-a dat în el moștenire nici un pas de pământ, dar i-a făgăduit că i-l va da spre stăpânire lui și seminției lui de după el, cu toate că n'avea copil.
6 Și Dumnezeu a vorbit așa: Urmașii lui vor fi străini pe pământ străin și acolo îi vor robi și-i vor asupri patru sute de ani;

---

3. Werner Georg Kümmel:
Römer 7 und die Bekehrung des Paulus; UNT 17; Leipzig 1929
Einleitung in das Neue Testament; Heidelberg 196312 (… 198321; vorherige Auflagen stammten von Paul Feine und Johannes Behm)
Kirchenbegriff und Geschichtsbewußtsein in der Urgemeinde und bei Jesus; SymBU 1; Uppsala, Zürich 1943; Göttingen, 1968².
Verheißung und Erfüllung. Untersuchungen zur eschatologischen Verkündigung Jesu; AThANT 6; Basel 1945 (Zürich 1953², 1956³)
Bild des Menschen im Neuen Testament; AThANT 13; Zürich, 1948 (Nachdruck 1974)
Das Neue Testament. Geschichte der Erforschung seiner Probleme. (Orbis academicus Band III/3) Verlag Karl Alber, Freiburg / München 1958, 2. Auflage 1970.
Heilsgeschehen und Geschichte [1]. Gesammelte Aufsätze 1933-1964; hrsg. von Erich Gräßer, Otto Merk und Adolf Fritz; MThS 3; Marburg, 1965
Die Theologie des Neuen Testaments nach seinen Hauptzeugen. Jesus, Paulus, Johannes; GNT 3; Göttingen, 1969 (19875)
Das Neue Testament im 20. Jahrhundert. Ein Forschungsbericht; SBS 50; Stuttgart, 1970
Jesu Antwort an Johannes den Täufer. Ein Beispiel zum Methodenproblem in der Jesusforschung; SbWGF 11,4; Wiesbaden, 1974
4. Klaus Berger: *Kommentar zum Neuen Testament.* Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2011, (1051 p.; umfasst das ganze NT).
***Das Neue Testament und frühchristliche Schriften.* Insel, Frankfurt am Main, 1999 (zusammen mit Christiane Nord).**
***Sind die Berichte des Neuen Testaments wahr? Ein Weg zum Verstehen der Bibel.* Christian Kaiser Verlag, München.**

[282] Martin Hengel, *Die vier Evangelien und das eine Evangelium von Jesus Christus*. Studien zu ihrer Sammlung und Entstehung. WUNT 224. Mohr Siebeck, Tübingen, 2008.

[283] *Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, pp. 80-89, mai ales pp. 80-85.

7 dar pe neamul la care vor robi, Eu îl voi judeca – a zis Dumnezeu –, iar după aceea vor ieși și-Mi vor sluji Mie în locul acesta.
8 Și i-a dat legământul tăierii'mprejur; și așa i-a dat naștere lui Isaac și l-a tăiat împrejur a opta zi; și Isaac i-a dat naștere lui Iacob; și Iacob, celor doisprezece patriarhi.
9 Și patriarhii, învinuindu-l pe Iosif, l-au vândut în Egipt; și Dumnezeu era cu el
10 și l-a scos din toate necazurile lui și i-a dat har și înțelepciune înaintea lui Faraon, regele Egiptului, iar acesta l-a pus cârmuitor peste Egipt și peste toată casa lui.
11 Și a venit foamete peste tot Egiptul și peste Canaan, și necaz mare, și părinții noștri nu mai găseau hrană. [FA 7, 2-11]..

Este vorba de cuvântarea lui Ștefan, în care unii comentatori identifică o coloratură (influență) samariteană. Așa s-ar explica faptul că acest text avea inițial o origine helenistă, a unui grup de samariteni helenizați: „Dieser Gruppe gehörten eventuell einige hellenisierte Samaritaner an, die sehr früh für den christlichen Glauben gewonnen worden waren.”[284] Se pornește de la termenul iudaic *Șekina*, שכינה, în ideea că pe Dumnezeu nu-L poți identifica, localiza mărgini sau închide într-o clădire[285] ori să fie redus la un singur popor, cât ar fi ea de mare și de somptuoasă ori cât ar fi el de numeros, conform cu textul de la *Isaia* 66, 1-2: 1 „Așa zice Domnul: Cerul este tronul meu, iar pământu-i perniță picioarelor mele. Ce fel de casă îmi veți zidi mie? Și cum e să fie locul meu de odihnă? 2 Că pe toate acestea mâna mea le-a făcut și toate ale mele sunt, zice Domnul; și spre cine voi căuta Eu, dacă nu spre cel umil și blând, spre cel ce tremură de cuvintele mele? Referirea se face la Templul lui Solomon. Așa era considerat Templul din Ierusalim, de către heleniști, mai degrabă o răzvrătire a *poporului ales* împotriva Lui Dumnezeu, o blasfemie, decât o operă sau un loc de laudă, de jertfă, de mulțumire și de împăcare cu Dumnezeu.[286]

b. Al doilea document este FA 8, 30-35, coroborat cu Isaia 53, 7-8 și Mt 8, 17

30 Și Filip a alergat și l-a auzit citindu-l pe profetul Isaia și i-a zis: „Înțelegi tu oare ce citești?“
31 Iar el a zis: „Cum aș putea-o, dacă nu mă va călăuzi cineva?“ Și l-a rugat pe Filip să se urce și să șadă cu el.
32 Iar locul din Scriptură pe care-l citea era acesta: Ca o oaie la'njunghiere S'a adus și ca un miel fără de glas în fața celui ce-l tunde, așa El nu-Și deschide gura.
33 Întru smerenia Lui I s'a răpit dreptatea. Neamul Său cine-l va spune? Că viața I se ia de pe pământ. [FA 8, 30-33]..

Privitor la întrebarea, ce moștenire a transmis helenismul la începuturi teologiei creștine, se răspunde prin noua interpretare a textului din Isaia 53, 7-8, de către Apostolul Filip (Mt. 10, 3), făcută cu prilejul întâlnirii dintre el și famenul (eunucul) etiopian, FA 8, 30-35. Această nouă interpretare a textului din Isaia 53, 7-8, de către Philip (FA 8, 30-33), precum și opera taumaturgică a lui Iisus Hristos (FA 8, 17), sunt considerate ca fiind specifice hristologiei heleniste, din primul secol al Bisericii.[287]

c. Al treilea document este mărturia lui Papias de Hierapolis, la Eusebiu de Cezareea, *Ist. Bis.*, III, XXXIX, 15 [Scrierile lui Papias], coroborat cu Mc. 8, 29u.

„Și iată ce mai spunea presbiterul: Marcu, care era tălmaciul lui Petru, a scris corect, dar cu toate acestea fără rânduială, tot ce-și aducea aminte că s-ar fi spus ori ar fi fost săvârșit de către Domnul. Căci el nu auzise și nici nu însoțise personal pe Domnul, ci doar a însoțit mai târziu pe Petru, după cum am amintit. Acesta își expunea învățăturile după cum se simțea trebuința, dar nu așa ca și cum ar fi făcut o expunere ordonată a faptelor. De aceea nu-i deloc greșeala lui Marcu dacă a scris după cum își aducea aminte. Pentru că el purta grijă doar de un singur lucru: să nu lase afară nimic din ceea ce auzise și să nu se facă vinovat în expunerea sa de nici o minciună”. Așa ne-a spus Papia despre Marcu. [inf. luată din: Eusebiu de Cezareea, *Ist. Bis.*, III, XXXIX, 15]

---

[284] ***Idem*, p. 81.**
[285] **„The shekhinah (Biblical Hebrew: שכינה šekīnah; also Romanized shekina(h), schechina(h), shechina(h)) is the English transliteration of a Hebrew word meaning "dwelling" or "settling" and denotes the dwelling or settling of the divine presence of God. This term does not occur in the Bible, and is from rabbinic literature.”**
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/ Shekhinah
[286] ***Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, p. 81.**
[287] ***Ibidem*.**

Pe când se afla în Ierusalim, Apostolul Petru s-a ocupat mult cu adunarea tuturor expunerilor Mântuitorului Iisus Hristos, redate de Evangheliile lui Matei și Luca. În schimb Marcu a consacrat puțin loc acestor probleme. Numai că în multe părți textul lui, Marcu se îndepărtează de stilul de gândire a lui Petru, fapt care-i pune un pic la îndoială influența directă petrină a Evangheliei sale. Étienne Trocmé susține că Evanghelia lui Marcu dovedește o independență de gândire și dă impresia că ar porni din partea unei grupări schismatice, care ulterior s-a separat de Biserica din Ierusalim. Aici intră și înșirarea de minuni, atribuite Lui Iisus Hristos, care dau impresia unei mari naivități, ale căror origini nu trebuie căutate în Ierusalim și probabil nici măcar în Biserica primară: Mc. 7, 31-37 și 8, 22-26. Să fi pornit din partea direcției iudaizante sau heleniste?[288]

„Man muss also die Wurzeln dieses Evangeliums [*nach Markus*, n.n.] an anderer Stelle suchen. Die Überlieferung, die sich auf Jesus und seine Lehre bezieht und in Jerusalem gesammelt wurde, wird dort zum Teil benützt: Berichte von Kontroversen einige Gleichnisse, einige isolierte Aussagen. Es kann also sein, dass der Autor selbst in der ersten Jerusalemer Gemeinde verwurzelt war. Hinzu kommen zahlreiche Wundererzählungen, die manchmal sehr naiv sind und sicherlich nicht aus Jerusalem stammen, ja wahrscheinlich sogar nicht einmal kirchlicher Herkunft sind. Es handelt sich um populäre Erzählungen, die in Galiläa an den Orten gesammelt worden waren, an denen Jesus gewirkt hatte. Die Verbindung von Elementen aus der kirchlichen Überlieferung und solchen, die man vor Ort gefunden hatte, ist ein wesentliches Merkmal des Markusevangeliums. Sie bezeugt eine große geistige Unabhängigkeit und erweckt den Eindruck einer schismatischen Gruppe, die sich nach einigen Monaten oder Jahren von der Jerusalemer Kirche getrennt hat.“[289]	**Trebuie deci să căutăm rădăcinile acestei Evanghelii [Evanghelia după Marcu, n.n.] în altă parte. Acolo este parțial folosită tradiția referitoare la Iisus și la învățătura lui adunată la Ierusalim: relatări despre controverse, câteva pilde, câteva declarații izolate. Deci, se poate ca autorul însuși să fi avut rădăcini în prima biserică din Ierusalim. În plus, există numeroase istorisiri de minuni, care uneori sunt foarte naive și cu siguranță nu provin din Ierusalim și, probabil, nu sunt nici măcar de origine bisericească. Acestea sunt povești populare culese în Galileea din locurile în care a activat Iisus. Legătura dintre elementele din tradiția bisericească și cele găsite la fața locului este o trăsătură esențială a Evangheliei după Marcu. Aceasta mărturisește o mare independență spirituală și dă impresia unui grup schismatic care după câteva luni sau ani s-a despărțit de Biserica din Ierusalim.**

Canonul Noului Testament sau al Noului Legământ (cf. Ieremia 31, 31) cuprinde 27 de cărți și a fost confirmat de Biserică și de Sf. Atanasie cel Mare (275-373) Arhiepiscopul Alexandriei [328-373, cu mai multe întreruperi și depuneri din scaun sau exilări (335-337, 339-346, 355-361, 362-363, 365, patru luni)], cel mai târziu în anul 367, prin a 39-a Epistolă de Paști. Ele sunt acceptate de întreaga Biserică, cu excepția ordinii de menționare în canon.[290] Contestate au fost cele patru Evanghelii, Faptele Apostolilor, Epistolele Pauline (scrisorile pastorale: 1 și 2 Timotei; Titus), precum și Epistola 1 Ioan. Înaintea lui Atanasie, Eusebiu de Cezareea [III, XXV; V, VIII, 2; VI, XIV, 5; VI, XXV, 4 și u.] menționează și el ordinea și cronologia celor patru evanghelii, iar citându-l pe Origen (c. 185-c.254), menționează și dintre epistole (VI, XXV, 3-14). Cartea a Treia, XXV, 1-6 din *Istoria Bisericească*, ne prezintă o listă pe trei grupe a cărților *canonice* (acceptate), *contestate* și *apocrifele* Noului Testament, așa cum le-a definit și împărțit Eusebiu de Cezareea:

a. *În prima grupă – canonice – intră*: *1.* tetrada evangheliilor; *2.* Epistolele Pauline (Corpus Paulinum); *3.* 1 Ioan; *4.* 1 Petru; care, zice el, sunt recunoscute de toți în Biserică.

b. *Cărțile de Îndoială* – contestare – există, și este vorba de *Epistola lui Iacob*, a lui *Iuda*, *2 Petru*, *2 și 3 Ioan*, deși respinse sau puse sub semnul întrebării el sunt totuși recunoscute de mulți.

c. *A treia categorie* de scripturi sunt *apocrifele*, enumerate de Eusebiu, după cum urmează: *Faptele lui Pavel*, *Păstorul* lui Herma, *Apocalipsa lui Petru*, *Epistola lui Barnaba*, *Didahia celor 12 Apostoli*, *Apocalipsa lui Ioan*. Scripturile din a doua și a treia categorie se bucură și ele de o destul de mare acceptare, dar și de respingere.

Încă prin anii 230, Origen menționează în comentariile sale biblice toate scripturile, care astăzi formează canonul Noului Legământ, la care se adaugă încă *patru* cărți, care n-au fost incluse

---

[288] *Idem*, p. 82.
[289] *Idem*, p. 82.
[290] Wilhelm Schneemelcher: Bibel III: *Die Entstehung des Kanons des Neuen Testaments und der christlichen Bibel*. In: *Theologische Realenzyklopädie*, Band 1. p. 25 ș.u.
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Kanon_(Bibel)

în Noul Testament: *Epistola lui Barnaba*, *Păstorul* Herma, *Didahiile*, *Evanghelia după Evrei*, contestate fiind Epistola către *Evrei*, *2 Petru*, *3 Ioan*, *Iacob*, *Iuda*.[291]

La început, scrierile Noului Testament circulau independent una de alta, prin comunitățile de creștini. Se pare că prima colecție a lor s-a realizat prin Corpus Paulinum, pe la finele secolului întâi. Între secolele II-IV se știe de o serie de colecții și scripturi ori liste ale acestora, cum ar fi Canonul (azi doar *Fragmentul*) Muratori, listele lui Irineu de Lyon (Lugdunum), Origen, Eusebiu de Cezareea, Chiril al Ierusalimului, Grigore de Nazianz, dar de o formală canonizare a Noului Testament se poate vorbi abia în secolul al IV-lea, grație Sf. Atanasie al Alexandriei, în anul 367, iar un secol mai târziu Papei Gelasius I (492-496, prin *Decretum Gelasianum*: Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis.[292]

DECRETVM GELASIANVM

4. ITEM ORDO SCRIPTURARUM NOVI TESTAMENTI quem sancta et catholica Romana suscipit et veneratur ecclesia:

Evangeliorum libri quattuor	
secundum Matheum	**liber unus**
secundum Marcum	**liber unus**
secundum Lucam	**liber unus**
secundum Iohannem	**liber unus**
Item actuum apostolorum	**liber unus**
Epistulae Pauli apostoli numero quattuordecim	
ad Romanos	**epistula una**
ad Corinthios	**epistula una**
ad Ephesios	**epistula una**
ad Thesalonicenses	**epistulae duae**
ad Galatas	**epistula una**
ad Philippenses	**epistula una**
ad Colosenses	**epistula una**
ad Timotheum	**epistulae duae**
ad Titum	**epistula una**
ad Philemonem	**epistula una**
ad Hebreos	**epistula una**
Item apocalypsis Iohannis	**liber unus**
Item canonicae epistulae numero septem	
Petri apostoli	**epistulae duae**
Iacobi apostoli	**epistula una**
Iohannis apostoli	**epistula una**
alterius Iohannis presbyteri	**epistulae duae**
Iudae Zelotis apostoli	**epistula una**

**[291] Joachim Orth: *Das Muratorische Fragment*. Die Frage seiner Datierung. Aachen, 2020, p. 201f;
Bernhard Lohse: *Epochen der Dogmengeschichte*. Stuttgart/Berlin, 1983, p. 35;
Bruce Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments*. Ostfildern, 2012, pp. 238 și 240.
Franz Graf-Stuhlhofer: *Das geheimnisvolle Jahrhundert in Bezug auf den neutestamentlichen Kanon (ca. 70 – 170 n. Chr.)*, în: *Glauben und Denken heute*, Heft 1 von 2020, pp. 38-44.**

**[292] Wilhelm Schneemelcher (ed.): *Neutestamentliche Apokryphen*. Bd. 1: *Evangelien*. 6. Aufl. Mohr, Tübingen, 1999, p. 30.
Ernst von Dobschütz: *Das Decretum Gelasianum*; de libris recipiendis et non recipiendis., Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur Bd. 38. J. C. Hinrichs, Leipzig, 1912. Kritische Ausgabe des Textes mit Kommentar, pp. 135-357.
Francis Crawford Burkitt: Rezension zu *Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis in kritischem Text herausgegeben und untersucht von Ernst von Dobschütz*. În: *Journal of Theological Studies.* Band 14, 1913, pp. 469-471 (online)
https://de.wikipedia.org/wiki/Decretum_Gelasianum**

Actualmente, savanții atribuie paternitatea acestui catalog unui funcționar biblicist al *cancelariei papale*, nu lui Gelasiu (492-496).[293]

Compară *Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis…*, din anul 495 al Sinodului Roman: Synodus Romanus, cu *Decretum de libris sacris et de traditionibus recipiendis*, decretul 1, din 8. aprilie 1546, Sessio IV, Conc. (oecum. XIX) Tridentinum: 13 Dec. 1545-4 Dec. 1563): Testamentum Veteris; Testamenti Novi: *Decretum primum: recipiuntur libri sacri et traditions apostolorum.*

Tot cu această ocazie s-a dat și decretul 2, adică Biblia *Vulgata* (a lui Ieronim) este considerată de Sinod ca text latin standard și obligatoriu, pentru Biserica Catolică. Toate edițiile Bibliei, explicațiile Bibliei și cărțile teologice sunt supuse cenzurii preventive, pentru a preveni folosirea greșită a „Cuvântului lui Dumnezeu”. Nu se va lua nici o decizie cu privire la traducerile controversate ale Bibliei în limbile naționale: Decretum secundum: recipiuntur vulgata editio bibliae praescribiturque modus interpretandi sacram scripturam etc. [294]

Canonul Bibliei a fost stabilit în Răsărit de Sinodul de la Ierusalim, din anul 1672, prezidat de către Patriarhul local Dositei II Notara (1669-1707), decizie analogă Conciliului Tridentin (1545-1563), în aceiași problemă.[295] Canonul Noului Testament, în Biserica Ortodoxă este identic cu cel catolic, însă cel al Vechiului Testament este diferit, pentru că Biserica Ortodoxă se orientează după *Septuaginta*, iar Biserica Catolică după *Vulgata*.[296]

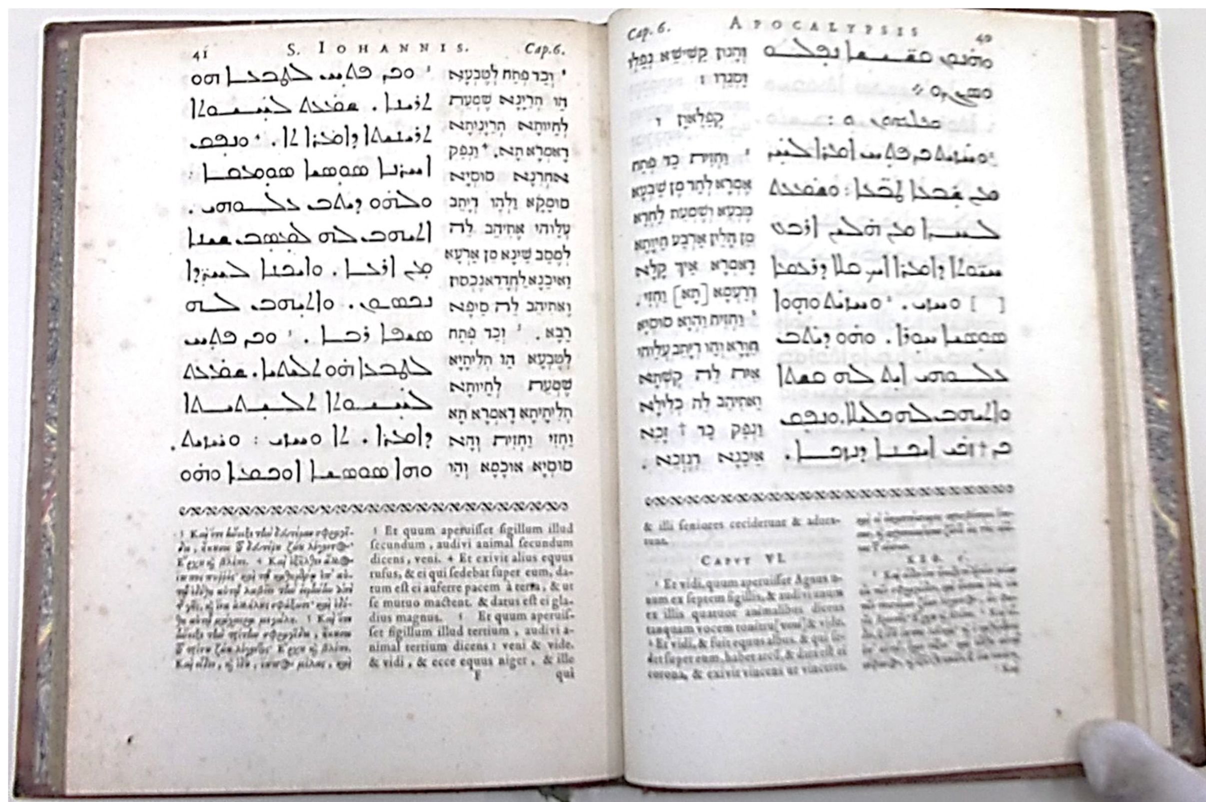
---

[293] **The Decree of Gelasius (*Decretum Gelasianum*), which contains a list of canonical books, was so called because it was formerly ascribed to Pope Gelasius (in office from 492 to 496). Various recensions of the same decree were also ascribed to the earlier Pope Damasus (366-384) and the later Hormisdas (514-523), or to councils over which they presided. But for the past century most scholars have agreed with Ernst von Dobschütz's conclusion that all the various forms of the decree derive from the independent work of an anonymous Italian churchman in the sixth century.**
In its longer form, the article of the "decree" that lists the approved books is introduced by the sentence, *Nunc vero de scripturis divinis agendum est, quid universalis catholica ecclesia recipiat* [or, *teneat*] *et quid vitare debeat* ("Now indeed the divine scriptures must be discussed, which the universal Catholic church receives [or, holds], and which writings must be avoided"). Then comes a list of books, divided into four sections:
Ernst von Dobschütz, *Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis in kritischem Text herausgegeben und untersucht von Ernst von Dobschütz* (Leipzig: J. C. Hinrichs, *1912).*
Compară această listă *De libris recipiendis et non recipiendis…*, la DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum…*, Op. cit., nr. 347-355, respectiv, pp. 119-125: S. Gelasius I, *Synodus Romanus*: Decretum Gelasianum seu Ep. decretalis de libris recipiendis et non recipiendis, tp. incerto, 495.

[294] **Pentru sinoadele ecumenice și cele romane, vezi:**
1. COD = CONCILIORUM OECUMENICORUM DECRETA [Dekrete der Ökumenischen Konzilien], editat de Giuseppe ALBERIGO şi colab., 1973, reprint 2002, edit. Josef Wohlmuth şi colab., Ferdinand Schöning, Paderborn, München, Wien, Zürich, vol. III, pp. 663-665, text latin-german.
2. Giuseppe Alberigo, (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II.* Patmos, Düsseldorf 1993, mai ales pp. 360-361.

[295] **Cel de al 19-lea Conciliu Ecumenic al Bisericii Catolice.**

[296] **Schaff, Philip (ed.) *Creeds of Christendom, with a History and Critical notes.* Volume I. The History of Creeds. § 17. The Synod of Jerusalem and the Confession of Dositheus, A.D. 1672.**

Seiten eines frühen Drucks der Offenbarung des Johannes Syrisch, mit einer Transliteration in hebräische Buchstaben neben dem syrischen Text und Übersetzungen ins Lateinische und Griechische unterhalb der beiden oberen Spalten. (Gelyānā ude-Yoḥanan qaddīsha, id est, Apocalypsis Sancti Iohannis. — Lugduni Batavorum: Ex Typ. Elzeviriana, 1627).

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Peschitta#/media/Datei:Bible_-_New_Testament_-_Revelation_-_Ex_Typ._Elzeviriana,_1627_-_0001.jpg

***Peșitta*, pagini din *Apocalipsa lui Ioan*, ediție de *Biblie* în trei limbi paralele, pe câte două coloane, sus și jos (în loc de note): aramaică (siriană) și în transliterație cu alfabet ebraic sus și greacă koine și latină jos, Lugduni Batavorum (azi Katwijk, lângă Leiden, Olanda), Brittenburg, azi Leiden, 1627, ed. și tip. Elzeviriana.**

*

4. Canonul Peșitta, ܦܫܝܛܬܐ (aramaica orientală), ܦܫܝܼܛܬܳܐ(aramaica de vest), termenul însemnând *ușor, simplu, pe înțeles*

PEȘITTA este versiunea standard pentru toate bisericile de limbă și rit sirian provenite din Biserica Antiohiei (cu excepția celei Armene și Georgiene), în tot Orientul, până la Kerala, în sud-vestul Indiei: ortodocși, monofiziți, asirieni (nestorieni) și uniții desprinși din aceste Biserici.[297] Cele mai vechi manuscrise păstrate ale acestei versiuni datează din secolul al V-lea, dar începuturile acțiunilor de traducere ajung până în secolul întâi d.Hr.[298] Limba siriacă este la origine dialectul principal al limbii aramaice.

---

[297] Sebastian P. Brock, *The Bible in the Syriac Tradition St. Ephrem Ecumenical Research Institute*, 1988. Quote Page 13: „The Peshitta Old Testament was translated directly from the original Hebrew text, and the Peshitta New Testament directly from the original Greek".
Arthur Vööbus: *Peschitta und Targumim des Pentateuchs. Neues Licht zur Frage der Herkunft der Peschitta aus dem altpalästinischen Targum*. Etse, Stockholm, 1958.
Bruce M. Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung*. pp. 209-213.
Ernst Würthwein: *Der Text des Alten Testaments*, 4. Auflage 1973, p. 86.

[298] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Peschitta

a. *Vechiul Testament* din Versiunea *Peșitta* este precedat și succedat de texte numite *targum*, *targoumim* (pl.), תורגמן, (ebraică); תרגום aramaica imperială, însemnând *interpretare* sau *traducere*; ترجمان (arabă); termen care face referință la traducător sau interpretul, comentatorul acestora, nu la textul propriu-zis: *drogman*.

De aici și cuvântul ulterior *drogman* sau „dragoman”, adică cel însărcinat la curtea imperială sau regală cu relațiile diplomatice, corespondență și de traduceri scrise sau verbale. Termenul *Targum* apare în Sfânta Scriptură pentru prima oară la Ezdra 4, 7:

7 Iar în zilele lui Artaxerxe, Tabeel i-a făcut o scrisoare pașnică lui Mitridat și celorlalți tovarăși ai săi; iar mai-marele peste dări i-a scris și el lui Artaxerxe, regele Perșilor,[d] o scrisoare în [limba] și slova aramaică[e] [[d] și [e]].[299]

Targumim-ele dovedesc că Vechiul Testament din Peșitta este preluat din textul rabinic sau textul ebraic, nu din Septuaginta (textul grecesc). Targumim-ele – adică traduceri rabinice veterotestamentare – au apărut în perioada de timp dintre anii 200 î.Hr. și 800 d.Hr.

Există mai multe feluri și categorii de Targumim:[300]

1. Targumim din Qumran 200-150 î.Hr., privind Leviticul și Cartea Iov;
2. Targumim Palestinian, primele secole d.Hr.;
3. Targum Neophyti, cuprinzând traducerea întreagă a Torei (Pentateuhul lui Moise), manuscrisul având un colofoniu din anul 1504, datare sec. I sau sec. IV d.Hr.;
4. Targum Pseudo-Jonathan sau Jerușalmi, înainte de anul 800 d.Hr., conține Tora și întregul Midrașim (comentariu, predici selectate la textele din Tora). La fel și fragmentul Targum Jerușalmi la Tora conține Midrașin;
5. Kairoer Genisa (ladă, depozit), diferite texte biblice, găsite în anul 1890, în depozitul unei sinagogi din Cairo, pregătite, pentru a fi arse;
6. Targumim Babilonic apărut în timpul exilului babilonic;
7. Targum Onkelos, preluat de Talmud, a început să fie redactat înainte de anul 200, fiind terminat de scris în secolul al V-lea. Talmudul atribuie acest Targum lui Rabbi Aquila, un prozelit, adică un convertit la Legea iudaică, care prin anul 125 d.Hr. a revizuit Septuaginta, făcând o nouă traducere în greacă a Bibliei Ebraice. Targum Onkelos cuprinde Tora, într-o nouă traducere fidelă – cuvânt de cuvânt – în siriacă, cu foarte ușoare interpretări în stil masoretic. Fragmente din textul *Ieșire 15, 9-12*, au fost găsite și pe două *blide fermecate*, de ceramică, descoperite la Nippur, în Babilonia, aproape de Bagdad (Irak).
8. Targum Jonathan sau *Targum-ul Profeților* este atribuit lui Theodotion, adică Jonathan (sec. II) și cuprinde Nevi'im, adică partea a doua din Biblia Ebraică, privitoare la profeții mari și mici, într-o formă narativă, de povestire. Lui i se mai atribuie încă o lucrare, despre Kabbala. Și în acest caz avem din textul aramaic al traducerii anterioare propoziții de alungare a duhurilor rele, scrise pe un blid fermecat de ceramică, din Nippur.[301]

Așadar traducerea în siriacă a Vechiului Testament ar aparține cercurilor evreiești, mai ales privind Pentateuhul, dar și celelalte părți, care au legătură cu Targumele evreiești, după cum susține și Prof. Dr. Remus Rus, din București. Privitor la traducerea din greacă, în aramaică a Noului Testament, această operă este atribuită Episcopului Rabbula de Edessa, între anii 412-435, care a și

---

[299] [[d] și [e]]notele marginale din Biblia lui Bartolomeu: 1.[d] Tabeel (nume ebraic) îi va fi scris lui Mitridat (demnitar persan) spre a-i mijloci accesul la rege. Se știe că satrapii se lăsau ușor mituiți. „Mai-marele peste dări“ (perceptorul-șef) avea menirea de a avertiza că, prin refortificarea Ierusalimului, Iudeii vor refuza să-și mai plătească dările către regele persan. (Cât despre „Bișlam“ din T. M., acesta nu era un nume propriu, ci un cuvânt aramaic care însemna „pașnic“, „cu pace“, cu care începeau, de obicei, scrisorile).
2[e] Textual: „siriacă“. Aramaica (siriaca) devenise limba de mare circulație a imperiului persan (așa cum va deveni greaca în imperiul lui Alexandru cel Mare).

[300] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Targum

[301] Stephen A. Kaufman: *A Unique Magic Bowl from Nippur*, în: *Journal of Near Eastern Studies* 32 (1973), pp. 170-174. *Blidul fermecat* se punea cu gura în jos, sub pragul ușii de la intrarea în casă, în grajdurile animalelor și în morminte (sec. V-VII, d.Hr.). În partea interioară a blidului fermecat se scriau cu cerneală texte scurte de descântece sau exorcisme, continuând cu texte biblice, în ebraică sau în dialectele aramaice, la care se mai adăugau desene înspăimântătoare de demoni. Este vorba mai ales de demonul feminin din deșert Lilith (Isaia 34, 14), răspunzătoare de mortalitatea infantilă. Luat din: Zauberschale – Wikipedia

oficializat Peșitta în Biserica de limbă siriacă, înlocuind astfel Diatessaronul.[302] Nu știm însă care a fost situația cu Evanghelia după Matei, scrisă inițial în siriacă, dacă s-a folosit originalul aramaic sau traducerea grecească.

b. Noul Testament din versiunea Peșitta. *Diatessaron*, Διατεσσάρων, ܐܘܢܓܠܝܘܢ ܕܡܚܠܛܐ (siriacă), Armonia Evangheliilor, Harmonia Evangeliorum (sau fiecare a patra ori toate patru evangheliile, cu un Quart sau Quarte, adică cu un interval sau pauză între ele, ca în notația muzicală diatonică, heptatonică sau cu tonul principal).

În Diatessaron evangheliile erau scrise pe patru coloane paralele, ca o sinopsă, συνοπτικός, pentru a avea textele la îndemână, fără prea multă căutare. De fapt, Diatessaron este o istorie a vieții lui Iisus Hristos, compilată pe baza textelor celor patru Evanghelii, mai ales a celei după Ioan.[303] Până la apariția versiunii Peșitta, în secolul al V-lea, Diatessaron s-a bucurat de cea mai mare autoritate în bisericile de limbă siriacă (aramaică). Rabula, Episcop de Edessa, † 435 a înlocuit Diatessaron-ul cu Peșitta, invocând motivul că autorul, Tatian, a fost eretic.[304]

Cel mai cunoscut *Diatessaron* este cel al lui Tatian Asirianul, Τατιανός, ܛܛܝܢܘܣ (siriacă, c.120-c.180), τὸ διὰ τεσσάρων – Διατεσσάρων – (*prin patru, de la patru*), redactat către anii 160-170. Tatian a fost la Roma ucenicul Sf. Iustin Martirul și Filosoful (c. 100-c.165), pe care însă l-a părăsit, revenind în patria sa, în Siria, și respingând orice formă de influență helenizantă asupra Bisericii și a scripturilor, a creat o comunitate proprie de creștini encratiți, ἐγκράτεια, adică a celor care cultivau asceza, tot o formă de grupare gnostică, cu evitarea consumului de carne, vin și cultivarea castității.[305]

Opera lui principală este „Τὸ διὰ τεσσάρων". Tot de la el s-a păstrat și o scriere: Ἐπιστολὴ πρὸς Ἕλληνας, Oratio ad Graecos, *Cuvântare către greci*, o lucrare deosebit de polemică, îndreptată împotriva culturii grecești. Există și o traducere din siriacă, în arabă a lucrării *Diatessaron*, făcută în secolul al XI-lea, de către Abul Faraj al-Tayyib, † 1043, un preot asirian, medic și erudit, πολυμαθής. Abul Faraj al-Tayyib a practicat medicina la Bagdad și a scris în arabă lucrări de medicină, drept, teologie, filosofie, exegeză biblică etc. Alte traduceri din siriacă (aramaică) a Diatessaron-ului s-au făcut în latină, georgiana veche, germana medie, engleza medie, persană etc.[306] Lucrării Diatessaron, Sf. Efrem Sirul (306-373) i-a consacrat un comentariu amplu, în limba siriacă.[307]

c. *Vetus syra* sunt traduceri separate (= *da-Mepharreshe*) ale Evangheliilor, în limba siriacă, însă nu pe coloane paralele, ca în Diatessaron, care alături de acesta din urmă, existau în Biserica de limbă siriacă înainte de Peșitta.

Din versiunea *Vetus syra* s-au păstrat două manuscrise pe pergament: *Syrus Sinaiticus* (sy^s), palimpsest, sec. IV-V și *Syrus Curetonianus* (sy^c), pergament, sec. V. Primul manuscris se păstrează în Mănăstirea Sf. Ecaterina, din Sinai, sub cota *ms. 30*, al doilea în British Library, Londra, sub cota *Mus. Brit. Add. 14451*, cumpărat fiind în sec. XIX, în Mănăstirea siriacă *Deir el-Surian*, în Wadi Natrun, Egipt, la 100 km, sud de Alexandria.[308] Syrus Curetonianus este o ediție manuscrisă, o

---

[302] Remus Rus, *Dicționar...*, pp. 682, 737, 802-803.
[303] Remus Rus, *Dicționar...*, p. 803.
[304] *Ibidem.*
[305] Remus Rus, *Dicționar...*, pp. 802-803.
Cross, F. L, ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. New York: Oxford University Press, 2005, article *Tatian.*
[306] Vezi și: Ibn al-Tayyib - Wikipedia
[307] Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Diatessaron
Cross, F. L, ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. New York: Oxford University Press, 2005, article *Tatian*
[308] Dr. Sebastian Brock, *Codex Sinaiticus Syriacus*, în: https://www.saintcatherinefoundation.org/codex-sinaiticus-syriacus
Jeffrey Paul Lyon: *Syriac Gospel translations*: a comparison of the language and translation method used in the Old Syriac, the Diatessaron, and the Peshitto. Peeters, Leuven, 1994.
Jan Joosten: *The Syriac Language of the Peshitta and Old Syriac Versions of Matthew*: Syntactic Structure, Inner-Syriac Developments and Translation Technique. Brill, Leiden, 1996.
Francis Crawford Burkitt (ed.): *Evangelion da-Mepharreshe: the Curetonian Version of the Four Gospels, with the Readings of the Sinai Palimpsest and the Early Syriac Patristic Evidence*. Cambridge University Press, 1904. (digitalizat)
Francis Crawford Burkitt (Hrsg.): *Evangelion Da-Mepharreshe*: The Curetonian Version of the Four Gospels, with the readings of the Sinai Palimpsest and the early Syriac Patristic evidence. Gorgias Press, 2003.

revizuire a traducerii și a redactării din Syrus Sinaiticus.[309] În afară de *Syrus Sinaiticus* (sy^{s}), palimpsest, sec. IV-V, la Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai se păstrează un manuscris al Noului Testament, pe pergament, în limba greacă, din secolul IV, cuprinzând textele în ordinea următoare: patru Evanghelii (Matei, Marcu, Luca, Ioan); Epistola către Romani; Corinteni 1-2; Galateni; Efeseni; Filipeni; Coloseni; Tesaloniceni 1-2; Evrei; Timotei 1-2; Tit; Filimon; Faptele Apostolilor; Iacob; Petru 1-2; Ioan 1-2-3; Iuda; Apocalipsa lui Ioan.[310]

Der – neben einer Lücken aufweisenden Über-setzung der Geschriebenen des Alten Bundes – dem Codex Sinaiticus hinzuge-fügte 'Barnabasbrief' und das Fragment 'Der Hirte des Hermas' wurden in der Zeit der Entstehung des Codex noch als heilige Schriften gerechnet. Da der heutige Kanon von der Ostkirche (Athanasiern) und den Westkirchen: Rom (Damasus, 382 nZtr.), den Provinzialkirchen (Hippo, 393 nZtr) und der afrikanischen Kirche (Karthago, 397 nZtr) erst Ende des 4. Jahrhunderts festgelegt wurde, konnte der vorher entstandene Codex Sinaiticus die damals noch nicht eindeutig verworfenen Schrif-ten enthalten. Das im Kanon bezüglich seiner Grenzen endgültig festgelegte Wort zeigt sich somit im Codex Sinaiticus als mit einem Fleischmantel umhüllt, aus dem es mit der einmütigen Annahme des Kanons in Ost und West gelöst wurde."[311]	**„Epistola lui Barnaba' și fragmentul „Păstorul lui Hermas' adăugate la *Codex Sinaiticus* – pe lângă o traducere a scrierilor Vechiului Legământ care conți-neau lacune – erau încă considerate ca scrieri sfinte în momentul în care a fost creat codexul. Întrucât canonul de astăzi al Bisericii Răsăritene (Atanasian) și al Bisericii Occidentale: Roma (Damasus, 382 d.Hr.), în Bisericile Provinciale (Hippo, 393 d.Hr.) și în Biserica Africană (Cartagina, 397 d.Hr.) a fost stabilit abia la sfârșitul Secolul al IV-lea, *Codul Sinaiticus* stabilit anterior, poate conține scrierile care nu fuseseră încă respinse în mod clar la acea vreme. Cuvântul, fixat în cele din urmă în canon, în ce privește limitele sale, este astfel arătat în Codex Sinaiticus ca învelit într-o mantie de carne, de care a fost desprins cu acceptarea unanimă a canonului în Est și Vest."**

Un alt *Codex Sinaitic* al Noului Testament, manuscris grecesc, pe pergament, se află în Biblioteca Universității din Leipzig."[312]

Privitor la Noul Testament, din Canonul Peshitta, vezi și Codex Khaburis (ortografie alternativă: Khaborius, sau Khabouris), din secolul al X-lea. Este vorba de un manuscris în siriaca clasică, așa cum era acceptat Noul Testament în *Peshitta Aramaică* a secolului al II-lea, din Siria, fără epistolele sobornicești și fără Apocalipsă [Iacob, 1-2 Petru, 1-2-3 Ioan, Iuda, Apocalipsa].[313] Spre deosebire de Codex Khaburis, un alt manuscris aramaic, *Crawford* al Noului Testament, datând din secolul al XII-lea, conține 27 de cărți ale Noului Testament, adică și Apocalipsa. Este singurul manuscris aramaic, păstrat, din Canonul Peșitta, care conține și Apocalipsa lui Ioan, Cele cinci epistole sobornicești, au fost traduse ulterior în siriacă, pentru Noul Testament Harklean.[314]

Agnes Smith Lewis (Hrsg.): *The Old Syriac Gospels or Evangelion Da-Mepharreshê*: being the text of the Sinai or Syro-Antiochene Palimpsest, including the latest additions and emendations, with the variants of the Curetonian text, Corroborations from many other MSS and a List of Quotations from ancient authors. Williams and Norgate, London, 1910. (digitalizat)

309 Vezi: Altsyrische NT-Übersetzungen – Wikipedia

310 *Codex Sinaiticus*. Geschichte und Erschliessung der „Sinai-Bibel", Universitätsbibliothek, Leipzig, 2007^{2}, Herausgeber Ulrich Johannes Schneider, 48 p., incl. il.
***Codex Sinaiticus als Grundtextausgabe der Geschriebenen des Neuen Bundes*, F. H. Baader und H. J. Grieser, 75328 Schömberg, 1993, 534 p. + Anhang 5 pl., p. 6.**

311 *Codex Sinaiticus als Grundtextausgabe…*, p. 6.

312 *Codex Sinaiticus*. Geschichte und Erschliessung der „Sinai-Bibel", Universitätsbibliothek, Leipzig, 2007^{2}, Herausgeber Ulrich Johannes Schneider, 48 p., incl. il.

313 Khaboris Codex, The History of the Khabouris Manuscript, în https://web.archive.org/web/20201026034112/ https://whyagain.org/index.php/en/khabouris-manuscript-aramaic/history

314 Păstrat în *Biblioteca John Rylands*, din Manchester: „Rylands Syriac 66", un Harklean Siriac.
Ptolemy Der Sternkatalog des Almagest: Die lateinische Übersetzung 1990; Pagina 21 "Weitere Gerhard-Handschriften 1. ... Almagest, Ubersetzung Gerhard von Cremona. ... 5; Ubicumque (a.R.); 114r-124v 76 Dies ist das Ms., das Peters - Knobel S.22, Nr. 27 unter der Bezeichnung Crawford Codex aufführen und beschreiben."
J. N. Birdsall (Birmingham), în *The Recent History of New Testament Textual Criticism*; articol în engleză, în *Aufsteig und Niedergang der Römischen Welt*: Geschichte und Kultur 1992 Volum 2, Partea 26 - Pagina 131: Joseph Vogt, Hildegard Temporini, Wolfgang Haase - 1992.

În încheiere dăm această listă privind versiunile siriace ale Bibliei, întocmită de Thomas Nicol:[315]

Syriac Versions
International Standard Bible Encyclopedia (1915)
1. Analogy of Latin Vulgate
2. The Designation "Peshito" ("Peshitta")
3. Syriac Old Testament
4. Syriac New Testament
5. Old Syriac Texts
(1) Curetonian
(2) Tatian's Diatessaron
(3) Sinaitic Syriac
(4) Relation to Peshito
6. Probable Origin of Peshito
7. History of Peshito
8. Other Translations
(1) The Philoxenian
(2) The Harclean
(3) The Jerusalem Syriac

*

5. Canonul *Vulgata*, numit astfel numai din secolul al XII-lea,[316]

Vulgata editio

Canonul începe să se concretizeze după anul 382, când Papa Damasus (366-384) i-a încredințat lui Ieronim Fericitul (347-420) revizuirea traducerilor în latină ale Evangheliilor, acesta ocupându-se, în continuare și de revizuirea textelor celorlalte cărți ale Noului Testament, corectându-le și îmbunătățindu-le pe cele anterioare, aparținătoare *Italei* și *Vetus Latina*.[317] În anul 382, Ieronim [Hieronymus, Ιερώνυμος], se întorcea de la Constantinopol, unde a zăbovit doi ani (380-382), pentru a se specializa în interpretarea și comentarea Sfintei Scripturi, sub conducerea Sf. Grigorie de Nazianz. La Constantinopol a venit din Antiohia, unde a fost hirotonit preot. Aici a venit din pustia Chalcis, în Siria, unde zăbovise, din anul 373 și unde a învățat și limba ebraică. Înainte, în drum spre Orient, venind de la Trier, a trecut și prin Aquileia. Între anii 382-385 a fost secretarul Papei Damasus, timp în care s-a ocupat de traducerea și diortosirea Evangheliilor și al celorlalte cărți ale Noului Testament, existente deja în versiunea *Italei* sau *Vetus Latina.* Nu s-a acomodat la Roma, și după moartea Papei Damasus, Ieronim s-a mutat la Bethlehem, pentru a se dedica traducerii în latină a Vechiului Testament.[318] În Bethlehem a rămas, din anul 386, până la sfârșitul vieții † 420,

---

[315] Thomas Nicol, „Syriac Versions”, în *International Standard Bible Encyclopedia* (1915), ediție online, vezi: https://www.bible-researcher.com/syriac-isbe.html
Literatură:
Nestle, *Syrische Uebersetzungen*, PRE3, "Syriac Versions," Hastings' *Dictionary of the Bible, and Introduction to the Textual Criticism of the Greek New Testament*, 95-106; G. H. Gwilliam, *Studia Biblica*, II, 1890, III, 1891, V, 1903, and Tetraevangelium sanctum Syriacum; Scrivener, Intro4, 6-40; Burkitt, "Early Eastern Christianity," Texts and Studies, VII. 2 1-91, *Evangelion da-Mepharreshe*, I, II, and "Syriac Versions," *Encyclopaedia Biblica*; Gregory, Textkritik, 479-528.

[316] Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle..., vol. I, Op. cit., p. 416.
Citarea completă: Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle, [18] Achtzehnte Auflage, vol. I-III, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, I, 1966 [Das christliche Altertum], II, 1968 [Das Mittelalter], III, 1969 [Die Neuzeit und die neueste Zeit].

[317] Vezi: Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle..., vol. I, Op. cit., pp. 414-416.
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Vulgata

[318] Hermann Rönsch: *Itala und Vulgata.* Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Berücksichtigung der römischen Volkssprache. Durch Beispiele erläutert. Elwert, Marburg 2. Aufl. 1875 (Reprint Hueber, München, 1965).

„lângă Ieslea Domnului” [bei der Krippe des Herrn], alături de mulți călugări și călugărițe apuseni, stabiliți acolo, nevoindu-se în rugăciune, studiu și învățământ, la *școala mănăstirească* de acolo și ocupându-se de scris.[319] Numai că liniștea la Betleem i-a fost de multe ori deranjată de tulburările produse de polemica origenistă (provocată de Episcopul Epifanie de Salamina, în Cipru, originar din Gaza), cu strânse legături și vizite în Palestina, de vrajba cu Episcopul Ioan II al Ierusalimului (386-417), de contradicțiile cu prietenul său din tinerețe Rufinus, din Aquileia, de la Mănăstirea de pe Muntele Măslinilor, de sperieturile primite de la popoarele migratoare, ivite prin zonă, precum și de cearta pelagiană, din Africa Latina.[320]

După o muncă asiduă și îndelungată, Ieronim a reușit, în final, să înlocuiască textele biblice latine anterioare (și ulterioare), cunoscute sub numele de *Vetus Latina* sau *Itala*, cu noua versiune sau traducere a Bibliei în limba latină – *Vulgata* – (latina populară, nu clasică),[321] care se va impune în întreaga Biserică Catolică.[322]

În ordinea importanței, privitor la Sf. Ieronim (347-420), trebuie să mai menționăm că este considerat a fi cea de-a doua (în ordinea importanței, nu cronologică) din cele *patru coloane de susținere* a *Cupolei* Bisericii Catolice, alături de Papa Grigorie cel Mare (c. 540-604), Augustin de Hyppo (354-430) și Ambrozie al Mediolanului (339-397).[323]

Vetus Latina sau Itala[324]

Cele mai vechi texte scripturistice în limba latină, datează din secolul al II-lea d.Hr., constând în scrieri ale autorilor creștini. Până la noi au ajuns doar manuscrise cu texte din Evanghelii, din secolele IV și V: *Codex Vercellensis* și *Codex Bobiensis*, traduse cel târziu în secolul al III-lea. Din anul 1945, Grație *Institutului Vetus Latina*, din Arhiabația Beuron (situată în valea Dunării de Sus, Germania) se lucrează la numeroase manuscrise din această categorie, între care menționăm doar *Codex Vercellensis*, *Codex Bobiensis* și *Codex Veronensis*.[325]

1. *Codex Vercellensis* (Siglum a, Nr. 3 după Biblioteca *Institutului Vetus Latina,* din Beuron), păstrat în Domul din Vercelli, este cel mai vechi manuscris latin păstrat al Noului Testament, sec. IV, scris pe un pergament colorat în purpuriu și scris cu cerneală de aur și de argint. Textul, în Vetus Latina, conține cele patru Evanghelii, în ordinea Matei Ioan, Luca și Marcu. Conform mențiunilor timpului, Codex Vercellensis ar fi fost tradus în timpul păstoriei Episcopului de Vercelli, Eusebiu (345-371). Codexul Vercellensis, restaurat la începutul sec. XX, prezintă multe asemănări cu *Codex*

Friedrich Stummer: *Einführung in die lateinische Bibel*. Schöningh, Paderborn, 1928.
Bonifatius Fischer: *Beiträge zur Geschichte der lateinischen Bibeltexte (= Vetus Latina / Aus der Geschichte der lateinischen Bibel*, Bd. 12). Herder, Freiburg, 1986.
Pierre-Maurice Bogaert: *La Bible latine des origines au Moyen Age. Aperçu historique, état des questions,* în: *Revue théologique de Louvain*, Bd. 19 (1988), pp. 137-159.
Samuel Berger: *Histoire de la Vulgate pendant les premiers siècles du Moyen Age*. Paris, 1893 (digitalizat).
Vulgata in Dialogue. A Biblical On-Line Review (https://vulgata-dialog.ch/ojs/index.php/vidbor)
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Vulgata

319 *Idem*, Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle..., vol. I, Op. cit., pp. 414-416.

320 *Idem*, p. 416.

321 Peter Stotz: *Die Bibel auf Latein – unantastbar?* Zürich 2011 (=*Mediävistische Perspektiven*, 3), S. 9.

322 Hugo Linke: *Studien zur Itala*. Graß, Barth & Co., Breslau, 1889 (digitalizat).
Klaus Zelzer: *Vetus Latina*. In: Reinhart Herzog, Peter Lebrecht Schmidt (Hgg.): *Handbuch der lateinischen Literatur der Antike* (HLL), Bd. 4: Klaus Sallmann (Hg.): *Die Literatur des Umbruchs. Von der römischen zur christlichen Literatur* 117-284 n. Chr. C.H. Beck, München, 1997.

323 În Biserica Ortodoxă, sfinții care formează „coloanele” Cupolei de susținere a Bisericii sunt considerați a fi: Ioan Hrisostom (344/49-407), Vasile cel Mare (c. 330-379), Grigore de Nazianz (c. 329-390), Atanasie al Alexandriei (c. 300-373).

324 Thomas Johann Bauer: *Das Evangelium des Markion und die Vetus Latina*. In: *Zeitschrift für antikes Christentum*, Bd. 21 (2017), Heft 1, pp. 73-89.
Cornel Heinsdorff: *Christus, Nikodemus und die Samaritanerin bei Juvencus*. Mit einem Anhang zur lateinischen Evangelienvorlage (= *Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte*, Bd. 67). De Gruyter, Berlin, 2003.
Hugo Linke: *Studien zur Itala*. Graß, Barth & Co., Breslau, 1889 (digitalizat).
Klaus Zelzer: *Vetus Latina*. In: Reinhart Herzog, Peter Lebrecht Schmidt (Hgg.): *Handbuch der lateinischen Literatur der Antike* (HLL), Bd. 4: Klaus Sallmann (Hg.): *Die Literatur des Umbruchs. Von der römischen zur christlichen Literatur* 117-284 n. Chr. C.H. Beck, München, 1997, pp. 352-367 (§ 468).

325 Petrus Sabatier, ed., *Bibliorum Sacrorum latinae versiones antiquae, seu Vetus Italica*. 3 vol., Remis, 1743-1749 Vol. 1, vol. 2, vol. 3 (exemplar imperfectum), vol. 3 aliter apud Internet Archive (*online, vol. 3*)

Corbiensis II, de la Abația Corbey (lîngă Amiens, nord-vestul Franței, _sub signatura 195.[2]_), din sec. V, tradus tot în _Itala_. În anul c. 1638, biblioteca de acolo a fost transferată la Abația St. Germain des Prés, de la Paris. Actualmente se află în Biblioteca Națională a Franței, sub signatura Lat. 17225.[326]

2. _Codex Bobiensis_ (Siglum k, Nr. 1 după Biblioteca din Beuron), manuscris care a apărut prin anul 400, cu fragmente din Evangheliile după Marcu 8, 8-16.9 și Matei 1, 1-15, 36, scris în tipul latin de text african (Africa Latina), în Vetus Latina. Se crede că a fost copiat de pe un text scris pe papirus și tradus în sec. II, pentru că acesta prezintă mari asemănări cu textele biblice, citate de Sf. Ciprian al Cartaginei, în sec. III. Manuscrisul s-a păstrat în Abația Bobbio, nord-vestul Italiei, azi se păstrează în Biblioteca Națională, din Torino, sub signatura G VII 15 (înainte CVII, sec. IV).[327]

3. _Codex Veronensis_ (Sigla _b_ sau _4_ după Biblioteca din Beuron), Evangheliar, manuscris latin, pe foi de pergament, tradus în Vetus Latina, în ordine apuseană: Matei, Ioan, Luca, Marcu. Codex Veronensis se păstrează în _Biblioteca Capitolare_ a Capitlului, din Verona.

4. Al patrulea manuscris este cel mai vechi text biblic latin ilustrat, cunoscut sub numele de „die Quedlinburger Italafragmente” (Fragmentele Itala din Quedlinburg, _Saxonia_), constând dintr-un manuscris de șase foi pe pergament, din secolul al V-lea, cu miniaturi. Textul este copiat din Cartea Întâi a Regilor (sau _1 Samuel_, în textul Masoretic), adică pe o foaie este textul luat din Tanakh, nu din Septuaginta, iar pe restul de cinci foi se află miniaturi[328] în stil ilusionist, cu detalii bogate.[329]

Comparație de texte biblice, între _Vetus Latina_ și _Vulgata_, spre exemplu, Luca 6, 1-4:[330]

Vetus Latina	Vulgata
1. Et factum est eum in Sabbato secundoprimo abire per segetes disciputi autem illius coeperunt vellere spicas et fricantes manibus manducabant.	**1. Factum est autem in sabbato secundo, primo, cum transíret per sata, vellebant discípuli eius spicas, et manducabant confricantes manibus.**
2. Quidam autem de farisaeis dicebant ei, Ecce quid faciunt disciputi tui sabbatis quod non licet ?	**2. Quidam autem pharisæorum, dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis ?**
3. Respondens autem IHS dixit ad eos, Numquam hoc legistis quod fecit David quando esurit ipse et qui cum eo erat ?	**3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant ?**
4. Intro ibit in domum Dei et panes propositionis manducavit et dedit et qui cum erant quibus non licebat manducare si non solis sacerdotibus ?	**4. quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis sumpsit, et manducavit, et dedit his qui cum ipso erant: quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus ?**

În Liturghia (Missa) Romană au continuat să rămână textele din Vetus Latina, de pildă Luca 2, 14:[331]

Vetus Latina	Vulgata
14. Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis	**14. Gloria in altissimis Deo, et in terra pax in hominibus bonæ voluntatis**

326 https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Corbeiensis_II
327 Codex Bobiensis – Wikipedia
328 Quedlinburger Italafragmente, reproduse în: wikipedia.org/wiki/Quedlinburger_Italafragmente
Quedlinburg este un oraș din Saxonia, azi _Welterbestadt Quedlinburg._
Din Quedlinburger Italafragmente, patru foi se păstrează în Biblioteca de Stat din Berlin, Cod. theol. lat. 285 și una în Biserica Stift St. Servatius în Quedlinburg.
329 Privitor la Victor Schultze: Quedlinburger Itala-miniaturen der Königlichen Bibliothek in Berlin. C.H.Beck, München, 1898 (online).
Hermann Degering, Albert Boeckler: Die Quedlinburger Italafragmente. Cassiodor-Gesellschaft, Berlin, 1932.
Inabelle Levin: _The Quedlinburg Itala. The oldest Illustrated Biblical Manuscript._ E.J. Brill, Leiden, 1985, ISBN 9-004-07093-1.
330 Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Vetus_Latina
331 _Ibidem._

Vulgata

Pentru ca *Vulgata* să fie editată conform principiilor filologico-istorice, în anul 1889 au început la Oxford cercetările, în vederea redactării unei ediții critice. Mai târziu, în anul 1907, Papa Pius X (1903-1914), prin Motu proprio, *Consilium a Decessore Nostro*, a delegat Ordinul Benedictin, cu misiunea de-a se ocupa de redactarea unei ediții critice a Vulgatei. În acest scop, au fost trimiși la Roma călugări din Congregația Benedictină Franceză din Solesmes, punându-li-se la dispoziție Abația Sf. Ieronim, ca centru de studii. Rezultatul s-a văzut în anul 1969, când Robert Weber și Roger Gryson au editat *Biblia Sacra Vulgata*, sau *Nova Vulgata*, pentru care au fost folosite cele mai vechi manuscrise. Ediția critică a Vulgatei, din anul 1969 contează ca ediție de bază sau text etalon, pentru a fi folosit în cercetările de ordin biblic, istoric, liturgic, dogmatic, canonic etc. Și pentru textul latin al ritului Roman, după reforma liturgică a Conciliului Vatican II, a fost utilizată ediția Vulgata, din 1969. Mai multe ordine mănăstireşti, n-au renunțat însă la folosirea limbii latine în cult și în serviciul orelor, adică al Breviarului (Ceaslovului), nici după Vaticanum II, cum ar fi benedictinii, cistarcienzii, cartezienii, dar și mulți episcopi, preoți și diaconi seculari (de mir). Intensificarea folosirii ediției *Nova Vulgata* a fost încurajată în anul 2001, prin Instrucțiunea Vaticanului *Liturgiam authenticam*, care cerea, ca de acum înainte, toate cărțile liturgice romano-catolice să utilizeze și să traducă numai aceste texte biblice.[332]

Canonul Vulgata spuneam că începe să se concretizeze după anul 382, când Papa Damasus (366-384) i-a încredințat lui Ieronim Fericitul (342-420) revizuirea traducerilor în latină ale Evangheliilor, acesta ocupându-se în continuare și de revizuirea textelor celorlalte cărți ale Noului Testament. Revizuirea a făcut-o după textul grecesc.[333] După moartea Papei Damasus, Ieronim s-a mutat la Betleem, pentru a se dedica traducerii în latină a Vechiului Testament. În prima fază, Ieronim a tradus după *Septuaginta*, adică din greacă, în latină, cu referință și la *Biblia Hebraica*: Psalmii (devenită *Psaltirea Gallicană*), cartea Iov, cartea Proverbelor lui Solomon, Cântarea Cântărilor, Ecclesiastul (Kohelet), 1-2 Paralipomena (Cronicile). Din anul 391-393, Ieronim n-a mai tradus după *Septuaginta* și face din nou, toate traducerile, după *Biblia Hebraica* și după textele aramaice, incluse acolo, inclusiv *cartea Psalmilor* – adică „iuxta Hebraeos”, însă cu multă probabilitate și după Hexapla, găsită de el în Cezareea Palestinei. Din prima fază de traducere a Vechiului Testament, după Septuaginta, s-au păstrat doar cartea Iov și cartea Psalmilor, care curând s-a răspândit în Gallia, fiind cunoscută sub numele de *Psalterium Gallicanum*. Restul cărților traduse în prima fază, după Septuaginta, i-au fost sustrase, ascunse, furate sau distruse: cartea Proverbelor lui Solomon, Cântarea Cântărilor, Ecclesiastul (Kohelet), 1-2 Paralipomena (Cronicile); după cum mărturisește Ieronim însuși în Epistola 134, 2.[334] *Psaltirea ebraică*, tradusă după *Biblia Hebraica*, nu era preferată pentru uzul liturgic latin, răspândirea mai mare avându-o Psaltirea Gallicană, tradusă după Septuaginta, cea dintâi fiind condamnată uitării. Ieronim a tradus Vechiul Testament, din ebraică (și aramaică), în limba latină, în mod fidel, cu multă acribie, dar nu servil și literal, orientându-se și după experiența traducerii în limba greacă a ostenitorilor de la Septuaginta și ținând cont și de experiența, în munca de traducere, pe care el însuși a dobândit-o de-a lungul anilor:

„Die damals verbreiteten griechischen Bibelübersetzungen dienten Hieronymus gewissermaßen als hebräisch-griechische Lexika. Nicht selten ist in seiner Übersetzungsarbeit der Einfluß rabbinischer Tradition feststellbar, und ebenso wirken auch seine Kenntnisse in der antiken Lite-ratur-und Kulturgeschichte ein. Die später übersetzten Bücher zeigen eine stilis-tisch bessere Ausdrucksweise.”[335]	**Traducerile în greacă ale Bibliei care erau în circulație la acea vreme, i-au servit lui Ieronim ca un fel de dicționar (lexicon, n.n.) ebraic-grec. Influența tradiției rabinice poate fi adesea observată în munca sa de traducere, iar cunoștințele sale despre istoria literară și culturală antică au, de asemenea, un efect. Cărțile traduse mai târziu arată un mod de exprimare mai bun din punct de vedere stilistic.**

[332] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Vulgata

[333] Berthold Altaner și Alfred stuiber, *Patrologie*, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter, Siebte, völlig neubearbeitete Auflage, 1966, Herder, Freiburg, Basel, Wien, p. 397.

[334] *Ibidem*.

[335] *Idem*, pp. 397-398.

***Hexapla*, τὰ ἑξαπλᾶ lui Origen, o *sinopsă*, συνοπτικός (sau σύνοψις) a Vechiului Testament, scrisă pe șase coloane paralele, c. 245.**[336]

Eusebiu de Cezareea elogiază „Râvna cu care studia Origen Scripturile Sfinte."[337]

Pe lângă Hexapla, Origen a întocmit și o altă lucrare, numită Tetrapla, τὰ Τετράπλα, adică prezentarea pe patru coloane paralele a textelor biblice a lui Aquila, Symmachus, Septuaginta și Theodotion.

***Cartea Psalmilor*, Origen a redactat-o pe cinci, șase și șapte coloane paralele, numite „Quinta", „Sexta" și „Septima", și devenind astfel o precursoare indirectă a *Psaltirii*, de mai târziu. Iată ce spune Eusebiu de Cezareea referitor la *Cartea Psalmilor*, din Hexapla lui Origen: „3. Oricum, în Hexaplele sale la Psalmi, în afară de cele patru ediții cunoscute (*Septuaginta, Aquila, Simmachus, Theodotion*, n.n.), el a adăugat nu numai o a cincea, ci și o a șasea și chiar o a șaptea: despre una spune că a găsit-o la Ierihon, într-un vas, pe timpul împăratului Antonin, fiul lui Sever." (recte *Caracalla*, 211-217, n.n.).**[338]

Textul pe cele șase coloane din Hexapla era distribuit în felul următor:

1. **pe prima coloană era textul în *ebraica consonantă*;**
2. **pe a doua coloană era *textul în ebraică*, în transcripție sau transliterare cu *litere grecești*;**
3. **pe a treia coloană era textul în traducere grecească, după Septuaginta, revizuită de Aquila, Ἀκύλας; către anul 125 d.Hr., acesta a revizuit Septuaginta, traducând din nou Biblia Hebraica, cuvânt cu cuvânt;**
4. **pe coloana a patra a redat traducerea în greacă, făcută de Symmachus Ebionitul (sec. II);**
5. **pe coloana a cincea era textul Septuagintei, recenzat și revizuit de Origen;**
6. **pe coloana a șasea era textul traducerii grecești a Septuagintei, făcut de Theodotion.**

Cel mai vechi și aproape complet manuscris al Vulgatei este *Codex Amiatinus*, din anul c. 700, de la Mănăstirea Sf. Paul, din Jarrow, lângă Newcastle upon Tyne, în Northumbria, Anglia, 1040 foi de pergament, scrise în unciale, format 50 x 34 x 20cm, 1029 foi conținând și ilustrații, păstrat astăzi în *Bibliotheca Laurenziana*, din Florența [signatur MS Amiatinus 1].[339] **Standardizarea textului a făcut-o însă Cassiodor (c.485-c.585), continuată de Alcuin (c.735-804) și Teodulf de Orléans (c.750/60-821).**

Vulgata, Βουλγάτα ή Βουλγκάτα, a fost tipărită pentru prima dată în anii 1452-1454, în versiunea latină a „Bibliei lui Gutenberg", *Gutenberg-Bibel*. Lucrarea a fost elaborată în tipografia lui Johannes Gutenberg, din Mainz, cu ajutorul meșterului tipograf Peter Schöffer, a sponzorului Johannes Fust și a unui grup de aproximativ 20 de colaboratori ai primului teasc tipografic. În doi ani s-a realizat tipărirea a 180 de exemplare de Biblie Vulgata, 150 pe hârtie și 30 pe pergament.

---

[336] **Pierre Nautin: Artikel *Hieronymus*, în: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE), Bd. 15 (1986), pp. 304-315, hier pp. 309-310.**
Felix Albrecht: Art. *Hexapla of Origen*. In: *The Encyclopedia of the Bible and Its Reception*. 11, Berlin u. a. 2015, col. 1000-1002.
Frederick Field (Hrsg.): *Origenis hexaplorum quae supersunt: sive veterum interpretum Graecorum in totum vetus testamentum fragmenta*. Post Flaminium nobilium, Drusium, et Montefalconium, adhibita etiam versione Syro-Hexaplari. 2 Bände. Clarendonianus, Oxford. 1875 (Band 1: Genesis – Esther. archive.org; Band 2: Hiob – Maleachi. archive.org).

[337] **Vezi: Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească…*, pp. 239-240: Cartea a șasea, XVI, 1-4. Aici menționează și Hexapla și Tetrapla.**

[338] **Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească…*, p. 240.**

[339] **Konstantin von Tischendorf: *Codex Amiatinus. Novum Testamentum Latine interprete Hieronymo. Avenarius*, Leipzig, 1854.**
Julian Weiß: *The Codex Amiatinus and his Birthplace*. In: *Studia et Biblica Ecclesiasctica*, Bd. 2 (1890), pp. 273-308 (Volltext).
Rupert Bruce-Mitford: *The art of the Codex Amiatinus*. In: *Journal of the British Archaeological Association*/3. Serie, ISSN 0068-1288, Bd. 32 (1969), pp. 1-25.
Günter Bernt: *Codex Amiatinus*. In: *Lexikon des Mittelalters* (LexMA). Band 2. Artemis & Winkler, München/Zürich 1983, ISBN 3-7608-8902-6, col. 2198 f.
Christopher de Hamel: *Pracht und Anmut. Begegnungen mit zwölf herausragenden Handschriften des Mittelalters*. C. Bertelsmann, München 2018, ISBN 978-3-570-10199-5, pp. 73-120.
Compară cu: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 891.
Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Codex_Amiatinus

Biblia lui Gutenberg are 42 de rânduri pe pagină, motiv pentru care este numită și notată cu „B42” sau „B-42”.[340] Conciliul Tridentin (1545-1563), prin Decretul din 8 aprilie 1546, a declarat Vulgata ca text standard și oficial al Bisericii Catolice.[341] Versiunea revizuită și corectată a Vulgatei, numită *Sixtina-Clementina*, elaborată în anul 1593 și 1598, a devenit *textus receptus* al Bibliei în Biserica Catolică.

În limba română, Vulgata a fost tradusă în anii 1760-1761, de către Episcopul Petru Pavel Aaron al Făgărașului (1754-1764), la Blaj, sprijinit pe multe alte osteneli, ale colaboratorilor, dar a rămas în manuscris, până în anul 2005, când a fost tipărită la București, de către Academia Română, în cinci volume masive (cuprinzând Vechiul Testament), iar în volumul al cincilea se află și textul și facsimile ale celor patru Evanghelii. Textul manuscris, cu traducerea lui Petru Pavel Aaron se păstrează în Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca, ms. rom. 18, 21, 22, 23, 25, 30, 68, reprezentând protograful traducerii, și ms. rom. 19, 20, 28, 29, reprezentând versiunea definitivă.[342]

6. Biblia lui Martin Luther, numită *Biblia Deudsch*, 1534, cu tiparul lui Hans Lufft, în Wittenberg

Martin Luther (1483-1546), împreună cu Philipp Melanchthon (1497-1560), Caspar Cruciger cel Bătrân (1504-1548), Johannes Bugenhagen (1485-1558) și alți mulți colaboratori, au întreprins o nouă traducere a Bibliei: Vechiul Testament l-a tradus din limbile ebraică și aramaică (siriacă), după textul masoretic, iar Noul Testament, din greacă, după ediția lui Erasmus din Rotterdam, 1519. În anul 1522, Luther a tipărit deja *Noul Testament* în limba germană literară timpurie (limba sec. al XVI-lea). În anul 1545, Luther au făcut ultimele corecturi la Biblia germană, *Biblia Deudsch*, ce-i poartă numele. Pentru traducerile din ebraică, Luther a folosit „Biblia Rabinilor”, *Rabbinerbibel,* (מקראות גדולות), *Marea Scriptură*, tipărită după Tanah sau Tenah, la Daniel Bomberg (1470/80-1549), Antwerpen, 1517. În anul 1522, după încheierea lucrărilor de traducere și revizuire a Noului Testament, comisia de traducători, în frunte cu Martin Luther a început traducerea Vechiului Testament, cu *Pentateuhul*, folosind „Biblia de la Berlin”, Brescia, 1494. Această ediție era o revizuire a Bibliei Soncino, din 1488. Luther a mai folosit și Vulgata, ediția dominicană, ebraică-latină, din anul 1527. Privitor la Canonul Bibliei, cărțile Vechiului Testament din Septuaginta, care nu erau în textul ebraic masoretic, au fost definite de Luther ca apocrife, fiind incluse într-o anexă specială, ca *bune de citit*. Cartea Esterei, Luther a subapreciat-o foarte mult. La fel de mult a subapreciat și Epistola către Evrei, cele ale lui Iacob și Iuda, precum și Apocalipsa lui Ioan, în Noul Testament.[343] Canonul Bibliei lui Luther, din 1534, cuprinde 39 de cărți ale Vechiului Testament și 27 ale Noului Testament. Lista celor 39 de cărți veterotestamentare este următoarea: Pentateuhul, Ezdra, Neemia, Estera, Iov, Psalmi, Pildele lui Solomon, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor, Isaia, Ieremia + Plângerile lui Solomon, Ezechiel, Daniel, restul fiind degradate la categoria apocrifelor. Comparativ, lista cărților Vechiului Testament se prezintă în felul următor: Tanahul are 24 de cărți acceptate în canon; Septuaginta 52, apoi 54; Vulgata 46; Biserica Ortodoxă 46, dar în ordine diferită.

În anul 2015, UNESCO a preluat în patrimoniul documentar mondial, mai multe scrieri aparținătoare Reformei:

---

[340] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Gutenberg-Bibel
Cheltuielile de tipărire a primei Biblii Vulgata au fost acoperite de către Johannes Fust.

[341] https://la.wikipedia.org/wiki/Biblia_Vulgata
Concilium Tridentinum, quod Vulgatam declaravit liberam ab erroribus theologicis, eam tamquam Ecclesiae Catholicae Romanae propriam recepit; deinde Sanctae Sedi mandavit negotium eius emendandae. Clemens VIII Papa, cui antecesserat in re Sixtus V Papa, edidit versionem emendatam, quae "Vulgata Xystina-Clementina" vel simpliciter "Vulgata Clementina" est appellata.

[342] Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Biblia_vulgata

[343] Luat din: https://koaha.org/wiki/Bibbia_di_Lutero

1. exemplarul, instrument de lucru personal al lui Luther, *Biblia Hebraica*, Brescia, 1494. Biblioteca de Stat, din Berlin, Fundația *Patrimoniul cultural prusiac* [Stiftung Preußischer Kulturbesitz, Shelfmark: Inc. 2840].

2. *Das Newe Testament Deutzsch*, Wittenberg, Melchior Lotter, 1522, Herzog August Bibliothek, Weimar, Wolfenbüttel, Shelfmark: Bibel-S. 4° 257.

3. *Biblia das ist die gantze Heilige Schrifft Deudsch.* Mart. Luth., Wittenberg, Hans Lufft, 1534, Herzogin Anna Amalia Bibliothek – Klassik Stiftung Weimar, Shelfmark: Cl I: 58.[344]

7. Lista scripturilor apocrife neotestamentare[345]

***Apocrifele*, ἀπόκρυφα, ἀπόκρυφος (sing.) *Bibliei* sunt scrieri de origine evreiască sau creștină, apărute în perioada de timp 200 î.Hr. – c. 400 d.Hr., care n-au fost acceptate în canonul scripturilor vetero sau neotestamentare. Scrieri apocrife se întâlnesc și în alte religii, chiar dacă sub un alt nume. Apocrifele au apărut fie după definitivarea canonului, fie că n-a existat o acceptanță unanimă privitoare la conținutul lor, fie din alte motive religioase ori politice, Biserica le-a respins.[346] Mai poate să existe și un alt motiv: în vremea în care s-a format canonul biblic, aceste scrieri să nu fi fost suficient de răspândite și bine cunoscute, de către învățații timpului și de către episcopii preocupați de această problemă. Termenul grecesc „apocrif” – tainic, secret, ascuns – este propriu creștin, în terminologia evreiască folosindu-se mai degrabă noțiunea de „cărți neștiute” sau „cărți străine”.**

Nume	**Descoperirea**	**Conținut**	**Origine**	**Incipit (Începutul textului, primele cuvinte)**
1. Evanghelia Egiptenilor 1. Ev. Eg. (grec.) 2. Ev. Eg. NHC (Nag Hammadi Codex) [koptă]	**1. Citată de Clement al Alexandriei (recte Clemens Romanul, c. 150-c. 211/215, Episcop al Romei) 2. descoperită în 1945, Nag Hammadi**	**1. Dialog între Salomea și Iisus 2. Mitologie gnostică, prototipul imaginii de mântuitor este Set, fiul lui Adam**	**1. Prima jumătate a sec. II, în Alexandria**	**1. „Când Salomea întrebă ’Cât timp va avea moartea putere (*efect*, n.n.)?‘ Domnul răspunsese: ‚Atâta timp cât voi femeile veți naște (copii, n.n.)‘...” 2. Au ieșit din el (din Tatăl cel dintâi) trei puteri.”**
2. Evanghelia Ebioniților (EvEb)	**Menționată de Epifanie de Salamis**	**Armonie de Evanghelie, fără istoria copilăriei (*lui Iisus*, n.n.)**	**Între 100 și 150, în partea răsăriteană a malului Iordanului (azi, Iordania)**	**„S-a întâmplat în zilele lui Herodes, Regele Iudeii (sub Arhiereul Caiafa)...”**
3. Evanghelia Evei	**Menționată de Epifanie de Salamis**	**Referat vizionar, privind receptarea gnostică a istoriei paradisului**	**Sec. II**	**„Eu sunt tu și tu ești eu. Și unde tu ai fi, acolo sunt și eu și eu sunt întru totul pregătit.”**
4. Evanghelia Mariei (EvMar)	**Fragment dintr-un Codex coptic, pe papirus, obținut**	**Dialog dintre Iisus cel Înviat și ucenicii și**	**Circa 150-200**	**„[...] atunci (*Materia*) se va (*dezagrega*) sau nu ?”**

344 Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Lutherbibel

345 Luat din: *Verborgene Evangelien*, în: *Verborgene Evangelien. Jesus in den Apokryphen*, în rev. *Welt [und Umwelt] der Bibel*, Archäologie-Kunst-Geschichte, (Zeitschrift), Stuttgart, Katholisches Bibelwerk e.V., WUB, nr. 3/2007, pp. 8-9. Vezi și: *Evanghelii apocrife.* Traducere, studiu introductiv, note și prezentări de Cristian BĂDILIȚĂ, Ediția a III-a revăzută, Polirom, 2002, 273 p., incl. il.

346 Luat din: Apokryphen – Wikipedia

Nume	Descoperirea	Conținut	Origine	Incipit (Începutul textului, primele cuvinte)
	dintr-un anticariat din Cairo, în 1896; este păstrat și studiat în Berlin (*Berolinensis Gnosticus*)	**ucenicele Sale; Maria Magdalena comunică Revelația Lui Iisus ucenicilor**		
5. Evanghelia după Iuda (EvJud)	**Localizare neprecisă, în Egipt?: menționată la Irineu, Epifanie de Salamis, Teodoret**	**Discuții ante Pascale ale lui Iisus cu ucenicii Săi (Evanghelie de dialog); text gnostic**	**Nu mai târziu de jumătatea secolului al II-lea**	**„Cuvintele tainice ale Revelației, pe care Iisus le-a vorbit cu Iuda, timp de o săptămână, cu trei zile înainte de-a fi sărbătorit Pesahul.”**
6. Evanghelia lui Matia / *Tradițiile lui Matia*	**Menționată la Clement al Alexandriei ca fiind „Revelația către Matia”**	**Legătura cu gnosticii nu este clarificată**	**Înainte de începutul sec. III, în Egipt**	**„Începutul din asta este uimirea față de lucruri, după cum și Plato spune în Theaitetos [347] și Matia în dezvăluirile în care el îndeamnă: ’Admiră prezentul‘ și aceasta ți se va înfățișa ca întâia treaptă spre cunoașterea (*lumii*, n.n.) de dincolo.”**
7. Evanghelia după Bartolomeu (*Natanael*, n.n.)	**Menționată la Părinții Bisericești, între care Ieronim**	**Eventual două [proto]Evanghelii în formă de dialog se bazează pe acest [*text*, n.n.]. Întrebările lui Bartolomeu. Cartea Învierii Lui Iisus Hristos**		
8. Evanghelia după Petru (EvPetr)	**1886/87, în Akhmin-ul [Χέμμις] Egiptului de Sus, iar două fragmente în Oxyrhynchus [Ὀξύρρυγχος], azi Al Bahnasa (Egiptul de Mijloc)**	**Referate privind Patimile și Învierea, prezentate de „Eu [*Petru*, n.n.] cel care vă relatează”**	**Sec. II**	**„Dintre iudei însă nu și-a spălat niciunul mâinile: nici Herodes, nici vreunul dintre judecătorii săi; și când ei n-au vrut să le spele [*mâinile*, n.n.], Pilat s-a ridicat [*în picioare*, n.n.]”**
9. Evanghelia după Filip (EvPhil)	**1945 în Nag Hammadi, Atestată la Epifanie de Salamis**	**Culegere de proverbe de interpretare gnostică; cinci Taine Valentiniene; întrebări referitoare la morală**	**Nu înainte de sfârșitul secolului al II-lea**	**„Un bărbat evereu trage [*apără*, n.n.] către evrei; astfel de oameni sunt numiți prozeliți [*convertiți*, n.n.]. Un prozelit însă nu câștigă niciun prozelit.”**
10. Evanghelia după Toma (EvThom)	**1897 și 1904 în Oxyrhynchus, Egiptul de Mijloc**	**Culegere de proverbe, tema principală este (ascunsa) Împărăție a Lui Dumnezeu**	**c. 120-140, în Siria**	**„Acestea sunt cuvintele de taināpe care Iisus cel Viu le-a spus și Didim, Iuda, Toma le scrisese. Și El zicea: ’Cine găsește (*înțelege*, n.n.) tâlcul acestor cuvinte, nu va gusta moartea.‘ ”**

---

[347] **Platon (428-348 î.Hr.), [Opera media], *Theaitetos*, Θεαίτητος, este o lucrare scrisă în forma de dialog, în anul 399 î.Hr., cu puțin timp înaintea morții magistrului său Socrate (469-399 î.Hr.).**

Nume	Descoperirea	Conținut	Origine	Incipit (Începutul textului, primele cuvinte)
11. Evangelium Veritatis / Evanghelia Adevărului (EvVer)	**1945 în Nag Hammadi**	**Omilie, Meditație**		**„Evanghelia Adevărului este îmbucurătoare pentru aceia care au primit harul de la Tatăl Adevărului, ca să-L cunoască prin puterea cuvintelor...”**
12. Evanghelia Secretă a lui Marcu (gE)	**Este cunoscută numai printr-un citat dintr-o scrisoare a lui Clemens, găsită în anul 1958, în Mănăstirea Mar Saba**	**1. două completări la Evanghelia canonică a lui Marcu. 2. Versiune extinsă a carpocrațienilor**	**Către anul 150, în Alexandria**	
13. Evanghelia Evreilor (EvHeb)	**Citată numai de Părinții Bisericești**	**Evanghelie Iudeo-creștină, Viața Lui Iisus**	**c. 100-150, în Egipt**	
14. Evanghelia Nazareilor (?), (EvNaz)	**Citată numai de Părinții Bisericești, între care și Ieronim**	**Evanghelie Iudeo-creștină, despre Viața Lui Iisus, având asemănări cu Evanghelia după Matei**	**Uite Maica Domnului și frații Lui ziceau către El: Ioan Botezătorul botează pentru iertarea păcatelor; lasă-ne să ne ducem și noi acolo, ca să ne boteze. El însă le-a spus: Ce am păcătuit eu, ca să merg acolo și să mă las să mă boteze ? Este adică, ceea ce eu am spus deja, *neștiință*.”**	
15. Evanghelia lui Nicodim (EvNik)		**Referatul Patimilor și al Învierii, din „Actele lui Pilatus” și „Coborârea lui Hristos la iad”**	**Actele lui Pilatus, începutul sec. IV Coborârea la iad, sec. 5 /6**	**„În Numele Sfintei Treimi. Începutul faptelor și acțiunilor Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, descoperite în timpul Împăratului Teodosie cel Mare, în Ierusalim, în Pretoriul lui Pontius Pilatus, din arhiva publică (redacție latină)**
16. Protoevanghelia lui Iacob (protev)	**Printre altele, în Papirus Bodmer**	**Istoria copilăriei Mariei și a Lui Iisus**	**Către 150-200, în Egipt, Siria sau Asia Mică**	**„În istoria celor 12 seminții era Ioachim foarte bogat și el jertfea ofrandele lui în mod dublu Domnului, în timp ce-și zicea ’Ceia ce eu aduc prea mult (*pentru jertfă*, n. n.) să fie (*primit*, n.n.) pentru întreg poporul.‘ ”**

Pe lângă acestea mai sunt:

17. Diferite *Evanghelii*, printre care și *Evanghelia Arabă* (sec. VI), *Evanghelia latină a copilăriei* (sec. 7-9) și *Pseudoevanghelia lui Matei*, „Cartea despre copilăria Fericitei Maria și copilăria Mântuitorului” (600-625).

18. *Evangheliile atribuite ereticilor*: *Evanghelia lui Cerint*; *Evanghelia lui Basilides*; *Evanghelia lui Marcian*; *Evanghelia lui Apelles*; *Evanghelia lui Bandesanes*; *Evanghelia lui Mani*.

Lit. Klauck, *Apokryphe Evangelien*; Schneemelcher, *Neutestamentliche Apokryphen*.[348]

1

1. Antiohia, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου sau Ἀντιόχεια ἡ Μεγάλη, azi Antakya pe Orontes, Hatay, Turcia, Catedrala Patriarhală Sfinții Petru și Pavel, cu tronul istoric al Antiohiei, având două trepte;
Ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο Αντιοχείας,
بطريركيّة أنطاكية وسائر المشرق للروم الأرثوذكس (arabă)
St. Paul Orthodox Church, Antakya | DestiMap | Destinations On Map

http://www.eichinger.ch/eichifamilyhom/Reisen/Tuerkei/Pfarreireise/Pfarreireise-Antakya.htm

---

[348] Hans-Josef Klauck, *Apokryphe Evangelien. Eine Einführung*, Stuttgart, 2002;
Wilhelm Schneemelcher, *Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung*. 1 Band *Evangelien*, Tübingen, 1990.

Partea a doua

Capitolul II

Biserica Asiriană a Antiohiei, de la Seleucia-Ktesiphon

Lauda Antiohiei:

1. Patriarhia Greco-Ortodoxă a Antiohiei și a întregului Orient

Το αυτοκέφαλο ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο της Μεγάλης Θεουπόλεως Αντιοχείας, Συρίας, Αραβίας, Κιλικίας, Ιβηρίας τε και Μεσοποταμίας και πάσης Ανατολής

بطريركيّة أنطاكية وسائر المشرق للروم الأرثوذكس(arabă)

***Titulatura*: Prea Fericirea Sa, al Domnului Domn N. Patriarh al Cetății Mari a lui Dumnezeu (*Theoupolis*) sau Antiohia şi al întregului Orient.**

1

2

1. Antiohia- Antakya (Turcia), Catedrala Patriarhală Sf. Apostoli Petru și Pavel.

Luat din: https://it.wikipedia.org/wiki/Antiochia#/media/File:ANTAKYA_EYL%C3%9CL_2011_-_panoramio_(1).jpg

2. Maalula (Siria), Mănăstirea Sf. Tecla de Iconiu, Αγία Θέκλα, ucenica Sf. Apostol Pavel, sec. întâi, vezi: *Acta Pauli et Theclae*, Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, scriere apocrifă din sec. II.[1] Istoria mănăstirii coboară până în sec. IV, cu modificările, extinderile, distrugerile, abandonările și refacerile la care a fost supusă de-a lungul secolelor. În forma aceasta datează din anul 1935. Sf. Tecla de Iconiu este prăznuită pe data de 24 sept., cu slujbă și sinaxar: *Sf. întâia Muceniță și întocmai cu apostolii Tecla*.

Luat din: https://es.wikipedia.org/wiki/Iglesia_ortodoxa_de_Antioqu%C3%ADa

Antiohia – Regina Orientului[2]
Antiohia, Mama și Capul Bisericilor Siriene[3]

Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου sau Ἀντιόχεια ἡ Μεγάλη, Antiochia ad Orontem (lat.), azi Antakya, أنطاكية(arab.)

Situată pe *Drumul mătăsii*, Antiohia a fost fondată la câteva decenii după Alexandria, în anul 300 î.Hr., de către generalul macedonean – diadohul – Seleukos, devenit regele Seleukos I Nicator (305-280 î.Hr.), fostul satrap al Babilonului (din anul 321 î.Hr.), în cinstea tatălui său Antiohos. Câţiva ani mai târziu, Seleukos I Nicator devine întemeietorul Regatului Seleucid (1 oct. 312, î.Hr.), cu capitala temporară la Seleucia, pe Tigru (fondat ca oraş în anul 310 î.Hr.), apoi la Antiohia, din anul 300 î.Hr. La fel s-a întâmplat şi în cazul Alexandriei, din delta Nilului, graţie lui Alexandru cel Mare (336-323 î.Hr.), al cărui general Seleukos a fost, şi de la care, acesta din urmă, a preluat stilul şi metoda de guvernare. Antiohia de pe râul Orontes face parte dintr-un grup de aşezări cu acest nume, creat de selgiucizi, care trebuiau să servescă intereselor strategice şi administrative ale noului Regat Seleucid. Alte oraşe cu numele de Antiohia menţionăm: Antiohia în Margiana, Μαργιανή (astăzi Marv, Mery sau Margu, în Turkmenistan) şi Antiohia Pisidiei, Αντιόχεια τῆς Πισιδίας, astăzi Yalvac, în Phrygia, Turcia.

Alexandria din delta Nilului, pe Mediterană şi Antiohia, de la vărsarea râului Orontes, tot în Marea Mediterană, au cunoscut multe paralele şi asemănări în începuturile, istoria, evoluția, mesajul şi funcțiile pe care le-au deținut în administrația, politică, rolul cultural al timpului, iar mai târziu şi bisericesc, până când Alexandria în anul 642 iar Antiohia ceva mai devreme, în anul 637 (în acelaşi

---

[1] **Anne Jensen: *Thekla – Die Apostolin*. Ein apokrypher Text neu entdeckt. Chr. Kaiser, Gütersloh, 1999, p. 72.**
Siegmar Döpp, Wilhelm Geerlings: *Lexikon der antiken christlichen Literatur*. Herder, Freiburg, Basel, Wien, p. 675.
Sf. Tecla este menționată și de Tertulian, în lucrarea acestuia *De baptismo* 17, 4, ca argument împotriva dreptului ca și femeile să poată boteza, în caz de necesitate. Vezi, la: Anne Jensen: *Thekla – Die Apostolin. Ein apokrypher Text neu entdeckt*…, pp. 71-72, 46.

[2] **Reluare din, Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. I, pp. 145-146: Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul sau cronologie patriarhală și imperială*, *Pentarhia*, vol. I, în Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p.**

[3] **Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, pp. 21-22: Antiochien am Orontes: Mutter und Haupt der syrischen Kirchen.**

an 637 arabii au cucerit şi Ierusalimul) au fost cucerite de arabii musulmani. Sub dominaţie musulmană arabă şi mai târziu otomană, din punct de vedere creştin şi bisericesc, cele două oraşe au supravieţuit, doar că de o evoluţie nu mai poate fi vorba.[4]

După Roma şi Alexandria, Antiohia a fost al treilea oraş ca importanţă în Imperiul Roman, devenind centrul de viaţă şi cultură grecească din Siria şi din regiunile învecinate.

Primii colonişti ai oraşului, la anul 300 î.Hr., în condiţiile în care a fost fondat, erau grecii macedonieni şi athenieni, care au imprimat oraşului această direcţie pentru secolele următoare, făcându-l renumit pentru activitatea literară şi artistică produsă acolo.

Tradiţia petrină şi paulină a celor doi apostoli care au stat în Antiohia, a marcat oraşul şi tradiţia bisericească a acestuia.

Antiohia a fost localitatea unde, pentru prima oară, adepţii religiei Lui Iisus Hristos au fost denumiţi şi s-au numit pe sine creştini (vezi F.A. 11, 26).[5]
Între anii 252-380, în Antiohia s-au ţinut zece Sinoade locale.

Sub jurisdicţia Patriarhiei Antiohiei erau Bisericile din provinciile răsăritene ale Imperiului Roman, precum şi din afara acestuia, din întregul Orient: Cipru, Siria, Palestina, Georgia, Armenia, Arabia, Imperiul Persan, India etc. Curând însă, Antiohia a început să piardă din teritoriile bisericeşti, pe care le avea în jurisdicţie: Cipru a devenit Biserică Autocefală în anul 431, Ierusalimul a devenit Patriarhie în anul 451, Georgia şi Armenia au evoluat şi ele spre autocefalie, ca să nu mai amintim de creştinii nestorieni, din Imperiul Persan, care, încă înainte de anul 431, s-au rupt de Biserica Mamă a Antiohiei. În anul 538, perşii au prădat Antiohia, au distrus oraşul şi au luat în robie toţi locuitorii înstăriţi. Pe ruinele oraşului, anterior anului 538, împăratul Justinian I a construit oraşul Theoupolis, dar fără intenţia de-a subestima numele vechi sau a ştirbi din gloria şi meritele vechii Antiohii. Expansiunea arabo-musulmană, din anul 637 şi întreaga perioadă în care aceştia au stăpânit Antiohia (637-969), a produs multe pierderi, necazuri, discriminări şi persecuţii printre creştinii din Antiohia, aceştia fiind forţaţi să treacă la islam. Fără alte explicaţii, dificultăţile pe care le-a înfruntat această Patriarhie se pot observa şi din sedisvacanţele numeroase şi îndelungate ale Tronului Antiohiei, din numărul mare de „Antipatriarhi“ sau „Concurenţi“ ai celor legitimi sau canonici, şi chiar din imposibilitatea de-a mai activa în Antiohia, Reşedinţa Patriarhiei şi Tronul fiind mutate în anul 1342/86, la Damasc, care era pe atunci al doilea oraş ca importanţă din Siria. Sedisvacanţele erau la ordinea zilei, fie din cauza tulburărilor monofiziţilor, cum a fost aceea de 30 de ani (609-639), ori ale musulmanilor, cum s-a întâmplat între anii 702-742 (aceea de 40 de ani), sau ale ereziarhilor şi musulmanilor laolaltă, coalizându-se, atunci când le dictau interesele: nestorieni, monofiziţi, monoteliţi, musulmani; iar în mileniul al doilea creştinii latini, prin cruciaţi, apoi mamelucii, otomanii, misionarii catolici etc.

În anul 969, bazileul romeu Ioan I Tzimiskes (969-976) a eliberat Antiohia, restabilind autoritatea Tronului Patriarhal de acolo. În timpul cât romeii au stăpânit din nou Antiohia (969-1084), pe cuprinsul Patriarhiei, vechiul rit antiohian, cu Liturghia vest-siriană, a fost înlocuit cu ritul catedral constantinopolitan, al Sf. Sofii. La data de 3 iulie 1098, după un asediu de aproape şapte luni, Antiohia a fost cucerită de cruciaţi (prima cruciadă, 1096-1099), care au instalat acolo un patriarh latin (Bernard din Valence, fost Episcop Latin de Artesia, aproape de Antiohia, 1099-1132?), cel ortodox, Ioan VII (1088/1089, febr. 1091-octombrie 1100), refugiindu-se în Cipru. În perioada de timp de la 1098 şi până la 1268, patriarhii ortodocşi au rezidat foarte rar în Antiohia. Fiecare Patriarh îşi fixa reşedinţa unde putea ori unde era primit, cei mai mulţi încercând să rămână în preajma Patriarhiei Ecumenice şi a împăratului bizantin, cum a fost de pildă şi cazul marelui canonist, Patriarhul Theodor IV Balsamon, titular de Antiohia (1189-1195), cu sediul în Constantinopol. După anul 1268, Antiohia şi-a pierdut importanţa de odinioară, devenind un mic oraş de provincie, cu locuitori majoritar musulmani, unde creştinii cu greu mai puteau să supravieţuiască.

---

[4] Astăzi, în metropola Antiohia-Antakya, mai există doar două biserici: una ortodoxă arabo-greacă - actuala Catedrală Patriarhală – şi una romano-catolică, catedrala patriarhală istorică fiind transformată în moschee, iar patriarhul își are sediul în Damasc-Siria, având doar titlul „de Antiohia”.

[5] Lothar Heiser, *Mosaike und Hymnen, Frühes Christentum in Syrien und Palestina*, EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien, 1999, 756 p., incl. 72 pl. Ilustrate [Schriftenreihe des Patristisches Zentrum Koinonia – Oriens, Hgg. Von Wilhelm Nyssen u. Michael Schneider, Band XLVIII].

În anul 1517 Antiohia a fost cucerită de otomani, care au generalizat şi acolo hegemonia Patriarhului Ecumenic, în calitatea acestuia de Başa (ministru), pentru Rum Milett, pentru „naţiunea confesională ortodoxă", din Imperiul Otoman. Între anii 1724-1898 pe Tronul Antiohiei au fost numiţi numai Patriarhi greci de neam, deşi majoritatea credincioşilor şi clerului erau siro-arabi. În anul 1898 a fost ales un Antipatriarh siro-arab de neam, care a declanşat o *schismă*, între Constantinopol şi Damasc, situaţie care s-a normalizat abia sub Patriarhul Alexandru III Tahhan (1931-1958). În anul 1529, turcii au distrus oraşul Antiohia, în urma răscoalei ţărăneşti din Adana (azi Seyhan), condusă de Seidi. Astăzi, Antiohia este un oraş musulman prin excelenţă, cu două biserici creștine, Catedrala Patriarhală Sf. Petru și Pavel și Capela-Grotă Sf. Petru, din muntele din afara orașului, greu de folosit pentru clerul și credincioșii ortodocşi, din cauza umezelii și a stării de degradare interioară a zidurilor peşterii. Vechea Catedrală Ortodoxă din Antiohia a fost transformată în moschee). Mai există și o biserică romano-catolică, în oraș.[6]

Episcopul acestei Metropole conta ca și primul ierarh, din aceste regiuni răsăritene, iar prerogativele lui canonice au fost recunoscute de primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, canonul 6. Jurisdicția lui se întindea până la frontierele teritoriilor de administrație ale Imperiului Roman, pe opt provincii, precum și în afara acestora, în Imperiul Persan și în Arabia. Cele opt provincii erau: Palestina (cu Ierusalimul), Fenicia (Libanon), Siria, Arabia, (Basra), Mesopotamia, cu Edessa (Urfa), Cilicia cu Tarsus și Cipru. Întreg teritoriul de jurisdicție al Antiohiei, număra în antichitate circa 100 de eparhii, socotindu-le și pe cele din afara frontierelor imperiale, între care de o importanță majoră era Biserica Persiei sau Biserica din Imperiul Sassanid. Mai trebuie să menționăm, că până la anul 381, sub jurisdicția Antiohiei se afla și noua capitală imperială, Constantinopolul, ca eparhie sufragană a Mitropoliei de *Heracleia Traciei de Est*, ἡ Ἡράκλεια ἡ ἐν Τραχῖν.[7] Populația aflată sub jurisdicția Antiohiei era formată din semiți de limbă aramaică, care era limba lor oficială și administrativă, și numai de-a lungul coastei Mării Mediterane domina elementul grec. Aramaica Imperială era limba oficială a sirienilor și în Imperiul Persan. Așa s-a întâmplat că arameii, care au devenit creștini, erau considerați „sirieni", de către concetățenii lor evrei și perșii păgâni: Suryoe sau Syrioi. Dintre numeroasele dialecte arameice, care circulau în Mesopotamia, s-a impus ca limbă literară cel de la Edessa, ܐܘܪܗܝ Urhoy (aram), Ἔδεσσα, ar-Ruhā (arab..), azi Şanlıurfa sau Urfa, în sud-estul Turciei, la frontiera cu Siria.[8]

În Siria de astăzi, *arameii* și *asirienii* sunt creştini, *primii* fiind în majoritatea lor iacobiți, adică aparținând Bisericii Ortodoxe Siriene de Antiohia sau monofiziți, iar *asirienii* sunt „nestorieni". Limba lor liturgică și aceea vorbită de zi cu zi, este aramaica, numită „siriacă", iar limba oficială a Statului este araba. Acești aramei și asirieni trăiesc mai ales în provincia al-Hasakah, în colțul nord-estic al Siriei. Mulți dintre ei au fugit de persecuția din Irak, din anii 1933-1936, iar francezii, cu sprijinul Națiunilor Unite i-au stabilit în Tel Tamer, pe Khabur, la nord-vest de al-Hasakah, unde au format aproximativ 20 de sate, pe terenul irigat din zonă. Și astăzi le place arameilor și asirienilor să se numească și să li se spună *Suryoye*.[9]

---

[6] Ibidem, reluare din: Ioan Marin Mălinaş, *Pentarhia*, vol. I, pp.147-148.
[7] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, p. 21.
[8] Ibidem, pp. 21-22.
[9] Richard F. Nyrop (Hrsg.): *Syria, a Country Study*. Foreign Area Studies. The American University, Washington D. C., 1979, pp. 58-60.
Michael Thumann: „Russlands Naher Osten", în: *Le Monde diplomatique*, April 2013.

Edessa, primul centru al Creştinismului aramaico-siriac

(Vezi *Chronicum Edessenum*, sec. VI, probabil 540?, *Ms. Vat. Syr. 163*)[10]

Cunoscută ne este Edessa din antichitate și datorită toparhilor, τοπάρχης, „regilor" sau guvernatorilor din *Dinastia de Abgar* (133 î.Hr. – 214 d.Hr.), care au domnit acolo. Dintre aceştia Abgar VIII cel Mare (177-214), poate fi considerat ca fiind „primul rege creştin din istorie". Edessa a devenită capitala Statului tampon Osrhoene, Ὀσροηνή, situat între Imperiul Roman, cel Part și triburile arabe. Teritoriul Osrhoene se afla la sud de Eufrat și de Tigru, pe teritoriile actuale ale Irakului, Siriei de nord-est și Iordaniei de est, menținându-şi acest nume și după decăderea acestui Stat, până în secolul al VII-lea. Abgar X (c. 239-242) a fost ultimul Abgar, aflat în fruntea acestui Stat. Osrhoene a fost cucerit de Împăratul Traian, în anul 114, împreună cu Mesopotamia și Armenia, iar din anul 165 d.Hr. a rămăs stat vasal sau satelit al Romei. În timpul războiului civil, din anii 193-194, romanii au pierdut controlul asupra acestui stat, însă el a fost restabilit de către Septimius Severus (193-211), în timpul războiului cu parții (197-198).

În anul 214, *Abgar VIII cel Mare* (177-212), poate fi considerat ca *cel dintâi rege creştin al lumii*. Împreună cu filosoful arameu Bardaisan (154-222), prieten din copilărie, al lui Abgar VIII, au făcut din Osrhoene, primul Stat creştin, însă situația n-a fost de durată, pentru că în anul 214, Împăratul Caracalla (211-217, co-regent din 197) l-a detronat pe Abgar IX (212-214), fiul și urmașul lui Abgar VIII cel Mare, transformând Osrhoene în provincie romană. Secolul al III-lea a fost dominat în zonă de evenimentele politice, Dinastia Persană a *Arsacizilor* (240 î.Hr.-224 d.Hr.), fiind înlocuită cu aceea a *Sassanizilor* (224-651). În acest context și Osrhoene a ajuns să fie disputat între noul Imperiu Persan *Sasanid* – și cel Roman de Răsărit (Bizantin). Dinastia Sasanidă s-a arătat la fel de lacomă față de noi teritorii, ca și Arsacizii, iar în anul 260 Şapur I (240-270) a atacat Antiohia, după care, la Edessa, l-a luat ostatec pe Împăratul roman Valerian (253-260), când, de fapt, acesta încerca să stabilească o pace cu Imperiul Persan.

După asediul Edessei și Carrhae (azi Harran), din anul 260, de către Şahinșahul Şapur I (240/2-270), Osrhoene,[11] cu centrul la Edessa, a rămas provincie romano-bizantină, iar în anul 363, când Împăratul Iovian (363-364) a cedat Nisibis perșilor, o mare mulțime de refugiați, mai ales creștini, au fugit de zoroastrieni, stabilindu-se în Edessa, Între aceşti refugiați se numără și Sf. Efrem Sirul, †373. Edessa deținea și dreptul de a bate monedă și avea legături comerciale cu India.

> ***Din punct de vedere bisericesc, despre Edessa avem cea mai veche știre, privind construcția edificiului unei biserici sau locaș de cult creștin, iar la* Dura Europos*, tot în Siria, Δοῦρα Εὐρωπός, Qal'at es-Salihiye (arab.) este menționat un domus ecclesiae sau Biserica casă – Casă de rugăciune – încă de prin anul 232, respectiv 241, distrusă de sasanizi în anul 258.*[12]**

---

[10] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină…*, p. 203, cu literatura referentă, Assemani, BO, I, pp. 388-414; I. Guidi et al. (ed. și trad.), *Chronica Minora*, 6 v., Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium 1-6, Scriptores syri ser. 3-4, 1903-1905; trad. în engleză: B.H. Cowper, *The Journal of Sacred Literature*, seria a 4-a, 4, 1864, pp. 28-45; I. Ortiz de Urbina, *Edessa, Chronicle of*, în CE, V, p. 103.

[11] J. B. Segal: *Edessa*. The Blessed City. Clarendon Press, Oxford, 1970, 2005.
Remus Rus, Dicționar enciclopedic de literatură creştină…, p. 202. Vezi și Cronica de la Edessa, p. 203.
Wilhelm Baum: „König Abgar bar Manu (ca. 177-212) und die Frage nach dem „christlichen" Staat Edessa", în: *Der Christliche Orient und seine Umwelt.* Ges. Studien zu Ehren J. Tubachs (= *Studies in Oriental Religions* 56). Wiesbaden, 2007, pp. 99-116.
A. Luther, *'Elias von Nisibis und die Chronologie der edessenischen Könige'*, *Klio* 81 (1999), pp. 180-198.
Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: Electronic Edition, în: https://gedsh.bethmardutho.org/entry/Zuqnin-Chronicle-of
A. Luther, *'Elias von Nisibis und die Chronologie der edessenischen Könige'*, *Klio* 81 (1999), 180-198.
S. K. Ross, *Roman Edessa. Politics and Culture on the Eastern Fringe of the Roman Empire, 114-224 CE* (2001).

[12] Ulrich Mell: *Christliche Hauskirche und Neues Testament. Die Ikonologie des Baptisteriums von Dura Europos und das Diatessaron Tatians* (= Novum Testamentum et Orbis Antiquus. Band 77). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2010.
Michel Rostovtzeff: *Dura and the Problem of Parthian Art.* In: *Yale Classical Studies*. Band 5, 1935, pp. 155-304.

Nu mai amintim de scrisoarea legendară, păstrată în *Cronica lui Addai*, scrisă probabil de toparhul Abgar V Ukkama- *cel Negru*- al Edessei (4 î.Hr.-7 d.Hr., și 13-50 d.Hr.).[13] Eusebiu de Cezareea cunoștea istoria lui Abgar V: *H.E.*, I, XIII, 1-22. Din cauza ereziei nestoriene, Împăratul Zenon (474-491) dispune, în anul 489, închiderea Școlii Teologice de la Edessa, profesorii ei mutându-se la Nisibis – *pe teritoriul persan* – unde au putut să-și continuie activitatea didactică și să promoveze nestingheriți erezia lui Nestorie, adică operele lui Teodor de Mopsuestia și cele ale lui Diodor de Tars, Teodoret de Cyr etc. Diodor de Tars a fost condamnat de Sinodul de la Constantinopol, din anul 499. O importantă sursă, privind istoria Edessei o oferă *Codex Zuqninensis*, conform manuscrisului *Vat. Sir. 162*, care începe cu Facerea lumii și se încheie cu anul 775/6, când a fost redactată,[14] dar și Elias Mitropolitul de Nisibis (1008-1046, din 1002 Episcop de Bayt Nūhadrā), în *Cronica* sa, „Cartea pentru a alunga grijile" [Elias di Nisibi (975-1046): *Il Libro per scacciare le preoccupazione* (Kitāb daf' al-hamm), Tomo 1°, traduzione et note a cura di Anna Pagnini. Zamorani Ed., Torino 2007].[15]

În anul 544, Edessa a rezistat unui asediu extins, din partea perșilor [Procopius, *De Bello Persico*, 2, 26, 5 – 2, 27, 46] dar a căzut în mâinile Șahinșahului Chosroe II Parvēz (590-628), în anul 609, însă Heraclius (610-641) l-a recucerit în anul 628. Câțiva ani mai târziu însă, generalul bizantin Ptolemaius l-a predat arabilor musulmani, în 639. Și sub musulmani, Edessa a continuat să fie locuită în majoritate de creștini, iar în anul 1030 a fost recucerită de bizantini, rămânând sub stăpânirea lor, până în anul 1086, când a fost cucerită de Saljuqid Malekšāh (1072-1092), dar peste câțiva ani, a pierdut-o în fața unui armean aventurier.

Între anii 1097-1144, a fost capitala *Comitatului Cruciat al Edessei*. În anul 1260, Edessa s-a predat Mongolilor, ajungând sub stăpânirea *ilhanilor persani*, iar în secolele următoare a fost integrată în Federația tribală turkmeno-azerbaidjane sau a Padișahului Azer din Imperiul *Āq Qoyunlū*, sau Ağqoyunlu ((1378-1508). La începutul secolului al XVI-lea, Edessa a fost înglobată în noul Imperiu Persan, de către Esmāʿīl I (1501-1524), descendent al dinastiei padișahilor Azeri. Cu ocazia încoronării, din anul 1501, Esmāʿīl I a reintrodus în Imperiul Persan titlul de *Shâhinshâh-i Irân* (Șahinșah de Iran). Recuceririle lui Esmāʿīl I se țineau lanț: 1503 a cucerit Mesopotamia; 1508, Fars; 1510 Chorasau și Herat (un teritoriu imens, din Asia Centrală, la est de Iran (Afganistan, Iran, Tadjikistan, Usbekistan și Turkmenistan); după înfrângerea suferită în bătălia cu otomanii, conduși de Selim I (1512-1520), din anul 1514, pierde nordul Irakului de astăzi și Anatolia de est, dar în anul 1517 reușește să includă Georgia în imperiul său.[16]

Edesa este menționată și de Eusebiu al Cezareei, în *Chronicon* atque *Historia ecclesiastica* Εκκλησιαστική Ιστορία, Cartea I-a, XIII,1-21: *Istorisirea despre regele celor din Edessa*; Cartea a II, I, 6-7: Despre viața Apostolilor după Înălțarea la cer a Mântuitorului;

---

[13] Friedrich Wilhelm Bautz: Abgar V. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm 1975. 2., unveränderte Auflage. Hamm 1990, pp. 8-9 (V.shtml Artikel/Artikelanfang im Internet-Archive).
Ilaria Ramelli: „Abgar Ukkāmā e Abgar il Grande alla luce di recenti apporti storiografici", în *Aevum*, 78.1 (2004), S. 103-108.
Constantin von Tischendorf: „Acta Thaddei (Acts of Thaddeus), în: *Acta apostolorum apocr*. p. 261 ff.

[14] Un singur manuscris parțial păstrează această cronică, care a fost achiziționat de J. S. Assemani, de la Dayr al-Suryān, din Egipt în anul 1715 și predat Bibliotecii Vaticanului. Cronica este împărțită în patru părți.

[15] Louis Horst: *Des Metropoliten Elias von Nisibis Buch vom Beweis der Wahrheit des Glaubens*. Colmar, 1886 (Kitāb al-Burhān, dt.). Digitalizat.
Ralf Lange-Sonntag: *Elias von Nisibis*. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 27, Bautz, Nordhausen, 2007, pp. 369-374.

[16] Samuel Lieu, *Edessa*, Originally Published: December 15, 1997, Last Updated: December 8, 2011, This article is available in print Vol. VIII, Fasc. 2, pp. 174-175; https://www.iranicaonline.org/articles/edessa
Literatură:
Chronicle of Edessa, ed. I. Guidi et al., CSCO 1, Louvain, 1955.
Chronicon Paschale, ed. L. Dindorf, Bonn, 1832.
H. J. W. Drijvers, "Hatra, Palmyra und Edessa," *ANRW* II/8, 1978, pp. 799-906.
E. Honigmann [C. E. Bosworth], "al-Ruhā," in *EI*2 VIII, pp. 589-91.
Ioannis Malalas, *Ioannis Malalae Chronographia*, ed. L. Dindorf, Bonn, 1831.
E. Meyer, „Edessa," în Pauly-Wissowa V/2, cols. 1933-38.
Michael the Syrian, *Chronique de Michel le Syrien*, ed. J. B. Chabot, 3 vols., Paris, 1899-1904.
J. B. Segal, *Edessa the Blessed City*, Oxford, 1970.
J. Wagner, „Provincia Osrhoenae. New Archaeological Finds Illustrating the Military Organization under the Severan Dynasty," în S. Mitchell, ed., *Armies and Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia*, BAR 156, Oxford, 1983, pp. 103-30.

Conform lui Origen, Sf. Apostol Toma ar fi propovăduit Evanghelia în Mesopotamia și Persia,[17] mergând mai departe, până în sudul Indiei, unde ar fi murit ca martir, în apropiere de Mailapur, în jurul anilor 70, fiind străpuns cu o lance.[18] Îi sunt atribuite și două cărți apocrife: *Evanghelia lui Toma* și *Faptele lui Toma*. Conform mărturiilor creştinilor Sf. Toma, din Kerala, sud-vestul Indiei, o parte din moaștele Sf. Apostol Toma au fost aduse – *translatio* – la Edessa.

Se pare că primii nouă episcopi din Seleucia-Ktesiphon au păstorit în realitate în Edessa, nu în capitală. Totuși, se susține că Mar Papa bar-Aggai ar fi fost primul Episcop de Ktesiphon, după cum am mai menționat și în rândurile anterioare (cf. Chr. Baumer, Op. cit., p. 311), care prin anii 313 sau 315 și-ar fi asumat funcția de Iazelih sau Întâistătător al asirienilor, sub omoforul Antiohiei.[19]

Patriarhia Antiohiei

1. Patriarhul istoric *rum-ortodox* sau *melkit* al Antiohiei, de prin anul c. 1342/1386, cu sediul în Damasc, pe o stradă laterală a Străzii Drepte (Fapte, 9,11), cu c. patru milioane de credincioşi, dispersaţi prin întreaga lume: Turcia, Siria, Liban, Irak, Iran, Europa, America de Nord şi de Sud, Australia etc.

2. Patriarhul *asirian* (nestorian) de la Seleucia-Ktesiphon, apoi la Bagdad, din anul 780, al *Bisericii Persiei*, care n-a purtat niciodată titlul „de Antiohia”, doar teritoriul său de jurisdicție s-a desprins din cel al Antiohiei.

3. Patriarhul *siro-monofizit* al Antiohiei, numit şi siro-ortodox, din anul 557/558, actualmente rezident în Damasc, cu c. 1.200.000 de credincioşi.

4. Patriarhia *maronită* a Antiohiei, a foştilor monoteliţi (680-681), fondată în perioada sedisvacanţei de la Antiohia: 702-742. În secolul XII, maroniţii s-au apropiat de cruciați (cele opt cruciade, 1096-1270) şi din aceste contacte a evoluat *unirea lor în masă cu Roma* în anul 1182, prin intermediul baronilor şi clerului *cruciadei a treia* (1189-1192). Această Unire din anul 1182, din timpul păstoririi Patriarhului monotelit Petru III de Lehfed (1173-1199), a fost apoi perfectată la Roma, în anul 1215, sub urmaşul acestuia, Patriarhul Ieremia I de Amchite (1199-1230), în timpul Conciliului IV Lateran şi a pontificatului Papei Inocenţiu III (1198-1216). Din anul 1445 (adică după Sinodul Florentin şi în contextul acestuia), maroniţii contează ca Biserică Orientală Unită cu Roma. Biserica Maronită, actualmente este latinizată până la desfigurare. Patriarhul a avut tot timpul sediul în Bkerké (Maron), Liban, cu c. 3.300.000 credincioşi.

5. Patriarhul *unit melkit* al Antiohiei, din anul 1724, respectiv 1729, cu sediul în Damasc, cu c. 1.100.000 de credincioşi.

6. Patriarhul *unit siro-monofizit* al Antiohiei, numit şi siro-catolic, unirea cu Roma din anul 1774, Patriarhat din anul 1781, cu sediul în Beirut, Liban, cu c. 1.000.000 de credincioşi.

7. Patriarhul *Latin* de Antiohia: rezidenţial, 1100-1268; titular, 1268-1964.

---

[17] Konrad Algermissen: Kirchengeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart (Celle 1955), p. 10.

[18] Eusebiu al Cezareei, H.E., III, I. Sf. Ap. Toma este pomenit cu slujbă și sinaxar pe 6 oct. în Bis. Ort.
Haec pagina verba incorporat ex Aegidii Forcellini *Lexico Totius Latinitatis*, 1775. Versio interretialis Onomasticon s.v. "Thomas".
Hieronymus, *De vitis Apostolorum* 5.
Rufinus, *Historia ecclesiastica* 3.5.

[19] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse…*, p. 311.

Simbolul de credință din Antiohia[20]

Credo in unum et solum deum, patrem, omnipotentem, creatorem omnium visibilium et invisibilium creaturarum; Et in dominum nostrum Iesum Christum, filium eius unigenitum et primogenitum totius creaturae, ex eo natum ante omnia saecula et non factum, deum verum ex deo vero, homousion patri, per quem et saecula compaginata sunt et omnia facta, qui propter nos venit et natus est ex Maria virgine, et crucifixus sub Pontio Pilato, et sepultus, et tertia die resurrexit secundum scripturas, et ascendit in caelos, et iterum veniet iudicare vivos et mortuos; Et reliqua.	**Ich glaube an einen, einzig wahren Gott, den Vater, den Allmächtigen, Schöpfer aller sichtbaren und unsichtbaren Geschöpfe. Und an unseren Herrn Jesus Christus, seinen eingeborenen Sohn und Erstgeborenen aller Schöpfung, von ihm vor aller Zeit geboren und nicht gemacht, wahrer Gott von wahren Gott, eines Wesens mit dem Vater, durch den alle Zeitalter gefügt und alle Dinge gemacht wurden, der um unsertwillen kam und von der Jungfrau Maria geboren wurde und gekreuzigt wurde unter Pontius Pilatus und begraben und am dritten Tag auferstand nach der Schrift und auffuhr gen [*in den*, n.n.] Himmel und wird wiederkommen, zu richten Lebendige und Tote; Und den Rest**	**Cred întru unul și singurul Dumnezeu adevărat, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul tuturor celor văzute și nevăzute. Și în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Său, Unul-Născut și Întâiul născut dintre toate făpturile, născut din El [*din Tatăl*, n.n.] mai înainte de toți vecii și nefăcut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat Dumnezeu, de o ființă cu Tatăl, prin care veacurile au fost rânduite și toate s-au desăvârșit, care a venit pentru noi și s-a născut din Fecioara Maria și a fost răstignit sub Pontiu Pilat și a fost îngropat și a înviat a treia zi după Scripturi și s-a înălțat la cer și va veni iar să judece viii și morții; Și restul.**

Importanța și rolul baptismal al Simbolului de credință în întreaga Biserică; Forma declaratorie și recitativă a mărturisirii de credință la Botez

Termenul folosit *la singular*, [Eu] *Cred*, „Credo", „Πιστεύω", nu [noi] „credem", „credimus", „πιστεύομεν", ca în cazul versiunii niceo-constantinopolitane (325-381), este un relict de arheologie liturgică, și explică pregnant *caracterul baptismal* al mărturisirii de credință și legătura acestuia, cu Taina Botezului. Nu mai există nicio îndoială că mărturisirile de credință au evoluat în contextul ritului baptismal.[21] Din multitudinea dovezilor de acest fel, prezentate de J. N. Kelly, noi o menționăm doar pe aceea din *Sacramentarium Gelasianum* sau *Liber sacramentorum Romanae ecclesiae*, care poartă numele Papei Gelasius I Africanul (492-496). Manuscrisul s-a păstrat într-o copie târzie, de redacție postgelasiană, din anul c. 750, sub numele *Vaticanus Reginensis 316*, numit astfel, după numele Reginei Cristina, Regenta Suediei (1632-1654), care l-a donat Bibliotecii Apostolice Vaticane. Manuscrisul conține 245 folio, cu excepția unor foi, păstrate în *Bibliothèque nationale de France* (BnF), (latin 71l93, folio 41-56[ac 3]).[22]

---

[20] Luat din: John Norman KELLY, *Altchristliche Glaubensbekenntisse*, Geschichte und Theologie, 2. Aflage, 1993[2], Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, pp. 183-184.

[21] J. N. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntisse*..., pp. 36-37.

[22] Alfio Massimo Martelli, *Sacramentario gelasiano*, Cod.Vat.Reg.Lat.316: Primo testimone completo dell'esperimento della Liturgia Romana nella Gallia Precarolingia, Trento, Vita Trentina Editrice, 2003.

Carl Nordenfalk, *Storia della Miniatura*. Dalla Tarda antichità alla fine dell'età romanica, Torino, Einaudi, 2015.

Conform acestui Sacramentar, la rânduiala Botezului, după *lepădările de satana*, „abrenuntiatio diaboli”, formulate în trei întrebări, la care se răspunde *mă lepăd*, „abrenuntio”, după care urmează tot trei întrebări declaratorii (cu textul simplificat), de mărturisire a credinței creștine, de conținut trinitar, la care se răspunde *eu cred*, „credo”:

1. întrebare: Crezi în Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul ?
răspuns: Cred !
2. întrebare: Crezi tu și în Iisus Hristos, singurul Său Fiu, Domnul nostru, care s-a născut și a pătimit ?
răspuns: Cred !
3. întrebare: Crezi tu și în Sfântul Duh, în Sfânta Biserică, în iertarea păcatelor, în înviere și în învierea trupurilor ?
răspuns: Cred !

După cele trei mărturisiri, indicația de tipic, din *Sacramentar*, prevede să se intre în baptisteriu, unde după binecuvântarea apei din bazinul baptismal (cristelniță), copilul sau copiii (și adultul sau adulții) să fie pe rând botezați, fiecare, prin trei scufundări în apă: „deinde per singulas vices mergis eum tertio in aqua.”.[23]

La sfârșitul secolului al V-lea botezul copiilor fiind aproape generalizat, indicația de tipic rânduiește ca aceste întrebări să fie puse de preotul botezător, care ține, în același timp, mâna pe capul celui, [și, dacă sunt mai mulți, *al celor*] care este (*sunt*) botezat(*ți*) și tot el răspunde: „mă lepăd” și „cred”. Partea aceasta, din rânduiala Botezului, împreună cu alte rugăciuni și forme rituale, aveau loc în afara baptisteriului. În interiorul baptisteriului, rânduiala botezului se continua cu sfințirea apei și botezul însuși, împreună cu Mirungerea și restul ritualului cerut de rânduială.[24] Forma recitativă, cu textul întregului simbol de credință s-a generalizat mult mai târziu sau, pe alocuri, se făcea înainte de intrarea în baptisteriu, după lepădările de satana și după întrebările declarative – scurte – de mărturisire a credinței creștine.

***Sacramentarium Ecclesiæ Catholicæ*, a sacramentary designed to incorporate the contents of all the sacramentaries previous to the 16th century. Londinii: Masters, 1857 (Textus apud Google Books).**
J. M. Neale, ed., *The ancient liturgies of the Gallican Church*, now first collected. Burntisland: Pitsligo Press, 1855 (Textus apud Google Books).
Henry Austin Wilson, ed., *The Gelasian Sacramentary*: *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae. Oxonii*: Clarendon Press, 1894.
Antoine Chavasse (1909 - † 2005) : *Le sacramentaire gélasien* (Vaticanus Reginensis 316) *: sacramentaire presbytéral en usage dans les titres romains au VIIe siècle*, collection *Bibliothèque de Théologie*, série IV *Histoire de la Théologie*, Desclée et Cie., Tournai, 1958.
Vezi și: https://fr.wikipedia.org/wiki/Sacramentaire_g%C3%A9lasien
[23] J. N. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntisse*..., Op. cit., pp. 43-44.
[24] *Ibidem*.

2. Biserica Persiei sau: Sfânta Biserică Asiriană Apostolică și Universală a Orientului[25]

ܥܕܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܘܫܠܝܚܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝ ܕܡܕܢܚܐ ܕܐܬܘܪ̈ܝܐ

[aramaica siriacă]

Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ασσυριακή Ἐκκλησία της Ανατολής

Holy Apostolic Catholic Assyrian Church of the East

Stema Bisericii Asiriene

[25] Heilige Apostolische und Katholische Assyrische Kirche des Ostens.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Assyrische_Kirche_des_Ostens

1

2

1. Chicago, Morton Grove, Illinois, S.U.A. Sediul, Reşedinţa şi Catedrala Patriarhală Asiriană *Sf. Gheorghe*, din Chicago, până în anul 1984-2015 (din 1933, patriarhii trăiau în exil, în Cipru, în Chicago, în San Francisco, Teheran, apoi din nou la Chicago).

Foto: Prot. Gheorghe Ursache, din Chicago şi Pr. Dr. Remus Grama, din Cleveland, Ohio.

2. Actuala Catedrală Patriarhală Asiriană *Sf. Ioan Botezătorul*, din Ankawa, 2018, ܥܢܟܒܐ; (aramaică) عنكاوا, (arabă), (transliterat:ʿAnkāwā), o suburbie a oraşului Erbil.

Oraşul Erbil, numit şi Hawler, هەولێر(kurdă), ربيل(arabă), Arbīl romanizat, este situat în nord-estul Irakului, la est de oraşul Mossul, fiind capitala Regiunii Autonome Kurdistane, din Irak.[26] În Ankawa există peste zece biserici, între care şi trei catedrale: 1. Asiriană, *Sf. Ioan Botezătorul*, din anul 2018; 2. Catedrala *Sf. Iosif* a Chaldeilor Catolici, din anul 2009; Catedrala Maicii Domnului „*Prealuminata*", a siriecilor monofiziţi, din anul 2012. Cea mai veche biserică din Ankawa, este basilica *Sf. Gheorghe*, Mar Giorgis sau Mar Kurkis şi datează din anul 816. În anul 2019 s-a terminat de construit şi a fost târnosită şi Biserica armeano-gregoriană a *Sfintei Cruci*.[27]

3

4

5

3. Altarul cu cortina trasă şi interiorul actualei Catedrale Patriarhale Asiriene *Sf. Ioan Botezătorul*, „Mar Yohanna al Ma'amadan", din Ankawa-Erbil, Irak.

Luat din: Église apostolique assyrienne de l'Orient — Wikipédia (wikipedia.org)

4. *Altar*, il. Focul Sfânt, unul dintre simbolurile principale ale religiei zoroastriene.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Zoroastrismus

5. *Altar* – real – Focul Sfânt, în Yazd, Iran, în nava sau sala de desfăşurare a ritualului Zoroastrian, de rugăciune şi de vizitare. Spaţiul Sacru, în care se află Focul Sfânt, este delimitat de navă, cu un perete de sticlă, pentru a defini rolul de *altar* al acestuia. Există trei feluri sau „grade" ale Focului Sfânt: 1. Atash Dadgah; 2. Atash Adaran; 3. Atash Behram; ultimul fiind considerat a fi cel mai sfânt.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Feuertempel#/media/Datei:Zoroastrian_Fire_Temple,_Yazd_(2).jpg

---

[26] Informaţie luată din: https://en.wikipedia.org/wiki/Erbil
[27] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Ankawa

1. Imperiul Persan și începuturile creștinismului de acolo

Introducere

Care nume i se cuvine Bisericii Asiriene ?[28]

1. Această Biserică era situată în afara granițelor Imperiului Roman, mai târziu Bizantin, *Biserica Apostolică a Răsăritului*, al cărei Iazelih (Întâistătător) Catolicos-Patriarh își avea scaunul în Seleucia-Ktesiphon, capitala Imperiului Persan.

2. Un al doilea nume ar fi *Biserica Siriană de Răsărit* sau „Biserica Asiriană de Răsărit”, cu referire la ritul liturgic aramaic sau *sirian de est*, pe care-l practică.

3. Al treilea nume ar fi *Sfânta Biserică Apostolică și Catolică Asiriană de Răsărit*, influențat de prozelitismul misionarilor anglicani, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca urmare a creșterii mișcării naționale asiriene, continuată și în secolul al XX-lea.

4. Alt nume „convențional” ar fi *Biserica Persiei*, deși jurisdicția ei se extindea și dincolo de hotarele acestui Imperiu, până în India (Kerala), China, Mongolia, Arabia Saudită, Yemen și Indonezia.

5. Alt nume ar fi *Biserica Nestoriană*, care abia din secolul al V-lea (după 486) ar putea să i se atribuie.

6. *Siriană* sau *siriacă*? Care nume i se potrivește limbii aramaice? Răspuns: *siriacă*! Asirienii din ziua de azi deși folosesc nume „Suraye” în loc de numele Aturaye”, care este cea de uz literar, totuși au recunoscut întotdeauna limba moștenitoare ca pur „Aturaya” (asirian) în aceea de origine: The present day Assyrians though using the name “Suraye” instead of the name “Aturaye”, which is the one of literary usage, yet have always recognized heir language as pure “Aturaya” (Assyrian) in its origin.[29]

7. Până în secolul XIV, asirienii sau siro-orientalii se numeau mašāriqah, adică „orientali”, după care au adoptat fie numele de „nestorieni”, fie pe acela de „asirieni”, aššūriyyūn.[30]

Începuturile Creștinismului în Imperiul Persan[31] sunt învăluite în legendă. În „Regatul” vasal Imperiului Part, *Adiabene* (Izates I, † 15/30, d.Hr.), din nord-estul Mesopotamiei (Irak) și în *Khuzistan*, Xuzestan (sud-vestul Iranului), se presupune că Creștinismul ajunsese încă din prima jumătate a secolului al II-lea, însă abia din secolul al III-lea, ar putea fi atestat în mod documentar și arheologic. În ultimul capitol din *Cartea legilor și a popoarelor* – păstrată în siriacă – scrisă de Bardesanes sau Bar Daisan (154-222), după alți istorici, de către ucenicul acestuia Filip, un gnostic valentinian oriental, erau menționați printre alții și creștinii persani, din Persis (lângă lacul Urmia, în nord-vestul Iranului), Māda (Μηδία, Iran), Edessa (Turcia), Hatra (nordul Irakului) și Fars

---

[28] Ibidem, pp. 11-12.

[29] *The Book of Marganitha (The Pearl), On the Truth of Christianity*, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA 17 October 1988, pp. 154-155.

The name Syrian and Syriac has been frequently used in the literature of the Church of the East, to denote Assyrian or Aramian; in fact, the racial name commonly used by the Assyrians to this day is “Suraye”, spelt with the letter “Alap”, but which is silent. If pronounced it would be Assuraye or Ashuraye, namely, the descendents or followers of “Ashur”, which is undoubtedly the original of the name Assuri or Ashurein as used by the Armenians, Kurds and the Arabs to this day for our people, and the ancient Greeks Assuria, hence the European term “Assyrian”. *Ibidem*, p. 154.

[30] Samir Khalii Samir, *Une profession de foi de* ʿAbdīšūᶜ *de Nisibe*, p. 434, nota 25, în vol. festiv: ΕΥΛΟΓΗΜΑ, *Studies in honor of Robert TAFT, S.J.*, A cura di E. CARR – S. Parenti – A. – A. Thiermeyer – E. Velkovska, Roma, 1993, 614 p. (mai mulți autori).

[31] *The Book of Marganitha*, Ibidem, pp. 13-14. Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Ankawa

(regiune în sud-vestul Iranului, cu capitala la Șiraz), precum și cei din Imperiul Kușan, Κοσσανῶν, din Pakistan și nord-vestul Indiei de astăzi.[32] După toate probabilitățile, primii creștini, din Imperiul Part, din Osrhoene (un Regat vasal, în nord-vestul Mesopotamiei, cu capitala la Edessa) și din provincia romană Siria, proveneau dintre negustorii evrei, prezenți acolo încă din timpul Exilului Babilonian, vorbitori de limbă aramaică, și care dominau și *comerțul cu mătase*, cu China, de pe *Drumul mătăsii*, Via serica, Δρόμος του Μεταξιού, Silk Road, Seidenstraße.[33] Un alt factor, care ar fi putut contribui la extinderea Creștinismului în Persia au mai fost și fenomenele de refugiați, din Imperiul Roman, precum și acelea al răpirilor, al luărilor de ostateci și de sclavi, al deportărilor, cu ocazia operațiilor de război și al raidurilor de pradă ale perșilor, prin provinciile romane etc.

În timp ce creștinii din Imperiul Roman, înainte de anul 313, erau expuși persecuțiilor, în Imperiul Part, aceștia puteau să evolueze în mod pașnic, până, cel puțin în anul 224. În timpul Șahinșahului sasanid Șapur I (240/2-270), Biserica Persiei avea deja o structură ierarhică, adică episcopală, dacă-l amintim doar pe Mar Șalupa (220-240), probabil din Edessa sau din Adiabene (Arbela sau Erbil, Irak), iar după sedisvacanța de peste patruzeci de ani (240-285/91), pe Mar Papa bar- Aggai (c. 280/291 – c. 327), devenit Catolicos, în anul 313 sau 315, potrivit menționărilor din *Cronica de Arbela*. Conform *Cronicii din Arbil* (Arbela sau Erbil, Irak), redactată în sec. VI-XI ?, de către contestatul Mesiha-Zeha?, Ahadabui și Șalupa n-au fost Iazelihi, adică Întâistătători, ci numai episcopi de Adiabene.[34] Textul *Cronicii* este și el supus discuțiilor pro și contra, în rândul istoricilor de specialitate. Baumer susține că în Cronică sunt dați și alți ani de păstorie, pentru acești episcopi. Șalupa (258-273) trebuie să-l fi hirotonit preot pe Papa bar-Aggai și Episcop pe Ahadabui (273-291), cf. *Chronique de l'Église d'Adiabène sous les Parthes et les Sassanides par Msiha-Zkha*. 6ème siècle, 1907, p. 111, la: Chr. Baumer, Op. cit., p. 311.

Totuși, se pare că Papa bar-Aggai ar fi fost primul episcop de Seleucia-Ktesiphon, *atestat documentar*, care în anul 313 sau 315 și-ar fi asumat pretenția de-a fi Iazelih sau Întâistătător al scaunului din capitala imperială persană, dar sub omoforul Antiohiei: cf. Chr. Baumer, Op. cit., p. 311.[35] Christoph Baumer susține că primii nouă episcopi din Edessa sau Erbil (nu din Ktesiphon), se găsesc în ambele liste cronologice: ale asirienilor, precum și în cele ulterioare, ale chaldeilor. Cu toate acestea, identificarea lor istorică și anii de păstorie sunt dificil de documentat, datele fiind preluate astfel din ambele liste (Chr. Baumer, *op. cit.*, p. 311). Primii nouă episcopi sunt:[36]

Sf. Apostol Toma, (? 35-37 ?), † 73, probabil pentru *linia* din Edessa?;
Mar (se pronunță „Mor") Addai [= Sf. Apostol Tadeus], (c. 37 – c. 65);
Mar Aggai (c. 66 – c. 87);
Mar Mari I (c. 88 – c. 120);
Mar Abris (c. 121 – c. 137);
Mar Abraham (159-171);
Mar Iacob I (172-190);
Mar Ahadabui (202-220);
Mar Șalupa (220-240);

Episcopii Tomarasa (363-371) și Qayyuma (377-399) sunt contestați, vezi p. 289, nota 43, din: Chr. Baumer, *op. cit.* Luat din *Ibidem*, p. 311. Baumer susține că cei doi episcopi sunt ficțiunea unei interpolări târzii, pentru a asigura continuitatea listei de succesiune în scaun a iazelihilor (*Ibidem*, p. 289, nota 43) din Seleucia-Ktesiphon.

Creștinii din Imperiul Persan foloseau calculul calendaristic lunar, după *era zoroastriană*, care era în uz din secolul al VI-lea î.Hr., până în secolul al VII-lea d.Hr., precum și anii de domnie ai șahinșahilor. Era se calculează cu anul 559 î.Hr., iar anul începea primăvara.

---

[32] Ibidem, p. 14. Compară cu: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 105-106 și 268.
[33] Ibidem, *Marganita*, p. 14.
[34] Preotul caldeu și orientalist Alphonse Mingana (1878/81-1937) a descoperit *Cronica de Arbela*, în anul 1907 și a publicat-o în vol. I, din *Sources syriaques* (2 vol.), Leipzig, s. a., pp. 1-168.
[35] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens, Urachhaus Verlag, 2005, 336 p., incl. il., pl. și hărți [pp. 311-312].
[36] Ibidem, p. 311.

Începuturile Creștinismului în Imperiul Persan sunt tot atât de vechi, ca și Biserica, dacă avem în vedere referatul biblic privitor la *Crăciun* sau Naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos (Mt. 2, 1 și 11) și la *Rusaliile* creștine, adică la Pogorârea Sfântului Duh peste Apostoli sau Cincizecimea, Πεντηκοστή, (FA 2, 1-43).

a. *Nașterea Domnului*: Mt. 2,1: Iar dacă'n zilele regelui Irod S'a născut Iisus în Betleemul Iudeii, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim, întrebând:

Concordanță: Lc 1:5Lc 2:4-7Lc. 2:12Lc 3:1Mi.5:1

Mt. 2, 11: 11 Și intrând în casă, L-au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Sa; și căzând la pământ, I s'au închinat; și deschizându-și vistieriile, I-au adus daruri: aur, tămâie și smirnă.

Concordanță: Ies 2:2

Ies 60:6Ps 71:10Ps 71:15Pr 18:16Mt 4:9Lc 2:16

Cei trei magi de la Răsărit (în persana veche *magus*) οι Τρεις Μάγοι, οι Τρεις Βασιλείς ή «σοφοί», οι Τρεις «Σοφοί»: Hi magi tria munera obtulerunt: aurum, thus, myrrham. Numele lor *Caspar* (în persană: „trezorier"), *Melchior* (în ebraică: „regele luminii"), *Balthazar* (în akkadiană: „Dumnezeu să-L păzească pe rege") a fost menționat abia prin secolul VI.

În limba siriacă magii sunt numiți: Larvandad, Hormisdas și Gushnasaph. Numărul lor este și el variabil, Origen îi reduce la trei, dar în tradiția siriacă de la Edessa, din secolul al VII-lea, câteva surse îl ridică la 12. (Mt 2, 1-13a).[37] În catacomba Domitillia, din Roma, sunt reprezentați patru magi, pe când în altele, doar doi, cu căciuli frigiene. Numărul de trei, considerăm că a fost determinat de simbolismul celor trei daruri: *aur, smirnă și tămâie*. Legenda spune că magii au fost însoțiți de oameni vestiți și faimoși, din Persia, pe care sirienii îi numeau „Părinți." Magii, câți or fi fost ei, au fost însoțiți de aproximativ 1000 de persoane, formând o tabără între Ierusalim și Bethlehem, fapt care a înspăimântat populația locală, înclinată să creadă că ar fi vorba de o invazie a perșilor în Israel.[38]

1

2

1. Chivotul de aur – racla, relicvar – în forma unei basilici, cu moaștele celor trei magi, (c. 1190-1225), făcut de meșterul aurar Nikolaus von Verdun, din Domul de la Köln, Germania, construit între anii 1248-1880. Moaștele au fost aduse la Köln, de către Arhiepiscopul Rainald von Dassel al Köln-ului (1159-1167) și Cancelarul Împăratului Friedrich I Barbarosa (1155-1190), în anul 1164, de la Milano, după cucerirea acestui oraș de către trupele imperiale, în anul 1162. La Milano, moaștele au fost păstrate și venerate în Cappella dei Magi, a Basilicii Sant'Eustorgio, „SEPULCRUM TRIUM MAGORUM".

---

[37] Eberhard Nestle: „Einiges über Zahl und Namen der Weisen aus dem Morgenland", în: *Margenalien und Materialien,* Tübingen, 1893, pp. 67-88.

[38] Eberhard Nestle: *Einiges über Zahl und Namen der Weisen aus dem Morgenland…*, pp. 67-71.

J. Marquart: *Die Namen der Magier*. Untersuchungen zur Geschichte Irans II. In: Philogos. *Zeitschrift für das Classiche Altertum*, Supplementband X.1, 1905, pp. 1-19.

Umberto Eco: *Die Geschichte der legendären Länder und Städte*. Hanser, München, 2013, pp. 54 și 61.

***Excerpta Latina Barbari*, p. 51 (B), [*Extras de text latin al unui barbar, începând cu Adam, până în anul 387*]. Această lucrare a fost redactată în jurul anului 500, în greacă, fiind ulterior tradusă în limba latină. Vezi: Richard Klein: *Excerpta Barbari*. In: *Lexikon des Mittelalters*. Bd. 4, p. 156.**

Chronica universalis Alexandrina latina sive Cronica Georgii Ambianensis episcopi, quae dicitur Excerpta latina Barbari Scaligeri.

Chivotul are două nivele în interior și, inițial a fost păstrat în Hildebold-Dom, clădirea carolingiană, care a precedat actualul Dom din Köln. Este împodobit cu figuri din aur, pietre prețioase, geme, camée și email turnat, ilustrând Istoria Mântuirii, începând cu vechiul Testament, până la Judecata din Urmă. Între anii c. 1668/9-1889, Chivotul a fost păstrat într-un mausoleu de marmură, construit între anii 1668-1690. La jubileul de 700 de ani ai chivotului, 23 iulie 1864, acesta a fost deschis de o comisie de specialiști și reprezentanți ai Arhiepiscopiei din Köln, asistați de 35 de martori, iar moaștele au fost studiate și reîmpachetate în 18 legături de mătase. Alături de cele trei cranii atribuite celor trei magi, chivotul mai conține și alte moaște, diferite de cele atribuite acestora, cum ar fi capul unui copil, care poate duce cu gândul la „cei 14.000 de sfinți, *prunci uciși* din ordinul lui Irod (Herodes)", apoi din moaștele Sf. Gregorio di Spoleto († c. 24 dec. 304). Dintre moaștele neidentificate, multe au fost atribuite Sfinților Felix Aficanul (de Lodi sau de Milano), † c. 304 și Nabor, †c. 304.[39] Chivotul are 220 cm lungime, 110 lățime, 153 înălțime, 500 kg greutate, pereții fiind fixați pe două plăci la bază.[40]

2. Cea mai veche lucrare a lui Nikolaus von Verdun este celebrul *der Verduner Altar* sau Altarul Verdunez, de la Stift Klosterneuburg, de lângă Viena, al canonicilor regulari augustinieni, terminat în anul 1181, cu plăcuțe din aramă, placate cu aur și email, în stil romanic, operă considerată ca pregătitoare a goticului, după modul de lucrătură al antichității. După incendiul bisericii mănăstirii, din anul 1330, plăcuțele au fost rearanjate, pentru a-i da forma unui triptic imens sau Flügelaltar (Altar cu aripi). Conține 51 de plăcuțe de email, care prezintă Istoria Mântuirii, dispuse pe trei rânduri.[41]

În ilustrație *der Verduner Altar*, având deasupra lui chivotul cu moaștele Sf. Leopold III, Marchiz al Mărcii de Austria, *Marcha orientalis (Ostarrichi)*, Herzogtum Österreich [1095-1136], din Casa sau Dinastia de Babenberg (976-1246). Chivotul este conceput în stilul plăcuțelor de pe Verduner Altar. În anii 1330/1, Altarul Verdunez – Rückseite des Verduner Altars – a fost dublat în spate de un alt altar, de aceleași dimensiuni, tot în formă de triptic, cu pictură tempera, în stil gotic, de compoziție bizantină, dispusă pe patru plăci de lemn, al cărui Pictor rămâne necunoscut. Pe aripa din stânga este prezentată Răstignirea Lui Iisus Hristos, pe aceea din dreapta Dimineața Învierii Domnului. Pe mijloc, în două registre sunt prezentate Adormirea Maicii Domnului și încoronarea Ei, de către Iubitul ei Fiu, Hristos cel Înviat și Înălțat.[42]

Textele despre cei trei magi, din Noul Testament ar putea fi asociate cu istoria lui Iacob și a lui Esau (Fc. 28, 10-15 și 36, 1).[43] Herodes sau Irod era idumeu, adică un descendent al lui Esau sau Edom. În literatura iudaică timpurie, precum și în aceea rabinică, Edomul era o alegorie sau un simbol al Romei Imperiale, de mai târziu. Chiar și numirea *regelui clientelar* Herodes (37-4 î.Hr.), constituia pentru Palestina expresia puterii romane. În acest context, Evanghelistul Matei face în mod indirect o comparație între magi și Iacob. Aflându-se fugar din calea fratelui său Esau, lui Iacob îi apare un înger în vis, tot așa cum li s-a întâmplat magilor, după vizita făcută Pruncului Iisus (Mt. 2, 12). În istoria copilăriei Lui Iisus, conform Evanghelistului Matei, Herodes apare ca un rival și prigonitor al Lui Iisus Hristos.[44]

Troparul, *25 decembrie,* Crăciunul, *Nașterea după trup a Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos* (citit):

---

[39] Compară cu: https://de.wikipedia.org/wiki/Dreik%C3%B6nigenschrein

[40] Anton Legner, ed., *Ornamenta ecclesiae. Kunst und Künstler der Romanik. Katalog zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Josef-Haubrich-Kunsthalle.* Ausstellungskatalog, 3 Bände. Greven & Bechtold, Köln, 1985, passim.
Walter Schulten*: Kölner Reliquien*. Die Gebeine der Heiligen Drei Könige, In: Anton Legner: Ornamenta ecclesiae, Kunst und Künstler der Romanik in Köln, Bd. 2, Köln, 1985, p. 75.

[41] Floridus Röhrig: *Der Verduner Altar und die Eschatologie*. In: *Jahrbuch des Stiftes Klosterneuburg*. Band 12, 1983, pp. 7-17.
Floridus Röhrig: *Die Kunstsammlungen des Stiftes Klosterneuburg*. In: *Österreichs Museen stellen sich vor*. Nummer 16, 1982, p. 8 (gesamter Artikel pp. 7-15).
Friedrich Dahm: *Studien zur Ikonographie des Klosterneuburger Emailwerks des Nicolaus von Verdun*, Wien, 1989.
Floridus Röhrig: *Der Verduner Altar*. Klosterneuburg, 2004.
Hans Rupprich: „Das Klosterneuburger Tafelwerk des Nikolaus von Virdunensis und seine Komposition", în: *Jahrbuch der österreichischen. Leogesellschaft*. 1931, p. 146ff.
Bernd Fäthke: *Die Meister des Klosterneuburger Altares*. Dissertation, Marburg, 1972.
Helmut Buschhausen, *Der Verduner Altar*. Das Emailwerk des Nikolaus von Verdun im Stift Klosterneuburg (Wien, 1980).
Erika Doberer, *Die ehemalige Kanzelbrüstung des Nikolaus von Verdun*, în: *Jahrbuch des Stiftes Klosterneuburg* NF 12 (1983), p. 19ff.

[42] Floridus Röhrig: *Der Verduner Altar*. 8., neu bearb. Auflage, Klosterneuburg, Wien 2004 S. 151. Ilustrație în: https://de.wikipedia.org/wiki/Meister_der_R%C3%BCckseite_des_Verduner_Altars

[43] Despre magi, moġ, vezi: Bernard P. Robinson: *Matthew's Nativity Stories*: Historical and Theological Questions for Today's Readers, în: Jeremy Corley (ed.): *New Perspectives on the Nativity*. London, 2009, pp. 110-131.

[44] Flavius Josephus, Φλαύιος Ἰώσηπος, Flavios Iōsēpos (37/8-100 dHr.) face o prezentare pozitivă a biografiei lui Herodes, în lucrarea sa Războiul Iudaic, Bellum Judaicum, Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου (scrisă prin anii 75-79 d.Hr.), Cartea Întâia, în limba greacă.
***Flavii Josephi opera edidit et apparato critico instruxit Benedictus Niese*. Weidmann, 7 volume, Berlin, 1885-1895.**
De bello Iudaico: opus historicum septem libris digestum et circa 75-79 Romae sub Titi Caesaris patrocinio publicatum. Primo libro ab Antiocho Epiphane breviter eventa repetebat quae Iudaeos ad hoc bellum perduxerunt, reliquis primum bellum Iudaicum (66-73) rhetorice amplificatum narrabat.
Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Flavius_Iosephus

În taină Te-ai născut în peșteră, dar cerul pe tine tuturor Te-a propovăduit, punând STEAUA înainte ca o gură, Mântuitorule. Și a adus Ție pe magi, care Ți s-au închinat cu credință; împreună cu care miluiește-ne pe noi.[45]

b. *Rusaliile*: La această *Sărbătoare a Săptămânii* sau a *Recoltei*, cum s-ar înțelege și traduce Cincizecimea Iudaică, Șavuot, שָׁבוּעוֹת (*Šavūʿōṯ*), Σαβουώτ, erau prezenți în Ierusalim și locuitori, pelerini, veniți și din Imperiul Persan (evrei și prozeliți și negustori etc.), care au trăit evenimentul și unii s-au și botezat, ducând cu ei acasă, sămânța Creștinismului, FA 2, 1-13:

1 Și când a sosit ziua Cincizecimi [a], erau toți împreună la un loc [b].
2 Și fără de veste s'a făcut din cer un vuiet ca de suflare de vânt ce vine repede și a umplut toată casa unde ședeau.
3 Și limbi ca de foc [c] li s'au arătat, împărțite, și au șezut pe fiecare din ei.
4 Și s'au umplut toți de Duh Sfânt și au început să grăiască în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi.
5 Și erau locuind în Ierusalim Iudei, bărbați cucernici, din toate neamurile care sunt sub cer [d].
6 Și când s'a făcut vuietul acela, s'a adunat mulțimea și s'a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei grăind în limba sa.
7 Și erau uimiți toți și se minunau, zicând: „Iată, nu sunt oare galileeni toți aceștia care vorbesc?
8 și cum de auzim noi, fiecare, limba noastră în care ne-am născut?,
9 Parți și Mezi și Elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia,
10 în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lângă Cirene, și Romani aflați în trecere, Iudei și prozeliți,
11 Cretani și Arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre măreţiile lui Dumnezeu!“
12 Și toți erau uimiți și nu se dumereau, zicând unul către altul: „Ce va să fie aceasta?“
13 Iar alții, luându-i în bătaie de joc, ziceau că sunt plini de must...

---

[a] Împlinirea perioadei de cincizeci de zile de la Paşti; sărbătoare prin care era celebrat legământul dintre Dumnezeu şi Israel (Lv 23, 15-21; Dt 16, 9-11) şi înnoirea legământului (2 Par 15, 10-13).
[b] Cei doisprezece Apostoli.
[c] Semn văzut al darului de a vorbi în limbi străine.
[d] Oameni din diaspora iudaică, veniţi la Ierusalim pentru sărbătoarea Cincizecimii; emigranţi care-şi pierduseră limba maternă şi o vorbeau pe aceea a ţării în care trăiau; li se adăugau prozeliţii (păgânii convertiţi la iudaism).

Parţii, din Partia, Παρθία, Mezii, din Midia, Μῆδοι sau Μηδία, elamiţii, din Elam, Ἐλυμαΐς, ca să nu mai vorbim de Mesopotamia, Μεσοποταμία, erau toate provincii aparţinătoare Imperiului Persan. La întoarcerea din pelerinajul lor la Ierusalim, aceşti oameni au luat cu ei tezaurul evenimentului Rusaliilor, ducând sămânța Creștinismului în patriile lor, care a adus roadele pe care le vom constata mult mai târziu și cu noi impulsuri din partea misionarilor de acolo, de la Edessa și din alte părți, în frunte cu Sf. Apostol Toma.[46]

Sinaxarul Ortodox, pe 16 noiembrie menționează și o misiune a Sf. Apostol și Evanghelist Matei în Imperiul Persan, pe lângă faptul că a redactat Evanghelia în limba „ebraică” (*recte* aramaică sau siriacă?): „După ce a primit puterea Sfântului Duh, în ziua Cincizecimii, și s-a înțelepțit cu cele dumnezeiești, atunci [*Matei*, n.n.] a scris Evanghelia sa pe limba evreiască; după opt ani de la înălțarea lui Hristos, a trimis Evanghelia la evreii cei nou luminați. Și după ce a învățat pe parți și pe mideni și le-a așezat lor biserici, și multe minuni a făcut, în urmă și-a luat sfârșitul prin foc prin cei necredincioși.” [47] **În *Martyrologium Romanum*, 21 septembrie însă, se susține că Sf. Apostol și Evanghelist Matei ar fi predicat în Etiopia „natală”, unde a și suferit moarte de martir. Nouă ni se pare versiunea din Sinaxar, cu Persia, plauzibilă, pentru că acolo trăiau asirienii, pentru care ar fi**

---

[45] ***Mineiul pe Decembrie*, ediția a cincea, Buc., 1975, p. 396.**
[46] **Vezi passim: R. Rus, *Învățătura tainică a lui Iisus cel Înviat către Toma Apostolul*, Historia Religionum, Univers Enciclopedic, București, 2002.**
[47] **Vezi sinaxarul din Minei, pe 16 noiembrie, în: *Mineiul pe Noiembrie*, ediția a cincea, București, 1983, p. 213. Vezi troparul Apostolului: *Tropar Glasul 3:* Apostole Sfinte și Evangheliste Matei, roagă pe Milostivul Dumnezeu, ca să dea iertare de greșeli sufletelor noastre. (*Ibidem*, p. 210).**

avut motiv de a scrie Evanghelia în limba siriacă, pe când în Etiopia nu: „In Aethiópia natális sancti Matthæi Apóstoli et Evangelistæ; qui, in ea regióne prædicans, martýrium passus est. Hujus Evangélium, Hebræo sermóne conscríptum, ipso Mattæo reveláante, invéntum est, una cum córpore beáti Bárnabæ Apóstoli, témpore Zenónis Imperatóris.”.[48] *Martirologiul Ieronimian*, Martyrologium Hieronymianum însă, confirmă moartea martirică a Sf. Apostol Matei, în orașul Tarrium, la est de Golful Persic, adică în Persia, nu în Etiopia, după cum se menționează și în Sinaxarul Ortodox.[49]

***Despre apostolicitatea sau „originea apostolică” a scaunului patriarhal din Seleucia-Ktesiphon* sursele documentare sunt insuficiente, pentru a ne putea face o imagine sigură și obiectivă, despre această evoluție canonică.[50] Părerea noastră este că și în Imperiul Part putem aplica modelul evoluției patriarhiilor din Imperiul Roman, unde NU apostolicitatea a jucat un rol determinant, pentru acest fel de instituție, ci principiul *acomodării*, adică al arondării teritoriilor bisericești, după sistemul organizării administrative și politice de Stat. Scaunul catolicosului a fost fixat la Seleucia-Ktesiphon, pentru că acolo era capitala Imperiului Persan, nu la Edessa, după cum s-a întâmplat și la Roma Veche și la Constantinopol. Dacă ar fi fost altfel, atunci scaunul patriarhal asirian, ar fi trebuit fixat la Edessa, unde răspândirea sămânței creștine, este atribuită Sf. Apostol Toma și unde i se afla și mormântul, osemintele lui fiind aduse din sudul Indiei, via Imperiul Persan. Chiar și primii nouă episcopi din Seleucia-Ktesiphon, se pare că în realitate au păstorit în Edessa, nu în capitală. Totuși, se susține că Mar Papa bar-Aggai ar fi fost primul Episcop de Ktesiphon, după cum am mai menționat și în rândurile de mai sus, (cf. Chr. Baumer, *op. cit*., p. 311), care prin anii 313 sau 315 și-ar fi asumat pretenția de Iazelih sau Întâistătător al asirienilor, sub omoforul Antiohiei.**

Potrivit tradiției istorice asiriene, începuturile creștinismului din Persia sunt atribuite misiunilor Sf. Apostol Toma †73 și ucenicului acestuia Mar Addai, continuate de Mar Mari, însă la Edessa, nu la Ktesiphon. Potrivit *Cronicii Patriarhilor*, a lui Mari ben Sulaiman din secolul al XII-lea, care coboară până în secolul al IX-lea, acceptată fiind atât în bisericile de rit sirian oriental (asirieni), cât și în cele de rit sirian apusean (monofizit), Orientul întreg a fost convertit la Creștinism, de către Apostolul Toma, precum și de Addai, Mari și de Aghaï, din cercul celor 70 de ucenici. Conform acestei *Cronici*, lui Addai și ucenicilor acestuia li se atribuie încreștinarea Edessei, Nisibis, Mossul, Arbela, Beth Garmai și Babilonia. După revenirea la Edessa a lui Addai, lucrarea misionară continuă prin strădaniile lui Aghaï, din Gibal (Meda, Māda, Μηδία, Persia), al-Ahvas (Khuzistan sau Chuzestan regiune din vestul Persiei, în nordul Golfului Persic), până la granițele Indiei, precum și până în teritoriile învecinate Chinei, Gog și Magog.[51]

Învățatul jurist asirian Ibn at-Taiyb, † 1043 susține că întreg Orientul ar fi fost încreștinat de către Addai și de ucenicii acestuia Aghaï și Mari, pe când India și China aparțin teritoriilor de misiune ale Sf. Apostol Toma. Potrivit „tradiției Mari”, acesta ar fi fost misionarul Persiei, fondatorul și organizatorul Bisericii Orientului, al ritului liturgic asirian, iar istoriograful Amr ben Matta (sec. XIV) susține că scaunul episcopal, din Seleucia-Ktesiphon, l-ar fi întemeiat tot el, fiind considerat *primul Catolicos* al Persiei. Înainte de fondarea scaunului de Seleucia-Ktesiphon, Mari ar fi numit un episcop la Kaşkhar sau Kashkhār (în Siria, pe Eufrat), care apoi a devenit și Locțiitorul Patriarhului de la Ktesiphon, în virtutea acestei „instituiri apostolice”, după cum prezintă toate aceste probleme istoricii austrieci Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler.[52]

---

[48] *Martyrologium Romanum*, Roma, 1930, 21 sept., p. 230.

[49] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., pp. 555-556, mai ales p. 556.

[50] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., Op. cit., p. 17 ș.u.

[51] Vezi: Flavius Josephus: *Antiquitates* I, 123. În realitate, Gog și Magog sunt regiuni geografice greu de identificat. Ele sunt menționate și în Vechiul Testament (*Geneza* 10, 2 - ca strămoși omonimi ai unui popor sau națiune; 1 *Cronici* 5, 3-4 - Gog este prezentat ca un descendent al lui Ruben fiul cel mare al patriarhului Iacov; *Ezechiel* 38, 2-3 - Gog și Magog apar împreună); Noul Testament îi menționează în *Apocalipsă*, 20, 8; Coranul în Sura 18, 83-98.
Istoricii și cartografii medievali situează aceste regiuni, fie în Mongolia de astăzi, la nord de zidul chinezesc, fie aproape de nordul polar și de Marea Arctică sau cu cea mai mare probabilitate undeva în Asia Centrală și de nord.
Alessandro Scafi, Mapping Paradise, *A History of Heaven on Earth*, British Library, London, 2006), pp. 201-208 și pl. 16.

[52] Ibidem, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., Op. cit., pp. 17-18.

Din cele prezentate, putem constata că originea apostolică a scaunului patriarhal de la Seleucia-Ktesiphon este departe de-a fi fost suficient argumentată sau justificată. Centrul Bisericii Persiei a fost fixat la Seleucia-Ktesiphon doar din motivul că aici era capitala imperială a Persiei, fără ca acesta să fi avut o justificare sau o origine apostolică. Noi considerăm că aici avem o replică – o paralelă – și un termen de comparație, cu evoluția scaunului arhiepiscopal, ulterior patriarhal, de la Constantinopol, după anul 330. Și aici evoluția canonică fulminantă a scaunului episcopal se datorează doar faptului că Bysantion a devenit în anul 330 capitală imperială, *Constantinopol, a doua Romă*, la care s-a adăugat și sacrificarea patrimoniului ioaneic, de la Efes, uzurpat, însușit și adoptat – moștenit – de patriarhii Constantinopolului, restul, cu *legenda andreiană*, sunt invenții târzii, ale secolului al VIII-lea.[53]

[*Reluare din Pentarhia, vol. III/2, pp. 168-169 și 66-67*]

1. În Imperiul Part, la fel ca în cel Roman, apoi Bizantin, Biserica a urmat schema de evoluție comună, unde nu originea apostolică a stat la baza structurilor ierarhice ale Bisericii, din Imperiul Roman, ci acela al ACOMODĂRII acesteia după sistemul organizării administrative și politice de Stat. Acest principiu îl confirmă însuși titlu pe care-l purtau episcopii din capitalele de provincii romane, fiind numiți „mitropoliți”, pentru că rezidau în capitala acestora, numită „metropolă”, μητροπόλεις.[54] Precum făcea și guvernatorul de Stat al unei provincii imperiale, așa-i revenea și episcopului din metropolă sarcina să vegheze asupra modului de activitate al episcopilor de pe teritoriul provinciei, adică al sufraganilor mitropoliei. Uzanțele acestui sistem administrativ și de organizare bisericească a fost apoi confirmat formal de către primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325.[55]

2. Orientul avea mai multe centre de provincii sau orașe cu tradiție apostolică, dar în apusul Imperiului Roman nu era decât unul singur: *Roma Veche*; chiar dacă s-a încercat o forțare a notei, prin atribuirea scaunelor d'Arles (Arelas sau Arelate, din sudul Franței)[56], și Sirmium, Σίρμιον (azi Sremska Mitrovica, în Voivodina, Serbia), o origine apostolică. Trophim era invocat pentru primul d'Arles și Andronic, pentru cel de al doilea, din Sirmium.[57] Să amintim doar câteva orașe cu tradiție apostolică din orient: Ierusalimul; Antiohia Siriei; Alexandria Egiptului; Efesul capitala provinciei Asia; Corintul capitala provinciei Ahaia; Tesalonicul, capitala provinciei Macedonia; Edessa, în Siria, azi Şanlıurfa sau Urfa în Turcia etc.[58]

3. Baza canonică oferită la Niceea, în anul 325, a favorizat o continuare a evoluției organizării bisericești, ajungându-se la „supramitropolii” sau *arhimitropolii*, corespunzătoare formei imperiale de divizare a teritoriului în prefecturi, dioceze și provincii, ducând la formarea exarhatelor[59] (canonul 6, 325), din capitalele diocezelor imperiale, διοίκησις, dioecesis: al Romei, al Alexandriei și al Antiohiei.[60] Dintre exarhii unor prefecturi sau dioceze au evoluat apoi viitorii patriarhi.

---

[53] Vezi volumul nostru anterior III/2, din seria *Pentarhia*: Ioan Marin mălinaș, *Pentarhia*, vol. III/2, *passim*: Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. III/2, Πενταρχίας, τόμος III/2. *Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări*. Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις. Documente patriarhale și imperiale de la Constantinopol până în anul 1453, traduceri și comentarii. Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις και σχόλια. Cluj-Napoca, 2021, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 222 p.

[54] François Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, p. 25.
Reluare din Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. III/2, p. 168.

[55] Ibidem, François Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 25.

[56] Pe malul estic al Rhône-ului, la 24 km de Marea Mediterană, în regiunea *Provence-Alpes-Côte d'Azur*.

[57] Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 37.

[58] Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 25.

[59] Ibidem. Termenul de „exarh”, ἔξαρχειν a fost preluat de Biserică tot din terminologia administrativă imperială. Vezi: Otto Mazal, *Handbuch der Byzantinistik*, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt, Graz – Austria, 1989, p. 253.

[60] Ibidem, p. 30. Sub Împăratul Diocletian (284-305), Imperiul Roman avea patru prefecturi: Orient, Illyric, Italia, Gallia; 12 dioceze: Africae (cu 7 provincii), Asiana cu 9 prov., Britanniae, cu 4 prov., Galliae, cu 8 prov., Hispaniae, cu 6 prov., Italiae, cu 12 prov., Moesiae, cu 11 prov. Orientis, cu 17 prov., Pannoniae, cu 7 prov., Pontica, cu 7 prov., Thraciarum, cu 6 prov., Viennensis, cu 7 prov. După împărțirea Imperiului, în anul 395, se ajunge la patru prefecturi, 15 diocese și 119 provincii.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Dioecesis

Fr. Dvornik este de părere că Sinodul 2 Ecumenic, din anul 381 n-a avut de la început un *caracter ecumenic*, fiind convocat de Împăratul Theodosie I cel Mare (379-395), doar pentru a rezolva problemele ivite în Biserica din Orient:

„Il ne faut pas oublier tout d'abord que le Concile de 381 n'avait pas, à l'origine, un caractère œcuménique. Il avait été convoqué par Théodose le Grand pour régler les affaires de l'Église d'Orient, et seuls les évêques de cette partie de l'Empire avaient été invités à s'y rendre."[61]

Canonul 3 al Sinodului 2 Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381, nu numai că a confirmat privilegiile Romei Vechi, dar a precizat și noul statut al scaunului Constantinopolului, acela de capitală imperială, Noua Romă, fiind plasată în ordinea dipticelor, înaintea Alexandriei. Prin canonul 3, sinodalii din anul 381, voiau să reducă sfera de influență și de abuzuri canonice ale scaunului Alexandriei, care depășise deja granițele de jurisdicție ale Egiptului, Libiei și Pentapolei, extinzându-se și asupra Antiohiei, Palestinei și Asiei Mici, ajungând până la Constantinopol:

„Le canon III avait pour but, en premier lieu, de réduire l'influence démesurée que l'évêque d'Alexandrie prenait en Orient. Pierre d'Alexandrie, alors le premier parmi les prélats orientaux, avait étendu son influence non seulement à Antioche où il soutenait un evêque de son choix, Paulin, contre l'évêque légitime, Mélèce, mais aussi à Constantinople où, contre S. Gregoire de Nazianze, il suscitait Maxime le philosophe qu'il faisait ordonner clandestinement par des évêques égiptiens envoyé par lui à Constantinople."[62]

Dacă s-ar fi ținut cont de originea apostolică a scaunelor patriarhale, atunci *locul întâi* ar fi trebuit să-l dețină Ierusalimul, *locul al doilea* Antiohia, *locul al treilea* Efesul, *locul al patrulea Roma Veche* și *locul al cincilea* Alexandria. Însă, nu originea apostolică a stat la baza structurilor ierarhice ale Bisericii, din Imperiul Roman, ci acela al ACOMODĂRII acesteia după sistemul organizării administrative și politice de Stat, după cum am mai menționat și înainte. Acest principiu îl confirmă însuși titlul pe care-l purtau episcopii din capitalele de provincii romane, fiind numiți „mitropoliți", pentru că rezidau în capitala acestora, numită „metropolă", μητροπόλεις.[63] Așa cum guvernatorul de Stat al unei provincii imperiale avea datoria de a guverna, la fel i-a revenit și episcopului din metropolă sarcina să vegheze asupra modului în care își îndeplineau obligațiile episcopii de pe teritoriul provinciei, adică sufraganii mitropoliei. Uzanțele acestui sistem administrativ și de organizare bisericească a fost apoi confirmat formal de către primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325, vezi canonul 4.[64] Mai târziu, prin canonul 9 al Sinodului al patrulea din Antiohia, din anul 341, se decretează și se confirmă același principiu *mitropolitan*:

> **„Episcopii din fiecare eparhie trebuie să recunoască pe episcopul proestos din capitala metropolă, care deține purtarea de grijă a toată eparhia, pentru că în capitala metropolă se întrunesc din toate părțile toți cei ce au afaceri de aranjat. Pentru aceea s-a hotărât ca aceasta să aibă precădere în cinste, și ceilalți episcopi să nu facă nimic mai însemnat fără de dânsul, potrivit vechiului canon în vigoare al Părinților noștri, decât numai cele ce privesc fiecare parohie [parrocchia (lat.), *παροικία*, paroecia (lat.), *n.n.*], în parte, și ținuturile de sub dânsa. Iar fiecare episcop să aibă stăpânire peste parohia sa, și s-o cârmuiască potrivit evlaviei cuvenită fiecăruia și să aibă grijă de tot ținutul supus cetății sale; așa ca să-și hirotonească atât prezbiteri cât și diaconi, și să dispună toate cu judecată; dar mai mult nimic să nu se apuce să facă, fără episcopul capitalei metropolei, nici acesta fără socotința celorlalți."[65]**

---

[61] Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, p. 38.
[62] Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, pp. 38-39.
Este vorba de Petru II al Alexandriei (373-381), care mai era și arian. I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, p. 130.
[63] Luat din p. 25, de la Fr. Dvornik, pp. 76-77: François Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.
[64] Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, p. 25.
[65] Adică a *Sinodului Mitropolitan*. Luat din: Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, p. 209. Compară cu Fr. Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine...*, p. 26.

La drept vorbind, alături de Biserica din Efes, mai există și alte centre sau orașe, care s-au învrednicit de-a avea o origine misionară apostolică sau unde aceștia și ucenicii lor au zăbovit o perioadă de timp sau își dorm chiar somnul de veci. Astfel de centre ar putea fi, alături de Ierusalim și Antiohia: Roma, Efesul, Corintul, Tesalonicul, Damascul, Galatenii (Galația, regiune în platoul central și de nord al Asiei Mici), Colosenii, de la orașul Colosae, Κολοσσαί, în Frigia, apoi insula Creta, orașul Patmos, orașul Edessa (cu mormântul Sf. Apostol Toma), Filipi, în nord-estul Macedoniei (Epistola către Filipeni), cele șapte cetăți ale Apocalipsei (Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, Laodiceea, *Apoc. 1, 11*) etc., fără să-i mai amintim pe ucenicii acestora, adică „pe cei 70 de ucenici" etc.

Anul 330 a însemnat și pentru Biserica Efesului și pentru scaunul arhiepiscopal al acesteia, începutul *fenomenului de translație*, de mutare sau de cedare a prerogativelor apostolice, în favoarea Constantinopolului, Noua Romă, finalizat în anul 381, la Sinodul II Ecumenic. Acest fenomen se încadrează în marele context al ideii de Roma sau „translatio imperii". Aici putem vorbi de o înglobare a tronului ioaneic de la Efes, în cel de la Noua Romă Constantinopol, pentru că legenda cu *tradiția originii andreiene* a scaunului de Byzantion apare în mod palid, doar de prin secolul al VIII-lea, până atunci invocându-se doar statutul de capitală imperială, de *a doua* sau de *noua* Romă, care începe să se cristalizeze după anul 330 și mai ales după anul 381. Un fenomen similar putem constata și la Roma Veche, unde Sf. Grigorie I cel Mare (590-604) manifesta o predilecție față de Triarhie, chiar dacă nu contesta pe față ordinea tronurilor Pentarhiei, din anul 451, după cum am mai amintit deja în vol. II/3 al *Pentarhiei*, p. 128. Pentru Patriarhul Roman, Verhovnicul Apostolilor se afla în trei locuri: la Roma Veche, la Alexandria și la Antiohia adică cele trei locuri sunt aspirate și asimilate „într-un singur scaun", cel de la Roma Veche. Și la Constantinopol, scaunul de la Efes a fost aspirat de către a Doua Romă.[66]

Chiar și în secolul al IX-lea, când legenda despre „originea andreiană" a scaunului de Bysantion prinsese deja rădăcini la Constantinopol, Ignatie I cel Mare (847-858 și 867-877) sublinia că scaunul său patriarhal este de origine apostolică și derivă din faptul că acest scaun a fost al Sf. Ioan (la Efes) și al Sf. Andrei (la Bysantion): „De vieilles traditions syriaques, arméniennes et coptes, montrent que le caractère ‚apostolique' avait été attribué à Byzance pour cette raison que Constantinople était devenue l'héretière du siège d'Éphèse fondé par l'Apôtre Jean, lorque le diocèse d'Asie, adminstré par Éphèse, était passé sous la jurisdiction de Constantinople. Même encore au IXe siècle, quand la légende d'André commençait à jeter ses racines dans les milieux officiels de Byzance, le patriarche Ignace soulignait que son siège était d'origine apostolique, faisant dériver ce caractère du fait que son siège était celui de S. Jean et d'André."[67] Catalogul sau cronologia – dipticonul – episcopilor de Bysantion, de la *Stachyis* (38?-54?), la *Mitrophan I* (306/7?-314?), ar fi fost *ticluit*, abia prin secolul al VIII-le sau la începutul celui de al IX-lea.[68] Este un caz similar celui din Seleucia-Ktesiphon – *recte Edessa* – unde, înainte de anul 315, de dragul continuării listei de succesiune în scaunul episcopal, s-a recurs la interpolări în diptice, cu nume fictive sau greu de stabilit, dacă au existat sau nu.

---

[66] F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 343.
François Dvornik, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, p. 151.
Ferdinand R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Habilitationsschrift) (Frankfurter Theologische Studien Bd. 42, 1993), XI + 467 p.
***PENTARHIA*, vol. II/3, p. 128: – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**
[67] Luat din: Fr. Dvornik, pp. 76-77.
[68] Ibidem, p. 77. Vezi și: I. M. Mălinaș, *Dipticon*..., pp. 69-70.

Biserica Asiriană de Răsărit în Imperiul Persan și pelerinajul Doamnei Egeria la *Locurile Sfinte*, 381-384

Împăratul roman Alexandru Sever (222-235) a fost un arameu din Siria. Vărul său, Împăratul Eliogabal (218-222), a fost de asemenea din Siria, iar familia sa deținea drepturi ereditare în preoțimea înaltă a zeului arameu al soarelui în Homs-ul modern din Siria. Un alt împărat roman care a fost sirian a fost Filip Arabul (244-249).

Vizita Egeriei la Edessa (383-384?) a avut loc în perioada de timp, *după căderea orașului Nisibis*, adică cedarea acestuia perșilor, în anul 363, de către Împăratul Jovian (363-364).[69] Chiar și după 120 de ani, bizantinii pretindeau încă restituirea acestui centru, Nisibis, pierdut în urma păcii rușinoase, încheiate de Jovian, cu Șahinșahul Șapur II (309-379), în anul 363. Așa se explică și faptul că trupele imperiale bizantine au încercat de două ori să cucerească orașul, în anul 543 și 572. La Nisibis era și scaunul unei Mitropolii siriene, încă din secolul al IV-lea, devenită „nestoriană", după anul 431, iar în anul 489 s-a mutat aici și *Academia Teologică de la Edessa*, desființată acolo de Împăratul Zenon, pentru că propaga învățătura nestoriană a lui Teodor de Mopsuestia. Din anul 639/40, Nisibis a ajuns în mâinile arabilor musulmani. După cutremurul din anul 717, dar mai ales după anul 1515, când a ajuns sub stăpânirea otomană, importanța acestui oraș Nisibis, (*Nusaybin*, la turci) a scăzut, putând chiar spune că s-a și pierdut.[70]

După ce a vizitat Locurile Sfinte și după ce trecuseră trei ani, de când a venit la Ierusalim, Egeria dorea să ajungă și în Mesopotamia, să-i vadă pe „cuvioșii monahi, care se află acolo în număr mare (plurimi), mai dorea să se ducă la *memorialul* (martyrium) Sfântului Toma Apostol, acolo unde este așezat în întregime, corpul acestuia, la Edessa, așa după cum, prin scrisoarea purtată de curierul Anania la regele Aggar, Iisus Dumnezeul nostru însuși îi promisese lui Toma..." [Egeria, *Pelerinaj în Locuri Sfinte A.D. 381-384*, cap. 17, 1-3, *Spre Mesopotamia*, Ad Mesopotamiam, Cluj-Napoca, Viața Creștină, p. 59, Biblioteca AGRU].[71]

1. Item in nomine Dei, transacto aliquanto tempore, cum iam tres anni pleni essent, a quo in Ierusolimam venisse, visis etiam omnibus locis sanctis, ad quos orationis gratia me tenderam, et ideo iam revertendi ad patriam animus esset: volui, iubente Deo, ut et ad Mesopotamiam Syriae accedere ad visendos sanctos monachos, qui ibi plurimi et tam eximinevitae esse dicebantur, ut vix referri possit; nec non etiam et gratia orationis ad martyrium sancti Thomae apostoli, ubi corpus illius integrum positum est, id est apud Edessam, quem se illuc missurum, posteaquam in caelis ascendisset, Deus noster Iesus testatus est per epistolam, quam ad Aggarum regem per Ananiam cursorem misit, que epistola cum grandi reverentia apud Edessam civitatem, ubi est ipsud martyrium, custoditur.

---

[69] Andreas HEINZ, *Licht aus dem Osten…*, pp. 25-28: *Die ostsyrischeKirche im Perserreich*.
Paul Devos, Égérie à Edesse. S. Thomas l'Apôtre. Le roi Abgar, în *Analecta Bollandiana*, 85, (1969), 381-400.

[70] Josef Wiesehöfer: „Die Geschichte Irans von den Achaimeniden bis in frühislamische Zeit", în: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran*: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien, 2001, pp. 55-74, aici p. 70.
Strabon, *Geographika* 16, 1, 23; Plinius, *Naturalis historia* 6, 42; Stephanos von Byzanz s.v. Ἀντιόχεια Nr. 3.
J. G. Taylor: „Travels in Kurdistan, with Notices of the Sources of the Eastern and Western Tigris, and ancient Ruins in their Neighbourhood", în: *Journal of the Royal Geographical Society of London* 35, 1865, 53.
Michael Sommer: *Roms orientalische Grenze. Palmyra – Edessa – Dura Europos – Hatra. Eine Kulturgeschichte von Pompeius bis Diokletian* (= Oriens et Occidens. Band 9). Franz Steiner, Wiesbaden, 2005.
Hendrik J. W. Drijvers: „Nisibis", în: Theologische Realenzyklopädie. Band 24 (1994), pp. 573-576.
M. Fiey: *Nisibe, métropole syriaque orientale et ses suffragants des origines à nos jours* (= Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Band 388). Louvain, 1977.
Arthur Vööbus: *History of the School of Nisibis*. Louvain, 1965.

[71] Text luat din versiunea originală latină, în traducere germană: *Egeria Itinerarium Reisebericht mit Auszügen aus Petrus Diaconus De Locis Sanctis die Heiligen Stätten* übersetzt und eingeleitet von Georg Röwekamp, unter Mitarbeit von Dietmar Thönnes, Herder, Freiburg-Basel-Wien-Barcelona-Rom- New York, 1995, pp. 192 și 194. Întreg textul latino-german se află la pp. 192-195.

Din Antiohia, Egeria trece Eufratul, către Mesopotamia. După câteva popasuri, ajunge în orașul biblic Batanis, sau Batanis/Serug, Sĕrûḡ, azi Suruç, situat la 40 km în vestul Edessei, Turcia. Batanis sau „Betonim", menționat în cartea *Iosua* Navi*, 13, 26*, precum și în cartea *Iuditei, 1, 9*, Bataneea. A zăbovit în Batanis o jumătate de zi, după care a mers mai departe, spre Edessa.

Edessa se afla la al douăzeci și cincilea popas, de la Ierusalim, prin Antiohia.[72] La Edessa, după vizitarea bisericii, în care se afla mormântul Sf. Toma și după ritualul de rugăciuni, tipic locurilor sfinte, Egeria a citit „câteva din textele Sfântului Toma", probabil din apocrifele acestuia: *Evanghelia Apocrifă* sau din *Faptele lui Toma* ori *Apocalipsa lui Toma*.[73] Mai degrabă, poate fi vorba de texte, din *Evanghelia lui Toma*, care-și are originea în cercurile locale maniheice, pentru că acest oraș a fost mult timp marcat de influențele acestei secte, menționează Georg Röwekamp, al cărei text era acolo accesibil nu numai în siriacă, ci și în limbile greacă și latină.[74] Episcopul de Edessa, care s-a oferit a fi amfitrionul Egeriei și cel care a însoțit-o, pentru a vizita orașul și alte locuri de însemnătate creștină, din preajmă, a condus-o și în palatul regal, unde i-a arătat „o imagine", *archiotepam*, probabil το Άγιο Μανδήλιο: *cap. 19, 6*:

Itaque ergo duxit me primum ad palatium Aggari regis et ibi ostendit michi archiotepam ipsius ingens, simillimam, ut ipsi dicebant, marmoream, tanti nitoris ac si de margarita esset; in cuius Aggari vultu parebat de contra vere fuisse hunc virum satis sapientem et honoratum. Tunc ait mihi sanctus episcopus: „Ecce rex Aggarus, qui antequam videret Dominum, credidit ei, quia esset vere filius Dei."[75]

Episcopul Edessei i-a arătat apoi și *Lacul lui Abraham*, „Ibraim gölü" (turc.) situat la marginea orașului, cu *pești crapi* sfinți, considerat și de musulmani a fi un „lac sfânt", unde n-are voie nimeni să pescuiască.

În momentul în care Egeria a vizitat Nisibis, acolo existau deja de generații comunități creștine. În Imperiul Persan, ele au început înainte de anul 363, când această metropolă a fost cedată de Jovian (363-364), Șahinșahului Șapur II. Numai că Biserica Persiei, la fel ca toate bisericile din afara frontierelor romane, voit sau nu, au urmat un drum propriu, fără să se poată afirma, deși tot timpul și în orice situație ele au respins Biserica din Imperiul Roman și deciziile acesteia.[76] Nu știm însă cu exactitate, cine, când, cum și care au fost misionarii care au adus și propovăduit credința creștină în Imperiul Persan. Prima mărturie sigură o avem din lucrarea *Liber legum regionum*, scrisă de un ucenic al gnosticului Bardesanes, între anii 196-226. Biserica Persiei a evoluat din centrul ei, de la Edessa, sub influența și cu aportul episcopului din capitala Seleucia-Ktesiphon, în secolul al IV-lea, spre o Biserică Regională. Aportul „părinților" din *Apus*, adică al episcopilor din Imperiul Roman, din partea de vest a fluviului Eufrat la această evoluție, este contestată. Chiar și legăturile acesteia cu Biserica de pe teritoriul Imperiului Roman erau foarte dificile, deoarece clerul și credincioșii creștini din Persia erau mereu suspectați și reclamați la autoritățile imperiale locale, că ar fi spioni ai împăraților romani, în Imperiul Part. Abia sub Șahinșahul Yazdgerd I (399-420), care a acordat pace Bisericii Persiei, aceasta a reușit pentru scurt timp să înfiripe legături mai strânse cu Biserica din Imperiul Roman, *recte* Bizantin, după anul 330. Așa s-a întâmplat că la primul mare Sinod al Bisericii Persiei, de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, acesta a fost co-prezidat de Iazelihul Isaak I, episcopul capitalei, împreună cu Episcopul Marutha de Maipherkat (sec.IV-V, † 420/22), din provincia Dijarbakir de Curcan (în sud-estul Turciei), regiune aparținătoare, pe atunci Imperiului

---

72 Un *popas* însemna o zi de mers, după care pelerinii trebuiau să tragă la un han sau la o casă de oaspeți, să mănânce, să se odihnească și să se pregătesscă pentru a putea continua drumul, a doua zi.

73 *Egeria Itinerarium Reisebericht mit Auszügen aus Petrus Diaconus De Locis Sanctis*…, cap. 19, 2 (Batanis et Edessa), p. 195.

74 Ibidem, p. 195, nota 117.

75 *Idem*, p. 196.

76 Wilhelm de Vries, *Die Altorientalischen Kirchen*, pp. 209-225, în vol. *Handbuch der Ostkirchenkunde*, Band I, hgg. von Wilhelm Nyssen, Hans-Joachim Schulz und Paul Wiertz, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1984, vol I, din cele trei existente. În același volulm Wilhelm de Vries mai are o contribuție, importantă, pentru tema noastră, privitoare la Biserica Unită Chaldee: *Die Unierten Patriarchate des Nahen Ostens und das Uniatenproblem*, pp. 226-248. *Teilunion der Nestorianer*, pp. 240-243. De creștinii Sf. Toma se ocupă Paul Wiertz, *Die Thomaschristen Indiens*, pp. 249-268.

Roman, ca reprezentant al lui Teodosie II, când a fost adoptată credința și disciplina canonică a „Bisericii Imperiale Romane”, cu deciziile primelor două sinoade ecumenice, din anii 325 și 381.[77] Linia trasată de acest Sinod, din anul 410, la care au participat 40 de episcopi și s-au dat 21 de canoane, a fost continuată și de următoarele sinoade asiriene de răsărit, din anii 420 și 424. Legăturile Bisericii Persiei cu Antiohia se dovedeau a fi destul de dificile, uneori imposibile, și nici *dreptul de recurs* nu putea fi exersat în multe situații, iar realitatea a confirmat că, *de facto*, din anul 420 sau 424, aceasta devenise autocefală. Următoarele decizii ale Bisericii Persiei, din anul 484-486, urmare adoptării teologiei lui Teodor de Mopsuestia, (*vulgo*, adoptarea Nestorianismului) au fost provocate tot de Biserica Imperială Bizantină, de data aceasta însă în mod negativ. Prin această formă, din anii 484-486, Biserica Persiei a reacționat la decizia pro monofizită, o μονοφυσιτισμός, a Împăratului Zenon (474-491), după publicarea *Henotikonului*, το Ενωτικόν, în anul 482, document privitor la formula învățăturii *apropiată de „o singură natură”*, în Iisus Hristos, adică firea divină. În acest context, Biserica Persiei susținea sau accentua natura sau firea Umană a lui Iisus Hristos, conform ereziei nestoriene (*recte*, a lui Teodor de Mopsuestia și a lui Diodor de Tars). Din punct de vedere politic, această decizie și acest conflict dogmatic, dintre Biserica Persiei și cea Bizantină, era pe placul autorităților de Stat persane, iar după anul 651, le convenea și celor musulmane, pentru că întreținea o dușmănie și polemică permanentă cu imperiul Bizantin, adică nu exista teama, că se întreprind acțiuni de spionaj, din partea calcedonienilor, în Imperiul Part.[78] Poziția teologică *nestoriană* a Bisericii Asiriene de Răsărit, prin accentuarea firii umane în Iisus Hristos, se potrivea mai bine și concepției musulmane, privitoare la rolul „profetului” ʿĪsā ibn Maryam [Iisus fiul Mariei, recte *Iisus Hristos*, n.n.], ca „înaintemergător” al lui Mahomed! [*Coran*, 2, 87; 3, 46, 47, 49, 59; 4, 157, 171; 61, 6; 19, 17-21, 33; 5, 110].

Despre creștinii „greci” și asirieni, de pe pământul Persiei

Istoria comunității „grecești”, în timpul, înainte și după epoca Imperiului Sasanid (224-651), o putem începe cu deportarea în Imperiul Persan a unui număr mare de etnici „din vest”, adică de pe teritoriul Imperiului Roman, în jurul anului 253, de către Șahinșahul Šāpūr I (240/2-270). Între acești ostatici, luați în robie, se aflau și creștini greci, dar mai mult aramei (sirieni grecizați), armeni, arabi etc., care au fost deportați și colonizați prin diferite părți ale Mesopotamiei și ale Iranului: Fars, Susina, Babylonia, Maišān etc. Faza a doua care implică deportări de robi, din Imperiul Roman, a avut loc în anul 260, când a fost capturat și Episcopul Demetriannos al Antiohiei (252/3-260?) și mulți preoți, diaconi și credincioși creștini, din acele părți.[79] Următoarele serii de robi, din Imperiul Roman, au început să fie colonizați și prin orașe, în Seleucia-Ktesiphon, Wēh-Andiyōk-Kosrau (recte Bēth-Lapaṭ sau Gundēšāpūr) etc.[80] Orașul Gundēšāpūr a fost extins (nu fondat) de către Șahinșahul Șapur I, după anul 260, când a cucerit Antiohia pe Orontes. Orașul Gundēšāpūr (sud-vestul Iranului) se numea și *Antiochia Schapurs* sau Antiohia lui Șapur, unde au fost colonizați mulți „greci” și unde șahinșahul a fondat și *Academia de Gundișapur*. Aici își fixase șahinșahul și reședința de iarnă. Tot aici a murit și Împăratul Valerian (253-260) în captivitate. În Gundēšāpūr a fost martirizat și Episcopul Simon bar Sabbae de Seleucia-Ktesiphon, în anul 344.

În secolele următoare, „grecii”, din Imperiul Roman, *devenit Bizantin*, care au fost luați în robie, au ajuns până la curtea Hanului mongol, în Karakorum, iar în timpul dominației mongole, până în capitalele Tabrīz și Marāgha, însă odată cu venirea lui Tamerlan (Timur Lenk, 1336-1405),

[77] *Idem*, p. 211. Mai compară cu Wilhelm de Vries, *Antiochien und Seleucia-Ktesiphon. Patriarh und Katolikos?*, în *Mélanges Eugène Tisserant*, Bd. III, (ST 233), Città del Vaticano, 1964, 434.
J. B. Chabot, Synodicon Orientale…, Paris, 1902, p. 286.

[78] *Ibidem*. Vezi și Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten*…, pp. 26-27.

[79] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse.* Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 33.

[80] *Chrétiens en terre d'Iran: Implantation et acculturation.* Textes réunis par Rika Gyselen, Association pour l'avancement des études iraniennes, Paris, 2006, *online* [*Studia Iranica*, Cahier 33], pp. 105-142, p. 111.

s-a pus capăt existenței comunităților creștine de orice fel în Asia Centrală, în Transoxiana, în Khwārezm etc. În acest nou *spectru* confesional creștin s-au dezvoltat și desfășurat și disputele hristologice, în Imperiul Persan, al căror apogeu a fost atins în secolul al VI-lea, între iacobiți (monofiziți), rum-ortodocși (melkiți, de rit bizantin) și asirieni (nestorieni). Grecii luați în robie, nu s-au omogenizat cu populația persană și asiriană băștinașă, continuând să aibă episcopi, preoți și diaconi proprii, bisericile lor și să slujească în limba greacă și siriacă. Abia Catolicosul Mar Isaak, la sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410 a pus capăt sistemului dublu de ierarhie „grecească" și „asiriană", dar noua situație n-a durat prea mult timp, din cauza evenimentelor din 431 și 451, cu scindările provocate de ereziile nestoriană și monofizită. După anul 519, când monofiziții au început să fie persecutați în Imperiul Bizantin, aceștia au căutat refugiu la est de Eufrat, în Imperiul Persan, unde și-au organizat un sistem propriu de jurisdicție și au celebrat în ritul lor propriu, având Liturghia Sf. Iacob, în timp ce asirienii o aveau pe aceea a lui Addai și Mari. În acest context, trebuie să subliniem că numărul creștinilor din Imperiul Sasanid a crescut vertiginos, și la începutul secolului al VII-lea, aceștia formau deja jumătate din populația țării, fiind în majoritate asirieni și perși, aceștia din urmă erau zoroastrieni sau mazdeeni.[81]

Mulți dintre robii deportați în Imperiul Sasanid aparțineau claselor înstărite și aveau și un nivel cultural ridicat, fapt care le-a fost de ajutor să reziste împotriva procesului persan de asimilare.

Frontierele Imperiului Persan (*Part*, 247 î.Hr.-224 d.Hr. și *Sasanid*, 224-651), în mod obișnuit, se întindeau între Eufrat și Indus (vest-est) și între Marea Caspică și Armenia, în nord, și Golful Persic, în sud. Mesopotamia (Irak) – Țara dintre cele două fluvii (Eufrat și Tigru) – era mereu împărțită sau disputată, între cele două imperii: Roman sau *Bēth-Romāyē* și Persan sau *Bēth-Parsāyē*. Spuneam că denumirea de „greci" a creștinilor din Imperiul Roman, luați prizonieri de armata persană, avea mai mult un sens, un conținut cultural, decât etnic.

Numai că prezența „grecilor" pe teritoriul Imperiului Persan nu este ceva nou, dacă ne ducem îndărăt, în timpul Epocii Seleucide (312-63 î.Hr.) a Imperiului Persan, adică de după Alexandru III Macedon (336-323 î.Hr.), când orașele și coloniile au primit o populație exogenă, de cultură grecească. În timpul sasanizilor, regiunile din Imperiul Roman, traversate de armata persană, erau deja, de mult timp nu numai încreștinate, dar aveau și structuri ierarhice, de jurisdicție, de rit și de viață religioasă bine definite și proprii. Leagănul creștinismului din Imperiul Persan este Mesopotamia, și mai ales regiunile Edessa, Nisibis, Tur Abdin, Adiabene, cu orașul Erbil (vezi *Cronica Arbela*, de Mesiha-Zeha?, sec. VI-XI?) etc. Întrebarea se pune la care dintre etnii sau categorii de cetățeni din Mesopotamia a avut creștinismul mai mare răsunet și aderență, iar răspunsul ar fi: mai întâi la numeroasa diasporă evreiască de acolo, precum și la băștinașii aramei (asirieni și chaldei).[82]

Răspândirea creștinismului în Imperiul Persan și în regiunile din extremul Orient au fost favorizate mai ales de legăturile comerciale – *Drumul mătăsii* [Δρόμος του Μεταξιού, Via serica] – care au existat între aceste regiuni și locuitorii din Imperiul Roman (apoi Bizantin) și mai ales din nord-vestul Mesopotamiei. Aceasta este concluzia istoricilor de specialitate. Un rol important l-au jucat în acest sens creștinii din Regatul Edessa sau Osroian – Ὀσροηνή (133 î.Hr.-216 d.Hr.), fondatorul său fiind arabul Orhoi Bar Chevje, un Stat vasal, numit astfel de Antioh VII al Edessei (138-129 î.Hr.). De Edessa se leagă și *Istorisirile despre regele celor din Edessa* [toparhul Abgar, n.n.], menționate de Eusebiu de Cezareea (263-340), HE [Εκκλησιαστική Ιστορία, Historia Ecclesiastica, *Istoria Bisericească*], cartea întâia, cap. XIII. Mai târziu Sozomenos (c. 400-450) face mențiuni prețioase privitoare la începuturile Creștinismului, în Imperiul Sasanid, în lucrarea sa HE, Εκκλησιαστική Ιστορία, *Historia Ecclesiastica*, Istoria Bisericească (în *nouă cărți*, tratând perioada dintre anii 324-439).[83] Iată un text scurt, în acest sens, luat din Sozomenos, HE, 2, 8, 1-2:

---

[81] Christoph Baumer, p 33.

[82] Idem, Christoph Baumer, p. 33.

[83] Noi folosim actuala ediție științifică greco-germană: Günther Christian Hansen (Hrsg.): Sozomenos. *Historia Ecclesiastica – Kirchengeschichte* (= Fontes Christiani. Band 73). 4 Teilbände (în patru părți de volume), Brepols, Turnhout, 2004, vol. I, cartea a doua, 8, 1-2, pp. 231, 233. Vezi și textul extins, pp. 231-255.
Compară cu: *Chrétiens en terre d'Iran: Implantation et acculturation...*, pp. 109-110.

1. Anschließend gelangte der Glaube auch zu den benachbarten Stämmen und gewann in großer Zahl Anhänger. Über die Armenier wieder habe ich erfahren daß sie noch früher Christen wurden. Es wird nämlich berichtet, Tiridates, der damalige Führer des Volkes, sei auf Grund einer seiner Familie widerfahrenen Gottesoffenbarung Christ gewordenen und habe zugleich allen von ihm Beherrschten mit einer Verlautbarung befohlen, sich zur gleichen Religion zu bekennen.
2. Anschließend gelangte der Glaube auch zu den benachbarten Stämmen und gewann in großer Zahl Anhänger. Unter den Persern, so nehme ich an, wurden anfangs diejenigen zu Christen, die wegen des Verkehrs mit den Bewohnern der Provinzen Osrhoëne und Armenia (minor), wie es natürlich ist, mit den dort wirkenden Männern zusammenkamen und ihre sittliche Leistung kennenlernten.

> **1. În continuare credința s-a răspândit apoi și la semințiile vecine și a câștigat adepți în număr mare. Despre armeni am aflat, că și ei destul de devreme au devenit creștini. Se spune că Tiridates,[84] conducătorul poporului la acea vreme, a devenit creștin, urmare a unei revelații divine care i se întâmplase familiei sale și, în același timp, a emis o vestire, prin care poruncea tuturor celor pe care îi conducea să mărturisească aceeași religie.**
> **2. În continuare credința s-a răspândit apoi și la semințiile vecine și a câștigat adepți în număr mare. Dintre perși, presupun, că cei dintâi [care, n.n.] au devenit creștini, sunt cei care, urmare a legăturilor lor cu locuitorii provinciilor Osrhoëne și Armenia (minor), așa cum este firesc, au intrat în contact cu oamenii care lucrează acolo și s-au familiarizat cu înfăptuirile lor morale.[85]**

Cu timpul, numărul creștinilor în Imperiul Sasanid a crescut și au început să celebreze slujbe, să aibă preoți și diaconi și să-și construiască biserici „case de rugăciune”, domus ecclesiae. Însă, această evoluție n-a fost pe placul magilor sau a castei clericale zoroastriene păgâne și nici al evreilor mozaici sau al celor iudeo-creștini, scrie Sozomen, *HE*, 2, 9, 1-13. Suntem deja în secolul al IV-lea, iar magii, și evreii au reușit să țeasă intrigi împotriva creștinilor la Curtea Imperială a lui Șapur II (309-379), pe care șahinșahul le-a crezut. Aceștia i-au calomniat pe creștini, mai ales pe cei „greci”, luați ca robi de armata persană, că ar fi „a cincea coloană a romanilor”, pe teritoriul Imperiului Sasanid, cu care acesta se afla în stare de război, între anii 337-363. Evreii aveau o situație bună în Imperiul Persan și n-au fost deloc persecutați. Despre Arhiepiscopul Simion I sau Șimun I bar Sabbae (329-341) din Seleucia-Ktesiphon, magii afirmau că ar fi un „prieten” al împăratului roman. Șapur II a dat crezare acestor calomnii, și a început să îi persecute pe creștini, mai întâi împovărându-i cu impozite și alte dări peste puterile lor, și cu confiscarea bunurilor, în speranța că așa vor adopta religia zoroastriană. Apoi a dat poruncă să fie uciși prin sabie preoții și diaconii, bisericile să fie distruse și obiectele liturgice prețioase, să fie confiscate, iar Simion să fie arestat, pentru trădare față de Stat și față de religia zoroastriană. Magii și evreii s-au silit din răsputeri să împlinească aceste porunci împărătești, distrugând bisericile. Arhiepiscopul Simion a fost dus în lanțuri, în fața șahinșahului, după ce, mai întâi, a fost supus la mai multe chinuri, fără să manifeste nicio frică în fața lor. Cu ocazia audienței, Simion, care fusese înainte zoroastrian, a refuzat „proschineza” – προσκύνησις / adoratio – în fața șahinșahului, precum și aceea în fața soarelui. Șapur II i-a condiționat împlinirea proschinezei în fața soarelui și a lui, de multe cadouri și cinstire la palat, iar în caz de refuz, l-a amenințat cu distrugerea întregii creștinătăți din imperiul său. Simion a refuzat și monarhul a poruncit să fie din nou întemnițat, în speranța că-și va schimba atitudinea, însă în anul 344 a fost totuși martirizat în Gundēšāpūr (Sozomenos, *HE*, 2, 9, 3-5).

De suferințele creștinilor din Imperiul Sasanid a auzit și Împăratul Constantin I cel Mare, care voia să-i ajute, însă în prima fază, nu știa cum. S-a nimerit ca șahinșahul să trimită niște soli la Constantin I cel Mare, cărora acesta le-a încredințat rugămintea să-l convingă pe monarhul lor să se arate mai iubitor de oameni, privitor la creștinii din imperiul său (Sozomenos, *HE*, 2, 15, 1-5). Istoricii avertizează însă, că problema suferințelor creștinilor din Imperiul Sasanid – în general – trebuie

---

[84] Tiridates III cel Mare, Rege al Armeniei (*280 -† 330 sau 317), Sfânt și fondatorul Bisericii Armene.
[85] Propoziția de la începutul versetului 1 și 2 se repetă, pentru că așa a redactat-o Sozomen, de două ori, nu este o greșeală de copiere a manuscrisului, vezi: Günther Christian Hansen..., p. 231, nota 126.

analizată cu mult spirit de discernământ, pentru că *actele martirilor* sau cronicile respective au fost redactate cu mult timp după desfășurarea evenimentelor și se exagerează atât în cronicile grecești, cât și în cele asiriene sau siriace. Este suficient să parcurgem textele protocoalelor, de la cele 13 (14) sinoade asiriene (410-775 (respectiv 790, al lui Timotei I), pentru a observa modul în care erau adulați șahinșahii sasanizi și apoi stăpânirea arabo-islamică, dându-se impresia că aceștia ar fi niște binefăcători și protectori ai creștinilor. Probabil episcopii asirieni foloseau în acest scop figura retorică de *captatio benevolentiae*…

Amintim, că decizia lui Constantin I cel Mare, de-a acorda libertate de exprimare și practicare a religiei creștine, nu numai că a îndepărtat și mai mult cele două imperii (Roman și Persan) unele de altele, dar șahinșahul vedea în această măsură și o primejdie pentru Statul său, unde existau deja mulți creștini, de două feluri: băștinași și refugiați sau captivi greci, din Imperiul Roman. Acești „greci", erau de fapt, un conglomerat de etnii, însă de *cultură grecească*: greci, sirieni, armeni, evrei, arabi, azeri, georgieni etc.

Capturarea lui Demetriannos al Antiohiei, de către perşi, în anul 260, a fost un act de mare barbarie, act care însă nu s-a oprit aici. Cu această ocazie, Șapur I nu numai că a cucerit Antiohia, dar a pustiit și regiunile estice ale Imperiului Roman: Siria, Cilicia și Capadocia, luându-l și pe Împăratul Valerian în captivitate.

În afara grecilor deportați în Persia, din a doua jumătate a secolului al III-lea asistăm la un alt fenomen, de emigrare a creștinilor din Imperiul Roman, spre cel Sasanid, deoarece fugeau din calea persecuțiilor dezlănțuite împotriva lor, de către împărații Decius (249-251), în anul 250, Valerian (253-260), în 257-258 și Dioclețian (284-305), în 303-304.

2. Bazele canonice ale Bisericii Asiriene

Evoluția canonică, periplu istoric al Bisericii Asiriene

[Reluare din *Pentarhia*, vol. II/3, pp. 17, 19, 20-21]

Ordinea scaunelor patriarhale din *Exarhie* [Ἐξαρχία, în loc de Πενταρχία, *Pentarhia*] și septarhie, în conformitate cu canoanele arabe:
1. Marea Romă, 2. Marea Alexandrie, 3. Constantinopol capitală imperială, 4. Cetatea Efesului, 5. Tronul Antiohiei – Theopolis,
6. Cetatea Sfântă a Ierusalimului, 7. Seleucia-Ktesiphon[86]

Dominic Mansi prezintă conform Versiunii Arabe a *diferitelor constituții* [= canoane] *bisericești* [38 Eorumdem variæ ecclesiasticæ constitutiones, eodem interprete ex Arabico], caput IX. (= canonul 9) [*Canoanele Arabe ale primului Sinod Ecumenic*, în număr de 84, Alexandria, Egipt, 1561], *De privilegiis urbium matricum* [Anno Christi 325], Caput (=Canonul) IX.[87]

Canonul 37 arab reduce numărul patriarhilor la patru: Roma Veche, Alexandria, Efesul, Antiohia. Altă modificare a ordinii scaunelor patriarhale, o întâlnim la canonul XLI, unde apare Constantinopolul pe locul al doilea, Alexandria pe locul al treilea și Efesul pe locul al patrulea.

Canonul IX aduce în discuție *Exarhia*, cu șase patriarhi: Roma, Alexandria, Efesul, Antiohia și Ierusalim, iar canonul XXXIX pe aceea privind *Septarhia*, al celui cu scaunul de la Seleucia-Ktesiphon.

Caput IX: In omnibus vero magnæ Romæ, magnæ Alexandriæ, Constantinopolis urbis regiæ, Ephesi civitatis, throni Antiochiæ Theopolis, Hierusalem sanctæ civitatis, martyrium templis, ædibus, monasteriis, tam mulierum, quam virorum, & xenodochiis sanctum missæ celebretur officium, & publice quotidie offerantur ad libitum sacrificia ad honorem, & gloriam dignitatum, & ordinum, qui in eis sunt, & honorentur etiam illarum monasteria & ædes. Hoc idem quoque præstandum est in civitate Corinthi & neque facere prohibeatur ejus episcopus propter hæreticorum & qui ibi sunt & multitudinem. Idem etiam fiat Tiberiade, & ne interdicatur id eis propter Judæorum eam incolentium frequentiam. Idem fiat Æliopoli propter Ethnicos ibi, & loca circa eam incolentes. Idem fiat quoque Cæsareæ, Basano, & Samariæ propter Samaritas ibi habitantos. Idem Seleuciæ & in urbibus orientis, quæ circa eam sunt, propter magos & reliquos reges infideles. Idem fiat ubicumque reperiuntur hæretici, adversarii contradicentes, Ethnici & Judæi. Hoc autem caput sine anathemate est.

Teoria Tetrarhiei este și ea menționată în versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325[88], datând din epoca de după Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.

---

[86] Canonul (Caput) IX arab l-am reprodus și în lucrarea noastră anterioară *Arhieraticon*, p. 14: Pentarhia, vol. III/1: Πενταρχία, τόμος III/1. *Arhieraticon*, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чинóвник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.

[87] Dominic Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima Collectio...*, vol. 2, [305-346], coloana 1022.

[88] Versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, este un *Codex apocrif*, din secolul V, găsit întâmplător în arhiva Patriarhiei Ortodoxe Melkite din Alexandria, în anul 1561, de către iezuitul Ioannis Elianus (Romanus) SJ, care se afla acolo într-o vizită delegată a Papei Pius IV (1560-1565). Manuscrisul era un Codex arab, cu 80 de canoane, „ale Sinodului I Ecumenic". În literatura de specialitate, acest Codex este cunoscut sub numele de „Canoanele arabe". Ioannis Elianus (Romanus) SJ, împreună cu confratele său Francisco Torres SJ, ajutați de alți orientaliști, de la Roma au tradus acest codex în limba latină, predându-l apoi lui P. Alphons Pisa SJ (1528-1598), în anul 1568. Manuscrisul latin a trecut și prin cenzura lui Petru Canisius:

***Canonul 37 arab* precizează:**

„Und es gebe nur vier Patriarchen auf der ganzen Welt wie es vier Evangelien gibt und vier Weltelemente, vier Winde und vier Elemente beim Aufbau des Menschen, denn aus diesen vier Elementen besteht die ganze Welt. Und es sei der Fűrst der Herr von Rom, des Sitzes des gőttlichen Petrus, so wie die Apostel gelehrt haben. Nach jenem folgt im zweiten Rang der Herr des grossen Alexandrien und dies ist der Sitz des Markus. Der Dritte aber ist der Herr von Ephesos und dies ist der Sitz des grossen Theologen Johannes, der Gőttliches verkűndet. Der vierte ist endlich der Herr von Antiochien und dies ist auch ein Sitz des Petrus. Und alle Bischőfe sollen unter die Hände dieser vier Patriarchen verteilt werden, die Bischőfe der kleinen Städte, welche sich unter der Herrschaft der grossen Städte befinden, unter die Hände der Metropoliten... Wer diesem Gesetz, das wir festigen, widerspricht, den unterwerfen die Väter dem banne” [89]

Canonul 37 al „Canoanelor arabe”, de la Alexandria, în traducere latină, îl reproducem după Mansi 2, 992[DE]:

Canon XXXVII

De patriarchis.

„Et sint patriarchae in universo mundo quatuor tantum, quemadmodum sunt scriptores evangelii quatuor, & flumina quatuor, & elementa mundi quatuor, & anguli quatuor, & venti quatuor, & compositio hominis quatuor, quoniam hisce quatuor universus constituitur orbis. Et sit Princeps, ac praepositus ipsis dominus sedis divi Petri Romae, sicut praeceperunt apostoli. Post illum vero dominus magnae Alexandriae, & est sedes Marci. Tertius vero dominus Ephesi, & est sedes Joannis Theologi divina eloquentis. Quartus tandem dominus Antiochiae, & est sedes Petri quoque. Et dividantur omnes episcopi sub manibus horum quatuor patriarcharum; episcopi vero parvarum civitatum quae sunt in ditione magnarum urbium, sub manibus metropolitanorum. Unusquisque autem metropolitanus harum magnarum urbium constituat episcopos suae provinciae, ipsum vero nullus episcoporum constituat, quoniam ipsis major est. Agnoscat itaque unusquisque suum ordinem, & ad alienum ordinem ne transeat. Qui autem huic legi, quam constituimus, contradixerit, synodi patres anathemati subjiciunt.”[90]

Nu mai facem comentariul amănunțit al acestui canon, în contextul de față importanța lui mărginindu-se doar la atestarea vechimii *teoriei Tetrarhiei, ante 1054*.

Canoanele arabe merg și mai departe, conferindu-i Patriarhului Asirian (Nestorian) de Seleucia-Ktesiphon, Σελεύκεια-Κτήσιφον locul al șaptelea, la șederea în Sinod, după Patriarhul Cetății Ierusalimului. În același timp, canonul arab 40 interzice convocarea de sinoade, pe teritoriul Imperiului Persan, fără aprobarea Patriarhului Antiohiei: „Non licet Synodum congregare in regione Persidis (Canon XL)...”, „...sine licentia Patriarchæ Antiocheni...”.[91] Canonul XLI corectează și diortosește Canonul IX, în sensul că Patriarhul Alexandriei avea locul al treilea, la șederea în Sinod, nu locul al doilea, potrivit canonului IX.[92]

Acta et canones sacrosancti primi oecumenici concilii Nicaeni temporibus Sylvestri Pont. Rom. et Constantini Imperatoris celebrati. Appositis sanctorum Patrum testimoniis ad eorundem Canonum commendationem et interpretationem pertinentibus. Omnia studio et labore Alphonsi Pisani, Societatis Theologi, ex variis Graecorum, Latinorum atque Arabum monimenta collecta et concinata. Cum privilegio Caes. Maest. et facultate Superiorum, *Dillingen* apud Sebaldum Mayer MDLXXII (1572). Ediția a doua extinsă, apare la *Köln*, 1581.

A. Pisa susține că din cele 80 de „canoane arabe”, 70 pot fi identificate cu cele ale „pseudoisidorianului Athanasius”. El mai susține că textul originar al celor 20 de canoane, de la Niceea, din anul 325, ar fi fost arse, actualele texte fiind reconstruite, prin sec. al V-lea?

[89] Ferdinand R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Habilitationsschrift) (*Frankfurter Theologische Studien* Bd. 42, 1993), XI + 467 p. [pp. 401-402]; precum și la Mansi 2, 992 [DE].

[90] Mansi 2, coloana 992 [DE]. J. D. Mansi reproduce în Colecția sa (Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961), 84 de canoane arabe, nu 80, câte se știa că a descoperit Ioannis Elianus (Romanus) SJ, în anul 1561, în arhiva Patriarhiei ortodoxe melkite din Alexandria. „Canoanele arabe”, Mansi le reproduce în vol 2, coloanele 981-1010.

[91] Mansi 2, coloana 993[E].

[92] Mansi 2, coloana 994.

În conştiinţa canoniştilor vremii sau cel puţin a autorilor „Canoanelor arabe", Tronul Patriarhal al Constantinopolului era considerat a fi „Tronul Ioaneic al Efesului", transferat în capitala imperială, motiv pentru care, în tot cursul primului mileniu Creştin, Arhiepiscopul de Efes, urma în sinod imediat după Patriarhul Constantinopolului sau în schema – dipticele – ori în ordinea canonică a ierarhilor care ţineau de această Patriarhie.[93]

Acest lucru reiese din canonul 38 al *Canoanelor arabe*:[94]

Canon XXXVIII

De translatione patriarchatus Ephesi ad urbem Regiam

„Transferatur patriarchatus Ephesi ad urbem Regiam, ut honor sit regno, & sacerdotio simul; & honoretur episcopus ejus nempe Ephesi, nec parvipendatur propter translationem patriarchatus ejus, honoreturque nomine primatis, scilicet catholici. Neque etiam subjiciatur episcopus Hierosolymorum aliis episcopis, sed honoretur, & et in veneratione habeatur, quia praeest sanctae civitati, & in potestate ejus crux Christi est, & et locus illius resurrectionis. Honoretur quoque dominus sedis Seleuciae, quae est in regione orientis, vocaturque Almodajen, nomine catholici, & ex nunc permittatur ei constituere Metropolitanos, quemadmodum faciunt patriarchae, ne damnum patiantur orientales patriarcham adeuntes, nimirum Antiochenum, ob necessaria negotia, sive ab illo redeuntes, inveniantque gentiles occasionem nocendi eis, quia patriarcha Antiochenus in hoc praebuit consensum, postquam rogavit eum synodus, ne ipsi displiceret de sublata ab eo potestate orientis. In hoc enim nihil aliud quaerebatur, nisi pax, & quies Christianorum regionis Persidis. Honoretur etiam dominus sedis Thessalonicae, quia ita decet." [luat din: *Mansi, 2, 993[ABC]*].

Cele două *canoane arabe*, 37 şi 38, reflectă în mod indirect ordinea creată de Calcedon, în anul 451 şi nu pe aceea a primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325. De aceea se şi poate afirma că ele au fost redactate după anul 451, adică după încheierea şi după popularizarea deciziilor Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. Numai că în noua ordine, de la Calcedon, din anul 451, Patriarhul Efesului nu mai apare, scaunul marelui Apostol Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, fiind transferat în capitala imperială, la Constantinopol. Nici legătura acestui Tron din capitală, cu cel al Efesului, nu mai este nicăieri menţionată, romeii cultivând legenda privind *originea* „andreană" a Episcopiei de Bysantion, adică fondarea acestei Biserici, de către Sf. Apostol Andrei, fratele de sânge al Sf. Apostol Petru. Probabil a rămas această informaţie doar în conştiinţa creştinilor din afara graniţelor imperiale, preluată apoi de monofiziţi şi din cauza urii acestora, faţă de capitala romeică, faţă de împărat şi faţă de deciziile de la Calcedon. [95] *Canonul arab* 37 dă impresia unei arondări „uniforme" a întregii Creştinătăţi şi exclude orice posibilitate a unui „primat petrin".[96]

În Biserica Răsăritului, cifra *patru* şi forma de *pătrat* au avut dintotdeauna şi au o importanţă simbolică şi liturgică deosebită: Sfânta Masă – Altarul – are formă pătrată, cutia pentru păstrarea Sf. Cuminecături pentru bolnavi – *pixida* – are forma pătrată, antimisul are forma pătrată.[97] De

---

93 Astăzi este Mitropolitul Calcedonului, cel care urmează în diptice după Patriarhul Ecumenic şi tot acesta are şi prerogativa de locţiitor al acestuia din urmă, protothronos. În cazul acesta, astăzi, scaunul Calcedonului, nu al Efesului sau al Cezareei Capadociei este Prototronul – Πρωτόθρονος – Episcopus primae sedis – Constantinopolului.

94 Mansi 2, coloana 993[BC].

95 F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 402.

96 F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 402.

97 Antimisul se mai întrebuinţează şi la sfărâmarea şi uscarea Sfântului Agneţ, din care se pregăteşte şi se asigură Sfânta Împărtăşanie, pentru tot anul, atât pentru cei bolnavi şi neputincioşi, cât şi pentru copiii sau maturii, care urmează să fie botezaţi în cursul anului, fiind păstrată în chivot, ἡ κιβωτός – τό κιβώτιον (cutie, casetă), numit şi artophorion, τό ἀρτοφόριον (anaforniţă) ori pixidă, ἡ πυξίς (cutie folosită la împărtăşirea bolnavilor şi a neputincişilor acasă sau la spital) sau tabernacol – la catolici - tabernaculum (lat., *arca* aut *cista*), [cort, colibă, ladă, coş, dulăpior].

Vezi *Liturghierul*, la rânduiala liturghiilor Sf. Ioan Hrisostom şi a Sf. Vasile cel Mare. La Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, antimisul se desface la început, după ectenia mică, de după Rugăciunea stării întâia, respectiv, după ecfonisul *Că a Ta este stăpânirea şi a Ta este împărăţia*... În prealabil au fost pregătite la proscomidiar discul, steluţa şi procoveţul acestuia. Antimisul se împătură şi la această Liturghie, tot în timpul ecteniei *Drepţi, primind dumnezeieştile...* şi se aşază sub Sfânta Evanghelie.

Preot Prof. Dr. Ene Branişte, *Liturgica generală cu noţiuni de artă bisericească*, Op. cit., pp. 505-506.

Pentru *tabernacol* sau *chivot*, vezi şi *Apocalipsa* 21. 3:

Et audivi vocem magnam de throno dicentem: "Ecce tabernaculum Dei cum hominibus! Et habitabit cum eis, et ipsi populi eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus;

Şi-am auzit venind din tron un glas puternic care zicea: „Iată locuirea lui Dumnezeu cu oamenii; şi El va locui cu ei, şi ei vor fi poporul Său şi Dumnezeu Însuşi va fi cu ei".

aceea nu trebuie să ne mire preluarea simbolică a cifrei *patru*, din antichitate, pentru definirea teoriei Tetrarhiei: cei patru evanghelişti; cele patru elemente ale lumii (foc, apă, aer, pământ, după Empedokles, 494-434 î.Hr.), cele patru vânturi – anotimpuri – ale lumii; cele patru colțuri ale lumii; cei patru patriarhi ai lumii (Roma, Alexandria, Efes și Antiohia) etc. [98]

Monofiziții țineau în mare cinste simbolismul cifrei „patru" și îl găsim aplicat și la teoria Tetrarhiei, într-o formă de „sincretism tetrarhic" monofizito-calcedonian, în *Cronica* Patriarhului Copt Mihail I al Alexandriei (743-767): Roma, Alexandria, Constantinopol, Antiohia.

Privitor la simbolismul cifrei patru, menționăm un detaliu interesant, aparținător gnosticismului alexandrin. Este vorba de *ofiți* sau *frații șarpelui*, ὄφις sau φίδι, serpens. Aceștia îl considerau zeu pe șarpele care i-a amăgit pe protopărinții Adam și Eva, iar pe zeul evreilor Iehova îl urau ca pe un demiurg tiran. Mai existau o parte dintre ofiți, care făceau din principiu totul contra. Cabbala a avut o mare influență asupra ofiților. Cain ar fi fost cel dintâi pnevmatic, ucenic al șarpelui, considerat „înțelepciunea cerească", Σοφία.

În această exemplificare putem constata o paralelă veterotestamentară *gnostică*, cu conceptul

> **Trimūrti (trei forme) al Treimei hinduse, *vultus trifrons* (*Brahma*-Creatorul; *Vişnu* Susținătorul, al cărui *avatar* [formă de întrupare] este Krișna; *Șiva*-Distrugătorul [cf. termenilor din sanscrita clasică]), unde Cain apare în rolul lui Șiva.[99]**
>
> > **Privitor la Trimūrti sau Trinitatea Hindusă [Brahma, Creatorul; Vișnu Păstrătorul; Șiva Distrugătorul sau Transformatorul], „forma triplex", τρείς μορφές, 'three forms or trinity', vezi: Zimmer, Heinrich (1972). *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, p. 124: "For the Trimurti system having Brahma as the creator, Vishnu as the maintainer or preserver, and Shiva as the destroyer."**

Există două feluri de ofiți: noi și vechi. Cei vechi, Naasenii se deosebesc de cei noi, pentru că aceştia din urmă au primit din învăţăturile Valentinienilor. Ofiții pot fi întâlniți sub diferite nume: perații, cainiții, barbelioții (care cinsteau Pătrimea, ca însușire a Lui Dumnezeu, adică în pătrat este Dumnezeu), arhonticii, cei care apreciau cartea *Pistis Sofia*, iar arabul Manoimos a unit sistemul ofitic, cu doctrina numerică a lui Pitagora. Ideile barbeliților, trebuie să fi pătruns și în Biserică și poate de la ei avem deosebita semnificație și importanță a cifrei *patru* și a *pătratului*: patru Evanghelii, altarul în formă de pătrat, nu de dreptunghi, forma de pătrat a naosului, dacă se află sub cupolă etc.

Numai că Patriarhul Copt (Khail) Michael I. (743/4-768) al Alexandriei le consideră Bisericile Romei și a Constantinopolului dizidente sau apostate, pentru că nu reprezentau și nu țineau „dreapta credință", adică erau calcedoniene, nu monofizite. Interesantă este totuși conștiința apartenenței la Tetrarhie (atunci Pentarhie) a Patriarhului Copt Mihail I.[100]

Asistăm aici la un fenomen similar celui din Pravila cea Mare, de la Târgoviște, din anul 1652, unde, deși Biserica se afla în starea de schismă, autorii acestei lucrări, dau întâietatea în diptice Patriarhului Romei Vechi, în același timp incluzându-l pe Arhiepiscopul de Ohrida, pe locul al

---

Vezi: *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cursuri universitare..., Cernăuți, 1929, pp. 694, 711-712. Tradiţia uscării Sfintelor Taine este analizată extensiv de Daniel Iorgopoulos, *Antologia Sfântă*, ediția a V-a, Atena, 1898, p. 100 (în limba greacă). Prof. Dr. Ioannis Foudoulis, *Răspunsuri la probleme liturgice*, vol. I, Editura Bizantină, Bucureşti, 2008, pp. 249-250.
Vezi şi Patriarhul Filotheos, *Diataxis*, publicat de P. Trembelas, *Cele trei Liturghii după Codicii din Atena*, Atena, 1935, pp. 1-16, col 2, apud Petre Vintilescu, *Liturghierul Explicat*, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1998, p. 317.
Vezi și: *Liturghier*, Bucureşti, 1980, p. 421.

98 F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 402.
Vezi și *barbelioții*, din grupa gnostică a ofiților, care cinsteau *Pătrimea*, ca însușire a Lui Dumnezeu, *adică în pătrat este Dumnezeu*.

99 Zimmer, Heinrich (1972). *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. For the Trimurti system having Brahma as the creator, Vishnu as the maintainer or preserver, and Shiva as the destroyer. see Zimmer (1972) p. 124.
For quotation defining the trimurti see Matchett, Freda. In reality all the three deities are avatar of Shiva. The Brahma is "Swetamber"(one who wears white clothes), Maha Vishnu is "Pitamber" (one who wears yellow/red/orange clothes) and the Shiva is "Digamber/Vaagamber"(one who doesn't wear any cloth, only the skin of tiger). "The Purāṇas", în: Flood (2003), p. 139.
Jansen, Eva Rudy (2003). *The Book of Hindu Imagery*. Havelte, Holland: Binkey Kok Publications BV.

100 F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 406.

șaselea (*recte* al cincilea), din Pentarhia, de după anul 1054. În septarhia canonului 39 Arab, Seleucia[-*Ktesiphon*, n.n.], apare în diptice pe locul al șaptelea, după Scaunul Ierusalimului, dacă catolicosul-patriarh este prezent la sinod:

Canonul XXXIX

Si concilio adfuierit dominus Seleuciæ, septima assignetur illi in ordine sessio.

Si acciderit res aliqua, propter quam congregentur episcopi in regione Romæorum, & adfuierit prædictus dominus hujus principatus, nempe dominus Seleuciæ, quæ est Almodajen, honoretur, extollatur, & magnificetur in sessione super omnes metropolitanos Romæorum; siquidem ipse habetur loco patriarchæ in oriente, & sit ejus sessio in ordine septima post episcopum Hierosolymitanum, & quicunque huic sanctioni contradixerit patres synodi cum excommunicant.

Canon XLI

De patriarcha Alexandrino, ut sit Tertius in ordine sessionis.

Post hanc autem sessionem tributus est patriarchatus domini Ephesi domino Constantinopolis, & factus est secundus in gradu: Alexandrinus vero tertius.[101]

1

2

1 – 2 – 3 Complexul Patriarhal „Mar Shalital”: Biserica Patriarhală (interior și exterior) și reședința „Patriarhilor asirieni de Munte”, din Qudshanis (1692-1918), azi Konak sau Koçanis, situat la c. 20 km de orașul Hakkâri, din provincia cu același nume, din Turcia de est, la granița cu Irak, Iran și Siria, numită și Reședința lui Șimun XIX Benjamin (1903-1918), cu scaunul la Salamas (mai sus de Urmia, în Iran), ultimul Patriarh asirian, care a locuit acolo.[102] **Complexul este reprodus după o fotografie, din anul 1904:„Foto scattata da missionari britannici nel 1904”.**[103] **Aici au avut reședința patriarhii din *linia de Șimun*. Primul a fost Șimun XIII (1662-1700), care a anulat Unirea cu Roma, în anul 1672.**

3

---

[101] **Mansi 2, coloana 994.**

[102] **Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Assyrian_Church_of_the_East și din: https://en.wikipedia.org/wiki/Qudshanis**

[103] **Vezi: https://it.wikipedia.org/wiki/Chiesa_assira_d%27Oriente**

Noțiunea de Patriarh – Πατριαρχείο – Patriarcha[104]

Etimologic, noțiunea de „patriarh” derivă din cuvintele grecești: *πατήρ*, părinte, tată, strămoș și *αρχή* ori *άρχων*, început, domn, origine, superior, șef, conducător, rege, prinț: Πατριαρχείο – Patriarcha (lat.), adică conducătorul unei familii, al unui clan, trib sau neam; vezi și „pater familias”, ca șef al întregii familii, până la gradul al patrulea de rudenie: 'princeps inter patres' sive 'pater patriae' [105] *Noțiunea de Patriarh ne este cunoscută încă din Vechiul Testament*, din Septuaginta, dacă ne gândim mai ales la Abraham și fiii acestuia Isaac și Iacob, patriarhi sau *strămoși ai poporului ales*, ai poporului Israel. Părintele nostru *Abraham*, împreună cu *Isaak* și *Iacob* sunt cei „trei mari patriarhi” ai Legii Vechi, iar epoca în care au trăit ei se numește „Epoca Patriarhilor” (aprox. 2091-1876 î.Hr.).

În Legea Veche și la poporul Israel, „patriarhul” avea și funcția de „Etnarh”, de conducător, în ebraică „Nasi” (Prinț), alături de „Rabban” (Rabbi). Etnarhul era și președintele Sinedriului, iar după anul 70 d.Hr. a devenit și șeful *Casei de Hillel*, care a dat didascalii (învățătorii de lege) mai importanți.

Noua ordine rabinică, creată după anul 138 d.Hr., i-a mărit importanța Patriarhului – Etnarh, fiind recunoscut și de împăratul roman, calitate în care avea dreptul să strângă darea către acesta, numită „impozitul către coroană” *aurum coronarium*, dispunând și asupra puterii executive (polițienească), față de evrei, numea judecători și rabini și controla mișcările Lunii, adică calendarul iudaic. Dreptul de control al mișcărilor Lunii, adică al calendarului, Patriarhul-Etnarh evreu îl exercita chiar și pentru evreii Babilonieni, din exilul de după anii 70 și 138 d.Hr. Cu timpul însă a avut loc o decadență a prestigiului funcției acestora, fie din cauza certurilor interne ale evreilor, fie datorită scăderii autorității și a nivelului de pregătire al Etnarhului, destul de bine că în anul 425, împăratul Teodosie II cel Tânăr a desființat nu numai titlul și funcția de Patriarh-Etnarh, ci și *Sinedriul*, ca instanță de judecată centrală a poporului evreu, din Imperiu. În această situație, conducerea spirituală și religioasă a poporului evreu a fost preluată de diaspora evreilor din Babilon, adică – Reș galuta – (Căpetenia davidică din exil). Desigur modul de exercitare al acestei conduceri, din exteriorul granițelor imperiale bizantine, era destul de dificilă, uneori chiar imposibilă. Modelul „Patriarhului-Etnarh” de la evreii din Imperiul Roman a fost apoi adoptat și aplicat de califii musulmani, iar mai târziu de Sultanul Mehmet II, în anul 1454, pentru Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului, ulterior și pentru cel Armeano-Gregorian, pentru cel Sirian și Asirian, de pe cuprinsul Imperiului Otoman etc. Uniții de pe cuprinsul acestui imperiu au fost asimilați ori încadrați în „milettul latin” sau „milettul catolic”, iar chaldeii în cel asirian.

În Creștinism, noțiunea de „Patriarh” a fost preluată din Vechiul Testament, fiind atribuită fiecărui episcop sau fiecărui episcop mai în vârstă ori cu un prestigiu mai mare, titlu și formă de adresare sinonimă celei de: „Părinte”, Πάππας, „Pappas”, „Abuna”, „Ava” sau „Abba” etc. ; pentru preot, ο πρεσβύτερος, ο ιερεύς, diacon, ο διάκονος, iar mai târziu și pentru monahi o μοναχός etc.

---

[104] Subcapitol reluat din lucrarea noastră anterioară: Ioan Marin Mălinaș, PENTARHIA–ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. II/3, pp. 23-29.

[105] Patriarcha: Patriarchae in Ecclesiis Orthodoxis sunt episcopi qui curam habent super alii metropolitanis et episcopis unius regionis.

Patriarchae in Ecclesiae Catholicae Orientales Patriarchalibus sunt episcopi qui suae Ecclesiae tamquam pater et caput regunt. In Ecclesia Catholica Latina, Patriarchae sunt epispcopi qui accipient titulum Patriarchae pro honorem eam sedem, sed magis potestatem regiminis quam aliis episcopis non habent.

Originaliter trii patriarchati locum praecipuum habuerunt in ecclesia Christiana: Romanus, Antiochenus, et Alexandrinus. Concilium Niceae decrevit duos alios patriarchatos: Hierosolomitanus et Constantinopolitanus (Canones 6 et 7 Niceae). Hae sunt quinque principales patriarchati agnoscati in occidentale et orientale. Alii patriarchati sunt fundati et in oriente et in occidente, e.g. Patriarchatus Moscae vel Patriarchatus Venetiarum.

Pentru noțiunea „Patriarh”, vezi: Michaelis Le Quien, *Oriens Christianus…*, Tomus primus, Paris, 1740, reprint, Graz, 1958, Caput primum, col. 1-10.

Forma de adresare către călugărițe fiind, prin extensiune, aceea de „mamă” sau „măicuță”, μητέρα, mater, καλόγρια, dacă monahilor li se spunea „părinte”.

„Între creștini, Montaniștii fură cei dintâi, cari numiră pe episcopii lor de frunte *Patriarh*, pe când în întreaga Biserică catolică încă în véc. 4 se intitula așa fiecare episcop mai venerabil, chiar dacă nu era episcopul unui oraș mai principal și pe când în occident încă mult după aceasta se nimiau așa cîte o dată mitropoliții simpli.”, scrie profesorul Evsevie Popovicĭŭ, din Cernăuți, în anul 1900.[106]

***În Pidalion* se afirmă că abia pe timpul împăratului Teodosie II cel Tânăr (408-450), episcopii din centrele cu tradiție apostolică au început a fi numiți „patriarhi”. În anul 451, numărul acestora a fost însă limitat la cinci. O importanță deosebită a avut în acest context Efesul, ale cărui prerogative au fost apoi preluate de Constantinopol.**[107] **Numai că tot împăratul Teodosie II cel Tânăr a abrogat titlul de „Patriarh-Etnarh”, pentru „Nasi-Etnarh”, adică conducătorul evreilor din imperiul Romeu. Să fi existat o legătură între această decizie imperială și adoptarea titlului de „patriarh” pentru arhiepiscopii Pentarhiei, în anul 451 ?**

---

[106] **Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascǎ*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, Tipografia Cărților bisericești, București, vol. I, 1-1054, 1900, p. 431. Despre montaniști vezi Ibidem, pp. 292-295, la E. Popovicĭŭ, precum și prezentarea online: Bibliotheca vox Dei/Apologetica: http://www.voxdeibaptist.org/formula_botezului_part1.htm**
„Montaniștii au fost o grupare din secolul al doilea. La început a fost cunoscută sub numele de Phrygieni, iar mai tirziu ca Montaniști și Pepuzianiști. Această sectă a fost fondată de un creștin, nou venit la credință pe numele Montanus, care a început să facă profeții în satele Ardabau și Pepuza în Phyrgia (Asia Mică), în jurul anilor 156 AD. Două proorocițe care îl acompaniau pe Montanus, au declarat că și ele au primit acest dar profetic. Ele se numeau proorocița Maximillia și Prisca, citeodată numită și Priscilla. Acești profeți nu au vorbit ca mesageri din partea lui Dumnezeu, ci ca unii, care era posedați de Dumnezeu, vorbeau in numele Lui; „Eu sunt Tatăl, Cuvântul, și Duhul" spunea Montanus. Ei făceau afirmația că Dumnezeu vorbește prin gura lor direct, datorită prezenței persoanei lui Dumnezeu în ei.
Doctrina Montanistă avea tendința să refuze persoana a treia a Sfintei Treimi, Duhul Sfânt. Ucenicul lui Montanus, Aeschines, a susținut în mod deschis și fără rezervă, MONARHIA (un singur conducator, suveran) naturii lui Dumnezeu. Aeschines susținea că este un singur Dumnezeu că persoana, Fiul și Duhul Sfânt sunt manifestări a lui Dumnezeu Tatăl. Unii părinți au început să creadă că Montanus era posedat de un duh rău, și că ar fi putut deveni o problemă pentru oameni. L-au respins și au încercat să-l oprească să mai facă profeții. Credincioșii din Asia s-au întrunit de mai multe ori in diferite locuri ca să examineze profețiile făcute, și le-au declarat profanări și l-au condamnat ca eretic, pe el și pe ucenicii săi excluzându-i din Biserică. Montaniștii au urmărit o disciplină spirituală foarte strictă, căutând martiriul. Cu toate că iubeau Evanghelia lui Ioan, au avut tendința să pună sub semnul întrebării autoritatea Sfintei Scripturi, demnitatea și funcția episcopală. Ei susțineau că sunt direct sub inspirația Duhului Sfânt, astfel că autoritatea biblică nu mai avea prevalență în fața profețiilor făcute de ei. Unul dintre cei mai faimoși Părinți bisericești care s-a convertit la Montanism a fost Tertulian, in jurul anilor 207-208. Cele mai multe din scrierile Montaniste au fost distruse. Cu timpul această mișcare a ereticilor montaniști a dispărut, fiind condamnată într-o serie de Sinoade, și în multe lucrări ale Părinților Bisericii primare.” Text luat din: Bibliotheca vox Dei/Apologetica: http://www.voxdeibaptist.org/formula_botezului_part1.htm

[107] ***Pidalion*, p. 150, nota nr. 121, de la canonul 6 al primului Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325: „Nota nr. 121”:**
Că nume de Patriarh mai întâi a început a se zice în vremile lui Teodosie celui mic. Patriarhii mai întâi zicându-se cu osebire, Episcopi ai Apostoleștilor scaune. Acest Teodosie mai întâi a numit pe al Romei Patriarh, și pe Dumnezeiscul Hrisostom, precum aceasta o arată Socrat în Cartea 7, cap. 3, s-a zis însă numele acesta și în Sinodul Halchidon, și mai ales de Iustinian s-au numit Patriarhi, Patriarhii. Și însemnează două oarecare, numele acestea, sau pe Episcopii cei ce s-au făcut efori, și exarhi în oarecare Eparhii, și ocârmuiri de către obștesc Sinod, precum au făcut aceasta cel al 2-lea a toată lumea Sinod, după Socrat Cartea 5 Cap 8, dintre care unul a fost, și Grigorie Nissis, supus celui al Chesariei. Și s-au numit aceștia cu acest nume Patriarhi nu de la covârșirea scaunelor, ci de Sinodiceasca hotărâre. Ca să aibă mai multă tărie spre sădire și spre desrădăcinare, fiindcă întocmai era cu ceilalți Patriarhi. Pentru aceasta și Grigorie Nissis scriind către Flavian al Antiohiei, asupra lui Chesarias cel defăimase pe el zicea: de s-ar judeca după vrednicia Preoției, întocmai și deopotrivă de către Sinod, și un pronomion amânduror nouă s-ar fi făcut, iar mai ales îngrijirea îndreptării celor obștești, întru a fi întocmai. Sau însemnează chiar pe Episcopii cei ce au cinstea cea întâi în Biserică, de la covârșirea scaunelor acelora, și de la întâia dregătorie nu Personală fiind ca acelora; ci cuvenită scaunelor acelora, după moștenire. Care cinci au fost: cel al Romei, al Constantinopolului, al Alexandriei, al Antiohiei și cel al Ierusalimului. Și fiindcă cel 1 a lepădat frâul, a rămas 1 cel al Constantinopolului; sau adaos și al cincilea cel al Moscovei cei mari; dar și acesta acum nu este. Iar deși Petru al Antiohiei scriind către cel al Achiliei a zis, că singur el cu deosebire se zicea Patriarh, cu care s-a unit și Valsamon, totuși nu căutăm ce zic Episcopii pentru sineși, ci ceea ce pentru dânșii zice Catoliceasca Biserică. A numit însă Dionisie, și Timotei Eluros (Motocul) Patriarh și pe cel al Efesului, dar o a stricat aceasta Sinodul al 4-lea. A numit și Teodor Istoricul Patriarh pe al Tesalonicului; totuși așa l-a zis, ori după cuvântul Exarhilor, precum a făcut Sinodul al 2-lea. Cum am zis, ori precum alții zic, pentru multele Episcopii ce avea, mai la patruzeci. (Dositei, Dodecavivlion).”

Importanța noțiunii de „Patriarh" a crescut concomitent cu aceea a diferențierii funcției episcopale în Biserică, de „colegialitatea prezbiterală". Astfel, începând cu secolul al II-lea, când s-a mărit numărul creștinilor iar conducerea „colegială" a comunităților creștine, prin intermediul „presbyterilor", ιερεύς, ca noțiune generală, avea nevoie de structuri mai bine conturate, nu numai din punct de vedere liturgic, ci și disciplinar sau canonic, ceea ce a dus la diferențierea acestora, în „presbyter – preot", ιερεύς și „arhipresbyter – arhiereus", ἀρχιερεὺς, adică „mare preot", sacerdos magnus sau pur și simplu „episkopos" – episcopus – Επίσκοπος, adică administrator, director sau supervisor, dacă urmărim sensul etimologic în greacă, din επισκέπτομαι – a observa, a supraveghea, a vizita. În felul acesta „successio apostolorum" a primit o nouă dimensiune, marcată de „auctoritas" și „dignitas". *Auctoritas* era puterea conducătoare și canonică, iar *dignitas* era autoritatea sacrală și învățătorească sau *puterea* și *harul*. Prima este de ordin canonic, a doua este de ordin sacramental. Fiecare ἀρχιερεὺς contând ca urmaș al Apostolilor, cunoscând chiar și șirul – genealogia – antecesorilor, adică al celor care i-au hirotonit ori *și-au pus mâinile* peste ei. Exemplul clasic rămâne Sf. Ignațiu al Antiohiei (35-107), în cazul căruia se poate constata aproape o „autoritate monarhică", cu o foarte clară putere sfințitoare, învățătorească și conducătoare.

***

***Reforma administrativă a lui Diocleţian* (284-305), începută în anul 284 a împărțit imperiul în trei Prefecturi, fiecare Prefectură cu patru Dioecese, despărțind administrația civilă de aceea militară. Fiecare Dieceză avea mai multe provincii în subordine.**

Praefectus praetorio Illyrici, Italiae et Africae ;
Praefectus praetorio Galliarum ;
Praefectus praetorio per Orientem.

Cele patru Dioecese ale Prefecturii a treia erau: *Tracia, Asia, Pontus și Dioecesa Orientului.* Sub Constantin I cel Mare, care a continuat această reform administrativă, Egiptul, care se afla încorporat în Dioecesa Orientului, a devenit Dioecesă de sine stătătoare, adică a cincea Dioecesă din Prefectura Orientului – Dioecesa Egiptului.

Cele 12 Dioecese, ale celor trei prefecture diocleţiane (13, cu aceea a Egiptului) au constituit și teritoriul pe care s-au format viitoarele patriarhii, administrația bisericească urmând-o, orientându-se și acceptând-o pe aceea de Stat.

Astfel, teritoriile primelor două prefecturi:

1. *Praefectus praetorio Illyrici, Italiae et Africae*;

2. *Praefectus praetorio Galliarum* au format *Patriarhia Romei Vechi*, Biserica Apusului sau Biserica Latină, de mai târziu;

3. Din teritoriul Prefecturii Orientului: *Praefectus praetorio per Orientem* s-a format:

a. Biserica Alexandriei, cu scaunul în vechea metropolă Alexandria, de pe teritoriul Diecezei Egiptului, cu zona ei limitrofă;

b. Patriarhia Antiohiei a fost o moștenire a vechii Biserici din metropola Antiohiei, cu extindere asupra întregii Prefecturi a Orientului (cu excepția Egiptului, care s-a diferențiat ca entitate aparte, administrativă, geografică și bisericească), extinsă fiind cu mitropolii bine diferențiate la Efes, Heracleia Traciei, Thesalonic, Sardica, Tomis etc.:

Praefectus praetorio per Orientem*, cu Diocesele *Tracia, Asia, Pontus și Dioecesa Orientului.

Acestea au fost *primele „trei Biserici"* sau Triarhia, ἡ Τριαρχία – care au evoluat spre entități aparte, pe structura administrativă imperială romană – încă păgână, a lui Diocleţian – dar cu trecut, justificare și formă canonică și misionară creștine:

1. ***Roma* imperială, cu terituriul primelor două prefecturi, în *Italia, Illyricum, Gallia și Africa Latină;***
2. ***Alexandria*, în *Dioecesa Egiptului* (a cincea), din cadrul Prefecturii Orientului, cu posibilitate de extindere în zona limitrofă;**
3. ***Antiohia*, cu cele *patru Dioecese ale Prefecturii Orientului*, cu posibilitate de extindere misionară în tot Orientul, până în India și China.**

***

Sf. Martir Ignatie I Teoforul **(35-107) al Antiohiei (68 ? – 20 dec. 107)[108] a fost al doilea Episcop al Antiohiei, după Evodie (44? Sau 53? – 68?). Primul Episcop al Antiohiei a fost Sf. Apostol Petru (36/38? – 41/43), urmându-i Sf. Apostol Pavel şi Sf. Barnaba, care au stat şi ei în Antiohia. Datele privitoare la originea şi anii de tinereţe ai Sf. Ignatie sunt nesigure şi contradictorii.[109] Probabil a fost sirian, păgân de origine, convertit la creştinism, după ce, iniţial a persecutat mult pe creştini. Sigur este că Sf. Ignatie a suferit moarte de martir la Roma, în anul 107, sfâşiat fiind de animalele sălbatice în amfiteatrul roman, probabil la 20 decembrie, conform sinaxarului zilei, din Minei. În acelaşi an 107, împăratul Traian (98-117) îşi sărbătorea victoria împotriva dacilor (războiul al doilea, 105-106). În drum spre Roma, escortat de zece soldaţi, Sf. Ignatie a vizitat şi comunităţile creştine, din oraşele prin care a trecut: Smirna (unde a fost primit de Sf. Policarp), Efes, Magnesia, Tralle, Troada, Neapolis-Filipi în Macedonia, via Ignatiana, Dyrrachium-Durazzo, Roma. Avem de la el cele şapte Epistole către Bisericile din Efes, Magnesia, Tralle, Romani, Philadelphia, Smirna şi către Sf. Policarp. Teologia Sf. Ignatie Teoforul este într-adevăr „purtătoare de Dumnezeu", într-o epocă, în care doctrina creştină nu a fost încă fixată. La el găsim un hristocentrism puternic, Sf. Euharistie –** ***doctrina nemuririi*** **– şi o mistică profundă. Hristologia Sf. Ignatie, trădează stilul de gândire paulin, dar în trăirea şi viaţa lui de creştin, este probabil cel dintâi scriitor creştin, care prefigurează şi articulează « urmarea lui Hristos » ca dimensiune a vieţii creştine, scrie teologul român Remus Rus.[110]**

În sinaxarul dedicat ***Sf. Ignatie***, **la 20 decembrie, Mineiul românesc menţionează că acesta, împreună cu Sf. Policarp, Episcopul Smirnei (c.60 – c.155), ar fi fost ucenic al Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan şi că acesta, adică Sf. Ignatie, ar fi fost copilul pe care Mântuitorul Iisus Hristos l-a luat în braţe şi i-a zis: „Şi El, chemând la Sine un copil, l-a pus în mijlocul lor şi le-a zis: 'Adevăr vă spun: De nu vă veţi reveni şi nu veţi fi precum copiii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor'…" (Matei, 18, 2-3). În cinstea Sf. Ignatie Teoforul,** ***Mar Abha*** **(Părintele, în siriacă), atât patriarhii monofiziţi, cât şi cei siro-catolici (monofiziţi uniţi), poartă toţi numele marelui Arhiereu al Cetăţii Antiohiei,** ***Regina Orientului*****.[111]**

***

Abia Sinodul al doilea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381 a schimbat această rânduială quasi sacră a ***Triarhiei*** **sau „Triarhiei Petrine" (cum au numit-o ulterior latinii), care a dus la un tumult de nemulțumire, din partea celor** ***trei Biserici*** **individualizate și deja bine conturate din punct de vedere al** ***identității lor canonice, liturgice și istorice***, **tumult, care nu a amuțit nici până astăzi. Acum – din anul 381 – începe conflictul dintre** ***episcopii Bisericilor celor două Rome***, **amplificat apoi de conținutul confesional, dogmatic și liturgic, construit pe pretențiile și nemulțumirile de ordin canonic și de jurisdicție, conflict estompat de autoritatea împăratului roman și declanșat cu și mai mare vehemență, în momentul în care Tronul Patriarhului Romei Vechi nu se mai afla pe cuprinsul Imperiului Romeu (Bizantin) sau patriarhii acesteia nu erau obligați să țină cont de atitudinea și dispozițiile împăratului de la Constantinopol.**

***

Noțiunea de „patriarch" a continuat să evolueze în diferite forme și semnificații. În Biserica Antiohiei îi întâlnim pe „catholicoși", adică pe „vicarii", „exarhii" sau întâistătătorii unor biserici

---

[108] Remus Rus, „Ignatie Teoforul", art. în ***Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu***, **Editura Lidia, Bucureşti, 2003, pp. 379-381.**

[109] Micromedalionul „Sf. Ignatie I Teoforul" l-am reluat din volumul anterior al lucrării noastre, Pentarhia, vol. II/1, pp. 208-209: Ioan Marin Mălinaș, PENTARHIA–ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. II/1, Ioan Marin Mălinaş, Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea, ***Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα***, **Editura Presa Universitară Clujeană, 2009, Cluj-Napoca, 421 p., incl. ilus. și hărți.**

[110] Remus Rus, ***op. cit.***, **p. 381.**

[111] Ibidem. Vezi şi Nicolae Corneanu, ***Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creştine***, **Ediţia a II-a, revăzută, Polirom, Iaşi, 2001, pp. 120-122: „Cazul special al Bisericii Antiohiei".**

locale, din afara granițelor imperiale romane, mai târziu romeice, care depindeau sau stăteau în legatură și ascultare canonică sau de jurisdicție, cu Tronul Antiohiei: asirienii de răsărit, armenii-gregorieni, georgienii din jumătatea estică a Georgiei, titlul fiind apoi preluat și de sirienii monofiziți, iar mult mai târziu și de către uniții proveniți dintre vechii orientali: sirieni și chaldei. [112]

Drepturile şi insignele arhiereşti ale catolicoşilor sunt egale cu cele ale patriarhilor, doar că din punct de vedere canonic, la șederea în sinod și la pomenirea în diptice, ei urmează onorific după patriarhi.

Ktesiphon, pe Tibru, a servit ca reşedinţă de iarnă a şahilor sasanizi, adică după anul 224, fiind construit pe malul opus – stâng – al ruinelor oraşului Seleucia. În această zonă şi-a fixat centrul şi Biserica Persiei, la Kōẖé, Kôkê Köke, o suburbie a orașului Ktesiphon, al cărei Episcop, apoi Mitropolit, în anul 420 a devenit Catholicos, iar în anul 424 s-a declarat Catholicos-Patriarh autocefal – ***Iazelih*****, adică Căpetenie a Bisericii Asiriene de Răsărit.**

În anul 637, oraşul Ktesiphon a fost cucerit, prădat şi distrus de către arabii musulmani ai Califului Omar (634-644), fără să se mai fi putut reface. Din ruinele oraşului Ktesiphon, se mai păstrează doar cele ale palatului imperial de iarnă „Tak-i-kesra". În secolul al VIII-lea, adică după anul 762, materialul de construcţie rămas din ruinele oraşelor Seleucia-Ktesiphon, a fost transportat și folosit, pentru construirea oraşului Bagdad, noua capitală a califilor abbasizi (749-1258).

Catholicos, **Katholikos καθολικός, plural.** ***καθολικοί*****, ca ceva „substituit, în întregime, general, universal, funcție de vicar general, al Bisericii Antiohiei, este un titlu conferit în secolul al IV-lea, Episcopului asirian de răsărit, de la Seleucia-Ktesiphon. După** ***Constituțiile pseudo-niceene*****, Episcopul de Ktesiphon era recunoscut ca fiind egal în rang, cu cei cinci patriarhi ai Pentarhiei. Numai datorită conflictelor dintre cele două imperii – Sassanid și Roman – relațiile bisericeşti dintre Ktesiphon și Antiohia, respectiv celelalte patru scaune ale Pentarhiei, nu se puteau desfăşura aşa după cum ar fi trebuit. Statul Sassanid n-ar fi acceptat ca un episcop din Imperiul Roman, mai târziu Romeu, să aibă putere de jurisdicție asupra creştinilor din Imperiul Sassanid.** ***Sinodul Bisericii Persiei, din anul 420, nu numai că l-a recunoscut, dar a și asimilat acest titlu de catholicos, pentru Episcopul de Ktesiphon, celui de Întâistătător – Iazelih. Din anul 424 ar fi fost amplificat cu cel de „patriarh", adică Catolicos-Patriarh,*** **recte Catholicos-Mitropolit.**

> ***Explicația aceasta este însă o interpolare târzie a istoricilor și canoniștilor asirieni,*** **deoarece titlul de patriarh a fost atestat abia la anul 451, la Sinodul Ecumenic de la Calcedon.** ***Însă, cu ocazia Sinodului din Beth – Lapat, din anul 484, când Biserica Persiei a acceptat învățătura lui Nestorie, abia atunci s-a adăugat titlului de catolicos și acela de „patriarh".*** [113]

---

[112] **Textul privitor la „catholicoși" l-am preluat din lucrarea noastră anterioară: Pentarhia, vol.II/1, 2009, pp. 219-221: Ioan Marin Mălinaș, PENTARHIA–ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. II/1,** ***Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea*****, Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ᵒ αιώνα, Editura Presa Universitară Clujeană, 2009, Cluj-Napoca, 421 p., incl. ilus. și hărți.**

[113] **Privind explicarea termenului de „Catholicos", vezi: Katholikos aus Wikipedia, der freien Enzyklopädie**

Katholikos (griech. καθολικός, pl. ***καθολικοί*****, als Ganzes, allgemein, universal; latinisiert** ***cathōlicus*****) ist ein kirchlicher Titel, der seit dem 4. Jahrhundert dem Bischof von Seleukia-Ktesiphon verliehen wurde. Die Funktion und Stellung ist der eines Generalvikars, der** ***zu allen Amtsgeschäften*** **ermächtigt ist.**

Der Bischof von Seleukia-Ktesiphon war als Oberhaupt der Kirche im persischen Reich nach den pseudo-nicänischen Konstitutionen den fünf Patriarchen gleichgestellt. Da sich das Sassanidenreich mit Ostrom in einem permanenten Spannungszustand befand (siehe Spätantike und Römisch-Persische Kriege), waren der Kontakt zwischen der Kirche in Persien und der römischen Reichskirche behindert. Überdies war es gegenüber den staatlichen Stellen nicht möglich, dass ein Untertan des Kaisers Repräsentant der Christen war. Der Katholikos erhielt das Recht, untergeordnete Bischöfe aus eigenem Recht zu ernennen und von ihnen gewählt zu werden, blieb aber unter der Oberaufsicht des Patriarchen von Antiochia.

Nachdem auf der Synode von Beth-Lapat 483 die persische Kirche als Katholikat des Ostens die Lehren des Nestorios für verbindlich erklärte, fügte der Katholikos des Ostens seinem Titel den Patriarchentitel hinzu.

Der syrisch-orthodoxe Patriarch von Antiochien ernannte in späterer Zeit einen Katholikos als Stellvertreter im Osten, der im Mittelalter in Takrit im Irak residierte. Davon leiten sich die Katholikate der Malankara Syrisch-Orthodoxen Kirche und der Malankara Orthodox-Syrischen Kirche (Indian Orthodox Church) her („Katholikos des Ostens" bzw. „Katholikos von Indien").

Aus vergleichbaren politischen Gründen erhielten im Mittelalter auch die Oberhäupter der Armenischen Apostolischen Kirche und der Georgischen Kirche den Katholikostitel. Die armenische Kirche kennt sowohl Patriarchen als auch Katholikoi, Patriarchen stehen hier im Rang unter den Katholikoi.

Auch manche Oberhäupter der entsprechenden mit Rom unierten Kirchen führen den Titel Katholikos.

Literatur: Wilhelm de Vries: ***Der christliche Osten in Geschichte und Gegenwart.*** **Augustinus-Verlag, Würzburg, 1951.**

Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Katholikos

Termenul de „Catholicos" nu are nici o legătură cu semnificaţia lui confesională actuală, de „catolic", adică universal, general. Etimologia este aceeaşi, dar semnificaţia este alta: substituit general; exarh; vicar al Patriarhului Antiohiei în ţinuturi îndepărtate; delegat al Patriarhului, acolo unde acesta nu poate exersa jurisdicţia în mod direct; „Episcopus in laterae" (episcop în sau „pentru" depărtare, în ascuns, în secret, pus la adăpost, acoperit canonic etc.). În Biserica Persiei, termenul de „catholicos" (preluat ulterior şi de georgieni, de armeni şi de sirienii monofiziţi, inclusiv ramura indiană a Sf. Toma) are înţelesul de „căpetenie generală" a Bisericii, indiferent de rangul sau titlul, pe care, ierarhul respectiv îl poartă: episcop, arhiepiscop, mitropolit, patriarh.

Titlul este specific Bisericilor locale sau naţionale, care au fost sub jurisdicţia Patriarhiei Antiohiei (Persia, Georgia, Armenia, Sirienii nestorieni şi monofiziţi) şi s-au aflat tot timpul ori au ajuns ulterior, din cauza oscilării graniţelor Imperiului Romeu, în afara frontierelor acestuia. Acest titlu, de „catholicos" a mai fost conferit şi Mitropolitului de Efes, dar din alte considerente, decât cele menţionate pentru Patriarhia Antiohiei. Drepturile şi insignele arhiereşti ale catholicoşilor sunt egale cu cele ale patriarhilor, doar din punct de vedere onorific și în diptice, ei urmează la rând, după patriarhi.[114]

***

Din motive politice, administrative și geografice asemănătoare, întâistătătorii Bisericii din Armenia, Georgia și Siria au primit și ei titlul de „catolicos", la care, ulterior a fost adăugat și cel de „patriarh". După modelul Antiohiei, și Biserica Armeano-Gregoriană are mai mulți catolicoși sufragani ai Patriarhului Catolicos Suprem al tuturor armenilor de la Vagharshapat, *recte* Etchmiadzin, Էջմիածին (arm.), Armenia. Aceste titluri au fost preluate în secolele din urmă și de Bisericile unite cu Roma, desprinse din ele.

***

În apusul Europei sau în Biserica Latină, noțiunea de Patriarh a evoluat în mod diferit față de Orient și în raport cu Episcopul Romei Vechi, ca și „Patriarcha maior", iar patriarhii latini „titulari", apăreau ca patriarhi de rangul al doilea sau „Patriarcha minor", evoluție similară Orientului, unde *patriarhii autocefali* sunt de „rangul al doilea", iar cei din cadrul Pentarhiei, de *rangul întâi*. În Biserica Latină mai putem vorbi de „Primas", de „Patriarcha minor" sau de „Patriarhi titulari" sau onorifici.

Triarhia, așa cum ar fi fost ea înțeleasă de Biserica Latină, nu era împotriva creării de noi *patriarhate titulare și rezidențiale*, în Apus, cum a fost cazul la Aquileia, în anul 558; la Grado, din anul 606 sau 607; la Lyon, din anul 585; în Orient, la Ierusalim, în anul 1099; la Antiohia, în anul 1099; la Constantinopol, în anul 1204; patriarhii maroniți, din anul 1182, respectiv 1215; la Alexandria, doar titular, în anul 1209; ca să nu mai amintim de patriarhii uniți, din „secolele uniației" de mai târziu. Toți acești patriarhi nu aveau puterea, rangul și ordinea în diptice, pe care o dețineau cei din Roma Veche, Alexandria și Antiohia, în „teoria Triarhiei", ante 325 și ulterior acestui an. Cu timpul Patriarhul Romei Vechi i-a ignorat și pe confrații Triarhiei, sistemul evoluând într-o „monarhie petrină".[115]

***

Profesorul Evsevie Popovicĭŭ de la Cernăuți[116] susținea prin anul 1900 că: „Titlul de Patriarh era la început numai onorific și se da episcopilor celor mai venerabili. Originea acestui titlu este chiar anterioară creștinismului, deoarece deja strămoșii poporului israelit se numeau în

---

[114] **Ioan N. Floca, *Dreptul canonic ortodox, legislaţie şi administraţie bisericească*, vol. I, Edit. Inst. Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1990, pp. 338-339: „Catolicoşii". Compară cu *Pidalion* (Cârma Bisericii Ortodoxe), Passim.**

[115] **Nu se știe până când au purtat Arhiepiscopul de Lyon titlul de „Episcopus Patriarcha" (din 585), probabil, până în preajma *exilului avignonenz al papilor* (1309-1370), pentru că în secolul al XIII-lea a găzduit două concilii: Lyon I, 1245 și Lyon II, 1274. În plus, patriarhii de Lyon au mai oferit papilor de multe ori și refugiu, nu numai posibilitatea ținerii a două concilii. Vezi: F. R. Gahbauer, *Die Pentarchietheorie*…, p. 398.**

[116] **Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, Tipografia Cărților bisericești, București, vol. I, 1-1054, 1900, pp. 430-433, mai ales p. 431.**

greacă *Patriarhi*, adică părinții dintâi sau primitivi ai lui Israil; și când Iudeii erau risipiți mai târziu în imperiul Roman, superiorii din provincii ai neamului lor se numeau *Patriarhi*. Între creștini, Montaniștii fură cei dintâi, cari numiră pe episcopii lor de frunte *Patriarh*, pe când în întreaga Biserică catolică încă în véc. 4 se intitula așa fiecare episcop mai venerabil, chiar dacă nu era episcopul unui oraș mai principal și pe când în occident încă mult după aceasta se numeau așa câte o dată mitropoliții simpli. În orient în véc. 5 *patriarh* și *exarh* era una și aceeași, până ce în fine se deosebiră cu totul și titlul *Patriarh* fu rezervat numai celor cinci *exarhi*, cei dintâi după rang. Cu toate acestea episcopul din Roma și cel din Alexandria purtară și mai departe de predilecție titlul de arhiepiscop, sau titlul episcopal simplu, ce era obicinuit în localitate de *πάππας*, adică părinte, *papă*; așa cel din Alexandria purta același titlul de *πάππας*, *papă*, ca și cel din Roma."[117]

Monahismul asirian de est

Privitor la începuturile monahismului organizat în Biserica Asiriană de Răsărit (Nestoriană)[118]

Generalități

Că și monahismul siriac a apărut și s-a dezvoltat în legătură cu cel egiptean, este concluzia multor specialiști. Pe de altă parte, s-au emis păreri, potrivit cărora, Siria era un teren mai bun, pentru asigurarea unei dezvoltări a vieții monahale, datorită climatului religios, care exista acolo, aluzie făcându-se la encratiți, manihei, marcioniți, nazorei și alți gnostici, de tot felul. Chiar se și încearcă legarea monahismului sirian, de aceste curente și mișcări creștine. Numai că Prof. univ. Dr. Remus Rus susține contrariul: „La o analiză, oricât de superficială, a monahismului siriac se poate constata, fără prea mare dificultate, că legăturile cu astfel de mișcări, în esență eretice, sunt departe de a fi reale și ca atare, originea acestuia [*a monahismului*, n.n.], ar trebui căutat fie în dorința „urmării" sau „imitării" lui Hristos Iisus, sau a apostolilor, fie în directă legătură cu pătimirile martirilor creștini pentru credința lor în Hristos Iisus, Mântuitorul lumii, însă într-un alt registru valoric și teologic."[119]

Encratiții*, o sectă creștină iudaizantă, îi consideră pe „solitari" ca fiind mobilul care a determinat și influențat dezvoltarea monahismului siriac. În limba română, noțiunea de *solitar* este sinonimă cu *izolat*, *singuratic*, *retras*, *pustiu*, *neumblat*, *lăturalnic* etc. Această sectă a encratiților era prezentă în Siria încă din secolul al II-lea și a durat până în anul 382, când Împăratul Teodosie I cel Mare (379-395) a interzis-o. Ei cultivau nu numai renunțarea la carne și la vin, ci și la viața sexuală și conjugală. Actul sexual, encratiții îl considerau ca făcând parte din lumea animală, care duce, de asemenea și la „pierderea Duhului Sfânt". Aveau și o opinie radicală față de căsătorie, cultivând castitatea conjugală, ca o posibilă redobândire a Duhului Sfânt. Textul apocrif, *Faptele Sfântului

---

[117] Evsevie Popovicĭŭ, *op. cit.*, p. 431.

[118] Einleitung ostsyr. Mönchsleben Sprache: deutsch Bibliographie: *Einleitung ostsyr. Mönchsleben* In: *Ausgewählte Akten persischer Märtyrer: mit einem Anhang*: *Ostsyrisches Mönchsleben* / aus dem Syrischen übers. von Oskar Braun. (*Bibliothek der Kirchenväter*, 1. Reihe, Band 22) Kempten; München: J. Kösel, 1915. Unter der Mitarbeit von: Frans-Joris Fabri.

[119] Remus Rus, *Filocalia siriacă*. Iubirea de frumos și înțelepciune – calea spre desăvârșire. Traducere, selecție de texte, precuvântare, note și comentarii de Remus Rus, Univers Enciclopedic Gold, București, vol. 2, p. 24.

M.S. Enslin, *The Acts of Tomaa*, art. în *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. IV, p. 632; la Remus Rus, vol. II, p. 336, nota 97. Remus Rus menționează că Faptele Sfântului Apostol Toma ar fi fost scrise de gnosticul Bardesanes (Bar-Daisan), 154-222, cu ocazia aducerii osemintelor apostolului Toma de la Mylapore (Calamina) în India, la Edessa. Ulterior, elementele și nuanțele doctrinale gnostice fiind înlăturate, textul a putut fi primit în cadrul apocrifelor, adică „printre cărțile bune de citit", la Remus Rus, vol II, p. 336, nota 97.

Apostol Toma, scris în estul Siriei, la sfârșitul secolului al II-lea sau începutul celui de al III-lea, dă referiri la practica abținerii de la actul sexual, în cadrul căsătoriei, „...unde Iisus, arătându-se cuplului de tineri căsătoriți, le spune:... dacă părăsiți această împreunare murdară (s. n.), veți deveni temple sfinte (_1 Corinteni 6, 19_), curați și feriți de orice dureri, atât văzute cât și ascunse...”.[120] Iazelihul-Catolicos Dadisho I (421-456)[121] scria într-o altă lucrare a sa, că: „Creatorul a împărțit trei puteri fiecărei ființe raționale pentru lucrarea dreptății: cunoașterea, dragostea și mânia. Prin puterea cunoașterii îl cunoaștem pe Dumnezeu și îl iubim pe Creator și dreptatea, iar prin mânie ne înfuriem împotriva patimilor și demonilor și [31 a] împotriva a tot ceea ce ne împiedică de la dragostea pentru Creatorul nostru și de la lucrarea dreptății.”[122] Se presupune însă că ideea de _solitar_ [„ihidaya”, în siriacă] și „monachos”, μοναχός, μονήρης, în greacă și coptă, să fi fost împrumutată din tradiția encratită. Deși acest cuvânt _ihidaya_ – solitar – cu sensul de monah apare doar în secolul al IV-lea, cu toate că este prezent și în textul coptic apocrif, al _Evangheliei lui Toma_, scris prin secolul al II-lea, unde se întâlnește acest termen: „Mulți stau la ușă, însă doar solitarul (monachos) va intra în iatacul de nuntă.”[123] Aici apar o serie de întrebări, greu de elucidat. Dacă _Evanghelia după Toma_ a fost scrisă în siriacă, ulterior tradusă în greacă, și din greacă în coptă, atunci termenul de solitar sau monachos ar fi simultan cu scrierea acestui text și ar data din secolul al II-lea. Mai degrabă se poate crede că _Evanghelia după Toma_ aparține unui text primar în greacă. Numai că și termenul grec/copt de _monachos_, adică monah a fost folosit ca substantiv abia din secolul al IV-lea, însă ca adjectiv, cu mult înainte, încă de Aristotel (384-322 î.Hr.), Epicur (341-270 î.Hr.) și Plotin (205-170 î.Hr.).[124] „Se pune totuși întrebarea: ce trebuie să înțelegem prin _solitar – monachos_? Rezumând o serie de opinii exprimate de diverși cercetători, referitoare la sensul termenului de _solitar_, S Gathercole reține câteva posibile semnificații: unit spiritual mai degrabă decât _divizat_ sau _împărțit_. _Solitar_ este cel care și-a anulat trăsăturile individuale ale existenței umane, în special deosebirile de gen; obliterare realizată prin unirea cu divinul; ‘singur’, în sensul renunțării la viața sexuală, ‘celibatar’; separat și solitar, însingurat – cel care a rupt legăturile cu lumea pentru a trăi în singurătate, și _cel care a anulat deosebirile de gen_ și a _dobândit o identitate androgină_, Afraate propune o altă semnificație: ‘cel necăsătorit ca fiind un spirit și un intelect’.”[125]

Fiii și fiicele legământului

Primele mențiuni despre monahismul asirian datează din anii 336 și este vorba de 17 (în total au fost 23), OMILII, scrise de Aphraates, Afrate, ܐܦܪܗܛ (sir.), Ἀφραάτης, „înțeleptul persan” (Hakkima Pharsaya) (prob. 280-d.345), ascet și primul Părinte bisericesc siriac, fost monah și episcop la Mănăstirea Marmattai, aproape de Moosul-Irak, opera lui constând din 23 de scrisori sau epistole, primele zece, fiind scrise în anul 337, iar restul de 12, în 344 (ultima în anul 345, probabil anul morții). A fost confundat cu Iacob, Mitropolit de Nisibis.[126]

După el, Biserica are următoarele Sfinte Taine: botezul, pocăința mirungerea, maslul, preoția. Între omiliile sale, privitoare la celibat și monahism, le menționăm și pe cea _Despre fiii Legământului_, vezi _Demonstrația_ sau _omilia_ nr. 6.[127]

---

[120] Remus Rus, _Filocalia siriacă..._, Op. cit., vol. II, pp. 25-26. Faptele Sfântului Apostol Toma, par. 12, în R. Rus, _op. cit._, p. 77. Vezi și par. 13, ibidem. Vezi și Dadisho Qatrava, _Tratat sau epistolă Despre însingurare și rugăciune_, la Remus Rus, _Filocalia siriacă..._, vol. II, pp. 61-102.

[121] Mar Dadișo I sau Dadișu I, (421-456) Iazelih-Catolicos, adică și după ruptura (sciziunea) de la Efes, din anul 431, chiar dacă Biserica Asiriană adoptase Nestorianismul abia în anul 486, având scaunul la Seleucia-Ktesiphon (410-780).

[122] La Remus Rus, _Filocalia siriacă…_, vol. II, p. 103, vezi întreaga epistolă, pp. 103-108: „Vă voi da acum explicația și rațiunea următoarei propoziții rostită de Părinți: _Căci mulți aleargă după singurătate, însă în realitate puțini stăruie în ea_”.

[123] La Remus Rus, vol. II, p. 338, nota 111 și 112: _Evanghelia după Toma_, logion 75, în R. Rus, Învățătura tainică a lui Iisus cel Înviat către Toma Apostolul, p. 55; S. Gathercole, The Gospel of Thomas, Introduction and Commentary, Brill, 2014, Logion 75, p. 487. Tot la Gathercole, pp. 92-102, găsești argumente, pentru dezbaterea, privind limba în care a fost scrisă _Evanghelia după Toma_.

[124] Remus Rus, vol. II, p. 27 și 338.

[125] Idem, pp. 27-28.

[126] Remus Rus, _Dicționar enciclopedic de literatură creştină..._, Op. cit., p. 17.

[127] Remus Rus, _Filocalia siriacă..._, Op. cit., pp. 115-138.

Conform autorului acestor omilii, un *fiu*, „copil” sau „bărbat” al legământului sau „sfânt”, „eremit, „frate”, n-are voie să trăiască împreună – sub același acoperiș – cu o *fiică*, „soră” a legământului. *Fiii și fiicele legământului* trebuiau să aibă o credință puternică, să se roage, să postească, să nu poarte straie luxoase (numai negre sau de culoare închisă), să nu iubească parfumurile și uleiurile binemirositoare – conform tradiției orientale – să nu-și aranjeze părul, să nu participe la mese festive, să fie cumpătați în consumarea vinului și să nu practice cămătăria sau luarea de dobânzi. Așadar, alături de feciorie, acestor *fii și fiice ale legământului*, li se cerea numai o asceză moderată, minimă.[128] Numai că fiii și fiicele legământului formau numai o stare, o treaptă premonahală și nu trebuie confundați cu călugării, respectiv călugărițele. Iată textul german, pe larg: (*pp. 283-284*).[129]

Die erste Erwähnung findet sich in der im Jahre 336/17 geschriebenen Homilie des Aphraates, des persischen Weisen, „Über die Bundessöhne“. Ein „Bundessohn”, „Heiliger“, „Einsiedler”, „Bruder“, heißt es dort, darf mit keiner „Bundestochter” zusammenleben; er soll festen Glauben, Gebet und Fasten üben, nicht Kleiderpracht und Wohlgerüche lieben, nicht das Haar pflegen, nicht Gastmähler besuchen, mäßig sein im Weingenuß, nicht Zins nehmen. Wo er aufgenommen wird, soll er zurechtweisen; wo er nicht aufgenommen wird, seine Würde wahren. Sie scheinen somit neben der Virginität nur eine mäßige Aszese geübt zu haben und mitunter als Prediger aufgetreten zu sein. Diese Beschreibung weist eine auffallende Ähnlichkeit auf mit der Beschreibung „der Lebensweise der Brüder in unserer Gegend” des anscheinend westsyrischen Boden entsprossenen zweiten Briefes *De virginitate* des Pseudoclemens Romanus (după anul 110, n.n.). Auch an die monazontes und parthenae der *Peregrinatio Silviae* sei erinnert. Daß dieser aus Söhnen und Töchtern bestehende „Bundëine gewisse Organisation besessen haben muß, darauf weist schon der Name[1]. Auch erscheint er schon bei Aphraates, wie in den Märtyrerakten als eigener Stand und ist durch eigene schwarze Kleidung[2], wie sie später den Mönchen – *p. 284* – zugeteilt wurde, gekennzeichnet. Dagegen begnügten sich noch um das Jahr 600 in Nisibis die vornehmeren Bundestöchter mit einfacher Kleidung.

***Privitor la Fiicele Legământului*, cap. 7:**

„O, voi fecioarelor, care v-ați logodit cu Hristos, atunci când unul dintre monahi vă va zice: Voi locui cu tine, iar tu să-mi ‘slujești’, așa să-i spuneți lui: ‘Sunt logodită cu un soț regesc și Lui îi slujesc; iar dacă părăsesc slujirea Lui și să îți slujesc ție, logodnicul meu se va mânia și îmi va da scrisoare de divorț, și mă va alunga din casa Lui; și în timp ce tu cauți ca să fii cinstit de mine, iar eu să fiu cinstită de tine, ia aminte ca nu cumva necazul să se abată asupra mea și asupra ta. Nu lua foc în sânul tău, ca să nu îți arzi veșmintele; rămâi în cinste singur, iar eu voi rămâne singură în cinstea mea. Iar în ce privește aceste lucruri pe care Mirele le-a gătit pentru veșnicia sărbătorii Sale de nuntă, să te faci pe tine dar de nuntă și să te pregătești pentru a-l primi. În ceea ce mă privește, îmi voi pregăti untdelemnul pentru a putea intra împreună cu fecioarele cele înțelepte și să nu fiu lăsată în afara porților ca fecioarele cele nebune’.”[130]

---

[128] Vezi: Einleitung ostsyr. Mönchsleben_deutsch_408 (1).pdf
Dieses Dokument wurde automatisch generiert am 13. August 2020 Dieser und weitere Texte sind im Internet zu finden unter https://bkv.unifr.ch
Nachdem zuerst Assemani, *Bibl. Orient.* III, 1, S. 464 ff., daraus Auszüge veröffentlicht hat, gab W. Budge den vollständigen Text mit engl. Übersetzung heraus unter dem Titel: *The book of governors; the historia monastica of Thomas bishop of Marga. A. D. 840* (London 1893). Eine Herausgabe des Textes erfolgte durch Bedjan: *Liber superiorum, seu hist. monastica auctore Th. ep. Margensi* (Paris, Leipzig 1901).

[129] Inhaltsverzeichnis Einleitung ostsyr. Mönchsleben 1 Einleitung ostsyrisches Mönchsleben
1 Titel Werk: *Einleitung ostsyr. Mönchsleben* Autor: Mönchsleben, Ostsyrisches Identifier: Einleitung Time: 1915 Titel Version: Einleitung ostsyr. Mönchsleben Sprache: deutsch Bibliographie: Einleitung ostsyr. Mönchsleben In: Ausgewählte Akten persischer Märtyrer: mit einem Anhang: Ostsyrisches Mönchsleben / aus dem Syrischen übers. von Oskar Braun. (Bibliothek der Kirchenväter, 1. Reihe, Band 22) Kempten; München: J. Kösel, 1915. Unter der Mitarbeit von: Frans-Joris Fabr
Luat din: Einleitung ostsyr. Mönchsleben_deutsch_408.pdf

[130] *Idem*, p. 125.

Conform *canonului sirian pseudonicean*, nr. 26, horepiscopii [aceștia erau preoți, nu arhierei!] trebuiau să caute prin sate tineri potriviți, pe care, prin rugăciune și punerea mâinilor să-i afierosească, ἀφιέρωσις, ἡ, -εως, ca *fii ai legământului*, și apoi să-i repartizeze pe la mănăstiri și biserici. Dacă o comunitate nu are fii ai legământului, care să aibă vocație pentru preoție, atunci să numească acolo un călugăr (canonul 25). Dacă un monah părăsește mănăstirea, atunci trebuie să renunțe la uniforma lui și să se îmbrace ca un fiu (fiică a) al legământului din satul sau orașul respective (canon 59). Horepiscopul trebuie anual să le citească canoanele care-i privesc, însă în mod separat: credincioșilor, fiilor legământului și monahilor (canon 58). Această practică, cu timpul i-a pus și pe canoniști și pe sinodali în dilemă, ajungându-se ca fiii legământului să fie încadrați când printre călugări, când printre clerul de mir, când printre laici.[131]

Părintele monahismului organizat din Biserica Asiriană este considerat în mod obișnuit Mar Augên (Eugen), †21 april 363, care, conform legendei, ar fi trăit 25 de ani, ca ascet în Golful Klysma, Κλῦσμα, din nord-vestul Mării Roșii (Suez, Egipt), ca pescar, *culegător de perle* (mărgăritare), apoi în Mănăstirea Pahomie, însă a mai revenit pentru câtva timp în vestul Egiptului, unde a rămas în Wadi Natrun (Deșertul Nitrian), din cadrul marelui deșert Wadi Skete (Libia), unde, în antichitate, era și o fabrică de sticlă, care folosea și foarte mult combustibil, adică lemne de foc. De acolo a revenit cu 70 de însoțitori (ucenici), la Nisibis, fondând o mănăstire pe muntele Izla (Izalâ), după care și-a trimis ucenicii prin toate părțile imperiului Sassanid, să înființeze și alte locuri monastice. Lui Mar Augên i se atribuie și darul facerii de minuni. A murit în data de 21 april 363. Numai că de această legendă nu s-a făcut mențiune înainte de secolul al IX-lea. Mai degrabă s-ar putea ca Mar Augên să fi fost întemeietorul unei mănăstiri monofizite, care, ajungând în paragină, a fost preluată și reconstruită de către călugării asirieni, (nestorieni) între anii 700-800, și care i-au preluat și continuat și legenda, în sensul propriu de interpretare [nestorian, nu monofizit, n.n]. Tot în scopul identificării fondatorilor monahismului asirian organizat, se crede că persoana lui Mar Augên este confundată cu aceea a Episcopului Iacob de Nisibis, care a decedat în anul 338 [*An. Boll.* 24 (1905) S. 129 ff.].

Cu destulă încetinire ar fi evoluat viața monastică în Imperiul Persan. Se crede că vatra monahismului asirian ar fi *platoul* montan de la nord, de Nisibis, cu centrul în Izalâ sau Izla, cunoscut fiind astăzi sub numele de regiunea Tûr'Abdîn, „Muntele robilor Lui Dumnezeu", aproape de Mardin (Turcia), teritoriu care, abia în anul 363 a intrat în componența Imperiului Persan, în urma păcii încheiate între împărații Iovianus (363-364) și Șapur II. Înainte de acest an, regiunea Tûr 'Abdîn, ܛܘܪ ܥܒܕܝܢ (sir.), a fost un teritoriu de cultură siriacă vestică și grecească. Până astăzi există în aceste părți mănăstiri de limbă siriacă, atât asiriene, cât și monofizite, foarte aproape unele de altele. Aici s-a aflat și mănăstirea Izalâ, a lui Mar Augên-Eugen.

1. De o organizare fixă și imperturbabilă a monahismului asirian, este însă greu să vorbim, atât din motive politice, cauzate de atitudinea ostilă a societății zoroastriene persane față de celibat și mănăstiri, cât și datorită călugărilor, care aveau puțină înțelegere față de stilul de viață sedentar. Se întâmpla, ca după o perioadă de viață de obște, în mănăstire, la un moment dat, călugării se decideau să se retragă în locuri izolate, trăind ca eremiți [ἐρημίτης, ἀναχωρεῖν, μόναστήριον ιδιόρυθμον]. Procesul era posibil și invers, adică eremiții să se decidă pentru o viață de obște – cenobitică, chinovială, κοινοβιακός, cœnobitic (lat.) – în mănăstire.

2. Cea mai grea perioadă din istoria monahismului asirian a fost aceea dintre păstoria patriarhului Mar Acacius sau Aquaq (485-496), la Sinodul IV al Bisericii Asiriene, din anul 486, până la aceea a lui Mar Aba I cel Mare (540-552), fost Magupa (preot cu rang înalt zoroastrian), la Sinodul VI, din anul 540, adică între anii 485-540, cauzată atât de deciziile sinodale asiriene, cât și de conducerea imperială zoroastriană, care nu vedea cu ochi buni celibatul și viața monahală creștină.

---

[131] Oscar Braun, *De sancta Nicaena synodo*, Münster, 1898, S. 78. 77. 100.

3. O a treia explicație, privind criza din monahismul asirian, al acelor timpuri, ar fi și antinomismul, o αντινομισμός, provocat de viața decadentă a călugărilor și a călugărițelor, vagabondajul acestora, prin sate și prin orașe, viața lor dezordonată, lipsa ascultării de superiori și un stil, în care nu se mai respecta votul castității, trăind cu toții împreună, adică este vorba de încălcarea regulilor de viață monahală. Așa se menționează în canonul 2, al Sinodului lui Acacius, din februarie 486, despre călugări înșelători, îmbrăcați în negru, care prin diferite falsuri și șiretlicuri, induceau lumea în eroare. Patriarhul le interzice vagabondajul prin sate și prin orașe, precum și dreptul de-a celebra Sfintele Taine, fără știrea și aprobarea episcopului, preotului sau periodeuților (περιοδευτής, pl. περιοδευταὶ), adică a clerului din administrația eparhială, horepiscop, arhidiacon, egumeni etc. (vezi canonul 57, Laodic.; can. 14, Sin. VII Ec.; can. 4 și 8, Sin. IV Ec.; can 31 Cart.). Chiar și locuitul în sihăstrii, trebuia să fie acceptat și controlat de forurile bisericești superioare.

Toate aceste restricții au fost însă parțial anulate de *canonul 26* al Sinodului al VII-lea, al Bisericii Asiriene, din anul 554, al Catolicosului-Patriarh Mar Iosif I (552-566), † 576, Părinții sinodali menținând decizia ca ieromonahii să poată celebra Liturghia în anumite zile, însă viața sacramentală să fie totuși axată pe biserica principală a mănăstirii.

Die Synode des Sabrischô', Mai 596, wendet sich gegen Brüder und Schwestern, die unter dem Titel der Vollkommenheit zusammenwohnen, und legt mehreren Klöstern des Schiggargebirges, die häretischer Gesinnung verdächtig waren, die Pflicht der Stabilität unter einem vom Patriarchen bestimmten Obern auf. Noch im Mai 676 befiehlt Kanon 12 der unter Patriarch Georg auf der südarabischen Insel Dirin gehaltenen Synode, daß die Bischöfe diejenigen vertreiben, welche sich selbst das Mönchskleid geben, bloß durch einen geschorenen Kopf und den Mangel alles dessen, was ihrem Stande geziemt, beim Volke Ansehen gewinnen wollen, sich keinem Obern unterwerfen und die Kanonen ihres Standes nicht halten[6].

„Sinodul lui Sabrishô', din mai 596, se îndreaptă împotriva fraților și surorilor care trăiesc împreună sub motivul desăvârșirii și impune obligația de stabilitate – stabilitas loci – adică (*să asculte*, n.n.) de un superior, numit de patriarh, la mai multe mănăstiri din Munții Shiggar suspectate de erezie. În mai 676, Canonul 12 al sinodului ținut sub patriarhul Gheorghe pe insula sudică a Arabiei, Dirin, a rânduit ca episcopii să-i alunge din popor pe cei care se îmbracă de la sine putere, în haine de călugări, pur și simplu pentru că au doar capul ras și, încolo le lipsește tot ce se cuvine statutului lor, dorind să câștige doar respect în popor, dar nu se supun nici unui superior și nu țin canoanele (*regulile*, n.n.) stării lor, nici nu le împlinesc.[6]”

[6] Vgl. Synhados, p. 67 ff.; 159 ff.; 285; 289; 294; 343. Este vorba de lucrarea lui Oscar Braun, *Das Buch der Synhados…*, paginile citate, cu textele canoanelor aferente.

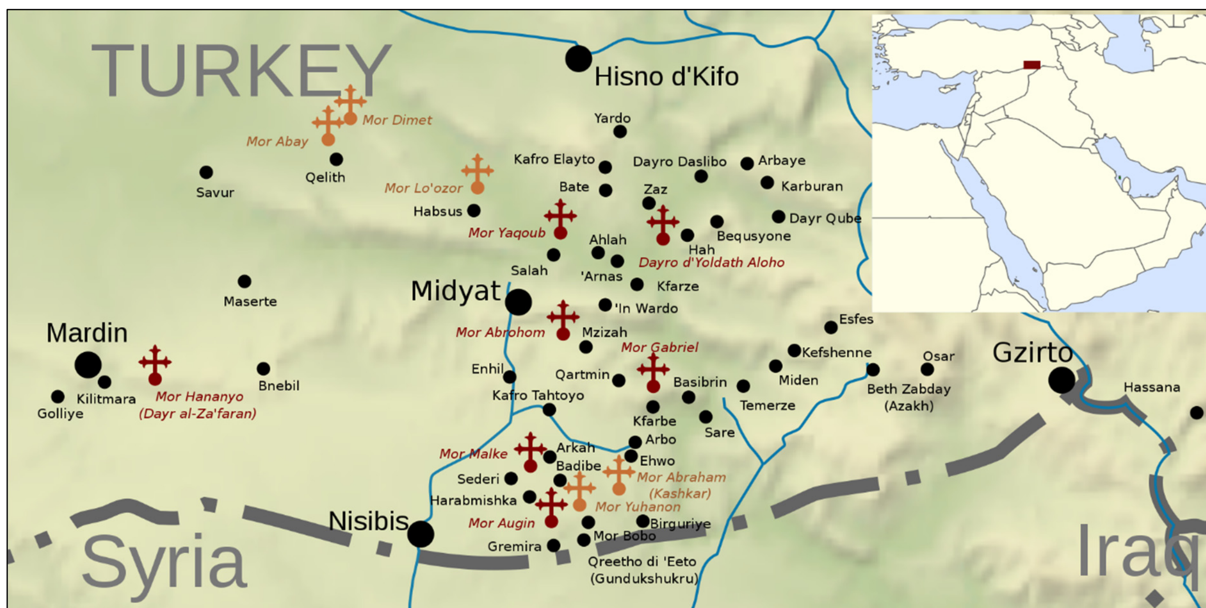

Cu toate aceste imperfecțiuni: lipsuri, abuzuri și scăpări; nu trebuie să uităm marile merite, pe care și le-a câștigat monahismul asirian, în tot Orientul, ca să nu mai amintim de contribuțiile misionare pe care le-a avut. Ulterior, în timpul secolelor de înrobire arabă, mongolă și turcă, mănăstirile au devenit singurul punct de refugiu și rezistență asiduă al Bisericii Asiriene și al poporului acesteia. Lor li se datorează și continuarea misiunilor creștine, până în China, Mongolia, Tibet (Bêt Tûptâjê), Kerala (India de sud), „până la Oceanul Liniștit" (Indian). Așa menționează Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823), în jurul anului 800, cazul unui călugăr episcop, care numai cu toiag și o raniță, a peregrinat până în India și China, apoi a hirotonit un mitropolit, pentru Chorasan și Tibet.[132]

Cea mai amplă lucrare, privind vechea viață monastică asiriană, a fost realizată înainte de anul 840, de către Toma, fost egumen al Mănăstirii Bêt 'Abê, apoi episcop de Margâ', ulterior mitropolit de Bêt Garmai: *The Book of Governors; the Historia Monastica of Thomas Bishop of Marga. A. D. 840* (London 1893).[133]

[132] Chorasan este o imensă regiune în Asia Centrală, întinzându-se pe teritoriul actualelor state: Iran (în vest), apoi Afganistan, Tadjikistan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgistan, până spre Tibet. Numele de Chorasan este de origine persană medie, î خراسان *Chorāsān*, însemnând „Țara Soarelui Răsare" sau *Țara de la soare-răsare*, nume care, de altfel, este atribuit Japoniei.

[133] Nachdem zuerst Assemani, *Bibl. Orient.* III, 1, S. 464 ff., daraus Auszüge veröffentlicht, gab W. Budge den vollständigen Text mit engl. Übersetzung heraus unter dem Titel: *The book of governors; the historia monastica of Thomas bishop of Marga. A. D. 840* (London 1893). Eine Herausgabe des Textes erfolgte durch Bedjan: *Liber superiorum, seu hist. monastica auctore Th. ep. Margensi* (Paris, Leipzig 1901).

Leagănul monahismului asirian: Regiunea Tûr'Abdîn, ܛܘܪ ܥܒܕܝܢ (sir.), *Ğabal Tur*, harta mănăstirilor monofizite și asiriene (nestoriene): în culoarea roșie sunt menționate mănăstirile încă existente și în funcțiune, iar în orange, cele dispărute.

Map of Tur Abdin showing Syriac villages and monasteries. Extant monasteries are indicated by red crosses; abandoned monasteries, by orange ones.

Map of Tur Abdin showing main villages and functioning (dark) and abandoned (light) monasteries.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Tur_Abdin#/media/File:Tur_Abdin.svg

„Der akkadische Name des Tur Abdin lautete vermutlich *Nawar*. In assyrischer Zeit hieß es Ka(š)šiari (KURka-ši-a-ri, ḪUR.SAG ka-ši-ya-ra, ḪUR.SAG ga-ši-ya-ar-ri) und bildete eine eigene Provinz. Versuche, den Namen auf den Stamm der Kaška zurückzuführen, werden allgemein abgelehnt. Der Name Kaschiari scheint auch das Gebiet westlich des eigentlichen Gebirges, also die Gegend von Harran umfasst zu haben, zumindest zur Zeit Adad-nirari II. Das Gebiet um Mardin hieß auch Işalla, der Begriff bezeichnete jedoch vermutlich vor allem den Karaça Dağ. Unter Assurnasirpal war ein Teil de s Gebirges als KURNerebu bekannt, seine genaue Lage ist jedoch umstritten."

Luat din: https://placeandsee.com/de/wiki/tur-abdin

Actualmente mai trăiesc peste 5000 de sirieni în această regiune din Tur Abdin.

*

Literatura creștină siriacă a avut perioada ei de înflorire între secolele IV-VII. Din secolul al V-lea, n-a mai existat o dezvoltare independentă a acestei literaturi, pentru că au început traducerile din lucrările Părinților grecești, menționează R. Rus. Numai că neînțelegerile provocate de deciziile celor două sinoade ecumenice, din anul 431, de la Efes și cel din 451, de la Calcedon, au divizat creștinii sirieni în patru tabere: nestoriană, monofizită, melkită (bizantino-ortodoxă) și maronită (foștii monoteliți), care au început să se boicoteze și să se macine în mod reciproc, disensiuni, care, alături de evenimentele politice și de expansiunea musulmană, au condus la dispariția folosirii în scris a limbii siriace, începând cu secolul al XIV-lea, menținându-se doar ca limbă liturgică, la toate cele patru confesiuni.[134]

*

Privitor la monahismul sirian există și o mărturie a Doamnei Egeria sau Etheria,[135] originară probabil din Galia sau Galicia (*Comunidad Autónoma de Galicia,* Spania), care între anii 381-384? a întreprins un pelerinaj la *Locurile Sfinte*, prilej cu care, după trei ani, înainte de întoarcerea în patria ei, de la Ierusalim, s-a îndreptat și spre *Mesopotamia Siriei*. Egeria dorea să-i viziteze pe monahii

---

[134] Remus Rus, *Filocalia siriacă*, vol II, p. 23.

[135] Egeria, *Itinerarium Reisebericht mit Auszügen aus Petrus Diaconus De Locis Sanctis die Heiligen Stätten* übersetzt und eingeleitet von Georg Röwekamp, unter Mitarbeit von Dietmar Thönnes, Herder, Freiburg-Basel-Wien-Barcelona-Rom-New York, 1995, 406 p.
Egeria, *Pelerinaj în Locuri Sfinte A.D. 381-384*, Cluj-Napoca, *Viața Creștină*, 2006, 159 p. [Biblioteca AGRU].

sirieni, *care se află acolo în număr mare* – plurimi – și să se poată ruga la „memorialul” (=mormântul sau moaștele) Sf. Apostol Toma, de la Edessa:[136]

17 / 1. Item in nomine Dei, transacto aliquanto tempore, cum iam tres anni pleni essent, a quo in Ierusolimam venisse, visis etiam omnibus locis sanctis, ad quos orationis gratia me tenderam, et ideo iam revertendi ad patriam animus esset: volui, iubente Deo, ut et ad Mesopotamiam Syriae accedere ad visendos sanctos monachos, qui ibi plurimi et tam eximiae vitae esse dicebantur, ut vix referri possit; nec non etiam et gratia orationis ad martyrium sancti Thomae apostoli, ubi corpus illius integrum positum est, id est apud Edessam, quem se illuc missurum, posteaquam in caelis ascendisset, Deus noster Iesus testatus est per epistolam, quam ad Aggarum regem per Ananiam cursorem misit, que epistola cum grandi reverentia apud Edessam civitatem, ubi est ipsud martyrium, custoditur.
3. Et quoniam de Anthiocia propius est Mesopotamiam, fuit mihi iubente Deo oportunum satis ut, quemadmodum revertebar Constantinopolim, quia per Anthiociam iter erat, inde ad Mesopotamiam irem, sicut et factum est Deo iubente.

Synodicon Orientale

ܟܬܒܐ ܕܣܘܢܗܕܘܣ (siriacă)

În Biserica Ortodoxă, *Sinodiconul Ortodoxiei*, între secolele IX-X era menit să fie citit la Liturghia din Duminica Ortodoxiei, între „Sfinte Dumnezeule” și pericopa Apostolului. După secolul al X-lea, când textul Sinodiconului s-a extins, era citit la sfârșitul utreniei ori în cadrul acesteia. La lectura sinodiconului participau și credincioșii, care răspundeau *Anatema să fie* [Anathema sit, Ας είναι το ανάθεμα], când erau pomeniți ereticii și *Veșnica pomenire* [Aeterna memoria, Αιώνια μνήμη], când erau menționați apărătorii credinței ortodoxe.[137] Și Biserica Ortodoxă Valaho-Bulgară avea un Sinodicon propriu, cunoscut sub numele de *Sinodiconul lui Borilă* (1207-1218), acesta fiind de fapt *Sinodiconul de autocefalie* al Patriarhiei de Turnovo, redactat din nou, după anul 1235, cu completări, până în anul 1410, adică până la încadrarea acestei Biserici în cuprinsul Patriarhiei Ecumenice și dizolvarea sau anularea autocefaliei și a instituției Patriarhiei Bulgare .[138] În *Sinodiconul lui Borilă*, credincioșii răspundeau cu *Veșnica pomenire.*

Cu această Duminică a Ortodoxiei începea Postul Păresimilor, Postul Mare, Patruzecimea, Quadregesima, η Κυριακή της Ορθοδοξίας, Православное воскресенье, Sinodicon constituit la 11 martie 843, în Constantinopol, semnificând *triumful Ortodoxiei*, împotriva iconoclaștilor, ὁ θρίαμβος τῆς Ὀρθοδοξίας, Торжество православия (rus.).

---

[136] **Egeria, *Itinerarium…*, pp. 190 și 192, adică *Die Reise nach Mesopotamien*, text latin și trad. germană, 17, 1 și 3.
Egeria, *Pelerinaj în Locuri Sfinte A.D. 381-384…*, p, 59-60, adică *Spre Mesopotamia*, ad Mesopotamiam, 17, 1 și 3.
Pe vremea aceea, pelerinajele sau călătoriile de durată erau calculate după *numărul popasurilor* – mansiones - adică înnoptărilor, care trebuiau făcute. De pildă, de la Tarsus (Cilicia), până la Hisauria, unde se afla *memorialul*, adică mormântul (martyrium) Sfintei Tecla, era nevoie de trei popasuri, adică de trei zile de mers, de călătorie, cu trei nopți de popas, de odihnă și de îngrijire și de alimentare a cailor sau a asinilor.
Despre Egeria, vezi și la: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 227.**

[137] **Jean Gouillard, *Controverses et continuité de la conscience orthodoxe à Byzance à la lumière du Synodikon de l'orthodoxie* [note critique], în *Annuaires de l'École pratique des hautes études*, vol. 2, 1964, pp. 435-438.
E. Amann, *Dictionnaire de théologie catholique*, 1931, vol. xi, 1931, col. 158., 478 p., p. 119.
Compară cu linkul: https://fr.wikipedia.org/wiki/Synodicon**

[138] **Ioan Marin Mălinaş, *Regeste şi registre de la Constantinopol şi Roma, din prima jumătate a secolului al XIII-lea, privitoare la primatul Vasile I şi la împăratul Ioniţă Caloian din Târnovo...*, Op. cit., pp. 15, 16, 26, 34, 81, 89, passim.**

În timpul păstoririi lui Timotei I (780-823), Biserica Asiriană de Răsărit, avea credincioși mai mulți și se întindea pe un teritoriu mult mai mare decât cel al Bisericii Latine sau Catolice. În timpul celor 43 de ani de păstorire a lui Timotei I, Biserica Asiriană de Est avea peste zece milioane de credincioși, 230 de eparhii, cu 27 de mitropolii.

În această perioadă, mai precis de pe la începutul secolului al IX-lea a început la asirienii de răsărit, trecerea de la limba siriacă, la limba arabă. Însuși Timotei I își scria lucrările și disputele polemice în siriacă, însă le susținea în arabă. Secretarul său, Abu l-Fadl Ali b. Raban an-Nasrani (*Creștinul*, n.n.) a scris o lucrare polemică împotriva lui Mohammed și a Coranului și tot el a colectat, strâns sau pus la un loc deciziile celor 13 sinoade asiriene de est (410-775), texte care vor evolua spre colecția *Sinodicon Orientale*, de mai târziu.[139]

Spuneam că Synodicon Orientale este cu totul altceva, decât suntem noi obișnuiți să înțelegem prin acest termen.[140] Acest document important a început să fie constituit în secolul al IX-lea, pe baza actelor, deciziilor sinodale și a canoanelor asiriene, din secolul V-VIII (410-775).[141] Este greu de stabilit, câte manuscrise vechi în limba siriacă au conținut textul Sinodiconului Oriental. Până la noi a ajuns doar un singur manuscris de acest fel, cunoscut sub cota *Alqosh Syr. 169*. La Mănăstirea asiriană *Rabban Ormisda*, de lângă Alquosh, al-Qūš, provincia Ninive, aproape de Mossul, în nordul Irakului, se păstra acest CODEX, din secolul al XI-lea, care cuprindea texte canonice și de legislație bisericească, în care era inclus și textul *Sinodiconului Oriental*.[142] Ulterior, acest codex se păstra în mănăstirea unită vecină *Notre-Dame-des-Semences* a chaldeilor.[143] Actualmente se află în Mănăstirea Chaldee Unită, din Bagdad, deși în secolul al XIX-lea Msgr. Joseph David a predat la Roma un exemplar în două volume, catalogate în arhiva Vaticanului, sub cota: *Vat. Borg. Sir. 81-82*, cu 2 manuscrise de Sinodicon, occidental și oriental.[144] Volumul 82 a fost apoi folosit în anul 1900, de către Oscar BRAUN, pentru lucrarea sa *Das Buch der Synhados...*, în limba germană. Mai târziu, în anul 1902, Jean-Baptiste Chabot a publicat ediția critică a *Sinodiconului Oriental*, pornind de la cele două manuscrise de la Mănăstirea Rabban Ormisda, în traducere franceză: *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens…* În catalogul bibliotecii de la Mănăstirea chaldee unită *Notre-Dame-des-Semences* se află și o descriere amănunțită a acestui manuscris *Vat. Borg. Sir. 81-82*.[145] Vechiul manuscris sau codice, de la *Rabban Ormisda*- Alquosh este compus din trei părți distincte (Chabot, pp. 4-10 și 13-14):

1. O serie de texte eterogene, la care se adaugă și canoanele de la primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325 și cele de la Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451, împreună cu alte canoane, de la sinoadele secolelor IV, ca cele de la Gangra, 340; Antiohia, 341; Laodiceea, 343; Constantinopol 7, 394; Cartagina, 419.

2. *Synodicon Orientale*, adică actele și canoanele celor 13 sinoade asiriene (410-775), Chabot, p. 694, indicele sinodului.

3. Un grup eterogen de acte, de canoane și de dispoziții disciplinare, datând din secolul al VIII-lea.

---

[139] **Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, Op. cit., pp. 59 și 58.**

[140] **J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*. Paris: Imprimerie Nationale, 1902.
Text sirriac și traducere franceză.
O. Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale*. Amsterdam: Philo Press, 1900. German translation
T. J. Lamy, Ed., *Concilium Seleuciae et Ctespihonti Habitum Anno 410* [archive], Louvain: Peeters, 1868.
O. Braun, *"Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I"*, în *Oriens Christianus*, vol. 2, pp. 283-311, 1902. Articles connexes.**

[141] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 81.**

[142] **J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens…*, Op. cit., p. 11.**

[143] **Idem, E. Amann, *Dictionnaire de théologie catholique*, p 119.**

[144] **J.-B. Chabot, *Synodicon orientale…*, Op. cit., p. 11.**

[145] **Idem, E. Amann, *Dictionnaire de théologie catholique*, p. 119.**

***Cartea Sinoadelor din Orient*, cum numesc asirienii *Synodicon Orientale*, de la Rabban Ormisda, conform unei note din partea a doua (Synodicon Orientale) a manuscrisului, ar fi fost copiat de pe un altul mai vechi, în timpul păstoririi Catolicosului-Patriarh asirian Elia I (1028-1049). Jean-Baptiste Chabot emite ipoteza că *Synodicon Orientale* ar fi fost redactat între anii 775 și 790. În anul 790, sub Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823) s-a ținut și la Bagdad un Sinod, care însă n-a fost preluat de Synodicon, (Chabot, pp. 12-13).**[146]

În continuare, dăm lista celor 13 sinoade asiriene, ținute între anii 410-775:

Nr.	**Sinodul**	**Anul**	**Pagina din lucrarea lui Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens…*, partea a doua, adică traducerea în franceză.**[147]
I	**Sinodul Catolicosului Isaaq I sau Ișaq I**	**410**	**253-275**
II	**Sinodul Catolicosului Yahballaha I**	**420**	**276-284**
III	**Sinodul Catolicosului Dadișo I**	**424**	**285-297**
IV	**Sinodul Patriarhului Acaciu**	**486**	**299-308**
V	**Sinodul Patriarhului Babai**	**497**	**310-317**
VI	**Sinodul Patriarhului Aba I**	**544**	**318-351**
VII	**Sinodul Patriarhului Iosif**	**554**	**352-367**
VIII	**Sinodul Patriarhului Ezechiel**	**576**	**368-389**
IX	**Sinodul Patriarhului Ishoʿyahb I**	**585**	**390-455**
X	**Sinodul Patriarhului Sabrishoʿ I**	**596**	**456-470**
XI	**Sinodul Patriarhului Gregoriu I**	**605**	**471-479**
XII	**Sinodul Patriarhului Giwargis I sau Gheorghe I**	**676**	**480- 514**
XIII	**Sinodul Patriarhului Henanishoʿ II**	**775**	**515-523**
XIV	***Sinodul Patriarhului Timotei I***	***790***	***599-609***

Rezumativ, izvoarele canonice ale Bisericii Asiriene (Nestoriene) se împart în trei serii de documente:

1. O colecție de „sinoade apusene” (grecești), transmise lui Mar Isaak I, în anul 410, cu prilejul primului mare Sinod Asirian, de către Marutha Mitropolitul de Maipherqat, la care au fost adăugate ulterior și canoanele Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.

2. O colecție de sinoade ale patriarhilor asirieni de Seleucia-Ktesiphon, pe care, Mar Timotei I (780-823), la sfârșitul secolului al VIII le-a reunit într-un „corp” de acte, cu toate canoanele și deciziile, care au fost formulate, dându-le titlul SINOADE ORIENTALE. Aceasta este și prima formă de elaborare a lucrării celebre: *Synodicon Orientale*. Motivul pentru care, probabil Sinodul 14 al lui Mar Timotei I, din anul 790 n-a fost inclus printre actele primelor 13 sinoade asiriene, este că acest „corp” de acte, intitulat „Sinoade Orientale” exista deja, adică a fost încheiat înainte de 790?, adică după anii 780, când Timotei I era deja patriarh..

3. Canoane stabilite și tratate redactate ulterior acestei prime forme de codificare a *dreptului canonic asirian* „Sinoade Orientale”, de către Mar Timotei I sau din ordinul acestuia, care n-au fost incluse în acest codex, chiar dacă aveau o importanță deosebită.

Cea mai veche *Colecție* a celor 13 sinoade se păstrase într-un „corpus” de acte și documente, elaborat de Mitropolitul asirian Elias Djauhari al Damascului [*Bibl. or*., III, I, pp. 279, 513, 544 u.], către anul 893, pentru uzul Bisericii din provincia lui eclesiastică, de care se va ocupa ulterior canonistul Ébedjésus († 1318), în colecția *Collectio canonum*. Ébedjesus, Mitropolit asirian de Nisibis

---

146 O. Braun, “Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I [archive]” în *Oriens Christianus*, vol. 2, 1902, pp. 283-311.
147 Partea întâi a lucrării lui J.-B. Chabot, *Synodicon orientale*…, prezintă textul în limba siriacă a Sinodiconului Oriental.

și Armenia, †1318, pe numele lui Abdiso bar Brika, care a redactat un *Nomocanon asirian*: "Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv german-siriac și aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.

Tot de la Ébedjesus, avem lucrarea *Marganitha* (Cartea perlei), un manual asirian de teologie liturgică și dogmatică. Literatură aferentă: Manuel Alessandro KUHN, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha" (dt. "Buch der Perle")* / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p. Este manualul oficial al credinței asiriene.

Textul la: *The Book of the Marganitha* (The Pearl – Cartea Mărgăritarului) On the Truth of Christianity, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p.

Fluviul Eufrat despărțea cele două imperii, cel *Roman* (apoi Bizantin), în dreapta malului și cel *Part*, în stânga malului, imperii care formau și două lumi diferite: a Orientului și a Occidentului. Imperiul Occidentului a evoluat și el în două direcții: latină și bizantino-greacă.

În Persia o organizare centralizată a Bisericii a fost posibilă, abia de pe la finele secolului al IV-lea, grație *relaxărilor* politice, a tensiunilor dintre cele două imperii („Roman" și „Persan") și a atitudinii tolerante a Curții Imperiale Sassanide, față de creștini, mai ales după moartea Șahinșahului Șapur II (309-379, încoronat încă pe când se afla în pântecele mamei lui). Ierarhia creștină din Persia, a început să fie și ea înglobată în relațiile și atribuindu-i-se sarcinile diplomatice, dintre cele două imperii, fapt care i-a sporit prestigiul și autoritatea în Stat. După Șapur II au urmat pe *tronul persan* din Ktesiphon Ardașir II (379-383), Șapur III (383-388), Bahram IV (388-399), Yazdegerd I (399-420/1), Bahram V Gor (420/1-438/9) etc.

Două lucrări, instrument de studiu, trebuie să menționăm pentru acest subcapitol: a preotului și profesorului univ. de limbi semitice, Oscar Braun (1862-1931), din Würzburg, precum și aceea a preotului prof. Jean-Baptiste Chabot (1860-1948), de la *Collège de France*, azi „École des hautes études en sciences sociales", din Paris:

1. Oscar Braun, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale*. Die Sammlung der nestorianischen Konzilien, zusammengestellt im neunten Jahrhundert, nach der syrischen Handschrift, *Museo Borgiano 82*, der Vatikanischen Bibliothek, übersetzt und erläutert, mit kritischen und historischen Anmerkungen, Namen – und Sachregistern, Philo Press Amsterdam, 1975, *reprint* von 1900, 405 p., cu 13 sinoade asiriene (nestoriene), cu canoanele, scrisorile și comentariile de epocă, compilate, după manuscrisul sirian *Museo*[148] *Borgiano 82*, din secolul al IX-lea, păstrat în Biblioteca Vaticană, traduse de Oscar Braun în limba germană, completate cu comentariile și încadrările istorice, liturgice, dogmatice și canonice în epocă;[149]

2. Preotul Prof. Chabot, Jean-Baptiste (1902) [1860-1948], *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF). Paris: Imprimerie Nationale, 695 p., mult mai sistematică și aerisită, decât aceea a lui Oscar Braun. Și lucrarea lui Oscar Braun este deosebit de utilă, în ciuda stilului ei încâlcit, greoi și nesistematic de prezentare.

Deciziile și canoanele sinoadelor, dinainte de secolul al IX-lea stau la baza „edificiului instituțional, canonic, dogmatic și liturgic" al Bisericii Asiriene, motiv pentru care le vom prezenta pe scurt. De fapt, orientalistul maronit Assemani Giuseppe Simone (1687-1768) menționează în lucrarea sa *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana / Josephus Simonius Assemanus*. Roma, 1719-1728, vol. I-IV, (BO),[150] din vol. IV, p. 175u., că până în anul 804 au avut loc nu 13, *ci 18 sinoade*

---

[148] Museo Borgiano, nu este altceva, decât Biblioteca Congregației de Propaganda Fide, din Roma.

[149] Două surse biobibliografice oferim, privitor la acest mare orientalist Oscar Braun: 1. A. Bigelmair, *'Oskar Braun †'*, în *Literarische Beilage der Augsburger Postzeitung*, No. 34 (26 Aug. 1931); 2. Lucas Van Rompay, *Braun, Oskar (1862-1931)*, online, în: https://gedsh.bethmardutho.org/Braun-Oskar

[150] Reeditată: Hildesheim, New York: Olms s.a. Avec une postface par Joseph-Marie Sauget (ab 1975).

asiriene.[151] **Primul Sinod al Bisericii Persiei, de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410 a fost convocat și s-a desfășurat după modelul celor din Imperiul Roman (apoi Bizantin), fiind convocat de autoritatea de Stat (șahinșahul) și confirmat tot de către aceasta, iar comuniunea cu Biserica din Imperiul Roman sau de Vest a fost confirmată prin împreună șederea la Sinod a celor doi arhimitropoliți: Mar Isaak I de Seleucia-Ktesiphon și Marutha de Maipherkat, de lângă Amida (lat.), Ἄμιδα, Dijarbakir (turc.), Diyarbakır, Ντιγιάρμπακιρ, Turcia.**[152] **După modelul de protocol al Curții Imperiale Persane și catolicoșii asirieni erau adulați și proslăviți de sinodali, care le acordau o „infailibilitate" efectivă, nu dogmatică, după modelul papilor din al doilea mileniu creștin. Cel puțin așa rezultă, din modul de redactare al protocoalelor sinodale. Catolicosul era „părintele părinților", „persoană ilustră, însoțitoare a păcii" (In. 14, 27) etc., cum era descris și Catolicosul Ezechiel în anul 576, la Sinodul al VIII-lea (*Chabot*, pp. 368-369, *Oscar Braun*, pp. 164-166).**

I. Primul Sinod Asirian, din anul 410,

de la Seleucia-Ktesiphon, ținut în timpul Iazelihului sau Întâistătătorului [Mitropolit Primat] Mar Isaak I sau Ișaq I (c. 399-410/11) [*al XV-lea „Patriarh"*], împreună cu 40 de episcopi prezenți și în anul al unsprezecelea de domnie al Șahinșahului Yazdegerd I (399-420/1), cu 27, respectiv 21 de canoane.[153]

Microbiografie

Mar Isaaq I, născut în Kashkar, din regiunea Bet Aramaye (=*Țara Arameilor*, în Irakul central), din sudul Mesopotamiei, se bucura de aprecierea și protecția șahinșahului, însă episcopii de prin cuprinsul Imperiului Persan erau ostili arhimitropolitului din capitală, din Seleucia-Ktesiphon.[154] **Împreună cu *Marutha de Maipherkat*, Isaac I reușește în anul 410 să facă la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon receptarea deciziilor și canoanelor primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325.**[155] **El este și primul Iazelih sau Mare Mitropolit ori Arhimitropolit al Bisericii Asiriene, din Imperiul Persan, titlu conferit de Sinodul episcopilor, din anul 410, prezenți acolo în număr de 40. Despărțirea de Biserica-Mamă din Antiohia și autocefalia vor avea însă loc câțiva ani mai târziu, în anul 424, sub urmașul său, Iazelihul-Catolicos Mar Dadișo I sau Dadișu I (421-456), când s-a *anulat dreptul de apel al episcopilor asirieni, la Tronul Antiohiei*, măsură care *de jure* și *de facto*, însemna *declararea autocefaliei Bisericii Asiriene și independența acesteia de Edessa*.**[156]

(Biblioteca Orientală sau Știri, privind scriitorii sirieni), cu un extras. Ediția germană este scoasă de August Friedrich Pfeiffer, Erlangen, 1770-1777, 2 vol.
Alte lucrări a lui Assemani:
***Italicae historiae Scriptores ex Biblioteca Vaticana*. Roma 1751-1753, 4 volume.**
***Kalendaria Ecclesiae Universae*. (Roma, 1755-1757, 6 vol.).**
***Bibliotheca iuris orientalis canonici et civilis*. In 5 libris. (Roma, 1762-1766, 5 vol.), reprint, Aalen Scientia-Verlag s.a. (c. 1969).**
Giuseppe Simone Assemani a devenit Arhiepiscop Titular maronit de Tyrus, în anul 1767.

[151] **Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos nach einer Handschrift des Museo Borgiano übersetzt und erläutert von Dr. Oscar Braun*, *Op cit*., (1900), p. 2.**
[152] **Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, p. 21.**
[153] **Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 5-34. Chabot, pp. 254-275.**
[154] **Nahal Tajadod, *Les porteurs de lumière*, Paris, Plon, 1993, pp. 152-153.**
[155] **Meyendorff, John (1989). *Imperial unity and Christian divisions: The Church 450-680 A.D. The Church in history.* Vol. 2. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, p. 97.**
[156] **Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 45.**

Amănunte privind viața lui Mar Isaaq I oferă și actele sinodale ale Sinodului din Seleucia-Ktesiphon, din anul 424.[157] A fost eliberat din detenție, unde a ajuns ca urmare a intrigilor făcute de episcopii asirieni, grație intervenției făcute de Mar Marutha, pe lângă Șahinșahul Yazdegerd I, iar în momentul în care Isaac I și-a făcut apariția la Sinod, Qayyuma (Qayyuma), Locțiitorul de la Ktesiphon (377-399) și-a dat demisia, fiind el ales Iazelih.[158]

Curând, după încheierea lucrărilor Sinodului, Mar Isaac I moare, în anul 410/11, fiind urmat de Mar Ahhai (410-415), care apoi, cu acordul lui Marutha și a șahinșahului a fondat *Școala de Teologie Asiriană* de la Dair-Qôni. Isaac I este menționat și în *Chronicon ecclesiasticum*, a lui Gregorios Bar Hebraeus (1226-1286).[159]

Despre Mar Isaac I, vezi: Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1110-1111.

*****

***Marutha de Maipherkat* (sec. IV-V, † î. 420/22), Μαρτυρόπολις; , (siriacă); ميافارقين, Meiafarakin sau Mayyafariqin (arabă), din provincia Dijarbakir de Curcan, în sud-estul Turciei, a fost un medic și călugăr sirian, devenit Episcop de Maipherkat, prăznuit ca sfânt, pe data de 4 decembrie și 16 februarie. În orașul său de scaun, la Maipherkat a adus moaștele atâtor martiri, omorâți în timpul domniei Șahinșahului persan Șapor II (309-379), încât i s-a dat numele de *Martyropolis*. A îndeplinit și funcții diplomatice, de ambasador sau legat al împăraților Arcadie (383-408) și Teodosie II cel Tânăr (401-450, din 408), pe lângă Șahinșahul Persiei, Yazdegerd I (399-420), căruia i-a exorcizat unul dintre copii, eliberându-l de un demon. În această calitate de legat, nu numai că a reușit să negocieze pacea între cele două imperii dușmane, dar a contribuit, ca nimeni altul, la încheierea persecuției de aproape 40 de ani, împotriva creștinilor asirieni, din Imperiul Part și la punerea bazelor de organizare canonică, dogmatică, liturgică și disciplinară, a Bisericii Asiriene din Persia, precum și a tuturor structurilor acesteia, alături de Iazelihul local Mar Isaak I sau Ișaq I (c. 399-410), la Sinodul din anul 410. Dintre lucrările lui în limba siriacă amintim:[160]**
***Tractatus de haeresibus*;**
***Explicatio vocabulorum*;**
***Homilia in Dominica albis*, cu texte ale evangheliilor luate din *Diatessaron*;**
Mai i se atribuie și alte lucrări, cu o autenticitate încă nestabilită:
***Epistola ad Katholicum Isaacum*;**
***Symbolum Constantinopolitanum cum explicatione*;**
***Naratio de Constantino et Helena*;**
***Istoria Sinodului de la Niceea, din anul 325*;**
***Historia monachatus*;**
***O liturghie siriană sau numai anafora acesteia*;**
Imne despre Sfânta Euharistie, privitor la Sf. Cruce și despre sfinții uciși în persecuția lui Shapor II.

---

[157] Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale ou Recueil de synodes nestoriens…*, pp. 292-293.
[158] Jérôme Labourt, *Le christianisme dans l'empire perse sous la dynastie Sassanide (224-632)*, Paris, 1904, pp. 83-99.
[159] *Gregorii Barhebraei Chronicon ecclesiasticum: quod e codice Musei britannici descriptum conjuncta opera ediderunt, Latinitate donarunt annotationibusque* ...illustrarunt Jean Baptiste Abbeloos, Thomas Joseph Lamy, Lovanii, Excudebat Car. Peeters, 1872-4, pp. 48-52.
Vezi și: Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1110-1111 (nr. XV). „Discipolul lui Abdas din Susa, Ahhaï este fondatorul școlii din Daïr-Qôni. El a fost ales de episcopul Maroutha ca succesor al lui Mar Isaac, cu acordul episcopilor din Sinod, al regelui Yazdgard I și al Curții. Ahhaï se bucura de favoarea suveranului care îl trimite la Fars pentru a raporta, despre bunurile și pietrele prețioase care soseau din India și din China, cu nave, despre care guvernatorul local, prințul Nahrouz, fiul lui Sapor, un nepot al lui Yazdgard, a pretins că a fost prădat de pirați. Concluziile lui Ahhaï confirmă afirmațiile prințului și acesta obține permisiunea de a vizita mormintele „Martirilor Persiei" (*creștini*, n.n.); el notează apoi istoriile martiriului lor. Ahhaï trebuie să combată și practicile magice ale anumitor creștini care se asociaseră cu marcioniții și cu maniheii. La moartea lui în anul 415, regele Yazdgard I l-a ales pe călugărul Yahb-Alaha drept catolicos. Luat din:
Nahal Tajadod, *Les porteurs de lumière*, Paris, Plon, 1993, 369 p. Vezi p. 155.
Éphrem-Isa Yousif, *Les chroniqueurs syriaques*, Paris, L'Harmattan, 2002, 467 p. Vezi pp. 296-297.
Luat din: https://www.wikidata.fr-fr.nina.az/Mar_Ahha%C3%AF.html
[160] Remus Rus, *Dicționar...*, p. 554.
Otto Hiltbrunner: *Maruthas*. In: *Der Kleine Pauly* (KlP). Band 3, Stuttgart 1969, Sp. 1060 f.

A mai avut și o mare contribuție legate de intervențiile diplomatice și demersurile făcute privind alegerea și numirea de către Yazdegerd I, a Iazelihului Mar Isaak I de Seleucia-Ktesiphon, precum și la implicarea Șahinșahului și al autorităților civile persane, în acțiunea de receptare a deciziilor sinodale și a canoanelor sinodului din anul 410, pentru a conferi Bisericii Asiriene autoritatea de care avea nevoie, ca să le poată pune în aplicare, după modelul bizantin (= *roman*).

Mar Isaak I [înrudit cu Episcopul Locotenent Mar Tomarasa sau Turmarsa, locțiitor al scaunului de Seleucia-Ktesiphon (363-371)] ajunge Iazelih de Seleucia-Ktesiphon, după o sedisvacanță a scaunului de c. 30 de ani, predecesorul său fiind Mar Barbahemin/Bar Bașmin (c. 343–c. 350), urmat de doi episcopi *locotenenți*, Mar Tomarasa sau Turmarsa (363-371) și Mar Qayyuma sau Qazzuma (377-399).[161] Sinodul a început de Crăciun[162], 6 ianuarie 410, durând până spre finele lunii februarie și ținut în capitală, la Seleucia-Ktesiphon. Deciziile sinodale și canoanele formulate, în anul 410 au fost preluate de J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, vol. III, coloanele 1165-1174: „Seleuciensis in Perside Synodus, In qua canones pro disciplina in Perside et Mesopotamia restituenda conditi, anno isdegerdis XI Christi 410 celebrata"; precum și în vol. VII, coloanele 1181-1186. Canoanele au fost formulate de Iazelihul Isaaq I, împreună cu Marutha de Maipherkat (oraș devenit ulterior *Martyropolis*), medic, episcop și teolog armean de Sophene și Tagrith, în vechea Armenie († 420), care se afla în capitală, în calitate de legat al Împăratului Arcadius și al lui Teodosie II cel Tânăr, pe lângă Șahinșahul Yazdegerd I. Acest monarh sassanid a fost tutorele și legatul testamentar al lui Teodosie II (408-450) – din ordinul lui Arcadius – pe timpul minoratului acestuia, încă de la începutul domniei lui, în anul 408.

Maipherkat, azi Silvan, este o localitate în estul Turciei, în provincia Diyarbakır. Cele 21/27 de canoane, din anul 410, stau la baza eforturilor de reorganizare și centralizare a Bisericii Asiriene, în Imperiul Part, după ultimele persecuții, din timpul domniei Șahinșahului Șapor II și Ardașir II. Pentru asirienii din Persia, ele au importanța deciziilor și canoanelor primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, contribuind în aceeași măsură la creșterea importanței și a autorității scaunului arhimitropolitan de Seleucia-Ktesiphon, într-un timp de mare haos și dezbinare între episcopii din acest imperiu. Schimbarea atitudinii monarhilor perși, față de Creștinism, mai ales din anul 399, de când tronul a fost ocupat de Yazdegerd I, se datorează spiritului diplomatic al Episcopului Marutha de Maipherkat, care a reușit să-l convingă pe monarh în privința loialității creștinilor din imperiul său și la dreptul acestora, de a-și exersa în libertate credința lor creștină. Sinodul din anul 410 a receptat Sinodul Ecumenic de la Niceea, din anul 325. În limbajul canonic asirian, acest sinod de la Niceea este cunoscut sub numele de „Sinodul celor 318". La Sinodul din anul 420 au fost confirmate și deciziile și canoanele de la primul sinod, din anul 410. Pe lângă aceasta, au mai fost receptate și alte „sinoade din vest", adică ținute pe teritoriul Imperiului Bizantin (Roman, cum era numit de asirieni): Constantinopol, 381; Ancira, 314; Neocezareea, 314-325; Gangra, 343; Antiohia, 341; Laodiceea, 343.[163]

În limbajul canonic al Bisericii Asiriene sau Persane, primul Sinod Ecumenic, de la Niceea (Νίκαια, Nicaea [lat.], İznik [turc.], din anul 325, este cunoscut sub numele de „Sinodul celor 318" sau *Sinodul Părinților*. Cifra de 318 este simbolică și a fost inspirată de Fc. 14, „14: Auzind Avram că Lot, nepotul său, a fost dus în robie, i-a ridicat pe oamenii săi cei mai încercați, născuți în casa lui, în număr de trei sute optsprezece, și i-a urmărit pe vrăjmași până la Dan."

---

[161] **Idem, Oscar Braun, p. 6.**

[162] **Sirienii și toți Vechii Orientali sărbătoresc Crăciunul, Închinarea Magilor și Epifania Domnului (Botezul în Iordan) la 6 ianuarie, nu la 25 decembrie, cum procedează calcedonienii greci și latini.**

[163] **Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, pp. 22-23.**

Prin erezia ariană, învățătura Bisericii fiind atacată, iar integritatea orientală a teritoriului Imperiului Roman, aflându-se în pericol, Constantin cel Mare „Noul Avraam", a decis convocarea acestui *sinod ecumenic* sau „universal". Cifra de 318, pentru participanții de la Niceea, din anul 325, a devenit „canonică", din anul 360, când Ilarie (315-367), Episcop de Pictavium (Poitiers), a folosit-o la Sinodul local din Constantinopol, comparând părinții sinodali, cu cei 318 servitori ai lui Avraam.

În scopul ținerii sinodului ecumenic, Constantin cel Mare a trimis convocare scrisă, celor 1800 de episcopi, existenți la timpul acela și răspândiți prin întreaga lume creștină, pentru a veni la Niceea, unde să participe la lucrările sinodale: 1000 în bisericile de limbă greacă și 800, în cele de limbă latină. În același timp, împăratul a suportat el și cheltuielile de călătorie – cu poșta imperială – și de cazare a episcopilor și a însoțitorilor lor, pentru că fiecare episcop putea să fie însoțit de doi prezbiteri și trei diaconi. Pentru 200-300 de episcopi, este sigur că împăratul a suportat cheltuielile de călătorie. Bisericile de limbă greacă au fost foarte bine reprezentate la sinod, în schimb din partea celor de limbă latină s-au prezentat numai șapte persoane: Ossius Episcop de Córdoba, Nicasius Episcop de Die, Caecilian Episcop de Cartagina, Domnus Episcop de Strido, Marcus Episcop al Calabriei și doi prezbiteri Victor (sau Vitus) și Vincențiu, ca delegați ai Papei Silvestru I.[164] La lucrările sinodale, din anul 325, a participat și Ioan, un episcop asirian din Persia, precum și unul din Crimeea, Teofil al Goției sau Gothia, *Γοτθία* (de unde a evoluat și Principatul de Theodoro, Θεοδωρώ) sau Mangup-Kale, *Μανγκούπ Καλέ*, în sec. XIII-XV, cu capitala în cetatea Doros, Δόρος ή Δόρυ, prescurtare a numelui Principatului, de la Sf. Teodor, Άγιος Θεόδωρος),[165] adică din afara frontierelor Imperiului Roman.

Intre episcopii răsăriteni, trebuie să-l amintim și pe Sf. Nicolae (*c. 280/6, † c. 345/351) Arhiepiscopul de Myra, din Lichia, *Μύρα της Λυκίας*, la Marea Mediterană, în sud-vestul Turciei. Mai menționăm și episcopi participanți la sinodul din anul 325, care mai aveau încă pe corp cicatricile mutilărilor suferite în timpul prigoanelor împotriva creștinilor, din urmă cu 15 ani, cum au fost Paphnutie al Thebei, Potamon de Heracleia, Pavel al Neo-Cezareei etc. Alți episcopi, cum au fost Iacob de Nisibis, trăia ca eremit, iar Spiridon al Ciprului, trăia ca cioban la oi. Pentru Constantin cel Mare, Sinodul din anul 325 avea și un rost politic, de consolidare a unității imperiului, în general și al domniei lui ca împărat unic, după învingerea lui Licinius, în data de 18 septembrie 324, în special. Din acest motiv, unitatea de credință contribuia în mod esențial și automat, la unitatea internă a imperiului, unde Creștinismul devenise cea mai importantă și puternică religie în Stat.

Este posibil să fi participat la sinod și peste 300 de episcopi, însă, conform semnăturilor de la încheierea acestuia, doar mai mult de 200 pot fi documentate, adică, până la 318, mai este o cale lungă... Mai este posibil ca pe parcursul timpului, unele liste cu semnăturile episcopilor să fi fost distruse de arienii, care au urmat, să se fi pierdut ori să fi fost măcinate de incendii.

Autoritatea Iazelihului (Mitropolitului Primat) de Seleucia-Ktesiphon, devenit în anul 424 Catolicos, față de mitropoliți, episcopi și întreg clerul și laicii asirieni, din subordinea lui era despotică, nu era exercitată în spirit sinodal (frățesc), ci era totală și monarhic absolutistă. El îi judeca pe toți, dar pe el n-avea voie să-l judece nimeni. Era numit „Petru al nostru" (*al asirienilor*, n.n.), Superiorul Sinodului (Director), Regent, Principe, iar Biserica Asiriană era considerată „Principatul Părintelui nostru…(Iazelih, *Întâistătător*)" (*Chabot, p. 294 u.*). În fața lui se prosterna tot sinodul, după modelul protocolului de curte persan, în fața șahinșahului. Spre exemplificare, reproducem

---

[164] Despre organizarea, modul de desfășurare și deciziile primului Sinod ecumenic, din anul 325, de la Niceea, vezi: Hanns Christof Brennecke, Nicäa, Ökumenische Synoden: Nicäa I. In: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE). Band 24, de Gruyter, Berlin/New York 1994, ISBN 3-11-014596-0, S. 429-441. (kostenpflichtig abgerufen über Theologische Realenzyklopädie, De Gruyter Online), p. 431.
Wolf-Dieter Hauschild, Volker Henning Drecoll: *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte. Band 1. Alte Kirche und Mittelalter*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2016, p. 78. 5., vollständig überarbeitete Neuausgabe.
Jan Rohls: *Gott, Trinität und Geist* (Ideengeschichte des Christentums, Band III/1). Mohr Siebeck, Tübingen, 2014, p. 126 și urm; p. 92.

[165] A nu se confunda Goția sau Gothia, *Γοτθία*, din Crimeea, cu GOȚIA, din Muntenia, cum s-a mai întâmplat!

nişte detalii, din răstimpul lucrărilor Sinodului al III-lea, din anul 424, din timpul primului Catolicos-Patriarh Mar Dadişo I, adică:

1. Un fragment din discursul Episcopului Agapit

„Venez, cicatrisons les blessures de notre peuple et de notre clergé, exposons-nous à toutes les morts pour notre Père et chef, qui est notre directeur, notre dispensateur, le distributeur de toutes les richesses des trésors divins, le catholicos Mar Dadišó, qui est pour nous le Pierre, chef de notre assemblée ecclésiastique. Prions et supplions notre Père de se laisser fléchir et d'accepter notre supplique, ou sinon, nous nous tiendrons tous à sa porte dans le deuil, l'affliction, le sac, la cendre, les pleurs et les lamentations vives, jusqu'à ce que notre Père soit touché de pitié envers nous, qu'il accueille notre demande, qu'il retourne à son siège paternel et qu'il reprenne le gouvernement sur nous, selon le précepte du Christ à Pierre, chef des Apôtres.” (Chabot, p. 294).

Veniţi, să vindecăm rănile poporului nostru şi ale clerului nostru, să ne expunem la toate felurile de moarte, pentru Părintele şi conducătorul nostru, care este stăpânul nostru, iertătorul nostru, distribuitorul tuturor bogăţiilor comorilor divine, catolicosul Mar Dadišó, care este pentru noi Petru, capul adunării noastre bisericeşti. Să ne rugăm şi să-l rugăm pe Părintele nostru să se lase înduioşat şi să accepte cererea noastră, altfel vom sta cu toţii la uşa Lui în jale, necazuri, în sac, cenuşă, plâns şi tânguire, până când Părintele nostru să fie mişcat de milă faţă de noi, să accepte cererea noastră, şi să se întoarcă la scaunul său părintesc şi să reia conducerea asupra noastră, după porunca lui Hristos către Petru, căpetenia apostolilor.

2. Un fragment din luarea de cuvânt a Mitropolitului Osea, de Nisibis, privitoare la iertarea episcopilor rebeli şi reclamagii:

„A combien plus forte raison ne nous convient-il pas de nous montrer empressée, et de faire ce que nous pouvons, dans notre intérèt à tous, pour la stabilité du principat de notre Père et chef, le catholicos Mar Dadišó, pour la paix et la concorde de l'Église et de l'édifice de ses enfants qui a été mis hors du rang des maisons élevées par les troubles, les discordes, le scandale qu'introduisirent parmi eux ces hommes réprouvés, dépouillés et destitués, qui par leur orgueil se sont faits de tout temp les destructeurs de l'édifice de la religion. Venez donc, laissons ce qui est éloigné et faisons ce qui est proche. Nous sommes beaucoup plus éloignés de nous tenir à sa porte, que de saisir de nos mains ses saints pieds.”

„Tous les évêques se levèrent alors et se prosternèrent sur leur visage; ils saisirent les pieds du catholicos et s'y attachèrent; ils élevèrent la voix en pleurant et dirent: *Nous t'en supplions; excuse la démence de tes enfants qui ne sont laissé entrainer sans discernement par la séduction de ces rebelles et de ces réprouvés; prends en considération cette assamblée de tes fils; aie pitié du troupeau de la bergerie de ton Maitre, pour lequel tu as été livré pendant longtemps à de cruelles chaines, à des tourments et à des angoisses amères et pour lequel tu as soutenu joyeusement les périls de divers combats.*” (Chabot, pp. 294-295). Compară cu canonul 12, al Sinodului din anul 410, al lui Mar Isaak (*Oscar Braun, p. 21 şi Chabot, p. 266*). Mar Dadişo I face apologia autorităţii patriarhale de la Seleucia-Ktesiphon, la Sinodul al III-lea, din anul 424 (*Chabot, p. 292*).

„Cu cât atât mai mult ni se cuvine să ne arătăm dorinţa şi să facem tot ce putem, în interesul nostru al tuturor, pentru stabilitatea „Principatului” (*teritoriu de jurisdicţie*, n.n.) Părintelui (*stăpânului*, n.n.) şi Iazelihului nostru, Catholicos Mar Dadišó, pentru pacea şi concordia Bisericii şi a edificiului fiilor ei, cel care a fost înlăturat din rangul „caselor ridicate” (*funcţiei sale*, n.n.), în urma tulburărilor, neînţelegerilor şi scandalurilor, care s-au ivit printre aceşti oameni vrednici de condamnat, despuiaţi (*de vrednicia lor*, n.n,) şi destituiţi, care prin orgoliul lor s-au făcut întotdeauna distrugătorii edificiului religiei. Veniţi, deci, să lăsăm ce este departe şi să facem ce este aproape. Suntem mult prea departe de-a sta la uşa Lui decât de-a ne prinde cu mâinile noastre de picioarele lui sfinte.” „Toţi episcopii s-au ridicat apoi şi s-au prosternat cu feţele; au apucat picioarele iazelihului şi s-au agăţat de ele; şi-au ridicat glasul în lacrimi şi au spus: Vă rugăm; scuzaţi nebunia fiilor voştri, care nu sunt lăsaţi să se antreneze fără discernământ, din cauza ademenirilor acestor rebeli şi a acestor detestabili; luaţi în considerare această adunare a fiilor voştri; ai milă de turma oilor Domnului tău, pentru care ai fost predat pentru vreme îndelungată lanţurilor crunte, chinurilor şi durerii amare şi pentru care tu ai suportat cu bucurie primejdiile diferitelor lupte.”

Într-un cuvânt, Întâistătătorii asirieni conduceau Biserica de la Seleucia-Ktesiphaon, cu o infailibilitate nedeclarată teoretic, în multe cazuri despotic, un primat absolutist, însă trebuie totuşi admiraţi pentru tenacitatea lor, mai ales că biserica lor nu era una dominantă sau *de Stat* sau majoritară într-un imperiu păgân zoroastrian sau mazdean, iar din secolul al VII-lea cu islamul, confruntându-se cu autorităţile păgâne şi cu intoleranţa acestora.

Problema Simbolului de credință asirian, plasat în fruntea canoanelor din anul 410

(*vezi expunerea pe larg în subcapitolul Bazele dogmatice ale Bisericii Asiriene*)

Canonul II: **Simbolul de credință, formulat de cei 40 de episcopi asirieni, din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], a fost definitivat *pe baza unui text mai vechi*, adaptat și diortosit de către părinții sinodali. Inițial, noi am bănuit că în versiunea Simbolului de credință, tradus din siriacă, în limba latină, s-au făcut interpolări ori s-a tradus tendențios în ediția Mansi, pentru că *dăm peste problema filioque*, într-o vreme, când nici în apusul latin, recte Spania (Toledo, 447), nu apăruse încă acest fenomen. Cu un cuvânt, noi credeam că traducătorii și editorii au umblat în textul originar: *Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate…* / [Și-L mărturisim pe Duhul cel viu și Sfântul Mângâietor de viață dătător, Cel din Tatăl și din Fiul, într-o singură Treime, într-o singură natură, într-o singură voință…]. Oscar Braun dă textul simbolului de credință fără filioque, dar tot el spune că există și varianta *cu* „filioque" în Biserica Persiei, fiind probabil ambele versiuni proprii acestei Biserici?:**

„*Nota* [2,] p. 15: Ein anderes Symbolum bey Lamy mit dem filioque. Vielleicht ist dasselbe das autochton persische, dem diese zur Annahme des Nicaenums berufene Syn. d. nicaen. Symbolum an die Seite gestellt hätte."[166] Lucrurile legate de purcederea Sfântului Duh și de la Fiul, *ex Filio*, le clarifică însă Chabot, pp. 262-263, nota nr. 5:

> **(5) Comme on devait s'y attendre il n'y a aucune trace de la mention de la procession du Saint-Esprit *ex Filio*, subrepticement introduite dans le symbole placé en tête des canons d'Isaac édités par Lamy (*Concilium Seleuciae* etc., 37-30), et qui diffère assez sensiblement du notre dans sa rédaction. On y lit:**
> **„Confitemur etiam Spiritum vivum et sanctum Paracletum vivum, qui *ex Patre et Filio"*. J'ai examiné de nouveau le manuscrit. Ces mots se trouvent réellment dans le texte, sans rature ni surcharge, de la même main que le reste. Le manuscrit n'est malheureusement pas daté. Toutefois l'écritnre dénote le IXe ou tout au moins le Xe siècle.**

Deosebire de număr și de numerotare a canoanelor lui Isaak I, între J. D. Mansi, J. B. Chabot și Oscar Braun

J. D. Mansi, în colecția *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, Op. cit., vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182 a prezentat un număr de 27 de canoane ale Sinodului Asirian de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, pe care Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, Op. cit., pp. 15-34, le-a reformulat, compilat și comprimat, reducându-le la un număr de 21.

Primul canon – după Mansi – se referă la obligația clerului de-a se ruga pentru stăpânirea de Stat, din Persia, pentru șahinșah și pentru principii de acolo, Mansi, III, col. 1167 și vol. VII, col 1181: In omnibus ecclesiis prius oratio & precatio & obsecratio & supplicatio offeratur coram Deo vivo & Sancto pro Regibus & Principibus, ut habitationem tranquillam & quietam habitemus cum tota sanctitate & justitia, & ipsi non excogitent cogitationem superbam & asperam adversus populum Dei.

Al doilea canon, după Mansi, vol III, col. 1167-1168 și vol. VII, col 1181-1182, prezintă textul *Simbolului de credință asirian*. Mansi dă două versiuni – cu același text – al simbolului de credință asirian și al celor 27 de canoane, pe care le menționează la o dată diferită, 410 și 405:

1. **anul 410, în vol III, col. 1167-1168, respectiv col. 1165-1174 ;**
2. **anul 405, în vol. VII, col. 1181-1182, respectiv col. 1182-1186 ;**

---

[166] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 15, nota 2. Th. J. LAMY, *Concilium Seleuciae…*, pp. 27-30. Mai vezi: Th. J. Lamy, *Dissertatio de Syrorum Fide et Disciplina in Re Eucharistica* (Syriac Studies Library) (Latin Edition) (Latin and Syriac Edition), 2012, 289 p., Gorgias Pr Llc; Bilingual Edition (8. Juni 2012), *Analecta Gorgiana*, 569.

Definiția credinței de către cei 318 Părinți

Canonul II: **Simbolul de credință, cu purcederea și de la Fiul (dar fără dogma filioque), „formulat" de episcopii asirieni din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410,** ***către toți episcopii acestora*** **[adică persani, n.n.], definitivat pe baza unui text mai vechi, adaptat și diortosit de către părinții sinodali:**

a. [după Mansi, III] Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis[167]

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula superius, & inferius, & insuper fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.

Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos.

Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.

Ținând cont de formulare, „către toți episcopii acestora", deși la Sinodul din anul 410 au fost prezenți 40 de arhierei, ar însemna că au mai existat încă și alți episcopi asirieni, care n-au participat la lucrările sinodale.

b. [după Lamy, 410, canon 2] (T. J. Lamy, *Concilium Seleuciae et Ctesiphoni habitum...*, Op. cit., pp. 28, 30, 32, 34. Textul siriac se află la pp. 29, 31, 33.

2. Fides, quae definita fuit ab Episcopis Persidis. Credimus in unum Deum Patrem omnitenentem, qui per Filium suum fecit coelum et terram ; et per ipsum conditi sunt mundi, superior et inferior; per ipsum etiam resurrectionem fecit et gaudium universo mundo ; et in Filium ejus unicum ex eo genitum, hoc est ex essentia Patris sui, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum et non factum, consubstantialem Patri, qui propter nos homines per manus ejus creatos; et propter nostram salutem, descendit, et corpus induit, et homo factus est, et passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in coelum conseditque ad dextram Patris sui, et veniet judicare vivos et mortuos. Confitemur etiam Spiritum vivum et sanctum, Paracletum vivum, qui ex Padre et Filio in una Trinitate, in una essentia, in una voluntate, amplectentes fidem trecentorum decem et octo Episcoporum, quae definita fuit in urbe Nicaea. Haec est confessio nostra et fides nostra, quam accepimus a Sanctis Patribus nostris. Definitio quae constituta fuit a sancta synodo.

Canonul 3, de la Mansi, vol III, col. 1168-1169 și vol. VII, col 1181-1182, ar fi primul canon, după Oscar Braun (p. 17).

---

[167] **J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16.**

Cele 21 de canoane ale Sinodului de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, de Praznicul Epifaniei, 6 ianuarie

[după Chabot, Jean-Baptiste (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF)..., Op. cit., pp. 263-272. Chabot are aceeași listă cu ordinea canoanelor, pe care o întâlnim și la Oscar Braun]

***Sinodul a început în data de 6 ianuarie, de* Crăciun și Epifanie*, prelungindu-se până la* Pași.**

1. *Despre alegerea și despre rânduiala* [liturgică, n.n.], *după care episcopii trebuie să primească punerea mâinilor* (hirotonia întru arhiereu).

1. Canon, după Oscar Braun, p. 16 și după Chabot, p. 263[168] și al treilea la Mansi, decide modul în care trebuie să decurgă alegerile și ordinea, de la hirotonia episcopilor asirieni. *Compară cu Canonul 4 de la Niceea, 325.*[169] Chiar și după hirotonie, episcopul încă nu poate exercita funcțiunile arhierești, înainte ca această putere să i se dea de către catolicos, prin confirmarea sau *perfectarea*, „perfectio" de către catolicos, mai târziu catolicos-patriarh. Această „perfectare" consta într-o repetare cel puțin parțială a rânduielii de la hirotonia arhiereului, de către catolicos. Ritul acestei repetări parțiale a hirotonirii arhiereului, de către catolicos este descris de Assemani, *Bibl. Or*., III, partea II, p. 702; cf. *Codex liturg*., t. XIII, p. 78 (aluzie și la canonul 4, Niceea, 325).

2. Canon la O. Braun, p. 17 și Chabot, pp. 263-264 și al patrulea, la Mansi decide privitor la eunucii care se automutilează și se castrează. *Compară cu canonul 1, Niceea*. *Despre eunucii care se automutilează, prin tăierea sau distrugerea membrului lor.*

3. Canon, după O. Braun, p. 17 și Chabot, p. 264 și al cincilea, după Mansi, interzice clericilor să aibă muieri țiitoare (menajere, găzdoaie, concubine, n.n.). *Compară cu canonul 3, de la Niceea*. *Despre cele „subintroductæ"* (extraneæ)*, care nu mai au voie să locuiască cu clerul, după cum era mai înainte obiceiul.*

4. Canon, după O. Braun, p. 18 și Chabot, p. 264 și al șaselea, după Mansi, despre osândirea dobânzii și a cametei. *Compară cu canonul 17, de la Niceea*.

5. Canon, după O. Braun, p. 18 și Chabot, p. 264 și șapte, după Mansi, condamnă pe cei care se ocupă cu ghicitul, vrăjitoria, descântatul și exorcisme.

6. Canon, după O. Braun, pp. 18-19 și Chabot 264-265 și al optulea, după Mansi, decide referitor la timpul, locul și motivele pentru care poate fi convocat un sinod sau adunare bisericească. *Compară cu canonul 5 de la Niceea*. Sinodul trebuie să se țină tot la doi ani, dacă șahinșahul este în capitală și convocarea o face arhimitropolitul de Kōkē (suburbia orașului Ktesiphon, unde era *complexul patriarhal* (catedrala, palatul reședinței și clădirile administrative și alte anexe), la O. Braun, p. 18, nota 4), împreună cu Arhiepiscopul de Usharam.
Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale...*, p. 265, nota 1, precizează că: L'église de Kòkê était la résidence officielle du catholicos. Ce nom, désignait l'ancienne ville qui fut restaurée par Seleucus Nicator, et appelée, de son nom, Séleucie. Cf. Assemani, *Bibl. or*., III, part. II, p. 263. L'apôtre Mari passait, dans la tradition orientale, pour avoir fondé ce siège. Cf. Abbeloos, *Acta S. Maris*, p. 86.

7. Canon, după O. Braun, p. 19 și Chabot, p. 265 și al nouălea, după Mansi, despre casa destinată primirii străinilor și a săracilor în azilele creștine – φιλοξενία – care să se facă numai prin scrisori de recomandare, de la episcopi, horepiscopi și prezbiteri din jur, *vezi canonul 7, al Sinodului al patrulea, din Antiohia, din anul 341*.

---

[168] Chabot, Jean-Baptiste (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF)..., p. 263.
[169] Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, pp. 51-64.

8. Canon, după O. Braun, p. 19 și Chabot, p. 265 și al zecelea, după Mansi, reglează modul de comportare al clerului, la pomana de după înmormântare, la *comând* sau comândare (de la commando-are, a da masă), să mănânce cumpătat și să nu ia nimic la pachet. Canonul XI, din Mansi, lipsește la O. Braun

9. Canon, după O Braun, p. 20 și Chabot, p. 265 și al doisprezecelea, după Mansi, privește modul de cinstire a duminecii, cu celebrarea rânduielilor liturgice prevăzute. *Vezi și canoanele 12, 13 și 16, a lui Timotei Alexandrinul † 385*. Trebuie citită Sfânta Evanghelie, alături de celelalte lecturi biblice, iar Cuvântul Domnului să fie propovăduit până la ceasul al treilea ori al patrulea (Utrenia) și că trebuie să se celebreze și Sfânta Jertfă (*Qurbana* sau Liturghia asiriană).

10. Canon, după O. Braun, p. 20 și Chabot, p. 266 și al treisprezecelea, după Mansi, cere ca fiecare „episcop mitropolitan" (mitropolit) să aibă un exemplar cu textul acestor canoane, (din anul 410, n.n.), la care să gândească și după care să se conducă cuviincios, în conformitate cu măsurile luate (de Sinod, n.n.), privitor la respectarea lor.

11. Canon, după O. Braun, p. 20 și după Chabot, p. 266, interzice punerea mâinilor (hirotonia unui episcop), de către un singur arhiereu (*compară cu 4 Niceea*) și nici preoților și diaconilor suspendați de episcopul lor. Episcopul să nu se amestece în problemele altui episcop. Preoții și diaconii suspendați sau aflați „de canon" și dacă se revoltă contra propriului lor episcop, să nu fie primiți nici de ceilalți episcopi în eparhiile lor (*compară cu canonul 6 Constantinopol, 381, Sin. II Ec.*).

12. Canon, după O Braun, p. 21 și după Chabot, p. 266, trasează cinstea care se cuvine acordată Catolicosului de pe scaunul Seleucia-Ktesiphon și a urmașilor lui, până la parusie și de obligația episcopilor de-a face ascultare față de Întâistătătorul (Iazelihul), din Seleucia-Ktesiphon, numit în canonul XII: *episcop, catolicos, arhiepiscop, mitropolit*, privind toate deciziile și ordinele pe care le va da tuturor sufraganilor săi. *Compară cu canonul 7, de la Niceea*.

13. Canon, după O. Braun, pp. 21-22 și Chabot, pp. 266-267, cu valoare liturgică și calendaristică, privitor la sărbătorile dedicate Mântuitorului Iisus Hristos, pe care diaconul din fiecare oraș va trebui să le vestească din timp, cu lecturile biblice de rigoare. Sfânta Jertfă – Qurbana – să se săvârșească în fiecare biserică, pe un singur altar și nu în casele particulare [=*domus ecclesiae*, n.n.]. Sărbătorile Epifaniei și ale Sfintelor Paști, să fie ținute peste tot la aceeași zi, după cum va rândui Catolicosul din Seleucia-Ktesiphon. Cel ce va îndrăzni să sărbătorească în biserica lui Crăciunul și Marea Zi a Paștilor în dezacord cu Biserica Apuseană și Răsăriteană, să fie alungat și suspendat din toate funcțiile bisericești.

Din textul canonului reiese că Sărbătoarea Nașterii Domnului nu a fost despărțită de aceea a Epifaniei – pe 6 ianuarie – după cum este până astăzi rânduiala în calendarul Bisericilor Siriene.

14. Canon, după O. Braun, p. 22 și Chabot, p. 267 și al șaisprezecelea, după Mansi, dispune ca un episcop eparhiot să aibă numai un singur *horepiscop*, nu mai mulți. Chabot precizează la p. 267, nota 3, că și canoanele arabe prevăd același lucru.

15. Canon, după O. Braun, pp. 22-25 și Chabot, pp. 267-269 și al paisprezecelea, după Mansi, decide privitor la alegerea arhidiaconului și atribuțiile funcției lui, a economului și de corectare a abaterilor clerului din biserica episcopală ale acestuia, cele caritative și de organizare hebdamodală (=săptămânală), la catedrala eparhială. Să fie bine instruit în vorbă, în scris și în doctrină, iar duminica să facă vestirile de pe amvon, în prezența episcopului, el va rândui locul preoților la altar, cu un cuvânt el era „chip vlădicesc", adică „mâna dreaptă a acestuia", și un fel de *cleric-ceremonial* al acestuia la slujbele arhierești.

16. Canon, după O. Braun, p. 25 și Chabot, pp. 269 și 24, 25, 26, 27, după Mansi, decide privitor la condițiile, ordinea și rânduiala clericilor, care urmează să fie hirotoniți, după ce împlinesc vârsta de 30 de ani. *Cei care nu cunoșteau Psaltirea în limba siriacă pe de rost, nu puteau fi admiși la hirotonie, nici măcar pentru hirotesirea de ipodiacon*. Sinodul intenționa prin acest canon să pună capăt situației haotice, legate de hirotonia clerului, de lipsa lui de pregătire teoretică și de disciplină.

17. Canon, după O. Braun, p. 26 și Chabot, pp. 269-270, *compară cu canoanele 23 și 27, după Mansi*, fixează o înțelegere, între episcopii participanți la Sinod, să vegheze asupra modului în care aceste canoane sunt respectate și aplicate și să pedepsească pe cei care le-ar ignora, încălca sau persifla. Canonul pronunță blesteme grele și anateme.

18. Canon, după Braun, p. 27 și Chabot, p. 270, compară cu canonul 27, la Mansi, privind întâietatea, rangul și cinstea care se cuvine mitropolitului, din partea episcopilor săi sufragani, a preoților și a diaconilor, cu drepturile și obligațiile care decurg din aceste prerogative.

19. Canon, după O. Braun, p. 28 și Chabot, p. 271, privind modul de comportare al mitropoliților și al episcopilor, între ei. Mitropolitul nu are ce căuta într-o eparhie sufragană, fără înștiințarea și aprobarea episcopului locului. Și în cazuri de conflict sau abuzuri, mitropolitul trebuie să folosească un stil de procedură irenic – *sinodal* – și să ceară și mijlocirea Catolicosului de la Seleucia-Ktesiphon. Să n-aibă atitudine tiranică sau lipsă de respect, față de confratele său în episcopat.

20. Canon, după O. Braun, p. 28 și Chabot, p 271, privind obligația mitropolitului de-a veghea asupra modului și a ordinii canonice după care se fac alegerile de episcopi și hirotonia acestora. Dacă un episcop moare, atunci mitropolitul trebuie să-i convoace pe ceilalți episcopi sufragani și să-l confirme pe noul episcop, pe care cetatea (eparhia) îl dorește și după hirotonia întru arhiereu, îi dă *gramata*, cu care se prezintă apoi la catolicos, unde este confirmat și „perfectat", de către acesta, împreună cu instrucțiunile arhierești de rigoare. Abia după aceste forme canonice, noul episcop poate să-și exerseze puterea arhierească. În afara acestor atribuții, mitropolitul n-are nici o putere asupra episcopului sufragan și nici nu are voie să-l oblige la ceva dări, în cazul în care, cel dintâi ar fi zgârcit și lacom.

Astfel, începând cu secolul al II-lea, când mărindu-se numărul creștinilor, conducerea „colegială" a comunităților creștine, prin intermediul „presbyterilor", ιερεύς, ca noțiune generală, avea nevoie de structuri mai bine conturate, nu numai din punct de vedere liturgic, ci și disciplinar sau canonic, ducând la diferențierea acestora, în „prezbyter preot" ιερεύς și „arhipresbyter – arhiervs", ἀρχιερεὺς, adică „mare preot", sacerdos magnus sau pur și simplu „episkopos" – episcopus – Επίσκοπος, adică administrator, director sau supervisor, dacă-i urmărim sensul etimologic în greacă, din επισκέπτομαι – a observa, a supraveghea, a vizita. *Vezi diferența dintre* PUTERE *și* HAR:

În felul acesta „successio apostolorum" a primit o nouă dimensiune, marcată de „auctoritas" și „dignitas". *Actoritas* era puterea conducătoare și canonică, iar *dignitas* era autoritatea sacrală și învățătorească sau *puterea* și *harul*. Prima este de ordin canonic, a doua este de ordin sacramental. Fiecare ἀρχιερεὺς contând ca urmaș al Apostolilor, cunoscând chiar și șirul – genealogia – antecesorilor, adică al celor care i-au hirotonit ori *și-au pus mâinile* peste ei. Exemplul clasic rămâne Sf. Ignațiu al Antiohiei (35-107), la care se poate constata aproape o „autoritate monarhică", cu o foarte clară putere sfințitoare, învățătorească și conducătoare.

21. Canon, după O. Braun, pp. 28-29 și Chabot, pp. 271-272, privind rangul și cinstirea, care se cuvine *hyparhiilor* (arhieparhiilor) și scaunelor mitropolitane. Textul canonului 21 se păstrează doar fragmentar. În acest canon s-au stabilit ordinea eparhiilor în *Catolicosatul Asirian*, cu șase mitropolii în întreaga Biserică și cu eparhiile lor sufragane, în rangul și ordinea următoare: 1.Arhimitropolia (Catolicosatul) din capitală – Seleucia-Ktesiphon; 2. Mitropolia Beth Lapat (Gundeshapur)[170]; 3. Mitropolia Nisibis; 4. Mitropolia Prat de Maișan (Basra); 5. Mitropolia Arbela și Karka; 6. Mitropolia Karka d-Beth Slokh (Kirkuk). Fiecărui episcop eparhiot i se admite un horepiscop ca *vizitator* în eparhie și un arhidiacon la centrul eparhial și la Biserica episcopală.
La sfârșit apar semnăturile episcopilor participanți la sinod, Mar Isaak și încă 37 de ierarhi.

[170] În siriacă: BĒṮ LAPAṬ, adică numele pentru Vēh Antiōk Šāpūr, adică Gondēšāpūr, în limba persană pahlavi, oraș extins sau refondat, prin anul 260, de către Șahinșahul Šāpūr I (240-270), în Ḵūzestān (Persia), unde a fost în captivitate și a fost torturat și executat Valerian (253-260), după pierderea bătăliei de la Edessa și după capturarea armatei sale [Lactantius, *De Mortibus Persecutorum*, V.]

II. Sinodul Asirian din timpul Catolicosului Mar Yahballaha I sau Joalaha I (415-420) [*al XVII-lea „Patriarh”*], din anul 420

Yahballaha I *Iazelih-Catolicos*, cu scaunul la Seleucia-Ktesiphon și în anul 21 de domnie al Șahinșahului Yazdegerd I (399-420/1). Chabot, Jean-Baptiste, *Synodicon orientale*…, pp. 276-284: sous l'administration du pontificat béni de l'honorable et grand élu de Dieu, Mar Yahbalaha évêque, catholicos et archevêque de l'Orient; en la cinquième année de son principat; (Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 276-298); Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1111-1112; O. Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale*..., pp. 35-44.

Sinodul n-a dat canoane.

Titulatura și extinderea de jurisdicție teritorială a membrilor sinodului:

Sinodul lui Mar Yahballaha Iazelih, [*împreună cu mitropoliții și episcopii*, n.n.], de Beth Laphaț,[171] de Nisibis, al Persiei, Armeniei, de Pherat de Maišan, de Ḥedayab, de Beit Garmai, de Gourzan, de beit Madayè, de Aran, de Abbašar, de Adorbìgan, de Ìles, de Ișțar, de Karka, de Arzòn, de Šouš, de Šoùšter, de Belašphar, de Dasquarta, de Zabè, de Pèròz-Šabour, de Dargerd?, de Beit Darayé, de Šabour-Kouast, de Ardašìr-Pharìnd, de Beit Šabour, de Çaimarat.

Sinodalii s-au adunat la Beht Ardasir, unde se afla și Șahinșahul și Iazelihul Mar Yahballaha I, iar lucrările s-au desfășurat la Seleucia-Ktesiphon, după ce Împăratul Teodosie II cel Tânăr l-a trimis pe Mar Acaciu, Episcop Asirian de Amid (Amida, Dyarbakir, Omid, Turcia), legat imperial, pe lângă Yazdegerd I. Cu această ocazie, sinodalii i-au prezentat Iazelihului Mar Yahballaha I și lui Mar Acaciu o scrisoare festivă de felicitare, privitor la activitatea lor de legați imperiali, primul la Constantinopol (prin anul 417-418 și al doilea la Seleucia-Ktesiphon, prin anul 419-420 (Chabot, *Synodicon orientale*, p. 277, nota 2), scrisoare prin care confirmau deciziile sinodale asiriene anterioare – din anul 410 – dar și sinoadele ținute pe teritoriul Imperiului Roman (recte Bizantin), începând cu cel de la Niceea, al „celor 318 de părinți”, dar au fost receptate și canoanele sinoadelor de la Ancyra, de la Neocezareea, de la Gangra, de la Antiohia și de la Laodiceea, în Frigia. Părinții sinodali – mai scriau ei – se străduiesc să păstreze credința curată, cu adevărurile „insondable” (de nepătruns) ale Sfintei Treimi, pentru ca autoritatea Preoției să poată fi păstrată neatinsă și în disciplina de reformă canonică, sub adumbrirea Sfântului Duh. O reformă reușită nu poate avea loc, fără o uniformizare a deciziilor din întreaga Biserică, din răsărit și din apus (din ambele imperii). De aceea, părinții sinodali cer din partea celor doi *legați imperiali* să se poată împărtăși de aceeași credință și de aceleași rânduieli canonice și liturgice, care s-au decis și hotărât prin sinoadele ținute în Imperiul Roman (recte Bizantin), adică la Apus de Persia. Iazelihul Yahballaha I – devenit Catolicos de Seleucia-Ktesiphon – în cuvântarea de încheiere a lucrărilor Sinodului i-a felicitat pe sinodali, pentru gândurile luminate de Duhul Sfânt, privitor la adoptarea deciziilor sinodale și a canoanelor sinoadelor ținute pe teritoriul Imperiului Roman, promițând că el va fi cel dintâi, care va stimula și va susține această acțiune și nimeni, din Biserica Asiriană, să nu cuteze să facă altfel.

Despre Mar Acaciu, R. Rus scrie că s-a distins și prin ajutorul dat prizonierilor sau captivilor persani, din Imperiul Roman, pe care i-a răscumpărat cu banii procurați din vinderea odoarelor liturgice, din bisericile sale, redându-i familiilor lor (*Dicționar...*, Op. cit., p. 5).

La sfârșit apar semnăturile episcopilor* (12, cu a catolicosului și a lui Mar Acaciu etc.), *participanți la sinod.

---

[171] Greșeală făcută de notarul sau *copistul sinodal*, care în viteză scriind, n-a menționat Seleucia-Ktesiphon, cum era corect, ci Beit Laphaț, Chabot, p. 276, nota 1.

Date succinte, privitoare la Catolicosul Yahballaha I oferă iacobitul Grigorie Bar Hebraeus, în lucrarea sa *Cronica Ecleziastică*, formată din trei părți, dintre care partea a doua și a treia cuprinde date privitoare la *istoria bisericească a iacobiților și a nestorienilor*:[172]

Sectio posterior seriem exhibet pontificium Orientis. Incipit a Thoma apostolo, ejusque discipulis Adaeo et Aghaeo, et patriarchas seu catholicos Chaldeorum continua serie recenset usque ad tempus, quo sub finem saeculi v. Nestorianismus stabilitus fuit in Perside.

Hinc porro opus complectitur duas series: catholicorum sive primatum Nestorianorum unam, alteram vero maphrianorum Jacobitarum, quorum initium ducit, juxta Barhebraeum, Achundemes anno 559 a Jacobo Baradaeo ordinatus.

[Bar Hebraeus Gregorii Barhebraei Chronicon ecclesiasticum quod e codice musei Britannici descriptum conjuncta opera ediderunt, latinitate donarunt annotationibusque theologicis, historicis, geographicis et archaeologicis illustrarunt Joannes Baptista Abbeloos et Thomas Josephus Lamy; 1 et 2, Lovanii, Car. Peeters, 1872], *Praefatio*, p. XXII.

---

[172] ***Gregorii Barhebr/ei Chronicon Ecclesiasticum*, quod E codice Musei Britanici descriptum conjuncta opera ediderunt, latinitate donarunt annotationibusque theologis, historicis, geographicis et archeologicis illustrarunt Joannes Baptista Abbeloos... et Thomas Josephus Lamy..., Tomus I, Lovanii, Excuderat Car. Peeters, 1872, p. XXII.**

III. Sinodul asirian, (al treilea Sinod Asirian, din anul 424), în timpul Mar Dadișo I sau Dadișu I (421-456) [*al XX-lea „Patriarh”*]

Autocefalia Bisericii Asiriene de Răsărit, din anul 424, determinată de decizia sinodală de anulare a dreptului de apel al episcopilor, la Tronul Antiohiei

devenit Catolicos de Seleucia-Ktesiphon), privind repunerea lui în scaun, după ce a fost eliberat din închisoare, în anul 422/3, de către Șahinșahul Bahram V sau Waran V (421-438) [Chabot, pp. 285-298; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1113-1114, Oscar Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale...*, pp. 44-59].

Sinodul n-a dat canoane.

Soarta creștinilor în Persia s-a schimbat în bine, după tratatul de pace, încheiat între Împăratul Teodosie II, din anul 422, iar la rugămintea *Legatului* bizantin, Șahinșahul Bahram V l-a eliberat pe Iazelihul Dadișo I. După eliberarea din închisoare, Mar Dadișo I, fiind monah, a revenit la Mănăstirea sa de metanie, numită a „Lemnului din Arca lui Noe”, de pe Muntele Kardū, azi Cudi Dağı, Provincia Şırnak, în sud-estul Turciei, la granița cu Irakul și Siria, cu intenția de-a se retrage din scaun.[173]

Sinodul s-a ținut la Markabta des Țayyayé, în nordul Libanului, la care au participat cei șase mitropoliți și alți 31 de episcopi, care l-au determinat pe Dadișo I să renunțe la paretisis, ἡ παραίτησις, numindu-l „Mare căpetenie (*Iazelih*, n.n.) a episcopilor și regent al întregii creștinătăți din Răsărit”.[174]

Cei 36 de participanți la Sinodul de la Markabta, alături de Dadișo I, au fost: Agapeta, Mitropolit de Beit Lapat, Hosa, Mitropolit de Nisibis, Zabda, Mitropolit de Pherat, Daniyel, Mitropolit de Arbil, Aqbalaha, Mitropolit Karka Beit Selûk, Yazdad, Episcop de Rew-Ardasir, Milis, Episcop de Qardo, Abdiso, Episcop de Sostera, Daniyel, Episcop de Arzon, Sem'on, Episcop de Hirta a Arabilor, Abraham, Episcop de Rima, Yohanan, Episcop de Nhargor, Narsa, Episcop de Karka (de Maisan), Narsa, Episcop de Ra(dan)i, Mari, Episcop de Kaskar, Bata, Episcop de Lasom, Yausep, Episcop de Harbgelal, Yohanan, Episcop de Austan Arzon, Milis, Episcop de Sostera, Barsaba, Episcop Marw, Yazdwi, Episcop de Haryo, Aprid, Episcop de Segistan, Dawid, Episcop de Abrasahar, Domat, Episcop de Sawita dGorgan, Dawid, Episcop de Rai, Adai, Episcop de Ariwan-ul Dinafară, Sasar, Episcop de Beit Daraye, Atiq, Episcop de Beit Moksaye, Artasahar, Episcop de Armenia, Qiris, Episcop de Dasen, Mara, Episcop de Beit Bagas, Aprahat, Episcop de Isfahan, Ar daq, Episcop de Maskna din Qurad, Yazdwi, Episcop de Istahar, Yohanan, Episcop de Mazon, și Hatta, Episcop (al închisorii din) de Sebita de Balaspar (Chabot, p. 285).

Părinții sinodali au formulat o scrisoare, înmânată apoi Catolicosului, prin care-i cereau să revină în scaun. Mar Dadișo I acceptă, după care se ridică și în fața celor prezenți aruncă anatema asupra celorlalți episcopi asirieni, care refuză să-l recunoască pe Catolicos, ca întâistătător al Bisericii Mame din Seleucia-Ktesiphon, precum și asupra tuturor ereticilor, rebelilor și delicvenților, acelora care refuză ascultarea, condamnați și de predecesorii lui în scaun, Mar Isaak și Mar Yahballaha I și de sinoadele acestora. Acesta a fost primul act săvârșit de Mar Dadișo I, după revenirea în scaun. Între episcopii din opoziție, Mar Dadișo I (421-456) îi menționează pe: Bațai de Hormizd-Ardașir, Bar Șabta de Șuș, Zebida de Zabe, Qisa de Qoeni, Șarbil de Dasqarta din Malka,

---

[173] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 45.

[174] Ibidem. Vezi aceeași afirmație și la Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, pp. 23-24. Compară cu Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 285-286.

Abner de Kaşkar, Solomon de Nouhandra, Bar Haile de Tahar, Berikoi de Belaşphar, Pharboekt de Ardaşir-kourrah, Yzedboezed de Darabgerd etc. (Chabot, p. 287). Aceşti episcopi au şi fost depuşi din treaptă încă de Mar Dadişo I, dar şi de predecesorii acestuia, de Isaak I şi Yahballaha I, motiv pentru care au şi apelat la Tronul Antiohiei. Detenţia lui Dadişo I este rezultatul intrigilor şi a pârilor episcopilor din opoziţie, la Curtea Imperială a şahinşahului (Chabot, p. 288).

O foarte importantă decizie luată la acest sinod, din anul 424, a fost *anularea dreptului de apel al episcopilor la Tronul Antiohiei*, care însemna *de jure* şi *de facto, declararea autocefaliei şi independenţa de Edessa a Bisericii Asiriene de Răsărit*.

Anularea dreptului de apel al episcopilor asirieni, la tronul Antiohiei, noi considerăm că a fost decisă de catolicos şi de către episcopii sinodali, în primul rând pentru a dizolva opoziţia episcopilor, care refuzau autoritatea Bisericii din Seleucia-Ktesiphon şi pentru a le descuraja preocupările de reclamagii şi rebeli. În altă ordine de idei, Patriarhul Antiohiei şi aparatul său administrativ, aflându-se pe teritoriul Imperiului Bizantin (Roman, pentru asirieni!), nu putea să verifice şi să judece în mod obiectiv acuzele pro şi contra, pe care le primea, pentru că ele veneau din Imperiul Persan vecin şi lipsea posibilitatea de control, pe care o împiedicau chiar şi autorităţile de Stat persane.

Urmarea anulării dreptului de apel al Bisericii Persiei, la Tronul Antiohiei, însemna din punct de vedere canonic şi declararea autocefaliei acesteia, iar Dadişo I a fost ales de întreg sinodul din anul 424 *Catolicos* al Bisericii Asiriene.[175]

> **Oscar Braun, pp. 48-49, redă modul în care s-au coalizat episcopii rebeli, împotriva lui Dadişo I, cum l-au reclamat, în scris, aducându-i tot felul de acuze nefondate: că acum nu se mai pot plânge la „patriarhul apusean", adică al Antiohiei, iar judecata sinodală de la Seleucia-Ktesiphon este nedreaptă (vezi şi *Chabot, p. 296*); că au fost destituiţi din funcţie şi depuşi din treaptă pe nedrept, atât de el, cât şi de Isaak I şi de Yahballaha I; că şi Dadişo I şi predecesorii săi sunt nedrepţi; că ei nu se simt vinovaţi de nimic şi nu acceptă destituirea din funcţii şi depunerea din treaptă; că Dadişo I n-a obţinut Catolicosatul în mod canonic şi pe căi cinstite; că cinsteşte focul şi apa (ca zoroastrienii) şi se îndepărtează de toate practicile creştine; că dă bani cu camătă; că pradă bisericile şi mănăstirile; că este simoniac şi nu hirotoneşte decât pe bani sau în urma primirii de cadouri; că este un înşelător şi nu ştie nici măcar să citească Sfânta Scriptură; că toate persecuţiile din imperiu, declanşate împotriva creştinilor se datorează acuzelor lui, adresate autorităţilor de Stat etc.**

În faţa acestor acuze, Dadişo I a devenit foarte tulburat şi consternat, dar la rugămintea episcopilor a promis că-i va ierta pe cei care se căiesc, se îndreaptă şi-şi retrag lista cu acuzele făcute, mergând până la ridicarea caterisirii şi a celorlalte pedepse canonice. Abia, dacă vor face penitenţă şi se vor căi, episcopii şi restul clerului caterisit vor avea dreptul să asiste la Sfânta Liturghie, dar numai ca mirenii şi împreună cu aceştia, şi tot în aceleaşi condiţii vor putea fi primiţi şi la împărtăşanie. (*Chabot, p. 295*)

Pe de altă parte, acest sinod a constituit şi preludiul schismei şi sciziunii, provocate de respingerea Sinodului al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431, la care n-a participat niciun episcop din Persia. Abia în anul 484, la Sinodul din Bēth Lapat şi în anul 486, la cel din Seleucia-Ktesiphon, Biserica Persiei a adoptat oficial nu *Nestorianismul*, ci teologia lui Teodor de Mopsuestia, ca urmare a implicării lui Barsauma, Mitropolit de Nisibis (c. 400-495, *din 435*).[176] Asirienii interpretau noţiunea de „ortodoxă", ca fidelitate faţă de învăţătura lui Teodor, episcop de Mopsuestia, în Cilicia (392-428), considerat de aceştia ca fiind cel mai bun „interpret" [*exeget*] al Bibliei.[177] Centrul Bisericii Asiriene a rămas la Seleucia-Ktesiphon şi după anul 431, până în anul c. 780.

Lista cu semnăturile episcopilor participanţi la sinod este dată la începutul textului de prezentare a acestuia: Mar Dadişo şi încă 35 de ierarhi.

---

175 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 88.

176 La peste 80 de ani, Barsauma – fiind şi Mitropolit de Nisibis, din 435 - s-a căsătorit cu Mamai, o călugăriţă asiriană, care a părăsit monahismul: Friedrich Wilhelm Bautz: *Barsumas* (Bar Sauma). In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm, 1975. 2., unveränderte Auflage Hamm 1990, col. 383.
Barsauma *of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*, by Stephen GERO, Lovanii, in Aedibus E. Peeters, 1981, 124 p., passim [*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, editum consilio Universitatis Catholicae Americanae et Universitatis Catholicae Lovaniensis (Leuven), vol. 426. Subsidia, Tomus 63].
Vezi şi: https://de.wikipedia.org/wiki/Barsauma_von_Nisibis.

177 E. Amann, «La doctrine christologique de Théodore de Mopsueste», în *Recherche de sciences religieuses* 14 (1934), pp. 161-190.

IV. Sinodul lui Mar Acaciu (484/5-496) [*al XXII-lea Patriarh*], din anii 484-486, cu *trei* canoane

[Oscar Braun *Das Buch der Synhodos…*, Op. cit., pp. 59-73, mai ales pp. 65-66, nota 5; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1114-1115; Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 299-309], în textul dedicat *Sinodului al patrulea*, din 484-486, de fapt se reunesc patru sinoade, cu legătură și continuitate între ele:[178]

a. Sinodul schismatic asirian, al lui Barsauma, april, 484, de la Beth Lapat (azi, Gundishapur, în sud-vestul Iranului);
b. Sinodul împăcării, de la Bēth ʿAdrai sau ʿAdri (aproape de Ninive), din anul 485, luna august;
c. al doilea Sinod, de la Bēth ʿAdrai, din septembrie 485, când va fi anunțat și al patrulea, de la Seleucia-Ktesiphon;
d. al patrulea Sinod, din februarie 486, de la Seleucia-Ktesiphon.

Importanța dogmatică a acestui sinod se referea la Întruparea Mântuitorului, cu păstrarea celor două naturi: divină și umană; „nimeni dintre noi nu trebuie să îndrăznească o amestecare, o unire și o confuzie, între diversitatea acestor naturi...". „Personne de nous ne doit oser introduire le mélange, la commixtion ou la confusion entre les diversités de ces deux natures[179]; mais la divinité demeurant et persistant dans ses propriété et l'humanité dans les siennes, nous réunissons en seule majesté et en une seule adoration les diversités des natures, à cause de la cohésion parfaite et indissoluble de la divinité avec l'humanité.", cu referire la monofiziți și reprezentând o confirmare indirectă a deciziilor de la Calcedon, din anul 451.[180]

> **„Et si quelqu'un pense ou enseigne aux autres que la passion ou le changement est inhérent à la divinité de Notre-Seigneur, et s'il ne conserve pas, relativement à l'unité de personne de Notre-Seigneur, la confession d'un Dieu parfait et d'un homme parfait, que celui-là soit anathème." [181]**
>
> **„Iar dacă cineva crede sau îi învață pe alții că patima sau schimbarea este inerentă divinității Domnului nostru și dacă nu păstrează, în raport cu unitatea de persoană a Domnului nostru, mărturisirea unui Dumnezeu desăvârșit și a unui om desăvârșit, aceluia anatema să fie."**

Sinoadele au avut loc în timpul păstoririi Catolicoșilor Mar Babovei sau Babvahi (457-484) și Mar Acacius[182] sau Aquaq (485-496), privind adoptarea Nestorianismului, *recte* a teologiei lui Teodor de Mopsuestia, pentru că opera lui Nestorie a fost distrusă, din ordinul lui Teodosie II; conflictele dintre Babovei și Barsauma Mitropolit de Nisibis [devenit și adept al monofiziților], precum și dintre acesta din urmă și Acacius etc.;

---

[178] Compară cu vol.: *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, Istina 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris, 1995, 160 p. [Textes extraits du Nº 1, 1995 de la revue „Istina"].
Vezi și: Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II.

[179] Această afirmație doctrinară calcedoniană este urmată de o aserțiune strict nestoriană: „însă divintatea se sălășluiește și stăruie în atributele sale, iar omenitatea în ale sale; noi reunim într-o singură slăvire și într-o singură adorare diversele firi, datorită coeziunii desăvârșite și indisolubile a divinității cu umanitatea".

[180] Text sinodal reprodus în 1994, de către Mar Bawai Soro, „Appendice: Synodes de l'Église de l'Orient. Confessions de foi christologique", în vol.: *La Tradition Syriaque*..., p. 16. Traducerea în limba franceză a acestor texte este reprodusă după cea făcută de J.-B. Chabot, în *Synodicon Orientale*, Paris, 1902, în ciuda faptului că această traducere este supusă criticii, fiind considerată depășită, mai ales în ce privește terminologia.

[181] *Ibidem*.

[182] Acacius a fost înrudit cu Babovei: Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 59.

I – 484, aprilie, Bēth Lapat, al lui Barsauma

Actele Sinodului de la Bēth Lapat, din anul 484, nu s-au păstrat, cu excepția unor mici fragmente, cu câteva canoane, împotriva simoniei, a modului de cumpărare a feluritelor demnități în Biserică, a hirotonirii nevalide etc. Aceste canoane reflectau starea de decadență și tot felul de abuzuri, din timpul păstoririi Catolicosului Mar Babovei. Nu numai actele sinodale, din anul 484, dar nici Sinodul însuși, n-a găsit consemnare în colecțiile sinodale ale Bisericii Asiriene. Deciziile acestui sinod din anul 484 au fost anulate de Barsauma, în anul 485, la Bēth ʿAdrai.[183]

Sinodul Asirian schismatic sau *Sinodul lui Barsauma*, Mitropolit de Nisibis (c. 400-495, *din 435*), ținut în anul 484, în Beit Laphat (azi, Gundischapur, în sud-vestul Iranului), cu patru scrisori și alte două epistole anexate: O. Braun, pp. 74-83. Chabot, p 525-539:

***Prima scrisoare* era adresată Catolicosului-Patriarh Mar Babai I (497-502), prin care Barsauma se arată mulțumit de faptul că episcopii pot avea acum acces la toate Sfintele Taine, adică și la aceea a Nunții și își retrage părerile negative, pe care le-a exprimat despre Întâistătătorul lor Acaciu, la Bet Hūzāye, în Bet Lapat;**

***A doua scrisoare*, adresată Catolicosului Acaciu, conține date privind pustiirile făcute de arabii veniți din sud, care distrug satele și pășunile cu turmele lor de vite, la care se adaugă și o secetă mare, care durează deja de doi ani;**

***A treia scrisoare* este adresată tot Catolicosului Acaciu, prin care Barsauma se scuză pentru atitudinea necanonică, pe care a avut-o la Sinodul din Bet Lapat, în anul 484;**

***A patra scrisoare* este răspunsul lui Barsauma la scrisoarea lui Acaciu prin care-l asigură că nu se va mai opune la nici o decizie pe care Catolicosul o va lua în sinoade. Aceasta, mai cu seamă, din cauza preocupărilor de pace – Traktaton, Τρακτάτον (Πραγματεία) – ale bizantinilor cu Imperiul Persan, motiv pentru care el nu poate părăsi Nisibis, aflat la granița dintre cele două imperii;**

***A cincea scrisoare* a lui Barsauma, din Nisibis, către Acaciu, prin care își exprimă bucuria împăcării cu acesta;**

***A șasea scrisoare* este un text de mulțumire către Acaciu, pentru efortul de-a păstra „Ortodoxia”(?) în Biserica Asiriană;**

În plus, Barsauma promite în ultima scrisoare că-i va trimite lui Acaciu o *dajdie* de cincizeci de *Daraiken*, δαρεικός anual, nume de monedă persană de aur, în formă de bob mare de fasole, de c. 8,42 gr, derivată de la numele lui Darius cel Mare (522-486 î. Hr.).

Textul acestor scrisori este reprodus de Chabot, *Synodicon orientale*, în partea a treia a lucrării sale, cu anexa – Appendice au synode de Bar Çauma – de documente siriene și în traducere franceză, pp. 525-539. Aceleași texte, pot fi găsite și la Oscar Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale...*, pp. 75-83.

II – 485, august, Beit ʿEdrai, al lui Barsauma

Tot aici la la Bēth Adrai a avut loc și împăcarea dintre Barsauma și Acacius, când cel dintâi i-a recunoscut autoritatea de Iazelih sau Întâistătător-Catolicos-Patriarh al Bisericii Asiriene, iar Sinodul din Bēth Lapat, din anul 484 a fost declarat *nul* și *neavenit*. Aici trebuie cu multă atenție apreciate problemele. Deciziile sinodale dogmatice au rămas valabile, doar efectele certurilor dintre Barsauma și Acacius au fost anulate, având loc împăcarea dintre cei doi dușmani. Se păstrează șase scrisori ale lui Barsauma, către Acacius, în care cel dintâi regretă cele întâmplate la sinodul din 484, i se supune lui Acacius și vrea să aducă din nou pacea în Biserică, așa cum s-a și întâmplat la Bēth Adrai, în anul 485.[184] Numai că Barsauma a fost în conflict și mai mare cu predecesorul lui Acacius, cu Catolicosul Mar Babovei sau Babvahi (457-484) și spera ca el să-i urmeze în scaun. Cu toate acestea, Șahinșahul Balaș (484-488) l-a preferat pe Acacius (*Chabot, pp. 308-309*).

III – 485, septembrie, Beit Lapat, al lui Barsauma și anunțarea sinodului din anul 486

---

[183] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, pp. 31-32.
[184] *Ibidem*.

IV – 486, Seleucia-Ktesiphon, al lui Mar Acaciu

Oscar Braun și Chabot menționează trei canoane, care s-au dat la aceste sinoade, în anul 486, luna februarie, la Seleucia-Ktesiphon sau la Bēt Arāmāyē ori la Bētʽ Adrī, nu se știe sigur (vezi p. 65-66, nota 5, la O. Braun). Ele sunt prezentate și de Chabot, pp. 301-304.

1. Canon, în luna Šebat (februarie), 486, al doilea Sinod, pe care Oscar Braun îl identifică cu Sinodul din Bēt Arāmāyē, contra anahoreților sau pustnicilor din Bēt Arāmāyē, 485 și din împrejurimi, care umblă din loc în loc, și amăgesc lumea cu ereziile lor, abătându-i ca pentru un element negativ din cadrul Bisericii [*canon antimonahal*, după dorința Curții Imperiale persane] /

> **„... prin mărturisirea unei naturi Dumnezeiești, care este în cele trei persoane desăvârșite, a unei adevărate, eternă Treime a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, prin care s-a biruit păgânismul și Iudaismul a fost condamnat (=îndreptat)": / „... *einen* Bekenntnis der *einen* göttlicher Natur, welche ist in den drei vollkommenen Personen der einen wahren, ewigen Trinität des Vaters, Sohnes und h. Geistes, in welcher das Heidentum überwunden und das Judentum gerichtet ist." (*O. Braun, p. 67*).**
>
> **„Referitor la economia (pronia) Lui Hristos, credința noastră se întemeiază prin mărturisirea celor două Naturi, a Dumnezeirii și a Umanității și niciunul dintre noi nu cutează să introducă o amestecare, o micșorare sau o confundare, în diversitatea acestor două Naturi": / „Bezüglich der Oeconomie Christi bestehe unser Glaube in dem Bekenntnisse der zwei Naturen der Gottheit und Menschheit und niemand aus uns wage es, eine Mischung, Vermengung oder Verwirrung in die Verschiedenheit dieser beiden Naturen einzuführen." (*Ibidem, O. Braun*)./**

Călugării aceștia își pun numele după cel al Apostolilor și învață lucruri contrare Sfintei Scripturi și cu minciunile lor stârnesc nesiguranța credinței în sufletele credincioșilor; pentru a amăgi și mai mult lumea, umblă îmbrăcați în negru, predică disprețul față de căsătorie și propovăduiesc asceza și o viață austeră, cu reținere de la diferite mâncăruri și de la îmbrăcămintea de culoare albă.

2. Canonul al doilea, în continuarea celui dintâi, se referă la aceiași *călugări înșelători*, care prin subiectivismul lor de sfințenie, pustnicie și creștinism [= „Nasiräertums", naziriatul] superficial, devin urmași nedemni ai celor de dinainte, care pribegeau prin deșert, prin regiuni nelocuite și necultivate, departe de forfota și de gălăgia din lume, ca acolo să-l poată sluji și preamări pe Dumnezeu. Contra acestor anahoreți, Sinodul decide interdicția de-a umbla prin orașe și prin sate, unde există deja o structură ierarhică creștină, cu episcopi și preoți și nici de a locui acolo, cu scopul de a provoca certuri și dezbinare. Li se interzice și desfășurarea oricărei activități liturgice, prin orașe și prin sate: slujirea sfintei Liturghii – Qurbana – boteze, exorcisme etc. (O. Braun, pp. 67-68). Noi considerăm aceste două canoane și ca un preludiu la canonul al treilea, din anul 486, prin care se dorea reducerea influenței monahismului în Biserica Asiriană și în societatea persană.

3. Canonul al treilea,[185] din anul 486, sub Catolicosul Acacius, privind anularea obligativității celibatului sau a voturilor monahale, pentru episcopii asirieni, dar și pentru preoți și diaconi, chiar și după hirotonie. Canonul prevedea extinderea acelorași decizii și pentru cei din obștile monahale (călugări și călugărițe), care puteau oricând să părăsească mănăstirile și, dacă doresc, să se poată căsători, cu renunțare la cele trei voturi călugărești.[186] Cel mai mare susținător al acestui canon a fost Barsauma (d. 401-496), care, la Nisibis, trăia de mult timp în concubinaj cu o călugăriță asiriană Mamai, cu care apoi, după sinodul din anul 486, s-a căsătorit, deși avea peste 80 de ani – în același timp fiind și Mitropolit de Nisibis, din anul 435.[187] Concubinajul său era cunoscut și în rândul episcopilor bizantini, fapt pentru care era aspru criticat de către aceștia. Acacius a mers și mai

---

[185] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 69, nota 1: „Eine gekürzte, arabische Uebersetzung (Ibn at-Tayyib?) dieses Kanons steht B.O. III 390."

[186] Ibidem, pp. 69-73.
Vezi și despre *Acaciu de Seleucia*, la: Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 8.

[187] Friedrich Wilhelm Bautz: „Barsumas (Bar Sauma)", în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm 1975. 2., unveränderte Auflage Hamm 1990, col. 383.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 84.
Vezi și: https://de.wikipedia.org/wiki/Barsauma_von_Nisibis.

departe, prin acest canon 3, în anul 486, precizând că: „De acum înainte niciun Episcop n-are voie să administreze hirotonia de diacon, [care însemnează poarta de intrare spre cariera clericală], fără ca acesta să trăiască în legătură legală (=*căsătorie*, n.n.) și facere de copii.”. „...von nun an kein Bischof mehr jemandem die Diakonsweihe [welche die Eintrittspforte für die Klerikerlaufbahn darstellt] erteilen darf, ohne dass er in gesetzlicher Verbindung und Kinderzeugung lebt.“[188] Consecințele acestor măsuri pripite și neprevăzute de Sinod, asupra Bisericii Asiriene de Răsărit, din Persia, au fost devastatoare, conducând la pierderea unui imens număr de credincioși, cler și călugări, care au trecut la monofizitism, adică s-au încadrat în Biserica iacobită Siro-Ortodoxă a Antiohiei, prezentă și pe teritoriul *Imperiului Sasanid* (224-651).

Prin aceste măsuri canonice s-a redus puternic influența monahismului asirian în Biserică și în societatea de acolo. Motivele care au decis decretarea canonului sunt de natură politică și socială privind situația din Persia acelor timpuri. Perșii fiind *zoroastrieni*, la ei căsătoria era un comandament, *o poruncă religioasă* și această măsură nu putea decât să facă, să crească simpatia lor, față de creștini, după ce aceștia au surghiunit celibatul din Biserică. Înainte, au existat multe conflicte între zoroastrieni și creștini, din cauza celibatului și a monahismului. Desființarea obligativității celibatului și a monahismului la clerul asirian de toate nivelele a mai fost influențat și de faptul că preoții zoroastrieni erau cu toții căsătoriți. Zoroastrismul (sec. VII î. Hr. – sec. VIII d.Hr.) a înlocuit religia anterioară a cultului lui Mithra, care a câștigat teren în Imperiul Roman. După Balaș (484-488), pe tronul Persiei ajunge Kawad I (488-531), cu o întrerupere între anii 496-498, când fratele său Zamasp sau Djamasp uzurpase tronul. Acest monarh, mai ales după anul 498, a cultivat o toleranță vădită față de Creștinismul din împărăția lui. Atitudinea tolerantă față de Creștinism, a unor șahinșahi persani se datorează și curentului intelectualist *Zurvanist*, din cadrul religiei Zoroastriene, marcat de un monoteism pregnant, afirmă Christoph Baumer, p. 189:

”Allerdings blieb der Zurvanismus nur eine intelektuelle Strömung innerhalb des offiziellen Zoroastrismus, denn er verfügte weder über einen eigenen Klerus noch über einen exklusiven Kult. Vielleicht erklärt die monotheistische Prägung des Zurvanismus die gelegentliche Afinität einzelner Könige zum Christentum. Allerdings ging die Hoffnung der Christen dass sich ein sassanidischer König zum Christentum bekehren möge, nie in Erfüllung, den die politischen Sachzwänge und vor allem der Druck des zoroastrischen Klerus waren übermächtig. Dieser Klerus bildete eine eigentliche Kaste, da die Funktionen erblich waren. Er bestand an der Basis aus den Herpad, den so genannten Magiern, die in den örtlichen Tempeln das heilige Feuer betreuten. Über ihnen amtierten die hierarchisch gegliederten Magupat, auch Mobed genannt, die eigentlichen Priester. An der Spitze der hierarchischen Pyramide stand der Magupat Magupatan (Mobed Mobedan). Letzterer fungierte nicht nur als Oberhapt aller Magier und Priester, sondern er verfügte auch über weit gehende juristische Kompetenzen und spielte bei der Bestimmung eines Nachfolgers auf den Königstron eine wichtige Rolle. Der Architekt des zoroastrischen Klerus war der zoroastrische Hohepriester Kartir, der den Zoroastrismus zur sassanidischen Staatsreligion erhob und alle ʽfremden’ Religionen bekämpfte.”	**Într-adevăr Zurvanismul a rămas numai un curent intelectual, în contextul Zoroastrismului oficial, deoarece el n-a dispus nici de cler propriu și nici de un cult separat. Poate că tendința monoteistă a Zurvanismului explică afinitatea șahinșahilor pentru Creștinism. Ce-i drept creștinilor nu li s-a împlinit niciodată speranța ca un șahinșah sassanid să se fi putut converti la Creștinism, pentru că constrângerile politice și mai ales presiunea clerului zoroastrian erau imens de puternice. Acest cler formase de fapt o castă, în care funcțiile erau ereditare. El consta la bază din Herpad, din așa-numiții Magi, care supravegheau focul sacru, din templele locale. Peste ei funcționau Magupa, (numiți, n.n.) și Mobed, organizați ierarhic. În vârful piramidei ierarhice stătea Magupat Magupatan (Mobed Mobedan). Acesta din urmă îndeplinea nu numai funcția de Întâistătător al tuturor Magilor și preoților, dar dispunea și de largi competențe juridice și juca un rol important, privind decizia de numire a unui urmași la tronul regal. Arhitectul clerului zoroastrian a fost Marele Preot zoroastrian Kartir, care a reușit să ridice zoroastrismul la [nivelul de, n.n.] religie de Stat sasanidă și să combată toate religiile ʽstrăine’.**

[188] Christoph Baumer, Ibidem.
[189] *Idem*, p. 70.

Această simpatie a șahinșahilor persani, față de Creștinism s-a manifestat la următorii monarhi: Vahram II (276-293), Yazdegerd I (399-420), Piroz I (459-484), Kawad I (488-531), Hormizd IV (579-590) și Khosrow II (590-628).[190]

Urmașii lui Acaciu, atât Babai I (497-502) cât și Sila/Sela (503-523) au fost căsătoriți. Înainte de moarte, Catolicosul Sila/Sela a dispus ca urmașul său să fie ginerele acestuia Elișa (524-539), fapt care n-a fost pe placul episcopilor, fiind totuși întronizat Catolicos-Patriarh, de către Episcopul de Merw, oraș situat pe *Drumul Mătăsii*, în Turkmenistan. Sinodalii au pus un al doilea candidat, pe Narses, de Khuzistan sau Chuzestan (în sud-vestul Iranului, la nord de Golful Persic), ca *Anti-Catolicos*, fapt care a generat o *schismă patriarhală*, care a durat între anii 524-539.[191]

În sprijinul deciziei de a face facultativă starea de celibat sau monahală a episcopilor asirieni, Acaciu folosea argumente scripturistice: Mt. 19, 11-12; 1 Cor. 7, 1-2; 1 Cor. 7, 8-9; 1 Tim. 8, 1-2; 1 Tim. 8,12; Ef. 4, 19 etc. În timpul lui Șapur II (309-379), un *mobed* zoroastrian îl îndemna pe diaconul Aitillāhā, în vârstă de 60 de ani: „Ia-ți o femeie" [Nimm ein Weib], pe atunci existând capul de acuză contra creștinilor, că aceștia ar învăța lumea să nu se căsătorească, nici să nu facă copii.[192]

Lista cu semnăturile episcopilor participanți la Sinodul din 486: Acaciu și încă 24 de mitropoliți și episcopi.

Protocolul sinodal este semnat de Mar Acacius Catolicos-Patriarh și încă 24 de ierarhi.

---

190 *Idem*, p. 288, nota 13.
191 Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*..., pp. 34-35.
192 Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, p. 70, nota 1.

V. Sinodul Catolicosului Mar Babai I (497-502) [*al XXIII-lea Patriarh*], căsătorit, din anul 497/8, ținut la Seleucia-Ktesiphon, în noiembrie 497, era seleucidă 809

Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1115; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 74-83; Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 310-317.

Protocolul sinodal menționează încercarea lui Arzun, la al-Hīra (centrul Irakului), să deschidă o dispută cu adepții monofizitismului. Babai I i-a denunțat pe monofiziți la Marzban (guvernatorul persan zoroastrian local), că „ar fi dușmani ai șahinșahului, pentru că au credința romanilor (*recte*, acceptă Sinodul III Ecumenic, 431 n.n.) și vor să comunice romanilor secretele imperiului (persan, n.n.): „Diese Leute sind Feinde des Königs; sie haben den römischen Glauben und wollen die Geheimnisse des Reiches den Römern mitteilen.“[193] Marzban a răspuns că este obligația lui de reprezentant al Statului să vegheze, însă disputa, trebuie să aibă loc, terminându-se cu victoria asirienilor nestorieni. În urma acestei victorii, Simon, inițiatorul disputei, a devenit episcop de Bēt Aršam, † 548; mormântul se află în Ktesiphon.[194]

La cererea șahinșahului, Sinodul din Bēt Aršam s-a reunit în noiembrie 497, în Seleucia-Ktesiphon (probabil la Kōẖé, Kôkê Köke, o suburbie a orașului Ktesiphon). Babai I le-a arătat sinodalilor SACRA, *Σάκρα*, adică scrisoarea imperială, pe care a primit-o de la Șahinșahul Zāmāsp, (Jamasp, 496-499), în care i se cerea să convoace sinodul și să facă reformele necesare privitoare la obligativitatea căsătoriei și a nașterii de copii, pentru toți fiii acestui Imperiu „federal”. Sinodul și Babai se conformează ordinului imperial și declară obligativitatea unei căsătorii „oficiale” (adică fără țiitoare…!) și a facerii de prunci, pentru toți creștinii, începând cu Patriarhul, până la ultimul creștin persan. În continuare, Mar Babai I anulează toate anatematismele și ridică toate suspendările făcute în perioada de timp, din al *patrulea an de domnie a lui* Kawad I (488-496 și 499-502/3), până în *al doilea an de domnie*, a lui Zāmāsp (496-497), cu excepția celor anatematizați sau suspendați pe drept. Babai I era căsătorit și favoriza nestorianismul.

Sinodul aprobă și confirmă deciziile sinoadelor anterioare „… ale Părinților sinodali, care în mod drept recunoaște Principatul (= *întâietatea*, n.n.) acestui Scaun Apostolic și pe cele ale Bisericii din Kōkē le aprobă.” (numele asirian vechi pentru Seleucia-Ktesiphon): „Ferner stimmen wir zu den rechten, von der früheren Vätersynode aufgestellten Gesetzen, welche gerechter Weise die Ehre und den Principat dieses apostolischen Stuhles und der grossen Kirche von Kōkē approbieren.“.[195]

Rămâne în continuare valabilă decizia, ca Sinodul episcopilor, să se țină de două ori pe an, la sediile mitropoliilor (Hyeparchie).

Episcopii care nu se prezintă la sinoade, sau nu trimit un reprezentant de încredere și nu semnează mărturisirea de credință asiriană (nestoriană), din *Tomosul* redactat de Sinod, să fie depuși, iar dacă semnează, să li se uite omisiunile și să fie lăsați să activeze în continuare, prin eparhiile lor.

Ținând cont de conflictul la care s-a ajuns, Sinodul decide ca toți episcopii, care au fost aleși în mod canonic, până în anul al șaptelea al domniei lui Kavad I – 494 – adică să fi fost votați de către întregul lor „oraș” (*recte* eparhie, n.n.) și exercită drepturile și obligațiile funcției lor, să rămână în

---

[193] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, 84.

[194] Ibidem, pp. 84-85. Compară cu: Van Rompay, L. (2011). *The Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*. Piscataway, NJ: Gorgias Press. str. 376.
Barsoum, Ignatius Afram (1991). *Berule bdire d-ʿal yulpone suryoye hdire*, trans. Philoxenos Yuḥanon Dolabani, 2nd ed. Holland: Bar Hebraeus Verlag. str. 277.

[195] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 88.

scaun. Cei aflați în ceartă schismatică sau au fost aleși fără votul comunității, prin anumiți intermediari (*protecție, simonie*, n.n.), de aceștia, Biserica oficială se va distanța și-i va exclude din comuniunea cu ea. Mar Babai I anulează și deciziile sinodului rebel al lui Barsauma, din anul 484, cu toate disputele dintre ei, dintre sinodali și ale Catolicosului-Patriarh Acaciu.

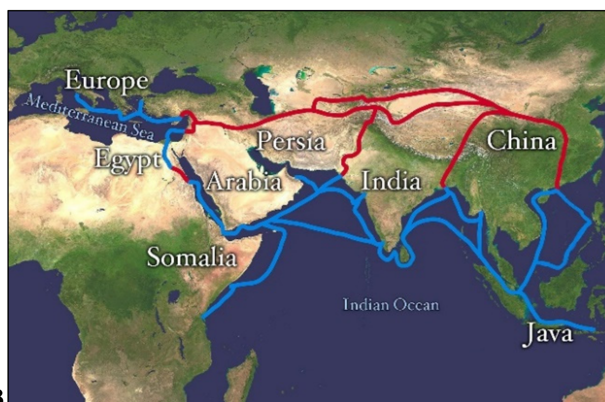
Oscar Braun încearcă să explice și să justifice de ce au fost adunate toate deciziile „sinoadelor răsăritene" (recte *asiriene*, n.n.), într-un corpus și de ce au fost eliminate toate sinoadele ținute în Imperiul Roman. Face acest lucru prin intermediul a șase scrisori, pe care le-am menționat mai sus, la Sinodul Asirian schismatic sau *Sinodul lui Barsauma* Mitropolit de Nisibis (c. 400-495, *din 435*), ținut în anul 484, în Beit Laphat.

***Lista cu semnăturile celor 39 de episcopi participanți la Sinod și la celelalte întruniri este dată la sfârșitul textului, începând cu notarul sinodal* „Eu Šīlā, Preot și Arhidiaconul lui Mar Bābai..." (Šīlā a fost și urmașul lui Bābai (503-523) și socrul Antipatriarhului Elișa (524-539).**

VI. Sinodul Catolicosului-Patriarh Mar Abā I cel Mare (540-552) [*al XXVII-lea Patriarh*], din anul 544

cu rapoarte ale călătoriilor de vizitație canonică, șase epistole sinodale și 40 de canoane:[196] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p.93-145; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1117-1118; Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 318-351].

1
2
3

1. Icoana lui Mar Aba I cel Mare, cu cătușa pe mână, prinsă în zidul celulei, cinstit ca sfânt în Bisericile Asiriană și Chaldee, în vinerea a șaptea, după Epifanie și pe data de 28 februarie.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Aba_I.

2. Mar Elias (Eliya), the Nestorian bishop of the Urmia Plain village of Geogtapa, c.1831. The image comes from *A Residence of Eight Years in Persia Among the Nestorians, with Notes of the Mohammedans* by Justin Perkins (Andover, 1843).
Mar Elias (Eliya), episcopul nestorian din Urmia, satul Geogtapa, din Câmpia Urmiei, c.1831. Imaginea provine din timpul rezidării de opt ani în Persia printre nestorieni, cu note de la mahomedani, de Justin Perkins (Andover, 1843).

Luat din: icon of Assyrian Church of the East – Google Suche

3. Drumul mătăsii, pe uscat și pe mare [Δρόμος του Μεταξιού, Via serica, Silk Road]

Luat din: Δρόμος του Μεταξιού – Βικιπαίδεια (wikipedia.org)

Microbiografie

Mar Aba I cel Mare a fost Magupa [de la 'magos', μάγος, mag, magician), preot cu rang mare și multă învățătură, în religia zoroastriană, care ulterior s-a botezat, devenind creștin. S-a născut într-o familie zoroastriană – recte *mazdeană* – în Hala, Mesopotamia, iar mai târziu, înainte de-a deveni creștin, a ajuns notarul (secretarul) guvernatorului persan de Bēth Garmai. După ce a devenit creștin și-a continuat studiile la Edessa, dascălul său de limba greacă fiind Toma de Edessa, un monofizit. Cu el a călătorit prin Imperiul Romeu, întâlnindu-l, prin anii 525-530, și pe Cosma Indicopleustul („Navigator indian", sec. VI). A tradus în siriacă și a introdus în ritul asirian Liturghia lui Nestorie și a lui Teodor de Mopsuestia.

[196] Ibidem, pp. 93-145.

De acum Biserica Asiriană va să aibă patru anaforale: primele *două* mai vechi, ale lui Addai și Mari, la care se adaugă după Mar Aba I cel Mare și cele ale lui Nestorie și a lui Teodor de Mopsuestia.

Pe Mar Aba I cel Mare, zoroastrienii l-au considerat tot timpul un apostat de la credința lor și îi căutau tot timpul motive să-l poată pârî la Cosroe I Padișahul Persiei (531-579). În cele din urmă au reușit, Catolicosul-Patriarh fiind acuzat de prozelitism printre zoroastrieni; inițial condamnat la domiciliu forțat, ulterior a fost exilat în Azerbaijan, timp de șapte ani, după care i s-a permis să revină în scaun. A murit însă în anul 552, în urma chinurilor suferite în închisoarea din exil.[197]

Cu Mar Abā I cel Mare se încheie schisma patriarhală din anii 524-539, cu doi catolicoși-patriarhi: Mar Narses (524-535) și Mar Elișa (524-539).

Chabot (pp. 319-320) enumeră gama de activități a Patriarhului Mar Aba I:

1. **„Sinodul ortodox" de reforme provinciale (din anul 544);**
2. **clarificarea bazelor dogmatice ale Bisericii, adică ortodoxia credinței asiriene, pentru a-i asigura identitatea și integritatea;**
3. **preocupări privind raporturile de corectitudine și bunele moravuri;**
4. **preocupări referitoare la cei care fac cunoscută depunerea celor două persoane, care au introdus *dualismul patriarhal* (=schisma), împreună cu concesiile și sancțiunile care s-au stabilit pentru aceste persoane;**
5. **despre definiții (*dogmatice*, n.n) și canoane, privitoare la diversitatea conducerii Bisericii;**
6. ***Practica*, adică plasarea sub un singur titlu generic, numit Sinodul lui Mar Aba I, a tuturor celor șase sinoade asiriene, cel din anul 544. și restul de 5: din anul 410, 420, 424, 486, 497. Primul, al patrulea și al cincilea sinod se aflau incluse în manuscrisul folosit de Chabot, la care el a adăugat și al treilea sinod. Vezi și apendicele sau anexa, la Chabot.**

Tot sub numele de „Practica", este cunoscută și a șasea scrisoare a lui Mar Aba I.

1. În alocuțiunea de la Sinod, Mar Aba I cel Mare menționează cazul unei femei măritate de două ori care a reușit în mod abuziv să conducă vreme de aproape 15 ani întreaga Biserică Asiriană, din Imperiul Sasanid,[198] regiunile învecinate acestuia și restul Orientului, încălcând în mod abuziv canoanele apostolice, ... în fața cărora tremură demonii înșuși, precum și Satan, verhovnicul lor;" (Chabot, p. 320). Mar Aba I a reușit să restabilească pacea și armonia între orașele [*recte* eparhiile, n.n.] aflate în dușmănie, dispută, concurență sau cârdășie, creată în timpul dualismului sau schismei patriarhale a lui Mar Narses și Mar Elișa.

Mar Aba I cel Mare nu dă numele acestei femei, dar noi bănuim că ar fi vorba de soția Catolicosului-Patriarh Mar Elișa, care a păstorit aproape 15 ani (524-539). Mar Aba I cel Mare a reușit să restabilească autoritatea unitară a Patriarhiei Asiriene, cu scaunul la Seleucia-Ktesiphon, deplasându-se – împreună cu alți mitropoliți și episcopi – pe la toate sediile mitropolitane și episcopale, pentru a restaura pacea, autoritatea patriarhală, mitropolitană și episcopală, iertând pe cei care s-au căit, ori pedepsind pe cei recidiviști ori găsiți vinovați de încălcări ale canoanelor. Între aceștia s-a numărat și Taimai, fiul fostului Patriarh Dadișo I (421-456), despre care se spunea că a fost un rău ostenitor în ogorul Domnului.

---

[197] Michel van Esbroeck: „Aba I, Mar", în: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. Auflage, Bd. 1 1993, col. 8.
Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1117-1118.
M. J. Birnie: „The Church of the East and Theodore of Mopsuestia: the commitment to his writings and its implications for dialogue", în: *Journal of Assyrian Academic Studies*. 10, Nr. 1, April.
Remus Rus, *Dicționar...*, p. 1.
Chabot, Jean-Baptiste (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF). Paris, Imprimerie Nationale, 695 p.

[198] Imperiul Sasanid 224-651, avea inițial capitala la Ardașir-Huara, apoi la Ktesiphon, întemeiat de Ardachir I (224-241). Paralel, el a construit orașul din apropiere Veh-Ardashir, Αρταξέρξης, după numele său, cunoscut sub numele de Noua Seleucie, numit și Coche, Kokhe, sau Mahoza, (alias Beh-Ardashir sau Weh-Ardashir). A nu se confunda cu Vechea Seleucie, din fața Ktesiphonului, ambele Seleucii aflându-se pe malul drept al Tigrului, iar Ktesiphon, pe malul stâng. În limba arabă, ansamblul acestor orașe din zona mănoasă a Tigrului, se numește Al-Mada'i.

După cum am amintit, Sinodul a fost precedat de vizitele canonice, întreprinse de Mar Abā I cel Mare, în octombrie, din anul al zecelea de domnie a lui Chosroe I (531-579), adică în 540, prin: Bet Aramaye, Maišan, Pars și Bet Huzaye. După moartea lui Paulus, Mitropolitul de Nisibis, acolo au izbucnit conflicte, provocate de cei nemulțumiți cu succesorul său în scaun. Același lucru s-a întâmplat și după moartea Mitropolitului Paulus de Bet Lapaț. Mar Abā I cel Mare a reacționat prompt, cu șase epistole patriarhale sau sinodale, cea mai importantă dintre ele fiind scrisoarea a cincea, numită și *Epistola pragmatica* (Braun, pp. 125-127).

Definiția dogmatică a Sinodului are tot un caracter hristologic și trinitar. Apostolii, prin harul Sfântului Duh au învățat că Hristos nu este nici un om simplu, nici un Dumnezeu dezbrăcat de „haina" umanității, prin care s-a arătat, ci El este Dumnezeu și Om:

„A cause de cela, Dieu, ton Dieu, t'a oint de l'huile de la joie plus que tes compagnons", »ce qui signifie son humanité; et encore« „Au commencement était le Verbe", «ce qui montre sa divinité. Cette (Trinité) existe de toute éternité, elle a créé toutes les choses visibles et invisibles; elle est sans commencement, sans changement, sans passion, sans séparation, en trois personnes qui sont le Père, le Fils et l'Esprit-Saint. Aussi, Notre-Seigneur a-t-il dit qu'en lui on connaissait la Trinité éternelle; en effet, il a dit de lui-même: «Détruisez ce temple», c'est-à-dire l'humanité qu'il avait revétue; et il a dit encore: «Mon Père, qui habite en moi, fait lui-même ces œuvres»; et il proclame aussi que le Saint-Esprit était en lui, en disant: «L'Esprit du Seigneur (repose sur moi), et pour cela il m'a oint.»"[199]

« Din această cauză, Dumnezeu, Dumnezeul tău, te-a uns cu untdelemnul bucuriei, pe tine mai mult decât pe însoțitorii tăi", „ceea ce însemnează umanitatea lui; și iarăși „La început era Cuvântul", „care arată divinitatea lui. Această (Trinitate) există din veșnicie, a creat toate lucrurile văzute și nevăzute; este fără început, fără schimbare, fără pătimire, fără separare, în trei persoane care sunt Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. De asemenea, Domnul nostru a spus că în el cunoaștem Treimea veșnică; într-adevăr, el a spus despre sine: „Distrugeți acest templu", adică umanitatea pe care o îmbrăcase; iar el a mai spus: „Tatăl Meu, care locuiește în Mine, face el însuși aceste fapte"; și tot el proclamă că Duhul Sfânt era în el, spunând: „Duhul Domnului (se odihnește peste mine) și pentru aceasta El m-a uns".»

După aceste explicații din textul definiției dogmatice și canonice sinodale, urmează anatematismele:

„Ainsi, le nom du Christ nous a instruits relativement au Père, au Fils et à l'Esprit-Saint, et nous avons par lui-même l'intelligence de son humanité. En lui est le sceau de toute la confession chrétienne.

- Que quiconque ne confesse par ainsi soit anathème !

- Que quiconque introduit une quaternité dans la Trinité sainte et immuable soit anathème !

- Que quiconque ne confesse pas qu'a la fin le Fils unique de Dieu, qui est le Christ Notre-Seigneur, est apparu dans la chair soit anathème !

- Que quiconque ne confesse pas la passion et la mort de l'humanité du Christ et l'impassibilité de sa divinité soit anathème !

- Que celui qui conclut la prière au nom du Père, du Fils et de l'Esprit Sainte, et compte quelque autre avec eux, ou qui ne croit pas que l'appellation de «Fils» signifie à la fois la divinité et l'humanité du Christ, ou qui conclut la prière au nom du Christ sans confesser la Trinité: que celui-la soit anathème !"[200]

„Astfel, numele lui Hristos ne-a instruit cu privire la Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și avem prin el însuși înțelegerea umanității sale. În el se află sigiliul (*misterul* sau *pecetea*, n.n.) întregii confesiuni creștine.

- Oricine nu mărturisește în acest fel, să fie anatema!

- Cine introduce o a patra (*persoană*, n.n.) în Sfânta și imuabila (*neschimbătoare*, n.n.) Treime, să fie anatema!

- Cine nu mărturisește că la sfârșit Fiul unic al lui Dumnezeu, care este Hristos Domnul nostru, s-a arătat în trup, să fie anatema!

- Oricine nu mărturisește patima și moartea umanității lui Hristos și impasibilitatea (nepătimirea) divinității sale, să fie anatema!

- Cel care încheie rugăciunea în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, și numără pe alții cu ei, sau care nu crede că apelativul de „Fiu" înseamnă atât dumnezeirea, cât și umanitatea lui Hristos, sau care încheie rugăciunea în numele lui Hristos fără a mărturisi Treimea: să fie anatema!".

---

[199] ***La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle..., pp. 16-17.**
[200] ***La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle..., p.17.**

Tomosul sinodal a fost încheiat de redactat, de către Catolicosul-Patriarh Mar Abā I, în luna Šahrīr (dec.-ian.), în al treisprezecelea an de domnie al șahinșahului Chosroe I (531-579), adică în anul 543/544 și în al cincilea an de păstorire a lui Mar Abā I, alegerile de patriarh având loc în al nouălea an de domnie a lui Chosroe I, adică în anul 540.[201]

*

La sinodul VI, din anul 544, Mar Aba I cel Mare s-a străduit să restabilească celibatul sau statutul monahal al episcopilor în Biserica Asiriană de Răsărit, contra deciziilor Sinoadelor din anul 486, al lui Mar Acaciu (485-496) și 497 al lui Mar Babai I [497-502], conform ordinului SACRA, *Σάκρα*, [adică a scrisorii imperiale, pe care acesta din urmă a primit-o în anul 497, de la Șahinșahul Zāmāsp, (Jamasp, 496-499)]. Prin Sacra, șahinșahul persan, obliga toți ierarhii – de la patriarh, până la arhiereu – și întreg clerul, să trăiască în stare de căsătorie și să dea naștere la copii. În anul 544 însă, Sinodul a hotărât ca Patriarhul să fie celibatar sau monah, iar episcopii, până în secolul al XII-lea puteau să aleagă între starea de monah (sau celibatar) și aceea de oameni căsătoriți.[202]

*

Cele 40 de canoane ale Sinodului Asirian, de la Seleucia-Ktesiphon (Kōkē), din anul 544, la Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 138-145, Chabot, Appendice (Anexă), pp. 555-561).

Canoanele au un caracter dogmatic, liturgic, disciplinar, moral și de instrucție generală. Multe canoane sunt păstrate fragmentar sau lipsesc, Oscar Braun făcând și el traduceri ciuntite ale textelor. Mai limpede ni se pare prezentarea dispozițiilor canonice la Chabot, pp. 555-561.

Canoanele lui Mar Aba I cel Mare, Sinodul Asirian, din anul 544, stabilite de Mar Aba I cel Mare, patriarh și de episcopii care s-au întrunit împreună cu el.

Reconstituirea făcută de Chabot a celor 40 de canoane ale Sinodului al VI-lea, din anul 544, reluate de la sinodul Asirian, din acel an.

Traducere

Între aceste canoane unele sunt împrumutate (preluate) de la Sinodul celor 318 de Părinți (*Primul Sinod Ecumenic, din anul 325*, n.n.), care s-au întrunit la Niceea; altele, de la sinoadele care au avut loc la Ancyra, din Galatia, de la Cezarea Capadociei, de la Neocezareea, Gangra, sau de la Antiohia. Pe parcurs, Biserica a mai preluat diverse canoane și de la sinodul celor 567 de episcopi, care s-au întrunit la Calcedon[203]**, și de la sinoadele din Orient, ca cel de la Seleucia și Ktesiphon, din timpul lui Mar Isaac catolicos și de la Sinodul lui Mar Aba însuși.**

Canonul 1.* Preoții de prin sate nu vor jertfi (*sluji Sf. Liturghie*, n.n, Qurbana) în bisericile din orașe, atunci când episcopul sau un preot din oraș ar fi prezent; el nu va da Cuminecătura în timpul slujbei; dacă cei din oraș lipsesc, și dacă el se află singur în oraș, atunci [*preotul de la țară*, n.n.], să o dea. *Compară cu canonul 13, din Neocezareea.

Canonul 2.* Dacă un preot sau un diacon al unei biserici oarecare, sau vreunul dintre clericii orașului, își abandonează patria sau postul său, pentru a merge în altă parte sau se duce definitiv și se stabilește într-un alt loc, pentru multă vreme, fără să-și exerseze slujba (*de cleric*, n.n.), în plus, dacă episcopul său îl cheamă, sfătuindu-l să revină pe lângă el și să-și reia locul și postul său și dacă celălalt nu face ascultare de sfatul său și persistă în neascultare, să fie în mod definitiv destituit și privat de slujba sa și de orice servicii. *Compară cu canonul 3, din Antiohia.

---

[201] **Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 97.**
[202] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., pp. 84-85.**
[203] **Nestorienii au acceptat acest sinod, din 451, în timp ce îl condamna pe Eutihie. Mai târziu, monofiziții au tras concluzia că acest sinod susținea nestorianismul (Chabot, p. 556, nota 1)**

Canonul 3. **Că nu se cuvine unui diacon să șadă (*pe scaun*, n.n.), în prezența unui preot. De asemenea, și diaconii trebuie să fie onorați de către ipodiaconi și de către tot clerul.**

Canonul 4, recte 5. **Că ipodiaconii nu pot purta orarul, ὠράριον, [*în forma în care îl poartă diaconii*, n. n.]ca și diaconii, nici să se îndepărteze de ușile bisericii, în timpul slujbei.**[204] ***Compară cu canoanele 20 și 21, din Laodiceea.***

Canonul 5, recte 4. **Că ipodiaconul nu poate să aibă loc în diaconicon, nici să atingă sfintele vase liturgice.**

Canonul 6. **Nimeni nu are voie să exorcizeze, nici în biserică, nici acasă, fără a avea permisiunea de la episcop.**

Canonul 7. **Dacă se află cineva, care din motiv de practică virtuoasă sau ca semn de neînțelegere, postește duminica, să-i fie anatema.** ***Compară cu canonul 18, din Gangr!***

Canonul 8. **Dacă se află o femeie, care sub pretext de practică virtuoasă sau ca semn al perfecțiunii, schimbă forma obișnuită a îmbrăcămintei și se deghizează în haine bărbătești, acesteia să-i fie anatema.** ***Compară cu canonul 13, din Gangra.***

Canonul 9. **Dacă cineva condamnă pe cei care mâncând carnea, conform cu religia și credința – cu excepția animalelor jertfite (la idoli), sugrumate și sânge – pentru că el crede că mâncând carne, ei au pierdut toată speranța în Dumnezeu: aceluia anatema să-i fie.** ***Compară cu Gangra, canonul 2.***

Canonul 10, **Că nu se cuvine a se primi blagoslovenie – εὐλογία – de la eretici, că sunt mai degrabă absurdități – ἀλόγος.** ***Compară cu cu canonul 32, din Laodiceea.***

Canonul 11. **Nimeni nu are voie să se roage cu ereticii la slujbă, fie în biserică, fie în mănăstire, și nici măcar în afara bisericii.** ***Compară cu canonul 33, din Laodiceea.***

Canonul 12. **Referitor la cei care ademenesc femeile, sub pretext de căsătorie sau le cer mâna și vine în ajutorul înșelătorului, Sfântul Sinod a decis, dacă aceștia sunt clerici, să fie absolut alungați din Biserică.** ***Compară cu canonul 27, de la Calcedon*** **(451).**

Canonul 13. **Nu este îngăduit arhiepiscopului să părăsească provincia, la care el a fost mai înainte chemat, pentru a merge în alta sau episcopului să părăsească orașul la care el a fost mai înainte chemat, pentru a merge într-altul. Nu trebuie de bună voie de-a da loc la acest fapt, nici să se cedeze în fața instanțelor poporului sau la presiunea episcopului, ci trebuie să rămână în Biserica, la care, chiar de la început era chemat de Dumnezeu, fără s-o abandoneze, în funcție de deciziile stabilite acum și anterior.** ***Compară cu canonul 15, de la Niceea*** **(325)** ***și 21, din Antiohia.***

Canonul 14. **Interzice diaconilor să-i împărtășească pe preoți și nici ei înșiși să nu se înghesuie la împărtășire, înaintea episcopului și a preoților.** ***Compară cu canonul 18, de la Niceea.***
Marele și Sfântul Sinod a aflat că prin anumite locuri și anumite orașe, diaconii dau cuminecătura preoților, ceea ce nu este îngăduit de rânduiala Bisericii, nici de obiceiul care este în curs. Căci precum cei care nu au puterea de a săvârși jertfa, ar putea ei să o dea celor care o săvârșesc? Noi am mai aflat că diaconii se înghesuie la împărtășanie înaintea episcopilor și a preoților. Dar, de acum înainte, toate aceste lucruri să dispară; iar diaconii să rămână în timpul serviciului divin, pe locul care le-a fost stabilit și rânduit; să știe că ei sunt ajutoarele episcopului și că ei sunt inferiori preotului; ei să primească împărtășania, la rangul lor, după ce au primit-o preoții. Le-o va da episcopul sau

---

[204] **Pentru canoanele 3-4, se face confirmare la sinodul din Laodicea, fiind însă preferabilă ordinea de numerotare siriană.**

preotul. Cu atât mai mult, nu le este permis diaconilor, fie în interiorul, fie în exteriorul bisericii, să stea în mijlocul preoților; acest lucru se află în afara rânduielii și a canoanelor. Dacă cineva nu vrea să se conformeze cu aceasta, după toate aceste înștiințări și hotărâri, să fie alungat din serviciul său.

Canon 15. **Referitor la fetele care au fost logodite și ulterior au fost răpite de un altul, înștiințarea noastră este ca ele să fie redate primului lor logodnic, chiar dacă răpitorul le-ar fi supus la violență.** ***Compară cu canonul 11, din Ancyra.***

Canon 16. **O femeie, care s-a căsătorit cu doi frați, trebuie respinsă, până la moarte. În acest timp, dacă bolnavă fiind, ea promite sincer și preia întreaga responsabilitate, în fața întregii Biserici, de-a se separa ea însăși, de această căsătorie rușinoasă, dacă se vindecă de suferința ei și se ridică din boala ei și făcând penitență, s-ar putea avea în vedere milostivirea față de ea în ziua morții și ar putea fi înmormântată cu slujbă. Dacă ea se însănătoșește și rămâne prin forță și fără plăcere, în această a doua căsătorie, fără voia ei, constrânsă de bărbatul ei, urmează ca sentința și penitența să-l ajungă pe bărbatul ei și nu pe ea.** ***Compară cu canonul 2, din Neocezareea.***

Canonul 17. **Dacă o femeie, sub pretext religios își taie părul pe care Dumnezeu i l-a dăruit, în amintirea supunerii ei, să fie anatematizată, ca și cum ar fi încălcat principiile supunerii.** ***Compară cu canonul 17, din Gangra.*** **În versiunea arabă se menționează și interdicția femeilor să îmbrace haine bărbătești, (*Oscar Braun, p. 141, nota 2.*).**

Canonul 18, **De acum, nu mai este permis să fie doi sau trei episcopi într-un oraș, ci doar unul singur, pentru fiecare oraș și întreaga eparhie. Când episcopul dintr-un loc ar fi pe punctul de-a muri, nu-i este îngăduit acestuia să rânduiască un altul, în locul său, nici în timpul vieții, nici pentru ziua când va muri.** ***Compară cu canonul 5 de la Niceea, 23 din Antiohia și cu canonul 1, al Catolicosului Isaak I, din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410***, **precum și toate cele 21 de canoane, date atunci.**

Canonul 19. **Episcopul rânduit de unul sau doi episcop, nu este valid, ci numai cel printr-un mai mare număr, sau cel puțin trei, așadar și atunci când episcopii s-ar afla la mare depărtare. Și totuși aceasta, trebuie făcută în prezența mitropolitului sau prin autoritatea scrisorii mitropolitului, șeful episcopilor.** ***Compară cu canonul 4 de la Niceea, 325 și canonul 1 al lui Isaak, 410.***

Canonul 20. **Privitor la eunuci și la castrați, noi urmăm ce a fost hotărât de sfântul Sinod, adică: fiecare om, care se face de bună voie eunuc și își deformează natura lui și membrul său, nu va fi deloc primit în Biserică. Însă, dacă în timpul tinereții lui a fost mutilat cu forța sau de către mai marii lui sau de către păgâni ori fiind bolnav, el a fost amputat de către medici, el poate fi primit între clericii Bisericii; căci aceluia îi este permis chiar prin canon, ținând cont că el a fost mutilat de către acești oameni.** ***Compară cu canonul 1 de la Niceea și cu canonul 2, al lui Isaak I, 410.*** **Persanii zoroastrieni – βάρβαροι – apelau des la castrarea sclavilor lor.**

Canonul 21. **La fel, în ce privește câștigul necinstit, specula și cămătăria, noi urmăm cu plăcere, ceea ce este decis de către sfântul sinod, adică fiecare om, făcând parte din serviciul Bisericii, indiferent ce rang ar avea în cler, care se va prevala de speculă și cămătărie, va ajunge în afara slujbei și a întregii lui legături cu noi.** ***Compară cu canonul 4 al lui IsaakI și canonul 17, de la Niceea.***

[Canonul 22, recte 21]. Dacă un cleric comite adulter, el trebuie lipsit de slujbă și de orice comunicare cu poporul. ***Compară cu canonul 17, de la Niceea.*** **Canonul 22, nu există în versiunea siriană, numai în cea arabă.**

Canonul 23, recte 22. **În ceea ce privește prevestirile, ghicitul, farsele, făcăturile, amulete, descântece, cultul demonilor, toate aceste lucruri, constituie slujirea diavolului și (în ceea ce privește) lucrările oculte de impietate și păcat care se potrivesc păgânismului, să fie îndepărtate, din toate bisericile**

noastre și din [*partea*, n.n.] celor care au credința noastră, prin anatemă și prin toate mijloacele. Oricine va fi găsit făcând oarecare dintre aceste lucruri va fi respins fără milă de toată Biserica lui Hristos și nu va exista niciodată milă pentru el. *Compară cu canonul 36, din Laodiceea și canonul 5, la Isaak I, 410.*

Canonul 24, recte 23. Noi invităm toate rangurile clericale, adică preoți, diaconi, ipodiaconi, chiar și portarii, din cadrul treptelor inferioare ale clerului, atunci când

> **[*portarii*, adică ostiarii sau ușierii, οἱ ὀστιάριοι, οἱ πυλωροί, οἱ θυρωροὶ sau *ostiarii, janitores* (lat.)], menționați în documentele liturgice, încă din secolul al IV-lea, cu sarcina de-a păzii ușile bisericii, despărțeau pe catehumeni, de penitenți, și-i scoteau pe cei dintâi din biserică, înainte de rostirea simbolului de credință. Ostiarii sunt urmași ai vechilor *cursores* (curieri sau alergători), iar pe timpul persecuției, indicau creștinilor locul și timpul adunărilor și celebrărilor liturgice, din catacombe ori locuri izolate, ferite de ochiul vigilent al autorităților romane păgâne.[205]]**

sunt invitați pe la credincioși, pentru *pomana mortului*, comândare [de la commando-are, (lat.) sau *epulum funebre*, dar și *Funerum sepulcrorumque magnificentia* (lat.)] sau la alte ospețe [*sau praznic*, n.n.] să folosească mâncarea în mod moderat, fără lăcomie..., ca să nu atragă dispreț, privind demnitatea Bisericii. [În continuare textul manuscris este foarte deteriorat, pentru a putea încerca o reconstituire a lui, precizează Chabot, p. 559, nota 1]. *Compară cu Isaak I, 410, canonul 8.*

Canonul 25, recte 25*. Că, în fiecare duminică, Evanghelia trebuie citită, împreună cu celelalte cărți [*recte lecturi*, n.n.], iar Cuvântul Lui Dumnezeu trebuie propovăduit, până la ceasul al treilea sau al patrulea, iar Jertfa, ἐυχαριστία, Qurbana [*Sf. Liturghie*, n.n.] trebuie săvârșită. *Compară cu Isaak I, 410, canonul 9.

Canonul 26, recte 24*. Că episcopul să nu depășească și să nu se amestece în mod iregular, în hotarul [*sau eparhia*, n.n.] confratelui său, ci să se comporte conform principiului *Matei 7, 12* sau „Ce ție nu-ți place, altuia nu face!". *Compară cu canoanele 13 și 22, din Antiohia.

Canonul 27, recte 26*. Că preotul sau diaconul, care este oprit [*de canon sau pedepsit*, n.n.] de episcopul său se răzvrătește împotriva acestuia, să nu fie primit de un alt episcop. *Compară cu canonul 6, din 381 și cu canonul 11, al lui Isaak I, 410.

Canonul 28, recte 27,* text siriac incomplet. Că fiecare episcop, care este într-un oraș, să aibă un ARHIDIACON,[206] care cunoaște, care să fie vorbăreț [*recte bun în retorică*, n.n.] în cuvânt și înțelept în doctrină, care să aibă grijă de săraci și să se ocupă de străini sau pelerini, ξένοι, dar care să poată conduce și să pună la punct toate problemele, în mod corect, pentru slujitorii Bisericii. Duminica, în prezența episcopului, el va face vestirea, de pe amvon *proclamările* [probabil ecteniile diaconului?, n.n.], și βῆμα... *textul lipsește... Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.

---

[205] Ene Braniște, *Liturgica generală...*, Buc., 1985, p. 131.

[206] Privitor la *arhidiacon, econom* și *horepiscop*, în Biserica Asiriană, vezi deciziile de la primul Sinod asirian, din anul 410, sub catolicosul Isaak I, canonul 15:

***15. Canon, după O. Braun și al paisprezecelea, după Mansi,* decide privitor la alegerea arhidiaconului și atribuțiile funcției lui, a economului și de corectare a abaterilor clerului din biserica episcopală ale acestuia, cele caritative și de organizare hebdamodală la catedrala eparhială. Să fie bine instruit în vorbă și în scris, în doctrină, iar duminica să facă vestirile de pe amvon, în prezența episcopului, el va rândui locul preoților la altar, cu un cuvânt el era „chip vlădicesc", adică „mâna dreaptă a acestuia", și un fel de ceremonial al acestuia la slujbele religioase. [*De menționat, că arhidiaconul era preot, nu diacon!*]**

21. *Canon*, după O. Braun, privind rangul și cinstirea, care se cuvine *hyparhiilor* (arhieparhiilor) și scaunelor mitropolitane. Textul canonului 21 se păstrează doar fragmentar. În acest canon s-au stabilit ordinea eparhiilor în *Catolicosatul Asirian*, cu șase mitropolii în întreaga Biserică și cu eparhiile lor sufragane, în rangul și ordinea următoare: 1.Arhimitropolia (Catolicosatul) din capitală – Seleucia-Ktesiphon; 2. Mitropolia Bait Lapat (Gondeșapur); 3. Mitropolia Nisibis; 4. Mitropolia Prat de Maișan (Basra); 5. Mitropolia Arbela și Karka; 6. Mitropolia Bait Solok (Kirkuk). Fiecărui episcop eparhiot i se admite un horepiscop ca *vizitator* în eparhie și un arhidiacon la centrul eparhial și la Biserica episcopală.

După canonul 28, recte 27, fragmentul manuscris siriac se oprește aici, textul fiind pierdut, iar Chabot dă în continuare, până la canonul 40, traducerea după textul arab al lui Ibn aț-Țayyb. Pierzându-se textul siriac, canoanele trebuie împrumutate din versiunea arabă, tradusă inițial, tot din siriacă, *Chabot, p. 559, p. nota 4*.[207]

Chabot traduce în continuare, după manuscrisul arab al colecției canoanelor lui Mar Aba I, din anul 544, pp. 559-561.

Canonul 28 *arab*. Când episcopul este absent, arhidiaconul rânduiește preoții să celebreze; dacă episcopul este prezent, atunci o face el însuși. *Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.*

Canonul 29 *arab*. Dacă un preot se află în oraș, nefiind bolnav, nu se află în biserică, la timpul de rugăciune, conform rangului său, împreună cu confrații săi, sau în fața altarului, în momentul Jertfei, el trebuie să fie lipsit de serviciul său. *Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.*

Canonul 30 *arab*. Dacă un diacon se află în oraș, nefiind bolnav, nu se află în biserică la timpul de rugăciune, el trebuie să fie lipsit de rangul său. El trebuie să urmeze îndrumările arhidiaconului și să citească la strană,[208] din cărțile [*recte lecturile*, n.n.], pe care acesta i le dă. El nu poate părăsi poporul și să se retragă, decât dacă este bolnav. Arhidiaconul trebuie să sancționeze pe imprudenți. *Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.*

Canonul 31 *arab*. La fel, și în cazul ipodiaconilor, Dacă careva dintre ei nu este prezent la vremea slujbei, dacă cumva nu este bolnav și nu se află printre psalmiști [*cântăreți,* n.n.] ori nu veghează la ușile bisericii [*ca ostiarii*, n. n.], să fie alungat. *Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.*

---

[207] *Ibn aț-Țayyb* sau Abu-l-Faraj Abd Allah Ibn Al-Tayyib al-Baghdādī al-ʿIrāqī (980-1043) a fost un ieromonah, medic, filosof, teolog, canonist și scriitor asirian (nestorian). A murit la Bagdad și a fost înmormântat în capela Mănăstirii Dayr Durtā. A lucrat și la spitalul din Bagdad. A fost secretarul Patriarhiei Asiriene din Bagdad (*kātib al-jāthalīq*), sub doi patriarhi: Yūḥannā ibn Nāzūk (1012/13-1020/22) și Eliya I (1028-1049) și a organizat și supravegheat și modul de desfășurare a lucrărilor sinodului, care l-a ales pe Elya I, în anul 1028. Date, privind biografia lui se găsesc în lucrările: Butts, Aaron M. (2018) [2011]. „Ibn al-Ṭayyib", în Sebastian P. Brock; Aaron M. Butts; George A. Kiraz; Lucas Van Rompay (eds.). *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition. Beth Mardutho [Gorgias Press]. Retrieved 14 May 2020;
Faultless, Julian (2010). „Ibn al-Ṭayyib", în David Thomas; Alex Mallett (eds.). *Christian–Muslim Relations: A Bibliographical History*. Vol. 2 (900-1050). Brill, pp. 667-697;
Ferrari, Cleophea (2011). „Ibn al-Ṭayyib", în Henrik Lagerlund (ed.), *Encyclopedia of Medieval Philosophy*. Springer. pp. 528-531. doi:10.1007/978-1-4020-9729-4_234. ISBN 978-1-4020-9728-7.
Deși era asirian, Ibn aț-Țayyb și-a scris toate lucrările în limba arabă, pentru a le asigura o circulație și o receptare mai bună, în societatea islamizantă a timpului.
În cazul de față, el contează pentru noi în calitate de canonist. El a scris lucrarea *Legea Creștinătății*, Fiqh al-naṣrāniyya (siriană), „Law of Christianity", vezi lucrările:
Jany, Janos (2020). *Legal Traditions in Asia: History, Concepts and Laws*. Springer.
Wilmshurst, David (2011). *The Martyred Church: A History of the Church of the East*. East and West Publishing.
Kaufhold, Hubert (2012). "Sources of Canon Law in the Eastern Churches", în Wilfried Hartmann; Kenneth Pennington (eds.). *The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500*. Catholic University of America Press. pp. 215-342.
Legea Creștinătății, a lui Ibn aț-Țayyb este un tratat privind dreptul canonic al Bisericii Asiriene, adică o compilație de canoane, așa cum au fost ele colectate și receptate de Catolicosul-Patriarh Mar Timotei I ((780-823), de la cele 13 sinoade ale Bisericii Asiriene (410-775), plus cel ținut de acesta din urmă, (790), precum și cele ulterioare, până în zilele sale. A mai citat și canoane de la sinoadele ecumenice de la Niceea I și de la Calcedon. Ibn aț-Țayyb a folosit în mod intens și colecția canonică-juridică a Mitropolitului Asirian Gabriel de Basra (884-893).
Ca teolog, a combătut triteismul, de care-i acuzau teologii islamici, pe creștini, precum și dogma Theotokos. Se presupune că el ar fi fost responsabil și de traducerea în arabă a *Diatessaron*-ului lui Tatian, dacă nu chiar și autorul acestuia. El n-a menționat niciodată islamul în lucrările sale, ignorându-l cu desăvârșire. Ca exeget, era adeptul sensului *literal* al Școlii Antiohiene, privind textul biblic, nu al celui alegoric, de la Alexandria. Ca filosof, era adeptul lui Aristotel, influențat însă și de platonism și neoplatonism, scriind și o *Isagoghie* (Introducere) la Porfirie Sirianul, din Tyr Libanon (234-c.310): *Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς Ἀριστοτέλους κατηγορίας.*
Vezi și: https://en.wikipedia.org/wiki/Ibn_al-Tayyib

[208] La asirieni, stranele cantorale – *pupitrele* – se află în fața altarului, nu în părțile laterale ale acestuia, de unde citesc sau cântă și preoții și diaconii și cantorii lecturile *vetero*- și neotestamentare.

Canonul 32 *arab*. Preotul și diaconul trebuie să se afle la altar, în momentul Sf. Liturghii; ei trebuie să se asiste reciproc. *Compară cu canonul 15, la Isaak I, 410.*

Canonul 33 *arab*. Omul prea tânăr și cel care nu este înzestrat cu învățătură, sa nu fie admis în grabă la hirotonie.

Canonul 34 *arab*. Episcopul nu poate hirotoni preoți și diaconi, în locuri profane, ci numai în biserică, în fața altarului [*pristolului*, n.n.]. *Compară cu canonul 16, la Isaak I, 410.*

Canonul 35 *arab*. În ceea ce privește veniturile, donațiile, bunurile bisericii, acestea trebuie încredințate unui econom cinstit. El va așeza cheile pe altar și când va pleca din postul său sau când îl va concedia episcopul, atunci va depune documentele [*financiare și ale altor bunuri*, inventarul bunurilor, n.n.] și cheile pe altar și protosul altarului îi va da simbria. *Compară cu canonul 16, la Isaak I, 410.*

Canonul 36 *arab*. Ipodiaconul nu poate fi hirotonit, înainte de a ști recita pe de rost *Psaltirea*, pentru ca prin aceasta să nu introducă o slăbire în biserică. Preoții sau diaconii, care au primit aceste daruri [*hirotoniile*, n.n.], trebuie să se perfecționeze, ca nu cumva slujitorii lui Hristos să se asemene cu mirenii ignoranți. *Compară cu canonul 16, la Isaak I, 410.*

Canonul 37 *arab*. Când un episcop moare, mitropolitul trebuie să-i adune pe episcopii din provincia [*lui*, n.n.] și să rânduiască în locul lui, pe cel care va fi ales de poporul orașului [*eparhiei,* n.n.]. După ce l-a hirotonit, el trebuie să-l trimită la Patriarh, pentru a fi „perfecționat”, adică *confirmat* de către acesta. *Compară cu canonul 20, la Isaak I, 410.*

Canonul 38 *arab*. -- .... și pentru motivul arătat, mai există care îndrăznesc de-a se uni [*căsători*, n.n.] cu femeia tatălui lor sau cu femeia unchiului lor, fratele tatălui lor sau cu femeia unchiului lor, fratele mamei lor sau a mătușii lor, cu sora tatălui lor sau a mătușii lor, cu sora mamei lor sau a sorei lor, a nurorii lor, sau cu fiicele fiilor lor sau cu fiicele fetelor lor sau cu fiicele fiicelor femeilor lor, ca magii, Μάγοι, sau cu femeile fraților lor, ca evreii, sau cu o necredincioasă, ca și păgânii. Referitor la aceia și la cei care li se aseamănă, noi am hotărât și definit, Noi și mitropoliții și episcopii, care sunt împreună cu noi că: acum și de acum înainte, clericii sau laicii, bărbați și femei, care vor cuteza să se ocupe de aceste afaceri nenobile și rușinoase și cei care li se vor alătura și le vor întinde mâna [recte, *ajuta*, n.n.], vor fi pedepsiți și excomunicați în cer și pe pământ (opriți) de-a pune piciorul în biserică, de la primirea Sfintelor Taine și de la comuniunea cu credincioșii; iar furia cerului vine peste ei, în acord cu toată creștinătatea. Că niciun cleric sau credincios mirean etc. .... (*textul lipsește în manuscris*)..... și să o păzească în continuare.[209]
Pasajul din acest canon, Chabot l-a preluat din scrisoarea a treia a lui Mar Aba I.

Canonul 39 *arab*. S-a spus și de asemenea s-a hotărât în adunarea noastră că toți trebuie să urmeze în veci acest principiu: că atunci când un diacon este pedepsit de către un preot sau un preot de

---

[209] În acest context, Mar Aba I dezvoltă o interesantă polemică în lucrarea „Explicație despre căsătorie, referitoare la întrebări”. Pe de altă parte, la zoroastrieni, fiecare femeie era expusă unor mari riscuri, dacă era singură: viol, tâlhărie, omor, luare în sclavie, bătaie etc. Prin această practică, de multe ori se proceda, doar pentru a feri femeile de abuzurile păgânilor, susține Oscar Braun, p. 143, nota 2.
La evrei se proceda la fel cu femeile, care aveau nevoie de protecția bărbaților. Dacă un bărbat murea, fratele acestuia, părinții ei sau altă rudă bărbătească, trebuia să ia femeia în casa lui. Musulmanii au aplicat și ei, mai târziu același principiu. Vezi și *Levitic* 18, 6-13, ș.u.:
6 Nimeni să nu se apropie de vreo rudă de sânge cu gândul de a-i descoperi goliciunea. Eu sunt Domnul!
7 Goliciunea tatălui tău și goliciunea mamei tale să n'o descoperi; ea este mama ta: goliciunea să nu i-o descoperi!
8 Goliciunea femeii tatălui tău să n'o descoperi: e goliciunea tatălui tău!
9 Goliciunea surorii tale, a fiicei tatălui tău sau a fiicei mamei tale – fie că s'a născut în casă, fie în afara ei – să n'o descoperi.
10 Goliciunea fiicei fiului tău sau a fiicei tale să n'o descoperi: goliciunea lor e propria ta goliciune.
11 Goliciunea fiicei femeii tatălui tău să n'o descoperi: soră-ți este după tată, să nu-i descoperi goliciunea.
12 Goliciunea surorii tatălui tău să n'o descoperi: e ruda tatălui tău.
13 Goliciunea surorii mamei tale să n'o descoperi: e ruda mamei tale.

vizitatorul său [*horepiscop* sau *arhidiacon*, n.n.] sau vizitator de către episcop sau episcopul de către mitropolit sau mitropolitul, de către patriarh atunci, chiar dacă se va spune că cel care a fost pedepsit, ar cere dreptate împotriva celui care l-a pedepsit în adunare generală și chiar dacă problema a fost analizată în adunarea generală, judecata lor se va încheia, după cum prescrie justiția.
Compară cu canonul 23 al Patriarhului Iosif I (552-566, † 576), din anul 554.

Canonul 40 *arab*. Die Ansicht von uns BB des ganzen Orients über den von den 318 Vätern aufgestellten Glauben, den wir in unserem Bekenntniss mit der Rechten und Linken [*Hand*, n.n.] festhalten ist diejenige, die aufgestellt wurde von dem h. Gott liebenden, seligen Mar Theodor dem B. und Commentator.[210]

Oscar Braun, pp. 144-145:

***Viziunea noastră, a episcopilor din întregul Orient BB, asupra credinței stabilite de cei 318 părinți, pe care o ținem în mărturisirea noastră cu dreapta și cu stânga, este aceea, care a fost stabilită de Fericitul Mar Theodor, iubitor de Dumnezeu Episcop și interpret* [biblic, n.n.], (sau comentator/ exeget).**[211] **Vezi și Chabot, p. 561.**

Sinodul a fost semnat și sigilat de Patriarhul Mar Aba și încă 19 mitropoliți și episcopi.

---

[210] **Idem, Oscar Braun, pp. 144-145.**

[211] **Este vorba de Episcopul Teodor de Mopsuestia (350-428), considerat de nestorieni interpret", adică cel mai bun exeget. Teodor a fost ucenic al Episcopului Diodor de Tars † 390.**

Sinodul al VII-lea, din 554, cu 23 de canoane[212]

Sinodul Catolicosului-Patriarh Mar Iosif I (552-566, † 576) [*al XXVIII-lea Patriarh*], din anul 554 (recte mai 552, 552/553 și ian. 554), semnat de Întâistătător, de patru mitropoliți (din șapte) și de 13 episcopi, la care se adaugă acceptarea prin corespondență a canoanelor și a deciziilor sinodale, de către un mitropolit și 16 episcopi. Ulterior au mai semnat Mitropolitul de Bēt Garmai. Pentru că decizia Mitropolitului Johannan de Prēt dĕ Maišān se lăsase așteptată, i s-a rezervat locul al treilea de semnătură de pe lista sinodului, din anul 554.

Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 145-163; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1117-1118; Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 352-367].

Microbiografie

Mar Iosif a studiat medicina la greci, a revenit la Nisibis, unde a practicat-o.[213]

Conform dipticelui din timpul acela, ordinea canonică a celor șapte mitropolii asiriene erau după cum urmează: 1. Bēt Hūzāyē; 2. Nisibis; 3. Prāt; 4. Hdayab; 5. Bēt Garmai; 6. Rē Ardašīr; 7. Merw. Pe lângă hirotonia întru arhiereu, fiecare mitropolit și episcop, înainte de înscăunare, mai primește un fel de hirotesire, din partea Catolicosului-Patriarh. La rândul său, și Catolicosul-Patriarh mai primește un fel de hirotesire (încoronare), cu prilejul întronizării. La fel primeau și episcopii o hirotesire, din partea Patriarhului, cu prilejul confirmării gramatei arhierești.

La Sinodul din anul 554, Mar Iosif sublinia importanța canoanelor „celor 318” și a „celor 150” de Părinți, adică cele de la Sinoadele Ecumenice I și II, din anii 325 și 381 (*Chabot*, p. 355), evocând cu regret, că pe timpul său, acestea au fost date uitării în Biserica Asiriană, ele constituind însă baza edificiului canonic al Bisericii Persiei. Decizia sinodală a canoanelor era formulată sub auspiciile autorității Divine: „Noi hotărâm în cuvintele Lui Dumnezeu”, *Wir bestimmen in Worte Gottes* (Oscar Braun p. 158 și passim), ... nous avons défini, par la parole de Dieu... (Chabot, p. 362 și passim). Interesant este stilul de formulare al acestor 23 de canoane, ale lui Mar Iosif I, unde este abandonat modul canonic de „lege”, fiind înlocuit cu acela „narativ” sau de *exemplificare*:

Canon I. — (din anul 554) Il a été dit dans le Synode que quelqu'un était venu demander à être établi prêtre dans une autre province par le saint catholicos Mar Joseph; on lui a repondu que les canons ne permettent pas que quelqu'un etablisse des prêtres dans on diocese qui n'est pas le sien, surtout une personne sur laquelle nous n'avions aucun renseignement (pour savoir) si elle etait digne ou non. II s'en alia chercher un refuge chez les gens du dehors, parmi les grands du royaume…

> **S-a spus în Sinod că cineva venise să ceară să fie stabilit ca preot într-o altă provincie de către sfântul catolicos Mar Joseph; i s-a răspuns că canoanele nu permit nimănui să-și numească preoți într-o eparhie care nu este a lui, mai ales o persoană, despre care nu avem nici o informație (să știm), dacă este vrednică sau nu. [*Apoi*, n.n.] s-a dus să caute refugiu [*ajutor*, n.n.] printre oamenii din afară, printre cei mari ai împărăției...**

Canon II – S-a spus că într-un loc anume, existau două biserici într-un sat, una veche și una nouă, cu două adunări (și formă de conducere, n.n.), Cea nouă trebuie dărâmată, iar comunitatea să se reunească sub o singură formă de conducere, pentru ca autoritățile civile să nu acuze creștinii asirieni

---

[212] Idem, Oscar Braun, p, 145-163.
Jean-Baptiste Chabot, (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF), pp. 352-367. [212] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 145-162.

[213] Amănunte, la Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 431-432.

de prozelitism, printre zoroastrieni. În acest context Chabot (p. 356, nota 2) precizează că bisericile vechi, șahinșahul le tolera, dar interzicea creștinilor prozelitismul printre zoroastrieni sau mazdeeni.

Canonul III – interzice schimbul de scaune între episcopi și numiri de clerici în altă eparhie, decât în aceea proprie, precum și hirotonirea unor candidați, proveniți din afara acesteia.

Canon IV – În cazul decesului unui episcop, se interzic alegerile făcute în secret, fără încunoștiințarea și participarea mitropolitului și a adunării eparhiale.

Canon V – Se referă la canoanele sinoadelor occidentale, care anatematizau episcopii care-și părăseau scaunul, pentru un altul. Biserica Siriacă a ignorat și respins aceste decizii, fapt care a dus la o evoluție haotică a episcopatului. Canonul interzice episcopilor să se mute dintr-un scaun într-altul. ***Compară cu canonul XV, de la Niceea și canonul XXI, de la Antiohia.***

Canonul VI – Se referă la episcopii care, cu prilejul adunărilor eparhiale, admit deciziile luate, de care apoi se dezic, invocând faptul că ei nu le-au decis ori au fost constrânși s-o facă. În acest caz, mitropolitul sau patriarhul trebuie să acționeze prompt, în fața abuzurilor arhierești.

Canonul VII – Vizează abuzul de putere reproșat Catolicosului-Patriarh Iosif I.

Canonul VIII – Interzice monahilor și superiorilor de mănăstiri să se mute într-o alta mai bogată și cu trai mai bun.

Canon IX – Este decizia luată, în reclamațiile din *interior* (ale creștinilor) și din *exterior* (ale zoroastrienilor), împotriva preoților, care nu fac o penitență sinceră, ci doar de formă sau chiar deloc, asigurându-și protecția celor puternici, din interior sau din exterior. Acești preoți trebuie îndepărtați din funcție, și chiar dacă se schimbă, nu pot fi promovați la episcopat.

Canonul X – se referă la preoții și diaconii, care își iau femei zoroastriene, cu care fac copii. Când magii (clerul zoroastrian) află de acest lucru, partea nezoroastriană, este arestată, prigonită și obligată să abjure credința creștină. Clerul este avertizat și amenințat și cu pedepse canonice, în cazul în care încheie căsătorii cu femei zoroastriene.

Canonul XI – Interzice episcopilor și preoților, cărora li s-au încredințat bunurile și averea bisericilor și mănăstirilor să le înstrăineze altor persoane sau să le lase moștenire testamentară secretă copiilor și familiilor lor. Orice formă de testament, trebuie să aibă avizul obștii sau a comunității de mireni.

Canonul XII – Se referă la cei pedepsiți de canon: episcopi, preoți, diaconi și mireni suspendați sau opriți de la cele sfinte, care în loc să accepte pedepsele, se revoltă contra episcopului și organizează proteste, revolte, ceartă și scandal, căutând refugiu la „cei dinafară", adică la păgânii zoroastrieni, unora ca acestora, cine le oferă ajutor și se solidarizează cu ei, să fie loviți și ei de aceleași pedepse, în plus, să fie dați pe mâna autorităților zoroastriene de Stat. Cei care se îndreaptă, în mod real și dau dovadă de căință și umilință, să fie iertați și repuși în drepturile lor.

Canonul XIII – Respinge dreptul laicilor, care duc o viață necanonică, dar care judecă pe alții, fără să-și vadă păcatele lor, de-a asista la adunările comunității, decât în calitate de acuzați, de pârâți. Dacă vor să facă pe judecătorii, să se judece mai întâi pe ei înșiși.

Canonul XIV – Se referă la modul de alegere și de întronizare al noului Catolicos-Patriarh, în cazul în care predecesorul a decedat. Dacă timpurile sunt de pace și libertate pentru creștini, atunci să se facă alegeri obișnuite, cu participarea tuturor mitropoliților, episcopilor și a întregii comunități creștine asiriene. Dacă vremurile sunt însă neprielnice, adică au loc persecuții contra creștinilor,

război și alte năpăstuiri, atunci să se completeze cât mai repede scaunul patriarhal, iar doi mitropoliți să-l aleagă pe noul patriarh, pentru a se evita discordia, dezbinările și vrajbele în Biserică.

Canonul XV – Se referă la canonicitatea alegerilor catolicosului și a mitropoliților. Așa după cum Patriarhul nu poate fi recunoscut și numit patriarh, fără acordul și hirotesia (încoronarea) mitropoliților, tot astfel și mitropoliții nu pot fi numiți și recunoscuți în funcția lor, fără acordul și hirotesia patriarhului. Dacă după acordul dat, intervine ceva, care n-ar fi în consens cu statutele canonice, privitoare la alegeri, atunci alesul, fie el patriarh, mitropolit sau episcop, să fie retras din toată slujba arhierească și preoțească.

Canonul XVI – Interzice episcopilor din Sinodul Mitropolitan să absenteze de la ședințe, să părăsească sala sinodală, să nu-și dea acordul sau dezacordul la deciziile luate, cu un cuvânt, acestuia nu-i este permis să aibă un comportament „nesinodal", față de confrații arhierei sau față de mitropolitul canonic. În acest caz, episcopul să fie suspendat din toate funcțiile arhierești, iar dacă se căiește și se îndreaptă, să fie iertat după un an de penitență, diaconii după 3 ani, preoții celibatari după 7 ani, preoții căsătoriți să fie caterisiți.

Canonul XVII – Combate păcatul curviei. Laicii loviți de pedeapsa acestui canon sunt excluși din comuniunea Bisericii și trebuie să facă penitență, după măsura păcatului, diaconul trei ani, preotul celibatar șapte ani, preotul căsătorit să fie caterisit, iar episcopul să fie pedepsit conform canoanelor asiriene, privitoare la arhierei. În note, Chabot (p. 363, nota 1) precizează că acest canon ar face aluzie la canoanele arabe, de la Niceea, 325, unde se spune că, în cazul preacurviei:

a. pentru episcop: depunerea din scaun, la prima abatere;
b. pentru preotul necăsătorit, la prima abatere un an de penitență, la a doua, depunerea din treaptă, pentru preotul căsătorit, după prima abatere, depunerea din treaptă;
c. pentru diaconul necăsătorit, la prima abatere șase luni de penitență, la a doua, un an, la a treia depunerea din treaptă, pentru diaconul căsătorit, la prima abatere trei ani de penitență, la a doua, depunerea din treaptă. Sub autoritatea canonului nu sunt implicați clerul inferior și mirenii.

Canonul XVIII – Privește dreptul mitropolitului și al patriarhului, de-a fonda noi scaune eparhiale, acolo unde densitatea populației creștine pe km^2 sau unde teritoriul unei eparhii ar fi prea mare. Episcopul care refuză să cedeze din teritoriul eparhiei sale, în favorul noii eparhii, să fie caterisit și anatematizat (Mt. 25, 20-21).

Canonul XIX – Privește pedepse canonice pentru laicii, care au fost la început implicați în ritualul și activitatea liturgică, iar apoi s-au dedat la ocultism, vrăjitorii, ghicit, farmece, horoscop, ghicit în stele, descântat la zei etc. Dacă acești oameni manifestă căință și renunță la astfel de preocupări, să fie iertați, după ce au fost unși cu uleiul binecuvântat de preot și stropiți cu agheasmă și ajutați prin rugăciune, post și asistența atentă a clerului, să se poată îndepărta de aceste practici și rătăciri.

Canonul XX – *Anulează canonul 2* al lui *Mar Acaciu* (484-496), din anul 486,[214] care interzicea construirea de mănăstiri și schituri în orașe și în împrejurimile acestora. Canonul 21 al lui Mar Iosif precizează că acest canon s-a dat în urma presiunilor autorităților civile persane și al intrigilor făcute

---

[214] Oscar Braun *Das Buch der Synhodos…*, pp. 59-73, mai ales pp. 65-66, nota 5; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1114-1115; Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 299-309], în textul dedicat *Sinodului al patrulea*, din 484-486, de fapt se reunesc patru sinoade, cu legătură și continuitate între ele.
2. Canon (Acaciu), în continuarea celui dintâi se referă la aceiași călugări înșelători, care prin subiectivismul lor de sfințenie, pustnicie și creștinism „Nasiräertums" (naziriat) superficial, devin urmași nedemni ai celor de dinainte, care pribegeau prin deșert, prin regiuni nelocuite și necultivate, departe de forfota și de gălăgia din lume, ca acolo să-l poată sluji și preamări pe Dumnezeu. Contra acestor anahoreți, Sinodul decide interdicția de-a umble prin orașe și sate, unde există deja o structură ierarhică creștină, cu episcopi și preoți și nici de-a locui acolo, cu scopul de-a provoca certuri și dezbinare. Li se interzice și desfășurarea oricărei activități liturgice, prin orașe și sate: slujirea sfintei Liturghii, boteze, exorcisme etc. (O. Braun, pp. 67-68). Noi considerăm aceste două canoane și ca un preludiu la canonul al treilea, din anul 486, prin care se dorea reducerea influenței monahismului în Biserica Asiriană și în societatea persană.

de păgâni (zoroastrieni) și de evrei, care erau împotriva unei dezvoltări normale a creştinismului. Canonul 20 exprimă dorința sinodalilor să se construiască biserici, mănăstiri și alte așezăminte monahale prin orașe, unde însă, să nu se slujească nici Sfânta Liturghie, nici boteze sau alte feluri de slujbe, fără aprobarea episcopului ci, acest lucru să se facă la biserica episcopală (catedrala), unde se săvârșesc și se administrează în mod permanent.

Canonul XXI – Prescrie modul în care trebuie onorat și cinstit mitropolitul locului, de către episcopii sufragani și de către restul clerului, precum și patriarhul și episcopii între ei. Compară cu canonul 21 al lui Isaak I, din anul 410.[215]

O altă problemă este decisă de canon, cu privire la suplinirea sedisvacanței, după decesul patriarhului. Mitropolitul de Kaşkar preia locotenența scaunului patriarhal, cu toate inițiativele legate de alegerea și înscăunarea catolicosului-patriarh succesor, ajutat de episcopii sufragani, din arhieparhia de Seleucia-Ktesiphon. În acest context, locotenentul convoacă Sinodul Mare, anunțând în scris mitropoliții și episcopii, pentru a participa la alegerea, hirotesia și întronizarea noului catolicos-patriarh. Neprezentarea, fără un motiv bine întemeiat, se pedepsește cu suspendarea din funcție.

Canonnul XXII – Voia Sinodului este ca toate cele 40 de canoane date de către Mar Abba I (540-552), la sinodul al șaselea, din anul 544, să fie observate și aplicate cu strictețe, altminteri, episcopii se fac pasibili de pedepse.[216]

Canonul XXIII – Se referă la dreptul de apel general al tuturor clericilor, de la diacon și până la patriarh. În cazul în care un diacon este suspendat de preot, acesta de vizitator, acesta de horepiscop, acesta de către episcop, acesta de către mitropolit, deciziile trebuie examinate de către autoritatea sinodală, pentru a se evita abuzurile, actele de răzbunare sau *invidia clericalis*.

Actele sinodului au fost semnate și sigilate de către catolicos-patriarh și încă 17 arhierei. 17 arhierei au mai consimțit hotărârile, prin scrisori de adeziune, la care s-a mai adăugat încă una, de la Mitropolitul Alāh(ā)zēkā de Bēt Garmai. Semnătura sau adeziunea scrisă a Mitropolitului Mar Johannan de Prāt dĕ Maišan lăsându-se așteptată, i s-a rezervat locul al treilea pe lista de semnături. În total, sunt 36 de semnături și de adeziuni.

---

[215] **Canon 21 (la *Mar Isaak I, 410*), după O. Braun (pp. 28-34), privind rangul și cinstirea, care se cuvine *hyparhiilor* (arhieparhiilor), adică scaunelor mitropolitane. Textul canonului 21 se păstrează doar fragmentar. În acest canon s-a stabilit ordinea eparhiilor în *Catolicosatul Asirian*, cu șase mitropolii în întreaga Biserică și cu eparhiile lor sufragane, în rangul și ordinea următoare: 1. Arhimitropolia (Catolicozatul) din capitală – Seleucia-Ktesiphon; 2. Mitropolia Bait Lapat (Gondeșapur); 3. Mitropolia Nisibis; 4. Mitropolia Prat de Maișan (Basra, sud-estul Irakului); 5. Mitropolia Arbela (Erbil, Irak) și Karka (Pakistan); 6. Mitropolia Bait Solok (Kirkuk nordul Irakului). Fiecărui episcop eparhiot i se admite un horepiscop ca *vizitator* în eparhie și un arhidiacon la centrul eparhial și la Biserica episcopală (Chabot, p. 271). Compară canoanele 21 al lui Mar Isaak I și 21, al lui Mar Iosif, cu canoanele 6 și 7, de la Niceea, 325 și cu pseudonic. syr. (arabe) nr. 2, 3, 5 și 6.**

[216] **Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, pp. 93-145; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1117-1118; CHABOT, *Synodicon orientale*..., pp. 318-351].**

Sinodul VIII, al Catolicosului-Patriarh Mar Ezechiel sau Hazqijil (566/70-581/2) [*al XXIX-lea Patriarh*], din februarie 576, cu 39 de *capitole*

(Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 163-190; Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 368-389; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1119)

Treizeci de mitropoliți și episcopi au participat la lucrările acestui sinod, alături de catolicosul-patriarh Ezechiel. În timpul pontificatului lui Ezechiel, *Școala Asiriană de la Nisibis* a cunoscut o excelentă dezvoltare. Păstoria lui Ezechiel a fost umbrită de izbucnirea *pestei bubonice* în Mesopotamia, provocată de bacteria *Yersinia pestis orientalis*, motiv pentru care a și fost instituit „postul de trei zile", numit *Rogation des Ninivites*, care s-a menținut încă și astăzi, printre asirieni (Jean-Baptiste Chabot, p. 370, nota 2). Ezechiel a fost Episcop de Zabé, iar ca patriarh s-a manifestat foarte despotic. Sinodalii îl numeau „Noul David", „Părintele Părinților" și-l acopereau de elogii, laude și epitete de tot felul. O mare atenție s-a acordat și la acest sinod problemei Sfintei Treimi.

Cele 39 de *Capitole*, nu canoane, de învățătură sinodală[217]

Capitolul 1. *Messalienii.* O sectă ivită în Mesopotamia, în sec. IV. Messalienii sau Euchiții, adică „rugătorii", care trăiau din cerșit și duceau o viață în promiscuitate, bărbați și femei, umblau împreună și dormeau pe unde apucau. La finele sec. XII, Catolicosul-Patriarh siro-monofizit Mihail I cel Mare (1126-1199) a scris un tratat contra acestei secte. Episcopul Epifanie de Salamis, Cipru (367-403), *Haeres*. LXXX a lăsat date despre practicile lor, la fel și Timotei, preot din Constantinopol și Teodoret de Cyr (393-458), *Hist. eccl.* IV, X. Euchiții susțineau că în urma păcatului strămoșesc, fiecare om are un demon unit substanțial cu sufletul său. De păcatele săvârșite nu este nevoie să ne mai ocupăm. Botezul nu ajută la înlăturarea acestui demon, ci numai rugăciunea. Acești eretici nu trebuie confundați cu călugării și anahoreții.

Capitolul II. *Despre cei care se fac ei înșiși eunuci.* Dacă au făcut acest gest după hirotonie, atunci trebuie să facă penitență câtva timp, apoi pot fi repuși în drepturile lor. Cei care au fost făcuți eunuci fără vina lor, nu sunt culpabili.

Capitolul III. *Despre credincioșii ale căror fapte se află în opoziție cu frica de Dumnezeu*. Se referă la cei care fac tot felul de practici oculte de purificare, care pierzând ceva, aleargă la ghicitori și magicieni, să le descopere tot felul de revelații și mistere. Clericii care vor fi prinși cu astfel de practici, vor fi caterisiți, iar laicii vor fi eliminați din Biserică și obligați la penitență.

Capitolul IV. *Despre cei care n-au încredere în pronia Divină*.

Capitolul V. *Despre cei care au fost alungați din Biserică* din cauza nesupunerii și a complacerii în starea de rebeliune, lipsă de loialitate și caută refugiu la păgâni, vexându-i, pe cei care i-au excomunicat și cerându-le anularea pedepselor, chiar dacă n-au împlinit canonul și penitența, care li s-a dat.

---

[217] Cele 39 de Capitole se află prezentate de Jean-Baptiste Chabot (pp. 375-387) și de Oscar Braun, (pp. 172-188).

Capitolul VI. *Despre cei care nu i-au în serios excomunicarea* și celelalte pedepse canonice impuse lor, atât cei din cler, cât și laici.

Capitolul VII. *Privitor la căsătoria interzisă sau nelegitimă*, sinodul a statuat obligația de-a fi observate cu strictețe prevederile canonice rânduite de sinoade și de Părinți, în acest context.

Capitolul VIII. *Condamnă răpirile de femei*, pentru a se căsători cu ele, în plus, supunându-le și la un tratament inuman. Cei din cler, să fie caterisiți, iar laicii excomunicați, până când se îndreaptă.

Capitolul IX. *Contra celor care-și forțează servitoarele la prostituție* și le persecută și înfometează, dacă nu se supun, luându-le și banii pe care-i câștigă din aceste îndeletniciri.

Capitolul X. *Oprește clerul de la biserici, mănăstiri și din alte locuri sfinte* (de pelerinaj) să primească donații și ofrande de la curve.

Capitolul XI. *Condamnă moștenitorii, care nu respectă dispozițiile testamentare* ale părinților și nu dau celor menționați bunurile sau banii testați în document sau promise în mod verbal.

Capitolul XII. *Confirmă în mod indirect, că încă în anul 576 sclavia mai exista printre creștinii asirieni*. Asirienii creștini dețineau sclavi tot creștini. Există sclavi, care se răzvrătesc împotriva stăpânilor lor, și pe motiv de credință se lasă hirotoniți în diferite trepte clericale. Ulterior, aceștia sunt prinși de stăpânii lor și aduși să muncească mai departe ca sclavi. Sinodul decide ca sclavii să primească hirotonii sau grade bisericești, numai după ce au fost eliberați din sclavie, cu documente scrise și după ce au primit recomandări credibile pentru intrarea lor în cler.

Capitolul XIII. *Prin Duhul Sfânt, în Biserică au fost rânduite ranguri, trepte, putere*, spre păstorirea, instruirea, disciplina și folosul tuturor, de la Patriarh, până la mireni, conform prevederilor Scripturii. Dacă un episcop decide ceva, n-au ce să protesteze cei din subordinea lui, altminteri, trebuie să fie pedepsiți sau chiar dați pe mâna justiției civile. La fel trebuie să se supună și episcopii deciziilor mitropoliților, și aceștia în fața hotărârilor patriarhului.

Capitolul XIV. *Sinodul accentuează importanța respectului față de Patriarh ca „Părinte al Principatului*" (Bisericii, n.n.) și față de Regele Regilor, Șahinșahul Persiei Chosroe I. Mitropoliții și episcopii sunt obligați să vestească acest canon prin toate bisericile lor.

Capitolul XV. Voia sinodului este ca mitropoliții și episcopii să se întrunească tot la patru ani, în jurul patriarhului, pentru a discuta problemele comune. Acest lucru trebuie să se facă înainte de Postul Mare (Quadragesima). *Asirienii au șapte posturi pe an.*

Capitolul XVI. *Face aluzie la canonul precedent nr. XV.* Acest canon extinde obligația episcopilor de-a se întruni în jurul mitropolitului lor, odată pe an, în luna septembrie.

Capitolul XVII. *Se referă la viața spirituală aleasă și sfântă*, pe care trebuie s-o ducă preoții, în virtutea sublimei trepte clericale, din care fac parte.

Capitolul XVIII. *Episcopii trebuie să fie rânduiți de către mitropoliții* lor sau de către delegatul acestuia ori de patriarh sau delegatul acestuia. Nu le este permis episcopilor să-și rânduiască ei mitropolitul, nici să-i facă acestuia hirotesia întronizării, acest lucru fiindu-i rezervat patriarhului sau delegatului acestuia.

Capitolul XIX. ***Episcopul nou-ales, trebuie să fie hirotonit de mitropolit*** **sau de patriarh sau de delegatul acestora. Hirotonia întru arhiereu trebuie să fie făcută de cel puțin trei episcopi.**

Capitolul XX. ***Contra simoniei*** **la administrarea hirotoniilor, de către episcopi și de către mitropoliți.**

Capitolul XXI. ***Privitor la judecata dreaptă*****, pe care trebuie s-o aplice preotul, fără părtinire și subiectivism, în toate litigiile și conflictele care se ivesc, și nici să asuprească pe cineva sau să ia cadouri și mită. Pedeapsa se extinde asupra tuturor celor care primesc și a celor care dau astfel de bunuri, împiedicând judecata dreaptă.**

Capitolul XXII. ***Condamnă aroganța și orgoliul preoților și al episcopilor*****, pentru că ei nu trebuie să comită nicio injustiție. La fel și mitropoliții și episcopii nu au voie să facă hirotoniri și să acorde funcții clericale celor din altă eparhie, decât cu aprobarea patriarhului. În caz contrar, aceste hirotonii și numiri vor fi declarate nevalide, iar cei ce le-au făcut, vor fi judecați de sinod.**

Capitolul XXIII. ***Decide că, după decesul unui mitropolit sau al unui episcop*****, trebuie anunțat patriarhul și scaunul trebuie completat în cel mult patru luni, dacă nu există alte motive grave de tergiversare a acestor acțiuni. De fiecare dată, episcopii se adună în cetatea respectivă și convoacă adunarea credincioșilor și a clerului, pentru alegerile de episcop.**

Capitolul XIV. ***Interzice episcopilor și preoților să-și abandoneze bisericile*****, eparhiile și parohiile, pentru care au fost numiți (*****hirotoniți*****, n.n.) și să plece în altă parte sau să-și fondeze altele noi, în loc de-a respecta canoanele anterioare.**

Capitolul XXV. ***Interzice frauda în biserici și mănăstiri și azile*****. Cei care au fost numiți în funcții de conducere, n-au voie să-și însușească averea bisericii sau a mănăstirii pentru sine sau pentru familiile lor. Nici vânzarea bunurilor și a averii bisericești nu este permisă, decât cu încuviințarea întregii comunități.**

Capitolul XXVI. ***Împotriva modului incorect de cumpărare a bunurilor și averii bisericești*****. Există episcopi, preoți și mireni, care cumpără bunuri pentru biserică, însă pe numele lor și le țin [*****contractele și chitanțele de cumpărare sau bunurile*****, n. n.] la ei acasă. Mitropoliții, episcopii, clerul și mirenii, nu pot cumpăra bunuri și avere bisericească, pe numele lor, nici să păstreze contractele la ei acasă sau în alte locuri, ci numai în „archivum de l'église" (*****în arhiva bisericii*****, Jean-Baptiste Chabot, p. 384).**

Capitolul XXVII. ***Veniturile, dijma, donațiile, ofrandele și*** **darurile bisericilor, mănăstirilor și ospiciilor trebuie administrate conform ordinelor episcopului local.**

Capitolul XXVIII. ***Condamnă mitropoliții și episcopii*****, care hirotonesc candidații fără adresă fixă, despre care nu se pot strânge nici informații, înaintea hirotoniei acestora. Este vorba de oameni fără căpătâi, care vagabondează dintr-un loc în altul. Sinodul declară astfel de hirotonii nevalide, iar asupra celor care le-au făcut cade *****dojana arhierească***** a sinodului.**

Capitolul XXIX. ***Privitor la instituirea în reședințele episcopale a unui inventar*** **oficial al bisericii și unul personal, cu bunurile episcopului. În caz de deces al episcopului, inventarul bunurilor bisericii trebuie să rămână neatins, iar cele ale episcopului, pot fi date cui au fost promise de acesta verbal ori a fost testate testamentar.**

Capitolul XXX. *Revine asupra abuzurilor episcopilor*, care dau bunurile bisericii celor apropiați lor, apoi le abandonează, fără să le mai poarte de grijă, iar averea să o folosească pentru întreținerea și salarizarea clerului.

Capitolul XXXI. *Contra intrigilor clericale*. Există clerici, călugări și mireni, care creează polarizare între episcop și preoți sau între preoți, întreținând intriga și tulburări în Biserică. Dacă au nemulțumiri față de episcopi, aceștia se pot adresa mitropolitului; dacă vor să se plângă împotriva preoților, atunci se pot adresa episcopului, dar cultivarea intrigii este un păcat și se și pedepsește canonic.

Capitolul XXXII. *Contra celor alungați de episcop*, în urma minciunilor răspândite. Sinodul le va analiza acuzele aduse, dacă sunt false, vor fi iertați, dacă sunt adevărate vor fi pedepsiți canonic.

Capitolul XXXIII. *Contra falsurilor în alegerea de episcop* și strângerii de voci și semnături, în vederea alegerii unui episcop oarecare, care este pe placul unei anume grupări, după ce predecesorul în scaun a decedat.

Capitolul XXXIV. *Contra candidaților la hirotonie, nedemni, needucați*, nemanierați, care respinși fiind de către episcopi, caută protecție și refugiu la păgâni și la laici. Sinodul decide că cei care caută să obțină hirotoniile prin aceste mijloace, nu le vor obține niciodată și vor fi excomunicați o perioadă, până când se vor îndrepta.

Capitolul XXXV. *Privesc ctitorii de mănăstiri*. Există ctitori de mănăstiri, care le construiesc, dar care nu le asigură posibilități de fonduri și venit, din care apoi să poată fi întreținute, acestea ajungând să se ruineze. Sinodul decide că cel care ctitorește o mănăstire, aceasta nu va fi târnosită, până când nu i se va asigura și un anumit venit și avere, din care să poată fi întreținută. Pe de altă parte, ctitorul nu poate, cu de la sine putere, s-o populeze cu obște, nici să numească sau să destituie starețul, ci doar să aibă grijă de întreținerea clădirilor, restul rămânând în sarcina și autoritatea episcopului.

Capitolul XXXVI. *Clericii care se fac „epitropi”,* ὁ ἐπίτροπος la laici sau „intendant” la păgâni să nu mai cadă în acest abuz și să nu umbrească onoarea pe care ei au primit-o de la Biserică, prin hirotonie.

Capitolul XXXVII. *Creștinii să nu-și dea fetele să studieze muzica profană*.

Capitolul XXXVIII. *Preoții de la sediul episcopal să aibă un rang mai mare decât preoții de la sat*.

Capitolul XXXIX. *Ordinea locului de ședere în sinod a episcopilor din cele șapte provincii sau mitropolii*. Canonul este formulat într-un stil foarte încâlcit, dar sensul textului ar fi că după mitropoliți, trebuie să ia loc primul episcop, din fiecare mitropolie (adică al doilea după mitropolit), apoi al doilea episcop, și tot așa, până la ultimul sufragan. Întâietatea în ordinea celor șapte mitropolii o are Arhieparhia patriarhului.

În protocolul și în deciziile sinodale sunt menționați 30 de ierarhi semnatari, alături de Catolicosul-Patriarh Ezechiel, participanți la lucrări, în timpul sesiunilor.

Sinodul IX al Catolicosului-Patriarh Mar Ișoyahb I d’Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I (582-595) [al XXX-lea Patriarh], din anul 585, cu 31 de canoane,

plus răspusurile la 20 de întrebări, puse de către Episcopul asirian Iacob al insulei Dārai (arhipelag. Bahrain, vestul Golfului Persic); (Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 190-277; Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 390-455; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1119)

Micromedalion

Mar Ișoyahb I d’Arzunaia **era originar din Bet‘Arbaye (regiunea dinspre Balad și Nisibis, Turcia-Irak). A studiat în Nisibis și după propriile mărturii a scris un comentariu despre Botez și Euharistie, Qurbana. Mai târziu a devenit Episcop de Arzun, azi Erzurum, în nord-estul Turciei. Șahinșahul Hormizd IV (579-590) l-a preferat pe Mar Ișoyahb I ca urmaș al Catolicoslui-Patriarh Ezechiel, pentru că îl informase cu anumite secrete privind puterea militară și structurile armatei bizantine. Situația s-a schimbat după anul 591, când la tron a ajuns Șahinșahul Chosroe II (591-628), după ce a reușit să-l înlăture pe uzurpatorul Bahram Chobin (590-591). Motivul acestei atitudini a șahinșahului a fost că Mar Ișoyahb I a refuzat să-l însoțească pe Chosroe II, în fuga lui la Împăratul Mauriciu (582-602), iar la revenirea în capitală nu l-a primit după protocolul obișnuit deja la Curte și la Patriarhie. Mar Ișoyahb I a îndeplinit și activitate diplomatică, fiind trimis de Hormizd IV ca sol de pace la Mauriciu, în fața căruia a depus o excelentă *mărturisire de credință*, care l-a impresionat pe împăratul bizantin (Oscar Braun, p. 191). Sub Șahinșahul Chosroe II, în Imperiul Persan, influență mai mare a început să câștige *Biserica Siriană Monofizită*, grație camarilei creștine de la Curte și mai ales a Împărătesei Šīrīn și a medicului privat, din garda Palatului, a lui Timotei de Nisibis și mai ales a lui Gabriel de Šīgār.**

O mare realizare din timpul păstoririi patriarhului Mar Ișoyahb I a fost convertirea la creștinism a păgânului Rege vasal al Șahinșahului, Nu‘man III ben Mundhir abu Kābūs (582-602), al Regatului Lahmid sau Lakhmid (situat în sud-vestul Irakului și nord-vestul Arabiei Saudite), cu capitala la Hira sau al-Ḥīra, în partea centrală-sudică a Irakului, aproape de Kufa, pe malul drept al Eufratului, ucis din ordinul lui Chosroe II. Acest rege clientelar, Nu‘man III, l-a avut ca îndrumător și mentor pe creștinul asirian ‘Adr ben Zeid al ‘Ibdī, poet și traducător arab al șahinșahului. Convertirea au realizat-o Simion de Hira, Sabrīšō‘ de Lāšōm și călugărul asirian Išō‘zekā. Aceștia au reușit să-l încreștineze nu numai pe Nu‘man III, ci și pe fiii săi Mundhir și Hassan și pe Hind, sora mai tânără a regelui.

Mar Ișoyahb I intenționând să viziteze Casa Regală în al-Hira, din Lakhmid, Regatul vasal Persiei, ajuns în satul Bēt Kwšī, a decedat, fiind înmormântat în *noua mănăstire*, construită de prințesa regală Hind.

Printre lucrările, care i se atribuie lui Mar Ișoyahb I este o *scriere, contra lui Eunomius*; *o carte polemică, contra unui episcop eretic*; *22 de chestiuni despre Sfintele Taine ale Bisericii*; *Sinodul, din anul 585*; *o Apologie* (O. Braun presupune că ar fi vorba de un comentariu la Simbolul de credință asirian (p. 191, nota 3); *Scrisori*. Una dintre ele este și *Scrisoarea* trimisă Episcopului Iacob de Darai, cu o listă de 20 de canoane *de conținut liturgic*, de care ne vom ocupa în paginile care urmează.

În viața și activitatea lui Mar Ișoyahb I s-a dat o deosebită importanță *Mărturisirii de credință creștină*, ca și condiție și mister trăit al *vieții în Hristos*, cu care va și începe seria de 31 de *canoane* sau *capitole*.

Cele 31 de capitole sau canoane ale Sinodului din anul 585

1 Capitol sau Canon

apără Simbolul de credință al celor 318 Părinți de la Niceea (325) și al celor 150, de la Constantinopol (381). La Chabot, textul canonului 1 începe cu un text de mărturisire a credinței în Sfânta Treime, fără filioque (pp. 394-395), dar la Oscar Braun lipsește (p. 195):

Noi credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl atotputernic și într-un singur Domn, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, și* întru*[-un singur, seul* (ἕνα*, n.n.*)*]*[218] *Duh*ul *Sfânt, care purcede din Tatăl.
Nous croyons en un seul Dieu, Père tout-puissant, et un seul Seigneur, Jésus-Christ, Fils de Dieu, et *un seul* Esprit-Saint qui procède du Père.

În realitate, acest text din Crez, pe care Chabot (pp. 394-395), la pus la începutul canonului întâi, a fost intercalat de copist în canonul 3, în partea legată de Sfânta Treime (Oscar Braun, p. 200 [391 și 392], în manuscrisul sirian. Vezi și O. Braun, nota 1, de la p 195).

Referitor la expunerea mărturisirii de credință, Mar Ișoyahb I, se bazează pe versiunea grecească a textului niceo-constantinopolitan, făcând abstracție de filioque, însă Jean-Baptiste Chabot susține că ar fi doar o mică diferență, între versiunea actelor sinodale bizantine și aceea a modului de receptare și traducere a lor în limba siriacă (aramaică), [p. 394, nota 3]. Explicația lui Mar Ișoyahb I este prezentată în comparație, cu aceea a ereticilor și pentru combaterea lor, fapt care denotă, în mod indirect, că Biserica Asiriană, în vremea aceea se confrunta din plin cu diferite curente și erezii. Patriarhul era stăpânit de intenția teologică de apărare a doctrinei Sfintei Treimi.

Această credință [*trinitară*, n.n.] a Părinților i-a redus la tăcere pe păgâni, pe iudei și pe eretici, în care [*credință,* n.n.] Creștinismul crește și se glorifică. Cine n-acceptă această credință se păgubește pe sine însuși și reprimă adevărul (O. Braun, p. 196). Argumentarea credinței în Sfânta Treime, comentariul lui Chabot (p. 395) o începe pornind de la repetarea de trei ori a cuvântului *unus* în Crez „un (singur), un (singur), un (singur)" [*Dumnezeu*, n.n.], prin care se proclamă, se mărturisește natura unică a Lui Dumnezeu, conform *Deut. 6, 4*: Acestea sunt hotărârile și rânduielile pe care Domnul Dumnezeu le-a poruncit fiilor lui Israel în pustie, după ieșirea lor din țara Egiptului[a]: *Ascultă, Israele*: Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn[b].[219]

Cu acest verset începe și *Crezul* sau *Mărturisirea de credință* a poporului evreu (Deut. 6, 4-9) sau *Șma* ori Șema *Jisrael*, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל šma' yiśra'el. Pe de altă parte, noțiunile Tată, Fiu, Sfântul Duh arată sau proclamă distincția între persoane și fire conform tradiției Evangheliei (Mt. 28, 19). La această explicație, Părinții au mai completat: Dumnezeu Domn, Duh, alăturând acestor nume proprii, substantivele comune tată, fiu, duh, demonstrând că fiecare dintre ele, adică toate trei sunt atribuite celor trei persoane:

1. Este incontestabil că Tatăl [YHWH, Abba אבא, (aramaică), אֱלֹהִים Elohim, Adonai, Dumnezeu], care este Dumnezeu, este de asemenea Fiu și Duh;

---

[218] Cuvântul ἕνα, unul [„singur", ἕνα, *seul*, einen, unum, one, еди́наго (slavonă), единого (rusă)] nu se află în textul original sirian. Compară cu Deut. 6, 4 și Mt. 28, 19.

[219] Trimiterea [a] indică comentariul marginal al lui Bartolomeu, la versetul respectiv din Biblia sa, *Deut. 6, 4.* Această frază se află numai în Septuaginta (uneori inclusă în versetul 3). Ea introduce, în special, amănuntele privitoare la respectarea primei porunci.

Trimiterea [b] Ibidem: Text important și (poate tocmai de aceea) cu mai multe variante de traduceri după Textul Ebraic: „Domnul, Dumnezeul nostru, este un Domn"; „Domnul, Dumnezeul nostru, Domnul este unul"; „Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul este singur"; „Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul El unul". Preferința unor traducători pentru varianta (cu nuanțele ei): „Domnul, Dumnezeul nostru, este Domnul unul" pune accentul pe ideea că Dumnezeu este indivizibil, că adică El nu poate fi multiplicat în asemănările idolești ale popoarelor păgâne. Textul Septuagintei însă e citat aidoma, chiar de Domnul Iisus, în Mc 12, 29, ceea ce-i conferă o autoritate indiscutabilă; el atestă, o dată mai mult, monoteismul pe care Dumnezeu Se străduiește să-l impună poporului ales.

Compară cu: Mc. 12, 29; Mc. 12, 32; In. 17, 3; Rm. 3, 30; 1Co. 8, 4; 1Co. 8, 6.

2. că Fiul, care este Domn, ben elohim בֶּן אֱלֹהִים (hebr. Dumnezeu Fiul), aramaică: bar d'alaha ܒܪ ܐܠܗܐ [Adonai, אֲדֹנָי, Ădonāy, *Domnul meu* (Domnii mei)[220], înlocuind pronunțarea cuvântului Dumnezeu, YHWH), și de asemenea Dumnezeu și Duh];

3. că Sfântul Duh, רוּחַ ruah ha-Elohim (hebr.), rwḥ, rūḥu al-quddus روح القدس (aram. vânt, duh, suflare), care este Duh, este de asemenea Domn și Dumnezeu.

Părinții noștri au exprimat foarte concentrat mărturisirea de credință, prin care au învățat, au stabilit cu multă înțelepciune și în mod desăvârșit egalitatea de natură sau fire, distincția între persoane și unitatea Dumnezeirii. Ei au proclamat egalitatea naturii, pentru a închide gura nepiosului Arie, care s-a silit să distrugă egalitatea firilor în Treime. Arie a declarat deosebirea persoanelor, din Treime, pentru a distruge opinia iudeilor, care credeau că în Dumnezeu, nu există decât *o singură persoană*. În felul acesta, prin noțiunile generice, comune, completate de cele proprii și particulare, adică: *o singură dumnezeire, o singură domnie, o singură spiritualitate*, prin care evreii provocau confuzia și distrugeau doctrina păgânilor, care admiteau și mărturiseau existența diferitelor divinități (dumnezeiri) și domnii.

După ce, cei 318 Părinți au distrus impietatea lui Arie, în anul 325, aceștia au formulat *Mărturisirea de Credință*, adică prima parte din Crez, cu cele șapte articole, din totalul de 12.

În continuare Fericiții Părinți, au mai completat în Simbolul de credință (cf. Jean-Baptiste Chabot, p. 397): „... și S-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui Său", Iisus Hristos, prin umanitatea Lui. / „... et il monta aux cieux et il est assis à la droite de son Père", Jésus Christ, dans son humanité. C'est dans son humanité, en effet, et non dans sa divinité, que reçut l'exaltation et le siège de la droite celui qui est éternellement et indissolublement avec son Père. [Este așadar, grație umanității Sale, nu a Dumnezeirii, că El a primit înălțarea și scaunul la dreapta Celui care este în mod veșnic și indisolubil cu Tatăl Său.]. Acest lucru trebuie propovăduit în mod apăsat și repetat chiar și credincioșilor noștri, pentru a evita confuziile, privitoare la Ispas sau Înălțarea la cer a lui Adonai, Omului-Dumnezeu (Dumnezeului-Om) înviat a treia zi din morți, nu ca Dumnezeu, ci ca om. Cuvântul Adonai poate să însemne, în aceiași măsură atât noțiunea de *om*, cât și pe aceea de *Dumnezeu*.

În explicația făcută canonului 1, de către Jean-Baptiste CHABOT (p. 397), se menționează că Părinții, după ce au definit credința adevărată, la Niceea, contra lui Arie, au trebuit să respingă și erezia condamnată a Anomeilor sau Eunomienilor, neoarienilor, ulterior și pe aceea a pnevmatomahilor lui Macedonie etc. Anomeii, Ἀνομοίοι, de la ἀ(ν) – ὅμοιος[221] au fost o grupare de orientare ariană, extremistă, din sec. IV., care susținea că Fiul ar fi de o substanță sau natură diferită de aceea a Tatălui. De aceea se mai numeau și *Heteroousiani*, de la ἑτερο-ούσιος și s-au răspândit în Orientul bizantin dar și în Imperiul Part, alături de celelalte curente și secte ariene [homeeni, ὁμοῖος κατὰ τᾶς γραφάς; homoiousia, ὁμοι-ούσιος sau semiarienii etc.], mai ales pentru faptul că Împăratul Constanțius II (337-361), din răsărit era arian, în comparație cu fratele său Constant (337-350), din Apus, care era adept al deciziilor de la Niceea.[222] Secta a fost fondată de Aetius, † c. 370, din Alexandria, originar din Antiohia și de Episcopul Eunomiu de Cyzic, † 394. Disputele au fost acerbe și apologiile Sfinților Părinți au fost boicotate și de arianul monarh Constanțius II. Așa s-a întâmplat că la Sinodul din Antiohia, din anul 341, s-a scos din Simbolul de credință formularea „Cel de o ființă cu Tatăl", iar la Sinodul de la Constantinopol, din anul 360, a fost înlocuită cu termenul

---

[220] **În ebraică, „Domnii mei", adică forma plurală, se deosebește de „Domnul meu", prin ultima vocală de la Adonai אֲדֹנָי (Ădonāy), vezi Gen. 19, 2; 15, 2; 18, 27; 42, 23; 45, 8; Ex. 34, 23. Scris, cu ultima vocală, cuvântul Adonai apare așa de peste 400 de ori în Biblia Hebraica. Cuvântul Adonai poate să însemne, în aceiași măsură atât noțiunea de *om*, cât și pe aceea de *Dumnezeu*.**

[221] **Opozanții anomeilor au fost Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazianz, Sf. Grigore de Nyssa etc.**

[222] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 50, 16, 233-234.**
Mai vezi: *Istoria Lumii* în 36 vol., vol.9, (F. G. Maier), pp. 106-108, Ed. Weltbild;
Edward Gibbons, I*storia declinului și a prăbușirii imperiului roman*, Editura Minerva, București, 1976, cap. 21; Gonzalez, Justo (1984). *The Story of Christianity*, Vol.1. Harper Collins. p. 176.

„asemănător”, *Cel asemănător cu Tatăl*. Învățăturile Sfinților Vasile cel Mare, Grigore de Nyssa și Grigore de Nazianz, au contribuit la revalidarea crezului niceean. În mod definitiv însă, arianismul a fost învins abia la Sinodul II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381. Arianismul, de toate culorile, „grație” lui Arie, exilat în Illyricum, a găsit răspândire, și în Balcani și în Dacia, cu mărturisirile sinodale de la Sirmium, Sardica etc., apoi la popoarele germanice, stabilite în Europa. Pe tinerii episcopi Valens de Mursa (Osijek, Croația) și Ursacius de Singidunum (Belgrad, Serbia) i-a convertit la arianism, însuși ereticul de Arie.[223] În acest context este de subliniat că și ortodoxia străromână și din Balcani a fost afectată de arianism, dar nu se poate stabili în ce măsură și câți dintre episcopii din aceste părți au căzut în mrejele acestei erezii și câți au revenit ulterior la credința cea adevărată, niceeană sau câți au recidivat.

Că cei mai mulți au rămas credincioși Ortodoxiei Niceene (325), nu pune nimeni la îndoială. Redăm în acest context și conflictul dintre Episcopul Vetranion sau Bretanion (*Bătrânul*, n.n.) al Tomisului (?-?), cu împăratul asociat Valens (364-378), din anul 369. Valens a purtat primul război lung și greu cu goții (367-369), pe care i-a învins, încheind cu ei pace la Noviodunum (Isaccea), în vara sau spre toamna anului 369. Apoi intenționa să se întoarcă la Constantinopol, și în drumul său, s-a oprit la Tomis, unde a intrat în biserica episcopală, în care slujea Vetranion, pe care a încercat să-l convingă privind învățătura ariană.[224] Episcopul Vetranion nu numai că n-a acceptat, dar a ținut și o cuvântare în fața împăratului și a credincioșilor, prin care respingea toate argumentele ariene, ale lui Valens, apărând Ortodoxia celor 318 Părinți, după care s-a retras, împreună cu credincioșii săi, într-o altă biserică din oraș. Valens n-a putut ierta această înfruntare, poruncind ca Vetranion să fie arestat și trimis în exil, dar curând a fost eliberat și repus în scaun, de frica unei răscoale „din partea sciților, a căror vitejie era cunoscută împăratului”, menționează istoricul Sozomen (c. 400-c.450), Εκκλησιαστική Ιστορία (în *nouă cărți*, tratând perioada dintre anii 324-439), *Historia Ecclesiastica*, Istoria Bisericească.[225]

Și într-un singur Duh Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, care este închinat cu Tatăl și cu Fiul, care a grăit prin prooroci și* [prin, n.n.] *apostoli.

Et en seul Esprit-Saint, seigneur, vivificateur, qui procède du Père, qui est adoré[226] avec le Père et le Fils, qui a parlé par les Prophètes et les Apôtres.[227] Și aici observăm repetarea la Duhul Sfânt a adjectivului adverbial „într-un singur”.

Jean-Baptiste Chabot redă în document așa cum Părinții de la primul Sinod Ecumenic prezentau (=explicau) persoana Sfântului Duh, demonstrând că El este „co-esențial” (substanțial) și „co-natural” (de o ființă) cu Tatăl și cu Fiul, după cum s-a zis în Scriptură, 1 Cor. 2, 10: *10 Nouă însă ni le-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul Său, fiindcă Duhul pe toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu*. Compară cu: Iov 11, 7; Sol. 7, 23; Mt. 13, 11; Mc. 4, 11; In. 14, 26. „Aceasta este credința deplină, aici este în formă prescurtată sensul acestor definiții succesive, proclamând în mod perfect *Prosopon*, Πρόσωπον, Fața sau Chipul Lui Hristos, cele două naturi ale Lui, divină și umană. Jean-Baptiste Chabot identifică un sens particular al termenului πρόσωπον, în teologia nestoriană, folosindu-se de lucrarea lui Petavius, *Dogmata theologica, de Incarnatione*, lib. 1, cap. IX, § 7: Assemani, *Bibl. Orient*., III, P. 2, p. 21urm.: „Nu există nicio îndoială că Nestorie a refuzat întotdeauna să ia πρόσωπον drept sinonim al lui ὑπόστασις; dar nu același lucru se poate spune despre autorii sirieci; și nu s-ar putea, concluziona *a priori*, din folosirea acestui singur cuvânt, heterodoxia (=erezia, n.n) unui scriitor (=teolog, n.n.).” Il n'est pas douteux que Nestorius ait

---

[223] Vezi manualele de istorie bisericească: Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască...*, vol. I, pp. 457-475 ș.u.; *Istoria Bisericească Universală*, vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, pp. 227-240.

[224] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediția a doua, vol. 1, 1991, p. 144. Știre preluată după Salamanes Hermeias Sosomenos, *Istoria Bisericească*, cartea a șasea, 21, 3-7, extinsă.

[225] Noi folosim actuala ediție științifică greco-germană: Günther Christian Hansen (Hrsg.): Sozomenos. *Historia Ecclesiastica – Kirchengeschichte* (= Fontes Christiani. Band 73). 4 Teilbände (în patru părți de volume), Brepols, Turnhout 2004 [vol. III, p. 741, adică cartea 6, 21, 3-7 extinsă].

[226] Simbolul de la Niceea completează cu: „et adoré”, adică „și slăvit/mărit”.

[227] Cuvintele: „și [prin, n.n.] apostoli” / „et les Apôtres”, nu există în textul niceean.

toujours refusé de prendre πρόσωπον comme synonyme de ὑπόστασις; mais on ne sauriait affirmer la même chose des auteurs syriens; et on ne pourrait, a priori, de l'emploi de ce seul mot, conclure à l'hétérodoxie d'un écrivain. [Cf. ci-dessus, p. 302, n. 1].

Aici se face aluzie la monofiziți și la arieni, adică natura divină și umană a Sa, contra celor care mărturisesc divinitatea Lui, dar îi neagă umanitatea sau mărturisesc umanitatea Lui, dar îi neagă divinitatea. În continuare, se face o explicație a ultimelor articole din Crez, cu importanța lor, pentru cei botezați: „Întru una, sfântă... Biserică; mărturisesc un botez...; Aștept învierea morților; Și viața veacului...” (Chabot, pp. 393-398).

Al 2-lea Capitol sau Canon

Apologie pentru cărțile și doctrina Sfântului Teodor* (de Mopsuestia, n.n.) *și respingerea ereticilor care-i fac o reputație mincinoasă.

Apologie pour les livres et la doctrine de saint Théodore, et réfutation des hérétiques qui lui ferent une réputation mensongère.

Sirienii nestorieni îl consideră pe Teodor (350-428), episcop de Mopsuestia (383-428), ca fiind cel mai bun interpret sau comentator – exeget – al Cărților Sfinte (Bibliei), de aceea i se și spunea *pe scurt* „interpret”, ἑρμηνεύς sau διερμηνέας της Βίβλου. Pentru nestorieni și monofiziți, încărcătura semantică a acestei noțiuni *Interpretul* era, ca și cum ai spune „Profetul”.

În schimb, sirienii monofiziți folosesc același cuvânt *interpretul*, pentru a-l desemna pe Jacob de Edessa sau Ioan de Asia (633/40-708), grec miafizit, născut în regiunea Antiohiei, devenit Episcop de Edessa, funcție din care se retrage, după numai patru ani.[228] Iacob de Edessa contează ca *interpret* al Scripturilor, pentru sirienii monofiziți, unul dintre cei mai savanți exegeți, liturgiști, istorici, canoniști etc., ai acestora. Nu trebuie însă confundat cu Iacob Baradai sau Iacob de Edessa (c. 500-578), numit de Împărăteasa Teodora, în anul 542, episcop miafizit, pe seama Emiratului Gassanid, azi Iordania de sud-est, Siria de sud și nord-vestul Arabiei Saudite (Jean-Baptiste Chabot, p. 398, nota 4.).[229]

Lauda și critica la adresa lui Teodor de Mopsuestia

Teodor a fost timp de 45 de ani episcop de Mopsuestia, ani de plină activitate arhierească și științifică – mai ales exegeză – de traduceri și de corespondență bogată (Oscar Braun, pp. 196-198). Potrivit canonului 2 al acestui sinod, cărțile lui Teodor de Mopsuestia sunt apreciate și căutate, de către toți cei care „mărturisesc credința ortodoxă și n-au fost asaltați de erori”. Canonul 2 dă și mențiunea pe care Sf. Ioan Gură de Aur (344/354-407) o face despre Teodor de Mopsuestia, cu puțini ani înainte, ca cel dintâi să-și fi dat obștescul sfârșit: Nous nous rappelons ton ardente et diligente charité irréprochable; et nous nous réjouissons en toi qui es le trésor de l'église établie dans le pays de Cilicie. / *Ne amintim de blândețea Voastră arzătoare și sârguincioasă ireproșabilă; și ne bucurăm de Tine, care ești comoara bisericii întemeiată în țara Ciliciei.* (Jean-Baptiste Chabot, p. 399, vezi și nota 1). Numai că, *Sf. Ioan cu Rost de Aur* ar fi scris aceste cuvinte, înainte ca Teodor de Mopsuestia să fi fost recunoscut și acuzat de erezie. Chabot menționează însă, că el n-a putut întâlni textual acest pasaj în epistolele lui Ioan Hrisostom, ci într-o formă de exprimare apropiată, datorată probabil din nou barierelor lingvistice, de traducere, din greacă, în siriacă (p. 399, nota 1). Sinodul raportează, că au apărut oameni, care se consideră ortodocși,[230] și combat cu vehemență, doctrina și adevărurile *interpretului* [recte, *Teodor de Mopsuestia*, n.n.]. Între aceste „calomnii”, protocolul sinodal amintește că, printre numeroasele invenții și vexări, aduse *robustei doctrine* a interpretului, de către acești „sofiști”, probabil *monofiziți* sau *calcedonieni* ?, se numără și comentariul făcut „în sens spiritual”,

---

228 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, Op. cit., pp. 370-372.

229 Idem, pp. 368-369. Pentru asigurarea stabilității politice și teritoriale, în partea răsăriteană a Imperiului Bizantin, Teodora îi sprijinea pe monofiziți, în schimb ce Justinian I se străduia să oficializeze și să impună deciziile de la Calcedon. Iacob Baradai a trăit c. 15 ani într-o mănăstire din Constantinopol, fiind foarte bine tratat de Împărăteasa Teodora (pp. 368-369). Tot la Constantinopol se aflau deținuți într-un castel și mai mulți episcopi monofiziți, sub protecția aceleiași Teodora.

230 Asirienii identificau „Ortodoxia”, numai cu credința și teologia Bisericii lor. În felul acesta se alunecă pe panta existenței *mai multor ortodoxii*: greacă, latină, ariană, pnehmatomahă, nestoriană, monofizită, monotelită, iconoclastă etc.

la Cartea Iov. *Mansi* reproduce fragmente din comentariile lui Teodor de Mopsuestia și polemica declanșată de Sf. Ciril, împreună cu a altor personalități, vol. IX, coloana 203-302.[231] Coloanele 223-230, din vol. IX, reproduc textul lui Teodor, la cartea Iov: „LXIII. Ejusdem Theodori reprobantis & librum Job, & contra conscriptorem ejus id est, sanctum Spiritum, dicentis quod pagana sapiens hunc librum conscripsit.” (Idem, col. 223-224). *Același Teodor respingând cartea despre Iov și împotriva autorului ei, Duhul Sfânt, spunând că un înțelept păgân a scris această carte.* Pasajele, referitoare la Cartea Iov, sunt reproduse în Migne, P.G., tom LXVI, col. 697-698. Mai departe, protocolul sinodal reclamă acești *sofiști* eretici, care afirmă că și Cartea Fericitului Iov ar fi fost scrisă de „dumnezeiescul” Moise.

Profesorul de teologie Henana de Adiabene, sec. VI, din Nisibis, adeptul renunțării la Nestorianism, a recunoașterii sinoadelor III, IV și V Ecumenice, al apropierii de teologia bizantină (calcedoniano-ortodoxă) și al condamnării lucrărilor lui Teodor de Mopsuestia, în teologia Bisericii Asiriene de Răsărit

Toate aceste „reprobări”, critici și respingeri ale scrierilor nestoriene, în favoarea lui Teodor de Mopsuestia, Jean-Baptiste Chabot consideră că se referă la acțiunile și lucrările eminentului profesor asirian Henana de Adiabene sau Hannana de Hedhaiyabh, de la Școala din Nisibis (c. 530?- d. 610, din 572 rector), care a predat acolo în perioada păstoririi Catolicosului-Patriarh Ezechiel (566-581), în jurul anilor 570 (p. 400, nota 1). Henana de Adiabene a fost conducătorul mișcării de renunțare la nestorianism și de acceptare a sinoadelor ecumenice, III, IV și V, mișcări, care s-au ținut până în timpul vieții lui, adică de acceptare a doctrinei ortodoxe desăvârșit formulată. Magistrul său a fost un oarecare Moise, care i-a cultivat o atitudine total deschisă față de teologia bizantină. În schimb, predecesorul lui Henana la catedră, Abraham de Beth Rabban, promova cu multă tărie „teologia antiohiană” a lui Teodor de Mopsuestia, adică asiriano-nestoriană.[232] Hanana de Adiabene a atacat teologia lui Teodor de Mopsuestia, favorizându-o pe aceea a Sf. Ioan Hrisostom. El avea o mare influență și asupra monahismului asirian, care mai ales după deciziile sinodale, din 484 și 486 a fost mult îngrădit și reprimat în Imperiul Sasanid.[233]

În plus, la Sinodul asirian, din anul 585, ne aflăm deja în faza de după Sinodul V Ecumenic, din anul 553, cu condamnarea „celor trei capitole”, când a fost condamnate și opera și persoana lui Teodor de Mopsuestia. În felul acesta, Hanana de Adiabene a intrat în conflict cu ierarhia asiriană și cu Sinodul din 585, care l-a condamnat în același an, continuând totuși să predea la Nisibis, unde era susținut de către Simon, mitropolitul local, care nu participase la lucrările acestui sinod. În ciuda rezoluțiilor sinodale, din anul 585, influența lui Hanana de Adiabene a crescut de așa manieră, încât, în anul 590, a reușit să întocmească și să introducă noi statute în Școala de la Nisibis. (Chabot, pp. 399-400).[234] Hanana de Adiabene a mai fost condamnat și de Sinodul următor, celui din 585, numit și al X-lea, din anul 596, din timpul păstoririi lui Mar Sabrișo I sau Sorișu I [Garmaqaj] (596-604), succesorul lui Mar Ișoyahb I d'Arzunaia (582-595). Din ordin sinodal asirian, din anul 585 și din 596, după ce Hanana de Adiabene a fost condamnat, a început acțiunea de distrugere a operelor lui: comentarii la Facere, la Iov, la Psalmi, la Proverbe, la Ecclesiast, la Cântarea Cântărilor, la cei doisprezece profeți mici, la Evanghelia după Marcu, la epistolele pauline, la expunerea crezului de la Niceea, la Liturghie, la rugăciuni, la Statutele Școlii din Nisibis etc. Pe de altă parte, sinoadele asiriene din anii 585 și 596 s-au constituit ca o reacție contrară sau pol opus deciziilor luate de Sinodul V Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 553 (Chabot, pp. 398-400).

---

[231] Dominic Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima Collectio*..., Op. cit., vol. IX.

[232] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., pp. 37-39, 41.

[233] Ibidem.

[234] Ibidem. Compară cu: Brock, Sebastian P. (1999). "The Christology of the Church of the East in the Synods of the Fifth to Early Seventh Centuries: Preliminary Considerations and Materials". Doctrinal Diversity: Varieties of Early Christianity. New York and London: Garland Publishing. pp. 281-298.

Datele generale, despre el, la: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., pp. 341-342.

Al 3-lea Canon

Foloasele care au rezultat din stabilirea legilor și canoanelor, în toate generațiile sub Vechiul și sub Noul (Testament).

Des avantages qui résultèrent de l'établissement des lois et des canons, dans toutes les génération sous l'Ancien et sous le Nouveau (Testament).

Sinodalii identificau trei feluri de legi: naturale, verbale și scrise / Il y a des lois naturelles, des lois orales et de lois écrites (Chabot, p. 400, nota 4). De la bun început, Dumnezeu, în calitate de arhitect al Creației, le-a impus protopărinților Adam și Eva o lege nouă și verbală, învățându-i trei lucruri: *dovada, ascultarea și demnitatea* / l'épreuve, la soumissions et la dignité. Dumnezeu a impus poporului Israel legi aspre, dintre care, cele principale au fost scrise de Degetul Lui Dumnezeu pe tablele de piatră ale Legii și i-au fost comunicate prin intermediul lui Moise, eliberatorul lor, un salvat și un salvator. Situația a continuat astfel, cu Dumnezeu (*Tatăl*, n.n), în Vechiului Testament, și prin Fiul Lui Dumnezeu (*Iisus Hristos*, n.n.), în Noul Testament, adică prin Trinitatea Sfântă, în ambele testamente, bastionul principal Biserica, însuflețită de Duhul Sfânt, prin Apostoli, apoi de Părinți, cu doctrina necesară și cu baza canonică și cu tezaurul liturgic, pe care le-au dezvoltat și apărat (Chabot, pp. 400-401).

Al 4-lea Canon

Despre onoarea cuvenită de ucenici și copii maeștrilor și părinților și de grija care trebuie avută față de instruirea și educarea ucenicilor și a credincioșilor.

De l'honneur dû par les disciples et les enfants aux maitres et aux parents, et du soin qu'il convient de prendre de l'instruction et de l'éducation des enfants.

Este vorba de educația ucenicilor și a fiilor și a copiilor întru ale Scripturilor (Chabot, pp. 401-402).

Al 5-lea Canon

Conduita preoților, diaconilor și al celorlalți slujitori ai altarului* (ordinele sau gradele clericale minore, n.n.) *Noului Legământ, trebuie să corespundă cu măreția slujbei lor.

Que la conduite des prétres, des diacres et des ministres de l'autel de la nouvelle Alliance doit répondre à la sublimité de leur ministère (Chabot, pp. 402-404).

Al 6-lea Canon

[*Privitor*, n.n.] *la preoții și credincioșii care ar îndrăzni să jefuiască vasele sacre* (liturgice, n.n.) *și să fure bunurile bisericilor, mănăstirilor, ospiciilor și reședințelor episcopale.*

Des prétres et des fidèles qui osèrent piller les vases sacrés et ravir les biens des églises, des monastères, des hospices et des résidences épiscopales (Chabot, pp. 404-405) .

Al 7-lea Canon

Moștenitorii perversi care încalcă prescripția defuncților lor în ceea ce au decis și au donat și au dat lui Dumnezeu prin intermediul sfintelor locașuri.

Des héritiers pervers qui violent la prescription des leurs défunts dans ce qu'ils ont assigné et donné à Dieu par l'intermédiaire des saintes demeures (Chabot, pp. 405-406).

Al 8-lea Canon

Despre cei care disprețuiesc rugăciunea Bisericii, care disprețuiesc primirea sacramentelor lui Hristos și care, sub straiul fals călugăresc, preferă să rătăcească fără* (a ține, n.n.) *de obștea* (unei, n.n.) *mănăstiri, să ducă cu ei femei sau să trăiască împreună, bărbat și femeie într-o aceeași mănăstire.

De ceux qui méprisent la prière de l'Église, qui méprisent la réception des sacrements du Christ, et qui, sous un faux habit de religieux, préferent errer sans couvent, promènent avec eux des femmes, ou habitent ensemble, homme et femmes dans un méme monastère. Chabot susține că aici

canonul 8 se referă la secta mesalienilor (euchiții), adică εὐχίτης, din Imperiul Persan p. 406, nota 3. (Chabot, pp. 406-407).[235]

Al 9-lea Canon

(Despre, n.n.) ***Mănăstiri și obștile de călugări care împrăștie adunările bisericești de duminici și din sărbători și care învață relaxarea*** **[slăbirea lor, n.n.]** ***și seduc pe cei simpli***

Des monastères et des couvents de moines qui dissipent les assamblées ecclésiastiques des dimanches et fétes et qui enseignent le relάchementet séduisent les simples (Chabot, p. 407).

Al 10-lea Canon

(Despre, n.n.) ***Sfintele mănăstiri străvechi, care au fost zidite din râvna celor din vechime, și care au căzut în ruine, din neglijența urmașilor.***

Des saints monastères antiques, qui furent bάtis par le zèle des anciens, et qui sont tombés en ruines par la négligence des suivants (Chabot, p. 408).

Al 11-lea Canon

Să nu se mai construiască mănăstiri noi, decât dacă li se atribuie un venit suficient, de frică să nu cadă în ruine și să devină subiect de scandal.

Qu'on ne bάtisse pas de nouveaux monastères à moins de leur assigner un revenu suffisant, de peur qu'ils ne tombent en ruines et de ne deviennent un sujet de scandale (Chabot, p. 408).

Al 12-lea Canon

Despre cei care nu-și dau ofrandele și donațiile lor în mod cinstit, la bisericile sau la mănăstirile din satul lor sau orașul lor, ci ostentativ în alte locuri.

De ceux qui ne donnent pas vertueusement leurs offrandes et leurs dons dans les églises ou les couvents de leur village ou de leur ville, mais avec ostentation en d'autres lieux (Chabot, pp. 408-409).

Al 13-lea Canon

Despre unirea feciorelnică și legitimă care se cuvine domesticilor **(Chabot, p. 409, nota 3) [recte credincioșilor, n.n.],** ***care trebuie să se unească*** **[recte, căsătorească, n.n.]** ***în mod legitim și nu ca animalele.***

De l'union chaste et légitime qui convient aux fidèles, qui doivent s'unir légitimement et non comme les animaux (Chabot, pp. 409-411).

Al 14-lea Canon

Despre cei care se dedau erorii de ghicire, de prevestire a viitorului, de descântec, de noduri magice, de amulete, sau care se complac în vreun mister ocult sau cei care observă mișcarea corpurilor și strigătul păsărilor.

De ceux qui s'adonnent à l'erreur de la divination, des augures, des incantantion des nœuds magiques, des amulettes, ou qui s'adonnent à quelque mystère occulte, ou qui observent le mouvement des corps et le cri des oiseaux (Chabot, p. 411). Chabot consideră că acest canon se referă la magii zoroastrieni, ***nota 1.***

Al 15-lea Canon

Despre cei care pretind că-i interesează și caută să-și sporească averea prin cămătărie care nu convine credincioșilor.

De ceux qui prétent à intérét et cherchent è accroítre leurs richesses par l'usure qui ne convient point aux fidèles (Chabot, p. 412).

---

[235] Date despre *Euchiți*, vezi la: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 229.

Al 16-lea Canon

Despre clericii și călugării, care caută să-și mărească averea prin dobândă și camătă.

Des clercs et des religieux qui cherchent à accroítre leurs biens par l'intérét et l'usure (Chabot, pp. 412-413).

Al 17-lea Canon

***Despre clericii care sunt opriți* [suspendați, n.n.] *de către episcopi, (și despre episcopii) și despre mitropoliții, care sunt suspendați în marele sinod, de către patriarh și episcopii care sunt cu el sau, când necesitatea o cere, numai de patriarh sau de mitropolitul şi de episcopii provinciei sale.* Cei care nu se conformează, vor fi excluși din comuniunea Bisericii și privați de rangul lor.**

Des clercs qui sont interdits par les évêques, (et des évêques) et des métropolitains qui sont interdits dans le grand synode par le patriarche et les évêques qui sont avec lui, ou, quand la nécessité l'exige, par le patriarche seul ou par le métropolitain et les évêques de sa province (Chabot, p. 413).

Al 18-lea Canon

***Că cei care sunt anatematizați, înlăturați și lipsiți complet de funcțiile preoției lor, să nu mai fie reprimiți.* Compară cu canonul 5, de la Niceea, 325.**

Que ceux qui sont anathematisés, eloignés et destitués complètement des fonctions de leur sacerdoce, ne doivent plus étre reçus (Chabot, p. 413).

Al 19-lea Canon

***Despre persoana care este desemnată și aleasă pentru a fi arhidiacon, adică conducătorul administrației* (eparhiale, n.n.)*; şi despre funcţiile şi competenţele, care i-au fost încredinţate prin autoritatea episcopului său.* Compară cu canonul 15 al lui Mar Isaak I, din anul 410.**

De la personne qui est désignée et choisie pour étre archidiacre, c'est-à-dire chef de ministère ; et des fonctions et pouvoire qui lui sont confiés par l'autorité de son evêque (Chabot, pp. 413-414).

Arhidiaconul era un preot (nu diacon), cu funcția echivalentă a unui vicar eparhial, care, împreună cu horepiscopul, îl ajutau pe episcop, mitropolit ori patriarh, să conducă eparhia sau arhieparhia. În prezența episcopului, arhidiaconul conducea agenda de lucru eparhială, sinodul eparhial, consistoriul, supravegherea și relațiile cu clerul, probleme de abateri și disciplină canonică și alte activități administrative. De aceea nici nu putea lipsi fără motiv sau timp îndelungat de la centrul eparhial. Sinodul acesta reconfirmă decizia ca fiecare episcop să aibă un arhidiacon la catedrala episcopală, care avea jilțul pe soleea (σωλέα, σωλεάς, σωλείον sau *chor*), din fața altarului, mărginită de *cancelli*, pe partea stângă a scaunului arhieresc, cu spatele la navă.[236] Activitatea lui era întotdeauna determinată de voința și stilul de guvernare eparhială a episcopului, din cuvântul căruia arhidiaconul n-avea voie să iasă. El trebuia să fie un om înțelept, răbdător, bun cunoscător al canoanelor, doctrinei și ritului asirian. El fixa și locul și ordinea preoților și diaconilor, la soborul din altar și la adunările bisericești, însă după rânduială, nu după bunul său plac, episcopul având tot timpul dreptul sau rolul de instanță ultimă de apel. El trebuia să desemneze și lectorii, de la catedrală, care urmau să citească Scripturile Sfinte. Arhidiaconul trebuia să dispună de multă vigilență, să fie circumspect și drept în judecățile pe care le ia, iar dacă se ivesc probleme mult prea complicate, atunci să prezinte cazul episcopului sau chiar sinodului mitropolitan sau patriarhal. Preoții nu aveau voie să se răzvrătească împotriva episcopului.

Privitor la arhidiacon și la *structura eparhială*, sigur este că de prin secolul al III-lea, aceasta se compunea din cinci persoane, cu competențe diferite: *episcop, arhidiacon, horepiscop, prezbiter și diacon*. Episcopul era în fruntea piramidei eparhiale, căruia îi urma arhidiaconul, care conducea toată administrația eparhială, vizita, controla și pedepsea clerul, din oficiu. A treia persoană, în ordine ierarhică era horepiscopul, subordonat arhidiaconului, care, în calitate de *periodeut* –

---

[236] Vezi a treia pagină de titlu, din această carte a noastră cu: *Planul liturgic al unei biserici asiriene*.

περιοδεύτεν – (vizitator), vizita bisericile și mănăstirile. Preotul conducea comunitățile de creștini. Diaconul, ipodiaconul, lectorul și psaltul îl ajutau pe preot la slujbe, dar și în activitatea catehetică, pastorală și de exorcizare a celor demonizați. Economul de la centru eparhial era întotdeauna un laic, deci nu aparținea clerului.[237] Pentru femeile creștine, exista funcția de „diaconiță", care ajutau la botezul maturilor de sex feminin și la instruirea creștinelor în credință și bunele moravuri. Dacă o diaconiță era cumva și stareță de mănăstire, atunci – cu accepțiunea episcopului sau a preotului local – aceasta avea dreptul să împartă și Sf. Cuminecătură.

Episcopiile erau în mare parte autonome și abia prin anul 315, Papa bar-Aggai († c. 327), devenit episcop în capitala Seleucia-Ktesiphon, a încercat să unească eparhiile din Imperiul Sasanid, sub autoritatea sa. Numai că în capitală, creștinismul a evoluat destul de palid și cu mare întârziere. Conform *Cronicii din Adiabene*,[238] când Episcopul Șalupa de Arbil (c. 258-273) a vizitat comunitatea de creștini, din Seleucia-Ktesiphon, aceasta nu dispunea încă de niciun presbiter, când l-a hirotonit pe Papa bar-Aggai. Mai târziu, Ahadabui (273-291), urmașul lui Șalupa, la cererea credincioșilor din capitală, l-a hirotonit episcop pe Papa bar-Aggai, fapt întâmplat între anii 285 și 291 (Chabot, pp. 413-414).[239]

Al 20-lea Canon

Că sfintele lăcașuri ale bisericilor, mănăstirilor și ospiciilor, trebuie să fie încredințate celor care le îndrumă, cu știrea și conform autorității episcopului locului.

Que les saintes demeures des églises, des monastères et des hospices doivent étre confièes à ceux qui les dirigent à la connaissence et par l'autorité de l'évêque du lieu (Chabot, pp. 414-415).

Al 21-lea Canon

Despre cei care se unesc și se asociază întreolaltă, pentru a se încadra, rezista superiorilor și să-și învinuiască tovarășii.

De ceux qui s'unissent et s'associent pour se ligner, résister aux chefs et accuser leurs compagnons. Canonul scoate în evidență multe slăbiciuni ale clerului, cu predispoziția acestora destructivă spre intrigă și spre solidaritate în rău. Privind ritualul „asocierii", canonul menționează obiceiul antic persan, de a se stropi și de a bea din „cupa comună", cu apă și sare, în semn și formă exterioară de jurământ, privind unitatea de acțiune a tovarășilor (Chabot, p. 415).

Al 22-lea Canon

Că, să se stabilească cu conducătorii Bisericii, să se decidă ca proprietatea tinerilor orfani să fie păstrată cu grijă.

Qu'il convient aux directeurs de l'Église d'ordonner que les biens des jeunes orphelins soient soigneusement conservés (Chabot, pp. 415-416).

Al 23-lea Canon

***Că nu este potrivit ca clericii să acționeze ca procurori, economi sau avocați într-un proces care nu-i privește; nici a lua (femei) abandonate,* (adică divorțate sau abandonate de primul lor soț), precizează Chabot, p. 416, nota 1).**

Qu'il ne convient pas aux clercs de se faire procureurs, économes ou avocats dans un procès qui ne les concerne pas; ni de prendre des (femmes) délaissées (Chabot, p. 416).

---

237 Cf. Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 73 și 83.

238 *Chronique de l'Église d'Adiabène sous les Parthes et les Sassanides par Msiha-Zkha, 6ème siècle*, 1907. Traduit et édité par A. Mingana. Imprimerie des Pères Dominicains à Mossul, p. 111.

239 Christoph Baumer, Ibidem.

Al 24-lea Canon

Dacă soția al cărei soț a murit făcând testament, fără* (ca acesta, n.n.) *să mai amintească de zestrea soției sale*, [ea, aceasta, n.n.] *are dreptul la zestrea ei.

Si la femme dont le mari est mort en faisant un testament, sans parler de la dot de sa femme, a droit à sa dot (Chabot, p. 417).

Al 25-lea Canon

Că nu este permis creștinilor să meargă la sărbătorile altor religii și nici să participe la ele.
Qu'l n'est pas permis aux chrétiens d'aller aux fétes des auters religions, ni d'y prendre part (Chabot, pp. 417-418).

Al 26-lea Canon

Că nu este permis mitropoliților sau episcopilor chemați la un sinod de-a îngreuna plecarea într-acolo.

Qu'l n'est pas permis aux métropolitains ou aux évêques convoqués au synode de faire difficulté d'y aller (Chabot, p. 418).

Al 27-lea Canon

[Despre, n.n.] *creștinii care caută căsătorie pe la oameni de alte religii sau care dau petreceri în satele lor în cinstea ereticilor sau care acceptă rugăciuni de la aceștia.* Compară cu canoanele 10 și 11, ale lui Mar Aba I cel Mare, de la Sinodul 6, din anul 544 [Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p.93-145; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1117-1118; Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 318-351].

Des chrétiens qui recherchent en mariage des gens d'autres religions, ou qui donnent des fétes dans leurs villages en l'honneur des hérétiques, ou qui acceptent d'eux des eulogies (Chabot, p. 418).

Al 28-lea Canon

Că clericilor nu le este permis să mănânce, nici să bea, nici să ia parte la sărbătorile din hanuri.
Compară cu canonul 8 al lui Isaak I, la primul Sinod Asirian, din anul 410, de la Seleucia-Ktesiphon, ținut în timpul Catolicosului Mar Isaak I sau Ișaq I (c. 399-410/11), împreună cu 40 de episcopi prezenți și în anul al unsprezecelea de domnie al Șahinșahului Yazdegerd I (399-420/1), cu 27, respectiv 21 de canoane.[240]

În acest context, reamintim canonul 8, din 410, după O. Braun și al zecelea, după Mansi, reglează modul de comportare al clerului, la pomana de după înmormântare, la comând sau comândare (de la commando-are, a da masă), să mănânce cumpătat și să nu ia nimic la pachet, să nu mănânce prin hanuri, nici la petrecerile colective (Chabot, p. 265).
Qu'l n'est pas permis aux clercs de manger, ni de boire, ni de prendre part à des festins dans les auberges (Chabot, pp. 418-419).

Al 29-lea Canon

[Privitor la, n.n.] *ordinele și gradele slujirii bisericești; la cinstea ce se cuvine de la cei inferiori, față de superiori si de aceștia, celui care este pus în mod canonic și părintește mai presus de toți* [patriarhului, n.n.].

Des ordres et des degrés du ministère ecclésiastique; de l'honneur qui est dû par les inférieurs aux moyens, par les moyens aux supérieurs, et par ceux-ci à celui qui est placé canoniquement et paternellement au-dessus de tous (Chabot, pp. 419-421).

---

[240] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 5-34. Chabot, pp. 254-275.

Al 30-lea Canon

Despre întrunirea episcopilor unei provincii pe lângă mitropolit sau a mitropoliților și episcopilor pe lângă patriarh.

De l'assamblée des évêques d'une province près du métropolitain, ou des métropolitains et des évêques près du patriarche (Chabot, pp. 421-422).

Al 31-lea Canon

Pactul de solidarizare, pe care Părinții l-au făcut, referitor la respectarea acestor canoane.

Pacte d'alliance que firent les Pères relativement à l'observation de ces canons (Chabot, pp. 422-423).

Sesiunea finală a sinodului se încheie cu binecuvântarea mitropoliților și a episcopilor, care au stabilit aceste 31 de canoane.

Protocolul sinodal menționează la sfârșit lista mitropoliților, a episcopilor sau delegații acestora, preoți și diaconi, în cazul în care unii n-au putut sau n-au vrut să ia parte la lucrările sinodale. Sunt menționate 33 de nume, cu scaunele vlădicești de care țineau.

1. *Apendice*, cu anexa de 20 de canoane, adică răspunsurile Catolicosului-Patriarh Mar Ișoyahb I d'Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I (582-595), din anul 585, la întrebările puse de către Episcopul asirian Iacob al insulei Dārai (arhipeleagul Bahrain, vestul Golfului Persic (Chabot, pp. 424-451). Anexa continuă cu Simbolul de credință „ortodoxă", cu textul formulat de Patriarhul Mar Ișoyahb I (Chabot, pp. 451-455). Asupra acestor întrebări și răspunsuri vom reveni în capitolele privind „Bazele dogmatice..." și „Ritul Persan...".

Anexa începe cu scrisoarea de răspuns a lui Mar Ișoyahb I d'Arzunaia, către Episcopul Iacob, prin care îl elogiază pentru râvna și interesul cu care conduce eparhia și se ocupă de preoți, de diaconi și de credincioși.

Primul canon

Răspunsul Patriarhului Mar Ișoyahb I, la prima întrebare sau întâiul canon. Mar Ișoyahb I scrie că în timpul slujirii sfintelor Misterii (Taine), preotul trebuie să fie cuprins de râvnă și de frică de Dumnezeu, pentru el însuși și pentru poporul care stă înainte și așteaptă de la Dumnezeu, mare și multă milă, amintind de salutul, din 2 Cor., 13, 13, cu care începe anaforaua din Liturghia lui Nestorie (Chabot, p. 428, nota 1) și ritualul dintre prefacere și împărtășirea celebrantului, în ritul asirian (Chabot, pp. 428-429).

Al 2-lea Canon

Răspunsul la a doua întrebare sau al doilea canon.

Întrebare: preotul celebrant, când trebuie să se împărtășească ?

Răspuns: preotul protos sau desemnat să slujească Liturghia, acela trebuie să se împărtășească primul, și încă înaintea episcopului [dacă acesta nu slujește, n.n.], (Chabot, pp. 429-430).

Al 3-lea Canon

***Răspuns*: că nu este permis unui diacon să dea Euharistia sau să împărtășească un preot. Pe de altă parte, Patriarhul amintește că în ritul asirian nu este permis unui preot să celebreze Liturghia, fără să fie asistat de un diacon sau fără încă un preot conslujitor, cum este cazul și în Biserica Etiopiei. Episcopul, la fel, nu poate celebra Liturghia, fără diacon (Chabot, p. 430). Nici în Biserica Ortodoxă, arhiereul nu poate celebra fără diacon.**

Al 4-lea Canon

Cum și în ce fel trebuie făcută sfințirea celui care vine să primească hirotonia?

Răspunsul era, că nu numai cu ocazia hirotoniilor, Evanghelia trebuie să stea pe altar, ci și în timpul celebrării tuturor tainelor (Liturghia, Sfințirea Sf. Ulei [a Mirului] etc. Chiar și la binecuvântarea apei botezului și a uleiului catehumenal, trebuie adusă la cristelniță (colimvitră) și Evanghelia. Și înainte de hirotonie (ca și în timpul Liturghiei asiriene), episcopul și toți conslujitorii se spală pe mâini, în semn că sufletul lor este curat și lipsit de orice răutate, după cum este rânduiala și în Biserica noastră, la începutul Proscomidiei și înainte de ieșirea cu Sfintele Daruri, în cazul Liturghiei cu arhiereu:

„Lavabo inter innocentes manus meas: et circumdabo altare tuum, Domine: Ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua. Domine, dilexi decorem domus tuæ et locum habitationis gloriæ tuæ...”.[241]

Am folosit textul din momentul „Lavabo”, din *Missa* sau Liturghia Latină Tridentină, identic celui din Liturghierele ortodoxe, pentru că nu este altceva decât *Psalmul 25, 6-12*: „Spăla-voi între cei nevinovați mâinile mele și voi înconjura altarul Tău, Doamne, ca să aud glasul laudei Tale și să spun toate minunile Tale. Doamne, iubit-am bună-cuviința casei Tale și locul sălășluirii slavei tale...”.[242] (Chabot, pp. 430-431).

Al 5-lea Canon

Despre unii credincioși, care refuză în mod demonstrativ să se împace, la „sărutarea păcii”, din timpul Liturghiei, nu numai în afara edificiului bisericii, ci și în Templul Divin, în locul de ispășire și de milostivire (Chabot, pp. 431-433).

Al 6-lea Canon

Despre cei care păcătuiesc în secret, încearcă să se îndrepte, fiindu-le și teamă să nu fie descoperiți, și apoi să aibă de suferit violențe și urmări crude: oare aceștia n-ar putea într-o manieră oarecare să corecteze și să găsească vindecare și să evite să piară? Patriarhul face trimitere la texte din Biblie și dă exemplul de căință al Împăratului David: *2 Regi 12*; *Mt. 3, 6*; *1 Petru 1, 17* etc. (Chabot, pp. 433-435).

Al 7-lea Canon

Că nu-i este permis unui preot să țină mânie împotriva cuiva și din acest motiv să-l oprească de la Sfintele Taine (Chabot, pp. 435-436).

Al 8-lea Canon

Dacă-i este permis unui preot să se anatematizeze pe el însuși sau prin semnătură, fără să fi fost forțat prin violență [*de către superiorii săi*, n.n.] ? Răspunsul patriarhului dă dovadă de mare înțelepciune. Pornind de la textul din *Mt. 5, 37*, patriarhul propune să rămână la aprecierea individuală a fiecărui preot, dacă vrea să se autoanatematizeze, fără ca acest lucru să aibă o influență asupra aparatului administrativ bisericesc, adică din partea superiorilor ierarhici (Chabot, p. 436).

Al 9-lea Canon

Dacă anatema făcută „după cuvântul preotului”, nu „după Cuvântul Lui Dumnezeu”, este validă sau nu? Este vorba de o problemă mai mult pastorală, decât canonică. Dacă un preot îi spune unui mirean virtuos: *nu face asta* sau *n-ai voie să spui asta* etc., atunci acesta din urmă are impresia că aceste interdicții i-au fost spuse sub formă de anatemă. Pornind de la textul din *Mt. 18, 18*, știm că Domnul Iisus Hristos a dat o anumită putere preotului, de care acesta însă n-are voie să abuzeze, ci să o aplice cu multă prudență și doar ca un medicament și în situații de excepție (Chabot, p. 437).

Al 10-lea Canon

Dacă le este permis ori nu mirenilor și preoților să jure? Se face din nou apel la Sfânta Scriptură: Mt. 5, 37 și 6, 11. Cu alte cuvinte, Iisus Hristos cere discipolilor săi să nu jure niciodată,

---

[241] Vezi: https://www.messopfer.de/employees/der_ordo_missae.pdf.
[242] *Liturghier*, Buc., 1987, pp. 94 și 460.

cuvântul lor să fi „da” sau „nu”; să evite opulența, după cum ne și rugăm: „pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi”. Patriarhul decide că mirenii care jură *din obișnuință*, să fie separați de comunitatea Bisericii. Clericul care jură să fie suspendat de la cele sfinte pentru câtva timp, și dacă face penitență, să fie iertat. Cel care jură pentru o minciună, adică jură strâmb, să nu mai poată niciodată să-și exercite funcțiunile sacre în Biserică (Chabot, pp. 437-438).

Al 11-lea Canon

Despre cum trebuie să procedeze un preot, care, doar el are cunoștință, despre greșelile sau păcatele confraților săi?

Dacă un preot a păcătuit într-un fel sau altul, nu din deliberare proprie, ci din slăbiciune omenească și totuși, nimeni nu are cunoștință de aceste fapte, cel care l-a remarcat, trebuie să-i raporteze episcopului, iar acesta va examina cazul între cei doi. Delicventul va fi oprit de la cele sfinte, va trebui să se spovedească și după ce duhovnicul va comunica episcopului că și-a îndeplinit epitimia, să fie repus în drepturi. Compară cu canonul 17 al Sinodului VII, al Catolicosului-Patriarh Mar Iosif I (552-566, † 576), din anul 554 (recte mai 552, 552/553 și ian. 554), [Chabot, p. 362, „... contre ceux qui se livrent au péché de fornication...”], (Chabot, pp. 438-439).

Al 12-lea Canon

Dacă este permis să iei dobândă și camătă, și cum și cât trebuie să se ia, în cazul în care acest lucru ar fi posibil? Părerile sunt aici împărțite. Principial, aceste taxe sunt combătute de Sfânta Scriptură. Pe de altă parte, trebuie să fie acoperite și costurile cauzate de diferite servicii executate și se oscilează între *zeciuială*, 10% din valoarea generală și dobânda și camăta impuse de șahinșah, persoanelor și instituțiilor din imperiu (Chabot, pp. 339-340).

Al 13-lea Canon

Obligația episcopului de a examina minuțios, echitabil și fără scandal, spre a putea decide privitor la cei care s-au anatematizat pe ei înșiși și au depus jurământ, fie de voie bună, fie din obligație. Dacă au făcut acest lucru obligat de alții, fără voia lor, și nu din obișnuință, trebuie tratat în mod milostiv și iertat imediat, indiferent cine ar fi. Însă cel care a făcut acest lucru din obișnuință, pentru că este coleric, sau de bună voie, pentru că este dominat de ambiții, trebuie obligat să promită că se va distanța de aceste năravuri și poate primi dezlegare și iertare, din partea episcopului (Chabot, p. 440).

Al 14-lea Canon

Cum trebuie împărțită averea unui mirean[243] după moarte, în cazul în care acesta n-a făcut un testament? *Testamentul rămâne intangibil și nu poate fi atacat nici de șahinșah*, *nici de prinți* (guvernatori, înalți funcționari) și *nici măcar de Dumnezeu*, cu excepția în care defunctul ar fi avut ceva datorii neplătite, care și ele trebuiesc dovedite în scris sau cu martori (însă nu din aceia mincinoși!). Dacă defunctul n-a făcut testament și are soție și copii, toată moștenirea rămâne la văduvă. Dacă n-a avut soție, atunci moștenirea rămâne la copii. Dacă defunctul n-are nici soție, nici copii, atunci moștenirea se va împărți în trei părți: o parte pentru frați și părinții soției defunctului; o parte pentru frații și părinții soțului; a treia parte revine Casei lui Dumnezeu, adică Bisericii, fapt care se aduce la cunoștință episcopului și câtorva clerici de încredere. Dacă însă defunctul a avut o soție, căreia, conform testamentului, îi reține zestrea și bunurile câștigate prin munca comună, în timpul căsniciei, această dispoziție testamentară trebuie anulată, ca unuia, care comite o nedreptate creditorului său, numai că dreptul acesta nu-l acordă Bisericii nici guvernanții imperiali, nici judecătorii (Chabot, pp. 440-441; Oscar Braun, p. 259). Compară cu canonul 24, al sinodului IX, Mar Ișoyahb I d’Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I (582-595), din anul 585.

Al 15-lea Canon

Despre cei care nu dau ofrandele și donațiile la bisericile și mănăstirile de care țin și nu-și îndeplinesc acolo obligațiile, privitoare la iertarea păcatelor lor, ci apelează la bisericile străine (îndepărtate), vezi: *In. 4, 12; Evr. 13, 17; FA 8, 26; Ef. 2, 19; 3 Regi 10 u.; 4 Regi, 5 u; 1 Cor. 9, 13, 14; Mt. 10, 10; Lc. 10, 7* (Chabot, pp. 441-444).

---

[243] **În document apare „a celor care au fost botezați”: *qui furent baptisés*.**

Al 16-lea Canon

Dacă este permis unui cleric de rang înalt să cedeze unui alt confrate de rang inferior, locul său în biserică?

Cel dintâi nu trebuie oprit să facă acest lucru, pentru că este dovada unui lucru meritoriu, pe care-l face față de confratele său, mai ales, dacă și acesta din urmă, își îndeplinește cu succes obligațiile delegate lui. În tot cazul, această delegare, trebuie adusă la cunoștința *arhidiaconului* – șeful administrației eparhiale – care trebuie și să o accepte (Chabot, p. 414, vezi canonul 19, al sinodului IX, din anul 585, privitoare la persoana *arhidiaconului*, în Biserica Asiriană), Chabot, pp. 444-445).

Al 17-lea Canon

Interzice folosirea *uleiului pentru botez* (echivalent Sf. și Marelui Mir, din Biserica Ortodoxă), la alte ungeri rituale, decât doar la această Sfântă Taină, așa după cum nici vasele liturgice (potir, disc etc.) nu pot fi folosite în alte scopuri rituale (Chabot, p. 445).

Al 18-lea Canon

În acest canon se face aluzie la difuzarea în Siria a cărții lui Dionisie Pseudo-Areopagitul (FA 17, 34), care a fost propagată, tradusă în asiriană și comentată de către monofiziți, în jurul anului 500 (Duval, *Litt. Syriaque*, p. 317), vezi la Chabot, p. 445, nota 7). Este vorba de *Corpusul Areopagitic*, care constă din următoarele părți:[244]

Despre ierarhia cerească;
Despre ierarhia bisericească;
Despre numirile divine;
Despre teologia mistică;
La care se adaugă un număr de *zece epistole*.

Întrebarea nr. 18 este: Privitor la împărțirea harurilor (talentelor), care sunt acordate rangurilor sau gradelor bisericești, pentru slujitorii altarului, în ce număr și însușiri au fost date, conform dispozițiilor Domnului nostru Iisus Hristos?

Diaconul are *un dar*, adică *harul Diaconiei*.

Preotul are trei daruri, adică harul diaconiei și încă *două haruri, ale Preoției*, pentru a administra șase, din cele șapte Taine, reprezentând în fața altarului și săvârșind *Jertfa Mielului celui Viu*, adică al Misterului morții, îngropării, învierii și înălțării lui Iisus Hristos.

Episcopul are *cinci daruri*: unul, al diaconiei, două ale preoției și încă *două ale Arhieriei*, similare cu cele cinci simțuri. De aceea nu este permis să primești darul preoției, fără să-l fi primit pe acela al diaconiei, nici darul arhieriei, fără să le fi avut pe acela al diaconiei și al preoției. Cele cinci haruri ale arhiereului se înțeleg astfel: primele trei haruri se referă la activitatea sacerdotală, pe care o împlinește în fața altarului, iar ultimele două la puterea punerii mâinilor, adică de conferire a harului în cele trei trepte ale Tainei Preoției: diacon, presbiter, arhiereu; precum și hirotesiile, adică ierurgiile, administrate clerului inferior (psalt, lector, ipodiacon), precum și al rangurilor bisericești, protosinghel, arhimandrit, sachelar, iconom, protopop etc.). Conducerea bisericească este deplină prin aceste cinci haruri ale arhieriei – ca și formă a preoției desăvârșite – putând fi comparată cu cele cinci cărți ale Torei sau Legea lui Moise; cu cele cinci simțuri ale omului; cu cele cinci degete de la o mână; cu cele cinci părți ale corpului omenesc; cu Providența Divină, împărțită în cinci epoci, de când lumea și-a început cursul ei admirabil și până la sfârșitul veacului, când și-l va încheia (Chabot, pp. 445-447).

Al 19-lea Canon

Despre cinstea datorată Duminicii, ca Zi a Domnului.

Evreii au menținut sabatul, înainte, când se aflau în Casa Lui Dumnezeu (*Tora*, n.n.), dar și acum, când au fost alungați din comuniunea acestei Case, pentru că și-au întins mâinile, fără succes, împotriva purpurei împărătești a Trupului Domniei Fiului Lui Dumnezeu, țin ziua de odihnă

**[244] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 183-185.
Acest Dionisie Pseudo-Areopagitul nu este identic cu cel din FA 17, 34 și a trăit prin sec. V-VI. Ibidem.**

(sabatul, n.n.), sfințită de Cel care nici n-a fost și nici nu va deveni obosit, după cum este scris și se aplică la lucrurile dumnezeiești. Pentru că Legea și Profeții au ținut până la Ioan (Botezătorul, n.n., Lc. 16, 16), iar după aceea, vestindu-se Împărăția Lui Dumnezeu, în locul zilei de odihnă (sâmbăta) a Lui Dumnezeu, credincioșii au păzit ziua Învierii în Trup al Lui Iisus Hristos și în locul zilei de odihnă pentru om și animale, ziua înnoirii totului, în toate: *renovatio omnium in omnibus* (Chabot, p. 447, nota 3). Pentru aceasta, fiii acestei învățături vii (creștinii, n.n.), trebuie să țină această zi (Duminica, n.n.), de seara, până seara (adică *ziua liturgică*, de sâmbătă seara, până duminică seara, n.n.). În locul zilei cu care se încheia săptămâna, creștinii țineau prima zi din săptămână, adică ziua lumii viitoare, care nu se va mai sfârși. Este și ziua în care Noe a ieșit la lumină, părăsind întunericul din Arcă, în calitate de căpitan al corabiei și unul care a reglat chiar perpetuarea creației și de salvare a familiei sale, edificând chivotul temporar. Aceasta este ziua duminecii, când Mântuitorul a coborât în šéôl (șeol) sau în *împărăția umbrelor*, nimicind moartea, prin învierea Sa, fondând Biserica și propovăduind Împărăția Cerurilor. În continuare, canonul menționează cum mulți creștini asirieni se rețin de la munci sau călătorii în ziua de duminică, până când nu se termina Sf. Liturghie de duminica: usque dum dimittatur ecclesia (Chabot, p. 448, nota 1). Chiar și căutătorilor (pescuitorilor) de mărgăritare sau perle din Qatar și împrejurimi li se recomandă să nu se scufunde în apă, în ziua de duminică.[245] Patriarhul îi amintește Episcopului asirian Iacob al insulei Dārai (arhipeleagul Bahrain, vestul Golfului Persic) de pescuitorii sau căutătorii de mărgăritare sau perle, despre care acesta din urmă i-a scris și răspunde că și ei trebuie să țină duminica. Grecii numesc dumineca κυριακή ημέρα, ziua Domnului, adică „dominical" (Chabot, pp. 447-448).

I. În lumina „Legii" sau *direcția din sud*, din Ierusalim sau iudaizantă [246]

a. *Conducerea colectivă*

Cu expresia „poporul Lui Dumnezeu", populus Dei, οι άνθρωποι του Θεού, popo- rul evreu era bine familiarizat, recte *creștinii dintre iudei*, care au crescut și trăit „în umbra Legii" și a Legământului cu Dumnezeu, realitate care a și conferit comunității primilor creștini din Ierusalim și din Palestina caracterul formei colective de funcționare și de conducere.[247] Însăși comportamentul lor era deosebit și trăiau ca într-o familie extinsă, numindu-se între ei „frați" și „surori". Acest sentiment de iubire era atât de puternic, încât creștinii dintre iudei îi numeau *frați* și *surori*, chiar și pe evreii majoritari, care nu îmbrățișaseră învățătura creștină, mai simplu spus, care nu se considerau adepți ai Lui Iisus Hristos. [248] Creștinii dintre iudei însă erau priviți ca „sfinți". Această legătură dintre ei a fost stimulată în mod deosebit de agapele ținute după *Frângerea Pâinii*:

Şi stăruiau în învăţătura apostolilor şi în părtăşie, în frângerea pâinii şi în rugăciuni. (F.A. 2, 42).

Compară cu: FA 2:46; FA 16:5; FA 20:7; 1Co 10:16;

Şi zi de zi într'un cuget stăruind în templu, şi'n casă frângând pâinea, împreună îşi luau Hrana întru bucurie şi întru curăţia inimii (F.A. 2, 46).

Compară cu: Lc 24:53; FA 2:42; FA 5:42; FA 20:7; FA 20:11; 1Co 10:16;

***Frângerea Pâinii* ne duce cu gândul la <u>cea mai veche Liturghie</u>, despre care marele liturgist Petre Vintilescu susține că „cea mai veche *mărturie euharistică*, deci cu privire la Liturghie [în forma ei incipientă și arhaică, n.n.], o aflăm în prima Epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel, scrisă probabil către sfârșitul anului 53." (1 Cor. 11, 23-26): [249]**

23 Fiindcă eu de la Domnul am primit ceea ce v'am predat şi vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine

Compară cu: Mt 26:26-28; Mc 14:22-24; Lc 22:19-20; FA 27:35;

---

[245] La perși și mezi, mărgăritarele erau la mare cinste, iar pentru locuitorii din Qatar și împrejurimi, constituia sursa lor principală de existență.

[246] Reluare din: Ioan Marin Mălinaș, *Arhieraticon*, Pentarhia, vol. III/1, pp. 41-43, subcapitolul I. În lumina „Legii" sau *direcția din sud*, din Ierusalim sau iudaizantă.

[247] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 47.

[248] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 47.

[249] Preot Profesor Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Editura Nemira, București, 2001, pp. 28-29.

24 şi, mulţumind, a frânt şi a zis: „Luaţi, mâncaţi; acesta este Trupul Meu Cel ce se frânge pentru voi. Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea".

Compară cu: Mt 26:26-28; Mc 14:22-24; Lc 22:19-20; FA 27:35;

25 Asemenea şi paharul după cină, zicând: „Acest pahar este Legea cea Nouă întru Sângele Meu. Aceasta să faceţi oridecâteori veţi bea, spre pomenirea Mea".

Compară cu: Ies 24:6-8; Ir 31:31; Ir 32:40; Za 9:11; Mt 26:26-28; Mc 14:22-24; Lc 22:19-20; 2Co 3:6; Evr 8:8-13;

26 Fiindcă de câte ori veţi mânca pâinea aceasta şi veţi bea paharul acesta, moartea Domnului o vestiţi până când El va veni.

Compară cu: Mt 26:29.

În sensul ei deplin, noțiunea de Liturghie, ἡ [Θεία] Λειτουργία, 'opus publicus', 'pro populo',[250] „serviciu public", „lucrare publică", *instituție publică* (în sensul larg), putea să se generalizeze și să înlocuiască noțiunea anterioară de *Frângerea Pâinii* [vezi *dominica cena* (1 Cor 11, 20) sau *Fractio panis* (F. A. 2, 42), Κλάσις τοῦ ἄρτου], abia după ce Biserica și-a căpătat dreptul ei de instituție publică licită și a dispus de libertatea de funcționare, recunoscută de legile Statului Roman, fapt care s-a petrecut abia după anul 313.

Grupul Apostolilor și al ucenicilor acestora a format inițial cercul „fraților", care ulterior s-a extins ori s-a dublat, cu acela al *fraților adepți* (botezați) sau simpatizanți ai lui Iisus Hristos, că noțiunea de „creștin", χριστιανός va apărea mult mai târziu în Antiohia (F. A. 26, 28), după convertirea lui Saul (F.A. cap. 9), *pe drumul Damascului*, din anul c. 33 d.Hr. (dacă mai avem în vedere și eroarea de calcul de 6-3 ani, a lui Dionisie Exiguul [atunci ar fi 39-36 d.Hr.]), dar înainte sau în preajma ținerii Sinodului Apostolic, de la Ierusalim [între 44 și 49 d.Hr.], (F.A. 11, 26).

Şi găsindu-l, l-a adus la Antiohia. Şi au stat acolo un an întreg, împreună îndrumând în Biserică şi învăţând mult popor. Şi în Antiohia s'au numit ucenicii, pentru întâia oară, creştini. (F. A. 11, 26)

Noțiunea de „creștin" era utilizată și peiorativ, de către autoritățile religioase evreiești sau de către cele administrative imperiale, cum s-a exprimat în derâdere și regele Irod Agrippa II (50-92/93 d.Hr.), în discuția avută cu Sf. Apostol Paul [F. A. 26, 28].

Între cele două „cercuri" ale fraților, a pătruns un al treilea – mijlociu – al „prezbiterilor" sau al „bătrânilor", ca urmare a creșterii numărului adepților Lui Iisus Hristos, între care au fost înregistrați și preoți evrei, precum și persoane din partida fariseilor, foarte atașați de Legea lui Moise, care cereau continuarea tradiției mozaice și sacerdotale, în tânăra Biserică Creștină. Gremiul, cu tradiția Sanhedrin-ului (din ebraică סַנְהֶדְרִין) sau sinedriu-lui, συνέδριον, adică a conducerii colective, de la Ierusalim și din sinagogile Palestinei au fost automat adoptate de către creștinii dintre evrei, cu care, aceștia erau deja foarte familiarizați.[251]

Die Aufnahme in das Kollegium fand durch *Ordination* statt. *Colegiul seniorilor*, bătrânii sau „bătrânii norodului" în număr de 24, alături de 24 de căpetenii preoțești, și 22 de „cărturari", în total 70 de persoane, constituiau parte integrantă a *Sinedriului* sau Sanhedrin-ului, aflat sub protia Marelui Arhiereu, împreună cu care, era constituit din 71 de persoane.

Atribuțiile prezbiterilor sau bătrânilor, nu erau aceleași cu ale Apostolilor:

---

[250] Termen sinonim cu *Sacra Missa*, din ritul Latin, *in oriente vocata* „Liturgia Divina".

[251] Sinedriul (din greacă συνέδριον, synedrion = tribunal, adunare) sau Sanhedrin (din ebraică סַנְהֶדְרִין) a fost un tribunal la vechii evrei, respectiv un consiliu suprem prezidat de Marele Preot sau Arhiereu, care judeca pricinile importante, interpreta legea și delibera asupra chestiunilor publice.

Sinedriul a funcționat în Palestina Romană, din timpul Macabeilor (aproximativ 165 î.Hr.) până la sfârșitul patriarhatului (425 d.Hr.). Membrii săi se întâlneau doar în anumite situații în Templul din Ierusalim, activând ca un corp legislativ religios, curte de judecată și administrator de ritualuri.

Sinedriul era constituit dintr-un număr de 71 de persoane, și anume marele preot, douăzeci și patru de „căpetenii preoțești", douăzeci și patru de „bătrâni", ca reprezentanți ai populației civile (numiți și „bătrânii norodului") și douăzeci și doi de „cărturari", experți cunoscători ai prevederilor civile și religioase ale Legii.

Sinedriul era o autoritate religioasă de temut, fiindcă în timpul dominației romane i s-au conferit puteri sporite, având libertatea să hotărască nu numai asupra litigiilor religioase, ci chiar și asupra unor drepturi civile. Pentru multe dintre cazurile în care s-a pronunţat Sinedriul, autoritatea civilă romană nu mai cerceta cauza, ci emitea verdictul în conformitate cu decizia Sinedriului.

Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Sinedriu

Este cineva'ntre voi bolnav?: să-i cheme pe preoții Bisericii, și ei să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului; (Iacob 5, 14).

Compară cu: Sir 38:9; Mc 6:13; Mc 16:18;

Prezbiterii activau mai ales în opere de *diaconie* și, în Ierusalim, colegiul lor a început să se grupeze în jurul Sf. Apostol Iacob „Fratele” Domnului.[252] Ei îndeplineau servicii către cei săraci, bolnavi și erau colaboratori apropiați ai Colegiului Apostolilor și ai urmașilor acestora, între ei mai evidențiindu-se și profeții și didascalii sau învățătorii. *Confirmarea* lor se făcea prin *punerea mâinilor*, de către Sf. Apostoli sau de către urmașii acestora. Nu știm dacă acești prezbiteri erau aleși sau numiți de către Sf. Apostoli sau și una și alta.

În această situație, *în lumina Legii și a Torei*, Τορά: Πεντάτευχος, תּוֹרָה, Pentateuchus (lat.); [253] creștinii *din sud* continuau să trăiască după rânduielile poporului evreu, ținând Sabatul, ca „ziua creației” și Duminica, ca „ziua Învierii Domnului”. În Egipt, această situație s-a menținut până târziu, în secolul al IV-lea, unde creștinii aveau două zile cu ținere pe săptămână: *sâmbăta* și *duminica*.[254]

II. În lumina „libertății” sau *direcția de nord*, din Antiohia sau elenizantă

b. *Conducerea individuală*, prin *episcopos* (supervisor sau inspector, superintentor, custos, curator), ἐπίσκοπος sau (și) *chorepískopos*, χωρεπίσκοπος al comunității (comunităților) și *dioecesis*, διοίκησις ("administratio"); Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου a fost centrul de evoluție și de desfășurare al acestui sistem de *conducere individuală* al Bisericii, unde limba greacă era nu numai limba comerțului internațional și de legătură cu „apusul” grecesc, ci era și limba aristocraților și a învățaților vremii. Populația de rând vorbea limba siriacă, adică *aramaica de vest*. În plus, Antiohia era și foarte *antiiudaică*, mai ales după jafurile întreprinse acolo de către arhiereul macabeu Ionatan (161-143 î. Hr.)[vezi cărțile I-III Macabei]. [255] Chiar și mai târziu au avut loc în Antiohia răscoale împotriva evreilor, în anii 39, 67 și 71 d.Hr.[256]

Conducerea individuală a prins teren mai ales în Orient: în Siria, Mesopotamia (Irak), în vechile regiuni arabe, apoi în Emesa, Ἔμεσα (azi Homs, Siria), Damascus, Δαμασκός, Palmyra, Παλμύρα, ܬܕܡܘܪܐ, תדמור – siriacă și ebraică – (Tadmor, hebr.), azi Tadmur, în Siria, aproape de Homs; Edessa, Ἔδεσσα (numită înainte și Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Καλλιρρόης, azi Şanlıurfa sau *Urfa*, în regiunea siriacă din Turcia), adică acolo, pe unde formele de guvernământ local aveau în fruntea lor *prinți* sau *regi-preoți* păgâni.[257]

Al 20-lea Canon

Despre care este aproape indiferent, dacă cineva ia de soție o femeie dintre cele sterile (stearpă), trebuie dojenit sau nu? Patriarhul își începe răspunsul, prin a declara, că lui conștiința i-ar sugera să nu răspundă la această întrebare, pentru că Părinții și teologii Bisericii nu spun nimic referitor la această temă. Dacă cineva ar învăța că un bărbat să nu se căsătorească cu o femeie stearpă, el ar încuraja corupția printre multe femei sterile, pentru că acestea ar fi obligate să respecte celibatul sau văduvia prin forța unui astfel de canon, nu prin voia lor liberă sau din dorința vieții în castitate. Un bărbat, care are copii și i-a decedat soția, după care se recăsătorește (cu o stearpă, n.n.), n-are nevoie nici de aprobare de la superiori și nu este nici de dojenit. Mai departe, cine ia o femeie,

---

[252] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 50.

[253] În sensul larg al cuvântului se folosește termenul Tenach, תנ״ךTNK, Τανάκ, care include (Legea) și profeții, respectiv textele reprezentative, pentru utilizarea Bibliei, la poporul evreu.

[254] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, pp. 53-54.

[255] *A patra carte* a Macabeilor este apocrifă, despre care, Eusebiu de Cezareea (*Istoria Bis.*, cartea a III-a, 10, 6) afirmă că ar fi fost redactată de către Iosif Flavius? Vezi pp. 665-669, la Hans-Josef Klauck: *4. Makkabäerbuch* (Jüdische Schriften aus hellenistisch-römischer Zeit III / 6). Gütersloh,1989.

[256] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 37.

[257] Octavian Bârlea, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit...*, p. 36. Reluare din: Ioan Marin Mălinaș, *Arhieraticon...*, pp. 40-41.

la care pe parcursul căsniciei se constată că este sterilă, cuplul trebuie să accepte cu resemnare voia Lui Dumnezeu și amândoi nu sunt de dojenit, să fie încredințați de harul și darul Lui Dumnezeu, ca Părintele nostru Abraham și Sarah (Rom. 4, 18-22), Ioachim și Ana (Fc. 18; Lc. 3, 23, Eli-Eliakim; Protoevanghelia lui Iacob, primele opt capitole; Evanghelia lui Pseudo-Matei, primele șapte capitole), Zaharia și Elisabeta (Lc. 1) etc. Cum nimeni nu-și dorește să se căsătorească și să nu aibă urmași și moștenitori, nu este nici de condamnat situația dintr-o familie fără copii și nici femeia să fie supusă oprobiului public, cu atât mai mult, cu cât, pe vremea aceea se știa că numai femeile pot fi sterile, însă nu și bărbații ! (Chabot, pp. 448-449).

***

1

2

3

1-3, Vedere generală a ruinelor amplasamentului monastic *Dair Mar Elia*, Irak – *Mănăstire cetate* – biserica mare a mănăstirii și apsida altarului cu Sfânta Masă, dominată de cele trei trepte deasupra ei, specifice altarelor *vechi orientale*. Intrarea în apsida altarului este flancată de două nișe sau firide.

***Scurt istoric*: Mănăstirea asiriană *Dair Mar Elia* ar data din anul 571, respectiv 595 și este situată la sud de orașul Mossul, în nordul Irakului – ținând de Catholicosatul asirian de la Seleukia-Ktesiphon, pe Tigru. Mănăstirea Sfântul Ilie, ܕܝܪܐ ܕܡܪܝ، ܐܠܝܐ(aramaică), دير مار إيليا (arabă), adică Dair Mār Īliyā, a fost distrusă de forțele ISIS ale grupării Statul Islamic, în anul 2014-2016.[258] Mănăstirea Sfântul Ilie ar fi fost fondată sau continuată de construit de către călugărul aramaic – asirian de răsărit – Mar Elia, în anul 595 [începuturile ei coborând până în anul 571], după ce acesta și-a încheiat formația monahală și studiile de teologie la Mănăstirea al-Hira, din centrul Irakului, urmate de cele de la Mănăstirea celebră de pe Muntele Ezla, situată aproape de orașul Nusaybin sau Nisibis, Νίσιβις, din provincia Mardin, în Turcia de astăzi, la granița cu Siria. În secolul al XVII-lea, *Mănăstirea cetate* a fost supusă unor ample lucrări de restaurare și de conservare, sub conducerea lui Hurmizd Alquschnaya. După anul 1680, cea mai veche mănăstire din Irak – *Dair Mar Elia* – a fost revendicată de către fracțiunea unită asiriană sau Biserica Unită Chaldeie: *Ecclesia Chaldaeorum Catholica* sive Ecclesia Syrorum Orientalium.**

În anul 1743, Șahul Persiei Nader Schah Afschar sau Nādir Schāh Afschār (1736-1747) a ordonat ca Mănăstirea Sf. Ilie, de lângă Mossul să fie distrusă și cei 150 de viețuitori ai ei să fie uciși. După acest pogrom, din anul 1743, *Mănăstirea cetate* nemaifiind locuită, a început să se degradeze, situația menținându-se astfel, până în timpul primului război mondial, când a fost parțial refăcută, de către populația asiro-aramaico-siriacă, refugiată acolo în timpul genocidului declanșat de către *turcii tineri* din Imperiul Otoman, în anii 1915-1917.

În încheiere, Catolicosul-Patriarh Mar Ișoyahb I d'Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I (582-595), după sinodul din anul 585, privind întrebările puse de către Episcopul asirian Iacob al insulei Dārai, menționează că a răspuns la ele în trei feluri: „Nous voulons que tu saches que nous avons répondu de trois manières aux questions que l'amour de la doctrine de Ta Sainteté nous a présentés; à savoir: (1) en enseignant, (2) en reprenant, (3) en corrigeant;

1. en enseignant quelles sont les choses convenables qui doivent nécessairement être faites et quelles sont les choses blàmables qui ne conviennent pas;

2. en reprenant par une réprimande imprégné de zèle, les lâches et les déréglés qui résistent;

3. en corrigeant, car les juges et les directeurs usent de punition envers les coupables qui méprisent les lois divines et foulent aux pieds les canons des Pères." (Chabot, p. 449).

Noi vrem să știi că Noi am răspuns în trei feluri la întrebările pe care ni le-a prezentat dragostea de învățătură a doctrinei Sfinției Tale, și anume: prin a lua cunoștință, prin învățare, prin reluare; *învățând* care sunt lucrurile potrivite care trebuie făcute în mod necesar și care sunt lucrurile blamabile care nu sunt potrivite; *prin corectarea* cu o mustrare impregnata de zel, lașii si dezordonații

---

[258] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Dair_Mar_Elia; precum și din: https://de.advisor.travel/poi/Dair-Mar-Elia-16962; cu literatură referitoare la această temă:

1.↑ Hochspringen nach: a b Smithsonian Magazine, 16 Sep 2008

2.↑ Hochspringen nach: a b Isis has destroyed Iraq's oldest Christian monastery, satellite images confirm. In: The Guardian. Associated Press, 20. Januar 2016, abgerufen am 20. Januar 2016.

3. Hochspringen ↑ NPR's Morning Edition, November 21, 2007

4.↑ Hochspringen nach: a b c Traurige Gewissheit: Ältestes Kloster im Irak zerstört

5. Hochspringen ↑ Long Knife Soldiers Take A Journey Back in Time (Memento vom 19. Februar 2012 im Internet Archive)

6. Hochspringen ↑ Chronik von Seert 13: 445.

7. Hochspringen ↑ Christians of Iraq (Memento vom 2. Dezember 2013 im Internet Archive)

8. Hochspringen ↑ Sgt. Mitch Armbruster, 207th MPAD Journalist: Soldiers Visit Ancient Monastery. In: News Blaze. 23. Dezember 2005.

9. Hochpringen ↑ STEVEN LEE MYERS: G.I.'s in Iraq Hope to Heal Sacred Walls. In: NYT. 18. Dezember 2009.

10. Hochspringen ↑ http://www.nytimes.com/slideshow/2009/12/19/world/1219-MONASTERY_2.html

11. Hochspringen ↑ Martha Mendoza, Maya Alleruzzo, Bram Janssen: Only On AP: The oldest Christian monastery in Iraq has been reduced to a field of rubble, yet another victim of the Islamic State's relentless destruction of ancient cultural sites. In: US News & World Report. Associated Press, 20. Januar 2016, abgerufen am 20. Januar 2016 (englisch).

care rezista; *prin îndreptare*, pentru că judecătorii și superiorii folosesc pedeapsa față de vinovații care disprețuiesc legile dumnezeiești și calcă în picioare canoanele Părinților.

Patriarhul mai adaugă că aceste canoane sunt de mare utilitate atât pentru superiori, pentru cei care judecă pricinile canonice, care se ocupă de problemele de învățământ, cât și pentru discipolii și credincioșii, care învață. Numai că totul trebuie făcut cu metodă bună, cu un zel prudent, cu dragoste, milostivire și dreptate, nu în mod brutal și violent etc. Să ia exemplul Lui Iisus Hristos – doctorul ceresc și de viață dătător – care a vindecat fără vreo răsplată, remediind cu milostivire rănile neamului omenesc.

În realitate, Episcopul Iacob i-a adresat patriarhului 33 de întrebări, însă acesta din urmă a formulat totul în 20 de răspunsuri concentrate, nerăspunzând la unele dintre ele, unde trebuie observate circumstanțele diferitelor cazuri, nefiind potrivit să se dea decizii scrise, de dragul legilor canonice, liturgice sau morale (Chabot, pp. 450-451).

2. *Apendice*. Mărturisirea de credință ortodoxă a Bisericii Catolice (*Asiriene de răsărit*, n.n.), care păstrează definițiile adevărului, în conformitate cu învățătura Cărților Sfinte [pe baza deciziilor sinoadelor ecumenice, din anii 325 și 381, n.n., de Mar Ișoyahb I, din anul 585, la sinodul al zecelea asirian]

Nu este vorba de un „simbol de credință", ci de o *mărturisire de credință* extinsă, pe baza Simbolului Niceo-Constantinopolitan, privind învățătura trinitară și hristologică, redactată de Catolicosul-Patriarh Mar Ișoyahb I d'Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I (582-595). O exprimare frumoasă, pe care o folosește patriarhul, chiar de la începutul textului, când precizează cu câtă fidelitate se păstrează învățătura și adevărurile Bisericii, fără ezitare, precum păstrau evreii Tablele Legii, cărțile Pentateuhului, toiagul lui Aaron, vasul cu mană, în chivotul Legii, pentru multe generații, care au urmat. Patriarhul face o paralelă între Moise, ca slujitor în Casa lui Dumnezeu și Iisus Hristos, ca Fiu și stăpân al acestei Case, cf. Evr. 3, 4-6:

4 Că orice casă e zidită de cineva, iar Ziditorul a toate este Dumnezeu.
5 Spre a da mărturie celor ce aveau să fie spuse, Moise a fost în toată casa Domnului credincios ca o slugă,
6 iar Hristos, ca Fiu a fost peste casa Lui. Și casa Lui suntem noi, numai dacă pân'la sfârșit ținem cu tărie libertatea mărturisirii și mândria nădejdii.

Sfânta Treime și Hristologia sunt punctele cheie, în jurul cărora se învârte și pe care esteconstruit întreg textul mărturisirii de credință a Catolicosului-Patriarh Mar Ișoyabh I (Chabot, pp. 452-455; Oscar Braun, pp. 273-277).

Mărturisirea de credință a lui Mar Ișoyabh I, 585

(tradusă după Oscar Braun, pp. 273-277, coroborat cu Chabot, pp. 452-455)[259]

Noi credem așadar într-un singur Dumnezeu veșnic, nemărginit, fără de început și de sfârșit al timpurilor, veșniciilor, sistemelor cronologice.....[*frază mutilată*], fără de sfârșit în natura (*firea esența, ființa*, n.n.) Sa, viu, tăinuit, Duh inaccesibil, a cărui fire, tărie și putere este nelimitată și absolută.

Cunoscător a toate, din întreaga veșnicie, înainte de-a exista ceva, dătător de înțelepciune, singurul înțelept, creator și Domnul tuturor creaturilor văzute și nevăzute, prin voia Căruia au fost făcute lumile cele de sus și de jos și (*au fost*, n.n.) rânduite; stăpân bun, judecător drept, conducător înțelept al lumii de acum și al celei ce va să vină, dătător de har, fără contenire și scădere, neschimbat și desăvârșit (*1 Cor. 2, 10*); natură fără cauză (sursă, n.n.), izvorul a toate, al celor ce vin, a tot ce este, al cui este, pentru cine este; Dumnezeire fără timp, trei persoane, fără început, întru totul perfecte,

---

[259] Versiunea traducerii în germană a textului lui Oscar Braun este de influență și sorginte ariană, printre altele și prin folosirea noțiunii de „făcut", în locul aceleia de „născut", motiv pentru care noi am folosit versiunea franceză a traducerii, după Chabot.

întru nimic ducând lipsă; Dumnezeu unic, cunoscut, mărturisit și slăvit în trei persoane, a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, care printr-un miracol inexprimabil sunt despărțite, unite, egale, neamestecate, unite și neconfundate, asemănătoare și diferite, asemănătoare în egalitatea naturii, diferite în trei persoane.

Un Tată fără egal, alături de El alt tată nu mai există, care a născut din veșnicie fără să fi fost născut; cauză fără cauză sau cauzator fără a fi El Însuși cauzat; făcătorul universului, prin care totul s-a făcut, fără de care nimic nu este făcut, din ceea ce s-a făcut.

Un Fiu unic, alături de care nu există un alt fiu, născut din veșnicie, fără ca El să nască, rezultatul unei cauze și sursa cauză a universului împreună cu Tatăl, fiind izvorul a toate, din toate cele ce sunt, fără de care nimic șterge un nimic, nu s-a făcut, din ceea ce s-a făcut (*In. 1, 3*).

Un Duh unic de Sfințenie fără asemănare, alt Duh ca El nu mai există, care purcede, care n-a născut, și nu este născut, dar care purcede din Tatăl din veșnicie, rezultat al unei cauze și făcător al Universului, împreună cu Tatăl și cu Fiul, scrutător a toate, chiar și al adâncurilor Lui Dumnezeu (*1 Cor. 2, 10*). O singură natură, care nu se dublează, trei persoane, fără a patra (*fără a adăuga a patra persoană în Sf. Treime*, n.n.), una în unitate, percepută întreit, o singură natură eternă, în și cu ea și persoanele ei în vecii vecilor.

Cu ea este Fiul veșnic născut, cu ea este Duhul veșnic purces, în același timp ființă, în același timp persoană, în același timp Tată, Fiu și Duh Sfânt, un Dumnezeu, nu trei dumnezei. Să urle furiosul de Marcion: trei persoane, nu o persoană; să urle nesimțitul de Sabelius și cu el Pavel de Samosata, care au negat existența Logosului înaintea existenței lumilor. În toate aceste situații, credința este admirabilă și inexplicabilă.

Prin ea este condamnat și respins păgânismul, ștrangulat de erori, care mărturisește diferiți dumnezei și puteri; prin ea (*Sfânta Treime*, n.n.) este condamnat și judecat iudaismul, care înțelege greșit tainele, parabolele, explicațiile adevărului, și a fost lipsit de mărturisirea desăvârșită a bogăției Treimii; prin ea este redusă la tăcere erezia, care amestecă înșelăciunea și viclenia, cu adevărul și banalizarea credinței; în ea crește, este slăvit și este mărit creștinismul, mult mai tare decât toate stâncile, mai puternic decât cerul și decât pământul, în speranța și prin mărturisirea (*Ei*, n.n.) nezdruncinată, nedistrusă, neschimbătoare.

Aceiași creștinătate a învățat de la Duhul Sfânt, prin Apostoli și prin Profeți despre arătarea Lui Dumnezeu Cuvântul, despre economia Sa în trup, întruparea Sa, care a avut loc pentru noi și pentru mântuirea noastră și pentru restaurarea și reînnoirea tuturor creaturilor.

De altfel, datorită dragostei nețărmurite, cu care ne-a iubit, El a părăsit de bună voie sânul Tatălui Său, fără schimbare și a venit în lume, și El a fost în lume, așa după cum este scris (*In. 1, 10*).

Cel care era tăinuit, s-a arătat în trup: Și Cuvântul trup S'a făcut și S'a sălășluit întru noi; și noi văzutu-I-am slava ca pe slava Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr. (*In. 1, 14*).

El S-a făcut trup, fără să se fi schimbat. Cel ce era la fel cu Dumnezeu: dar S'a golit pe Sine luând chip de rob, devenind asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om (*Flp. 2, 7*).

El a luat, dar n-a adăugat nimic, pentru că atât în natura sa, cât și în acceptarea asemănării, natura lui a rămas fără schimbare și adăugare.

Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Dumnezeu Logos, lumină din lumină, a coborât și S-a întrupat și S-a făcut om, în virtutea economiei liber de toată schimbarea și prefacerea. Domnul nostru, Dumnezeu, Iisus Hristos, născut din Tatăl, înaintea tuturor lumilor, în Dumnezeirea Sa, s-a născut în trup din Maria, pururea Fecioară, la plinirea vremii, ca același (*Om și Dumnezeu*, n.n.) și totuși nefiind același „idem sed non in eadem [natura]” (*p. 454, nota 4*).

Cuvântul S-a făcut trup, printr-o unire indisolubilă, și el a locuit printre noi. O [*tu*] profunzime a bogăției credinței! El a devenit, fără să se fi schimbat.

Eutihienii și apolinariștii pot să jelească. El a luat, fără să se fi slăvit.

Să jelească photinienii și paulicienii. Eu le mai spun încă o dată: trebuie să audă hulitorii și schismaticii, și să se unească cu Biserica, nu să fie despărțiți de unitate, să nu fie ca cârpele uzate, care sunt despărțite de integritatea perfectă, nici să rupă veșmântul deplin al credinței și al botezului, (*veșmânt*, n.n.) țesut prin lucrarea Dumnezeiască, prin lucrarea Duhului suveran.

Soldații care L-au răstignit, n-au îndrăznit să distrugă cămașa Lui Hristos. Cu atât mai mult, nici tu n-ai voie să distrugi veșmântul (*tunica*) desăvârșit(*ă*) al Bisericii Apostolice, ci acceptă sau să accepți adevărul credinței și să rămâi în staulul Bisericii, răscumpărată prin sângele Păstorului Suprem al turmei, Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Dumnezeu mai presus de toate (*Ro. 9, 5*); în Dumnezeirea Sa născut din Tatăl, fără de Mamă și născut la fel, dar nu în același mod – „idem sed non in eadem [natura]" – în umanitatea Sa, dintr-o Mamă, fără Tată, la plinirea vremii.

El a pătimit în trup, a fost răstignit, a murit, a fost îngropat în zilele lui Ponțius Pilat, și a înviat din morți a treia zi.

Hristos, Fiul Lui Dumnezeu a pătimit în trup ca fiecare (*om*, n.n.), însă în natura Dumnezeirii Sale, Hristos Fiul Lui Dumnezeu a fost mai presus (*deasupra*, n.n.) de pătimiri.

Cel ce nu poate pătimi și Cel ce pătimește (*este*) Iisus Hristos creatorul lumilor și cel ce a acceptat patimile; cel care pentru noi S-a făcut sărac, cu toate că El era bogat.

Dumnezeu Logosul a suportat ocara și suferința în templul trupului Său, în mod providențial, în unire indisolubilă (*Om-Dumnezeu*, n.n.); deoarece El n-a pătimit în firea Sa Dumnezeiască, după cum a spus el însuși, dătătorul nostru de viață (*In. 2, 19, 21*): Iisus le-a răspuns și le-a zis: „Dărâmați templul acesta și'n trei zile îl voi ridica". Și cum evreii în rătăcirile lor gândeau că El vorbește despre templul de piatră, Evanghelistul explica cuvântul Mântuitorului nostru, zicând: Dar El le vorbea de templul trupului Său. Domnul nostru, El însuși a făcut cunoscută [*introductio, institutio, probabil, pentru a corecta sublimitas, excellentia*, Chabot, *nota 3, p. 455*] unirea personală προσωπική (*nota 4, p. 455*), într-o unire inconfundabilă, când a zis: (*In. 3, 13*) Nimeni nu s'a suit la cer, decât Cel Care S'a pogorât din cer, Fiul Omului, Cel ce este în cer. Hristos, adică Cel ce a coborât din cer, fără schimbare în Dumnezeirea Sa, fiind întrupat și care era încă în cer, în nemărginirea Dumnezeirii Sale, trebuia să intre în cer în umanitatea Sa, pentru că El n-a distrus firea vizibilă, după cum s-au exprimat și îngerii (*FA 1, 11*): care au și zis: „Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus, Care S'a înălțat de la voi la cer, așa va și veni, cum L-ați văzut voi mergând la cer".

Hristos este unul și unic, El este unicul Fiu al Tatălui, El este unit și nedespărțit (*în unire*) de Dumnezeirea Sa nemuritoare, indestructibilă, neschimbătoare și de umanitatea Sa, care nici nu I s-a luat, nici ascuns, nici absorbit, cum a zis Sever, acest Episcop al Antiohiei, care a și fost anatematizat și aruncat în exil: „Logosul n-a suferit și nu este mort; Logosul i-a întărit (*trupul Său*) [*Lc. 22, 43*], în timpul când a pătimit și a murit; Logosul i-a înviat trupul dintre cei morți a treia zi". Sever a spus aceste lucruri, neacceptând deloc nici să nege Înălțarea, nici să poată admite atribuirea patimii și morții Logosului. Dar, de partea sa, marele și Sfântul Părinte al Bisericii, Fericitul Mar Efrem a exprimat lucruri prețioase și adevărate, când a zis într-una din lucrările sale: „Este o mare minune că Fiul, aflându-se cu totul în trup, locuia în el, fără ca să fie mărginit. Voința trupului său era toată în el (*însă*) sorocul destinului nu era întreg în el. S-ar putea spune că în timp ce el se afla cu totul în trup, (*în același timp*, n.n.), El era întreg în tot universul."

Aceste lucruri le spun pe scurt, suficiente pentru sănătoasa mărturisire a credinței. Cel care nu se alătură acestor lucruri, degradează adevărul făcându-și rău lui însuși.

Protocolul și deciziile acestui sinod au fost semnate de 33 de episcopi, în frunte cu Catolicosul-Patriarh Mar Ișoyabh I.

Sinodul X
al Catolicosului-Patriarh Mar Sabrișo I sau Sorișu I [Garmaqaj] (596-604) [*al XXXI-lea Patriarh*], din anul 596, luna mai

(Chabot, pp. 456-470; Oscar Braun, pp. 277-296); Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1119-1120.

Cinstit de asirieni ca sfânt, pe 18 septembrie, Mar Sabrișo era originar din Perozabad, în Beth Garmai, din nordul Irakului, aproape de orașul Kirkuk și a fost înmormântat în mănăstirea sa de metanie, din Beth Garmai. În prima fază, a ales viața ascetică, ca formă de revoltă, împotriva marcioniților, din părțile sale, foarte apreciați chiar și de către credincioșii asirieni. În această vreme, preotul Ioan l-a învățat *Psaltirea*, iar *exegeza biblică* a studiat-o la Nisibis, cu dascălul Avraam „interpretul" sau comentatorul. După moartea Episcopului Sābā, Mitropolitul Bōktīšō l-a hirotonit episcop în scaunul acestuia, din Lāšōm, în regiunea Beth Garmai, continuând, în același timp, să lucreze, pentru convertirea la creștinism a regelui Lahemid Nu'man de Al-Hira, din centrul spre sud al Irakului, pe Eufrat. (Chabot, p. 456, nota 2). Lui Mar Sabrișo i se atribuie multe minuni, pe care le-ar fi făcut, care însă trebuie supuse unui examen critic, la fel ca și relațiile lui cu Șahinșahii Sasanizi Hormizd IV (579-590) și Chosroe II (590-628), precum și cu Împăratul romeu Mauriciu (582-602) [Chabot, *Ibidem*], precum și vedeniile lui Chosroe II, în timpul luptei cu uzurpatorul Bahram Chobin (590-591). Mauricius l-ar mai fi ajutat pe Chosroe II în lupta cu uzurpatorul tronului Bahram Chobin. Din timpul episcopatului la Lāšōm se povestește că Mar Sabrișo, împreună cu Episcopul Simon de Al-Hira și cu monahul Išō'zekā, l-au vindecat pe Regele Lahemid Nu'man de Al-Hira, care era posedat de diavol, fapt după care, acesta s-a încreștinat (Oscar Braun, p. 279).

După moartea Catolicosului-Patriarh Mar Ișoyabb I, Chosroe II poruncise ca Mar Sabrișo I să-i urmeze în scaun, fapt întâmplat în data de c. 19 aprilie 596. Chosroe II avea și două femei creștine, pe Șirin *Aramaica* și pe Maria *Romana* (=Bizantina), care l-au făcut pe Mar Sabrișo I foarte respectat la Curtea Imperială, tot timpul păstoririi lui. În timpul păstoririi lui a construit Chosroe II și Mănăstirea Șirin, pe care a înzestrat-o cu odoare liturgice prădate, mai ales din Edessa și împrejurimi și tot el a obținut permisiunea de la Șahinșah să repare și să restaureze bisericile distruse în timpul persecuțiilor, din timpul predecesorului acestuia Hormizd IV.

În timpul păstoririi sale, Biserica Persiei a trecut prin grele lupte și crize interne, provocate de cele trei direcții ale numeroșilor călugări (Oscar Braun, pp. 279-282).

***Prima* și cea mai periculoasă era direcția grupării antinomiștilor *messalieni* sau euchiți – condamnați de Sinodul de la Efes, 431 – al căror număr de călugări vagabonzi crescuse în mod îngrijorător. Aceștia respingeau rugăciunea, postul, primirea Sfintelor Taine, ducând și o viață imorală, fiind condamnați și de Mar Sabrișo I, la Sinodul din anul 596. Centrul lor era teritoriul Arhieparhiei de Adiabene și Munții Šiggar.**

A *doua* grupare era aceea a lui Hannānā Hdayābāyā, fostul rector al vestitei școli teologice asiriene, de la Nisibis. Sursele documentare, privind motivele care l-au adus pe acest învățat în conflict cu Biserica sunt redactate greșit, în mod intenționat. Cel mai plauzibil document contemporan, în această privință, ar fi cel al lui Babai din Jzala. Conform acestuia, punctele de condamnare a lui Hannānā Hdayābāyā ar fi învățătura lui despre astrologie și apocatastază, presărate cu elemente de panteism, similar cazului lui Origen, numit acolo „păgânul păgânilor". Cearta aceasta, trebuie să fi izbucnit după anii 590, când Episcopul Grigore de Kaškar a fost trimis de toți episcopii asirieni la Hannānā Hdayābāyā, pentru a-l convinge să renunțe la învățăturile lui.

Cu toate acestea, numele lui Hannānā nu este menționat în actele sinodale. Mult mai târziu, ʽAbdišoʽ, Mitropolit de Șauba susține că, potrivit mențiunilor din *Acta*, din timpul lui Timotei I (780-823), Mar Sabrișo I ar fi condamnat scrierile lui Hannānā (Oscar Braun, p. 281).

A *treia* și foarte periculoasă grupare a fost aceea a *monofiziților* (iacobiților) sirieni. Încă de prin anul 537/8 s-au refugiat în Imperiul Persan călugări monofiziți, care au lăsat să se simtă și acolo „mâna" și influența lui Iacob Baradai. Prin anul 558/9 aveau deja și monofiziții sirieni un întâistătător în Imperiul Sasanid, în persoana lui Abū d'emmeh, iar în Hdayab (Adiabene) o mănăstire mare, a lui Mar Mattai, lângă Mossul. Către anul 610, monofiziții sirieni au ajuns nu numai mulți la număr, mai ales în regiunea Hdayab, ci și foarte puternici, grație împărătesei persane Širin – asiriană (nestoriană), devenită de orientare monofizită – și al lui Gabriel, medicul personal al șahinșahului. Mar Sabrișo I i-a condamnat pe monofiziți, rezultatul având însă un efect derizoriu. În lupta lui Chosroe II cu Împăratul Phokas (602-610), din anul 603, Mar Sabrișo I a trebuit să-l însoțească pe șahinșah și armata acestuia, pe câmpul de luptă, murind în Nisibis, în timpul asedierii orașului Dara, Δάρας, în anul 604, azi Oğuz, Turcia, pe granița cu Siria. Trupul său a fost transportat pe cămilă, până în nordul Irakului, la Mănăstirea Beth Garmai, unde a fost înmormântat, conform dorinței lui testamentare.

Legat de păstoria lui Mar Sabrișo I, în afara sinodului din anul 596, amintim și *Pactul și Convenția călugărilor eremiți de la Mănăstirea Bar-Qaiți* și de la alte mănăstiri din jur, din Munții Šīgar, din anul 598, luna martie, în „al optulea an de victorie (=*domnie*) al lui Chosroe II" (590-628). Convenția este redactată de un grup de călugări: Abū, Mattai, Jazdād (*preoți*), Jonas, Mar Aba, Sabrīšō, Johannan (*diaconi*), Abraham și Petru (*monahi*), din ordinul stareților Brīkīšō și Abā. Este vorba de o scrisoare de supunere a călugărilor euchiți (messalien) față de Biserica Asiriană, de rânduielile acesteia și dorința de-a intrare în comuniune cu ea.

Catolicosul-Patriarh Mar Sabrișo I, a răspuns pozitiv la această scrisoare, întărindu-i în credință pe călugări, și dându-le o pildă de modestie, prin a le spune că el n-a intenționat să devină Întâistătătorul Bisericii Persiei, și face acest lucru numai ca ascultare, din porunca șahinșahului:

> **Sabrīšō der Arme, der Knecht Christi Jesu in kirchlicher Macht, auf königlichen Befehl, in väterlicher Fürsorge sich freuend beim Empfang ihrer Schreiben (dem) Brīkīšō und Abā, den Priestern und Vorstehern der Wohnungen der Klöster und Zellen, die um das Gebirge von Šīgar liegen mit der ganzen christlichen Brüderschaft, die mit ihnen und wie sie im Geiste arbeitet.... (Oscar Braun, p. 291).**
>
> **Sabrīšō cel Sărac, slujitorul al lui Hristos Iisus, în putere bisericească, din poruncă împărătească, în grija părintească, bucurându-se de primirea scrisorilor lor, de la Brīkīšō și de la Abā, de la preoții și superiorii lăcașurilor mănăstirilor și chiliilor, care se află în jurul Munților Šīgar cu întreaga lor obște creștină, care cu ei și ca ei lucrează în cele ale duhului...**

Patriarhul laudă mănăstirile și viața monahală, subliniind importanța celor trei voturi călugărești, și mai ales al ascultării de superiori, situație foarte deficitară la messalieni, legându-le de suflet să nu fie indiferenți și să cadă a doua oară în starea în care au fost înainte de-a se împăca cu Biserica și de-a respecta disciplina vieții pe care ei singuri și-au ales-o.

Privitor la mănăstiri, în timpul păstoririi lui Mar Sabrișo I a apărut un fenomen, care apoi se va dezvolta și se va desăvârși în Biserica Latină, din secolele ulterioare, adică *statutul exempt* (de stavrobighie) al mănăstirilor, adică scoaterea acestora de sub jurisdicția episcopilor locului și trecerea lor sub cea centrală, a patriarhului sau a împăratului: cu *exemptio partialis* sau *exemptio totalis*, adică o eliberare parțială sau una totală de sub jurisdicția eparhială locală. Există și episcopii exempte, atât în Biserica Ortodoxă, cât și în aceea Catolică sau la Vechii Orientali, care nu sunt eparhii sufragane ale unor mitropolii, cum a fost și cazul Episcopiei Ortodoxe Exempte a Bucovinei (1781-1873), subordonată direct Patriarhului Sârb din Carloviț (Sremski Karlovci), Српска патријаршија у Сремским Карловцима, iar Arhiepiscopia Romano-Catolică de Alba Iulia este și ea exemptă, fiind subordonată nemijlocit Sfântului Scaun, din Roma, nu Mitropoliei Latine de la București.

Conflictul a izbucnit cu privire la trei mănăstiri asiriene, din deșertul Mesopotamiei: noua mănăstire a lui Barḳīṭāī, din Munții Šiggar, și alte două, din partea de răsărit al acesteia, construite în timpul păstoriei Catolicosului-Patriarh Aba I cel Mare (540-552) și a Mitropolitului Barḳīṭāī.

Călugărilor li se cerea „stabilitas loci",[260] adică să nu umble de la o mănăstire la alta, să locuiască împreună cu obștea, să nu vagabondeze prin sate și orașe, fără voia și știrea superiorului, să nu facă rugăciuni, nici să „transmită" binecuvântări. În acest sens, călugării, de la aceste mănăstiri au scris șahinșahului că doresc să fie subordonați direct scaunului patriarhal din Seleucia-Ktesiphon: „Dem orientalischen Patriarhalstuhl wollen wir unterstellt sein" / ***Noi vrem să fim supuși*** **(direct, n.n.)** ***Scaunului Patriarhal Răsăritean*** **(Oscar Braun, p. 295), și niciun mitropolit sau episcop nu au voie să încalce această hotărâre imperială și patriarhală.**

La acest sinod nu este dată lista cu semnăturile participanților. Avem doar câteva nume menționate: Mar Sourin, Episcop de Šeharqard, Mar Ahišema Episcop de Lȧšôm, Mar Qaša, Episcop de Taḥal, Mar Milès Episcop de Šenna.

[260] Pentru principiul „stabilitas loci", la călugării catolici benedictini, cistercieni, trapiști, canonicii regulari, augustinieni, premonstratenzi etc. vezi: ***Regula Benedicti*****, Cap. 58, 17, 19-20.**

Sinodul XI al Catolicosului-Patriarh Mar Grigore I

sau Greghor I Partaia (c. 605 – c. 609) [*al XXXII-lea Patriarh*], din anul 605 (Chabot, pp. 471-479; Oscar Braun, pp. 296-331); Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1120-1121.

Sinodul a fost prilejuit de alegerea lui Mar Grigore I, în funcția de Catolicos-Patriarh, în luna aprilie 605. Înainte de a fi fost ales patriarh, Mar Grigorie I a fost, *interpret*, adică profesor de exegeză biblică, la Școala din Seleucia-Ktesiphon, fiind originar din Poråth sau Pherat de Maišān ori Pherat (Kaškar), în sud-estul Irakului, aproape de Ahwaz (azi în sud-vestul Iranului), de unde se trăgea Împărăteasa asiriană (creștină) Šīrīn, a doua soție, din haremul lui Chosroe II al Persiei. Sinodul s-a ținut, după întoarcerea lui Chosroe II de la asediul orașului Dara (Δαραί; 'Αναστασιούπολις), în Mesopotamia, azi satul Oğuz, la granița Turciei, cu Siria, în aprilie 605. Precum a făcut Constantin cel Mare în anul 325, cu episcopii chemați la Sinodul I Ecumenic, la fel a procedat și Chosroe II, adică episcopii asirieni au fost aduși la Sinodul ținut în palatul imperial, cu „poșta imperială", pe cheltuiala monarhului. Șahinșahul și creștinii asirieni l-ar fi dorit pe Mitropolitul Grigore de Kaškar, în sudul Mesopotamiei, pe malul vestic al Tigrului (aflat în exil, în momentul respectiv), să ajungă catolicos-patriarh, însă Šīrīn, medicul imperial Gabriel și toată camarila creștină *pro-monofizită* de la Curtea Imperială, au luptat pentru Grigore, *interpretul de științe biblice*, din Seleucia-Ktesiphon, „concetățeanul" împărătesei Šīrīn, și care nu avea zelul și personalitatea impunătoare a mitropolitului Grigore. Doi candidați cu numele de Grigore: Grigore Mitropolitul și Grigore Dascălul de teologie, iar lupta a câștigat-o cel de al doilea Grigore-profesorul. În plus, Catolicosul-Patriarh Grigore s-a dovedit a fi și foarte hapsân, defect, de care șahinșahul a știut să profite. De pildă, l-a obligat pe patriarh să-i răscumpere cărțile prădate de soldații imperiali, după asedierea orașului Dara, în valoare de 20.000 de drahme în argint, cheltuială pe care Grigore I a acoperit-o din banii Bisericii.

După peste patru ani de păstorie, în anul 609, Mar Grigore I a decedat, iar Chosroe II a refuzat să mai aprobe alegerea unui urmaș, scaunul patriarhal urmând să treacă printr-o sedisvacanță, lungă de peste 23 de ani. Motivul oficial era că șahinșahul se mâniase pe Grigore I, pentru abuzurile și falsificările produse cu ocazia alegerilor de patriarh, în anul 605. În realitate, aceste nereguli întâmplate au fost opera împărătesei Šīrīn și a grupărilor pro-monofizite, din jurul ei. De ideile monofizite a fost influențat însuși șahinșahul, încă din timpul când se afla în exil la Constantinopol, la Mauriciu (582-602), după ce Bahram Chobin i-a uzurpat tronul (590-591). Grație ajutorului acordat de împăratul romeu Mauriciu, Chosroe II a reușit să-și reocupe tronul.

După alegerile de patriarh, Mar Grigore I și sinodalii prezenți, au făcut schimb de cadouri. Cu această ocazie, sinodalii au mărturisit adeziunea lor la spiritul de credință, formulat de cei 318 Părinți, la Niceea, precum și al celor 150 de la Constantinopol. Se confirmă și cu această ocazie că Biserica Asiriană *are aceeași credință*, pe care o are întreaga Biserică, bazată pe formulările *celor două sinoade ecumenice*, cu privire la Sfânta Treime și la Întruparea Mântuitorului Iisus Hristos. De Theotokos și de sinoadele ecumenice ulterioare, cu definițiile de credință, pe care le-au formulat, nu se face nici o mențiune. În același timp, sinodalii fac apel la comentariile biblice ale lui Teodor de Mopsuestia, pe care se obligă să le accepte integral, după cum putem constata în ambele lucrări, la Chabot și la Oscar Braun. Chabot scrie: „C'est pourquoi, tous ensamble, dans le synode, nous avons défini que chacun de nous doit recevoir et accepter tous les commentaires et les écrits faits par le bienheureux Mar Théodore l'Interprète, évèque de Mopsueste, homme acrédité par la grâce divine sur le trésor des deux Testaments…" (pp. 474-475). Asemenea și la Oscar Braun citim: „…sich bemühen, bestimmen wir Alle gemeinsam darüber: Jeder aus uns nimmt alle Commentare und Schriften des seligen Mar Theodor, des Commentators, des B. von Mopsuestia zustimmend an. [*Er*

***ist*] ein Mann, von der Gnade Gottes über den Schatz der beiden Testamente aufgestellt…" (p. 301). Pentru teologia asiriană, se pare că Teodor de Mopsuestia a devenit un fel de Toma de Aquino (c.1225-1274), din teologia romano-catolică, de mai târziu.**

Iată de ce, cu toții împreună, am stabilit în Sinod, că fiecare dintre noi trebuie să primească și să accepte toate comentariile și scrierile făcute de Fericitul Mar Teodor Interpretul, Episcopul Mopsuestiei, om acreditat prin har divin pe comoara celor două testamente...

Sinodul constată și de această dată starea de indisciplină a unor *frați ai legământului*, indiferent că sunt laici, clerici sau călugări. La *surorile legământului* se constată, la multe, aceleași deficiențe. Mulți dintre ei sunt certați cu disciplina, n-au ocupație, nu țin de o anumită biserică sau mănăstire, nu locuiesc în mănăstire, ci prin diferite locuri și chilii în afara acesteia ori pe la casele credincioșilor, nu ascultă de superiori și de episcop, nu merg la școală, amăgesc lumea, umblă pe la casele oamenilor, iar unii se ocupă chiar și cu furtul. Sinodul decide, ca toți aceștia, dacă nu se îndreaptă, să fie excluși din comunitatea creștinilor și să fie anatematizați.

Ctitorii de biserici și mănăstiri n-au voie să se amestece în problemele de administrare a averii acestora, nici în acelea privind conducerea obștii monahale ori a comunității de credincioși. Pe alocuri, urmașii ctitorilor folosesc din averea bisericii sau chiar o înstrăinează. Sinodul decide ca actele de donație ale ctitorilor, pentru biserici și mănăstiri, să fie încredințate episcopului și acesta să vegheze asupra modului cum este administrată averea Bisericii.

Episcopii care încalcă canoanele, formulează alte decizii, străine Bisericii, depășesc dreptul lor de jurisdicție în eparhia, în care sunt, amestecându-se în problemele altor episcopii, să înceteze aceste abuzuri și să accepte rânduielile vechi, precum și deciziile luate la sinodul de la începutul păstoririi lui Mar Grigore I.

Protocolul sinodal a fost semnat de 29 de mitropoliți și episcopi, precum și de Catolicosul-Patriarh Mar Grigore I.

Sinodul XII, de pe insula Dīrīn (din Golful Persic),

al Catolicosului-Patriarh Mar Gheorghe I sau Giwargis I (661-680) [*al XXXVI-lea Patriarh*], din anul 676, cu 19 canoane (Chabot, pp. 480-514; Oscar Braun, pp. 331-371, Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1123).

Acest prim mare sinod din noua eră musulmană, pe pământul fostului Imperiu Persan, acum înglobat în Califatul Arab a afectat profund și Biserica Asiriană de Răsărit, obligată să se acomodeze cu noua stăpânire și să-și dezvolte modalitățile de supraviețuire. A fost greu pentru ei, în timpul Imperiului Sasanid, însă după anul 651 vor venii vremuri și mai grele pentru toți creștinii, de sub stăpânirea semilunii. Primul catolicos-patriarh, ajuns sub stăpânirea Califatului Arabo-Musulman a fost Mar Işoyabh III sau Işo-Iabh III Kdajawaja (c. 650-660), iar al doilea, Mar Giwargis I (661-680).

Mar Gheorghe I sau Giwargis I era originar din Kaphra, în regiunea Bet Gawāyā, în Bet Garmai, în partea de nord-est a Tigrului, Irak. Tatăl său avea două moșii în Marga, la nord de Arbela (Adiabene): Tellā de Zallē și Bēt Habbā; unde l-a trimis pe fiul său, viitorul Mar Gheorghe I, să le administreze. Acolo ajunsese în vestita mânăstire asiriană Bet ‘Abē, unde a devenit monah. După moartea tatălui său, frații lui Mar Gheorghe au donat moșia de la Bēt Habbā, mănăstirii Bet ‘Abē. Catolicosul-Patriarh Mar Işoyabh III sau Işo-Iabh III Kdajawaja (c. 650-660) era pe timpul acela Episcop de Ninive, avansat în funcție, din aceea de egumen al acestei mănăstiri. După ce a ajuns Mitropolit de Hdayab, l-a luat pe Mar Gheorghe cu sine la Arbela, iar după ce a ajuns catolicos-patriarh, l-a făcut pe Mar Gheorghe urmașul său în scaunul mitropolitan de acolo. Aflându-se pe patul de moarte (680), le-a spus episcopilor ca să-l aleagă pe Mar Gheorghe de urmaș al său în scaunul patriarhal.

Întâmplarea a făcut, că Mar Işoyabh avea încă doi ucenici, cu numele de Gheorghe, care și ei doreau să devină catolicoși. Primul era Mitropolit de Nisibis și autor de imne versificate, al doilea Mitropolit de Prat. Amândoi contracandidații susțineau că Mar Işoyabh III, la unul dintre ei s-ar fi referit, atunci când a pronunțat numele Mitropolitului Gheorghe [de Hdayab]. Primul Gheorghe [de Nisibis] se afla în timpul acela într-o misiune în Persia, amenințase cu schisma, după revenirea din călătorie, însă Mar Gheorghe a fost mai diplomat. L-a vizitat pe Mitropolitul revoltat la Nisibis, unde grație statorniciei în credință a mirenilor din eparhie, s-a putut evita această schismă și dezbinare bisericească.

Mai dificil s-a comportat al doilea Gheorghe [de Prat], care fusese trimis „Legat”, la Kaṭar. Acesta a respins vizita, propusă de Patriarhul Mar Gheorghe I. Numai egumenul Chudahoe din Bet Hālē a reușit o împăcare a Mitropolitului Gheorghe de Prat, cu Mar Gheorghe I Patriarhul. De aici, Mar Gheorghe I s-a deplasat pe insula Dīrīn, din Golful Persic, unde i-a împăcat pe credincioșii – apostați – din întreaga regiune și din Qatar – Bēth Qatrāyē – cu ierarhul lor Mar Simon de Rew Ardašir sau Reishahr. Cu această ocazie, la sinodul de la Dīrīn, Mar Gheorghe I s-a ocupat de clarificare tuturor disensiunilor teologice – mai ales hristologice – din întregul sud al Mesopotamiei și din sud-vestul Iranului: [261]

> **"In seiner Monografie zur ostsyrischen Christologie in frühislamischer Zeit untersucht Catalin-Stefan Popa die Kirche des Ostens mit ihrem Zentrum im Irak zu Beginn der Umayadenzeit. Dargestellt werden die Herrschaftszeit und das dogmatische Gedankengut des Katholikos-Patriarchen Gīwargīs I. (660-680), insbesondere sein Beitrag zur Konsolidierung der kirchlichen Lage in Bēth Qatrāyē (Qatar) mittels der Synode von Dīrīn, einer Insel im Persischen Golf, in einem nunmehr**

---

[261] Despre aceste lucruri a scris și Cătălin-Ștefan Popa, *Gīwargīs I. (660-680): ostsyrische Christologie in frühislamischer Zeit*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2016, VIII, 166 p. [Göttinger Orientforschungen, I. Reihe: Syriaca, 50; teză de doctorat].

entscheidend veränderten multireligiösen Kontext. In diesem religionsgeschichtlichen Wandel war es eine besondere Anforderung für die Kirche, sich der Tradition ihrer selbst zu vergewissern. Eine solche Perspektive bietet der Brief des Katholikos-Patriarchen Gīwargīs I. an den persischen Chorepiskopos Mīnā – ein für die Kirche des Ostens bis heute zentraler Text zur Christologie, der in das Synodicon Orientale aufgenommen wurde. Der Brief, der den Kern von Popas Studie bildet, umfasst auf engem Raum alle wichtigen Themen der Christologie und erweist sich als Ergebnis einer traditionellen Entwicklung. Zur genauen Einordnung des Briefes werden die Aspekte der Dogmen auf Grundlage der ostsyrischen Tradition mit etlichen Argumentationsfiguren (biblischen Belegstellen, Analogien und theologischen Motive der Christologie) reflektiert. Den Schlussteil der christologischen Analyse bildet ein Florilegium."-- *Publisher's website*.[262] /

„În monografia sa despre hristologia siriacă orientală (*asiriană*, n.n.), în perioada islamică timpurie, Cătălin-Stefan Popa examinează Biserica Asiriană de Est cu centrul ei în Irak, de la începutul perioadei omeiade. Prezentate sunt „domnia" [*epoca de păstorire*, n.n.] și stilul dogmatic de gândire al Catolicosului-Patriarh Gīwargīs I, Gheorghe I (660-680) în special contribuția sa la consolidarea [*teologică a*, n.n.] situației bisericii din Bēth Qatrāyē (Qatar), prin intermediul sinodului de la Dīrīn, o insulă din Golful Persic, într-un context multireligios, acum fără ezitare schimbat. În această schimbare religios-istorică, a fost o cerință specială pentru Biserică să se identifice cu propria ei tradiție. O astfel de perspectivă este oferită de scrisoarea Patriarhului Catholicos Gīwargīs I către horepiscopul persan Mīnā – un text hristologic, care a rămas până astăzi un document central [*de referință*, n.n.] pentru hristologie, fiind preluat și în Synodicon Orientale. Scrisoarea, care cuprinde nucleul studiului lui Popa, prezintă pe un spațiu redus toate temele hristologice importante și se mai dovedește a fi rezultatul unei dezvoltări tradiționale, cu tot atâtea forme de argumente (pasaje biblice, comparații și motive teologice de Hristologie). Partea finală a analizei hristologice, formează un florilegiu."

***Ne lipsește o hartă a vechilor eparhii, din peninsula Arabiei.* Provincia mitropolitană asiriană de aici se concentra în teritoriul Arabiei de răsărit, în partea centrală a acesteia, între ʿUmān, al-Baḥrain, până la al-Ubulla, în nord. Teritoriul acesta a apărut în documente sub numele de Bēth Qatrāyē (=Qatar). Insulele legate de teritoriul continental al Arabiei erau cunoscute sub numele de „insulele maritime". Se susține că în timpul păstoririi episcopului adiabenit Hairān al Arabelei (217-250) ar fi fost menționat un episcop în Bēth Qatrāyē, numai că afirmația este contestată de alți istorici. În *Cronica din Arbela* a fost inclusă și o listă cu 17 scaune episcopale, între care, acela din Bēth Qatrāyē era pe locul 14. Încă la sfârșitul secolului al IV-lea a fost menționată și o mănăstire, în partea de nord a provinciei Bēth Qatrāyē.[263] Fondarea acestei mănăstiri este legată de activitatea Episcopului Abdīšō de Dayr Mihraq, din Provincia Mitropolitană Bēth Maišān.[264] În timpul Catolicosului Tomarsa (363-371), Episcopul Abdīšō a fost alungat de credincioși din orașul său de scaun și a găsit refugiu pe o insulă, (probabil Dīrīn?), unde s-a ocupat de încreștinarea locuitorilor acesteia și unde, în final, a construit și mănăstirea, de care am amintit mai sus. În anul 410, în actele primului Sinod Asirian, din timpul Catholicosul Isaak I, au apărut și „episcopii de pe insule", iar în diptice urmau după cei din „Persis", semnându-le ulterior, pentru că de față la sinod, n-a fost decât unul singur, Paulus, pe care, cu acest prilej, Isaak I l-a numit și hirotonit Episcop al insulelor Ardai (numită și Darai sau Dīrīn) și Todōrū.[265]**

Cele 19 canoane ale lui Mar Gheorghe I, Guiwarguis I sau Giwargis I (661-680), din anul 676, de pe insula Dīrīn

(Chabot, pp. 482-490 și Oscar Braun, pp. 336-348)

Alături de Catolicosul-Patriarh Mar Gheorghe I au mai fost de față la sinod și au semnat deciziile și au contribuit la formularea și redactarea canoanelor: un mitropolit și cinci episcopi. Gazda membrilor sinodului a fost Episcopul Mar Išôʿyahb al insulei Dīrīn.

---

[262] Vezi: https://lib.ugent.be/catalog/rug01:002834999
Ovidiu Ioan, *Muslime und Araber bei Īšōʿjahb III (649-659)*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2009, pp. 55-58.
[263] Ovidiu Ioan, *Muslime und Araber bei Īšōʿjahb III (649-659)...*, pp. 56-57.
[264] Alt nume pentru Dayr Mihraq sunt: Rima, Nahr al-Murra, Dayr al-Murra, Nahr al-Dayr. Idem, p. 57, nota 28.
[265] Idem, p. 57. Insula Ardai (numită și Darai sau Dīrīn), poate fi identificată sub numele ei de astăzi: insula Uwal, cea mai mare din arhipelagul al-Baḥrain.

Canonul 1

Că la fiecare predică, superiorii și învățații Bisericii, trebuie să vorbească înaintea celor de față, despre credința ortodoxă, pentru ca auditorii să cunoască adevărurile creștinismului și să păstreze cu sfințenie mărturisirea doctrinei lor. Predica este făcută de episcop, de pe catedra (*scaunul arhieresc*) sau de un alt învățat, în duminici, la sărbători și cu ocazia comemorării sfinților.

Canonul 2

Că toate bisericile și mănăstirile care sunt construite de către credincioșii temători de Dumnezeu, dintr-un oraș sau suburbiile acestuia, trebuie ridicate cu cunoștința și permisiunea episcopului, și tot conform dispozițiilor lui să fie amenajate și împodobite.

Canonul 3

Superiorii bisericii (*parohii, protopopii, horepiscopii, arhidiaconul, egumenii, economii etc.*, n.n.), trebuie aleși în conformitate cu faptele lor virtuoase, cunoașterea învățăturii, credința lor dreaptă și aptitudinile slujirii preoțești, nu conform intervențiilor umane, prin favoruri personale sau prin acceptarea unei persoane, susținută de autorități sau prin cadouri (*mită!*, n.n.), demne de criticat.

Canonul 4

Că episcopul nu trebuie să se coboare la nivelul micilor preocupări de economie și administrație, aceste atribuții să fie încredințate altor persoane bine verificate, pentru a se evita să ajungă pe gura celor nesăbuiți, care ar putea să-l defăimeze.

Canonul 5

Că hirotonia preoților și a diaconilor este rezervată episcopului, la fel și atribuirea bisericilor și mănăstirilor să se facă celor potriviți, să-și exercite acolo slujba lor, iar credincioșii n-au ce se amesteca în aceste probleme, de competența episcopului.

Canonul 6

Judecarea creștinilor trebuie să se facă în Biserică, în prezența persoanelor desemnate de episcop, având consimțământul comunității, [*selectați*, n.n.] dintre preoți și credincioși, iar aceștia [*creștinii*, n.n.] nu trebuie să părăsească Biserica și să accepte ca păgânii și necredincioșii să le facă lor dreptate [*aluzie la musulmani*, n.n.].

Canonul 7

Că cei care vor să intre în cler și să primească hirotonia, nu au voie nici s-o obțină prin intermediul mituirii și nici să caute un loc într-o eparhie străină, printr-un episcop care nu este al lor și nici să fie primiți, pentru a-și exersa misiunea lor clericală, în urma insinuărilor și constrângerilor venite din parte celor puternici.

Canonul 8

Privitor la taxele, pe care clerul le poate încasa de la alții, la intrarea lor în [*serviciul*, n.n.] Bisericii, ca să nu le încaseze după cutuma [*obiceiul*, n.n.] veche și că ei nu pot cere decât atâta cât crede episcopul că aceștia [*credincioșii*, n.n.] pot face și oferi.

Canonul 9

Despre fecioarele legământului [*acestea nu pot fi toate confundate cu călugărițele*, n.n.], care sunt atribuțiile lor în Biserică și care cerințe definesc situația lor.

Canonul 10

Că niciun cleric nu poate fără permisiunea episcopului său să se îndepărteze de biserica sau de orașul său.

Canonul 11

Despre faptul că este de datoria episcopului să aibă grijă de cei orfani, din ceea ce părinții lor le-a lăsat la o vârstă timpurie, păstrându-le moștenirea cu frică de Dumnezeu, fără să o risipească, până când vor ajunge la vârsta când vor putea să intre în posesia ei.

Canonul 12

Privitor la perturbările și dezordinile cauzate de acordare numelui și a hainei călugărești celor care sunt departe de-a avea aceste virtuți [*vocație*, n.n.].

Canonul 13

Despre aceea că o femeie nu se poate căsători fără voia părinților ei, cu mijlocirea Sfintei Cruci și cu binecuvântarea preotului cununător.

Rânduiala Cununiei la asirieni nu este o Sfântă Taină, ci o ierurgie, însă foarte respectată și ritul ei prevede ca, după ceremonialul liturgic, preotul-cununător să afunde o cruce mică în vinul din cupă, pocal sau potir, amestecând vinul cu ḥnānā, binecuvântându-l, după care le dă mirilor să bea din el. Ḥnānā este un amestec de ulei de măsline, apă și praf cu moaștele sfinților, din care se toarnă o picătură în *paharul comun* sau de obște, τὸ κοινὸν ποτήριονν, din care beau mirii. Semnul Sfintei Cruci este la asirieni una din cele șapte Sfinte Taine. Ritualul vechi al cununiei, la asirieni, era foarte simplu, dar a mai fost extins în secolele următoare, probabil și sub influența celorlalte confesiuni creștine. În cazul în care un preot lipsește de la o nuntă, cununia clandestină poate fi făcută în prezența a patru martori.[266]

Canonul 14

Privitor la faptul că nu este corect ca creștinele să se unească [*căsătorească*, n.n.] cu păgânii.

Canonul 15

Despre frecventarea bisericii, în mod obligatoriu, seara și dimineața, care trebuie să se facă după programul [*orarul*, n.n.] care convine credincioșilor.

Canonul 16

Despre cei care păcătuiesc prin bigamie [*concubinaj sau căsătoriți a doua sau a treia oară*, n.n.] și încalcă legea creștinească.

Canonul 17

Privind dereglările credincioșilor, care necinstesc Sfintele Taine.

Canonul 18

Despre înmormântarea [*petrecania*, *pogribania*, n.n.] morților și despre jelirea dezordonată. Canonul condamnă obiceiurile păgâne, legate de înmormântări și de bocirea defuncților. Aici este cuprins și obiceiul de condamnat de-a îmbrăca mortul în haine scumpe și să fie învelit în mătase etc. Se recomandă îmbrăcăminte simplă și sunt condamnate și *bocitoarele* profesioniste, angajate de familie să jelească mortul, situație care creează multă panică și tulburare în casa răposatului, prin comportamentul lor excentric și haotic. Femeile au voie să însoțească mortul spre cimitir, numai până la locul unde se cântă „Imnul de mângâiere”, [būyā], iar mai departe îl conduc doar bărbații.

Canonul 19

Despre episcop și despre cinstea care i se datorează, iar funcționarii creștini n-au voie să perceapă de la el nicio dare.

Ulterior, de Sinodului XII, de pe insula Dīrīn (din Golful Persic), al Catolicosului-Patriarh Mar Gheorghe I sau Giwargis I (661-680), din anul 676, cu 19 canoane, este de menționat și răspunsul acestuia, la două scrisori din 28 oct. 678, respectiv 13 oct 679 ale preotului și horepiscopului Mīnā, din „Țara Persiei”. Chabot menționează că acest preot nu este cunoscut, decât prin acest document al lui Mar Gheorghe I (pp. 490, nota 4).
(Chabot, pp. 490-514; Oscar Braun, pp. 348-371):

---

[266] Vezi Oscar Braun, p. 343, nota 1 și 344, nota 1; Chabot, pp. 487-488, nota 4. Vezi și finalul de la Rânduiala Cununiei, în Biserica Ortodoxă.

***Răspunsul lui Mar Gheorghe I*, ξένος *(„străinul", termen de umilință utilizat de patriarh)*, din mila Lui Dumnezeu catolicos-patriarh, către prietenul Nostru iubitor de Dumnezeu, fratele Nostru în Domnul și în Mântuitorul... În această scrisoare Mar Gheorghe I scrie cu privire la Dumnezeirea și Umanitatea Lui Iisus Hristos, arătând că Dumnezeu Logosul (Fiul) nu S-a schimbat și nu S-a făcut trup în persoana S-a (*divină*, n.n.). La începutul scrisorii, catolicosul îl laudă pe Mīnā, pentru zelul său în apostolat și mai ales pentru tenacitatea cu care apără tezaurul credinței asiriene, fără să oscileze între diferitele curente teologice ale epocii, cu referire probabil la monofizitism.**

Mar Gheorghe I scrie că: „Noi mărturisim un singur Dumnezeu al adevărului, ființă eternă, infinită, fără precedență, creator, rânduitor (*ordonator*), Domn al tuturor lucrurilor, vizibile și invizibile, inteligibile și perceptibile, spirituale și trupești, care este ascuns și mai mult înălțat în ființa Sa, deasupra spiritelor; că spiritele nu sunt ascunse de noi, căruia îi aparține cu siguranță slava atotputernică..." (Chabot, pp. 491-492)

Pentru argumentarea doctrinei creștine, despre Sfânta Treime și despre Hristologie, Mar Gheorghe I face referințe la textele biblice, din Vechiul și din Noul Testament, începând cu Cartea Facerii (*Geneză*). Argumentele sale hristologice și trinitare sunt menite să-i contrazică pe monofiziți (*iacobiți*), care, se pare, făceau pe timpul acela mult prozelitism și tulburare printre asirieni. În scopul argumentării diafizitismului, δυοφυσιτισμός, [de la δυο (două) și φύσις (naturi)], Mar Gheorghe I face referiri la Părinții bisericești, la Sf. Ignatie Teoforul al Antiohiei (35-107); la Sf. Atanasie cel Mare al Alexandriei (297-373); la Sf. Ambrozie al Mediolanului (c. 339-397); la Sf. Grigorie Teologul de Nazianz (329-389); la Sf. Amphilohie de Iconiu (340-395); la Sf. Ioan Hrisostom (344/54-407); la Sf. Chiril al Alexandriei (c. 370-444).

Este interesant de urmărit părerea și atitudinea *nestoriană* a lui Mar Gheorghe I, față de Sf. Chiril al Alexandriei și hristologia acestuia, privitoare la Mariologie.

Nestorianismul respinge dogma Theotokos, Θεοτόκος, Dei Genitrix sau Deipara (Mater Dei, Maica Domnului), Născătoare de Dumnezeu, adoptându-o pe aceea de Hristotokos, Χριστοτόκος, adică Născătoare de Hristos sau Antropotokos, Ἀνθρωποτόκος, Născătoare de Om. Termenul Theotokos [*Dei genetrix*? sau *Deiparae Virginis Mariae*, în siriaca clasică ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ , (Yoldath Aloho)], din Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari, secolul III și a lui Iacob, din secolul al IV-lea, nu are echivalent în limba latină, nici măcar în schimbul de corespondență dintre Roma și Constantinopol și ar fi fost creat, doar pentru a evita termenul păgân *Meter Theou*, Μήτηρ Θεού (God's Mather).[267]

***Epitetele* pe care patriarhul asirian le folosește la adresa Sf. Chiril sunt explicabile, în contextul ereziei nestoriene, care respinge dogma Theotokos, adică deciziile Sinodului al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431, în schimbul formulei Hristotokos sau Anthropotokos, la care patriarhul alexandrin s-a implicat cu atâta tenacitate și spirit de adevăr. Astfel Sf. Chiril este numit de către Mar Gheorghe I, un „tulburător" al bisericilor, un „falsificator al adevărului"... etc.:**

> **Cyrille lui-même, le perturbateur des églises, le corrupteur de la vérité de la confession des chrétiens dans le pays des Romains, contraint par la vérité s'exprime ainsi: „Différentes sont les natures qui furent unies; et l'union conserve sans changement ni confusion les natures d'un seul Christ, Fils de Dieu." Et, dans un autre endroit, il dit: „Considère comme type de l'union des deux natures du Christ cette arche que Dieu ordonna à Moise de faire: le bois incorruptible sera pour toi la personne humaine qui n'a point commis l'iniquité dans laquelle ne se trouve pointe le péché; et l'or dont l'arche fut recouverte à l'extérieur et à l'intérieur sera la personne divine qui fut unie et adhéra à l'humanité extérieurement et intérieurement. De même qu'il y avait deux natures dans une seul arche, de même il y a deux natures dans un seul Christ, Fils de Dieu." Cyrille lui-même, le perturbateur de l'univers, a dit et écrit ces choses et beaucoup d'autres semblables dans ses livres. (Chabot, pp. 512-513). /**
>
> **„Însuși Chiril, tulburătorul bisericilor, stricătorul adevărului mărturisirii creștinilor din țara romanilor, constrâns de adevăr se exprimă astfel: „Diferite sunt firile (*naturile*, n.n.), care au fost unite;**

---

[267] Addai and Mari, Liturgy of. Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press. 2005. "Book for people in English". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.
John Witvliet, "The Anaphora of St. James" in ed. F. Bradshaw Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.
Braaten, Carl E.; Jenson, Robert W. (2004). *Mary, Mother of God*. William B. Eerdmans Publishing Company. p. 84.
Богоматерь-Богородица Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.

iar unirea păstrează fără schimbare sau confuzie natura unui singur Hristos, Fiul lui Dumnezeu." Și, în alt loc, spune: „Considerați ca un tip al unirii celor două naturi ale lui Hristos acest chivot pe care Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să-l facă: lemnul nestricăcios va fi pentru voi persoana omenească care n-a săvârșit nelegiuirea și în care păcat nu se găsește; iar aurul cu care chivotul a fost acoperit exterior și interior va fi persoana divină care a fost unită și a aderat la umanitate în exterior și în interior. După cum au fost două naturi într-o corabie, tot așa sunt două naturi într-un singur Hristos, Fiul lui Dumnezeu." Însuși Cyril, perturbatorul universului, a spus și a scris acestea și multe altele asemănătoare în cărțile sale."

Scrisoarea a fost redactată de Mar Gheorghe I, în limba persană, limbă care era horepiscopului Mīnā, probabil mai accesibilă, decât cea aramaică (siriacă), după cum mărturisește însuși patriarhul, la sfârșitul acesteia. (Chabot, p. 514).

Anul 612: Scrisoarea de mulțumire [către șahinșah] și *Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene) – Tomus fidei, Ασσυριακός (Νεστοριανός) Τόμος Πίστεως – cerut de Chosroe II

**Tomosul a fost redactat de episcopii și teologii asirieni, în timpul sedisvacanței scaunului patriarhal (609-628) reuniți în sinod, la „Poarta" palatului imperial, din Seleucia-Ktesiphon, începând cu data de 21 iunie 612, adică în anul al 23-lea de domnie al Șahinșahului Chosroe II, fiul lui Hormizd.[268] Tomosul credinței a fost cerut de șahinșah, în urma acuzelor și instigației făcute de Gabriel din Šigar, medicul celebru al lui Chosroe II. Gabriel a fost inițial iacobit, apoi a trecut la nestorieni, dar a revenit la monofiziți, după ce a divorțat de soția lui, luându-și o a doua soție, motiv pentru care Catolicosul-Patriarh Asirian l-a mustrat aspru (Chabot, p. 580, nota 2). *Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene) este inclus și în Synodicon Orientale. Acest Tomos este o apologie asiriană, în stil polemic, împotriva iacobiților, adică teologia nestoriană în opoziție cu aceea monofizită, de care Gabriel din Šigar a reușit să-l convingă pe șahinșahul Chosroe II.
(Oscar Braun, pp. 309-330 și Chabot, pp. 580-598)**

Tomosul credinței **Asiriene (Nestoriene) îl prezentăm pe larg în capitolul următor:** ***Bazele dogmatice ale Bisericii Asiriene*****.**

**[268] Privitor la „Poarta" palatului imperial, din Seleucia-Ktesiphon", vezi ilustrația de pe coperta acestei cărți, cu explicația ulterioară a legendei: Ruinele palatului imperial sasanid – reședința de iarnă – Taq-e Kisra, din Ktesiphon (Irak), lângă Mahuza, imagine din anul 2014, cu sala tronului în mijloc, numită și „Bolta lui Cosroe" (Șahinșahul sasanid Cosroe I [531-579]) sau „Bolta din Ktesiphon". Metropola dublă Seleucia-Ktesiphon era numită de evrei în antichitate Mahuza sau Machoza.
Luat din: https://fr.wikipedia.org/wiki/Ct%C3%A9siphon.
Bolta palatului are o înălțime de 33 m, lungime de 48 m, lățime de 24, 5 m, construită din cărămidă arsă și smălțuită, numită și Backsteingewölbe (Boltă din piatră arsă de cuptor), sprijinită pe un zid de susținere, de 7 m grosime. Construcția palatului nu a început sub șahinșahul Șapur I (240-272 d.Hr.), după cum s-ar susține, ci conform specialiștilor, abia prin anul 560, după ce șahinșahul Cosroe I i-a învins pe Hunii Albi sau Hephthalites și după ce acesta încheiase pace cu Imperiul Bizantin. În anul 637 palatul a fost cucerit de arabii musulmani, prădat și transformat o vreme în moscheie. Taq-e Kisra este o denumire de origine arabă, Kisra sau Kisrā, desemnînd noțiunea de Cezar, Împărat sau Kaiser.**

Sinodul XIII al Catolicosului-Patriarh Mar Ḥenanìšôʿ II,

Mar Henanișo II sau Hanan-Ișo II (775-780) [*al XLIV-lea Patriarh*], Catolicos-Patriarh Mar Ḥenanìšôʿ II, din anul 775 (Oscar Braun, pp. 371-381 și Chabot, pp. 515-523; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1126-1127).

În anul 1087 al grecilor, în anul 159 al erei musulmane și în anul 775/6, al erei sasanide, adică în momentul în care a fost ales Patriarh, Mar Ḥenanìšôʿ II, fost Episcop de Lāšōm, alegerea lui generând o schismă în Biserica Asiriană. Detaliile, privitoare la acest conflict sunt destul de greu de stabilit, întrucât sursele sunt contradictorii, atât în *Acta Bollandiana*, VII, 5-44, cât și în *recita* lui ʿAmr și Mari (Chabot, p. 515, nota 3 și 4). Mar Ḥenanìšôʿ II i-a urmat în scaun Patriarhului Mar Iacob II (754-775), care după doi ani de păstorie a fost întemnițat și se crede că a fost omorât chiar la începutul detenției. Așa a rămas scaunul patriarhal practic vacant, timp de nouă ani și a fost expus tuturor abuzurilor și prădat de păgâni și de evrei, care au ocupat casele patriarhiei și ale clerului, distrugându-le și profanându-le (Oscar Braun, p. 373). Predecesorul lui Mar Iacob II a fost Mar Sourin sau Sorine (? - ?, 752/54? sau doar 754?), depus din scaun (Chabot, p. 515, nota 4). Mar Mar Ḥenanìšôʿ II a murit otrăvit de chirurgul lui Abû'l 'Abbâs aṭ-Ṭîûsî, de la stăpânul căruia a revendicat o moșie, care a aparținut Patriarhiei, și care a fost confiscată. Lui i-a urmat marele Patriarh Timotei I (780-823), în timpul căruia scaunul a fost mutat de la Kokhe, Kōẖé, Kôkê Köke ((alias Beh-Ardashir sau Weh-Ardashir), o suburbie a orașului Ktesiphon), la Bagdad, însă întronizările patriarhilor au continuat să aibă loc tot în vechea catedrală patriarhală, nu la aceea nouă, din Bagdad. Patriarhul Mar Ḥenanìšôʿ II a scris epistole, cântări tragice, cinci volume de explicații, omilii și zece comentarii.

De menționat este că la introducerea din documentul Sinodului XIII, notarul sinodal folosește termenul de „credincioși”, pentru definirea musulmanilor, lăsându-se să se înțeleagă că ei [*creștinii*, n.n.] ar fi *necredincioși*, așa după cum îi și consideră islamul (Oscar Braun, p. 373). Cronicarul Sinodului, scriind privitor la cererea adresată de episcopi celui de al treilea Calif Abasid, Muhamad el Mahdi (775-785), de-a le permite convocarea sinodului pentru alegerea de patriarh, menționează:

> **„Und in der Gnade des Geistes trat er vor den siegreichen, Gott Liebenden König Muhammad, den Herrscher der Gläubigen und flehte ihn an, er möge befehlen, dass alle Väter sich nach ständiger Ordnung zur Patriarchenwal versammeln sollten.” /**
>
> **„Și prin milostivirea Duhului s-a înfățișat în fața biruitorului, de Dumnezeu iubitorului Calif Muhamad, *Stăpânul celor credincioși*, rugându-l să dispună, ca toți Părinții [recte, episcopii, n.n.], conform ordinii în vigoare, să se întrunească la alegerea Patriarhului.”**

Alegerea de Patriarh a lui Mar Ḥenanìšôʿ II, fost Episcop de Lāšōm, în Beth Garmai, grație intervenției medicului creștin al Califului, Isā Farmacistul, a generat o schismă în Biserica Asiriană, raportează *Pontificale* (Cronica Patriarhilor) [Oscar Braun, p. 371 și nota 1]. Alegerile ar fi fost făcute în prezența preoților, superiori ai acestora, și „popor”, acest lucru însemnând medici și funcționari imperiali, nu de către sinodul episcopilor. Paralel cu aceasta, Episcopul de Kaškar a făcut și el o convocare pentru alegerea de patriarh, care l-au ales pe ieromonahul Gheorghe, din Bēth Hālē, cunoscător de siriacă, persană și arabă. Ambele partide s-au înfățișat în fața Califului în Mănăstirea lui Mar Petion, din Bagdad. Acolo, în fața Califului, Mar Ḥenanìšôʿ II s-a *dovedit a fi de un nivel superior monahului Gheorghe, atât prin exegeza și profunzimea* argumentelor, cât și prin nivelul elevat de exprimare, în plus avându-l alături de el și pe camerierul califului. Gheorghe s-a retras din competiție, câștigător de cauză fiind Mar Ḥenanìšôʿ II, în anul 775/776. Ulterior el a fost hirotesit și încoronat [recte *înscăunat, întronizat*, n.n.] ca patriarh. Mai târziu, Mar Ḥenanìšôʿ II a avut un lung conflict cu Episcopul Isaak de Kaškar:

Da aber zwischen die κατάφασις und ἀπόφαςις dessen die ἀντίφασις des Isaak von Kaškar und seiner die Lüge von der Wahrheit unterscheidenden Heerde inzwischentrat, construirten sie eine πρώτασις aus den Synoden und dem Natur-(recht); sie knüpften einen συλλογισμός und bestraften ihre durch diese Wal (begangene) Unterdrückung, indem sie im Streite gegen uns aussagten, als Erstgeborene und Haupt verlange der h. Geist den B. von Erek und Kaškar. Desshalb sei es nicht gerecht noch giltig, dass der P. ohne Zustimmung und Ordination (? Seyāmā [ierurgia încoronării ?]) von ihm vollendet werde. /

Însă, de vreme ce între κατάφασις și ἀπόφαςις al acestor probleme, survine ἀντίφασις a lui Isaac Episcop de Kaškar și turma lui [recte *adepții sau eparhia lui*, n.n.], care deosebea minciuna de adevăr, au construit o πρώτασις concluzionată din sinoade și din natura lucrurilor; ei au legat un συλλογισμός și s-au plâns de ocările ce li s-au făcut cu ocazia acestei alegeri. În polemica lor împotriva noastră, că Sfântul Duh l-a desemnat ca primul-născut și superior [recte *Patriarh*, n.n.], pe Episcopul de Ourak și de Kaškar (Erek și Kaškar), motiv pentru care nu este nici drept și nici valid, să se decidă ca Patriarhul să fie hirotesit fără consimțământul său și fără punerea mâinilor lui [Isaak, n.n.].[269]

După moartea episcopului Isaak, Mar Ḥenanìšôʿ II, a refuzat – probabil – să le numească și să le hirotonească credincioșilor din Kaškar un nou episcop, până când nu fac actul de supunere față de patriarhul lor canonic și legitim.

Achevé d'écrire le livre des synodes de l'Orient qui eurent lieu de temps à autre, et qui sont au nombre de treize:

1º de Mar Isaac, catholicos; – 2º de Mar Yahbalaha, cath.; – 3º de Mar Dadišòʿ, cath. ; – 4º de Mar Acacius, cath.; – 5º de Mar Babai, cath.; – 6º de Mar Aba, cath.; – 7º de Mar Joseph, cath.; – 8º de Mar Ézéchiel, cath.; – 9º de Mar Išôʿyahb, cath.; – 10º de Mar Sabrīsòʿ, cath.; – 11º de Mar Grigôr, cath.; – 12º de Mar Guiwarguis, cath.; – 13º de Mar Ḥenanìšôʿ, catholicos (Chabot, p. 524).

---

[269] Ceremonia *ordonării*, „încoronării" și „întronizării" Patriarhului Asirian, era din punct de vedere liturgic o *hirotesie* – nu o hirotonie - pentru că el era deja hirotonit arhiereu. La această hirotesie, episcopii participanți, își mai puneau încă o dată mâinile peste capul său. La fel era și în cazul episcopilor, care, înainte de a începe exersarea puterii arhierești, trebuiau să se prezinte la patriarh, unde li se punea încă o dată mâinile, de către acesta, adică erau hirotesiți și li se dădea gramata, iar în caz de depărtare mare, actul acesta de confirmare îl făcea mitropolitul locului.
În felul acesta „successio apostolorum" primea dimensiunea, marcată de „auctoritas" și „dignitas". Actoritas era puterea conducătoare și canonică, iar dignitas era autoritatea sacramentală și învățătorească. Este vorba de deosebirea dintre putere și har. Prima este de ordin canonic, a doua este de ordin sacral.

Cazul Patriarhului Timotei I (780-823)

„Timotei I (780-823) gelangte zwar durch Simonie zu seinem Amt, entwickelte sich aber zu einem der bedeutendsten Kirchenschriftsteller und fähigsten Organisatoren der nunmehr bis nach Indien und China reichenden Apostolischen Kirche des Ostens. Timotheos wurde nach achtmonatiger Sedisvakanz gewählt; seiner Ordination im Mai 780 folgte ein zweijähriges Schisma mit Gegensynoden. Er musste dem Metropoliten von Kashkar das Konvokationsrecht und dem Metropoliten von Elam das Konsekrationsrecht nach der Wahl des Katholikos besttätigen. Timotheos verlegte die Residenz des Katholikos von Ktesiphon in das neugegründete Bagdad und ließ sich am westlichen Ufer des Tigris im „Deir Kalilisho" nieder (arab. „Dayr al-Djathaliq", d.h. „Kloster des Katholikos"). Geweiht wurde der Katholikos jedoch auch weiterhin in der Kokhe-Kirche in Ktesiphon."[270] /

Timotei I (780-823) a ajuns în funcția sa (de patriarh, n.n.) prin simonie, dar a evoluat ca unul dintre cei mai importanți scriitori bisericești și cei mai capabili organizatori ai Bisericii Apostolice a Răsăritului, care se întindea acum până în India și în China. Timotheos a fost ales după o sedisvacanță de opt luni; hirotonirea sa (recte încoronarea și întronizarea sa ca și catolicos-patriarh) în mai 780 a fost urmată de o schismă de doi ani cu contra-sinoade. El a trebuit să confirme Mitropolitului de Kashkar dreptul de convocare a sinodului pentru alegere, iar Mitropolitului Elamului pe acela de consacrare sau de încoronare, după alegerea de catholicos-patriarh. Timotheos a mutat reședința Catholicosului de la Ktesiphon în nou-întemeiatul Bagdad – 762 – și s-a stabilit pe malul vestic al Tigrului în „Deir Kalilisho" (în arabă „Dayr al-Djathaliq", adică „Mănăstirea Catholicosului"). Cu toate acestea, Catholicosul a continuat să fie întronizat și consacrat în Biserica Kokhe din Ktesiphon (Biserica veche patriarhală, n.n.).

[Sinodul 14º *al lui Mar Timotei I, cath. 790*], Chabot, pp. 599-608.

APPENDICE (Anexa) IV
Synode de Thimothée Ier

[XIV] Sinodul catolicosului-patriarh Timotei I (780-823) [*al XLV-lea Patriarh*], din anul 790, XIV, cu 4 canoane

(Chabot, p. 599-608; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1127-1128).

Sinodul [14] al Catolicosului-Patriarh Timotei I (780-823), de la Bagdad, din anul 790, cu 4 canoane. Mar Timotei I a fost hirotesit și încoronat în data de duminică, 1/7 mai 780, prin 4 Mitropoliți: de Beith Garmai; de Ḥolwan; de Damasc; de Merw. Chabot susține (p. 599, nota 1) că actele acestui sinod, din anul 790, au fost adăugate de către copistul manuscrisului de la Paris celor 13 sinoade asiriene, menționând însă anul 786, ca dată a ținerii lui, nu 790. Eroarea s-ar datora traducerii și modului greșit de fixare a anului, făcute de Assemani.[271] Textul redat de Chabot este elaborat din două surse:

1. Fascicolele cu decizii, sub formă de scrisori, adresate Mitropolitului Efrem al Elamului și episcopilor săi sufragani;

2. Aceste documente se regăsesc și în colecția de scrisori K, VI, 3, din *Muzeul Borgia*, pp. 701-706.

Mar Timotei I a ținut două sinoade importante: *unul* în anul 174 al erei arabe (musulmane), respectiv în anul 790, început la 20 mai și *celălalt* în anul 189 al erei arabe, deschizându-se în data de 8 decembrie 804.

---

[270] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, p. 57.
[271] Vezi Assemani, *Bibliotheca or.*, III, P. I, p. 158 și u.; Bar Hebreus, Chr. eccl., II, 165-180.

Mar Timotei I

A decedat în data de 9 ianuarie 823, la Bagdad, în vârstă de 95 de ani, conducând Biserica Asiriană timp de 43 de ani și 7 luni (780-823). Acest lucru însemnează că s-a născut la Hazza (Hedaiyab), din Adiabene, în Iran, în anul 728. Înainte de-a deveni patriarh, Mar Timotei I a fost Episcop de Beith Bagai. După moartea Catolicosului-Patriarh Mar Henanișo II sau Hanan-Ișo II (775-780), au avut loc mai multe încercări de alegere a succesorului acestuia. După alegerea lui Timotei I, acesta a mai trebuit să aștepte opt luni, până a putea fi întronizat, pentru că a fost contestat de unii episcopi, în frunte cu Mitropolitul Efrem de Elam, care a candidat și el la aceste alegeri de patriarh. Schisma ivită între Timotei I și partida lui Efrem a durat aprox. doi ani. În timpul păstoririi lui, Biserica Asiriană a cunoscut o dezvoltare deosebită, mai ales în ce privește misiunile din extremul Orient. Din scrierile sale s-au păstrat o mare parte, într-o colecție parțială a acestora, mai ales cele privind epistolele, păstrate în manuscrisul siriac K. VI, 3, din *Muzeul Borgia*, Roma. Acestea constituie o importantă sursă privind istoria Bisericii din Persia, din această epocă. După întronizarea lui în Seleucia-Ktesiphon, prima decizie pe care a luat-o, a fost mutarea scaunului patriarhal, al catedralei și al reședinței la Bagdad, [بغداد (arab.)], Βαγδάτη], unde rezida și Califul Muhamad el Mahdi, rămânând acolo până în secolul al XIII-lea, alături de Dinastia Abasizilor. A fost foarte prețuit de califii timpului, mai ales de Muhamad el Mahdi (775-785) și de Harun al-Rashid (785-809), care i-au dat permisiunea și l-au ajutat să întreprindă misiuni de încreștinare, în India, China, Turkistan, Yemen, teritoriile din jurul Mării Caspice etc. A reușit să creeze și patru provincii noi bisericești (Mitropolii): una în Armenia, la Barda și trei în Siria, dintre care una la Damasc, pe un fost teritoriu bizantin, una în Azerbaijan, la Daylam și Gilan, apoi la Ray, lângă Teheran, la Sarbaz, în Belucistan (țară divizată azi între Iran și Afganistan). A organizat și evanghelizarea turcilor din Asia Centrală, unde un rege local s-a convertit la Creștinism, prin anii 782/783.[272]

Pe plan teologic a insistat asupra păstrării purității doctrinei nestoriene.[273] În timpul păstoririi sale a reorganizat Biserica Asiriană pe noi baze canonice și disciplinare, stimulând formarea intelectuală a preoților și contribuind la întărirea puterii episcopilor, pentru a contracara eventuala influență a celor monofiziți și melkiți (calcedonieni), precum și pentru a putea prelua ei puterea judecătorească în eparhii, împotriva tendințelor islamice. El a elaborat și primul *Codex Asirian* de drept canonic: *Reguli pentru judecățile bisericești și reguli de succesiune, din anul 805*. Mar Timotei I s-a ocupat în mod intens de problemele legate de familie, căsătorie și moștenire, ferindu-și credincioșii să ajungă prin tribunalele musulmane. În punctul întâi al *Codexului* a accentuat problema monogamiei – împotriva poligamiei musulmane – și indisolubilitatea căsătoriei, decât numai în șase cazuri:

1. apostazia, ἀποστασία, apostasia a fide (vezi și *Păstorul lui Herma*, a. 145, [74, 2 și 8, 8, 2];
2. părăsirea soției, de către bărbatul ei legitim;

---

[272] Erica CD Hunter, „Interreligiöse Dialoge: Die Kirche des Ostens und die Abbassiden“, în SGVashaolmidze und L. Greisiger, Harrassowitze (Hrsg.), *Der Christliche Orient und seine Umwelt*, 2007, pp. 289-302.
H. Suermann, "Timotheus und seine Dialoge mit Muslimen", în *The Harp* VIII, IX (1995-1996), 263-275.
H. Suermann, „Timotheus und sein Anliegen für die Schule von Bašōš“, în *The Harp* X, (1997), 2, 51-58.
H. Suermann, „Der nestorianische Patriarch Timotheos I. und seine theologischen Briefe im Kontext des Islam“, în M. Tamcke und A. Heinz, *Zu Geschichte, Theologie, Liturgie und Gegenwart der syrischen Kirchen*, *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte* 9, Munster, 2000, pp. 217-230.
H. Suermann, "Timotheos I, † 823", în W. Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter*, Stuttgart, 2004, pp. 152-167.
Bernard Heyberger, *Die Christen des Orients*, Presses Universitaires de France, Sammlung Que sais-je? 51-55.
Vittorio Berti, *Lebenslauf von Timoteo I († 823) patriarca cristiano di Bagdad.* Studi sull'epistolario e sulle fonti contigue [*Studia Iranica*. Buch 41, *Christen im Land Iran* III], Paris, Verein zur Förderung der Iranistik, Peeters Press, 2009.
Hans Putman, *Die Kirche und Islam unter Timothy (780-823)*, 2nd Edition, Institut für Orientalistik Letters, Beirut, Research 3, 1986.
Bénédicte Landron, *Christen und Muslime im Irak, nestorianische Haltung gegenüber dem Islam*, Paris, Cariscript, 1994
Anne-Marie Eddé, Françoise Micheau, Christophe Picard, *Christliche Gemeinschaften im Land des Islam*, Paris, SEDES, 1997.
Raphael J. Bidawid *Studi e Testi*, Briefe Nestorian Patriarch Timotheus I, no. 187, Verlag Vatikan, Vatikanstadt, 1956.
Labourt, Jérôme, *De Timotheo I., Nestorianorum patriarcha (728-823) und Christianorum orientalium condicione sub Chaliphis Abbasidis*, These verteidigt vor der Fakultät für Briefe von Paris, Victor Lecoffre, 1904.

[273] Despre Mar Timotei I, vezi: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 846-847.

3. situația în care timp de trei ani partenerul nu dă niciun semn de viață;
4. boală incurabilă a unuia dintre soți;
5. boală care se manifestă în perioada dintre începutul căsniciei și consumarea acesteia, după noaptea nunții;
6. vocația pentru viața monahală a ambilor soți.

Mar Timotei I a avut o formație intelectuală multilaterală, nu numai teologică, fapt care i-a adus o mare faimă înaintea califilor. Astfel, Muhamad el-Mahdi i-a cerut să traducă lucrarea lui Aristotel, *Topica*, din siriacă, în arabă. A scris și un tratat de astronomie, *Cartea Stelelor*, care s-a pierdut. A mai lăsat și o interpretare a operelor teologului Grigorie de Nazianz. Un loc de seamă în moștenirea lui Mar Timotei I o ocupă corespondența, cu c. 200 de *epistole*, dintre care, c. 60 s-au păstrat, scrise între anii 780-800, multe din ele fiind adresate călugărului Sergiu, viitorul Mitropolit de Elam. Tot el este și autorul unei *Apologii a Creștinismului*, 782, redactată în formă de întrebări și răspunsuri, dintre el și Califul el-Mahdi, motiv pentru care a zăbovit două zile în Palatul Califatului, pentru a purta discuții cu el. Discuțiile s-au concentrat în jurul temelor legate de Preasfânta Treime, cele două naturi în Iisus Hristos, precum și privind vestirea sau nevestirea în Noul Testament a venirii Profetului Mahomed etc. *Apologia* a fost tradusă în arabă, bucurându-se de o răspândire considerabilă, conform numărului mare de manuscrise păstrate. Mai are o Apologie, *Apologia al-Kindi*, tot în formă de dialog, între un musulman și un filosof creştin etc. La acestea, mai menționăm fragmente de omilii, la duminicile de peste an. Dar marele lui merit constă în faptul că a luat inițiativa redactării colecției *Sinodicon Orientale*, pe care și noi îl utilizăm, în traducerile făcute de Chabot și de Oscar Braun.[274]

Traducere:

Cu ajutorul Lui Dumnezeu, Noi scriem primul Sinod al lui Mar Timotei I și canoanele care au fost stabilite de către el și de către Părinții reuniți cu el și au fost trimise venerabililui Mar Efrem, pentru întreaga Provincie a Elamului

Timotei, *străinul*,[275] din mila Lui Dumnezeu, dătătorul nostru de viață, catolicos-patriarh, la fel și împreună cu episcopii marii provincii patriarhale, a preoților și a credincioșilor de prin toate orașele catolice [*asiriene*, n.n.],

către

cinstitul de Dumnezeu, Mar Efrem [cf. *Bibl. Orient*., t. III, P. I, p. 163], Episcop, Mitropolit de Beith Laphat, și fiecăruia dintre episcopii, precum și preoților și credincioșilor, care țin de Provincia de Elam; ca pacea și înțelegerea să vie cu voi, în Hristos, Lumina lumii!

Noi am primit și am citit cu mare bucurie părinților și fraților noștri scrisoarea pe care ne-ați trimis-o, prin mijlocirea credinciosului Avraam preotul și monahul și am preamărit și lăudat pe Hristos, Domnul și Dumnezeul nostru, care este izvorul tuturor celor bune și care a rupt obstacolele și vrăjmășiile în Trupul Său [în textul traducerii latine: *Solvit sepem in medio et inimicitiam in carne sua*, (Chabot, p. 604, nota 2)], și am oferit jertfe, slavă și laudă în cinstea Lui. Noi am apreciat marea râvnă, pe care ați dovedit-o dintotdeauna și acum, privind ținerea și observarea canoanelor care sunt calea conducătoare spre cer și drumul călăuzitor spre împărăția Lui Dumnezeu, care ne-a scăpat de puterea întunericului, pentru a ne îndrepta spre Împărăția Fiului Său preaiubit. Și de la cine, mai mult decât de la voi, frații noștri venerați s-ar potrivi de-a fi atât de râvnitori față de Biserica Lui Dumnezeu? Voi, a căror virtute a strălucit, ca razele soarelui, pe bolta Bisericii catolice (recte *universale*, n.n.), la toate generațiile precedente! Voi, care dintotdeauna ați făcut să strălucească Biserica Lui Dumnezeu, precum stelele fac să sclipească cerul. Și, în consecință, mulți dintre voi, nu prin simple cuvinte au împodobit și înnobilat Biserica catolică (recte *Asiriană*, n.n.), ci prin propriul lor sânge. Așadar nu este deloc surprinzător, că cei care au demonstrat cu propriul lor sânge tăria

---

[274] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 846-847.
Revezi întreaga literatură, dată de noi, privitoare la Mar Timotei I.

[275] „Străinul" era la patriarhul și episcopii asirieni un termen de exprimare a smereniei, a modestiei privind demnitatea arhierească.

Bisericii, aprobând-o și confirmând-o prin cuvânt și observarea canoanelor. Pentru aceasta, și noi, în același consimțământ spiritual, participăm la slava voastră în cauzele dumnezeiești, prin care este păstrată coroana măreață a Bisericii. În consecință, noi trebuie să fixăm în mod reciproc picioarele noastre, smeriți și neclintiți, pe piatra tare a canoanelor și a legilor Bisericii, care au fost elaborate în diferite timpuri, de către Părinții noștri apostolii și de către episcopi, fie greci, fie sirieni sau persani și în mod deosebit, prin circumstanțele actuale, prin canoane și definiții scrise în scrisoarea a șasea a lui Mar Aba, catolicos și martir, întitulată *Practica*.

După ce Mar Ḥenanišôʿ de sfântă pomenire, care a fost patriarh, a plecat de pe pământ, spre cer, noi v-am convocat pe prea sfințiile voastre, așa după cum prevăd canoanele Părinților, prin scrisorile trimișilor noștri, după cum toată lumea o știe destul de bine, în același timp [*în acord*, n.n.], cu ceilalți mitropoliți și episcopi desemnați în mod legal [*Sinodul Permanent*, n.n.]. Dintre ei, unii au venit personal, în conformitate cu convocarea canonică, ceilalți au trimis aderarea lor [*la deciziile luate*, n.n.], însă alții n-au trimis nici măcar aderarea lor și au întârziat, fie din neglijență, fie dintr-un cu totul alt motiv, cum s-a întâmplat și prea sfinției voastre de-a suferi aceasta câteodată; noi dorim să spunem, fie înainte, pe timpul hirotesiei (*ordination*! – încoronării) lui Mar Ḥenanišôʿ, de pie memorie, fie acum, la hirotesia [*mea*, n.n.], care avusese deja loc. Cei care au venit, conform convocării, au participat cu nerăbdare la încoronarea (hirotesia) patriarhului, iar voi, care n-ați venit din neglijență, tot voi v-ați tulburat și voi înșivă v-ați separat de comuniunea cu patriarhul, pe timp de doi ani, mai mult sau mai puțin.

De frică[276] ca anumite lucruri asemănătoare să nu apară în zilele noastre sau după noi, prin indiferența unora sau graba altora, să nu se producă o schismă în Biserică, iar scindarea să nu crească, și noi am stabilit o rânduială, pe care am confirmat-o prin canonul Cuvântului Lui Dumnezeu, prin puterea căruia se ține cerul și pământul și se conduce (universul).

***Canonul nr. 1.* Când patriarhul părăsește această lume trecătoare, atunci Episcopul de Kaškar vine, împreună cu frații din marea provincie, în orașul universal (*capitala sau sediul scaunului patriarhal*, *patriarhal*, Polis, similar cu semnificația Constantinopolului, pentru greci și a Romei, Urbs, pentru latini, n.n.) și notează voința din acest oraș, mai întâi a mitropolitului de Elam și a episcopilor săi,[277] apoi al celui de Basra (recte *de Pherat din Maišaṇ*) și a altora menționați în scrisoarea *Practica*. Iar aceștia să se grăbească să vină pentru hirotesia (*înscăunarea, sfințirea, încoronarea*, *ordinarea*, n.n.) patriarhului. Prin Cuvântul Dumnezeiesc, cu a cărui putere este ținut cerul și pământul, nu este permis episcopilor sau locuitorilor din oraș, de a-și amesteca mâinile la alegere și de a-și da acordul la „ordinarea" (*sfințire, hirotesie*, n.n.) patriarhului, înainte de sosirea mitropolitului de Elam[278] și al**

---

[276] La Chabot, p. 605, nota 3: Ébedjésus, *Coll. Can., Tr.IX, ch. IV*. Ébedjesus, Mitropolit asirian de Nisibis și Armenia, †1318, pe numele lui Abdiso bar Brika a redactat un Nomocanon asirian: "Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv german-sirian și aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.
Tot de la Ébedjesus, avem lucrarea *Marganitha* (Cartea perlelor), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică. Literatură aferentă: Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha" (dt. "Buch der Perle")* / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p. Este manualul oficial al credinței asiriene.
Textul la: *The Book of Marganitha (the Pearl) on the Truth of Christianity*, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p.

[277] Ébedjesus adaugă aici: „Și apoi a celui de Nisibi", text, care nu se află în niciun manuscris, prin acest fals revendicând locul al doilea pentru scaunul său, după cel patriarhal, dar înaintea celui de Elam, uitând să facă interpolarea în scrisoarea lui Mar Aba (Mai, p. 156), la care face trimitere textul (Chabot, p. 606, nota 1).

[278] Regatul Elam, NIM.MA^{KI} (sumeriană); ^{KUR}Elammatum (akkadă); Ἐλυμαία sau Ἐλυμαΐς; cu capitala la Susa (Shusim) este localizat în nord-estul Golfului Persic, în Persia, teritoriul fiind astăzi numit numit Chusistan (Iran). Numele este de origine ebraică Elam, עֵילָם, preluat și generalizat de greci Ἐλυμαία. Numele propriu folosit de elamiți pentru țara lor era Haltamti sau Hatamti, însemnînd „Țara Regilor sau Țara Prinților". La est de Elam se întindeau teritoriile Mezilor, în nord; Parților, în centru; și Perșilor, în sud-est. Orașe mai importante din Elam menționăm: Susa, Awan, Anshan etc.
***Literatură*:**
Erika Bleibtreu, „Achaimenidische Kunst", în:Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran.* Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, pp. 186-219, hier: p. 187 und 195, Anm. 5.
Daniel T. Potts: *The Archaeology of Elam. Formation and Transformation of an Ancient Iranian State.* Cambridge 1999, p. 83.
Pittmann: „The Proto-Elamit Periode", în: *The Royal City of Susa.* 1992, pp. 68-69.
Le Breton: „The Early Periods of Susa, Mesopotamian Relations", în: *The Royal City of Susa.* 1957, pp. 112-113.
În Biblie, *Elam*, *elamiți* apare în: Gen. 10,21, 1 Chr. 1,17, 8,24, 26,3; Ezdra 2,7, 2,31, 8,7; Nee. 7,12, 7,34, 10,1-42 și 44; Isaia 11,11; FA 2, 9.

altor mitropoliți desemnați, cu trei episcopi, din fiecare provincie a lor, ori înainte ca aceștia să fi trimis asentimentul lor scris de mâna proprie. Dacă ei vor cuteza să ignore sau să treacă peste această decizie, să fie îndepărtați și alungați din Biserică, care este în ceruri, precum și din Biserica, care este pe pământ, cu acești fii ai înfruntării, adică acești schilozi, pe care i-au plăsmuit, conform Cuvântului Domnului nostru. De cealaltă parte, prin Cuvântul Lui Dumnezeu, a Cărui putere ține cerul și pământul, nu-i este permis mitropolitului de Elam, nici altor mitropoliți desemnați,[279] nici episcopilor, cărora, după ce episcopii din marea provincie (*subordonată direct patriarhului, care era și mitropolit local*, n.n.) și locuitorii orașelor le-a scris, să neglijeze prezentarea personală sau de-a le trimite fraților lor avizul favorabil, fără întârziere și imediat ce au primit scrisoarea. Dacă ei nu se asociază fraților lor, fie personal, fie prin încuviințarea lor, atunci ei sunt alungați și îndepărtați din Biserică, care este în cer și pe pământ, prin Cuvântul Domnului atotputernic; și, atunci, cei care se vor întruni, conform canoanelor, vor putea face toate lucrurile legitime și după rânduială.

***Canonul 2*. Nu este îngăduit episcopilor și mitropoliților să ceară, potrivnic canoanelor, de la cel care va fi desemnat de-a fi rânduit în fruntea lor, fie înainte, fie după hirotesie (*înscăunare*, n.n.), scaunele sau mănăstirile patriarhiei sau orice alt dar (*cadou*), mare sau mic. De asemenea, credincioșii din oraș (*patriarhal*, n.n.), nu vor putea cere daruri pentru ei înșiși, de la cel care va fi instituit. Cel care va da sau promite, la fel ca și cel care va cere pentru el însuși, lucruri de acest fel, va fi depus din rangul său, fie că este episcop sau mitropolit sau va fi alungat din Biserică, dacă este un credincios sau un cleric, prin Cuvântul Domnului atotputernic.[280]**

***Canonul 3*. Cel care nu este împodobit de virtuți, care nu strălucește printr-un spirit curat și nu luminează prin razele credinței ortodoxe și prin cunoașterea Scripturii, nu poate fi ales, nici promova în această slujbă sfântă (*de patriarh*, n.n.). Cei care ar căuta pe cel care nu este în această situație, sunt demni de pedeapsă (*corporală*). Cel care el însuși se pretează (*la aceasta*, n.n.) se condamnă la foc.**

***Canonul 4*. Fiecare episcop, monah sau credincios, care este acuzat de erezia mesalienilor sau de o alta oarecare, nu poate, prin Cuvântul Domnului nostru, îndeplini funcțiunile treptei lui sau de-a avea parte de o biserică și de Sfintele Taine, înainte de-a fi anatematizat în scris, în fața întregii Biserici această învățătură rea.**
Noi confirmăm cuvintele noastre, ca și cu un *sigiliu regal*, prin perla cuvintelor lui Mar Aba, catolicos și martir, integrate în epistola sa, a șasea, intitulată *Practica*.

Canonul lui Mar Aba I cel Mare, Patriarh – Noi le-am definit și statuat, Noi Aba patriarh și noi mitropoliții și episcopii [se urmează textul menționat mai sus, Chabot, p. 554: *cu asentimentul întregii Creștinătăți*, Chabot, p. 607, nota 1].

Pentru problemele care vor trebui completate sau reformulate la canoane și la sinoadele Sfinților Părinți, în oarecare capitole, precum în cazul prezent, noi le vom face, când va îngădui Dumnezeu, fie privindu-vă pe voi, fie pe Noi, un sinod general al Părinților episcopi ni le va finaliza.

Noi vrem de asemenea, iubiților, ca voi să știți, că Noi nu ne-am ferit deloc de-a merge aproape de voi – Doamne ferește! – din orgoliu sau din neglijență, ci datorită reconstruirilor de biserici distruse și pentru motive urgente. Căci, dacă Dumnezeu Atotputernicul a îngăduit și împăratul (recte *Califul*, n.n.) – Dumnezeu să-l țină în viață – a consimțit reconstruirea de biserici, noi, cu atât mai mult, ne-am înfățișat de șase ori în fața sa, pentru această acțiune. Când legăturile, în care noi suntem copleșiți, ca într-un obstacol vor fi zdrobite, noi vom merge să vă vizităm, să vă salutăm, cu ajutorul Lui Dumnezeu. Ca El să vă întărească, spre a împlini voia Lui în toate zilele vieții voastre. Purtați-vă bine și rugați-vă pentru Noi. Harul să fie cu voi. Amin!

Actul sinodal a fost semnat și parafat de Catolicos-Patriarh Timotei I și încă 11 mitropoliți și episcopi.

---

[279] **Probabil este vorba de *Sinodul Permanent* al Patriarhiei ?**

[280] **Chabot (p. 606, nota 4), precizează că acest canon a fost formulat pentru a da satisfacție elamiților, care l-au acuzat pe Timotei I că a obținut demnitatea de patriarh, prin coruperea episcopilor și a altor electori, prin darurile și promisiunile sale.**

I Appendice (Anexă) V
Privind autoritatea canonică a Bisericii Nestoriene. Chabot, pp. 609-615

În timpul tipăririi prezentei lucrări, din care, primele două părți au fost imprimate în anul 1898 [*Chabot*, n.n.], am făcut rost de un manuscris, cuprinzând o lucrare necunoscută până acum, în *Biblioteca Europei* (Bibliothèques de l'Europe), din Paris: un tratat de drept canonic al lui Ébedjesus, intitulat: Règle des jugements ecclésiastique / *Normă de judecăți bisericești* / „Ordo iudiciorum ecclesiasticorum".[281] Manuscrisul este împărțit în două cărți; fiecare carte cuprinde cinci tratate, partajate și acestea într-un anumit număr de capitole. În prefață, Ébedjesus amintește că el a elaborat deja *Colecția sa prescurtată de canoane sinodale*, pe când era încă simplu monah, și în care, zice el, n-a adăugat nimic de la el însuși. Fiind apoi învrednicit de autoritatea episcopală, el își propune să le reunească și să le explice în această a doua lucrare, cu tot ce este util conducătorilor și judecătorilor bisericești, de-a cunoaște și de-a învăța. – Capitolul al doilea din prima carte enumeră autoritățile canonice, admise în Biserica Nestoriană. Nouă ni s-a părut potrivit să completăm publicația noastră, a Sinodiconului, cu acest text, pe care l-am anexat, în ideea de-a da o bibliografie destul de completă temei [*Sinodiconului*, n.n.]. Lucrarea de doctorat a lui Assemani, despre sinoadele nestoriene (*Bibl. or.*, t. III, p. II, p. CLXXV et suiv.), trebuie să fie corectată și completată, conform cu indiciile date aici.

> **„Enumerarea canoanelor, pe care Biserica Orientului (Nestoriană) le primește, admite și urmează. Sinoadele atât occidentale, cât și orientale, canoanele apostolice și ale părinților, pe care se întemeiază Biserica Sfântă și Ortodoxă a Orientului, pe care le-a primit sunt următoarele:"** [282]

Occidentale

1. Canoanele Apostolice, 27 de canoane;
2. Alte canoane Apostolice, 81 de canoane;
3. Ale celor 12 Apostoli, 10 decizii;
4. Sinodul din Ancyra, 24 de canoane;
5. Sinodul din Neocezareea, 14 de canoane;
6. Sinodul de la Niceea, de canoane 20;
7. Sinod Ecumenic, 73, de canoane;
8. Sinodul din Gangra, 20 de canoane;
9. Sinodul din Antiohia, 24 de canoane;
10. Sinodul din Laodiceea, 59 de canoane;
11. Sinodul din Constantinopol, 4 canoane;
12. Sinodul din Calcedon, 27 de canoane;

Orientale

13. Sinodul lui Isaac I, catolicos și al lui Maruta de Maipherqat;
14. Sinodul lui Mar Yahbalaha I, catolicos;
15. Sinodul lui Mar Dadiso I, catolicos I;
16. I. Sinod al lui Bar Sauma, mitropolit de Nisibis;
17. II. Sinod al lui Bar Sauma, mitropolit de Nisibis;
18. III. Sinod al lui Bar Sauma, mitropolit de Nisibis;
19. Sinodul lui Mar Acacius, catolicos;
20. Sinodul lui Mar Babai I, catolicos;

---

[281] Ébedjesus, Mitropolit asirian de Nisibis și Armenia, †1318, pe numele lui Abdiso bar Brika a redactat un *Nomocanon* asirian: "Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv german-siriac și aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.

[282] Ultimele 27 de canoane, din cele 40, sunt editate în siriană și traduse la începutul textului, din Collection des canons sinodaux de Ébedjésus (MAI, Script. vet. nov. Coll., t. X, p. 3; 169).
Într-o notă finală, Ébedjésus menționează că a terminat această lucrare în anul 1316, motiv pentru care n-a putut să amintească sinodul lui Mar Timotei II (1318-1332), la care autorul a fost el însuși prezent, în anul 1318.

21. Sinodul lui Mar Iosif I, catolicos;
22. Sinodul lui Paul, mitropolit de Nisibis;
23. Sinodul lui Mar Aba I, catolicos;
24. Sinodul lui Mar Ezechiel, catolicos;
25. Sinodul lui Mar Išôʿyahb I, catolicos;
26. Sinodul lui Mar Grîgôr I, catolicos;
27. Sinodul lui Mar Sabrîšô I, catolicos;
28. Canoanele lui Mar Ḥenanîšô;
29. Canoanele lui Mar Timotei I, catolicos;
30. Sinodul lui Mar Timotei I, catolicos;
31. Canoanele lui Mar Ișo Bar Nun, catolicos;
32. Canoanele lui Mar Guiwarguis II sau Guivarguisis II, catolicos;
33. Canoanele lui Mar Yohannan, catolicos;
34. Canoanele lui Mar Elia I, catolicos;
35. Canoanele împăratului creștin grec;
36. Canoanele lui Simeon, mitropolit de Rêw-Ardašîr;
37. Canoanele lui Išôʿbokt, mitropolitul Persiei;
38. Canoanele lui ʿAbdîšô bar Bahri(z), mitropolitul Asiriei;
39. Canoanele lui Mar Guiwarguis, mitropolitul Asiriei;
40. Canoanele lui Mar ʿAbdîšô, catolicos.

II – Appendice (Anexă) au Synode de Mar Aba Ier

A. A doua scrisoare a lui Mar Aba I

B. Fragment din epistola a VI-a, a lui Mar Aba I cel Mare, Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (540-552),
Intitulată: *Practica*, la Chabot, pp. 320-351 și
***Epistola pragmatica*, la Oscar Braun, pp. 125-137.**
[Sinodul VI Asirian, din anul 544, al lui Mar Aba I cel Mare (540-552), fost Magupa (preot cu rang mare zoroastrian sau mazdean), (Chabot, *Practica*, pp. 553-555; Oscar Braun, pp. 93-144, *mai ales pp. 125-127 și 99-100*)]. *(Chabot, p. 319)*:
Revezi Sinodul al VI-lea Asirian, din anul 544, al lui Mar Aba I cel Mare, din anul 544 infra, iar la Chabot, pp. 318-351 și la Oscar Braun, pp. 93-144.

> **Parmi ses écrits se trouvent: (1°) le synode orthodoxe des réformes provinciales(2); (2) ceux qui concernent l'orthodoxie de la foi et en ont procuré l'intégrité (3); (3°) ceux qui ont rapport a la rectitude(4) des bonnes mœceurs ;(4°) ceux qui font connaitre la deposition des deux personnes qui introduisirent la duaiité, ainsi que les concessions et les sanctions relatives à ceux qui avaient été établis par ces personnes; (5°) ceux qui concernent les définitions et les canons relatifs aux diversités(5) du gouvernement ecclésiastique; (6°) la Practica(6) [πρακτική, n.n.], qui renferme la majeure partie de ces choses et ajoute l'explication de chacune d'elles etc.[7]. /**
>
> **Printre scrisorile sale se numără: (1) sinodul ortodox al reformelor provinciale(2); (2) cele care privesc ortodoxia credinței și au asigurat integritatea acesteia(3); (3°) cele care se referă la rectitudinea(4) bunelor moravuri; (4°) cele care fac cunoscută mărturia celor două persoane care au introdus dualitatea, precum și concesiunile și sancțiunile referitoare la cei care fuseseră stabilite prin acești oameni; (5°) cele care privesc definițiile și canoanele referitoare la diversitățile(5) de guvernare ecleziastică; (6°) Practica(6) [πρακτική, n.n.], care conține cea mai mare parte a acestor lucruri și adaugă explicația fiecăruia dintre ele etc.(7).**

B. FRAGMENT DE LA SIXIÉME LETTRE DE MAR ABA.

De la sixiéme lettre intitulée *Practica*.

Afin que les canons(6), réglées aux prix de beaucoup de sueurs et de labeurs, ne soient pas confondus, et qu'il nʿy ait point de trouble dans 1'Eglise, nous avons défini et statué, moi, Aba,

patriarche, et nous, métropolitains et évèques, nous avons lié et anathématisé par la puissance du Père sans commencement, par la parole de son Fils éternel, et par l'autorite de son Esprit-Saint, qu'aucun des excommuniés, des coupables, des ambitieux, des égoistes, des avares, de ceux qui préferent le plaisir à l'amour de Dieu, ne pourra, apres ma mort, occuper mon siège, ni tenir et diriger l'œuvre du patriarcat. Mais, les évèques de la province du trône catholique, d'accord entre eux tous et avec les deux Villes, enverront chercher le métropolitans de Beit Laphat, s'il a été institué canoniquement et de notre consentement avant notre mort, et celui dc Pherat de Maišan, et celui d'Arbèle, et celui de Beit Selôk. Ils viendront aux Villes, tous les quatre ou, au moins, trois d'entre eux, avec chacun trois évêques de chacune des quatre provinces énumérées; *ils choisiront ensemble, d'accord avec les Villes, un homme éloigné de toute astuce, ferme pour veiller à la foi parfaite, pour précher la confession orthodoxe, pour conserver, plus que sa vie, les canons ecclesiastiques, pour gouverner sagement, en toute pureté et chasteté; ils ordonneront dans l'église de Kôke, selon la tradition des saints Pères, et ils l'installeront sur le siège catholique pour prendre notre place après notre mort. Que la misericorde de la Trinité sainte et plus élevée que tout, le garde, 1'aide, le fortifie, pour se tenir à la tête du peuple chrétien, pour la gloire de Dieu, de son Christ et de son Esprit-Saint. Si l'on agit, apres notre mort, autrement que nous avons dit, statué et défini: que la colère de Dieu vienne du ciel sur ceux qui auraient agi autrement et sur tous ceux qui auraient participé avec eux: du consentement de toute la chrétienté.

Nous avons donné prévu et défini ces choses par la parole de Notre-Seigneur, pour qu'on les observe et qu'on les accomplisse après notre mort. Maintenant nous vous les envoyons, ainsi que celles que nous avons écrites auparavant, afin que le précepte du Seigneur, qui a racheté son Église de son sang précieux[(1)]. . .

Que la grâce de Notre-Seigneur Jésus-Christ se répande sur vous tous, et quelle vous garde avec nous de tous les dangers et embûches de 1'ennemi de notre humanité ! Priez pour la paix de 1'Eglise, pour la vie, le maintien et la conservation du miséricordieux, pacifique et universellement bienfaisant Kosrau, Roi des rois: qu'il soit protégé par la bonté divine !

Nous avons fait, scellé et confirmé ces écrits, moi patriarche, et nous métropolitains et évêques, comme les canons et le statut concernant le patriarcat et les métropoles[(1)], qui ont été réglés par la parole de Dieu et mis dans ces écrits; qu'ils soient gardés et observés à jamais. Que quiconque sera ordonné en dehors de ceux-ci soit privé et destitué de son ordre, lui et ceux qui 1'auront ordonné. Et si après ma mort[(2)], à moi patriarche, un autre patriarche est établi à ma place, autrement que nous 1'avons indiqué dans ces écrits, qu'il soit destitué et invalidé, lui et ceux qui 1'auront établi. S'il n'est pas institué dans la grande église de Kôkê, mais s'il est institué *en dehors de cette grande église, par des métropolitains et des évêques qui transgresseraient ces écrits, et autrement que nous avons écrit, qu'il soit destitué et privé de cette suprême fonction et de tous les ordres du sacerdoce: lui et ceux qui 1'auront établi; et qu'ils soient excommuniés pour toujours ! par le précepte de la Trinité glorieuse du Père et du Fils et de l'Esprit-Saint ! Amen!

A ces écrits ont signé avec la permission (?) du patriarche saint Mar Aba lui-même, Marcus[(3)], évêque de Beit Darayé, Mar…….., évêque de……, Mar Acacius[(4)], évêque de Madai[(5)].

Urmează cele 40 de canoane ale lui Mar Aba I cel Mare (Chabot, pp. 556-561; Oscar Braun, pp. 138-144).

Textul acestor canoane fiind păstrat doar fragmentar, Chabot îl completează folosindu-l pe acela al „canoanelor arabe", mai ales pentru canoanele nr. 28-37.

Sinodul 6 al Catolicosului-Patriarh Mar Abā I cel Mare (540-552) [*al XXVII-lea Patriarh*], din anul 544.

Revezi Sinodul al VI-lea Asirian, din anul 544, infra, la: Chabot, pp. 318-351 și la Oscar Braun, pp. 93-144.

Traducere: Epistola a șasea, intitulată *Practica*.

Pentru ca canoanele așezate cu prețul a multă sudoare și muncă, să nu fie încurcate, și să nu fie necaz în Biserică, am definit și stabilit, Eu Aba, Patriarh, și noi mitropoliții și episcopii, noi am legat și anatematizat prin puterea Tatălui, celui fără de început, prin Cuvântul Fiului veșnic și prin autoritatea Duhului Sfânt, ca niciunul dintre cei excomunicați din vină, ambiții, de egoisme, de avariție al celor care doresc hatârul iubirii Lui Dumnezeu, să nu poată ocupa scaunul meu [*de patriarh*, n.n.], nici să dețină și să conducă dregătoria patriarhiei. Însă, episcopii provinciei tronului universal [*asirian*, n.n.], în înțelegere întreolaltă și împreună cu cele două orașe [probabil, *Seleucia-Ktesiphon ?*, n.n.], se vor îndrepta spre a-l căuta pe Mitropolitul de Beith Laphat [azi Gundishapur, în sud-estul Iranului, la nord de Golful Persic, n.n.], dacă a fost rânduit în mod canonic, prin acordul Nostru, înainte de decesul Nostru, și pe cel de Pherat de Maišan [sau Prat d-Maišan, Μεσσήνη, Mesene sau Charakene, stat vasal persan, o regiune în sudul Mesopotamiei, la golful Persic, cu extindere în Iran și Kuwait, situat în apropiere de actualul oraș Bassra sau Basra, n.n.], și al celui de Arbela [capitala provinciei Adiabene, azi Erbil, vezi Ḥedayab, în nordul Mesopotamiei] și al celui de Beit Selôk, [vezi Karka de Beit Selôk, în nordul Mesopotamiei: *History of Karka d-Beit Slok and Its* Martyr, precum și *History of Mar Qardagh*, n.n.].[283] Ei vor veni în *orașe* [*Polis*, Seleucia, Ktesiphon, precum Constantinopolul, la bizantini, n.n.], toți patru, unde, cel puțin unul dintre ei, cu câte trei episcopi, din cele patru provincii [*mitropolitane*, n.n.], vor încerca împreună, în înțelegere cu *orașele*, să găsească un om lipsit de orice viclenie, hotărât să vegheze asupra credinței desăvârșite, pentru a propovădui credința ortodoxă, pentru a păzi mai mult decât viața lui canoanele bisericești, pentru a conduce cu înțelepciune, fiind în toată puritatea și castitatea, el stăpânind în Biserica din [= *Seleucia Ktesiphon*, n.n.], în conformitate cu tradiția Sfinților Părinți, și ei îl vor întroniza pe Scaunul universal [*patriarhal*, n.n.], pentru a ne lua locul, după moartea noastră. Iar harul Treimei Sfinte și mai presus decât totul să-l păzească [*pe patriarh*, n.n.], să-l ajute, să-l întărească, pentru a se menține în fruntea poporului creștin, spre slava Lui Dumnezeu, a Hristosului Său și al Duhului Sfânt. Dacă ei vor proceda în alt fel, după moartea Noastră, decât am spus, rânduit și definit Noi, atunci urgia Lui Dumnezeu să vină din cer peste acei care ar acționa, și mai ales peste acei care vor conlucra cu ei: cu permisiunea întregii creștinătăți.

Noi am prevăzut și conturat așadar aceste probleme, prin Cuvântul Domnului nostru, ca să fie urmate și să fie împlinite după moartea noastră. Acum Noi vi le trimitem, împreună cu cele pe care Noi le-am scris odinioară, pentru învățătura Domnului, Care a răscumpărat Biserica Sa, cu Sângele Său.

Iar harul Domnului nostru Iisus Hristos să se reverse peste voi toți și să vă păzească împreună cu noi, de toate primejdiile și vicleniile vrăjmașului omenității noastre! Rugați-va pentru pacea Bisericii, pentru viață, menținerea și păstrarea milostivului, de pace voitorului și întru tot făcătorului de bine Chosroe, Șahinșahul [recte, Regele Regilor], spre a fi păzit de bunătatea Dumnezeiască.

Noi am făcut, adunat și confirmat aceste scrieri, Noi Patriarhul și noi mitropoliții și episcopii, precum canoanele și statutul privind Patriarhia și mitropoliile, care au fost rânduite prin Cuvântul lui Dumnezeu și puse în scris; spre a fi păstrate și urmate întotdeauna. Dacă cineva va să dispună în afara acestora, să fie oprit și destituit din treaptă, el și cei care i-au poruncit. Și, dacă după moartea mea, a mea patriarhul, va fi rânduit un alt patriarh în locul meu, altfel decât am indicat noi în aceste scrieri, să fie destituit și invalidat, el și cei care l-ar fi statornicit. Dacă el n-a fost întronizat în Marea Biserică din Kôkê, ci a fost înscăunat în afara acestei mari biserici, de către mitropoliți și episcopi, care să fi încălcat aceste înscrisuri și în alt fel, decât am scris Noi, să fie dat afară și să fie oprit de la

---

[283] **Vezi online: *4. Creating a Christian Aristocracy: Hagiography and Empire in Northern Mesopotamia*, în: https://academic.oup.com/california-scholarship-online/book/15973/chapter-abstract/170911935?redirectedFrom=fulltext**

această demnitate supremă și de toate treptele preoției; el și cei care l-ar fi instalat; și să fie anatematizat pentru totdeauna! prin învățătura Treimii preaslăvite, a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt! Amin!

C. Cele 40 de canoane ale Sinodului Asirian, de la Seleucia-Ktesiphon (Kōkē), din anul 544, la Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, pp. 138-145, Chabot, Appendice (Anexă), pp. 555-561).

Canoanele sunt cu caracter dogmatic, liturgic, disciplinar, moral și de instrucție generală. Multe canoane sunt păstrate fragmentar sau lipsesc, Oscar Braun făcând și el traduceri ciuntite ale textelor. Mai limpede ni se pare prezentarea dispozițiilor canonice la Chabot, pp. 555-561.

Canoanele lui Mar Aba I, Sinodul VI Asirian, din anul 544, stabilite de Mar Aba I, catolicos-patriarh și de episcopii care s-au întrunit împreună cu el.

Chabot face o reconstituire a celor 40 de canoane ale Sinodului al VI-lea, din anul 544, pe baza textului siriac și a traducerii acestuia în arabă, preluată după deciziile sinodului VI Asirian, din acel an.

Pentru lista celor 40 de canoane, vezi *infra*, Sinodul VI, din anul 544, al lui Mar Aba I.

3. Bazele dogmatice ale Bisericii Asiriene [Compară și cu textele dogmatice ale celor 13 (14) sinoade asiriene (410-775), respectiv 790]

Nr.	Sinodul	Anul	Pagina din lucrarea lui Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens…*, partea a doua, adică traducerea în franceză.[284]
I	Sinodul Catolicosului Isaak I sau Içaq I	410	253-275
II	Sinodul Catolicosului Yahballaha I	420	276-284
III	Sinodul Catolicosului Dadișo I	424	285-297
IV	Sinodul Patriarhului Acaciu	486	299-308
V	Sinodul Patriarhului Babai	497	310-317
VI	Sinodul Patriarhului Aba I	544	318-351
VII	Sinodul Patriarhului Iosif	554	352-367
VIII	Sinodul Patriarhului Ezechiele	576	368-389
IX	Sinodul Patriarhului Ishoʿyahb I	585	390-455
X	Sinodul Patriarhului Sabrishoʿ I	596	456-470
XI	Sinodul Patriarhului Gregoriu I	605	471-479
XII	Sinodul Patriarhului Giwargis I sau Gheorghe I	676	480- 514
XIII	Sinodul Patriarhului Henanishoʿ II	775	515-523
14	*Sinodul Patriarhului Timotei I*	*790*	*599-609*

*

De la Ébedjesus, avem și lucrarea *Marganitha* (Cartea perlei), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică.

Literatură aferentă:

Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha" (dt. "Buch der Perle")* / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p. Este manualul oficial – *catehismul* – al credinței asiriene de răsărit.

Textul la: THE BOOK OF MARGANITHA (The Pearl) On the Truth of Christianity, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p.

[284] **Partea întâi a lucrării lui J.-B. Chabot, *Synodicon orientale…*, prezintă textul în limba siriacă a Sinodiconului.**

a. Mărturisirea de credință – Mingana syriaque,

Ms. Nr. 212 păstrat în Biblioteca Colegiului Selly Oak, din Birmingham, Anglia

Studiat de Samir Kahalii. Samir, *Une profession de foi de ʿABDĪŠŪ^C de Nisibe*, în vol. ΕΥΛΟΓΗΜΑ *Studies in honor of Robert Taft, S.J....*, op. cit., pp. 427-451.

Și în domeniul trinitar și hristologic, suntem din nou avizați la lucrările lui Mar Odisho – recte ʿABDĪŠŪ^C – [=Abdisho bar Berika sau Ebedjesu], Mitropolitul asirian de Nisibi și Armenia (î. 1291-1318), de data aceasta însă, nu la *Margānīthā* (Marganitha, Cartea mărgăritarului, c. 1298), ci la „Sermon rassemblant toutes les vérités de la foi" – *Cuvânt reunind toate adevărurile de credință*, al – Ḫuṭbah al-ğāmiʿah li-ḥsqā'iq al-'īmān (în arabă).[285] Această lucrare tratează problemele privitoare la unicitatea Treimii Sfinte, apoi despre Întrupare, despre unitatea Logosului Divin, cu Omul Iisus, întru Hristos și despre toată economia mântuirii.[286] La numărul 4 al inventarului lui Georg Graf, privind lucrările lui Mar Odisho sunt menționate două lucrări scurte, în arabă: un *Cuvânt* și o *Mărturisire de credință*, fără să menționeze, dacă sunt nediferențiate, adică identice sau nu.

- Prima este un Ḫuṭbah (Cuvânt sau Predică), scrisă în proză rimată și menționează probleme legate de Sfânta Treime, Întrupare etc.

- A doua lucrare este Mărturisirea de credință – *Mingana syriaque 212* – scrisă în întregime în arabă, în data de 7 decembrie 1298. După o analiză acribică, făcută de Samir KHALII SAMIR, acesta ajunge la concluzia că cele două lucrări n-au nimic de-a face una cu cealaltă.[287]

***Mărturisirea de credință* – Mingana syriaque, este Ms. 212, păstrat în Biblioteca Colegiului Selly Oak, din Birmingham, Anglia, transcris în întregime, din arabă în siriacă, 1850, publicat și tradus în franceză, de Samir Khalil Samir,[288] incluzând și termenii teologici arabi-creștini, echivalenți celor din Biserica Asiriană (Nestoriană), de limbă siriacă**

Din punctul de vedere al conținutului, manuscrisul 212 poate fi împărțit în două părți:

A. *expunerea trinitară*, mai scurtă

Despre Dumnezeul Unul și în Treime, expune sinteza excelentă a teologiei arabe creștine, tradițională, îndreptată împotriva musulmanilor. Cele trei persoane treimice sunt prezentate în teologia arabă creștină ca: „cel Veșnic, l'Eternel, qadīm (Dumnezeu Tatăl); „cel Înțelept", le Sage, ḥakīm (Dumnezeu Fiul); „cel Viu", le Vivant, ḥayy (Dumnezeu Duhul Sfânt). Formula lui Mar Abdisho folosește formula sau termenii încetățeniți de Elias bar Shinaya (975-1049) Mitropolit de Nisibis (1008-1049): „le subsistant", Atotțiitorul (vezi *Pantocrator*); „le sage", Înțeleptul; „le vivant", de viață [*Făcătorul*, n.n.]. Samir KHALII SAMIR oferă 11 articole sau versete, din expunerea lui Mar Abdisho, privitor la Sfânta Treime. În această expunere Mar Abdisho recurge la trei tipuri sau moduri de exprimare: filosofică, coranică, creștină, folosind în același timp un ton neutral și neutru în expunere.

---

[285] **Titlul extins în arabă: Ḫuṭbah tataḍamman ḥaqīqat iʿtiqādinā fī l-Taṯlīṯ wa-l-Ḥulūl wa-l-Ittiḥā.**

[286] **Samir Khalil Samir, *Une profession de foi de* ʿAbdīšūᶜ *de Nisibe*, p. 428 (întregul studiu se extinde pe pp. 427-451), în vol. festiv: ΕΥΛΟΓΗΜΑ, *Studies in honor of Robert Taft, S.J.*, A cura di E. Carr – S. Parenti – A. – A. Thiermeyer – E. Velkovska, Roma, 1993, 614 p. (mai mulți autori).**

[287] **Samir Khalil Samir, *Une profession de foi de* ʿAbdīšūᶜ *de Nisibe*, p. 430.**

[288] **Ibidem, pp. 442-443 + 444-448 și un *index selectiv*, pp. 449-451.**

Dumnezeu Unul este Întreit[289]
Dieu l'Unique est Trine

1. Le Créateur (qu'il soit exalté!) (ʿazza wa-ğalla) est l'existant dont l'existence est nécessaire;
2. l'un, le vrai, l'unique, qui n'est en aucune manière touché par la multiplicité;
3. L'Eternel (qadīm) par essence, le Sage, le Vivant.
4. Les Chrétiens ont exprimé „l'Eternel par essence" par le [terme] „PÈRE.[290]
5. Car il est la cause, l'origine (sabad wa-ʿillah) et l'artisan (fāʿil)[291] de toutes les créatures, et est antérieur à elles (aqdam minhā) par nature et par essence.
6. Ils ont exprimé „le Sage" par le (terme) „FILS".
7. Car la sagesse est engendrée de l'essence du sage hors du temps, sans séparation, ni extinction (muzāyalah).
8. Ils ont exprimé 1le Vivant" par l'[terme] „Esprit Saint".
9. Car il est le vivant, le subsistant (qayyūm), l'Esprit Saint véritable.
10. Tel est le sens de leur affirmation: „Dieu est trois hypostases, une nature/substance, un Dieu".[292]
11. L'unicité lui appartient du fait de l'essence, et la trinité du fait des attributs.

1. Creatorul (să fie slăvit!) (ʿazza wa-ğalla) este Cel ce este, a Cărui existență este necesară;
2. unul, adevărat, unic, care nu este în niciun fel afectat de multiplicitate;
3. Eternul (qadīm) în esență, Înțeleptul, Cel Viu.
4. Creștinii au exprimat „Eternul prin esență" prin [termenul] „TATĂ".
5. Căci El este cauza, originea (sabad wa-ʿillah) și făcătorul (fāʿil) tuturor creaturilor și este înaintea lor (aqdam minhā) prin natură și prin esență (*fire*, n.n.).[293]
6. Ei au exprimat „Înțeleptul" prin (termenul) „FIUL".
7. Căci înțelepciunea este născută din esența înțeleptului atemporal, fără separare sau dispariție (muzāyalah).
8. Ei au exprimat pe Cel „Viul", prin [termenul] „Duh Sfânt".
9. Căci El este cel Viu, cel atotțiitor (qayyūm), adevăratul Duh Sfânt.[294]
10. Acesta este sensul afirmației lor: „Dumnezeu este trei ipostaze, o singură natură/substanță, un singur Dumnezeu".
11. Unicitatea îi aparține datorită esenței, iar trinitatea datorită atributelor.

Definiția de la primul verset este de exprimare filosofică, cea de la al doilea verset de tipul Coranului. După exprimarea privind unicitatea Lui Dumnezeu, de la versetele 1 și 2, pe când versetul trei face aluzie la Treime, la ipostazele persoanelor. Pentru că lucrarea se adresa și musulmanilor, Mar Abdisho pune în evidență mai întâi unicitatea Lui Dumnezeu și apoi trinitatea atributelor, ipostazele. Termenul *wāḥid*, însemnează „un" și este întâlnit de nenumărate ori, în contextul Mărturisirii de Credință. Mar Abdisho folosește un stil de exprimare detașat și neutru, ca și cum el însuși n-ar fi creștin, pentru a da mai multă credibilitate argumentelor, în fața auditorilor sau cititorilor păgâni, mai ales musulmani. Dată fiind sinonimia dintre cei doi termeni ğawhar – siriac – și wāhid – arab – pentru a exprima noțiunea de *natură/substanță/fire*, Samir Khalil Samir le traduce în franceză prin „nature/substance", adică fire/natură etc.

---

289 Ibidem, pp. 436-437.

290 Ici, comme aux Nº 6, 8, et 12 l'auteur utilise le verbe „exprimer" (ʿabbara ʿan) pour exposer la vision trinitaire chrétienne. Par là, il marque bien que c'est une question d'ordre théologique, et non pas d'ordre dogmatique. Les théologiens arabes chrétiens ont en général conscience que toutes les formulations trinitaires sont approximatives et ne sont que des essais pour exprimer l'Inexprimable.

291 [et l'artisan (fāʿil)], acest termen corespunde celui siriac *'abūda*, folosit în teologia asiriană, pentru a desemna acțiunea creatoare a lui Dumnezeu. Araba medievală îl utilizează de asemenea, cu același sens *ṣāni'*.

292 Termenul arab *ğawhar* apare de 14 ori în mărturisirea de credință. După *wāhid* (vezi nota 28, p. 436: Definiția de la primul verset este de exprimare filosofică, la cea de la al doilea verset de tipul Coranului.

293 Termenul arab *fā'il*, corespunde mai bine celui siriac *'būda*, care este utilizat în mod obișnuit pentru a indica acțiunea creatoare a Lui Dumnezeu. Araba medievală folosește pentru același sens termenul ṣāniʿ (Samir Khalil Samir, p. 436, nota 33).

294 Termenul *qayyūm*, în Coran este un atribut al Lui Dumnezeu, prin exclusivitate și este întâlnit de trei ori. Vezi Coranul, sura 2, 255; 3, 1; 20, 110. În toate trei cazurile date din Coran, termenul *qayyūm* îl întâlnim precedat de atributul *al-hayy*, adică „le Vivant", *cel Viu* (p. 437. nota 34).

Expunerea hristologică, extinsă
B. Hristos = Logosul Divin unit la Omul Iisus
Christ=Verbe Divin uni a l'Homme Jesus

Conform lucrării lui Samir Khalil Samir,[295] textul acesta conține 43 de versete sau articole, împărțit în mai multe părți. Hristologia lui Mar Abdisho este expresia teologiei tradiționale siro-orientală, exprimată și de Catolicosul-Patriarh Išōʿyahb II de Gdālā (628-646), dar se apropie și de aceea a lui Elie de Nisibis.[296]

12. Privitor la Hristos, credința lor (*iʿtiqād*) este că Logosul etern (*azalī*),
care este expresia Înțelepciunii Creatorului (să fie lăudat !) (*taʿālā*),
13. care se numește „Fiu" (este unul dintre cele trei ipostasuri, după cum am văzut)
[*vezi versetul nr. 6, n.n.*],
14. a locuit în ființă umană [*dans l'être humain*] (*bašarī*) adoptat [assumé de] de Fecioara Maria
și s-a unit cu El (Logosul cu Omul, n.n.).[297]
15. Este așa că numele Lui „Hristos" a devenit pentru ei ceea ce conține realitatea dublă (*maʿnā*):
Dumnezeirea și Umanitatea.
16. De aceea ei susțin că „Hristos este Dumnezeu perfect și om perfect, un singur Domn.[298]

C. Unirea celor doi în Hristos
L'Union des deux dans le Christ

1. Les six types d'union; Cele șase tipuri de unire

17. Unirea este când două lucruri devin unul singur. [definiție filosofică !][299]
18. Fie prin amestec sau schimbare. Prin urmare [este vorba de] unirea apei cu a vinului,
în vinul tăiat (*mizāǧ*), sau a mierei cu oțetul în *l'oxymel* [înăcrire] (*sakanǧabīn*).
19. Fie prin vecinătate. Prin urmare [este vorba de] unirea lemnului cu fierul,
pentru a forma ușa sau patul.
20. Fie prin voință și voirea (*irādah wa-mašīʿah*). Prin urmare și Scriptura zice că
„Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una" [FA 4, 32].
21. Fie prin personalitate (*waǧhiyyah*).[300] Prin urmare [este vorba de]
unirea regelui cu locțiitorul său, pentru a comanda și interzice.
22. Fie prin atașare (*ittisāl*). Prin urmare și Scriptura spune *Fc. 3, 24*: De aceea va lăsa omul
pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi cei doi vor fi un trup.
Compară cu Mt. 19, 5: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa
şi se va lipi de femeia sa şi cei doi vor fi un trup;
23. Fie prin cinste și demnitate. Prin urmare [este vorba de] unirea Cuvântului Lui Dumnezeu
(kalām) și a cărții (muṣḥaf) în onoare și prestigiu.

---

295 *Une profession de foi de* ʿABDĪŠŪC *de Nisibe…*, pp. 437-441.

296 Ibidem, pp. 433-434, nota 23. Despre acest Patriarh, vezi: Louis R. M. Sako, Lettre christologique du Patriarche syro-oriental Išōʿyahb II de Gdālā (628-646). Étude, traduction et édition critique, coll. TESOC 1 (Rome: P.I.O., 1983), pp. 117-119.

297 Expresia „l'être humain assumé de la Vierge Marie"/*ființa umană primită* (acceptată) *de Fecioara Maria* este specifică teologiei siro-orientale. În aceeași frază se mai află și termenul *ḥalla fī* (a habité dans/a locuit în), care este un alt termen caracteristic acestei teologii (p. 437, nota 37)

298 Formula lui Mar Mar Abdisho se apropie mult de aceea a lui Élie de Nisibis: „subsistant, sage et vivant"/Creator, Înțelept și [Dătător de] Viață.
Vezi pentru aceasta: Samir Khalil Samir, „Bibliographie du dialogue islamo-chrétien. Élie de Nisibe (975-1046)", în *Islamochristiana* 3 (1977), pp. 257-286, ici p. 260 (traité 2), 269 (traité 9), p. 270, (traité 10), 272 (traité 11), 273 (traité 12). Mai vezi Samir Khalil Samir, „Entretien d'Élie de Nisibe avec le vizir Ibn ʿAli al-Maġibī sur l 'Unité et la Trinité*"*, în *Islamochristiana* 5 (1979), pp. 31-117, ici p. 36 et pp. 76-87.
Emmanuel-Karim Delly, *La théologie d'Élie bar- Sénaya.* Étude et traduction de ses Entretiens, coll. *„Studia Urbaniana*", 1 (Rome: Pontificia Università Urbaniana, 1957), pp. 18-31, în spec. pp. 24-30.

299 Versetele/artiolele 18-23 expune șase tipuri de Unire teologică.

300 Termen tipic vocabularului siro-oriental și nu se interpretează cu sensul de „onoare" și se întâlnește și în terminologia lui Elie de Nisibis. Samir Khalil Samir, *Une profession de foi de* ʿAbdīšūc *de Nisibe…*, p. 438, nota 41.

2. L'Union selon les 3 confessions chrétiennes; Unirea în conformitate cu cele trei confesiuni creştine

24. Creştinii se împart în trei grupe, privitor la unirea [în Hristos].
25. Grupa IACOBIŢILOR. Ei mărturisesc că Unirea a avut loc prin ipostas şi natură/substanţă,
26. de o unire prin amestec sau schimbare.[301]
27. O formă, că Logosul etern şi natura umană a Mariei au devenit o singură fire /natură, un singur ipostas.
28. Grupa MELKIŢILOR. Ei mărturisesc că Unirea a avut loc prin ipostas şi nu prin fire/natură.
29. De o unire prin vecinătate şi de amestec.[302]
30. O formă prin care Dumnezeu Cuvântul şi omul acceptat de Maria au devenit două naturi/firi, dar o singură persoană (šaḫṣ).[303]
31. Grupa ORIENTALILOR (asirienilor). Ei mărturisesc că Unirea a avut loc prin ungere creştină, înfierea (la filiation), forţa (puterea, le pouvoir) şi puterea (la puissance)[304]
32. de o unire a voinţei şi a voii (*mašīʿah* wa- *irādah*), de bună plăcere (*riḍā*), de onoare (*waqār*) şi de personalitate.[305]
33. O formă, prin care Cuvântul veşnic şi omul (*insān*) asumat de Maria
34. (şi aceste două substanţe/ firi: veşnice şi temporare ; şi cele două ipostasuri: divin şi uman)
35. sunt un singur Fiu şi un singur Hristos
36. prin bunul plac, voinţa şi voia, cinstea şi personalitatea.

D. Părerea orientalilor (Nestorienilor!) este cea bună L'Opinion des orientaux est la bonne

1. Réponse aux Jacobites; Răspuns iacobiţilor

37. Ca răspuns IACOBIŢILOR, care spun că Domnul este o singură fiinţă/fire şi un singur ipostas, noi (*nestorienii*, n.n.) spunem:
38. Acesta este: sau mai bine Dumnezeu şi atunci Umanitatea (*nāsūt*) nu există cu El,
39 şi atunci versetul Evanghelic care dovedeşte existenţa umanităţii (*nāsūt*) împreună cu Hristos sunt anulate.
40. Sau, dacă el este format din două, prin compoziţie, atunci dualitatea este anulată.
41. El este atunci o a treia formă, care nu este nici dumnezeu, nici om.
42. Aceste afirmaţii sunt toate trei infame (*kufr*). Presupunerea, care a condus la aceste concluzii este deci nelegiută şi greşită (*ḍalāl*) a şti că Hristos este o singură fiinţă/fire şi un singur ipostas.

2. Réponse aux Melkites; Răspuns melkiţilor

44. Acelaşi discurs (=*răspuns*, n.n.) se aplică şi grupei MELKIŢILOR (=*calcedonienilor*, n.n.), pentru a dovedi falsitatea (*fasād*) opiniei lor, a se şti că Hristos este două firi/naturi şi un ipostas.
45. Într-adevăr se va spune referitor la subiectul unicului ipostas, ceea ce s-a spus anterior privitor la fiinţa/natura unică a singurului ipostas.
46. Deoarece, dacă acest ipostas unic este ipostasul naturii/fiinţei Dumnezeieşti, atunci Umanitatea (*nāsūt*) este desfiinţată şi dispărută.
47. Şi dacă acesta este ipostasul naturii/fiinţei primare, atunci acela al Dumnezeirii este abolit.

---

301 Cf. versetului/articolului 18 (p. 439, nota 43).
302 Cf. versetului 19 (p. 439, nota 44).
303 Aici, ca la versetul 33, Mar Abdisho foloseşte termenul insān, şi nu bašarī, pentru a indica omul, iar Samir Khalil Samir consideră că nu este o diferenţă între cei doi termeni (Chabot, p. 439, nota 45).
Termenul šaḫṣ însemna în epoca clasică „individ", nota 46.
304 Asirienii nu se numeau pe sine „nestorieni", ci mai degrabă „orientali", p. 439, nota 47.
305 Pentru aceste forme de Unire, vezi versetele 20, 21, 23 (p. 439, nota 48).

48. Deoarece acest ipostas este natura/substanța primară, care dă mărturie (?) despre realitatea existenței naturii/ființei generale, după cum a stabilit Aristotel.[306]
49. Și dacă [unicul ipostas] este compus din două prin structură, atunci este anulată dualitatea.
50. Cele două firi (essences) (ḏāt) sunt atunci corupte (stricate) și un al treilea lucru rezultă, care nu este nici umanitate, nici divinitate.
51. Aceste afirmații sunt de asemenea, toate trei blasfemiatoare (impies).

3. Conclusion: vérité de l'opinion des orientaux; Concluzie, adevărul părerii orientalilor sirieni (*nestorienilor*, n.n.)

52. S'il est prouvé que les deux opinions sont fausses (Fasād) alors est établie (?) la vérité de la troisième opinion, à savoir celle des ORIENTAUX./ 52. Dacă se dovedește că cele două opinii sunt false (Fasād), atunci se stabilește (?) adevărul celei de-a treia opinii, și anume cea a ORIENTALILOR.
53. Que Dieu nous renforce dans cette opinion, et qu'il nous soutienne par les actes qui nous rapprochent de lui./ 53. Fie ca Dumnezeu să ne întărească în această convingere și să ne susțină prin faptele care ne apropie de El.
54. Est achevée la profession de foi, écrite de la main de l'auteur, au début du mois de Rabī Ier de l'année 698 dans la cellule [episcopale] à Nissibe à Dieu ![307]/ 54. Mărturisirea de Credință este finalizată, scrisă [*fiind*, n.n.] de mâna autorului, la începutul lunii Rabī I a anului 698 în chilia [episcopală] (recte, *Reședința Mitropolitană*, n.n.) în Nisibis, toate cele bune !

---

306 Pe Samir Khalil Samir îl surprinde faptul de-a găsi într-o mărturisire de credință creștină, și așa scurtă, menționarea numelui lui Aristotel. Pe de altă parte, acest lucru dovedește că aici este vorba mai degrabă de păreri filosofice, în timp ce aceasta subliniază importanța gândirii grecești, pentru autorii noștri asirieni, chiar și la sfârșitul secolului al XIII-lea.

307 Data aceasta corespunde cu 7 decembrie 1298 a erei noastre sau d.Hr. Se precizează că autorul nu pomenește nimic de faptul că ar fi vorba de *hegira*, de era islamică. O dovadă, că la data respectivă această eră a fost cea mai mult folosită și de către creștinii arabi. Calendarul islamic începe cu 1 muharram, anul 1 hegira, (ar. هجرة hiğra), dată care corespunde cu data de 15 iunie 622 d.Hr., din calendarul solar gregorian și semnifică fuga lui Muhammad, de la Mecca, la Yathrib, viitoarea Medina.

b. Tomosul credinței asiriene (Nestoriene) Anul 612, luna iunie, 21:

Scrisoarea de mulțumire [către șahinșah] și *Tomosul credinței* asiriene (Nestoriene) – Tomus fidei, Ασσυριακός (Νεστοριανός) Τόμος Πίστεως, Regula fidei – cerut de Chosrau II Parviz-Învingătorul (590-628), *Chabot, pp. 580-598*

Trecem peste ordinea cronologică a sinoadelor asiriene, cu canoanele și definițiile care le-au dat și formulat și începem acest capitol cu *Tomosul credinței asiriene*, din anul 612, inclus în *Synodicon Orientale*.

Tomosul a fost redactat de episcopii și teologii asirieni, în timpul sedisvacanței scaunului patriarhal (609-628) reuniți în sinod, la „Poarta" palatului imperial, din Seleucia-Ktesiphon,[308] începând cu data de 21 iunie 612, adică în anul al 23-lea de domnie al Șahinșahului Chosrau II, fiul lui Hormizd. Tomosul credinței a fost cerut de șahinșah, în urma acuzelor și instigației făcute de Gabriel din Šigar, medicul celebru al lui Chosrau II. Gabriel a fost inițial iacobit, apoi a trecut la nestorieni, dar a revenit la monofiziți, după ce a divorțat de soția lui, luându-și o a doua soție, motiv pentru care Catolicosul-Patriarh Asirian l-a mustrat aspru (Chabot, p. 580, nota 2). *Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene) este inclus și în *Synodicon Orientale*.

Acest Tomos este o apologie asiriană, în stil polemic, împotriva iacobiților, adică teologia nestoriană în opoziție cu aceea monofizită, de care Gabriel din Šigar a reușit să-l convingă pe șahinșahul Chosrau II.

(Oscar Braun, pp. 309-330 și Chabot, pp. 580-598)

***Reluare*! Ce este *Synodicon Orientale*?[309] Acest document important a început să fie constituit în secolul al IX-lea, grație catolicosului-patriarh Timotei I (780-823), pe baza actelor, deciziilor sinodale și a canoanelor asiriene, din secolul V-VIII (410-775).[310] Este greu de stabilit, câte**

---

[308] Pe coperta acestei cărți, a noastre, se află și imaginea cu ruinele Palatului Imperial de Iarnă, din Ktesiphon, având în mijloc imensa *sală boltită a tronului șahinșahului*. Acolo se afla „Poarta" și se ținea *Divanul*, Dīwān (în limba persană), adică adunările de tot felul, audiențele, consiliile imperiale, corpul guvernamental, ședințele de guvern etc. În mijlocul sălii era tronul șahinșahului, iar deasupra capului său atârna coroana imperială, fixată cu un găitan în centrul bolții. Sultanii otomani au preluat și ei ceremonialul de Curte Imperială de la perși și după modelul acestora se țineau și la Topkapı Saray (1453-1468), în Kostantiniye [numele osman al capitalei Constantinopol, după anul 1453-1934, iar de atunci se numește Istanbul, de la εἰς τὴν πόλι(ν)], la început, în fața *Sublimei Porți*, adică cea de-a doua *intrare* sau „poartă" a palatului, după *Poarta Salutului*, unde li se dădea funcționarilor și bakșișul, din partea celor care intrau la sultan. Ceremonialul de Curte Imperial Sasanid (persan) a fost introdus și la Constantinopol de către Împăratul de origine siriană Heraclie I (610-641), mai ales formele legate de proschineză.

de Blois, François (1995). "DĪVĀN – i. THE TERM", în Yarshater, Ehsan (ed.), *Encyclopaedia Iranica*. Vol. VII. p. 432.

Duri, A. A. (1991). "Dīwān i.—The caliphate". *The Encyclopedia of Islam*, New Edition, Volume II: C–G. Leiden and New York: BRILL. pp. 323-327.

Korobeinikov, Dimitri (2014). *Byzantium and the Turks in the Thirteenth Century*. Oxford: Oxford University Press., p. 84.

Klaus Kreiser: *Geschichte Istanbuls. Von der Antike bis zur Gegenwart*, Beck, München, 2010, p. 15.

Klaus Kreiser: *Istanbul: ein historisch-literarischer Stadtführer*. (Leseprobe) Verlag C. H. Beck, 2001, p. 89.

***Schätze aus dem Topkapi Serail. Das Zeitalter Süleymans des Prächtigen.* Reimer, Berlin, 1988.**

Jan Ulrich Büttner, Mark Feuerle: *Von Wien nach Konstantinopel 1530. Deutsch-türkische Diplomatie am Beginn des 16. Jahrhunderts*, Hannover, 2010, p. 36.

[309] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*. Paris: Imprimerie Nationale, 1902.

Text siriac și traducere în franceză.

O. Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale*. Amsterdam: Philo Press, 1900. Traducere germană.

T. J. Lamy, Ed., *Concilium Seleuciae et Ctespihonti Habitum Anno 410* [archive], Peeters, Louvain,1868.

O. Braun, *"Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I"*, în *Oriens Christianus*, vol. 2, pp. 283-311, 1902.

Articole conexe.

[310] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 81.

manuscrise vechi în limba siriană au conținut textul Sinodiconului Oriental. Până la noi a ajuns un singur manuscris de acest fel, cunoscut sub cota *Alqosh Syr. 169*. La Mănăstirea asiriană *Rabban Ormisda*, de lângă Alquosh, [al-Qūš], provincia Ninive, aproape de Mossul, în nordul Irakului, se păstra acest CODEX, din secolul al XI-lea, care cuprindea texte canonice și de legislație bisericească, în care era inclus și textul *Sinodiconului Oriental*.[311]

Medicul imperial persan, Gabriel din Šigar (fost iacobit, devenit nestorian, a revenit la iacobiți), l-a influențat pe Chosrau II să convoace asirienii (nestorienii) la o dezbatere polemică cu iacobiții (monofiziții), care să se țină la *Poarta* Palatului Imperial din Ktesiphon, însă Biserica Asiriană neavând un patriarh propriu, care să conducă sau să modereze lucrările, au venit de bună voie Mitropoliții Jonadab de Hdhaijabh, Šubḥhālmāran de Karchā dhbēt Slōch, Gheorghe de pe Muntele Jzala și episcopii Gūl de Nhar, Sergius de Kaškar și episcopul din Tel Paḥhārē, care s-au angajat în dispute cu medicul Gabriel și iacobiții săi prezenți acolo. Partida nestoriană i-a învins pe monofiziți, „câștigând *ortodoxia* nestoriană”, spune documentul. Șahinșahul a respins disputa nestoriano-monofizită, iar, la propunerea Mitropolitului Gheorghe de Jzala, a acceptat să i se predea doar *Symbolum*, adică textul actualei Mărturisiri de credință – sau *Tomosul credinței* Asiriene – pe care, tot el l-a tradus din siriacă în limba persană (Oscar Braun, p. 309, nota 2).

Acest document – [*Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene)] – îl putem împărți în mai multe părți distincte:

1. Memoriu prin care Părinții întruniți în sinod îi cer Șahinșahului un Întâistătător (Catolicos-Patriarh) al Orientului

După moartea Catolicosului-Patriarh Mar Gheorghe I, Șahinșaul Cosroe II n-a mai aprobat nicio alegere de patriarh Asirian (Nestorian), Cosroe II aflându-se sub influența iacobiților (Oscar Braun, p. 315, nota 2, vezi și nota 1): Das sollen sie wissen, dass so lange als sie den Namen Nestōrīs predigen, wir nicht befehlen, das sie ein Haupt bekommen. Er schrieb 3 Fragen auf, deren Verteidigung er verlangte. / Să știe ei că atâta timp cât vor propovădui numele lui Nestōrī, Noi nu le poruncim (recte – *aprobăm*, n.n.) să aibă un cap. El (*Cosroe II*, n.n.) a scris trei întrebări, a căror apărare (recte – *argumentare*, n.n.) a pretins-o.

a) Was der Glaube sei, den die Apostel gepredigt haben? U[nd]. wer bisher zuerst abgewichen sei, d. Mönche oder die Nestorianer? / Care este credința pe care o propovăduiau apostolii? Și care este primul dintre ei care s-a abătut [*de la credință*, n.n.]: călugării [adică *iacobiți* sau *monofiziți*, n.n.] sau nestorienii ?

b) Maria wer sie sei ? Gebärerin Gottes oder eines Menschen? / Maria cine este ea? Născătoare de Dumnezeu sau a unui Om ?

c) Ob irgend ein Lehrer vor Nestorios existiert habe, der Christus 2 Naturen u. 2 Substanzen zugeschrieben? / Dacă a existat vreun învățat înaintea lui Nestorios care i-a atribuit lui Hristos două naturi și două substanțe ?

Mart. Georg (Hoffmann S. 106). Die Antwort liegt wol in dieser an d. (jacob.) Mönche adressirten, aber an den König eingereichten Apologie vor. [la Oscar Braun, pp. 315-316, nota 2]. Întreg *tomosul* este conceput în această manieră, de-a corespunde întrebărilor și dorinței lui Cosroe II. Cu toate acestea sedisvacanța scaunului patriarhal a continuat și după sinodul din anul 612 și abia după moartea lui Cosroe II, asirienii au putut să-și aleagă un nou catolicos-patriarh, în persoana lui Mar Ișoyahb II sau Ișo-Iab de Gdala (c. 628-646).

Pe timpul sedisvacanței scaunului patriarhal, din Seleucia-Ktesiphon, Biserica Asiriană a fost condusă de arhidiaconul Mar Aba, din Ktesiphon și de celebrul arhimandrit Babai cel Bătrân, abatele marii mănăstiri asiriene, reactivată de către Abraham de Kaškar, pe Muntele Izala – Izla – în apropiere de Nisibis.[312] **Despre Abraham sau Avraam cel Bătrân, vezi Assemani, *Bibl. or.*, III, P. 1, p. 88 u.; Wright, *Syriac. Literature*, p. 167 (Chabot, p. 562).**

---

[311] **J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*..., p. 11.**

[312] **Apud Chabot, p. 562 și nota 6: „Comp. ʿAmr et Mârî dans la *Vie du patriarche Grégoire*; Bar Hébréus, *Chron. Eccles.*, II, 109-114; Guidi, Un nuovo testo etc., pp. 16-17; și celelalte surse citate în notele traducerii.”**

În februarie 628, Cosroe II Parviz (590-628) a fost detronat și aruncat în temniță, iar după patru zile a fost ucis, probabil în ziua de 28. Urmașul său la tron a fost Kavadh II, 628, apoi Ardașir III 629, înlocuit de fiicele lui Cosroe II: Boran și Azarmidocht (629-630). Hormizd V (630-651) și Yazdegird III (632-651). Acești ultimi doi șahinșahi au domnit concomitent, însă în diferite regiuni ale imperiului, până în anul 651, când arabii musulmani au cucerit definitiv Persia. Cosroe II a făcut o mare greșeală în anul 602, când a distrus Regatul vasal al Lahmidizilor, din sudul Mesopotaniei, un stat arab tampon, între Persia și Arabia Saudită. Acest lucru le-a ușurat mult arabilor succesul invaziei musulmane, împotriva perșilor, iar lahmidizii au trecut în masă la islam. În politica sa față de creștinismul din imperiu, Șahinșahul Cosroe II îi învrăjbea mai mult pe aceștia, decât să-i ajute.

Libelle de la foi écrit par les Pères évêques qui se réunirent à la Porte du royaume en 23e année de Kosrau, Roi des rois, fils de Hormizd, et, sur la demande du Roi des rois, écrivirent et démontrèrent la verité de leur foi. Chabot, pp. 582-584, *recte*, 585.

Objections des orthodoxes contre les sévériens θεοπασχίται (Chabot, p. 586)

Subtitlul acesta este urmat de o explicație detaliată a credinței asiriene (nestoriene), pornind de la simbolul de credință,

[1. Memoriu prin care Părinții întruniți în sinod îi cer Șahinșahului un Întâistătător (Catolicos-Patriarh) al Orientului]

2. *Contra celor care mărturisesc o singură ființă și o singură persoană în Hristos*.[313]

Obiecțiile (=*critica*, n.n.) ortodocșilor (recte *asirienilor nestorieni*, n.n.), împotriva severienilor teopaschiști, Θεοπασχίτες (Θεοπασχίται), în 9 puncte sau explicații.[314]

Severienii erau *partida conducătoare* între monofiziți.

Această mișcare teopasisistă a fost o încercare de depășire, de estompare, a diferențelor dogmatice, dintre monofizitism și deciziile de la Calcedon, 451, fiind sprijinită chiar și de către Justin I (518-527) și de către Papa Ioan II (533-535).[315] *Este vorba de critica împotriva celor care mărturisesc în Iisus numai o natură și o persoană.*

3. *Contra celor care susțin că Dumnezeu a suferit în trup și ar fi murit în el, în 11 puncte.*

4. *Contra celor care întreabă dacă Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu sau Născătoare de Om, în 8 puncte.*

5. *Împotriva celor care ne calomniază, că noi am mărturisi în Dumnezeu patru persoane, nu trei, adică o pătrime, „une quaternité”, un tetrateism,* Τετραθεϊσμός sau τετραθεΐα, *în locul Triadei sau* Αγία Τριάδα, în șapte puncte.

6. *Contra celor care ne acuză că admitem o dualitate a Fiului, în 2 puncte.*

7. *Ceea ce urmează este răspunsul la întrebarea dacă nu cumva nestorienii s-au îndepărtat de fundamentul credinței transmise de învățăturile anterioare.*

Cu mărturii de la Părinții greci: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Atanasie al Alexandriei, Sinodul din anul 381, Grigore de Nissa, Attic al Constantinopolului, Amfilohie de Iconiu, Ambrozie de Mediolan etc.

---

[313] Chabot specifică la nota 1 (p. 586), că cele mai multe argumente privitoare la acest punct, împotriva iacobiților, se află la Sf. Ioan Damaschinul: „Jean Damascène contra Jacobitas”.

[314] Teopaschiții nu trebuie confundați cu Patripassienii sau Monarhienii, cunoscuți sub numele de *sabelieni*, Πατροπασχίτες ή Πατροπασχιτές sau modaliști. Vezi: Wolf-Dieter Hauschild, Volker Henning Drecoll: *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte*. Band 1. *Alte Kirche und Mittelalter*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2016, p. 60f. 5., vollständig überarbeitete Neuausgabe.
«Εκκλησιαστική Ιστορία» - Βλασίου Φειδά Εκδόσεις Διήγηση, Αθήνα, 2002.
"Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη" τομ. ΙΒ΄, σελ. 526.

[315] „*Theopaschites*”, art. în: Elizabeth A. Livingstone (Hrsg.): *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church.* 3rd Edition. Oxford Univ. Press, Oxford, 2014.

Reluarea detaliată al celor șapte puncte, cu subpunctele date, în conformitate cu ordinea din *Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene), inclus și în *Synodicon Orientale*

(tradus și publicat de Chabot, pp. 580-598 și de Oscar Braun, pp. 309-330).

Tomosul credinței asiriene răspunde și combate în special pe iacobiți, adică monofizitismul

La punctul 1. Tomosul începe cu un Memoriu, prin care Părinții întruniți în sinod îi cer Șahinșahului aprobarea să-și poată alege un Întâistătător sau Patriarh:

Supplique que les pères présentèrent au roi pour qu'il leur accord [un chef, *lacuna unui cuvânt din manuscris*] en Orient (Chabot, pp. 585-586, Oscar Braun, p. 315).

La punctul 2: *Contra celor care mărturisesc o singură ființă și o singură persoană în* Hristos, în 9 subpuncte.

La punctul 2, urmează cele șapte subcapitole sau articole de credință, cu subdiviziunile sau subpunctele lor, (Chabot, pp. 585-587, Oscar Braun, pp. 315-317).

[1]. În argumentarea acestor probleme, acolo unde Chabot nu folosește termenul πρόσωπον, pentru „persoană”, manuscrisul sirian îl traduce prin echivalentul său ὑπόστασις. Cosroe II a citit Simbolul de credință asirian, la care a răspuns: „Să știe ei că atâta timp cât vor predica numele lui Nestōrī, Noi nu le poruncim (recte – *aprobăm*, n.n.) să aibă un cap.” (Oscar Braun, p. 315, nota 2).

2. Prin care tu mărturisești o natură și o persoană în Hristos; este El *de o ființă* cu Tatăl sau cu Fericita Maria? Dacă ea [*natura*, n.n.] este consubstanțială cu Tatăl, atunci este un simplu Duh și infinit și n-a luat nimic din Maria, este un Om obișnuit; dacă ea este de o ființă cu Tatăl și cu Maria, la fel ca și Tatăl și Maria, sunt de două naturi, atunci și Hristos are două naturi.

3. Dacă tu mărturisești că Hristos este o natură și o persoană (formată) din divinitate și din umanitate, atunci, în mod necesar divinitatea și umanitatea sunt părți ale acestei naturi și ale acestei persoane...

4. Dacă natura sau persoana puse la un loc, este alta decât natura sau persoana nepuse la un loc sau împreunate, atunci natura Tatălui și a Duhului nefiind nici puse la un loc, nici împreunate, iar natura și persoana Lui Hristos, fiind unite și compuse din divinitate și umanitate, atunci ființa și persoana Fiului este alta, decât aceea a Tatălui și a Duhului.

5. Dacă Hristos, în dumnezeirea Sa, este creatorul umanității Sale, și el este făcut în umanitatea Sa, prin divinitatea Lui, pentru că o persoană nu se poate crea prin ea însăși, atunci cum ar fi Hristos o singură persoană ?

6. Hristos este făcut și a devenit o natură și o persoană ori a fost dintotdeauna așa. Or, pentru fiecare creatură care începe să existe, la fel ca și începutul său, implică timpul, la fel, așa cum și existența sa implică facerea (creația). Și dacă Dumnezeu Cuvântul a devenit o ființă ori o persoană, cu trupul Său, atunci El nu mai aparține deloc naturii necreate, și El are un creator...

7. Dacă orice persoană, care există, are o fire individuală, οὐσία, atunci, care este această οὐσία în Iisus Hristos și de care fire universală se deosebește ?

8. Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, este El Dumnezeu în ființă și în persoană și om în natură și persoană, sau nu ?

9. Dacă da, iată două firi și două persoane, fără nici o îndoială și respingere. Dacă nu, atunci care dintre ele este fără ființă și fără persoană? Dacă ființa și natura lor se menține, rezultă o singură natură și o singură persoană, atunci are ea asemănare sau nu; dacă da, atunci poate să se arate, care altă persoană este făcută din Dumnezeire și din Omenitate; dacă nu, este ceva particular în specia Sa: nici de o ființă cu Dumnezeu, nici cu noi [*oamenii*, n.n.].

La punctul 3. *Contra celor care susțin că Dumnezeu a suferit în trup și ar fi murit în el*, în 11 puncte.

La punctul 3, urmează cele șapte subcapitole sau articole de credință, cu subdiviziunile sau subpunctele lor, Chabot, pp. 587-588, Oscar Braun, pp. 317-319.

Vezi și *Ioan Maxențiu* la R. Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 415-418.

Luat din: Emanuel Gafiţa, *Călugării sciţi şi aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea*, p. 155, online, 2020-1-

Călugării sciți

Unus de Trinitate passus est in carne.

Rezumat !

„Călugării sciți au un rol important în controversele hristologice din secolul al VI-lea. Majoritatea disputelor de doctrină apar în lumea monahală, vatră de cultură și spiritualitate creștină. Ei propovăduiesc formula teologică: „ἕνα δῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχὶ" = „Unul din Sfânta Treime a suferit în trup". După multe controverse expresia lor își va găsi triumful sub Împăratul Justinian cel Mare."[316]

[Emanuel Gafița, p. 156] Expresia mai este întâlnită sub o altă formulare și la Patriarhul Proclu al Constantinopolului, ce o trimite armenilor contra lui Teodor de Mopsuestia în 445[4]. De asemenea, formularea amintea, prin asemănare de aspect, de adaosul teopashitic la Sfinte Dumnezeule: z al Patriarhului Petru Gnafeos al Antiohiei sau Fulo, ce era considerat eretic[5]. Prin inserarea expresiei „Cel ce Te-ai răstignit pentru noi" la Trisaghion se atribuia Sfintei Treimi sau ființei dumnezeiești putința pătimirii[6]. Interpolarea avea menirea de a proclama, utilizând o formulă din Crezul niceo-constantinopolitan, o concepție esențială a gândirii chirilene: Cuvântul, ca unic „subiect" în Hristos este și subiect al morții „în trup", care este „al Său". Cu siguranță că Trisaghionul era interpretat ca o cântare adresată Cuvântului întrupat, iar varianta lui ca interpolare era, formal, ortodoxă. Aceasta ar fi fost categoric eretică, dacă imnul s-ar fi adresat Sfintei Treimi, implicând pătimirea celor Trei Persoane sau a firii dumnezeiești[7]. În multe biserici, imnul era tălmăcit în sens trinitar; ca urmare, [p. 157] utilizarea variantei ce cuprinde interpolarea era primejdioasă. Opoziția calcedoniană ar fi fost întemeiată dacă s-ar fi restrâns doar la obiecțiile îndreptate împotriva acestui fapt. Totuși, în unele texte calcedoniene se găsesc împotriviri aduse teopashismului de orice formă, frecvente în cercurile anti-chiriliene din Antiohia, în perioada de dinainte și de după Sinodul de la Efes[8].

Note:

4 ὁμολογοῦντες τὸν Θεὸν λόγον, ἕνα τῆς τριαδος, σεσαρχῶθαι; cf. E. Schwartz, *Acta conciliorum oecum. IV, II*, Strasbourg, 1914, prefața, p. 7, apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 183.

5 Cf. Cyrillus Skythopolis, *Vita Sabae*, cap. 32 și 38, în *Cotalerius Ecclesiae graecae monumenta*, vol. III, Paris, 1677-86, p. 264 și 278, și L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, tom. III, Paris, 1929, p. 509, apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 183.

Compară cu achimiții: ἀχοιμῆδαι = neadormiți. Asupra lor L. Duchesne, op. cit., 54-56, apud Vasile Gh. Sibiescu, „Călugării sciți", în Revista Teologică, nr. 5-6, Sibiu, 1936, p. 182. 3 Cum voiau monofiziții, pe care îi satisfăcu întrucâtva *Enoticonul* împăratului Zenon (484), apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 182.

---

[316] Citat luat din: Emanuel GAFIȚA, *Călugării sciți și aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea*, p. 155, *online*, 2020-1-Emanuel-Gafita-Calugarii-sciti.pdf (revistateologica.ro). Emanuel Gafița este doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna" din cadrul Universității „Lucian Blaga" din Sibiu; email: gafitaemanuel90@yahoo.com.

[6] Dumitru Stăniloae, *Studiu Introductiv la Scrieri ale „Călugărilor sciți" daco-români din secolul al VI-lea*, cu traducere de Nicolae Petrescu, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4, Craiova, 1985, p. 200.

[7] Acest fapt era admis de către unii contemporani cum ar fi Efrem din Amida, succesorul calcedonian al lui Petru Piuarul (Fullo) în scaunul Antiohiei (526-544). Într-o scrisoare adresată lui Zenobiu de Emesa și analizată de Fotie, el arată că „răsăritenii adresau acest imn Domnului nostru Iisus Hristos, în timp ce bizantinii și occidentalii legau doxologia de Treimea Cea de-o-ființă" (*Biblioteca*, 228, PG 103, col. 957bc), apud John Meyendorff, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, traducere din limba engleză de Pr. Prof. Nicolai Buga, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 34.

[8] John Meyendorff, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, pp. 34-35.

1. Dacă Dumnezeirea lui Hristos este unită cu Umanitatea Sa, ca sufletul cu trupul, atunci sunt unite în mod natural, ca și sufletul cuprins în corp, pe timp limitat și nu vede, nu face sau înțelege prin simțurile corporale. Dacă însă firile nu sunt unite, atunci cum pot forma o singură natură în trup și a pătimit [*natura divină*, n.n.]. Dacă sufletul, pentru că este de la natură capabil să pătimească, suferă cu trupul, atunci cum poate Logosul să pătimească în trup, El care prin natura Sa este incapabil de-a suferi?

2. Dacă prin Creație sufletul nemuritor, nu moare în trup, atunci cum poate Dumnezeu Logosul să moară în trup, care, în conformitate cu firea Lui, este nemuritor ?

3. Dacă în Hristos Domnul nostru, viața se găsește „modaliter", adică sub forme diferite, atunci, cum poate Hristos să nu aibă două naturi. Una care trăiește veșnic și o alta care a primit viață vremelnică, „temporaliter"?

4. Dacă Dumnezeirea Domnului nostru stă în unitate naturală și personală, precum sufletul Său, cu trupul Său se unește cu Umanitatea, atunci cum de Dumnezeirea Sa fiind cu El în mormânt, n-a viețuit și n-a înviat ? Sunt două explicații:

a. fie că Dumnezeirea Sa este mai slabă decât sufletul ;
b. fie că ea n-a fost unită în mod firesc la substanța naturii, ci numai în mod liber și personal, pentru exercitarea economiei divine, adică a întrupării !

5. Dacă, din cauza legăturii strânse dintre suflet și trup, omul nu poate muri, atâta timp cât persistă această unire a sufletului, cum este Hristos mort, dacă unirea dintre divinitatea și umanitatea Lui este naturală (*firească*, n.n.), pentru că unirea din Hristos este indisolubilă?

6. Dacă cineva este mort și are nevoie de altcineva, pentru a învia, iar dacă persoana lui Hristos este unică, atunci cum a putut El zice de trupul Său: „Eu îl voi învia" (In. 2, 19).

7. Dacă moartea este răpirea vieții, atunci cum s-ar fi putut nimici viața lui Dumnezeu?

8. Dacă cel care, în conformitate cu firea (natura) lui nu este capabil de pătimire în nimic, acest Dumnezeu impasibil, nu poate pătimi în trup!

9. Dacă ieșirea sufletului din trup, însemnează moartea omului, atunci cine a murit când sufletul Domnului nostru ieșea din corpul său: umanitatea constituită din trup sau Dumnezeirea lui neconstituită?

10. Dacă trupul moare, atunci când sufletul se separă de el, pentru că el datorită lui trăiește, Dumnezeirea însă nu trăiește viața sufletului, atunci cum se poate susține că Dumnezeu murise în urma despărțirii de suflet?

11. În orice caz, dacă cel care are nevoie de fire (*natură*, n.n.) și de persoană, este un altul, decât cel care după trebuință îi îndeplinește desăvârșirea (*perfecțiunea*, n.n.), decât cel desăvârșitor, adică cel care este făcut, este un altul, decât cel care face, iar toate acestea fiind zise despre Hristos în Scriptură, atunci cum a fost posibil, ca toate aceste lucruri să poată fi îndeplinite prin una și aceeași persoană ?

La punctul 4. ***Contra celor care întreabă dacă Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu sau Născătoare de Om*****, în 8 puncte**

La punctul 4, urmează cele opt subcapitole sau articole de credință, cu subdiviziunile sau subpunctele lor, (Chabot, pp. 588-589, Oscar Braun, pp. 319-320).

1. Pornind de la Mt. 1, 1-25 (Cartea neamului lui Iisus Hristos, zămislirea, numele și nașterea) și de la Lc. 2, 11, precum și de la Mt. 2, 1, Mar Gheorghe I se întreabă: „Donc, comment celui qui appelle la Vierge sainte purement ‹Mère de Dieu' [Θεοτόκος, n.n.], évite-t-il l'impiété de ceux qui nient l'humanité du Christ? Et comment celui qui appelle simplement la Vierge ‹Mère de l'homme' [Ἀνθρωποτόκος, n.n., nici Θεάνθρωποτόκος[317], n.n.] n'est-il pas d'accord avec ceux qui nient la divinité du Christ? Puisque sous le nom de Christ on comprend à la fois sa divinité et son humanité, celui qui appelle la Vierge ‹Mère du Christ' [Χριστοτόκος, n.n.], détruit et anéantit par une seule profession de foi toutes les impiétés: celle qui nie sa divinité et celle qui nie son humanité." (Chabot, p. 589).

Așadar, cum se ferește cel care o numește pe Sfânta Fecioară pur „Născătoare de Dumnezeu' [Θεοτόκος, n.n.], de nelegiuirea celor care neagă omenitatea lui Hristos? Și cum de nu este de acord cel care o numește pe Fecioară ‹Maica Omului' [Ἀνθρωποτόκος, n.n., nici Θεάνθρωποτόκος, n.n.] cu cei care neagă dumnezeirea lui Hristos? Întrucât sub numele lui Hristos înțelegem atât divinitatea, cât și umanitatea sa, cel care o numește pe Fecioara ‹Maica lui Hristos' [Χριστοτόκος, n.n.], distruge și anihilează printr-o singură mărturisire de credință toate nelegiuirile: aceia care neagă dumnezeirea Sa și aceia care îi neagă umanitatea Sa.

2. Dacă Hristos ca Dumnezeu adevărat și, ca Dumnezeu El există fără de început din Tatăl, ca Om însă, El a luat un început din Fecioară, atunci cum ar fi putut ea să nu-L nască pe cel care a luat din ea un început și să-l nască pe Cel veșnic, care nu este din ea?

3. Dacă Hristos, ca Dumnezeu este născut din veșnicie din Tatăl, iar din Maria doar temporar, atunci El este născut de două ori ca Dumnezeu, însă [*deloc*, n.n.] nu ca Om.

4. Dacă Fecioara a născut pe Cel zămislit în ea de la Sfântul Duh și pentru aceasta este numită Născătoare de Dumnezeu, atunci, tot așa a făcut și Sfântul Duh L-a făcut [*creat*, n.n.] pe Dumnezeu. Însă, dacă Dumnezeu Logosul, nu poate fi făcut de Sfântul Duh, atunci cum poate să fie Fecioara Maica Lui Dumnezeu?

5. Dacă, în afara Dumnezeirii Sale, Hristos nu este Dumnezeu, pentru că El n-a putut fi născut din Fecioară, în dumnezeirea Sa, atunci ar putea fi ea Maica Domnului [Maica Lui Dumnezeu, n.n.] ?

6. Dacă Fecioara este Maica Lui Dumnezeu, pentru că Hristos este Dumnezeu, ar fi un motiv mult mai mare de-a fi numită Maica Omului, pentru că Hristos este Om.

7. Dacă cel care o numește pe Fecioară *Mama Omului*, face din Hristos propriu-zis un om, lipsit de Dumnezeire; la fel ca și cel care o numește pe Fecioară *Maica Lui Dumnezeu*, face din Hristos un Dumnezeu, lipsit de umanitate. Dacă cel pe care-L mărturisim născut din Fecioară, este în mod obligatoriu cel care a fost tăiat împrejur, care a crescut în statură, în înțelepciune și-n har, care a fost răstignit, a pătimit, este mort, în conformitate cu mărturiile Scripturii, [*iar aceasta*, n.n.] nu este pentru slava Lui Hristos sau al Maicii Sale, care este numită de eretici Fecioara, ‹Maica Lui Dumnezeu', ci pentru a găsi modul în care să-i atribuim Lui Dumnezeu toate aceste slăbiciuni și patimi.

8. Dacă Dumnezeu nu are alt Dumnezeu [*deasupra Lui*, n.n.], însă despre Hristos profetul zice și apostolul explică, Evr. 1, 9: Iubit-ai dreptatea și ai urât fărădelegea; de aceea Te-a uns pe Tine Dumnezeu, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe fârtații Tăi. [Compară cu: Is 61:1; Ps 44:6-7, 8; FA 4:27;], atunci cine este Dumnezeul Logosului, care este Hristos, sau cine sunt acești tovarăși [=*fârtați*, n.n.]?

---

317 Născătoare de Om-Dumnezeu - Θεάνθρωποτόκος.

La punctul 5: ***Împotriva celor care ne calomniază, că noi am mărturisi un Dumnezeu împătrit, o pătrime, „une quaternité”, un tetrateism,*** **Τετραθεϊσμός sau τετραθεΐα,** ***în locul Triadei sau*** **Αγία Τριάδα,**

în șapte puncte (Oscar Braun, pp. 320-322 și Chabot, p. 590.

1. Dacă se mărturisește Treimea, egală în ființă, atunci cum este posibil ca ceva ce nu este de o ființă cu Treimea, ar putea forma o *împătrire* cu Triada ?

2. Dacă se mărturisește că Treimea este Dumnezeirea, atunci cum ar putea forma umanitatea o *împătrire* cu Dumnezeirea ?

3. Dacă se mărturisește că persoanele Treimice sunt veșnice, atunci cum poate o persoană cu viață limitată „temporelle” să formeze o *împătrire* cu eternitatea ?

4. Este sau nu, trupul Mariei, în conformitate cu natura lui, deosebit de natura (*firea*, n.n.) Treimei? Dacă nu se deosebește, atunci el (*trupul Mariei*, n.n.) este de o ființă cu Tatăl și cu Duhul. Dacă se deosebește, atunci ne întrebăm: este el sau nu, de asemenea și după persoană diferit, după cum diferit este și după persoanele treimice? Dacă nu, atunci, într-adevăr, voi (*iacobiții*, n.n.) învățați *împătrirea*. Dacă, este diferit, atunci cum se face că voi, susținând deosebirea corpului de aceea a Treimii, voi nu declarați o *împătrire*, în timp ce noi susținând același lucru, noi am fi cei care afirmăm *împătrirea* ?

5. Dacă un om, de aceeași rasă ca și noi, datorită legăturii lui cu Dumnezeu Logosul, zămislește Treimea, tot așa zămislește și Logosul numărul oamenilor, datorită aceleiași legături. Dacă însă Dumnezeu nu poate adăuga la numărul oamenilor, tot așa, nu poate nici omul să adauge ceva la Persoanele Dumnezeiești.

6. Dacă Dumnezeu Cuvântul este veșnic desăvârșit în persoana Sa, a inclus în ea și umanitatea Lui, atunci cum de n-a extins-o (*pe aceasta din urmă*, n.n.) ?

7. Dacă persoanei Logosului i s-a adăugat ceva ce n-ar fi avut în mod veșnic, atunci cum de nu a devenit persoana Cuvântului mai „bogată”, considerabil [*mai*, n.n.] împlinită decât Tatăl și Duhul ? Cum poate să rămână Treimea în egalitatea ei eternă, dacă noi recunoaștem într-una din persoanele ei πρόσωπον atât divinitatea cât și umanitatea ei ? Din cauza acestei uniri, de ce să fim noi obligați să mărturisim *împătrirea* ?

La punctul 6. ***Împotriva celor care ne acuză, că noi admitem dualismul Fiului*****, în două puncte:**

(Chabot, pp. 590-591, Oscar Braun, p. 322).

1. Pentru că nu este numit separat, Fiul Lui Dumnezeu și în afară de Dumnezeirea Lui, ci împreună cu Dumnezeirea (*și Umanitatea Lui*, n.n.), unită, de ce să fim noi obligați să mărturisim doi Fii ?

2. Dacă prin unirea dintre Dumnezeu Cuvântul, cu trupul, care din Fericita Maria, a fost născut (*Hristos*, n.n.), atunci noi nu suntem obligați să zicem că există doi Fii ai Lui Dumnezeu Tatăl. Dacă noi am spune că la fel precum Logosul și Umanitatea Lui, conform naturii acesteia, ar fi fost născută din Tatăl, atunci am fi putut fi acuzați pe drept de un dualism al Fiului. Și, când există doi Fii, aceștia ar fi frați. Însă, cum nimeni n-ar putea fi atât de lipsit de minte să susțină așa ceva, că umanitatea lui a fost născută în mod obișnuit din Tatăl sau că ea (*Umanitatea*, n.n.) este fratele Lui Dumnezeu Cuvântul, numai doar că prin unirea cu Cuvântul, în această filiație, devine un singur Fiu cu El, cum ar putea fi numărat un al doilea Fiu, împreună cu Dumnezeu Cuvântul ?

La punctul 7. Ceea ce urmează este răspunsul la întrebarea dacă nu cumva nestorienii s-au îndepărtat de fundamentul credinței transmise de învățăturile anterioare:

(Chabot, pp. 591-598, Oscar Braun, pp. 322- 331).

[Réponse à la questionqui qui a été posé: sont-ce les nestoriens ou les moines qui se sont écartés des fondements de la foi enseignée par les anciens DOCTEURS; et y a-t-il ou non quel'qun qui ait dit avant Nestorius que le Christ avait deux natures et deux personnes ?]

Prin termenul „călugări”, *moines*, în acest context, trebuie înțeleși călugării iacobiți sau monofiziți, aflați în mare dușmănie și spirit polemic, cu nestorienii.

On pourra savoir qui s'est écarté du fondement de la foi des anciens Docteur, quand on connaitra d'abord l'orthodoxie de la foi dans le Christ. Or, on ne peut connaitre l'orthodoxie de la foi par les Livres saints qui sont eux-même les docteurs du christianisme, en tant que la venue du Christ et sa vie parmi nous est clairement et distinctement connue par les Écritures. C'est pourquoi, nous écrivons en abergé d'abord ce que les Livres saints nous enseignent du Christ, et ensuite ce que les Docteurs antérieurs à Nestorius ont dit du Christ d'après la doctrine des Écritures (Chabot, p. 591, respectiv Oscar Braun, pp. 322-333). /

Am putea ști, cine s-a abătut de la temelia credinței vechilor Părinți, când vom cunoaște mai întâi ortodoxia credinței în Hristos. Însă acum, ortodoxia credinței nu poate fi cunoscută decât prin cărțile sfinte, care sunt ele însele sursele creștinismului, întrucât venirea lui Hristos și viața lui între noi sunt cunoscute clar și distinct prin scripturi. De aceea scriem în prescurtare mai întâi ceea ce Sfintele Cărți ne învață despre Hristos și apoi ceea ce părinții, înainte de Nestorie au spus despre Hristos conform doctrinei Scripturilor.

Părinții bisericești „les Docteurs”, pe care *Synodicon Orientale* îi citează și le folosește argumentele, sunt:

Sf. Ioan Hrisostom, într-o *Epistolă*, către monahul Caesarius;

Sf. Grigore de Nazianz, în *Epistola* sa despre credință;

Sf. Atanasie al Alexandriei (295-373), în *Epistola* sa către Epictet;

Sinodul II Ecumenic, 381 sau „Sinodul celor 150 de Părinți”;

Papa Damasus (304-384), și cei dimpreună cu el, în *Epistola privitoare la credință*: „Que quiconque dit que Dieu le Verbe, et non pas le corps et l'àme qu'il avait pris de notre race, a suporté la douleur dans la passion ou sur la croix, soit anathème!;

***Damasus*, Epistolarum fragmenta ad episcopos Orientales, cc.374 [Denzinger, *Enchiridion*…, Op. cit., nr. 144-149; a. *Tomus Damasi* seu Confessio fidei ad Paulinum ep. Antioch., 152-177; b. *Decretum Damasi*, seu De explanatione fidei, 178-180].**

Sf. Vasile cel Mare, în Homilia sa, despre cele trei învățături sau sentințe ale Sf. Apostol Pavel: *Gaudete… orate… gratias agite* (1 Tes. 5, 16-18), caută în PG, t. XXXI, col. 228; Sf. Grigore de Nissa, în *Epistola privitoare la credință*, probabil către Philip Monahul ?/ Ep. Ad Philipp monachum, PG, t. XLVI, col. 1112 (cf. Mansi, VII, 827);

Atticus al Constantinopolului, † 425, în *Epistola despre credință*, formulate în stil catehetic, cu întrebări și răspunsuri și cele trei pasaje, pe care Chabot le prezintă sunt luate de Atticus, din Epistola către Euphesinus;

Justin Martirul și Filosoful (c.100-165), în *Tratatul despre credință* / Expositio rectae fidei, PG, t. VI, col. 1225;

Amfilohie Episcop de Iconiu (373-395), în *Epistola despre credință*, PG, t. XXXIX, col. 109;

Ambrozie al Mediolanului (339-397), în *Epistola despre credință*, PL, t. XVI, col. 883.

Scribul care a scris manuscrisul cu această *Mărturisire de credință* sau Tomos

(Chabot, p. 598, Oscar Braun, p. 331):

Du Scribe – Ils écrivirent cette profession de foi, ainsi que la discussion qui y est jointe, et la présentèrent au roi; ils ne reçurent point de reponse de lui, soit parce que le paganisme ne pouvait saisir le sens de la connaissance de la crainte de Dieu, et à cause de cela il la méprisa; soit parce que le Roi des rois avait de la consideration pour Gabriel, le chef de la faction des hérétiques θεοπασχίται.

Θεοτόκος, *Theotókos* / *Dei genetrix*; Μήτηρ Θεοῦ / abreviat: Μρ Θυ / Maica Domnului / Mater Dei;[318]

Χριστοτόκος, *Hristototókos*;

Ἀνθρωποτόκος, *Antropotókos*;

Θεάνθρωποτόκος, *Teantropotókos*;

Theotókos, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ (Yoldath Aloho), *aramaica* (siriana) *clasică*, apare în Liturghia Asiriană a lui Mar Addai și Mar Mari, încă prin secolul al III-lea,[319] **iar în secolul al IV-lea, în Liturghia Sfântului Apostol Iacob.**[320]

---

[318] Ph. Schaff, H Wace, *Nicene and Ante-Nicene Fathers*, Ser. II, Vol. XIV: *The Third Ecumenical Council*: The Council of Ephesus.: Excursus on the Word Θεοτόκος. Early Church Fathers Index Previous Next

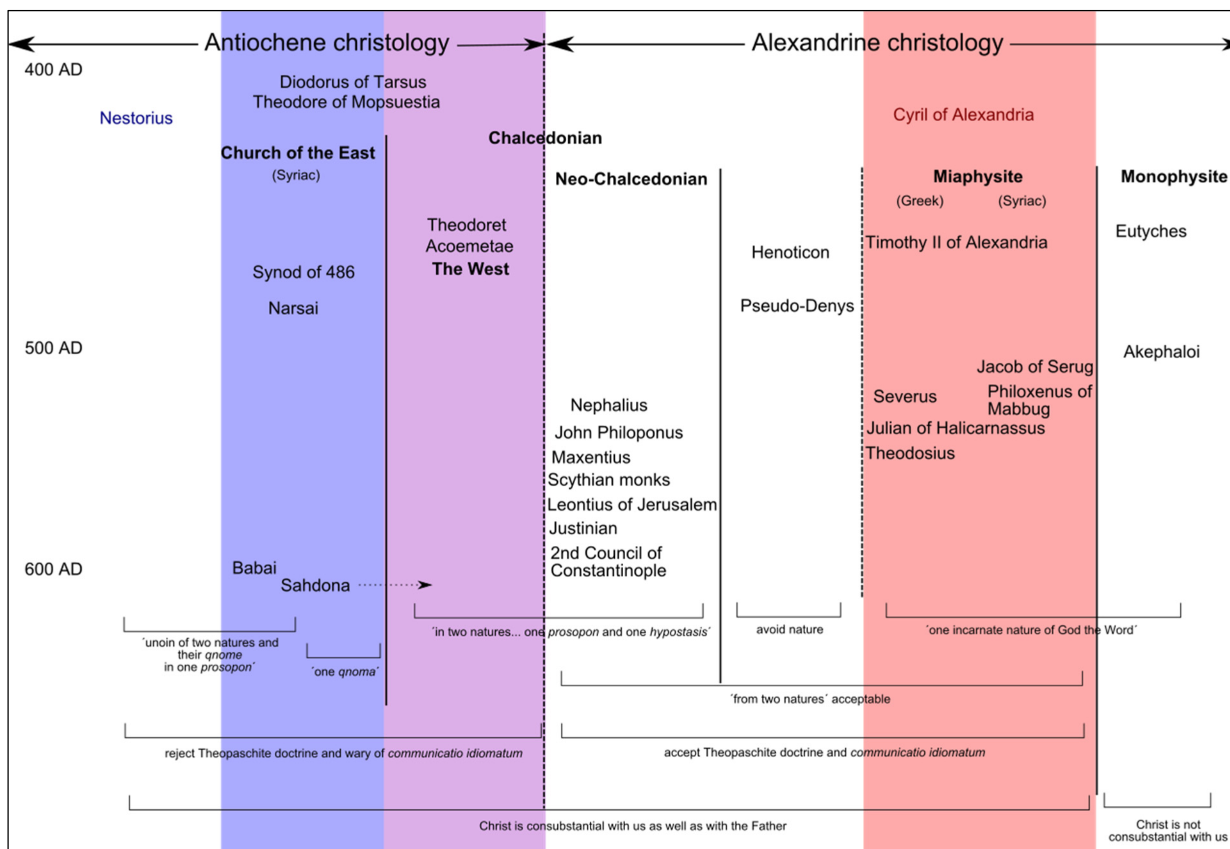
[319] *Addai and Mari, Liturgy of*. Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press. 2005, cu textul acestei Liturghii, în traducere engleză, iar răspunsurile sunt în limba siriană, transcrise cu litere latine: "*Book for people in English*". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.

[320] John Witvliet, *The Anaphora of St. James* in ed. F. Bradshaw Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.

c. *Spectrul hristologic*, și evoluția acestor probleme, în timpul secolelor V-VII,

care arată punctele de vedere ale Bisericii Răsăritului de Est sau Nestoriene (albastru deschis), ale Bisericii Ortodoxe și celei Latine (Catolice), adică Calcedoniene (violet deschis) și al Bisericilor miafizite/monofizite (roz).

Christological spectrum during the 5th-7th centuries showing the views of The Church of the East (light blue), Miaphysite (light red) and the western churches i.e. Eastern Orthodox and Catholic (light purple).

*Date*23 August 2012.

Brock, Sebastian P. (2006) *Fire from Heaven: Studies in Syriac Theology And Liturgy*, Ashgate Publishing, page 5.

Luat din: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christological_spectrum.svg
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East#/media/File:Christological_spectrum-o2p.svg
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East

Bibliografie:

Foltz, Richard (1999). Religions of the Silk Road: Overland Trade and Cultural Exchange from Antiquity to the Fifteenth Century. Palgrave Macmillan, p. 63.

Seleznyov, Nikolai N. (2010). "Nestorius of Constantinople: Condemnation, Suppression, Veneration: With special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity". Journal of Eastern Christian Studies. 62 (3-4): 165-190.

Chabot, Jean-Baptiste (1902). Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens (PDF). Paris: Imprimerie Nationale.

Tisserant, Eugène (1931). "L'Église nestorienne". Dictionnaire de théologie catholique. Vol. 11. Paris: Letouzey et Ané. pp. 157-323.

Wood, Philip (2013). The Chronicle of Seert: Christian Historical Imagination in Late Antique Iraq. Oxford: Oxford University Press.

Jugie, Martin (1935). "L'ecclésiologie des Nestoriens". Échos d'Orient. 34 (177): 5-25. doi:10.3406/rebyz.1935.2817.

Kuhn, Michael F. (2019). God is One: A Christian Defence of Divine Unity in the Muslim Golden Age. Carlisle: Langham Publishing.

Brock, Sebastian P. (1999). "The Christology of the Church of the East in the Synods of the Fifth to Early Seventh Centuries: Preliminary Considerations and Materials". Doctrinal Diversity: Varieties of Early Christianity. New York and London: Garland Publishing. pp. 281-298.

Encyclopædia Britannica. Retrieved 11 November 2018.
Hilarion Alfeyev, The Spiritual World Of Isaac The Syrian (Liturgical Press 2016).
Meyendorff, John (1989). Imperial unity and Christian divisions: The Church 450-680 A.D. The Church in history. Vol. 2. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press.

***Spectrul hristologic*, în timpul secolelor V-VII, care arată punctele de vedere ale Bisericii Răsăritului de Est sau Nestoriene (albastru deschis), ale Bisericii Ortodoxe și celei Latine (Catolice), adică Calcedoniene (violet deschis) și al Bisericilor miafizite (roz). Sinodul din 8-25 octombrie 451 de la Calcedon a fost foarte influent și a marcat un punct de cotitură cheie, în dezbaterile hristologice. Este ultimul conciliu pe care mulți luterani, anglicani și alți protestanți îl consideră *ecumenic*.**

În teologia catolică medievală au evoluat forme diferențiate de evaluare a *Hristologiei* sinoadelor ecumenice, cum ar fi:

1. ***Hristologia monastică*, reprezentată de Anselm de Canterbury, Petru Abelard, Bernard de Clairvaux etc.;[321]**
2. ***Hristologia populară*, reprezentată de pietatea franciscană;[322]**
3. ***Hristologia scolastică*, reprezentată de Toma de Aquino;[323]**
4. **mai târziu, din *epoca reformatorilor*, amintim poziția lui *Jean Calvin*, care susținea că nu există niciun element uman în persoana Lui Iisus Hristos, care să poată fi separat de Persoana Logosului.[324]**

După introducerea de rigoare, începând cu versul 11, Leo I începe explicațiile, pornind de la Simbolul Apostolic, pentru a desluși misterul unirii și deosebirilor celor două firi sau naturi, în Iisus Hristos: divină și umană.

Ideologi și contestatari ai Nestorianismului

Culoarea albastru deschis, din *Spectrul hristologic*, indicând Biserica Asiriană de Est sau Nestoriană menționează câteva nume și ani, pe care încercăm să-i deslușim. În ce privește numele persoanelor acestor Părinți, accentul îl vom pune doar pe legătura și contribuția lor la apariția și fundamentarea ideologie nestoriene, înainte și după Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431.

1. *Diodor Episcop de Tars*, Διόδωρος ὁ Ταρσεύς (378-m.394), un „nestorian, înainte de Nestorie", cum îl numește Remus Rus.[325] Hristologia lui a fost condamnată la Sinodul local de la Constantinopol, din anul 499, ca fiind nestoriană, deși în cadrul propriei sale generații de părinți și teologi, era respectat și considerat un adept și susținător al învățăturii de la Niceea, din anul 325, iar în decretul de ratificare al Sinodului II Ecumenic, din anul 381, Teodosie I cel Mare (379-395) îi făcea elogii.[326] O reconstituire acribică a teologiei lui este greu de făcut, pentru că ce a reușit să supraviețuiască secolelor, adică ce a rămas de la el, sunt doar fragmente, florilegii siriaco-iacobite ori de versiune armeană.[327] Fiind un spirit raționalist, a afirmat, în problema întrupării Domnului unele idei, pe care apoi le-a preluat Teodor de Mopsuestia, ucenicul său, idei care au stat ulterior la baza

---

321 *Christology: Biblical And Historical* by Mini S. Johnson, 2010, pp. 74-76 [8].
322 Ibidem.
323 Gilson, Etienne (1994), *The Christian Philosophy of Saint Thomas Aquinas*, Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, p. 502.
324 *Calvin's Christology* by Stephen Edmondson 2004, p. 217.
***Calvin's First Catechism* by I. John Hesselink 1997, p. 217.**
325 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 179 u.
326 J.N.D. Kelly, *Early Christian Doctrines*, ediție revăzută, San Francisco: Harper Collins, 1978, p. 302. Compară cu ediția germană: John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse*, Geschichte und Theologie, 1993, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, passim.
327 Ceea ce a rămas de la el, sunt fragmente din catena (comentariul biblic) la Hexateuh și la Epistolele pauline. Andrew Louth, „John Chrysostom to Theodoret of Cyrrhus", în Frances Young, Lewis Ayres și Andrew Young (ed.), *The Cambridge History of Early Christian Literature*, 2010, p. 344.
^ Ken Parry și David Melling (ed.). *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*, Blackwell Publishing, Malden, MA, 1999.

ereziei nestoriene. În acest context a scris și Sf. Chiril al Alexandriei lucrarea *Contra lui Diodor și Teodor*, condamnat fiind apoi și de Sinodul din anul 499.[328] Sub aspect liturgic, grație lui Diodor, s-a creat și s-a introdus – printr-o întâmplare – *cântarea antifonică* în Biserică, practică, care s-a răspândit încet, în întreaga Creștinătate. Informația o dă prietenul său, Flavian, viitorul Flavian I al Antiohiei (381-404). În anul 344, când a fost numit arianul Leontie Patriarh al Antiohiei (344-358), Diodor și Flavian i-a adunat pe adepții deciziilor de la Niceea, din anul 325, în afara zidurilor orașului Antiohia, unde organizase slujbe religioase, la care Diodor punea mulțimea să cânte antifonic.[329]

Opera lui Diodor de Tars, la Migne:[330]

***Notitia* (MPG 033 1545 1562)**

***Fragmenta In Deuteronomium* (MPG 033 1585 1586)**

***Fragmenta In Genesin* (MPG 033 1561 1580)**

***Fragmenta In Librum Judicum* (MPG 033 1587 1588)**

***Fragmenta In Psalmos* (MPG 033 1587 1628)**

2. *Teodor Episcop de Mopsuestia*, Θεόδωρος Μοψουεστίας (392-428), contează ca un excelent exeget sau „interpret”, mfašqânâ (în siriacă), cum îl numește Biserica Asiriană de Est (Nestoriană). La fel ca și Diodor din Tars, în timpul vieții, Teodor s-a bucurat de multă apreciere și recunoaștere, opera și persoana lui fiind condamnate abia la Sinodul al V-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 553. Cu această ocazie au fost condamnate și scrierile lui Teodoret de Cyr și o scrisoare a lui Ibas de Edessa.

John Norman Davidson Kelly oferă un text de *Simbol*, Mărturisire *de credință*, în limba greacă, descoperit recent, despre care susține că era folosit de Teodor de Mopsuestia la botezul adulților, din noaptea Sfintelor Paști. Acest text se aseamănă cu cel Niceo-Constantinopolitan, dar se și deosebește de acesta, în unele formulări, mai ales privitor la Dumnezeu Fiul, Iisus Hristos:[331]

„Und an einen Herrn Jesus Christus, den eingeborenen Sohn Gottes, den Erstgeborenen aller Schöpfung, der von seinem Vater vor aller Zeit gezeugt wurde, nicht geschaffen, wahrer Gott von wahrem Gott, eines Wesens mit seinem Vater, durch den die Welten geschaffen wurden und alle Dinge ins Sein kamen, der für uns Menschen und für unsere Rettung vom Himmel herabkam, Fleisch und Mensch wurde, geboren von der Jungfrau Maria, und gekreuzigt wurde unter Pontius Pilatus, begraben wurde und am dritten Tage nach der Schrift auferstand, in den Himmel fuhr, der zur rechten Hand Gottes sitzt und wiederkommen wird, zu richten Lebendige und Tote.”	**„Și într-un singur Domn Iisus Hristos, singurul Fiu născut al lui Dumnezeu, întâiul născut, din toată creația născut din Tatăl Său înainte de toate veacurile, făcut, nu creat, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, dintr-o singură ființă cu Tatăl Său, prin care au fost lumile create și toate lucrurile au fost aduse la existență; care pentru mântuirea noastră S-a coborât din cer și a devenit trup și om; S-a născut din Fecioara Maria și a fost răstignit sub Ponțiu Pilat, a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi; S-a suit la cer, [*și*, n.n.] care stă la dreapta Mâinii Lui Dumnezeu și va veni iarăși să judece pe cei vii și pe cei morți.”**

Fiind un simbol de credință pentru botez, îl putem asocia, dar nu confunda, cu cel din *Sacramentarium Gelasianum*, despre care am mai amintit la începutul părții a doua din această lucrare. Nu există nicio îndoială că mărturisirile de credință au evoluat în contextul ritului baptismal.[332]

Lui Teodor de Mopsuestia i se atribuie pe nedrept și o Anafora, Ἀναφορά, care, de fapt aparține Catolicosului-Patriarh Mar Aba I cel Mare (540-552), numită la Chaldeii uniți, dar și la credincioșii Sf. Toma, din Kerala, „a doua anafora” sau *a doua Liturghie*.[333]

---

328 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., p. 179 u.

329 Chisholm, Hugh, ed. (1911). „Flavian I.”. *Encyclopædia Britannica*. 10 (ed. 11). Cambridge University Press. p. 484.

330 *Documenta Catholica Omnia*, Argumentum: 0330-0391- Diodorus Tarsus; http://www.documentacatholicaomnia.eu/30_20_0330-0391-_Diodorus_Tarsus.html

331 John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse*, Geschichte und Theologie, Op. cit., pp. 187-188.

332 J. N. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntisse*..., pp. 36-37.

333 Compară:. Pierre Yousif: *The Anaphora of Mar Theodore: East Syrian; Further Evidences*. In: Εὐλόγημα, Studies in Honor of Robert F. Taft SJ. A cura di E. Carr [u. a.] (Studia Anselmiana 110 = Analecta liturgica 17), Benedictina - Ed. Abbazia S. Paolo, Roma 1993, 571-591.

În problema Trinității i se recunoaște meritul de-a fi contribuit la fundamentarea învățăturii privind Dumnezeirea Sfântului Duh. Numai că epoca sa a fost marcată de discuțiile și conflictele hristologice. La el se poate vorbi și de o „hristologie simetrică", adică ființa divină și umană se află într-o perfectă corelație: Dumnezeiescul Logos, locuiește în Omul Iisus, ambii fiind legați în persoana *πρόσωπον* a Lui Hristos. Ca Om, Iisus este Noul Adam.[334]

Alături de Diodor, din Tars, Grigore de Nazianz și Vasile cel Mare, era și Teodor de Mopsuestia adeptul apocatastazei, *ἀποκατάστασις πάντων*.

Un mare admirator al lucrărilor exegetice ale lui Teodor de Mopsuestia, a fost teologul luteran Rudolf Bultmann (1884-1976), prin teza lui de habilitare *Die Exegese des Theodor von Mopsuestia*, Marburg, 1912.[335] Adept al școlii antiohiene, Teodor respingea metoda *alegorică* de interpretare a cărților biblice, din Alexandria, în schimbul celei *istorice, literalo-gramaticale*.

3. *Nestorie*, Νεστόριος, *Patriarh al Constantinopolului* (428-431) a studiat teologia la Antiohia, probabil sub îndrumarea lui Teodor de Mopsuestia, După depunerea lui din scaunul de Patriarh al Constantinopolului, în data de 22 iulie 431 și după trimiterea lui în exil, din ordinul împăratului Teodosie II cel Tânăr (408-450) și opera lui a avut aceeași soartă, fiind căutată și distrusă, păstrându-se doar câteva fragmente, în traduceri. Din bogata și variata lui operă, a putut, în întregime străbate timpurile și scăpa de distrugere *Bazarul lui Heraclide din Damasc*, semnată sub pseudonimul Heraclide, din Damasc, redactată sub formă de dialog, cu egipteanul Sofronie, în care își apără învățătura, își prezintă biografia și-l critică pe Chiril al Alexandriei și pe Dioscor, urmașul său în scaun (444-451).[336] Tot de el a fost redactată și o *replică la cele 12 anatematisme* ale lui Chiril al Alexandriei, păstrată într-o traducere latină. În prima fază de exil, pe când se afla la mănăstirea sa de metanie Sf. Euprepie, de lângă Antiohia, a scris apologia personală *Tragedia* (Tragoedia), pentru a-și prezenta și apăra cazul. O altă lucrare a lui Nestorie este *Theopaschiții*, tot sub formă de dialog, în care respinge învățăturile lui Chiril al Alexandriei.[337] Mai trebuiesc amintite și predicile și scrisorile acestuia. În mod definitiv, Nestorie a fost condamnat de Împăratul Teodosie II cel Tânăr, în data de 3 august 435. Și așa, alături de nestorieni, mai existau în spațiul geografic al Siriei o serie de alte grupări eretice și sectare: arieni, marcioniți, manihei, borboriani, audiani, mesalieni etc.

Privitor la progresul eforturilor teologice de reconciliere, între hristologia nestoriană și aceea a Sf. Chiril, între abordările polarizante ale Alexandriei și ale Antiohiei, precum și referitor la condamnarea, persecutarea și venerarea lui Nestorie, noi recomandăm trei studii, care cu siguranță va da de gândit celor care se ocupă de aceste probleme. Poate că totuși n-ar fi rău să se facă o reevaluare, *sine ira et studio*, a deciziilor de la Efes, din anul 431, liberați de orgoliu, de emoții, de ura etnică, dintre greci și restul etniilor prezente, de spiritul polemic și de întreg balastul de atunci, care apăsa de ambele părți asupra celor implicați în disputele hristologice ale sinodului ecumenic. O astfel de reexaminare sau de realizare a unei noi radiografii a deciziilor s-ar impune privitor la toate cele șapte sinoade ecumenice, această relectură a textelor având ca scop reconcilierea și respectul reciproc, dintre confesiunile creștine, în drumul lor spre desăvârșirea unității credinței în Iisus

---

[334] Peter Bruns: *Theodor von Mopsuestia (ca. 350-428)*. în: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE). Band 33, de Gruyter, Berlin/New York 2002, S. 240-246., hier S. 240 und 243.

[335] Konrad Hammann, *Rudolf Bultmann: eine Biographie*. Mohr Siebeck, 3. Auflage Tübingen 2012, S. 47-53. Bultmanns Habilitationsschrift wurde erst aus dem Nachlass veröffentlicht: *Die Exegese des Theodor von Mopsuestia*, hrsg. von Helmut Feld. Kohlhammer, Stuttgart 1984, citat p. 102.

[336] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 596-597ş.u.

Dietmar W. Winkler: *Nestorius (um 381-451/453)*. în: G. M. Hoff, U. H. J. Körtner (Hrsg.): *Arbeitsbuch. Theologiegeschichte. Diskurse. Akteure. Lebensformen*. Band 1: *2. bis 15. Jahrhundert*. Stuttgart 2012, S. 148-165.

Hermann-Josef Vogt: *Papst Cölestin und Nestorius*. In: Georg Schwaiger (Hrsg.): *Festschrift für Hermann Tüchle*. München/Paderborn/Wien 1975, S. 92 f.

Cassianus: *De incarnatione Domini contra Nestorium*. In: *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL)*. Band 17, S. 235-391.

Hermann-Josef Vogt: *Ephesus, Konzil*. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*. 3. Auflage. Band 3, 1995, Sp. 706 f.

[337] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 597.

Hristos. Acest drum n-are voie să mai facă uz de metoda convertirilor sau a sistemelor colonialo-uniatiste, din secolele trecute, metode care numai au însângerat și mai mult, *cămașa cea necusută de mână omenească* – adică Biserica – a Domnului și Mântuitorului nostru.

1. ***Nestorius and Cyril: 5th Century Christological Division and Recent Progress in Reconciliation*. Ben Green Department of Theology and Religious Studies Villanova University (S.U.A.), Published: Nov 30, 2004; Issue Vol. 28 (2005), Section Theology, 14 p. și *online*.**
2. **Kyle Williams, *The Mystery of the Incarnation: Towards a Reconciliation of Cyril and Nestorius*, A Thesis Submitted to the Faculty of Portland Seminary of George Fox. In Candidacy for the Degree of Master of Arts in Theological Studies, Portland Seminary of George Fox, Portland, Oregon April, 2018, 67 p. și *online*.**
3. **Nikolai N. Seleznyov, *Nestorius of Constantinople condemnation, suppression, veneration, with special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity*, în *Journal of Eastern Christian Studies* 62(3-4), 165-190. doi: 10.2143/JECS.62.3.2061116 © 2010 by Journal of Eastern Christian Studies. All rights reserved și *online*.**

Cu toate că era un predicator excelent al *Bisericii Patriarhale, din Antiohia*, Nestorie era de fapt călugăr, cu metania la Mănăstirea Sf. Euprepios, din apropiere, unde a și cerut permisiunea să se întoarcă, după ce a fost destituit din funcția de Patriarh al Constantinopolului, în data de 3 august, 431, a fost depus din treaptă și redus la starea de monah. Încă prin predica de înscăunare ca patriarch, a declarant război ereticilor, schismaticilor și evreilor, atacându-i încă de la început pe arieni, macedonieni, novațieni, quartodecimani. Numai pe pelagieni i-a cruțat, pentru a-l putea boicota astfel pe Papa Caelestinus I (422-432). Ulterior, și aceștia au fost condamnați la Efes, în anul 431.[338] Patriarhul Nestorie și-a făcut un crez, din a elimina ultimele forme de manifestare ale arianismului și apolinarismului, ulterior căzând el însuși în erezie. Venerarea Maicii Domnului în capitala bizantină era un precept de înaltă ținută, iar conflictul s-a stârnit în momentul în care Nestorie a pus la îndoială termenul Theotokos, Θεοτόκος, Dei Genitrix sau Deipara, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ (Yoldath Aloho), [*aramaica* (siriana) *clasică*], termen care apare în Liturghia Asiriană a lui Mar Addai și Mar Mari, încă prin secolul al III-lea,[339] iar în secolul al IV-lea, în Liturghia Sfântului Apostol Iacob.[340] În felul acesta, Nestorie a deschis problema hristologică, mai ales privitor la unitatea naturii (firii) divine și umane în Iisus Hristos, controversă în care Sf. Chiril al Alexandriei a devenit adversarul său cel mai de temut.[341] Papa Celestin I a examinat pozițiile hristologice ale lui Nestorie, delegându-l pe Sf. Chiril să conducă disputa teologică, Nestorie având zece zile la dispoziție, pentru a renunța la ereziile sale. Sinodul din anul 431 s-a considerat închis abia în anul 433, când a avut loc împăcarea dintre Ioan al Antiohiei și Chiril al Alexandriei.[342]

Au urmat abordările polarizante ale disputelor dintre Alexandria și Antiohia, pentru că la acest nivel trebuie localizată polemica dintre Sf. Chiril și Nestorie:[343]

The discrepancies in the christologies of Cyril and Nestorius are exemplified by the histories of their respective schools at Alexandria and Antioch. The foundational assumptions of biblical hermeneutics, philosophy, and soteriology influenced the approaches of each school and in turn shaped the theologians who trained there. These approaches led to a divergence in their christologies, which came to a head in the works of Cyril and Nestorius, as each school competed for the favor of Constantinople. One cannot properly understand Cyril and Nestorius without grasping the

---

[338] ***Idem*, pp. 596-597, 594-595, 677-680, 675-677.**

[339] ***Addai and Mari, Liturgy of.* Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press. 2005, cu textul acestei Liturghii, în traducere engleză, iar răspunsurile sunt în limba siriană, transcrise cu litere latine: "*Book for people in English*". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.**

[340] **John Witvliet, *The Anaphora of St. James* in ed. F. Bradshaw Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.**

[341] ***Nestorius and Cyril: 5th Century Christological Division and Recent Progress in Reconciliation. II. Setting the Scene.***

[342] ***Ibidem.***

[343] **Kyle Williams, *The Mystery of the Incarnation: Towards a Reconciliation of Cyril and Nestorius*, A Thesis Submitted to the Faculty of Portland Seminary of George Fox…, Op. cit., pp. 10-27: Chapter One - The Polarizing Approaches of Alexandria and Antioch.**

ramifications of the influences which their respective schools had on their work. This chapter will explore a few of the major divergences between the schools and how these approaches converged in the christological controversies of the fifth-century.[344]

Dacă miza se pune acum pe reconcilierea dintre [*ideile lui*, n.n.] Chiril și Nestorie, trebuie să ne punem întrebarea dacă acest proiect de anvergură ar mai fi încă posibil.

Kyle Williams este de părere că Nestorie și Chiril, nefiind capabili să se pună de acord, pentru că erau exponenții a două școli sau curente (Antiohia și Alexandria), ei ar trebui să fie considerați ortodocși, cu atât mai mult, cu cât se urmărește posibilitatea reconcilierii: The conclusion of this thesis is that while Cyril and Nestorius may have not ever been able to agree fully, the two should still be considered orthodox on their own terms. History eventually began to lean towards their reconciliation, found in both the Formula of Reunion and at the next major Council of Chalcedon. The heart of the Formula reads:

> **We confess, then, our lord Jesus Christ, the only begotten Son of God perfect God and perfect man of a rational soul and a body, begotten before all ages from the Father in his godhead, the same in the last days, for us and for our salvation, born of Mary the virgin, according to his humanity, one and the same consubstantial with the Father in godhead and consubstantial with us in humanity, for a union of two natures took place. Therefore we confess one Christ, one Son, one Lord. According to this understanding of the unconfused union, we confess the holy virgin to be the mother of God because God the Word took flesh and became man and from his very conception united to himself the temple he took from her.[1]**
>
> **[1] E. Schwartz, ACO, I, 1, no. 123, 8. English translation in Graham Gould, "Cyril of Alexandria and the Formula of Reunion," The Downside Review 106, no. 365 (October 1988): 235-236.**

4. Rabbula Episcop de Edessa, (c. 350-435/6), din anul 412. În prima fază, Rabbula a promovat doctrina lui Nestorie, ulterior însă pe aceea corectă, formulată la Efes, în anul 431, devenind chiar intolerant față de nestoriemi. Îndemnat de Chiril al Alexandriei, el a tradus în siriacă *Despre credința cea adevărată în Domnul nostru Iisus Hristos către împăratul Teodosie*.[345] Un autor anonim a redactat biografia lui Rabbula, între anii 436-457, în limba siriacă. Lui Rabbula i se atribuie și versiunea siriacă a Bibliei Peshitta, teză contestată însă de istoricii și bibliciștii recenți.[346]

5. Teodoret Episcop de Cyr, Θεοδώρητος ο Κύρου sau Ἀκοίμητος, Acoemetae, Achimitul, *Fărăsomn* (423-c. 460). El a apărat învățătura lui Nestorie, împotriva Sf. Chiril al Alexandriei, a fost condamnat la Sinodul Tâlhăresc, de la Efes, din anul 449, reabilitat la Calcedon, în anul 451, din nou condamnat la al V-lea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 553, după ce, încă în anul 551, Împăratul Justinian l-a condamnat în contextul certei, privind „cele trei capitole", τρία κεφάλαια, bine reprezentată în lucrarea ulterioară *Chronicon Paschale*, Το Πασχάλιο χρονικό purtând și alte titluri alternative: *Cronica pascală*, *Chronicon Alexandrinum*, *Chronicon Constantinopolitanum* sau *Fasti Siculi*, redactată în jurul anului 630, de un autor necunoscut, fie cleric din anturajul Patriarhului Serghios (610-638), fie un laic, din administrația juridică imperială, *magister officiorum*.[347] Teodoret a continuat și lucrarea lui Eusebiu de Cezareea, până la începutul

[344] *Idem*, p. 11.

[345] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 736-737.

[346] Tj. Baarda, *The Gospel Text in the Biography of Rabbula*, în: *Vigiliae Christianae*, Vol. 14, No. 2, Juni 1960, pp. 102-127, hier p. 103.
Karl Pinggéra: *Rabula von Edessa † 435/6*, în: Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart, 2004, pp. 57-70.
Klaus-Peter Todt: *Rabbula*. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 7, Bautz, Herzberg 1994, col. 1156-1159.

[347] *Chronicon Paschale* este o *Cronică a lumii*, începând cu Adam, până în anul 630 (recte 628). Autorul fixează facerea lumii în data de 21 martie 5509 î.Hr.
Vincenco Aiello: *I rapporti fra centro e periferia in epoca costantiniana. L'origine del magister officiorum*. In: Giuliano Crifò, Stefano Giglio (Hrsg.): Atti dell'Accademia romanistica Costantiniana. XIII convegno internazionale. In memoria di André Chastagnol. Edizioni Scientifiche Italiane, Neaple, 2001,
Manfred Clauss: *Der magister officiorum in der Spätantike (4.-6. Jahrhundert)*. Das Amt und sein Einfluß auf die kaiserliche Politik (= Vestigia. Bd. 32). C. H. Beck, München, 1980.

certei nestoriene. Cartea Psalmilor sau *Psaltirea* Sf. Teodoret al Cyrului o recomandăm cititorilor: Teodoret al Cyrului: *A Fericitului Teodoret, Episcopul Kirului, Tîlcuire a celor o sută cincizeci de Psalmi ai Proorocului Împărat David...*, prin osârdia Părintelui nostru Stareț *Iustin Pîrvu...*, la anul 7511, de la facerea lumii, 2003 al mântuirii noastre. Îndreptarea scriiturii și notele: fratele întru Hristos Florin..., Sfânta Mănăstire Sfinții Arhangheli – Petru Vodă, 8 noiembrie 7511-2003, 554 p.

La Teodoret de Cyr se pot constata trei atitudini avute de acesta, față de Nestorie.

***Prima atitudine* este aceea de *condamnare*, recte anatematizare a lui Nestorie, înscriindu-se în rândul „chirilienilor” și cu cât angajamentul acestora față de Chiril era mai puternic, cu atât mai peremptorie devenea condamnarea lui Nestorie, acuzat că distruge credința dreaptă în Întruparea lui Iisus Hristos. Interpretarea polemică de către Sf. Chiril a declarațiilor lui Nestorie, a condus la imaginea fantezist de negativă care i s-a creat lui Nestorie. Actele sinodale din 431 ale lui Chiril și cele din anul 449, ale urmașului său Dioscur, precum și cele de la Calcedon, din anul 451, sesiunea a VIII-a, din data de 26 octombrie 451, unde s-a discutat „dosarul” lui Teodoret de Cyr, dovedesc acest lucru.[348] Teodoret de Cyr „L-a demonizat pe Nestorius în așa fel încât nu se mai simțea obligat să-și ia osteneala pentru a înțelege părerile contrare a lui Cyril. Se simțea, dimpotrivă, că pune la îndoială poziția lui Cyril, care a echivalat cu subminarea tezei privind Întruparea însăși.”[349]**

***A doua atitudine* este aceea prin care Teodoret *refuză* să-l condamne pe Nestorie, încadrându-se în grupa episcopilor antiohieni, sub protia lui Ioan al Antiohiei, această profilare ducând la scindare între episcopii din Siria bizantină, între care unul era dispus la o împăcare cu Nestorie, al doilea nedorind să ajungă la niciun compromis cu gruparea eretică.[350]**

***A treia atitudine – suprimarea* – era determinată de oportunitatea din *ecumene*, de-a nu destabiliza Imperiul, prin conflicte teologice, motiv pentru care Teodoret îi cere lui Teodosie II, suprimarea numelui lui Nestorie, gest similar cu *abolitio nominis*, în contextul damnatio memoriae. În secolul următor, Justinian I a excizat și el numele „doctorilor greci” Diodor de Tars, Teodor de Mopsuestia și Nestorie, din textele liturgice și canonice răsăritene.[351]**

6. *Narsai* sau *Narses*, ܢܪܣܝ [Narsai, siriaca clasică], (d. 410-503), numit de ai săi „harpa Duhului Sfânt”, iar de Simeon din Beth Arsham, „leprosul”[352] Părinții lui au murit, probabil în persecuția împotriva creștinilor declanșată de Șahinșahul Bahrām V (420/1-438/9), iar el a fost preluat de unchiul acestuia Emmanuel, starețul Mănăstirii Kefar Mari, din Beth Zabdai, care s-a ocupat de educația lui. A activat ca dascăl în școala mănăstirii, iar mai târziu a studiat la Edessa, școală care reprezenta direcția antiohiană, a lui Teodor de Mopsuestia, în ciuda episcopului local, de atunci, Rabbalu (412-435/6), care era marcat de spiritul alexandrin. Sub Ibas de Edessa (437-457), din anul 451, nestorianul Narsai devenise conducătorul școlii din Edessa, pentru aproximativ 20 de ani. Sub episcopul Qura al Edessei (471-498), schimbându-se acolo orientarea teologică, Narsai a fugit la Nisibis, în Persia, unde Mitropolitul Barsauma l-a numit conducătorul nou-reînființatei școli de acolo, pregătind viitorii preoți la scris, citit, muzică bisericească, retorică, filosofie, exegeză, psaltire etc. *Școala nestoriană din Edessa* a și fost închisă de Împăratul Zenon (474-491), în anul 489. Din cauza conflictelor cu Barsauma, Narsai s-a retras de la această școală, timp de șase ani, când a stat în mănăstirea lui de metanie Kefar Mari, după care a revenit la Nisibis. A fost cel mai important teolog-poet al Bisericii Asiriene, care a scris 360 de omilii în versuri, dintre care s-au păstrat 80, la care se mai adaugă omilii versificate adresate Șahinșahului Kawad I (488-531). În concluzie, opera lui Narsai se extinde în trei domenii: exegeză, omiletică și liturgică.[353]

---

[348] Nikolai N. Seleznyov, *Nestorius of Constantinople condemnation, suppression, veneration, with special reference to the role of his name in East-Syriac Christianity*, p. 167.
[349] Ibidem.
[350] Ibidem, p. 168.
[351] Ibidem, p. 169.
[352] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 588-589. Siméon de Beth Arsham (sec. V-VI) aparținea unei minorități a Bisericii Asiriene care respingea Nestorianismul.
[353] Alphonse Mingana: *Narsai doctoris Syri Homiliae et carmina*. 2 Bde. Typis Fratrum Praedicatorum, Mausilii [Mosul], 1905.

7. ***Babai cel Mare*** **sau Babhai din Izla, (c. 551-c. 628), nestorian și dușman al Bisericii duofizite, stareț al Mănăstirii Izla și exarh al mănăstirilor din nordul Persiei. A studiat la Nisibis, sub direcția lui Abraham cel Mare de Beth Rabban, din Kashkar (492-586), după care îmbrățișează viața monahală. Între anii 484-553, călugării și călugărițele din Biserica Asiriană (Nestoriană), erau obligați să se căsătorească, fapt care a dus nu numai la înrăutățirea vieții spirituale, ci a determinat opozanții clerici, pe cei din cinul monahal și mii de credincioși să treacă de partea monofiziților sirieni. Au fost cele mai mari pierderi în masă, pe care le-a suferit Biserica Asiriană de Răsărit, în urma cestei decizii sinodale nesăbuite, din anii 484-486, precum și de la sinodul următor, al V-lea, din anul 497, prezidat de Catolicosul-Patriarh Babai I (497-502), căsătorit din anul 497. La al VI-lea Sinod, din anul 544, Mar Aba I cel Mare (540-552) s-a străduit să anuleze deciziile ultimelor două sinoade (al IV-lea și al V-lea), dar n-a reușit decât ca Patriarhul să fie celibatar sau monah, iar episcopii, până în secolul al XII-lea, puteau să aleagă între starea de monah (sau celibatar) și aceea de om căsătorit.[354] Aceste decizii sinodale anti monahale au fost abrogate în anul 554, la Sinodul al VII-lea, prezidat de Catolicosul-Patriarh Iosif I (552-566, †576), iar în anul 571 Starețul Abraham cel Mare a reactivat și refăcut Mănăstirea Izla; devenind stareț al acestui așezământ (571-586) va impune reguli severe de viață. Al treilea stareț, după Abraham și Dadisho (588-604) a fost Babai cel Mare (604-628).[355] Babai cel Mare a scris un comentariu „Despre unire", în care prezintă hristologia lui nestoriană, privind unirea celor două firi în Iisus Hristos: divină și umană.**

8. ***Sahdona*** **sau Sahadunas, în traducere martir, [c. 600-† c. 649?], Episcop nestorian de Mahoze (Mahuza), d'Arewan, în Bet Garmai [c. 635/640], apoi Episcop ortodox de Edessa, ulterior sihastru.[356] A studiat la Nisibis, apoi a intrat în monahism, la Mănăstirea Beth Abe, iar prin anii 635/640 a fost numit Episcop de Mahuza, sufragan al Mitropoliei Beth Garmai. Având convingeri calcedoniene, a fost alungat din Biserica Asiriană de Est și s-a refugiat la Edessa, unde ajunge chiar episcopul bizantino-ortodox al locului, sufragan al Patriarhului Antiohiei, numit de Împăratul Heraclie (610-641), însă nu rămâne mult timp în această funcție, retrăgându-se în sihăstrie, în munți. Pe timpul când a stat la Edessa, se pare că a redactat lucrarea cu un conținut ascetic** ***Calea desăvârșirii faptelor*****, „Book of Perfection", împărțită în două părți, foarte mult apreciată în literatura acestui domeniu.[357]**

R. H. Connolly: *The Liturgical Homilies of Narsai*. Translated into English with an Introduction (Texts and Studies 8,1), Cambridge, 1909.
Paul Krüger: *Ein Missionsdokument aus frühchristlicher Zeit*. Deutung und Übersetzung des Sermo de memoria Petri e Pauli des Narsai. In: *Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft* 42 (1958), pp. 271-291.
Sebastian P. Brock: „A Guide to Narsai's Homilies", în: *Hugoye. Journal of Syriac Studies*. Bd. 12 (2009), Nr. 1, pp. 21-40 (online).
William Macomber: *The Manuscripts of the Metrical Homilies of Narsai*. In: *Orientalia Christiana Periodica*. Bd. 39 (1973), Nr. 2, pp. 275-306.
Dietmar W. Winkler: „Narsai von Nisibis", în: Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter* (= Urban Taschenbücher. Bd. 587). Kohlhammer, Stuttgart 2004, pp. 111-123.

354 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., pp. 84-85.

355 Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 103.
Wigram, W. A. (2004). An introduction to the history of the Assyrian Church, or, The Church of the Sassanid Persian Empire, 100-640 A.D. Gorgias Press. ISBN 1-59333-103-7.
Chabot, Jean-Baptiste. "Syriac Language and Literature." The Catholic Encyclopedia. Vol. 14. New York: Robert Appleton Company, 1912. 2 Aug. 2014.
Kitchen, Robert A., "Babai the Great", The Orthodox Christian World, (Augustine Casiday, ed.), Chap. 21, Routledge, 2012.
Bundy, David and Norris, Frederick w. Norris. „Babai the Great", art. În Encyclopedia of Early Christianity, Volume 1, (Everett Ferguson, Michael P. McHugh, Frederick W. Norris, ed.), Taylor & Francis, 1998.

356 Wallis Budge, E. A., *The Book of Governors*: The Historia Monastica of Thomas, Bishop of Marga, AD 840 (London, 1893), II, pp. 110-112.
Mai vezi și: Wallis Budge, E. A., *The Monks of Kublai Khan*, London, 1928.

357 Brock, Sebastian P. (1968). „A Further Fragment of the Sinai Sahdona Manuscript", în *Le Muséon*. 81: 139-154.
Brock, Sebastian P. (2009). „New Fragments of Sahdona's Book of Perfection at St Catherine's Monastery, Mount Sinai", art. în: *Orientalia Christiana Periodica* 75 (1): 175-178.
Bedjan, Paul, *The Works of Sahdona (Martyrius)*, Gorgias Press, 2010.

d. *Dogmatică* sau decizii sinoadele asiriene, promovatoare ale nestorianismului, 486

Θεοτόκος, *Theotókos* / *Dei genetrix*; Μήτηρ Θεοῦ / abreviat: Μρ Θυ / Născătoare de Dumnezeu, Maica Domnului / Mater Dei;[358]
Χριστοτόκος, *Hristototókos*;
Ἀνθρωποτόκος, *Antropotókos*;
Θεάνθρωποτόκος, *Teantropotókos*;
Theotókos, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ, (Yoldath Aloho), *aramaica* (siriacă) *clasică*, apare în Liturghia Asiriană a lui Mar Addai și Mar Mari, încă prin secolul al III-lea,[359] iar în secolul al IV-lea, în Liturghia Sfântului Apostol Iacob.[360]
În slavonă, termenul Theotókos se numește Богородица.

Termenul *Theotokos* îl găsim pentru prima oară la Alexandru Arhiepiscopul Alexandriei (313-328), către anul 322. „Unser Herr Jesus Christus ... [hat] in Wahrheit und nicht nur dem Scheine nach einen Leib angenommen aus Maria der Gottesgebärerin."/„Domnul nostru Iisus Hristos... [a luat] cu adevărat și nu în aparență doar, un trup de la Maria Născătoarea de Dumnezeu."[361] Este vorba de un text, de la Teodoret de Cyr (393-458), ultimul reprezentant al *școlii antiohiene*, care în *Istoria Bisericească*, reproduce o scrisoare a Episcopului Alexandru al Alexandriei, cu textul despre Theotokos, menționat anterior.[362]

1. Efes, 22 iunie-31 iulie 431

Cele 12 anatematisme ale Sf. Chiril al Alexandriei (412-444). Luat din:

Οι 12 αναθεματισμοί του Αγίου Κυρίλλου Αλεξανδρείας

ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, pp. 93-96, versiunea latină, prima fiind aceea grecească.

Anathematismi Cyrilli Alex., adiecti epistolae Synodi Alexandrinae Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ad Nestorium (= Ep. III Cyrilli ad N.).
Ep. Composita initio Nov. 430, et 30 Nov. Nestorio tradita
De unione naturam in Christo
Concile d'Ephese (3eme oecuménique, contre les Nestoriens, 431)

---

[358] Ph. Schaff, H Wace, *Nicene and Ante-Nicene Fathers*, Ser. II, Vol. XIV: *The Third Ecumenical Council*: The Council of Ephesus.: Excursus on the Word Θεοτόκος. Early Church Fathers Index Previous Next

[359] *Addai and Mari, Liturgy of.* Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church.* Oxford University Press. 2005, cu textul acestei Liturghii, în traducere engleză, iar răspunsurile sunt în limba siriacă, transcrise cu litere latine: „*Book for people in English*". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.

[360] John Witvliet, „The Anaphora of St. James", în ed. F. Bradshaw, *Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers*, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.

[361] Cf. *Bibliothek der Kirchenväter* 51, p. 23.

[362] Pentru *Theotokos*, indicăm recentul dicționar: Remus Rus / Preot Adrian Cazacu, Θεοτόκος, *Enciclopedie teologică*, Tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Crimca, Suceava, 2003, 710 p., passim.

252 113 1. Si quis non confitetur, Deum esse secundum veritatem Emmanuel, et propter hoc Dei genetricem sanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem carnem factum qui est ex Deo Verbum), A.S. [*Anathema sit* ! n.n.], Ἀνάθεμα ἔστω!

253 114 2. Si quis non confitetur carni secundum subsistentiam adunatum ex Deo Patre Verbum, unum esse etiam Christum cum sua carne, eundem ipsum videlicet Deum simul et hominem, an. s. [*Anathema sit* ! n.n.], Ἀνάθημα είναι! sau Αφοριστείτε!

254 115 3. Si quis in uno Christo dividit subsistentias post adunitionem, soli iungens eas contiguitati quae est secundum dignitatem vel auctoritatem aut potentiam, et non magis concursu qui est secundum adunitionem naturalem, an. s.

255 116 4. Si quis personis duabus vel etiam subsistentiis quae sunt in evangelicis vel apostolicis scripturis, impertit voces aut in Christo a Sanctis dictas aut ab Ipso de se et quasdam velut homini praeter ex Deo Verbum specialiter intellecto applicat, quasdam vero velut Deo condecentes soli ex Deo Patre Verbo, an. s.

256 117 5. Si quis audet dicere deiferum hominem Christum et non magis Deum esse secundum veritatem sicut Filium unum et natura secundum quod factus est caro Verbum et communicavit similiter nobis in sanguine et carne, an. s.

257 118 6. Si quis dicit Deum aut Dominum esse Christi ex Deo Patre Verbum et non magis eundem confitetur simul Deum et hominem, utpote facto carne Verbo secundum Scripturas, an. s.

258 119 7. Si quis ait ut hominem operationem suscepisse ex Deo Verbo Jesum et Unigeniti gloriam appositam esse tamquam alteri praeter eum exsistenti, an. s.

259 120 8. Si quis audet dicere adsumptum hominem coadorari oportere Deo Verbo et conglorificari et coappellari Deum ut alter alteri ("co-" enim semper adjectum hoc intelligi cogit) et non magis una adoratione honorificat Emmanuel et unam ei glorificationem refert secundum quod factum est caro Varbum, an.s.

260 121 9. Si quis ait unum Dominum Iesum Christum glorificatum a Spiritu quasi aliena virtute, quae per eum est, utens, et ab ipso accepisse operari posse contra spiritus immundos et adimplere in homines deitatis miracula et non magis proprium eius esse Spiritum dicit, per quem et operatus est deitatis signa, an. s.

261 122 10. Pontificem et Apostolum confessionis nostrae (Heb 3.1) factum Christum divina dicit Scriptura; obtulit etiam semet ipsum in odorem suavitatis Deo (Eph 5.2) et Patri. si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum fieri dicit non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro et secundum nos homo, sed ut si alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere, aut si quis dicit et pro se obtulisse semet ipsum sacrificium, et non magis pro nobis tantum (nec enim indiguit sacrificio qui nescit peccatum), an. s.

262 123 11. Si quis non confitetur Domini carnem vivificatoriam esse et propriam ipsius ex deo Patre Verbi, sed velut alterius praeter ipsum, copulati quidem ei secundum dignitatem aut quasi solummodo divinam inhabitationem habentem et non magis vivificatoriam sicut diximus, quia facta est propria Verbi omnia vivificare valentis, an.s.

263 124 12. Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne et crucifixum carne et mortem gustasse carne, factum etiam primogenitum ex mortuis secundum quod vita est et vivificans ut Deus, an. s.

(DS 264) Super alia neque obaudire volente honorabili Nestorio nostram vocationem neque quidem a nobis destinatos sanctissimos et rev'mos episcopos suscipiente, necessario accessimus ad discussionem impie ab eo dictorum et conprehendentes eum et ex epistolis eius et ex scriptis, quae lecta sunt, et de nuper ab eo dictis in hac metropoli et per testium depositionem impie sapientem et praedicantem, necessario coacti sumus tam ex canonibus quam ex epistola sanctissimi patris nostri et comministri Caelestini episcopi Romanorum Ecclesiae, lacrimantes saepius, ad hanc maestam contra eum venire sententiam:
Qui blasphematus igitur ab eo est Dominus Iesus Christus, definiit per praesentem sanctissimam Synodum: alienum esse eundem Nestorium ab episcopali dignitate et omni conventu sacerdotali.

2. Efes, 22 iunie-31 iulie 431

Cele 12 anatematisme siriene

Luat din: Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius gesammelt, untersucht und herausgegeben von Dr. Friedrich Loofs Professor der Theologie in Halle, mit Beiträgen von Stanley A. Cook, M.A. Fellow and Caius College, Cambridge und Dr. Georg Kampffmeyer Privatdozent der semitischen Sprachen in Halle, Halle, a.S., Max Niemeyer, 1905, pp. 220-223 [*Text reluat după J. S. Assemani, vezi mai jos*! Luat din: Nestoriana: die Fragmente des Nestorius (archive.org)]

b) Aus Werken zweifelhafter Echtheit.
VII.
Die 12 syrisehen Anathematismen.
Cele 12 Anatematisme siriene

Fragment 204 aus cod. Vatic. syr. 179, gedruckt und mit lateinischer Übersetzung versehen von J. S. Assemani, *Bibliotheca orientalis* III, 2 pp. CIC-CCII. Ich gebe Assemanis Übersetzung.

– 220 –

1. Quicumque non décit sanctam trinitatem. consubstantialem esse, unumque deum aeternum, icorporeum, incircumscriptum, impassibilem atque. immutabilem, omnium rerum causam et conditorem, qui in tribus personis, patre, filio et spiritu sancto agnoscitur, atque in illis tribus personis subsistentibus et in unitate earum. esse rationem aeternitatis, essentiae et perfectionis naturae ejus: veri-tatem. negat.
2. Quicumque dicit deum. verbum in sua natura aliquando mutatum fuisse ex quavis causa, aut quovis modo, neque affirmabit illum semper patri suo conjunctum, cum ipso plena sint omnia, neque omnino aliquid sit ex rebus existentibus, quod. sine ipsius virtute possit. vivere ac subsistere: veritatem negat.
3. Quicumque non dicit filium patri et spiritui sancto esse aequalem: veritatem negat.

meines Exzerpts. ἑνώσεως darf nicht hinzugefügt werden, obwohl αὐτῆς sich auf die ἕνωσις κατὰ τὴν ἐνέργειαν zurückbezieht.
1 e folgt in der Doctrina auf d unter dem Lemma τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν | 5 ὃ ἀντενδεικνύν τι conjeci; ἀντενδείκνυται Mai.

— 221 —

4. Quicumque dicit eum, qui aequalis est patri, factum fuisse inaequalem, hoc est hominem, atque ita passum fuisse, neque potius affirmabit, assumpsisse hominem, et huic patienti unitum et conjunctum fuisse, cum ipse impassibilis permaneret: veritatem negat.
5. Quicumque dixerit de spiritu sancto, eum esse ministrum aut subditum aut secundum, uno verbo, illum esse patri filioque inaequalem: veritatem negat.
6. Quicumque dixerit tres quidem esse personas, notionem verso sanctae trinitatis patris et filii et spiritus sancti obliterat ac tollit, triaque nomina adhibens unicam personam constituit neque personarum discretionem vult intelligere, ea quae Sabellii sunt referens: veritatem negat.

7. Quicumque naturam simplicem atque incircumscriptam et indivisibilem ac impartibilem unius divinitatis patris et filii et spiritus sancti dividere audebit aut dicere tres esse essentias abinvicem diversas, ea quae Arii sunt referens: veritatem negat.
8. Quicumque non confitebitur eum, qui semper et omni tempore est neque coepit neque esse desinit, assumpsisse hominem ad sui manifestationem, sed dixerit, ipsum factum esse hominem, ea videlicet, quae Apollinarii sunt, sapiens, atque natum, circumcisum et passum fuisse et resurrexisse et meruisse sessionem a dextris dei atque assumpsisse, quod ipse prius assumpto templo sancto dederat, et per illud etiam nobis, pro quibus et quorum pro salute assumptum fuerat: veritatem negat.
9. Quicumque dixerit eum, qui semel assumptus est ad manifestationem verbi dei sub ipsam angeli vocem atque sub initium plasmationis ejus per spiritum sanctum in utero virginis, spoliatum aliquando fuisse inhabitatione divinitatis vel ab initio suae formationis vel post initium, ita ut censeatur bis assumptus fuisse, aut si quis dixerit alium esse filium, aut dominum, qui assumptus fuit, ab

-- 222 —

eo, qui illum assumpsit, ita ut duo intelligantur, aut si hoc non dixerit, dixerit autem partem esse filii eum, qui assumptus est, aut alterutrum ex istis, neque vero dixerit eum esse templum dei et imaginem ejus indivisibilem, et eum, qui assumptus est, communicare cum eo, qui illum assumpsit, in honore et appellatione propter perpetuam in ipso manifestationem, salvis expresse naturis citra corruptionem una cum proprietatibus uniuscujusque earum: veritatem negat.
10. Quicumque dixerit Christum dominum nostrum simplicem esse hominem, ex quo angelus locutus est, factum mutatumque, etiamsi in ictu oculi aut puncto temporis aut alia quavis ratione, aut dixerit hominem fuisse tantummodo, in quo vehementer deo beneplacitum fuerit, atque ex aliquo dumtaxat fuisse principium essentiae ipsius atque inani nomine et experte significationis filiationis naturalis et dominationis apud deum fuisse honoratum, referens videlicet, quae sunt Pauli Samosateni et Photini Galatae, neque potius confessus fuerit eum esse deum et hominem, manente unoquoque in sua persona cum inseparabili unione: veritatem. negat.
11. Quicumque dixerit animatam carnem anima rationali, quam verbum filius unigenitus patris ab initio formationis ejus assumpsit, ut ın ipsa continenter manifestaretur, minorem esse potestate suo assumente, neque confessus fuerit esse parem eandemque potestatem exercere in charismatibus, quae fiunt erga homines et universam creaturam: veritatem. negat.
12. Quicumque non confessus fuerit hominem assumptum, templum, inquam, dei verbi, quem apostolus *mediatorem dei et hominum appellat*, filium esse et dominum et regem atque, ut semel dicam, omnia continentem, angelos

30 1 Tim 2, 5.

— 228 —

videlicet et homines et archangelos et quos simul complectitur nomen virtutum invisibilium, seu potius visibilia et invisibilia, propter divinam conjunctionem aut consortium: veritatem. negat.[363]

*****

În plus, din cele nouă canoane, date de Părinții Sinodului al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431, primele șapte se referă la nestorianism și consecințele canonice ale acestuia, precum și la alte erezii, cum ar fi pelagianismul (canoanele 1 și 4) insistând asupra respectării formulelor dogmatice și a deciziilor canonice date și de cele două sinoade ecumenice anterioare, din anul 325 și

[363] **Comentariul la aceste *Contra-anatematisme ale lui Nestorie*, poate fi urmărit la: E. Schwartz, I. *Die sogenannten Gegenanathematismen des Nestorius*.**
II. *Zur Sschriftstellerei Theodorets* von E. Schwartz, Vorgetragen am 4 März, 1922, München, 1922, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission des G. Franzschen Verlag (J.Roth), pp. 3-29. [Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-philologische und historische Klasse, Jargang 1922, 1. Abhandlung].

381. Canonul opt decide autocefalia Bisericii din Cipru, iar al nouălea privește interzicerea ierarhilor de-a face paretisis, ἡ παραίτησις, decât numai în caz de forță majoră.[364]

****

După Sinodul de la Alexandria, din 30 noiembrie 430, într-o zi de duminică, în mod solemn și public, în biserică, episcopii Teopempt și Daniil, trimișii Sf. Chiril al Alexandriei (412-444), i-au înmânat Patriarhului Nestorie al Constantinopolului (428-431), întreg dosarul – *de fapt dosarele* – privind reacțiile împotriva ereziei sale sau a „ereziei Nestoriene". *Primul dosar* venea de la Alexandria și cuprindea *Epistola Sinodală* extinsă, de la Alexandria, din data de 30 noiembrie 430, alături de vestitele „12 Capitole" sau *12 Anatematisme,* care erau, de fapt, deciziile sinodale de acolo. *Al doilea dosar* venea de la Roma, *via* Alexandria și cuprindea deciziile sinodului din Cetatea Eternă, din data de 11 august, 430. În acest context, Papa Celestin I (422-432) i-a cerut călugărului Casian, originar din Scythia Minor, să studieze în profunzime învățăturile lui Nestorie. Rezultatul acestor studii a fost lucrarea dogmatică polemică *De incarnatione*, adică privitoare la întrupare.[365] Lucrările lui Nestorie fiind distruse, nu se poate dovedi că Nestorie a făcut din Hristos două persoane.[366] De fapt, Nestorie nici n-a susținut o astfel de inepție, inventată de Sf. Chiril. Christoph Baumer (p. 18 și 283, nota 36) susține că Sf. Chiril al Alexandriei, în scrisoarea lui, către Papa Celestin I (422-432) ar fi falsificat în mod conștient declarațiile și doctrina lui Nestorie.[367]

În spatele disputelor teologice se ascundeau niște polițe mai vechi, dintre Alexandria și Constantinopol și mai noi, dintre Papa Celestin și Patriarhul Nestorie.

1. Era resentimentul creat în urma degradării scaunului Alexandriei, care în cadrul *Triarhiei*, era pe locul al doilea. Prin canonul 3 însă, al celui de al doilea Sinod Ecumenic, din anul 381 – *în Tetrarhie* – Alexandria ajunsese pe locul al treilea, după Constantinopol, Noua Romă, care era capitala imperială. Timp de secole, nu s-au putut împăca alexandrinii cu această situație, numai că rezistența antibizantină a slăbit, mai ales după cucerirea Alexandriei de către arabii musulmani, în anul 641/2. Pe de altă parte, respingerea termenului Theotokos, Θεοτόκος, de către Nestorie, alexandrinii o considerau o provocare.[368]

2. Papa Celestin I era furios pe Nestorie, pentru că după ce i-a condamnat pe pelagieni, acesta din urmă, în loc să i se alăture Papei, le-a spus că „adepții lui Caelestius sunt bineveniți în Constantinopol". Așa se explică și includerea în deciziile Sinodului al III-lea Ecumenic a condamnării lui Caelestius, alături de Nestorie. Din cele nouă canoane date de Sinodul de la Efes, din anul 431, canoanele 1 și 4 condamnă și *Pelagianismul* și pe Caelestius (sec. IV-V), ucenicul lui Pelagius (354-434), nu numai pe Nestorie. (Denzinger, Op. cit., 267-268, Actio VII). Nestorianismul și alte erezii sunt condamnate de canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.[369] Avem cele 12 Anatematisme, ale Sf. Chiril al Alexandriei sau epistola a III, către Nestorie: Anathematismi Cyrilli Alex..., adiecti Epistulae Synodi Alexandrinae Τοῦ σωτῆρως ἡμῶν ad Nestorium (= Ep. III Cyrilli ad N.). Ep. composita initio Nov. 430, et 30 Nov. Nestorio tradita. *De unione naturarum in Christo*. [Denzinger, *Enchiridion*, Actio I, e. 252-263].

Lupta se dădea între scaunele patriarhale ale *Tetrarhiei*: două contra lui Nestorie (Roma și Alexandria) și două de partea lui Nestorie (Antiohia și Constantinopol), iar Teodosie II era de partea lui Celestin I și al lui Chiril. În cazul acesta, un sinod ecumenic devenea inevitabil, mai ales că în furia lui, Chiril nu s-a dat înapoi nici de la vicleșuguri, și a strâns citate din predicile și scrierile lui Nestorie, pe care le-a răstălmăcit și *încovrigat*, pentru a le conferi un conținut eretic, după care le-a trimis Papei Celestin I. Patriarhul Ioan I al Antiohiei (427-443), susținătorul lui Nestorie, vedea în învățătura acestuia o nepotrivire cu tradiția, fără însă a o considera o erezie: „Acesta, [*Ioan I*, n.n.] de și se ținea de școala antiohiană, vedea în învățătura lui Nestorie o socotință extremă, care nu se împăca nici de

---

[364] Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, pp. 72-78.

[365] E. Schwartz, I. *Die sogenannten Gegenanathematismen des Nestorius*.
II. *Zur Sschriftstellerei Theodorets* von E. Schwartz, Vorgetragen am 4 März, 1922, München, 1922, p. 3. Compară cu: *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, pp. 250-251;

[366] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască…*, București, vol. I, 1-1054, 1900, p. 493 și u.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum*..., p. 53.

[367] *Nestorius and his place in the History of Christian doctrine* by Friedrich Loofs, Cambridge at the University Press, 1914, p. 42 u.

[368] Christoph Baumer, *Frühes Christentum*..., p. 52.

[369] Idem, Denzinger, *Enchiridion*. Compară cu Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, pp. 72-75.

cum cu Tradiția, dar nu chiar o erezie. Celestin din contra împărtăși vederile lui Cyril și adunând un sinod la Roma în anul 430, declară învățătura lui Nestorie de eretică și depunîndu-l pe Nestorie îl excomunică, dacă până în 10 zile, după primirea acestei hotărâri nu va renunța la învățătura sa."[370]

„Der Formulierung von Nestorius entgegnete Kyrill <Wer die hypostatische Verbindung verwirft, verfällt dem Irrtum von zwei Söhnen>. Termenul de „ipostas", Chiril îl echivala cu acela de „persoană"[371]. Pentru a-i tăia lui Chiril posibilitatea de-al acuza de „erezie", Ioan al Antiohiei l-a sfătuit pe Nestorie să accepte formal termenul de Theotokos, Θεοτόκος, mai ales că atât în Egipt, cât și în Efes și în Constantinopol, cultul Maicii Domnului era foarte răspândit. În Egipt, cinstirea Maicii Domnului era o continuare a venerării zeiței locale Isis, în Efes, al zeiței Artemis, iar în zona Bizanțului, al celor greco-romane.[372] Atacarea publică a cultului Maicii Domnului și despuierea Lui Iisus Hristos de natura sa Divină, de către Anastasios, sincelul (capelanul) lui Nestorie, a stârnit în capitală un nor de furie, neliniște și proteste. Pe de altă parte, intenția lui Nestorie, de-a împiedica o divinizare, o îndumnezeire a Maicii Domnului, nu era deloc nefondată. Această tendință exista deja, dacă ne gândim doar la un trib nomad, din deșertul Siriei, care o adora pe Maica Domnului, ca pe o zeiță. Astfel de *forme degenerate de cinstire a Maicii Domnului*, avem, din păcate, și în zilele noastre, atât în Biserica Catolică, cât și în aceea Ortodoxă, precum și la vechii orientali.[373] În același context este de menționat și forma eretică de *triadă dumnezeiască* (treime) sau *Sfânta Familie Dumnezeiască*, adică Dumnezeu Tatăl, Maica Domnului și Iisus, formă de cult răspândită în spațiul mediteranean, ai cărei germeni, pot fi identificați în *Sfânta Familie iosefină*!, cinstire reactivată în calendarul catolic, în anul 1893, respectiv 1921, cu prăznuire în prima duminică din *octava* Crăciunului.[374] Deci temerile și acțiunile de precauție pastorală, la Nestorie, privitoare la efectul – *à la longue* – al termenilor teologici mariani, nu erau deloc nejustificate, iar intențiile lui nu erau dominate de erezie, ci de evitarea unui dezastru și mai mare în Biserică. Aceste forme de *triade creștine*, sunt o continuare a celor păgâne, în sensul de antropomorfizare a termenilor teologici trinitari creștini, greu de înțeles, pentru poporul de rând. Digresiunea conceptului intelectual al unei Treimi, la nivelul folcloric de *treime familială* – Dumnezeu Tatăl, *tată*, Maria *mamă*, și Iisus, *fiu* – sau Iosif, Maria și Iisus (ca *familie iosefină*), înlocuia sau continua vechile triade păgâne, atât în spațiul mediteranean, cât și în celelalte regiuni ale lumii creștine. Să ne gândim la *Trimurti* (sanscrită) sau *Marea Trinitate hindusă* „Brahma-Vishnu-Maheshwara (Shiva)"; la *Trinitatea egipteană* Isis, Osiris, Horus; *la aceea din Babilonia* Ishtar, Sin, Shmash;[375] iar *montaniștii* erau o mișcare de *profeție ecstatică*,[376] care acceptau diferite servicii sacerdotale și pentru femei. Și zoroastrienii, din Imperiul Persan – *mazdeenii* – aveau *treimea* lor, ei credeau într-un *Dumnezeu-Creator*, numit Ahura Mazda / Ohrmazd, de unde și numele de Mazdaism, însoțit de *binefăcătorul nemuritor* Ameșa Spenta, precum și de *adversarul său* Angra Mainyu (Ahriman), cel care stăpânește peste *Daeva*, adică peste niște *zei nedesăvârșiți*, de sorginte politeistă, menționați de *Avesta*, Abestāg (pers. *pahlavi*), care nu pot deosebi adevărul de minciună.[377]

---

[370] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéascâ…*, București, vol. I, 1-1054, 1900, p. 493.

[371] Christoph Baumer, *Frühes Christentum...*, p. 53.

[372] Ibidem, p. 51.

[373] Ibidem, p. 51, nota 65, p. 287, apud Noja Sergio (hg.); *L'Arabie avant l'Islam*, 1994, p. 201.

[374] Christoph Baumer, *Frühes Christentum...*, p. 51.

[375] Ibidem, p. 287, nota 67; apud Bauschke Martin, *Jesus in Koran*, 2001, p. 76 ș.u. și 196 ș.u.; Vorgrimmler Herbert: *Neues Theologisches Wörterbuch*, 2000, p. 429.

[376] Privitor la profețiile ecstatice, de la ἐκστατικός, vezi textele biblice: Zaharia 12, 10; Lc. 22, 44b; FA 10, 10; 11, 5; 12, 17; Numeri 24, 4, 16; 1 Samuel 17, 49ß50; Apocalipsa 8, 3ß5; In. 1, 1-5; 11, 33, 39-44; 13, 23; Facere 1, 1-5; 2, 2-3; Mt. 416; 2 Petru 1, 19.

[377] Vezi și *Canonul Avesta*, adică „Biblia - *Scriptura* - religiei zoroastriene", adică un corp de scrieri diferite ca limbă, stil, epocă, loc. origine, definitivate în secolul al V-lea d.Hr. Sursele manuscrise păstrate, datează doar din secolul al XIII-lea, cele mai vechi s-au pierdut, ori au fost distruse de musulmanii perși, după anul 651. *Literatură*:

Erika Bleibtreu: „Achaimenidische Kunst", în: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran*: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, pp. 186-219, hier: pp. 196-200 (Katalognummer 112: Daiva-Inschrift des Xerxes).

Antonio Panaino: *Religionen im antiken Iran*. în: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran*: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, hier: p. 25 ș.u.

William W. Malandra: *An Introduction to Ancient Iranian Religion*. Readings from the Avesta and the achaemenid inscriptions. Minneapolis 1983, pp. 13-14;

Clarisse Herrenschmidt, Jean Kellens: „Daiva". în: Ehsan Yarshater (Hrsg.): *Encyclopædia Iranica*. 11. November 2011 (englisch, iranicaonline.org [abgerufen am 5. Dezember 2023] mit Literaturangaben).

***

3. Δυοφυσιτισμός: ἐν δύο φύσεσιν sau ἐκ δύο φύσεων![378] Calcedon, 8-25 octombrie 451

300-303: Actio V, 22. Oct. 451: *Symbolum Chalcedonense*
Ὅρος, Definitio:

Unum eudemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum sive divisum, sedunum et eundem Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum: sicut ante Prophetae de eo et ipse nos Iesus Christus erudivit, et Patrum nobis symbolum tradidit [*125 150].[379]

Marele merit al Sinodului Ecumenic de la Calcedon, din anul 451 este că a definit duofizitismul, δυοφυσιτισμός, Iisus Hristos, desăvârșit în Dumnezeire și desăvârșit în umanitate, Dumnezeu adevărat și om adevărat, deoființă cu Tatăl, după Dumnezeire și deoființă cu noi, după umanitate, în două firi: neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit, adică deosebirea firilor sau naturii, nefiind distruse prin unire, întâlnindu-se împreună, într-o singură persoană, ὑπόστασις.[380]

Duofizitismul a fost pe larg explicat de Papa Leon I cel Mare (440-461), în „Epistola dogmatică”, *Tomus ad Flavianum* sau Tomus Leonis, Epistola ad Flavianum, Roma, 13 iunie 449. Controversată este însă opinia privitoare la partea de contribuție a Papei, la redactarea acestui document de seamă, și cât de mare a fost aceea a lui Prosper Tiro din Aquitania (c. 390-d. 455)? care din anul 440 era angajat ca și notar, secretar și consilier pe probleme dogmatice al lui Leon I cel Mare.[381] *Epistola dogmatică* cuprinde 205 versete sau articole si textul ei, cititorul îl găsește la sfârșitul acestei lucrări.

---

[378] Luat din: https://en.wikisource.org/wiki/Nicene_and_Post-Nicene_Fathers:_Series_II/Volume_XIV/The_Fourth_ Ecumenical_Council/The_Definition_of_Faith

In consequence of this, most scholars of recent times, *e.g.*, Tillemont, Walch (*Bibloth. symbol veter*., p. 106), Hahn (l. c.), Gieseler (l. c.), Neander (Abthl. II., 2 of Bd. IV., S. 988), have declared ἐν δύο φύσεσιν to be the original and correct reading. Neander adds: “The whole process of the transactions of the Council shows this (that ἐν δύο is the correct reading). Evidently the earlier creed, which was more favourable to the Egyptian doctrine, contained the ἐκ δύο φύσεων and the favour shown to the other party came out chiefly in the change of the ἐκ into ἐν. The expression ἐκ δύο φύσεων besides, does not fit the place, the verb γνωριζόμενον points rather to the original ἐν. The ἐν δύο φύσεσιν or ἐκ δύο φύσεων was the turning-point of the whole controversy between Monophysitism and Dyophysitism.” Cf., on the other side, Baur, *Trinitätslehre*, Bd. I., S. 820, and Dorner (*Lehre v. der Person Christi*, Thl. II., S. 129), where it is maintained that ἐκ is the correct and original reading, but that it was from the beginning purposely altered by the Westerns into *in*; moreover, that ἐκ fits better than ἐν with γνωριζόμενον, and therefore that it had been allowed as a concession to the Monophysites. The meaning, moreover, they say, of ἐκ and ἐν is essentially the same, and the one and the other alike excluded Monophysitism.	În consecință, majoritatea savanților din timpurile recente, de exemplu, Tillemont, Walch (*Bibloth. simbol veter*., p. 106), Hahn (l. c.), Gieseler (l. c.), Neander (Abthl. ii., 2 din Bd. iv. ., S. 988), au declarat ἐν δύο φύσεσιν (*în două* naturi) a fi lectura originală și corectă. Neander adaugă: „Întregul proces al tranzacțiilor Sinodului arată acest lucru (că ἐν δύο este lectura corectă). Evident, crezul anterior, care era mai favorabil doctrinei egiptene, conținea ἐκ δύο φύσεων a două naturi și favoarea arătată celeilalte părți a apărut în principal în schimbarea lui ἐκ, în ἐν. Expresia ἐκ δύο φύσεων în plus [ἐκ = din], nu se potrivește locului, verbul γνωριζόμενον indică mai degrabă originalul [ἐν = în]. ἐν δύο φύσεσιν sau ἐκ δύο φύσεων. Acesta a fost punctul de cotitură al întregii controverse dintre monofizitism și duofizitism.”, Cf., pe de altă parte, Baur, *Trinitätslehre*, Bd. i., S. 820, și Dorner (*Lehre v. der Person Christi*, Thl. II., S. 129), unde se susține că ἐκ este lectura corectă și originală, dar că a fost de la început modificată intenționat de apuseni (recte *greci și latini*, n.n.) în *în*; mai mult, că ἐκ se potrivește mai bine decât ἐν cu γνωριζόμενον și, prin urmare, că fusese permis ca o concesie făcută monofiziților. Mai mult decât atât, spun ei, sensul lui ἐκ și ἐν este în esență același, iar unul și celălalt exclud deopotrivă monofizitismul.

Extracts from the Acts 7.
Luat din: https://en.wikisource.org/wiki/Nicene_and_Post-Nicene_Fathers:_Series_II/Volume_XIV/The_Fourth_ Ecumenical_Council/The_Definition_of_Faith

[379] Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, Op. cit, p. 108.

[380] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediţia II, Bucureşti, 1975, p. 260.

[381] Hubertus Drobner: *Lehrbuch der Patrologie*. 2. Aufl., Frankfurt am Main etc. 2004.
Torsten Krannich: *Von Leporius bis zu Leo dem Großen*. Tübingen 2005, pp. 201-206.

e. Compară aceste două scheme dogmatice, din limba germană: *Christologische Grundpositionen des 5.-7. Jh.*;[382]

cu următoarea în limba engleză:

c. *Spectrul hristologic*, și evoluția acestor probleme, în timpul secolelor V-VII, care arată punctele de vedere ale Bisericii Răsăritului de Est sau Nestoriene (albastru deschis), ale Bisericii Ortodoxe și al celei Latine (Catolice), adică Calcedoniene (violet deschis) și al Bisericilor miafizite/monofisite (roz).[383]

Christological spectrum during the 5th-7th centuries showing the views of The Church of the East (light blue), Miaphysite (light red) and the western churches i.e. Eastern Orthodox and Catholic (light purple).
Date: **23 August 2012.**
Brock, Sebastian P. (2006) *Fire from Heaven: Studies in Syriac Theology And Liturgy*, Ashgate Publishing, page 5.

Luat din: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christological_spectrum.svg
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East#/media/File:Christological_spectrum-o2p.svg
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East

***Bibliografie*:**
***Foltz, Richard (1999). Religions of the Silk Road: Overland Trade and Cultural Exchange from Antiquity to the Fifteenth Century. Palgrave Macmillan*, p. 63.**

P.-Th. Camelot, O.P., *Saint Léon et le Tome à Flavien*. Le Brigandage d'Éphèse. Éphèse et Chalcédoine, Paris, Éditions de L'Orante, 1962, pp. 95-114.
Gilles Emery, O.P., *Le mystère de l'Incarnation dans le Tome à Flavien de saint Léon le Grand*, în: *Nova et Vetera*, 2012, vol. 87, n° 4, pp. 397-418.

[382] Luat din: Uthemann, K. H. (2000). *Zur Rezeption des Tomus Leonis in und nach Chalkedon*. Wider den dogmenhistorischen Begriff "strenger Chalkedonismus". In R. L. Wilken, & E. J. Yarnold (Eds.), *Studia Patristica* (pp. 572-604). Peeters.

[383] Christological spectrum during the 5th-7th centuries showing the views of The Church of the East (light blue), Miaphysite (light red) and the western churches i.e. Eastern Orthodox and Catholic (light purple).
Date 23 August 2012.
Brock, Sebastian P. (2006) *Fire from Heaven: Studies in Syriac Theology and Liturgy*, Ashgate Publishing, pag. 5.
Foltz, Richard (1999). Religions of the Silk Road: Overland Trade and Cultural Exchange from Antiquity to the Fifteenth Century. Palgrave Macmillan, p. 63.

Compară aceste două scheme dogmatice, în limba germană, cu următoarea din limba engleză: Christologische Grundpositionen des 5.-7. Jh. (I)[384]

häretische Extreme

Monophysitismus (Apollinaris von Laodizäa)
Dyophysitismus
"Eutychianismus"
"Nestorianismus"
(Eutyches 448 verurteilt - eutychianischer Streit 448-451)
(Nestorius verurteilt 430/431- kein Häretiker!)

Vermischungschristologie
(Eutyches) Gefahr eines unvollständigen Menschseins Jesu

Trennungschristologie
(Nestorianer) Gefährdung der Person-Einheit Jesu

moderate Ansätze

Alexandrinische Schule
Durchdringungschristologie
(Cyrill v. Alexandrien - Enhypostasie - beeinflusst von Athanasius, aber auch von Apollinaris von Laodizäa)

Antiochenische Schule
Unterscheidungschristologie
(Begründer: Diodor vonTarsus; Schüler: Theodor von Mopsuestia/ Nestorius von Konstantinopel/ Theodoret von Cyrus)

Zwischen-Schritte

Ephesus 431

Teil-Konzil (Gruppe um Cyrill)
Verurteilung des Nestorius,
Alexandrinische Position gestärkt

Teil-Konzil (um Johannes v. Antiochien)
Verurteilung des Cyrill

Lösungen

Unionsformel 433

Ergänzung durch antiochenische Lehrformel
Bedingung: bleibende Verurteilung des Nestorius - Beseitigung des Schismas

"Räubersynode" 449
verwirft die Zwei-Naturenlehre

Lösungen

Tomus Leonis 449 an Flavian
Einbringen einer 3. Konzeption: das Paradox der doppelten Konsubstantialität = wahrer Gott/wahrer Mensch

Chalkedon 451 (Reichsdogma)
Ergebnis: ein mit cyrillischen Elementen verbundener Dyophysitismus in terminologischer Differenz zw. physis (Natur/Wesen) und hypostasis (Person/Existenz)

[384] **Luat din: Uthemann, K. H. (2000).** ***Zur Rezeption des Tomus Leonis in und nach Chalkedon*****. Wider den dogmenhistorischen Begriff "strenger Chalkedonismus". în R. L. Wilken, & E. J. Yarnold (Eds.),** ***Studia Patristica*** **(pp. 572-604). Peeters.**

AB 6/1

Christologische Grundpositionen des 5.-7. Jh. (II)

Ab- spaltungen und neue Lösungen	**Monophysiten** wittern "Nestorianismus" und bilden eigene Kirchen: Kopten, Westsyrer, Äthiopier, Armenier (diese außerhalb des Reiches). Reichsinterne Kämpfe zw. Kaiser u. alex. Patriarchen (Griechen gg. Kopten)	**Nestorianer** spalten sich ab Ostsyrische Kirche = Nationalkirche außerhalb des Reiche

Henotikon 482
Einigungsformel Kaiser Zenons - sog. Acacianisches Schisma zw. Ost und West

Konstantinopel II 553
Einigung im sog. Neochalkedonismus
Christus = eine Hypostase, einer aus der Trinität (Verurteilung der Drei-Kapitel u. des Origenes)

Monenergetischer und monotheletischer Streit
kaiserliche monenergetische Unionsformel 633
(von Rom und anderen abgelehnt)
monotheletische Formel "Ekthesis/Edikt" 638
kaiserlich dekretiert - erneut heftige Opposition

Konstantinopel III 680/681
Erneuerung des Chalcedonense - Lehre der zwei Energien/Willen in Jesus Christus

AB 6/2

f. Conflictul inevitabil dintre Biserica Asiriană de Est și Mazdeism (Zoroastrism), Maniheism și Islam

Generalități

***Zoroastrism*.**, **În Imperiul Roman, înainte de anul 313, Creștinismul era persecutat, fiind considerat o *religio illicita*. În acest context sunt de menționat cel puțin 13 persecuții, împotriva Bisericii, a clerului și a credincioșilor ei, pe care le-a înregistrat *Istoria Bisericească*, declanșate de împărații: 1. Nero (54-68); 2. Domitian (81-96); 3. Traian (98-117); 4. Adrian (117-138); 5. Antonin Piosul (138-161); 6. Marcu Aureliu (161-180); 7. Comod (180-192); 8. Septimiu Sever (193-211); 9. Caracalla (211-217); 10. Maxim Tracul (235-238); 11. Deciu (249-251); 12. Valerian (253-260); 13. Diocletian (284-305), împreună cu coregenții și urmașii săi.[385]**

Spre deosebire de Imperiul Roman, în Mesopotamia și în restul Imperiului Part, până la începutul domniei sasanizilor (224-651), Creștinismul a putut avea o evoluție pașnică, fiind înregistrate urme ale acestei religii, încă de pe la începutul secolului al doilea, în partea răsăriteană a Tigrului, în Adiabene, Khuzistan etc.

Din păcate, Biserica din acele părți și din întregul Imperiu Part, ulterior Sasanido-Persan (din anul 226), se afla în dependență, legătură, concurență, conflict, dispută și influență, cu mai multe religii și confesiuni creștine: Iudaismul, gnosticismul creștin sau (și) iudeo-creștin, dar mai ales cu Zoroastrismul (Mazdeismul) și cu Maniheismul, la care se adaugă și alte diferite forme de păgânism asiatic, pe unde misionarii creștini au activat. Însă, dușmanii adevărați ai tinerei Biserici Asiriene de Est au fost religiile dualiste zoroastrismul (sau mazdeismul) și maniheismul, la care s-a adăugat de pe la finele secolului al V-lea și erezia iacobită (sau monofizitismul sirian).

***

1. Maniheism

[Reluare, din partea întâi a prezentei lucrări: Partea întâi, Capitolul I. De la Biserica primelor secole, până la erezia nestoriană (431) sau *Biserica în primele secole, până în anul 325: Sinodul Apostolic, despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, schisme, erezii, secte, școli, Canonul Bibliei și scripturile* apocrife]

Maniheismul, de la Mani (215-276), care a fost întemeietorul acestui sistem persan, originar din zona Ktesiphonului, a constituit o nouă fază a gnosticismului sincretist, cu elemente de idei creștine, teosofie babiloniano-haldeică, parsism, budism etc. Sistemul cultiva un dualism gigantic al

---

[385] Între împărații romani, putem să menționăm doi, care au fost foarte favorabil Creștinismului: Alexandru Sever (222-235) și Filip Arabul (244-249). Alexandru Sever voia chiar să ridice un templu, în cinstea lui Avraam și a lui Hristos și să-i includă în panteonul zeităților romane. În *lararium*, capela personală a împăratului, Lares Familiares, cu zeii protectori sau păzitori ai unei familii sau persoane, în cazul nostru al monarhului, era scrisă „regula de aur" sau textele din Luca 6, 31 și Matei 7, 12, adică *Ce ție nu-ți place, altuia nu face*!

Filip Arabul era considerat a fi chiar creștin. El și soția sa, Împărăteasa Otacilia, erau în corespondență cu Origen, iar Fer. Ieronim (c. 342-420) îl considera pe Filip Arabul că ar fi fost *primul împărat creștin*: „... primus de regibus Romanis christianus fuit", în lucrarea sa *De viris illustribus, 54*, dar când acesta a vrut să asiste la slujba din noaptea Învierii Domnului, la biserica din Antiohia, Episcopul local Vavila l-a respins, condiționându-i intrarea într-o biserică, de penitența, pentru uciderea lui Gordian III (238-244), înaintașul său la tron. Luat din: *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, pp. 85-86, dar și pp. 76-97.

împărăției luminii și a întunericului. Aveau rânduieli liturgice proprii, botezând cu untdelemn, iar împărtășirea o făceau fără vin, ci cu apă.

Vezi, în acest context și: *Tațian* Asirianul (c. 120-c. 185?), din Adiabene și adepții lui, care, făceau și ei Euharistia cu apă, numiți pentru acest lucru aquari, hidroparastați, encratiți.

Mani intenționa să formeze o Biserică Universală de sorginte zoroastriană, iar secta lui a cunoscut o mare răspândire, din China și până în nordul Africii Latine. Anumite influențe subtile s-au înfiltrat și în doctrinele catolice, prin Augustin, care, înainte de-a deveni creștin, a fost maniheist.[386] În acest context, Augustin a menționat și secta *Adamiților*, care susțineau apocatastaza, adică restabilirea nevinovăției omului după căderea în păcat a protopărinților Adam și Eva. Maniheismul este un sincretism, între învățătura lui Zarathustra, Iisus și Buddha.[387] Acest curent a lăsat influențe și în Islam, la fel și la paulicieni, la bogomili, la cathari, în actualitate fiind resuscitat de mișcările teosofice.

În primele studii moderne, despre gnosticism – scrie Părintele Dr. Adrian Cazacu – doi savanți germani, „Folosind comparatismul religios, au încercat să identifice originile gnosticismului, în spațiul religios babilonian (Anz) sau iranian (Bousset), în special în elementele cultului lui *Mithra* și, mai ales în *zurvanism*. Multă vreme, părerea lor a fost împărtășită de oarecari cercetători ai fenomenului gnostic, ultimul dintre ei fiind Richard Reitzenstein, cu ale sale sale *Das iranische Erlösungsmysterium* (Bonn, 1921) și *Studien zum antiken Synkretismus aus Iran und Griechenland* (în colaborare cu Heinrich H. Schaeder, Bonn, 1926).[388]

Maniheismul – ca formă gnostică – a contribuit și el, în mod indirect, la posibilitatea Bisericii Asiriene, de-a se face cunoscută în cercurile zoroastriene din Persia, prin sincretismul din secta dualistă, propovăduită de Mani (zoroastriano-creștino- budistă).[389] Numele îi vine de la Mani sau Mani hayyâ (siriacă), Μάνη, ή Μανιχαίο (216-277), născut la 14 aprilie 216, în Babilonia, aproape de Seleucia-Ktesiphon, din familia princiară a Casei Imperiale a Arsacizilor, care a domnit în Persia (240 î.Hr.-224 d.Hr.). În prima fază, până la vârsta de 12 ani, Mani a făcut parte din secta elkhasaiților.[390]

De prin secolul al III-lea, numele de Zurvan a fost preluat și de manihei, însă numai ca termen persan mediu, pentru definirea *Părintelui Luminii*, numit în aramaică *Abbā dəRabbūṯā*.

---

386 Michelangelo Guidi: *La Lotta tra l'Islām e il Manicheismo*. Un libro di Ibn al-Muqaffa' contro il Corano confutato da al-Qāsim B. Ibrāhīm. Accademia Nazionale dei Lincei, Roma, 1927.
Samuel N. C. Lieu: *Manichaeism in Central Asia and China*. Brill, Leiden, 1998.
Werner Sundermann: *Der Manichäismus an der Seidenstraße. Aufstieg, Blüte und Verfall*. In: Ulrich Hübner u. a. (Hrsg.): *Die Seidenstraße. Handel und Kulturaustausch in einem eurasiatischen Wegenetz*. 2. Auflage. Hamburg, 2005.
Christiane Reck u. a. (ed.): *Manichaica Iranica*. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann (= Serie Orientale Roma. Band 89). 2 Bände. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, Roma, 2001.

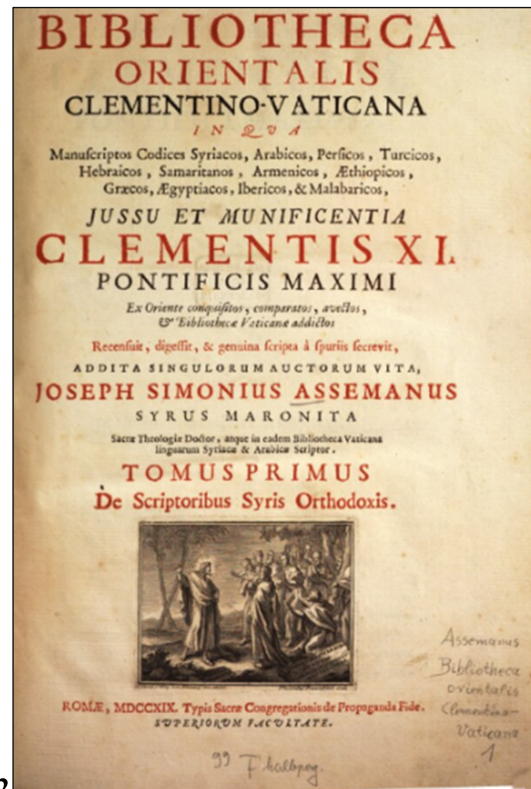
387 Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, Op. cit., pp. 529-534.

388 Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale...*, p. 320.
Lucrările celor doi primi istorici moderni ai gnosticismului sunt:
Wilhelm Anz, *Zur Frage nach dem Ursprung des Gnosticismus. Ein religionsgeschichtliche Versuch* – Verlag Hinrichs, Leipzig, 1897;
Wilhelm Bousset, *Hauptprobleme der Gnosis*, 1907.

389 Alexander Böhlig (Hrsg.): *Die Gnosis*. Band 3: *Der Manichäismus*. Düsseldorf 2007, S. 27.
Arno Borst: *Die Katharer*. Freiburg 1995, p. 56 ff.
Marco Frenschkowski: *Marcion in arabischen Quellen*. în: Gerhard May, Katharina Greschat (Hrsg.): *Marcion und seine kirchengeschichtliche Wirkung*. Berlin 2002, pp. 39-63.
Michelangelo Guidi: *La Lotta tra l'Islām e il Manicheismo*. Un libro di Ibn al-Muqaffa' contro il Corano confutato da al-Qāsim B. Ibrāhīm. Accademia Nazionale dei Lincei, Roma, 1927.
Samuel N. C. Lieu: *Manichaeism in Central Asia and China*. Brill, Leiden, 1998.
Werner Sundermann: *Der Manichäismus an der Seidenstraße. Aufstieg, Blüte und Verfall*. în: Ulrich Hübner u. a. (Hrsg.): *Die Seidenstraße. Handel und Kulturaustausch in einem eurasiatischen Wegenetz*. 2. Auflage. Hamburg, 2005.
Christiane Reck u. a. (Hrsg.): *Manichaica Iranica. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann* (= Serie Orientale Roma. Band 89). 2 Bände. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, Roma, 2001.
Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 529-534.

390 Ibidem, pp. 527-534.

1

2

BIBLIOTHECA
ORIENTALIS
CLEMENTINO-VATICANA
IN QUA
Manuscriptos Codices Syriacos, Arabicos, Persicos, Turcicos, Hebraicos, Samaritanos, Armenicos, Æthiopicos, Græcos, Ægyptiacos, Ibericos, & Malabaricos,
JUSSU ET MUNIFICENTIA
CLEMENTIS XI.
PONTIFICIS MAXIMI
Ex Oriente conquisitos, comparatos, avectos, & Bibliothecæ Vaticanæ addictos
Recensuit, digessit, & genuina scripta à spuriis secrevit,
ADDITA SINGULORUM AUCTORUM VITA,
JOSEPH SIMONIUS ASSEMANUS
SYRUS MARONITA
Sacræ Theologiæ Doctor, atque in eadem Bibliotheca Vaticana linguarum Syriacæ & Arabicæ Scriptor.
TOMUS PRIMUS
De Scriptoribus Syris Orthodoxis.
ROMÆ, MDCCXIX. Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide.
SUPERIORUM FACULTATE.

1. Templul Focului, și centrul de pelerinaj modern, Chak Chak, în deșertul din centrul Iranului (Yazd). Acolo este locul național de pelerinaj al zoroastrienilor, mai ales în zilele de 14-18 iunie, la Chak Chak, în Yazd (Iran), pe Muntele Sacru, templu construit de ultimul Șahinșah Sasanid, Yazdegerd III (632-651).

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Chak_Chak,_Yazd

2. *Bibliotheca orientalis*, 1719, pagina de titlu: Assemanus Joseph Simonius, *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*. [1: *De scriptoribus Syris orthodoxis*].

Titlul complet: *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*: in qua manuscriptos codices Syriacos, Arabicos, Persicos, Turcicos, Hebraicos, Samaritanos, Armenicos, Aethiopicos, Graecos, Aegypticos, Ibericos et Malabaricos ... ex oriente conquisitos ... et Bibliothecae Vaticanae addictos ... recensuit.

1: Tomus primus De scriptoribus Syris orthodoxis, Josephus Simonius Assemanus, syrus maronita recensuit, Romae, Sacra Congreg. de Propaganda Fide, 1719, 19 Bl., 648 p.

Luat din: https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10798637?page=15

Giuseppe Simone Assemani (1687-1768), Arhiepiscop Titular maronit de Tyr (1766-1768).

***

2. Mazdeismul [391]

Parsismus sau Zoroastrismul [392] lui Zardosht (زَرْدُشْت, în *persană*), Zarathustra sau Zarathustra Spitama, Ζωροάστηρ sau Ζωροάστρης (c. 2000-1000, după alții 1800 sau 600 î.H.?),[393] a început să se răspândească în spațiul geografic mult mai vast, decât cel de astăzi al Iranului, prin secolele 7 sau 6 î.Hr., din Mesopotamia și Persia, până în Asia centrală.[394] În timpul *Dinastiei Sasanide*

---

391 Vezi: *Zoroastrismus*, în: https://de.wikipedia.org/wiki/Zoroastrismus

392 Mary Boyce: *A History of Zoroastrianism*. 3. Bände. Brill, Leiden/Köln, 1975-1991:
1. *The Early Period*. 1975; Neudruck, 1996.
2. *Under the Achaemenians*. 1982.
3. mit Frantz Genet: *Zoroastrianism under Macedonian and Roman Rule.* 1991.

393 Michael Stausberg: *Die Religion Zarathushtras*. Geschichte, Gegenwart, Rituale. Band 1, Stuttgart, 2002, p. 27.
Heinz GAUBE: *Zoroastrismus* – Die Religion des Zarathustra. In: Emma Brunner-Traut (Hrsg.): *Die großen Religionen des Alten Orients und der Antike. Kohlhammer*, Stuttgart 1992, pp. 102-108.
Josef Wiesehöferr: *Das antike Persien*. Albatros, Düsseldorf, 2005.

394 Din literatura de specialitate vezi:
B. A. Litvinski, I. R. Pichikian: *The Hellenistic Architecture and Art of the Temple of the Oxus. Bulletin of the Asia Institute*, New Series, Vol. 8, The Archaeology and Art of Central Asia Studies From the Former Soviet Union (1994), pp. 47-66.

(224-651 d.Hr.) a evoluat o variantă paralelă în Mazdeism, foarte răspândită, numită *Zurvanism* sau *Țurvanism*. Zurvan, Turvan sau Zervan este Dumnezeul-Creator, similar cu *Deus Otiosus*, ανενεργός θεός (Zeu inactiv, Zeu neutral, Zeu trândav) sau cu *Deismus*, un Zeu, care după ce a creat lumea, s-a retras, fără să mai intervină în evoluția și desăvârșirea creației sale.[395]

Pentru Biserica Persiei atitudinea tolerantă față de Creștinism, a unor șahinșahi persani se datorează tot curentului intelectualist *Țurvanist* sau Zurvanismus, din cadrul religiei Zoroastriene, marcat de un monoteism pregnant, afirmă Christoph Baumer: [396] „Într-adevăr Zurvanismul a rămas numai un curent intelectual, în contextul Zoroastrismului oficial, deoarece n-a dispus nici de cler propriu și nici de un cult separat. Poate că amprenta monoteistă a Țurvanismului explică afinitatea șahinșahilor pentru Creștinism."[397]

Zoroastrismul este iconoclast.

Zoroastrienii credeau într-un Dumnezeu-Creator, numit *Ahura Mazda* / Ohrmazd, de unde și numele de Mazdaism, însoțit de „binefăcătorul nemuritor" *Ameșa Spenta*, precum și de adversarul său *Angra Mainyu* (Ahriman), cel care stăpânește peste *Daeva*. Prin Daeva sau Daiva se înțelege întreaga ceată politeistă, de zeități nedesăvârșite, preluate de *Avesta* (Scripturile zoroastriene), din *Rigveda* („cunoaștere" „versete" sau „imne"), partea cea mai veche din *Vedele* hinduse, primind o conotație negativă. Aceste zeități din Daeva, potrivit concepției lui Zarathustra, nu numai că sunt nedesăvârșite, dar nu fac nici deosebirea dintre minciună și adevăr, între bine și rău etc., un fel de demoni.

Scriptura de bază a zoroastrienilor este formată din texte vechi cuprinse în *Avesta* sau Abestāg, însemnând „Lege", *Canon* sau *Scriptură Sfântă*, dar vechimea scrierii sau a epocii de răspândire al cărții este necunoscută, cele mai vechi manuscrise păstrate, datează doar din secolul al XIII-lea, restul s-a pierdut ori au fost distruse de perșii musulmani, după anul 651. Acestea sunt Gathas sau *Gāthās*, adică cinci imne, care se deosebesc de restul Avestei și din punct de vedere al limbii și al conținutului, formând primul capitol – Yasna – al „Bibliei" zoroastriene.[398] Alături de Avesta sau Zendavesta, zoroastrienii mai au o culegere de vechi surse, texte care au început să fie prelucrate prin secolele IX-X, cunoscute sub termenul de *Denkard* sau Dēnkart, scrise în persana medie -m pahlavi – conținând inițial nouă cărți, un fel de *catehism* sau o *enciclopedie zoroastriană*. Lucrarea urmărea să prezinte în rezumat, învățătura exhaustivă a religiei mazdeiste, pentru generațiile ce vor veni, pentru că în perioada aceea, se afla deja în plin declin, iar *magii*, o categorie

---

***Graeco-Bactrian Kingdom (250-125 BC)*. International Foundation for Cultural Property Protection [1]**
Vgl. Maria Macuch, "MĀDAYĀN Ī HAZĀR DĀDESTĀN," *Encyclopædia Iranica*, online edition, 2017, available at http://www.iranicaonline.org/articles/madayan-i-hazar-dadestan (accessed on 16 October 2017)
Carlo G. Cereti: *Die iranischen Sprachen*. în: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst*. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran (Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland GmbH, Bonn. Skira editore, Milano, Kunsthistorisches Museum Wien). Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, pp. 31-37, aici p. 34.
Michael Stausberg: *Die Religion Zarathustras. Geschichte - Gegenwart - Rituale*. Band 1. Stuttgart 2002, pp. 7-10.

395 Privitor la Deus Otiosus, vezi:
David A. Leeming: *Deus otiosus*. In: David A. Leeming, Kathryn Madden, Stanton Marlan (Herausgeber): *Encyclopedia of Psychology and Religion*. Springer, 2009. p. 233.
Mircea Eliade: *Deus Otiosus*. în: Mircea Eliade: *Die Religionen und das Heilige*. Elemente der Religionsgeschichte. Salzburg: Vlg. Otto Müller, 1954, pp. 71-75.

396 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens, Urachhaus Verlag, 2005, p. 70.

397 Ibidem.

398 Carlo G. Cereti: *Die iranischen Sprachen*. In: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst*. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran (Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland GmbH, Bonn. Skira editore, Milano, Kunsthistorisches Museum Wien). Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, pp. 31-37, aici: p. 33.
Michael Stausberg: *Die Religion Zarathushtras. Geschichte, Gegenwart, Rituale.* Band 1, Stuttgart, 2002, pp. 24, 90-99.
Textele publicate ale Avestei, în:
Niels Ludvig Westergaard: *Zendavesta or the Religious Books of the Zoroastrians*. Band 1: The Zend texts (Kopenhagen 1852-1854; Nachdruck, 1993).
James Darmesteter: *Le Zend-Avesta*. 3 Bände. Paris, 1892-1893. (archive.org: englische Ausgabe 1898)
Karl Friedrich Geldner: *Avesta. Die heiligen Bücher der Parsen*. 3 Bände, Stuttgart 1886-1895. (archive.org)
Fritz Wolff: *Avesta. Die heiligen Bücher der Parsen*. Übersetzt auf der Grundlage von Christian Bartholomaes Altiranischem Wörterbuch. K. J. Trübner, Straßburg, 1910 (verschiedene Neuauflagen).

importantă a clerului local, au fost decimați în mare parte, de către musulmani. Denkard, alături de *Bundahišn* oferă posibilitatea de aprofundare a filosofiei și al edificiului doctrinar zoroastrian, în plus menționând și multe scrieri, pierdute de-a lungul timpului. De pildă, în cartea a VIII-a și a IX-a, din Denkard, este dată o descriere exactă a vechii versiuni a Avestei.[399] Bundahišn (însemnând precreație, fondare, întemeiere) este o carte, în persana medie, despre cosmogonie, mitologie și legende ale religiei zoroastriene, cu o parte, privind lumea credinței *prezoroastriene*.[400] Cartea menționează lupta dintre Ahura Mazda și Angra Mainyu, pentru stăpânirea lumii, prezintă evoluția creației lui Dumnezeu, sub influența binelui și a răului.

Ahura Mazda este reprezentat de șase grupe: cerul, apa, pământul, plantele, animalele și omul. Cu toate acestea, religia lui Zarathustra cunoaște mai multe zeități, însă este totuși marcată de dualismul dintre *Ahura Mazda /* Ormuzd și Ahriman / *Angra Mainyu*.

Religia lui Zarathustra era, până la sfârșitul primului mileniu creștin, una dintre marile religii ale lumii, cu milioane de credincioși, astăzi ajungând o „relicvă" arheologică, cu aproximativ 150.000, cei mai mulți trăind în India, în Bombay. Motivele sunt islamizările forțate, care în Persia secolului al IX-lea, puteau fi comparate cu un genocid. Zoroastrienii evită prozelitismul, membru al religiei lor putând fi numai cineva născut din părinți zoroastrieni, sau dacă cel puțin tatăl aparține acestui cult, precum este cazul și la mandei. La evrei însă, apartenența la religia mozaică este condiționată de aceea a mamei, nu a tatălui.

Mazdeismul are în centrul cultului *Templul Focului*, al cărui *sfântă flacără* este păzită și întreținută, constituind simbolul *dumnezeirii* și al *purității* desăvârșite.

Simbolul de credință zoroastrian era textul capitolului 12, al primei cărți, din Avesta – *Yasna*. Termenul de Yasna (însemnând adorare, jertfă, preamărire) este numele *Liturghiei primare* sau paleoliturghia zoroastriană, constituind, în același timp și o parte integrantă a Avestei. Yasna era însoțită de forme rituale și de recitări, cu un cuvânt, cea mai importantă ceremonie zoroastriană, care poate dura chiar și câteva ore. Yasna se celebrează la altarul din Templul Focului, în două etape:

a. Pregătirile, cuprinzând și sfințirea spațiului, în care are loc ceremonialul, precum și pregătirea primului amestec de *Parahaoma*, un fel de suc, cu efect alcoolizant.

b. Ceremonia propriu-zisă Yasna, cu recitări din Gathas (o parte din Avesta, reprezentând cele cinci, mai vechi imne ale cărții, împărțite în cinci cântări. Autorul textelor Gathas se crede că a fost însuși Zarathustra).

Textele Gathas sunt îndreptate către Creatorul Ahura Mazda, dar și către ascultătorii prezenți. Urmează pregătirea celui de al doilea amestec de *Parahaoma*. Punctul culminant al ceremoniei este *Ape-Zaothra*, adică *darul făcut apei*, adică „întărirea apei", care se va desăvârși prin amestecul celor două Parahaoma. În *qurbana* sau jertfa Parahaoma, ar fi vorba tot de un fel de împărtășanie, de data aceasta nu pentru oameni, ci pentru ape, pentru purificarea apei, ca sursă a vieții, pe care însă omul a poluat-o, a degradat-o, a murdărit-o. Adepții zoroastrieni formează o unitate de acțiune:

în *gânduri bune*;
în *cuvinte bune*;
în *fapte bune*.[401]

Conform dualismului dintre bine și rău, dintre lumină și întuneric, așa sunt și credincioșii zoroastrieni, de două feluri:

***a.* cei pioși și credincioși, care s-au decis pentru slujirea lui Dumnezeu;**

b. care stau în opoziție cu *cei care s-au hotărât să practice răul*.

În religia zoroastriană se pot distinge două direcții: *tradiționalistă* și *reformistă*. De prima aparțin mai ales credincioșii perși, din Iran; de a doua, orientată conform teosofiei secolului al XIX-lea și care reclamă o întoarcere la Gathas, banalizând natura universală a credinței, pe care o reduce

---

[399] Carlo G. Cereti: *Die iranischen Sprachen.* 2001, p. 33, vezi și pp. 31-37.

[400] Antonio Panaino: *Religionen im antiken Iran*. în: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran*: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien 2001, pp. 22-29, aici: p. 27.

[401] Michael Stausberg: *Die Religion Zarathustras. Geschichte - Gegenwart - Rituale.* Band 1. Stuttgart, 2002, pp. 7-10.

doar la nivelul unei filosofii. În India, zoroastrismul a suferit tendințe politeiste, sub influența hinduismului. Actuala evoluție a zoroastrismului în Iran a condus spre o mistică interioară severă, evoluând într-o filosofie rațională și etică. În centrul acestei religii stă un Dumnezeu bun, drept atotștiutor, Ahura Mazda, căruia i se poate sluji, numai dacă gândești bine, vorbești de bine și acționezi bine.

Conform religiei lui Zarathustra, întreaga lume este divizată în două împărății:

1. **a luminii, unde locuiește Ahura Mazda, Domnul Înțelepciunii;**
2. **a prăpastiei și a întunericului, a lui Angra Mainyu (Ahriman), adversarul lui Ahura Mazda, care adăpostește locul minciunii, al negației, al morții și al distrugerii.**

Zoroastrismul a atins maximul său de evoluție și răspândire, în perioada Dinastiei Sasanide (sec. III-VII), numai că nu era singura religie admisă în Imperiul Persan. Alături de această *religie de stat*, mai existau evreii, creștinii, budiștii, *religiile naturiste*, neopăgânismul și alte forme și grupări religioase păgâne etc..

Privind geneza – *facerea* – Ahura Mazda a făcut omul, care este pe pământ accesibil către ființele luminii, acestea fiind în număr de șase arhangheli, ca și creatori ai unor părți din geneză, primii trei fiind masculini și următorii trei feminini:

1. ***(Vohu) Manah,* „(bunul) simț“, pentru regnul animal;**
2. ***Arta (Vahishta),* „(purul) adevăr“, focul și căldura;**
3. ***Xshathra (Vairya),* „(apetitul pentru) domnie, împărăția metalelor;**
4. ***(Spenta) Armaiti,* „(sfânta) supunere“, pământul și femeia;**
5. ***Haarvatat,* „integritatea“, împărăția apei;**
6. ***Amertat,* „nemurirea“, regnul vegetal;**

Conform predaniei zoroastriene, Ahura Mazda este prezentat ca fiind înconjurat de șase puteri ale luminii, împreună cu care, el, al șaptelea formează *Șeptimea*. Șeptimea formează „binefăcătorii nemuritori” sau *Amerta Spenta* (Amahraspands), adevăr de credință canonizat, însă numai în versiunile mai noi din Avesta. În versiunea mai veche a Avestei, termenul apare doar în cartea întâia, în *Yasna Haptaŋhāiti*.[402] Trebuie să precizăm că zeitățile sau demonii din religiile persane anterioare celei a lui Zarathustra, efectele lor spirituale și filosofice, nu fac parte din învățătura acestuia, deși sunt cinstite, ca și cum ar fi reale:

Zeul soarelui *Mithra*, Μίθρας sau Miθra;

Zeul *Soma* sau Haoma, personificarea băutului, un preparat lichid alcoolizant al zeilor, folosit la jertfe, căreia îi este dedicat și un imn;

***Faravahar* sau sufletele celor adormiți, în cinstea cărora se ține o slujbă foarte veche, prezoroastriană;**

***Șarpele norilor* (vârcolacii, în mitologia românească!), numit Ahi sau Ași, pe care zeul luminii îl obligă prin arma fulgerului să restituie apa fecundată sau polenizată a ploii;**

Așa apare în religia lui Zarathustra personificarea focului și a apei, ca elemente pure, cinstite în diverse forme și ceremonii. Mai târziu, s-a crezut într-o întruchipare (încorporare) a zeiței Mylitta, Μύλιττα, echivalenta zeiței Aphrodita a grecilor (vezi Herodot, *Historia*, cartea I-a), din extremul Orient, cu zeița avestă Anahita a apei și a fecundării. În contrast cu aceasta, stau spiritele rele, *Daeva*, care, în forme întrupate, stau în legătură cu oamenii răi și provoacă stricăciuni, secete, malformații în creștere, epidemii și alte nenorociri în lume.

Nici regnul animal și cel vegetal nu este neglijat de versiunea mai nouă din Avesta, fiind împărțit în două categorii: binefăcătoare și drăcești sau nefolositoare și păgubitoare pentru om.

Privitor la *eshatologie* sau atingerea splendorii sau a fericirii (eterne!), ultima epocă a „timpului lumii”, durează câte un ciclu de 3.000 de ani, susțin textele persane medii. La împlinirea fiecărui mileniu, apare Zarathustra și urmașii lui, potrivit vechilor texte din Avesta. Potrivit textelor noi din Avesta – Yașt – va fi vestită facerea și contactarea purtătorului de cuvânt al timpurilor din urmă. Cei trei fii ai lui Zarathustra reprezintă cele trei caste sau categorii sociale: preoți, războinici

402 Mary Boyce: AMƎŠA SPƎNTA, în: Ehsan Yarshater (Hrsg.): *Encyclopædia Iranica*. 2. August 2011 (englisch, iranicaonline.org [abgerufen am 5. November 2022] inkl. Literaturangaben).

și țărani. Alți trei fii ai lui Zarathustra – din textele persane medii – conduc împlinirea splendorii eshatologice și devin și ei vestitori ai timpurilor din urmă. *Acțiunea celor trei fii vor desăvârși creația lui Ahura Mazda*.

***Cultul morților*. Avesta târzie menționează nominal, 60 de nume de demoni, cu tot ce pot face ei negativ, potrivit *Vendidâd* sau a *Legii privind alungarea demonilor*, între care cea mai periculoasă este *Nasu*, zeița cadavrelor. Cadavrele sunt foarte periculoase, pentru că sunt otrăvite de zeița Nasu (Vendidâd, cap. 7, care începe cu blestemarea zeiței Nasu, 7, 1-2). Înmormântarea cadavrelor umane în pământ sau în ape este interzisă, conform religiei zoroastriene.[403] De aceea era cultivată înmormântarea în aer liber – Luftbestattung – în *turnurile tăcerii*, pentru ca pământul și apa să nu devină spurcate sau impure, de la cadavrele, în proces de putrefacție sau descompunere.**

După moarte, sufletele ajung la judecată, care este materializată prin trecerea peste podul *Činvat*. Trecerea prin aceste tărâmuri este descrisă în Yasna și în *Vendidâd*. Compară cu „Vămile văzduhului", din Creștinism.

***Cum a influențat religia lui Zarathustra alte religii* ?**

***Primii* au fost *evreii*, care au fost influențați de zoroastrism, sec. VI-III î.Hr., cu mai multe imagini, între care figura centrală este credința privind sfârșitul lumii, ca urmare a celor *trei Exiluri* (sau deportări) Babiloniene (605, 597, 586, durând până în anul 538 î.Hr.) .**

***A doua influență* zoroastriană se resimte în cărțile lui *Daniei* și *Enoh* sau Henoh, aceasta din urmă fiind prezentă doar în *Biblia Etiopiană* (vezi și Fc 5: *Patriarhii de dinainte de potop*).**

***A treia influență*, în Coran, Enoh[404] (sau chiar Elias) este identic cu Idis, *recte* Idrīs, vezi Sura 19, 56-57; Sura 21, 85-86.**

***A patra influență*: mai departe, Idris este asociat de musulmani și de Bahá'í, cu Hermes Trismegistus, Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος. Acest zeu era o asimilare sincretistă, între zeul grec Hermes și cel egiptean Thot (zeul *lunii* și al fazelor acesteia), pentru că s-a produs o identificare a panteonului celor două categorii de zei, greci și egipteni, vezi la *Cicero*, Marcus Tullius, *De natura deorum*, 3, 56, care menționează cinci întrupări sau întruchipări ale lui Hermes.[405]**

***A cincea influență*: traducerea etiopiană a cărții Enoh sau Henoh se consideră făcută din aramaică și din greacă.[406]**

***A șasea influență*: Cartea Henoh n-a fost acceptată nici în canonul *Biblia Hebraica* sau Tanakh, nici în *Septuaginta* și nici în *canonul creștin* al Bibliei.**

Este un miracol faptul că textul a putut fi salvat, grație integrării lui în Biblia Etiopiană. *A șaptea influență*: Tot privind influența lui Zarathustra în Vechiul Testament este și motivul diavolului ca adversar al lui Dumnezeu, inspirat de Angra Mainyu (Ahriman).

---

403 Din motive igienice, din anul 1970, Șahinșahul Mohamed Reza Pahlavi [*Ariamer*, Lumina arienilor], (1941-1979, † 1980) a interzis depunerea cadavrelor goale în *turnurile tăcerii*, spre a li se consuma carnea de către păsările răpitoare, ci să fie înhumate sau incinerate.

404 A nu fi confundat Enoh, cu Henoh, fiul lui Cain (Fc 4, 17).
Enoh (vezi Fc 5) este al șaptelea Patriarh, fiul lui Iared, acesta fiind fiul lui, Mahalaleel, fiul lui Cainan, fiul lui Enos, fiul lui Set, fiul lui Adam. Enoh apare și în genealogia Lui Iisus, Lc 3, 37.

405 Mercurius [...] quintus, quem colunt Pheneatae, qui Argum dicitur interemisse ob eamque causam in Aegyptum profugisse atque Aegyptiis leges et litteras tradidisse: hunc Aegyptii Theyt appellant eodemque nomine anni primus mensis apud eos vocatur.
Vezi: Isaac Casaubon (1559-1614), cu pseudonimul Hortibonus, Misoponerus, *De rebus sacris et ecclesiasticis exercitationes XVI*, Frankfurt, Bring, 1615. Digitalizat al BSB, Ediția princeps, Londra, 1614.

406 James H. Charlesworth: *The Old Testament Pseudepigrapha and the New Testament*, CUP Archive: 1985.
Klaus Herrmann: *Henochschriften*. în: *Religion in Geschichte und Gegenwart (RGG)*. 4. Auflage. Band 3, Mohr-Siebeck, Tübingen 2000, col. 1627-1629.
Beate Ego: *Henoch / Henochliteratur*. în: Michaela Bauks, Klaus Koenen, Stefan Alkier (Hrsg.): *Das wissenschaftliche Bibellexikon im Internet (WiBiLex)*, Stuttgart, 2006.
Thomas Knittel: *Bibliographie zum äthiopischen Henochbuch*, Arbeitshilfen für das Studium der Pseudepigraphen, Leipzig, 2002.
Joh. Flemming / L. Radermacher: *Das Buch Henoch*, Hrsg. im Auftrage der Kirchenväter-Commission der Königl. Preussischen Akademie der Wissenschaften, Hinrichs, Leipzig, 1901, *Digitalisat* bei archive.org.

A opta influență: **termenii de „cer" și de „iad", erau înainte necunoscuți Iudaismului, care pot fi tot o influență zoroastriană sau grecească (vezi și *Hades*, Ἅιδης sau Ἀϊδονεύς), filieră prin care au pătruns și în *Creștinism*, precum și în *Islam*.**

***A noua influență: Mithraismus*, Μιθραϊσμός (sec. I dHr.) este o altă influență zoroastriană, ajunsă să se răspândească, din Orientul îndepărtat, până la Roma și în tot imperiul Roman.**

***A zecea influență*: *Maniheismul* este și el o contopire a zoroastrismului, cu creștinismul și cu Budismul (sec. III).**

11. Yazidismul sau Jesidismul, Γιαζίντι, ή Γεζίντ, religie monoteistă, a evoluat și el din zoroastrism. Acesta este un grup religios de etnie kurdă, situați în nordul Mesopotamiei, în provincia Mosul. Conform acesteia, Dumnezeu a creat lumea dintr-o perlă, din care, ulterior, s-au format șapte îngeri, care apoi au creat lumea în șapte zile, cu cele șapte corpuri cerești.[407] *Antroposofia*, (ανθρωπο+σοφία) lui Rudolf Steiner (1861-1925) sau concepția esoterică, despre lume și viață, este tot rezultatul influenței zoroastriene.[408]

12. În interiorul religiei zoroastriene, menționăm, direcția *Mazdanan*, adică o versiune *reformată* a acesteia, un sincretism, între zoroastrism, creștinism și hinduism, fondată de Otoman Zar-Adusht Ha'nish, alias Otto Hanisch (1844-1836), născut în Teheran.

Clerul zoroastrian[409]

Magi, ὁ μάγος- ου, οἱ μάγοι (pl.), ⲙⲁⲅⲟⲥ (koptă), inițial n-au fost zoroastrieni, aparținând altor religii, dar au ajuns în legătură cu învățătura lui Zarathustra, prin secolul IV î.Hr. În timpul Imperiului Achemenid (550-330 î.Hr.), magilor – preoții persani – le era încredințată responsabilitatea asupra religiei la perși, iar termenul de „mag" era folosit și în timpul Imperiului Part (247 î.Hr.-224 d.Hr.), de Dinastia Arsacidă. În timpul Imperiului Sassanid (224-651), s-a creat o ierarhie între magi, odată cu fondarea *mangupatului* – echivalentul unei patriarhii – cu forma lui superlativă de *magupatān magupat* – superiorul superiorilor – termen preluat din titulatura și ceremonialul de la Curtea Imperială, shāhinshāh, adică „regele regilor". Cel care se ocupa de îngrijirea *focului sacru* era *ehrpat*, titlu care înainte îl desemna pe *dascălul* sau profesorul de religie persan. Termenul de *herbad* sau ervad desemna un preot de grad inferior -preot ajutător – un fel de „capelan". Peste *herbad* era *mobed*-ul sau „magul" (un fel de paroh), iar superiorul acestor funcționari clericali era *dastūr*-ul, un fel de episcop, din nomenclatura creștină. Preoția zoroastriană era ereditară, iar copiii începeau să fie pregătiți pentru această misiune de la vârsta de șapte sau zece ani, când primeau și *cămașa* (sadre) și *brâul* (kusti), pe care urma să le poarte toată viața. În cursul pregătirii lor, copiii magilor trebuiau să treacă prin una sau mai multe ceremonii de inițiere și de investitură, pe care credincioșii de rând (*laicii*, n.n.) nu erau obligați să le facă. Se poate vorbi de Mazdeism, în Imperiul Sasanid, ca de o religie de Stat, care însă nu excludea alte religii și dreptul acestora de a-și exercita sau practica propria lor credință. Prozelitismul altor religii, printre zoroastrieni era interzis și-i aducea pe propovăduitorii acestora în conflict cu brațul secular persan.

Despre Ritul Zaratustrian: **sărbători și ceremonii**

***Yasna* – Jertfă, Sacrificiu (persană), echivalentul filologic pentru Qurbana (în aramaică), este numele celei mai vechi forme de *Liturghie zoroastriană*, care cuprinde și textele mai importante din**

---

[407] **Eszter Spät: *Religious Oral Tradition and Literacy among the Yezidis of Iraq*. In: *Anthropos*, Band 103, Heft 2, 2008, pp. 393-403, aici p. 394.**
Hilmi Abbas (Hrsg.): *Das ungeschriebene Buch der Kurden. Mythen und Legenden*. Hugendubel, München 2003. Anmerkung: Auf die philologische Problematik des Werks hat Martin Zähringer in seiner Rezension in der Neuen Zürcher Zeitung am 19. September 2003 hingewiesen.

[408] **Staudenmaier, Peter (2010). *Between Occultism and Fascism*: Anthropoposhy and the Politics of Race and Nation in Germany and Italy, 1900-1945 (PDF) (PhD thesis). Cornell University. OCLC 743130298. Archived (PDF) from the original on 2022-10-09.**

[409] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., pp. 70-71.**
Mai vezi și: https://de.wikipedia.org/wiki/SassanidenreichReligion
precum: RE:Μάγοι – Wikisource
dar și: https://www.britannica.com/topic/Zoroastrianism/Practices-and-institutions

Avesta sau *Biblia Persană*. Yasna este însoțită de o diversitate de ceremonii și este marcată de citiri de texte din Avesta. Yasna constă din 72 de capitole sau versete din Avesta. Yasna mai conține și *Gathas*, adică texte și imne ulterioare Avestei, incluse totuși în acest *canon scripturistic zoroastriano-persan*.[410]

***Gahambar*. Ca în toate religiile, și în Mazdeism, ritul este expresia liturgică sau rituală a credinței, a doctrinei și a calendarului propriu fiecărei religii. Ca peste tot, și în Gahambar avem de-a face cu sărbători ale comunității, în centrul cărora se află Divinitatea, adică *Ahura Mazda*, și *creația*, la perși. Această sărbătoare se ține de șase ori pe an. În conformitate cu calendarul ei, semnificația sărbătorii subliniază mitul Creației. Conform religiei lui Zarathustra, Ahura Mazda a creat mai întâi lumea nevăzută și spirituală, după care a urmat facerea părții văzute a lumii:**

1. **cerul, în forma unui ou, cu stelele, luna și soarele;**
2. **apa și oceanele;**
3. **pământul;**
4. **flora;**
5. **fauna;**
6. **omul.**

Sărbătorită de șase ori pe an, Gahambar, ritul scoate în relief aceste șase etape ale creației, sărbătorită fiecare în parte, timp de cinci zile.[411]

***Afrin Gahambar* sau ceremonia binecuvântării și a recitării textelor se practică și cu prilejul altor sărbători, în cursul anului, însă Afrin-i Shash Gahambar, numai în cele șase zile de Gahambar.**

***Yasna* este numele textelor liturgice din Avesta, dar și al sărbătorii, observată cu recitări, care se încheie și sunt însoțite de ritualul Ab-Zohr, o ceremonie a apei.**

***Ab-Zohr* (jertfa apei) este începutul și punctul final al ceremoniei principale din Yasna, menționată în 61,1, prin care apa (parahaoma) este binecuvântată, de către un „preot ajutător”, ritual, care se face între răsăritul soarelui și amiază.**

***Sfințirea apei are multiple ceremonii în zoroastrism*. Prima este la începutul ceremoniei Yasna. Prima *Parahaoma* are loc prin sfințirea apei, de către un preot, după care se iau trei mlădițe de *haoma* și măr de granat (Punica granatum), sfințite și acestea, după care sunt zdrobite și puse în apă, în timp ce se fac recitările de texte. Haoma face parte din familia plantei de Ephedra, ἐφέδρα, Ephedraceae (vezi și *Ephedra antisyphilitica*), având 70 de specii.[412]**

A doua *haoma* conține, în afara elementelor de la cea dintâi și lapte de vacă sau de capră (în India) iar mlădițele și mărul de granat sunt și mai tare zdrobite, în timp ce se recită verseturile 22-28, din Yasna, după care conținutul este așezat lângă foc.

La versul 62, amestecul este împărțit în trei vase, apoi este pus pe foc, iar la versul 72, conținutul unuia din cele trei vase este vărsat într-o fântână, iar restul este consumat de către cei prezenți la ceremonie. În încheiere se mai spun și alte rugăciuni, iar ceremonia se sfârșește a cincea zi din Yasna, urmată de un praznic copios.

---

[410] Antonio Panaino: *Religionen im antiken Iran*. In: Wilfried Seipel (Hrsg.): *7000 Jahre persische Kunst*. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien, 2001, pp. 22-29, aici: p. 26.

[411] Vezi: http://www.feste-der-religionen.de/feste/gahambar.html

[412] Christopher J. Earle: *Ephedraceae - Ephedra* - Online. bei The Gymnosperm Database, 2013.
Liguo Fu, Yong-fu Yu, Harald Riedl: Ephedraceae., p. 97 - textgleich online wie gedrucktes Werk, In: Wu Zheng-yi, Peter H. Raven (ed.): Flora of China. Volume 4: Cycadaceae through Fagaceae, Science Press und Missouri Botanical Garden Press, Beijing und St. Louis, 1999, (Abschnitte Systematik mit Verbreitung).

Simboluri ale credinței zoroastriene

Faravahar[413]

Symbols of Faith	**Simboluri ale credinței**
For many Zoroastrians, the living flame of the sacred fire (Atash) is the greatest symbol of 'He who is pure undefiled light'. However, orthodox Parsis believe that Ahura Mazda is physically present in the sacred flame, and therefore take a more sacramental interpretation. Therefore, if a Zoroastrian cannot pray before a flame he may pray before a light, ideally the sun. Other important symbols include the sudre and kusti (sacred shirt and cord respectively), which represent the spiritual 'armour' of the religion, and a portrait of the prophet Zoroaster often found with a lighted oil lamp in front of it to symbolise the sacred fire. There are no anthropomorphic symbols of Ahura Mazda. A symbol of Ahura Mazda that decorates many Zoroastrian religious buildings, homes and worn as a broach or necklace is what is known as the winged symbol. It was historically derived from Babylonian art but was used as a common motif in the magnificent Achaemenid dynasty (6th to 4th century BCE) palace. Other motifs and figures from the sculptures at Persepolis decorate the walls of temples to express the great antiquity of the religion of which all Zoroastrians are proud. An ancient and common symbol of evil is the fly as it is associated with rotting, decaying and dead matter and therefore seen as a pollutant. Other animals are viewed as natural killers and thought to represent evil, for example, snakes and scorpions, lions and wolves. The ancient texts say these were invisible forces of evil created by Ahriman (the evil one) but Ohrmazd made them visible so that humans could see them and thus avoid their deadly work. Other creatures represent the Good Creation, with the cow being a particularly good example as it is peaceable and gives of itself through its milk, its hide, its dung (used like coal for fires) and its body as food. Traditionally, the most holy animal is the dog as it embodies the virtues of loyalty, devotion and obedience. Zoroastrians see the animal world as	**Pentru mulți zoroastrieni, flacăra vie a focului sacru (Atash) este cel mai mare simbol al „Celui care este lumină pură și neîntinată". Cu toate acestea, Perșii ortodocși cred că Ahura Mazda este prezent fizic în flacăra sacră și, prin urmare, iau o interpretare mai sacramentală a ei. Prin urmare, dacă un zoroastrian nu se poate ruga în fața unei flăcări, el se poate ruga înaintea unei lumini, în mod ideal soarelui. Alte simboluri importante includ *sudre* și *kusti* (*cămașa sacră* și respectiv *șnurul*/cordon), care reprezintă „armura" spirituală a religiei, și un portret al profetului Zoroastru, găsit adesea cu o lampă cu ulei aprinsă în fața sa pentru a simboliza focul sacru. Nu există simboluri antropomorfe ale lui Ahura Mazda. Un simbol al Ahura Mazda care decorează multe clădiri religioase zoroastriene, case și purtat ca medalion (broșă sau colier) este ceea ce este cunoscut sub numele de simbolul înaripat [*Faravahar*, n.n.]. Din punct de vedere istoric, a fost derivat din arta babiloniană, dar a fost folosit ca motiv comun în mărețul palat din timpul dinastiei achemenidă (secolele VI-IV î.Hr.). Alte motive și figuri din sculpturile de la Persepolis decorează pereții templelor pentru a exprima marea vechime a religiei de care toți zoroastrienii sunt mândri. Un simbol antic și comun al răului este musca, deoarece este asociată cu materia putrezită, aflată în descompunere și moartă și, prin urmare, este văzută ca un poluant. Alte animale sunt privite ca ucigași naturali și se crede că reprezintă răul, de exemplu, șerpi și scorpioni, lei și lupi. Textele antice spun că acestea erau forțe invizibile ale răului create de Ahriman (cel rău), dar Ohrmazd le-a făcut vizibile pentru ca oamenii să le poată vedea și astfel să evite efectul lor mortal. Alte creaturi reprezintă Creația Bună, vaca este un exemplu deosebit de bun, deoarece este pașnică și se dă prin laptele, pielea, bălegarul (folosit ca cărbunele pentru foc) și corpul ca hrană. În mod tradițional, cel mai sfânt animal este câinele, deoarece întruchipează virtuțile loialității, devotamentului și ascultării. Zoroastrienii văd lumea animală ca simboluri puternice și participanți la conflictul**

[413] **Faravahar sau Farohar etc. este, conform tradiției zoroastriene, un simbol al spiritului uman (sufletului), care există înainte de a se naște o persoană și continuă să existe chiar și după moartea sa.**
Boyce, M. (2000). "Fravaši". *Encyclopaedia Iranica*. Vol. X, Fasc. 2. pp. 195-199.
Curtis, Vesta Sarkhosh (2007). "Religious iconography on ancient Iranian coins". *Journal of Late Antiquity*. London, pp. 413-434.
Olbrycht, Marek Jan (2016). "The Sacral Kingship of the early Arsacids". I. Fire Cult and Kingly Glory". Anabasis. *Studia Classica et Orientalia*: 91-106.
Antonio Panaino: *Religionen im antiken Iran*. în: Wilfried Seipel (ed.): 7000 Jahre persische Kunst. Meisterwerke aus dem Iranischen Nationalmuseum in Teheran: Eine Ausstellung des Kunsthistorischen Museums Wien und des Iranischen Nationalmuseums in Teheran. Kunsthistorisches Museum, Wien, 2001, pp. 22-29, citat aici: pp. 24 și 29.
Explicația simbolică o ai în: http://www.iransara.info/Iran%20Faravahar%20Zartosht%20Farvahar%20fravahar.htm

powerful symbols of, and participants in, the conflict between the bounty of the Good Creation and the destructive forces of evil. The common Zoroastrian emblems and their expression in art and architecture are sometimes reflected in language, with, for example, Zoroastrian references to the living flame within all good living things. Similarly, the military connotations of the sudre and kusti (the sacred shirt and cord worn next to the skin by all Zoroastrians after initiation) have led to these being regarded as the 'armour' of the religion, with Zoroastrians often describing themselves as the 'army of Ahura Mazda' in the war with the forces of evil'. The Faravahar is an ancient symbol of the Zoroastrian faith. / Faravahar este un simbol vechi al credinței zoroastriene.	dintre bunătatea Creației *Bune* și forțele destructive ale răului. Emblemele zoroastriene comune și expresia lor în artă și în arhitectură sunt uneori reflectate în limbaj, ca, de exemplu, referiri zoroastriene la flacăra vie din toate lucrurile vii bune. În mod similar, conotațiile militare ale sudre și kusti (cămașa și șnurul sacru purtate lângă piele de toți zoroastrienii după inițiere) au făcut ca acestea să fie privite drept „armura" religiei, zoroastrienii descriindu-se adesea ca fiind 'armata lui Ahura Mazda' în războiul cu 'forțele răului'. Luat din: https://www.reonline.org.uk/ knowledge/zoroastrianism/ symbols-of-faith/

Cultul lui Mithra, o Μίθρας, *Deus Sol Invictus*, zeul luminii

1

2

1. *Musei Vaticani – Mithra – Sol invictus 01136.JPG, origine italiană*; Reference: CIL, VI 721= VI, 30820 cf. p. 3757 (ILS 1615).[414]
2. Mithreum din subsolul Basilicii San Clemente, Roma, sec. II dHr.[415]

Cultul acestei religii a fost introdus de șahinșahul Artaxerxes al II-lea (405-362 î.Hr.), răspândit ulterior și în afara Persiei. În Imperiul Roman a ajuns să se răspândească prin intermediul soldaților latini și era destinat exclusiv pentru bărbați. În secolul al IV-lea era deja răspîndit de la Euphrat, până în Britania și în bazinul Mediteranei, dar de atunci și începe declinul său, prin răspândirea creștinismului. Acest cult aparține zeităților arhaice indo-iraniene. Cele mai vechi semnalări ale numelui său apar pe niște tăblițe de argilă, găsite la Boghazköy (Hattusa), fosta capitală hitită, datând din secolul al XV-lea î.Hr., descoperite în anul 1907. După anul 106 d.Hr., cultul zeului Mithra a pătruns și în Dacia. Acolo s-au descoperit o serie de altare și alte obiecte legate de acest zeu, mai ales în Transilvania.

[414] Mithra, Μίθρας, se uită la *Sol Invictus*, în timp ce ucide taurul, într-o pivniță sau cavernă. În stânga, sus este Sol Invictus, avînd aureola sau „coroana în flăcări". Tot sus, dar în dreapta este luna, iar lângă rana de unde curge sângele taurului, se află câinele și șarpele.
Luat din: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Musei_Vaticani_-_Mithra_-_Sol_invictus_01136.JPG

[415] Basilica sancti Clementis: mithraeum sub aedibus repertum.
Walther Buchowiecki: *Handbuch der Kirchen Roms. Der römische Sakralbau in Geschichte und Kunst von der altchristlichen Zeit bis zur Gegenwart*. Band 1, Wien, 1967, p. 584f.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/San_Clemente_(Rom)

Conform religiei zoroastriene, Mithra este conducătorul grupului de zei Yazatas, cuvânt care în persană înseamnă „zeu", care erau foarte apropiați lui Ahura Mazda și îndeplineau funcția de gardieni ai lumii cerești și mesageri ai zeului suprem. Un fel de îngeri, am spune ca echivalenți ai acestora în Creștinism. Alți membri ai acestui grup de zei erau: Daena, Haoma, Mah, Rașnav, Tiștria, Vata, Zam-Armatay. Mithra s-a născut, potrivit legendelor, dintr-o piatră sau dintr-o fecioară, în ziua de 25 decembrie. Pentru a-l șterge din memoria și conștiința romanilor păgâni, Constantin I cel Mare a mutat data sărbătorii Crăciunului, de la 6 ianuarie, pe 25 decembrie. Vechii Orientali, n-au acceptat această schimbare, continuând până astăzi să țină Crăciunul tot pe 6 ianuarie, împreună cu celelalte evenimente, din istoria mântuirii: închinarea magilor și Epifania sau Botezul în Iordan, de la Ioan.[416]

Unul din cele mai cunoscute temple ale lui Mithra sau *mithraea*, de la mithraeum, se află la Roma, în subsolul Basilicii *di San Clemente*, descoperit în anul 1867, investigat însă abia după anul 1914. *<u>În</u> avanpostul de la Alba Iulia avem un mithraeum*, în care se desfășurau misterele mithraice în rândul militarilor romani. Templele mithraice erau de dimensiuni mici și întunecoase, cu o cupolă deschisă în mijloc, simbolizând lupta cosmică, dintre lumină și întuneric. Dacă membrii comunității mithraice se decideau să rămână de partea binelui, atunci puteau și ei spera la viață pe lumea cealaltă.

Identificarea lui Mithra cu Soarele, apare deja în mitul nașterii sale. El s-a născut dintr-o piatră, act văzut de păstori, ceeace ar putea simboliza răsăritul soarelui. În Avesta, el apare ca Zeul Soarelui și făcătorul dreptei ordini. Modul de reprezentare este Mithra ucigând taurul cel rău, iar din sângele pe care acesta-l stropește, se scurge putere de viață, pentru întreaga creație. În același timp, privirea îi este ațintită spre o cioară, care, din porunca soarelui, i-a dat semnul să omoare taurul. În reprezentări, Mithra apare împreună cu Helios, zeul soarelui, la greci, iar textele dau impresia că cei doi se dizolvă într-o singura unitate. Învățătura lui Mithra este acum greu de reconstituit.[417] Cultul mithraic era un cult al misterelor, practicat de militari.

Există și multe paralele între cultul mithraic și cel creștin, al primelor veacuri, înainte de anul 313. S-au descoperit peste 400 de locuri de cult mithraice, între Euphrat și Britania. Datorită cinstirii Lui Iisus Hristos, ca *sol invictus*, pentru creștini, cultul mithraic a fost considerat un concurent puternic al religiei lor. Precum creștinii, care se adunau pentru frângerea pâinii, tot așa procedau în *mithraeum* și cei mai de vază membri ai comunității mithraice, unde sărbătoreau CINA cu apă, vin și pâine. Tertulian (d.150-d.220) considera acest cult mithraic, ca *o imitare dibolică a Euharistiei creștine*, „…eine teuflische Nachahmung der christlichen Eucharistie..." [*De praescriptione haereticorum*, 40].[418] Numai că asemănările dintre cultul mithraic și cel creștin, nu sunt într-o stare de dependență, unul față de celălalt, ci sunt doar rezultatul moștenirii antice comune, în care s-au format amândouă. Nici frica lui Tertulian și al altor creștini, că ar fi fost amenințați de cultul mithraic, nu a fost justificată. Religia lui Mithra nu avea ambiții universaliste și nu era nici interesată la convertiri în masă. Membrii ei erau cei aleși, din crema militarilor romani și *inițiați în misteriile mithraice.* Femeile nu aveau acces la această religie.

****

3. Islam

Este o religie destul de cunoscută, motiv pentru care nu vom insista prea mult asupra ei. Din tot panteonul de zei ai arabilor, Mahomed s-a decis să declare pe cel preislamic Al-Lah, venerat de seminția arabă *Hanife*, din Mekka, ca Dumnezeu adevărat și universal, iar cubul Ka'ba sau *Kaaba*, ca sanctuar al acestuia.[419]

---

[416] Boyce, Mary (2001), *„Mithra the King and Varuna the Master"*, Festschrift für Helmut Humbach zum 80., Trier: WWT, pp. 239-257.

[417] *Als die Heiden Christen wurden. Zur Geschichte des frühen Christentums*, Jos Rosenthal și Ferdinand Dexinger, Ueberreuter, 1992, pp. 155-165.

[418] Ibidem, p. 157.

[419] Despre arabi, Islam și cronologia acestuia, vezi contribuția noastră mai veche, în: Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. II/1, pp. 278-281; Ioan Marin Mălinaș, PENTARHIA, vol. II/1, ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Chalcedonului și încercarea de codificare a dreptului

***Prăbușirea Imperiului Ecumenic*,**

[*Luat din*: Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*. Imperiul și civilizația după izvoare, traducere: Maria Holban, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, pp. 192-193]:

„Nu se va ști niciodată prea bine cum de a naufragiat acest ideal al celui mai mare din împărații bizantini din secolul VII. Sarazinii mâncători de lăcuste, jefuitorii deșertului și păzitorii salariați ai frontierei de sud, erau foarte bine cunoscuți, dar prea puțin prețuiți la Constantinopol. Măcar că se trimiteau uneori până la ei emisari, arabii erau disprețuiți din cauza neștiinței lor absolute de tot ce era legat de civilizație. Erau adesea luați în derâdere acești bandiți eroici, ce nu puteau să escaladeze nici măcar zidurile de pământ galben care nu opreau nicidecum incursiunile maurilor.

Dintre toate grijile de la începutul domniei lui Heraclius, desigur că cea mai măruntă a fost aceea legată de ivirea printre sarazinii, odinioară supuși unui Alamundar și unui Naama, un nou șef (ἀρχηγός) și „fals profet” în persoana unui oarecare Mohamed, păzitor de cămile, care învățase de la evreii din orașe și de la asprii călugări ai mănăstirilor din marginea extremă a Siriei, puțin monoteism iudaic, puțin monofizitism sirian și puțină morală creștină. Episcopul armean contemporan Sebeos, scrie „Unul din fiii lui Ismail, cu numele de Mahomed, un negustor, li s-a înfățișat lor ca predicator din porunca lui Dumnezeu, cum pretindea el, și că [*el,* n.n.] fiind calea adevărului, și i-a învățat să cunoască pe Dumnezeul lui Avraam, căci avea multă învățătură și era foarte priceput în istoria lui Moise”.

Însă acest Mohamed bin Abdallah, păstorul // de cămile epileptic, bărbatul bătrânei Cadija, discipolul călugărului nestorian Sergius, găsise în acest simulacru naiv de religie cu ademenirea puerilă a unui paradis de îmbuibare și de femei fermecătoare, mijlocul de a transforma stolurile ușoare de arabi într-un popor.

Romanii s-au putut curând convinge de aceasta în urma unei triste experiențe. Niște încăierări la frontieră din cauza soldei datorate sarazinilor și a relelor intenții care li se atribuiau, au declanșat un război provocat mai ales de sentimentele ce le nutreau sirienii, cei adesea jefuiți de perși, și tot astfel și de „romani”, față de împăratul care poruncea agenților nemiloși ai fiscului, față de acel „maronita” din depărtatul Bizanț, care impunea iacobitismului lor tradițional și oarecum național, legăturile spirituale ale *Henoticonului*. Acest război avea să aibă consecințe incalculabile. Abu-Bekr, succesorul lui Mohamed, era reprezentantul unei religii care prin strictul său monoteism, prin rigorismul său privind unitatea absolută a divinității, se potrivea evreilor fără astâmpăr, dispuși să vadă în calif pe un nou Mesia, și chiar și monofiziților sirieni, foarte mulțumiți de a dobândi ceva mai mult decât uniunea acordată de Heraclius, adică libertatea deplină a cultului lor.

Fiecare: evreul, iacobitul, nestorianul difizit în chipul cel mai clar // putea trăi de acum încolo după voia sa dacă accepta să plătească drept răscumpărare un tribut noilor stăpâni.

Aceștia la început aveau nevoie de foarte puțin. Omar, succesorul lui Abu-Bekr, purta zdrențe, mergea călare pe un catâr și se hrănea cu curmale.

„Imperiul” în devenire al arabilor nu avea funcționari, nici dregători. Clasele sociale nu existau la sarazini, și ei nu erau dispuși să le recunoască la supușii lor. Marii proprietari, pacostea bieților coloni, fugeau dinaintea lor și nu consimțeau să trăiască sub jugul lor nelegiuit și infamant. Iar pământurile erau împărțite acum. Cât privește pe noii stăpâni, aceștia nu erau ca germanii, vechi muncitori ai pământului inaugurându-și supremația prin confiscarea unei treimi din ogoare. Ei rămâneau și mai departe războinici sau se așezau în orașe ca artizani pașnici sau ca negustori întreprinzători care au creat o nouă prosperitate orașelor sărăcite ale Siriei. Nu a fost atât de mulți arabi cât „arabizanți” datorită islamului.

Noii cuceritori [*arabi*, n.n.] au introdus un sistem fiscal incomparabil mai simplu și mai echitabil ca cel al romanilor. De la început au întocmit un cadastru exact și amănunțit al „oamenilor, vitelor, pământurilor și arborilor”, un „catastif” desăvârșit. Au pretins de la supusul creștin *haraciul* proporțional cu averea sa, și nimic mai mult. Această contribuție ea însăși era strânsă, nu de niște agenți lacomi, ci de către șefii grupurilor tradiționale ale populației.

Judecățile erau și ele mai puțin complicate, mai rapide și mai adaptate modului // mai primitiv de viață al locuitorilor din Siria. Alături de tribunalele cadiilor lor care își rosteau sentințele după Coran, cartea revelată a lui Mohamed, ei au tolerat și tribunalele creștine pentru toate confesiunile.”

---

canonic prin Sinodul quinisext 691-692 - Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, Presa universitară Clujeană, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.

Mohamed Profetul, în jurul anilor 600, a fost discipolul lui Sergius Bahīrā, ܒܚܝܪܐ *siro-aramaică* și بَحِيرَىٰ *arabă*, un călugăr *nasoreean* (creștin) nestorian, din tribul lui Abd al-Qays, de la Mănăstirea din Bosra (sudul Siriei, spre Iordania), care l-a instruit și informat în problemele scripturistice ale Bibliei, dar și în cele al *textelor apocrife*, precum și privind religiile mozaică și creștină, însă în conformitate cu învățătura lui Nestorie, a lui Teodor de Mopsuestia și a lui Diodor din Tars. Într-o primă fază, am putea spune că Bahīrā a făcut din Mohamed un *creștin nestorian*...! Unele surse îi dau lui Bahīrā numele: Gergiş, Georgius, Sergius, Sarjisan, Bu airah, Bohaà¯ra. Bahira respectiv Behîra.[420] Monahul Bahīrā i-a și prezis lui Mohamed vocația de profet.[421]

Misiunea creștină începe și la popoarele arabe cu evenimentele Rusaliilor creștine FA 2, 11, când Apostolii *au vorbit și în limba arabă*, Numai că adevărata misionare a arabilor este atribuită Apostolului Bartolomeu, adică *Natanaël Bar-Tolmai*, Mc 3,14-19, recte, 3, 18. Datele sunt însă destul de confuze, pentru că majoritatea istoricilor bisericești, până în secolele V-VI, confundau peninsula Arabică, cu India și Etiopia. Misiunile creștine în Arabia, pot fi împărțite în trei mari spații geografice:

1. în nord, regiunea de coastă, la Golful Persic;
2. interiorul peninsulei, cu partea de sud a acesteia, în Yemen și oaza Najran, spre vest, către cornul Africii;
3. Sud-Yemenul sau partea insulară, din Oceanul Indian, cu arhipeleagul Sokora.

Amintim în acest context *Mănăstirea din al-Ḥīra*, capitala Regatului Lachmid, Mănăstirea de pe peninsula Qatar; Mănăstirea Marawah (Maria), de pe insula ce aparține acum Emiratului Abu Dhabi; Marea Mănăstire și biserică al-Khor, pe insula Sir Bani Yas; bisericile cu trei nave de la Kharg și al-Kusur. Toate au încetat să existe după secolele VII-VIII, cu excepția celei din Kharg, care a funcționat până în secolul al XI-lea.[422] Această înflorire a vieții bisericești în zonă, se datorează pescuitului și comerțului cu perle (mărgăritare), cu care se ocupau creștinii.

În interiorul peninsulei Arabe, existau mari comunități creștine la Najran, Mekka și Himyar (Yemen).[423]

---

420 Petrus Venerabilis: *Summa totius haeresis Saracenorum* – Gesamtdarstellung der Häresie der Sarazenen / *Prezentarea generală a ereziei sarazinilor*.
Krisztina Szilágyi: *Muḥammad and the Monk*: the Making of the Christian Baḥīrā Legend.In: *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* (JSAI), 34 (2008), pp. 169-214.
Robert W. Thomson: *Armenian Variations on the Baḥira Legend*. în: *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. 3/4, Part 2. (Eucharisterion: Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students) 1979-1980, S. 884-895.
Peter Engels: *Wilhelm von Tripolis: Notitia de Machometo, De statu Sarracenorum*, I. Einleitung, Würzburg, 1992.
Reinhold F. Glei (Hrsg.): *Schriften zum Islam/Petrus Venerabilis*. (Corpus Islamo-Christianum, Series Latina, 1), Altenberge, 1985.
Barbara Roggema: *The Legend of Sergius Baḥīrā*. Eastern Christian Apologetics and Apocalyptic in Response to Islam. Brill, Leiden, 2009.
Richard Gottheil: *A Christian Bahira Legend*. In: *Zeitschrift für Assyriologie*. 1898-1903 (bei Internet Archive)
Vezi și: Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, p. 192.
421 Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Bah%C4%ABr%C4%81
422 Despre Mănăstirea nestoriană Kharg, vezi: John Bowman, University of Melbourne, *The Christian Monastery on the island of Kharg*, în: https://biblicalarchaeology.org.uk/pdf/ajba/02-3_049.pdf
Vezi și: *The Ancient Cemetery of Khark Island*, în: https://en.icro.ir/Tourist-attractions-and-places/The-Ancient-Cemetery-of-Khark-Island. *Church of the East monastery on Sir Bani Yas*, în: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East_monastery_on_Sir_Bani_Yas
Julie Bonnéric, « Christianity in the Arab-Persian Gulf: an ancient but still obscure history », Le carnet de la MAFKF. Recherches archéologiques franco-koweïtiennes de l'île de Faïlaka (Koweït), 23 décembre 2015. [En ligne] http://mafkf.hypotheses.org/1286
Beaucamp J. & Robin C., « Le christianisme dans la péninsule Arabique d'après l'épigraphie et l'archéologie », in Hommages à Paul Lemerle, Paris, 1981, pp. 45-61.
Steve Marie-Joseph, 2003, L'île de Kharg : une page de l'histoire du Golfe Persique et du monachisme oriental, Neuchâtel.
423 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., pp. 141-143.

„The Arabian peninsula has been divided into two parts: the North and the South. The relations of the northern Arabs with Byzantium and Christianity have been studied satisfactorily enough so far; one can find information about it specialized but sometimes general histories of Byzantium as well (Vasiliev, Karayannopoulos, Bury, etc.). The south Arabian peninsula has been less known to the non-specialist scholar. In this article we shall deal mainly with the «mysterious» South, after making a short reference to the Arabian North.”[424]

Privitor la epoca preislamică – ante 632 – este de menționat faptul că între anii 533-573, în Arabia de Sud, Creștinismul devenise *religie de Stat*.[425] În timpurile acelea, Arabia de Sud, dar și Mekka și Medina [Yathrib, numele preislamic] erau dominate de prezența creștinilor și a evreilor. Evreii au ajuns în număr mare, prin aceste locuri, mai ales după anul 70 d.Hr. Situația prezenței creștinilor, în Arabia, este o consecință a misiunilor, stimulate de însuși Împăratul Constantius II (337-361), care ordonase ca diaconul arian Teofil, din insula Sokotra, Dioscoridus (lat.), ο Διοσκορίδης ή Διοσκουρίδης (din nord-vestul Oceanului Indian), să fie hirotonit episcop al acelei zone geografice. Înainte de anul 356, Teofil devenise și *legat* imperial, pentru sudul Arabiei și pentru India.

Constantinopolul urmărea prin această acțiune și un scop politic și economic:

1. **pentru a contracara politica expansionistă a Șahinșahului Persiei, Șapur I (240/42-270/72);**
2. **pentru a asigura liberă circulație și profitabilă a mărfurilor, destinate transportului maritim și continental, cu și din India și cu și din teritoriile arabe și din estul (Cornul) Africii, mai ales cu Etiopia.**

În sudul Mesopotamiei, în Arabia de nord, se afla și al-Hira, *Regatul Lahimid*,[426] vasal al Sasanizilor din Persia, care controlau și regiunea Hejaz, de-a lungul coastei vestice a Arabiei, incluzând și orașele Mekka, Medina, Jedda, Yanbo și Tabuk, până la granița cu Himyra (viitorul Yemen). Renumit era Himyar prin comerțul cu pietre prețioase, condimente, tămâie, smirnă, dar și prin înflorirea economică, cu tehnică agricolă avansată, prin folosirea sistemului de irigație și al barajelor, pentru captarea apei de ploaie, venită de la munte. Legăturile lui Teofil cu regele din Himyar și convertirea acestuia la Creștinism au condus la consolidarea acestor baze economice și comerciale cu Bizanțul. Nu se știe însă, dacă Episcopul Teofil ar fi ajuns și până în India.[427]

După întrevederea Episcopului Teofil cu Regele din Himyar, Tha’rân Yuhanim (315-340) și cu fiul acestuia și co-regentul Malkîkarib (rege din 340-345), *cel dintâi* a obținut permisiunea de-a construi trei biserici, în capitala de atunci Zafar, în San’a și în Aden, în ciuda protestelor evreilor de la Curte.

Situația s-a schimbat însă în timpul Regelui Abukarib Asad (c. 385-420), care s-a convertit la Iudaism, după ce vizitase Yathrib (viitorul Medina), oraș construit de imigranții evrei. Între anii 400-525, Iudaismul a constituit religia dominantă în Statul Himyar. În schimb înflorea o viață creștină în orașul *oază de deșert* Najran, unde, înainte populația se închina la un copac, misionarul lor creștin fiind sirianul Fimium sau Euphemion.

Numele negustorului din Najran era Hannan, care a trăit pe timpul Șahinșahului Yazdgerd I (399-420). La revenirea din Constantinopol, s-a oprit în orașul al-Hira, capitala regatului Lahimid, unde s-a convertit la Creștinismul asirian. După anul 519, monofiziții persecutați de Împăratul Justin I (518-527) s-au refugiat în masă, la Najran, ajungând în conflict și polemică, cu asirienii de acolo, deveniți nestorieni.

Regele Yusuf Asʾar Yathʾar (în siriană) sau Dhu Nuwas (în arabă) [517-525], înlăturat de Negus (Regele) Ella Asbeha de Aksum (nordul Etiopiei) [517/20-540], în anul 525, voia să facă din

---

[424] Luat din: Athamassios N. Apathanassiou, CHRISTIAN MISSIONS IN PRE-ISLAMIC SOUTH ARABIA*, https://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1994_1_8_Papathanasiou.pdf
*** This paper was presented at the «International Orthodox Missions Consultation», Moscow, November 1-6, 1993.**

[425] Pentru Creștinismul arab, vezi lucrarea: Michele Piccirillo, *L’Arabie chrétienne*. Préface de Maurice Sartre. Traduit de l’italien par Étienne Schelstratete et Marie-Paule Duverne, Éditions Mengès, Paris, 2002, 259 p. incl. il., passim.

[426] A nu se confunda cu Hirā', care este un munte înalt de trei mile arabe (peste 1500 m), în partea nord-estică a orașului Mekka, numit *Dschabal an-Nūr* (Muntele Luminii), unde se crede că Mohamed și-ar fi scris prima revelație, vezi Sura 96, din Koran.

[427] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 143-144, vezi întregul capitol: *Christen unter islamischer Herrschaft*, pp. 141-172.

Regatul său Himyar, o formă statală de reînviere a Regatului Israel, fapt care a dus la prigoane de nedescris împotriva creștinilor, evenimentele precipitându-se într-un război religios. Dhu Nuwas a ordonat ca negustorii bizantini să fie prădați și uciși, la fel și cei care se îndreptau spre Etiopia, a distrus bisericile de pe teritoriul regatului său etc. În Najran (un oraș autonom, din sud-vestul Yemenului de astăzi, pe țărmul Oceanului Indian) însă, Creștinismul a continuat să se dezvolte, până în anul 523 sau 524, când orașul a fost asediat și cucerit de Dhu Nuwas, iar creștinilor, chiar dacă li s-a asigurat o liberă ieșire, după ce au capitulat, au fost măcelăriti, iar clerul, călugării, călugărițele și laicii, refugiindu-se în catedrală, au fost arși de vii. Li se promisese să fie lăsați în viață, dacă trec la Iudaism și se leapădă de Hristos, reneagă Crucea și nu recunosc Dumnezeirea Lui Iisus Hristos și faptul că este Fiul Lui Dumnezeu.[428] Cel mai mult au avut de suferit monofiziții din Najran și Himyar, pentru că susțineau numai natura Dumnezeiască a Lui Iisus Hristos, μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη [o natură a Cuvântului Lui Dumnezeu întrupat], conform formulei Sf. Chiril, Patriarhul Alexandriei (412-444), respingând diafisitismul, δυοφυσιτισμός sau Unul-Născut, cunoscut în două firi, ἐν δύο φύσεσιν.[429]

Regele Dhu Nuwas le reproșa monofiziților că nu acceptă poziția dogmatică a „grecilor”, cum îi numea el pe nestorienii, din Regatul său: „Seid ihr etwa gescheiter als diese Griechen, die unter euch leben und sich Nestorianer nennen?” / „Sunteți voi mai deștepti decât acești greci, care trăiesc printre voi și se numesc nestorieni?”[430] Acest război religios s-a soldat cu 4700 de martiri creștini și 1300 de copii, vânduți ca sclavi. După acest masacru, Dhu Nuwas a trimis două scrisori, una șahinșahului Persiei și alta regelui din al-Hira, prin care îi îndemna să-i urmeze exemplu și să nimicească toți creștinii, din țările lor. Regele al-Ḥira al-Munḏir III b[in]. Māʾ as-Samāʾ de al-Ḥira, Αλαμούνδαρος Γ΄των Λαχμιδών (ca. 505-554, cu întreruperi), a cărui mamă, Maria (Mawia), dar și soția, erau creștine nestoriene, a informat Curtea Imperială, de la Constantinopol, despre ororile săvârșite de regele Dhu Nuwas de Himyar.[431] Vestea atrocităților lui Dhu Nuwas au ajuns și la

---

[428] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 143-144, vezi întregul capitol: *Christen unter islamischer Herrschaft*, pp. 144-145.

[429] Sf. Chiril ar fi găsit această formula miafizită în arhiva cancelariei Patriarhale din Alexandria și ar fi provenit de la Sf. Atanasie cel Mare (328-373, cu întreruperi). Vezi: Mc Guckin, John. *St. Cyril of Alexandria's Miaphysite Christology and Chalcedonian Dyophysitism*: The Quest for the Phronema Patrum (PDF). p. 38:

St. Cyril found the *Mia Physis* formula in the archives of the Alexandrian Archiepiscopal chancery atributed to Athanasius. In this the archivists before him were mistaken, and thus misled him. It was wrongly fled under Athanasius' title when it was a work of Apollinaris. Similarly Dioscoros of Alexandria was equally mistaken when he synodically argued at Ephesus in 449 that the phrase was found in both Athanasius and Gregory Thaumaturgos. He too had been led astray by his otherwise most excellent church archives. This history had already been laid clear by Petavius,[3] and has become commonly accepted today.[4] But it was claimed even at the time by the Syrian apologists and it was afer 432, when Cyril realized that they might well be correct about the provenance of the phrase, that he decided to move away from reliance on this terminology as a main spearhead of his argument; though this is not to say that he ever distanced himself from its theology.[5] Afer realizing it could not convince the wider scholarly world, and actually gave ammunition to his Syrian foes that he "really was" an Apollinarist in intent, he moved the emphasis in his Christology to the formula of a single *hypostasis*.[6] This in itself gives us the frst real indication of what the earlier phrase's primary intellectual context was for Cyril. In short: *physis* here serves as a rough semantic equivalent *to hypostasis*.[7]

Sf. Chiril a găsit formula *Mia Physis* în arhivele Cancelariei Arhiepiscopale Alexandrine, atribuită lui Atanasie. În aceasta, arhiviștii dinaintea lui s-au înșelat și, astfel, l-au indus în eroare. [*Formula*, n.n.] A ajuns în mod greșit sub titlul lui Atanasie, în timp ce era o operă a lui Apolinarie. În mod similar, Dioscur din Alexandria s-a înșelat la fel de bine când a [*folosit*, n.n.] argumentul sinodal la Efes în 449, [*iar*, n.n.] acea expresie a fost găsită atât la Atanasie, cât și la Grigorie Thaumaturgul. Și el fusese indus în eroare de arhivele sale bisericești, de altfel cele mai excelente. Această argumentare fusese deja clarificată de Petavius,[3] și a devenit în mod general acceptată astăzi.[4]

Dar a fost susținută chiar și la timpul său, de către apologeții sirieni și a fost după 432, când Chiril și-a dat seama că s-ar putea să fie corectă cu privire la proveniența frazei, și a decis să evite de-a se baza pe această terminologie [considerată, n.n.] ca un principal vârf de lance al argumentului său? deși asta nu înseamnă că el însuși s-ar fi distanțat vreodată de teologia lui.[5] După ce și-a dat seama că nu a putut convinge lumea Părinților și, că, de fapt, a pus paie pe foc dușmanilor săi sirieni, pentru care el „a fost considerat cu adevărat” un apolinarist în intenție, el a mutat accentul în hristologia sa pe formula unei singure *ipostaze*, ὑπόστασις.[6] Acest lucru în sine ne oferă primul indiciu real al contextului intelectual primar al frazei anterioare atribuită lui Cyril. Pe scurt: *physis* servește aici ca un echivalent semantic grosier, pentru *ipostasis*, ὑπόστασις.[7]

[430] Ryckmanns Jean, *Le Christianisme en Arabie du Sud préislamique*, 1964, p. 451, la: Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 294, nota 14 și p. 145.

[431] Fiul și urmașul la tron al lui al-Munḏir III, ʿAmr ibn Hind (554-569) a fost patronul poeziei arabe preislamice a lui Ṭarafah și al altora asociate cu Al-Muʿallaqāt „Odele suspendate”. Tot de numele lui al-Mundir III se leagă și asedierea Siriei și provocările făcute Regatului arab, vasal bizantinilor, Ghassān sau Jafniden, care era o seminție și o dinastie

urechile Negusului Etiopiei, de la Aksum, Ella Asbeha, [care era monofizit] și care, în anul c. 525 a venit cu o armată puternică, intrând în Yemen prin țărmul de vest și ajungând în capitala Zafar, a Regatului Himyar Aici l-a ucis pe Dhu Nuwas, a incendiat cazarma și a declanșat acte de răzbunare a creștinilor uciși și a copiilor vânduți ca sclavi, de către Dhu Nuwas. În acest context de răzbunare, Negusul Ella Asbeha a obligat mulți evrei să treacă la creștinism și a numit un vicerege în Himyar, care-i era lui subordonat. În anul 533, Rege de Himyar (Yemen) a ajuns miafizit etiopian, Abraha (533-d. 558), care a ridicat Creștinismul în întreaga țară, la rangul de *religie de Stat*, favorizându-i pe monofiziți, se subînțelege.[432]

Pierderea scaunelor episcopale arabe

În strânsă legătură cu Islamul, prin nașterea naționalismului arab, s-a creat o astfel de furie în popor, care a condus în scurt timp la nimicirea Imperiului zoroastrian al Persiei și la cucerirea aproape a unei jumătăți din Imperiul Bizantin, marcând și începutul sfârșitului pentru Creștinismul siriac, deși erau credincioși monoteiști. Dar și în Mekka și în alte orașe, alături de evrei și creștini existau arabi independenți, monoteiști, numiți *Hanife*, care, din toată gama politeistă locală, îl venerau doar pe un singur Dumnezeu, numit Al-Lah. Așa s-a ajuns că Mahomed l-a declarat pe Dumnezeu Al-Lah, din Mekka, ca fiind singurul și adevăratul Dumnezeu, universal, care nu tolerează nici o altă formă de dumnezeire în jurul său, acceptând în continuare și stimulând venerarea și pelerinajul la Ka'ba,[433] ca element preislamic, al cărui fondare, el o atribuia lui Avraam și fiului său Ismail.[434] Alături de Al-Lah, în faza preislamică, mai erau venerate de arabi și fetele acestuia: Zeița *Manat*, a timpului; *al-Lat*, a soarelui; *al-Uzza*, a luceafărului de dimineață. Această evoluție a zeului Al-Lah și al cubului Ka'ba, poate fi pusă în paralel cu protomonoteismul din zona Edessa, cu zeul Marilaha.[435]

Mahomed mai voia și să purifice Ka'ba sau *Kaaba*, de cei 360 de idoli și să o consacre doar lui Al-Lah, intenție similară cu a lui Iisus Hristos, privitoare la curățirea Templului din Ierusalim, Mt. 21, 12u. El nu s-a dat în lături de la nimic, prădând caravanele de negustori, în trecere pe acolo, pedepsind rezistența credincioșilor nemusulmani, față de Islam, alungând semințiile de evrei sau ucigându-le. În aceste condiții, la scurtă vreme, după moartea lui Mahomed, Mekka și întreaga Arabie centrală, era epurată de evrei și de creștini. Cu toate acestea, Mahomed a rămas tributar modului de gândire evreiesc, chiar dacă îi disprețuia ca popoare, mai rău decât pe creștini, vezi Sura 5, 85:

> **„Vei afla că între oameni sunt din jidovi și păgâni cei mai mulți dușmani ai credincioșilor [*musulmani*, n.n.]; asemenea vei afla că cei mai aproape în prietenie pentru cei credincioși sunt aceia care zic: «Noi suntem creștini». Aceea vine de acolo pentru că între ei sunt preoți și călugări și ei nu sunt sumeți."**

În aceste condiții, nu este de mirare că și structurile ierarhice creștine, din Arabia s-au pierdut, au fost drastic reduse ori au fost nimicite de intoleranța musulmană.

---

originară din sudul Arabiei, din actualul Yemen. De prin secolul al III-lea, Gassanizii au început să migreze spre nord, în regiunea Siriei de sud-est în Hauran (la sud de Damascus) și în regiunile lui învecinate, Iordania, Palestina etc. Seminția Jafnidă sau gassaniză considera că se trage din nordul Ceylonului – Sri Lanka, dar Jafna (Dschafna) era un fiu al Regelui Amr ibn Amir Muzaiqija de Himyar (Yemen), un stat, care a existat din sec. I î.Hr., până în anul 570. Luat din: al-Mundhir III | Lakhmid king of al-Ḥīrah | Britannica

Actualii creștini arabi din Siria, Iordania și Israel sunt urmașii gassanizilor, care n-au acceptat să treacă la islam.

432 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 145.

433 Ka'ba sau *Kaaba* „Casa lui Al-Lah", din Mekka, este un sanctuar, în formă de cub, care ar fi fost construit de Avraam și de fiul său Ismail, având 15 m înălțime și 12 m lățime și este înconjurată de Moscheea Sfântă sau Masjid al-Haram (în arabă المسجد الحرام), construită fiind în prima fază din ordinul Califului Omar (634-644), În forma actuală, moscheia datează din anul 1577, grație Sultanului Soliman I Magnificul (1520-1566), a fiului Selim II (1566-1574) și a nepotului său Murad III (1574-1595) și Califi ai tuturor musulmanilor.

434 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 147.

435 Ibidem, p. 142.

În continuare oferim o listă incompletă a episcopilor asirieni de al-Ḥīra, capitala Regatului Lahimid, [în arabă اللخميون, transliterat: al-Lakhmiyyūn), mai puțin frecvent numiți Munadhiridi în arabă المناذرة, transliterat: *al-Munādhira*; literal: „Mundhiri"], vasal perșilor, din sudul Mesopotamiei și nordul Peninsulei Arabe. Lahmizii au fost triburi creștine preislamice, iar statul lor a existat între anii 266, când a fost construită capitala al-Ḥīra, până în anul 602.[436]

Episcopi preislamici de al-Ḥīra:

Hūšʿa (Hosea) 410;
Šamʿūn (b. Ḥanẓala?) 424;
Šamʿūn (Simeon) 486;
Ilyās (Elias) 496;
Narsē (?) 524;
Efraim ca. 560;
Ğābir b. Šamʿūn 580;
Yūsuf (Josef) 585;
Šamʿūn b. Ğābir ca. 590;
Sabrīšōʿ ca. 605;
Īsōʿdād, † 638;

Luat din: book_9789004260245_B9789004260245_014-preview.pdf

Legat de perioada preislamică, în Arabia, ante secolul IV, menționăm și *triada* Zeului Lună Almaqah, a Zeiței Soarelui Dhât-Himyam și al fiului lor Athar, Luceafărul de dimineață. De prin anul 384 dumnezeul invocat de arabi, începe să nu fie numit, ci menționat sub termenul de al-Rahmanan.[437]

Privitor la situația creștinilor, din Persia, în general, și a asirienilor, în special, trebuie să amintim și modul de evoluție al sistemului de *Millet*, μιλέτι ή μιλλέτι, comunitate religioasă, nu etnică – o moștenirea din Imperiul Sasanid și preluată și de arabii musulmani, ulterior și de către otomani, după 1453: *an-naṣārā*, pentru creștini; rum *milleti*, pentru ortodocși; *Abraham millet* sau *al-yahūd*, respectiv *banū Isrāʾīl* (copiii lui Israel, pentru evrei; *al-mağūs*, pentru zoroastrieni; *aṣ-ṣābiʾa*, pentru saberi, mandei și politeiști.[438] În calitate de supuși, care-și plăteau impozitul de protecție către zoroastrieni, apoi către musulmanii arabi și otomani – Dhimmis, Gimis, ذمي (arab.), Ζιμμήδες – autoritățile necreștine se obligau să-i „protejeze" și să-i judece, dar să nu le refuze nici decizia de convertire la islam. Dacă un creștin, convertit la islam apostazia, era pedepsit cu moartea. Restul populației, care nu erau nici musulmani și nu aparțineau nici de grupul Dhimmis, erau denumiți *Harbī*, adică cei cu care *Casa Islamului* se afla în război.[439]

---

436 Ruinele orașului al-Ḥīra se află la trei km de orașul Kufa, Irak, pe malul vestic al Eufratului. Vezi: Lachmiden. In: Ehsan Yarshater (Hrsg.): *Encyclopædia Iranica*. (english, iranicaonline.org – inkl. Literaturangaben).
Irfan Shahid: „Lakhmids", art. în: *The Encyclopaedia of Islam*, Bd. 5 (1986), p. 633; Irfan Shahid: Artikel *Al-Nuʿmān (III)*, in: *The Encyclopaedia of Islam*, Bd. 8 (1995), S. 119f.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Lachmiden

437 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 142.

438 Ibidem, p. 151.
***The Encyclopaedia of Islam*. New Edition. Brill, Leiden. Bd. I, pp. 264 și 1020 („Banū Isrāʾīl"), cu citatele aferente din Coran.**

439 Robert G. Hoyland (ed.): *Muslims and Others in Early Islamic Society*. Aldershot, 2004, p. XIV.
Gudrun Krämer: *Einführung in die Islamwissenschaft* / WS 2003/4. Kurzprotokoll: Nichtmuslime unter islamischer Herrschaft (pp. 21-22; *PDF*, 184 KB)
C. E. Bosworth: *The Concept of Dhimma in Early Islam*. In: B. Braude, B. Lewis (ed.): *Christians and Jews in the Ottoman Empire. The Functioning of a Plural Society*. Holmes & Meier Publishing, 1982. vol. 1, p. 41
Muhammad Hamidullah: *Mağmūʿat al-waṯāʾiq as-siyāsiyya lil-ʿahdi n-nabawīy wa-l-ḫilāfati r-rāšida*. (Sammlung der politischen Dokumente aus der Prophetenzeit und der Zeit des rechtgeleiteten Kalifats). 3. Auflage. Beirut, 1969. passim und S. 449: Register der Termini.

Din punct de vedere dogmatic, Biserica Asiriană a avut norocul să fie cea mai apropiată de Islam, datorită Hristologiei pe care o susținea, pentru că accentua *umanitatea* lui Iisus Hristos și respingea doctrina Theotokos, în schimbul celei de Hristotokos sau Antropotokos, adică nu recunoșteau că Sfânta Fecioară Maria este Maica Domnului sau Născătoare de Dumnezeu. Pe de altă parte, Biserica Asiriană era de mai bine de câteva secole despărțită de Imperiul Bizantin, dușmanul numărul unu, al califilor arabi, iar înainte de anul 651, al perșilor, împotriva împăraților romani. Un alt avantaj al Bisericii Asiriene (Nestoriene) a fost și căderea Dinastiei Omayyazilor (661-750), înlocuită cu aceea a Abbasizilor (750-1258), care, au mutat capitala Califatului, de la Damasc, în Mesopotamia, iar după anul 762, au început să construiască noua capitală – Bagdad – pe locul unui sat creștin, asirian (nestorian). În acest context, este explicabil de ce, încă Patriarhul Asirian Timotei I (780-823) a primit și puteri politice, peste creștinii de toate confesiunile din cadrul Califatului Abbasid. Este vorba de termenul „etnarh", ἐθνάρχης, prezent deja la evreii din Persia, „babilonici", după anul 425, când Teodosie II cel Tânăr l-a abrogat, pe întreg teritoriul său imperial, împreună cu instituția Sinedriului, Συνέδριον, סַנְהֶדְרִין Sanhedrin (ebraică), după cum am amintit deja în capitolul despre „Bazele canonice ale Bisericii Asiriene", la subcapitolul „Despre patriarhi". Preogativele de etnarh, acordate lui Timotei I, au mai fost confirmate și urmașilor săi, cum a fost cazul și Catolicosului-Patriarh Abdisho II (1074-1090). Așa au devenit patriarhii asirieni întâistătătorii *teocratici* – iazelihii – ai popoarelor creștine din Califat, substituind astfel autoritatea civilă creștină – imperială – locală. În aceste condiții, etnarhul era responsabil de strângerea impozitelor de la creștini, prin aparatul său diocezan, delega episcopilor judecarea conflictelor dintre creștini. Dacă într-un proces era implicat și un musulman, atunci cauza cădea în competența autorităților musulmane. Dacă un musulman omora un creștin, atunci acesta trebuia să plătească doar jumătate din suma de împăcare sau de despăgubire. Dacă un creștin omora un musulman, atunci era pedepsit cu moartea.

Numirea în funcția de *etnarh* era și ea o componentă a textului din decretul de recunoaștere în funcția de catolicos-patriarh.[440] Christoph Baumer reproduce un astfel de Decret, adresat Catolicosului-Patriarh Abdisho III (1138-1148), de către Califul al-Muqtafi II (1136-1160):[441]

> „Die Urkunde der höchsten Führung des Islams bestätigt dich als Katholikos der nestorianischen Christen in allen Ländern des Islams; du wirst ermächtigt, Oberhaupt der Nestorianer und der Griechen [Byzantiner], Jakobiten und Melkiten zu sein. Wer sich [von den genannten Kirchen] gegen dich erhebt, den werden [*wir*, n.n.] befolgen und bestrafen. Dein Leben und Besitz sowie dasjenige deiner Leute werden beschützt, ebenso eure Kirchen und Klöster. Ihr bezahlt die festgelegte Steuer. Sei würdig dieser Privilegien und bete für den Führer der Gläubigen."
>
> Documentul conducerii supreme a islamului te confirmă ca și catolicos al creștinilor nestorieni din toate țările islamului; ești autorizat să fii căpetenia nestorienilor și al grecilor [bizantinilor], al iacobiților și al melchiților. Oricine se va ridica împotriva ta [dintre bisericile numite], [noi] vom urmări și îl vom pedepsi. Viața și proprietățile tale și ale poporului tău vor fi protejate, precum și bisericile și mănăstirile voastre. Plătiți impozitul fixat. Fii demn de aceste privilegii și roagă-te pentru conducătorul celor credincioși.

Pe lângă aceasta, Catolicosul-Patriarh, mai avea voie să rezideze în capitală.

Reglementarea statutului, privind drepturile civile ale *creștinilor* și *evreilor*, ca „popoare ale cărții", este fixată în Coran, Sura 9, *Sura căinței*, mai ales 9, 29: „Luptați-vă împotriva celor ce nu cred în Dumnezeu și în ziua de apoi și nu opresc ceea ce a oprit Dumnezeu și trimisul Său și nu mărturisesc mărturia adevărului – dintre cei cărora li s-a dat scriptura – până ce nu dau tributul din mână și sunt umiliți."

Această viziune a lui Mahomed împărțea lumea în două părți: *Dar al-Islam*, „Casa Păcii" și *Dar al-Harb*, „Casa Războiului". Războiul continuă, în Dar al-Harb, până când toți sau cel puțin majoritatea se convertește sau este convertită cu forța la islam. Odată ce creștinii, evreii și zoroastrienii sunt hotărâți să plătească tribut autorităților musulmane, încetează războiul cu necredincioșii. În calitate de *Dhimmis*, (Gimis), creștinilor li se asigura securitatea personală, a

[440] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 151-152.

[441] Ibidem, p. 152. MiniganaA.: A Charter of Protection granted to the Nestorian Church in A.D. 1138 by Muktafi II., Caliph of Bagdad, 1926, p. 6 ș.u.; la Christoph Baumer, p. 295, nota 47.

familiilor lor și a bunurilor, pe care le dețineau. Taxele erau multe și grele, și cu cât deveneau mai grele și anevoie de plătit, cu atât creștea la creștini mai mult ispita de-a trece la islam...

Pentru protecție, creștinii trebuiau să plătească „impozitul pe cap", „Kopfsteuer", ğizya, arab. جزية, *poll tax*, *head tax* sau *capitation*, pe lângă care se mai încasa impozit pe avere și pe pământ, pe recoltă, pe „rădăcinile" de măslin, impozit în favoarea comunității musulmane, impozit pentru întreținerea perceptorilor, executorilor și colectorilor etc. Cei care nu puteau plăti, toate aceste taxe, li se luau copiii, mai ales din regiunile rurale, care erau apoi vânduți pe piețele de sclavi. Această situație, însoțite de corupție și de abuzuri de tot felul au determinat populația să-și părăsească gospodăriile, fapt care a dus la o depopulare și pustiire a satelor, dar și la o scădere drastică a economiei. Pe lângă aceste îngrădiri fiscale, mai trebuie amintite și restricțiile privitoare la viața publică, impuse creștinilor, evreilor și zoroastrienilor. Multe biserici au fost transformate în moschei, apostazia de la islam se pedepsea cu moartea. Un creștin, n-avea voie să se căsătorească cu o musulmancă, dar o creștină avea dreptul să ia de soț un musulman, dacă copiii deveneau musulmani. Creștinii nu erau primiți în armată, spre a face carieră, nici nu aveau voie să poarte sabie, nici să călărească un cal, ci doar un asin sau un catâr, dar cu șa din lemn. Niciunui creștin nu-i este permis să se lase influențat de rudele sale, de-a nu trece la islam. Fiecare musulman avea dreptul să petreacă trei zile într-o biserică sau mănăstire, unde să primească mâncare și dormit de gratis, decizie, care, de altfel însemna o denaturare al vechiului „drept de azil al Bisericii". Creștinii nu aveau voie să repare sau să construiască noi biserici și mănăstiri etc. Certurile dintre creștini, aveau voie să se desfășoare numai în biserică, după cum prescrie și canonul 6 al *Sinodului asirian*, din anul 676, timp în care islamul se statornicise deja, în fostul Imperiu Sasanid sau Persan, încă din anul 651. Serviciile divine, trebuiau celebrate încet, trasul clopotelor era interzis, toaca se putea bate doar în biserică, iar înmormântările pe stradă, trebuiau să se desfășoare în liniște și fără procesiune cu icoane și cruce etc.[442]

Sinodul XII al *Bisericii Asiriene de Răsărit*, din anul 676,
prezidat de Catolicosul-Patriarh Gheorghe I (661-680):

Canon VI. — Des jugements des chrétiens; qui'ils doivent se faire dans l'Église en présence de personnes désignées par l'évêque, du consentement de la communauté, parmi les prêtres et les fidèles; et que ceux qui doivent être jugés ne doivent pas se rendre hors de l'Église, près des païens et des infidèles. — Les procès et les querelles entre chrétiens doivent être jugés dans l'Église; qu'ils ne sortent pas à l'extérieur, comme ceux qui n'ont point de loi; qu'ils soient jugés en présence des juges désgnés par l'éveque, du consentement de la communaute, parmi les prêtres connus par leur amour de la vérité et leur crainte*de Dieu, possédant la science et une connaissance suffisante des affaires; qu'il n'en soit pas autrement et qu'ils n'aillent point, dans l'impétuosité de leur conscience, porter leurs discussions hors de l'Église. S'il y a quelque chose qui doive être cachée à ceux qui sont désignés pour l'office de juge, qu'ils portent la cause devant l'évêque et reçoivent de lui la solution des difficultés qui se sont élevées entre eux. Aucun fidèle ne peut, par la parole de Notre-Seigneur, s'attribuer de sa propre autorité les fonctions de juge des fidèles sans l'ordre de l'évêque et le consentement de la communauté, autant que la contrainte de l'ordre des puissants du siècle ne l'y oblige pas. [Luat din: J. B. Chabot, *Synodicon Orientale*…, Paris, 1902, pp. 484-485]	**Canonul VI. — Judecățile creștinilor; care trebuie să se facă în Biserică în prezența unor persoane desemnate de episcop, cu acordul comunității, între preoți și credincioși; și că cei ce urmează a fi judecați, nu trebuie să apeleze [*la ajutor*, n.n.] în afara Bisericii, pe lângă păgâni și necredincioși. — Procesele și certurile dintre creștini trebuie judecate în Biserică; să nu ajungă în afară, ca la cei care nu au lege; ca ei să fie judecați în prezența judecătorilor desemnați de episcop, cu consimțământul comunității, dintre preoții cunoscuți pentru dragostea lor de adevăr și frica lor de Dumnezeu, deținând știință și cunoștințe suficiente ale problemelor; să nu fie altfel și să nu-și ducă, în impetuozitatea conștiinței lor, discuțiile în afara Bisericii. Dacă este ceva ce trebuie ascuns celor care sunt numiți în funcția de judecător, ei să aducă cauza în fața episcopului și să primească de la el soluția dificultăților care s-au ivit între ei. Niciun credincios nu poate, prin cuvântul Domnului nostru, să-și asume prin propria sa autoritate funcțiile de judecător al credincioșilor fără porunca episcopului și consimțământul comunității, la fel de mult ca constrângerea rânduielii celor puternici ai vremii, nu-l pot forța. [Luat din: J. B. Chabot, *Synodicon Orientale*…, Paris, 1902, pp. 484-485]**

[442] Ye'or Bat, *Der Niedergang des orientalischen Christentums unter dem Islam*, 2002, pp. 75, 98, 120 u., la Christoph Baumer, p. 294, notele 49 și 53.

***

4. Privitor la Creștinism

Menționăm cu regret, stilul nedrept, încetățenit în terminologia bisericească și teologică, de-a se vorbi doar de *apusul latin* și de *răsăritul ortodox*, ignorându-se cu bună știință a treia ramură – *de fapt prima*, după importanță și vechime – sau linie, a acestei religii: *orientul sirian*, cu un teritoriu imens, începând din Liban și estul Turciei, până în Persia, China, Mongolia, sudul Indiei (Kerala) etc. Greșeala începe cu Părintele Istoriei Bisericești, Eusebiu Episcopul Cezareei Palestinei (263-340), care s-a ocupat numai de problemele de istorie bisericească, din cadrul Imperiului Roman, ignorându-le pe cele care se aflau în afara frontierelor acestuia și a fost continuată – cu mici excepții – cu bună știință și de ceilalți istorici, până în secolul al XX-lea.

I. Eshatologia în religia zoroastriană – Apocatastaza

Cu Șahinșahul – regele regilor – Ardașir I (224/6-240/1), nepotul unui mare preot *mazdeist* din Persepolis, începe nu numai era Dinastiei *Sasanide* (224-651), ci și o revitalizare a religiei *zoroastriene*, care a devenit în timpul său religie de Stat. În acest context, clerul zoroastrian, sprijinit pe brațul secular al Imperiului Persan, trebuia să vegheze la reducerea posibilității de infiltrare a altor religii în Statul Sasanid, cum ar fi Iudaismul, Creștinismul, Budismul etc.[443] Conform mențiunilor făcute de către scriitorul asirian Bardaisan (155-222), între anii 196-222, existau comunități mari de creștini în Transoxania, η Υπερωξιανή, la nord-est de Iran, cuprinzând actualele state Uzbekistan, Tadjikistan și sud-vestul Kazahstanului, între râurile Amu Daria (Oxus, în antichitate) și Sârdaria (Jaxartes, în antichitate), o fostă satrapie ahemenidă (550-330 î.Hr.), cu numele de Sogdiana. În anul 227, Ardașir I a cucerit capitala Seleucia-Ktesiphon și continuă expansiunile spre răsărit, cucerind și *Regatul Kushan*, Βασιλεία Κοσσανῶν, actualul teritoriu al statelor Tadjikistan, (spre Marea Caspică), Afganistan, până în „Valea Indusului și a Gangelui" (Pakistan și nord-vestul Indiei).

Interesantă este învățătura zoroastriană despre învierea din morți, care este identică cu aceea creștină. Probabil că evreii au preluat în Vechiul Testament elemente zoroastriene, privitoare la înviere, care, ulterior au fost adoptate și de creștini ori i-au influențat pe aceștia din urmă. Până în anul 1970, când a fost interzisă, din motive igienice, înmormântarea zoroastrienilor se făcea în „aer liber" sau „înmormântare cerească", numite „turnuri ale tăcerii", în dāḫme, دخمه , (pers.). unde veneau păsările răpitoare și devorau carnea cadavrelor, pentru că perșii, pe lângă aer și apă, venerau focul, țărâna (pământul) și metalul, motiv pentru care practicau „excarnarea", pentru a elibera corpul de „părțile slabe", adică de carne, iar scheletul uman să rămână curat. Ulterior, osemintele era adunate și depuse într-o necropolă sau gropniță.[444] Unde nu existau turnuri ale tăcerii, cu dāḫme, perșii preferau incinerarea.

Avesta, Zend-Avesta sau Abestāg este cartea sfântă sau *Biblia* zoroastriană. Dominată de dualismul dintre bine și rău, dintre lumină și întuneric, luptă în care, până la urmă, va învinge *Ahura Mazda*, zeul binelui. Zeul răului este *Angra Mainvu*. De creația bună a lui Ahura Mazda țin oamenii, animalele, plantele, focul, apa, aerul, pământul și metalul. Ahura Mazda, Zeul Creației stă în centrul religiei zoroastriene, de unde provine și numele religiei: *Mazdaismul* sau Mazdeismul. „Ortodoxia" mazdeistă s-a definitivat de formulat abia la sfârșitul epocii antice, *paralel* cu acțiunile de organizare și definitivare a teologiei și organizării canonice și liturgice a Bisericii Asiriene. Paralel cu aceste forme de evoluție, în antichitate era foarte răspândită a doua versiune de zoroastrism: *Zurvanismul*

---

443 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 65.
444 Sina Vodjani, Gabriele von Kröcher: *Zarathustra. Membran International*, Hamburg 2006, S. 70 f. und 195. Stausberg, Michael (2004), "Bestattungsanlagen", *Die Religion Zarathushtras*, vol. 3, Stuttgart: Kohlhammer Verlag, pp. 204-245.

sau Țurvanismul, numai că el a rămas totuși numai un curent intelectual, încadrat în religia zoroastriană oficială, pentru că nu dispunea nici de cler propriu și nici de un rit separat.[445] În Zurvanism se susținea doctrina-geamănă, a zoroastrismului, în care Ahura Mazda (zeul binelui, al luminii, al înțelepciunii și al adevărului) și Angra Mainvu (al răului, al întunerecului, al prostiei, al minciunii, al înșelătoriei etc.), nu reprezentau doar două principii opuse în Creație, ci și gemenii acesteia, adică două fețe ale unei singure medalii sau monede.[446]

Conform eshatologiei zaratrustiene, lupta dintre bine și rău – între Ahura Mazda și Angra Mainvu – durează patru perioade, de câte 3000 de ani, în final învingând binele. După sfârșitul lumii, va urma Judecata din Urmă, care va pedepsi răul, făcându-l să dispară, iar binele va fi recompensat, prin instaurarea Împărăției fericirii veșnice a lui Ahura Mazda, conform Crezului sau Mărturisirii de credință zaratrustiene, în 27 de capitole:

> **„Eu mă jur pe gânduri bine cugetate; Eu mă jur pe cuvântul bine spus; Eu mă jur pe faptele bine făcute."[447]**

Influența zoroastrismului asupra creștinismului s-a concretizat prin secta dualistă a filosofului persan Mani (216-277), din Ktesiphon, înrudit cu Familia Imperială a Sasanizilor (224-651), numită Maniheism. Manii se considera forma întrupată a Paraclitului (Sfântului Duh). Discipolii lui Mani îl numeau pe acesta „Noul Iisus". Cu permisiunea Șahinșahului Shapur I (240/2-270), Mani a primit posibilitatea să-și propovăduiască învățătura în cadrul Imperiului Persan, însă urmașul său Bahram I (273-276/7), la sfatul Marelui Preot zoroastrian Kartir, l-a arestat, murind în detenție, dar nu executat. În sursele maniheice, moartea lui este prezentată în analogie metaforică cu Moartea Lui Iisus Hristos, prin răstignire.[448]

Mani intenționa să formeze o Biserică Universală zoroastrianizantă, iar secta lui a cunoscut o mare răspândire, din China și până în nordul Africii Latine. Anumite influențe subtile s-au înfiltrat și în doctrinele catolice, prin Augustin, care, înainte de-a deveni creștin, a fost maniheist.[449] Maniheismul este un sincretism, între învățătura lui Zarathustra, Iisus și Buddha.[450] Acest curent a lăsat influențe și în Islam, la fel și la paulicieni, la bogomili, la cathari, în actualitate fiind resuscitat de mișcările teosofice.

---

445 **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 70.**

446 **Mary Boyce: *A History of Zoroastrianism: Volume 1, The Early Period.* Leiden/Köln 1975, passim.**

447 **Yasna – *Sacred Liturgy and Gathas/Hymns of Zarathushtra*. Chapter 12 – *The Zoroastrian Creed*, verse 8b. In: Avesta – Zoroastrian Archives. Joseph H. Peterson, abgerufen am 30. August 2014 (englisch): „I pledge myself to the well-thought thought, I pledge myself to the well-spoken word, I pledge myself to the well-done action." (Übersetzt von Fritz Wolff – „Ich schwöre mich ein auf den gutgedachten Gedanken, Ich schwöre mich ein auf das gutgesprochene Wort, ich schwöre mich ein auf die gutgetane Handlung.").**

448 **Alexander Böhlig (ed.): *Die Gnosis*. Band 3: *Der Manichäismus*. Düsseldorf, 2007, p. 27.**
Arno Borst: *Die Katharer*. Freiburg, 1995, p. 56 ș.u.
Marco Frenschkowski: *Marcion in arabischen Quellen*. In: Gerhard May, Katharina Greschat (Hrsg.): *Marcion und seine kirchengeschichtliche Wirkung*. Berlin, 2002, pp. 39-63.

449 **Michelangelo Guidi: *La Lotta tra l'Islām e il Manicheismo*. Un libro di Ibn al-Muqaffa' contro il Corano confutato da al-Qāsim B. Ibrāhīm. Accademia Nazionale dei Lincei, Rom 1927.**
Samuel N. C. Lieu: *Manichaeism in Central Asia and China*. Brill, Leiden 1998.
Werner Sundermann: *Der Manichäismus an der Seidenstraße. Aufstieg, Blüte und Verfall*. In: Ulrich Hübner u. a. (Hrsg.): *Die Seidenstraße. Handel und Kulturaustausch in einem eurasiatischen Wegenetz*. 2. Auflage. Hamburg 2005.
Christiane Reck u. a. (Hrsg.): *Manichaica Iranica*. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann (= Serie Orientale Roma. Band 89). 2 Bände. Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, Rom 2001.

450 **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., pp. 529-534.**

1 2 3

1. ***Faravahar***, **فَرَوَهَر (pers.), Φραβαχάρι, simbolul sufletului uman, al duhului, care a existat înainte de naștere și continuă să trăiască, după moartea trupească. Faravahar este simbolul celor trei principii ale religiei zoroastriene: să gândești bine; să vorbești bine; să faci fapte bune. Nu trebuie confundat cu imaginea zeului binelui, Ahura Mazda.**

Bahram Varza: *Die Lehre Zarathustras,* în: *Borsuye. Zeitschrift für Medizin u. Kultur.* Band 8, 1996, Nr. 31, pp. 10-19, aici: p. 163. (*Faravahar*).

2. *Templul Zoroastrian* sau templul focului etern, آتشکده (pers.), din Yazd, în mijlocul Iranului, la 250 km, est de Isfahan, centrul actual al religiei zoroastriene.

3. *Turnurile tăcerii*, daḫme, din Yazd, دخمه (pers.), jos unul modern, sus, pe vârful colinei unul ruinat. Pe platformele din vârful turnurilor se află *dahame-le*, unde se pun cadavrele, pentru a fi devorate de păsări și eliberat scheletul de carne, adică de *părțile slabe* ale corpului.

Toate trei ilustrațiile au fost luate din: https://de.wikipedia.org/wiki/Zoroastrismus.

II. Doctrina *apocatastazei* și Biserica Asiriană

Părintele Apocatastazei sau „restabilirea în starea primară", ἀποκατάστασις πάντων, restitutio omnium (quae locutus est) în creștinism, este Origen (185-254), prin lucrarea sa Περὶ Ἀρχῶν, *De principiis,* „Despre începuturi *sau* despre lucrurile fundamentale sau importante", scrisă între anii 220-230, care, de fapt, este apreciată a fi și primul *manual de dogmatică* creștină.[451] Remus Rus este de părere că această lucrare ar constitui, primul sistem de teologie creștină (vezi și Quasten) și „... însumează cursurile [*lui Origen*, n.n.] ținute în cadrul Școlii Catehetice din Alexandria (după Coman), consemnate de către elevi și apoi revizuite de către autor."[452] Este vorba de concepția marelui Origen, despre lume, care, în urma căderii în păcat a protopărinților Adam și Eva, a devenit păcătoasă. Cu toate acestea, prin harul lui Iisus Hristos, la plinirea vremii, lumea va fi restabilită în starea ei primordială, în contextul unei mântuiri universale, a tuturor păcătoșilor, chiar și a diavolului. La sfârșitul veacurilor, toți cei trecuți prin moarte, vor trece și printr-un foc purificator și în starea de purificați vor și învia cu *trupuri eterice*, fiind astfel restabiliți în starea primordială, de dinaintea păcatului strămoșesc.[453]

Teza poate fi considerată un *Teologumen*, Θεολογούμενον, pentru că pe timpul acela, Biserica încă nu-și formulase și fixase pe deplin și definitiv învățătura de credință, iar lui Origen – și celorlalți – nu li se poate aduce nicio acuză, în această privință. În Vechiul Testament apare nu termenul – substantivul – de „apocatastază", ci forma lui verbală, la *Mal 3, 24*, respectiv *Mal. 4, 5* (în Biblia lui Bartolomeu): „el, *care va întoarce iarăși* inima părintelui spre fiu și inima omului spre aproapele său, pentru ca nu cumva să vin Eu și să lovesc pământul de istov."[454]

În Noul Testament, termenul de „apocatastază" apare în FA 3, 21: „pe Care cerul trebuie să-L primească până la vremile reașezării tuturor celor despre care a grăit Dumnezeu prin gura sfinților Săi profeți din veac." [ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν]. Pe lângă cărțile canonice, dintre cele apocrife, care sugerează această doctrină, amintim și *Apocalipsa lui Petru*.[455]

---

[451] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 626.**

[452] **Ibidem.**

[453] **Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și Prof. Ecaterina braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase...*, p. 41.**

[454] **Într-o seamă de redactări ale Septuagintei, ca și în textul Masoretic, capitolul 3 nu se termină aici (3, 1-18), ci este continuat cu versetele următoare, numerotate 19-24. Urmând altă linie redacțională, și în acord cu vechile ediții românești, aceste versete fac parte din capitolul 4. (Biblia lui Bartolomeu, p. 1207, nota *e*).**

[455] ***The Christian Doctrine of Apokatastasis*. A Critical Assesment from the New Testament to Eriugena, by Ilaria L. E. Ramelli, Brill Leiden-Boston, 2013, 890 p. [*Supplements to Vigiliae Christianae.* Texts and Studies of Early Christian Life and Language, Editors J. den Boeft – B.D. Ehrmann – J. van Oort – D.T. Runia – C. Scholten – J.C.M. van Winden, Volume 120], p. 819.**

În acest context, putem defini apocatastaza ca o doctrină iudeo-creștină sau creștină. Fără să implicăm mistica zoroastriană, care a avut cu siguranță o influență asupra Bisericii Persiei. Menționăm că, în afara Creștinismului din epoca patristică, doar neoplatoniștii păgâni, ca Macrobius (c. 385/90-d.430) [a nu fi confundat cu Macrobius, episcop donatist de Roma † 365], precum și Proclus Lycinius Diadochus (410/12-485), conducătorul academiei platoniciene, din Atena, mare dușman al creștinilor, ca neoplatoniști și paralelă păgână a Bisericii, par să fi reprezentat apocatastaza, însă într-un mod diferit și excluzând învierea.[456]

Interesant este însă, că mai târziu, sub influența lui Teodor de Mopsuestia (350-428), Biserica Asiriană a preluat, sub aspect liturgic (recte biblic și dogmatic), conceptul de apocatastază.[457] Însă n-ar fi singura Biserică, în care s-au strecurat astfel de influențe, privind apocatastaza. O analiză amănunțită a tuturor textelor liturgice creștine, ar scoate în evidență acest lucru, cu mari surprize. *1 Cor. 15, 28* este citatul favorit al lui Origen și al Sf. Grigore de Nyssa (c.335-d.394), privitor la ἀποκατάστασις πάντων. Apocatastaza a fost adoptată de creștinii de diferite direcții și orientări, însă și din diverse motive: Clement Alexandrinul (c.150-c.215, Origen, ucenicul său Pamfil Martirul (240-309), Grigore de Nazianz (330-389/90), Grigore de Nyssa, Didim cel Orb (313-398), Diodor din Tars † 390, Teodor de Mopsuestia, Evagrie Ponticul (346-399), Ioan din Dalyatha Asirianul (c. 690-786), Isaac Sirul, Episcop de Ninive (c.640-c.700), Maxim Mărturisitorul (580-d.662) etc.

Aderarea creștinilor – a unor personaltăți – la apocatastază s-a menținut cu tărie, până la sfârșitul secolului al IV-lea, chiar și în apusul latin.[458] Pentru puțin timp se constată și la Augustin (354-430), la Ieronim (c.347-420) și la Rufin din Aquileia (c. 345-411/12) o susținere a acestei doctrine, de care apoi s-au îndepărtat, ajungând chiar să o critice. Ilaria L. E. Ramelli subliniază – în mod pozitiv și paradoxal – două caracteristici fundamentale ale doctrinei apocatastazei, mai ales la creștinii din răsărit (p. 823):

1. hristocentrismul ei;
2. ortodoxia ei.

Origen a susținut apocatastaza împotriva gnosticismului și a marcionismului, iar Grigore de Nyssa împotriva arianismului. Din Origen se inspira și Sf. Grigore de Nazianz.

La polul opus apocatastazei, cu un Dumnezeu bun, milostiv, iertător și iubitor al creației Sale plină de optimism (dacă ne gândim doar la textele liturgice asiriene) – FA 3,21 –, se ivește pesimismul lui Augustin, cu pedeapsa *eonului*, adică cea veșnică, cf. *Mt. 25, 46.*:

„Și vor merge aceștia la osânda veșnică, iar drepții la viața veșnică“, *compară cu*:

Dn. 12, 2; Za. 14, 12; Sol. 3, 10; In 5, 29; Ap. 20, 11-12.

Poate că ar fi fost bine să fi învățat din teologia și din mistica asiriană o antropologie mai optimistă, mai umanizantă, mai omenoasă, care să nu fie anihilată *sub povara teologiei păcatului originar* al protopărinților Adam și Eva și al păcatelor personale. În viziunea teologiei asiriene – Isaac de Ninive (Sirul), Ioan din Dalyatha etc. – marcată de doctrina apocatastazei, se oglindește o teologie a iubirii, pe când în aceea a lui Augustin, una a fricii și a cutremurului, „în fața înfricoșatei judecăți și a pedepselor veșnice...”. Acești doi exponenți ai misticii asiriene ne arată cum ar fi putut arăta Biserica întreagă, fără Augustin și teologia biblică a acestuia...[459] Pe de altă parte, adepții „doctrinei infernului” (iadului) vedeau în apocatastază o „limitare a atotputerniciei Lui Dumnezeu”, uitând de celelalte atribute: atotbun, atotmilostiv, atotiertător etc., vezi: In. 5, 22-23; 1 Tim. 2, 4 și 4, 10; Rom.

---

[456] ***Ibidem*.**
[457] **Texte adaptate din traducerea: Frank Edward Brightman, Charles Edward Hammond: *Liturgies, Eastern and Western, being the texts original or translated of the principal liturgies of the church*. Clarendon Press, Oxford, 1896, pp. 283-88. *On the Church Sacraments, Book of Marganitha*, Teil IV (Memento vom 10. Dezember 2002 im Internet Archive), nestorian.org**
[458] **Ilaria L. E. Ramelli, p. 823.**
[459] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 140. Vezi tot subcapitolul, pp. 136-140.**

5, 10 și 18 și 9 u. și 11, 32; Flp. 2, 11; Is. 45, 23-24; Col. 1, 15-17, 20; Ef. 1, 9-10 u., 20-23 u.; 1 Cor. 12, 3 și 15, 22-28; Ap. 20, 11-13; Dt. 16, 18; Ps. 36, 33 și 81, 3; Za. 7, 9; Evr. 12, 29.

Augustin (354-430) a menționat secta *Adamiților*, care susțineau restabilirea nevinovăției omului după căderea în păcat a protopărinților Adam și Eva. O listă întreagă de erezii și secte, din primele secole, ar putea fi înregistrată alfabetic și reconstituită, „potrivit descrierilor ereziologilor creștini, în special ale lui Ipolit Romanul și Epifanie de Salamina". Numai că dovezile arheologice și sursele de primă mână nu confirmă multe dintre aceste erezii și, de aceea, astăzi listele celor doi părinți ai Bisericii nu sunt luate decât parțial în considerație.[460]

Finalul a fost și mai sumbru. La sinodul local de la Constantinopol, din anul 543, când a avut loc disputa, privind ortodoxia lui Origen, printr-un edict al lui Justinian I (527-565) a fost condamnat Origen și nouă propoziții din lucrările acestuia, fapt care l-a indignat profund pe Mitropolitul Teodor Askidas al Cezareei Capadociei (537-558), de orientare monofizită, care ar fi așteptat o condamnare mult mai amplă.[461] Zece ani mai târziu, la Sinodul V Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 553, convocat de Împăratul Justinian I, același Teodor Askidas, împreună cu Împărăteasa Teodora (care-i proteja pe monofiziți „și-i ținea în exil", prin palatele ei!), l-au sfătuit pe monarh că o apropiere de anticalcedonieni s-ar putea face prin condamnarea „celor trei capitole" (Teodoret de Cyr, Ibas din Edesa și persoana și opera lui Teodor de Mopsuestia). Aceasta, după ce în anul 544, Teodor Askidas a reușit deja să-i smulgă împăratului un edict de condamnare a „celor trei capitole". Delegatul roman Ștefan și toți episcopii apuseni au protestat împotriva edictului din 544: Daciu de Milano, Facund de Hermiane (provincia Bizacena, Tunisia), Ponțian din Africa, diaconul Fulgențiu Ferrand din Cartagina, Papa Vigiliu etc. La fel au procedat și episcopii ortodocși rigoriști, care au văzut în această condamnare o lovitură dată deciziilor de la Calcedon, din anul 451. Cu toate acestea, în anul 553, împăratul a propus condamnarea celor „trei capitole", pentru a „nu fi prejudiciat Sinodul de la Calcedon". Totodată a fost condamnată și apocatastaza și reprezentanții de frunte ai acestei doctrine: Origen, Didim cel Orb și Evagrie din Pont. Cu toate acestea, doctrina apocatastazei s-a menținut și după anul 553, iar asirienii nu țineau cont de deciziile sinoadelor *romane* ale „Bisericii din vest". Reprezentanții Pentarhiei au refuzat în prima fază să semneze deciziile Sinodului V Ecumenic, la care participaseră 165 de ierarhi, însă au fost forțați de împărat: președintele Sinodului Patriarhul Eutihie al Constantinopolului (552-565 și 577-582), Vigiliu al Romei (537-553), care n-a participat la sesiunile sinodului, deși se afla în capitală, motivând că este bolnav, Apolinarie al Alexandriei (551-568), Domnus III al Antiohiei (545-559), trei reprezentanți ai Patriarhului Ierusalimului Eustatie (552-563/4).

Acuza, că Origen ar fi contribuit la apariția arianismului este nefondată, numai că sistemul lui de gândire era foarte profund, argumentat și vizionar, motiv pentru care mulți nu-l puteau înțelege, atât contemporanii, cât și urmașii: „Marea majoritate a clerului n-au înțeles ceea ce a voit să spună Origen despre ființele lumii, n-au priceput nici teoria lui despre raportul și legătura categoriilor de spirite, originea omului din lumea duhurilor, căderea oamenilor și a spiritelor și reabilitarea lor viitoare.".[462] Origen a fost condamnat și din ignoranță, pentru că n-a fost înțeles. Pe de altă parte, condamnările și cele 14 anatematisme, de la Sinodul V Ecumenic din anul 553, sunt în primul

---

[460] Sf. Ipolit al Romei a combătut 32 de erezii și secte, în lucrarea sa *Refutatio omnium haeresium*' Κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἔλεγχος. Sintagma sau *Contra tuturor ereziilor*, apoi, *Contra lui Marcion*, *Contra ereziei lui Artemon* etc.
Lista aceasta am preluat-o din: Liste der christlichen Häresien – Wikipediaat

[461] *Orientalische Geschichte von Kyros bis Mohamed.* Lieferung 2, mit Beiträgen von A. Dietrich, G. Widengren, F.M. Heichelheim, Leiden/Köln, E. J. Brill, 1966, pp. 250-255 și passim. Se vede că Teodor Askidas nu-i suporta pe asirienii „nestorieni", pentru că între cei trei, se afla Teodoret de Cyr, cu scrierile lui împotriva lui Ciril al Alexandriei și a sinodului din Efes, din 431, alături de Ibas din Edesa, împotriva Episcopului Maris de Ardașir (Persia), reabilitat la Calcedon, în 451 și Teodor de Mopsuestia.

[462] *Istoria Bisericească Universală*... vol. I, p. 275, capitol redactat de Milan P. Șesan.

rând ele însăși de condamnat, pentru că au fost pronunțate asupra unor persoane, care nu mai erau în viață și nu se puteau apăra sau să prezinte contraargumente, adică constituie un abuz canonic.

Astfel de proceduri s-au mai întâmplat și la Roma, în perioada *saeculum obscurum*: Benedict IV (900-903, înlăturat de nobilimea italiană); Leon V, 903 și Christophorus, 903-904, au murit la scurt timp în carceră; Bonifaciu VI, 896, a păstorit 15 zile; Ștefan VI (896-897); Sergiu III (904-911), protejatul contesei de Tuscia, Marozia); Ioan X (914-928), protejatul Maroziei; Benedict VI (973-974) a fost dus în carceră; Bonifaciu VII, 974, în 984, revine și-l încarcerează pe urmașul său Ioan XIV (983-984), tiranul de Ioan XV (985-986); Bonifaciu II (930-932, avea doar 16 ani); Grigore V (996-999); Antipapa Ioan XVI (997-998), a fost înlăturat, mutilat, orbit și închis în mănăstire etc. Cea mai macabră a fost procedura canonică *post mortem* a lui Ștefan VI (896-897), care a poruncit să fie dezgropate osemintele Papei Formosus (891-896), mort cu nouă luni în urmă, să fie îmbrăcat în veșmintele pontificale, să fie așezat pe tron în Basilica Sf. Petru, după care i s-a făcut proces, cu apărători și trei acuzatori. În final, pontificatul său a fost declarat nul și neavenit, împreună cu toate hotărârile luate, degetele de binecuvântare, de la mâna dreaptă i-au fost tăiate, apoi a fost dezbrăcat de veșminte, cadavrul său fiind târât pe străzile Romei, apoi aruncat în Tibru. A plătit astfel, pentru că a încoronat „barbarii din nord". Cam așa s-a procedat și cu condamnările și anatematismele de la Sinodul V Ecumenic, din 553, când au fost judecați oameni deja decedați, care nu se mai puteau apăra.[463]

În plus, acest sinod ecumenic a mai declanșat și *schisma istro-venețiană*, de la Aquileia-Grado, care a durat peste 50 de ani (553-607), până când cei doi patriarhi s-au împăcat, în anul 607.[464]

---

463 Kirchengeschichte, von D. Dr. Karl Bihlmeyer, neubesorgt von Dr. Hermann Tüchle, vol. II, pp. 62-74. Vezi și: *Istoria Bisericească Universală...*, vol. I, p. 403.

464 Despre Aquileia și Grado, vezi: Ioan Marin Mălinaș, *Pentarhia*, vol. II/4, *Patriarhii latini de Roma Veche, Aquileia, Grado, Veneția și cei din Orient…*, pp. 77-119.

g. Nestorianismul și Biserica Asiriană: despre dogma Trinitară, Hristologie și Theotokos

Margānīthā **(pp. 101-103), aduce laudă Preasfintei Treimi sau preamărirea celor trei ipostasuri, ὑπόστασις, adică *qnuma*, în siriacă, dar într-o formă destul de agresivă.**

Hristologia: Noi, asirienii, deci, mărturisim că M'shikha (*Mesia*), Domnul nostru este în două naturi, într-o singură persoană. (*Margānīthā*, p. 38).[465]

Despre numele „Născătoare de Dumnezeu". Cine este atunci mama lui HRISTOS? (*Margānīthā*, pp. 41-42).

Părintele Nestorianismului este Nestorie (381-450), de origine persană, din preajma Antiohiei, siriac, de cultură grecească, devenit Patriarh al Constantinopolului (428-431), fiind al doilea antiohian, pe tronul din capitală (după Sf. Ioan Zlataust, 398-404, † 407), s-a născut în Germanicia, Γερμανίκεια, în Siria, pe Eufrat – Syria Euphratensis – azi Kahramanmaraş. Tot în Germanicia, s-a născut și Împăratul Leon III Isaurul (717-741), iconoclastul de mai târziu.[466] Studiile teologice și le-a făcut la Antiohia, avându-l, *probabil* îndrumător pe Teodor, după ce acesta devenise Episcop de Mopsuestia (350-428), în anul 392. În schimb, se știe sigur că în ultimul an de viață, 428, Nestorie l-a vizitat pe Teodor în Mopsuestia în Cilicia Secunda, sfătuindu-se și pregătind împreună semințele *ereziei nestoriene*, care apoi s-a răspândit cu repeziciune, având urmările, pe care le cunoaștem.[467] A sfârșit în exil la Oasis, în Egiptul de Sus, † d. 450, iar după condamnarea de la Efes și depunerea lui din scaun, din anul 431, și scrierile sale au avut aceeași soartă, Împăratul Teodosie II (408-450) ordonând să fie distruse, păstrându-se din ele, doar fragmente, prezente întâmplător, prin diferite texte și traduceri.[468]

1. Dogma trinitară

Există un singur Dumnezeu, există lumea creată, însă temporară (*Margānīthā*, pp. 1-5); este un Dumnezeu etern (veșnic), p. 6, de nepătruns, nemărginit, p. 7, o Sfântă Treime, pp. 9-11), *Referințe biblice*: In. 1, 1; In. 1, 4; FA 9, 15; Evr. 1, 3; 1 Cor. 1, 24;

The mystery of the Trinity is expressed in the words of the Old Testament: "Let us make man in our own image, after our likeness;" the occurrence of the letter *nun* three times in this sentence is an indication of the Trinity. / Misterul Treimii este exprimat în cuvintele Vechiului Testament: „Să facem om după chipul nostru, după asemănarea noastră;" iar apariţia literei „nun" (*Fc. 1, 26*) de trei ori în această decizie este o indicaţie a Treimii. (*Margānīthā*, p. 11).[469]

Pentru indicarea învățăturii despre Sfânta Treime, trebuie să revenim la *Simbolul de credință asirian*, din anul 410, de la primul sinod al acestei Biserici, prezidat de Catolicosul Isaak I, al cărui text îl avem în două versiuni: cu adaosul *filioque* și fără acest adaos. Menționăm că textul acestei mărturisiri de credință nu este identic cu cel Niceo-Constantinopolitan, ci unul din numeroasele simboluri de credință locale, care circulau în primele secole de existență ale Bisericii, ca „mărturisiri

---

[465] ***Marganita*** **sau The "Book of the Jewel" [Cartea perlei], 1298), Ediția Chicago, Illinois, USA, 1988.**

[466] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 594 și u., vezi și toată prezentarea Nestorianismului și a lui Nestorie, din *Dicționar*, pp. 594-597, aici p. 596.**

[467] **Idem, p. 809.**

[468] **Idem, pp. 596-597.**

[469] **The Book of Marganitha (The Pearl), On the Truth of Christianity, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writtings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA, 17 October 1988, p. 45.**

Literatură aferentă: Ébedjesus, Manuel Alessandro KUHN, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha"* (dt. "Buch der Perle") / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p.

baptismale", evoluate ca atare, din forma scurtă trinitară: *Cred într-un singur Dumnezeu Tatăl Atotputernic de la care sunt toate lucrurile; Și într-un singur Domn, Iisus Hristos, singurul Fiu al lui Dumnezeu, prin care sunt toate; Și în Duhul Sfânt.*[470]

Peste această rădăcină trinitară, a întregii *Regulae fidei* s-ar fi construit și adăugat ulterior și celelalte adevăruri de credință, conducând la formarea textelor *definitive*, locale sau sinodale ale mărturisirilor de credință, pe care le cunoaștem. Mileniul întâi creștin cunoaște o multitudine de mărturisiri de credință, atât în Orient, cât și în Apusul roman. O listă a acestora găsim în studiul lui N. D. Kelly, împreună cu textul lor. Vezi mai jos subcapitolul „Clarificări de terminologie...".

***Canonul II:* Simbolul de credință – *cu adaosul filioque* – „formulat" de episcopii asirieni din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], definitivat pe baza unui text mai vechi, adaptat și diortosit de către părinții sinodali:**

Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis [410, n. n.][471]

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula superius, & inferius, & insuper fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.

Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos.

Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.

2. Hristologie

Nestorie este acuzat că ar fi susținut un *dioprosopism*, δύο πρόσωπα, adică *persoana divină* a Fiului Lui Dumnezeu, născut din Tatăl, mai înainte de toți vecii și persoana umană sau istorică a Lui Iisus Hristos, cu care s-a născut din Fecioara Maria, adică Dumnezeu ar fi avut doi fii. Numai că lucrările lui Nestorie au fost distruse, din ordinul lui Teodosie II, în consecință, nu pot fi prezentate textele, pentru care este acuzat. Nestorie susține că Fecioara Maria nu merită să fie numită Născătoare de Dumnezeu, Θεοτόκος, Theotókos, ci *Născătoare de Om*, Anthropotókos, Ἀνθρωποτόκος sau în cel mai bun caz *Născătoare de Hristos*, Hristototókos, Χριστοτόκος.

Remus Rus susține că Nestorianismul, o Νεστοριανισμός „…este consecința modului antiohian de teologisire, care avea o abordare accentuat logică, spre deosebire de cel alexandrin, cu nuanțele sale interpretative mistice și alegorice. *Școala alexandrină* s-a concentrat cu precădere asupra divinității Persoanei lui Hristos, omenitatea Lui fiind mai puțin nuanțată, ducând în cele din urmă la apariția *monofizitismului*, în timp ce *școala antiohiană* accentua, deși nu în mod exclusiv, omenitatea Persoanei lui Hristos, insistând asupra deplinătății ei, și ca atare prezentându-o ca persoană separată, tendință care a facilitat interpretarea doctrinară a lui Nestorie.", prefigurând

---

[470] John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse...*, p. 203.
***Traducerea*: „S-ar părea că sugestia lui Lietzmann privind o rădăcină comună pentru tipul R[*oman*, n.n.] și tipul O[*riental*, n.n.] al crezului are mai multă atracție. El a îndrăznit să presupună că undeva în Orient, pe baza textului paulin („nu avem decât un singur Dumnezeu Tatăl, de la care sunt toate lucrurile, și noi pentru El; și un singur Domn Iisus Hristos, prin care sunt toate lucrurile, și noi prin el") a luat ființă o mărturisire trinitară, care a fost adaptată nevoilor botezului. Trebuie să fie citit după cum urmează:"**

[471] J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16.

apariția *nestorianismului*[472] Se cunosc deosebirile metodei de interpretare al celor două școli, mai ales în domeniul biblic și nu numai: *alegorică* și *mistică* la Alexandria; *logică, literală* și *istorico-gramaticală*, la Antiohia;

Actualmente, Biserica Asiriană ar fi chemată să-și purifice „memoria” nestoriană, cu atât mai mult, cu cât ea n-a fost reprezentată la lucrările Sinodului III Ecumenic, de la Efes, din anul 431, supunându-se unui examen de efect real al vechilor anatematisme, în care se oglindesc două stiluri de gândire, privind același subiect: gândirea antiohiană, la Nestorie și gândirea alexandrină, la Sf. Chiril.

Abdisho bar Brika (Ebedjesus, Mitropolit nestorian de Nisibis și Armenia, î. 1291-†1318), în cartea lui *Marganita* sau The "Book of the Jewel" [Cartea perlei sau a Mărgăritarului], 1298), Ediția Chicago, Illinois, USA, 1988, pp. 36-38, a rezumat discuțiile și polemica legată de nestorianism în felul următor:[473]

On the Different Sects *Margānīthā* (pp. 36-38).	Despre diferitele secte *Margānīthā* (pp. 36-38)
Christianity thus became divided into three confessions; the first confessing One Nature and One Qnuma in CHRIST, which is held by the Copts, Egyptians, and Abyssinians, after the tradition of Cyril their Patriarch; and this is called the Jacobite sect, from a certain Suryaya doctor called Jacob who laboured zealously to spread the doctrines of Cyril among the Suryaye and the Armenians. The Second sect are those who confess the doctrine of two Natures and one Qnuma in CHRIST, and these are called “Malkaye” (Royalists) because it was imposed forcibly by the king. This is the loctrine which is received by the Romans called franks, and by the Constantinopolitans who are Treeks and by all the northern peoples such as he Russians, Alani, Circassians, Assai, Georgians md their neighbours. But the Franks differ from the rest of these in maintaining that the Holy Spirit proceeds from the Father and the Son, and in their use of unleavened bread for the Eucharist. These wo sects also accepted the appelation “Mother of God”; but the Jacobites have added to the canon; “Holy God”, etc., “who was crucified for us.” The Third confession which professes in Christ two Natures, two Qnume, one will one sonship, on authority;is called Nestorian. As to the Easterns, however, because they would not change their true faith, but kept it as they received it from the Apostles, they were unjustly styled “Nestorians”, since Nestorius was not their Patriarch, neither did they understand his language; but when they heard that he taught the doctrine of the two Natures and two Qnume, one will, one Son of God, one CHRIST, and that he confessed the orthodox faith, they bore witness to him, because they themselves held the	Creștinismul s-a împărțit astfel în *trei confesiuni*; *primul* mărturisind O Natură și O Qnuma [ipostas] în HRISTOS, care este ținut de copți, egipteni și de abisinieni, după tradiția lui Chiril Patriarhul lor; și aceasta se numește secta iacobită, de la un anume părinte siriac, numit Iacov, care s-a silit cu zel să răspândească doctrinele lui Chiril printre sirieni și armeni. A doua *sectă* sunt cei care mărturisesc doctrina a două Naturi și a unei Qnuma în HRISTOS, iar aceștia se numesc „Malkaye” (Melkiți, Royaliști) pentru că a fost impusă cu forța de către împărat. Aceasta este docctrina pe care o primesc romanii, numiti franci, și Constantinopolitanii care sunt greci si de toate popoarele nordice, precum de rusi, alani, circasi, assai, georgieni și vecinii lor. Dar francii diferă de ceilalți prin a susține că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și Fiul și prin folosirea pâinii nedospite pentru Euharistie. Aceste două secte au acceptat și apelativul „Maica Domnului”; dar iacobiții au adăugat la canon; Τρισάγιον, „Sfinte Dumnezeule” etc., „care a fost răstignit pentru noi”, ὁ σταυρωθείς δι' ἡμᾶς, Qui crucifixus es pro nobis, a lui Petrus Fullo al Antiohiei (471, 476-477, 485-488).[474] A treia *sectă* (*confesiune*, n.n.) recunoaște în Hristos două Naturi, două *Qnume*, una va fi o singură ființă, cu autoritate; se numește Nestorian. Cât despre ră-săriteni, însă, pentru că nu și-au schimbat adevărata credință, ci au păstrat-o așa cum au primit-o de la Apostoli, ei au fost numiti pe nedrept „nestorieni”, întrucât Nestorie nu era Patriarhul lor, nici ei nu înțelegeau limba lui; dar când au auzit că a învățat doctrina celor două Naturi și două Qnume, o voință, un Fiu al lui Dumnezeu, un HRISTOS și că a

[472] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, Op. cit., p. 594, vezi toată prezentarea Nestorianismului și a lui Nestorie, din *Dicționar*, pp. 594-597.

[473] Mai vezi: The Book of Marganitha (The Pearl), On the Truth of Christianity, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writtings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA, 17 October 1988, p. 45.
Literatură aferentă: *Ébedjesus*, Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha"* (dt. "Buch der Perle") / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p.

[474] În a doua păstorie (476-477), Petrus Fullo a introdus și obligativitatea recitării *Simbolului de credință* la Liturghie.

same faith. Nestorius, then, followed them, and not they him, and that more especially in the matter of the appelation "Mother of CHRIST". Therefore when called upon to excommunicate him, they refused, maintaining that their excommunication of Nestorius would be equivalent to their excommunication of the Sacred Scriptures and the holy Apostles, from which they received what they professed, and for which we arc censured together with Nestorius, as shall appear in the following chapters.	**mărturisit credința ortodoxă, i-au mărturisit, pentru că ei înșiși au avut aceeași credință. Nestorie, deci, i-a urmat, și nu ei pe el, și asta mai ales în materia apelativului „Maica lui HRISTOS". Prin urmare, atunci când au fost chemați să-l excomunice, ei au refuzat, susținând că excomunicarea lor asupra lui Nestorie ar fi echivalentă cu excomunicarea lor din Sfintele Scripturi și sfinții Apostoli, de la care au primit ceea ce au mărturisit și pentru care suntem criticați împreună cu Nestorius, așa cum va apărea în capitolele următoare.**

Note: *Qnuma* in Greek is called *hypostasis*, namely, that which underlies the essence, by which the nature is known. And *Parsoopa*: the Greeks call *prosopon*: We Easterns, therefore, profess that M'shikha (Messiah) Our Lord is in two Natures in one person. But the question of the Godhead and humanity is brought into discussion in order so as to distinguish the natural properties of each Nature, then of necessity we are led to the discussion of *Qnuma* (the essence or under lying substance) by which the Nature is distinguished. These facts, therefore, lead us to the indisputable evidence of the existence of two *Qnume* which are the underlying properties of these (two) Natures, in one person of the Son of God.

For a detailed definition of the "*Qnuma*"\ see the Chapter "On The Distinction Of Nature From *Qnuma*, etc." by Rabban Yokhanan Bar-Zubi.

Notă: *Qnuma*, (siriacă), în greacă se numește ipostas, ὑπόστασις și anume, ceea ce stă la baza esenței, prin care este cunoscută natura. Și *Parsoopa*: grecii o numesc prosopon (πρόσωπον, pl. πρόσωπα). Noi, asirienii, deci, mărturisim că M'shikha (*Mesia*), Domnul nostru este în două naturi, într-o singură persoană. Dar problema Dumnezeirii și a Umanității este adusă în discuție pentru a distinge proprietățile naturale ale fiecărei Naturi, apoi, în mod necesar, suntem conduși la discuția despre Qnuma (esența sau substanța de bază), prin care Se distinge prin natură. Aceste fapte, prin urmare, ne conduc la dovezile incontestabile ale existenței a două Qnume care sunt proprietățile care stau la baza acestor (două) Naturi, într-o singură persoană a Fiului lui Dumnezeu.

Pentru o definiție detaliată a termenului asirian „Qnuma"\ vezi capitolul „Despre distincția naturii față de Qnuma etc.\ de Rabban Yokhanan Bar-Zubi.

*

Asirienii au fost numiți „nestorieni" și, pe alocuri, și-au însușit și ei acest nume, al cărui origine trebuie căutată în polemica antinestoriană. Menționăm în acest context lucrarea lui Mar Eustatie sau Mar Shahdost de Teheran, din secolul al VIII-lea, „Pourquoi nous, Orientaux, nous nous sommes séparés des Occidentaux et porquoi nous sommes appelés nestoriens?", în care, în loc de „noi cei din Est", scrie „noi creștinii nestorieni".[475] Conform mențiunii lui Assemani, care se orienta după monofizitul siriac Gregor Bar-Hebraeus (1226-1286), termenul de „nestorian" ar fi fost inventat de un alt monofizit, Philoxenos din Mabbug (440/50-523), fiind folosit atât ca substantiv, cât și ca atribut.[476]

Influența creștină apuseană – *monofizită* – la curtea șahinșahilor sasanizi a atins punctul culminant, datorită Împărătesei Shirin a lui Chosrohe II Parviz (cel Victorios, 590-628) și al medicului acestuia Gabriel din Šigar, ambii asirieni, convertiți la monofizitism. În acest context, în anul 612, șahinșahul autorizează ținerea unui Sinod asirian, la poarta Palatului Imperial, din Ktesiphon, deși scaunul patriarhal era vacant, cerându-le episcopilor să elaboreze un *Tomos al credinței* – Regula fidei – și adresându-li-se cu atributul de „nestorieni", iar iacobiților, cu acela de „monahi". O altă tradiție persană îi numea pe monofiziți „severieni".[477] Cu ocazia acestui sinod, Părintele Babai cel Mare (569-628), starețul de la Izla și exarhul mănăstirilor asiriene, din nordul Persiei, prezent și el acolo, a avut de luptat împotriva hristologiei calcedoniene, reprezentată de

---

475 Luise Abramowski și A. E. Goodman (ed.), *A Nestorian Collection of Christological Texts*, II, Cambridge, 1972, pp. 3-36 și 31.

476 Adelbert Davids, *La théologie de l'Église de l'Orient est-elle nestorienne ?*, în vol. La *Tradition Syriaque*…, op cit., pp. 65-66. J. S. Assemani, *Biblioteca Orientalis*, III, 2, Rome, 1728 (reprint Hildesheim – New York, 1975), p. LXXVII.

477 Adelbert Davids, *op. cit.*, p. 66, vezi și nota 8. Vezi și Luise Abramowski și A. E. Goodman, *op. cit.*, p. 100, la Adelbert Davids, *op. cit.*, p. 66. Vezi și Jean-Baptiste Chabot, pp. 574, 591, 626 și 632.

Henana de Abiadene. Babai cel Mare a mai scris și *Actele martirice ale preotului Gheorghe*, un persan zoroastrian, convertit la creştinism şi martirizat in timpul lui Chosroe II, în anul 615, prezent şi el la lucrările sinodului, din anul 612.[478] În această lucrare, Mar Babai cel Mare aminteşte şi de efectul negativ al implicațiilor lui Henana în discuțiile sinodale, contribuind astfel la dezbinare, între participanții Bisericii Nestoriene. Mar Babai cel Mare îl acuza pe Henana de magie, de chaldeism, origenism, severianism, pentru că învăța o singură natură și o singură *qnoma*, precum și de theopaschism, θεοπασχίτες.

Cu Mar Gheorghe și cu Mar Ḥenanîšô în fruntea sesiunii dogmatice, sinodalii au redactat *Regula fidei*, pentru Biserica Asiriană:

Deux natures et deux hypostases de la divinité et de l'humanité, gardant leurs propriétés, en un seul πρόσωπον du Christ Fils de Dieu [*Chabot, pp. 282-284*].[479]

Et le roi écrivit ces trois questions et manda aux évêques d'y répondre. La prèmiere est celle-ci: „Depuis que les Apôtres ont préché la foi et jusqu'à présent, qui s'en est éloigné en premier lieu, les moines ou les Nestoriens?"

Celle-ci est la deuxième: „Marie, qui a-t-elle enfanté: Dieu ou l'homme?"

Le troisième point est celui-ci: Y a-t-il eu un des Docteurs antérieurs à Nestorius qui ait proclamé le Christ deux natures et deux hypostases?"[480] Înainte de a scrie aceste trei întrebări, sinodalii au tradus mărturisirea de credință, din siriacă, în persană, pentru a fi înțeleasă de șahinșah, de demnitarii de la Curte, dar și de Mar Gheorghe. Apoi au dat textele demnitarului imperial Farroukan, să le prezinte lui Chosroe II. După ce le-a citit acesta i-a spus lui Farroukan: Ca ei (*sinodalii*, n.n.) să știe că atâta timp cât vor pronunța numele lui Nestorie, Noi nu le vom permite deloc, să aibă un patriarh (*șef*, n.n.): „Qu'ils sachent que tant qu'ils proclameront le nom de Nestorius, nous ne permettrons point qu'ils aient un chef." (Chabot, p. 632).

3. Theotókos

Θεοτόκος, [Dei genetrix; Μήτηρ (τοῦ) Θεοῦ / abreviat: Μρ Θυ, Theotókos, în siriacă, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ, (Yoldath Aloho),] sau Antropotókos, Ἀνθρωποτόκος, Θεάνθρωποτόκος, Teantropotókos, Θεάνθρωποτόκος, η τεκούσα τον Θεό, i tekousa ton Theon; sau în cel mai bun caz *Născătoare de Hristos*, Hristototókos, Χριστοτόκος ?

Vezi *Margānīthā*, Capitolul VI (pp. 41-42)[481]

Despre numele „Născătoare de Dumnezeu"

Theotókos, Θεοτόκος, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ, (Yoldath Aloho), *aramaica* (siriaca) *clasică*, apare în Liturghia Asiriană a lui Mar Addai şi Mar Mari, încă prin secolul al III-lea,[482] iar în secolul al IV-lea, în Liturghia Sfântului Apostol Iacob.[483] În slavonă, termenul Theotókos se numeşte Богородица.

---

[478] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 103.

[479] Chabot, p. 632.

[480] Ibidem.
Două naturi și două ipostaze ale dumnezeirii și umanității, păstrându-și însușirile, într-o singură πρόσωπον a lui Hristos Fiul lui Dumnezeu [Chabot, pp. 282-284].
Și împăratul a notat aceste trei întrebări și a poruncit episcopilor să răspundă la ele. Prima este aceasta: „De când apostolii au propovăduit credința până acum, cine s-a îndepărtat mai întâi de la ea, călugării sau nestorienii?"
Aceasta este a doua: „Marie, pe cine a născut: pe Dumnezeu sau pe un om?"
Al treilea punct este următorul: A existat vreun doctor înainte de Nestorie care l-a proclamat pe Hristos două naturi și două ipostaze?

[481] Ph. Schaff, H Wace, *Nicene and Ante-Nicene Fathers*, Ser. II, Vol. XIV: *The Third Ecumenical Council*: The Council of Ephesus.: Excursus on the Word Θεοτόκος. Early Church Fathers Index Previous Next.

[482] *Addai and Mari, Liturgy of.* Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press. 2005, cu textul acestei Liturghii, în traducere engleză, iar răspunsurile sunt în limba siriacă, transcrise cu litere latine: "*Book for People in English*". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.

[483] John Witvliet, *The Anaphora of St. James* in ed. F. Bradshaw Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.

Termenul *Theotokos* îl găsim pentru prima oară la Alexandru Arhiepiscopul Alexandriei (313-328), către anul 322. „Unser Herr Jesus Christus ... [hat] in Wahrheit und nicht nur dem Scheine nach einen Leib angenommen aus Maria der Gottesgebärerin."/„Domnul nostru Iisus Hristos... [a luat] cu adevărat și nu în aparență doar, un trup de la Maria Născătoarea de Dumnezeu."[484] Este vorba de un text, de la Teodoret de Cyr (393-458), ultimul reprezentant al *școlii antiohiene*, care în *Istoria Bisericească*, reproduce o scrisoare a Episcopului Alexandru al Alexandriei, cu textul despre Theotokos, menționat anterior.

Margānīthā, CHAPTER VI	*Margānīthā*, Capitolul VI (pp. 41-42)
On the Title "Begetter of God"	**Despre numele „Născătoare de Dumnezeu"**
First: If the Virgin is the "Begetter of GOD" and the name "GOD, we know denotes FATHER, SON and Holy Spirit" then she brought forth the TRINITY, and not the one only SON. SECONDLY: If the Virgin is the "Begetter of GOD", and He whom she brought forth suffered, died, and was buried, as the four Evangelists testify, either you hold that He died in reality; (and he who really dies has no power whatever to revivify others or himself, but must remain in death for ever;) and thus you declare false the saying that He rose again: Or else you hold that He died by Hallucination, and in the same way rose again, (in which case He could not have arisen in reality, seeing that He did not die in reality); then the hope of the resurrection is vain, since hereby the saying that "He has raised us up with CHRIST"[1/2] is made void. Thirdly: If Mary is the "Begetter of God", and Peter testifieth of Him whom she brought forth, saying: "Thou art the CHRIST, the SON of the Living GOD:"[3] then according to your statement she is not the Begetter of CHRIST, but the Begetter of His FATHER, and CHRIST is her grandson, not her son, and she is the Mother of His FATHER, Who then is the mother of CHRIST ? 1. Gen. 1.1. John l A. Heb.l.lO. Ads 17.24. Col. 1.16-17. Heb. 11.3. Rev. 4.11. Heb. 3.7-11. Acts 5.3-4 2. Eph. 2.4-6. 3. Matt. 16, 16.	**În primul rând: Dacă Fecioara este „Născătoarea de DUMNEZEU și numele „Dumnezeu, știm că înseamnă TATĂL, FIUL și Duhul Sfânt", apoi ea a adus pe lume TRINITATEA, și nu Unul-Născutul FIU. În al doilea rând: Dacă Fecioara este „Născătoarea de DUMNEZEU", iar Cel pe care ea l-a născut a suferit, a murit și a fost îngropat, după cum mărturisesc cei patru evangheliști, fie se susține că El a murit în realitate; (și el, care moare cu adevărat, nu are nicio putere să-i reînvie pe alții sau pe El însuși, ci trebuie să rămână în moarte pentru totdeauna;) și astfel se declară falsă susținerea că El a înviat: Fie se susține că El a murit prin halucinație și în același fel, ar fi înviat din nou (caz în care El ar putea să nu apară în realitate, văzând că El nu a apărut nici mort în realitate); atunci speranța învierii este zadarnică, deoarece prin această afirmație că „El ne-a înviat împreună cu HRISTOS"[1/2] este anulată. În al treilea rând: Dacă Maria este „Născătoarea de Dumnezeu", iar Petru mărturisește despre Cel pe care ea l-a născut, spunând: „Tu ești HRISTOS, FIUL Lui DUMNEZEU celui VIU„[3]: atunci, după afirmația ta, ea nu este Născătoarea Lui HRISTOS, ci Născătoarea TATĂLUI SĂU, iar HRISTOS este nepotul ei, nu fiul ei și ea este Mama TATĂLUI SĂU, Cine este atunci mama lui HRISTOS? 1. Gen. 1, 1; In.1, 1; Evr. L, lO; FA 17, 24; Col. 1, 16-17; Evr. 11, 3; Ap. 4, 11; Evr. 3, 7-11; FA 5, 3-4. 2. Ef. 2, 4-6. 3. Mt. 16, 16.**

4. Condamnarea Nestorianismului

***Conform*: ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, p. 96, nr. 264**

[*d.* Sententia synodalis contra Nestorium. *Ed:* ACOe 1/I/II, 54; vs. lat.: 1/II, 65; 1/III, 82s./MaC 4,1212C s / HaC 1, 142DE. {*Acta Conciliorum Oecumenicorum*, ed. Eduardus Schwartz (Strb. 1914; Bin.-Lp. 1922-1940)}].

[484] Cf. *Bibliothek der Kirchenväter* 51, p. 23.
Theodoret von Cyrus (393-458, n. n.) gibt in seiner *Kirchengeschichte* ein Schreiben des Bischofs Alexander von Alexandrien (*325-326*, n. n.) an den Bischof Alexander von Konstantinopel (*314-337*, n. n.) wieder. In: *Bibliothek der Kirchenväter* 51, S. 23: „Unser Herr Jesus Christus ... [hat] in Wahrheit und nicht nur dem Scheine nach einen Leib angenommen aus Maria der Gottesgebärerin." / Domnul nostru Iisus Hristos ... [a] luat într-adevăr, nu numai în aparență, trup din Maria Născătoarea de Dumnezeu.

Condemnatio Nestorianismi, 264	Condamnarea Nestorianismului, 264
Super alia neque obaudire volente honorabili Nestorio nostram vocationem neque quidem a nobis destinatos sanctissimos et rev'mos episcopos suspiciente, necessario accessimus ad discussionem impie ab eo dictorum et conprehendentes eum et ex scriptis, quae lecta sunt, et de nuper ab eo dictis in hac metropoli et per testium depositionem impie sapientem et praedicantem, neccessario coacti sumus tam ex canonibus quam ex epistola sanctissimi patris nostri et comministri Caelestini episcopi Romanorum Ecclesiae, lacrimantes saepius, ad hanc maestam contra eum venire sententiam: Qui blasphematus igitur ab eo est Dominus Iesus Christus, definiit per praesentem sanctissimam Synodum: alienum esse eundem Nestorium ab episcopali dignitate et omni conventu sacerdotali.	Pe de altă parte, nevrând să ascultăm de chemarea noastră către venerabilul Nestorie, nici măcar anticipând pe cei mai sfinți și evlavioși episcopi numiți de noi, am ajuns neapărat la discuția despre lucrurile nelegiuite spuse de el și prinzându-l și din scrieri. care fuseseră citite și despre ceea ce spusese în ultima vreme în această metropolă și în toată depunerea lui de mărturii nelegiuite și propovăduite, am fost siliți de împrejurare, atât din canoane, cât și din epistola preasfântului nostru părinte și co-liturghisitor Celestin episcop al Bisericii Romanilor, adesea lăcrimând, să se ajungă apoi la această tristă sentință împotriva lui: De aceea, Domnul Iisus Hristos, care a fost hulit de el [*de Nestorie*, n.n.], a hotărât prin prezentul preasfânt Sinod: că însuși Nestorie este lipsit de demnitatea episcopală și de orice comuniune preoțească.

La același Sinod III Ecumenic, din anul 431, de la Efes, a fost condamnat și pelagianismul: *Denzinger*, p. 97.

Pentru a înțelege hristologia lui Nestorie, mai întâi trebuie să menționăm că el era un reprezentant al *școlii antiohiene*, care adoptase metoda literală sau istorico-gramaticală de interpretare scripturistică, spre deosebire de *școala alexandrină*, care cultiva metoda alegorică, de care era influențat și Sf. Chiril al Alexandriei. În acest context, modul de gândire al lui Nestorie era unul concret, nu abstract, nici experimental, nici teoretic. În rezumat, am putea spune despre cei doi, că Nestorie căuta să împartă, iar Sf. Chiril să unească. Dintr-un citat al unei scrisori, respinse la Efes[4], în anul 431, aflăm afirmația: «La Vierge, mère du Christ, n'a pas enfanté le Fils de Dieu, elle a enfanté Son humanité, qui est Fils parce qu'unie au Fils (V, 60, 8 et 15). C'est ce langage même qui était stigmatisé par Cyrille. De telles expressions furent considérées comme des blasphèmes. Mais, avec tous les antiochiens, Nestorius parlait ainsi en toute bonne foi, croyant certainement être dans l'unité de la foi et parler au nom de l'Église, engagé comme il l'était dans la lutte contre l'hérésie apollinariste. Au reste, en dépit de cette orientation, le florilège de textes rassamblé à Éphèse contre Nestorius reconnaît bien qu'„il s'est abstenu d'affirmer deux Fils".[5] »[485]

Bernard Dupuy presupune că majoritatea celor care la Constantinopol foloseau expresia *Theotokos*, Θεοτόκος, o făceau în sens apolinarist. Făcând confuzie între natură (fire) și persoană, Apolinarie a ajuns la formula monofizită: «Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» / O singură ființă întrupată a Lui Dumnezeu Cuvântul.[486]

Pe de altă parte, acest termen Theotokos, folosit încă din epoca lui Origen (c.185-c.254), nu era acceptat peste tot, până când a devenit o temă publică de discutat, în anul 428. Nici măcar Sf.

---

[485] Text luat din: Bernard Dupuy, *La christologie de Nestorius*, în vol. *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, Istina 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris 1995, p. 57. [Textes extraits du N° 1, 1995 de la revue „Istina"]. Bernard Dupuy citează în acest context, notele 4 și 5: nota [4]: Luigi I. Scipioni, *Nestorio e il Concilio di Efeso*, Milano, 1977; André de Halleux, *Nestorius Histoire et doctrine*, dans *Irénikon*, LXVI (1993), pp. 38-51, 163-178. Nota [5]: J. F. Bethune-Baker, *Nestorius and his Teaching. A fresh examination of the evidence*, Cambridge, 1908; *Ibid.*, *An Introduction to the Early History of Christian Doctrine*, Methuen and C°, Londra, 1903 (reprint 1958), p. 261, n. 2.
Traducere:
Fecioara, Maica lui Hristos, nu L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu, ea a născut omenitatea Lui, care este Fiu pentru că s-a unit cu Fiul (V, 60, 8 și 15). Tocmai acest limbaj a fost stigmatizat de Cyril. Astfel de expresii erau considerate blasfemii. Dar, împreună cu toți antiohienii, Nestorie a vorbit astfel, fiind de bună-credință, crezând cu siguranță că se află în unitate de credință și vorbește în numele Bisericii, angajată [*fiind*, n.n.] ca el, în lupta împotriva ereziei apolinariste. Mai mult, în ciuda acestei orientări, antologia de texte adunate la Efes împotriva lui Nestorie recunoaște clar că „s-a abținut să afirme doi Fii".

[486] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 64.

Chiril n-a folosit niciodată acest termen, înainte de controversa nestoriană. Termenul Theotokos [*Dei genetrix*? sau *Deiparae Virginis Mariae*, în siriaca clasică ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ , (Yoldath Aloho)], nu are echivalent în limba latină, nici măcar în schimbul de corespondență, dintre Roma și Constantinopol și ar fi fost creat, pentru a evita termenul păgân Meter Theou, Μήτηρ Θεού, (God's Mather).[487] Nestorie a trimis la Roma o analiză teologică – un referat – iar după primirea răspunsului, a scris o nouă omilie, în care menționa: „La bienheureuse Vierge est Mère de Dieu… parce que le Temple créé en elle par le Saint Esprit était uni avec la divinité” (C 78; cf. aussi *Lettre au pape Célestin*, p. 55).[488] În sfârșit, pentru a încerca să rămânem drepți și onești, trebuie să spunem că: Nestorie nu a susținut niciodată că Hristos a fost „născut” ca „un om pur și simplu”, în care Logosul ar fi luat loc ulterior./Nestorius n'a jamais soutenu que le Christ aurait été „engendré” comme „un homme pur et simple”, dans lequel le Logos aurait résidé par la suite (V 4, 4).[489] Ce que Nestorius nie, avec tous les theologiens antiochiens, c'est que dans le Christ „les propriétés de sa chair puissent s'élever jusque dans l'essence de Dieu… de sorte que celle-ci souffrirait en endurant les souffrances de son corps… sans avoir à opérer les actions humaines ni par la volonté de son âme ni par son intellect humain…, mais uniquement par la volonté et l'intellect de Dieu” (LH 185).[490] Acest lucru ar fi dus spre doctrina theopasistă. Apărarea lui Nestorie, împotriva lui Chiril al Alexandriei reiese mai bine, nu din cele *12 contra-anatematisme*, ci mai ales din lucrarea acestuia, scrisă în timpul exilului egiptean, la Oasis, *Cartea* sau *Bazarul lui Heraclide din Damasc*, în formă de dialog, cu egipteanul Sofronie.[491]

5. Clarificări de terminologie și definiție a credinței Bisericii Asiriene de Răsărit

În acest context, trebuie să revenim la primul Sinod al Bisericii Asiriene de Est sau Nestoriene, din anul 410, canonul al doilea, *Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis*, adică Mărturisirea sau Simbolul credinței. Așa vom constata că părinții sinodali de acolo, declară că acesta ar fi textul Mărturisirii „celor 318 părinți, de la Niceea, din anul 325”, deși textul se cam deosebește de el: „... amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.” Acest simbol de credință se încadrează și el în multitudinea de mărturisiri de credință locale, care au circulat în prima jumătate a mileniului întâi creștin, toate reclamându-se a fi ale părinților de la Niceea, din anul 325. Consultând studiul lui John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse...*, menționăm supoziția lui Hans Lietzmann [*Geschichte der alten Kirche*, II, Berlin și Leipzig, 1936, p. 108; *Die Anfänge des Glaubensbekenntnissen*, Tübingen, 1921, p. 226], că sub influența textelor pauline, cu mult timp înaintea sinoadelor, a apărut în Orient o mărturisire scurtă trinitară baptismală, care a fost ulterior extinsă și completată. Rădăcina trinitară scurtă, trinitară ar fi:[492]

Es möchte scheinen, daß Lietzmanns Vorschlag einer gemeinsamenWurzel für den R-Typus und den O-Typus des Bekenntnisses grössere Anziehungskraft habe. Er wagte die Vermutung, daß irgendwo im Osten auf der Grundlage des paulinischen Textes („haben wir doch nur *einen* Gott, den Vater, von welchen alle Dinge sind und wir zu ihm; und *einen* Herrn Jesus Christus, durch welchen alle Dinge sind und wir durch ihn”) ein trinitarisches Bekenntnis entstanden sei, welches man den Bedürfnissen der Taufe angepaßt habe. Es müsse wie folgt gelautet haben:[493]

---

487 Bernard Dupuy, *La christologie de Nestorius…*, p. 58.

488 Ibidem. Traducere: Preacurata Fecioară este Maica Domnului... pentru că Templul creat în ea de Duhul Sfânt a fost unit cu divinitatea.

489 Ibidem.

490 Ibidem, p. 59. Traducere: Ceea ce Nestorie neagă, împreună cu toți teologii antiohieni, este că în Hristos „însușirile trupului său, s-ar putea ridica chiar în firea Lui Dumnezeu... astfel încât acesta din urmă să sufere îndurând suferințele trupului său... fără a fi nevoit să opereze acțiunile umane, nu prin voința sufletului său, nici prin intelectul uman, ci numai prin voința și intelectul lui Dumnezeu.”

**491 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 597.
Vezi textul: P. Bedjan, *Nestorius, Le livre d'Heraclide de Damas*, Paris, 1910.**

492 John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse...*, p. 203.

493 Ibidem, pp. 202-203. *Traducerea*: „S-ar părea că sugestia lui Lietzmann privind o rădăcină comună pentru tipul R[*oman*, n.n.] și tipul O[*riental*, n.n.] al crezului are mai multă atracție. El a îndrăznit să presupună că undeva în Orient, pe baza textului paulin („nu avem decât un singur Dumnezeu Tatăl, de la care sunt toate lucrurile, și noi pentru El; și un singur Domn Iisus Hristos, prin care sunt toate lucrurile, și noi prin el”) a luat ființă o mărturisire trinitară, care a fost adaptată nevoilor botezului. Trebuie să fie citit după cum urmează:”

Ich glaube an einen Gott, den Vater, den Allmächtigen, aus dem alles ist; Und an einen Herrn, Jesus Christus, den eingeborenen Sohn Gottes, durch den alles ist; Und an den Heiligen Geist.	**Cred într-un singur Dumnezeu Tatăl Atotputernic de la care sunt toate lucrurile; Și într-un singur Domn, Iisus Hristos, singurul Fiu al lui Dumnezeu, prin care sunt toate; Și în Duhul Sfânt.**

Peste această rădăcină trinitară, a întregii *Regulae fidei* s-ar fi construit și adăugat ulterior și celelalte adevăruri de credință, conducând la formarea textelor *definitive*, locale sau sinodale ale mărturisirilor de credință, pe care le cunoaștem. Mileniul întâi creștin cunoaște o multitudine de mărturisiri de credință, cele mai multe în Orient, dar câteva și în apusul latin. O listă, cu textele acestora, găsim în studiul lui N. D. Kelly.

Ce este de remarcat la Mărturisirea de credință din 410, de la Seleucia-Ktesiphon, că la Dumnezeu Fiul, Iisus Hristos, lipsește textul, referitor la întrupare și la nașterea ca Om, de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, totul fiind pus în seama Tatălui: „Și în singurul Său Fiu, care a fost născut din El, adică din firea Tatălui Său, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut și nu făcut, care este de aceeași ființă cu Tatăl, care pentru noi, oamenii care am fost creați de El, [și] S-a pogorât pentru mântuirea noastră, s-a îmbrăcat cu trup și S-a făcut om, și a suferit și a înviat a treia zi...". Nu ne mirăm de acest fenomen, pentru că există și alte mărturisiri de credință răsăritene, care nu o menționează pe Maica Domnului în contextul întrupării și a nașterii ca Om a Domnului Iisus Hristos și nu amintește nici rolul Sfântului Duh în acest context. Nașterea din Dumnezeu Tatăl, din veșnicie a Lui Dumnezeu Fiul este continuată în aceste mărturisiri, cu *nașterea a doua* – ca Om – dar tot din Dumnezeu Tatăl, cum este cazul și la simbolul din eparhia Cezareei Palestinei, al Episcopului Eusebiu (313-340), părintele istoriei bisericești:[494]

> **„Und an einen Herrn Jesus Christus, den Logos, Gott von Gott, Licht von Licht, Leben von leben, Eingeborener Sohn, Erstgeborener aller Schöpfung, geboren vor aller Zeit vom Vater, durch den alle Dinge ins Sein kamen, der um unserer Erretung willen Fleisch wurde, unter den Menschen wohnte und litt und am dritten Tag auferstand..." /**
>
> **„Și într-un singur Domn Iisus Hristos, Logosul, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, viață din viață, singurul Fiu născut, întâi născut din toată făptura, născut mai înainte de toate timpurile din Tatăl, prin care s-au făcut toate lucrurile, care pentru mântuirea noastră s-a făcut trup a locuit printre oameni și a suferit și a înviat a treia zi...".**

Același lucru se poate afirma și despre Simbolul de credință de la Ierusalim (J. N. D. Kelly, pp. 182-183), de Simbolul lui Arie și Euzoius (Kelly, pp. 189-190) etc.

Poate că trebuie să admitem, că la Niceea părinții sinodali au făcut doar o selecție, o completare și o diortosire a versiunilor de mărturisiri de credință, existente deja în circulație, cum atestă și mărturiile părinților de la sinodul din 410.

Definiția credinței, de către cei 318 Părinți

***Canonul II:* Simbolul de credință, cu purcederea și de la Fiul (dar fără dogma filioque), „formulat" de episcopii asirieni din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], definitivat pe baza unui text mai vechi, adaptat și diortosit de către părinții sinodali:**

---

[494] **John N. D. Kelly, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse...*, p. 181.**

410. ***Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis***[495] **Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula superius, & inferius, & insuper fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.** **Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos.** **Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.**	**410.** ***Glaubensbekenntnis von Seleucia-Ktesiphon, 2. Kanon.*** **Wir glauben an einen Gott, den Vater, der in seinem Sohn Himmel und Erde machte. Und in ihm wurden begründert die Welten oben und unten und in ihm machte er eine Auferstehung der ganzen Schöpfung.** **Und an seinen einen Sohn, der gezeugt wurde von ihm, das heißt von der Substanz seines Vaters, Gott von Gott, Licht von Licht, wahrer Gott von wahrem Gott, gezeugt und nicht geschaffen, der von der gleichen Natur ist mit dem Vater, der für uns Menschen, die durch ihn geschaffen wurden, und für unser Heil herabstieg, einen Leib anzog und Mensch wurde, und litt und aufstand am dritten Tag, und in den Himmel aufstieg, und er setzte sich zur Rechten des Vaters, und kommt zu richten die Toten und die Lebendingen.** **Und wir bekennen den lebendigen und hl. Geist, den lebendigen Parakleten, der vom Vater und von Sohn (*ist*, n.n.), in einer Trinität, in einer Substanz, in einem Willen.**[496]	**Sinodul din anul 410: Simbolul de credință, de la Seleucia-Ktesiphon, canonul 2.** **Credem într-un singur Dumnezeu, Tatăl, care a făcut cerul și pământul prin Fiul Său. Și prin El s-au întemeiat lumile de sus și de dedesubt și prin El a făcut o înviere a întregii făpturi.** **Și în singurul Său Fiu, care a fost născut din El, adică din firea Tatălui Său, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut și nu făcut, care este de aceeași ființă cu Tatăl, care pentru noi, oamenii care am fost creați de El și S-a pogorât pentru mântuirea noastră, s-a îmbrăcat cu trup și S-a făcut om, și a suferit și a înviat a treia zi și S-a înălțat la ceruri și s-a așezat de-a dreapta Tatălui, și va veni să judece vii și morții.** **Și mărturisim și pe făcătorul de viață și Sfântul Duh, Paracletul viu, care (*este din*, n.n.) al Tatălui și al Fiului, într-o singură treime, într-o fire, într-o singură voință.** **Îmbrățișând credința celor 318 episcopi, adunați în orașul Niceea. Și aceasta este mărturisirea noastră și credința noastră, pe care am primit-o de la Părinții noștri, formulare dată de către Sfântul nostru Sinod.**

[495] J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16.
[496] Versiunea germană, cu câteva imperfecțiuni în traducere, luată din: Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, p. 21.

h. Problema Simbolului de credință asirian: *Hristologia* [și] 1. Simbolul de credință plasat în fruntea canoanelor, din anul 410 (primul sinod asirian)

Canonul II: **Simbolul de credință, formulat de cei 40 de episcopi asirieni, din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], a fost definitivat *pe baza unui text mai vechi*, adaptat și diortosit, de către părinții sinodali. Inițial, noi am bănuit că în versiunea Simbolului de credință, tradus din siriacă, în limba latină, s-au făcut interpolări ori s-a tradus tendențios în ediția Mansi, pentru că *dăm peste problema filioque*, într-o vreme, când nici în apusul latin, recte Spania (Toledo), nu apăruse încă acest fenomen. Cu un cuvânt, traducătorii și editorii credeam că au umblat în textul originar: *Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate…* / [Și-L mărturisim pe Duhul cel viu și Sfântul Mângăietor de viață dătător, Cel din Tatăl și din Fiul, într-o singură Treime, într-o singură natură, într-o singură voință…]. Oscar Braun dă textul simbolului de credință fără filioque, dar tot el spune că există și versiunea *cu* „filioque" în Biserica Persiei, fiind probabil ambele proprii acestei Biserici?:**

„*Nota* [2,] p. 15: Ein anderes Symbolum bey Lamy mit dem filioque. Vielleicht ist dasselbe das autochton persische, dem diese zur Annahme des Nicaenums berufene Syn. d. nicaen. Symbolum an die Seite gestellt hätte."[497] Lucrurile legate de purcederea Sfântului Duh și de la Fiul, *ex Filio*, le clarifică însă Chabot, pp. 262-263, nota nr. 5: [(5)] Comme on devait s'y attendre il n'y a aucune trace de la mention de la procession du Saint-Esprit *ex Filio*, subrepticement introduite dans le symbole placé en tête des canons d'Isaac édités par LAMY (*Concilium Seleuciae* etc., 37-30), et qui diffère assez sensiblement du notre dans sa rédaction. On y lit:

„Confitemur etiam Spiritum vivum et sanctum Paracletum vivum, qui *ex Patre et Filio…,"*. J'ai examiné de nouveau le manuscrit. Ces mots se trouvent réellment dans le texte, sans rature ni surcharge, de la même main que le reste. Le manuscrit n'est malheureusement pas daté. Toutefois l'écritnre dénote le IXe ou tout au moins le Xe siècle.

La Oscar Braun, pp. 15-16, Simbolul de credință apare însă fără filioque:

Credem întru unul Dumnezeu, Tatăl care în Fiul Său a făcut cerul și pământul. Și în El au fost întemeiate lumile de sus și de jos, și în El a săvârșit Învierea și o în-noire a întregi creații. Și în unicul său Fiu Unul-Născut din El, aceasta însemnând, din natura Tatălui Său, Dumnezeu,	**Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis** **Credimus in unum Deum Patrem omnipo-tentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula su-perius, & inferius, & in-super fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.**	**Glaubensbekenntnisses adaptiert: traducere de Dietmar W. Winkler.** **Wir glauben an einen Gott, den Vater, der in seinem Sohn Himmel und Erde machte. Und in ihm wurden begründet die Welten oben und unten, und in ihm machte er eine Auferstehung und eine**	**Crez nestorian – *traducere informativă*:** **Credem întru Unul Dumnezeu, Tatăl atot-puternic, care prin Fiul Său a făcut cerul și pă-mântul, și prin El au fost întemeiate lumile cele de sus și cele de jos, și prin El a săvârșit învierea și înnoirea întregii creații.**

**[497] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, p. 15, nota 2. Th. J. Lamy, *Concilium Seleuciae…*, pp. 27-30.
Mai vezi: Th. J. Lamy, *Dissertatio de Syrorum Fide et Disciplina in Re Eucharistica* (Syriac Studies Library) (Latin Edition) (Latin and Syriac Edition), 2012, 289 p., Gorgias Pr Llc; Bilingual Edition (8. Juni 2012), Analecta Gorgiana, 569. *Online*: De Syrorum fide et disciplina in re eucharistica: accedunt veteris ecclesiae ... - Thomas J. Lamy - Google Books**

din Dumnezeu, Lumină, din Lumină, Dumnezeu adevărat, din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, care este de aceeași ființă cu Tatăl, care pentru noi oamenii, cei care prin El am fost făcuți, și pentru mântuirea noastră s-a pogorât, s-a întrupat și s-a făcut om, suferise și înviase a treia zi și se înălțaase la cer și șade la dreapta Tatălui și vine să judece viii și morții. Și-L mărturisim pe Duhul cel viu și Sfântul Mângăietor de viață dătător, Cel din Tatăl și din Fiul, într-o singură Treime, într-o singură natură, într-o singură voință, îmbrățișând credința celor 318 de episcopi, adunați în orașul Niceea. Care este mărturisirea noastră și credința noastră, așa cum am primit-o de la Sfinții noștri Părinți, definiție pusă (*făcută*, n.n.) de Sinodul nostru Sfânt.[498]	**Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos. Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.[499]**	**Erneuerung der ganzen Schöpfung. Und an seinen einen Sohn, der gezeugt wurde von ihm, das heißt von der Substanz seines Vaters, Gott von Gott, Licht von Licht, wahrer Gott von wahrem Gott, gezeugt und nicht geschaffen, der von der gleichen Natur ist mit dem Vater, der für uns Menschen, die durch ihn geschaffen wurden, und für unser Heil herabstieg, einen Leib anzog und Mensch wurde, und litt und aufstand am dritten Tag, und in den Himmel aufstieg und er setzte sich zur Rechten des Vaters, und kommt zu richten die Toten und die Lebendigen. Und wir bekennenden den lebendigen und hl. Geist, den lebendigen Parakleten, der vom Vater und vom Sohn (ist), in einer Trinität, in einer Substanz, in einem Willen.[500]**	**Și prin Însuși Fiul Său, Unul-Născut, care S-a născut din însăși ființa Tatălui Său, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut și nu făcut, care este Fiu din ființa Tatălui Său, care pentru noi oamenii, cei ce suntem creați de El însuși, și S-a pogorât pentru a noastră mântuire și S-a făcut om, a pătimit și a înviat a treia zi și S-a înălțat la cer și șade de-a dreapta Tatălui și va să vină să judece viii și morții. Și Îl mărturisim pe Duhul cel Viu și Sfânt Mângâitor viu din Tatăl și din Fiul, în Treimea cea una, de o ființă, de o voință, îmbrățișând credința celor 318 episcopi adunați în orașul Niceea; Care este mărturisirea noastră și credința noastră, pe care am primit-o de la Sfinții noștri Părinți, definiție alcătuită de Sfântul Sinod.[501]**

J. D. Mansi, în colecția *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*…, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182 a prezentat un număr de 27 de canoane ale Sinodului Asirian de la Seleucia-Ktesiphon, pe care Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, Op. cit., pp. 15-34, le-a reformulat, compilat și comprimat, reducându-le la un număr de 21.

Primul canon – după Mansi – se referă la obligația clerului de-a se ruga pentru stăpânirea de Stat, din Persia, pentru șahinșah și pentru principii de acolo, Mansi, III, col. 1167 și vol. VII, col 1181: In omnibus ecclesiis prius oratio & precatio & obsecratio & supplicatio offeratur coram Deo vivo & Sancto pro Regibus & Principibus, ut habitationem tranquillam & quietam habitemus cum tota sanctitate & justitia, & ipsi non excogitent cogitationem superbam & asperam adversus populum Dei.

[498] Traducerea noastră.
[499] Traducerea în latină, după textul Aramaic, preluată după Mansi și O. Braun: J. D. Mansi, în colecția *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*…, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, pp. 15-16.
[500] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., p. 21.
[501] Diortosirea traducerii a doua în românește, este făcută de Remus Rus.

Al doilea canon, după Mansi, vol III, col. 1167-1168 și vol. VII, col 1181-1182, prezintă textul *Simbolului de credință asirian*. Mansi dă două versiuni – cu același text – al simbolului de credință asirian și al celor 27 de canoane, pe care le menționează la o dată diferită, 410 și 405:

1. anul 410, în vol III, col. 1167-1168, respectiv coloana. 1165-1174;
2. anul 405, în vol. VII, col. 1181-1182, respectiv col. 1182-1186.

Canonul 3, de la Mansi, vol III, col. 1168-1169 și vol. VII, col 1181-1182, ar fi primul canon, după Oscar Braun (p. 17).

*

Privitor la Biserica Asiriană, trebuie să precizăm că accentuând firea umană, ea acceptă într-o altă formulare, decât la Calcedon, cele două naturi în Iisus Hristos -δυοφυσιτισμός, adică δια φησις του Θεου – chiar dacă, formal, nu recunoaște Sinodul IV Ecumenic, din anul 451. Aceste două naturi sunt neamestecate, ἀσυγχύτως, neschimbat, ἀτρέπτως, nedespărțite ἀδιαιρέτως și neîmpărțite ἀχωρίστως.

Mai vezi și termenii teologici siriaci: ITHUTHA; ITHYA; KYANA; PARSUPA; QNUMA; Χριστός, Μεσσίας, în ebraica biblică מָשִׁיחַ (mašīaḥ), în aramaică מְשִׁיחַ (məšīaḥ), în syriaca clasică ܡܫܝܚܐ (m'šīḥā῾), în arabă مسيح (masīḥ).

*

Canonul II: Simbolul de credință – *cu adaosul filioque* – „formulat" de episcopii asirieni din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], definitivat pe baza unui text mai vechi, adaptat și diortosit de către părinții sinodali:
Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis [410, n. n.][502]

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula superius, & inferius, & insuper fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.

Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos.

Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.

*

2. Simbolul de credință asirian, după F.E. Brightman (1856-1932), 1896, *fără filioque*, după Oscar Braun și după Caspari (1814-1892), 1866[503]

Simbolul de credință din *Liturghia nestoriană*, după F.E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western The Texts Original or Translated of the Principal Liturgies of the Church,* Oxford,	Simbolul de credință asirian, *fără filioque*, în traducerea germană lui Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16:	Simbolul de credință asirian, după Carl Paul Caspari, din: *Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*, Kristiania 1866-69, 2 Bde.

[502] J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16.

[503] Dr. Johannes Kunze, *Glaubensregel, Heilige Schrift und Taufbekenntnis.* Untersuchungen über die dogmatische Autorität, ihr Werden und ihre Geschichte, vornehmlich in der alten Kirche, von …, Leipzig, Dörffiling & Frankc, 1899, 561 p.

At the Clarendon Press, M DCCC XCVI (1896), pp. 270-271: **<THE CREED)** ***The priest goes up to the door of the altar and worships and stands and stretches forth his hands and says with a loud voice*** **We believe in one God the Father almighty, maker of all things visible and invisible. And in one Lord Jesus Christ the only Son of God the firstborn of every creature, who was begotten of his Father before all worlds and not made, very God of very God, of one substance with his Father: by whom the WORLDS were framed (n.n. plănuite, concepute sau plăsmuite) and all things were created: who for us men and for our salvation came down from heaven and was incarnate of the Holy Ghost and was made man and was conceived and born of the virgin Mary and suffered and was crucified in the days of Pontius Pilate and was buried and rose again the third day according to the scriptures and ascended into heaven and sat down on the right hand of his Father and shall come again to judge the dead and the quick.** **And in one Holy Ghost, the Spirit of truth, who proceedeth from the Father, the Spirit the giver of life. And in one holy and apostolic catholic church: and we acknowledge one baptism for the remission of sins and the resurrection of our bodies and the life everlasting. Amen.**	**Symbolum des Glaubens der 318 Väter[2].** **Wir glauben an einen Gott, den allmächtigen Vater, Schöpfer Himmels und der Erde und alles Sichtbaren und Unsichtbaren.** **Und an einen Herrn Jesum Christum, den Sohn Gottes, der geboren ist vom Vater als der Einzige d. h. aus dem Wesendes Vaters, Gott von Got tund Licht vom Licht, wahrer Gott vom wahren Gott, der geboren ist und nicht gemacht, gleichenWesens mit dem Vater, durch den Alles geworden ist, was im Himmel unda uf Erden, der wegen uns Menschen und wegen unserer Erlösung vom Himmel herabstieg und Leib und Mensch wurde und litt und nach drei Tagen auferstand und zum Himmel auffuhr und kommt zu richten Lebendige und Tote.** **Und an den h. Geist. Diejenigen aber, welche sagen, es war da er nicht war und vor er geboren wurde war, er nicht, oder von nichts ist er geworden, oder (die) von Personen[1] oder einem anderen Wesen sagen, das ser ist, oder (die) den Sohn Gottes für (geschaffen), veränderlich und wandelbar halten, diese anathematisiert die katholische und apostolische Kirche.**	***Credința Bisericii care a fost făcută de cei 318 Părinți care s-au adunat în orașul Niceea*** **We believe in one God the Father the All ruler, the Maker of all things visible and invisible.** **And in one Jesus Christ Lord, the Son of God, the Only-begotten, the firstborn of all Creatures, Who of His Father was begotten before all worlds and was not made. VERY GOD of VERY GOD THE SON of THE NATURE OF His FATHER BY WHOSE HANDS THE WORLDS WERE PREPARED AND EVERYTHING WAS created WHO FOR us men and for our salvation CAME DOWN from heaven and was incarnate of the Spirit of Holiness and became man and was conceived AND WAS BORN OF MARY THE VIRGIN and suffered AND WAS CRUCIFIED IN THE DAYS OF PONTIUS PILATE and was buried and rose the third day according as it is written and ascended to Heaven and sat on the right hand *of* His Father and again He is about to come to judge the dead and the quick.** **And in one Spirit of Holiness the Spirit of Truth Who from the Father proceedeth, the Spirit which quickeneth us.** **[And] in one Church Holy and Apostolic Catholic We confess one baptism unto remission of sins and the resurrection of our bodies and the life which is for ever. Amen.** * **Forma nestoriană a fost publicată în siriacă de Caspari în lucrarea sa *Quellen* vol. 1, p. 113 *și urm.* (Christiania 1866) sub titlul *Das Taufbekenntniss der Nestorianer* după MSS München al Psaltirii „Orient 147". Titlul Crezului în MS-ul lui Caspari este: „Credința celor 318 Părinți episcopi, care s-au adunat la Niceea, oraș din Bithynia, în vremea lui Constantin regele biruitor. Motivul adunării lor s-a datorat lui Arie cel rău".**

Nota [2,] **p. 15: Ein anderes Symbolum bey Lamy mit dem filioque. Vielleicht ist dasselbe das autochton persische, dem diese zur Annahme des Nicaenums berufene Syn. d. nicaen. Symbolum an die Seite gestellt hätte. Einen Aufsatz zur Verteidigung der Echtheit seines Symbolums veröffentlichte Lamy in: *Compte rendu du III congrès sc. int. des Cath. Sect. II*, pp. 250-276.**

Nota [1], **p. 16: Knōmē Gr.: ἤ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἤ οὐσίας φάσκοντας εἶναι.**

3. Carl Paul Caspari

***Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*, Kristiania 1866-69, Vol. I, pp. 116-119:**

***Surse, privind istoria simbolului baptismal și a regulei de credință*, după Caspari, cu simbolul de credință asirian, în limba siriacă, cu traducerea în germană, având adaosul filioque pus în paranteză, cu traducerea în greacă a textului simbolului nestorian (cu filioque pus în paranteză) și al celui Niceo-Constantinopolitan (fără adaosul filioque), texte puse pe două coloane paralele.**

Anexă documentară,

Carl Paul Caspari,

***Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*,**

Kristiania 1866-69, Vol. I, pp. 116-119:

indem ich auf seine Mittheilung ausser einer buchstäblichen deutschen auch eine griechische Uebersetzung folgen lasse und an beide eine Reihe Bemerkungen über dasselbe anschliesse, Bemerkungen, aus denen hervorgehen wird, dass es eine auf dem Gebiete der orientalischen Taufbekenntnisse nicht wenig interessante Erscheinung ist. Die griechische Uebersetzung soll dazu dienen seine Vergleichung mit den älteren griechischen Taufsymbolen, die seine Grundlage bilden, sowie mit den orientalischen Symbolen, mit denen es verwandt ist überhaupt, zu erleichtern. Um sein Verhältniss zum Nicäno-Constantinopolitanum, für das es in seiner Ueberschrift erklärt wird, und zwar wesentlich nicht mit Unrecht, recht zu veranschaulichen, setze ich dieses Symbol meiner griechischen Uebersetzung zur Seite.

ܗܝܡܢܘܬܐ [illegible]
ܕܩܘܣܛܢܛܝܢܘܣ ܡܠܟܐ ܙܟܝܐ. [illegible]

ܡܗܝܡܢܝܢ ܒܚܕ ܐܠܗܐ ܐܒܐ ܐܚܝܕ ܟܠ ܥܒܘܕܐ ܕܟܠܗܝܢ ܐܝܟ ܕܡܬܚܙܝܢ ܘܕܠܐ ܡܬܚܙܝܢ.
ܘܒܚܕ ܡܪܝܐ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ ܒܪܗ ܕܐܠܗܐ ܝܚܝܕܝܐ ܒܘܟܪܐ ܕܟܠܗܝܢ ܒܪܝܬܐ
ܗܘ ܕܡܢ ܐܒܘܗܝ ܐܬܝܠܕ ܩܕܡ ܟܠܗܘܢ ܥܠܡܐ ܘܠܐ ܐܬܥܒܕ ܐܠܗܐ ܫܪܝܪܐ ܡܢ ܐܠܗܐ ܫܪܝܪܐ
ܒܪ ܟܝܢܐ ܕܐܒܘܗܝ ܕܒܐܝܕܘܗܝ ܐܬܬܩܢܘ ܥܠܡܐ ܘܐܬܒܪܝ ܟܠ ܡܕܡ. ܗܘ ܕܡܛܠܬܢ

ham von Nisibis, Georg von Nisibis, Simon Bar Zaba u. A. 4) Die Zeit der Fertigung der Abschrift (1608) wird durch die Regierung des nestorianischen *Katholikos* Elias bezeichnet, s. *Assem.* B. O. III S. 622. 5) Unser Manuscript ist auf nestorianische Weise vocalisirt". Hiezu kommt auch, dass das oben mitgetheilte Taufsymbol, das nach Dr. Schönfelder auf Fol. 94 *b* der Handschrift steht, wie eine Vergleichung desselben mit den oben mitgetheilten Stellen bei Badger und in Severus von Aschmonins Schrift bei Renaudot lehrt, das Taufsymbol der Nestorianer ist. Dr. Haneberg bemerkt weiterhin, dass der Name Theodorus in der Aufschrift des Kirchenliedes von Theodor von Mopsveste ausradirt sei, und dass ganz in derselben Weise auch am Anfange der Handschrift gegen den Namen dieses Vorläufers des Nestorianismus verfahren sei, nur dass er hier durch einen aufgeklebten Papierstreifen wieder ergänzt worden, während der Ausdruck „selig, heilig", daselbst durchstrichen geblieben, und zieht daraus den Schluss, die Handschrift sei in die Hände von Jakobiten oder Katholiken gerathen und dann wieder an Nestorianer zurückgekommen. Da sich in dem dritten Artikel des Taufbekenntnisses zu den Worten *„der vom Vater ausgeht"* der Zusatz *„und vom Sohne"* ܘܡܢ ܒܪܐ findet (ob über den Worten oder am Rande konnte mir Dr. Schönfelder nicht sagen), so kann die Handschrift nur in den Händen unirter Nestorianer gewesen und aus ihnen wieder in die nichtunirter zurückgekommen sein.

ܒܢܝܢܫܐ ܘܡܛܠ ܦܘܪܩܢܢ ܢܚܬ ܡܢ ܫܡܝܐ ܘܐܬܓܫܡ ܡܢ ܪܘܚܐ ܕܩܘܕܫܐ ܘܗܘܐ ܒܪܢܫܐ
ܘܐܬܒܛܢ ܘܐܬܝܠܕ ܡܢ ܡܪܝܡ ܒܬܘܠܬܐ ܘܚܫ ܘܐܙܕܩܦ ܒܝܘܡܝ ܦܢܛܝܘܣ ܦܝܠܛܘܣ
ܘܐܬܩܒܪ ܘܩܡ ܠܬܠܬܐ ܝܘܡܝܢ ܐܝܟ ܕܟܬܝܒ ܘܣܠܩ ܠܫܡܝܐ ܘܝܬܒ ܡܢ ܝܡܝܢܐ ܕܐܒܘܗܝ.
ܘܬܘܒ ܥܬܝܕ ܠܡܐܬܐ ܠܡܕܢ ܠܡܝܬܐ ܘܠܚܝܐ.

ܘܒܚܕ ܪܘܚܐ ܕܩܘܕܫܐ ܪܘܚܐ ܕܫܪܪܐ ܗܘ ܕܡܢ ܐܒܐ [ܘܒܪܐ] [3]) ܢܦܩ ܪܘܚܐ
ܡܚܝܢܐ ܘܒܚܕܐ ܥܕܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܘܫܠܝܚܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝ. ܡܘܕܝܢܢ ܒܚܕܐ ܡܥܡܘܕܝܬܐ
ܠܫܘܒܩܢܐ ܕܚܛܗܐ ܘܒܩܝܡܬܐ ܕܡܝܬܐ ܘܒܚܝܐ ܕܠܥܠܡ ܀

Der Glaube der dreihundert und achtzehn Väter (und) *Bischöfe, die sich in der Stadt Nicäa in Bithynien in den Tagen Constantins, des siegreichen Königs, versammelten. Die Ursach ihrer Versammlung war der gottlose Arius* (eig. *wegen des g. A.*).

Wir glauben an einen Gott, den Vater, den Allmächtigen (eig. *den Inhaber oder Herren aller Dinge), den Schöpfer alles Sichtbaren und Unsichtbaren* (eig. *aller Dinge, derer, die gesehen werden, und [derer], die nicht gesehen werden).*

Und an einen Herren, Jesum Christum, Gottes eingebornen Sohn, den vor allen Geschöpfen Gebornen, er, der von seinem Vater vor allen Zeiten geboren ward und nicht geschaffen (eig. *gemacht), wahrer Gott vom wahren Gotte, von gleichem Wesen mit dem Vater* (eig. *ein Sohn der Natur seines Vaters), durch den* (eig. *durch dessen Hände) die Welt bereitet und Alles geschaffen ward; er, welcher unsret —, der Menschen, wegen und wegen unserer Erlösung vom Himmel herabstieg und Fleisch ward* (eig. *einen Leib bekam, corporatus est) von dem heiligen Geist und Mensch wurde und empfangen und geboren ward von Jungfrau Maria, und litt und gekreuzigt ward unter Pontius Pilatus* (eig. *in Pontius Pilatus's Tagen) und begraben wurde und nach dreien Tagen auferstand, wie geschrieben ist, und auffuhr zum Himmel und sitzet zu der Rechten seines Vaters und wiederkommen wird um zu richten Todte und Lebendige.*

Und an einen heiligen Geist, den Geist der Wahrheit, der vom Vater [und vom Sohne] ausgeht, den lebendigmachenden Geist, und an eine heilige und apostolische katholische Kirche. Wir bekennen eine Taufe zur Vergebung der Sünden und die Todtenauferstehung und das ewige Leben.

[3]) S. über dieses ܘܒܪܐ die vorangehende Anmerk.

Nestorianum.

Πιστευομεν εἰς ἑνα θεον πατερα παντοκρατορα, παντων ὁρατων τε και ἀορατων ποιητην.

Και εἰς ἑνα κυριον Ἰησουν Χριστον, τον υἱον του θεου τον μονογενη, τον πρωτοτοκον πασης κτισεως, τον ἐκ του πατρος γεννηθεντα προ παντων των αἰωνων και οὐ ποιηθεντα, θεον ἀληθινον ἐκ θεου ἀληθινου, ὁμοουσιον τῳ πατρι, δἰ οὑ οἱ αἰωνες κατηρτισθησαν και τα παντα ἐγενετο· τον δἰ ἡμας τους ἀνθρωπους και δια την ἡμετεραν σωτηριαν κατελθοντα ἐκ των οὐρανων και σαρκωθεντα[4]*) ἐκ πνευματος ἁγιου και ἀνθρωπον γενομενον*[5]*), και συλληφθεντα και γεννηθεντα*[6]*) ἐκ Μαριας της παρθενου, και παθοντα και σταυρωθεντα ἐπι Ποντιου Πιλατου και ταφεντα και ἀναστα ντα τη τριτῃ ἡμερᾳ κατα τας γραφας και ἀνελθοντα εἰς τους οὐρανους και καθεζο-*

Nicæno-Constantinopolitanum.

Πιστευομεν εἰς ἑνα θεον πατερα παντοκρατορα, ποιητην οὐρανου και γης, ὁρατων τε παντων και ἀορατων.

Και εἰς ἑνα κυριον Ἰησουν Χριστον, τον υἱον του θεου τον μονογενη, τον ἐκ του πατρος γεννηθεντα προ παντων των αἰωνων, φως ἐκ φωτος, θεον ἀληθινον ἐκ θεου ἀληθινου, γεννηθεντα, οὐ ποιηθεντα, ὁμοουσιον τῳ πατρι, δἰ οὑ τα παντα ἐγενετο· τον δἰ ἡμας τους ἀνθρωπους και δια την ἡμετεραν σωτηριαν κατελθοντα ἐκ των οὐρανων και σαρκωθεντα ἐκ πνευματος ἁγιου και Μαριας της παρθενου και ἐνανθρωπησαντα, σταυρωθεντα τε ὑπερ ἡμων ἐπι Ποντιου Πιλατου και παθοντα και ταφεντα, και ἀναστα ντα τῃ τριτῃ ἡμερᾳ κατα τας γραφας, και ἀνελθοντα εἰς τους οὐρανους, και καθεζομενον ἐκ δεξιων του πατρος, και παλιν ἐρχομενον μετα δοξης κριναι

4) Buchstäblich *σωματωθεντα* (s. Suicer, Thes. unter *σωματοω*). Doch haben die Nestorianer durch ihr ܐܬܦܓܪ ohne Zweifel das *σαρκωθεντα* des Nicäno-Constantinopolitanums ausdrücken wollen.

5) Nicht *ἐνανθρωπησαντα;* dieses wäre ܐܬܒܪܢܫ gewesen (s. die oben S. 100 mitgetheilten syrischen Uebersetzungen des Nicänums und Nicäno-Constantinopolitanums). *Ἀνθρωπον γενομενον* ist, wie wir weiter unten sehen werden, auf dem Gebiete der orientalischen Kirche nicht ohne Beispiel.

6) Oder auch *τεχθεντα*.

μενον ἐκ δεξιων του πατρος και παλιν ἐρχομενον κριναι νεκρους και ζωντας

Και εἰς ἑν πνευμα ἁγιον, το πνευμα της ἀληθειας, το ἐκ του πατρος [και υἱου] ἐκπορευομενον, πνευμα ζωοποιον, και εἰς μιαν ἁγιαν και ἀποστολικην ἐκκλησιαν καθολικην· Ὁμολογουμεν ἑν βαπτισμα εἰς ἀφεσιν ἁμαρτιων και ἀναστασιν νεκρων και ζωην αἰωνιον.

ζωντας και νεκρους· οὑ της βασιλειας οὐκ ἐσται τελος.

Και εἰς το πνευμα το ἁγιον, το κυριον, το ζωοποιον, το ἐκ του πατρος ἐκπορευομενον, το συν πατρι και υἱῳ συμπροσκυνουμενον και συνδοξαζομενον, το λαλησαν δια των προφητων· εἰς μιαν, ἁγιαν, καθολικην και ἀποστολικην ἐκκλησιαν· ὁμολογουμεν ἑν βαπτισμα εἰς ἀφεσιν ἁμαρτιων, προςδοκωμεν ἀναστασιν νεκρων και ζωην του μελλοντος αἰωνος. Ἀμην.

Da dieses Taufbekenntniss in seiner Ueberschrift für das Symbol der 318 nicänischen Väter, d. h. nach späterer Redeweise das ältere, eigentliche Nicänum mit den Zusätzen der constantinopolitanischen Väter oder das Nicäno-Constantinopolitanum ausgegeben wird, da auch Severus von Aschmonin in seiner Kritik desselben davon ausgeht, dass es dieses Symbol sein soll, und da endlich Assemani an der oben angeführten Stelle das Nicänum (Nic.-Const.) für das Taufsymbol der Nestorianer erklärt, so müssen wir zuvörderst untersuchen, ob und in wie weit es wirklich dasselbe ist. Thun wir nun dieses, indem wir beide Symbole mit einander vergleichen, so nehmen wir wahr, dass das nestorianische Taufbekenntniss zwar im Ganzen mit dem nicäno-constantinopolitanischen übereinstimmt, aber doch sehr bedeutend, in noch höherem Grade, als man nach Severus's und Badgers Aeusserungen glauben sollte, von ihm abweicht, so dass man sogar einen Augenblick in Zweifel darüber sein kann, ob es verdient als Nicänum (Nic.-Const.) oder als eine Form dieses Symbols bezeichnet zu werden.

In dem ersten Artikel unterscheidet es sich, wie schon Severus bemerkt hat, von dem Nicäno-Constantinopolitanum durch das Fehlen der Worte *ποιητην οὐρανου και γης* zwischen *παντοκρατορα* und *ὁρατων τε παντων και ἀορατων*.

In dem ersten Gliede des zweiten Artikels unterscheidet es sich von demselben Symbol 1. dadurch, dass in ihm zwischen *και εἰς ἑνα*

i. Cât de *nestoriană* este Biserica Asiriană de Răsărit?

Cel puțin din trei motive ar fi nefondată numirea Bisericii Asiriene ca „Biserică nestoriană”:[504]

1. Nestorie a fost Patriarh al Constantinopolului (428-431), nu la Seleucia-Ktesiphon;

2. Nestorie nu este nici fondatorul acestei Biserici și nici nu a activat în ea;

3. Dogmatica Bisericii Asiriene nu se bazează pe scrierile lui Nestorie – care în cea mai mare partea au fost distruse, din ordinul Împăratului Teodosie II cel Tânăr – ci pe operele lui Diodor Episcop de Tars (378-390) și pe cele ale Episcopului Teodor de Mopsuestia (392-428).

Numele de „Biserică Nestoriană” a fost dat Bisericii Asiriene de Est, abia la Sinodul Tâlhăresc, de la Efes, din anul 449, de către Dioscur, nepotul și urmașul în scaun (444-451, † 454) al Sf. Chiril al Alexandriei (412-444). Dioscur a atribuit în mod polemic acest nume Bisericii Asiriene, în sensul că Nestorie ar fi vorbit de doi Fii ai Lui Dumnezeu, ceea ce nu este adevărat, pentru că el a susținut tot timpul *unitatea ontologică* a celor două naturi în Iisus Hristos, accentuându-le.[505] Din păcate, *invidia clericalis* s-a încetățenit ca formă de acțiune dintre episcopi, și în contextul abordărilor polemice și analizelor dogmatice al procesului de interpretare, respingere sau acceptare a erziilor.

> **Christoph Baumer (p. 18 și 283, nota 36) susține că Sf. Chiril al Alexandriei, în scrisoarea lui, către Papa Celestin I (422-432) ar fi falsificat în mod conștient declarațiile și doctrina lui Nestorie.[506]**

Biserica Asiriană de Est s-a opus întodeauna să fie etichetată cu numele de *Biserică Nestoriană*, deși îl cinstește pe Nestorie ca pe un Părinte Bisericesc al ei. Aceasta ar fi și explicația lui Mar Odisho, Mitropolitul de Nisibis și Armenia (î. 1291-1318) [=Abdisho bar Berika sau Ebedjesu], în cartea sa *Marganitha* (Cartea Perlei), scrisă în anul c. 1298.

Mai degrabă, Biserica Asiriană de Răsărit ar putea fi numită „Teodoriană”, de la Teodor de Mopsuestia (392-428) sau „Teodoretiană”, de la Teodoret de Cyr (428-458) sau „Diodoriană”, de la Diodor de Tars, acesta din urmă fiind condamnat de Sinodul de la Constantinopol, din anul 499. Primii doi au fost condamnați de către Sinodul V Ecumnenic, de la Constantinopol, din anul 553, în contextul certei, privind cele *Trei capitole*, Τρία κεφάλαια: Teodor de Mopsuestia, persoana și opera; Scrierile lui Teodoret de Cyr, îndreptate împotriva Sf. Chiril al Alexandriei (412-444) și împotriva deciziilor Sinodului III Ecumenic, de la Efes, din anul 431; precum și scrisoarea Episcopului Ibas de Edessa (435-457) adresată episcopului nestorian Maris de Beth Ardașir sau Rewardaschir, în Persia (sec. V), împotriva Sf. Chiril al Alexandriei, conform textului întregii condamnări, cuprins în cele 14 anatematisme și publicate prin cele 13 puncte din *Edictul* Împăratului Justinian (527-565).[507]

Nestorianism:

Avem cele 12 Anatematisme, ale Sf. Chiril al Alexandriei sau epistola a III, către Nestorie: Anathematismi Cyrilli Alex..., adiecti Epistulae Synodi Alexandrinae Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ad Nestorium (= Ep. III Cyrilli ad N.). Ep. composita initio Nov. 430, et 30 Nov. Nestorio tradita. *De unione naturarum in Christo*. [Denzinger, ENCHIRIDION, Actio I, e. 252-263].

Din cele nouă canoane date de Sinodul de la Efes, din anul 431, canoanele 1 și 4 condamnă și *Pelagianismul* și pe Caelestius (sec. IV-V), ucenicul lui Pelagius (354-434), Denzinger, Op. cit., 267-268, Actio VII. Nestorianismul și alte erezii sunt condamnate de canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.[508]

---

504 Christoph Baumer, Ibidem, pp. 17-18.

505 Christoph Baumer, Ibidem, p. 18.

506 *Nestorius and his place in the History of Christian doctrine* by Friedrich Loofs, Cambridge at the University Press, 1914, p. 42 u.

**507 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 809-812; 818-821; 374-376; 345.
Vezi și la Milan P. Șesan, în *Istoria Bisericească Universală...* vol. I, p. 282.**

508 Idem, Denzinger, Enchiridion. Compară cu Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, pp. 72-75.

Ca să ne dăm seama, cât de *nestoriană* este Biserica Asiriană de Răsărit, trebuie să revenim la sinodul (recte *sinoadele*) acesteia din anii 484-486, adică „Sinodul" al IV-lea, cu trei canoane (486) și împrejurările în care s-a ținut și de hotărârile care s-au luat.[509]

a. **Sinodul schismatic asirian, al lui Barsauma, april, 484, de la Beth Lapat (în persană, Gundischapur, în sud-vestul Iranului);**
b. **Sinodul împăcării, de la Bēth ʿAdrai sau ʿAdri (aproape de Ninive), din anul 485, luna august;**
c. **al doilea Sinod, de la Bēth ʿAdrai, din septembrie 485, când va fi anunțat și al patrulea, de la Seleucia-Ktesiphon;**
d. **al patrulea Sinod, din februarie 486, de la Seleucia-Ktesiphon.**

Importanța dogmatică a acestui sinod se referea la Întruparea Mântuitorului, cu păstrarea celor două naturi: divină și umană; „nimeni dintre noi nu trebuie să îndrăznească o amestecare, o unire și o confuzie, între diversitatea acestor naturi...".

> **„Personne de nous ne doit oser introduire le mélange, la commixtion ou la confusion entre les diversités de ces deux natures; mais la divinité demeurant et persistant dans ses propriété et l'humanité dans les siennes, nous réunissons en seule majesté et en une seule adoration les diversités des natures, à cause de la cohésion parfaite et indissoluble de la divinité avec l'humanité.", cu referire la monofiziți și reprezentând o confirmare indirectă a deciziilor de la Calcedon, din anul 451.[510]**
>
> **„Et si quelqu'un pense ou enseigne aux autres que la passion ou le changement est inhérent à la divinité de Notre-Seigneur, et s'il ne conserve pas, relativement à l'unité de personne de Notre-Seigneur, la confession d'un Dieu parfait et d'un homme parfait, que celui-là soit anathème." [511] „Iar dacă cineva crede sau îi învață pe alții că patima sau schimbarea este inerentă divinității Domnului nostru și dacă nu păstrează, în raport cu unitatea de persoană a Domnului nostru, mărturisirea unui Dumnezeu desăvârșit și a unui om desăvârșit, aceluia anatema să fie."**

Primele două canoane, din cele trei, urgiseau călugării, anahoreții, pustnicii și călugărițele, care amăgesc lumea, își pun numele după cel al Apostolilor și învață lucruri contrare Sfintei Scripturi și cu minciunile lor stârnesc nesiguranța credinței în sufletele credincioșilor; pentru a amăgi și mai mult lumea, umblă îmbrăcați în negru, predică disprețul față de căsătorie și propovăduiesc asceza și o viață austeră, cu reținere de la diferite mâncăruri și de la îmbrăcămintea de culoare albă. [*Chabot, pp. 301-304; O. Braun, p. 67*]. Al treilea canon privea anularea obligativității celibatului sau al voturilor monahale, pentru episcopii asirieni, dar și pentru preoți, diaconi, monahi și monahii, chiar și după hirotonire, respectiv după tunderea în monahism, adică a depunerii voturilor monahale. Acest, al treilea canon ar putea fi numit și *Canonul lui Barsauma*, Mitropolitul de Nisibis (435-495), care trăia de ani de zile în concubinaj cu călugărița Mamai, cu care s-a și căsătorit, după încheierea Sinodului din anul 486, deși avea peste 80 de ani.

Prin aceste măsuri canonice s-a redus puternic influența monahismului asirian în Biserică și în societatea de acolo. Motivele care au decis decretarea canonului sunt de natură politică și socială a situației din Persia acelor timpuri. Perșii fiind *zoroastrieni*, la ei căsătoria era un comandament, *o poruncă religioasă* și această măsură nu putea decât să facă, să crească simpatia lor, față de creștini, după ce aceștia au surghiunit celibatul din Biserică. Înainte au existat multe conflicte între zoroastrieni și creștini, din cauza celibatului și a monahismului. Desființarea obligativității celibatului și a monahismului la clerul asirian de toate nivelele, și chiar obligativitatea căsătoriei clerului, a mai fost influențat și de faptul că preoții zoroastrieni erau cu toții căsătoriți. Zoroastrismul

---

[509] Oscar Braun *Das Buch der Synhodos…*, pp. 59-73, mai ales pp. 65-66, nota 5; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1114-1115; Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 299-309. În textul dedicat *Sinodului al patrulea*, din 484-486, de fapt se reunesc patru sinoade, cu legătură și continuitate între ele.
Compară cu vol.: *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, Istina 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris 1995, p. 16 [Textes extraits du N° 1, 1995 de la revue „Istina"].

[510] Text sinodal reprodus în 1994, de către Mar Bawai Soro, *Appendice: Synodes de l'Église de l'Orient. Confessions de foi christologique*, în vol.: *La Tradition Syriaque...*, p. 16. Traducerea în limba franceză a acestor texte este reprodusă după aceea făcută de J.-B. Chabot, în *Synodicon Orientale*, Paris, 1902, în ciuda faptului că această traducere este supusă criticii, fiind considerată depășită, mai ales în ce privește terminologia.

[511] Ibidem.

(sec. VII î.Hr. – sec. VIII d.Hr.) a înlocuit religia anterioară a cultului lui Mithra, care a câştigat teren în Imperiul Roman. După Balaș (484-488), pe tronul Persiei ajunge Kawad I (488-531), cu o întrerupere, între anii 496-498, când fratele său Zamasp sau Djamasp uzurpase tronul. Acest monarh, mai ales după anul 498, a cultivat o toleranţă vădită faţă de Creştinismul din împărăția lui. Atitudinea tolerantă față de Creştinism, a unor șahinșahi persani se datorează și curentului intelectualist *Zurvanist*, din cadrul religiei Zoroastriene, marcat de un monoteism pregnant, afirmă Christoph Baumer, *Op. cit*., p. 70 și 84.

Urmarea a fost că, după deciziile sinodului al IV-lea (484-486), mulți clerici și credincioși asirieni au trecut la iacobiți (la monofiziți), fapt care a slăbit enorm de mult puterea de acțiune a Bisericii Asiriene de Răsărit sau Nestoriene.

Apropo de termenul „Biserică Nestoriană", formă de evoluție, care a fost în mod indirect provocată de Împăratul bizantin Zenon (474-491), prin pulicarea *Henoticonului*, Ἑνωτικόν, Henoticum (lat.), în anul 482. La fel, ca și deciziile de anulare a obligativității celibatului la cler, urgisirea monahismului, documentul privitor la formula învățăturii privind *natura umană* în Iisus Hristos, erau salutate de Casa Imperială Sasanidă, pentru că erau în contradicție cu deciziile bisericești, din imperiul vecin (Bizantin), cu care se afla în concurență și chiar în luptă. În acest context, Biserica Persiei susținea sau accentua natura sau firea Umană a lui Iisus Hristos, conform ereziei nestoriene. Din punct de vedere politic, aceste decizii și conflicte dogmatice, dintre Biserica Persiei și aceea Bizantină, erau pe placul autorităților de Stat persane, iar după anul 651, le convenea și celor musulmane, pentru că întreținea o dușmănie și o polemică permanentă cu imperiul Bizantin vecin, adică nu exista teama, că se întreprind acțiuni de spionaj, din partea calcedonienilor, în Imperiul Part.[512] Deci, asirienii nu se numesc pe sine „nestorieni", nici nu le place să li se spună astfel, ci doresc a fi recunoscuți și să fie *Biserica Răsăritului*.

1. *Teodor Episcop de Mopsuestia* era un reprezentant al Școlii Antiohiene de exegeză biblică, folosind metoda literală sau istorico-gramaticală, în contrast cu Școala Alexandrină, care folosea metoda alegorică, pe care acesta, de asemenea, o cunoștea foarte bine. Pentru Biserica Asiriană de Est, el contează ca fiind cel mai mare „interpret" sau exeget al Sfintei Scripturi.

Pentru sirienii monofiziți, cel mai mare exeget biblic – *interpret* – este Iacob Episcop de Edessa, cunoscut și sub numele de Ioan de Asia (633/40-708), considerat și venerat astfel.[513]

Omogenizarea limbajului teologic, al unității dintre sirienii nestorieni, monofiziți și melkiți, o asigura versiunea Peshitta a Bibliei sau *Biblia siriacă*.

Doctrina trinitară a lui Teodor este ortodoxă, însă aceea hristologică pune foarte multe semne de întrebare, pentru că este incertă. Remus Rus încearcă să rezume doctrina hristologică a lui Teodor de Mopsuestia. După acesta, Iisus Hristos voia:[514]

a. ***să restabilească unitatea sfâșiată a cosmosului și să adune în Sine toate lucrurile, prin realizarea în persoana Sa a poziției omului ca chip vizibil al lui Dumnezeu și cap al întregii creații.***
b. ***în al doilea rând, să restabilească unitatea cu Sine, ca cel de al doilea Adam și Cap al Bisericii, la starea de eliberare perfectă de păcat și de moarte.* „Pentru a îndeplini această misiune a fost necesar ca Dumnezeu Cuvântul să devină om desăvârșit și să treacă prin experiența perfectă a vieții umane. Perfecțiunea omenității Sale îi cerea să posede un suflet uman rațional, cu auto-libertate umană capabilă de a alege singură între bine și rău, persistând însă în bine."**

---

[512] **Ibidem. Vezi și Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten*…, pp. 26-27.**
[513] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., pp. 370-371.**
Nu trebuie însă confundat cu Iacob Baradai sau un alt Iacob de Edessa (c. 500-578), numit de Împărăteasa Teodora, în anul 542, episcop miafizit, pe seama Emiratului Gassanid, azi Iordania de sud-est, Siria de sud și nord-vestul Arabiei Saudite (Jean-Baptiste Chabot, p. 398, nota 4.).
[514] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină*..., pp. 810-811.**

„Starea de superioritate a omenității lui Hristos s-a datorat nașterii sale suprafirești, Botezului cu Duhul care a urmat și pe care El l-a primit într-o manieră specifică doar Lui, adică în plinătatea harului, și al unirii cu Persoana Cuvântului divin.”

„Ea a început o dată cu prima formare a Omenității sacre în pântecele Fecioarei. O dată realizată, această unire rămâne indisolubilă. Atât de intimă și atât de indisolubilă a fost această unire între Cuvânt și om, încât se poate vorbi de o singură persoană, după cum bărbatul și femeia 'nu mai sunt două trupuri, ci unul singur' sau 'după cum sufletul și trupul sunt un om'. De aceea, problema, dacă Fecioara a fost născătoare de om (*antropotokos*) sau născătoare de Dumnezeu (*theotokos*), nu mai are sens, deoarece ea a fost în același timp născătoare de om și de Dumnezeu, în sensul că ea a fost mama Omului, însă în acel Om căruia i-a dat naștere avusese loc deja sălășluirea lui Dumnezeu.

În al doilea rând, când Sf. Ioan spune: 'Cuvântul trup s-a făcut', trebuie să înțelegem că el vorbește numai despre ceea ce Cuvântul a devenit în aparență, și nu că trupul pe care l-a luat era ireal, ci doar că El nu S-a transformat în mod real în trup. Cât privește omul care a fost preluat în această unire desăvârșită cu Fiul cel Veșnic, acesta este părtaș al numelui și al privilegiului stării de fiu. Omul Hristos a devenit Fiu prin adopțiune la botez, potrivit vocii care a spus: 'Acesta este Fiul meu cel iubit întru care am binevoit'. Ar fi o nebunie, spune Teodor, să interpretăm aceste cuvinte în legătură cu Logosul divin. Totuși, această stare de fiu, secundară a lui Hristos, este unică în rang și privilegiu.”

2. *Teodoret Episcop de Cyr*, în timpul Sinodului de la Efes, din anul 431, a rămas de partea Episcopului Ioan al Antiohia (429-441/2) și a lui Nestorie, deși în prima fază a fost atras de ideile Sf. Chiril al Alexandriei. Și-a făcut studiile sub îndrumarea lui Teodor de Mopsuestia și i-a avut colegi pe Nestorie și pe Ioan al Antiohiei. Teodoret a rămas de partea lui Nestorie și după condamnarea acestuia, în anul 431 și refuză să accepte crezul de unire, din anul 433, pe care el însuși l-a formulat. Sf. Chiril a iscălit crezul din anul 433. Peste doi ani, în anul 435, Teodoret acceptă crezul din 433, dar refuză să-l condamne pe Nestorie. Prin anul 438 a început să apere memoria lui Teodor de Mopsuestia, care a fost atacat de Sf. Chiril al Alexandriei și de Rabula Episcopul Edessei (411/2-435), care, în prima fază, a fost și el nestorian, apoi a acceptat doctrina *theotokos*, din anul 431. Liniștea în Biserică nu s-a restabilit, nici după moartea Sf. Chiril, în anul 444, pentru că la scurt timp va apare o nouă erezie, a arhimandritului Eutihie, din jurul Constantinopolului – *monofizitismul*.

În anul 447, Teodoret l-a atacat pe Eutihie, printr-un tratat intitulat *Eranistes* (Cerșetorul), Ερανιστής ή Πολύμορφος, iar monofiziții s-au răzbunat pe el, la Sinodul Tâlhăresc, din anul 449, când a fost anatematizat, depus din scaun și trimis de canon la mănăstirea sa de metanie, Sf. Euprepiu, din Nicerta, în apropiere de Apamea pe Orontes, Απάμεια της Συρίας. În această situație, Teodoret a apelat la Papa Leon și la împărat. Repunerea în scaun a avut însă loc abia după ce a renunțat la erezia nestoriană, fapt petrecut la Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.[515]

***

Sinodul al IV-lea, al Catolicosului-Patriarh Mar Acaciu (484-496), din anul 484-486, cu trei canoane [Oscar Braun *Das Buch der Synhodos…*, pp. 59-73, mai ales pp. 65-66, nota 5; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1114-1115; Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 299-309], în textul dedicat *Sinodului al patrulea*, din 484-486, de fapt se reunesc patru sinoade, cu legătură și continuitate între ele:[516]

a. **Sinodul schismatic asirian, al lui Barsauma, april, 484, de la Beth Lapat (în persană Gundischapur, în sud-vestul Iranului);**
b. **Sinodul împăcării, de la Bēth ʿAdrai sau ʿAdri (aproape de Ninive), din anul 485, luna august;**
c. **al doilea Sinod, de la Bēth ʿAdrai, din septembrie 485, când va fi anunțat și al patrulea, de la Seleucia-Ktesiphon;**
d. **al patrulea Sinod, din februarie 486, de la Seleucia-Ktesiphon.**

---

515 *Idem*, pp. 818-821.

516 Compară cu vol.: *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, Istina 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris 1995, 160 p. [Textes extraits du N° 1, 1995 de la revue „Istina”].

Vezi și: Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II.

Kanon 1. Canonul 1., din februarie, 486, la Oscar Braun, pp. 65-67

Im Monat Šebat (Februar) des nämlichen zweiten Jahres, da wir gemeinsam in der Stadt S(eleucia) in Bēth Arāmāyē versamelt waren, ich Aķaķ B. K. [Bischof, Katholikos, n.n.] und die ausgezeichneten (BB) [Bischöfe, n.n.]
***…urmează lista episcopilor prezenți la Sinod*:**
Da wurde vor uns gesagt:
Es gibt in dieser Gegend von Bēth Arāmāyē geistes irre Leute, welche das Anachoretenschema tragen. Aber baar der wirksamen Kraft dieses Schemas ziehen sie an vielen Orten herum, verderben die Sinneseinfältigen und zerstören das rechte Bekenntnis des Glaubens der katholischen, apostolischen Kirche. Und indem sie selbst an der Lehre der Häretiker kranken und die Unreinheit jeglicher Häresie ihnen eingegossen ist, lehren sie gegen die Lehre der h. Schriften und lästern gegen die Prediger der Gottesfurcht. Und durch ihre heftigen Lästerungen gegen die Oeconomie unseres Herrn und die Predigt der Apostel ziehen sie sich die Benennung derer zu, gegen welche der h. Geist durch den seligen Paulus sprach: „In den letzten Zeiten werden sich Leute von Glauben absondern und Irrgeistern und Teufels lehren nachgehen, diejenigen, welche in falschem Schema irre führen, Lüge reden, gebrandmarkt sind in ihrem Gewissen, verbieten zu heiraten, Enthaltungen befehlen von den Speisen, die Gott zum Gebrauche in Danksagung denen geschaffen, welche glauben und die Wahrheit erkannt“. [*1 Tim. 4, 1-3u., n.n.*]
Nach dem rate und der Ansicht der Gemeinschaft haben wir beschlossen, gemäss jenem in Hdayab [la Sinodul din BēthʿAdrī, n.n.] zur Befestigung des Glaubens, über die Reform der Sitten geschlossenen Uebereinkommen und errichteten Bunde, in diesem Tomus uns auszusprechen, indem wir die ganze Gemeinschaft der Gläubigen lehren und mahnen, dass gemäss der Lehre, welche durch die Apostel und Väter überliefert in die Kirche Christi ausströmt, unser aller Glaube bestehen soll in dem einen Bekenntnis der einen göttlichen Natur, welche ist in den drei vollkommenen Personen der einen wahren, ewigen Trinität des Vaters, Sohnes und h. Geistes, in welcher das Heidentum überwunden und das Judentum gerichtet ist. Bezüglich der Oeconomie Christi bestehe unser Glaube in dem Bekenntnisse der zwei Naturen der Gottheit und Menschheit und niemand aus uns wage es, eine Mischung, Vermengung oder Verwirrung in die Verschiedenheit dieser beiden Naturen einzuführen. Sondern indem Gottheit und Menschheit in dem Ihrigen bewahrt bleiben, vereinigen wir die individuellen Naturen zu einer Herrschaft und einer Anbetung wegen der vollkommenen, untrennbaren Anfügung (συνάφεια) welche von Seiten der Gottheit an die Menschheitn geschah. Wenn aber jemand denkt oder lehrt, dass Leiden und Veränderung der Gottheit unseres Herrn anhaftet und bei

În luna Šebat (februarie) din același an, al doilea, când ne-am adunat împreună în orașul S(eleucia) din Bēth Arāmāyē, Noi Aķaķ B.K. [episcop, catolicos, n.n.] și distinșii (BB) [episcopi, n.n.] …
urmează lista episcopilor prezenți la Sinod:
Atunci s-a spus înaintea noastră:
Există oameni nebuni în această zonă din Bēth Arāmāyē, care poartă schima de anahoreți. Dar lipsiți de puterea de effect a acestei schime, ei merg prin multe locuri, înșelând încrederea celor simpli la minte și corupând mărturisire de credință ortodoxă a Bisericii Catolice și Apostolice. Și fiind ei înșiși bolnavi de doctrina ereticilor și de necurăția a toată erezia revărsată în ei, ei învață împotriva doctrinei cărților sfinte și blamează predicatorii și Părinții credinței. Și prin blasfemiile lor violente împotriva întrupării Domnului nostru și a propovăduirii apostolilor, ei merită să aibă numele și calitatea celor împotriva cărora sfântul Duhul prin Fericitul Pavel a spus:
„În vremurile din urmă oamenii se vor despărți de credință și vor urma duhurile greșite și învățăturile diavolului, înșelând printr-o falsă aparență, marcați cei care rătăcesc în planuri false, care vorbesc minciuni, sunt marcați în conștiința lor, interzicând căsătoriile, poruncesc abține-rea de la hrana pe care a creat-o Dumne-zeu pentru mulțumirea cu recunoștință a celor care cred și cunosc adevărul.” [*1 Tim. 4, 1-3u., n.n., parafrazare*]
Datorită sfătuirii și avizului tuturor, noi am gândit, conform înțelegerii pe care am făcut-o și a rânduielilor pe care le-am stabilit, în conformitate cu acele convenții și legăminte de la Hdayab – Adiabene [la Sinodul din BēthʿAdrī, n.n.] pentru întărirea credinței, pentru corectarea moravurilor, să ne pronunțăm în acest tomus, prin exprimarea întregului, învățăm și îndemnăm comunitatea credincioșilor că, conform învățăturii, care se revarsă în biserica lui Hristos, transmisă prin apostoli și prin părinți, credința noastră a tuturor să constea într-o singură mărturisire a naturii unice dumnezeiești, care este în cele trei persoane perfecte, singura trinitate adevărată, veșnică a Tatălui, a Fiului și a Sf. Duh, prin care păgânismul este învins și iudaismul este judecat (=*condamnat*). În ceea ce privește economia [*Întruparea Lui Hristos*], credința noastră să constea în mărturisirea celor două naturi ale Divinității și ale Umanității. Niciunul dintre noi să nu îndrăznească să introducă vreo amestecare, sau schimbare sau confuzie în diferența dintre aceste două naturi. Mai degrabă, în timp ce divinitatea și umanitatea rămân păstrate în ale lor, noi să unim naturile individuale într-o *singură* stăpânire și o *singură* închinare datorită atașamentului perfect și inseparabil (συνάφεια) care a fost făcut din partea divinității față de umanitate.
Dar dacă cineva crede sau învață pe alții că Patima și schimbarea Dumnezeirii Domnului nostru rămân

der persönlichen[1] Einigung unseres Erlösers das Bekenntnis des vollkommenen Gottes und vollkommenen Menschen nicht aufrecht erhält, der sei Anathema.	**inerente și la uniunea personală[1] a Mântuitorului nostru nu susține mărturisirea unui Dumnezeu desăvârșit și a unui Om desăvârșit în uniunea personală a Răscumpărătorului nostru, să fie anatema.**

[1] Πρόσωπον. On trouve ici les formules adoptées par les Nestoriens pour exprimer l'union telle qu'ils l'entendaient (συνάφεια) des deux natures du Christ. Assemani est obligé de nier l'authenticité de ce passage pour défendre l'orthodoxie d'Acacius (*Bibl. Orient., III, P. 1, p. 395*). Mais ces mots répondaient-ils exactement, chez les Syriens, au même concept que chez les Grecs ? Là est le nœud de la question qu'on peut poser, non pas pour Acacius, mais pour les formules rédigées par Mar Aba et quelques-uns de ses successeurs. [*J. B. Chabot, p. 302, nota 1*+ nota 2 și 3].

[[2] Il était interdit aux moines de porter des vêtements blancs ou de couleurs variées (pseudonic. Marutakam, canon 59).

[3] Litt.: „… civitates in quibus sunt sacerdotes, et episcopi, et presbyteri, et diaconi,”]

Février 486. C'est la vraie date du synode.

Litt.: l'économie, dans le sens théologique du mot, c'est-à-dire l'incarnation, la vie terrestre du Christ.

Dietmar W. Winkler, privitor la acest text, din canonul 1, din anul 486, este de părere că: „Bis in die Gegenwart ist dieses Bekenntnis ungerechtfertigt als häretisch beurteilt worden. In diphysitischer Sprache wird hier die Notwendigkeit des jeweiligen In-sich-Bestehens der beiden vollkommenen Naturen, ohne Vermischung und Veränderung dargestellt. Dennoch gibt es eine unteilbare Verbindung von Gottheit und Menschheit, eine Einheit der Person. Wie schon bei Narsai ist hier die Theologie Theodors von Mopsuestia und das antiochenische Anliegen, jeglichen Theopaschismus (Leiden der Gottheit) auszuschließen bestimmend.” / „Până în vremea noastră este această mărturisire condamnată, în mod nejustificat ca fiind eretică. În limbajul diafizic este prezentată aici necesitatea existenței în sine a celor două naturi perfecte, fără amestecare și fără schimbare. Cu toate acestea, există o uniune indivizibilă a divinității și a umanității, printr-o unitate a persoanei. Ca și în cazul lui Narsai, este aici, în mod decisiv prezentă teologia lui Teodor de Mopsuestia și preocuparea antiohiană de a exclude orice teopașism (Patima Dumnezeirii).”[517]

La Sinodul de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 486, Dietmar W. Winkler afirmă că ar fi trebuit să participe și Barsauma – ceea ce însă nu s-a întâmplat – care a fost, de fapt „arhitectul” adoptării nestorianismului și cel al condamnării celibatului clerical și al denigrării monahismului în Biserica Asiriană de Est. El apare doar în lista participanților de la sinodul din septembrie 485.[518] Pe de altă parte, nu există niciun indiciu, că definiția hristologică, din anul 486, ar fi avut sau ar fi confirmat o „mărturisire” – *chiar pierdută* – a Bisericii Asiriene de Est, din anul 484.[519] Nici actele sinodului din Bēth Lapat, din anul 484 nu s-au păstrat, cu excepția unor fragmente și al unor canoane, împotriva simoniei, a acordării pe bani a diferitelor dregătorii bisericeșt și a hirotoniilor nevalide, care trădau mari abuzuri, din timpul Catolicosului Mar Babovei sau Babvahi (457-484), predecesorul lui Mar Acacius.[520] Revenind la Sinodul din Bēth Lapat, se poate aminti un fragment de conținut teologic, al lui Ibn al-Taiyb, unde este vorba de un indiciu, dat de la Sinodul XI, din anul 605, al Catolicosului-Patriarh Mar Grigore I sau Greghor I, Partaia (605-609), potrivit căruia autoritatea comentariilor lui Teodor de Mopsuestia au fost în anul 484 supraapreciate.[521]

Hristologia asiriană, din anul 486 este prima mărturisire de credință oficială, transmisă de Biserica de la Seleucia-Ktesiphon, după sinoadele III și IV ecumenice, de la Efes și de la Calcedon, din anii 431 și 451.[522]

---

[517] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, p. 33.

[518] *Idem*, p. 34. Compară cu Oscar Braun, Op. cit., p. 65: „Bar Sauma B. von Nisibis”, 485.

[519] *Idem*, p. 34.

[520] *Idem*, p. 32. Toate aceste abateri sunt citate în lucrările lui Elias de Nisibis, † 1046 și a lui Mar Odișo de Nisibis [Abdisho bar Berika sau Ebedjesu (1292-1318).

Referitor la Mar Babovei, se subînțelege din lucrările canonistului Ibn al-Taiyb († 1046), că din cauza abuzurilor acestui ierarh, Barsauma era împotriva conceptului de conducere sau guvernare primațialo-centralistă a catolicosului-patriarh de Seleucia-Ktesiphon. Tot el a mai susținut că mitropoliții n-ar trebui hirotoniți și instalați de patriarh, ci de episcopii sufragani ai mitropoliei respective și că n-ar avea nevoie de nicio confirmare din partea întâistătătorului Bisericii. Ibidem.

[521] *Idem*, p. 32.

[522] *Idem*, p. 34.

Monofizitism:

Biserica Asiriană de Est a receptat practic, deciziile diofizite, de la Calcedon, din anul 451, privitoare la *en dio fisesin*, ἐν δύο φύσεσιν, nu ἐκ δύο φύσεων mai departe ἐν δύο φύσεσιν, nu în două persoane, ἐν δύο φύσεσιν, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα, în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit: ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως, din *Tomosul de credință*, Ὅρος, proclamat la 25 octombrie, 451, de față fiind Marcian și Pulheria ai Bizanțului [Denzinger, *Enchiridion*, nr. ms. 300[00], pp. 105-106, ed. 1976].[523]

---

[523] Compară cu Denzinger: ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, p. 108 [300-303, Actio V, 22 oct. 451, Prooemium Definitionis. Praemissis duobus symbolis Nicaeno et Constantinopolitano sequitur].

j. Doctrina Sfintelor Taine ale Bisericii Asiriene

Sub numele de *Raza*, Rāzā, (Mt. 13,11) se înțelege în Biserica Asiriană noțiunea de Taină, Mister, Sacrament. Numărul lor a variat de-a lungul veacurilor în toate bisericile, până s-a ajuns, să fie fixat la șapte: Botezul, Mirungerea, Sfânta Euharistie, Pocăința, Preoția, Nunta, Maslu. Semnificația cuvântului Raza se apropie mai mult de termenul grecesc Mysterion, Μυστήριον, decât de cel latin Sacramentum, conform listei din *Margānīthā*, (Cartea perlei), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică, scris în anul c. 1298, de către Mitropolitul Abdisho bar Berika sau Ebedjesu de Nisibi și Armenia (1291/2-1318, înainte Episcop de Sinjar, în nordul Irakului, din 1285):[524] În partea a patra, Abdisho vorbește și despre materia (mlō'aā) și forma lor ('adhšā), a Sfintelor Taine, [the 'Mystery' (Rāzā)]: *Margānīthā*, pp. 45-63, PART IV, OF THE CHURCH SACRAMENTS.

The Sacraments of the Church, according to the Divine Scriptures, are seven in number: 1. The Priesthood, which is the ministry of all the other Sacraments. 2. Holy Baptism. 3. The Oil of Unction. 4. The Oblation of the Body and Blood of CHRIST. 5. Absolution. 6. The Holy Leaven, namely, the king.* 7. The sign of the life giving Cross. *The holy leaven is usually referred to as Malka "the king".	**Tainele Bisericii, conform Sfintelor Scripturi, sunt șapte la număr: 1. Preoția, care este slujirea tuturor celorlalte Taine; 2. Sfântul Botez; 3. Uleiul Ungerii (Mirungerea); 4. Jertfa Trupului și Sângelui lui HRISTOS (Euharistia, n.n.), Qurbana; 5. Spovedania; 6. Aluatul Sfânt și anume cel împărătesc.* 7. Semnul Crucii dătătoare de viață. *Aluatul sfânt este de obicei denumit Malka „împăratul" [Iisus Hristos, n.n.], (plămădeală luată din aluatul prescurei precedente și păstrat, până la frământarea prescurei următoare, n.n.).**

La sfârșitul secolului al XIII-lea, începe să se înregistrează în Biserica Asiriană o dezbatere scolastică intensă, privitoare la numărul și importanța Sfintelor Taine, între care, se vede, că s-a impus opinia lui Mar Odișho, Mitropolit de Nisibis. Pentru asirieni, cele mai importante Sfinte Taine rămân Botezul și Euharistia (cu pâine dospită – prescură – administrată sub ambele specii), iar Preoția joacă rolul intermediar *sine qua non*, de celebrare și administrare a lor, iar semnul Sfintei Cruci le sigilează, le confirmă pe toate.[525] În continuare prezentăm pe larg numărul și ordinea Sfintelor Taine Asiriene, așa cum le-a definit și limitat Mar Abdisho, Odișo, din Nisibis, în secolul al XIII-lea. Nu sunt numărate printre Sfintele Taine, deși se află la mare cinste în Biserica Asiriană, Nunta, Maslul și Tunderea în monahism. În *Marganitha*, ediția 1988, pp. 45-63, sunt prezentate pe rând aceste Sfinte Taine, cu explicațiile de rigoare privind și Nunta și Fecioria (tunderea în monahism).

După moartea lui Odisho sau Abdisho bar Berika, Ebedjesu de Nisibi, Catolicosul-Patriarh Mar Timotei II, Arbilaja (1318-1332), la sinodul Bisericii Asiriene, convocat imediat după alegerea lui ca Patriarh a decis următoarea listă a Sfintelor Taine Asiriene de Est: 1. Preoția, 2. Botezul, 3. Euharistia, 4. Nunta, 5. Tunderea în monahism (monahi și monahii), 6. Târnosirea altarului, 7. Înmormântarea (prohodul).[526] Dăm mai jos lista Sfintelor Taine, după Mar Odisho, 1298.

---

[524] ***The Book of Marganitha (The Pearl), On the Truth of Christianity*, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writtings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA 17 October 1988, p. 45.**
Literatură aferentă: Ébedjesus, Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha"* (dt. "Buch der Perle") / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p.

[525] ***Ibidem*, vezi și Christoph Baumer, *op. cit.*, pp. 125-127.**

[526] **Catolicosul-Patriarh Mar Timotei II, a fost la început episcop de Mossul, cu numele Iosif. Cu ocazia întronizării ca patriarch a ținut un sinod, ale cărui decizii se păstrează. Opera lui principală este „Despre cele șapte temeiuri ale**

În plus, cu ocazia Sinodului din anul 1318, Mar Timotei II (1318-1332) a declarat cartea lui Mar Abdisho bar Berika, Ebedjesu, *Regulamentul de judecăți ecleziastice și a succesiunilor*, Nomocanon, *Kunnāšā d-qānone sunhādiqāye* (siriacă), ca fiind o lucrare de referință canonică și juridică, rămânând astfel, până în secolul al XX-lea.[527]

1. *Taina Preoției*, Kahnootha (siriacă) [*Margānīthā*, pp. 48-50]

Preoția este serviciul de legătură sau mediere, între Dumnezeu și om și se bazează pe cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos și pe cele biblice, din *Numere*, 16, 17, 46, 26, 9, 27, 3; *Jd*. 11; *FA* 5, 1-6; *Mt*. 16, 19 și 18, 18; *In*. 20, 22- 23; 21, 15-17.

Preoția Vechiului Testament era una ereditară și nu una harică, care se baza pe modul de viață. Preoția Noului Testament se bazează pe har și pe succesiunea apostolică și este administrată prin *punerea mâinilor*, peste cei considerați vrednici, după ce au fost formați și examinați, privind modul lor de viață și trebuind să fie găsiți fără vină, pentru că se știe că mulți copii răi, sunt născuți din părinți buni și, în mod invers, mulți copii buni, sunt născuți din părinți răi. Preoția Vechiului Testament a fost conferită – în mod material – prin ungere, iar aceea a Noului Testament, prin invocarea și efectul Duhului Sfânt, prin punerea mâinilor. Regulile, conform cărora se conferă preoția, prevăd și ispitirea candidatului, pentru a se vedea, dacă este vrednic, după cum prevede și Sf. Apostol Pavel: 1 Tim. 3, 1-13; 4, 14; 5, 22; Tit 1, 5; Evr. 6, 2; FA 2, 4, 6, 6, 3, 6 8, 15-18; dar și conform textelor veterotestamentare: Exod 30, 22-33; 29, 7; Levitiv 8, 12.

Materia hirotoniei este *punerea mâinilor*, de către episcop. Vezi ce se spune la 1 Timotei 1. Vezi 1 Tim. 3, 1-13:

Însuşirile episcopilor. Însuşirile diaconilor. Taina credinţei noastre.

1 Vrednic de crezare este cuvântul1: De pofteşte cineva episcopie, bun lucru doreşte.

2 Trebuie însă ca episcopul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor asupră-şi, măsurat, cuviincios, primitor de străini, destoinic să-i înveţe pe alţii,

3 nu beţiv, nu bătăuş, ci potolit, nu certăreţ, nu iubitor de argint,

4 bine chivernisindu-şi casa lui, avându-şi copiii ascultători cu toată bunăcuviinţa

5 – că dacă cineva nu ştie să-şi rânduiască propria sa casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?

6 să nu fie de curând botezat, ca nu cumva, orbit de trufie, să cadă în osânda diavolului.

7 Dar trebuie să aibă mărturie bună de la cei din afară, ca nu cumva să cadă în ocară şi'n cursa diavolului.

8 Diaconii, de asemenea, să fie cuviincioşi, nu vorbind în doi peri, nu dedaţi la vin mult, nu agonisitori de câştig ruşinos,

9 păstrând taina credinţei în cuget curat.

---

misterelor bisericești", o explicare extinsă a celebrărilor sacramentale ale Bisericii Asiriene. O lucrare de importanța celor ale lui Nicolae Cabasila (c. 1322-d. 1391) și Simion Tesaloniceanul (c. 1381-1429), pentru Biserica Ortodoxă sau Josef Andreas Jungmann SJ (1889-1975), pentru Biserica Catolică. *Literatură*:

Paul Blaize Kadicheeni: *The Mystery of Baptism in the Book „The Seven Mysteries of the Church" by Timothy II, Nestorian Patriarch 1318-1332*. St. Ephrem Ecumenical Research Institute, Kottayam, Kerala, India 2014. (Online)

J. Kochuparambil: *The Mystery of the Eucharist*: Syriac Critical Text, Translation and Studies of the Chapter „On the Mysteries of the Body and Blood", from the „Book of the Seven Causes of the Mysteries of the Church" by Catholicos-Patriarch Timothy II (1318-1332), Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2000.

W. Toma, *Mystery of the Church*. Syriac Critical Edition and Translation of the Rite of Consecration of the Altar with Oil and the Chapter „On the Consecration of the Church" by Patriarch Timothy II (1318-1332), *Dissertation*, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2007.

Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur*, Bonn, 1922, p. 325.

H. Murre-van den Berg: „The Church of the East in the Mongol period", în: R. Malek: Jingjiao: *The Church of the East in China and Central Asia*. Sankt Augustin, 2006, 377-394.

[527] „Carmen Ebed-Jesu, metropolitae Sobae și Armeniae, „Continens catalogum librorum omnium ecclesiasticorum", în Josef-Simonius Assemani, *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*, t. III, par. I, Roma, 1725.

Anton Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich palästinensischen Text*, Bonn 1922 (repr. Berlin, 1968), S. 323 și urm.

Georg Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, 5 Bde., 1944-1949, Bd. 1, p. 165; Bd. 2, p. 214 și urm.

René Lavenant, *Ebedjesus (cAbdīšōc) bar Berīkā*, LThK3 Bd. 3, col. 423-424.

10 Dar şi aceştia să fie mai întâi puşi la încercare; apoi să fie făcuţi diaconi, dacă sunt fără prihană.
11 Femeile, de asemenea, să fie veghetoare asupră-le, nu clevetitoare, cumpătate, credincioase întru toate.
12 Diaconul să fie bărbat al unei singure femei, să-şi chivernisească bine casa şi pe copiii săi.
13 Fiindcă cei ce-şi fac bine slujba, rang bun îşi dobândesc şi mult curaj în credinţa cea întru Hristos Iisus.

2. *Botezul*, Mamodheetha, iar Uleiul folosit după Botez – Mirungerea – se numește „uleiul creșterii”, [*Margānīthā*, pp. 51-52]

Botezul este „scufundarea” și spălarea cu apă [Mt. 3.6-16, Mc 7.5, In. 3.22-23, compară cu FA 16.13 și 16.15; Rom. 6. 4-5; Col. 2.12; Tit 3.5; 1. Petru 3.21; Evr. 10.22], dar cunoscând o subdiviziune de simbolisme și importanță în cinci puncte:

1. spălarea murdăriei materiale a corpului, cum procedează toți bărbații;
2. spălările rituale din Vechiul Testament [Dt. 23.11; Lev. 15,5, 17,15-16]
3. spălările obligatorii sau „tradiția bătrânilor”, precum spălarea ceștii, a oalei, a vaselor de aramă, la sosirea de la piață etc;
4. Botezul lui Ioan;
5. Botezul rânduit de Mântuitorul Iisus Hristos, prin care se primește Duhul Sfânt, ca un dar de înfiere și de moștean al Împărăției Lui Dumnezeu: Mt. 3.5-12; 15. 2-3, Mc. 7, 3-5, 8; Ioan 1, 33; 3, 5, 23; FA 13, 24; 19, 4.

Ar exista și o a șasea importanță a Botezului, menționează *Marganitha*: *Botezul sângelui*, Lc. 12, 50: Şi cu botez am a Mă boteza, şi câtă nerăbdare am până ce se va’mplini!

Materia Botezului este apa curată.

3. *Mirungerea*, Mishkha dashleekhe, [*Margānīthā*, pp. 53-54], conform explicației date de Mar Odisho sau Abdisho din Nisibis, are rostul de-a proteja noua făptură a omului, devenită astfel după botez, prin ungere, împotriva ispitelor din lume și a lucrării diavolului, denumit „Uleiul creșterii” – care este un ulei obișnuit de măsline, nefiind preparat ca Sfântul și Marele Mir, din Biserica noastră. Această ungere pornește de la Apostoli și are binecuvântarea acestora, transmisă prin succesiunea apostolică, pe care continuă episcopii și preoții, până în zilele noastre, la fel după cum pâinea euharistică este o continuare materială a pâinii folosite de Mântuitorul Iisus Hristos, la Cina cea de Taină: Iac. 5.14; Mc. 6.13; Ex.30, 22-30 și 29,7. Lev. 18, 12; 1. Regi 10.1, 16.13; 3 Regi 1.39, 11; 4 Regi 9.6, 11.12; Evr. 2.17; Ps. 45, 7.

Evr. 1, 9: Iubit-ai dreptatea şi ai urât fărădelegea; de aceea Te-a uns pe Tine Dumnezeu, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe fârtaţii Tăi.

În Legea Veche, ungerea cu uleiul sfânt era privilegiul și simbolul preoției și al demnității împărătești.

Mar Abdisho bar Berika sau Ebedjesu de Nisibi, în lucrarea *Margānīthā,* p. 54, face o paralelă între proprietățile materiale ale uleiului de măsline, în domeniul picturii, cu cel spiritual al Mirungerii, în planul sacramental: „În ceea ce privește proprietățile naturale ale uleiului, ştim că cei mai buni artiști, după ce au terminat un tablou cu toată culoarea lui bogată, îl unge cu ulei, pentru a nu fi deteriorat cu uşurință, sau distrus, atunci când este adus în atingere cu alte obiecte. La fel, și cei care sunt râvnitori, să ajungă după asemănarea Împăratului Ceresc, sunt din același motiv unși [*mirunși*, n.n.], pentru ca să nu primească nicio stricăciune de la lume și de la lucrarea diavolului.”

4. Qurbana, *Euharistia*, ἡ Θεία ἐυχαριστία, ἡ Θεία Κοινωνία, the Oblation [*Margānīthā*, pp. 55-57], Qurbana (Jertfă, compară cu ebraicul Korban קָרְבָּן, vezi *Numerele, 28, 1-15* și alte locuri din *Tora*).

Referințe biblice: 1. Lev. 4., 4 u.; Ioan 1, 29; 3, 16; Flp. 2, 6-7; Evr. 9, 14; Mc. 14, 24 etc.; Evr. 12, 24; Rom. 5, 10; Efes. 2, 16; 2 Cor. 5, 19.

Materia Tainei este pâinea dospită și vinul amestecat cu apă.

Qurbana – *Euharistia* – este o slujbă de mulțumire, de cerere și de jertfire, adusă Celui de Sus, prin elemente materiale (pâinea și vinul), întru iertarea păcatelor și a vieții celei de veci. Vechile qurbane constau din jertfirea animalelor și a sângelui acestora, însă pentru noi, Cel Unul-Născut a luat totul asupra Lui, oferindu-Și propriul Său Trup, ca jertfă Tatălui, pentru viața lumii. Din acest motiv El este numit *Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii* (In. 1, 29): »*29* A doua zi L-a văzut Ioan pe Iisus venind către el şi I-a zis: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii! *30* Acesta este Cel despre Care eu spuneam: După mine vine un bărbat Care înaintea mea S'a plinit, fiindcă mai înainte de mine era. *31* Şi eu nu-L cunoşteam; dar pentru ca El să-i fie arătat lui Israel, de aceea am venit eu botezând cu apă". (In. 1, 29-31).

Trupul și Sângele Lui este Noul Legământ, jertfit și vărsat pentru mulți, spre iertarea păcatelor, *Mc. 14, 22-24*:

***22* Şi pe când mâncau, Iisus a luat pâine şi, binecuvântând, a frânt şi le-a dat şi a zis: „Luaţi, mâncaţi, acesta este Trupul Meu". *23* Şi luând paharul, mulţumind, le-a dat şi au băut din el toţi;**

***24* şi le-a zis: „Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, carele pentru mulţi se varsă. « Iisus Hristos, Unul-Născut, Cel de sus, care se oferă Tatălui, ca jertfă vie pentru întreaga creatură și care prin slava Sa, aduce mântuire îngerilor și omului. În acest sacrificiu suprem al Lui Iisus Hristos, El este preotul celebrant, El este Altarul de Jertfă și tot el este Mielul jertfit. Jertfa cea fără de sânge, dar reală, după cum reiese și din ritualul Proscomidiei, în Biserica Ortodoxă, când preotul ținând într-o mână prescura și în cealaltă copia, diaconul îi zice „Junghie părinte", „Iar preotul junghiind cruciș, zice": *Junghie-se Mielul Lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii, pentru viața și pentru mântuirea lumii*. De aceea participarea la Liturghie, trebuie să fie una reală, nu vizionară. Misterul euharistic îl cere pe om *în întregul lui*, nu numai cu ochii și cu urechile, pentru că tot ce se întâmplă la Liturghie, de la Heruvic și până după împărtășirea credincioșilor, este TAINIC, sau *mister*, iar pe Hristos trebuie să-l primim nu numai în suflet, ci și în gură.**

> **În acest context, atragem atenția asupra riscului de banalizare a misterului euharistic, prin transmiterea Sfintei Liturghii la televizor, la radio sau prin alte surse moderne ale mass-media, ajungându-se la „biserici digitale" și „comunități virtuale". Nu poate fi considerată validă această formă de participare a credincioșilor la Sfânta Liturghie din duminici și sărbători.**
>
> **O situație diferită prezintă însă celelalte slujbe liturgice, care ar putea și chiar ar trebui transmise de mass-media, cum ar fi diferite rugăciuni, acatistele, apoi *Cele șapte Laude*, o vecernie, o utrenie, ceasurile etc.**

Prin comuniunea cu Iisus Hristos în Euharistie, ni se iartă păcatele, adică ne purificăm, ne iluminăm și dobândim marea speranță a învierii, cu moștenirea cerului și „al vieții celei noi, trupul și sângele Său, amestecându-se cu al nostru, contribuim la faptul că cel ce este în ceruri, să se unească cu cel ce este în Biserică, adică *îndumnezeirea omului*. Așa s-a rânduit ca pentru această Taină, să se folosească grâu și vin, ca fiind cele mai potrivite elemente, pentru a reprezenta trupul și sângele lui Iisus Hristos, în forma în care El le transmite, prin Cuvântul Său dătător de viață, prin pogorârea Sfântului Duh, în marea speranță a învierii din morți.

Liturghiile cu cele trei anaforale asiriene[528]

În primele secole, Biserica Asiriană avea mai multe anaforale, la care s-a renunțat, actualmente având doar trei:

1. Anaforaua *Apostolilor Addai și Mari*, care este fără cuvintele de instituire euharistică: „Luați mâncați…" și „Beți dintru acesta toți…", având doar epicleza și anamneza, precedate de rugăciunile euharistice;

---

[528] **Predag Bukovec: *Die vielen Einsetzungsberichte von Addai und Mari.* în: *Orientalia Christiana Periodica* 85 (2019) 5-22. Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten. Die Eucharistiefeier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari* (Sophia 35). Paulinus, Trier, 2008.**

2. Anaforaua lui *Teodor de Mopsuestia*, numită de chaldei „a doua anafora". În realitate, această anafora este de creație și de redactare siriană și poartă pe nedrept numele „autorului" ei, dar și pe acela al traducătorului, Catolicosul-Patriarh Mar Abba I (540-552) ;[529]

3. Anaforaua lui *Nestorie*, numită de chaldei „a treia anafora" ;

4. Limba liturgică a Bisericii Asiriene este aramaica clasică sau siriaca clasică;

O caracteristică generală a Bisericilor Vechi Orientale a fost, folosirea unui număr mai mare sau mai mic de liturghii sau numai anaforale liturgice, pe parcursul anului bisericesc. Biserica Ortodoxă folosește doar două anaforale liturgice: a Sf. Vasile cel Mare și a Sf. Ioan Hrisostom. În cazul nostru, Biserica Asiriană de Est (Nestoriană) are trei formulare de liturghii deosebite: a. *Liturghia Sf. Addai și Mari*, fără să aibă însă cuvintele de instituire euharistică sau Liturghia de bază a Bisericii Asiriene, cum este la noi cazul cu Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur; b. Liturghia, cu anaforaua lui Teodor de Mopsuestia, care se celebrează din prima duminică de după Sfintele Paști, pînă la Rusalii; c. Liturghia cu anaforaua lui Nestorie, care se folosește în miercurea postului ninivitean, în joia verde, la ziua Sf. Ioan Botezătorul și la sărbătoarea Dascălilor bisericești greci.[530]

5. *Malka*, *Margānīthā*, pp. 58-59, (regescul, de la *regele regilor* → șahinșah, *Malka d' Malke*, aramaică, ܡ̈ܠܟܐ ܕܡܠܟܐ, iar în aramaica biblică *melek*, מלכא, ebraică, regele regilor), a Împăratului Iisus Hristos, adică Sanctum Fermentum, Dospitura, Plămădeala, Morjouca, drojdie [khmeera, siriană], the Holy Leaven, der Sauerteig, pentru prescură. *Referințe biblice* nu avem, privitoare la această Sfântă Taină.

Malka, Sfântul dospitor sau fermentum este o bucată de aluat dospit, care este sfinţit de episcop în Joia Mare și apoi se trimite fiecărei biserici din eparhie o bucățică, din care se pune de fiecare dată în aluatul de prescură, câte o părticică infimă, trebuind să ajungă tot anul. Pe parcurs, aluatul se usucă, din care apoi se rad cu cuțitul câteva firimituri. Malka simbolizează legătura nemijlocită a prescurei, cu acea pâine folosită de Iisus Hristos la *Cina cea de Taină*. Vezi: Christoph Baumer, *Frühes Christentum...*, p. 127. În Bihor, acest „fermentum" se numește „morjoucă" (frământătură), și înlocuia drojdia, la aluatul pentru coacerea de pâine.

Sfinții și Fericiții Apostoli, Toma și Bartolomeu dintre cei Doisprezece și Addai [*identificat cu Ap. Thadeu*][531] și Mari dintre cei Șaptezeci, care au întreprins misiuni de încreștinare în Orient, aceștia au acordat tuturor bisericilor din Răsărit *Aluatul Sfânt*, pentru a desăvârși modul de pregătire, slujire și administrare a Tainei Trupului Domnului nostru Iisus Hristos, până la a doua Lui venire. Addai a fost întemeietorul Bisericii din Edessa și ar fi fost trimis de Sf. Apostol Toma, să-l vindece pe Regele Abgar V sau Avgar V al Edessei (4 î.Hr.-7 d.Hr. și 13-50 d.Hr.). Spre deosebire de Sf. Ap. Petru și de restul apostolilor și ucenicilor, care n-au făcut acest lucru, cu *Aluatul Sfânt* în Occident [*a se înțelege prin „occident", întregul Imperiul Roman*, *pentru că cel Persan se afla în Orient*, n.n.], ridică niște semne de întrebare:

1. fie că apostolii n-au fost de acord unanim, cu această practică;

2. fie că această tradiție ar fi fost falsă, fiind inventată de Addai, căruia, împreună cu ucenicul său Mari i se atribuie *Liturghia lui Addai și Mari* (cea mai veche liturghie asiriană cunoscută), precum și lucrarea *Doctrina lui Addai.* Numai că această, a doua lucrare a lui Mar Addai este de fapt, *o istorie apocrifă*, de la finele secolului al IV-lea.

---

529 Comp.: Pierre Yousif: *The Anaphora of Mar Theodore: East Syrian; Further Evidences.* în: Εὐλόγημα, Studies in Honor of Robert F. Taft SJ. A cura di E. Carr [u. a.] (Studia Anselmiana 110 = Analecta liturgica 17), Benedictina - Ed. Abbazia S. Paolo, Roma, 1993, 571-591.

530 Arhim. Zareh Baronian, *Cuvânt despre Liturghia Bisericii Armene și Liturghiile Răsăritene*, Carte apărută cu binecu-vântarea Î.P.S. Nicolae Corneanu Mitropolitul Banatului. Prefață de Pr. Prof. Ene Braniște. Ediție îngrijită de Fabian Anton, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, p. 216.

531 Identificat de Eusebiu de Cezareea, *Ist. Bis.*, I, XII, 3 și de F.C. Burkitt, cu Tatian (sec. II): la Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 11-12.

Mar Abdisho bar Berika sau Ebedjesu de Nisibi, în lucrarea *Margānīthā,* p. 59, justifică sau explică în felul său evoluția acestor probleme în Biserica Asiriană, spre deosebire de a celor din Imperiul Romano-Bizantin.

De la bun început, din faza de încreștinare, Biserica Asiriană și-a păstrat credința, canoanele apostolice, în ciuda tuturor persecuțiilor, la care a fost supusă tot timpul de către monarhii necreștini, adică cei din Persia. În aceste condiții, fără un suveran creștin, precum aveau romanii, ei s-au străduit să păstreze această drojdie, iar dacă ea n-ar fi fost o transmitere apostolică, atunci nici n-ar fi păstrat-o și continuat-o, împreună cu credința ortodoxă, în ciuda suferințelor, prin care au trecut.

Se crede că Petru și ceilalți Apostoli, care au încreștinat occidentul, au alterat credința de acolo și canoanele, din porunca împăraților lor creștini. Faptul că apusenii (latini și greci) n-au ținut la credința și la rânduielile lor este cazul *francilor*, care oferă *azimă*, iar grecii un *dar* din „pâine dospită” (cu *anafura*, la sfârșitul Liturghiei), *de pe timpul apostolilor*, dar *nu de la aceștia*. În consecință, credința și canoanele le-au schimbat apusenii, nu răsăritenii, scrie Mar Abdisho.

6. *Pocăința*, Mishkha dashleekhe (Mt. 11, 28), *Margānīthā*, pp. 60-61.

Referințe biblice: Ioan 20, 23; Mt. 9,12-13; Lc. 7, 41; 15, 3-7 și 11-32; Rom. 14, 23.

Specia umană este predispusă să păcătuiască și pentru aceste boli spirituale a fost dată și „preoția vindecătoare”, (*In. 20, 22-23*): 22 Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: „Luaţi Duh Sfânt!, 23 cărora le veţi ierta păcatele, li se vor ierta; cărora le veţi ţine, ţinute vor fi”. Mar Abdisho dă în *Margānīthā* trei exemple de felul acesta: 1 Pilda fiului risipitor (*Lc. 15, 11-32*); 2 Pilda despre oaia cea pierdută (*Lc. 15, 3-7*); 3. Pilda celor doi datornici (*Lc. 7, 41-43*). Vezi și textele liturgice din *Khudra*, din timpul *postului ninievitații*.

7. *Semnul Crucii*, Rushma Dashleewa (Mt. 24, 30), *Margānīthā*, pp. 67-68.

Referințe biblice: Mt. 24, 30; Rom. 5, 10; 4, 1; 1, 18;

Cuvântul siriac *sleewa*, înseamnă literal „răstignit” și în aceeași formă verbală pasivă este sinonim cu *kteela* și *zgheeda*, adică „ucis”- killed. Crucea, pe care o folosim este același semn al Domnului nostru, cum are să se arate în ceruri, înainte de venirea Lui (*a doua*, n.n.), după cum el însuși a prezis (*Mt. 24, 30*). Noi oferim o ferventă venerare recunoscătoare, nu materialului, din care este făcută crucea, ci aceluia care noi ne închipuim că este răstignit pe ea, și Lui Dumnezeu Tatăl, care L-a dat pe Fiul Său să *devină o cruce*, adică să fie răstignit pentru noi. Prin această răstignire Dumnezeu-Tatăl a făcut restaurarea (*reînnoirea*, n. n.) și mântuirea noastră, dându-ne și împărăția cerurilor, deși suntem nedemni de o astfel de viață veșnică (*1 Cor. 1. 17-18*):

> ***17* Căci Hristos nu m’a trimis să botez, ci să binevestesc, nu întru’nţelepciunea vorbirii, ca nu cumva crucea lui Hristos să rămână deşartă. *18* Căci cuvântul crucii nebunie este pentru cei ce pier; dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu.**

Crucea este înțeleasă în Biserica Asiriană, ca fiind semnul Fiului Omului, prezentă printre noi în mod real. Ea este semnul lui Hristos, prin care și Sfinții Apostoli au lucrat și au făcut minuni, punerea mâinilor, precum și celelalte Sfinte Taine ale Bisericii.

By this sign the holy Apostles wrought miracles, and the laying on of hands for the Priesthood, and all the other Sacraments of the Church were perfected thereby. And these things handed down from the Apostles to those who succeeded them were confirmed, and so they taught them to declare "for the preaching of the Cross is to those that have gone astray foolishness; but to us who are saved it is the power of God.” / Prin acest semn au lucrat sfinții Apostoli minuni și punerea mâinilor pentru [*Taina*, n.n.] Preoție, si toate celelalte Taine ale Bisericii au fost desăvârșite prin aceasta. Și aceste lucruri preluate de la Apostoli, de cei care i-au succedat, fiind astfel întăriți și învățați să facă și să declare „Căci cuvântul crucii nebunie este pentru cei ce pier; dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu.” (*1 Cor. 1, 18*).

Noi credem că Mar Abdisho are aici în vedere termenul teologic *sfargi*s, σφραγίς, -ῖδος, ἡ, *sfragis* (sigiliu, pecete, marcă), generalizat în toate bisericile și folosit și practicat de episcopi și în

Biserica Ortodoxă, la prefacerea darurilor, la hirotonii, la hirotesii, la sfințirea Sfântului și Marelui Mir, la târnosirea bisericii, iar împreună cu preoții, și la restul Sfintelor Taine, ierurgii și alte binecuvântări.[532] O concordanță biblică pentru acest termen σφραγίς, -ῖδος, ἡ, poate fi oferită din Noul Testament, după cum urmează: σφραγῖδα (Rom. 4, 11; 2 Tim. 2, 19; Ap. 6, 3; 6, 5; 6, 7; 6, 9; 6, 12; 7, 2; 8, 1; 9, 4), σφραγίς (1 Cor. 9, 2); σφραγῖσιν (Ap. 5, 1); σφραγῖδας (Ap. 5, 2; 5, 5; 5, 9); σφραγίδων (Ap. 6, 1).

Rânduiala hirotoniei întru arhiereu, după *Euchologion, Barberini græcus* 336, sec. VIII,

1. Oferim astfel ceremonialul vechi și sobru de la hirotonia arhiereului, redat de Ms. *Euchologion, Barberini græcus* 336, sec. VIII, cunoscut și sub numele de *Barberinus Sancti Marci* de Iacob Goar, Εὐχολόγιον, (Euchologion), *ediția princeps*, Paris 1647, pp. 304-305: capitolul Ritus in ordinatione episcopi servandus, pp. 302-311, continuat de Notæ sau notele (comentariile) autorului Iacob Goar, pp. 311-316 [pentru ediția a doua, Veneția, 1730: pp. 251-252, respectiv 249-256 și 256-261].[533]

Jean Darrouzès susține că aceste texte, de la pp. 304-305, din Εὐχολόγιον, (Euchologion) sive Rituale Græcorum..., Paris, 1647 sunt identice sau pot fi găsite și în Ms. *Sinaiticus* 956 (sec. IX-X, s) și Ms. *Sinaiticus* 959 (sec. XI, s), apoi Ms. *Patmos* 713 (sec. XIII, s), conform descrierilor făcute de A. A. Dmitrievskij, *Opisanie*, adică: Описание литургических..., t. II, Εὐχολόγια, 1901, p. 17„ 59, 153.[534] Data târzie, la care a fost copiat Ms. Patmos 713 (sec. XIII, s), dovedește faptul că un scrib [copist, γραφεύς (gr. veche), γραφέας, scriba *sau* actuarius, notarius (lat.), писец (rus.), писар (ukr.), scriba, scrivano (ital.), escriba copista (span.), scribe,[535] escriba (catalană), escriba *sau* escrivão (port.), pisarz (pol.), pisar (dijak, ćata – *sârb.-croat.*), писар, книжник (bulg.), fakih sau arzuhâlci (turc.), nëpunës (alb.), írnok (ung.), Schreiber (germ.), כותב בקשות (ebr.), copyist *sau* scribe (engl.), писарот sau службеник, (maced.)] poate să reproducă un model arhaic, situații întâlnite adesea la lucrările sau textele liturgice, prevăzute cu menologion – μηνολόγιον – мѣсяцесло́въ (slavonă) – menologium (lat.), adică cu calendar, care este de multe ori învechit sau desuet și nu înregistrează sfinții moderni sau ai epocii de după care a fost copiat prototipul:

> **Je note que dans le rite ancien, aucun archonte n'est cité comme participant à la cérémonie qui présente le χάρτης, où est inscrite la formule avec le nom de l'ordinand, reste anonyme.[536]**

---

[532] Termen folosit și în lucrarea noastră anterioară: Ioan Marin Mălinaș, *Arhieraticon*, în seria *Pentarhia*, vol. III/1, Cluj-Napoca, 2018, pp. 219-223.

Ioan Marin Mălinaș, vol. III/1, Πενταρχίας, τόμος III/1. Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чино́вник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.

Privitor la termenul τὸ σφραγίς, vezi lucrările: Irene Peirano: *„Sealing" the book: the ‚sphragis' as paratext.* în: *The Roman Paratext.* Frame, Texts, Readers. Hrsg. von Laura Jansen. Cambridge University Press, Cambridge, 2014, pp. 224-242.

Walther Kranz: *Sphragis. Ichform und Namensiegel als Eingangs- und Schlußmotiv antiker Dichtung*. In: *Rheinisches Museum für Philologie N.F.* 104, 1961, pp. 3-46 (online); 97-124 (online).

[533] Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, par…, Institut Français d'Etudes Byzantines, Paris, 1970, 618 p. [Appendice, Liste C, p. 544], aici p. 149, nota 1 și 2.

Descris de A. STrittmatter, *The Barberinus Sancti Marci of Jaques Goar*, în Pphem. Litur., 47, 1933, pp. 320-367. Tous les Euchologes ne sont pas de même type: certains, destiné à une église paroissiale ou monastique, ne comprennent pas les parties „archiératiques"; ainsi le typicon Uspenski (Leningrad. Gr. 226) décrit par A. Jacob, dans *Muséon*, 78 (1965), 173-214.

[534] Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, p. 149, nota 1 și 2.

A. Dmitrievski : *Description des manuscrits liturgiques conservés dans les bibliothèques de l'Orient orthodoxe* (en Russe); t. II. Εὐχολόγια (Opisanie, t. II), Kiev, 1901, V+XII+1058+XVII p., în 8º + un index separat de 32 p. Vezi și: Overview of Euchologion codices according to Dimitrievsky (T. I and III: Εὐχολόγια),
http://www.mhzh.ru/en/author/36/Dmitrievsky
Luat din:
https://www.pthu.nl/cbm/CBM%20Short%20Catalogue/Portal%20%CE%A9/portal-.-b-dimitrievsky-overview-euchologion-codices.pdf

А.А. Дмитриевский, Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках Православного Востока. Вып. 1-3. Киев, 1895-1917. Том 1: Typika. 1895. Том 2: Euchologion. 1901. Том 3: Typika, Часть 2. 1917.

[535] Copiste *sau* un écrivain public.

[536] Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, ..., p. 149.

Prin *archonte* se înțelege *episcopul* sau un mare demnitar – domn – bisericesc sau laic.

2. Ceremonial de vechime medie, mult mai dezvoltat, de la hirotonia arhiereului, cu textul editat al Ms. *Cryptensis* Γϐ 1 sau *Cryptensis Bessarionis* de Goar [vezi A. ROCCHI, *Codices Cryptensis*, pp. 235-244, la: I. Goar, Εὐχολόγιον sive Rituale Græcorum..., Paris, 1647, pp. 302-304; și 249 (marcată 243) – 251, la ediția a doua, Veneția, 1730]; altă mărturie demnă de crezare fiind și Ms. *Coislin* 213, care mai este încă și datat, anul 1027, fiind alcătuit de preotul Strategios, de la *Oratoriul* sau Paraclisul Patriarhal, din Constantinopol. [537] La începutul slujbei de hirotonie a episcopului, este hartophilax-ul, χαρτοφύλαξ, cel care prezintă χάρτης, adică documentele și documentația (cu mărturisirile de credință) candidatului sau ipopsifiului, cu biletul pe care se află scris numele κιτατώριον, pe care-l predă protopapas-ului. În cursul ceremoniei de hirotonie arhidiaconul sau hartophilax-ul rostesc învitația πρόσκωμεν [Să luăm aminte !], după care ritul rămâne neschimbat, urmând invocarea epiclezei de dinaintea rostirii celor două rugăciuni de hirotonie:
epicleza Protosului hirotonisitor:

epicleza: *Episcopul*: Dumnezeiescul Har, Cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește, prohirisește pe prea iubitul de Dumnezeu preot arhiereu...

invocatio: *Episcopus:* Divina gratia quæ semper infirma curat, & ea quæ desunt adimplet, promovet N. Deo amabilem Presbyterum, Episcopum...

ἐπίκλησις: *Ἀρχιερέα:* Ἡ θεία Χάρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείπον τα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται τὸν δεῖνα τὸν...[538]

3. Rânduiala recentă de hirotonie a episcopului este marcată de scindarea sau ruperea în două părți a ceremonialului sau rânduielii:

I. τὸ μικρὰ σφραγίς: Cercetarea și desemnarea candidatului – ὑποψήφιος – la treapta arhieriei, cu rostirea celor trei mărturisiri de credință și semnarea lor publică, în încheiere;

II. τὸ μεγάλο σφραγίς este ritualul propriu-zis de hirotonie a episcopului, din timpul Dumnezeieștii Liturghii, la Trisaghion, după ce protosul hirotonisitor a rostit *Doamne, Doamne, caută din cer și vezi...*

De prima parte s-ar ține σφραγίς, iar de a doua χειροτονία.

Din mikra sphragis făcea parte și ipopsifierea candidatului, dacă nu cumva, aceasta avusese loc, în cadrul sinodal – cu prilejul alegerii – în cazul în care candidatul ar fi fost de față, deci nu era legată de διαταξις-ul acestei rânduieli. Starea de ipopsifiu poate să dureze un timp nedeterminat, de la zile, până la luni și chiar ani: „Ces deux rite sont dissociés au point qu'un certain espace de temps peut les séparer; l'hypopsèphios, proclamé au moment de sa promotion, reste parfois des jours, des mois et des années, sans être ordonné effectivement évêque."[539]

Rânduiala hirotoniei episcopului, din ediția ultimă a *Arhieraticonului* românesc [București, 1993] conține trei părți, pentru că împarte și mikra sphragis, μικρὰ σφραγίς în două părți:
A. ipopsifierea sau anunțarea și chemarea candidatului, la vecernia din ajun;
B. Cercetarea și desemnarea ipopsifiului, cu rostirea, depunerea și semnarea celor trei mărturisiri de credință, desfășurată în cadrul Utreniei, din ziua hirotoniei întru arhiereu; C. [τὸ μεγάλο σφραγίς] Ritualul propriu-zis de hirotonie a episcopului [vezi: *Arhieraticon*, București, 1993, pp. 83-101]: Structura ceremoniei actuale este următoarea:

- ***A.* [τὸ μικρὰ σφραγίς] Anunțarea și chemarea candidatului ὑποψήφιος (ipopsifiu) la treapta arhieriei, făcută la încheierea vecerniei din ajunul hirotoniei;**
- ***B.* [τὸ μικρὰ σφραγίς] Cercetarea și desemnarea candidatului – ὑποψήφιος – la treapta arhieriei, cu rostirea celor trei mărturisiri de credință și semnarea lor publică, în încheiere; precum și cu declarațiile de integrare și de asumare a dispozițiilor sinodale și a legilor locale de Stat, cum ar fi, ascultarea necondiționată față de superiorul ierarhic: arhiepiscop, mitropolit sau patriarh. Această a doua parte a ceremonialului de hirotonie**

---

[537] **Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, ..., p. 149, nota 4.**
La: A. Dmitrievskij, Εὐχολόγια..., pp. 993-1052.
[538] ***Arhieraticon*, București, 1993, p. 97;**
I. Goar, Εὐχολόγιον sive Rituale Græcorum..., Paris, 1647, p. 302; Veneția, 1730, p. 250 (marcată 244).
[539] **Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, ..., p. 152.**

a ipopsifiului întru arhiereu, are loc în timpul Utreniei, din ziua hirotoniei, după *Toată suflarea să laude pe Domnul...*

C.* [τὸ μεγάλο σφραγίς] Ritualul propriu-zis de hirotonie a episcopului, din timpul Dumnezeieștii Liturghii, la Trisaghion, după ce protosul hirotonisitor a rostit *Doamne, Doamne, caută din cer și vezi...

În acest context Jean Darrouzès face trimitere la *Arhieraticonul* lui Isaac Habert: ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ. *Liber pontificalis Ecclesiæ græcæ...*, Paris, 1643: *De ordinatione Metropolita*, le rite de la μικρὰ σφραγίς, pp. 26-29; hirotonia propriu-zisă (ritul), pp. 66-70. „Ce rituel est analysé en partie par Dmitrievskij, op. cit., p. 301, voir note 1; mais le savant russe ne semble pas connaitre l'ouvrage de Habert. Dans l'Euchologe moderne, le χάρτης est devenu πτερόν.".[540]

[540] Jean Darrouzès, *Recherches sur les* ὀφφίκια *de l'Église byzantine*, ..., p. 149, nota 5.

k. Eshatologia Bisericii Asiriene

Revezi subcapitolul III, din acest cap. III: *Bazele dogmatice ale Bisericii Asiriene*, Doctrina *apocatastazei* și Biserica Asiriană, precedat de subcap. II. *Eshatologia în religia zoroastriană – Apocatastaza.*

Eshatologia, de la ἡ Εσχατολογία [τὰ ἔσχατα + ὁ λόγος] este o componentă de bază a teologiei creștine, hristologice, eclesiale și apocalipto-cosmice, despre viața veacului ce va să fie [Ef. 1, 20-30; 1 Tes. 5,1-11; Mt. 6,10; Lc. 17,21; Evr. 13, 14]. În acest scop, pentru eshatologie, rabinii utilizau expresia „lumea ce vine" (ha-olam-ha-ba),[541] iar în vocabularul românesc s-a încetățenit expresia „Aștept învierea morților Și viața veacului ce va să fie", prezentă și în textul Simbolului Niceo-Constantinopolitan, articolele 11 și 12: „Aștept învierea morților Și viața veacului ce va să fie. Amin."

În cele ce urmează, privind eshatologia, folosim concluziile și definițiile formulate de teologul român Dr. Ion Bria: *Eshatologia este* „... învățătura despre realitățile ultime ale mântuirii, adică despre instaurarea Împărăției lui Dumnezeu sau viața veacului ce va să vină, ca încoronare a operei răscumpărătoare a lui Hristos-Împăratul, care se manifestă la sfârșitul istoriei, plin de slavă, să judece viii și morții (Ef. 1, 20-30; 1 Tes. 5,1-11). Eshatologia nu trebuie confundată cu 'sfârșitul lumii' și nici nu trebuie limitată la descrierea evenimentelor care însoțesc a doua venire a lui Hristos (v. PAROUSIA, ἡ *παρουσία*, adventus Domini, a doua venire a Domnului): învierea morților, judecata, raiul și iadul.

Eshatologia se referă la o nouă ordine de existență, la o stare ultimă de transfigurare, dincolo de istorie, stare care este obiectul rugăciunii și speranței creștine: 'Vină împărăția Ta' (Mt. 6, 10), dar care este deja prezentă aici și acum, și care confruntă istoria actuală: 'Împărăția lui Dumnezeu este în mijlocul vostru'' (Lc. 17, 21)."[542]

Alături de eshatologia iudaică, apoi creștină: ortodoxă, catolică, protestantă, se înscriu în acest context și convingerile asiriene și cele monofizite, privind *lucrurile de pe urmă*. Chiar și vechii perși aveau reprezentări eshatologice, cuprinse în învățăturile lui Zarathustra (Zoroastrism sau Mazdaeism), dominate de dualismul dintre zeul bun Ahura Mazda (Urmuz) și Angra-Mainyu (Ahriman), zeul răului sau Distrugătorul, cu lupta permanentă dintre ei. Aceste idei eshatologice sunt cuprinse în *Gatha*, adică partea începătoare din *Avesta*, Biblia zoroastriană.

Pentru noi, creștinii, eshatologia a început deja cu Sfânta Liturghie, *cu Euharistia*. Așa este cazul și în Qurbana – Liturghia asiriană – în cuprinsul căreia, textele liturgice scot în evidență o mulțime de reflecții eshatologice.[543] Aici poate fi amintit imnul *Lakumara* sau *imnul invierii* ori *imnul lui Adam*, referitor la coborârea Lui Iisus Hristos în Sheol (iad), după moartea Sa. Cei adormiți din toate timpurile L-ar fi primit pe Mântuitorul, cântând Lakumara [1 Ptr. 3, 18 și 4, 16; In. 6, 54]. Imnul mărturisește credința în învierea trupurilor umane și în mântuirea sufletelor noastre, recunoscând că Iisus este cel mai aproape de trupurile noastre (Francis Pittappillil, *The Vision of Eschatology in the East Syrian Qurbana*, pp. 127-128).

Anaforaua din Qurbana asiriană deține elemente eshatologice mai ales în G'hanthas, Sanctus și epicleză. Pâinea și Vinul prefăcute în Trupul și Sângele Lui Iisus Hristos este anticiparea simbolică,

---

[541] Herman L. Strack und Paul Billerbeck, *Kommentar zum N.T. aus Talmud und Midrash*, 7 th. Ed. Munich, Beck, 1978, I, 408.
Rudolf Schnackenburg, în *Encylopedia of Biblical Theology. The Complete "Sacramentum Verbi"*, Ed. J.B. Bauer, New York, 1981, p. 462.
Idem, *The Moral Teaching of the New Testament*, London, 1962, p. 145.

[542] Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă A-Z*, Buc., 1981, p. 157.

[543] Francis Pittappillil Mount St. Thomas, Kakkanad, India ORCID: brak.
The Vision of Eschatology in the East Syrian Qurbana, pp. 127-136.
Liturgia Sacra 25 (2019), nr 1, s. 127-136 DOI: 10.25167/ls.1003
file:///C:/Users/Ioan/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/685f492b-f408-4bef-9285-9614a42e2b25/The_Vision_of_Eschatology_in_the_Ea.pdf

că transformarea a avut loc deja, dar nu s-a realizat încă, Hristos nefiind numai cel răstignit, ci și cel înviat, dar și cel ce va veni, și chiar așa să ne și rugăm: „Vino Doamne", Maranatha (Ap. 22, 20) [p. 134, *Conclusion*, vezi *The Order of Raza*, 54].[544] Sub numele de *Raza*, Rāzā, ܪܐܙܐ (Mt. 13,11) se înțelege în Biserica Asiriană noțiunea de Taină, Mister, Sacrament.

Eshatologia asiriană n-a cunoscut o dezvoltare atât de amplă, precum s-a întâmplat în Biserica Ortodoxă și în aceea Catolică. De-a lungul istoriei, toți creștinii au trecut prin multe persecuții și greutăți de tot felul, însă le-au trecut pe toate, fără să le evite, știind însă că Dumnezeu îi purifică prin suferință. Așa au înțeles și asirienii eshatologia, ca un examen continu, ca o probă neîntreruptă, ca un plan al lui Dumnezeu în lume, pe care El o va desăvârși, plan de care ținea și purificarea lor prin suferință, de la care nici ei nu s-au sustras, adică prin apocatastază, ἀποκατάστασις πάντων, restitutio omnium (quae locutus est). Este suficient să deschidem lucrările de istorie ale Bisericii Asiriene, pentru a ne da seama de persecuțiile la care au fost supuși atât clerul, cât și credincioșii acesteia, de către șahinșahii persani zoroastrieni, de către autoritățile califilor musulmani, de către ilhanii mongolo-persani, de către sultanii otomani, sau de către șahii persani, de mai târziu etc., ca să ne dăm seama cu câtă speranță așteptau asirienii dreptatea Lui Dumnezeu, și răsplata – *apocatastaza* – pentru toate suferințele și nedreptățile îndurate, prin restabilirea la sfârșitul veacurilor a ordinii din lume, în starea ei originară sau primară, prin harul Lui Hristos Cel înviat.

Eshatologia asiriană poate fi mai bine reconstituită din lucrările misticilor acesteia, cum ar fi Ioan de Dalyatha (c.690-î.786), Isaac Sirul de Ninive (sec. VII), numit episcop de către Catolicosul-Patriarh Gheorghe I (658-680), *Apocalipsa lui Petru* etc.

Eshatologia zoroastriană – persană păgână – a influențat eshatologia creștină asiriană, și nu numai.

Privind *eshatologiile iudaice* și *zoroastriene*, putem spune că ele s-au influențat în mod reciproc. În timpul *exilului babilonian al evreilor* (597-539 î.Hr.), eshatologia zoroastriană a fost influențată de către aceea iudaică, pentru ca ulterior, după asimilarea evreilor, efectul să fie invers, mai ales în domeniul eshatologic, și nu numai. Așa de pildă, termenii „cer" și „iad" nu erau cunoscuți în iudaismul vechi și trebuie să fi fost una din influențele zoroastriene, asupra religiei mozaice, din timpul exilului babilonic. Tot în această perioadă au fost scrise și cărțile lui Enoh, redactată în sec. III î.Hr., în aramaică (eliminată din canonul Vechiului Testament și considerată apocrifă) și Daniel, sec. VI, î.Hr..[545]

Mai departe, mistica creștină asiriană a influențat-o pe aceea musulmană, ca să dăm doar un singur exemplu: Husayn ibn Mansur al-Hallaj (858-922), convertit de la zoroastrism, la islam. El credea într-o dualitate, de unire a omului cu Dumnezeu pe lumea cealaltă, unire, în urma căreia, conștiința propriei identități se pierde. *El a fost, în realitate un zoroastriano-musulmano-creștin*. Printre ideile lui mistice se numără și *uniunea totală cu Dumnezeu*. În anul 904 a vizitat Ierusalimul, rugându-se la Sfântul Mormânt, din *Basilica Anastasis*, adică a Învierii Domnului. Între anii 913-922 a fost întemnițat, iar în anul 922 a fost răstignit în Bagdad, autoritățile Califatului acuzându-l de erezii și de periclitarea Statului Abasid.[546]

Privitor la mistică, menționăm că cei mai mulți autori nestorieni au preluat descrierea evoluției în mistică, după schema lui Origen, dependente de cele trei legături sau etape ale omului cu Dumnezeu:[547]

---

[544] Taksad'Raze of the Syro-Malabar Church in Syriac, 54;
The Order of Raza, 54; SMBC, 1989, 26; R. Matheus, *A Commentary on the Mass by the Nestorian George, Bishop of Mosul and Arbel* (10th Century) Translated from the Syriac by R.H. Connolly, Kottayam, 2000, 66, Note 23.

[545] Compară cu: Antonio Panaino: *Uranographia Iranica I. The Three Heavens and the Zoroastrian Tradition and the Mesopotamian Background.* In: *Au Carrefour des Religions. Mélanges offerts à Philippe Gignoux.* Bures-sur-Yvette, 1995, pp. 205-225.
Enoh, potrivit *Faceriii*, capitolul 5, este al 7-lea patriarh. El este fiul lui Iared, care este fiul lui Mahalaleel, fiul lui Cainan, fiul lui Enos, fiul lui Set, fiul lui Adam. Un fiu al lui Enoh este Metusala (Metusalem), tatăl lui Lameh, tatăl lui Noe. *Dezambiguizare. Acest articol se referă la prima carte, Cartea etiopiană a lui Enoh.*
Există versiunea etiopiană a acestei cărți – prima- cu textul cel mai bogat, 105 capitole, versiunea slavonă (*Cartea slavonă a lui Enoh* sau *Secretele lui Enoh*) – a doua, precum și versiunea ebraică – a treia.
R.H.Charles, *Book of Enoch: Together with a Reprint of the Greek Fragments* London 1912, p. LVIII.

[546] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 139.

[547] *Idem*, p. 137.

1. etapa fizică are loc în forma de asceză a trupului;
2. etapa psihică, ca purificare a sufletului, care apoi conduce spre a treia;
3. desfășurarea spirituală, până la viziunea Lui Hristos, ca o lumină fără formă;

Ioan de Dalyata, susținea o altă părere, decât Biserica Asiriană: trupul despărțit de suflet este doar în starea de somn. Sufletele drepților ajung în rai, iar cele ale păcătoșilor, în afara acestuia, însă în ambele locuri nu există nici fericire, nici pedepse sau chinuri. Era acuzat de sabelianism și scrierile lui au fost cenzurate de Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823), prin anul 786.[548]

Pentru Ioan de Dalyatha, etapa întâia – fizică – nu se întâmplă o singură data, ci este un proces continu de purificare, care se încheie doar o dată cu moartea. Aceasta, nici nu poate fi numită „etapa întâia", ci aceea a purificării sufletului, adică a doua, după Origen. Prin purificarea sufletului se experimentează revelația „misterelor dumnezeiești", conducând spre pasul sau etapa a treia, spre dualismul contemplației Lui Dumnezeu, ca formă finală „de încoronare". Poarta spre paradisul Luminii este asceza trupească și sufletească și consideră că un necunoscător nu poate exersa mistica, dacă nu este familiarizat sau introdus în ea. Iubirea de Dumnezeu și iubirea de lume se exclud. În felul acesta și trupul purificat ia parte și el la desfătările mistice ale sufletului: „In diesenm Punkt unterscheidet sich Johannes [*Dalyatha*, n.n.] von der Auffassung der früheren Askese, denn er glaubt, dass der geläuterte Körper an der mystischen Erquickung der Seele teilhaben kann <Der Mensch erwirbt die Vereinigung mit sich selbst und mit seinem Vereiniger. Denn die Kräfte und Sinne des Körpers sollen mit den Fähigkeiten der Seele und diese mit dem geist vereint werden. Der geist aber sieht in der Seele die Herrlichkeit Gottes. >"[549]

Prin etapa a doua – psihică – a desăvârșirii fericirii sufletului, trăiește misticul trei grade de „luminare": *luminare spirituală*; contemplarea realității Lui Dumnezeu în propriul său suflet și în întreaga creație, unde încă nu este anulată dualitatea dintre cunoaștere și perceput sau cunoscut. În astfel de stadiu, misticul trece printr-o *formă de uluire* sau încremenire, moment în care apare și gradul sau etapa a treia de *lumină pură*, Dumnezeiască, dincolo de orice formă de percepție intelectuală.[550]

Isaac Sirul de Ninive considera că pedepsele veșnice și condamnările, chiar și al celor mai mari păcătoși, ar fi incompatibile cu iubirea nemărginită a Lui Dumnezeu. Chiar și conceptul creștin, despre un *păcat strămoșesc* îl considera blasfemiator. Mergând pe linia lui Diodor de Tars și Teodor de Mopsuestia, Isaak de Ninive susținea că Dumnezeul iubirii n-a creat un om normal, pe care apoi să-l supună caznelor veșnice, chiar dacă știa încă înainte de creație, că aceștia vor păcătui, i-a creat totuși.[551] *El era un mare adept al apocatastazei*. Conform viziunii lui Isaac de Ninive, demonii nu vor rămâne demoni, nici păcătoșii nu vor rămâne păcătoși, pentru că Dumnezeu îi va îndrepta pe toți către desăvârșire, în care sfinții îngeri se află deja.[552] Despre Isaac de Ninive, Hilarion Alfeev scrie că viziunea sa eshatologică se apropie de aceea a lui Grigorie de Nysa († 394), în sensul că în timpul care îl petrec în Gehenna (iad), nu sunt privați de iubirea Lui Dumnezeu, pentru că ea este dată tuturor, atât drepților, cât și păcătoșilor.[553]

Aminteam că eshatologia asiriană se răsfrânge și în textele liturgice, cum, de altfel, se poate constata în toate riturile creștine. Rămânând în cadrul Bisericii Asiriene menționăm că celebrarea

---

[548] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 396.

[549] <Omul dobândește unirea cu sine și cu unificatorul său. Căci puterile și simțurile trupului trebuie combinate cu abilitățile sufletului și acestea cu spiritul. Dar spiritul însă, vede slava lui Dumnezeu în suflet. > Luat din: Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 138. Christoph Baumer citează lucrarea lui Beulay Robert, *L'Eiseignement spirituel de Jean Dalyatha*, Mystique syro-oriental du VIII. Siècle. Beauchesne, Paris, 1990, p. 101.

[550] Ibidem.

[551] *Idem*, p. 139.

[552] *Idem*, p. 140.

[553] Hilarion Alfeev, *Isaak der Syrer von Ninive, 7. Jh.*, în vol. Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*, 2004, Verlag W. Kohlhammer, p. 135.

Sfintelor Taine, nu trebuie considerată doar un eveniment trecut reactualizat, în mod ritual, *ci și legat de viitor*. În viața Lui Iisus Hristos se pot constata două faze:

***1.* de la naștere și până la întemeierea sau fondarea Sfintelor Taine, în special cu Sfânta Euharistie, din timpul Cinei celei de Taină;**

***2.* Cu Cina cea de Taină, Iisus Hristos a desăvârșit Legea Veche, introducând Legea Noului și a Veșnicului Legământ.**

Viața după Legea Lui Iisus Hristos este deja un preambul de desăvârşire eshatologică (1 Cor. 2, 9), după cum așa de frumos descrie Idris EMLEK forma antropomorfizată a celei de a doua veniri a Mântuitorului Iisus Hristos. Membrii adunați la slujbele Sfintelor Taine vor fi transferați în evenimentele apocaliptice ale timpurilor din urmă (*eshatologice*, n.n.): „Die Mitglieder der gottesdienstlichen Versammlung werden in die apokalyptischen Ereignisse der Endzeit versetzt. Schauplätze des eschatologischen Geschehens sind der Himmel und Jerusalem, Während am himmlischen Hof Vorbereitung für das Erscheinen des himmlischen Königs im Festsaal getroffen werden, warten die Menschen in Jerusalem auf die Einladung des himmlischen Königs. Sobald die Tore des Himmels aufgehen, brechen die Himmlischen und die Irdischen in Jubel aus. Sie freuen sich über ihre Wiedervereinigung, die seit dem Sündenfall gestört war." [554] / Membrii adunării de la slujba de Liturghie sunt transferați în evenimentele apocaliptice ale vremurilor de pe urmă. Scenele evenimentelor eshatologice sunt cerul și Ierusalimul, în timp ce la Curtea Cerească se fac pregătiri pentru apariția Împăratului Ceresc în cămara de sărbătoare, lumea din Ierusalim așteaptă invitația Împăratului Ceresc. De îndată ce porțile raiului se deschid, cele cerești și cele pământești izbucnesc în bucurie. Ei se bucură de reuniunea lor, care a fost întreruptă de la căderea în păcat.

---

[554] **Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert…*, p. 68, titlul complet: Idris EMLEK, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)].**
3. Beginn der eschatologischenVollendung.
In der Mysterienfeier werden nicht nur die vergangenen Heilsereignisse gegenwertiggesetzt, sondern auch die zukunftigen. Im Leben Christi werden gedanklich zwei Phasen unterschieden: Von der Geburt bis zum Einsetzen der Mysterien hat Christus nach dem mosaischen Gesetzt gelebt. Mit dem letzten Abendmahl hat Christus das mosaische Gesetzt vollendet und das Gesetzt des Neuen und Ewigen Bundes eingeführt.
Das Leben nach dem Gesetzt Christi ist schon Vorwegnahme der eschatologischen Vollendung. Das Feiern des Abendmahles Jesu ist Teilhabe am himmlischen Gastmahl. Deshalb ist die Meßfeier als ganze eschatologisch ausgerichtet. (Idris Emlek, p. 68) /
3. Începutul desăvârșirii eshatologice.
În celebrarea misterelor (*Tainelor*, n.n.), li se acordă nu numai evenimentelor trecute ale mântuirii o valoare de actualizare, ci și celor viitoare. Două faze se disting conceptual în viața lui Hristos: de la naștere până la instituirea Tainelor, Hristos a trăit în conformitate cu legea mozaică. Începând cu Cina cea de Taină, Hristos a desăvârșit legea mozaică și a introdus legea legământului nou și veșnic.
Viața conform legii lui Hristos este deja anticiparea perfecțiunii eshatologice. Celebrarea Cinei celei de Taină înseamnă participarea la Liturghia Cerească. De aceea este celebrarea Liturghiei în ansamblul ei eshatologică.

4. Ritul Persan sau bazele liturgice ale Bisericii Asiriene[555]

[Compară și cu textele liturgice și deciziile canonice ale celor 13 (14) sinoade asiriene (410-775), respectiv 790]

Grație Mitropolitului Ébedjesus, alias Abdiso bar Brika, ᶜAbdīšōᶜ de Nisibis și Armenia (î. 1291-1318) avem lucrarea *Marganitha* (Cartea perlei), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică. Literatură aferentă: Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha" (dt. "Buch der Perle")* / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p. Este manualul oficial al credinței asiriene.

Textul la: *The Book of Marganitha (the Pearl) on the Truth of Christianity*, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p.

Noi folosim ediția 1988, din Marganitha.[556]

***Sententia certa*:**

Bazele *Ritului Persan*, cu Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari, cu cărțile de cult, calendarul, uniformizarea liturgică și celelalte taine și ierurgii, cu rânduiala celor *șapte* Laude, iconografia și muzica bisericească, au fost puse de către Catolicosul Isaak I, la *Sinodul* de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, cu 21 de canoane și cu contribuțiile ulterioare, de la cele 13 [14] sinoade ale catolicoșilor-patriarhi, ale episcopilor și ale teologilor *Bisericii Asiriene de Răsărit* [Chabot, pp. 253-275 și Oscar Braun, pp. 5-34]. La baza ritului liturgic al Bisericii din Seleucia-Ktesiphon stă tradiția Bisericii din Edessa.

Nr.	Sinodul	Anul	Pagina din lucrarea lui Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens …*, partea a doua, adică traducerea în franceză.[557]
I	Sinodul Catolicosului Isaak I sau Ișaq I	410	253-275
II	Sinodul Catolicosului Yahballaha I	420	276-284
III	Sinodul Catolicosului Dadișo I	424	285-297
IV	Sinodul Patriarhului Acaciu	486	299-308

---

[555] Pentru Ritul Persan, vezi: Rev. George Percy Badger, *The Nestorians and their Rituals, with the narrative of a mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844* and of a late visit to those countries in 1850; also researches into the present condition of the Syrian jacobites, papal Syrian, and chaldeans, and an inquiry into the religious tenets of the yezeedees. By the…, Volume I. London: Joseph Masters, Aldersgate Street and New Bond Street MDCCCLII (1852), 448 p.
Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)].
Heinzgerd Brakmann: *Ostsyrische Liturgie*. In: *Religion in Geschichte und Gegenwart*. 4. Aufl., Bd. 6., 2003, Sp. 747-749 (mit weiterer Literatur).
Pierre Yousif (ed.): *A Classified Bibliography on the East Syrian Liturgy. La bibliographie classifiée de la liturgie syrienne orientale.* Mar Thoma Yogam, Roma, 1990.
C. Moussess: *Les livres liturgiques de l'Eglise chaldéenne*. Impr. La Photo-Presse, Beyrouth 1955.

[556] *The Book of Marganitha (the Pearl) on the Truth of Christianity*, written by Mar O Disho Metropolitan of Suwa (Nisibin) and Armenia, Together with Several pertinent passages quoted from the various Church Fathers; a successive list of the Patriarchs of the East; and an index of biblical and ecclesiastical writtings, Written in Patriarchal Cell Chicago, Illinois, USA 17 October 1988, 167 p.

[557] Partea întâi a lucrării lui J.-B. Chabot, *Synodicon orientale*…, Op. cit., prezintă textul în limba siriacă a Sinodiconului.

Nr.	Sinodul	Anul	Pagina din lucrarea lui Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens …*, partea a doua, adică traducerea în franceză.[557]
V	Sinodul Patriarhului Babai	497	310-317
VI	Sinodul Patriarhului Aba I	544	318-351
VII	Sinodul Patriarhului Iosif	554	352-367
VIII	Sinodul Patriarhului Ezechiele	576	368-389
IX	Sinodul Patriarhului Ishoʿyahb I	585	390-455
X	Sinodul Patriarhului Sabrishoʿ I	596	456-470
XI	Sinodul Patriarhului Gregoriu I	605	471-479
XII	Sinodul Patriarhului Giwargis I sau Gheorghe I	676	480- 514
XIII	Sinodul Patriarhului Henanishoʿ II	775	515-523
14	*Sinodul Patriarhului Timotei I*	*790*	*599-609*

1

2

1-2. Chicago, Morton Grove, Illinois, S.U.A., altarul Catedralei Patriarhale Asiriene *Sf. Gheorghe*, cu cortina deschisă, care ține loc de iconostas. Aici a slujit Patriarhul Asirian Dinkha IV, Khanania (1976-2015), cu scaunul în Teheran (1976-1984), din 1984 la Chicago, în timpul exilului, până în anul 2015.

[Foto: Prot. Gheorghe Ursache, din Chicago și Pr. Dr. Remus Grama, din Cleveland, Ohio].

***

Marele liturgist englez, preotul anglican Frank Edward Brightman (1856-1932) distinge trei grupuri de rituri care au evoluat din *Ritul Persan* sau Ritul Sirian de Răsărit, al Bisericii din Catholicosatul de Seleucia-Ktesiphon:[558]

1. Ritul *Bisericii Asiriene de Răsărit*;

[558] *Ostsyrischer Ritus*, în: https://de.wikipedia.org/wiki/Ostsyrischer_Ritus
Frank Edward Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, Bd. 1: Eastern Liturgies, Clarendon Press, Oxford 1896 (alte volume n-au mai apărut). Mehrere Nachdrucke, unter anderem 2004.
Dietmar W. Winkler, *Ostsyrisches Christentum.* Lit, 2003, p. 214, in der Google-Buchsuche.

2. Ritul *Bisericii Chaldee Catolice* (Unite);

3. Ritul *Bisericii Siro-Malabare*, din sud-vestul Indiei, din Statul Kerala, pe coasta Malabar.

La baza ritului liturgic al Bisericii din Seleucia-Ktesiphon stă tradiția Bisericii din Edessa, Ἔδεσσα, (aramaică: *Urhoy*) azi Şanlıurfa sau Urfa, în sud-estul Turciei, la granița cu Siria, pe care aceasta a preluat-o ca punct de plecare, model și orientare.[559] Biserica Persiei are o Liturghie principală, cu anaforaua lui Mar Addai [560] și a lui Mar Mari, precum și alte două Liturghii ocazionale: a lui Mar Theodor de Mopsuestia și a lui Mar Nestorius.[561] Numele de „rit persan", provine de la Frank Edward Brightman (*Liturgies Eastern and Western*, Bd. 1, Op. cit., reeditată și cu text în internet).

Pentru studiul ritului Bisericii Asiriene de Răsărit, folosim *Liber Margaritae* (Margānīthā), a lui Mar Abdīšō de Nisibis († 1318), împreună cu două manuale de teologie și de liturgică [1. *Handbuch de Ostkirchenkunde*, Band II, cu contribuțiile lui Irenée-Henry Dalmais și Hans-Joachim Schulz; 2. Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten*...]; precum și cu lucrarea lui Andrei Macar, a lui Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert* etc.

De subliniat ar fi chiar de la început că încă în anul 410, nici calendarul, nici sărbătorile, nici ritul, precum și toate structurile canonice ale Bisericii Asiriene, nu erau încă fixe, unitare și definitive. Acest lucru îl confirmă canonul XII și mai ales XIII, ale Catolicosului Mar Isaak I, de la Sinodul din anul 410, de la Seleucia-Ktesiphon.[562]

Al 12- lea Canon, după O. Braun, trasează cinstea care se cuvine acordată Catolicosului de pe scaunul Seleucia-Ktesiphon și a urmașilor lui, până la parusie și de obligația episcopilor de a face ascultare față de Întâistătătorul (Iazelihul), din Seleucia-Ktesiphon, numit în canonul XII: *episcop, catolicos, arhiepiscop, mitropolit*, privind toate deciziile și ordinele pe care le va da tuturor sufraganilor săi. *Compară cu canonul 7, de la Niceea, 325*.

---

559 Pe această temă se recomandă următoarea literatură:
Dietmar W. Winkler: *Ostsyrisches Christentum*. Lit, 2003, ISBN 978-3-8258-6796-6, p. 214. eingeschränkte Vorschau in der Google-Buchsuche
William Macomber: *A Theory of the Origins of the Syrian, Maronite and Chaldean Rites*, în: *Orientalia Christiana Periodica* 39 (1973) 235-242.
W. F. Macomber: *The Chaldean Lectionary System of the Cathedral Church of Kokhe*. în: *Orientalia Christiana Periodica* 33 (1967) 483-516; vgl. Marica Cassis: *Kokhe, Cradle of the Church of the East*: An Archaeological and Comparative Study. In: *Journal of the Canadian Society for Syriac Studies* 2 (2002) 62-78.
Adolf Rücker: *Das "Obere Kloster" bei Mossul und seine Bedeutung für die Geschichte der ostsyrischen Liturgie*. In : *Oriens Christianus* 29 (1932) 180-187.
Prasanna Vazheeparampil: *The Anaphoral Celebration in the Letter of Catholicos Iso ̔ Yahb I. (581-595)* In: Ostkirchliche Studien 44 (1995) 309-338.

560 Mar Addai este echivalent cu Sf. Apostol Thadeus sau Iuda Tadeul, vezi: Mc. 3, 18; Mt. 10, 1-4; Lc. 6, 15; In. 14, 22; Fa. 1, 13].

561 MAR, (se pronunță Mor), termen de origine aramaică (siriacă), [ܡܪܝ], sinonim cu „Părinte", „Sfânt", „Domn", „Domnul meu", „învățat", „Aba" sau Ava și este atribuit episcopilor de tradiție siriacă (asiriană, iacobită, maronită), dar și celor din Etiopia și chiar rabinilor, în limba ebraică rabinică sau „ebraica din Mișna", numită și „ebraica tannanelor". Mișna și Ghemara sunt cele două părți, care formează Talmudul Babilonic și cel Ierusalimitean.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mischna
Tot astfel, patriarhii monofiziţi, din cuprinsul Patriarhiei Antiohiei, poartă numele de „Egnatie", de la Sf. Ignatie Episcopul Antiohiei, (35-107), al treilea ierarh al acestui Scaun (după Evodie şi Sf. Ap. Petru), pe care şi l-au adoptat ca model de imitat, tot astfel şi Patriarhii Nestorieni au adoptat „titlul" şi „numele" de MAR, semnificând „Sfânt", „Părinte", „învăţat" etc. „Mar" şi (sau) „Aba", „Ava", în aramaică sunt sinonime. Mar Abha, este şi numele unui ucenic al Sf. Diacon Efrem Sirul (c. 306-373), mare dascăl al şcolilor din Nisibis şi Edessa, de care nestorienii sunt foarte mândri şi pe care-l consideră un Părinte Bisericesc al lor.
Reluare din volumul anterior Pentarhia, vol. II/1, p. 225:
Ioan Marin Mălinaş, PENTARHIA, vol. II/1, ΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. *Biserica Catholică Ortodoxă şi patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moştenirea Chalcedonului şi încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692* - Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, Presa Universitară Clujeană, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.

562 Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, pp. 21-22; Jean-Baptiste Chabot, (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF)..., Op. cit., pp. 266-267.
Pentru cunoașterea Liturghiei Sfinților Addai și Mari, vezi studiul în limba română:
Andrei Macar, „Liturghia Sfinților Apostoli Addai și Mari: expresie liturgică a creștinismului siro-oriental și etapele dezvoltării ei istorice", art. în CERCETARE ȘI DIALOG TEOLOGIC ASTĂZI, Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, Editura Doxologia, Iași, 2017, pp. 411-426.
Andrei Macar era Drd. la Facultatea de Teologie Evanghelică, Universitatea „Georg-August", din Göttingen, Germania.

Al 13-lea Canon, după O. Braun, cu valoare liturgică și calendaristică, privitor la sărbătorile dedicate Mântuitorului Iisus Hristos, pe care diaconul din fiecare oraș va trebui să le vestească din timp, cu lecturile biblice de rigoare. Sfânta Jertfă, *Qurbana* – Liturghia – să se săvârșească în fiecare biserică, pe un singur altar și nu în casele particulare. Sărbătorile Epifaniei și ale Sfintelor Paști, să fie ținute peste tot în aceeași zi, după cum va rândui Catolicosul din Seleucia-Ktesiphon. Cel ce va îndrăzni să sărbătorească în biserica lui Crăciunul și Marea Zi a Paștilor în dezacord cu Biserica Apuseană și Răsăriteană, să fie alungat și suspendat din toate funcțiile bisericești, fără nici o posibilitate de iertare.

Din textul canonului reiese că Sărbătoarea Nașterii Domnului n-a fost despărțită de aceea a Epifaniei – pe 6 ianuarie – după cum este până astăzi rânduiala în calendarul Bisericilor Siriene, *recte* Vechi Orientale. De fapt, toți Vechii Orientali sărbătoresc Nașterea Domnului, în data de 6 ianuarie, odată cu Epifania, închinarea magilor și Botezul Domnului, de la Ioan, în Iordan.

Textul canonului XIII, 410, în versiunea lui Chabot:

> **Canon XIII. – *Des règles et des canons qui concernent le ministère, les saints mystères, et les fêtes glorieuses de Notre Sauveur*. – Maintenant et désormais, nous exercerons tous uniformément le ministère occidental que les évêques Isaac et Marouta nous ont enseigné et que nous leur avons vu accomplir ici dans l'église de Séleucie. Dans chaque ville les diacres feront la proclamation[4] comme on l'y fait: les Écritures seront lues de même; l'oblation pure et sainte sera offerte dans toutes les églises sur un seul autel; que désormais l'usage, de souvenir ancien, n'existe plus parmi nous et qu'on n'offre plus le sacrifice dans les maisons, – Nous ferons uniformément la fête de l'Épiphanie de Notre Sauveur et le grand jour de sa Résurrection, comme nous l'indiquera le métropolitain, archevèque, catholicos de Séleucie et Ctésiphon. Celui qui osera faire dans son église et parmi son peuple la fête de la Nativité, le Caréme ou le grand jour des Azymes[1], seul et en désacord avec l'Église d'Occident et d'Orient, doit être rejeté sans miséricorde de tout ministère ecclésiastique, comme un dépravé, et il n'y aura point de remède pour lui.**
>
> **[4] La proclamation est une sorte de litanie que le diacre récite et à laquellle le peuple répond, avant l'offertoire. Elle peut étre comparée au début de la préface dans la messe latine. Le texte de la proclamation actuellement en usage chez les Nestoriens est donné par Brightman, *Eastern Liturgies*, p. 262 și urm.**
>
> **[1] La fête de Pàque.**

În felul acesta „successio apostolorum” a primit o nouă dimensiune, marcată de „auctoritas” și „dignitas”. *Actoritas* era puterea conducătoare și canonică, iar *dignitas* era autoritatea sacrală și învățătorească sau *puterea* și *harul*. Prima este de ordin canonic, a doua este de ordin sacramental. Fiecare ἀρχιερεὺς contând ca urmaș al Apostolilor, cunoscând chiar și șirul – genealogia – antecesorilor, adică al celor care i-au hirotonit ori *și-au pus mâinile* peste ei. Exemplul clasic rămâne Sf. Ignațiu al Antiohiei (35-107), la care se poate constata aproape o „autoritate monarhică”, cu o foarte clară putere sfințitoare, învățătorească și conducătoare: *pentru că legea a fost dată prin Moise; harul şi adevărul au venit prin Isus Hristos.*” (In. 1, 17).[563]

Canoanele lui Mar Isaac, din anul 410, mai conțin și alte dispoziții de ordin liturgic.

Canonul 1 fixează modul în care trebuie să aibă loc alegerea noului episcop, precum și cum trebuie să primească „punerea mâinilor”, adică hirotonia întru arhiereu: în biserică, în genunchi, în fața altarului, cu evanghelia deschisă pe cap, protosul punând amândouă mâinile pe capul lui, iar ceilalți episcop doar mâna dreaptă, pe corpul (*umărul*, n.n.) său. După hirotonie, noul episcop vine la patriarh, sau la mitropolit, dacă se afla la mare depărtare de capitală, să primească „confirmarea” în episcopat, pentru că nu poate exersa nici o funcțiune arhierească, fără *gramata de confirmare de la catolicos*. Cu acest prilej, catolicosul face o repetare – cel puțin parțială – a ritului de hirotonire, prin punerea mâinilor.

[563] Efectul hirotoniei, între putere (canon *sau* normă) și har: το αποτέλεσμα της χειροτονίας, μεταξύ δύναμης και χάριτος / de effectu ordinationis, inter potestatem et gratiam. Dimensiunea sacramentală marcată de *auctoritas* et *dignitas*.

Canonul IX se referă la modul în care clerul trebuie să sfințească ziua duminecii, din punct de vedere liturgic.

Canonul XI interzice hirotonia unui episcop, de către un singur arhiereu și de către clerul oprit de episcopul lor.

Canonul XIV interzice să fie mai mult de un horepiscop într-o eparhie.

*

Sfânta Biserică Apostolică și Catolică Asiriană de Răsărit
– *în aramaică* – ܥܕܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܘܫܠܝܚܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝ ܕܡܕܢܚܐ ܕܐܬܘܪܝܐ
[Ēḏtā Qaddīštā wa-Šlīḥāytā Qāṯōlīqī ḏ-Maḏnḥā ḏ-ʾĀṯūrāyē]

are trei anaforale:

Dumnezeiasca Liturghie sau Anaforaua lui Mar Addai și Mar Mari;
Anaforaua lui Mar Teodor de Mopsuestia;
Anaforaua Patriarhului Mar Nestorie.

Dumnezeiasca Liturghie a lui Mar Addai și Mar Mari – *numită și Liturghia Apostolilor* – este cea mai mult folosită, în cursul anului bisericesc, din Biserica Asiriană de Răsărit – caz similar Dumnezeieștii Liturghiei a Sf. Ioan Gură de Aur, din Biserica Ortodoxă – fiind celebrată din lunea care urmează Duminicii Floriilor și până la sfârșitul anului liturgic. Liturghia Sf. Teodor de Mopsuestia este celebrată, de la începutul anului bisericesc, până în Duminica Floriilor. Liturghia lui Nestorie este celebrată la cinci mari sărbători.[564]

*

Anul liturgic sau „anul bisericesc", în Biserica Asiriană de Răsărit

Începem cu *Duminica* sau *Ziua Domnului* (*Ap. 1, 10*), ca sărbătoare creștină originală, prezentă la toate confesiunile creștine ca zi de slujbă a întregii comunități și de sărbătoare a săptămânii, Dies Domini vel Dies Dominica, Κυριακή, încă din timpul Apostolilor. Duminica a înviat Iisus Hristos *a treia zi* din morți, duminica *s-a pogorât Sfântul Duh* asupra Apostolilor (*FA 2, 1-13*). Duminica, ca prima zi a săptămânii este prăznuită și ca zi, în care a început *creația lumii văzute și nevăzute*. Conform pietății duminicale siriene, este de menționat și convingerea acestora că și *parusia va avea loc într-o zi de duminică*, când Mântuitorul va apărea din partea de răsărit a cerului *Mt. 24, 29-31*.[565]

Micromedalion
Reforma Catolicosului-Patriarh Ishoyahb III / Īšōʻyahḇ III Kdajawaja (c. 650-c. 660).[566]

Autor și reformator liturgic, Ishoyahb III a fost persan de origine, din Adiabene, provenind dintr-o familie aristocrată, s-a născut la Kuplana, pe Marele Zab, *Zawa `elaya* (sir.), situat la nord de Mossul, în Irak. A studiat la Nisibis, s-a călugărit la Mănăstirea Beth'Abe, din zonă, întemeiată în anul 595/6, de Rabban Iacov, din Lashom/Lasim, unde însă nu rămâne mult timp, pentru că în anul c. 629 a fost numit Episcop de Mossul. Înainte de această numire, fusese alungat de la Mănăstirea Izla, împreună cu alți călugări, pe considerente de laxism. Ulterior a fost numit Mitropolit de Hazza (Arbela, Erbil), ca în cele din urmă să devină catolicos-patriarh asirian, din anul 650. Precizăm că la acest ierarh diferă anii de păstorire, de la o sursă la alta, între 647-650, pentru începutul pontificatului, și 657-661, pentru sfârșitul acestuia. Noi am adoptat *cronologia* istoricului [Christoph

---

[564] Andrei Macar, „Liturghia Sfinților Apostoli Addai și Mari: expresie liturgică a creștinismului siro-oriental și etapele dezvoltării ei istorice", art. în CERCETARE ȘI DIALOG TEOLOGIC ASTĂZI, Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, Editura Doxologia, Iași, 2017, p. 413.
[565] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, p. 63.
[566] Viața și activitatea lui Ishoyahb III, la Ovidiu Ioan: *Muslime und Araber bei Īšōʻjahb III. (649-659)*. Wiesbaden, 2009, p. 5ff. Ovidiu Ioan: *Arabien und die Araber im kirchenleitenden Handeln des Katholikos Patriarchen Ischoʻjahb III. (649-659)*. In: *Die Suryoye und ihre Umwelt*. Herausgegeben von Martin Tamcke und Andreas Heinz. Münster 2005, p. 43ff., hier p. 52f. Robert G. Hoyland: *Seeing Islam as Others Saw It*. A Survey and Evaluation of Christian, Jewish and Zoroastrian Writings on Early Islam. Darwin Press, Princeton 1997, pp. 174, 179-181.

Baumer, *Frühes Christentum…*, Op. cit., p. 311], din *lista patriarhilor asirieni de răsărit*, pentru anii 650-660. Ishoyahb III a lăsat o moștenire literară bogată, dar cea mai importantă realizare a acestui patriarh a fost *reforma liturgică*, întreprinsă în biserica pe care a condus-o. Ca patriarh s-a confruntat și cu multe probleme canonice și de disciplină, cum a fost cazul de neascultare al Mitropolitului Simeon de Rev-Ardasher (Persia, la est de Golful Persic), care refuzase să i se supună ca și sufragan, precum și cu problemele provocate de Episcopul rebel Sahdona de Mahoze d'Arewan, care, în final a trecut la iacobiți, adică la Biserica Siriană monofizită.[567] Printre numeroasele decizii luate, privitor la reforma liturgică o menționăm și pe aceea legată de *reducerea la trei a anaforalelor liturgice*, care circulau în timpul acela în Biserica Asiriană de Răsărit. I se mai atribuie și alte contribuții, cum ar fi *Ḥudrā* sau cartea de ritual pentru duminicile de peste an; rânduiala Botezului; a Mărturisirii; a hirotoniei; rânduiala târnosirii Bisericii; Postul Mare; Postul ninivitenilor; imne liturgice etc., conform „Catalogului” întocmit de ʿAbdishoʿ, precum și a manuscriselor păstrate. Se presupune însă că această *reformă liturgică* să fi fost mult mai complexă sau a fost reluată de Catolicosul-Patriarh Elia III Abu Khalim (1176-1190). I se mai atribuie și un ansamblu de întrebări și răspunsuri pe teme liturgice, conform *ms. Mingana Syr. 566*, însă Van Unnik – editorul – susține că acestea ar trebui să fi aparținut unei date ulterioare, adică lui *Ishoyahb IV* (1020-1025).

Reforma lui liturgică încorpora *observanța* sau cutuma ritualistică (liturgică) a Lavrei asiriene din Mossul, precum și „ritul catedral”, al Bisericii Patriarhale, din Seleucia-Ktesiphon, respectiv din Kōẖé, Kôkê (Köke), (alias Beh-Ardashir sau Weh-Ardashir), o suburbie a orașului Ktesiphon.

Ishoyahb III mai este și autorul „Vieții lui Ishoʿsabran”, un călugăr convertit de la zoroastrism și martirizat în anul 620 [editată de J.-B. Chabot, cu rezumat în limba franceză] și al unei colecții de 106 epistole, editate de R. Duval, cu LT. și aranjate cronologic, pe trei grupe: 1. din timpul când era episcop (52 de *scrisori*); 2. din timpul când era mitropolit (32); 3. din timpul când era catolicos (22). Aceste epistole transmit o mulțime de informații despre Biserica Asiriană de Răsărit, în perioada de tranziție, de la stăpânirea persană, la aceea arabo-musulmană.

***

Micromedalion

***Ishoyahb IV* / Īšōʻyahḇ IV Bar Ezechiel (1020-1025)**

Scurte relatări privind viața și activitatea acestui patriarh asirian de răsărit oferă *Chronicon ecclesiasticum* (c. 1280) adică a doua parte a Χρονικόν, Chronicon sau Cronica lui Gregorius Bar-Hebraeus (1226-1286), Maphrian iacobit de Tikrit, ulterior Täbris, prima parte fiind *Chronicon Syriacum,*[568] precum și istoriile bisericești ale autorilor nestorieni Mari (sec. XII), ʿAmr ibn Mattā și

---

[567] Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten...*, pp. 64-65.
J.-B. Chabot, *'Histoire de Jésus-Sabran, écrite par Jésus-yab d'Adiabène'*, *Nouvelles archives des missions scientifiques et littéraires* 7 (1897), 485-584.
R. Duval, Isho ʿyahb III, *Liber Epistularum* (CSCO 11-12; Louvain și Leipzig, 1904-1905). (with LT)
Referințe privitoare la Ishoyahb III oferă:
Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., *Bar Hebraeus, Chronicon Ecclesiasticum* (3 vols, Paris, 1877)
Assemani, J. A., *De Catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum* (Rome, 1775)
Bcheiry, Iskandar. *An Early Christian reaction to Islam*: Išūʻyhab III and the Arab Muslims (Piscataway, N.J: Gorgias Press, 2019).
Brooks, E. W., *Eliae Metropolitae Nisibeni Opus Chronologicum* (Rome, 1910)
Gismondi, H., *Maris, Amri, et Salibae*: *De Patriarchis Nestorianorum Commentaria I et II*: Amri et Salibae Textus (Rome, 1896 et 1899), p. 55.
Wigram, W. A. (2004). *An introduction to the history of the Assyrian Church, or, The Church of the Sassanid Persian Empire, 100-640 A.D.* Gorgias Press.
Winkler, Dietmar W., Die Christologie des ostsyrischen Katholikos Ishoyahb III. von Adiabene (580-659). In: Studia Patristica 35 (2001) 516-526.
Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 458-459.

[568] Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., *Bar Hebraeus, Chronicon Ecclesiasticum* (3 vols, Paris, 1877), vol. II, p. 286.
Assemani, J. A., *De Catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum* (Rome, 1775).
Gismondi, H., Maris, Amri, et Salibae: *De Patriarchis Nestorianorum Commentaria* I: Amri et Salibae Textus (Rome, 1896); II: *Maris textus arabicus et versio Latina* (Rome, 1899), vol. II, pp. 117-118 (arab.) și pp. 103-104 (latin).
Wilmshurst, David, *The Martyred Church: A History of the Church of the East,* London, 2011, p. 201.

Ṣalībā ibn Yūḥannā (sec. XIII). Evaluările moderne privitoare la acest patriarh le face Jean-Maurice Fiey, *Chrétiens syriaques sous les Abbassides, surtout à Bagdad (749-1258)*, Louvain, 1980, pp. 191-192 și David Wilmshurst, David, *The Martyred Church*: A History of the Church of the East, London, 2011.

Ishoyahb IV a fost fiul Episcopului Ezechiel de Qasr-e Shirin (Iran) sau Umm Qasr (Irak/Kuvait? Și a păstorit doar patru ani și șase luni. Se susține că înainte de hirotonia întru arhiereu ar fi dat mită 5000 de dinari guvernatorului local musulman. Poveștile au devenit transparente printre episcopi și guvernatorul a ordonat ca toți cei care vor critica acest aranjament, să fie înecați. Nu s-a bucurat de accepțiune printre episcopi, care și refuzau să-l pomenească în diptice, fiind supărați de modul în care a fost ales patriarh. 1025 anul morții lui Ishoyahb IV, Bagdadul a fost ținta raidurilor de bandiți, iar înmormântarea sa a avut loc noaptea, de teama unor reacții nedorite, din partea celor care nu l-au acceptat, dar și a cetelor de hoți ajunse în capitală.

***

Ishoyahb III a codificat tipicul din anul liturgic sau *Temporale*, în Hudhra (sir.) sau *ciclul*, numit „cartea de cântări” sau corala „Chorbuch”, care împarte anul în nouă *unități*, šabo'e (sir.), fiecare šabo'e numărând șapte săptămâni. Biserica Unită Chaldeie și nestorienii din Malabar le numesc astfel:

1. Vestirea (pregătirea) și Nașterea Lui Iisus Hristos – Subara (sir.);
2. Epifania – Denha;
3. Postul Mare, Păresimile, Quadragesima, *Mt. 4,2* – Sauma;
4. Învierea – Qyamta;
5. Timpul Apostolilor – Šlihe;
6. Vara – Qayta;
7. Elia – Elya;
8. Moise – Moše;
9. Târnosirea Bisericii/*Sfințirea Altarului* – Qadaš'edita;[569]

Suma totală de liturghii și alte rânduieli duminicale însumează cifra de 60, însă anul solar nu are atâtea duminici, numai 52/53, motiv pentru care în fiecare an cad câteva din ele. Duminicile a cincea, a șasea și a șaptea, din unitatea Moše, nu sunt niciodată prăznuite. La fel este cazul și cu duminica a opta a Epifaniei. Aceste reduceri de extindere a duminicilor se explică datorită schimbării *datei* Sfintelor Paști. În mod deosebit este cel referitor la unitatea sau *timpul Moše*, care trebuie să se încheie la finele lunii octombrie, motiv pentru care în unii ani este restrâns la un răstimp foarte scurt, precum este și la noi cazul cu *Postul Sfintilor Apostoli* sau „Postul Sâmpetrului” [din Duminica Tuturor Sfinților, seara, până în data de 28/9 iunie].[570]

*

1. Prima perioadă. *Anul nou Bisericesc și Crăciunul* sau Nașterea Domnului, *Subara* [571]

Referitor la *anul bisericesc* menționăm începerea lui odată cu *Vestirea* și *Sărbătoarea* Nașterii Domnului, *Subara-Yalda* (sir.), iar împărțirea acestuia se face în perioade de câte *șapte săptămâni*. În mod excepțional, perioada Subara-Yalda, cuprinde doar *șase* săptămâni: *patru* săptămâni, cuprinzând *vestirea* sau propovăduirea și *două* săptămâni, cu *două* duminici ale Crăciunului sau *Nașterii Domnului*. Este vorba de cele *patru săptămâni* de pregătire – *vestire* – înainte de Crăciun sau Nașterea Domnului, care începe între 27 noiembrie și 4 decembrie, echivalente celor patru săptămâni de *Advent*, din Biserica Latină. În Biserica Ortodoxă „vestirea” sau *pregătirea* pentru marele praznic al Nașterii Domnului durează 40 de zile, din data de 15 nov., până în 24 dec.[572]

---

569 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, pp. 64-65.
570 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, pp. 65-66.
571 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, pp. 66-70.
572 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, p. 66.
Andrei Macar, *Liturghia Sfinților Apostoli Addai și Mari*..., în Op. cit., p. 413.
Ene Braniste, *Cultul Bisericilor crestine vechi din Orient. Liturghiile riturilor orientale*, in *Ortodoxia*, nr. 1 (1965), p. 105.
Sebastian P. Brock, *Liturgy*, in Sebastian P. Brock, George A. Kiraz, Lucas Rompay (eds), *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*, Gorgias Press, Piscataway, 2011, p. 249.

La asirieni, se mai adaugă la această caracteristică liturgico-calendaristică și pomenirea marilor sfinți și a grupurilor de părinți bisericești „doctores ecclesiae", Διδάσκαλοι της Εκκλησίας, în zilele de vineri, dintre Epifanie (6 ian.) și Postul Mare. Acest mare post era precedat de Postul Ninivean (Ninive), cu trei săptămâni înainte.

2. *Epifania*-Denha formează a doua perioadă de șapte săptămâni a anului liturgic, începând cu Epifania, până la începutul Postului Mare. Această perioadă liturgică poate să cuprindă patru, până la nouă săptămâni.[573]

Durch deine Taufe o unser Heiland, wurden die Wasserquellen geweiht.
Sie sind ein geistlicher Mutterschoß für das Menschengeschlecht geworden.
In ihnen werden geboren, werden eingeschrieben die Erstgeborenen des Himmels./

Prin Botezul Tău, Mântuitorul nostru, au fost sfințite toate izvoarele de apă.
Ele au devenit un sân matern spiritual, pentru neamul omenesc.
În ele vor fi născuți, în ele vor fi înscriși cei întâi născuți ai cerului.

Prin Botezul Său în Iordan a fost Iisus proclamat ca Fiu al Lui Dumnezeu, prin vocea Tatălui (*Mt. 3, 1-17*). Prin coborârea Fiului Lui Dumnezeu în apele Iordanului, a conferit tuturor apelor creației, puteri taumaturgice suprapământești. Mai departe, prin baia Botezului, se vor naște din apă și din Sfântul Duh, prin baia Botezului, *pruncii Lui Dumnezeu* și *pruncii Bisericii*, după cum atât de sugestiv se exprimă și troparele noastre, de la începutul *Slujbei Aghiasmei celei Mari*, de la Botezul Domnului nostru Iisus Hristos (6 ianuarie, *glas 8*):

Glasul Domnului peste ape strigă, grăind: veniți de luați toți Duhul înțelepciunii, Duhul înțelegerii, Duhul temerii de Dumnezeu, al lui Hristos, Cel ce S-a arătat. [*Psalm 28,3*].

Astăzi firea apelor se sfințește și se desparte Iordanul și își oprește curgerea apelor sale, văzând pe Stăpânul botezându-Se.

Ca un om ai venit la râu, Hristoase Împărate, și Te sârguiești a lua botez de rob, Bunule, din mâinile Înaintemergătorului, pentru păcatele noastre, Iubitorule de oameni. [*în conformitate cu Proorocia lui Isaia, XXXV, 1-2*].[574]

Vinerile din perioada Epifaniei sunt rezervate pomenirii cu slujbă și sinaxar a sfinților asirieni mai importanți. Prima vineri după Epifanie este dedicată Sf. Ioan Botezătorul, în ritul bizantin praznicul căzând în ziua de 7 ianuarie.

În Kerala, Epifania se numește „Rakuli", însemnând „baie în timp de noapte", adică în amintirea Botezului Domnului se obișnuia ca în ajunul sărbătorii, credincioșii să facă baie într-un râu.[575]

3. Postul Mare, Păresimile, Quadragesima, Mt. 4,2 – Sauma;

În timpul celor 40 de zile de post, în ritul asirian de răsărit se face deosebirea între

***a*. săptămânile obișnuite și**

***b*. „săptămânile tainelor" (misteriilor), *d'raze*.**

Din categoria a doua fac parte prima și a patra săptămână, când se celebrează Sf. Euharistie Qurbana zilnic, în afară de sâmbăta. În zilele obișnuite din Postul Mare acest lucru se întâmplă doar vinerea și duminica.[576]

Între Epifanie și Postul Mare este Postul Ninivelor, în toate bisericile de rit siriac, adică și la iacobiți, maroniți și mekiți.

---

[573] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, pp. 70-71.
[574] *Ibidem*.
[575] *Idem*, p. 71.
[576] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, pp. 74-75.

Sfintele Paști [577]

Săptămâna Mare este precedată la toate bisericile din Orient, de *Sâmbăta* (la nestorieni vinerea) *lui Lazăr* și de *Duminica Floriilor* (In. 11, 17-44). Încă pelegrina Egeria, în anii '80 ai secolului al IV-lea, menționa sărbătoarea *Lazarium*-ului sau *Betania*, din ajunul Floriilor *Itinerarium Egeriae 29, 3-6*, învierea lui Lazăr, care zăcea deja de patru zile în mormânt, ca semnal al Învierii Domnului și al viitoarei noastre învieri. Asirienii sărbătoresc „Vinerea lui Lazăr", adică vineri, înainte de Florii sau opt zile înainte de Sfintele Paști, conform referatului biblic și al vechii tradiții ierusalimitene, menționată și de Egeria, *Itinerarium Egeriae 31, 1*, iar la slujbă diaconii stau, ca de obicei, tot timpul în picioare: „... nam omnis populus semper presente episcopo iubetur sedere, tantum quod diacones soli stant semper." Duminica Floriilor, asirienii o numesc „Duminica-Osana", Dominica-Hosanna, Dominica in Palmis, Palm Sunday „Hosanna-Sonntag".[578] *Lunea Mare* sau luni în Săptămâna Mare este deschisă „Săptămâna Patimii", cu *slujba Qurbana* (Sfânta Liturghie), iar lectura veterotestamentară aduce în prim plan soarta lui Iosif, vândut de frații săi, *Fa. 37-50*: „Iosif vândut de frații săi". În acest caz, Iosif devine un model pentru Mesia, vândut de către „mai-marii evreilor", *Mt. 21, 42* u.: „[42] Iisus le-a zis: „Oare niciodată n'ați citit în Scripturi: Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului; de la Domnul s'a făcut aceasta şi minunată este în ochii noştri?" La Asirieni, cu Joia Mare, numită de ei *Joia Pascală*, se încheie Postul Mare și încep cele trei zile de Patimi, Moarte, *liniștea mormântului* și Înviere sau *Triduum paschale*. Aici trebuie menționat un obicei liturgic privat, moștenit de la evrei, din seara Joii Mari, practicat în casele creștinilor Sf. Toma, din Malabar (Kerala). Îl considerăm un relict arheologico-liturgic, de la „Cina Pesah" (*Ex. 12*), când se coc mai multe pâini din aluat nedospit, iar una dintre ele este însemnată cu o cruce. Seara, la cină, această pâine, cu semnul crucii, este dată tatălui sau capului familiei, care o frânge și o împarte fiecărui membru al familiei, împreună cu o băutură *dulce*. Toți cei prezenți la cină mănâncă și beau stând în picioare. Se are mare grijă ca să nu rămână nimic din această pâine și nici să cadă firimituri pe jos. Necreștinii prezenți la o astfel de cină sau ceremonie, n-au voie să mănânce din această pâine deosebită: Es werden mehrere ungesäuerte Brote gebacken. Abends wird eines davon, das mit einem Kreuz bezeichnet ist, vom Familienvater gebrochen und an die Familienmitglieder ausgeteilt. Dazu gibt es süßes Getränk. Man isst und trinkt im Stehen. Sorgtfältig wird darauf geachtet, dass nichts übrig bleibt oder zur Erde fällt. Nicht-Christen dürfen von diesem besonderen Brot nicht essen.[579]

4. *Cu Duminica Învierii* – Sfintele Paști – începe *a patra* perioadă liturgică, *Qyamta*, din anul bisericesc, care se încheie în *Duminica Rusaliilor* sau *timpul pascal* de cincizeci de zile, Pentecoste, η Πεντηκοστή. Duminica Învierii Domnului are și ea mai multe denumiri. Numele complet este „Marea Duminică a Învierii Domnului nostru" și încorporează nu numai liberarea Celui răstignit, din legăturile morții, ci reflectă și binecuvântarea Învierii Lui Hristos asupra întregii creații. Săptămâna Luminată sau prima săptămână, după Duminica Învierii, se numește la asirieni „Săptămâna săptămânilor". Este ceea ce în ritul latin se numește „octavus" sau *dies octavus post sollemnitatem* ori *octo dies a sollemnitate usque ad diem octavum, ipso die sollemnitatis incluso*.[580] În

---

[577] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, pp. 74-83.

[578] *Idem*, p. 76, Sebastian P. Brock;
Dominica in Palmis
Pueri Hebraeorum vestimenta prosternebant in via, Et clamabant dicentes: Hosanna filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini.

[579] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, p. 78.

[580] Octava: Omnis octavae paschalis dies - inter Dominicam Resurrectionis Domini et Dominicam in albis - ut sollemnitas agitur.
Infra octavam Nativitatis Domini festa sequentia sunt:
Die 26 Decembris festum Sancti Stephani.
Die 27 Decembris festum Sancti Ioannis Evangelistae.
Die 28 Decembris festum Innocentium.
Dies 29, 30 et 31 Decembris sunt dies octavae, textus liturgici ex missis diei natalis sumpti sunt.
Dominica infra octavam Nativitatis Domini vel, ea deficiente, die 30 Decembris festum Sanctae Familiae Iesu, Mariae et Ioseph.
Kalendis Ianuariis, die octava, est sollemnitas Sanctae Dei Genetricis Mariae et festum dulcissimi nominis Iesu.
Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Octava_(liturgia)

Biserica ortodoxă avem *odovania*, ἀπόδοσις, отдание (slavonă), „otdania”, adică încheierea, sfârșitul sau dezlegarea sărbătorii, care are o „înainteprăznuire” și o „dupăprăznuire”, cu durată diferită, în funcție de importanța sărbătorii sau fără prăznuire prelungită sau înainteprăznuire, cum este, de pildă, Duminica Floriilor. La asirieni, în *Săptămâna săptămânilor* se slujește zilnic Qurbana, adică Sfânta Liturghie. Cei botezați în Noaptea Învierii, participă zilnic în această săptămână la Sfânta Liturghie, îmbrăcați în *cămașa albă de botez* și se împărtășesc cu sfintele Taine. Vineri în „Săptămâna săptămânilor”, echivalentă „Izvorului Tămăduirii”, din Biserica Ortodoxă, se numește la asirieni „Vinerea tuturor Mărturisitorilor credinței” sau „norii de mărturii” (*Evr. 12, 1*). Duminica a doua după Paști sau *Duminica Tomii*, se numește la asirieni „Noua Duminică”, iar la latini *Domenica in albis*.

Înălțarea la Cer o sărbătoresc și Asirienii de Răsărit, la 40 de zile după Învierea Domnului (*FA 1, 1-11*). Când Egeria a vizitat Locurile Sfinte, la Ierusalim încă nu se serba acest praznic. Evenimentul acesta era unit cu cel al Pogorârii Sfântului Duh, cu Rusaliile [*Itinerarium Egeriae*, 42-43]. Și, totuși, se presupune că la Antiohia, pe Orontes, se sărbătorea deja *Înălțarea la Cer a Domnului*, în a doua jumătate a secolului al IV-lea. În sprijinul acestei supoziții este invocată o predică a Sf. Ioan Hrisostom, din anul 386, pe care acesta a ținut-o în Antiohia, de praznicul Înălțării la Cer a Domnului. Ceva mai târziu, în timpul Patriarhului iacobit Severus al Antiohiei (512-518, †538), acest praznic se sărbătorea cu mare fast în metropola Siriei. Înălțarea la Cer este asimilată de sirieni cu evenimentul „întronizării Împăratului [*Malka* (aram.), în sensul de ὁ βασιλεύς, al-malakiyyūn (arab., din aram. *malka*] Mesia”, accentuându-se astfel slava și statutul Său cosmic impărătesc. În *patria Bisericii Siriene*, între Eufrat și Tigru, în această perioadă începe și canicula sau arșița de vară, când slujbele se celebrează în aer liber, în curtea bisericii, de unde tradiția cu liturghiile în afara bisericii, de la *Ispas* și până în *prima duminică a târnosirii Bisericii*.[581]

***Rusaliile*. Prima vineri, după Rusalii se numește „Vierea de Aur”, sărbătorită astfel, încă pe timpul Patriarhului iacobit Severus (512-516, †538). Numele-i vine din textul FA 3, 1-26, respectiv 3, 6, cu vindecarea paraliticului de către Sf. Ap. Petru.[582]**

5. *Timpul Apostolilor*, Šlihe este perioada liturgică de șapte săptămâni, din anul bisericesc, care începe după Rusalii. Moștenirea Bisericii primare confirmă această veche împărțire a anului bisericesc și prin faptul că și în calendarul ortodox există o serie de zile de pomenire a apostolilor, în această perioadă: Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, 8 mai; Sf. Prooroc Ieremia, pe 1 mai; Sf. Prooroc Isaia, pe 9 mai; Sf. Apostol Simon Zelotul, pe 10 mai; Sf. Ap. Iacob, pe 11 mai; Sf. Ap. Andronic și soția sa Iunia, pe 17 mai; Părinții Sinodului II Ecumenic, 381, pe 22 mai; Sf. Prooroc Ioan Botezătorul, aflarea Capului, pe 25 mai, nașterea pe 24 iunie; Sf. Ap. Carp și Alfeu, pe 26 mai; Sf. Ap. Bartolomeu și Barnaba, pe 11 iunie; Sf. Ap. Iuda, rudenia Domnului, 19 iunie; Sf. Ap. Petru și Pavel, pe 29 iunie; Soborul Sfinților Apostoli, pe 30 iunie; Sf. Ap. Toma, pe 3 iulie, *la Latini* „translatio reliquiae”; Sf. Ap. Toma, pe 6 oct., *la ort.*; Sf. Prooroc Iezechiel, pe 21 iulie.

Interesant este de constatat, că în săptămâna după Rusalii, se postea, *în Egipt*, conform mărturiilor Sf. Atanasie I cel Mare; în *Ierusalim*, cf. Egeria; în *Antiohia*, cf. Constituțiilor Apostolice.[583]

Ultima vineri din Timpul Apostolilor este dedicată celor 72 sau „celorlalți ucenici”, deși unele *texte grecești*, dar și *Peșitta*, menționează doar 70 de ucenici (*Lc. 10, 1*).

Reiner Kaczynski (ed.): *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae*. Vol. 1 (1963-1973); Augustae Taurinorum 1976. Vol. 2 (4.12.1973 - 4.12.1983); Romae 1988. Vol. 3 (4.12.1983 - 4.12.1993); Romae 1997.

Jürgen Bärsch: *Oktav*. In: Walter Kasper (Hrsg.): *Lexikon für Theologie und Kirche*. 3. Auflage. Band 7. Herder, Freiburg im Breisgau 1998, col. 1016.

Hansjörg Auf der Maur: *Feiern im Rhythmus der Zeit I*. Herrenfeste in Woche und Jahr. Regensburg 1983, ISBN 3-7917-0788-4 (Gottesdienst der Kirche. *Handbuch der Liturgiewissenschaft*. Teil 5), p. 85.118.138f.

581 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, pp. 84-85.

582 *Idem*, p, 87.

583 Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten…*, p. 86.

6. *Timpul de vară*, are la fel şapte săptămâni, Qayata, de şapte săptămâni. Prima duminică din acest period liturgic este dedicată Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, pe care însă sirienii iacobiţi îi sărbătoresc în data de 29 iunie. Tot iacobiţii sărbătoresc pe 30 iunie pe toţi Apostolii, la fel ca Bisericile din apus (recte Biserica Ortodoxă şi Biserica Latină). Prima duminică a acestui period liturgic se numeşte *Nusardel*, un termen de origine persană şi ar însemna1 *prima duminică*, din noul an, care ar cădea aproape de data solstiţiului de vară. La perşii zoroastrieni *anul nou începea cu ocazia solstiţiului de vară*, însă conform textelor liturgice asiriene, ar însemna „Sărbătoarea Lui Dumnezeu". Se pare însă că această interpretare filologică este falsă, cea corectă fiind inspirată de sufixul *El* [Nusard *el*].[584]

7. *Crucea lui Elia* (Ilie), începe cu duminica de dinaintea datei de 14 sept. În cazul în care data Sfintelor Paşti cade mai devreme, atunci periodul Crucea lui Elia începe şi el mai repede, adică cu mai multe duminici înainte de data de 13 septembrie. Timpul acesta liturgic este dominat de ideile eshatologice, gândul ducând la a *Doua Venire* a Lui Iisus Hristos, prin mesajul *Schimbării la Faţă*, de pe Muntele Tabor, dar mai ales a sărbătorii Înălţării Sfintei Cruci, pe 13 septembrie, la asirienii de răsărit. Sărbătoarea şi periodul liturgic îşi trag rădăcinile din evenimentele legate de sfinţirea *complexului basilical* al Bisericii Anastasis, Ναός της Αναστάσεως (a Sfântului Mormânt, Πανάγιος Τάφος, Ecclesia Sancti Sepulcri), כְּנֵסִיַּת הַקֶּבֶר (hebr.), كنيسة القيامة (arab.), din Ierusalim, în data de 13 septembrie 335.[585]

8. *Duminicile lui Moise*, cu o durată variabilă, între cel puţin două şi cel mult şapte săptămâni. Moise şi Sf. Prooroc Ilie au fost martorii *Schimbării la Faţă a Domnului* (6 august), *Mt. 17, 1-10*, adică sunt dominate de acelaşi colorit eshatologic.

9. Perioada liturgică *târnosirea Bisericii*, Qudaš'edta, formată din patru duminici, între sfârşitul anului bisericesc şi începutul acestuia. Şi iacobiţii au în acelaşi timp, începutul lunii noiembrie, două duminici numite „Duminicile sfinţirii Bisericii", pe care le integrează mai degrabă ca început al anului bisericesc, în timp ce la asirienii de est „duminicile bisericeşti" sunt planificate la sfârşitul anului bisericesc. Conţinutul acestei perioade liturgice bisericeşti este perspectiva plină de speranţă a desăvârşirii Bisericii în Ierusalimul ceresc. Originea acestei perioade liturgice se pretează mai multor explicaţii sau versiuni de interpretare. Unii liturgişti îi văd începuturile în sărbătoarea târnosirii bisericii episcopale din Edessa sau al celei patriarhale, din Kōẖé, (Kôkê Köke), lângă Ktesiphon. După alţi liturgişti, originea periodului ar constitui o paralelă cu Sărbătoarea de opt zile *Chanuka*, חֲנֻכָּה khanuká (hebr.), Encaenia *-orum* sau Dies Dedicationis (lat.), Φῶτα (id est "Feriae Luminum"), privitoare la sfinţirea celui de al doilea Templu din Ierusalim (*1Mac. 4, 36-59*; *2 Mac. 10, 1-9*), în data de 25 kislew 165 îHr. (luna hebr. *Kislew*, echivalentă cu mijlocul lunii nov. şi mijlocul lunii dec., din calendarul gregorian). Semnificaţia acestei perioade liturgice este însă creştină, Biserica apare ca „Mireasă a Lui Hristos", pe care *Cel ce va veni a doua oară*, o va conduce în lăcaşurile Sale eterne din ceruri. Sărbătoarea periodului „Sfinţirea Bisericii", începe cu Vecernia (Ramša) din ajunul primei duminici, însoţită de o procesiune festivă în biserică. Această procesiune mai simbolizează şi revenirea în biserică, după arşiţa lunilor de vară, când *Qurbana*, adică Sfânta Liturghie, în periodul liturgic anterior (*duminicile lui Moise*) se celebra afară, în curtea bisericii.

---

[584] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*..., pp. 88-89.
[585] Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*..., p. 91.

Biserica: spațiul liturgic, vasele liturgice și veșmintele liturgice la asirienii de răsărit[586]

Pentru a înțelege mai bine aceste probleme, cititorul este îndemnat să analizeze a treia *foaie de titlu* a prezentului volum: Zum liturgischen Raum. Die Mysterienfeier wird in einem liturgischen Raum vollzogen, der ein Abbild des Himmels und der Erde ist. / Despre spațiul liturgic. Celebrarea sfintelor Taine se face într-un spațiu liturgic care este întruchiparea cerului și a pământului.

***Bisericile sunt toate orientate cu altarul spre răsărit*, spre soare-răsare, iar nava (Haykla) este împărțită în trei părți: soleea (Qetroma) sau spațiul corului, delimitat de *cancelli*, între navă și absida altarului, cu Sfânta Masă (Madbaha), cu o treaptă mai sus decât padimentul navei, iar absida altarului cu trei trepte mai sus, decât padimentul corului. Absida altarului simbolizează cerul, iar nava pământul. Soleea, din mijloc simbolizează starea intermediară, dintre cele două lumi cerească și pământească sau spirituală și materială. Altarul, sinonim cu Sfânta Sfintelor din Templul de la Ierusalim, simbolizează *Ierusalimul ceresc*, de unde vine Hristos, „Soarele Dreptății! (*Mal. 3, 20*), motiv pentru care acolo pot păși numai persoanele hirotonite sau hirotesite. Deasupra intrării în absida altarului se află o candelă, care arde tot timpul, iar spațiul dintre absida altarului și navă, respectiv solee, este despărțit printr-o cortină sau perdea, care indeplinește rolul iconostasului, din bisericile ortodoxe sau a formei de cancelli, din bisericil latine.**

***Sfânta Masă* este, de preferință din lemn, care reprezintă și simbolizează nu atât crucea, cât Sfântul Mormânt, în care a zăcut Mântuitorul Iisus Hristos. Asirienii de răsărit numesc Altarul, adică Sfânta Masă conform termenului grecesc *thronos*, θρὸνος, nu masă, *τράπεζα*, iar simbolismul Lui Iisus Hristos se scoate în evidență prin ungerea întregii „mensa” (tabla Sfintei Mese) cu Sfântul Ulei, echivalentul Sfântului și Marelui Mir sau Chrisam, din bisericile vestice.**

Biserica Asiriană de Răsărit este, mai bine spus, a devenit de-a lungul secolelor iconoclastă. Crucea Sfântului Apostol Toma se află pe peretele răsăritean al absidei altarului.

În *absida altarului*, în peretele din stânga și din dreapta, se mai află și două nișe, firide sau „credențe”, de forma și funcțiunea tabernacolului de la latini sau a chivotului, de la greci, numite „Bethgaze”, cu sau fără uși, în care se păstrează Sfintele Vase Liturgice, cu Sfintele Daruri pâine și vin și apă, pentru Qurbana, adică pentru Sfânta Liturghie, echivalente ale proscomidiarului, din Biserica Ortodoxă sau a mesei „credențului”, din Biserica Latină: la asirieni, potirul se află în nișa peretelui sudic, iar discul și cupa cu pâine dospită, apă și prosop, pentru spălarea rituală se află pe peretele nordic. Acolo unde aceste nișe lipsesc funcțiunea lor o preiau două măsuțe laterale. În partea stângă (nord) a absidei altarului, cum stai cu fața înaintea Sfintei Mese se află o „stelă” Stela, στήλη, o coloană din piatră, pe care este fixat chivotul (tabernacolul), cu Sfânta Cuminecătură. Chivotul poate să fie însă așezat și în altă parte, pe Sfânta Masă, în sau pe peretele de răsărit, sub Crucea Sf. Toma etc. În partea dreaptă a absidei altarului, cum stai cu fața la Sfânta Masă se află locul pentru Sfântul Botez, cu colimvitra, κολυμβήθρα sau cristelnița.

***Chorul*, bema, ή βῆμα, solee, ή σωλέα, ܐܡܒܘܢܐ (siriaca clasică), ὁ ἄμβων, spuneam că este un spațiu intermediar, între naos și absida altarului, despărțit de aceasta din urmă de *cortină*, care are funcțiunea iconostasului din Biserica noastră, de la copți și de la etiopieni. De naos, chorul este delimitat de cancelli și este mai sus cu o treaptă decât cel dintâi și cu trei trepte mai jos decât absida altarului. În Biserica Latină, cortina sau iconostasul le înlocuiește cancelli sau (și) lettner (din termenul latin „lectorium”, uneori „lectorinum” sau „Doxale” (de la δόξη). În limba română termenul de specialitate, pentru „lettner” este *Jubeu*, de la forma latină: „Jube, Domine, benedicere / Binevoieşte, Doamne, să mă binecuvântezi![587] Originea acestui spațiu liturgic, trebuie căutattă în cultul sinagogal și anume în spațiul din fața tabernacolului, în care este păstrat textul sau sulul Tora.**

[586] **Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten*…, pp. 97-106.**

[587] ***Historique du Jubé en Occident*, "l'iconostase occidentale" d'avant 1054, par le p. Lester Bundy, Université de Denver. Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Jubeu**

Naosul sau nava (Haykla) este locul pentru credincioși și simbolizează pământul, iar altarul cerul.

Veșmintele liturgice sunt similare celor pe care le au sirienii iacobiți și kopții. Garniturile de veșminte sunt confecționate din aceeași stofă și de aceeași culoare.[588] O prescripție severă a simbolismului culorilor liturgice nu există.

Kotina este echivalentul *stiharului,* τό στοιχάριον, alba (lat.), din ritul bizantin sau al *albei*, în cel latin.

Urara, epitrahilul sau stola, ἐπιτραχήλιον la fel ca și aceea din ritul bizantin, numai că este format dintr-o singură bucată de stofă, nu din două, prinse laolaltă, pentru a simboliza originea ei din orarul diaconesc.

Zunara, brâul, τό ζωνάριον, cingulum baltheus, este la fel de lat, ca și cel din ritul bizantin.

Paina, felonul, φαιλόνης, casula, paenula (lat.), mantia, are forma unui pluviale, cappa, sau mantia vecerniei, din ritul latin.

Zanade, mânecuțele, rucavițe, τὰ ἐπιμανίκια, manipuli (lat.), Нарука́вницы (rus.).

Mitra, μίτρα, infula, pentru arhierei, care are o formă asemănătoare celei bizantine.

Rânduiala Evangheliarului și al celorlalte lecturi biblice

În ritul bizantin, mai cu seamă privind Dumnezeieștile Liturghii, sunt prevăzute două lecturi biblice: 1. Din Faptele Apostolilor și din epistole sau scrisori și 2. din cele patru Evanghelii. În ritul latin, Liturghia Romană are trei lecturi biblice: una din Vechiul Testament, una din epistolele Noului Testament și una din cele patru Evanghelii. În ritul asirian de răsărit există patru lecturi biblice: două din Vechiul Testament, una din epistolele Noului Testament și una din cele patru evanghelii (Matei, Marcu, Luca și Ioan). În ceea ce privește modul de propovăduire sau de predicare la asirienii de est, la marile sărbători trebuie să se facă explicații din toate cele patru lecturi biblice, iar în duminicile și sărbătorile obișnuite, din cursul anului bisericesc, este suficientă explicarea doar a trei lecturi biblice. Lecturile biblice prevăzute de tipic, nu este permis să fie înlocuite cu lecturi sau texte de altă proveniență sau laice.[589] Prof. Andreas Heinz reproduce planul lecturilor din duminicile de peste anul bisericesc, precum și pe cele de la marile praznice, și pe ale sfinților, după care ne-am orientat și noi.[590]

Sărbătorile asirienilor și pomenirea sfinților de peste an

Cele mai vechi pomeniri de sfinți asirieni sunt cele din vinerile de după Epifanie, serie pe care o deschide ziua pomenirii Sf. Ioan Botezătorul, urmând zilele care au sângele fidelității față de Hristos și și-au pecetluit credința în El – *martirii*. Conform rânduielilor liturgice și deciziilor canonice Biserica Asiriană de Răsărit are următoarele sărbători, în afară de zilele de duminică, din care nu lipsesc Duminicile Învierii și a Rusaliilor:

Nașterea Domnului (Crăciunul), Epifania, Înălțarea la Cer (Ispasul), Adormirea Născătoarei de Hristos (Maicii Domnului), Sf. Apostoli Petru și Pavel. Bisericile siriene ale creștinilor Sf. Toma, din Kerala, dar și cei din Mesopotamia, *nolens (aut) volens*, au adoptat o serie de sfinți catolici în calendarul lor, atât asirienii de răsărit, cât și iacobiții, *via* bisericile unite, evoluate din ele, adică din

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.
Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
La asirienii de est și la chaldei:
Shouha tababa, W-brona, W-ruha dqudsha, min'alam w'adamma L-'alam, Amen.
Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand (1977), *Nouveau dictionnaire étymologique et historique* par..., quatrième édition revue et corrigée, Librairie Larousse, Paris-VIe.

588 Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten…*, pp. 105-106.

589 Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten…*, p. 107.

590 Andreas Heinz, *Licht aus dem Osten…*, pp. 108-126 și 130-141.

aceea Nestoriană și Monofizită. Dăm în continuare lista incompletă a sfinților din Biserica Asiriană de Răsărit, purificată de numele celor latini. O parte dintre ei se regăsesc și în *Martyrologium Romanum* (MR), precum și în sinaxarele Bisericii Ortodoxe.

1. **5 decembrie, Mar Saba sau Sava Egumenul, † 532, de la Lavra Mar Saba din Ierusalim, pomenit și de *Martyrologium Romanum* MR, pe 5 decembrie și de sinaxarul ortodox.**
2. **7 decembrie, Sf. Ambrozie al Mediolanului.**
3. **18 decembrie, Pomenirea minunii *crucii Sf. Apostol Toma*, săpată în piatră, pe care a fost martirizat, Sf. Apostol Toma, conform tradiției locale, din Kerala. În data de 18 dec. 1558, această cruce ar fi lăcrimat sau transpirat sânge și apă, pentru prima oară. Minunea s-a mai repetat, motiv pentru care a și fost introdusă *Sărbătoarea Crucii Făcătoare de minuni a Sf. Apostol Tom*, de la Mylapore/Madras.**
4. **27 decembrie, Sf. Apostol și Evanghelist Ioan.**
5. **28 decembrie, Pomenirea pruncilor uciși de Herodes.**
6. **1 ianuarie, Tăierea împrejur a Domnului, Punerea numelui lui Iisus.**
7. **20 ianuarie, Sf. Martir Sebastian.**
8. **24 ianuarie, Sf. Timotei.**
9. **25 ianuarie, Convertirea Sf. Apostol Pavel.**
10. **26 ianuarie, Sf. Episcop Policarp.**
11. **1 februarie, Sf. Episcop Ignatie al Antiohiei, Martir.**
12. **2 februarie, Întâmpinarea Domnului.**
13. **6 februarie, Sf. Titus.**
14. **24 februarie, Sf. Apostol Matia.**
15. **9 martie, Sfinții patruzeci de Mucenici din Sebaste, vezi și MR.**
16. **18 martie, Sf. Chiril al Ierusalimului, Episcop.**
17. **25 martie, Bunavestire.**
18. **24 april, Sf. Mare Mucenic Gheorghe.**
19. **25 april, Sf. Evanghelist Marcu.**
20. **11 mai, Sfinții Apostoli Filip și Iacov.**
21. **11 iunie, Sf. Apostol Barnaba.**
22. **16 iunie, Sf. Efrem Sirul.**
23. **28 iunie, Sf. Irineu, Episcop și Martir.**
24. **29 iunie, Sfinții Apostoli Petru și Pavel.**
25. **3 iulie, Sf. Apostol Toma.**
26. **15 iulie Sfinții Cyriacus – copil – și mama sa Julitta, †304.**
27. **25 iulie, Sf. Apostol Iacob.**
28. **6 august, Schimbarea la Față.**
29. **10 august, Sf. Laurențiu, Diacon și martir.**
30. **15 august, Adormirea Maicii Domnului.**
31. **16 august, Sfinții Ioachim și Ana, Părinții Maicii Domnului.**
32. **24 august, Sf. Apostol Bartolomeu.**
33. **8 septembrie, Nașterea Maicii Domnului.**
34. **21 septembrie, Sf. Evanghelist Matei.**
35. **18 octombrie, Sf. Evanghelist Luca.**
36. **28 octombrie, Sf. Mucenic Pethion Persul.**
37. **28 octombrie, Sfinții Apostoli Simon și Iuda.**
38. **27 noiembrie, Sf. Martir Iacob *Intercisus*, Persul, MR.**
39. **28 noiembrie, Sf. Apostol Andrei.**

Tratatul al IV-lea anonim de celebrare a misterelor (liturgică), în Biserica Asiriană de Răsărit, în secolul al IX-lea

Pe lângă deciziile sinodale (410-790), bazele liturgice ale Bisericii Asiriene de Est, pot fi reconstituite prin intermediul comentariilor anonime a șapte tratate privind practica rituală, dintre care cel mai vechi datează din anul 1267, cunoscut sub numele de *Codex Vaticanus Syriacus, 148*, manuscris păstrat doar fragmentar, adică lipsesc capitolele întâi, începutul din capitolul al doilea și finalul din ultimul capitol.[591] *Al doilea manuscris*, în ordinea cronologică, datează din anul 1317 și a fost copiat în Alqoŝ, Irak. *Al treilea manuscris*, datează din secolul al XVI-lea, și provine din Seert [Turcia, vezi: *Histoire Nestorienne (Chronique de Séert)*]. Textele celor șapte tratate, privind „misteriile Bisericii Asiriene de Est" sunt redactate sub formă de dialog – după stilul catehismelor – cu întrebări și răspunsuri, iar dintre acestea, cel mai important pare să fie *Tratatul al patrulea*. Acesta a și constituit tema lucrării de doctorat a lui Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)]. Acest text se află publicat în seria *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* / Scriptores Syri (CSCO), sub titlul „Anonymi auctoris, expositio officiorum Ecclesiae, Georgio Arbelensi vulgo adscripta. Manuscrisul a fost editat și tradus în latină, de către preotul benedictin englez R. H. Cannolly (1873-1948), în CSCO, S. 64/25, 72/29 (textul siriac), 71/72, 76/32 (traducerea în latină), Louvain, 1953/4. Explicațiile acestui text sunt date la note cu termenul „Expositio", iar modul de citare, spre exemplu: 1/1,11= primul tratat, capitolul 1, p. 11 a textului siriac.[592]

1. **primul tratat face explicația calendarului liturgic asirian;**
2. **al doilea tratat se ocupă de explicația Vecerniei;**
3. **al treilea tratat explică Laudele (Utrenia) și serviciile liturgice de noapte;**
4. **al patrulea tratat se ocupă de explicația Dumnezeieștii Liturghii și a celorlalte Taine;**
5. **al cincilea tratat, comentează și explică Taina Sf. Botez;**
6. **al șaselea tratat se ocupă de explicarea altarului și de târnosirea bisericii;**
7. **al șaptelea tratat cuprinde explicațiile referitoare la înmormântare, iar ultimul capitol este dedicat logodnei și ritului Cununiei.[593]**

Autorul Tratatului al IV-lea anonim [de 'Abdișô' bâr Bahriz, † î. 827]

Paternitatea acestui manuscris anonim a fost atribuită mai multor teologi liturgiști, cu atât mai mult cu cât nu se cunoaște prototipul, după care a fost copiat. Maronitul Iacob Simon Assemani (1687-1768) a studiat un catalog al autorilor asirieni, redactat de Mitropolitul 'Abdișô' bâr Brīchā, sau Ebedjesu], de Nisibi și Armenia (î. 1291-1318), în urma căruia el a presupus că unul din trei liturgiști ar putea să fie presupusul autor al Tratatului IV anonim:

1. **Mitropolitul Gheorghe de Arbel și Moosul, † d. 987;**
2. **Catolicosul-Patriarhul Īšō bâr Nūn † 828;**
3. **Mitropolitul 'Abdișô' bâr Bahriz de Arbel și Moosul, † î. 827.**

---

591 Anton Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn, 1922, [378 p.] 239, nota 7, la: Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung…, p. 23.

592 Georgio Arbelensi sau George of Arbela (Giwargis bar Tobi, *în siriacă*) erudit asirian, Mitropolit de Moosul, între anii c. 960-d. 987.

Brock, Sebastian P. (2011). "Gewargis of Arbela", în Sebastian P. Brock; Aaron M. Butts; George A. Kiraz; Lucas Van Rompay (eds.). *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition. Gorgias Press. Retrieved 26 February 2020.

Anonymi Auctoris Expositio Officiorum Ecclesiae Georgio Arbelensi Adscripta, I, T. CSCO 64(Scriptores Syri 25),1911; V. CSCO 71 (Scriptores Syri 28), 1913; II Accedit Abrahae bar Lipheh Interpretatio Officiorum (Scriptores Syri 29 &32), 1913 and 1953.

593 Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*…, pp. 24-31.

Dintre aceşti trei, Assemani considera că Gheorghe de Arbel şi Moosul ar fi cu cea mai mare probabilitate autorul manuscrisului IV anonim, însă R. H. Cannolly avea mari rezerve față de această supoziție a lui Assemani și a respins-o, fixându-se pe 'Abdișô' bâr Bahriz, pe care însă îl plasează în secolul al XI-lea, nu înainte de anul 827.[594] În cele din urmă, după mai multe comparații de texte și comentarii ale specialiştilor, s-a ajuns la un moment dat să se creadă că termenul post quem de redactare al Tratatului al IV-lea anonim, este anul 780, an în care și Timotei I a fost ales Catolicos-Patriarh (780-823). Acesta a făcut o serie de intervenții în Liturghia asiriană, cum ar fi Rugăciunea Domnească, de la începutul și de la sfârșitul acesteia, practică nerecepționată încă în mod unitar, în întreaga Biserică Asiriană.

În prezent, Rugăciunea Domnească se rostește de trei ori în Liturghia lui Mar Addai și Mari: la început, la finalul anaforalei și la finalul Liturghiei. Idris Emlek consideră că Tratatul IV era posibil să fi fost redactat abia după aplicarea prescrierilor lui Timotei I. Există și alte dovezi care conduc la această concluzie.[595] Epoca de păstorire a Patriarhului Timotei I a fost marcată de diferite controverse, referitoare la învățătura despre Sfânta Treime. Pe prim-plan era cunoașterea celor trei ipostasuri, o concepție greșită, motiv pentru care se dorea chiar și abandonarea *doxologiei* (ecfonisului), de după ultimul psalm de la *Laude* (=Utreine), adică să nu se pronunțe Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, fiind suficient dacă se spune „a Unicului Dumnezeu", adică în Unitate, nu în Trinitate. Acest lucru a fost rezultatul unui schimb de opinii, între învățații asirieni, musulmani și evrei, din secolele al VIII-lea și al IX-lea. Rezultatul acestor discuții sunt cunoscute, grație celor purtate de Timotei I cu Califii, din Bagdad, care au fost adunate și sistematizate de către J. Guttmann, *Religionsphilosophie des Saadia*, Göttingen, 1882, „Widerlegung der christlichen Trinitätslehre und der Lehre von der Person Christi". Asirienii se deosebeau de calcedonieni, de melkiți și de severieni, adică de sirienii de vest, nu numai prin hristologia lor, dar și prin tradițiile liturgice, și asta se poate observa pe parcursul textului din Tratatul al IV-lea anonim. Acolo se prezintă, fără iz polemic tradițiile iudaice din timpul redactării acestei lucrări, iar autorul se informează de la învățații evrei ai timpului. Anumite neclarități din obiceiurile liturgice asiriene, autorul încearcă să le explice prin comparații cu cultul sinagogal, de pildă, așa după cum numesc evreii ziua a șasea a săptămânii „începutul Sabbatului", tot așa numesc și asirienii dumineca dinaintea celor 40 de zile ale păresimilor „introducerea începutului postului". Mai departe, autorul tratatului se orientează după filosofia și științele naturale grecești, enunțând următorul principiu:[596] „Alles, was die natürliche Vernunft als wahr erkennt, muss allgemein gelten bei Philosophen, Weisen und Ärzten. Die Wertschätzung dieser Denker begründet der anonyme Liturgieerklärer damit, daß die ostsyrischen Kirchenväter sich bei der Festlegung der liturgischen Ordnung von ihren Überlegungen leiten ließen. An dieser Stelle drängt sich die Frage auf, ob die bisher gefundenen Hinweise auf die Abfassungszeit der anonymen Liturgieerklärung die die Bestimmung der Autorschaft des 'Abdișô' bâr Bahriz ermöglichen."/ „Tot ceea ce rațiunea naturală recunoaște drept adevărat, trebuie să fie universal acceptat de filozofi, de înțelepți și de medici. Interpretul anonim al Explicării Liturghiei justifică aprecierea acestor gânditori prin faptul că Părinții Bisericii Siriace de Est, la stabilirea dispozițiilor liturgice s-au ghidat după considerațiile acestora."

În acest moment se pune întrebarea dacă nu cumva referințele găsite până acum la data redactării explicației liturgice anonime permit stabilirea paternității (*tratatului*, n.n.) lui 'Abdișô' bâr Bahriz, mai ales că acesta a activat în prima jumătate a secolului al IX-lea.

'Abdișô' bâr Bahriz a schimbat trei scaune mitropolitane, de Harran, de Moosul și de Hazza, a tradus în arabă opere de logică și filosofie și a lucrat ca traducător în arabă și în siriacă, la Curtea Califilor, fiind și prieten cu medicul califului, Gabriel bâr Bochtișō, † 828. Ca teolog, s-a implicat în polemica hristologică, dintre asirieni, iacobiți și melkiți. În arabă a redactat o apologie a Sfintei Treimi, 'Treatise on the Unity and Trinity', Maqāla fī l-tawḥīd wa-l-tathlīth, precum și un tratat de drept matrimonial și de moștenire [Walter Selb, *ʿAbḏīšōʿ bar Bahrīz, Ordnung der Ehe und der Erbschaften sowie Entscheidung von Rechtsfällen* (Hermann Böhlaus, 1970)], redactat pe baza

[594] *Idem*, p. 33.
[595] *Idem*, pp. 38-39.
[596] *Idem*, p. 39.

dreptului natural al tuturor oamenilor, bărbat și femeie, motiv pentru care poate fi acceptat și respectat, atât de creștini, cât și de păgâni. Chiar și unele exprimări din cuprinsul Tratatului IV anonim, ar trăda o legătură cu învățătura lui ʿAbd̲īšōʿ bar Bahrīz. Chiar și explicarea unor atitudini și obiceiuri, din cuprinsul explicației Liturghiei în tratat, trădează legăturile personale ale autorului cu Curtea Califilor, care nu era altcineva, decât ʿAbd̲īšōʿ bar Bahrīz. Pe de altă parte, atât în Tratatul al IV-lea anonim, cât și în lucrarea privind dreptul matrimonial și de moștenire, se folosesc surse pe care, în ultimul timp, doar Timotei I le-a dat.[597]

***Tratatul al IV-lea anonim* [de ‘Abdișô‘ bâr Bahriz] cuprinde 108 capitole și acestea sunt repartizate pe șapte tratate, în mod inegal. Fiecare, din cele șapte tratate are o introducere și o scurtă concluzie și doxologie. Primul tratat al lui ‘Abdișô‘ bâr Bahriz se orientează după *Cronica* lui Eusebiu de Cesareea, iar restul de șase, după cartea de ritual *Penqita* (Ceaslov, Breviar) a Catolicosului Ișō‘yahb III (649-659)**

[597] ***Idem*, p. 41.**

I. Sfintele Taine Asiriene

Sub numele de *Raza*, Rāzā, ܪܐܙܐ (Mt. 13,11) se înțelege în Biserica Asiriană noțiunea de Taină, Mister, Sacrament. Numărul lor a variat de-a lungul veacurilor în toate bisericile, până s-a ajuns să fie fixat la șapte: Botezul, Mirungerea, Sfânta Euharistie, Pocăința, Preoția, Nunta, Maslu. Semnificația cuvântului Raza se apropie mai mult de termenul grecesc Mysterion, decât de cel latin Sacramentum.

Schema evoluției Sfintelor Taine, în Biserica Asiriană, sec. XIV, în comparație cu Conciliul Tridentin și cu Biserica Ortodoxă [598]

Mar Odișo, Mitropolit de Nisibis †1318[599] Asirieni!	**Patriarh Mar Timotei II (1318-1332)[600] Asirieni!**	**Conciliul Tridentin (1545-1563)**	**Biserica Ortodoxă, 1643, *Sinodul de la Constantinopol***
Preoția	**Preoția**	**Preoția**	**Preoția**
Botezul	**Botezul**	**Botezul**	**Botezul**
Mirungerea		**Mirungerea**	**Mirungerea**
Euharistia	**Euharistia**	**Euharistia**	**Euharistia**
Malka, Aluatul sfânt, Dospitul, Sfântul fermen-tum, leaven, Sauerteig.[601]			
Iertarea păcatelor		**Pocăința**	**Pocăința**
(*Căsătoria și fecioria*, nu sunt Taine!)	**Nunta**	**Nunta**	**Nunta**
	Tunderea în monahism (monahi și monahii)		
	Târnosirea altarului		
	Înmormântarea (prohodul)		
		Maslu	**Maslu**

598 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 125.

599 Lui Mar Odișo [Abdisho bar Berika sau Ebedjesu) (†1318), Mar Odisho sau St. Odisho in] i se atribuie trei lucrări: 1. *The „Book of the Jewel”* sau *Marganitha* [Cartea Perlei] (1298); 2. *Catalogue of biblical and ecclesiastical books*; 3. *Paradise of Eden*; precum și imne în formă metrică.
Literatură: Zammit, Martin. 'Enbe men Karmo Suryoyo (Bunches of Grapes from the Syriac Vineyard).
Earl, George (1944). History of the Christian Arabic literature. Vol. 1.
Lavenant, René (1919). Abdīšō Berika bar. Vol. 3.
Baumstark, Anton (1922). History of Syriac literature with exclusion of the Palestinian Christian texts. p. 632.

600 Catolicosul-Patriarh Mar Timotei II, a fost la început episcop de Mossul, cu numele Iosif. Cu ocazia întronizării ca patriarch a ținut un sinod, ale cărui decizii se păstrează. Opera lui principală este „Despre cele șapte temeiuri ale misterelor bisericești”, o explicare extinsă a celebrărilor sacramentale ale Bisericii Asiriene. O lucrare de importanța celor ale lui Nicolae Cabasila (c. 1322-d. 1391) și Simion Tesaloniceanul (c. 1381-1429), pentru Biserica Ortodoxă sau Josef Andreas Jungmann SJ (1889-1975), pentru Biserica Catolică. *Literatură*:
Paul Blaize Kadicheeni: *The Mystery of Baptism in the Book „The Seven Mysteries of the Church“ by Timothy II, Nestorian Patriarch 1318-1332*. St. Ephrem Ecumenical Research Institute, Kottayam, Kerala, India, 2014. (Online)
J. Kochuparambil: *The Mystery of the Eucharist*: Syriac Critical Text, Translation and Studies of the Chapter „On the Mysteries of the Body and Blood“ from the „Book of the Seven Causes of the Mysteries of the Church“ by Catholicos-Patriarch Timothy II (1318-1332), Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2000.
W. Toma, *Mystery of the Church*. Syriac Critical Edition and Translation of the Rite of Consecration of the Altar with Oil and the Chapter „On the Consecration of the Church“ by Patriarch Timothy II (1318-1332), *Dissertation*, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2007.
Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur*. Bonn 1922, S. 325.
H. Murre-van den Berg: *The Church of the East in the Mongol period*. In: R. Malek: Jingjiao: *The Church of the East in China and Central Asia*. Sankt Augustin, 2006, 377-394.

601 Malka sau Sfântul dospitor sau fermentum este o bucată de aluat dospit, care este sfințit de episcop în Joia Mare și apoi se trimite fiecărei biserici din eparhie o bucățică, din care se pune de fiecare data în aluatul de prescură, câte o părticică infimă, trebuind să ajungă tot anul. Pe parcurs, aluatul se usucă, din care apoi se rade cu cuțitul câteva firimituri. Malka simbolizează legătura nemijlocită a prescurei, cu acea pâine folosită de Iisus Hristos la Cina cea de Taină. Vezi: Christoph Baumer, *Frühes Christentum...*, p. 127. În Bihor, acest „fermentum” se numește „morjoucă” (frământătură), și înlocuia drojdia, la aluatul pentru coacerea de pâine.

Ca și la asirieni de pildă, Biserica, din toate părțile lumii, a parcurs un drum lung, până când s-a ajuns la fixarea *la șapte* a numărului Sfintelor Taine. Ele erau celebrate, dar numărul lor nu prea interesa teoretic. Sf. Ioan Damaschinul, † 749, număra doar două Sfinte Taine, Bernhard de Clairvaux, † 1153, unsprezece, Hugo de St. Viktor, † 1142, treizeci etc. Petru Lombardul, † 1160 a fost primul care a fixat numărul Sfintelor Taine la șapte, confirmat ulterior de Conciliul Tridentin.[602]

Orientat după Conciliul Tridentin, și Mitropolitul Petru Movilă (1596-1647) al Kievului (1633-1647) a stabilit numărul de *șapte Taine*, în *Mărturisirea Ortodoxă*, *Confessio Orthodoxa*, scrisă în limba latină, aprobată de Sinodul de la Iași, din 1642 și de Patriarhia Ecumenică, la Sinodul din Constantinopol, din anul 1643, făcându-i-se două corecturi:

1. prefacerea Sfintelor Daruri are loc la epicleză, nu la cuvintele de instituire;

2. privind faptul că Biserica Ortodoxă nu recunoaște existența purgatoriului.

Delegatul Patriarhului Ecumenic Partenie I cel Bătrân (1639-1644), la Sinodul de la Iași a fost Meletie Sirigul (1586-1664) Mitropolitul Proilaviei (1639-1655), care, înainte de sinod a tradus în greacă *Confessio Orthodoxa* a lui Petru Movilă. După aceste două corecturi, din timpul Sinodului de la Iași, din 1642, Sinodul Patriarhal, de la Constantinopol, din anul 1643 a recunoscut lucrarea ca „Mărturisire de credință universală și apostolică a Bisericii Răsăritului”.[603]

La începutul secolului al XIV-lea, se înregistrează în Biserica Asiriană o dezbatere scolastică intensă, privitoare la numărul și importanța Sfintelor Taine, între care, se vede, că s-a impus Mar Odișo, Mitropolit de Nisibis. Pentru asirieni, cele mai importante Sfinte Taine rămân Botezul și Euharistia (cu pâine dospită – prescură – și sub ambele specii), iar Preoția joacă rolul intermediar *sine qua non*, de celebrare și administrare a lor și semnul Sfintei Cruci le sigilează, le confirmă.[604] Iată ordinea Sfintelor Taine Asiriene, așa cum le-a definit și limitat Mar Abdisho, Odișo, din Nisibis, în secolul al XIV-lea. Nu sunt numărate printre Sfintele Taine, deși se află la mare cinste în Biserica Asiriană, Nunta, Maslul și Tunderea în monahism.

Termenul *Raza* provine din cuvântul vechi persan – din scrierea *pahlavi*, devenită limbă moartă (sec. III-XI) – pentru a desemna noțiunea de mister *și* ascuns. Termenul a evoluat dintr-o variantă cu rădăcină de bază aramaică. Numărul Sfintelor Taine, Părinții Bisericii de pretutindeni – *est și vest* – nu l-au limitat la șapte. Pentru asirienii de răsărit, Abia Mar Odișo și Mar Timotei al II-lea au întocmit fiecare câte o listă diferită, cu numărul Sfintelor Misterii, dintre care, s-a impus aceea a lui Mar Odișo.[605]

1. *Taina Preoției*, Kahnootha (siriacă) a fost instituită de Iisus Hristos, la Cina cea de Taină, din Joia Mare, spre zidirea Trupului Său, care este Biserica, ca instrument al harului și al Duhului Sfânt, prin celebrarea și administrarea Sfintelor Taine credincioșilor, și pentru propovăduirea Evangheliei.

2. *Botezul*, Mamodheetha, prin care ne naștem din nou: *câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și'mbrăcat*! Uleiul folosit la Botez se numește „uleiul creșterii”.

3. *Mirungerea*, Mishkha dashleekhe, conform explicației date de Mar Odișo sau Abdisho din Nisibis, are rostul de-a proteja noua făptură a omului, devenită după botez, prin ungere, împotriva ispitelor din lume și a lucrării diavolului, așa după cum și pictura unui tablou se unge cu ulei, după ce este gata, spre a fi protejată. Sfânta Taină *Malka* este folosită în misteriile inițierii creștine – initiatio Christi (Botezul, Mirungerea și Euharistia). „Uleiul creșterii” – ulei obișnuit de măsline – se folosește exclusiv la Botez (Mirungere) și se crede că provine de la Sfinții Apostoli înșiși și nu trebuie confundat cu Sfântul și Marele Mir, ή Άγιο Μύρο (conținând 57 de ingrediente), din Biserica Ortodoxă și Χρῖσμα, Chrisam, din Biserica Catolică care se sfințesc în Joia Mare de către patriarh, la ortodocși, și de către fiecare episcop diocezan, la catolici. La asirieni, Mirul ori *Uleiul creșterii*, se

---

602 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, Op. cit., p. 125.
603 Pr. Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Considerațiuni istorice în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, 156 p., passim [Nr. 13, Seria Didactică].
604 Christoph BaumeR, Ibidem.
605 Compară cu: http://www.churchoftheeastindia.org/faith.php

sfințește de episcop sau de preot, înainte de-a fi administrat, ca și untdelemnul de la apa botezului, din Biserica Ortodoxă, iar restul este dat părinților noului botezat, numit „cornul botezului” sau *potirul* ori *paharul botezului*.[606] Biserica Asiriană folosește pentru cele trei Taine ale inițierii (Botezul – cu Mirungerea și Euharistia), de fiecare dată un „dospit”, *khmeera*, care potrivit tradiției lor apostolice ar proveni direct de la Sfinții Apostoli, din două motive:

a. Pentru a lega actul sacramental al Bisericii de Iisus Hristos, Domnul Sfintelor Misterii;

b. Pentru a desăvârși sfințirea acestor Sfinte Taine, prin actul preoției în opera liturgică a Bisericii.

Pentru Sf. Taină a Botezului, acest „dospit” este Sfântul Ulei (Untdelemn) sau *Uleiul creșterii*, de la Mirungere, iar pentru Euharistie este Malka sau *Aluatul sfânt*. Numele – Malka – este de influență politică, în Biserica Asiriană, de la melek→rege, iar explicația o dăm mai jos, la Sf. Taină Malka.

4. *Euharistia*, Qurbana (Jertfă, compară termenul cu ebraicul Korban קָרְבָּן, vezi *Numerele, 28, 1-31* și alte locuri din *Tora*).

5. *Pocăința*, Mishkha dashleekhe (*Mt. 11, 28*), este chemarea Domnului la căință și pocăință, a celor care au făcut încălcarea Legii, a celor împovărați cu păcate și nu mai pot ridica capul, pentru a-i ușura de povara lor.

6. *Malkā* (regescul, de la *regele regilor* → șahinșah, *Malka d' Malke*, aramaică, ܡܠܟܐ ܕܡܠܟܐ, iar în aramaica biblică *melek*, מלכא, ebraică, regele regilor), Sfântul Fermentum, Dospitura [khmeera, siriană], The Holy Leaven, Sauerteig. În românește, cf. DEX, i se spune *comlău*, komló (ung. hamei), *morjoucă* (regionalism) și *plămădeală*.

În cadrul noțiunii de Malka sunt cuprinse atât Sfântul ulei, de la Botez-Mirungere, cât și Dospitura Sfântă, pentru prepararea pâinii – prescura – euharistice. Numele – Malka – este de influență politică, în Biserica Asiriană, de la melek→rege. Biserica Asiriană neavând un împărat creștin, ca Biserica Bizantină și Romană, ei cunosc și-i atribuie rolul de conducător suprem – împărat – Lui Iisus Hristos, care să-i călăuzească și să-i păzească de rău, iar aluatul și uleiul (Malka) ar însemna cel mai prețios dar, pe care-l posedăm de la Mântuitorul. Sf. Malka le-a fost dată asirienilor de Mar Addai și de Mar Mari, dintre cei 70 de Ucenici și de Mar Toma, dintre cei 12 apostoli. Originile Sf. Malka coboară până la Sf. Apostol, la pâinea folosită de Iisus Hristos, la Cina cea de Taină și pe care Sf. Apostol și Evanghelist Ioan a încredințat-o Sf. Apostol Toma, pentru Biserica din Răsărit. Este o Sfântă Taină unică în toate celelalte biserici creștine.[607]

Taina Sf. Malkā este cea mai importantă anomalie liturgică dintre Bisericile răsăritene și apusene, fiind o practică sacramentală, care este respectată doar de Biserica Asiriană de Răsărit. În *Liber Margaritae* (Margānīthā), Mar Abdīšō din Nisibis († 1318) enumără Sfintele Taine ale Bisericii Asiriene de Răsărit, dintre care cinci sunt comune tuturor bisericilor atât din răsărit, cât și din apus. Două sunt proprii doar Bisericii Nestoriene: *Aluatul Sfânt Malkā* și *Sfânta Cruce*. Primul sacrament nu este recunoscut de nicio altă Biserică, în schimb al doilea – Sfânta Cruce – este recunoscut doar ca ierurgie sau devoțiune. Urmașul în scaun al lui Abdīšō bar Brikha, Ebedjesus (1318) de Nisibis a modificat lista Sfintelor Taine asiriene de est, trecând Taina Nunții, în locul celei a Sfintei Cruci.

---

[606] În Orient „cornul” de la animalele ierbivore era folosit ca pocal, cupă, pahar, hanap, godeu, cupulă, pentru băut apă, vin, rachiu etc. Aşa a fost unşi şi regii Saul şi David, de către Profetul Samuel, folosind un corn de viţel cu ulei de măsline şi alte ingrediente [Mirul]: compară cu 1 Regi, 16, 1-13 [*Vulgata* =1 Samuel 16, 1-13, *Ungerea lui David*]. Pentru ungerea lui Saul ca rege, de către Samuel, vezi 1 Regi, 10, 1-3.

***Ungerea lui David Rege*:**

1 Şi a zis Domnul către Samuel: „Până când vei plânge după Saul? Oare nu Eu l-am lepădat, ca să nu mai domnească peste Israel? Umple-ţi cornul cu untdelemn şi vino!; Eu te voi trimite la Iesei1, în Betleem, căci dintre fiii săi mi-am ales un rege”. 2 Dar Samuel i-a zis: „Cum să mă duc? Că Saul va auzi şi mă va ucide!” Iar Domnul i-a zis: „Ia cu tine o junincă din cireadă şi vei zice: Am venit să-I aduc Domnului o jertfă. 3 Tu îl vei chema la jertfă pe Iesei, iar Eu îţi voi arăta ce trebuie să faci; tu îl vei unge pe acela pe care ţi-l voi spune Eu”. [*1 Regi, 16, 1-3*].

[607] Mar Awa Royel, *The Sacrement of the Holy Leaven* (MALKĀ) *in the Assyrian Church of the East*, pp. 363-386, în Cesare Giraldo (ed.), *The Anaphoral Genesis of the Institution Narrative in Light of the Anaphora of Addai and Mari*, Acts of the International Liturgy Congres, Rome 25-26 October 2011, Edizioni Orientalia Christiana, Valore italiano, Lilamé.

1 2

1. Pregătirea *Aluatului Sfânt*, Malkā, Holy Leaven, în Biserica Siro-Malabară, în Joia Mare.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Syro-Malabar_Catholic_Church

2. Prescură asiriană.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Leaven

*

7. *Semnul Crucii*, Rushma Dashleewa (Mt. 24, 30). Crucea este înțeleasă în Biserica Asiriană, ca fiind semnul Fiului Omului, prezentă printre noi în mod real. Crucea nu constituie doar un simbol al patimilor și al morții Lui Iisus Hristos, ci mai degrabă instrumentul mântuirii noastre. Asirienii au păstrat cu credință – chiar și în timpul persecuțiilor – sfintele predanii transmise de apostoli, prin misionari, episcopi și alți lucrători în ogorul Domnului.

Biserica Asiriană de Răsărit, consideră *Evanghelia*, *Semnul Sfintei Cruci*, *Botezul* și *Euharistia*, ca pe cele patru coloane care susțin edificiul cupolei și al întregii Biserici Creștine.[608]

> **„Căci cuvântul crucii nebunie este pentru cei ce pier; dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu." (*1 Cor. 1, 18*).**

Noi credem că Mar Abdisho are aici în vedere termenul teologic *sfargis*, σφραγίς, -ῖδος, ἡ, *sfragis* (sigiliu, pecete, marcă), generalizat în toate bisericile și folosit și practicat de episcopi și în Biserica Ortodoxă, la prefacerea darurilor, la hirotonii, la hirotesii, la sfințirea Sfântului și Marelui Mir, la târnosirea bisericii, iar împreună cu preoții, și la restul Sfintelor Taine, ierurgii și alte binecuvântări.[609] O concordanță biblică pentru acest termen σφραγίς, -ῖδος, ἡ, poate fi oferită din Noul Testament, după cum urmează: σφραγῖδα (Rom. 4, 11; 2 Tim. 2, 19; Ap. 6, 3; 6, 5; 6, 7; 6, 9; 6, 12; 7, 2; 8, 1; 9, 4), σφραγίς (1 Cor. 9, 2); σφραγῖσιν (Ap. 5, 1); σφραγῖδας (Ap. 5, 2; 5, 5; 5, 9); σφραγίδων (Ap. 6, 1).

---

[608] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 127.

[609] Termen folosit și în lucrarea noastră anterioară: Ioan Marin Mălinaș, *Arhieraticon*, în seria *Pentarhia*, vol. III/1, Cluj-Napoca, 2018, pp. 219-223.

Ioan Marin Mălinaș, vol. III/1, Πενταρχίας, τόμος III/1. Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чиновник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.

Privitor la termenul τὸ σφραγίς, vezi lucrările: Irene Peirano: *„Sealing" the book: the ‚sphragis' as paratext*. In: *The Roman Paratext*. Frame, Texts, Readers. Hrsg. von Laura Jansen. Cambridge University Press, Cambridge 2014, pp. 224-242.

Walther Kranz: *Sphragis. Ichform und Namensiegel als Eingangs- und Schlußmotiv antiker Dichtung*. In: *Rheinisches Museum für Philologie N.F.* 104, 1961, pp. 3-46 (online); 97-124 (online).

Three Litugical rites which, although containing the mediation of the priesthood and liturgical prayers and rites, are not counted as among the seven sacraments of the Assyrian Church of the East; these were the anointing of the sick, marriage and the monastic tonsure. Although they impart a special grace from God to the faithful who receive them, yet they are not defined as being a part of the official sacramental structure of the Church.[610]	**Trei rituri liturgice care, deși conțin mijlocirea preoției și rugăciuni și rituri liturgice, nu sunt numărate printre cele șapte sacramente ale Bisericii Asiriene; acestea erau Maslu, Nunta și Tunderea în monahism. Acestea, deși împărtășesc credincioșilor care-l primesc un har special de la Dumnezeu, totuși ele nu sunt definite ca făcând parte din structura sacramentală oficială a Bisericii.**

După moartea lui Odisho sau Abdisho bar Berika, Ebedjesu de Nisibi, Catolicosul-Patriarh Mar Timotei II, Arbilaja (1318-1332), la sinodul Bisericii Asiriene, convocat imediat după alegerea lui ca Patriarh a decis următoarea listă a Sfintelor Taine Asiriene de Est: 1. Preoția, 2. Botezul, 3. Euharistia, 4. Nunta, 5. Tunderea în monahism (monahi și monahii), 6. Târnosirea altarului, 7. Înmormântarea (prohodul).[611] Dăm mai jos lista Sfintelor Taine, după Mar Odisho, 1298. Cu ocazia Sinodului din anul 1318, Mar Timotei II a declarat lucrare de referință canonică și juridică de bază a cărții lui Mar Abdisho bar Berika, Ebedjesu, *Regulamentul de judecăți ecleziastice și a succesiunilor*, Nomocanon, *Kunnāšā d-qānone sunhādiqāye* (siriacă), rămânînd astfel, pînă în secolul al XX-lea.[612]

După cum am mai menționat, două din Sfintele Taine lipsesc în Biserica Asiriană de Est, *Nunta* și *Sf. Maslu*, fiind înlocuite cu Malkā și cu Semnul Sfintei Cruci.

1. Malkā. Precum avem ritul pregătirii Sfintei Cuminecături, pentru bolnavi și pentru copiii nou-botezați, care este pregătit în Joia Mare și în marțea Paștilor, tot astfel procedează și asirienii de est, cu pregătrea Malkā, tot în această zi. Se pregătește Aluatul Sfânt, cu drojdie în Joia Mare, pe altar, unde este și frământat, după care este sfințit de episcop, din care apoi, fiecare biserică din eparhie primește o bucată, care trebuie să-i ajungă un an, până la Săptămâna Mare următoare. O infimă bucățică din acest aluat se pune la fiecare prescură, pentru Euharistie, înainte ca făina să fie frământată, care simbolizează legătura cu pâinea folosită de Iisus Hristos la Cina cea de Taină.[613] Acest Aluat Sfânt se păstrează cu multă grijă și pietate, în sacristia sau diaconiconul, de lângă altar, datorită legăturii lui directe cu Euharistia instituită de Iisus Hristos.[614] Tot în diaconicon se păstrează și Sfintele Uleiuri și acolo se află și cuptorul în care este coaptă prescura, înainte de începerea Sfintei Liturghii, *Qurbana*.

---

[610] Luat din: http://www.churchoftheeastindia.org/faith.php

[611] Catolicosul-Patriarh Mar Timotei II, a fost la început episcop de Mossul, cu numele Iosif. Cu ocazia întronizării ca patriarch a ținut un sinod, ale cărui decizii se păstrează. Opera lui principală este „Despre cele șapte temeiuri ale misterelor bisericești", o explicare extinsă a celebrărilor sacramentale ale Bisericii Asiriene. O lucrare de importanța celor ale lui Nicolae Cabasila (c. 1322-d. 1391) și Simion Tesaloniceanul (c. 1381-1429), pentru Biserica Ortodoxă sau Josef Andreas Jungmann SJ (1889-1975), pentru Biserica Catolică.
Literatură:
Paul Blaize Kadicheeni: The mystery of baptism in the book "The seven mysteries of the church" by Timothy II, Nestorian Patriarch 1318-1332. St. Ephrem Ecumenical Research Institute, Kottayam, Kerala, India 2014. (Online)
J. Kochuparambil: *The Mystery of the Eucharist*: Syriac Critical Text, Translation and Studies of the Chapter „On the Mysteries of the Body and Blood" from the „Book of the Seven Causes of the Mysteries of the Church" by Catholicos-Patriarch Timothy II (1318-1332), Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2000.
W. Toma, *Mystery of the Church*. Syriac Critical Edition and Translation of the Rite of Consecration of the Altar with Oil and the Chapter „On the Consecration of the Church", by Patriarch Timothy II (1318-1332), *Dissertation*, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2007.
Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur*. Bonn, 1922, p. 325.
H. Murre-van den Berg: *The Church of the East in the Mongol period*, în: R. Malek: Jingjiao: *The Church of the East in China and Central Asia*. Sankt Augustin, 2006, 377-394.

[612] „Carmen Ebed-Jesu, metropolitae Sobae și Armeniae, „Continens catalogum librorum omnium ecclesiasticorum", în Josef-Simonius Assemani, *Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana*, t. III, par. I, Roma, 1725.
Anton Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich palästinensischen Text*, Bonn 1922 (repr. Berlin, 1968), p. 323 și urm.
Georg Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, 5 Bde., 1944-1949, Bd. 1, p.165; Bd. 2, p. 214 și urm.
René Lavenant, *Ebedjesus (cAbdīšōc) bar Berīkā*, LThK3 Bd. 3, col. 423-424.

[613] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 127.

[614] Mar Awa Royel, *The Sacrement of the Holy Leaven* (MALKĀ) *in the Assyrian Church of the East…*, p. 385.

2. Sf. Maslu. Spuneam că în Biserica Asiriană de Răsărit, nici Nunta și nici Sf. Maslu nu sunt considerate Sfinte Taine. În locul Sf. Maslu, este cunoscută practica numită *Hanana*, preparată dintr-un amestec de ulei de măsline, apă și pulbere sau praf de pe mormântul unui sfânt sau martir. Preoții administrează Hanana nu numai muribunzilor, ci și bolnavilor și femeilor sterpe. Mar Abdisho bar Berika, Ebedjesu de Nisibi, chiar dacă nu consideră Nunta o Taină, o numește totuși *o stare* (clasă) *sfântă*. Căsătoria, în Biserica Asiriană de Răsărit este indisolubilă, în afara cazurilor de adulter, alienație mentală, crimă și apostazie, vocație pentru monahism, boală incurabilă, răpire, închisoare pe viață, sterilitate, părăsirea soțului (soției) etc.[615]

Mănăstirea Rabban Hormizd, ܪܒ ܗܘܪܡܙܕ ܥܠܝܡܐ (aramaică, siriană), datând din anul 640, situată la nord de Mossul (Irak), în munții din partea de nord-est, trei km depărtare de orășelul Alqoș. Aici a fost reședința oficială a *patriarhilor asirieni de câmpie*, din linia de *Elias*, respectiv linia de Seleucia-Ktesiphon, între anii 1551-1804. *Patriarhii asirieni de munte* au rezidat în Qudshanis (1692-1918), azi Konak, Turcia. Zona s-a pustiit și depopulat, fiind apoi revendicată de către familiile patriarhilor, însă în anul 1830 Gabriel Dambo a redeschis-o ca mănăstire chaldee catolică. Tot aici, din anul 1830, au rezidat și patriarhii chaldei uniți. Mănăstirea a avut și un scriptorium și o bibliotecă, din care s-au păstrat opt manuscrise din sec. XI-XIII. Biblioteca a fost în mare parte distrusă, în timpul operațiilor de război de acolo, conduse de Nader Schah Afschar (1736-1747) al Persiei.[616] Ultimul călugăr al mănăstirii a murit în anul 2011. A nu se confunda această mănăstire, cu cea chaldee-catolică ulterioară, situată la baza acestui munte: *Notre-Dame des Semences près d'Alqoš*.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Rabban_Hormizd și din: Assyrische Kirche des Ostens – Wikipedia
Mai vezi și: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East

---

615 Christoph Baumer, *op. cit.*, p. 127.

616 Amir Harrak: *Patriarchal Funerary Inscriptions in the Monastery of Rabban Hormizd*, în: Hugoye 5, 2 (2003) 293-309.

II. Dumnezeiasca Liturghie Asiriană a lui Mar Addai și Mar Mari – Qurbana – numită și *Liturghia Apostolilor*[617]

Idris Emlek, Celebrarea Sfintelor Misterii ale Bisericii Asiriene în secolul al IX-lea,

Tălmăcirea Dumnezeieștii Liturghii, după al IV-lea Traktat al unei explicații liturgice anonime, Editura LIT, Münster, 2004, 254 p.

Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)].

***Structura unei Liturghii asiriene, cu trei anaforale* – ἀναφορά**

I. Enarxa, ἡ Ἔναρξις, partea de început:
1. Rânduiala de începere;
2. *Marmitha*, cu doi, până la patru psalmi;
3. Antifonul cortinei;
4. Cântarea Lakhu Mara;

II. Liturghia Catehumenilor sau Liturghia Cuvântului:
1. Trisaghionul;
2. Lecturi biblice;
3. Pentateuh (Tora);
4. Profeții;
5. Shurrraja zilei;
6. Turgama din epistole;
7. Apostolos;
8. Zummara, cu Aliluia;
9. Turgama Evangheliei;
10. Evanghelia;
11. Antifonul Evangheliei;
12. Ectenia diaconului, rugăciunile de închinăciune și micul apolis;

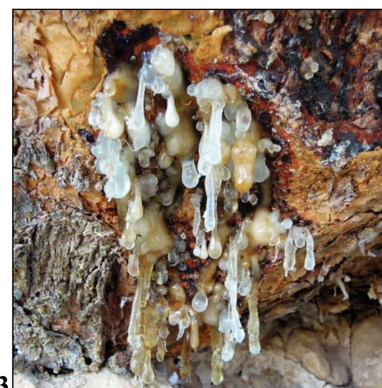
[617] Versiunea asiriană de răsărit a Liturghiei lui Mar Addai și Mar Mari sau Liturghia Apostolilor, vezi:

Holy Apostolic Catholic Assyrian Church of the East
Commission on Inter-Church Relations and Education Development (CIRED)
Translation from Aramaic by M.J. Birnie.

III. Liturghia Euharistică:

1. **Sărutarea păcii;**
2. **Dipticile (pomenirile episcopului și a stăpțnirii lumești);**
3. **Anaforaua;**
4. **Fractio și Consignatio (frângerea și pecetluirea (amestecarea);**
5. **Rugăciunea Domnească;**
6. **Elevatio, echivalentul „Să luăm aminte Sfintele Sfinților…”;**
7. **Împărtășirea;**
8. **Tesbohta;**
9. **Mulțumirea;**
10. **Apolisul (otpustul) mare.**

1 2 3

1. Portret mural al unui preot asirian (nestorian), datând din anii 837-839, din palatul al-Mukhtar, în Samarra, Irak. Noi credem că ar fi vorba de un arhiereu, nu de un preot, pentru că ține o cârjă în mâini. Felonul este similar celui orthodox, nu mantiei – pluviale, cappa (lat.), κάππα – obișnuite clerului vechi oriental.

A 9th-century mural of a cleric of the Church of the East from the palace of al-Mukhtar in Samarra, Iraq.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East

2-3 *Arborele de tămâie*, [Boswellia sacra, לבונה (levo'na *hebr.*), tus sau thus album, incensum album (lat.), λίβανος, اللُّبَان al-lubbān (*arab.*)] și fragment exterior cu rășină de tămâie solidificată, scursă din pom, în urma unei incizii a scoarței și la suprafața tulpinei sau a unei crengi (cum este cazul și la cireș și la brad etc.). Tămâia are trei culori: 1. alb, spre incolor, cea mai bună calitate (recolta a treia); 2. galben închis, roșiatic, cu gris, spre negru (cal. și recolta a doua); galben deschis, recolta întâia. În contact cu aerul, rășina se solidifică. Nomen botanicum: Boswellia (ab Henrico Thoma Colebrooke anno 1807 statutum,[618] opere Gulielmi Roxburgh citato) est genus arborum in Arabia meridiana et Somalia sponte crescentium. Ibi Boswellia sacra aliaeque species propter resinam aromaticam coluntur. Incensum "tus" sive "olibanum" appellatum ex hac resina consistit.[619]

Luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Tus

---

[618] 1807: H. T. Colebrooke, "On Olibanum or Frankincense" in Asiatic Researches vol. 7, pp. 377-382 (descriptionem a Gulielmo Roxburgh Latine scriptam p. 379 reperis)

[619] Gulielmus, vulgo William Roxburgh,
1795-1819: *Plants of the Coast of Coromandel.* 3 vol.
1814: *Hortus Bengalensis, or a catalogue of the plants growing in the Honourable East India Company's botanic garden at Calcutta.*
1832: *Flora Indica.*
G. S. B., "Roxburgh, William" în *Dictionary of National Biography* ed. Leslie Stephen, Sidney Lee. 63 vol., 3 vol. suppl. (Londinii, 1885-1901 ~).

Rugăciunea tămâierii (de la thymanea, *lat*., Λιβάνι):"Tămâie îți aducem Ție, Hristoase, Dumnezeul nostru, întru miros de bună-mireasmă duhovnicească, pe care primind-o în jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri, trimite-ne nouă harul Preasfântului Tău Duh." Caută și la Psalmul 140.

Patria arborilor de tămâie este sudul Arabiei (Oman, Yemen), dar și Somalia, răspândindu-se cu timpul și în Etiopia, Eritreia, Sudan, Nubia, Egipt, India, Africa Latină, China etc. Fiind foarte căutată în antichitate, așa s-a creat și *Drumul tămâii*, ο δρόμος εμπορίου μπαχαρικών sau Θυμίαμα Δρόμο, Incense trade route etc. [Oman, Yemen, Hedschas (Mekka, Medina), Gaza, Ierusalim, Damascus, Edessa etc.]. Pentru Imperiul Persan s-a creat o altă rută, prin nordul peninsulei Arabe, pe uscat sau prin Golful Persic. Inițial, originea tămâiei a fost tăinuită. La Templul din Ierusalim se folosea multă tămâie, preluată apoi și de riturile creștine. Vezi: Iș 13, 21, 30, 34-38; Lv. 16, 12-13; Is. 60,6; Ir. 6, 20; Cânt. 3, 6; Ps. 140; Mt. 2,11; Ap. 5,8 și 8, 3-4; 2 Cor. 2, 14.

Cultele păgâne greco-romane, persane și hinduse foloseau și ele în mod intens tămâia. În antichitate, Provincia și orașul Dhofar, din sud-vestul Omanului erau considerate ca „locul de origine al tămâiei", pentru templele păgâne și pentru Templul din Ierusalim, de unde pornea și „Drumul tămâiei", pe mare și pe uscat.[620]

Dumnezeiasca Liturghie a lui Mar Addai și Mar Mari – Qurbana – cu textul în traducere engleză, așa cum este celebrată în Bisericile asiriene de răsărit, cititorul o găsește în internet: http://www.nestorian.org/nestorian_liturgy.html sau Nestorian Liturgy

The Hallowing of Addai and Mari Disciplers of the East
(The Anaphora of the Blessed Apostles)
Translation from Aramaic by M.J. Birnie
Fragment, începutul acestei Dumnezeiești Liturghii:

First

The Priest begins: In the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit for ever. Glory to God on high repeat three times, and on earth peace and a good hope to men always and for ever, amen.

And then Our Father in heaven, may your name be hallowed. May your kingdom come. Holy, holy, you are holy, our Father in heaven, for heaven and earth are full of the grandeur of your glory. Angels and men cry out to you, Holy, holy, you are holy. Our Father in heaven, may your name be hallowed. May your kingdom come. May your will be done on earth as it is in heaven. Give us our necessary bread today, and forgive us our debts as we forgive our debtors. And do not lead us to the test, but deliver us from the Evil One. For yours is the kingdom, and the power, and the glory, for ever and ever, amen. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Spirit, from everlasting to everlasting, amen and amen. Our Father in heaven, may your name be hallowed. May your kingdom come. Holy, holy, you are holy, our Father in heaven, for heaven and earth are full of the grandeur of your glory. Angels and men cry out to you, Holy, holy, you are holy.

And a deacon says: Let us pray. Peace be with us.

The Prayer Before the Marmitha

For Sundays and Feasts: Our Lord and our God, strengthen us in our weakness in your compassion, that we may administer the Holy Mysteries, which have been given for the renewal and salvation of our feeble nature, through the mercies of your beloved Son, O Lord of all, Father, Son, and Holy Spirit for ever.

Another, for Feasts of the Lord: Our Lord and our God, strengthen those who uprightly believe in your name, and those who truly make an undistorted confession, that they may administer in holiness the absolving Mysteries, which sanctify their souls and bodies. May they honorably serve

[620] Date luate din: https://de.wikipedia.org/wiki/Dhofar

you with hearts and minds cleansed of stains and far removed from defiled thoughts. May they continually glorify you for the salvation which you have bestowed upon us in the abundant mercies of your grace, O Lord of all, Father, Son, and Holy Spirit for ever.

And they begin the appointed Marmitha, and then: Peace be with us.

For Memorials and Ordinary Days: May the venerable and resplendent name of your glorious Trinity be worshipped, lauded, honored, exalted, confessed, and blessed in heaven and on earth at every hour, O Lord of all, Father, Son, and Holy Spirit for ever.

****

Textul în traducere latină din siriacă a Dumnezeieştii Liturghii a lui Mar Addai și Mar Mari

– Qurbana -

Luat din:

***The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians & the Synod of Diamper*, Paul PALLATH, HIRIS Publications No. 95 Mar Thoma Vidyanikethan, Changanacherry, 2020, pp. 28-95. Textul *Dumnezeieștii Liturghii* este bilingv, englez-latin, noi reproducându-l doar pe cel latin.**

*****

Sinodul Tâlhăresc unionist de la Diamper / Synod of Diamper or Udayamperoor Synod / s-a ținut între 20-26 iunie 1599, în biserica din Udayamperoor/ Diamper/ Kerala, prezidat fiind de Aleixo de Menezes Arhiepiscop de Goa-Kerala (1595-1617), Primat al Indiei, Arhiepiscop de Braga (Portugalia), Vicerege spaniol, pentru Portugalia.

S. = Sacerdos;
D. = Diaconus;
Ch. = Chorus;
P. = Populus;
C. = Sacerdos / Celebrant the Priest.

Glosar sau termeni liturgici siriaci ai creștinilor Sf. Toma, din Kerala și ai Bisericii Asiriene de Est (Nestoriene):

Bema: ἡ βῆμα, solee, ἡ σωλέα, ܒܐܡܐ (siriaca clasică), ὁ ἄμβων, o platformă în fața absidei altarului, pentru Liturghia Catehumenilor sau a Cuvântului. În centrul acesteia, se află o măsuță sau un pult, cu o cruce, două lumânări și *Lecționarul* cu lecturile biblice prevăzute de rânduiala liturgică. În stânga și dreapta bemei se mai află și două strane sau pulturi, cu direcția către altar, tot pentru lecturi, vetero- și neotestamentare. În jurul bemei se mai află strana arhierească, scaune pentru preoți, diaconi și alți slujitori. Bema simbolizează *Ierusalimul pământesc*, unde Iisus Hristos a trăit, a propovăduit și a îndeplinit Opera Sa Mesianică.[621] Bema există și în ritul sinagogal, de unde a fost probabil și preluată de către riturile creștine. În sinagogă, bema este situată în fața *chivotului* sau *credențului* (dulapului), în care este păstrată Tora. Pe bema sinagogală se află pultul, „masa” sau „strana”, de pe care se citesc textele din Lege sau alte lecturi veterotestamentare, din cultul mozaic.[622]

Bethgazza sau Bethgazze (treasurehouse): protesis, proscomidiar, chivot, se numesc cele *două nișe*, în pereții de nord și de sud ai absidei altarului. Acolo se prepară și se păstrează proscomidia, cu darurile din prescură (pâine dospită) și vin curat. Tot acolo și rămân în prima parte a Liturghiei. Ele sunt acoperite cu uși sau perdele decorate. În unele biserici din Kerala, cele două

[621] *The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians & the Synod of Diamper*, Paul Pallath, *Op. cit*., p. 15.
[622] *Idem*, p. 15.

nișe sunt înlocuite cu mese mici sau cu scaune mai înalte, „taburete". Potirul este așezat în nișa dreaptă (sud), iar discul, în aceea stângă (nord).[623]

G'hanta: rugăciune rostită de preot cu plecarea capului și cu mâinile încrucișate pe piept și cu o voce joasă, dar audibilă de credincioși. În *Anaforaua* Liturghiei lui Mar Addai și Mar Mari există patru astfel de rugăciuni G'hanta, constituind partea esențială a acesteia.[624]

Karozutha: doxologie, ecfonis, proclamare, care include și ecteniile sau litaniile recitate sau cântate de diacon, după Evanghelie, cu răspunsuri date de popor, *Domine noster miserere nobis.* care se repetă, ca și la noi „Doamne miluiește".[625]

Kussapa: o rugăciune cu voce joasă, de implorare profundă, din Liturghia credincioșilor sau euharistică, referindu-se la cererile personale ale celebrantului, recitate înaintea fiecărei g'hantă. Ele reflectă conștiința preotului că n-ar fi vrednic să celebreze acest mister euharistic, cereri care devin din ce în ce mai intensive, pe măsură ce se înaintează, în mersul și miezul Liturghiei, spre final, adică spre prefacerea Darurilor în Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos. Textul este dominat de cereri privind acceptarea Jertfei Euharistice și iertarea păcatelor. Este o rugăciune similară celei de la Liturghiile Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Vasile cel Mare, *Rugăciunea din timpul cântării heruvimice*: „Nimeni din cei legați cu pofte...".[626]

Laku Mara: „Ție, Doamne". Este un imn de înviere foarte vechi cântat la slujbele liturgice festive. Textul este o mărturisire a dumnezeirii Lui Iisus Hristos, și biruința Acestuia asupra morții, exprimându-și credința în „Domnul tuturor", ca o garanție privind învierea morților.[627]

Marmitha este un psalm de ințiere, la începutul Liturghiei sau Qurbana, vezi Psalmul 14 etc.

Qurbana: Dumnezeiasca Liturghie. Reluăm etimologia și definiția pentru, *Qurbana* este echivalentul termenului evreiesc *korban* (קָרְבָּן, qorbān), adică *ofrandă* și *jertfă*. Aceiași semnificație o are noțiunea Qurbana și în versiunea din India-Kerala a limbi siriace și a ritului Bisericii Asiriene de Est, *Qurbānā Qandišā*. Termenul Qurbana, deși este folosit pentru a indica celebrarea euharistică, uneori poate indica doar Sfânta Împărtășanie sau Cuminecătură, sub ambele specii a credincioșilor mireni; prima cuminecătură la copii, binecuvântarea euharistică; conservarea Qurbanei pentru bolnavi etc.[628]

Raza: Rāzā, ܐܙܐܪ (*Mt. 13,11*) Mister, μυστήριον, Taină, Sacrament, „raze", forma plurală, înseamnă „mistere". Teoretic, fiecare „Raza" sau Taină, poate fi astfel desemnată, în Biserica Siro-Malabară, din Kerala s-a încetățenit folosirea termenului aproape în exclusivitate, pentru celebrarea euharistică.[629]

Taksa: tipic, ordine, τάξης, echivalentul lui taksis în greacă este ordo din latină sau „rubrică". Taksa este o carte de ritual care conține tipicul Sfintei Liturghii și al altor slujbe. În Biserica unită siro-malabară, termenul și cartea sunt concepute, pentru a desemna în exclusivitate rânduiala Dumnezeieștii Liturghii.[630]

---

[623] ***Idem*, p. 15.**
[624] ***Idem*, p. 15.**
[625] ***Ibidem*.**
[626] ***Ibidem*.**
[627] ***Ibidem*.**
[628] ***Idem*, p. 16.**
[629] ***Idem*, p. 16.**
[630] ***Idem*, p. 16.**

Trisagion: Τρισάγιον, Trisaghion, Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς; Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis; Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi! Святый Боже, Святый Крепкий, Святый Бессмертный, помилуй нас (*slavonă*), [*Is. 6, 2-3u. și Ap. 4, 8, Ps. 41, 2],* inițial un imn de procesiune, ar constitui în bisericile din Orient o extindere a imnului trinitar „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot...” sau *Sanctus*, din Anafora.

Trisaghionul în aramaică:

ܩܕܝܫܬ ܐܠܗܐ. ܩܕܝܫܬ ܚܝܠܬܢܐ. ܩܕܝܫܬ ܠܐ ܡܝܘܬܐ. ܐܬܪܚܡܥܠܝܢ

Qadišat Aloho, qadišat ḥaylṯono qadišat lo moyuṯo eṯraḥam ʿalayn.

Legat de „Trisaghion” menționăm și imnul „Sfânt, Sfânt Sfânt e Domnul Savaot...” (*Is. 6, 3 și Ap. 4, 8*) Documentul cel mai vechi, care menționează folosirea imnului *Sanctus* (*Ps. 117, 24-26*) este Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari:

> **Holy, Holy, Holy Lord is the Lord God of hosts, for heaven and earth are full of his praises, and of the nature of his being, and for the excellency of his glorious splendor. Hosanna in the heights. Hosanna to the son of David. Blessed is he who came and will come in the name of the Lord. Hosanna in the heights.**
>
> ܩܕܝܫ: ܩܕܝܫ: ܩܕܝܫ: ܡܪܝܐ ܐܠܗܐ ܚܝܠܬܢܐ: ܕܡܠܝܢ ܫܡܝܐ ܘܐܪܥܐ ܡܢ ܬܫܒܚܬܗ: ܘܡܢ ܟܝܢ ܐܝܬܘܬܗ:
> ܘܡܢ ܡܝܬܪܘܬܐ ܕܙܝܘܗ ܡܫܒܚܢܐ܀ ܐܘܫܥܢܐ ܒܡܪ̈ܘܡܐ: ܐܘܫܥܢܐ ܠܒܪܗ ܕܕܘܝܕ: ܒܪܝܟ ܕܐܬܐ ܘܐܬܐ ܒܫܡܗ
> ܕܡܪܝܐ: ܐܘܫܥܢܐ ܒܡܪ̈ܘܡܐ.
>
> **„Sfânt, Sfânt, Sfânt Doamne este Domnul Dumnezeul oștirilor, căci cerul și pământul sunt pline de laudele Lui și de natura ființei Lui și de măreția splendorii Sale glorioase. Osana întru înălțimi. Osana Fiului lui David. Binecuvântat este cel ce a venit și va veni în numele Domnului. Osana întru înălțimi.”[631]**

Cu Trisaghion începe Liturghia Catehumenilor a lui Mar Addai și Mar Mari, echivalând formei liturgice de la ritul Tainelor din ritul bizantin: „Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

Prin acest imn – Trisaghionul – se face și pregătirea slujitorilor și a mirenilor, pentru ascultarea, asimilarea Cuvântului Lui Dumnezeu și mărturisirea lui ca Un Dumnezeu în trei ipostasuri. Patristica orientală atribuie acest imn lui Iosif din Arimateia, cu strigătul din timpul luării de pe Cruce a Mântuitorului Iisus Hristos și a punerii Lui în Mormânt.[632] În Liturghia noastră, Trisaghionul a fost introdus de Patriarhul Ecumenic Proclu al Constantinopolului (434-446), între anii 450-453, în vremea unor calamități abătute asupra capitalei. Însă, imnul este prezent cu mult înainte, în Liturghia Galicană, și în tradiția liturgică siriacă, coptă etiopiană și armeană. Monofiziții îl cântă cu adaosul „Cela ce Te-ai răstignit pentru noi” sau „ὁ σταυροθείς δι᾽ἡμᾶς” al Patriarhului Petru Gnafeos al Antiohiei sau Fulo, care era considerat eretic, *Qui pro nobis crucifixus est!*[633]

Trisaghionul a fost menționat și în actele Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. În ritul latin, Trisaghionul este doar un text liturgic prezent în rânduiala ceasurilor (Breviar) și în slujba Prohodului Domnului, din Vinerea Mare.

În ritul latin, toate slujbele liturgice încep cu formula și semnul Sfintei Cruci: „In nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.”

---

631 THE LITURGY OF THE BLESSED APOSTLES.
COMPOSED BY ST. ADÆUS AND ST. MARIS, TEACHERS OF THE EASTERNS.4220, online.
4220: [Here the Edinburgh editors give the following title from their copy, without stating whence it is: “The Liturgy of the Holy Apostles, or Order of the Sacraments.”]

632 J. M. Hassens, *Institutiones Liturgicae de Rit. Or.*, t. 2, Roma, 1932, p. 91 ș.u., citat după: Robert Wilkinson, *The Kabbalistic Scholars of the Antwerp Polyglot Bible*, 2007, p. 105, Mai vezi:
Andrew Louth: *Trishagion*. In: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE). Band 34, de Gruyter, Berlin/New York, 2002.
Johannes von Damaskus: *Über das Trishagion aus Genaue Darlegung des orthodoxen Glaubens* (Expositio fidei) online.

633 Prof. Ene Braniște și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*..., pp. 521-522.

Între Trisaghion, „Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot...” sau *Sanctus*, din Anafora, Gloria in excelsis Deo [*Is. 6, 2-3u.; și Ap. 4, 8; Ps. 41, 2; 117, 24-26*] și Doxologia Mare de la sfârșitul Utreniei „Mărire Ție celui ce ne-ai arătat nouă lumina...” [*Lc. 2, 14*] există o legătură și o continuitate biblică de sens și de reconstituire liturgică a misiunii mesianice a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Spuneam că rădăcinile cântării Sanctus din toate anaforalele trebuie căutate în Psalmul 117, 24-26u. Textul este foarte vechi în uzul liturgic creștin, Hippolit al Romei nu-l are, însă apare *ca un rest* de Anafora, în prima *Epistolă către Corinteni a lui Clement al Romei*, scrisă înainte de anul 100. Sigur, textul apare în *Constitutiones Apostolorum* / Constituțiile Apostolice (Cartea VIII, 12, 27), datând din anii 375-380, precum și în Liturghia lui Iacob, la Ierusalim, în aceea a lui Vasile cel Mare și la armeni.[634] *Constituțiile Apostolice*, *Constitutiones apostolorum*, Αποςτολικαι Διαταγαι VIII, 12, 27:

27. Pro omnibus tibi gloria, Domine omnipotens. Te adorant innumerabiles copiae angelorum, archangelorum, *thronorum, dominationum, principatuum, potestatum*, virtutum, exercituum aeternorum, *Cherubim ac Seraphim senis alis praediti, binis quidem velantes pedes suos, bimis vero capita, et duabus aliis volantes* ac dicentes una cum mille milibus archangelorum et denis milibus denum milium angelorum indesinenter ac sine vocis intermissione clamantibus, et omnis populus simul dicat: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth; pleni. sunt caeli et terra gloria eius; benedictus in. saecula, amen.*[635]

I. RITUS INITIALES

Sacerdos indutus vestibus sacris cum Diacono, vel alio Ministro habente thuribulum cum incenso, continuo thuriferante accedens ad gradus altaris in primo gradu constitutus, elevatis manibus, facta prius altari reverentia, absolute dicit:

1. Innus Angeli et Pater Noster

S. Gloria in excelsis Deo.
D. Amen.
S. Gloria in excelsis Deo.
D. Amen.

Sacerdos et Diaconus simul:

Et in terra pax et spes bona hominibus, Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, sanctus, sanctus, sanctus. Tu Pater noster qui es in caelis, pleni sunt caeli et terrra maiestatis gloriae tuae, et Angeli, et homines clamant ad te sanctus, sanctus, sanctus. Tu Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra. Da nobis hodie panem necessitatis nostrae, dimitte nobis debita, et peccata nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo, quoniam tuum est regnum, virtus et gloria in saecula saeculorum. Amen.

S. Robora Domine Deus noster infirmitatem nostram benignitate tua, ut ministremus Sacramentis tuis sanctis, quae nobis data sunt in naturae nostrae salutem et innovationem, per amores Filii tui dilectissimi, O rerum omnium Domine, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

---

[634] **Johannes Emminghaus, *Die Messe*, Wesen – Gestalt – Vollzug, Zweite durchgesehene Auflage, Österreichisches Katholisches Bibelwerk Klosterneuburg, 1976, p. 251.**

[635] **Text online, luat din: *Didascalia et Constitutiones apostolorum* by Funk, F. X. von (Franz Xaver), 1840-1907, Panderbornae, în libraria Ferdinandi Schoeningh, [Torino, Bottega d'Erasmo, Providence, Brown University Library?]**

S. Adoretur et glorificetur, honoretur et exaltetur, laudetur et benedicetur in caelo et in terra super gloriosum nomen Trinitatis tuae praeclarissimae omni tempore, rerum omnium Domine Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

2. Psalmodia

S. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, et quis requiescet in monte sancto tuo.

S. Qui ambulat absque macula, et facit iustitiam, et loquitur veritatem in corde suo, et non dolum per linguam suam.

D. Et non facit proximo suo, et munus non accipit contra proximum suum.

S. Et qui reprobat oculis sins irritatorem, et timentes Dominum glorificat.

D. Et iurat proximo suo, et non mentitur, et pecuniam suam non dat ad usuram.

S. Et munus contra proximum innocentem non accipit, qui facit haec iustus est, et non commovetur in aetemum.

D. Glorificate eum in virtute eius, glorificate eum in magnitudine maiestatis eius.

S. Glorificate Dominum in sanctitate eius, glorificate eum in firmament fortitudinis eius.

D. Glorificate eum in voce tubae, glorificate eum in citharis et psalteriis.

S. Glorificate eum in tympanis et organis, glorificate eum in vasis suavibus.

D. Glorificate eum in cymbalis bene sonantibus, glorificate eum in voce et vociferatione, omni spiritu glorificamus Dominum.

S. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

D. Quoniam confirmata est super nos gratia eius, vere Dominus est in aeternum.

S. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, a saeculo, et usque in saeculum.

Amen et Amen.

D. Mundis cogitationibus constitue me Domine coram altari tuo.

S. Domine, quis habitabit in tabemaculo tuo, et quis requiescet in monte sancto tuo, quam gloriosum et decorum est sanctuarium tuum, Deus omnium sanctificator rerum.

D. Pax nobiscum.

S. Coram throno super glorioso meiestatis tuae, Domine mi, et excelsa supremaque Sede dominationis tuae, et ara expiationis, quam fixit voluntas tua loco habitationis gloriae tuae, nos populus tuus, et oves pascuae tuae cum Seraphinorum millibus te laudantium, et decies Angelorum et Archangelorum millibus tibi ministrantium, genua coram te flectimus, adoramus et glorificamus semper, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum in saecula saeculorum.

D. Amen.

3. Laku Mara

Sacerdos et Diaconus simul iterum repetunt. Iterum repetit Sacerdos:

S. Te Dominum omnium laudamus, et te lesum Christum glorificamus, quoniam tu es suscitator corporum nostrorum, et Salvator optimus animarum nostrarum, lavi pure manus meas, et circumdedi altare tuum Domine.

D. Te Dominum omnium laudamus, et te lesum Christum glorificamus, quoniam tu es suscitator corporum nostrorum, et Salvator optimus animarum nostrarum, lavi pure manus meas, et circumdedi altare tuum Domine. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto a saeculo, et usque in saeculum. Amen et Amen.

Te Dominum omnium laudamus, et te lesum Christum glorificamus, quoniam tu es suscitator corporum nostrorum, et Salvator optimus animarum nostrarum, lavi pure manus meas, et circumdedi altare tuum Domine.

Te Dominum omnium laudamus, et te lesum Christum glorificamus, quoniam tu es suscitator corporum nostrorum, et Salvator optimus animarum nostrarum.

D. Pax nobiscum.

S. Tu es vere Dominus meus, et Suscitator corporum nostrorum, et Salvator bonus animarum nostrarum, et custos assiduus vitae nostrae; teque omni tempore laudare, et glorificare debemus, Pater, et Filius et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

S. Domine Deus noster, quando spirabit in nobis odor suavissimus bonitatis et caritatis tuae, et cum *corpora* nostra[1] veritatis tuae splendore fuerint illustrata, tunc occurremus dilectissimo Filio tuo, qui è caelo revelabitur, et in Ecclesia tua, quae iam corona donata est, collaudabimus te incessanter, quoniam tu es Dominus et Creator omnium, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

---

[1] Et cum *animae* nostrae veritatis tuae splendore fuerint illustrata.

II. OFFERTORIUM ET LITURGIA VERBI

4. Trisagium

D. Asserte vocem vestram, et collaudate omnes populi, Deum vivum.

S. Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis miserere nobis; Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

Trisaghionul în asiriana de est:

ܩܕܝܫܐ ܐܠܗܐ ܩܕܝܫܐ ܚܝܠܬܢܐ ܩܕܝܫܐ ܠܐ ܡܝܘܬܐ ܐܬܪܚܡ ܥܠܝܢ

Qadisha Alaha, Qadisha Haylthana, Qadisha La Mayutha, 'ithraham 'alayn.

D. Ἅγιος ο Θεός, άγιος Ισχυρός, άγιος Αθάνατος, ελέησον ημάς.[636]

D. Святый Боже, Святый Крепкий, Святый Бессмертный, помилуй нас.

D. Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi.

D. Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis miserere nobis.

S. A saeculo et usque in saeculum. Amen et Amen.

D. Sancte Deus, sancte fortis, sancte immortalis miserere nobis.

5. Karozutha I

Sacerdos versus populum:

Stemus nos omnes pulchre, et cum laetitia et hilaritate petamus, et dicamus, Domine noster miserere nobis.

Populus; et si non adest, Diaconus:

P. Domine noster miserere nobis.

D. Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, te rogamus.

---

[636] Împreună cu călugării sciți. Leonțiu de Bizanț (485-542) a călătorit la Ierusalim, a revenit la Constantinopol, după care a plecat la Roma, unde și-a susținut sintagma filomonofizită de la Trisaghion „ἕνα δῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχὶ” = „Unul din Sfânta Treime a suferit în trup” / Unus ex Trinitate passus est. Formula teologică se găsește și la Patriarhul Ecumenic Proclu (434-446), care a trimis-o Bisericii Armene, în anul 445, împotriva învățăturii lui Teodor de Mopsuestia. Această formulare mai amintea și de adaosul teopashitic la Trisaghion, *Theopaschite formula* – Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte „ὁ σταυροθεὶς δι᾽ἡμᾶς” / „Cel ce Te-ai răstignit pentru noi”, al Patriarhului iacobit Petru Gnafeos al Antiohiei sau Fulo (465-466, 470-471, 474-475, 485-489), Qui pro nobis crucifixus est!

Emanuel Gafița, *Călugării sciți și aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea*, p. 156, în *Revista Teologică*, 2020, 1, pp. 155-173, *online*: Luat din: https://www.revistateologica.ro/wp-content/uploads/2020-1-Emanuel-Gafita-Calugarii-sciti.pdf

„Scythian monks play an important role in the Christological controversies of the late sixth century. Most doctrine disputes appear in the monastic world, the cultural hearth and of Christian spirituality. They preach the theological formula: ἕνα δῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχὶ = One in the Holy Trinity suffered in the flesh. After much controversy, their expression will find triumph under Emperor Justinian the Great.” (p. 174).

Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 498-499.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Salvatorem nostrum, nostraeque salutis dispensatorem, et rerum omnium ducem, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Pro pace et unitate, totiusque mundi, et omnium Ecclesiarum consistentia, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Pro aeris salubritate, annique, ac proventuum ubertate, et totius orbis ornatu, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Pro Sanctis Patribus nostris *beatissimo Papa nostro N, et Episcopo huius Metropolis N et ministris ipsorum*,[2] ut prospera valetudine perfruantur, te rogamus.

[2] Pro Sanctis Patribus nostris, Patriarcho nostro, Pastore universali totius Ecclesiae Catholicae.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Misericordem Deum, qui amore suo omnia gubernat, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Pietate divitem, et benignitate diffusum, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Essentia bonum, et omnium donorum largitionem, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. In caelo super gloriosum, et in terra super laudabilem, te rogamus.

P. Domine noster miserere nobis.

D. Naturam immortalem, lucemque splendidissimam inhabitantem, te rogamus: Salva omnes Christe Domine Deus noster gratia tua, et multiplica in nobis pacem et caritatem, et miserere nobis.

P. Domine noster miserere nobis.

6. Karozutha II

D. Oremus; pax nobiscum.

Oremus obsecremusque Dominum Deum omnium, ut audiat vocem orationum nostrarum, et auscultet preces nostras, et misereatur nostri.

Oremus et pro Ecclesia sancta Catholica, quae in toto terrarum Orbe dispersa est, ut pax illa, quae est a Deo, in ea permaneat usque ad saeculi consummationem.

Oremus etiam, et pro sanctis Patribus nostris Episcopis, ut absque macula et querela omnibus diebus vitae suae, in Capite Ecclesiarum suarum consistant; praecipue vero oportet nos orare pro incolumitate Patrum nostrorum Sactorum *Domini Nostri Papae N*.,[3] et Domini nostri Episcopi huius Metropolis: oremus ut custodiat eos Dominus, ac conservet in Capite gregum suorum, ut pascant et administrent, ac praeparent Domino plebem perfectam, aemulatricem bonorum operum.

Oremus et pro Presbyteris et Diaconis, qui ministerio hoc veritatis constitunt, ut corde optimo et conscientia pura ministerium suum coram Deo expleant.

[3] Pro incolumitate Patrum nostrorum Sactorum *Domini Patriarchae totius Ecclesiae Pastoris.*

Oremus etiam pro omni congregatione sancta, et sobria filiorum Ecclesiae sanctae Catholicae, ut scilicet cursum optimum sanctitatis consumment, et spem ac promissionem a Domino, in regione vivorum recipiant.

Commemoremus autem *Beatissimam Dominam Mariam, Matrem Dei vivi, et Salvatoris, ac Redemptoris* nostri:[4] oremus igitur ut Spiritus Sanctus, qui in ea habitavit, gratia sua nos sanctificet, et voluntatem suam in nobis adimpleat, et veritatem suam in nobis signet, omnibus diebus vitae nostrae. Memoriam etiam veneremur Prophetarum, Apostolorum, ac Martyrum, Confessorumque: oremus ut ipsorum precibus, ac passionibus, quas sustinuerunt, faciat nobis Deus cum eis, spem optimam ac salutem, efficiamur quoque digni eorum commemorationibus benedictis, et vivis ac veris promissionibus in Regno caelorum.

Commemoremus quoque Patres nostros sanctos et veritatis Doctores, *Sanctum Cyrillum, S. Athanasium, S. Basilium, S. Ephraem, S. Augustinum, S. Leonem, S. Gregorium, omnesque Doctores,*

***et Presbyteros, veritatis Doctores*:[5] oremus, ut ipsorum orationibus veritas pura et sincera doctrina, quam ipsi docuerunt, et professi sunt, in omni Ecclesia sancta custodiatur, usque ad saeculi consummationem.**

Recordemur etiam et Patrum et fratrum nostrorum fidelium, qui ex hoc saeculo in orthodoxa fide transierunt: oremus inquam Dominum, ut illos absolvat eorumque peccata, et praevaricationes dimittat, et efficiat eos dignos, ut cum iustis e rectis, qui divinae voluntati obtemperaverunt, laetentur in secula.

Pro hac etiam Provincia, et Civitate, et pro his, qui in ea degunt, praesertim vero, pro congregatione hac: oremus, ut Dominus noster per gratiam suam, avertat a nobis glaudium, captivitatem, praedam, terraemotum, famem ac pestem, et cetera, quae animae et corpori adversantur.

Pro his quoque, qui a vera fide aberraverunt, et laqueis Satanae irretiti tenentur: oremus, ut convertat Dominus Deus corda eorum, et agnoscant verum esse Deum Patrem verum, et Filium eius Dominum nostrum lesum Christum.

---

[4] Commemoremus autem Beatissimam *Mariam Virginem Matrem Christi, et Salvatoris nostri.*

[5] Commemoremus quoque Patres nostros, *et veritatis Doctores, Dominum et Sanctum Nestorium, S. Diodorum, Sanctum Theodorum, S. Ephraem, S. Abraham, S. Narcisum, omnes quoque Doctores, et Presbyteros, veritatis cultores.*

Oremus et pro infirmis, praecipue vero pro his, qui morbis difficillimis cruciantur, et a pessimis spiritibus tentantur: oremus, ut Dominus Deus noster mittat eis Angelum sanctum amorum, et salutis, et visitet, sanet, adiuvetque eos, magnitudine gratiae, et misericordiae suae.

Pro egenis etiam, orphanis, viduis, et afflictis, et his, qui persecutionem patiuntur: oremus, Dominus gratia sua regat eos, ac nutriat, pietateque sua consoletur, et benignitate sua eos liberet ab inserentibus illis vim.

Orate, postulateque Deo omnium Domino amores, ut sitis illi regnum, Sacerdotium, et populus sanctus: clamate ad Dominum Deum fortem, toto corde vestro, et tota anima vestra, quomam Deus Pater benignus, et misericors est, ac clemens, et non vult perire plasma suum, sed ut convertatur et vivat. Super omnia vero decet et oportet nos orare, laudare, et adorare, glorificare, et honorare, ac exaltare unum Deum Patrem Dominum onmium, adoratione dignissimum, qui per *lesum Christum Filium suum Dominum nostrum*,[6] fecit nobis spem bonam, et salutem animabus nostris, Ut scilicet ipse gratiam suam amoresque in nobis perficiat usque in finem. Amen.

P. Amen.

---

[6] Qui per *Christum* fecit nobis spem bonam.

7. Praeparatio Oblatorum

Dum haee Diaconus recitat, stans Sacerdos in medio altaris, accipit Patenam, et praebente thura Diacono, et tenente thuribulum ambabus manibus cum igne, immitit incensum in ignem in formam crucis, et Patenam thuris odore imbuit, dicens.

S. Domine Deus noster, odoriferam fac Patenam hanc, in modum patenae Aaron Sacerdotis clarissimi, in tabemaculo foederis, tu qui es creator, et Dominus radicum aromatum, suavissimum odorem spirantium, in nominee Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Deinceps velum, quo cooperit calicem, dicens.

Domine Deus noster odoriferum fac velum hoc in modum palii, quo Elias Propheta veritatis operiebat, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Amen.

Deinde calicem, dicens:

Domine Deus noster, odoriferum redde calicem hunc, in modum calicis Aaron Sacerdotis, in tabernaculo foederis, tu qui es Creator radicum, et aromatum, suavissimum odorem spirantium, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Mittens vinum in calicem dicit Sacerdos:

Misceatur *vinum* in calice Domini nostri lesu Christi,[7] in nomine Patris, et Fuji, et Spiritus Sancti.

Infundens aquam dicit:

Venit unus ex militibus, et percusit lancea latus Domini nostri lesu Christi, et continuo exivit sanguis et aqua, et qui vidit testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius.

Rursus infundens vinum dicit:

Misceatur aqua vino, et vinum acqua, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

8. Praesentatjo Oblatorum

Sacerdos ponens calicem coopertum super altare versus austrum, procedit versus aquilonem ad comu Evangelii, et sumit hostiam, ac superponit patenae, et ambabus manibus elevans, procedit ad medium altaris, et praeparatum calicem manu dextera accipiens, manus in formam Crucis complicatas super Aram extendens dicit.

S. Expectans expectavi Dominum, *panem sanctum et calicem pretiosum*[8] super sanctum altare, omnes offeramus, timore pariter, et honore, et cum Angelis clamemus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus noster.

D. Edent pauperes et saturabuntur, *panem sanctum et calicem pretiosum*[9] super sanctum altare onmes offeramus, timore pariter, et honore, et cum Angelis clamemus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus.

D. Oremus; pax nobiscum.

---

[7] Misceatur *pretiosus Sanguis* in calice Domini nostri lesu Christi.
[8] *Corpus Christi, et Sanguinem eius pretiosum* super sanctum altare.
[9] *Corpus Christi, et Sanguinem eius pretiosum* super sanctum altare.

Sacerdos silentio dicit:

S. Offeratur, et gloria immoletur Trinitati tuae super gloriosae in saecula saeculorum, et lesus Christus Dominus noster, Dei Filius,[10] qui oblatus est pro salute nostra, et praecepit nobis, ut sacrificemus in memoriam passionis, mortis, sepulturae ac resurrectionis eius, suscipiat sacrificium hoc, de manibus nostris per gratiam, et amores suos, in saecula saeculorum.

Sacerdos superponens altari oblata, silentio dicit:

S. Constituantur, et ordinentur Mysteria haec super gloriosa et sancta, vitam conferentia et divina, super altare sanctum Christi, usque ad gloriosum e caelo ipsius adventum, cui est laus, gloria, et adoratio modo, et omni tempore, et in saecula saeculorum.

9. Antiphona Mysteriorum

Elevans vocem dicit:

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, super altare sanctum fiat commemoratio *Virginis Mariae Matris ipsius Dei et Domini Nostri lesu Christi.*[11]

D. A saeculo et usque in saeculorum, Amen et Amen. Apostoli ipsius *Filii Dei*,[12] et amici Unigeniti orate, ut fiat pax in creatura.

S. Dicat omnis populus, Amen et Amen. Commemoratio tua sacte Thoma Apostole, Pater noster sancte, super altare sanctum cum Justis, qui vicerunt, et Martyribus, qui corona donati sunt.

D. Dominus fortis nobiscum, Rex noster nobiscum, Angelus noster, et adiutor noster Deus Jacob.

S. Pusilli cum maioribus, ecce spe bona dormierunt omnes fideles, qui humanitatis debitum persolverunt, et *per resurrectionem tuam super gloriosam, suscitabis* eos[13] ad gloriam tuam.

D. Effundite coram illo corda vestra, ieiunio, oratione, et poenitentia, placaverunt *Patrem, Filium et Spiritum Sanctum*.[14]

Operiens oblata Sacerdos dicit:

S. Amictus es lumine sicut vestimento, et extendisti caelum sicut cortinam, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

---

[10] Et Christus, qui oblatus est pro salute nostra.
[11] Commemoratio *Virginis Mariae Matris Christi.*
[12] Apostoli ipsius *Filii.*
[13] Et *resurrectione tue super gloriosa, resuscitabis eos* ad gloriam tuam.
[14] Placaverunt *Christum, Patrem quoque, et Spiritum eius Sanctum*.

10. Karozutha III

Dum Sacerdos lavat manus dicit Diaconus.

D. Prece, et obsecratione Angelum pacis, et amorum postulamus.

P. A te Domine.

D. Nocte et die, et omnibus diebus vitae nostrae, sempiternam pacem Ecclesiae tuae, et vitam absque peccatis postulamus.

P. A te Domine.

D. Peccatorum remissionem, et quae vitae nostrae emolumenta praebent, et Divinitatem suam placant postulamus.

P. A te Domine.

D. Misericordias Domini, et eius benignitatem, et semper, et omni tempore postulamus.

P. A te Domine.

D. Nos, et animas nostras Patri, Filio, et Spiritui Sancto commendemus.

P. Tibi Domine Deus.

S. Rogamus, et obsecramus te Dominum Deum fortem, perfice in nobis gratiam tuam, et per manus nostras dona tua effunde, amoresque tuos, et Deitatis tuae benignitatem, et sint in propitiationem debitorum populi tui, et in remissionem peccatorum omnium ovium pascuae tuae, quas per gratiam, et amores tuos tibi elegisti, omnium Domine Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

11. Impositio Mannum et Ritus Dimissionis

D. Inclinate capita vestra in manus impositionem, et accipite benedictionem.

Sacerdos in silentio dicit:

Domine Deus fortis, tua est Ecclesia sancta Catholica, qua admirabili *Christi filii* tui passione empta est;[15] oves pascuae tuae, per gratiam autem Spiritus Sancti, qui est aequalis tibi in Deitate super gloriosa, ordines veri Sacerdotii conferuntur. Tu vero Domine mi, per clementiam tuam effecisti dignam exiguitatem naturae nostrae miseriae, ut possimus homines, membra praeclarissima fieri corporis magni, quod est Ecclesia Catholica, et ministerio tuo animabus credentibus, spiritualia auxilia conferamus. Tu ergo Domine mi, perfice in nobis gratiam tuam, et per manus nostras dona tua effunde; fiant quoque super nos amores tui, ac pietas Deitatis tuae super populum hunc, quem elegisti tibi.

[15] Qua admirabili *Christi tui* passione empta est.

Sacerdos elevat vocem:

S. Da etiam Domine mi, benignitate tua, ut omnes nos, omnibus diebus vitae nostrae, Deitati tuae aequaliter placeamus, operibus nimirum optimis iustitiae, quae super gloriosae voluntati misericordiae tuae nos reddunt acceptos, et in hunc modum auxilio gratiae tuae digni efficiamur, ad offerendum tibi semper, carmen, honorem, et laudem et adorationem, Domine omnium Pater, et Filius et Spiritus Sanctus.

D. Amen, qui non suscepit Baptismum, discedat.

Ch. Vere.

D. Qui non accepit vitae Signaculum, discedat.

Ch. Vere.

D. Qui non suscepit illud discedat.

S. Ite audientes, et videte ostia. Oremus; pax nobiscum.

12. Orationes Sacedotales et Epistola

S. Illumina Domine Deus noster, motus cogitationum nostrarum, ut ascultemus et intelligamus vocem suavitatem praeceptorum tuorum, vitam conferentium, ac divinorum. Da quoque nobis per gratiam tuam, et amores tuos, ut ex eis emolumentum, discerpamus, caritatem nimirum, spem, et salutem, quae animae, corporique expediunt, et decantemus tibi semper laudem, absque cessatione omni tempore, Domine omnium Pater, et Filius et Spiritus Sanctus.

D. Amen.

S. Te sapientissimum gubernatorem, et admirandum domesticorum turoum curatorem, et gazophylatium magnum, ex quo omne bonum auxiliumque pietate tua procedit: obsecramus, convertere Domine mi, et propitius esto nobis, miserereque nobis semper sicut et soles Domine omnium Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

D. Silete.

S. Paulus Apostolus Epistola: ad Corinthios fratres mei; benedic, Domine mi.

D. Benedicat te Christus.

(2Cor.5, 1-10&Hebr4, 12-13)

S. Scimus enim quod et si domus nostra, quae in terra est corporis huius dissolvatur, est tamen nobis aedificium a Deo, domus non manu facta in caelo in aeternum, propter hoc enim etiam ingemiscimus, desiderioque aestuamus, ut induamur domo nostra, quae e caelo est, nisi vero cum induti fuerimus, non nudi inveniamur, cum enim sumus modo in hac domo, propter ipsius onus ingemiscimus, et nolumus ea spoliari, sed super indui, ut absorbeatur per vitam eius immortalitas, et qui praeparat nos ad hoc ipsum, Deus est, qui dedit nobis pignus Spiritus sui; quoniam igitur scimus, persuasumque habemus, quod quamdiu in hoc corpore habitamus, peregrinamur a Domino: per fidem enim ipsam, non per visionem ambulamus, propter hoc speramus, desiderioque flagramus excedere e corpore, et apud Dominum nostrum esse, curamusque quod sive praesentes, sive absentes, ipsi simus placentes: omnes nos enim stabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque in corpore suo quod fecit sive bonum, sive malum; vivus est enim sermo ipsius Dei, et omnium operator, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animae, et spiritus, compagum quoque, et medullae, et ossium, et iudicans cogitationes, et intentiones cordis, et non est creatura abscondita a conspectu eius, sed omnia nuda, et aperta sunt coram oculis eius, cui reddemus rationem.

D. Gloria Christo Domino.

13. Orationes Sacerdotales et Evangelium

Sacerdos in medio altaris stans, aliquantulum inclinatus dicit:

S. Te splendorem gloriae ipsius Patris, et substantiae Genitoris tui imaginem, qui in corpore humanitatis nostrae apparuisti, et illuminasti mentem nostram lumine Evangelii tui vitam elargientis, te, inquam, laudamus, et adoramus, et glorificamus omni tempore, Domine omnium Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

S. Sapientem me fac Domine doctrina tua sancta, et da mihi ut absque intermissione, et sine macula, ministrem coram te per custodiam mandatorum tuorum, vitam conferentium, divinorumque, Domine omnium Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

D. Silentium est, silete.

S. Pax nobiscum.

D. Et tecum, et cum spiritu tuo.

S. Evangelium sanctum Domini nostri Jesu Christi, praedicatio Ioannis.

D. Gloria Christo Domino.

S. Benedic Domine mi.

D. Benedicat te Christus.

(Ioannes 5, 19-29)

S. Dixit Jesus, amen, amen dico vobis, non posse Filium facere quidquam a semetipso, nisi quod viderit Patrem facientem: quae enim Pater facit, haec etiam similiter Filius facit: Pater enim diligit Filium suum, et omne quod facit ostendit illi, . . .ut vos miremini: sicut enim Pater suscitat mortuos, et vivificat eos, sic etiam Filius quos vult vivificat; non enim Pater iudicat quemque, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem, qui misit illum. Amen, amen dico vobis quod omnis qui audit verbum meum et credit in eum, qui me misit, habet vitam aeternam, et in iudicium non venit, sed transit a morte ad vitam. Amen, amen dico vobis, venit hora, et nunc est illa, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audient, vivent, sicut enim Pater vitam habet in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso, et dedit ei potestate, ut faciat

etiam iudicium: quod sit Filius hominis, in hoc nolite mirari, quoniam venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem *Filii Dei*,[16] et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae, et qui mala egerunt, in resurrectionem iudicii.

D. Gloria Christo Domino.

---

[16]**Audient vocem *ipsius*.**

14. Symbolum Fidei

Sacerdos incipit et cum Diacono simul prosequitur: [17]

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium.

Et in unum Dominum lesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem, descendit e caelis et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato passus, et sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum Scripturas. Et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis.

Et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre et Filio simul adoratur, et conglorificatur, qui locutus est per prophetas.

Et unam sanctam catholicam, et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

15. Proclamatio Diaconi

D. Oremus; pax nobiscum: orate in memoriam reducentes Patres nostros Catholicos, et omnes Presbyteros, et Diaconos, adolescentes, et Virgines, et omnes fideles, qui e vivis excesserunt, veraque fide mortui sunt: omnes etiam Patres nostros, et fratres, filios, et filias, Reges quoque fideles a Christo dilectos, et omnes Prophetas, et Apstolos, Martyres, et Confessores huius loci, et omnium regionum: oremus, inquam *det nobis ut efficiamur socii eorum*,[18] spe bona, et haereditate vitae regni caelestis: insuper ut haec oblatio siscipiatur confidenter, et per Dei verbum, ac Spiritum Sanctum consecretur, ut sit nobis auxilium, et salutem in vitam aeternam in regno caelesti per gratiam *Dei, et Domini nostri lesu Christi*.[19]

---

[17] **Symbolum Fidei sicut in Romano Missali.**

[18] ***Ut resurrectione qua est ex mortuis, a Deo corona donentur.***

[19] **Per gratiam *Christi*.**

16. Orationes Sacedotales

Interim summissa voce orat sacerdos dicens:

S. Sit tibi gloria inventor eorum, qui perierunt. Gloria tibi, dispersorum collector et longinquorum reductor. Gloria tibi, qui aberrantes ad scientiam veritatis convertis. Gloria tibi Domine mi, qui vocasti me miserum pietate tua, et gratia tua accedere me ad te iussisti, et constituisti me tamquam insigne membrum in corpore magno Ecclesiae sanctae, ut offeram tibi Sacrificium hoc unum sanctum, et acceptabile, quod est memoria passionis, et mortis, sepulturae, et resurrectionis Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, per quem placuit tibi omnium hominum peccata dimittere.

Odorat Sacerdos eos, qui dextris altaris stant, et dicit eis:

S. Benedicite Domini mei, et orate pro me, Patres mei, et fratres mei, et magistri mei, ut consecretur oblatio haec per manus meas.

Illi responderunt cum Diacono et populo:

Christus exaudiat orationes tuas, et suscipiat oblationem tuam, et splendidum faciat Sacerdotium tuum, et complaceat tibi in hoc Sacrificio quod tu offers pro te, pro nobis, et pro *universa*

***Catholica Ecciesia, et omnibus orthodoxis, atque Catholicis, et Apstolicae Fidei cultoribus*[20] per gratiam, et amores tuos in seacula saeculoruni Amen.**

Sacerdos adorat inclinatus coram altari.

S. Etiam Domine Deus noster, ne respicias multitudinem peccatorum meorum, neque moleste ferat dominatio tua onus peccatorum nostrorum, sed per ineffabilem gratiam tuam consecra Sacrificium istud, et da in eo virtutem, et potestatem, ut possit peccata nostra plurima abolere, cumque extremo tempore apparueris per humanitatem, quam ex genere nostro assumpsisti, inveniamus coram te gratiam, et amores, et digni efficiamur laudare te, cum multitudine Angelorum.

[20] Et pro *toto Orbe a minimo usque ad maximum*.

III. ANAPHORA BEATORUM APOSTOLORUM MAR ADDAI ET MAR MARl, DOCTORUM ORIENTIS

17. G'hanta I

Surgit et dicit:

S. Confitemur et laudamus, Domine Deus noster, supereffusas gratiarum tuarum opes in nos: cum enim peccatores, ac debiles essemus, ob multitudinem tamen misericordiae tuae dignos nos effecisti dispensatione sacramentorum sanctorum Corporis, et Sanguinis *Christi Filii tui*.[21]

Petimus ergo auxilium tuum, robur animarum nostrarum, ut caritate perfecta, et vera fide, donum tuum, quod apud nos est, administremus, offeramusque tibi carmen, honorem, laudem, et adorationem nunc, et in saecula saeculorum.

Diaconus et chorus:

D. Amen.

18. Pax et Admonitiones Diaconi

S. Pax vobiscum.

D. Et tecum, et cum spiritu tuo.

S. Praebete pacem alterutrum.

D. & Ch. Et pro omnibus Patriarchis, Episcopis, Presbyteris, et Diaconis, et pro his, qui vita functi et hac Ecclesiae congregatione exierunt; *et pro Beatissimo Papa nostro*,[22] proque mundi pace, et anni corona, ut scilicet benedicatur, et misericordia tua adimpleatur; pro omni etiam Ecclesiae germine, quod dignum reperitur, oblationem hanc, quae in conspectu tuo est, suscipere; insuper et pro onmibus servis, et pro nobis omnibus, suscipiatur oblatio haec in saecula saeculorum.

D. Petamus, confiteamur, et obsecremus omnes Choraulice Dominum, state pulchri, et attendite his quae aguntur tremendis mysteriis, quae consecrantur. Sacedos accersit ut oret, ut eius intercessione pax multiplicetur in vobis, oculos vestros deorsum dimittite, et mentem vestram vigilanter curate in caelum levare; petite, et obsecramini hoc tempore, nemoque loqui audeat, et qui orat, corde oret, in silentio, et timore permanenti, pax nobiscum.

[21] Sacramentorum sanctorum Corporis, et Sanguinis *Christi*.

[22] Additio Synodi Diamperitanae.

Interim orat Sacerdos, et dicit:

S. Domine Deus fortis imbecillitatem meam robora misericordia tua, et gratiae tuae auxilio dignum me fac, ut offeram tibi oblationem in emolumentum onmium hominum, et in laudem Trinitatis tuae super gloriosae, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus in saecula.

19. Salutatio Paulini et Dialogus

Discoperit misteria, et benedicit incensum et immitit in thuribulum, et dicit Sacerdos:

S. Gratia Domini Nostri Jesu Christi, et caritas Dei Patris, communicatio Spiritus Sancti, sit cum omnibus nobis, nunc, et in saecula saeculorum.

D. Amen.

S. Surusm sint mentes vestrae.

D. Apud te Deum Abraham, Isaac, et Israel, Regem super gloriosum.

S. Oblatio Deo omnium Domino offertur.

D. Dignum et iustum est, pax nobiscum.

20. Kussapa

S. Domine Deus fortis da nobis facierum revelationem coram te, ut confidenter perficiamus ministerium istud vivum, et sanctum conscientiis mundis, et ab omni labe, malitia, aemulatione, et dolo ac amaritudine alienis, et semina in nobis Domine mi, caritatem, et animorum unitatem ad invicem, et Ecciesiam tuam sanctam Catholicam, hic et ubique terrarum, ab omni nocumento, culpa ac perturbatione custodi per gratiam,

et amores tuos in saecula.

Cantores dicunt:

Benedic Domine mi.

21. G'hanta II et Sanctus

Sacerdos interim orat:

Omnium ore glorificetur, et omnibus linguis laudetur, et ab omnibus creaturis adoretur et exaltetur nomen adorandum, et super gloriosum Trinitatis praeclarissimae, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, qui bonitate sua saeculum creavit, et omnes in eo habitantes, et filios hominum pietate sua salvavit, et fecit mortalibus misericordiam magnam, maiestatem tuam, Domine mi, adorant, ac venerantur millia millium superiorum; et decies millia decies millium Angelorum sanctorum, et excercitus spirituum ignis nomen tuum glorificant. Et cum Cherubinis sanctis, et Seraphinis, magnitudini tuae adorationem offerunt, et clamant, et absque intermissione glorificant, et dicunt alter ad alterum.

Diaconus et Chorus:

Sanctus, sanctus, sancuts Dominus Deus fortis, pleni sunt caeli et terra carminibus eius. Hosanna in excelsis, Hosanna filio David, Benedictus qui venit, et venturus est, in nomine Domini. Hosanna in excelsis.

22. Kussapa et G'hanta III

Sacerdos proseguitur:

S. Sanctus, sanctus, sancuts Dominus Deus fortis, pleni sunt caeli et terra carminibus eius, et essentia substantiae eius, et splendore pulchritudinis super gloriosae ipsius, ita ut caelum et terram, ego impleam, dicit Dominus.

Sanctus tu Deus Pater veritatis, a quo omnis Paternitas in caelo, et in terra nominatur.

Sanctus et Filius tuus unigenitus, Dominus noster Jesus Christus, per quem omina facta sunt.

Sanctus etiam Spiritus veritatis omnium causa, per quem omnes sanctificantur.

Vae mihi, vae mihi, obstupesco enim, quoniam vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito, et Regem Dominum exercituum viderunt oculi mei. Quam terribilis est locus iste hodie, in quo facie ad faciem visus est Dominus, et nunc Domine fiat misericordia tua super nos, et purifica saniem nostram, et sanctifica labia nostra, et commisce voces imbecillitatis nostrae Seraphinorum laudibus, et Archangelorum, qui decantant amori tuo gloriam; homines enim corporeos spiritibus sociasti.

Cum his igitur caelestibus exercitibus, etiam nos servi tui miseri, debiles, et inutiles laudamus te Dominum meum, quoniam fecisti nobiscum misericordiam maximam, cui rependere gratiam nequimus. Jndutus es enim humanitate nostra, ut Deitate tua vivificares nos, et exaltasti humilitatem nostram, et erexisti casum nostrum, et dimisisti nobis debita nostra, et iustificasti nos peccata nostra delens, illuminasti scientiam nostram, et inimicos nostros Domine Deus noster, reos esse demonstrasti, et ob super effusos amores gratiae tuae, exiguitati imbecillae naturae nostrae victoriam tribuisti. Pro omnibus igitur auxiliis, et misericrodiis nobis exhibitis offeramus tibi carmen, honorem et laudem, ac adorationem, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

Signat his verbis super oblata.

D. Amen. Orate mentibus vestris; pax nobiscum.

23. Intercessio

Signat his verbis super oblata.

S. Domine Deus exercituum audi vocem clamoris mei, nunc in conspectu tuo, et ausculta Domine mi, et audi gemitus meos, atque suspiria, quibus etiam dominatione tua ingemisco, suscipeque preces mei peccatoris: hac enim hora, qua Patri tuo Sacrificium offertur, rogo gratiam tuam, miserere omnium creaturarum, dimitte debitoribus, reduc errantes, solare afflictos, perturabtis pacem dato, infirmos sana, spiritu tribulatos audi, lenimen illis impertire, eleemosynas iustitiam operantium perfice, et propter nomen sanctum tuum propitius esto, et mihi peccatori per gratiam tuam.

Etiam Domine Deus exercituum, suscipiatur oblatio haec, pro omni Ecciesia Catholica, et pro Sacerdotibus et *principibus Catholicis*,[23] pro pauperibus quoque oppressis, lugentibus, ac miseris, et pro fidelibus defunctis, et pro omnibus illis, qui orationem imbecillitatis meae expectant, et pro peccatis meis. Etiam Domine Deus meus secundum amores tuos, et multitudinem misericordiae tuae populum tuum visita, et meam infelicitatem, et quidem non secundum peccata nostra, et iniquitates meas, sed dgini efficiamur remissione peccatorum nostrorum, per sanctum Corpus, quod fide suscipiemus, per gratiam, quae est à te. Amen.

[23] **Et pro Sacerdotibus, *et Regibus et principibus*.**

24. G'hanta IV: Anamnesis et Epiclesis

Sacerdos profunde inclinatus orat:

[Anamnesa]

S. Tu Domine mi, propter plurimos amores tuos, suscipe commemorationem optimam, et acceptabilem Patrum, qui iusti et recti fuerunt, et tibi placuerunt, recordationis Corporis, et Sanguinis *Christi Filii tui*,[24] quod super altare purum ac sanctum offeremus tibi, sicut edocuisti nos, et fac nobiscum pacem, et tranquillitatem tuam omnibus diebus saeculi. Etiam Domine Deus noster, fac nobiscum pacem, ut cognoscant omnes habitatores terrae, quia tu es Deus, Pater solus veritatis, et tu misisti dilectissimum Filium tuum, et ipse Dominus Deus noster venit, et docuit nos omnem sanctitatem, ac munditiem Prophetarum et Apostolorum, Martyrum et Confessorum, Episcoporum et Doctorum, Presbyterorum et Diaconorum, et omnium filiorum Ecclesiae sanctae Catholicae, qui signo vitae, Baptismo nimirum sancto signati sunt. Nos igitur Domine mi, servi tui debiles, et inutiles, qui in nomine tuo congregati, hoc tempore stamus coram te, et traditione sancta exemplum didicimus à te, cum exultatione, et gaudio glorificamus, exaltamus, et venerantes memoriam, sacrificamus mysterium hoc magnum ac formidabile, sanctum et divinum, passionis et mortis, sepulturae et resurrectionis Domini nostri Salvatoris lesu Christi.

[Epiclesis]

Veniat ergo, Domine mi, Spiritus tuus Sanctus, et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum, et sanctificet eam, ut sit nobis, Domine mi, in debitorum solutionem, et peccatorum remissionem, et in maximam spem resurrectionis ex mortuis, et vitam novam in Regno caelesti cum omnibus, qui placuerunt. Insuper et pro omni admirabili dispensatione tua, quae erga nos

***facta est, laudemus, et glorificemus te, absquae cessatione in Ecclesia tua, sanguine* Filii tui *redemta,*[25] *apertoque ore, ac facie revelata,* (elevat vocem) *offerimus tibi carmen, et honorem, laudem, et adorationem, nomini tuo vivo, sancto, et vivificanti, nunc et semper, et in saecula saeculorum*.**

D. Amen.

[24] Recordationis Corporis, et Sanguinis Christi.

[25] Sanguine *Christi* redemta.

IV. RITUS RECONCILIATIONIS ET COMMUNIONIS

25. Orationes poenitentiales [vide psalmum L]

Sacerdos procubit et dicit:

S. Miserere mei Deus secundum misericordiam tuam, et secundum multitudinem amorum tuorum dele peccata mea. Multiplicare lavare (sic) me ab iniquitate mea, et a peccatis meis munda me, quoniam delicta mea ego facio, et peccata mea coram me sunt in omni tempore. Tibi soli peccavi, et mala coram te feci, ut iustificeris in verbo tuo, et vincas in iudiciis tuis, quoniam autem veritatem voluisti, et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi, asperge me hyssopo, et munda me, et super nivem dealbabor, reple me suavitate, ac laetitia tua, et delectabuntur ossa mea humiliata; averte faciem tuam a peccatis meis, et omnia illa delicta mea dele, cor mundum crea in me Deus, et Spiritum praeparatum innova intra me, ne proiicias me a conspectu tuo, et Spiritum Sanctum tuum, ne auferas a me, sed redde mihi suavitatem tuam, et salutem tuam, et Spiritus tuus gloriosus stabiliat me, ut doceam iniquos viam tuam, et peccatores ad te convertantur. Ad te levavi oculos meos habitator caeli, sicut oculi servorum ad dominos suos, et sicut oculi ancillae ad dominam suam. Sint oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec tu miserearis nostri, miserere nobis, miserere nobis, Domine, extende manum tuam, et salvet me dextera tua, Domine, permaneant super me, Domine, amores tui in saeculum, et opera manuum tuarum ne derelinquas.

Surgens dicit:

Christus pax superiorum, et quies magna inferiorum, stabilire Domine, pace et quiete tua, quatuor orbis regiones, praecipue vero Ecclesiam tuam sanctam Catholicam, et destrue bella, ac praelia a finibus terrae, ac disperde gentes, quae bella volunt, et pacifica benignitate Divinitatis tuae, Sacerdotium et regnum ad invicem, ut sit nobis secura habitatio cum omni sobrietate, ac pietate; relaxa quoque debita, et peccata vita functorum, per misericordiam et amores tuos in saecula.

26. Incensatio

Sacerdos benedicit incensum, et mittens in thuribulum dicit:

Offeramus carmen Trinitati tuae super gloriosae, omni tempore, et in saecula, suavem fac Domine Deus noster odorem animarum nostrarurm, suavi odore benignitatis caritatis tuae, et munda nos per eam, ab inquinamentis peccati.

Et incensat ter oblata, dicens etiam ter. Osculatur et ter altare dicens:

Domine Deus noster praebeat nobis accessum dementia misericordiae tuae ad Sacramenta haec super gloriosa, vivificantia et divina, quoniam nos non sumus digni. In veritate non sumus digni.

27. Cuvintele de instituire (Luați mâncați…; Beți dintru acesta toți…;), *o interpolare liturgică catolicizantă și latinizantă*

După epicleză urmează *rugăciunile de pocăință* (poenitentiales). La presiunea uniților chaldei, Sinodul Asirian de Est a decis adăugarea *cuvintelor de instituire*, pe o foaie volantă și păstrarea ei în Liturghierul nestorian, ca alternativă pentru unii preoți sceptici, care au îndoieli privind validitatea Tainei, fără rostirea cuvintelor de instituire, însă fără ca ele să fie incluse formal în această carte de cult.

[27. Institutio et Elevatio

Summens ambabus manibus hostiam dicit:

Gloria nomini tuo sancto, adoratioque Divinitati mae, omni tempore Domine Jesu Christe, panis vivus, vitam praestans, qui descendisti de caelo, et universum mundum vivificas, qui vero hunc panem comedunt non morientur, et qui vera fide ilium suscipiunt, liberantur et sanctificantur per ilium, mundanturque et vivunt in aeternum. Dominus noster Jesus Christus in illa nocte, qua tradebatur, accepit panem hunc sanctum in sanctas, ac puras manus suas, et elevavit oculos suos in caelum, et gratias egit Deo Patri, omnium rerum creatori, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis et dixit, accipite et comedite ex hoc pane omnes vos. HOC EST ENIM CORPUS MEUM.[26]

Prolatis verbis consecrationis, statim Hostiam consecratam genuflexo adorat, surgens ostendit populo, reponit super altare; iterum adorat, tune elevans aliquantulum calicem, dicit.

Similiter post quam coenavit, accepit hunc calicem manibus suis puris, et gratias egit, et benedixit, et dedit discipulis suis dicens: accipite et bibite omnes vos ex hoc calice, quotiescumque enim comederitis panem hunc et biberitis hunc calicem, mei memoriam recoletis.

[26] Verba consecrationis sicut in Romano Missali.

Refert verba consecrationis:

HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEl, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM.

Prolatis verbis consecrationis, deponit Calicem super corporale; genu flexo adorat, surgit et ostendit populo, et ponens Calicem super altare dicit.

Hoc erit nobis pignus usque ad consummationem saeculi, gloria tibi Domine mi, gloria tibi Domine mi, propter ineffabile donum tuum.]

28. Hymnus Mysteriorum

Dum Sacerdos elevat Corpus et Sanguinem, Diaconus cum choro alternatim decantant:

D. Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi, ego sum panis, qui ex superis descendi, dixit Salvator noster in mysterio discipulis suis; omnis qui in caritate accedit, et suscipit me, vivit in me in aetemum, et haereditate acquirit regnum.

Ch. Ministri eius, qui sciunt voluntatem eius, Cherubim et Seraphim, et Archangeli cum timore et tremore coram altare stant, et Sacerdotem intuentur, quando frangit et dividit Corpus Christi in delictorum propitiationem.

D. Aperite mihi portas iustitiae benignus, cuius ostium apertum est poenitentibus, et peccatores ad se, ut accedant, vocat; aperi nobis, Domine mi, ianuam amorum tuorum, ut ingrediamur, dieque, nocteque tibi laudem decantemus. -

Ch. Pone Domine custodiam ori meo, Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Sacerdos quando sanctum altare ingreditur, manus suas pure protendit in caelum, *et consecrat Corpus et Sanguinem Christi*.[27]

D. Misericors propitius esto nobis, et miserere nostri, et ne despicias nos in tempore afflictionis, quoniam nocte ac die in te speramus, et sperantes in te non confundentur.

[27] Sacerdos quando sanctum altare ingreditur, manus suas, pure protendit in caelum, *et invitat Spiritum, qui de superis discendit, et consecrat Corpus et Sanguinem Christi.*

Ch. Dicat omnis populus Amen, et Amen. Ignem in ignito carbone Isaias osculatus est, et labia eius exusta non sunt, sed iniquitas eius remissa est; ignem in ipso pane suscipiunt mortales, et ipsorum corpora custodit, et delicta eorum exurit.

D. A saeculo usque in saeculum; altare est ignis in igne, ignis involuit illud. Caveant Sacerdotes a terrifico et formidabili igne, ne cadant in eum, et comburantur in saecula.

29. Fractio et Consignationes

Sacerdos frangens hostiam per medium dicit:

Accedimus Domine mi fide veritatis nominis tui ad haec sancta Mysteria, ac pietate tua frangimus, et misericordia tua signamus, Corpus et Sanguinem Salvatoris nostri lesu Christi, in nomine Paths, et Filii, et Spiritus Sancti.

Sacerdos partem Hostiae, quam manu sinistra tenet, imponit patenae,
aliam vero Sanguine intingit, usque ad medium, dicens:

Signetur Sanguis pretiosus, Corpore sancto, Domini nostri lesu Christi, in nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti.

Et particula Sanguine inducta signat alteram partem, et superponit patenae dicens:

Signetur Corpus sanctum Sanguine propitiationis Domini nostri lesu Christi, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Et coniungens ambas particulas ad invicem dicit:

Praedestinata sunt consecrata, perfecta, absoluta, et coniuncta ad invicem mysteria haec super gloriosa, sancta et vivificantia, et divina, in nomine venerabili et praeclaro Trinitatis super gloriosae, ut sint nobis Domine mi, in propitiationem delictorum, et in spem magnam resurrectionis ex mortuis, et rnnovationem vitae in Regno caelesti.

S. Gloria tibi Domine mi, quoniam creasti me per gratiam tuam. Gloria tibi Domine mi, quoniam vocasti me per misericordiam tuam. Gloria tibi Domine mi, quoniam posuisti me, mediatorem donorum tuorum, et pro omni dispensatione, quae erga imbecillitatem meam facta est. Ascendat ad te carmen, et honor, et laus, et adoratio. nunc, et in saecula saeculorum.

30. Reconciliatio et Praeparatio ad Communionem

Elevans vocem in tono Evangelii dicit. Signat se ipsum:

S. Gratia Domini Nostri lesu Christi, et caritas Dei Patris, et communicatio Spiritus Sancti, sit cum omnibus nobis, nunc, et in saecula saeculorum.

D. Amen.

D. Omnes nos timore pariter, et honore accedamus ad mysterium Corporis et Sanguinis pretiosi Salvatoris nostri, cordeque mundo, et fide vera in memoriam reducamus Passionem, et Resurrectionem ipsius, eamque perspicaciter intelligamus. Propter nos enim Unigenitus Dei *mortale corpus ex filiis hominum, et spiritualem, rationalem, immortalemque animam suscepit*,[28] et in praeceptis suis, quae vitam conferunt, et lege sua sancta, ab errore ad veritatis cognitionem nos reduxit, et post omnem dispensationem, quam pro nobis operatus est, naturae nostrae primitias in Cruce, in Sacrificium obtulit, et a mortuis resurrexit, in caelumque ascendit, et tradidit nobis Sacramenta sua sancta, quibus recordaremur omnis gratiae, quam erga nos ostendit. Nos igitur caritate profusa, et humili voluntate, donum vitae aeternae suscipiamus, et oratione pura, et vehementi dolore peccatorum nostrorum, participes efficiamur mysteriorum sanctorum Ecclesiae, et spe poenitentiae ab iniquitatibus nostris convertamur, et pro peccatis nostris doleamus. Insuper amores, et misericordiam postulemus, rogemusque Deum omnium Dominum, et conservis nostris eorum debita dimittamus.

Ch. Propitiare peccatis, et delictis servorum tuorum.
D. Mundemus conscientias nostras a divisione et contentionibus.
Ch. Domine propitiare delictis, et peccatis servorum tuorum.
D. Sint animae nostrae perpolitae, et ab omni odio et inimicitia alienae.
Ch. Domine propitiare delictis, et peccatis servorum tuorum.

D. Suscipiamus Sanctitatem, et Sancto Spiritu conservemur.

Ch. Domine propitiare delictis, et peccatis servorum tuorum.

D. Mentium nostrarum unanimitate, et pace ad invicem, ipsorum mysteriorum societatem suscipiamus.

Ch. Domine propitiare delictis, et peccatis servorum tuorum.

D. Et sit nobis Domine in resurrectionem corporum nostrorum, et animarum nostrarum salutem, et vitam saeculi saeculorum. Amen.

---

[28] **Propter nos enim Unigenitus *Dei mortale corpus, et spiritualem rationem, immortalemque animam, exfiliis hominum susclpit.***

Interim dicit Sacerdos:

S. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et super exaltatum, et super gloriosum est nomen tuum in saecula, quoniam non secundum peccata nostra fecisti nobis, neque secundum iniquitatem nostram retribuisti nobis, sed secundum multitudinem amorum tuorum liberasti nos à potestate tenebrarum, et vocasti nos ad regnum filii tui dilectissimi Domini nostri Iesu Christi, per quem denudasti, et in nihilum reduxisti potestatem tenebrarum, et vitam incorruptibilem nobis es elargitus, et nunc etiam Domine qui dignum me fecisti, ita ut constitueres me, coram altari tuo mundo et sancto ad offerendum tibi Sacrificium hoc vivum et sanctum, dignos nos etiam effice pietate ma, ut omni munditia et sanctitate, donum hoc suscipiamus, et non sit nobis in iudicium et vindictam, sed in amores, pietatem, et peccatorum remissionem, et ex mortuis resurrectionem, et in vitam aeternam, ita ut simus omnes plenissimi testes gloriae tuae, et templa munda honoris tui, et sacrae Basilicae inhabitaculum tuum, ut postquam adhaeserimus Corpori, et Sanguini Christi tui cum omnibus sanctis tuis, luce fulgeamus in revelatione eius super gloriosa, et praecelsa: tibi enim, eique et Spiritui Sancto gloria, et honor, laus, et adoratio, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

S. Dele Domine mi pietate ma peccata, et delicta servorum tuorum, et sanctifica labia nostra, canticis Spiritus Sancti, ut Divinitati tuae praecelsae cum omnibus sanctis tuis, fructus gloriae, et laudis conferamus. Effice etiam nos dignos, Domine Deus noster, ut semper absque macula, stemus in conspectu tuo, corde mundo et facie revelata, et confidentia illa, quae per amores tuos nobis collata est, omnes simul invocemus te, et hoc modo dicamus.

31. Pater Noster et Sanctum Sanctis

Pater noster, qui es in caelis: sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum mum; fiat voluntas ma sicut in caelo, et in terra. Panem nostrum qotidianum da nobis hodie; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo. Amen.

S. Etiam Domine Deus virtutum, Deus noster optime, et Pater noster viscerum, plene obsecramus, postulamus, rogamusque clementiam bonitatis tuae, ne Domine mi inducas nos in tentationem, sed salva et libera nos a malo, et ab exercitu ipsius, quoniam tuum est regnum, et virtus, gloria, et potestas, imperium, et fortitudo in caelo, et in terrra nunc, et in saecula saeculorum.

D.Amen.

S. Pax vobiscum.

D. Et tecum, et cum spiritu tuo.

S. Sanctum sanctis decet, Domine mi in consummationem.

Diaconus ter adorat Sacramentum dicens:

D. Unus Pater Sanctus, unus Filius Sanctus, unus Spiritus Sanctus, gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, in saecula saeculum. Amen.

32. Communio Sancta

Accedens Diaconus ad altare, Sacerdos aprehendit manum eius dexteram, et insert in patenam dicens:

D. Gloria Domini nostri.

S. Sit tecum, et nobiscum in regno caelesti, gloria Deo vivo.

D. Glorificate Deum vivum.

Ch. Gloria ipsi, et Ecclesiae tuae, amores, et misericordia eius. Amen.

Sacredos dicit ter:

S. Domine Deus meus non sum dignus, nec vere est iustum, ut ego sumam Corpus tuum, et Sanguinem propitiationis, nec ut tangam ea, sed verbum tuum sactificet animam meam, et sanet corpus meum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Dum hac Sacerdos dicit, decantat Diaconus:

D. Suscipiatur haec oblatio sursum, in excelsis cum ea, quam Abel, Noe et Abraham obtulerunt in regnum caeleste.

Post sumationem Corporis dicit Sacerdos:

S. Donum gratiae ipsius Salvatoris nostri lesu Christi perficiatur per amorem, in omnibus nobis.

D. In saecula saeculorum. Amen.

Sumens Sanguinem dicit post communionem:

S. Sanguis propitiationis Domini nostri lesu Christi nutriat animam meam et corpus meum, in hoc saeculo, et in futuro.

D. Fratres mei suscipite Corpus ipsius *Filii Dei*[29] dicit Ecclesia, et bibite ipsius calicem.

[29] Suscipite Corpus ipsius *Filii.*

V. GRATIARUM ACTIO ET CONCLUSIO

33. Gratiarum Actio Diaconi

D. Conforta Domine noster manus, quae extendae sunt, ut Sanctum acciperent, dignas eas effice ut diebus omnibus Divinitati tuae, fructus conferant, et omnia, quae decantarunt tibi laudem intra sanctuarium digna per te efficiantur, ut semper laudent te: insuper et aures, quae vocem carminum tuorum audierunt, ne quaeso audiant, Domine mi vocem clamoris, et iurgii. Oculi etiam, qui viderunt pietatem tuam magnam, videant quoque tuam benedictam spem. Linguae, quae sanctus clamarunt, composite veritatem loquantur. Pedes, qui in ipsa Ecclesia ambularunt in lucis regione fac eos ambulare. Corpora, quae corpus tuum vivum degustarunt, vitae novitatae reparentur. Super congregationem quoque nostram, quae Divinitatem tuam adorat, auxilia tua multiplicentur, et nobiscum permaneat, caritas tua magna, et per te ad persolvendam gloriam abundemus, et aperi ostium precibus omnium nostrorum. Nos omnes igitur, qui per donum gratiae Spiritus Sancti accessimus, et digni effecti sumus, et socii in sumptione ministeriorum horum praeclarissimorum, sanctorum, divinorum, vitamque conferentium, laudemus omnes simul, et exultemus Deo largitori ipsorum.

S. Ipsi gloria propter ineffabile eius donuni.

34. Gratiarum Actio Sacerdotalis

Sacerdos etiam:

S. Decens, iustum, et dignum est, Domine, ut omnibus temporibus, et diebus, et horis laudemus, adoremus, et glorificemus terrificum nomen maiestatis tuae, quoniam per gratiam, et amores tuos, Domine mi, naturam imbecillem filiorum hominum, mortalium, dignam effecisti, ut cum spiritibus nomen tuum sanctificent, et Mysteriorum doni tui efficiamur participes, et dulcedine sermonum tuorum vitam conferentium, et divinorum delectentur, et voces laudis Divinitati tuae excelsae offerant semper, Pater, et Filius et Spiritus Sanctus.

Alia gratiarum actio:

S. Christus Deus noster, et Dominus noster, et Rex noster, et Salvator noster, et suscitator noster, qui per gratiam suam dignos nos fecit, ut sumeremus Corpus suum, et Sanguinem pretiosum, qui sanctificat omnes, ipse det nobis placere illi verbis, operibus, et cogitationibus nostris, ut sit nobis

hoc Sacramentum, quod sumpsimus et sumemus, pignus remissionis debitorum nostrorum, et peccatorum, speique magnae resurrectionis cx mortuis, et innovationis vitae in Regno caelesti, cum omnibus, qui ei placuerunt per gratiam, et amores suos in saecula. Amen.

35. Pater Noster

Et dicunt omnes:

Pater noster, qui es in caelis: sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra. Panem nostrum qotidianum da nobis hodie; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo. Amen.

36. Benedictio Finalis I

Sacerdos versus populum benedicit, dicens.

Ille, qui benedicit nos omni benedictione in caelis per Filium *suum*,[30] et invitavit nos ad regnum, et suavitatem aeternam.

Et apostolicae congregationi fecerat promissionem, et etiam in veritate signavit verbum, ut non sit in illo dubitatio.

Dicetis vere, vere dico, et in veritate verba mea signo: omnis qui manducat Corpus meum vivificans, et bibit Sanguinem meum calicis salutaris.

Dimitto omnia illius debita, et omnia illius peccata deleo, et ad regnum voco ilium, et ab afflictionibus liberet vos, et ab scandalis vos salvet.

Benedicat semina agrorum vestrorum, benedicat fructus arborum vestrarum, et muitiplicet et benedicat substantiam vestram, et per caritatem suam longam vitam tribuat vobis.

Deus Dominus hominum, benedicat hanc congregationem, et det virtutem imbecillo, quia ecce à principio incipit.

Per signum vivum Christi benedicatur *cathedra gloriosa Romana*,[31] ut oriatur, et splendeat in illa iustitia.

----

[30] **Per Filium *humanitatis*.**

[31] **Benedicatur *cathedra gloriosa Catholicorum Orientalium*.**

Pater splendore plenus, Pastor et *Dominus gregis Christi Papa N plenus sobrietate, una cum bono doctore Episcopo nostro N.* [32] custodiatur à malo.

Benedic Presbyteros sanctos, et Clericos, et Ministros; liberentur a periculis, et a daemoniis, et hominibus pessimis.

Antiquis vero dierum, et senibus senectute praeclaris, faciat Dominus illis optimum finem, et ad regnum vocet eos.

Statura quoque pulchros adolescentes, possidentes fortitudinem, faciat illos crescere in splendore et castitate eos adimpleat.

Natura etiam fragilis mulierum, virgines etiam, et nuptae custodiantur a casu, et a laqueis et scandalis.

Sedens in caelo Dominus det nobis pacem quietam, et pacem bonam et dulcem, ut gaudeamus die ac nocte.

Det vobis placata tempora, ut sitis semper gaudentes, et non turbulenti et inquieti, sed per caritatem diligentes.

Et quoniam congregati estis hodie, ad celebritatem oblationis huius, Crux Regis caelestis custodiat vos.

Suscipiat Dominus oblationem vestram, et sacrificia vestra, et orationes vestras, et quiescat Spiritus eius super eleemosynas vestras, et intret petitio vestra in conspectu eius.

Illustris in congregatione sanctorum sanctissimus *Apostolus Thomas* sanctitas sanctitatum,[33] custodiat vos à plagis, et a daemoniis et hominibus pessimis.

Oret quoque super hanc turbam, pauperem et miseram, et afflictam: sunt enim discipuli huius Sancti, ut sic à plagis liberi fiant.

Praeterea illi, qui modeste laboraverunt, et in simplicitate servierunt in hoc mundo, in iustitia custodiantur a malo.

Et qui in nobis sunt extranei, et a domo sua longinqui, Rex saeculi saeculorum in pace faciat illos reverti.

Hoc festum sit sanctum super vos, o popule humilis, et Dominus sit stabiliens, et ad bona consiliarius.

Modo et nunc, et omni tempore, et occasione, noctibus quoque et diebus, et usque in saecula saeculorum.

---

[32] **Dominus *totius gregis Episcopus*, plenus sobrietate, custodiatur a malo.**

[33] ***Religiosus Hormisda*, sanctitas sanctitatum, custodiat vos.**

37. Benedictio Finalis II

Benedictio in diebus solennibus.

Carmen et adorationem nunc offeramus Deo, Sancto Filio qui factus est homo et operuit *Divinitatem suam, humanitate nostra*.[34]

Et in humanitate nostra sustinuit passionem per manus populi mali, ut liberaret Adamum rationalem, et converteret filios eius ab errore.

Benedic Domine congregationem nostram debilem, corpore simul et anima, facque nos socios illius congregationis Angelorum caelestium absque macula.

Benedic et nunc Sacerdotes, et remove ab illis onmes casus infestos, et eorum voces admitte sanctificationibus iustorum splendentium sicut sol.

Benedic terram, quae bellorum infestatione à Regibus conturbatur, et pacifica eos per signum Crucis luminis sancti.

Benedic Ecclesiam tuam, quae patitur *infestationes à pessimo Daemone*,[35] **libera illam, quae ad ostium tuum pulsat mane, et vespere simul.**

Et circunda illam gladio acuto per caritatem tuam sanctificantem, ut psallat tibi gloriam distinctam, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus.

Benedic dextera tua, *Domine Iesu Christe*,[36] **congregationem hanc illustrem, ut splendeat donis Spiritus Sancti, in modum solis clarissimi.**

Benedic, Domine mi, virtute tua gloriosa congregationem nostram, et amplifica illam omni pompa, et da illi laetum tempus, et habitaculum quietum et abundans.

Benedic, Domine mi, congregationem nostram nobilem, dextera tua, Rex vivens, et effunde super illam benedictionem tuam Domine, in longitudinem temporum et annorum.

Benedic dextera tua, Domine noster, congregationem nostram, omni spiritu et benedictione, et libera eam ab omnibus malis, et remove ab illa flagellum.

---

[34] **Qui factus est homo et operuit *speciem suam in Filio hominis.***

[35] **Qua patitur *et in ovilii pessimi Daemoni, ecce comprehenditur*.**

[36] **Benedic dextera tua *Christe*, congregationem hanc illustrem.**

Benedic et custodi, Salvator noster, invitatos, ab omni nocumento, et laetifica eos omnibus bonis nomine tuo vivo, liberator noster.

Benedic, Domine noster, Antistites nostros, et gubernatores nostros, et Doctores nostros, et salva *Reges nostros fideles, et Duces nostros catholicos*,[37] **et reduc ad nos iudices nostros, servos tuos.**

Benedic etiam, Domine mi, pueros nostros, et eos, qui nos docent et erudiunt, et sapientes fac doctrina tua infantes nostros, et illustres fac senes et adolescentes nostros.

Benedic et parce defunctis, et dimitte debita et peccata nostra, et protege nos sub pennis tuis, et revela faciern tuam, et libera nos.

Benedic infirmos, et orphanos, et miserere afflictis, calumniam sustinentibus, et responde turbatis, et miseris, et veni in auxilium eorum, et ne negligas.

Et da nobis, Domine, tempora sana, ut vivarmus coram te absque labe, et inveniamus gratiam, et amores coram throno tuo Dominator saeculorum.

Benedic dextera tua, et adiuva congregationem nostram hanc, et custodi etiam illam ab adversario, qui circundat eam, fortitudune tua magna, quae non minuitur.

Et fac nos dignos per amores tuos in illo die, quo signum tuum orietur è caelis super iustos, qui passi sunt aestum, et vigilias, et ieiunium.

Et egrediemur in occursum tuum cum iubilo, et ingrediemur tecum in laetitiam, et tibi sancto, et excelso psallemus gloriam interminabilem;

Vos quoque, O congregatio redempta, popule sancte et praeclare, qui adfuistis hodie, sicut decet coram ipso *Iesu Domino Deo Salvatore*.[38]

Suscipiat Dominus oblationes nostras, et det duplicem mercedem vestram, et dignos vos efficiat promisionibus suis, quas promisit vobis in Evangelio suo.

Scilicet semper dico vobis, qui comedit Corpus meum vivificans, et bibit ex Sanguine meo sanctificante, *habet vitam eaternam*.[39]

Et eritis signati, et protecti ab omnibus infestationibus signo Crucis, nunc, et post omne nunc, et in omni tempore, et in saecula saeculorum. Amen.

---

[37] **Salva *reges nostros et duces nostros*.**

[38] **Coram ipso *Iesu Salvatore*.**

[39] **Et bibt ex sanguine meo sanctificante, *liberabitur ab inferno per me*.**

38. Benedictio Finalis III

Alia benedictio in diebus ferialibus.

Causa, quae benedixit nos omnibus benedictionibus per Filium suum vivum, qui propter salutem nostram se ipsum inclinavit e caelis caelorum, et assumpsit corpus nostrum, et dedit nobis corpus suum Iesus Dominus, et Sanguinem suum venerabilem, sanguine nostro miscuit, mysterium propitiationis.

Revelavit in nobis virtutem suam, et ostendit gloriam suam, et figuravit in nobis imaginem suam, et mundavit, et sanctificavit nos virtute abscondita, et amovit a nobis dubietatem in hac promissione, quod omnis scilicet, qui comedit Corpus meum, et corde puro bibit Sanguinem meum, ipse manet in me, et ego in illo, et suscitabo ilium in die novissimo, non iudicabitur omnino, sicut peccator, et exaltabo ilium super aera, sicut iustum, et faciam ilium haeredem regno caelesti, quod non dissoivitur.

Seminate confessionem eius in cordibus vestris sic iliustrem, et fidem eius, quae non aboletur, in animabus vestris, et virtus, quae in Apostolis habitavit, habitet in vobis, et adiuvet vos, in manifesto et in abscondito.

Narrationes pessimas afflictionis, et detractionis, ne audiatis, et ab omnibus scandalis det vobis statim redemptionem, et dies bonorum occurrat vobis, per virtutem excelsi, et virtutem donorum suorum effundat super nos usque ad perfectionem.

Christus, qui Sanguine suo emit oves suas, et passus est calumniam, ipse liberet nos ab adversario, et a captivitate. Pastores quoque virtute sua custodiat, quia non habent finem, ut pascant oves suas in modum filii Ionae, et Tarcensis.

Presbyteri, qui in domo sanctitatis pulchre sacerdotio funguntur, et sunt Sacerdotes praeclari, digni efficiantur illo convivio pleno gaudii, ut coram illo pulchre ministrare possint in loco suo excelso, pro ministero, quo ministrarunt in hoc saeculo, absque intermissione et cunctatione.

Senes illustres, qui in Ecclesia senuerunt, et ingressi sunt annos, confortet eos Dominus super virgam pacis et requei, et adoloscentes, qui in vobis ornatu praeclaro incedunt, ut virtute placeant Domino.

Os puerorum vestrorum bendicat vos in gloria, in vocibus dulcibus etiam feminae vestrae per verecundiam inculpabilem. Oratio vestra sicut Danielis iusti Prophetae sit, ingrediatur coram eo, ut det solutionem iniquitatibus vestris.

Resurectionem faciat defunctis vestris in die novissimo, et dignos faciat illos regno incorruptibili Spiritus Sanctus, quem induistis per aquam, in quo accepistis gradum excelsum adoptionis filiorum.

Pax, et requies, et caritas, et spes bona et pura sit inter vos, et in domibus vestris usque ad consummationem. Gloria illi ex omni ore, *Iesu Domino Deo*[40] super donum eius ineffabile linguis creatis, nunc, et post omne mine, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

39. Benedictio Finalis IV

Benedictio in Missa pro Defunctis.

Exaudi, Domine mi, vocem orationis nostrae, et intret in conspectu tuo deprecatio nostra, et suscipe Sacrificia, et oblationes nostras, et propitius esto delictis defunctorum nostrorum, sicut oblatio prima, quam obtulit Abel incaeptor, et Noe simplex et innocens, et Abraham fidelis in Domino.

Et Iob, qui sustinuit afflictionem, et Elias Propheta veritatis, et Apostoli in medio Caenaculi, et sicut minuta illius viduae, sic Domine mi, in misericordia tua suscipe oblationem servi tui, et dignum fac ilium thalamo regni, cum omnibus iustis, qui placuerunt tibi, suscipe, Domine noster, Sacrificium eius, et propitius esto, et dimitte debita illius, et dele omnes iniquitates eius, et omnium sociorum eius.

Et dignum fac, Domine misericors, hunc servum tuum pauperem thalamo illo spirituali, cum iustis filiis dexterae.

Assigna illi ab hac die, quietem simul, et memoriam, et suavitatem illam stabilem, in loco glorioso et beato.

Et tibi retribuit confessionem, et gloriam, et honorem, et adorationem Uni Naturae Tribus Personis sine intermissione.

Et omnes, qui laboraverunt in hoc opere, parvis et magnis huius diei, et qui loquuntur in hac congregatione, digni fiant remissione in misericordia.

Benedic Domine mi benedictionibus hanc congregationem in aequalitate, et domum, et homines, et omnes nos in unitate, nunc et semper. Amen.

LAUS DEO.

---

[40] **Gloria illi ex omni ore, *Iesu Domino*.**

a. Deosebiri și asemănări între Dumnezeiasca Liturghie a Apostolilor Mar Addai și Mar Mari – Sfânta Qurbana – și liturghiile bizantine ale Sfinților Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare

Chiar dacă pornesc de la un izvor comun, pe parcursul evoluției lor, liturghiile din toate riturile creștine au parcurs un drum propriu, fiecare din ele, păstrând însă legătura cu originile și esențialul universal al conținutului lor. Originea Liturghiei este *Frângerea Pâinii*, Fractio panis (F. A. 2, 42), Κλάσις τοῦ ἄρτου, cu lecturile veterotestamentare, la care, ulterior, au fost introduse sau adăugate și cele neotestamentare. Cel mai vechi relict liturgico-arheologic de *anafora*, de liturghie creștină, este textul din 1 Cor. 11, 24-29.

1. Începutul Liturghiei Apostolilor Mar Addai și Mar Mari se face cu *Doxologia Mare*, nu cu „Binecuvîntată este împărăția Tatălui și a Fiului…". Preotul începe cu „*Gloria in excelsio Deo*", Diaconul „*Amen*", apoi rostesc amândoi restul textului din Doxologie, urmată de psalmodiere.

2. Urmează *Laku Mara*, cu răspunsul „*Ție, Doamne*”. Este un imn de înviere foarte vechi cântat la slujbele liturgice festive, sub formă de ectenii. Textul este o mărturisire a dumnezeirii Lui Iisus Hristos, și biruința Acestuia asupra morții, exprimându-și credința în „Domnul tuturor”, ca o garanție privind învierea morților.[637]

3. Partea de început, la Addai și Mari, ar putea fi comparată cu „Rânduial pregătirii sfințiților slujitori”, din liturghiile bizantine.

4. Partea de început se continuă cu Offertorium, adică „pregătirea cinstitelor Daruri”, urmată de *Liturghia catehumenilor* sau „Liturghia Cuvântului”, precedată de Trisaghion. Proscomidia nu se face înainte de Liturghie, în taină, ca în ritul bizantin, ci în contextul acesteia, cu voce tare, ca în ritul latin și este precedată de o *anamneză* lungă, în formă de ectenii.

5. Se folosește multă tămâie la slujbele asiriene de est, cu tămâieri dese, ca în ritul bizantin.

6. Există o asemănare izbitoare, între modul în care decurge pregătirea darurilor și dialogul de la Liturghia asiriană de Est și proscomidia bizantină.

7. După pregătirea darurilor, urmează rugăciuni de *afierosire* a acestora, sub formă de ectenii.

8. Liturghia Asiriană de Est are și ea multe grupuri de ectenii, numite *Karozutha* și chiar rugăciuni rostite sub formă de ectenii, cu ecfonise sau proclamare. [638]

9. La încheierea ritului proscomidiei (offertorium), are loc „punerea mâinilor”, peste Sfintele Daruri, sau *Impositio Mannum et Ritus Dimissionis*.

10. După o rugăciune a preotului, urmează *lectura epistolei* sau Apostolul, continuată de o altă rugăciune a preotului și un dialog cu strana (praefatio), care precede *lectura* Evangheliei.

11. După Evanghelie, imediat este rostit Crezul.

12. Cea mai mare asemănare a Liturghiei lui Addai și Mari poate fi constatată cu *Liturghia Sf. Iacob al Ierusalimului*, eventual cu versiunea primară a acesteia, care însă, nu se cunoaște.[639] Și aici avem *două intrări* la Liturghie, cea mică și aceea mare, ca în cazul Liturghiei lui Addai și Mari. *Intrarea mică* corespunde Liturghiei catehumenilor și *aceea mare* Liturghiei credincioșilor, din ritul asirian de est și din cel bizantin. Actuala versiune a Liturghiei lui Iacob are cuvintele de instituire, fiind corectată, diortosită și completată ulterior, de către patriarhii ortodocși sau melkiți. După acestea urmează ananmneza și epicleza.[640]

13. În Liturghia lui Addai și Mari, lipsesc *cuvintele de instituire* ale Euharistiei, având doar anamneza și epicleza. *Fragment din epicleză* (p. 66, la: *The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians…*):

S[*acerdos*]. Veniat ergo, Domine mi, Spiritus tuus Sanctus, et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum, et sanctificet eam, ut sit nobis, Domine mi, in debitorum solutionem, et

---

[637] *The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians & the Synod of Diamper*, Paul Pallath, p. 15.

[638] *Ibidem*.

[639] *Griechische Liturgien*, übersetzt von Remigius Storf, Mit Einleitungen versehen von Theodor Schermann, 1912, Kempten & München, Verlag der Jos-Köselschen Buchhandlung, pp. 80-123, în colecția: *Bibliothek der Kirchenväter* [BK], Kempten & München, 1912.

[640] „Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum”, la Augustinus.

Karl-Heinz zur Mühlen, *Zur Rezeption der Augustinischen Sakramentsformel* »Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum« *in der Theologie Luthers*: Gerhard Ebeling zum 60. Geburtstag, *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, Vol. 70, No. 1, 1973, pp. 50-76 (27 pages), Published By: Mohr Siebeck GmbH & Co. KG.

Mai vezi și termenii catolici: Transubstantiatio, Μετουσίωσις și Accident, συμβεβηκός, de la natură, οὐσία.

Ecclesia Catholica de more utitur vocabulo transsubstantiationis[sic], ut rite explicet illud quod fit in missa: mutatio sive conversio totius substantiae panis et totius substantiae vini in substantiam corporis et sanguinis Christi per Eucharistiam. Querelas theologicas de transsubstantiatione participavit e.g. Ratherius Veronensis.

Concilium Tridentinum, sessio 13, cap. 4: "[...] denuo Sancta haec synodus declarat, per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Ch<risti> D<omini> N<ostri> et totius substantiae vini in substantiam sanguinis eius, quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica ecclesia transsubstantiatio est appellata."

Thomas von Aquin: *Summa Theologiae*. S. Teil 3, Frage 76, Artikel 4. Antwort.

Joseph Ward Goering: *The invention of transubstantiation*, în: *Traditio*. Studies in Ancient and Medieval History, Thought and Religion 46, 1991, pp. 147-170.

Karl Bärthlein: *Zur Entstehung der aristotelischen Substanz-Akzidens-Lehre.* In: *Archiv für Geschichte der Philosophie* 50 (1968), p. 196-253.

Pentru accidenți, vezi: Saint Thomas d’Aquin - *Somme Théologique*, 3a = Tertia Pars = 3ème partie, Question 77 : Des accidents qui restent dans l’eucharistie.

peccatorum remissionem, et in maximam spem resurrectionis ex mortuis, et vitam novam in Regno caelesti cum omnibus, qui placuerunt. Insuper et pro omni admirabili dispensatione tua, quae erga nos facta est, laudemus, et glorificemus te, absquae cessatione in Ecclesia tua, sanguine *Filli tui* redemta, apertoque ore, ac facie revelata, (*elevat vocem*) offerimus tibi carmen, et honorem, laudem, et adorationem, nomini tuo vivo, sancto, et vivificanti, nunc et semper, et in saecula saeculorum. D. Amen. / „Preotul: Fie ca Duhul Tău cel Sfânt să vină, Doamne, și să se odihnească pe această jertfă a slujitorilor Tăi și să o sfințească, ca să fie pentru noi, Doamne, plata datoriilor și iertarea păcatelor și cea mai mare nădejde a învierii din morți și viață nouă în Împărăția cerească cu toți cei ce au bineplăcut. Mai cu seamă, și pentru toată ocrotirea ta minunată și pentru acest plan măreț, care s-a făcut pentru noi, să te lăudăm și să te slăvim, în Biserica Ta, răscumpărată prin sângele Fiului tău, cu gura deschisă și cu chipul descoperit, (*înalță vocea*) îți oferim cântare și cinste, laudă și slavă, pentru numele Tău viu, sfânt și dătător de viață, acum și pururea și în vecii vecilor."

După epicleză urmează *rugăciunile de pocăință* (poenitentiales). Sinodul asirian de est a decis adăugarea *cuvintelor de instituire*, pe o foaie volantă și păstrarea ei în Liturghierul nestorian, ca alternativă pentru unii preoți sceptici, care au îndoieli privind validitatea Tainei, fără rostirea cuvintelor de instituire, însă fără ca ele să fie incluse în această carte de cult.

14. Materia Euharistiei și la Asirienii de Est este tot pâinea dospită (prescura), vinul curat și apa, cu care este amestecat în părți egale.

15. Fragment din epicleza Liturghiei lui Addai și Mari:

Veniat ergo, Domine mi, Spiritus tuus Sanctus, et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum, et sanctificet eam, ut sit nobis, Domine mi, in debitorum solutionem, et peccatorum remissionem, et in maximam spem resurrectionis ex mortuis, et vitam novam in Regno caelesti cum omnibus, qui placuerunt. Insuper et pro omni admirabili dispensatione tua, quae erga nos facta est, laudemus, et glorificemus te, absquae cessatione in Ecclesia tua, sanguine *Filli tui* redemta, apertoque ore, ac facie revelata, (*elevat vocem*) offerimus tibi carmen, et honorem, laudem, et adorationem, nomini tuo vivo, sancto, et vivificanti, nunc et semper, et in saecula saeculorum.	**Fie ca Duhul Tău cel Sfânt să vină, Doamne, și să se odihnească pe această jertfă a slujitorilor Tăi și să o sfințească, ca să fie pentru noi, Doamne, plata datoriilor și iertarea păcatelor și cea mai mare nădejde a învierii din morți și viață nouă în Împărăția cerească, cu toți cei ce [Ți-]au bineplăcut. Mai cu seamă, și pentru toată ocrotirea ta minunată și pentru acest plan măreț, care s-a făcut pentru noi, să te lăudăm și să te slăvim, în Biserica Ta, răscumpărată prin sângele Fiului Tău, cu gura deschisă și cu chipul descoperit, (*înalță vocea*) îți oferim cântare și cinste, laudă și slavă, pentru numele Tău viu, sfânt și dătător de viață, acum și pururea și în vecii vecilor.**

16. De remarcat mai este și prezența în textul, rostit de diacon, înainte de cuminecarea celebranților, adică după Rugăciunea Domnească, a următorului dialog, *The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians & the Synod of Diamper*, Paul Pallath, *Op. cit.*, p. 80:

***În Liturgia lui Addai și Mari*:**	***În liturghiile bizantine*:**
S. Pax vobiscum.	***Preotul*: Pace tuturor.**
D. Et tecum, et cum spiritu tuo.	***Strana*: Și duhului tău.**
S. Sanctum sanctis decet, Domine mi in consummationem.	***Preotul*: Capetele voastre Domnului să le plecați.**
	***Strana*: Ție Doamne.**
Diaconus ter adorat Sacramentum dicens:	***Preotul*: Cu darul și cu îndurările și cu...**
D. Unus Pater Sanctus, unus Filius Sanctus, unus Spiritus Sanctus, gloria	***Strana*: Amin.**
	***Preotul*: Să luăm aminte, Sfintele Sfinților.**
Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, in saecula saeculum. Amen.	***Strana*: Unul Sfânt, unul Domn: Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu. Amin.**

Asemănarea este evidentă, chiar dacă se deosebește puțin.

17. După împărtășirea credincioșilor, urmează mai multe rugăciuni de mulțumire „Gratiarum Actio", apoi a treia oară textul Rugăciunii Domnești, binecuvântarea finală sau apolisul. Formularul nostru prezintă patru rugăciuni finale de binecuvântare, la diferite situații și sărbători. A patra este folosită la Liturghiile pentru defuncți.

b. Cărțile de ritual ale Bisericii Asiriene de Est[641]

1. *Ṭaksā*, Liturghierul pontifical al protosului, pentru Qūrbānā, Euharistie sau Sfânta Liturghie;
2. *Qūdāšā*, Evhologhion sau Molitfelnic;
   Ṭaksā d'amada, fascicole din Molifelnic: Sfintele Taine de initiatio Christi;
   Burakha, Nunta;
   Kathnita, prohodul preotilor;
   Anidha, prohodul mirenilor;
   Ṭaksā d'siamidha, Arhieraticon;
   Ṭaksā d'khusaya, Pocăința, Taina Spovedaniei;
3. *Kṯāḇdā da-qḏam waḏ-wāṯar*, „Cartea de dinainte și de după", Ceasuri (Ceaslov), fără Psaltire, rânduit pe două săptămâni;
4. *Mazmorē d-Dāwīḏ*, Psaltirea lui David, cu „Hūlālē", adică catisme și rugăciunile rânduite;
5. *Qiryānā, Šlīḥā w-Īwangālīyo*, Lecționar (Apostol și Evangheliar), cu textele scripturistice;
6. *Tūrgāmā*, Imne liturgice, înainte de lecturile scripturistice;
7. *Ḥūḏrā*, texte schimbătoare, pentru dumineci și sărbători;
8. *Kaškūl*, extrase de texte, pentru zilele de peste săptămână;
9. *Gazzā*, Ceaslovul sărbătorilor.

Peshitta, ܦܫܝܛܬܐ (siriaca de est), ܦܫܺܝܛܬܳܐ (siriaca de vest), ἡ Πεσίτα [Simpla, Pe înțeles, Ușoara], Biblia Aramaică, este versiunea Bibliei, folosită de toate bisericile de tradiție, rit și limbă siriacă (aramaică): Biserica Asiriană de Seleucia-Ktesiphon, Biserica Mar Toma (asiriană) din Kerala, Biserica Unită Chaldeie, Biserica Miafizită din Malankara (Kerala), Biserica Iacobită (miafizită) Siriacă (Damasc), Biserica Maronită, Biserica Melkită Siriacă (Ortodoxă) a Patriarhiei de Antiohia, Biserica Unită Melkită, Biserica unită Siro-Iacobită, Biserica Catolică Siro-Malabară (Kerala) etc.

Vechiul Testament a început să fie tradus încă din secolul I d.Hr., prin intermediul *targumelor* (adică traducerea Bibliei ebraice în aramaică), de către evrei și (sau) de către iudeo-creștini.

Prima traducere a Noului Testament, din greacă, în siriacă, cu excepția Evangheliei de la Matei, care a fost scrisă în aramaică, a făcut-o Tațian Asirianul, prin anii 165-170, cunoscută sub numele de *Diatesseron*.[642] Nu se știe însă, dacă Evanghelia după Matei a fost reprodusă în Peschitta, după textul primordial, în aramaică sau este tradusă după textul grecesc.

Privitor la stilul de interpretare al Sfintei Scripturi, Biserica Asiriană, urmează metoda istorico-gramaticală sau literală a Școlii din Antiohia, nu pe aceea alegorică a Școlii Alexandrine.

---

[641] J. P. M. Van der Ploeg: *The Old Eucharistic Liturgy of the „Church of the East"*, în: *The Harp* 3,1-2 (1990) 87-110.
S. Y. H. Jammo: *La structure de la messe chaldéenne du début jusqu'à l'anaphore*, în *Orientalia Christiana Analecta* 207. Pont. Ist. Orientale, Roma, 1979.
Adolf Rücker: *Die wechselnden Gesangsstücke der ostsyrischen Messe*, în: *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft* 1 (1921) 61-86.
William F. Macomber: *A History of the Chaldean Mass*, în: *Journal of Assyrian Academic Studies* 11, 2. 1997, 70-81. (PDF-Datei; 152 kB)
William F. Macomber: *The Sources for A Study of the Chaldean Mass*, în: *Journal of Assyrian Academic Studies* 12, 1. 1998, 57-68. (PDF-Datei; 144 kB)
T. Parayaday: *A Communion Service in the East Syrian Church*. Diss. Rom: PIO 1980 (ungedruckt)
Idris Emlek: *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung (Reihe: Ästhetik – Theologie – Liturgik 30). Lit-Verlag, Berlin ș. a., 2004.

[642] Pusey, Philip E. & G. H. Gwilliam (1901). *Tetraevangelium Sanctum iuxta simplicem Syrorum versionem*, Oxford University Press.
Brock, Sebastian P. (2006). *The Bible in the Syriac Tradition: English Version*, Gorgias Press.
Peshitta, Encyclopædia Britannica.
Sabino Chialà, *La perla dai molti riflessi. La lettura della Scrittura nei padri siriaci*, Qiqajon, Magnano, 2014, pag. 19.

c. Dumnezeiasca Liturghie a Apostolilor Addai și Mari, Sfânta Qurbana: ܩܘܪܒܢܐ ܩܕܝܫܐ, *Qurbānā Qaddišā*, Sfânta Jertfă în Biserica Asiriană de Est, Ἀναφορά (ritul bizantin), Prex eucharistica aut Canon Missae (ritul latin)

Etimologic, *Qurbana* este echivalentul termenului evreiesc *korban* (קָרְבָּן, qorbān), adică *ofrandă* și *jertfă*. Aceiași semnificație o are noțiunea Qurbana și în versiunea din India-Kerala a limbi siriace și a ritului Bisericii Asiriene de Est, *Qurbānā Qandišā*.

Ἀναφορά se traduce prin „punere înainte" și a însemnat înainte „înălțare" sau „ridicare", elevatio, ca apoi să primească sensul de *jertfă* și *ofrandă* (illatio sau oblatio). În ritul bizantin avem două anaforale (conținând fiecare trei părți): a. Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Vasile cel Mare; b. Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Hrisostom.

La Liturghia Sf. Ioan Hrisostom partea de *anafora* [возношение, rus.] începe cu rugăciunea „Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție, pe Tine a Te binecuvânta, pe Tine a te lăuda, Ție a-Ți mulțumi, Ție a ne închina, în tot locul stăpânirii Tale..." și se încheie cu rugăciunile de mijlocire generală pentru întreaga Biserică, numite *diptice*: de la „Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească, pentru cei adormiți întru credință...", până la ectenia cu rugăciunea de taină „Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Îți încredințăm toată viața noastră și nădejdea noastră și cerem și ne rugăm și cu umilință cădem înaintea Ta...", care precede Rugăciunea Domnească.

***a. prima parte* a ANAFOREI: Rugăciunea de laudă și de mulțumire *Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție...*, Sfânt, Sfânt, Sfânt, Marea Rugăciune euharistică „Cu aceste puteri și noi, Iubitorule de oameni...", cuvintele de instituire *Luați mâncați...* și *Beți dintru acesta toți...*";**

***b. a doua parte*: *Anamneza* sau rugăciunea aducerii-aminte „Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi...", împlinind porunca Mântuitorului: *Aceasta să o faceți întru pomenirea mea*, cf. Lc. 22, 19, 24, 31; Mc. 14, 22-24; In. 6, 1-14, 51, 54, 58, 61, 65; 1 Cor. 11, 24; 15, 55;**

***c. a treia parte*: *epicleza* sau invocarea Sfântului Duh, urmată de *diptice*, adică de toate rugăciunile de pomenire, prevăzute în Liturghier, pentru întreaga Biserică, pentru Maica Domnului, pentru vii și pentru morți, pentru episcopul locului, până la ectenia cu rugăciunea de taină „Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni..."[643]**

Reproducem în continuare explicațiile lui Teodor de Mopsuestia, făcute la Anamneză și la Epicleză, reproduse după marele liturgist, Prof. Ene Braniște:

1. *Anamneză*: „Și facem pomenirea morții Domnului în această taină înfricoșată și primim hrana nemuritoare și duhovnicească a Trupului și a Sângelui Domnului nostru, pentru care Domnul nostru, când mergea spre patimă, a încredințat ucenicilor Săi rânduiala, ca să primim acestea prin ei și să le săvârșim și noi toți care credem în Hristos și de aceea facem pomenirea morții lui Hristos-Domnul și primim aici hrana negrăită; de aici ni se dă destulă credință care ne duce la împărtășirea celor viitoare. Despre acestea și despre altele asemenea vorbește preotul în această sfântă slujbă și în pomenirea celor ce s-au făcut (ETI, pp. 92-93)"[644]

2. *Epicleză*: [Braniște, p. 31:] *Vorbind despre* Epicleză, *despre rostul și necesitatea ei în cadrul Marii Rugăciuni a Sfintei Jertfe, Teodor de Mopsuestia accentuează mai ales rolul principal al Duhului dumnezeiesc în sfințirea Darurilor*:

> **„Trebuie acum ca Domnul nostru Iisus Hristos să învieze din morți, prin puterea celor ce se săvârșesc, și să reverse harul Său peste noi toți, ceea ce nu se poate realiza altfel decât venind harul Duhului Sfânt, prin care și El a înviat odinioară, precum arată fericitul Pavel într-un loc, zicând: *Și***

---

643 Prof. Ene Braniște și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase...*, pp. 30-32. Vezi și *Liturghierul*, Buc., 1980, pp. 136-146.

644 Prof. Ene Braniște și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase...*, p. 31. Prescurtarea ETI, înseamnează: Ene Braniște, *Explicarea Sfintelor Taine de inițiere*, București, 1990 – E.B.ETI.

***era arătat Fiu al lui Dumnezeu, în putere și în Duhul Sfânt prin învierea din morți a lui Iisus Hristos, Domnul nostru* (Romani 1, 4); precum a spus și Domnul nostru însuși: *Duhul este Cel ce dă viață, trupul nu este de nici un folos* (Ioan 6, 63). Era deci necesar ca preotul, urmând rânduiala preoției să aducă lui Dumnezeu rugăciune și implorare ca să se realizeze venirea Sfântului Duh și prin aceasta harul să vină peste pâinea și vinul aduse ca Dar, pentru ca acestea să fie cunoscute că sunt cu adevărat Trupul și Sângele Domnului nostru, pentru că este memorialul nemuritor (ETI, p. 93)".[645]**

În ritul latin, Anafora, Ἀναφορά, Prex eucharistica aut Canon Missae, începe cu *Praefatio*/ Introducere [Dominus vobiscum / Sursum corda... etc.] și se încheie cu *Elevatio*/Doxologia, Δοξολογία [înainte de introducerea spre Rugăciunea Domnească, Pater noster...]: Per ipsum, et cum ipso, et in ipso, est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus Sancti, omnis honor et gloria per omnia saecula saeculorum. Amen.

Așadar, după Praefatio, urmează Sanctus..., apoi Epicleza [cu cuvintele de instituire *Luați mâncați...* și *Beți dintru acesta toți...*], iar apoi Anamneza.

Cele trei anaforale asiriene sunt:[646]

1. Liturghia, cu Anaforaua *Apostolilor Addai și Mari*, care, nu are cuvintele de instituire euharistică: „Luați mâncați…" și „Beți dintru acesta toți…". Aceasta Liturghie trebuie să se fi format în Siria, la Edessa, încă din secolul al III-lea sau chiar al II-lea.[647] Alături de anaforaua lui Addai și Mari, și în Biserica Asiriană de Est – ca, de fapt în toate celelalte Biserici și rituri locale – *au existat mai multe anaforale în folosință*, pe care însă Mar Isaak I le-a respins, la Sinodul din anul 410, de la Seleucia-Ktesiphon. Așa s-a ajuns la identificarea Bisericii Asiriene de Est, cu această *Liturghie a Apostolilor Mar Addai și Mar Mari*.

2. Anaforaua lui *Teodor de Mopsuestia*, numită de chaldei „a doua anafora". În realitate, această anafora este de creație și de redactare siriană și poartă pe nedrept numele „autorului" ei, dar și pe acela al traducătorului, Catolicosul-Patriarh Mar Abba I (540-552).[648]

3. Anaforaua lui *Nestorie*, numită de chaldei „a treia anafora".

Limba liturgică a Bisericii Asiriene este aramaica clasică sau siriaca clasică.

Anaforalele lui Teodor de Mopsuestiea și a lui Nestorie își au originea în Asia Mică și aparțin tradiției bizantine, fiind traduse din greacă în siriacă abia pe la mijlocul secolului al VI-lea. Ele au fost traduse și aduse la Seleucia-Ktesiphon, de către Catolicosul-Patriarh Mar Abba (540-552), în urma unei vizite în Imperiul Bizantin. Mar Abba a fost ajutat în aceste acțiuni de către Mar Toma, „maestrul Edessei".

În timp ce anaforalele lui Teodor de Mopsuestia și a lui Nestorie dețin cuvintele de instituire euharistică *Luați mâncați...* și *Beți dintru acesta toți...* [Mt. 26, 26-28; Mc. 14, 22-25; Lc. 22, 19-20; In. 6, 52-59; 1 Cor. 11, 23-29], ele lipsesc în anaforaua lui Mar Addai și Mar Mari.

---

645 *Idem*, pp. 31-32.

646 Predag Bukovec: Die vielen Einsetzungsberichte von Addai und Mari, în: *Orientalia Christiana Periodica* 85, 2019, pp. 5-22.

Andreas Heinz: *Licht aus dem Osten. Die Eucharistiefeier der Thomas-Christen, der Assyrer und der Chaldäer mit der Anaphora von Addai und Mari* (Sophia 35). Paulinus, Trier, 2008.

647 Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient*. Une eucharistie sans récit d'institution?, în vol. *La Tradition Syriaque.* Rencontre non officielle tenue sous les auspices de la Fondation Pro Oriente Vienne, 24 -29 juin 1994, *Istina*, 45 rue de la Glacière – F 75013 Paris, 1995, pp. 95-96. Vezi și versiunea mai nouă, extinsă, 2004, în engleză: Peter Hofrichter, *The anaphora of Addai and Mari An Early Witness to Apostolic Tradition*, în *Orientalium Ecclesiarum*: Its Recepetion in the Syro-Malabar Church. *Missionary Orientation Center* (MOC) Manganam, Kottayam 686018, Kerala, Saturday, October 9th, 2004, 16 p. *online*.

648 Comp.: Pierre Yousif: *The Anaphora of Mar Theodore: East Syrian; Further Evidences*. In: Εὐλόγημα, Studies in Honor of Robert F. Taft SJ. A cura di E. Carr [u. a.] (Studia Anselmiana 110 = Analecta liturgica 17), Benedictina - Ed. Abbazia S. Paolo, Roma, 1993, pp. 571-591.

Abia în secolul al XVI-lea, prin intermediul creștinilor din Kerala-India, Biserica Romană aflase de această deosebire dintre ritul ei și cel asirian de est, adică de lipsa cuvintelor de instituire din anafora lui Addai și Mari, fapt care a produs o mare consternare printre catolici, cu toate că concepția latină, privitoare la *prefacere* și la *transsubstanțiere*, prin pronunțarea cuvintelor de instituire, nu este mai veche de secolul al XII-lea, iar la timpul respectiv n-a fost unanim acceptată, nici măcar de către teologii apuseni. Această concepție a dus și la faptul că *epicleza* era subordonată *cuvintelor de instituire*, textul ei aflându-se înaintea acestora, nu după ele. Prin Sinodul de la Florența, 1439, Papa Eugen IV (1431-1447) a impus armenilor teoria Sf. Toma de Aquino, potrivit căreia, în conformitate cu filosofia lui Aristotel, *forma euharistică* constă în cuvintele de instituire, pronunțate de către episcop sau de către preot „in persona Christi”, cu toate că această doctrină n-a fost niciodată explicată anterior, nefiind preluată nici de Conciliul Tridentin, fiind totuși considerată tot timpul, ca o dogmă catolică, Denzinger-Schönmetzer, *Decretum pro Armenis*, art. 1321: F o r m a huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc confecit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanquinem convertunturn: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini. Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus.[649] / <Forma acestui sacrament sunt cuvintele Mântuitorului, cu care a săvârșit acest sacrament; căci preotul, vorbind în persoana lui Hristos, a împlinit acest sacrament. Căci prin puterea propriilor cuvinte, specia pâinii este transformată în trupul lui Hristos, iar specia vinului în sânge; astfel încât tot pe Hristos să-L cuprindă sub forma pâinii și întregul sub forma vinului. Și sub fiecare parte a hostiei consacrate și a vinului prefăcut, se face separarea, însă totul [*întregul*, n.n.] devine Hristos.>

Teologii catolici au, în mare parte, convingerea că textele de instituire n-au fost omise din manuscrisele asiriene de est, decât din respect față de cuvintele Domnului, de la Cina cea de Taină, ele existând totuși în mersul ritualului, însă trebuind să fie pronunțate pe de rost și în taină? Din acest motiv, asirienii de est, care în secolul al XVI-lea au acceptat unirile cu Roma, adică chaldeii și cei din Malabar, au trebuit să includă cuvintele de instituire în liturghierele lor. Nu știm ce s-a întâmplat mai înainte, cu asirienii de est (Nestorienii) din Cipru (chaldeii), care au încheiat o unire cu Roma postflorentină, în data de 30 septembrie 1444, împreună cu maroniții și cu iacobiții, de pe insulă. Cu iacobiții de pe continent s-a încheiat o unire cu Roma, tot postflorentină, în data de 4 februarie 1442.[650]

Toate liturghierele manuscrise ale Bisericii Asiriene de Est, care se păstrează, sunt lipsite de textele cuvintelor de instituire. Cel mai vechi datează din secolul al X-lea sau al XI-lea.[651]

Tradiția asiriană de est, privitoare la lipsa *cuvintelor de instituire* [Mt. 26, 26-28; Mc. 14, 22-25; Lc. 22, 19-20; In. 6, 52-59; 1 Cor. 11, 23-29], din Anafora se justifică și prin faptul că toate textele preniceene (325) de acest fel nu le dețineau. Prin aceasta se dovedește, în mod indirect, și vechimea Liturghiei lui Addai și Mari.

Menționăm în acest context un alt fragment siriac de Anafora, datând din secolul al VI-lea, scoasă din folosință, care nu are nici ea cuvintele de instituire euharistică.

Nici Anaforaua Etiopiană a lui Ioan Apostolul și a lui Iacob de Sarug (c.451-521) – iacobit siriac – nu conține cuvintele de instituire, caz unic în anaforalele etiopiene și neaflându-se în contradicție cu *Anaforaua Apostolilor Addai și Mari.*[652] Preotul se roagă în *Anaforaua Etiopiană* (epicleză/anamneză) a lui Ioan Apostolul și Iacob de Sarug în felul următor:[653]

---

[649] Denzinger-Schönmetzer, Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, editio XXXVI, Romae, 1976, p. 335. Despre: Decretum de ss. Eucharistia, Concilii Tridentini, Sessio XIII, 11 Oct. 1551, vezi tot Denzinger-Schönmetzer, cap. 3, art. 1640. Compară cu: Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 96.

[650] Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, pp. 96-97.

[651] *Idem*, p. 97.

[652] *Idem*, pp. 97-98. Pentru Iacob de Sarug sau Serugh, vezi Wassilios Klein (Hrsg.), Syrische Kirchenväter…, pp. 217-227; Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 373-374.

[653] Peter HofrichteR, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 98.

Tu as pris du pain dans tes saintes mains pour le donner à tes purs apôtres. Toi qui alors l'as béni, bénis encore maintenant ce pain. Et de même, tu as mélangé une coupe de vin avec de l'eau pour la donner à tes disciples. Toi qui alors as sanctifié, maintenant encore, Seigneur, sanctifie ce calice. Toi qui alors as distribué, distribue aussi maintenant cette coupe. Toi qui alors as uni, unis aussi maintenant ce calice avec ce pain pour qu'ils puissent être ta chair et ton sang.	**Tu ai luat pâine în mâinile Tale sfinte, pentru a o da apostolilor tăi curați. Tu, Cel care ai binecuvântat-o atunci, binecuvântează încă și acum această pâine. Și la fel, Tu ai amestecat o cupă de vin cu apă, ca s-o dai ucenicilor Tăi. Tu, Cel care atunci ai sfințit, sfințește și acum Doamne, acest potir. Tu, Cel care atunci ai împărțit, distribuie și acum acest potir. Tu, Cel care atunci ai unit, împreunează și acum acest potir, cu această pâine, pentru ca ele să poată deveni Trupul Tău și Sângele Tău.**

Și iacobiții sirieni au trei anaforale, în care lipsesc cuvintele de instituire. Este vorba de Anaforaua Sf. Petru, a lui Sixt (sau Xyst) al Romei și aceea a lui Dionisie Iacob Barsalibi.[654] Dăm un fragment din Anaforaua lui Dionisie Iacob Barsalibi, *p. 442*:

> **„Alors qu'il se préparait à la passion rédemptrice, il prit du pain et le bénit, le sanctifia et le rompit, et le nomma son saint corps pour la vie éternelle pou ceux qui le reçoivent. Amen. Et aussi la coupe de vin et d'eau mélagés. Il la bénit et la sanctifia et la paracheva comme son précieux Sang de la vie éternelle pour ceux qui le reçoivent."**

Mergând mai departe, conform tradiției liturgice siriace, nici Anaforaua Sf. Ioan Hrisostom, nu conținea cuvintele de instituire, pentru vin, ci numai pentru pâine, *p. 300*:

> **„Même l'anaphore de Jean Chrysostom selon la tradition syriaque ne contient les paroles de signification que pour le pain et non pour la coupe: 'De même il prit la coupe, la bénit et la sanctifia et la donna à ses disciples en disant: Prenez, buvez-en tous pour la rémission des dettes, le pardon des péchés et pour la vie éternelle'."/ „Chiar și Anafora lui Ioan Gură de Aur, după tradiția siriacă, conține cuvinte cu sens [*de instituire*, n.n.] numai pentru pâine și nu pentru potir: 'În același mod, a luat paharul, l-a binecuvântat și l-a sfințit și l-a dat ucenicilor săi, zicând: Luați., beți dintru acesta toți pentru iertarea datoriilor, iertarea păcatelor și pentru viața veșnică'."**

Privitor la aceste probleme, nu se poate coborî mai jos de secolul al II-lea. În *Actele apocrife, a lui Toma și Ioan* pot fi întâlnite cel puțin șase liturghii euharistice, dintre care niciuna nu are cuvintele de instituire.[655] Interesantă este observația lui Peter Hofrichter, privind legătura dintre Anaforaua euharistică și cele patru Evanghelii canonice. În timp ce la sinoptici este menționată forma verbală de instituire a Euharistiei, la Cina cea de Taină, ea lipsește însă în Evanghelia după Ioan. Conform acestuia, fundamentul celebrării euharistice este *săturarea miraculoasă a mulțimilor* sau *înmulțirea pâinilor* (In. 6, 32-41 și passim). Pe de altă parte, Sf. Apostol Pavel depune cea mai veche mărturie, privitoare la instituirea Euharistiei *1 Cor. 11, 23-27*, ca pe o tradiție, care se încetățenise deja (1 Cor. 11, 23) în tânăra Biserică creștină.

În favoarea anaforalelor, fără cuvintele de instituire, Peter Hofrichter aduce următoarele argumente, bazându-se pe Sf. Apostol Pavel (1 Cor. 1, 23) și pe sinoptici (Mc. Mt. 26, 26-30; 14, 22-23; Lc. 22, 19-20), care nu pretind că Iisus Hristos a dat porunca de comemorare a acestei acțiuni sau de repetare a cuvintelor, pe care El le-a folosit la Cina cea de Taină. Conform Sf. Apostol Pavel (1 Cor. 11, 23) – *scrie Peter Hofrichter* – Iisus Hristos ar fi prescris „o acțiune", nu o „declarație":[656]

Amănunte în: S. Ehringer, „Die äthiopischen Anaphoren des hl. Evangelisten Johannes des Donnersohnes und des hl. Jakobus von Sarug", în *Orientalia Christiana* 33, 1, Rome, 1934.

654 Anaphoras. The Book of the Divine Liturgies According to the Rite of the Syrian Orthodox Church of Antioch. Traduit de l'original Syriac par l'Archidiacre Murad Saliba Barsom, édité et publié par le métropolite Mar Athanasius Yeshue Samuel, Lodi, N.J., 1991, pp. 190, 256, 300, 442.

655 Cf. C. Vogel, *Anaphores eucharistique préconstantiniennes*, în *Augustinianum* 20 (1980), pp. 400-410, la: Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 99, nota 16.

656 Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, pp. 101-102.

„Il dit: '*Faites* cela…'.Et il continua: 'en mémoire *de moi*'. Cela signifie qu'il prescrivit de célébrer l'eucharistie en mémoire de sa personne dans la perspective de son œuvre de salut tout entière. Et il ne dit pas: 'Faites cela en mémoire de ce que je fais maintenant', et n'ajoute pas non plus: 'et prononcez mes paroles que voici'. Quant aux mots eux-mêmes signifiants, selon les évangiles, ils ne peuvent pas avoir été les paroles de la transsubstantion, mais de toute évidence une interpretation après que les disciples aient déjà reçu le sacrement: '… alors il rompit le pain, le leur donna et dit: ceci est mon corps…'. Puis il prit la coupe, rendit grâce, le donna aux disciples et ils en burent tous. Et il leur dit: 'Ceci est mon sang…' (Mc. 14, 22-24). Somme toute, il y a plusieurs raisons sérieuses de reconaître que la célébration de l'eucharistie sans récit ou les paroles de l'institution peut aussi être considérée comme étant le fait de tradition authentiques remontant au commence-ment même de l'Église. Elles sont princi-palment conservées en Syrie et se trouve encore dans la Didakhé, dans les Actes apocryphes de Jean et de Thomas, dans l'ana-phore d'Addai et Mari et dans d'autres anaphores d'origine syriaque comm celles de Jacques de Sarug, de Pierre, de Sixte (Xyste) ou de Barsalbi. Les recherches récentes aboutissent à constater que la tradition de l'eucharistie sans référence à l'institution, comparée avec celle de Paul et des synoptiques, peut être la plus primitive. Elle est liée à la multiplication des pains, à la compréhen-sion de l'eucharistie comme pain venu du Ciel et pain de vie et au thème de manne au désert de l'Ancien Testa-ment. On trouve des concepts similaires dans Philon d'Alexandrie et dans le livre sur Joseph et Aseneth. En tout cas, le Nouveau Testament, et en particulier les évangiles synoptiques, nous présentent deux interpretations différentes de l'eucharistie l'une à côté de l'autre, celle de la multiplication des pains et celle de l'institution à la dernière Cène.	**„El a spus: '*Faceți* aceasta ...' Și a continuat: 'Întru amintirea *mea*'. Aceasta înseamnă că a prescris celebrarea Euharistiei în memoria persoanei sale în perspectiva *întregii sale lucrări de mântuire*. Și nu spune: „Faceți aceasta în amintirea a ceea ce fac eu acum", nici nu adaugă: „Și spuneți cuvintele Mele care sunt acestea". Cât despre cuvintele înseleînțelegând, conform Evangheliilor, ele nu pot fi cuvintele transubstațierii, ci evident o interpretare după ce ucenicii primiseră deja Taina: '...apoi a frânt pâinea, le-a dat lor și a spus: Acesta este Trupul Meu... Apoi a luat potirul, a mulțumit, l-a dat ucenicilor și toți au băut din el. Iar el le-a zis: „Acesta este sângele Meu..." (Mc. 14, 22-24). Una peste alta, există mai multe motive serioase pentru a recunoaște că celebrarea Euharistiei fără redarea sau [*fără*, n.n.] cuvintele de instituire, poate fi considerată ca fiind un rezultat al tradiției autentice, care se coboară până însăși la începutul Bisericii. Ele se păstrează mai ales în Siria și se găsesc încă și în Didahii; în *Actele* [*Faptele*, n.n.] *apocrife* a lui Ioan și a lui Toma; în anafora lui Addai și Mari și în alte anaforale de origine siriacă, precum cele ale lui Iacob de Sarug, a lui Petru, Sixte (Xyste) sau Barsalbi. Cercetările recente conclud că tradiția Euharistiei, fără referire la instituire, în comparație cu cea a lui Pavel și a sinopticilor, poate fi cea mai primară [*veche*, *primitivă*, sau *originară*, n.n.]. Ea [*Euharistia*, n.n.] se leagă de înmulțirea pâinilor, de înțelegerea Euharistiei ca pâine venită din Cer și pâinea cea vie și un subiect al manei în deșertul [*Sinai*, n.n.] Vechiului Testament. Concepte similare se găsesc la Philon din Alexandria și în cartea despre Iosif și Aseneth. În orice caz, Noul Testament, și în special Evangheliile sinoptice, ne prezintă două interpre-tări diferite ale Euharistiei una alături de cealaltă: 1. aceea a *înmulțirii pâinilor* și 2. aceea a instituirii de la Cina cea de Taină [Ultima Cină, n.n.].**

Chiar și la liturghiile bizantine, se pot observa câteva inadvertențe sau omisiuni la cuvintele de instituire. La anaforaua de la Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, lipsesc cuvintele de poruncă sau de mandat: „Aceasta să faceți întru pomenirea mea", dar apar imediat, în formă parafrazată, la rugăciunea de la începutul anamnezei, fiind rostite în taină: „Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi ...".

La anaforaua de la Liturghia Sf. Vasile cel Mare, apar, dar nu în contextul cuvintelor de instituire „Beți dintru acesta toți...", ci tot imediat, după acestea, la începutul anamnezei, însă cu cuvintele originale, rostite în taină: „Aceasta să faceți întru pomenirea mea, că ori de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Mea veți vesti, învierea mea veți mărturisi..."

În ritul latin, acest mandat sau poruncă se află în contextul cuvintelor de instituire pentru vin: Accipite et bibite ex eo omnes: hic est enim calix sanguinis mei novi et aeterni testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. <u>Hoc facite in meam commemorationem</u>. Mysterium fidei.[657] Aici se poate reconstitui un rest de arheologie liturgică, în sensul că

[657] Iar pentru pâine: „*Accipite et manducate ex hoc omnes: hoc est enim Corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Simili modo, postquam cenatum est, accipiens calicem, et tibi gratias agens benedixit, deditque discipulis suis, dicens: …". Vezi: *Missale Romanum*.

epicleza apare înaintea cuvintelor de instituire, acestea fiind urmate de anamneză, ceea ce ar putea duce la presupunerea că nici Liturghia primară Romană, inițial, nu le avea, ci ele au fost intercalate mai târziu, poate după Niceea, 325 sau mai înainte. Este însă necesar să fim conștienți, că și teologia catolică conservatoare, consideră că, cuvintele de instituire constituie „forma sacramenti" și nu o învățătură (doctrină) „de fide", ci doar o „sententia certa".[658] Acest lucru înseamnează că doctrina este considerată ca „sigură", însă n-a devenit obiectul unei definiții dogmatice, lăsând spațiu liber pentru noi perspective sau forme de evoluție sau explicație. „Selon la conviction commune de l'Église ancienne aussi bien que des théologiens catholiques contemporains, la présence du Christ dans les éléments eucharistiques se ratache à l'ensemble de la célébration eucharistique et non à une unique formule. La validité de la célébration ne peut donc pas non plus dépendre uniquement d'une seul text décisif. Basile le Grand étend le pouvoir de consécration à tout ce qui est énoncé dans la liturgie eucharistique."/ Conform convingerii comune a Bisericii Vechi, precum și a teologilor catolici contemporani, prezența lui Hristos în elementele euharistice se referă la ansamblul – întreaga – celebrare euharistică și nu numai la o singură formulă. Nici validitatea celebrării (*euharistice*, n.n.) nu poate depinde doar de un singur text decisiv. Vasile cel Mare extinde puterea de consacrare la tot ceea ce este afirmat în liturghia euharistică.

Aceasta însemnă că întreaga Dumnezeiască Liturghie este o epicleză

Să vedem acum ce spune Sfântul Vasile cel Mare despre epicleză, în lucrarea *De Spiritu Sancto*, 27, 66, P.G., 32, 188B; *Sources chrétiennes*, 17, p. 481:

> **„Les paroles de l'épiclèse au moment de la consécration du pain de l'eucharistie et de la coupe de la bénédiction, quel est le saint qui nous les a laissées par écrit? Nous ne nous contenton des paroles rapportées par l'Apôtre et l'Évangile; avant et après nous en prononçons d'autres, qui ont une grande importance pour le mystère, et qui viennent de l'enseignement non écrit." / Cuvintele epiclezei din momentul prefacerii pâinii Euharistiei și a paharului binecuvântării, care este sfântul care ni le-a lăsat în scris? Nu ne mulțumesc cuvintele relatate de Apostol și de Evanghelie; înainte și după (*epicleză*, n.n.) noi rostim altele (*cuvinte*, n.n.), care au o mare importanță pentru Taină și care provin din învățătura nescrisă (*nu din Scriptură*, n.n.).[659]**

Pot celelalte biserici să accepte *Anaforaua Apostolilor* Mar Addai și Mar Mari?

Biserica *Asiriană de Est* – Nestoriană – nu are *communicatio in sacris* sau posibilitatea de concelebrare, cu nicio altă Biserică.[660] Din această Biserică s-au desprins în secolul al XVI-lea uniții Chaldei și de cei din Malabar. Cu mult înainte, la 30 septembrie 1444, s-a încheiat o primă unire *parțială* postflorentină, cu nestorienii – chaldei – din Cipru, împreună cu maroniții și cu iacobiții, de pe insulă.

Transsubstanțierea înseamnează în Biserica Latină învățătura despre prefacerea *elementelor* sau materiei euharistice: pâine (hostie) și vin, amestecat cu apă; prin cuvintele de instituire. După aceste cuvinte, elementele se prefac în mod real în Trupul și Sângele Lui Iisus Hristos, deși *pe dinafară* ele rămân pâine și vin. Din acest motiv, hostiile care rămân de la împărtășire, sunt păstrate în chivot (tabernacol), iar privind conținutul Sângelui din potir, acesta este *potrivit* (consumat, purifica, purificatio [rit lat.]) de celebrant, după împărtășirea laicilor. Învățătura despre transsubstanțiere a evoluat în secolele XI-XII, și a fost formulată de Sinodul IV Lateran din anul 1215 *ca model de explicație pentru prezența reală* a Lui Iisus Hristos în Cuminecătură și a fost confirmată de Conciliul Tridentin.[661]

---

658 Ludwig Ott, *Grundriss der katholischen Dogmatik*, Fribourg-Bâle-Vienne, 1970, p. 468, la: Peter HOFrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 102.

659 Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 103, nota 30.

**660 Vezi canoanele 844 și 671, Codex Iuris Canonici (CIC), 1983.
Vezi și *communicatio in spiritualibus*.**

661 Conciliul Tridentin (1543-1563), al 19-lea Sinod Ecumenic al Bisericii Catolice,

Chiar dacă ne-am orienta conform punctelor de vedere catolice, ortodoxe sau monofizite, noi considerăm că Anaforaua Liturghiei lui Mar Addai, Mar Mari și întreaga Liturghie Asiriană de Est comportă toate elementele necesare unei celebrări euharistice valide, chiar și în lipsa cuvintelor de instituire. În această Liturghie veche se vorbește despre *prezența reală* a Lui Iisus Hristos în Euharistie, de Trupul și Sângele Său, se referă la evenimentele misterelor pascale (de patimi, de moarte, de punerea în mormânt, de înviere) și se desfășoară ca o *Jertfă*. Într-o rugăciune se spune: „... en mémoire du corps et du sang de ton Christ que nous t'offrons sur ton pur et saint autel comme tu nous l'as enseigné...". / „... în amintirea Trupului și Sângelui Hristosului Tău pe care ți-l oferim pe altarul tău curat și sfânt, așa după cum ne-ai învățat...".[662] În plus, anamneza Liturghiei lui Addai și Mari, este extinsă și explicită, privitoare la evenimentele pascale și nu numai. Descoperim în acest text al Liturghiei, caracterul puternic deprecativ – în contrast cu cel indicativ și juridic latin – prin care celebrantul cere venirea Sfântului Duh, peste aceste daruri, într-un stil similar celui din rugăciunea de dinaintea cântării *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot*..., din Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur: „Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție, pe Tine a Te binecuvânta...". Celebrantul acționează și aici „in persona Christi", dar subordonat unei forme umile, care îndrăznește să o ceară,

---

a. *Listă de decrete*:

Decret	Sesiune	Dată	Canoane	Capitole
Canonul biblic	4	8 aprilie 1546	nici unul	1
Păcatul strămoșesc	5	7 iunie 1546	5	4
Mântuirea	6	13 ianuarie 1547	33	16
Sfintele Taine	7	3 martie 1547	13	1
Botezul	7	3 martie 1547	14	nici unul
Mirungerea (Confirmațiunea)	7	4 martie 1547	3	nici unul
Euharistia	13	11 octombrie 1551	11	8
Spovada	14	15 noiembrie 1551	15	15
Maslul (Ungerea bolnavilor)	14	4 noiembrie 1551	4	3
Nunta, Căsătoria	24	11 noiembrie 1563	12	10
Cultele Sfinții Relicvele (moaștele) Imaginile, iconografia și statuile	25	4 decembrie 1563	nici unul	3
Indulgențe	25	4 decembrie 1563	nici unul	1

Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Conciliul_Tridentin

b. *Decizii sinodale adoptate*:

- **Înființarea seminariilor teologice, ca locuri pentru formarea viitorilor preoți;**
- **Plasarea altarului la loc vizibil în biserici (în evul mediu spațiul clericilor era delimitat de cel al mirenilor printr-un perete sau grilaj despărțitor, *cancelli* sau (și) *Lettner*-Lectorium, Doxale-Δόξη);**
- **Păstrarea cuminecăturii în tabernacolul plasat pe masa altarului, spre deosebire de obiceiul medieval care prevedea ca hostiile consacrate să fie păstrate în nișe special construite în peretele absidei altarului;**
- **Introducerea confesionalelor (acele "dulapuri" pentru spovadă, specifice Bisericii Catolice);**
- **Introducerea scaunelor în biserici, sub formă de bănci;**
- **Stabilirea canonului Bibliei pentru Biserica Catolică.**

În decretele asupra căsătoriei (sesiunea a XXIV-a din anul 1563) s-a decis ca, pentru a fi validă, căsătoria trebuie să aibă loc în fața unui preot, în prezența a doi martori. Prin anularea condiției de consimțământ din partea părinților s-a încheiat o dispută care se prelungea începând din secolul al XII-lea. În cazul unui divorț, partea nevinovată nu avea drept de recăsătorire cât timp trăia cealaltă parte, chiar dacă acea persoană comisese adulter.

***The canons and decrees of the sacred and oecumenical Council of Trent, celebrated under the sovereign pontiffs, Paul III, Julius III and Pius IV* by Council of Trent (1545-1563), 1848, London: Burns and Oates, N.Y., Catholic Publication Society, Translated by the Rev. J. Waterworth, 326 p.**

Hubert Jedin: *Entstehung und Tragweite des Trienter Dekrets über die Bilderverehrung*, in: *Tübinger Theologische Quartalschrift*, 116, 1935, pp. 143-88, 404-429.

Hubert Jedin: *Geschichte des Konzils von Trient*, 4 vol., Freiburg im Breisgau 1949-1975 (*A History of the Council of Trent*, 2 vol., London, 1957 și 1961).

Hubert Jedin: *Konziliengeschichte*, Freiburg im Breisgau 1959.

662 Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient*..., p. 103.

nu să și-o atribuie, ca să fie acceptat în rolul acesta, într-o formă deosebit de formă deprecativă. Preotul se roagă:

> **„Et nous aussi Seigneur, tes faibles, frêles et misérables serviteurs qui sommes réunis en ton nom, nous tenons devant toi en ce moment et en même temps avons reçu l'exemple qui nous a été livré, nous réjouissant et louant et exaltant et commémorant et célébrant ce grand et vivifiant et divin mystère de la passion et de la mort et de la sépulture et de la résurection de notre Seigneur et Sauveur Jésus-Christ."/„La fel și noi, Doamne, slujitorii Tăi slabi, friabili și nenorociți, care suntem adunați în numele Tău, stăm înaintea Ta în acest moment, primind în același timp exemplul care ni s-a dat, bucurându-ne și lăudând și înălțând și pomenind și sărbătorind această Taină mare și dătătoare de viață și dumnezeiască a patimilor și a morții și a punerii în mormânt și a învierii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos."[663]**

În loc să ne punem întrebarea dacă pot celelalte biserici să accepte *Anaforaua Apostolilor* Mar Addai și Mar Mari, noi ar trebui să fim recunoscători Bisericii Asiriene de Est, pentru că a păstrat cu sfințenie o astfel de tradiție veche, primară (nu primitivă!) și abandonată, uitată și înlocuită în celelalte rituri, cu forme ulterioare, constituind și oferindu-ne o veritabilă rampă de studiere a arheologiei liturgice, a întregului Creștinism. În același timp Liturghia Asiriană de Est, a lui Addai și Mari, privată de cuvintele de instituire și de toate celelalte referințe, schimbă întreaga concepție catolică, privitoare la Liturghia Latină (Missa), precum și pe aceea ortodoxă. Potrivit concepției teologice catolice, prefacerea darurilor are loc la cuvintele de instituire [*Luați mâncați....* și *Beți dintru acesta toți...*], iar conform celei ortodoxe, se susține că prefacerea darurilor are loc prin *epicleză*, nu prin referatul biblic al cuvintelor de instituire. Acestea din urmă rămânând, realmente, de prisos, sau doar ca un moment solemn, care amintește credincioșilor, că după el urmează punctul culminant al Tainei, prin invocarea de către celebrant a Sfântului Duh, în altar, cu ușile închise și cu dvera trasă. Din această Liturghie veche asiriană de răsărit, reiese cu și mai mare pregnanță faptul că întreaga slujbă euharistică este o epicleză, o chemare, o invocare a Sfântului Duh, peste aceste daruri și peste noi toți, nu numai formula scurtă, atribuită prefacerii sau *transsubstanțierii* acestora.

> **„Et puisse ô mon Seigneur, ton Saint-Esprit venir et reposer sur cette offrande de tes serviteurs et la bénir et la sanctifier de sorte qu'elle soit pour nous, ô mon Seigneur, pour le pardon des offenses et la rémission des péchés et la grande espérance de la réssurection des morts et la vie nouvelle dans le royaume des cieux avec tous ceux qui ont trouvé grâce devant toi."/ „Și să fie Doamne ca, Duhul Tău cel Sfânt să vină și să se odihnească peste această jertfă a slujitorilor Tăi și să o binecuvânteze și să o sfințească, ca să ne fie nouă, Doamne, spre trecerea cu vederea a insultelor noastre și spre iertarea păcatelor noastre și spre marea speranță a învierii din morți și a noii vieți în împărăția cerurilor, împreună cu toți cei care s-au bucurat de har înaintea Ta."[664]**

De comun de acord cu Biserica Ortodoxă, Biserica Asiriană de Răsărit consideră această epicleză, de mai jos, din Anafora lui Addai și Mari, ca fiind *rugăciunea prefacerii*: Iată textul extins al rugăciunii, din *Liturghierul* asirian de est, dar în traducere latină:

24. G'hanta IV: Anamnesis et Epiclesis

Veniat ergo, Domine mi, Spiritus tuus Sanctus, et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum, et sanctificet eam, ut sit nobis, Domine mi, in debitorum solutionem, et peccatorum remissionem, et in maximam spem resurrectionis ex mortuis, et vitam novam in Regno caelesti cum omnibus, qui placuerunt. Insuper et pro omni admirabili dispensatione tua, quae erga nos facta est, laudemus, et glorificemus te, absquae cessatione in Ecclesia tua, sanguine *Filii tui* redemta,[25] apertoque ore, ac facie revelata, (*elevat vocem*) offerimus tibi carmen, et honorem, laudem, et adorationem, nomini tuo vivo, sancto, et vivificanti, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

Veniat ergo, Domine mi, Spiritus tuus Sanctus, et requiescat super oblationem hanc servorum tuorum, et sanctificet eam, ut sit nobis, Domine mi, in debitorum solutionem, et peccatorum remissionem, et in maximam spem resurrectionis ex mortuis, et vitam novam in Regno caelesti cum

---

[663] *Idem*, p. 103.

[664] Ibidem, p. 104. Compară cu: Frank Edward Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, Bd. 1: Eastern Liturgies, Clarendon Press, Oxford, 1896 (alte volume n-au mai apărut). Mehrere Nachdrucke, unter anderem 2004, 287, 1.20-36.

omnibus, qui placuerunt. Insuper et pro omni admirabili dispensatione tua, quae erga nos facta est, laudemus, et glorificemus te, absquae cessatione in Ecclesia tua, sanguine *Filii tui* redemta,[25] apertoque ore, ac facie revelata, (*elevat vocem*) offerimus tibi carmen, et honorem, laudem, et adorationem, nomini tuo vivo, sancto, et vivificanti, nunc et semper, et in saecula saeculorum.

D. Amen.[665]

---

[24] Recordationis Corporis, et Sanguinis Christi.

[25] Sanguine *Christi* redemta.

Este însă evident că epicleza din Anaforaua lui Mar Addai și Mar Mari nu vine să susțină nici poziția catolică, nici pe aceea ortodoxă, privitoare la prefacerea darurilor, în Trupul și Sângele Mîntuitorului Iisus Hristos. În plus, această Liturghie veche mai scoate în evidență faptul că a fost inutilă toată polemica dintre catolici și ortodocși, privitoarea la momentul sau modul în care are loc prefacerea Darurilor: la epicleza Sfântului Duh (ortodocși) sau la cuvintele de instituire (catolici). Cu alte cuvinte, prefacerea Darurilor nu se petrece *printr-o oarecare formulă sau text magic*, ori *hocus pocus fidibus*, ci prin ansamblul celebrării întregii Liturghii, având în centrul ei *Anaforaua*, cu rugăciunea – *în formă deprecativă*, nu indicativă – pentru ca Iisus Hristos să devină prezent în Jertfa Euharistică a pâinii și a vinului, nu mai puțin, conform promisiunii Lui: „Că unde sunt doi sau trei adunaţi întru numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor". (Mt. 18, 20). Facit: nouă, ni se confirmă convingerea mai veche, potrivit căreia *întreaga Liturghie, trebuie considerată o* epicleză, o invocare *a Sfântului Duh*. Acest lucru presupune un echilibru *epicletic*, ἐπίκλησι, între cuvintele de instituire și epicleză, din cadrul instituției Euharistiei. Celebrantul oricărei liturghii nu-i poate dicta Sfântului Duh, când și cum să se coboare peste darurile euharistice puse înainte și să facă prefacerea acestora. În plus, nici pentru celelalte Sfinte Taine nu se folosesc texte ale Mântuitorului sau alte citate scripturistice privind „forma sacramentului", ci rugăciuni, formule și epicleze fixate de Biserică.

*

Aceste realități, ar putea să motiveze toate bisericile, să elaboreze o nouă concepție comprehensibilă, unitară, clară, tolerantă și mai ecumenică a Euharistiei.

*

Așa de pildă, în *Tradiția Apostolică*, Traditio Apostolica, Αποστολικὴ παράδοσις, a lui Ipolit al Romei?, datând de prin anul 215, lipsește din Anaforă imnul întreit sfânt: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth*, dar și dialogul *Praefatio*, care-l precede.[666]

*

Dacă menționăm Διδαχή, *Didahiile*, Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων / Doctrina duodecim apostolorum, datând din anii 80-130, scrisă în Siria, acolo este menționată o rugăciune euharistică, care nu se referă în niciun caz la instituirea acesteia, nici la patimi și nici nu interpretează deloc pâinea și potirul drept Trupul și Sângele Mântuitorului. Iată textul rugăciunii:[667]

---

[665] Text luat din: *The Eucharistic Liturgy of the St. Thomas Christians & the Synod of Diamper*, Paul Pallath, HIRIS Publications No. 95 Mar Thoma Vidyanikethan, Changanacherry, 2020, pp. 28-95. Textul *Dumnezeieștii Liturghii* este bilingv, englez-latin, reproducându-l doar pe cel latin. Anamneza și epicleza se află la p. 66, în limba latină, și la p. 67, în limba engleză. Ibidem, Brightman.

[666] *Die Sakramente (Mysterien) der Kirche und die Gemeinschaft der Heiligen*, Dokumente der Gemeinsamen Kommission der Griechisch-Orthodoxen Metropolie von Deutschland und der Deutschen Bischofskonferenz vom 10. Oktober 2006, (online, p. 14).

***La Tradition Apostolique, d'après des anciennes versions,* hrsg. von Bernard Botte, (*Sources Chrétiennes* 11), Paris, 1984², 18-24. Despre Liturghia Romană, vezi: *Die Feier der Eucharistie - eucharistische Liturgie (liturgia eucharistica)*, în: http://www.eucharistie-online.de/liturgia_eucharistica.htm**

Lucrarea celebră privind Liturghia lui Hippolyt, aparține lui Jean Michel Hanssens SJ, *La Liturgie d'Hippolyte*, ses documents – son titulaire – ses origines – et son caractère, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma², 1965, 594 p. În cazul nostru p. 426.

[667] Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 100, unde este dat și fragment de text în traducere franceză.

IX	**9. Kap. Belehrung über die Feier der Eucharistie.[669]**	**Cap. 9 *Instrucție privitoare la celebrarea Euharistiei***
1. Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας, οὕτως εὐχαριστήσατε· 2. πρῶτον περὶ τοῦ ποτηρίον· Εὐχαριστοῦμεν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ἁγίας ἀμπέλον Δαυεὶδ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. 3. περὶ δὲ τοῦ κλάσμος· Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου. σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. 4. ὥσπερ ἦν τοῦτο τὸ κλάσμα διεσκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἕν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν βασιλείαν. ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις διὰ Ἰησοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. 5. μηδεὶς δὲ φαγέτω μηδὲ πιέτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα κυρίου· καὶ γὰρ περὶ τούτου εἴρηκεν ὁ κύριος· Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί.[1] – [668] [1] Mt. 7, 6	**1.Bezüglich der Eucharistie haltet es so: 2. Zunächst in Betreff des Kelches: Wir danken Dir, unser Vater, für den heiligen Weinstock Davids, Deines Knechtes, den Du uns zu erkennen gabst durch Jesus, Deinen Knecht; Dir sei die Ehre in Ewigkeit. 3. Und in Betreff des gebrochenen Brotes: Wir danken Dir, unser Vater, für das Leben und die Erkenntnis, die Du uns zu erkennen gabst durch Jesus, Deinen Knecht; Dir sei die Ehre in Ewigkeit. 4. Wie dieses gebrochene [*S. 12*] Brot auf den Bergen zerstreut war und zusammengebracht eins wurde, so möge Deine Gemeinde von den Enden der Erde zusammengebracht werden in Dein Reich; weil Dein ist die Ehre und die Macht durch Jesus Christus in Ewigkeit. 5. Aber keiner darf essen oder trinken von eurer Eucharistie, außer die auf den Namen des Herrn getauft sind. Denn auch hierüber hat der Herr gesagt: „ihr sollt das Heilige nicht den Hunden geben“[1]. [1] Mt. 7, 6**	**1. Cu privire la Euharistie, faceți astfel:2. Întâi referitor la potir: *Îți mulțumim, Părintele nostru, pentru vița sfântă a robului tău David, pe care ni l-ai făcut cunoscut prin Iisus, robul tău; Slavă Ție în veci.* 3. Iar referitor la pâinea frântă: Îți mulțumim, Tatăl nostru, pentru viața și cunoștința pe care ne-ai dat-o ca s-o descoperim prin Iisus, robul tău; Slavă Ție în veci. 4. Precum această pâine frântă [p. 12] a fost răspândită pe munți și a fost adunată ca [*să devină*, n.n.] *una*, așa să fie adunată și Biserica Ta de la marginile pământului, în împărăția Ta; pentru că a Ta este slava și puterea, prin Iisus Hristos în veci. 5. Dar nimeni nu poate să mănânce sau să bea din Euharistia voastră, decât cei care au fost botezați în numele Domnului. Căci Domnul a zis și despre aceasta: „Să nu dați ce este sfânt câinilor”[1]. [1] Mt. 7, 6**

Mai departe, în cap. 9 și 10, nu numai că este vorba de două taine: Botezul și Euharistia; dar se constată și că avem de-a face cu două alternative: o formă absolută – oficială – de celebrare euharistică și una privată, în condițiile precedate sau urmate de o cină în *Liturghia din casă* – domus ecclesiae – desfășurată în grup restrâns. Însă, faptul că numai cei botezați sunt autorizați să ia parte la această *cină euharistică*, demonstrează că avem de-a face cu o Taină, un Sacrament, nu cu o simplă rugăciune de binecuvântare înainte, sau de mulțumire după mâncare.[670]

**[668] Text luat din: Didache, *Doctrina XII apostolorum* (Didache), Bibliographische Angabe:
The Didache, în: *The Apostolic Fathers*, Vol 1. William Heinemann; The Macmillan Co. London; New York 1912, 340-408. (Edition, Griechisch), Schlüssel CPG 1753 (online).**

**[669] Text luat din: Didache, *Doctrina XII apostolorum (Didache)*, Didache - Lehre der zwölf Apostel (BKV)
Bibliographische Angabe, Lehre der zwölf Apostel/Aus dem Griechischen übersetzt von Franz Zeller. In: Die Apostolischen Väter. (*Bibliothek der Kirchenväter*, 1. Reihe, Band 35) München 1918, 6-16. (Translation, Deutsch), Schlüssel, CPG 1753
Tot în *Didahii*, avem la cap. 14 o instrucție privind modul euharistic de sărbătorire a duminecii:
Cap. 14. Sărbătorirea duminicii prin Euharistie. 1. În ziua Domnului, adunați-vă, frângeți pâinea și mulțumiți, după ce, mai întâi v-ați mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată. 2. Dar cine are o ceartă cu semenul său să nu vină la tine, până când nu se împacă, pentru ca jertfa voastră să nu fie pângărită. 3. Căci așa rostește Domnului: „În orice loc și în orice vreme îmi va fi adusă o jertfă curată, pentru că sunt un Împărat mare, zice Domnul, și numele Meu este minunat între popoare”[1]. [1] Mal. 1, 11, 14. *Idem*, *Bibliothek der Kirchenväter*, 1.
Textul poate fi găsit și în lucrarea marelui liturgist catolic și prof. la Innsbruck, Josef Andreas Jungmann SJ (1889-1975), *Liturgie der christlichen Frühzeit bis auf Gregor den Grossen*, Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1967, pp. 49-50. Câteva amănunte, privind Liturghia Asiriană de Est, sunt prezentate la p. 200, în continuare fiind menționate liturghiile copte, urmate de cele bizantine (pp. 201-215. Tot de la el avem și celebra istorie a Liturghiei Romane, *Missarum Sollemnia, Eine genetische Erklärung der Römischen Messe*, 2 vol. masive, Verlag Herder, Wien, 1948, apărută în cinci ediții, ultima, în 1962. Vezi: Balthasar Fischer u. Hans Bernhard Meyer (Hrsg.): *J.A. Jungmann. Ein Leben für Liturgie und Kerygma*. Tyrolia, Innsbruck u. a., 1975.**

[670] Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient*…, p. 100, vezi și nota 24.

Pentru a stăvili criticile din toate părțile, la un Sinod al Bisericii Asiriene de Est, ținut în anul 1974, s-a decis să fie tipărite *cuvintele de instituire* pe o foaie volantă, nepaginată și inclusă în Liturghier, la dispoziția celebranților, care se îndoiesc, privitor la validitatea Tainei, prin folosirea numai a epiclezei, dar „inovația", n-a prea fost salutată de clerul asirian de răsărit, ci doar de uniți.[671] La această decizie s-a ajuns și pentru că uniții asirieni (chaldei și cei din Malabar) au făcut deja acest lucru în urmă cu mai multe secole.[672]

Privitor la *Rugăciunea Domnească*, care precede împărtășirea, ea a fost introdusă în *Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari*, nu înainte de mijlocul secolului al IV-lea, scrie, Emanuel J. Cutrone.[673] Capitolul 8 din *Didahii*, o recomandă pentru rugăciunile zilnice și pentru cele din timpul Postului Mare.[674]

Nu putem încheia acest capitol de liturgică, fără să menționăm acordul dintre Patriarhul Asirian de Răsărit, Mar Dinkha IV (1976-2015), împreună cu sinodul acestuia (15 august 1997) și dicasteriile Sfântului Scaun (Congregația pentru doctrina credinței, Congregația pentru Bisericile Orientale și Secretariatul pentru Unitatea Creștină), la care trebuie menționat și Patriarhul Unit Chaldeu Mar Raphaël Bidawid (29 nov. 1996), privind accesul reciproc la Sfintele Taine al credincioșilor asirieni, nestorieni și uniți, în urma declarației comune, din anul 1994, pe fondul canonului 671, §2-§3, al CCEO și al *Directorium*-ului, privind aplicarea principiilor și al normelor de ecumenism ale Vaticanului, nr. 123. Acest acord bilateral a fost necesar din motive pastorale, diaspora asiriană de răsărit și chaldee fiind dispersată prin lumea întreagă, în urma emigrărilor masive ale credincioșilor din teritoriile lor istorice, cauzate de războaie și persecuții, venite din partea autorităților islamice locale.[675] În acest fel, pot avea acces la Sfintele Taine și la posibilitatea de pastorație și micile comunități sau grupuri de credincioși, atât asirieni, cât și chaldei, din partea celui mai apropiat preot al ambelor rituri, mai ales că Biserica din ambele strane se confruntă cu o criză acută de preoți.

---

[671] Peter Hofrichter, *L'anaphore d'Addai et Mari dans l'Église de l'Orient…*, p. 104, nota 35 și 33. Wezi și Wilhelm de Vries, *Sakramententheologie bei den Nestorianern*, în *Orientalia Christiana Analecta*, 133, Roma, 1947, p. 233.

[672] Peter Hofrichter, *op. cit.*, p. 104.

[673] Emanuel J. Cutrone, *The Lord's prayer and the Eucharist. the syrian tradition*, în vol. Εὐλόγημα, Studies in Honor of Robert F. Taft SJ. A cura di E. Carr [u. a.] (Studia Anselmiana 110 = Analecta liturgica 17), Benedictina - Ed. Abbazia S. Paolo, Roma, 1993, pp. 93-106, p. 93.

[674] Text luat din: Didache, *Doctrina XII apostolorum (Didache)*, Didache - Lehre der zwölf Apostel (BKV)
Bibliographische Angabe, Lehre der zwölf Apostel/Aus dem Griechischen übersetzt von Franz Zeller. In: Die Apostolischen Väter. (*Bibliothek der Kirchenväter*, 1. Reihe, Band 35) München 1918, 6-16. (Translation, Deutsch), Schlüssel, CPG 1753:

8. Kap. Belehrung über Fasten und Gebet.	Cap. 8, Instrucțiuni despre post și rugăciune.
1. „Bei eurem Fasten haltet es aber nicht mit den Heuchlern"[1]; diese fasten nämlich am zweiten und fünften Tage nach dem Sabbat (d. h. am Montag und Donnerstag); ihr aber sollt fasten am vierten Tage und am Rüsttage (d. h. am Mittwoch und Freitag). 2. Auch „sollt ihr nicht beten wie die Heuchler"[2], sondern wie der Herr in seinem Evangelium es befohlen hat, „so betet: Vater unser, der Du bist in dem Himmel, geheiligt werde Dein Name, zukomme uns Dein Reich, Dein Wille geschehe wie im Himmel also auch auf Erden; unser tägliches Brot gib uns heute, und vergib uns unsere Schulden, wie auch wir vergeben unseren Schuldigern, und führe uns nicht in Versuchung, sondern erlöse uns vom Übel"[3]; weil Dein ist die Macht und die Ehre in Ewigkeit.	1. „Dar în postul tău nu te ține cu fățarnicii"[1]; căci ei postesc în a doua și a cincea zi după Sabat (adică lunea și joia); dar voi trebuie să postiți în ziua a patra și în ziua *pregătirii* (adică miercuri și vineri). 2. De asemenea, „să nu vă rugați ca fățarnicii"[2], ci, așa cum a poruncit Domnul în Evanghelia Sa, „vă rugați astfel: Tatăl nostru, care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, să vină împărăția Ta la noi, voia Ta să se facă pe pământ precum în ceruri; dă-ne astăzi pâinea noastră cea de toate zilele și iartă-ne nouă datoriile, precum și noi iertăm pe cei datori nouă, și nu ne duce pe noi în ispită, ci izbăvește-ne de rău"[3]; pentru că a Ta este puterea și slava în veci.
3. Dreimal im Tag betet so.	3. Rugați-vă astfel de trei ori pe zi.
[1] Ebd. Mt. 6, 16;	[1] ibid. Mt. 6, 16;
[2] Ebd. Mt. 6, 5;	[2] ibid. Mt. 6, 5;
[3] Ebd. Mt. 6, 9-13; Lc. 11, 2-4;	[3] ibid. Mt. 6, 9-13; Lc. 11, 2-4;

[675] Peter Hofrichter, *The anaphora of Addai and Mari An Early Witness to Apostolic Tradition*, în *Orientalium Ecclesiarum*: *Its Recepetion in the Syro-Malabar Church*. Missionary Orientation Center (MOC) Manganam, Kottayam 686018, Kerala, Saturday, October 9th, 2004.

Principalul impediment pentru Vatican, privind acceptarea acestui acord, a fost legat de validitatea Euharistiei, conform anaforalei lui Mar Addai și Mar Mari, care nu deține cuvintele de instituire, numai anamneza și epicleza. După un studiu acribic al acestei anafore, făcut din perspectivă istorică, liturgică și teologică, în data de 17 ianuarie 2001, *Congregația pentru doctrina credinței* a concluzionat că aceasta poate fi considerată validă. În acest scop Congregația a invocat trei argumente:[676]

1. **Anaforaua lui Addai și Mari este una din cele mai vechi, de acest fel, datând din timpul *Bisericii Primare*, fiind redactată și folosită cu intenția curată, de-a săvârși Euharistia în deplină continuitate a *Cinei celei de Taină*. Validitatea acestei anaforale n-a fost contestată niciodată, atât în orientul, cât și în occidentul creștin.**
2. **Biserica Catolică recunoaște Biserica Asiriană de Răsărit, ca pe o Biserică particulară deplină, fondată pe credința ortodoxă și cu succesiune apostolică, păstrând credința în prezența reală a Lui Iisus Hristos în Euharistie, sub specia pâinii dospite și a vinului. În Biserica Asiriană de Răsărit se regăsesc „adevăratele sacramente" și mai presus de toate Preoția și Euharistia.**
3. **În final, *cuvintele de instituire* sunt totuși prezente în Anaforaua lui Addai și Mari, dar nu într-un mod narativ coerent și *ad litteram*, ci mai degrabă într-o formă dispersată, euhologică (*deprecativă, de rugăciune*, n.n.), adică integrate în rugăciunile succesive de mulțumire, laudă și de mijlocire: Finally, the words of Eucharistic Institution are indeed present in the Anaphora of Addai and Mari, not in a coherent narrative way and ad litteram, but rather in a dispersed euchological way, that is, integrated in successive prayers of thanksgiving, praise and intercession.[677]**

***Instrucțiunile* privind admiterea reciprocă la Euharistie, a celor două grupuri de credincioși, ține cont de specificul, rânduielile deciziile canonice și tradiția fiecărei biserici în parte: Asiriană de Răsărit și Chaldee.**

1. **Numai când necesitatea împărtășirii cu Sfintele Taine o cere, din cauza distanței sau a imposibilității de-a exista în apropiere un preot asirian sau chaldeu, li se permite ambelor grupe de credincioși să participe la împărtășania din strana opusă.**
2. **În același timp, atât preoții asirieni, cât și cei chaldei, să celebreze Liturghia conform rânduielilor liturgice și tradiției proprii.**
3. **Când la împărtășanie vor să participe și credincioși chaldeeni, preotul asirian este invitat să folosească și cuvintele de instituire.**
4. **Aceste considerații sunt limitate exclusiv la admiterea credincioșilor chaldeeni la Euharistia Bisericii Asiriene de Răsărit.**

Roma, 20 iulie 2001.

[676] **Ibidem.**
[677] **Ibidem.**

III. Iconografia Bisericii Asiriene de Răsărit

Nu se poate spune despre această Biserică că ar fi iconoclastă, însă actualmente este aniconică, (ανικονική), pentru că în afara semnului Sfintei Cruci, nu folosește nici o formă de iconografie, interioarele acesteia fiind simple, după cum se poate constata și la Catedrala Patriarhală Asiriană Sf. Gheorghe, din Chicago, Morton Grove, Illinois, S.U.A. (de la începutul acestui capitol, privind Ritul Persan), iar absida altarului este despărțită de naos de o cortină, cum este cazul și la sirienii monofiziți, la armeni și la maroniți. De-a lungul secolelor, Biserica Asiriană de Răsărit sau Nestoriană a trebuit să facă diferite concesii stăpânitorilor ei lumești necreștini. Așa s-a întâmplat de pildă, sub șahinșahii perși zoroastrieni, care au criticat celibatul și monahismul din această Biserică, ajungându-se în anii 484, respectiv 486 chiar la decizia de suspendare a celibatului la episcopi și generalizându-se obligativitatea clerului de-a se căsătorii și de-a aduce copii pe lume. Această acțiune a fost susținută în sinod de către Barsauma (î.420-d.491) Mitropolit asirian de Nisibi (d.435-d.491), care s-a și căsătorit cu călugărița Mamai, cu care trăia de peste 40 de ani. Patriarhii ulteriori anului 486 au revenit asupra deciziei sinodale, privind obligativitatea căsătoriei clerului și a episcopilor.[678]

Pentru evitarea conflictului cu musulmanii, care erau iconoclaști, de prin secolele XVI-XVII, au început și asirienii să renunțe, pe încetul, la iconografie, adică la reprezentări ale divinității și ale sfinților, cu excepția semnului Sfintei Cruci, dar fără *corpus*. În casele credincioșilor se află de asemenea doar Sfânta Cruce, atârnată de peretele dinspre răsărit al încăperilor.

***

Galerie de pictură și ilustrații

a. Evangheliarul lui Rabbula, 6 februarie 586, de la Mănăstirea Beth Mar Yuhanon de Beth Zagba

Tetraevangheliarul – versiunea *Peshitta* – este un manuscris siriac, de redacție iacobită, nu asiriană de est (nestoriană), pe pergament, terminat de copiat în anul 586, având adăugate la început 14 folio pictate cu miniaturi neotestamentare, însă o iconografie asiriană de răsărit, nu monofizită. Între cele două părți ale manuscrisului (ilustrația de la început și textul propriu-zis al Evangheliarului, 292 fol., a fost intercalat în sec. XII un indice din hârtie, fol. 15-20, conținând lista pericopelor din evanghelii.[679] Manuscrisul are la sfârșit un colofoniu, fol. 292^{r-v}, din care putem afla și numele scribului, Rabbula, originar de la Mănăstirea din Beth Mar Yuhanon, de pe Beth Zagba,

---

[678] **Friedrich Wilhelm Bautz: *Barsumas* (Bar Sauma). In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm, 1975. 2., unveränderte Auflage Hamm 1990, col. 383.**
Stephen Gerö: *Barsauma of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*. CSCO 426, Subs. 63, Louvain, 1981.
Wassilios Klein (Hrsg.): Syrische Kirchenväter. Urban TB 587, Stuttgart, 2004, pp. 102-110.

[679] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 737-738. Mai vezi:**
A. Badwi, *The liturgical year iconography of the Syro-Maronite Church* (2006). (many examples of the Rabbula illuminations as a source of inspiration in modern art).
M. Bernabò (ed.), *Il Tetravangelo di Rabbula*. Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, Plut. 1.56. L'illustrazione del Nuovo Testamento nella Siria del VI secolo (2008). (with important contributions by M. Bernabò, P. G. Borbone, A. Mengozzi, M. Mundell Mango, among others)
B. Botte, '*Notes sur l'évangéliaire de Rabbula*', *Revue de sciences religieuses* 36 (1962), 13-26.
C. Ceccheli, G. Furlani, M. Salmi, *The Rabbula Gospels*. Facsimile edition of the miniatures of the Syriac manuscript Plut. I,56 in the Medicaean-Laurentian Library (1959).
J. Leroy, *Les manuscrits syriaques à peintures* (Institut français d'archéologie de Beyrouth, *Bibliothèque archéologique et historique* 77; 1964), 139-97.
M. Mundell Mango, '*Where was Beth Zagba?*', Harvard Ukrainian Studies 7 (1983), 405-30.
R. Murray, *Symbols of church and kingdom*. A study in early Syriac tradition (1975), 37 and 331.

situată la 50 km, nord de Apamea, (Απάμεια της Συρίας, pe Orontes, în Siria), între Antiohia și Damascus. Din anul 1573, manuscrisul este păstrat în Biblioteca Mediceo-Laurenziana, Pluteus I,56, din Florenza. Între secolele XIV-XVI, manuscrisul se afla în posesia Patriarhului Maronit, în Mănăstirea Qannubin, Μονή Κανούμπιν, în Wadi Quadisha, o vale din Munții Libanului de nord. Folio ilustrate au actualmente 34 × 27 cm, iar compoziția lor cromatică și de stil, indică multă asemănarea cu cele patru miniaturi, de la sfârșitul *Tetraevangheliarului* armean, *de la Etshmiadsin*, elaborat în aceeași perioadă de timp, sau la începutul secolului al VII-lea. Vechimea *ilustrației* de la începutul Evangheliarului siriac, din anul 586 nu este pusă în discuție, ea aparținând secolului al VI-lea, ci numai faptul dacă aparținuse de la bun început acestui manuscris, ori a fost adăugată ulterior.

Noi l-am amintit, alături de iconografia asiriană, datorită similitudinilor dintre ilustrația de la anul 586, de la Mănăstirea monofizită din Beth Mar Yuhanon, cu aceea a *Evangheliarului asirian*, datând din anul c. 1497 și copiat în satul Wrg, din Eparhia Sêrt sau Siirt, [teritoriu aflat actualmente în sud-estul Turciei], de Avraam „fiul lui Dodo”, în timpul păstoririi Patriarhului Asirian, Mar Simeon [probabil Șimun IV Basidi (1437-1497) sau Șimun V (1497-1501)], din anul 1909 aflându-se în Biblioteca Națională a Franței, din Paris. Legenda ilustrațiilor este scrisă în siriacă și în armeană. Ilustrațiile sunt orientate de la dreapta, spre stânga, după cum este și scrierea siriacă, iar manuscrisul Tetraevangheliarului ar fi fost copiat după unul palestinian. Sub aspectul stilului miniaturist, acesta este bazat pe tradițiile ornamentale persane, de inspirație greco-bizantine, cu figurine drapate.[680] Cu ocazia unor restaurări, din secolul al XV-lea sau al XVI-lea, miniaturile au fost retușate sau pictate pe deasupra, fapt care le-a diminuat foarte mult autenticitatea și calitatea.

1 2 3

1. Evangheliarul lui Rabbula, 6 februarie 586, Răstignirea sus – și Învierea – jos, fol. 13ʳ, cele „trei Marii” la Cruce și la Mormânt: Maria Magdalena, Maria lui Iacob și Salomea (Mt. 28, 4-10 și Mc. 16, 1). Cu toate acestea, este posibil ca femeia cu aureola din panoul inferior să nu fie Maria Magdalena, ci tot Maria, Maica Lui Iisus, cum este cazul și în panoul de sus, alături de Sf. Ap. și Ev. Ioan. *Legenda aurea*, scrisă în anul c. 1260, de Jacoppo da Voragine, ulterior Arhiepiscop de Genova și publicată în anul 1298,[681] citează doi scriitori creștini timpurii, care susțin că Hristos cel Înviat s-a arătat pentru prima oară mamei Sale și că ea a fost cea care le-a spus ucenicilor (Ryan, I, 222). Dacă aceasta este ceea ce afirmă imaginea, atunci „cealaltă Maria” ar fi cel mai probabil Maria Magdalena.

2. Evangheliarul lui Rabbula, Înălțarea la cer, fol. 13ᵛ.

3. Evangheliarul lui Rabbula, Maica Domnului, fol. 1 b, de tipul hodighitria, ὁδηγήτρια (călăuzitoarea), sub un baldachin sau ciborium, cu doi păuni pe boltă și o cruce greacă în mijloc.

---

[680] Bernabò, Massimo, ed., *Il Tetravangelo di Rabbula*. Firenze, Biblioteca Medicea Laurenziana, plut. 1.56: L'illustrazione del Nuovo Testamento nella Siria del VI secolo, Rome: Edizioni di Storia e Letteratura, 2008.
Weitzmann, Kurt, ed., *Age of spirituality: late antique and early Christian art, third to seventh century*, no. 445, 1979, Metropolitan Museum of Art, New York, full text available online from The Metropolitan Museum of Art Libraries
Walther, Ingo F.; Wolf, Norbert (2005), *Codices Illustres: The world's most famous illuminated manuscripts, 400 to 1600, Köln*: Taschen.
Weitzmann, Kurt (1977), *Late Antique and Early Christian Book Illumination*, New York: George Braziller.
Wright, David H. *"The Date and Arrangement of the Illustrations in the Rabbula Gospels."* Dumbarton Oaks Papers 27 (1973): 197-208. Web., JSTOR.

[681] Jacopo da Voragine, *Legenda Aurea*, ed Giovanni Paolo Maggioni, Firenze Edizioni del Galluzzo, 1998.
Pere Herve Savon, *Introduction to Jacques de Voragine*, La Legende Doree, trad. M. Roze, Paris: Garnier-Flammarion, 1967.
Mary-Ann Stouck (ed.), *Medieval Saints*. A Reader, Broadview Press, 1999, p. 534.

Luat din: https://gedsh.bethmardutho.org/entry/Rabbula-Gospels Rabbula Gospels – Google Suche
și: https://dss-syriacpatriarchate.org/syriac-arts/syriac-icons/rabbula-gospels/?lang=en

Department of Syriac Studies, *Bibliography*: Cecchelli, 1959; Wright, 1973; Leroy, 1964, pp. 139-206; Mango, 1983; Sö rries, 1993, pp. 94-100; Lowden, 1999, pp. 26-30; Nersessian, 2001, no. 108.

***Bibliografie prvind Evangheliarul lui Rabbula*:**

Bernabò, Massimò, ed. *Il Tetravangelo di Rabbula: Biblioteca Medicea Laurenziana, Plut. 1.56. L'illustrazione del Nuovo Testamento nella Siria del VI secolo*. Folia picta 1. Rome, 2008. A review here.

Bernabò, Massimò, "Miniature e decorazione," pp. 79-112 in *Il Tetravangelo di Rabbula*.

Bernabò, Massimò, "The Miniatures in the Rabbula Gospels: Postscripta to a Recent Book," *Dumbarton Oaks Papers* 68 (2014): 343-358. Available here.

Borbone, Pier Giorgio, "Codicologia, paleografia, aspetti storici," pp. 23-58 in *Il Tetravangelo di Rabbula*. Available here.

Borbone, Pier Giorgio, "Il Codice di Rabbula e I suoi compagni. Su alcuni manoscritti siriaci della Biblioteca medicea laurenziana (Mss. Pluteo 1.12 ; Pluteo 1.40 ; Pluteo 1.58)," Egitto e Vicino Oriente 32 (2009): 245-253. Available here.

Borbone, Pier Giorgio, "L'itinéraire du "Codex de Rabbula" selon ses notes marginales," pp. 169-180 in F. Briquel-Chatonnet and M. Debié, eds., *Sur les pas des Araméens chrétiens. Mélanges offerts à Alain Desreumaux*. Paris, 2010. Available here.

Botte, Bernard, "Note sur l'Évangéliaire de Rabbula," *Revue des sciences religieuses* 36 (1962): 13-26.

Cecchelli, Carlo, Giuseppe Furlani, and Mario Salmi, eds. *The Rabbula Gospels: Facsimile Edition of the Miniatures of the Syriac Manuscript Plut. I, 56 in the Medicaean-Laurentian Library*. Monumenta occidentis 1. Olten and Lausanne, 1959.

Leroy, Jules, "L'auteur des miniatures du manuscrit syriaque de Florence, Plut. I, 56, Codex Rabulensis," *Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris* 98 (1954): 278-283.

Leroy, Jules, *Les manuscrits syriaques à peintures, conservés dans les bibliothèques d'Europe et d'Orient. Contribution à l'étude de l'iconographie des églises de langue syriaque*. Paris, 1964.

Macchiarella, Gianclaudio, "Ricerche sulla miniatura siriaca del VI sec. 1. Il codice. C.d. di Rabula," *Commentari* NS 22 (1971): 107-123.

Mango, Marlia Mundell, "Where Was Beth Zagba?," *Harvard Ukrainian Studies* 7 (1983): 405-430.

Mango, Marlia Mundell, "The Rabbula Gospels and Other Manuscripts Produced in the Late Antique Levant," pp. 113-126 in *Il Tetravangelo di Rabbula*.

Mengozzi, Alessandro, "Le annotazioni in lingua araba sul codice di Rabbula," pp. 59-66 in *Il Tetravangelo di Rabbula*.

Mengozzi, Alessandro, "The History of Garshuni as a Writing System: Evidence from the Rabbula Codex," pp. 297-304 in F. M. Fales & G. F. Grassi, eds., *CAMSEMUD 2007. Proceedings of the 13th Italian Meeting of Afro-Asiatic Linguistics, held in Udine, May 21st-24th, 2007*. Padua, 2010.Available here.

Paykova, Aza Vladimirovna, "Четвероевангелие Раввулы (VI в.) как источник по истории раннехристианского искусства," (The Rabbula Gospels (6th cent.) as a Source for the History of Early Christian Art) *Палестинский сборник* 29 [92] (1987): 118-127.

Rouwhorst, Gerard A.M., "The Liturgical Background of the Crucifixion and Resurrection Scene of the Syriac Gospel Codex of Rabbula: An Example of the Relatedness between Liturgy and Iconography," pp. 225-238 in Steven Hawkes-Teeples, Bert Groen, and Stefanos Alexopoulos, eds., *Studies on the Liturgies of the Christian East: Selected Papers of the Third International Congress of the Society of Oriental Liturgy Volos, May 26-30, 2010*. Eastern Christian Studies 18. Leuven / Paris / Walpole, MA, 2013.

Sörries, Reiner, *Christlich-antike Buchmalerei im Überblick*. Wiesbaden, 1993.

Van Rompay, Lucas, "'Une faucille volante' : la représentation du prophète Zacharie dans le codex de Rabbula et la tradition syriaque," pp. 343-354 in Kristoffel Demoen and Jeannine Vereecken, eds., *La spiritualité de l'univers byzantin dans le verbe et l'image. Hommages offerts à Edmond Voordeckers à l'occasion de son éméritat*. Instrumenta Patristica 30. Steenbrugis and Turnhout, 1997.

Wright, David H., "The Date and Arrangement of the Illustrations in the Rabbula Gospels," *Dumbarton Oaks Papers* 27 (1973): 199-208.

Evangheliarul Asirian de Est (Nestorian) din anul c. 1497, păstrat din anul 1909 în Biblioteca Națională a Franței, Paris, dovedește că în timpul acela, Biserica Asiriană de Est încă nu era aniconică. În acest context mai menționăm și *Evangheliarul* asirian de Răsărit, versiunea *Peshitta*, din secolul al XIII-lea, manuscris copiat în nordul Mesopotamiei sau în Tur Abdin, actualmente păstrat în Biblioteca de Stat, din Berlin.[682]

---

[682] ***Orientalische Bibelhandschriften aus der Staatsbibliothek zu Berlin-PK*. Eine illustrierte Geschichte. Oriental Bible Manuscripts from the Staatsbibliothek zu Berlin-PK. An Illustrated History. Herausgegeben von I Edited by Meline Pehlivanian, Christoph Rauch, Ronny Vollandt. Reichert Verlag Wiesbaden 2016, 187 p. + il. Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz. Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek.**

b. 18 Prăznicare domnești, mariane și ale sfinților, reprezentând viața Lui Iisus Hristos, a Maicii Domnului (Hristotokos) și cei patru Evangheliști, împreună cu Sf. Diacon Prohor

Miniaturile se află pictate în *Evangheliarul asirian* sau „Evangheliarul Nestorian”, cunoscut și sub numele *Viața lui Hristos*, păstrat din anul 1909, în Biblioteca Națională a Franței, din Paris, *Bibliothèque nationale de France* (BnF), sub cota: MS syr. 344, conținând 18 folio, de 312/198 mm iar f.9^{v} și f. 10^{v} sunt albe. Legenda ilustrațiilor este scrisă cu litere mai mari în siriacă și altele, mai mici, în limba armeană. Conform aprecierilor preotului benedictin Jules Leroy (1903-1979), cunoscut specialist în manuscrisele siriace, copte și etiopiene, acest manuscris ar fi o secțiune ilustrată a unui Evangheliar asirian MS Syriac nr. 15, datând din anul 1497 și păstrat în Biblioteca Patriarhiei Unite Chaldeiene din Mossul, respectiv Bagdad, detașat fiind cândva de restul textului. Sperând că ne putem baza pe asertiunea lui Jules Leroy, atunci datarea din anul 1497 ar fi sigură și am mai putea ști încă faptul că a fost copiat în satul Wrg, din Eparhia Sêrt sau Siirt, [teritoriu aflat actualmente în sud-estul Turciei], de Avraam „fiul lui Dodo”, în timpul păstoririi Patriarhului Asirian, Mar Simeon [probabil Șimun IV Basidi (1437-1497) sau Șimun V (1497-1501)] și al lui Yuhanon Episcopul Athelului.[683] Manuscrisul acesta a fost donat *Bibliotecii Naționale a Franței*, din Paris, în anul 1909, de către Addai Sher, Arhiepiscop unit caldeu, de Siirt (1902-1915), omorât de *turcii tineri*, în genocidul din 1915.

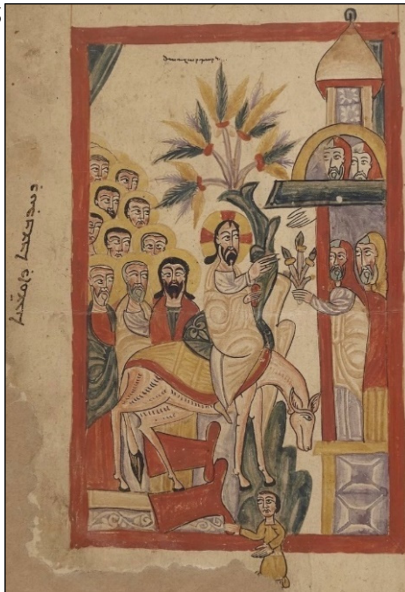

Imaginea *celor 18 prăznicare din* Anexa Evangheliarului Asirian de Răsărit*, copiat în satul Wrg, Eparhia Sêrt sau Siirt, teritoriu aflat actualmente în sud-estul Turciei, de către copistul Avraam „fiul lui Dodo”, în anul 1497, pe timpul păstoririi Patriarhului Asirian M ar Simeon [probabil Șimun IV Basidi (1437-1497) sau Șimun V (1497-1501)], din anul 1909, manuscrisul aflându-se în Biblioteca Națională a Franței, din Paris*

[683] *Nestorian Evangelion*, în: https://en.wikipedia.org/wiki/Nestorian_Evangelion.
Drège, Jean-Pierre (1992). *Marco Polo y la Ruta de la Seda* [Marco Polo and the Silk Road]. Collection «Aguilar Universal●Historia» (nº 31) (in Spanish). Translated by López Carmona, Mari Pepa. Madrid: Aguilar, S. A. de Ediciones. pp. 43 & 187.
"Patrimoines partagés: Christianisme". heritage.bnf.fr (in French). Retrieved 26 July 2018.
"Volume de peintures illustrant la vie de Jésus: view 45" [Volume of paintings illustrating the life of Jesus: view 45]. gallica.bnf.fr (in French). Retrieved 26 July 2018.
"Cote: Syriaque 344" [Rating: Syriac 344]. Archives et manuscrits.bnf.fr (in French). Retrieved 26 July 2018.
Leroy, Jules (1964). *Les manuscrits syriaques à peintures conservés dans les bibliothèques d'Europe et d'Orient*: Contribution à l'étude de l'iconographie des églises de langue syriaque [The Syriac manuscripts with paintings kept in the libraries of Europe and the Orient: Contribution to the study of the iconography of the Syriac-speaking churches] (in French). Paris: P. Geuthner. pp. 417-418.

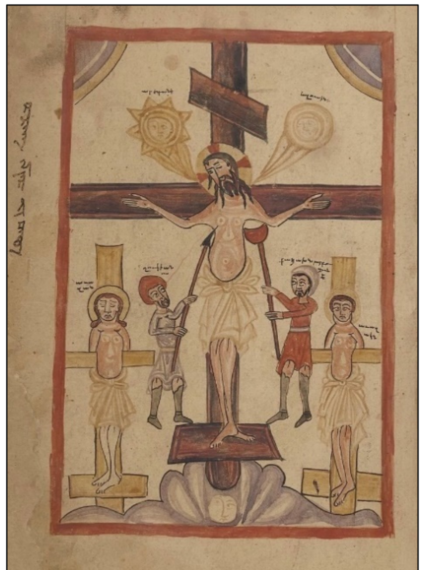
4

5

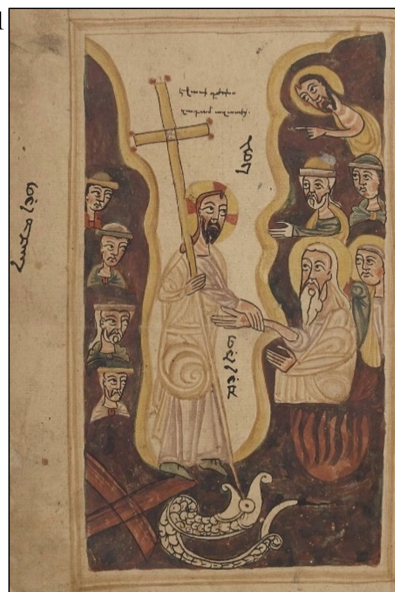
6

7

8

9

10

11

12

13 14 15 16 17 18

1. Folio 1v: Annunciation, *Bunavestire*;
2. Folio 2r: Adoration of the Magi, *Închinarea Magilor*;
3. Folio 2v: Presentation of Jesus at the Temple, *Întâmpinarea Domnului*;
4. Folio 3r: Resurrection of Lazarus, *Învierea lui Lazăr*;
5. Folio 3v: Triumphal entry into Jerusalem, *Floriile, Intrarea Domnului în Ierusalim*;
6. Folio 3bis r: Baptism of Jesus, *Boboteaza, Botezul Domnului în Iordan*;
7. Folio 3bis v: Transfiguration of Jesus, *Schimbarea la Față*;
8. Folio 4r: Washing of the Feet, *Spălarea picioarelor, Joia Mare*;
9. Folio 4v: Crucifixion of Jesus, *Răstignirea Domnului, Vinerea Mare*;
10. Folio 5r: Burial of Jesus, *Punerea în Mormânt a Domnului, Vinerea Mare*;
11. Folio 5v: Harrowing of Hell, *Coborârea la iad*;
12. Folio 6r: Holy Women at Christ's Tomb, *Femeile Mironosițe la Mormântul Domnului*;
13, Folio 6v: Ascension of Jesus, *Ispas, Înălțarea la cer a Domnului*;
14. Folio 7r: Pentecost, *Rusaliile*, *Cincizecimea, Pogorârea Sfântului Duh*;
15. Folio 7v: Last Judgment, *Judecata din urmă*;
16. Folio 8r: Last Judgment, *Judecata din urmă*;
17. Folio 8v: Saint Matthew Writing; Saint Mark, *Sf. Evanghelist Matei scriind; Sf. Evanghelist Marcu*;
18. Folio 9r: Saint Luke; Saint John and Saint Prochorus; *Sf. Evanghelist Luca; Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, Sf. Diacon Prohor*, de origine helenistă, vezi: FA 6, 5. Sf. Diacon Prohor a fost ucenicul și secretarul Sf. Apostol Ioan, devenit ulterior Episcop de Nikomedia, în Bithyinia, unde a și murit cu moarte de martir, prăznuit pe 28 iunie.

Interiorul sacral al bisericilor asiriene de răsărit

Vechile simboluri, privind distribuirea spațiului sacru, din bisericile asiriene de răsărit, reflectă axa spațiului cosmic, de la pământ spre cer. Dimensiunea sau axa timpului se răsfrânge în *Qurbana* (Liturghia), cronologic, de la Creația lumii, până la Întrupare, Botez, Răstignire și Înviere, Înălțare. În Qurbana, crdincioșii constituie Trupul mistic al Bisericii, Iisus Hristos fiind în același timp atât participant, cât și parte a Jertfei însăși, jertfindu-se pe Sinesau după cum atât de practic exprimă ritul latin, în *Praefatio Paschalis V*: Qui, oblatione corporis sui, antiqua sacrificia in crucis veritate perfecit, et, seipsum tibi pro nostra salute commendans, idem sacerdos, altare et agnus exhibuit. Quaprópter, profúsis paschálibus gáudiis, totus in orbe terrárum mundus exsúltat. [Missale Romanum, *Tempus Paschale*, Dominica V Paschæ].

Bisericile asiriene de est, având orientarea spre răsărit a altarului, sunt dispuse de regulă, în formă dreptunghiulară, cu una sau trei nave, construite din piatră sau din cărămidă, al căror fundament pe coloane, se aseamănă cu halele imperiale sasanide, cum ar fi cazul Palatului din Ganzak (Γάζακα, گنزک *persană*), din nord-vestul Iranului. Intrarea în biserică este pe partea sudică, cu una sau două uși. După invazia islamică, creștinii din orient s-au reorientat și au făcut intrările, precedate de un prag înalt și de dimensiuni mici, fiind obligat să te apleci, când intri sau ieși, cum este cazul și la Basilica Nașterii Domnului, din Betlehem. Aceste modificări s-au impus, pentru a se evita, ca musulmani fanatici să intre călare în biserică sau să producă alte acte de vandalism, de profanare a sacralului și de batjocorire a credinței creștine.[684] Unele biserici asiriene de munte sunt fortificate, având poarta de intrare la o înalțime de circa cinci metri și poți să urci la ele, doar cu o scară mobilă, din aceleași motive. Chiar la intrare, pe latura de sud, se află un spațiu, unde credincioșii se descalță și-și depun sandalele și armele. Unele biserici au și un spațiu lateral, unde credincioșii pot veni de trei ori pe zi, pentru a-și face *pravila de rugăciuni* private, în afara timpurilor liturgice publice. La asirieni, RAZEH este termenul generic pentru *orice slujbă religioasă*, iar *Raza*, Rāzā, definește Sfintele Taine. În altar se intră doar începând cu treapta de diacon, acesta simbolizând Mormântul Lui Iisus Hristos. Deasupra altarului se află o formă de baldachin (ciborium), care simbolizează Sicriul Legii lui Moise și cerul. Absida altarului este cu trei trepte mai sus decât nava sau naosul. Alături de pristol se află corul și diaconiconul (sacristia). Altarul simbolizează cerul și nava (navele) pământul, unde stau credincioșii, separat, bărbații și femeile cu copiii. Înainte, bărbații stăteau în fața altarului și al vimei, simbolizând „pământul", iar femeile, în spatele lor, simbolizând Canaanul sau „pământul făgăduinței". La altar, cortina rămâne închisă, în afara timpurilor de slujbă, pentru că simbolizează alungarea din paradis a lui Adam și Eva, după comiterea păcatului strămoșesc, întrerupându-se astfel legătura dintre cer și pământ. Excepție, cortina rămâne închisă și la slujbele din Vinerea Mare. În timpul slujbelor cortina rămâne deschisă, simbolizând prezența Lui Iisus Hristos printre noi, conform Mt. 18, 20. Deschiderea cortinei simbolizează deschiderea cerurilor și venirea Lui Iisus Hristos, Sfânta Liturghie fiind și chipul și asemănarea Liturghiei Cerști, realizându-se astfe unitatea ontologică, dintre cer și pământ.[685]

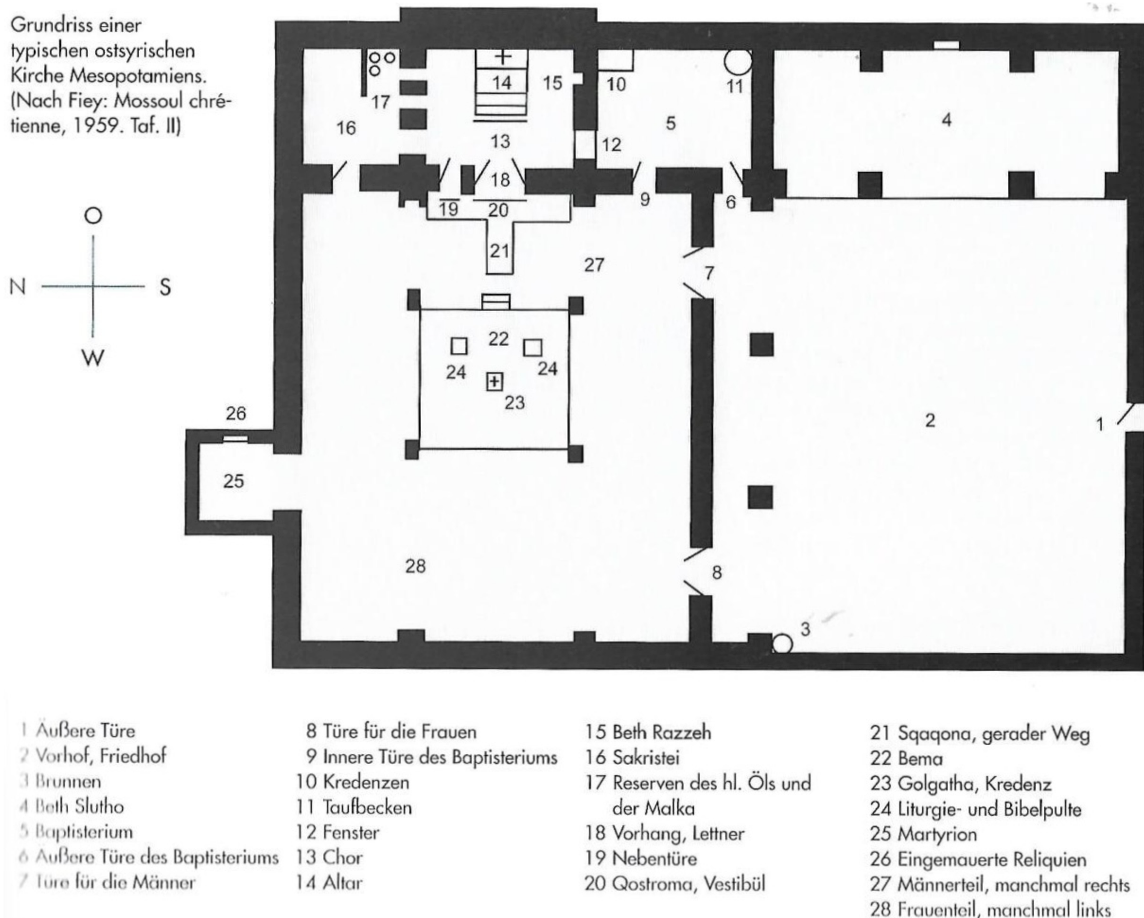
Soleea, ή βῆμα, ή σωλέα, bema, din fața altarului simbolizează Ierusalimul pământesc, centrul activității Lui Iisus Hristos. Aici sunt și stranele sau un pult pentru lecturile veterotestamentare și altul pentru cele neotestamentare, în mijloc având credențul-masă, numit Golgatha, de la care preotul și diaconul fac Liturghia catehumenilor. Acesta simbolizează mormântul lui Adam, iar pristolul din absida altarului, Mormântul Domnului. Tot pe solee se află și strana arhierească și strana arhidiaconului. Liturghia credincioșilor se săvârșește pe pristolul din absida altarului. Tot pe solee stau și cantorii sau membrii corului, dând răspusurile la slujbă. Procesiunea celebranților spre solee, simbolizează profețiile mesianice, iar revenirea lor în absida altarului, Jertfa și Învierea Acestuia. În evul mediu, în Imperiul Roman, solea era echivalentul celor două amvoane, în stânga și în dreapta navei, având și legătură cu corul, cum este cazul și la Basilica minor *Santa Maria in*

---

[684] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*..., p. 128. Compară cu: Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*…, passim.

[685] Ibidem. Compară cu: Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*…, passim.

***Cosmedin, din Roma*. Vechile biserici nestoriene nu aveau turn, pentru că pe timpul acela, clopotele încă nu erau întrebuințate. Chemarea la biserică și anunțarea momentelor importante din slujbe se făcea cu *toaca din lemn* de fag (fixă sau portabilă) sau *simandron*, σημαντρον sau σημαντήριον, tabula (latină). Există însă și toacă de metal. Cea mai veche atestare documentară cunoscută, privind toaca este aceea din textul siriac apocrif *Peștera comorilor*, datând din secolele V-VI.[686] Toaca și clopotele sunt singurele instrumente muzicale admise de bisericile ortodoxe, în riturile lor.**

Planul tipic al unei biserici asiriene de est (nestoriene), din Mossul, Mesopotamia (Irak), datând din anul 1959.

Luat din: Christoph BAUMER, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, Op. cit., p. 129.

---

[686] În acest apocrif este menționată următoarea legendă:
„În *Peștera comorilor*, un text apocrif siriac din secolul al V-lea sau al VI-lea, este prezentată o legendă ce explică apariția și folosirea toacei. După ce Noe a terminat de construit arca, Dumnezeu i-a poruncit să fabrice o toacă din lemn de trei coți lungime și un cot și jumatate lățime și un ciocan din același lemn. În această toacă Noe trebuia să bată de trei ori pe zi, dimineața devreme, la prânz și seara, după apusul soarelui, pentru a-i aduna și informa pe oameni despre iminența potopului și a-i îndemna să se pocăiască și să se convertească. Această legendă a fost folosită de Lucian Blaga în piesa *Arca lui Noe*.
Altă tradiție spune că toaca reprezintă ultima scândură care i-a rămas lui Noe, după ce a isprăvit de construit arca, în care a bătut spre a chema animalele să urce în arcă."
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Toac%C4%83
Despre manuscrisul apocrif *Peștera comorilor*, vezi: Su-Min Ri, *Commentaire de la Caverne des trésors*: étude sur l'histoire du texte et de ses sources, Volumul 581, *Corpus scriptorum Christianorum Orientalium*: Subsidia, Peeters Publishers, 2000, 685 p. (pp. 259-260).
Constanța Cristescu, *Chemări de toacă. Repertoriul românesc. Monografie, tipologie și antologie muzicală. Colecția Națională de Folclor*, București, Editura Academiei Române – Fundația Dosoftei, 1999, 400 p.
Violina Galaicu-Păun, *Însemnele identitare ale limbajului muzical bizantin*, în *La francopolyphonie*: langues et identités, vol. 2, Pierre Morel (editor), Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale, 2007, 238 p.
Geoffrey Chew: *Sēmantron*. In: *Laurence Libin* (Hrsg.): *The Grove Dictionary of Musical Instruments*. Band 4, Oxford University Press, Oxford/New York 2014, p. 466 ș.u.
Curt Sachs: *Reallexikon der Musikinstrumente, zugleich ein Polyglossar für das gesamte instrumentengebiet*. Julius Bard, Berlin 1913, p. 342 (bei Internet Archive).

Legenda:

1. **Intrarea în biserică sau spațiul sacru;**
2. **Curtea-cimitir și pridvor;**
3. **Fântână;**
4. **Beth Slutho, capelă de vară sau spațiu de rugăciune, în afara timpurilor liturgice;**
5. **Baptisteriu;**
6. **Uşa din exterior a baptisteriumului;**
7. **Uşa de intrare, pentru bărbaţi;**
8. **Uşa de intrare, pentru femei;**
9. **Uşa din interior a baptisteriumului;**
10. **Credenț sau dulăpioare, cu masă deasupra;**
11. **Cristelniţă, colimvitră;**
12. **Fereastră;**
13. **Cor (strană);**
14. **Pristol, masa altarului;**
15. **Beth Razzeh, nișă, Tabernacol sau chivot pentru scopuri sacrale;**
16. **Sacristie, diaconicon;**
17. **Rezerva Uleiurilor şi pentru Malkā;**
18. **Cortina, care desparte absida altarului de navă (Lettner-Lectorium, Doxale-Δόξη, cancelli, pult, pentru lecturile scripturistice, citite de sus), înlocuind iconostasul;**
19. **Spaţii laterale;**
20. **Qostroma, treapta din faţa altarului, vestibul;**
21. **Sqoqona, drumul drept, de mijloc, dintre bema și altar;**
22. **Bema, Bema: ή βῆμα, solee, ή σωλέα, ܐܡܒܘܐ (siriaca clasică), ό ἄμβων, o platformă, cu trei trepte, în fața absidei altarului, pentru Liturghia Catehumenilor sau a Cuvântului;**
23. **Golgatha, masa-credenț, pult, de pe mijlocul soleei (vezi nr. 22);**
24. **Două strane sau pult, îndreptate spre altar pentru lecturi biblice și alte scopuri liturgice;**
25. **Martyrion, cu oseminte de-ale martirilor și episcopilor, un fel de gropniță, necropolă sau osuar;**
26. **Sfinte moaște, zidite în perete;**
27. **Locul bărbaţilor în biserică, uneori la dreapta;**
28. **Locul femeilor în biserică, uneori la stânga.**

5. Cronologia iazelihilor, adică a Catolicoșilor – Patriarhi asirieni și chaldei

O cronologie a patriarhilor asirieni, noi am mai făcut în *Dipticon*, adică în primul volum din seria *Pentarhia*, pp. 165-171.[687] Revizuind această listă cronologică, am constatat că ar fi mai bine s-o coroborez în conținut și schemă de expunere, cu aceea făcută de istoricul elvețian Christoph Baumer.[688] Prin aceasta revizuim, completăm și diortosim lista cu numele și anii de păstorie ai iazelihilor asirieni și chaldei – *catolicoși-patriarhi* – și așa destul de încâlcită.

ܥܕܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܘܫܠܝܚܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝ ܕܡܕܢܚܐ ܕܐܬܘܪܝܐ (siriacă)

Sfânta Biserică Asiriană Apostolică și Catolică de Răsărit

1. Nume de EPISCOPI transmise conform tradiției bisericești asiriene:[1]

Sf. Apostol Toma, (? 35-37 ?), † 73, probabil pentru *linia* din Edessa ?;
Mar (se pronunță „Mor") Addai [= Sf. Apostol Tadeus], (c. 37 – c. 65);
Mar Aggai (c. 66 – c. 87);
Mar Mari I (c. 88 – c. 120);
Mar Abris (c. 121 – c. 137);
Mar Abraham (159-171);
Mar Iacob I (172-190);
Mar Ahadabui (202-220);[2]
Mar Șalupa (220-240)

Sedisvacanță (240-285/291)

2. Linia Scaunului Apostolic de Seleucia-Ktesiphon (285-780):

Mar Papa bar- Aggai (c. 280/291 – c. 327);[3]
Mar Șimun I (329-341);
Mar Sahdost (341-342);
Mar Barbahemin/Bar Bașmin (c. 343-c. 350);

Sedisvacanță (c. 350 – c. 363 sau 399);

Mar Tomarasa sau Turmarsa (363-371);
Mar Qazzuma (377-399)[4]
Mar Isaak I sau Ișaq I (c. 399-410);
Mar Ahai sau Ahhaca (410-414/5);
Mar Yahballaha I sau Joalaha I (415-420);

Din anul 420 *Iazelihi Catolicoși*, cu scaunul la Ktesiphon;

Mar Ma'na sau Maana (? - ?), 420, depus de Șahinșahul Yazdigird I;
Mar Faraboht, Maraboht sau Farabokht [Karabuht] (? - ?), 421, depus de episcopi în sinod, fiind considerat un intrus;

---

[687] Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul sau cronologie patriarhală și imperială*, *Pentarhia*, vol. I, în Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p. Compară cu: Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, Die Apostolische Kirche des Ostens, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, pp. 151-152.

[688] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens, Urachhaus Verlag, 2005, 336 p., incl. il., pl. și hărți [pp. 311-312]. Compară cu: Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 2000, pp. 151-152.Oscar Braun, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale*…, passim.

Mar Dadișo I sau Dadișu I, (421-431), după ruptura (sciziunea) de la Efes, din anul 431, așa-ziși Iazelihi-Catolicoși nestorieni, până în anul 456;

Din anul 424 Iazelihi-Catolicoși, așa-ziși „nestorieni”, cu scaunul la Seleucia Ktesiphon, *recte* Kōẖé, Kôkê Köke, o suburbie a orașului Ktesiphon, al cărei Episcop, apoi Mitropolit, în anul 420 a devenit Catholicos, iar în anul 424 s-a declarat Catholicos-Patriarh autocefal – *Iazelih*, adică Căpetenie a Bisericii Asiriene de Răsărit. (431-780)

Mar Dadișo I sau Dadișu I, (431-456);
Mar Babovei sau Babvahi (457-484);
Mar Acacius sau Aquaq (485-496);
Mar Babai I (497-502);
Mar Silas sau Șila/Șeela (503-523);

Schismă patriarhală (524-539);

Mar Narses (524-535), a fost numai episcop;
Mar Elișa (524-539), a fost numai episcop, face paretisis, ἡ παραίτησις;
Mar Paul I, 539, † la două luni, după alegere;
Mar Aba I cel Mare (540-552), fost Magupa (preot cu rang mare zoroastrian);
Mar Iosif I (552-566), † 576;
Mar Ezechiel sau Hazqijil (566-581);
Mar Ișoyahb I d'Arzunaia (582-595);
Mar Sabrișo I sau Sorișu I [Garmaqaj] (596-604);
Mar Grigore I sau Greghor I, Partaia (c. 605 – c. 609);

Sedisvacanță (c. 609 – c. 628);

Mar Ișoyahb II sau Ișo-Iab de Gdala (c. 628-646);
Mar Maremmeh sau Immeh (c. 646 - c. 650);
Mar Ișoyahb III sau Ișo-Iab III Kdajawaja (c. 650-660);
Mar Giwargis I (661-680);
Mar Ioannes I Bar Marta sau Yohannan I (680-683);
Mar Henanișo I sau Hanan Ișo I (Hnanișu) Ica (685-692/700)

Sedisvacanță (700-714);

***Antipatriarh*, Mar Ioan II Leprosul sau Yohannan II (692-693);**

Mar Saliba-Zakha sau Sliva Zcha (714-728);
Mar Pethion (731-740);
Mar Aba II (741-751);
Mar Sourin sau Sorine (? - ?, 752);
Mar Iacob II (754-775);
Mar Henanișo II sau Hanan-Ișo II (775-780);

Bagdad, بغداد (arab.), Βαγδάτη,

însă întronizarea și încoronarea catolicosului-patriarh a continuat să fie făcută în Catedrala Patriarhală din Kōẖé, Kôkê Köke, (alias Beh-Ardashir sau Weh-Ardashir), adică din suburbia Ktesiphonului, chiar și după anul 780

(780, scaunul patriarhal se mută de la Ktesiphon, la Bagdad)

Mar Timotei I (780-823);
Mar Ișo Bar Nun (823-828);
Mar Giwargis II sau Guivarguisis II (828-831);
Mar Sabrișo II (831-835);
Mar Abraham II de Margaia (837-850);

Sedisvacanță (850-853);

Mar Teodosie I sau Teadasis I de la Athanasios (853-858);

Mar Sergius I sau Suvaja I (860-872);
Mar Israel, fost Episcop la Kașkar, neîntronizat, 877;
Mar Enos I sau Anuș I sau Annoșel I, fost la Beth – Garmai (877-884);
Mar Ioan II sau Yohannan II, bar Narrai (884-892);
Mar Ioan III sau Yohannan III, (893-899);
Mar Ioan IV sau Yohannan IV, bar Abgar (900-905);
Mar Abraham III, Abraza (906-937);
Mar Emmanuell I (937-960);
Mar Israel I sau Esrail I, Karkhaja (961-962);
Mar Abdișo I, de la Garmaqaja (963-986);
Mar Mari II, [Bar Tobia II], Mari Aturaja (987-999);
Mar Ioan V sau Yohannan V, Ioannis ibn Issa (1000-1011);
Mar Ioan VI sau Yohannan VI, bar Nazuk (1012-1016);
Mar Ișoyahb IV sau Ișo-Iab IV, Bar Ezechiel (1020-1025);
Sedisvacanță (1025-1028);
Mar Elias I, fost Mitropolit de Teheran (1028-1049);
Mar Ioan VII sau Yohannan VII, Bar Targala [bar Tagabi], (1049-1057);
Mar Sabrișo III, bar Zanbur (1064-1072);
Mar Abdișo II, bar Ars Autraja [bar al-Arid] (1074-1090);
Mar Makkiha I, bar Șlemon (1092-1110);
Mar Elias II, Bar Maqli (1110-1132);
Mar Barsauma I sau Bar Sauma I (1134-1136);
Mar Abdișo III, Bar Moqli (1138-1148);
Mar Ișoyahb V sau Ișo-Iab V al Baladi (1149-1175);
Mar Elias III Abu Khalim (1176-1190);
Mar Yahballaha II sau Iab-Alaha, bar Qaijuma (1190-1222);
Mar Sabrișo IV, Bar Qaioma (1222-1224);
Mar Sabrișo V, Ibn-Almassihi (1226-1256);
Mar Makika II sau Makkicha II (1257-1265), ***scaunul patriarhal este transferat la Taebris*** **sau** ***Tabriz*****;**
Mar Dinkha I, Epiphane Aribilaja (1265-1281);

Maragha, مراغه (pers.) / Taebris تبریز, (pers.), Ταμπρίζ (ambele localități se află în Iran);

Mar Yahballaha III sau Iab-Alaha III, bar Turkaje (1281-1317);

Arbil, Erbil, Ερμπίλ, ܐܪܒܝܠ (siriacă)

Mar Timotei II, Arbilaja (1318-1332);

Karamlis, ܟܪܡܠܫ (siriacă), كرمليس (arabă);

Mar Dinkha II, Karamles (1332-1364);

Mossul, ܢܝܢܘܐ (Nînĕwâ, aramaică), الموصل (arabă);

Mar Dinkha III (1364-1368?);
Mar Șimun II (1368-1392);
Sedisvacanță (1392-1403);
Catolicoși din Familia de Alqoș **(1403-1804);**
Mar Șimun III (1403-1407);
Sedisvacanță (1407-1437);
Mar Mar Elias IV (? - ?, † 1437);

În anul 1437 au fost instituiți Iazelihii Catolicoși – Patriarhi *Ereditari*, din Dinastia de ALQOȘ, până în anul 1804;

Jezireh, cu scaunul la Alkoș, apoi la Jezireh;

Mar Șimun IV, Bassidika (1437-1497). Sub el, scaunul patriarhal devine ereditar, în anul 1450. La dispoziție stătea familia ABUNA, succesiunea transmițându-se de la unchi, la nepot sau la un frate mai tânăr al patriarhului.
Mar Șimun V, Yohannan (c. 1497-1501);
Mar Elias V (1502-1503);

Patriarhi de Rabban Hormizd (1505-1804), Linia de Seleucia-Ktesiphon;

Mar Șimun VI (1504-1538), în Mănăstirea Rabban Hormizd, lângă Alqoș, la nord de Mossul. Aici a fost reședința *patriarhilor asirieni de câmpie*, din linia de *Elias* (adică vechea linie de Seleucia-Ktesiphon, între anii 1551-1804).
***Patriarhii asirieni de munte*, din anul 1681, au rezidat în Qudshanis (1692-1918), azi Konak, Turcia. Zona s-a pustiit și depopulat, fiind apoi revendicată de către familiile patriarhilor, însă în anul 1830 Gabriel Dambo a redeschis-o ca mănăstire chaldee catolică. Tot aici, din anul 1830, au rezidat și patriarhii chaldei uniți. Mănăstirea a avut și un scriptorium și o bibliotecă.**
Mar Eșuiov Șimun VII, bar Mama (1538-1551).

Linia patriarhilor de Seleucia-Ktesiphon	*Linia Patriarhilor de Ioan Sulaqa*		
Mar Șimun VIII Dinkha (1551-1558), la asirieni (nestorieni)	**Mar Ioan VIII Sulaqa *(1553-1555), unit caldeu, cu scaunul la Dijarbakir**		
Elias VI, bar Givargis (1558-1591)	**Abdișo IV, Maroun * (1555-1570), cu scaunul la Sirt, Se-ert, Σύρτη, Turcia**		
Elias VII *(1591-1617)**	**Abraham * (1570-1577)**		
Elias VIII * (1617-1660), ademenit la unire cu Roma**	**Yahballaha IV ** (1577-1580), cu scaunul în Sirt**		
Elias IX, Șimun Yukahannan Maraugin * (1660-1700) *linia de Alqoș*, 1681-1804**	**Șimun IX (1580/1-1600), cu scaunul în Urmia, ܐܘܪܡܝܐ (siriacă), Iran, Linia de Amida, Ἄμιδα, (azi Diyarbakır, Turcia, ܐܡܕ Amedu)**	**Iusuf, Iosif I * (1681-1696). Din 1681, până astăzi. Iazelihi Catoli-coși-Patriarhi chaldei – *uniți cu Roma*, cu sca-unul în diferite părți: Diyarbakır, Mossul, Bagdad, Beirut, Bagdad**	
Elias X, Maraugin (1700-1722)	**Elias Șimun X ** (1600-1638), cu scaunul la Salamas, سلماس Iran, în Mănăstirea Sf. Ioan**	**Iusuf, Ioasf II * (1696-1712), cu scaunul la Diyarbakır**	
Elias XI Dinkha * (1722-1778)**	**Eșuiov Șimun XI ** (1638-1656), cu scaunul la Salamas**	**Iusuf, Iosif III * (1714-1757), cu scaunul la Diyarbakır**	
Elias XII Ișo-Iab, Ișoyahb * (1778-1804), cu care Dinastia de Alqoș se stinge, atașându-se de uniții cu Roma, chaldei**	**Ioalaha Șimun XII ** (1656-1662), cu scaunul la Salamas**	**Iusuf, Iosif IV * (1759-1781), cu scaunul la Diyarbakır**	
Yohannan, Ioan VIII, Hormez *(1830-1838), fost Arhiepiscop de Mossul (1778-1830), cu scaunul la Mossul, caldeu	**Șimun XIII, Dinkha ** (1662-1692, †1700), cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis (în provincia Hak-kâri, din Turcia, la granița cu Iran și Irak, azi Konak), în**	**Iusuf, Iosif V ** (1781-1828), cu scaunul la Diyarbakır, caldeu**	

Linia patriarhilor de Seleucia-Ktesiphon	*Linia Patriarhilor de Ioan Sulaqa*		
	1672 anulează Unirea cu Roma și restabilește „Biserica Asiriană de Munte”, din 1681, până la 1918. Astfel apar două Patriarhii autocefale Asiriene sau nesto-riene, adică neunite.		
Nicolae I, Zaia * (1840-1848, † 1855), cu scaunul la Mossul, caldeu	**Șimun XIV, Șlemon (1700-1740)**		
Iusuf, Iosif VI Audo * (1848-1878), caldeu	**Șimun XV, Maqdassi Mihail Muchattis (1740-1780)**		
Elias XIII, Abo-Aljonan * (1879-1894)	**Șimun XVI, Juna (1780-1820)**		
Abdișo V, Khaiat * (1895-1899)	**Șimun XVII, Abraham (1820-1861)**		
Iosif Emmanuel II, Toma * (1900-1947), cu scaunul la Mossul, din 1940, la Bagdad	**Șimun XVIII, Ruvil (1861-1903)**		
Iusuf, Iosif VII, G hanima * (1947-1958), cu scaunul la Bagdad	**Șimun XIX, Benjamin (1903-1918), cu scaunul la Salamas**		
Paul II, Ceiho * (1958-1989), la Bagdad	**Șimun XX, Poulos (1918-1920, cu scaunul la Mossul**		
Raphael I, Ben David * (1989-2003), cu scaunul la Beirut, Liban	**Șimun XXI, Ișaia (1920-1975), din c. 1940 intitu+-lându-se Șimun XXIII. În anul 1960, Biserica Asiriană a adoptat calendarul îndreptat Gregorian, renunțând la cel Iulian**		**Vechea Biserică Asiriană a Răsăritului, Toma Darmo (1964-1968, † 1969), cu scaunul la Bagdad, *Antipatriarh* pentru asirienii (nestorienii) stiliști, după calendarul Iulian**
Emmanuel III, Cardinal Delly*, din anul (2003-2012, † 2014), cu scaunul la Bagdad, Patriarh al Bisericii Unite Chaldeie a Babilonului	**Dinkha IV, Khanania (1976-2015), cu scaunul în Teheran, din 1984 la Chicago**		**Addai II, Șleemon, Gheevargese, *Antipatriarh*, din 1968, la Bagdad, Ibidem.**
Jacques Ishaq*, Arhiepiscop de Erbil, între 2012-2013, Administrator Apostolic al Patriarhiei Unite de Babilon	**Gervargis III, din (2015-2021, retras), cu scaunul în Erbil, Irak**		**Addai II a fost concurentul lui Dinkha IV și al lui Gervargis III**
Louis Raphaël I* Kardinal Sako, din 1 febr. 2013, Patriarh Unit Chaldeu de Babilon și Arhiepiscop de Bagdad, fost Arhiepiscop de Kirkuk, Irak	**Abba III, Royel, Patriarh Asirian (din 13 sept. 2021 -), cu scaunul în Erbil, fost Episcop de California. *Apostolic Catholic Assyrian Church of the East* (numită pe nedrept Nestoriană)**		

[1] Christoph Baumer susține că primii nouă episcopi din Edessa se găsesc în ambele liste cronologice: ale asirienilor, precum și în cele ale chaldeilor. Cu toate acestea, identificarea lor istorică și anii de păstorie sunt dificil de documentat, datele fiind așa preluate din ambele liste (Chr. Baumer, Op. cit., p. 311).

[2] Conform *Cronicii din Arbil* (Arbela sau Erbil, Irak), redactată în sec. VI-XI ?, de către contestatul Mesiha-Zeha?, Ahadabui și Șalupa n-au fost Iazelihi, adică Întâistătători, ci numai episcopi de Adiabene. Textul *Cronicii* este și el supus

discuțiilor pro și contra, în rândul istoricilor de specialitate. Baumer susține că în Cronică sunt dați și alți ani de păstorie, pentru acești episcopi. Șalupa (258-273) trebuie să-l fi hirotonit preot pe Papa bar-Aggai și Episcop pe Ahadabui (273-291), cf. *Chronique de l'Église d'Adiabène sous les Parthes et les Sassanides par Msiha-Zkha*. 6ème siècle, 1907, p. 111, la: Chr. Baumer, Op. cit., p. 311.

[3] Papa bar-Aggai ar fi *primul episcop* de Seleucia-Ktesiphon atestat documentar, care în anul 313 sau 315 și-a asumat pretenția de Primat, de Iazelih-Primat sau Catolicos al scaunului său, din capitala imperială persană: cf. Chr. Baumer, Op. cit., p. 311. Este vorba de Biserica Patriarhală, de la Kōẖé, Kôkê Köke, o suburbie a orașului Ktesiphon.

[4] Episcopii Tomarasa (363-371) și Qayyuma (377-399) sunt contestați, vezi p. 289, nota 43, din: Chr. Baumer, Op. cit. Luat din Ibidem, p. 311. Baumer susține că cei doi episcopi sunt ficțiunea unei interpolări târzii, pentru a asigura continuitatea listei de succesiune în scaun a iazelihilor (Ibidem, p. 289, nota 43).

În anul 1553 a avut loc dezbinarea Bisericii Asiriene, după ce Ioan VIII Sulaqa (1553-1555) acceptase să devină Patriarh Unit Chaldeu. În anul 1681 scaunul patriarhal unit (chaldeu) s-a dublat, prin apariția celui de Amida (Diyarbakır). În anul 1964 s-a dezbinat încă o dată Biserica Asiriană, prin apariția *patriarhilor stiliști* Toma Darmo (1964-1968, † 1969) și Addai II (din 1968), cf. Chr. Baumer, Op. cit., p. 311.

* pe lângă un nume, însemnează că respectivul patriarh a fost recunoscut de Roma, în această funcție (adică era unit), primind și pallium;

** înseamnă că respectivului Patriarh nu i s-a acordat Pallium, din diferite motive;

*** înseamnă că tratativele de unire cu Roma, întreprinse de către respectivul patriarh au eșuat, adică nu s-a ajuns la nici un acord, de ambele părți.

1. Sfântul Apostol Toma, cel mai venerat Apostol al Bisericii Asiriene, în *Evangheliarul ilustrat*, pe pergament, păstrat în *Biblioteca Bisericii celor 40 de Mucenici din Mardin*, Μαρντίν, în siriacă ܡܪܕܝܢ, Merdīn (azi în Turcia de sud-est, la frontiera cu Siria). În anul 1272, după ce a fost din nou legat și curățat, Episcopul Dioscuros (1222-1282) l-a dăruit Bisericii din Ziad, afierosită Maicii Domnului. Cu mult înainte de Dioscuros, proprietarul acestui manuscris liturgic a fost Abu Shahak, probabil un învățat jurist și canonist, care a decedat în anul 912. Controversată rămâne însă problema legată de vechimea ilustrațiilor din acest Evangheliar, adică, dacă sunt la fel de vechi ca și cele din *scrierea Serto* sau scrierea siriacă nestoriană și iacobită.

Luat din: Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 34.

2. Die Anfänge des ostsyrischen Christentum.
Începuturile Creștinismului Asirian în sud-vestul Indiei, pe Coasta Malabarului.

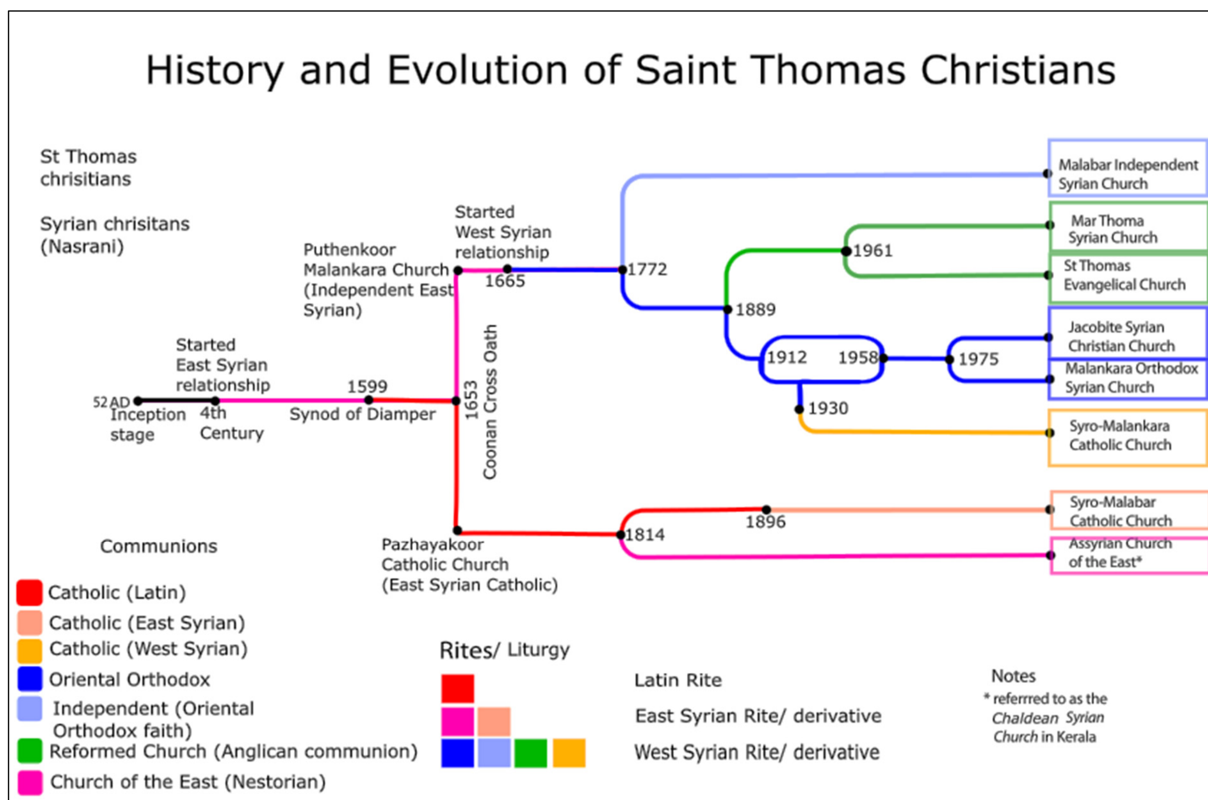
Hartă luată din: Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 35.

3. *Biserica tuturor Sfinților*, din *Udayamperur*, în care s-a ținut Sinodul Tâlhăresc din Dyamper, 20-26 iunie 1599, sub protia Arhiepiscopului Romano-catolic Dom Alexis Menezez de Goa.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Synode_von_Diamper

6. Creştinii Sfântului Apostol Toma sau Bisericile din sud-vestul Indiei (Kerala)

Luat din: SaintThomasChristian'sDivisionsHistoryFinal – Thomaschristen – Wikipedia

Geschichtliche Entwicklung und Spaltung der indischen Thomaschristen
Tabel, privind bisericile din sudul Indiei: evoluție istorică și dezbinarea creștinilor Sfântului Toma din India.

***

a. Începuturile și evoluția, până la apariția colonialiştilor portughezi în India (52-1510)

În prezent mai există *opt biserici* sau confesiuni creștine în sudul Indiei, dintre care patru folosesc epitetul de [Biserică] „malabară” sau „malankară”. Local, creștinii din India mai sunt cunoscuți și sub numele de:

1. *Marthoma Suriyani Nasrani*;
2. *Malankara* Nasran;
3. *Nasrani Mappila*.

Conform recensământului din anul 2018 în sud-vestul Indiei, Kerala, mai trăiesc circa *șapte milioane* de creștini ai Sf. Toma. Cea mai veche biserică păstrată în Kerala este Catedrala Sf. Francisc, acum în posesia CSI, în fortul Kochin și deservește serviciilor liturgice ale Uniunii

Congregațiilor Anglicane, Methodiste și Presbiteriene, deci protestantizante.[689] Limba liturgică a creștinilor Sf. Toma este siriaca (aramaica), iar din anul 1962 este folosită și limba Malayalam, adică limba oficială locală a provinciei federale Kerala, Kēraḷam.[690]

Grație situației geografice, creștinii Sf. Toma, de pe Coasta Malabarului se ocupau și trăiau din pescuit. Pescarii creștini din Kerala erau din două motive mândri de apartenența lor la religia Creștină.[691]

1. Iisus Hristos l-a numit pe urmașul său pe pământ Petru, „Pescar de oameni".
2. Prin propovăduirea credinței creștine la masele de jos ale societății din vremea aceea, Iisus Hristos le-a mijlocit celor săraci, oropsiți și lipsiți de apărare, din India, să scape de sistemul înrobitor, arbitral, apăsător și nedrept al castelor.

Începuturile creștinismului în India sunt învăluite în legendă. Conform tradiției din Kerala, în anul 52, Sfântul Apostol Toma ar fi debarcat pe *Coasta Malabarului* (Malabar Coast), în Muziris (Kodungalluri), pe coasta sud-vestică a Indiei. Acolo, ar fi fondat șapte biserici sau comunități creștine: Palayur, Cranganore, Parur, Kokkamangalam, Niramun, Chayal și Quilon. Ulterior, Sf. Apostol Toma ar fi plecat pe Coasta sud-estică a Indiei, Koromandel, la Mylapore, aproape de Madras, unde în anul 68, ar fi suferit moarte de martir.[692] Această legendă, privind fondarea primelor comunități creștine în sud-vestul Indiei (Kerala) este atestată documentar în secolul al XVI-lea.[693] Pe de altă parte, Eusebiu de Cesareea și Socrates susțin că Sf. Apostol Toma ar fi propovăduit Evanghelia în Parthia (Persia), iar Părinții secolelor IV și V atribuie primele misiuni creștine de acolo Sf. Apostol Bartolomeu.[694] Această *tradiție bartolomeică* poate fi atestată în Kerala, încă de pe la jumătatea secolului al II-lea.

În realitate, în sud-vestul Indiei, Creștinismul trebuie să fi ajuns din Egipt, pe cale maritimă, grație legăturilor comerciale care existau, privind exportul de *mirodenii/condimente*, dinspre Coasta Malabarului, spre Africa, Europa și nordul Asiei. Abia de prin secolul al III-lea se pare că ar fi fost preluată *tradiția Apostolului Toma*, pentru creștinii din sud-vestul Indiei, chiar dacă există și contestatari ai acestei teze.[695]

Eusebiu Episcop de Cezareea, *Istoria Bisericească*, V, X, 2:

> **„Se spune că [*Panten*, (180 - † 200), n.n.] dovedea atâta râvnă și înclinări atât de îndrăznețe față de cuvântul sfânt, încât pentru vestirea Evangheliei lui Hristos a fost privit ca un apostol al popoarelor din Răsărit, ajungând această lucrare chiar până în India [*sau Arabia sudică?* Se întreabă Harnack (*Mission...* II, 698)].[696] Căci în vremea aceea existau încă mulți vestitori ai Evangheliei Domnului, care în râvna lor dumnezeiască de a imita pe apostoli se străduiau să contribuie la creșterea și zidirea cuvântului dumnezeiesc."**

După Panten, un secol mai târziu, Episcopul David de Basra, oraș din sud-estul Irakului situat pe fluviul Șatt al-Arab, aproape de Golful Persic, ajunge în India de sud, prin anii 295/300,

---

[689] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Christliche_Konfessionen_in_Kerala#
[690] În limba Malayalam, Kerala însemnează „țara palmierilor de cocos".
[691] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 235.
[692] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., p. 51. Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 35, vezi mai ales harta de acolo.
[693] Ibidem.
[694] Vezi: Mc. 3, 14-19; In. 1, 45-50; Mt. 10, 3. Bartolomeu este identificat cu Natanael sau probabil cu Natanael Bar-Tolmai, dar nu este sigur.
[695] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., p. 51. Panten a fost trimis în India de episcopul Alexandriei – probabil Iulianos (178-189) - unde ar fi rămas timp de aproape un deceniu (180-190), *cf.* Christoph Baumer, p, 35.
[696] „Activitatea sa misionară [a lui *Panten*, n.n.] l-a dus până în India (Arabia de Sud, I.G. Coman). Despre acest lucru ne vorbește Origen, care ne mai informează că Evanghelia lui Hristos a fost propovăduită aici de Sf. Apostol Bartolomeu și că Panten a descoperit aici un exemplar al Evangheliei după Matei scris cu caractere ebraice pe care îl aduce cu sine la Alexandria. Unul dintre cei mai străluciți ucenici ai lui Panten a fost Clement al Alexandriei." [Luat din: R. Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 641].

stabilind primul contact oficial dintre creștinii Sf. Toma din Kerala și Biserica Asiriană. În anul 345, creștinii din Kerala au fost vizitați de către Episcopul Iosif al Edessei, care a participat și la lucrările primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, semnând actele conciliare: *Iosif Episcopul tuturor bisericilor din Persia și din Marea Indie*. Legătura canonică dintre Biserica Asiriană din Kerala, cu Biserica-Mamă din Seleucia-Ktesiphon, apoi Bagdad, își are începutul integrării ei ierarhice în anul 345, grație Episcopului Iosif al Edessei și continuă cu deciziile primelor două sinoade asiriene, din anii 410 și 420 și cu fondarea Mitropoliei de *Rew Ardashir*. Situația s-a menținut în mod stabil, în ciuda sciziunii provocate de prozelitismul iacobiților, printre creștinii asirieni, din Kerala, până la teribila convertire a acestora la catolicism, începând cu anul 1599, susținută de arhiepiscopul latin de Padroado în Goa și de colonialiștii portughezi, cu infamul lor sinod de la Dyamper.[697]

*

Abia înainte de anul 373, Sf. Efrem Sirul (c. 306-373) îl menționa pe Sf. Toma, ca Apostol al creștinilor din India, iar după el, Sf. Grigore de Nazianz, în anul 389, apoi Episcopul Gaudentius de Brescia, în anul 410, apoi Ieronim, în anul 420, și Paulin de Nola, în anul 431 etc. Originea tradiției Sf. Apostol Toma trebuie căutată în Edessa, unde îi era venerat și mormântul. Aici au apărut și *Acta Thomae*, Faptele lui Toma, ante 240.[698] În secolul al VII-lea, *Pseudo-Sophronius* (sec. VII) a menționat că mormântul Sf. Apostol Toma, ar fi în Calamina, în India. Nelămurită rămâne și istoria sanctuarului cu mormântul Sf. Apostol Toma, de la Mylapore, lângă Madras, cu atât mai mult cu cât Sf. Grigore Episcop de Tours (540-594) raportează că osemintele acestuia au fost aduse din India, la Edessa.[699]

Așadar, către anul 370, osemintele Sf. Apostol Toma ar fi fost aduse la Edessa, unde au rămas până în anul 1144, când, înainte de căderea *Comitatului Cruciat de Edessa*, au fost duse pe insula Chios, din Marea Egee (Grecia), iar de acolo, în anul 1258 au fost duse în siguranță la Ortona, pe coasta Adriaticii (Italia). În anul 1953, după construirea Mausoleului Sf. Toma, lângă Kranganore, Vaticanul a depus acolo relicva cu mâna dreaptă a Apostolului.[700]

***

Legătura de jurisdicție canonică a creștinilor Sf. Toma, din Kerala, cu Biserica din Seleucia-Ktesiphon – Persia – începută de Episcopul Iosif de Edessa, în anul 345, s-a definitivat în anii 410, respective 420, prin fondarea Mitropoliei Asiriene de *Rew Ardashir* sau, *Reishahr*, oraș medieval dispărut, situat pe coasta de nord-est a Golfului Persic, în apropierea actualului oraș Bushehr sau *Bandar-e-Bushehr*, Iran. Înainte de acești ani, avem și două mărturii destul de nesigure și contestate, privind legăturile Bisericii din Constantinopol, din Israel și din Imperiul Persan, cu creștinii Sf. Toma din India. Așa este cazul episcopului bizantin Teophilos, care înainte de anul 356, a vizitat Regatul Himyar, în Yemenul de astăzi, însă nu și India, după cum ar susține unii. Un alt caz este cel al negustorului Toma, din Cana (Israel), care cu aprox. 72 de familii creștine, conform izvoarelor din anii 345, 754, 774 sau 795, s-ar fi stabilit în Kranganore-Kerala. Chiar dacă aceste știri, par a fi de necrezut, trebuie să ne reamintim de marile persecuții împotriva creștinilor din Imperiul Persan Sasanid, dezlănțuite de Șahinșahul Șapur II (309-379), mai ales după anul 341, când foarte mulți dintre închinătorii Lui Iisus Hristos au fugit în India, contribuind în mod indirect la intensificarea legăturilor dintre creștinii Sf. Toma, din Kerala, cu Biserica-Mamă, din Imperiul Sasanid, iar mai târziu, cu Catolicosul-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon.[701]

---

[697] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., pp. 35-36.
Vezi și: *Códice Casanatense* / Codex Casanatense 1889: *Album di disegni, illustranti usi e costumi dei popoli d'Asia e d'Africa con brevi dichiarazioni in lingua portoghese* / Album of drawings, illustrating the uses and customs of the people of Asia and Africa with brief descriptions in Portuguese language, sec. XVI, autor anonim, în *Biblioteca Casanatense*, Roma.

[698] Traducerea în limba română a Faptelor Sf. Apostol Toma de R. Rus, în *Învățătura tainică a lui Iisus cel Înviat către Toma Apostolul*, Historia Religionum, Univers Enciclopedic, București, 2002, pp. 70-167. Volumul cuprinde și textele apocrife atribuite Sf. Apostol Toma.

[699] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer*..., Op. cit., pp. 51-52.

[700] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 35.

[701] Ibidem, Christoph Baumer, Op. cit., p. 36.

Misiunile de încreştinare ale asirienilor de răsărit, în China, Mongolia, Tibet și în Arabia

Prezența monahilor *asirieni* – sirienii de est – (nestorieni), în China este anterioară domniei împăratului Tai-tsung sau Taizong, în chineză Táng Tàizōng (626-649), pentru că, în anul 552, doi călugări sirieni – sprijiniți de Împăratul Justinian – au adus la Constantinopol primele *ouă de viermi de mătase* – Bombyx mori – sau fluturele de mătase care, în Europa, se hrănește cu frunze de dud alb – pomițar, *Morus alba*, fapt care apoi a revoluționat manufacturile de textile, din Imperiul Bizantin și ulterior din întreaga Europă.[702] *Drumul mătăsii*, Via serica, ο Δρόμος του μεταξιού, Silk Road a reprezentat o serie de rute interconectate ale caravanelor comerciale chineze, *pe uscat* și *pe mare*, între Chang'an (astăzi Xi'an, oraș situat în mijlocul Chinei, fiind și capitala provinciei Shaanxi) și Persia, Siria, Mesopotamia, Marea Mediterană, Imperiul Roman (apoi Bizantin) și toată Asia Mică (Turcia de astăzi).[703]

Privind misiunile Asiriene de Est, *Cronica Seert* ne informează că Biserica Răsăritului a întreprins acțiuni de încreștinare a regiunilor arabe, cu comunități monahale, cum a fost cazul celei din Al-Hīra (Irak), extinzându-se până în Yemen.

De prin anul 360 asirienii au întreprins activități misionare spre Asia Centrală, până în Uzbekistan, iar în China, creștinismul asirian (nestorian) a pătruns în timpul domniei Împăratului T'ai-tsung (626-649) sau chiar mai devreme. În anul 635, călugărul Alopen (Avraam) a ajuns în China, aducând cu el icoane și cărți de ritual și de teologie, fiind întâmpinat de către primul ministru chinez Ducele Fang Hiuen-ling și primit de Împăratul T'ai-tsung. Cărțile aduse de călugărul Alopen (Avraam) au fost apoi traduse în *scriptoriul* bibliotecii imperiale. În anul 638, același împărat, după ce a cercetat cărțile aduse de Avraam, a permis „religiei iluminării" (creștino-asiriene, n.n.) de-a propovădui noua credință și de-a ctitori o mănăstire în capitala chineză. Urmașul lui T'ai-tsung, Împăratul Kao-tsung (650-683) a construit o serie de biserici, în capitalele provinciale. Aceste libertăți au contribuit la răspândirea Creștinismului în China, de așa manieră masivă, încât a devenit un pericol pentru Budism, confruntare soldată cu declanșarea unei persecuții împotriva închinătorilor Lui Iisus Hristos, de acolo, în timpul Împărătesei Wu (690-705). Abia în anul 745, sub Împăratul Hsüan-tsung (712/3-756), Creștinismul a redobândit dreptul de-a fi propovăduit și practicat în China.

Misiunile asiriene (nestoriene) și maniheiste n-au uitat nici Mongolia, unde au fost prezente încă din secolul al VII-lea, epoca lor de înflorire evoluând în secolul al XIII-lea. După prăbușirea Imperiului (Hanatului) Mongol, în secolul al XIV-lea, a dispărut și Creștinismul în acele părți.[704]

La mijlocul secolului al IX-lea, Creștinismul ajunge și în Tibet.[705]

Hodoiporia, ὁδοιπορία, ας, ἡ, un text geografic în limba greacă, din secolul al IV-lea, menționează că învățătura creștină a fost propovăduită până în „ținuturile hunilor, Diaba (Sielediva – Ceylon, azi Sri Lanka), India Mare, India Mică (Nubia) și Aksum (Etiopia). În acest context, putem afirma că monahii asirieni au fost apostolii hunilor, ai turcilor, ai Coastei Malabar, ai insulei Sielediva – Taprobane (Pigulewskaja), Ceylon.[706]

---

[702] *Filocalia siriacă*, Iubirea de frumos și înțelepciune – calea spre desăvârșire, vol. II, Mărgăritare duhovnicești din tradiția ortodoxă creștină orientală. Traducere, selecție de texte, precuvântare, note și comentarii de Remus Rus, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2021, p. 349 (note) și textul, pp. 43-44 u.

[703] Khodadad Rezakhani: *The Road That Never Was. The Silk Road and Trans-Eurasian Exchange.* In: *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 30, 2010, pp. 420-433.
Wilfried Seipel (Hrsg.): *Weihrauch und Seide*. Alte Kulturen an der Seidenstraße. Ausstellungskatalog. Kunsthistorisches Museum, Wien 1996.

[704] "Nestorianismus in Zentralasien im ersten Jahrtausend" (PDF). jaas.org. Abgerufen 2010-09-15., S.45.
Jeroom Heyndrickx, "The Catholic Mongol Mission", in *Bamana*, Hrsg., 89-104.
Luat din: https://wiki.edu.vn/wiki8/2020/12/09/christentum-in-der-mongolei-wikipedia/

[705] Remus Rus, *Filocalia siriacă*, vol. II, p. 45.

[706] Vezi: Topographia Christiana, 1987-2019 Journal of the Royal Asiatic Society of Sri Lanka.
Remus Rus, *Filocalia siriacă*, vol. II, p. 43.

La mijlocul secolului al XII-lea, cosmograful arab Idrisi menționează că Regele Ceylonului avea în reședința lui Aghna alături de câte patru viziri evrei, patru musulmani, patru ceylonezi și patru creștini ai Sf. Toma, pentru că ei au existat și pe această insulă.[707]

****

Împăratul-Preot Ioan

În legenda Împăratului-Preot Ioan – *din capitolul al optulea* – putem identificat un sâmbure de adevăr, cu localizare la creștinii Sfântului Toma din Kerala, India. Puși în secolul al V-lea sub jurisdicția Mitropoliei persane de *Rew Ardashir*, situația s-a menținut astfel, până în anii 650-660, pe timpul păstoririi Mitropolitului Șimun, când Catolicosul-Patriarh asirian (nestorian) Ishoyahb III (650-660), de la Seleucia-Ktesiphon a subordonat toate episcopiile din Kerala, *Mitropoliei din India*, cu scaunul la Angamali. Noua Mitropolie a Indiei se afla astfel într-o legătură de jurisdicție filială a celei de *Rew Ardashir*, situație canonică *sui generis*, confirmată totuși și de Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823).[708] **Înainte, Iazelihul, adică Catolicosul-Patriarh al Persiei sau Mitropolitul de *Rew Ardashir* le trimitea din când în când în India și câte un arhiereu, care să le hirotonească preoţi şi diaconi şi să îndeplinească şi alte funcţiuni liturgice episcopale: târnosiri de biserici, dispense, adunări sinodale etc. Acest lucru înseamnează că înainte, episcopii asirieni nu rezidau în India decât temporar, creştinii Sf. Toma având un statut autonom, deși foarte numeroşi, erau conduşi doar de un ARHIDIACON, care era preot, nu diacon, cunoscut cu termenul de „Protopopul Indiei", și se afla sub jurisdicţia canonică a Catolicosului-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon, mai târziu de la Bagdad. De prin secolul al VIII-lea, Mitropolitul de la Kerala – subordonat celui de *Rew Ardashir* – avea locul al zecelea, la șederea în sinodul asirian, adică în diptice. Nefiind localnic, pentru că era trimis din Persia, de catolicosul-patriarh, mitropolitul nu stăpânea limba țării din Kerala, așa că prerogativele arhidiaconului, au continuat să rămână intacte, iar cele ale ierarhului, au fost practic reduse la nivelul unui arhiereu-vicar.**[709] **Mahārāja sau *Maharajah* – prințul – din capitala provincială Cochin îi acorda nou-alesului arhidiacon insigne regale și acesta avea dreptul la gardă de arnăuți, adică însoțitori mercenari înarmați, care să-l escorteze. Oficial, Arhidiaconul din Kerala era numit „Prinț și Capul Creștinilor Sfântului Toma", *Prince and head of the Christians of Saint Thomas*. Catolicosul-Patriarh Mar Timotei I (780-823), de la Bagdad îl numea pe arhidiaconul Indiei „Întâistătătorul [Iazelih] credincioșilor (*creștini*, n.n.) din India", fără să-i fi menționat numele. Conform tradiției locale, arhidiaconii din Kerala erau aleși pe baza pretențiilor lor de descindere din linia familiilor de preoți, pe care însuși Sf. Apostol Toma i-ar fi hirotonit și rânduit păstori de suflete în acele părți.**[710] **Dreptul de jurisdicție canonică în Biserica creștinilor asirieni (nestorieni) ai Sf. Toma o exersa arhidiaconul, nu mitropolitul, nici episcopii locali.**[711]

****

Cosmas Indicopleustes, Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης, sec. VI, comerciant, filosof, cartograf siriac, din Alexandria, pseudonim al lui Constantin al Antiohiei, a realizat tratatul de cosmologie Χριστιανικὴ Τοπογραφία, *Topographia Christiana*, din care ne sunt cunoscute trei manuscrise grecești:

1. **Ms. din Biblioteca Vaticanului, cota TVA. Gr. 699, copie constantinopolitană, din secolul al IX-lea, al originalului alexandrin, 33x41 cm, cu textul pe două coloane;**
2. **Ms. din Biblioteca Laurențiană, din Florența;**
3. **Ms. de la Mănăstirea Sfânta Ecaterina, din Sinai. Tratatul conține 123 „de cărți", cu 54 miniaturi, dintre care ultimele 22 pe pagină întreagă, iar 22 sunt înrămate.**[712]

---

[707] **Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, p. 52.**
[708] **Ibidem; Christoph Baumer, *op. cit.*, pp. 36-37 și 235.**
[709] **Luat din: https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/1390672**
[710] **Reluare și din vol. nostru: *Pentarhia*, vol. I, p. 163: Ioan Marin Mălinaş, *Dipticonul sau cronologie patriarhală şi imperială*, *Pentarhia*, vol. I, p. 163.**
Numele „Gheorghe" era foarte răspândit și respectat de către creștinii Sf. Toma și de către etiopieni.
[711] **Wilhelm Baum şi Dietmar W. winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, p. 52.**
[712] **Peter Schreiner: *Kosmas Indikopleustes*. In: *Lexikon des Mittelalters*, Band 5. München/Zürich, 1991, col. 1457 f.**

Cosmas Indicopleustes își imagina Terra ca fiind nu rotundă, ovală (cartof) sau în formă de glob, ci întinsă, ca un disc sau farfurie. El dedica această lucrare Catolicosului-Patriarh asirian (nestorian) Mar Aba I (540-552), cu mențiunile privind comunitățile creștine, pe care le-a întâlnit în anii 522-525, în Etiopia, India și Ceylon (Sri Lanka).[713] Cosmas Indicopleustes descoperă un episcop în Kalliana (Quilon), hirotonit întru arhiereu în Persia, iar pe insula Dioskorides – Sokotra – Sukutra, în Oceanul Indian, locuitorii vorbeau limba greacă, având clerici hirotoniți în Persia.

***

Christoph Baumer menționează două documente asiriene, scrise pe șase tăblițe de aramă, dintre care cinci s-au păstrat până astăzi. Două astfel de tăblițe se află în Palatul Patriarhal al Catolicozatului Bisericii Mar Toma din Tiruvalla, iar trei sunt în posesia Bisericii Siro-Ortodoxe Malankareze, din Kottayam.[714]

Documentul cel mai vechi, din cele cinci tăblițe, confirmă privilegiile acordate în anul 774 de către Regele local Vira Raghava Chakravati [Mahārāja sau *Maharajah*],[715] creștinului Iravi Korttan, din Kranganore. Acesta devine, prin hotărâre regală, superiorul breslei negustorilor și „Domn al orașului Kranganore" (*jude*, n.n.), având dreptul să încaseze taxe pe tot ce „se mișcă", „se măsoară" și „se numără". În această calitate, creștinul avea dreptul să poarte sabie, să aibă și să folosească trimiși proprii, să poarte insigne princiare, să beneficieze de lectică și să folosească „umbrela regală". Aceste privilegii devin ereditare, adică se transmit fiului și fiilor acestuia, „atât timp cât soarele și luna vor sta pe cer".[716] Documentul este scris în limba *altamili*, în grafia amestecată între *tamili* și *grantha*. În conformitate cu textul documentului, se mai poate conclude și faptul că această familie aparținea celei de-a doua înalte *caste indiene*, aceea a războinicilor. Acest document și alte asemenea, dovedesc că instituția Bisericii și creștinii de atunci, din Kerala aveau o poziție recunoscută și respectată în India.

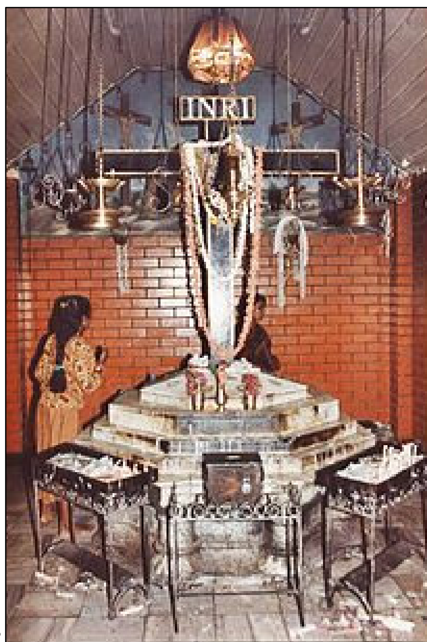
Jean-Marie Flamand: *Cosmas Indicopleustès*. In: Richard Goulet (Hrsg.): *Dictionnaire des philosophes antiques*. Band 2, CNRS Éditions, Paris 1994, pp. 473-478.
Christoph Markschies: Die Welt im Koffer, in: C. Markschies u. a. (Hrsg.), Atlas der Weltbilder. Berlin, 2011. pp. 22-30.
Literatură:
Kenneth Willis Clark collection of Greek Manuscripts: Cosmas Indicopleustes, *Topographia*.
Cosmas Indicopleustes, ed. John Watson McCrindle (1897). *The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian Monk.* Hakluyt Society. (Reissued by Cambridge University Press**, 2010.**
Cosmas Indicopleustes, Eric Otto Winstedt (1909). *The Christian Topography of Cosmas Indicopleustes*. The University Press.
Jeffrey Burton Russell (1997). *Inventing the Flat Earth*. Praeger Press.
Dr. Jerry H Bentley (2005). *Traditions and Encounters*. McGraw Hill.
Wanda Wolska-Conus. *La topographie chrétienne de Cosmas Indicopleustes: théologie et sciences au VIe siècle* Vol. 3, Bibliothèque Byzantine. Paris: Presses Universitaires de France, 1962.
Cosmas Indicopleustes. *Cosmas Indicopleustès, Topographie chrétienne.* Translated by Wanda Wolska-Conus. 3 vols. Paris: Les Editions du Cerf, 1968-1973.

713 Christoph Baumer, *op. cit*., p. 36.

714 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., pp. 37-38.

715 Compară cu informația luată din: Welcome to The Mar Thoma Parish, Dubai (dubaimartho-maparish.org).

716 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 37.

1
2

3

1. Arhidiaconul Toma Parambil, în veșminte liturgice episcopale romano-catolice, mai târziu Mar Toma I, inițiatorul acțiunilor de la *Crucea înclinată*, din anul 1653.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Schwur_vom_Schiefen_Kreuz

2. Jurământul de la *Crucea înclinată*, Schwur vom Schiefen Kreuz, Coonan sau Coonen Cross Oath, din anul 1653, în Mattancherry Cochin. Mattancherry este o parte din orașul Kochi sau Cochin, unde se află și Fortul Kochi.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Schwur_vom_Schiefen_Kreuz

3. Crucea sau stema creștinilor Sf. Toma, din India de sud-vest.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Thomaschristen

***

Biserica Asiriană de Est (Nestoriană), în timpul și după păstoria Catolicosului-Patriarh Timotei I (780-823)

Patriarhul vedea în stăpânirea islamică asupra creștinilor o putere, o formă de purificare, de curățire a Creștinismului: „In der islamischen Herrschaft sah er (Timotheos I, n.n.) eine reinigende Kraft für das Christentum."[717] În timpul păstoririi sale, Biserica Asiriană de Est, avea credincioși mai mulți și se întindea pe un teritoriu mult mai mare chiar decât cel al Bisericii Latine sau Catolice. În timpul celor 43 de ani de păstorire a lui Timotei I, Biserica Asiriană de Est avea peste zece milioane de credincioși, 230 de eparhii, cu 27 de mitropolii. În această perioadă, mai precis, de pe la începutul secolului al IX-lea a început la asirienii de est și trecerea de la limba siriacă, la limba arabă. Ritul însă, a continuat să fie celebrat în siriacă. Însuși Timotei I își scria lucrările și disputele polemice în siriacă, însă le susținea în arabă. Secretarul său, Abu l-Fadl Ali b. Raban an-Nasrani (*Creștinul*, n.n.) a scris o lucrare polemică împotriva lui Mohammed și a Coranului și tot el a colectat, strâns sau pus la un loc deciziile celor 13 sinoade asiriene de est (410-775), care, împreună cu alte documente, vor constitui colecția *Sinodicon Orientale*.[718] Tot Abu l-Fadl Ali b. Raban an-Nasrani a mai redactat și o lucrare privitoare la *Regulile privitoare la deciziile canonice bisericești și ale dreptului de succesiune* (moștenire). De numele lui se leagă și întocmirea unui *Tractat privitor la dreptul civil*.[719]

Pentru credincioșii Sf. Toma din Ierusalim, atestați documentar încă în timpul lui Ishoyahbs III (649-659), Timotei I a fondat un scaun episcopesc, o eparhie, ca sufragană a Mitropoliei de Damasc. În secolul XIII, creștinii Sf. Toma aveau patru biserici în Ierusalim.[720] Hristologia lui

---

[717] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, *op. cit.*, p. 58, vezi și p. 52.
[718] *Idem*, pp. 59 și 58
[719] *Idem*, p. 59.
[720] *Ibidem*.

Timotei I o cunoaștem din disputele sale cu Califul al-Mahdi, din Bagdad (775-786), dar și cu urmașii acestuia, Harun al-Rashid (786-809), al-Amin (809-813), al-Ma'mun (813-833). Timotei I a scris și un *Tratat împotriva Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon*, din anul 451, care s-a pierdut, alături de multe alte lucrări de ale sale.

Teologul cel mai important, din perioada păstoririi lui Timotei I a fost exegetul, apologetul și istoricul Teodor bar Konai sau Koni, originar din Kashkar, sec. VIII. Privitor la apologetică, sunt de menționat *Scholiile*, în 11 Memre (homilii versificate), o prezentare în formă catehetică, de întrebări și răspunsuri a învățăturii Bisericii Asiriene de Răsărit. Această lucrare oferă o privire de ansamblu asupra învățăturilor creștine eretice, dar și privitoare la Islam. Scholiile și Istoria Bisericească a lui Teodor bar Konai sunt utile și pentru istoria catolicoșilor nestorieni. Privitor la Islam, lucrările lui Teodor bar Konai oferă – *în mod tacit* – punctul de vedere al Bisericii Asiriene de Răsărit, față de Islam, de care se va ține însă cont, în secolele următoare, ajutându-o ca un scut, împotriva tentațiilor propagandei musulmane. În deceniile care au urmat păstoriei lui Timotei I, menționăm apologia lui Ammar al-Basri, *Carte cu întrebări și Răspunsuri*, c. 840, în limba arabă, în care, privitor la Sfânta Treime, respingea concepția acestora despre *atributele Lui Dumnezeu* (Rm. 1, 20): Tatăl Creator, Fiul Răscumpărător, Duhul Sfânt Sfințitor. Musulmanii au răspuns polemic la această lucrare. Mai târziu, în anul 877, Israel din Kashkar a apărat dogma Trinitară, împotriva Mutazilismului sau Mutaziliților, un curent și o grupare teologică islamică, considerată de musulmani ca fiind eretică (sec. VIII [748] – sec. XI, the Mu'tazilism, liber cugetători musulmani). Conform învățăturii mutaziliților, nu Allah, – ʿAllāhª -, a redactat Coranul, ci Profetul Mohammed, deci autoritatea acestei cărți nu poate fi considerată *infailibilă*.[721] Doctrina aceasta a fost influențată de aristotelism și de Creștinism. Învățătura mutaziliților a devenit a cincea școală canonică sunită, alături de celelalte patru: Hanafită, Malikită, Hanbalită și Shafiită.[722]

***

Documentele privitoare la începuturile Creștinismului în Kerala-India concordă cu vechile documente de călătorie ale europenilor, ajunși pe acele meleaguri. Regele Alfred cel Mare al Angliei (871-901) îl venera pe Sf. Toma, motiv pentru care, în anul 883 l-a trimis pe Episcopul Sigelmus de Sherborne în India, pentru a vizita și venera mormântul acestui Apostol. Legătura canonică și de credință a Creștinilor Sf. Toma cu Biserica Asiriană de Răsărit s-a menținut pe toată durata evului mediu, după cum confirmă și armeanul Abu Salih (sec. XIV), în lucrarea sa, *Descrierea bisericilor și a mănăstirilor Egiptului și ale țărilor lui învecinate*, în care sunt menționate nu numai mormântul Sf. Apostol Toma, în Mylapore sau bisericile din Quilon, ci și pe cele din Fashur (localitate situată aproape de orașul Barus, în Sumatra, Indonezia), ca centru al Bisericii Asiriene de Est. Aceste date sunt considerate un indiciu principal, referitor la răspândirea Creștinismului asirian de est și dincolo de India, în Indochina.[723]

---

[721] Privitor la Muʿtazila, the Mu'tazilism sau Mutazilism, vezi literatura:
Robert Caspar: *Un aspect de la pensée musulmane moderne: le renouveau du moʿtazilisme.* In: *Mélanges de l'Institut Dominicain d'Etudes Orientales du Caire.* 4, 1957, pp. 141-202.
Remus Rus. *Istoria filosofiei islamice*, Bucureşti, 1994, pp. 64-66.
Majid Fakhry: *The Muʿtazilite view of man*. In: *Recherches d'islamologie: Recueil d'articles offert à Georges C. Anawati et Louis Gardet par leurs collègues et amis*. Peeters, Louvain 1977, pp. 107-122.
Carlo Alfonso Nallino: *Sull' origine del nome dei Muʿtaziliti.* In: *Rivista degli Studi Orientali.* 7, 1916, pp. 429-454.
Sabine Schmidtke: *Neuere Forschungen zur Mu'tazila*. In: *Arabica*. Journal of Arabic and Islamic studies. Jahrgang 45, 1998, pp. 379-408.
Sarah Stroumsa: *The Beginnings of the Muʿtazila reconsidered*, în: *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*. 13, 1990, pp. 265-293.
W. Montgomery Watt, Michael Marmura: *Der Islam II*. Politische Entwicklungen und theologische Konzepte. Stuttgart ş. a., 1985, pp. 211-256.
Ignaz Goldziher: *Die Richtungen der islamischen Koranauslegung*. Leiden 1920. p. 315. Digitalizat.

[722] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 808.
Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, Die Apostolische Kirche des Ostens, Geschichte der sogenannten Nestorianer..., op. cit., pp. 59-60.
Luat din: https://www.orientierung-m.de/mutaziliten-freidenker-des-islam/

[723] Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, pp. 55-56.

Creştinii Sf. Toma erau foarte bine integraţi în societatea din India, după cum dovedesc şi documentele scrise pe tăbliţe de aramă, din secolele VIII/IX. Prosperitatea lor se baza pe plantaţiile de piper şi de alte mirodenii/condimente şi pe comerţul cu astfel de produse, desfăşurat prin marele port local Quilon sau Kollam, din capul sud-vestic al peninsulei India, spre Europa, Africa, Arabia, Asia de Nord, China etc.[724] Acest port, precum şi pretinsul mormânt al Sf. Apostol Toma, din Mylapore, pe Coasta de Răsărit a Indiei au atras diferiţi călători europeni în contact cu creştinii Sf. Toma. Primul, de acest fel a fost Episcopul Sigehelm de Sherbourne (sud-vestul Angliei), pe care Regele Alfred cel Mare al Angliei (871-899), în jurul anului 885 l-a trimis la Mylapore.

Între anii 1291-1293, Quilon şi Mylapore au fost vizitate mai întâi de franciscanul Giovanni Montecorvino, în drumul lui spre China, unde în anul 1308 a devenit primul Arhiepiscop Catolic de Beijing (Peking) [1308-1328], spre consternarea misionarilor asirieni (nestorieni), care considerau extremul Orient, ca fiind teritoriul lor de misiune şi de jurisdicţie. În drumul său spre China, la Mylapore în India, a decedat şi însoţitorul lui Montecorvino, misionarul Nicolae de Pistoia (la nord de Florenţa), fiind înmormântat în biserica asiriană (nestoriană) de acolo.[725]

După anul 1291, prin Quilon şi Mylapore a trecut şi Marco Polo (1254-1324), în drumul său maritim, din China, spre Veneţia. Marco Polo era descendentul unei familii de comercianţi din Veneţia, atestată documentar încă din anul 971, familie care şi-a început călătoria spre China, în anul 1271, luându-l cu ei şi pe Marco, care avea atunci doar 17 ani. Călătoria spre China însă, s-a desfăşurat cu multe dificultăţi, peripeţii şi aventuri, pe drumul continental al Asiei Centrale: Trebizonda, Bagdad, Terbil, Ormuz, Balkh, Kashgar, Lanzhou, Karakorum, din nou Lanzhou, Peking, Chengdu, Pagan (Indokina) şi Hangchow sau Quanzhou, la Oceanul Pacific. La întoarcerea spre Veneţia, în anul 1291, Marco Polo a părăsit portul Hangchow sau Quanzhou (China) cu 14 *Dschunkeln* (corăbii uşoare chinezeşti) şi însoţit de 600 de pasageri, dintre care numai 17 au supravieţuit drumul, până în oraşul de pe Lagună. În drumul său spre casă, Marco Polo a făcut staţiuni în Sumatra (Indonezia), Ceylon (Sri Lanka), apoi Quilon şi Mylapore, iar după o călătorie pe mare de 18 luni au ajuns în portul persan Hormus sau Hormoz, pe malul iranian, al Golful Persic. Marco Polo şi însoţitorii săi au continuat călătoria pe uscat, adică pe drumul continental, până la Trabson, unde s-au îmbarcat din nou pe corabie, cu direcţia spre Veneţia, ajungând acolo în anul 1295. În Imperiul de Trapezunt, funcţionarii vamali şi locali i-au confiscat 500 kg de material de mătase, în stare neprelucrată – de materie primă – pe care Marco Polo intenţiona să o aducă acasă.[726]

---

[724] Christoph Baumer, *Idem*, p. 235.
[725] Ibidem.
[726] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Marco_Polo
Vezi: Elise Guignard: *Marco Polo, Il Milione. Die Wunder der Welt.* Frankfurt am Main/Leipzig 2009, Kapitel XIII, pp. 15-18.
Folker Reichert: Asien und Europa im Mittelalter. Studien zur Geschichte des Reisens. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2014, p. 204 şi passim.
Marina Münkler: *Erfahrung des Fremden*. Die Beschreibung Ostasiens in den Augenzeugenberichten des 13. und 14. Jahrhunderts. Akademie Verlag, Berlin, 2000, p. 265 (eingeschränkte Vorschau in der Google-Buchsuche); von ihr zitiert nach Benedettos Ausgabe des Milione (S. CXCIV) şi passim.
Antonio Manno: *The Treasures of Venice* (Rizzoli Art Guide). Rizzoli International Publications, New York, 2004, p. 254.

b. Creştinii Sf. Toma în India portugheză, cu capitala la Goa: *Estado Português da Índia* (1510-1961)

Indiile de Est Neerlandeze sau *India Olandeză* / India Insulară, *Compania Unită a Indiei de Răsărit* (Indonezia de astăzi) Vereenigde Oostindische Compagnie – VOC (oland.), [1602/1610-1949], cu capitala la Batavia; India Franceză, *Établissements français de l'Inde*, cu capitala la Pondichéry (1664-1954); India Britanică, *British Raj* (Hindi), cu capitala la Bombay, apoi la Calcutta (1756-1948)[727]

1. Cronologie colonialistă în India[728]

1611: legături comerciale ale Angliei stabilite la Machilipatnam (Coasta Indiei de est) prin East India Company;

1612: primul avanpost englez fixat la Surat (nord-vestul Indiei);

1661: Portughezii cedează Bombay Angliei ca zestre sau dotă a prinţesei Caterina de Bragance, cu Charles II al Angliei „qu'élément de la dot de la princesse portugaise Catherine de Bragance à Charles II d'Angleterre (1649-1685)";

1640-1690: organizarea celor trei preşedinţii din Bombay, Madras şi Bengal 1756: episodul Găurii Negre din Calcutta;

1757: în lupta de la Plassey, trupele militare ale Companiei Engleze al Indiilor Orientale preiau controlul asupra oraşului Bengale (nord-estul Indiei), marcând sfârşitul dominaţiei franceze în India, sancţionat prin tratatul de Pace de la Paris, din anul 1763, dintre Franţa şi Anglia;[729]

1764: victoria lui Robert Clive în bătălia de la Buxar, prin care Compania Engleză a Indiilor Orientale, obţine de la împăratul *mogul* (moghol sau mogol) local, dreptul *diwani*, adică de administrare şi strângere a taxelor de proprietate (taxes foncières) şi pe acela de *nizamat* sau de justiţie penală (justice pénale) asupra Bengalului;

1779-1818: războiul anglo-marathe, adică trei conflicte militare între Imperiul Marath şi Compania engleză a Indiilor Orientale, ajutată de trupele britanice;

1818: sfârşitul ocupării de către Regatul Unit Britanic a punctelor comerciale olandeze în India, Coasta Malabarului este anexată de englezi iar Coasta Coromandel, scăldată de Golful Bengale (sud-estul Indiei) este returnaţă Ţărilor de Jos (Neerland);

1823: Rajpuţi, din Rajasthan, vechiul Rajputana (nord-vestul Indiei centrale), se supun britanicilor;

1824-1826: primul război anglo-birman,[730] după care se cedează britanicilor Regatul d'Arakan, precum şi vechile teritorii Siam sau Sayam (vechiul nume al Thailandei) din Tenasserim, apoi teritoriile Ye, Tavoy şi Mergui şi o bună parte a Coastei lor;

1825: Coasta Coromandel este cedată de Ţările de Jos (Olanda) britanicilor;

1831: raja (rajah, radjah sau radja – sanscrită *rājā*, un titlu de monarh) de Mysore (sud-vestul Indiei) este deposedat de dreptul de administrare a teritoriului său, de către Compania Engleză a Indiilor Orientale;

1839-1842: primul război anglo-afgan;

---

727 raj, n. In: *Oxford English Dictionary*. Online-Ausgabe (2001), „Etymology: <Hindi rāj state, government< Sanskrit rājya kingship, realm, state < the same base as rājan king".

728 Luat din: https://fr.wikipedia.org/wiki/Inde_britannique
James Mill, *The History of British India* (Londres, 1818, 2e éd. 1820, 3e éd. 1826, 4e éd. 1848, 5e éd. 1858)
(en) Warren, *Comte Édouard de, L'Inde anglaise en 1843-1844*;
(en) Warren, *Comte Édouard de, L'inde anglaise avant et après l'insurrection de 1857*, par le cte Edouard de Warren, ancien officier au service de S. M. britannique dans l'Inde (Hachette et Cie, 3e édition, 1858);
(en) Meyer, Burn & Cotton, *The Imperial Gazetteer of India* (3e éd., 1908-1931)
Alain Daniélou, *Histoire de l'Inde* (Fayard, 1983);
Jacques Dupuis, *Histoire de l'Inde* (Éditions Kailash, 2e éd. 2005).

729 Fadi El Hage, « *Plassey, l'adieu des Français aux Indes* », Guerre & Histoire, no 33, octobre 2016, pp. 56-60.

730 Azi *Republik der Union Myanmar*, înainte teritoriul fiind numit Burma sau Birma, în Indochina, mărginită de Thailanda, Laos, China, Nord-estul Indiei, Bangladeş şi Golful Bengale.

1839: Serampore sau Srirampur (la nord de Calcutta) este vândută britanicilor, de către Danemarca;
1843: războiul de la Gwalior (nordul central al Indiei), după care britanicii capturează Sind sau Sindh, o provincie în sud-estul Pakistanului de astăzi;
1845: Tranquebar (colonie daneză, 1620-1845, pe coasta de sud-est a Indiei), Frederiksnagore (la nord de Calcutta, colonie daneză 1775-1845) și mare parte a centrelor comerciale daneze au fost vândute britanicilor;
1845: Olandezii vând teritoriile lor din India britanicilor;
1845-1846: primul război britano-sikhe, din Pandjab sau Panjab, teritoriu situat în estul Pakistanului / nord-vestul Indiei;
1848-1849: al doilea război britano-sikhe, când Sikhsi au fost zdrobiți de către Lordul Gough, care anexează Pandjabul;
1852: al doilea război britano-birman, urmat de anexarea de către englezi a Birmaniei de Jos;
1853: anexarea regiunii de l'Oudh, l'Awadh (în hindi), cunoscută fiind înainte de independența Indiei sub numele de Provincia Unită de Agra și l'Oudh, situată în nordul central al Indiei, numită l'Uttar Pradesh;
1857: Revolta sau Răscoala Cipayeilor, din 10 mai 1857 (1857-1859), înăbușită brutal de englezi, numită și *primul război de independență al Indiei, împotriva colonialiștilor britanici*, în urma căruia și împăratul moghol sau mughal (monarhul local al Indiei) a fost exilat;
1858: anexarea de către britanici a altor regiuni din Birmania;
1858: Parlamentul Britanic transferă puterea politică a Companiei Engleze a Indiilor Orientale, Coroanei Britanice;
1874: creerea Provinciei d'Assam, în nord-estul Indiei, vecină cu Bhoutan, Bangladeș, Arunachal Pradesh, Nagaland, Manipur, Mizoram, Tripura, Meghalava, Bengale de Vest;
1875: Insulele Andaman-și-Nicobar (între India și Thailanda) devin o provincie;
1886: Birmania devine o provincie a Indiei Britanice;
1887: creerea provinciei Balouchistan, situată azi în nord-vestul Indiei, Pakistanul de vest, Afganistan de sud-est și Iranul de sud-est;
1901: crearea Provinciei Bihar-și-Orissa (nord-vestul Indiei;
1905-1912: împărțirea Bengalului;
1912: orașul Delhi este separată de Pendjab și devine capitala *Raj* (ului sau Imperiului) *Britanic*;
1932: colonia Aden (Yemen) este separată de Președinția de la Bombay, adică Mumbai (nord-vestul central al Indiei);
1936: Bihar și l'Orissa formează două provincii separate;
1937: Birmania și Aden devin colonii separate.

2. Secolul XVI

În Kerala situația s-a menținut, după cum am arătat în *subcapitolul a,* până după 20 mai 1498, iar în secolul al XVI-lea, până după venirea colonialiștilor portughezi în India, care au spart și au distrus acolo întreaga comunitate și unitate a creștinilor Sf. Toma, prin dezbinările și prozelitismul catolic. După *sinodul tâlhăresc* local, Ληστρική Σύνοδος, Latrocinium, de la Dyamper (Kerala), din anul 1599, prezidat de Aleixo de Menezes Arhiepiscop romano-catolic de Padroado în Goa (1595-1612), [apoi de Braga (1612-1617), iar între anii 1612-1615 a fost și vice-rege spaniol, în Portugalia], li s-a interzis creștinilor asirieni ai Sf. Toma legătura cu Catolicosul-Patriarh al lor nestorian sau unit din Mesopotamia.[731] Creștinii Sf. Toma din Kerala au fost apoi dezbinați în mai multe grupuri

---

[731] Johannes Hutter: *Die Synode von Diamper* (Udayamperur), Malabar. Aachen 2012. (Mariawalder Mittelalter-Studien, Bd. 4), passim.
Bertold Spuler: *Handbuch der Orientalistik*. 1. Abteilung, 8, Band, 2. *Abschnitt Religionsgeschichte des Orients in der Zeit der Weltreligionen*. 1961, Scan aus der Quelle
Bernard of St. Thomas T.O.C.D.: *A brief sketch of the History of the St. Thomas Christians*. St. Joseph's Press, Trichinopolly, 1924.
J.-B. Chabot: *L'autodafé des livres syriaques du Malabar*. In: *Florilegium Melchior de Voguë*. Imprimerie Nationale, Paris, 1909, 613-623.

confesionale, iar ritul și tradițiile lor au fost mutilate și latinizate (romano-catolicizate). Începuturile le-au făcut portughezii, încă după anul 1498. Totuși, instituția Arhidiaconatului s-a menținut la asirieni din Kerala, până în anul 1706, în ciuda luptelor confesionale, susținute de colonialiștii portughezi și de Biserica Catolică și a dezbinărilor provocate de Roma și de către către Arhiepiscopul Latin (romano-catolic) de Padroado în Goa. În cele din urmă, creștinii Sfântului Toma, din Kerala, au ajuns să fie tratați ca și cetățeni de clasa a doua.

La începutul secolului al XVI-lea, creștinii Sf. Toma numărau peste 30.000 de familii, adică aprox/ 150.000-200.000 de suflete, conform datelor dintr-o scrisoare, din anul 1504. Cu ani înainte, în anul 1490, comunitatea din Kerala a trimis „trei bărbați pioși” la Catolicosul-Patriarh Mar Șimun IV (1437-1497),[732] pentru a-l ruga să le trimită episcopi. Doi dintre cei trimiși au supraviețuit drumul până la patriarh, fiind hirotoniți preoți. Pe lângă aceștia, patriarhul le-a mai dat și doi episcopi, pe Mar Toma și Mar Ioan, după care toți patru s-au îndreptat spre Kerala. Episcopul Toma a revenit în Mesopotamia după câțiva ani, în locul lui patriarhul Elias V (1502-1503) trimițându-l în anul 1504 pe mitropolitul Yahballaha și alți doi episcopi: Iacob și Gheorghe. Aceeași scrisoare mai menționa că regele Franței a trimis în India o flotă maritimă cu corăbii imense, considerate de creștinii Sf. Toma un pericol, privind comerțul lor maritim cu mirodenii, motiv pentru care au cerut protecția portughezilor, aflați în India, care și-au oferit-o fără ezitare. Corăbiile „francilor” au ajuns în orașul Calicut, Kalikut, azi Kozhikode, pe Coasta Malabarului. Alianța creștinilor Sf. Toma cu portughezii nu era pe placul musulmanilor din Kerala, care, în semn de răzbunare au boicotat monopolul comercial al celor dintâi și s-au dedat la jefuirea orașului Quilon sau Kollam.[733]

În secolul al XVI-lea a început și convertirea cu forța la catolicism a creștinilor Sf. Toma, din India-Kerala. În prima jumătate a acestui secol legăturile cu portughezii erau armonice, iar creștinii Sf. Toma erau mulțumiți cu stilul de conducere și de păstorire ale Episcopului Iacob, devenit mitropolit (†1552). Preoții catolici latini nu cunoșteau limba siriacă, deci nu putea sesiza nici deosebirile de doctrină ale acestora. Situația s-a schimbat însă destul de repede, deja în anul 1511, odată cu apariția în Goa, a Fratelui Alvaro Penteado, apoi a Episcopului catolic João de Albuquerque, în anul 1538 și mai târziu a iezuitului spaniol Francisc de Xavier sau Francesco Saverio SJ (1506-1552), în anul 1542. Aceștia disprețuiau atât tradiția și religia hindusă, cât și pe creștinii Sf. Toma, ignorându-le Biserica și datorită necunoașterii ei. Aceștia au apelat la ajutorul administrației civile a colonialiștilor portughezi pentru a exersa presiune asupra acestor creștini răsăriteni și a-i obliga să renunțe la credința și tradițiile lor și să adopte ritul latin și credința catolică. În acest scop, flota portugheză, care controla Coasta Malabarului și tot malul de vest al Indiei, a blocat contactul creștinilor răsăriteni din Kerala, cu centrul Bisericii Asiriene de Răsărit, din Mesopotamia, pentru ca aceasta să nu le mai poată trimite episcopi de ritul și credința lor. Chiar și cei care se găseau deja în India, au început să fie persecutați, punându-li-se viața în primejdie. De pildă Mar Dinkha, care rezida în Kranganore, în anul 1534 a trebuit să fugă în Angamali, în interiorul peninsulei.

Misionarii catolici, susținuți și de administrația portugheză, intenționau să spargă și sistemul *castelor sociale* în India. În acest scop au organizat și convertiri în masă printre pescarii de perle hinduși – foarte săraci – din India, care aparțineau celei mai de jos caste. În același timp, prin convertirile făcute în masă, misionarii latini au întemeiat și un cler creștin, paralel celui nestorian, clerul latin, iar din anul 1560 au preluat și *sistemul de închiziție* de la Francisc de Xavier, a cărui introducere în India, el a cerut-o Regelui Ioan III al Portugaliei (1521-1557), încă din anul 1545.[734]

Situația creștinilor Sf. Toma, din Kerala, s-a agravat și mai mult după anul 1553, adică după ce în Mesopotamia a apărut dezbinarea sau scindarea bisericească, prin fenomenul uniatist chaldeu. În aceste condiții o parte din Biserica Asiriană de Răsărit, în frunte cu Ioan Sulaqa a încheiat o unire cu Roma, în anul 1553, luându-și numele de catolicos-patriah unit: Ioan VIII (1553-1555), cu scaunul la Dijarbakir [aramaică ܐܡܕ Amedu, Ἄμιδα, Amida (lat.), Turcia de sud-est.], ca antipatriarh al

---

[732] Sub Mar Șimun IV, scaunul patriarhal devine ereditar, începând din anul 1450. La dispoziție stătea familia ABUNA, succesiunea transmițându-se de la unchi, la nepot sau la un frate mai tânăr al patriarhului.

[733] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 236.

[734] Ibidem, p. 237.

celui canonic, asirian de est, Mar Șimun VIII Dinkha (1551-1558), de la Mănăstirea Rabban Hormizd, lângă Alqoș, la nord de Mossul, sau Biserica Asiriană de Câmpie.[735] În anul 1672, Catolicosul-Patriarh unit, chaldeu, Șimun XIII, Dinkha (1662-1700), [cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis (în provincia Hakkâri, din Turcia, la granița cu Iran și Irak, azi Konak)], anulează unirea cu Roma, din anul 1553, fondând „Biserica Asiriană de Munte", de data aceasta asirienii de răsărit (nestorienii), având doi patriarhi: cel *de Câmpie* și cel *de Munte*.

Potrivit *Bullei papale* de numire a unui Patriarh unit chaldeu, Ioan VIII Sulaqa i-a trimis în India, la Kerala, pe episcopii Mar Elias și Mar Iosif, care au ajuns la Goa, în anul 1555, cu trei ani înainte ca acest scaun latin să fie ridicat la rangul de Arhiepiscopie. Mar Elias a revenit foarte repede în Mesopotamia, în timp ce Mar Iosif a fost dat de portughezi pe mâna închiziției din India, care l-a trimis de două ori la Roma, pentru a-și clarifica „ortodoxia" *credinței sale catolice*. Doi ani mai târziu, în 1557, Catolicosul-Patriarh Șimun VIII Dinkha (1551-1558) al Bisericii Asiriene de Răsărit (Nestoriene) a trimis în Kerala pe Episcopul Mar Avraam sau Abraham, care dorea să evite efectul sau influența spionajului din partea administrației portugheze, asupra activității lui arhierești, fapt care a fost însă divulgat și boicotat, prin inițiativele rivalului său, episcopul unit chaldeu, Mar Iosif. În aceste împrejurări ostile, Mar Avraam a fost arestat de portughezi și predat inchiziției. În contextul unei adevărate odisee, Mar Avraam reușește să fugă din închisoare, în Mozambic, iar de acolo la Mossul, în Mesopotamia de nord, de unde a plecat de bună voie la Roma unde a simulat adoptarea credinței catolice. Către anul 1565 Mar Avraam a revenit în Kerala, după ce Papa a împărțit eparhia între el și între Episcopul Unit Mar Iosif. După a doua deportare a Episcopului Mar Iosif, Episcopul Mar Avraam n-a mai simulat apartenența la credința catolică, mărturisindu-o public, pe aceea a Bisericii Asiriene de est (Nestoriene), refugiindu-se la Angamali, unde a decedat în anul 1597, ca arhiereu în funcțiune. De acum înainte, Mitropolia Asiriană de Est va fi condusă de Arhidiaconul Gheorghe al Crucii, conform vechii tradiții a acestei Biserici.[736]

3. Sinodul *tâlhăresc* – latrocinium – de la Dyamper, din anul 1599

Înainte de Sinodul de la Dyamper, din anul 1599, încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, existau în Kerala patru forme de jurisdicție canonică bisericească:[737]

a. aceea a Bisericii Asiriene de Răsărit (Nestoriene);
b. a Bisericii Unite locale sau Chaldee (evoluată din Biserica Asiriană de Răsărit);
[*c*. a Bisericii Iacobite sau monofizite, de Antiohia, dar numai după anul 1665;]
d. a Bisericii Romano-catolice locale, formată din prozeliți hindu și de alte religii.

Prin Sinodul de la Dyamper, din anul 1599 s-a fondat *Biserica Siro-Malabară*, care era o biserică unită și păstra Liturghia lui Addai și Mari (*ritul siriac de est*), cu latinizările de rigoare, impuse de Biserica Catolică și de colonialiștii portughezi.

Sinodul a fost convocat și s-a desfășurat conform metodelor cruciaților, pe care aceștia le-au aplicat păgânilor musulmani [însă asirienii de răsărit erau creștini, *sic*!], sub amenințarea cu violența militară a portughezilor, confiscarea averii, excomunicare etc. În acest scop Arhiepiscopul Dom Alexis de Menezes de Goa, numit de Papa în anul 1597, a hirotonit peste 100 de preoți, momiți cu tot felul de promisiuni sau intimidați, după situație, pentru a-și asigura majoritatea sinodală.[738] El intenționa să rezolve problema creștinilor Sf. Toma în sensul dorit de administrația colonială portugheză; prin latinizarea desăvârșită a acestora și obligarea lor de-a adopta ritul romano-catolic. A rămas însă și o grupare de credincioși asirieni ai Sf. Toma, care s-au opus măsurilor catolicizante ante și postsinodale de la Dyamper, și care în anul 1653, prin jurământul *Coonan* sau Coonen Cross Oath (Jurământul Crucii) – aflându-se sub auspiciile Arhidiaconului Toma I – au intrat în comuniune cu comunitatea siro-ortodoxă de Antiohia (iacobită), formând *Biserica Malankară*. În

[735] Vezi listele cronologice ale iazelihilor, din subcapitolul anterior.
[736] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 238, vezi și p. anterioară.
[737] Christoph Baumer, *op.cit.*, p. 238.
[738] *Ibidem*.

aceste condiții, noua Biserică Malankară prelua *ritul siriac de vest*, care folosea Liturghia Sf. Apostol Iacob, adică ritul ierusalimitean, care l-a înlocuit pe cel propriu *asirian de est* sau nestorian, cu Liturghia lui Mar Addai și Mar Mari.

Biserica Unită – Siro-Malabară – fondată la Dyamper, în anul 1599 și-a continuat drumul – fiind în deplină comuniune cu Roma – adăugându-i-se pe parcursul anilor și alte fracțiuni sau comunități creștine. De menționat este și Biserica Unită Siro-Malankară, de origine iacobită, intrată în comuniune cu Roma, în anul 1930, prin episcopul local Geevarghese Ivanios († 1953), păstrându-și însă ritul *siriac de vest* sau ierusalimitean.

În concluzie, dintre bisericile creștinilor Sf. Toma, din Kerala, două sunt în comuniune cu Biserica Catolică: Biserica Siro-Malabară (Asiriană sau fostă Nestoriană) și Biserica Siro-Malan-kară, de origine iacobită, Patriarhia Antiohiei.[739]

Sinodul, de la Dyamper s-a ținut în zilele de 20-26 iunie, 1599, în *Biserica tuturor Sfinților*, din *Udayamperur*, sub protia Arhiepiscopului Romano-catolic Dom Alexis Menezez de Goa. Sinodul a formulat 267 de decrete, decizii sau „canoane”, având următorul conținut:[740]

1. **Eliminarea sau înlăturarea tuturor obiceiurilor și tradițiilor care sunt de origine hindusă:**
2. **renunțarea la vegetarianismul, la consultarea astrologilor, participarea la evenimentele și sărbătorile hinduse etc.;**
3. **introducerea celibatului obligatoriu, în Biserica Asiriană (Nestoriană),**
4. **întreruperea legăturilor cu catolicoșii-patriarhi, din Mesopotamia, atât cu cel asirian de răsărit, cât și cu cel unit sau chaldeu;**
5. **abjurarea tuturor doctrinelor sau învățăturilor de credință, pe care Arhiepiscopul Latin de Goa le va considera eretice;**
6. **Arhiepiscopului Latin de Goa să i se predea toate cărțile de ritual și de învățătură ale creștinilor Sf. Toma, pentru a fi corectate sau arse;**
7. **demiterea sau respingerea tuturor episcopilor care nu vor fi confirmați de către Arhiepiscopul Dom Alexis Menezez de Goa;**
8. **recunoașterea Arhiepiscopului de Goa ca instanță canonică supremă în întreaga Indie;**
9. **în urma reproșurilor de erezie, în decembrie 1599, Dom Alexis Menezez a degradat scaunul mitropolitan al Bisericii Asiriene de Răsărit de la Angamaly, la rangul de episcopie sufragană de Goa, sub jurisdicția sa, nu a Catolicosului-Patriarh unit caldeu sau al celui asirian de est, din Mesopotamia.**

Prin aceste decizii, Biserica Asiriană nu a fost numai pusă în comuniune sau în unire cu Roma, ci chiar integrată, de facto, în Biserica romano-catolică, fapt condamnat de papa Leon XIII prin enciclica sa *Praeclara*, din 20 iunie 1894. „Catholic Encyclopedia”, din anul 1912:[741]

> **„Singurul caz în care un vechi rit oriental a fost în mod deliberat romanizat, este cel al creștinilor din Malabar. Aici nu autoritatea Romei, ci zelul greșit al lui Alexius de Menezes, Arhiepiscopul de Goa și consilierii săi portughezi din timpul Sinodului de la Dyamper au distrus vechiul ritual al creștinilor din Malabar.”**
>
> ***Luat din*: Enciclopedia Catolică, 1912, Volumul 13, Capitolul „Riturile” –**

După moartea Mitropolitului chaldeu Mar Abraham von Angamaly, în anul 1597, creștinii Sf. Toma au fost conduși doar de episcopi romano-catolici, care disprețuiau și subapreciau ritul Bisericii Asiriene de Est, cum a fost și cazul arhiepiscopilor Alexis Menezez (†1617), Francis Roz SJ

---

739 Johannes Hutter: *Die Synode von Diamper* (Udayamperur), Malabar. Aachen, 2012. (Mariawalder Mittelalter-Studien, Bd. 4).
Bertold Spuler: *Handbuch der Orientalistik*. 1. Abteilung, 8, Band, 2. Abschnitt Religionsgeschichte des Orients in der Zeit der Weltreligionen. 1961.
Bernard of St. Thomas T.O.C.D.: *A brief sketch of the History of the St. Thomas Christians*. St. Joseph's Press, Trichinopolly, 1924.
J.-B. Chabot: *L'autodafé des livres syriaques du Malabar*, în: *Florilegium Melchior de Voguë*. Imprimerie Nationale, Paris 1909, pp. 613-623.

740 Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 238.

741 Sursa în "Catholic Encyclopedia", 1912, vol. 13, Kapitel "Rites", subcapitolul "Difference of rite", fragmentul 6.

(† 1624), Stephen Britto († 1641) și Francis Garcia († 1659). Întregul cler latin din Kerala era străin de Liturghiile Bisericii Asiriene de Est și încercau doar să le distrugă și să le adapteze la propriul lor rit roman.

Creştinilor Sf. Toma, latinii le-au impus toate deciziile dogmatice ale sinoadelor ecumenice, dogma Theotokos, celibatul obligatoriu al preoților asirieni de est, cu despărțirea acestora de preotesele lor etc. Sinodul prevedea doar recunoașterea autorității papei și integrarea totală a creștinilor Sf. Toma în Biserica Catolică, ignorând dreptul de jurisdicție al Catolicosului-Patriarh unit chaldeu, din Mesopotamia. În acest context, nu trebuie să uităm nici *genocidul cultural* al catolicilor și al colonialiștilor portughezi, împotriva creștinilor Sf. Toma, referitor la strângerea sistematică a tuturor manuscriselor liturgice, istorice și teologice, precum și al cărților tipărite, aparținând Bisericii Asiriene de Est, din Kerala, pentru a fi arse. Acesta este și motivul pentru care și istoria bisericească din aceste părți, poate fi doar fragmentar reconstituită.[742] În aceste condiții, Biserica din Kerala scăpată de acțiunile barbare de distrugere și de nimicire a valorilor ei creștine și culturale, declanșate de Timur Lenk sau Tamerlan (1336-1405), a ajuns să fie supusă acelorași măsuri și tratamente, însă de către cei care ar fi trebuit s-o protejeze și s-o apere: *de creștinii catolici, de europeni și de colonialiștii portughezi.*

4. Jurământul de la *Crucea înclinată*, Schwur vom Schiefen Kreuz, Coonan sau Coonen Cross Oath, din anul 1653, în Mattancherry Cochin

Mattancherry este o parte din orașul Kochi sau Cochin, unde se află și Fortul Kochi

***Crucea înclinată* a fost o cruce de piatră, în fața bisericii, din curtea acesteia, conform tradiției creștinilor Sf. Toma. Astăzi, acolo mai există doar soclul masiv, în care era fixată crucea de piatră, înlocuită apoi, cu una de lemn, dar tot înclinată. Ulterior această cruce a fost integrată într-o capelă, după cum se poate vedea și în imaginea ilustrației. Pentru creștinii nestorieni ai Sf. Toma, această capelă este un loc de pelerinaj, din orașul vechi Cochin.**

Creștinii Sf. Toma, adunați la *Crucea înclinată*, sub conducerea Arhidiaconului lor Toma Parambil, au jurat să nu se mai supună ordinelor arhiepiscopului portughez romano-catolic de Agamaly, nici să asculte de iezuiți. Rezultatul acestei acțiuni a fost că după câteva luni apăruse o scindare a Bisericii nestoriene, cu o grupă catolică și alta autocefală a creștinilor Sf. Toma.

Provocarea directă a creștinilor Sf Toma a fost făcută de Arhiepiscopul Latin Francis Garcia de Angamaly, care a călcat în picioare prerogativele seculare ale Arhidiaconului Asirian (Nestorian) al Indiei, numind pe lângă acesta și un Vicar General romano-catolic, care să-l controleze (un fel de *teolog* iezuit, cum aveau și episcopii uniți, din Transilvania, în perioada 1700-1773).[743] În orașul Angamaly sau Aṅkamāli s-a aflat și sediul istoric al scaunului Mitropoliei Asiriene din Kerala.

La *Crucea înclinată*, mulțimea credincioșilor Sf. Toma s-a adunat pentru că era sătulă de abuzurile portughezilor, ale arhiepiscopului romano-catolic de Velha Goa (devenită capitala coloniei portugheze a Indiei) și a iezuiților. În plus, credincioșii își doreau un episcop, care să le practice ritul lor liturgic asirian, nu pe cel romano-catolic. În acest context, Arhidiaconul Toma – fără știrea și aprobarea arhiepiscopului romano-catolic de Goa – a purtat corespondență cu mai mulți patriarhi orientali. Așa se face că în primăvara anului 1652 a apărut în Surat, în nord-vestul Indiei, la Oceanul Indian, un episcop copt, cu numele Atallah, din Cairo, trimis de Patriarhul monofizit al Alexandriei, dar care declara că ar fi fost trimis de Papa. Declarația episcopului Atallah era numai pe jumătate incorectă, pentru că și patriarhii Alexandriei (copți și ortodocși) se intitulează „papă”, papas, Παππάς, numai că acesta n-a precizat de care papă este vorba, de cel de la Roma sau de cel de la

742 Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 238.
743 Ordin monahal desființat de Papa Clemente XIV, prin Breva "Dominus ac Redemptor", din 21. iulie 1773, la presiunea Spaniei, Portugaliei și Franței.

Alexandria...[744] În luna august 1652, Atallah se afla deja la Mylapore și intenționa să ajungă pe Coasta Malabarului, în Kerala. Autoritățile portugheze însă nu i-au permis să părăsească orașul Mylapore, surghiunindu-l în trecere prin Cochin, la Goa. Pe de altă parte, Arhidiaconul Toma se plângea la autoritățile locale indiene, din Cochin, împotriva portughezilor care interzic intrarea în Kerala a unui delegat papal. În acest scop, Arhidiaconul Toma a convocat din nou la Dyamper o adunare a creștinilor Sf. Toma, unde s-a decis că Atallah va fi acceptat ca mitropolit, numai cu condiția că este într-adevăr trimis de Roma, altminteri va fi respins. Această veste, Arhidiaconul Toma a trimis-o și arhiepiscopului latin Garcia, care se declara indiferent, susținând că nu-l va recunoaște pe Atallah ca mitropolit al creștinilor Sf. Toma, chiar dacă ar fi trimis de Papa de la Roma, pentru că vine în India fără permisiunea regelui Portugaliei.[745]

În aceste condiții Arhidiaconul Toma, în fruntea unei numeroase delegații de creștini asirieni s-au deplasat la Fort Cochin, pentru a avea o întrevedere cu Atallah, cerere, pe care Arhiepiscopul Garcia a respins-o. Acesta i-a interzis episcopului copt să intre în orașul Cochin, pentru a evita o răscoală din partea creștinilor Sf. Toma, mai știind și că Toma ar fi fost dispus să-l accepte pe Atallah, chiar dacă nu era trimis de Roma. *Discuțiile la Fort Cochin s-au purtat în limba liturgică siriacă, limbă pe care mulți dintre oficiali și dintre credincioșii prezenți n-o stăpâneau*, În acest caz s-a lăsat loc și pentru multe falsuri, inducere în eroare a participanților, înșelăciune chiar și înțelegere greșită a modului de expunere a problemelor, din partea „actorilor" principali nesirieni ai adunării. Toată lumea era dispusă să-l accepte pe Atallah, în frunte cu preoții latini și cu regina locală din Cochin, în afara Arhiepiscopului Garcia, care i-a și interzis episcopului să părăsească corabia în care a fost adus la Kerala.

Nemulțumirea credincioșilor și răbufnirea acestora s-a produs după ce au văzut cum corabia își fixase direcția spre nord de Kerala, spre Goa.

Acestea au constituit preludiul marii demonstrații din 3 ianuarie, 1653, din fața Bisericii Sf. Maria din Cochin, declarându-l pe arhiepiscopul latin schismatic, pentru că respinge un trimis al Papei. În jurul soclului crucii, din fața bisericii, toți cei prezenți s-au unit prin întinderea și ținerea de mână, jurând să nu se mai supună arhiepiscopului Garcia și iezuiților și să-l recunoască pe Arhidiaconul Toma, ca singurul lor conducător, iar cei care nu se vor conforma să fie excluși din comunitatea lor.

Cu toate acestea, atât Arhiepiscopul Garcia, cei din spatele său, baricadați în Goa, cât și credincioșii Sf. Toma au rămas fermi sau neîngăduitori, față de doleanțele Bisericii Siriene. Comunicarea cu Europa era dificilă și expusă duratei de timp, iar rezultatul imediat fost o nouă ruptură sau sciziune bisericească: o parte dintre credincioșii Sf. Toma formând gruparea catolică, o alta pe aceea autocefală. Gruparea autocefală s-a reîntâlnit la Edapally, capitala Regatului cu același nume, de pe coasta sud-vestică a Indiei, unde, în data de 22 mai 1653, într-o ceremonie de hirotonie episcopală improvizată, doisprezece preoți și-au pus mâinile peste Arhidiaconul Toma, numindu-l *Mar Toma I, Mitropolit al Indiei*, adică un concurent sau *antiarhiepiscop* al lui Garcia. Toma I a promis să *recupereze* hirotonia canonică întru arhiereu, fapt care s-ar fi întâmplat doar în anul 1665, însă mulți istorici se îndoiesc de acest lucru. În acest scop s-a adresat din nou patriarhilor orientali copt, iacobit și celor doi asirieni (nestorian și caldeu), pentru a fi hirotonit arhiereu. În anul 1665, hirotonia întru arhiereu a lui Mar Toma I ar fi fost recuperată prin intermediul lui Mar Gregorios, Mitropolit siro-ortodox (iacobit) de Ierusalim al Patriarhiei Antiohiei, *sub conditione* ..., fiind trimis acolo de către Ignatius Abdul Masih I Patriarhul siro-ortodox (iacobit) de Antiohia (1662-1686). Pe

---

[744] Joseph Thekadathu: *„The Troubled Days of Francis Garcia S. J. Archbishop of Cranganore (1641-1659)"*, Universitäts-verlag der Gregoriana, Roma, 1972, pp. 50, 54, 57, 60.
Bernard of St. Thomas T.O.C.D.: *„A Brief Sketch of the History of the St. Thomas Christians"*, St. Joseph's Press, Trichinopolly, 1924, p. 65.
Frykenberg, Eric (2008). Christianity in India: from Beginnings to the Present. Oxford, pp. 316-319, 367-368.
Neill, Stephen. *A History of Christianity in India*: *The Beginnings to AD 1707*, Cambridge: Cambridge University Press, 1984. p. 316.
Mechery, Antony. *Archbishop Aleixo de Menezes OSA*, A Portuguese Fidalgo: Behind the Curtain // Vidyajyoti Journal of Theological Reflection, 2018, Vol. 82, pp. 8-37.

[745] Joseph Thekadathu: *„The troubled Days of Francis Garcia S. J. Archbishop of Cranganore (1641-1659)"*, Universitätsver-lag der Gregoriana, Roma, 1972, p. 50.

Mar Toma I și pe creștinii Sf. Toma îi interesau mai puțin problemele hristologice, cât păstrarea și continuare propriei lor tradiții siriace și mai ales respingerea stăpânirii religioase a latinilor asupra lor, cu posibilitatea de distanțare față de aceștia. Prin această hirotonie s-a creat ruptura lui Mar Toma I de patriarhii asirieni și intrarea în sfera de dependență canonică față de Patriarhia Iacobită (Monofizită) a Antiohiei.

Reacția catolicilor a fost – este de înțeles – excomunicarea lui Mar Toma I, în urma căreia grupa „autocefală" a pierdut mulți membri, care au revenit la Biserica Catolică, grație carmeliților, trimiși acolo de Roma, sub conducerea lui Pater Iosif de Sfânta Maria de Sebastiani OCD. Acesta l-a ajutat pe Alexandru de Campo, să devină primul episcop catolic al credincioșilor Sf. Toma. Din această, perioadă și până în anul 1896, episcopii latini îi conduceau pe creștinii Sf. Toma doar prin vicari generali (preoți), ulterior, prin episcopi auxiliari. Abia la 21 decembrie 1921, Pius XI a rânduit ierarhia canonică, pentru Biserica unită siro-malabară, după o situație de provizorat, care a durat peste 300 de ani.[746]

Nu trebuie subapreciată nici reacția ulterioară, destul de târzie a Patriarhului asirian de răsărit.

5. Secolele XVII, XVIII și XIX au fost pentru creștinii Sf. Toma din Kerala la fel de tensionate

Măsurile luate în preajma și după hirotonia întru arhiereu a lui Mar Toma I, cu fondarea *Bisericii Malankare* și trecerea asirienilor sub jurisdicția Patriarhiei Iacobite, de Antiohia, rupându-se astfel vechile legături ierarhice seculare, cu patriarhii asirieni (nestorieni și uniți), cu adoptarea ritului siriac de vest și renunțarea la Liturghia lui Mar Addai și Mari a nemulțumit pe mulți credincioși din Kerala, care s-au adresat în cele din urmă catolicosului-patriarh asirian de est sau nestorian. În anul 1701 ajunge în Kerala Episcopul asirian de est Mar Simon (după alți istorici, acesta ar fi fost un arhiereu unit caldeu?).[747] Inchiziția catolică din India l-a arestat imediat, rămânând în captivitatea acestora până la moarte.[748] Prin 1708, ajunge în Kerala și Episcopul nestorian Mar Gabriel, a cărui apartenență confesională este de asemenea contestată,[749] cu reședința în Kottayam, de unde conducea 22 de comunități (parohii) siro-malankareze, adică de rit iacobit, nu asirian de est, cel puțin cu numele. Mar Gabriel a decedat în anul 1731, în Kottayam. În anul 1747, patriarhul asirian de răsărit l-a trimis în sudul Indiei pe Episcopul Mar Ioan, ca să-l hirotonescă arhiereu pe preotul local Toma. Hirotonia întru arhiereu n-a putut avea loc, pentru că în urma intrigilor făcute de catolici, monarhul hindus local din Cochin l-a arestat pe Mar Ioan, considerat fiind de către dușmanii acestuia ca șarlatan.[750]

Secolul al XVIII-lea mai înregistrează o criză în Kerala, din anii 1772-1774, când Episcopul siro-malankarez Mor Koorilose I, a cărui hirotonire întru arhiereu era contestată sau pusă sub semnul întrebării, cu de la sine putere a fondat Biserica independentă de Thozhiyur, Thozhiyur Church sau *Malabar Independent Syrian Church,* Thozhiyur Sabha, cu o mitropolie în frunte. Biserica urma *ritul siriac de vest* cu influența asiriene de est: Qurbono, *Qadisho* sau Qurbana, Sfânta Jertfă, Sacrificiu sau *Liturghia Euharistică*. Istoria anterioară evenimentelor relatează că în anii 1766 și 1770, Mitropolitul Iacobit de Ierusalim Gregorius a hirotonit doi episcopi, între care și pe Chiril sau Mor Koorilose I (1772-1802), care și-a fixat scaunul într-o regiune izolată geografic, aflată sub stăpânire britanică, din Anjur-Thozhiyur. Acolo a fondat Biserica Siriacă Independentă, din Malabar sau *Malabar Independent Syrian Church*, în anul 1772.[751] Ulterior, stăpânitorii musulmani

---

[746] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 240-241 u.
[747] Ibidem.
[748] Mar Aprem Metropolitan, *The Assyrian Church of the East in the Twentieth Century*, 2003, p. 50.
Agur C. M., *Church History of Travancore*, 1990, p. 66.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 241.
Luat din: https://www.kath.ch/skz/skz-2001/welt/welt03.htm
[749] Mar Aprem Metropolitan, *The Assyrian Church of the East in the Twentieth Century*, 2003, p. 50.
[750] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 241 și 304, nota 17: Agur C. M., *Church History of Travancore*, 1990, p. 71 ș.u.
[751] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 241.

și hinduși locali au dezlănțuit un masacru împotriva creștinilor Sf. Toma, cum este cel ordonat de Sultanul Tippu din Mysore (1782-1799) sau Mahisur, din sudul Indiei, care includea și teritoriul de nord, din Kerala. Regatul a existat între ani 1782-1947, când a aderat la Uniunea Indiei. Masacrelor împotriva creștinilor, din timpul domniei lui Tippu le-au mai urmat și altele, în secolul al XIX-lea, cele din anii 1809, 1829, 1858 etc.[752]

Independența acestei Biserici a fost confirmată abia în anul 1862, în Madras, printr-o decizie judecătorească de tribunal, împotriva unui reprezentant al Bisericii Siro-Ortodoxe (Iacobite). Actualmente, această Biserică numără circa 5000 de suflete.[753]

Și în secolul al XIX-lea, relațiile interbisericești din Kerala au rămas tensionate și dominate de lupta împotriva latinizării Bisericilor Răsăritene, de către catolici, pe de o parte și de concurența și de goana după prozeliți al bisericilor de tradiție siriacă, pe de altă parte, cu influențele ulterioare, anglicane, protestante și neoprotestante.

Așa de pildă, la mijlocul secolului al XIX-lea crescuse nemulțumirea creștinilor Sf. Toma, de sub jurisdicția Papei, din cauza latinizării riturilor lor și mai ales din cauza amestecului *Congregației de Propaganda fide* și al *Patronatului* local, în problemele de conducere și de administrare al bisericilor lor. Așa s-a întâmplat, că o parte dintre credincioși au ajuns chiar să rupă legăturile cu Roma, iar în anul 1874 i-au cerut Catolicosului-Patriarh unit chaldeu Iusuf, Iosif VI Audo (1848-1878), să le trimită episcopi, care s-a bucurat să recâștige controlul asupra creștinilor uniți din Kerala. Patriarhul le-a trimis pe Episcopul Mar Mellus, care a apărat cauza creștinilor de acolo, însă cu un document fals, care se pretindea a fi de la Papa Pius IX (1846-1878). Reacția Romei a fost promptă, suspendându-l pe Patriarhul Iosif VI Audo, pentru că l-a trimis pe Mellus în India, cu un document fals. Nici la somația, din partea Romei, Mellus n-a vrut să părăsească India, continuându-și acolo activitatea. Vaticanul l-a trimis pe Mons. Perisco ca *vizitator* în India, care a readus pe mulți adepți ai lui Mellus la Biserica catolică. După plecarea lui Mellus din India, cei care i-au fost loiali, au rămas fără păstor, fiind preluați de Catolicosul-Patriarh Asirian de Răsărit Șimun XIX, Benjamin (1903-1918), cu scaunul la Salamas, care le-a trimis pe Episcopul Abimalech. Acesta a introdus teologia nestoriană în Biserica sa, din Kerala și a condus-o, până la moartea, întâmplată în anul 1945. Biserica există, chiar dacă este împărțită în două părți: *Biserica Patriarhului* asirian de est și *Biserica Episcopului*, după cum este și cazul Bisericii Iacobite de acolo. Aceste două grupe de biserici sunt cunoscute sub diferite denumiri: Biserica Orientului, Biserica Surais (Siriacă), Biserica Nestoriană, Biserica Mellusiană.[754]

John R. K. Fenwick, *The Malabar Independent Syrian Church*. A Brief Account of the Thozhiyur Metropolitical See of the Syrian Orthodox Tradition in the Malabar Region of India from Its First Foundation in the Eighteenth Century to the Present Day: 'The Smallest of the Peoples', 1992, Grove Books.
John R. K. Fenwick, *The Forgotten Bishops*: The Malabar Independent Syrian Church and Its Place in the Story of the St. Thomas Christians of South India, Gorgias Press, 2009 - 636 p., vol. 20, din *Gorgias Christianity studies.*

[752] **Vezi nota 18, p. 304, la: Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 241.**
Agur C. M., *Church History of Travancore*, 1990, p. 536.
Le Coz Raymond, *Histoire de l'Église d'Orient*, 1995, p. 321.
Stewart John, *Nestorian Missionary Enterprise*, 1928, pp. 231 și 312.

[753] **Vezi literature aferentă și linkurile următoare, privitoare la această temă:**
Fenwick, John R. K. (2009). *The Forgotten Bishops*: The Malabar Independent Syrian Church and Its Place in the Story of the St. Thomas Christians of South India. Gorgias Press.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 241 și 304, nota 17 și 18.
https://njanamcom.wordpress.com/2016/10/10/the-church-of-thozhiyoor-anjoor/
https://en.wikipedia.org/wiki/Malabar_Independent_Syrian_Church

[754] **Mathew Paikada, Die Thomas-Christen in Indien in *Kirche in der Welt*, 3/2001**
Luat din: https://www.kath.ch/skz/skz-2001/welt/welt03.htm
Mathew Paikada este capucin din India și profesor de teologie.

7. Unirile cu Roma și rezultatul acestor acțiuni: *Biserica Unită Chaldeană*

Antecedente și contacte anterioare, între Biserica Asiriană de Răsărit (Nestoriană) și Sfântul Scaun

Yahballaha III (1281-1317), Catolicos-Patriarh Asirian de Răsărit, cu scaunul la Maragha, lângă Täbris, Iranul de nord-vest

De origine turco-tătară, Yahballaha III nu a stăpânit niciodată în mod suveran limba siriacă, liturgică și literară, însă el este totuși de admirat, cum a reușit acest om, originar, din Orientul îndepărtat, să urce până la nivelul superior al ierarhiei din Biserica Asiriană de Răsărit, deținând timp de 36 de ani scaunul de catolicos-patriarh, „mongolul, pe tronul patriarhal”, după cum scrie Wolfgang Hage, în vol: Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., p. 168. Marcus, după numele de botez, Yahballaha III s-a născut între nov. 1244 și sept. 1245, în *Țara turco-tătară* a poporului Öngüt, la nord de cercul Hwangho, din nordul Chinei. Tatăl său a fost arhidiacon în Kawashang (Kung-Tschang), unde Marcus și-a petrecut și copilăria, împreună cu ceilalți patru frați. Văzută dinspre China, *Biserica Apostolică de Răsărit*, cu catolicosul-patriarh al ei, din îndepărtatul Bagdad, dădea impresia unei Biserici Universale, ai cărei credincioși aparțineau multor popoare și limbi. Această populație turco-tătară, se considera „mongolă”. Chiar și China se afla în acest timp, din nou în sfera de jurisdicție a Bisericii Răsăritului Asirian, deși prima ei înglobare în acest cadru canonic, avusese deja loc în secolele VII-IX. Acești „mongoli” au cucerit „pas cu pas” *Imperiul Chinez de Mijloc*, și culmea ironiei, în calitate de cuceritori, au adus cu ei acolo și Creștinismul. În această lume a crescut Marcus, iar la vârsta de zece ani a părăsit ținutul natal, peregrinând până în regiunea montană din jurul Peking-ului, unde, l-a găsit într-o peșteră, pe monahul Rabban Sauma, tot aparținător poporului de Öngüt, care l-a luat sub protecția lui, însoțindu-l pe drumul vieții, cu instrucția și educația, de care a avut nevoie. La vârsta de 13 ani a fost tuns în monahism. Nu la mult timp, după aceste evenimente dascălul și elevul au conceput planul unui pelerinaj, la Locurile Sfinte, la Ierusalim. Pentru realizarea acestui pelerinaj, au fost ajutați de Marele Han Mongol Qubilai, Kublai (1271-1294), nepotul lui Ginghis Han, care încă din 1260 era implicat în funcțiile de conducere ale imperiului. Șamanist, Qubilai era binevoitor față de religia creștină, după cum proceda și față de Budism, Islam, Confucianism etc., religii practicate de poporul său, de pe teritoriul imperiului. În schimb, mama Marelui Han, Sorgoqtani, care provenea dintr-o renumită *casă princiară* creștino-tătară, era o foarte activă creștină nestoriană, pe care Maphrianul Gregor Bar Hebraeus, din Täbris, o compara cu Sfânta Elena, Mama lui Constantin I cel Mare.[755] Spuneam că Marele Han a stimultat intenția celor doi monahi, dăruindu-le și îmbrăcăminte de mătase (de borangic, adică provenită din „coconii” sau „gogoașele” viermilor de mătase), cu care să facă baie în apele Iordanului și să atingă cu ele Sfântul Mormânt. Din aceste episoade, se putea deja deduce, în ce direcție se îndreptă cărarea vieții lui Marcus, ca protejat al Marelui Han, precum și al celui subordonat acestuia, Ilkhanul Persiei și Mesopotamiei. Călătoria, până în Mesopotamia s-a desfășurat, pe *Drumul mătăsi* fără probleme, pentru că erau însoțiți și protejați de soldați mongoli, însărcinați de Marele Han, precum și de caravanele comerciale, aflate în drum spre Europa. Periculoasă a devenit însă străbaterea Țării Sfinte și șederea în Ierusalim, teritorii aflate sub stăpânirea dușmanilor mameluci. Așa că cei doi „pelerini” s-au decis să nu se aventureze în această călătorie periculoasă, renunțând la vizitarea Locurilor Sfinte, și au rămas în Mesopotamia, leagănul Bisericii lor, care i-a și preluat în serviciul ei. În anul 1265, pe când Marcus și Rabban Sauma se aflau în Bagdad, a avut loc și întronizarea

[755] Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., p. 169.

catolicosului-patriarh Dinkha I (1265-1281), care, înainte, avea nevoie și de confirmarea în funcție, din partea puterii de Stat. Nimeni nu era mai potrivit să facă acest lucru, decât cei doi călugări, care erau în același timp creștini și mongoli de origine, fapt care i-a predestinat pentru viitoarele funcții superioare în Biserica Asiriană de Răsărit. Era obiceiul la patriarhii nestorieni, ca ierarhii scaunelor din Asia centrală și din Orientul îndepărtat să fie hirotoniți de catolicos, pentru a crea o legătură canonică și psihologică mai strânsă și de încredere a acestora, față de scaunul de la Bagdad. Așa se face, că în anul 1280, Patriarhul Dinkha I l-a numit pe Rabban Sauma exarh sau *vizitator* al Patriarhiei, pentru Orientul îndepărtat, iar pe Marcus, Mitropolit de Kathay și întreaga Țară Öngüt, în China de nord, cu numele de arhiereu Yahballaha, însă aceste funcții n-au fost niciodată exersate de către cei doi călugări. Evenimentele care au urmat le-au schimbat total celor doi, cursul vieții. În primul rând, tulburările care au avut loc la fluviul Oxus, azi Amudarja, Amu-Darya (având cursul prin Afganistan, Tadschikistan, Usbekistan, Turkmenistan, seacă în deșert și nu se mai varsă în Lacul Aral, cum se întâmpla înainte), blocau posibilitatea de trecere spre Asia centrală. Pe de altă parte, moartea lui Dinkha I a deschis o cu totul altă conjunctură și perspectivă la Patriarhia Nestoriană. Marcus / Yahballaha a fost sortit să devină catolicos-patriarh, fiind hirotesit pentru încoronare și întronizat, în data de 21 noiembrie 1281, tot în vechea Catedrală Patriarhală, din Seleucia-Ktesiphon, situată în KOKHE (alias Beh-Ardashir sau Weh-Ardashir), o suburbie a Ktesiphonului. Ceremoniile hirotesiei de încoronare și întronizare au fost celebrate de către mitropoliții de Mossul, Arbela (Erbil), Aserbaidjan, Ierusalim, Samarkand și Tangut. În acest context, și Rabban Sauma s-a decis să nu se mai întoarcă în China, ci să rămână la dispoziția învățăcelului său și să-l însoțească în noua lui funcție.

Yahballaha III a avut norocul să conducă Biserica Asiriană de Răsărit, în timpul cele mai mari extinderi teritoriale ale acesteia, Biserica Apostolică a Orientului având în perioada de timp respectivă 27 de mitropolii, cu episcopiile lor sufragane, din Caucaz și Ierusalim, până în Kerala, India de sud și China, teritorii imense, aflate în mare parte sub stăpânirea marilor hani mongoli, iar în fruntea ei un patriarh, tot mongol de origine. Pentru Yahballaha III autoritatea de Stat imediată, era *Ilkhanul Persiei*, conducătorul unei părți – din cele patru – a Imperiului Mongol. Primii 14 ani a fost timpul cel mai fericit de domnie a lui Yahballaha III (1281-1295), când și relațiile cu Curtea Ilkhanatului erau din cele mai bune.

Conducătorii Imperiului Mongol din această perioadă erau încă adepții *Șamanismului* tolerant, iar primul Ilkhan al părții persane și mesopotamiene a fost Hülägū (1218-1265, din anul 1256), fratele lui Qubilai și fiul prințesei Sorgoqtani, care, în anul 1258 a cucerit Bagdadul, ucigându-l pe ultimul Calif Abassid de Bagdad, al-Musta'sim bi-'llah (1242-1258).[756] După moartea Marelui Han Mongol Möngke (1251-1259), în timpul asediului cetății Diaovu, azi Diaoyucheng, Diàoyúchéng, oraș situat în mijlocul de sud-est al Chinei de astăzi, din anul 1259, a încetat și existența Imperiului Mongol Unitar, fiind împărțit în *patru părți de imperiu*, fiecare din ele având teritorii imense de extindere:

1. ***Hoarda de Aur*, Orda Aurea, ἡ Χρυσῆ Ορδή, (cu capitala la *Sarai*, oraș fondat în anul 1242, de Hanul Batu, 1236-1255), teritoriu situat în sudul Rusiei și Ukrainei, până în Moldova, 1260-1360, de prin 1438 începe să se dezmembreze în trei *hanate* mai mici: Kazan (1438-1552, fondat de Ulug Mehmed), Astrahan (1441-1554), Crimeea (1441-1783/93);**
2. ***Hanatul Tshangatai Ulus* (popor), Chagatai – 1225-1687 – în Asia centrală, Transoxania, incluzând teritoriile actualelor țări de limbă turkmenă, Usbekistan, Kirgisistan, regiunea chineză Xinjiang, Dsungarei (nord-vestul Chinei), nordul Afganistanului, adică 6,2 milioane km^2;**
3. ***Ilkhanat*, Persia, cu părți din Mesopotamia, Siria, Turcia, Caucaz, teritorii din Asia centrală (1256-1335), termenul însemnând *han* sau „khan al tribului sau khan al *ulus* (= poporului...)", adică han mai mic, în comparație cu *Mari Hani* ai Imperiului Mongol, cu Möngke Khan și succesorii săi și apare ca formă statală, după anul 1260;[757]**

[756] Adolah Hoveyes, *Die Geschichte der Muša'ša'iyya-Dynastie*, LIT Verlag, Dr. W. Hopf Hamburg, 2006, pp. 36, 37. (online).

[757] Titlul de ILHAN a fost reluat în secolul al XIX-lea, de către conducătorii locali ai Federației de Qaschqai, Kashkai, din sudul Iranului, între anii 1818-1984. Primul purtător al acestui titlu a fost Dschan Mohammad Khan, iar ultimul Nasir Khan, exilat (1954-1979) de către Șahinșahul Mohammad Reza Pahlavi (1941-1980).
Vezi: Ömer Diler: *Ilkhans*. Coinage of the Persian Mongols. Turkuaz Kitapçılık Yayıncılık, Istanbul 2006;

4. **Imperiul *Dinastiei de Yuan* (1271-1368), proclamată de Ginghis Han, în anul 1271, cuprindea China de est, centrală și de sud, cu capitala la Peking, din anul 1264.**

Capitalele Ilkhanatului Persiei au fost: Maragheh, Maragha (1256-1265); Tabriz, Täbris (1265-1306); Soltaniyeh (1306-1335); toate trei în nord-vestul Iranului, la sud-vest de Marea Caspică.

Yahballaha III ajunsese Patriarh la vârsta de 36 de ani: „... ein junger Mann, schön von Gestalt mit einem dolchförmigen Bart" / „... un tânăr, frumos la înfățișare, cu o barbă în formă de pumnal", după cum l-a descris *Cronica Patriarhală*.[758] În anul 1281, era încă același Ilkhan la putere, Abaqa Chan (1265-1282), de la care – împreună cu Rabban Sauma – a cerut confirmarea în funcție, pentru predecesorul său, Dinkha I, în anul 1265, adică se cunoșteau foarte bine. Abaqa Chan era și el căsătorit cu o creștină. Ilkhanul a scutit Patriarhia de costurile întronizării lui Yahballaha III și l-a tratat ca pe marii demnitari civili persani, acordându-i o serie de privilegii, titluri și diplome, precum și dreptul de-a încasa impozite, pentru întreținerea bisericilor, a mănăstirilor, a călugărilor, a preoților și a diaconilor, de pe întreg teritoriul aflat sub stăpânirea și administrația lui:

> **„Jedenfalls bestritt er die Kosten der feierlichen Inthronisation seines Landsmanns und behandelte ihn ganz wie seine weltlichen Großen im Reich. Er verlieh ihm die Gold-Paiza, die handliche Platte, die als besonders staatliches Diplom galt und den Besitzer dazu ermächtigte, im Namen des Ilkhan jedweden Dienst zu beanspruchen, eine Auszeichnung, die ursprünglich nur den Mitgliedern des Herscherhauses vorbehalten war, inzwischen aber auch besonderen Günstlingen gewährt wurde. Höher konnte ein Patriarh im Staat der Mongolen nicht anerkannt werden;". / „În orice caz, el a acoperit costurile legate de festivitățile întronizării compatriotului său și l-a tratat la fel ca pe mai marii săi demnitari seculari din imperiu. El i-a acordat „paiza de aur" (= *plăcuța de aur, echivalentă unui document sau pașaport, de rang imperial*, n.n), *plăcuța de mână*, care era considerată o diplomă deosebită de Stat și-l autoriza pe purtătorul ei, să revendice orice serviciu în numele Ilkhanului, distincție care, inițial era rezervată doar membrilor Casei Imperiale, între timp acordându-se și diferiților favoriți. Mai sus, nu putea să fie recunoscut un Patriarh în Statul Mongol."[759]**

Din păcate, aceste timpuri fericite, pentru Patriarhul Yahballaha III au durat numai câteva luni, până la moartea Ilkhanului Abaqa, în data de 1 aprilie 1282. Urmașul lui Abaqa a fost fratele său Ahmad Tegüder (1282-1284) și fiul lui Hülägü, creștin nestorian botezat cu numele de Nicolas, care ulterior s-a convertit la islam, luându-și numele de Ahmad, detronat și ucis, în anul 1284. A fost primul ilkhan, convertit la islam, în Casa Imperială Mongolă. Pentru această Dinastie, atitudinea lui Ahmad Tegüder, poate fi comparată cu aceea a lui Iulian Apostatul (361-363) la Constantinopol, prin încercarea acestuia de reînviere a păgânismului în Imperiul Roman, iar cel dintâi prin stimularea islamului, reintroducerea ș*ariei* în Persia, restituția drepturilor *fundațiilor* musulmane etc. În afara lui Ahmad, putem să spunem că toți Ilhanii din Persia au fost de bună credință și bine intenționați față de supușii lor creștini și clerul acestora. Mai târziu, începând cu Mahmud Ghazan sau Casanus (1295-1304), toți ilkhanii din Persia s-au convertit la islam: Muhammad Khodabandeh (Olieitu sau Öliaitü) (1304-1316), Abu Sa'id Bahadur (1316-1335). La aceasta mai adăugăm că, din anul 1330, *Ilkhanatul* a fost devastat de pandemia „Moartea neagră", „Ciuma" sau „Pesta", iar după anul 1335 s-a dezintegrat.

În această conjunctură, păstoria lui Yahballaha III, începută cu atâta speranță într-o evoluție pozitivă și ascendentă, patriarhul a trebuit să constate că revin situațiile de persecuție și de îngrădire a activității, de pe vremea șahinșahilor și apoi a stăpânitorilor musulmani. Catolicosul Yahballaha III a fost acuzat de oamenii Ilkhanului Ahmad, că ar fi intrigat în favoarea lui Arghun, fiul lui Abaqa, viitorul ilkhan (1284-1291), fiind chiar întemnițat și amenințat cu moartea. Prin urcarea pe tron a lui Arghun, lui Yahballaha III i s-au restituit și recunoscut toate privilegiile, primite de la Ilkhanul

---

***Il-Khanids*, în: Ehsan Yarshater (Hrsg.): *Encyclopedia Iranica,* Band 12(6), 2004, pp. 645-670 (englisch, iranicaonline. org. Stand: 27. März 2012 – mit Literaturangaben);**
George Lane: *The Mongols.* I.B. Tauris, London/New York 2018, S. 98ff.

[758] Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter...*, *op. cit*., p. 171.

[759] *Idem*, pp. 171-172.

Abaqa. Mai mult, Arghun – care trecuse la Budism și ura islamul – a lăsat să fie bătute din nou monede persane cu semnul Crucii și forma de mărturisire trinitară: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Ilkhanul Arghun voind să câștige simpatia creștinilor, a dispus *instituirea clerului militar* – am zice noi astăzi – în sensul că în tabăra lui militară, chiar lângă cortul său era amenajat un „cort biserică”, iar pe Rabban Sauma l-a desemnat cu conducerea *preoților militari*, care să celebreze Qurbānā, adică Sfânta Liturghie a lui Addai și Mari, pentru soldații creștini, „în numele Ilkanului”. Influența patriarhului în Staat crescuse în așa măsură, încât chiar și necreștinii apelau la ajutorul său, pentru a mijloci la Curte în favoarea lor. Așa se face că a reușit să-și construiască o impozantă reședință și catedrală în Maraga, unde chiar și Maphrianul iacobit Gregorius Bar Hebraeus †1286 venea acolo des și zăbovea ca oaspete al lui Yahballaha III. Relațiile dintre cele două Biserici de limbă siriacă – iacobită și nestoriană – mult mai mare și numeroasă, decât cea dintâi – erau dominate de înțelegere și de respect reciproc, nu de polemică și nici de dușmănie sau intrigă. Când Gregorius Bar Hebraeus a decedat, Yahballaha III a ordonat zile de doliu pentru maphrian-ul iacobit și a trimis episcopii cu lumânări mari, la reședința acestuia de la Täbris, aflată în apropiere de Maraga.

Între timp Yahballaha III reușise să stabilească contacte și cu Sfântul Scaun, în contextul interesului ilkhanului, care dorea o alianță cu puterile occidentale, împotriva mamelucilor din Egipt, care recuceriseră toate teritoriile eliberate de către cruciați. Așa se face că în anul 1287 și 1288 o *delegație* a Bisericii Asiriene de Răsărit, sub conducerea lui Rabban Sauma, trebuia să încerce formarea unor alianțe militare, cu puterile de atunci ale Europei apusene. Delegația a ajuns și la Roma, unde a fost primită cu multă gentilețe, de Colegiul Cardinalilor, iar la întoarcerea din Franța, după alegerea lui Nicolae IV (1288-1292), în data de 22 februarie 1288, de Suveranul Pontif însuși. Delegația *asiriană de răsărit* a lui Rabban Sauma nu și-a negat apartenența la doctrina nestoriană, iar Nicolae IV, era mai puțin interesat de problemele dogmaticice, cât de cele privitoare la unirea bisericească, iar în acest context, Rabban Sauma avusese posibilitatea să celebreze *Qurbānā* sau Sfânta Liturghie a lui Addai și Mari, în fața înaltului Pontif.[760] Încercăm să reconstituim traseul călătoriei în Europa de vest a delegației lui Rabban Sauma. S-a pornit din capitala Maraghah, spre Bagdad. Din Bagdad, călătoria a fost întreruptă și s-a mers pe direcția Armenia, în Caucaz, cu revenire în Mesopotamia, la Mossul, iar de acolo, în direcția Imperiului bizantin și orașul Trapezunt (1204-1461), vizitându-l și pe Împăratul Ioan II Megas Comnenos (1280-1297), după care s-au îmbarcat pe corabia care-i ducea la Constantinopol, în anul 1287, unde au fost primiți de Împăratul Andronic (1282-1328, †1332, din 1272 co-regent încoronat). De la Constantinopol, delegația a continuat călătoria pe cale maritimă, până la Neapole, capitala Regatului cu același nume, unde au fost primiți de Regele Carlo Zoppo (1285-1309). Au continuat apoi drumul continental pe uscat care i-a purtat până la Roma, ajungând acolo la sfârșitul anului 1287, după evenimentele legate de moartea Papei Honoriu IV (1285-1287) și înainte de alegerea lui Nicolae IV (1288-1292). Acolo au fost primiți de Colegiul Cardinalilor, care, însă n-au putut să dea un răspuns la cererile lui Rabban Sauna, atâta timp cât scaunul patriarhal al Romei Vechi era vacant. De la Roma, delegația și-a continuat călătoria, tot pe drumul continental, pe uscat, prin nord-vestul Italiei și sudul Franței, până la Paris, unde au fost primiți de Regele Filip IV cel Frumos (1285-1314), zăbovind acolo o lună. De la Paris, au plecat la Bordeaux-Gascony, unde l-au întâlnit pe Regele Eduard I al Angliei (1272-1307). Cei doi regi, ai Franței și ai Angliei, s-au arătat foarte interesați de o alianță cu Persia, împotriva dușmanului lor comun, al credinței creștine și al cruciaților: *islamul* și *sultanii mameluci*, din Egipt

---

[760] *Idem*, pp. 173-174. Compară cu:
Chabot, J. B.'s translation and edition of the *Histoire du Patriarche Mar Jabalaha III. et du moine Rabban Cauma* (from the Syriac) in Revue de l'Orient Latin, 1893, pp. 566-610; 1894, pp. 73-143, 235-300.
Brock, Sebastian P. (1969). "Rabban Şauma à Constantinople (1287)". Mémorial Mgr Gabriel Khouri-Sarkis (1898-1968). Louvain: Imprimerie orientaliste, pp. 245-253.
Odericus Raynaldus, *Annales Ecclesiastici* (continuation of Baronius), AD 1288, f. XXXV-XXXVI 1289.
Rossabi, Morris (2014). *From Yuan to Modern China and Mongolia*: The Writings of Morris Rossabi. BRILL. p. 670.

(1250-1517). De la Bordeaux, delegația lui Rabban Barsauma a început călătoria de întoarcere spre casă, însă iarna din 1287-1288 au petrecut-o în Genova. În vara anului 1288, Rabban Bar Sauna a ajuns la Maraghah, capitala Ilkhanatului Persiei.[761]

Contactele bisericești, începute de Rabban Bar Sauna și delegația acestuia, în anii 1287-1288 au continuat, de ambele părți, între cele două biserici: Latină (=Catolică) și Asiriană de Răsărit (Nestoriană). La numai doi ani, după aceste evenimente, în anul 1288/9, călugărul dominican *Riccoldo da Monte di Croce* OP (c. 1243-1320) a efectuat o călătorie în Orientul Asirian de Răsărit, unde a rămas timp de zece ani. Rezultatele acestei călătorii, pot fi urmărite în cele trei lucrări ale misionarului latin:

Contra legem Sarracenorum;

Libellus ad nationes orientales;

***Liber Peregrinationis* (ulterior cu titlul *Itinerarium* – autobiografie), titlul complet în limba latină, *Confutatio Alcorani seu legis Saracenorum / ex graeco nuper in latinum traducta*, în anul 1350 fiind tradusă din latină, în greacă, acest text fiind tradus din nou în latină, în anul 1506.**

Așa a descoperit Riccoldo că nestorienii pun accentul pe ritual, mai mult decât pe dogme, căsătoriile fiind permise „după bunul plac”, ocazional practicând și circumcizia, chiar și pentru femei și nu cunoșteau Taina Sfântului Maslu. Credincioșii asirieni se abțin de la consumul de carne, iar Yahballaha III i-a permis în anul 1290 să predice în Catedrala din Bagdad, iar o unire cu Roma a fost salutată de către elita socială asiriană: [762]

„In seinem ʽLiber peregrinationis’ (v.1291) und dem ʽLibellus ad nationes orientales’ berichtet er über seine Erfahrungen mit der ostsyrischen Kirche. Der König von Mossul sei ein ʽNestorianer’, bei denen der Ritus eine grössere Rolle spiele als die Dogmatik. Die großzügige Ehegesetzgebung mit der Möglichkeit von Scheidung und Wiederverheiratung behagte ihm nicht. Teilweise übten sie auch die Beschneidung – auch bei Frauen! -, wie er selbst beobachtet haben will. Die Eucharistie, die sie unter beiden Gestalten empfingen, namen sie in die Hand, die Krankensalbung kanten sie nicht. Sie zeigten Abstinenz und entsagten dem Fleischgenuss. Katholikos Zabalaha III. hätte der ʽIrrlehre’ abgeschworen und ihm 1290 in Bagdad die Predigt gestattet. Die Oberschicht zeigte sich – wohl eher aus politischen Gründen – zu einer Union mit Rom bereit. Im ʽLibellus’ betont Riccoldo, dass die ostsyrischen Christen nicht ʽNestorianer’ genannt sein wollen, denn sie seien dies nicht und ahmten Nestorius auch nicht nach. Sie bezeichneten sich selbst als ʽNazantarei’ oder ʽNazareni’.”	**„În ʽLiber peregrinationis’ (v.1291) și ʽLibellus ad nationes orientales’ el [*Riccoldo*, n.n.] relatează despre experiențele sale cu Biserica Asiriană de Răsărit. „Regele” [*Guvernatorul*, n.n.] Mosuulului este un ʽnestorian’, pentru că la ei ritul joacă un rol mai mare decât dogmatica. Nu i-a plăcut legislația generoasă, privitoare la căsătorie, cu posibilitatea de divorț și de recăsătorie. În unele cazuri [*asirienii*, n.n.] au practicat și circumciderea – chiar și la femei! – așa cum pretinde el [*Riccoldo*, n.n.] că s-a putut observa. Euharistia, pe care ei o primesc sub ambele specii, [*iar Pâinea le este dată*, n.n.] în mână, însă nu au cunoștință de ungerea bolnavilor [*Taina Maslului*, n.n.]. Au dat dovadă de abstinență și de renunțare la consumul de carne. Catolicosul lor Yahballaha III ar fi renunțat la „erezie” [*nestoriană*, n.n.] și i-ar fi permis [*lui Riccoldo*, n.n.] să predice la Bagdad, în 1290. Clasa superioară [*elitele sociale*, n.n.] – probabil din motive politice – s-a arătat a fi de acord cu o Unire cu Roma. În ʽLibellus’, Riccoldo subliniază că creștinii Asirieni de Răsărit, nu vor să fie numiți ʽnestorieni’, pentru că nu sunt de acest fel, și nu-l imită pe Nestorie. Ei se numesc pe ei înșiși ʽNazarineni’ [*nazarineni*, „nāțârāiā*e*”, în aramaică, Mt. 2, 23] sau ʽNazareni’.”**

---

[761] Vezi harta cu itinerarul călătoriei din 1287 și 1288, în: https://en.wikipedia.org/wiki/Rabban_Bar_Sauma
Rossabi, Morris (2014). *From Yuan to Modern China and Mongolia*: The Writings of Morris Rossabi. Brill, p. 670.

[762] W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, p. 90.
Yahballaha III, în: https://en.wikipedia.org/wiki/Yahballaha_III
https://de.wikipedia.org/wiki/Ricoldo_da_Monte_di_Croce

În această perioadă, și încă înaintea anilor de păstorie ai lui Mar Yahballaha III (1281-1317), Papalitatea încerca *să prindă rădăcini* în Orient. În anul 1245 Papa Inocentiu IV. (1243-1254) l-a trimis pe franciscanul Pian di Carpini la Marele Han, la Gorjuk, iar doar la câțiva ani, după vizitele lui Rabban Bar Sauma, în Roma, în 1287 și 1288, Papa Nicolae IV (1288-1292), l-a trimis pe franciscanul Ioan de Montecorvino, în anul 1291 la Peking, călugăr, pe care ulterior, Papa Clemente V (1305-1314) l-a numit Arhiepiscop, după ce, în anul 1307 a fost creată Arhiepiscopia Catolică de Peking. Ioan de Montecorvino avea misiunea să înceapă acolo misionarea în credința catolică a Imperiului Mongol, dar și să-i determine pe asirienii de răsărit (nestorieni), din China și din Asia Centrală, să se unească cu Roma Veche. [763]

Noua situație a creat și puternice conflicte, între clerul asirian de răsărit și misionarii catolici, aceștia din urmă repezindu-se să convertească, pe orice cale, creștinii orientali, la catolicism, în loc să facă acest lucru cu păgânii și necreștinii de acolo. Sunt vechile metehne sectare ale catolicilor, la care, se vede, că nu erau capabili să renunțe.

Se știe că, în prima formă, Creștinismul a ajuns în China în versiunea asiriană de răsărit sau nestoriană, în anul 635, când monahul Jaballus ajunge în această țară, mergând pe Drumul Mătăsii. La mijlocul secolului al IX-lea, Edictul Imperial Chinez, interzicea religiile străine, pe întreg teritoriul acestuia. Misionarea Chinei a reînceput în secolul al XIII-lea, sub protia mongolă, însă de data acesta pe plan dublu: nestorian și catolic.

În jurul anului 1302, Yahballaha III a întreprins primele negocieri de unire bisericească, cu Roma Veche, prin scrisoarea trimisă Papei Bonifaciu VIII (1294-1303) în data de 18 mai 1304, precum și prin aceea scrisă Papei Benedict XI (1303-1304), la care a adăugat și o Mărturisire de credință, pe care o reproducem mai jos:[764]

We believe in the holy Roman chief pontiff and universal father of all believers in Christ, and confess that he is the successor of the blessed Peter, universal vicar of Jesus Christ over all the sons of the church from east and west; love and affection for whom is fixed in our hearts; and we owe obedience to him, and ask and implore his blessing, and are ready for all his commands, humbly asking and imploring his help in our necessity and tribulations in which we have now been for a long time and still remain. And may the good father not turn away his face from us, since we are all brothers in Christ and his sons through the true catholic faith. **—Yahballaha's III. letter to Pope Benedict XI**	**Credem în Sfântul Mare Pontif Roman și Părintele Universal al tuturor credincioșilor în Hristos și mărturisim că el este urmașul fericitului Petru, vicar universal al lui Iisus Hristos peste toți fiii Bisericii din Răsărit și din Apus; dragostea și afecțiunea pentru el o avem fixată în inimile noastre; și îi datorăm ascultare și cerem și implorăm binecuvântarea Lui și suntem gata pentru [*a împlini*, n.n.] toate poruncile Lui, cerând și implorând cu smerenie ajutorul Său, în nevoile și necazurile noastre, în care ne aflăm acum de mult timp și, în care noi încă mai suntem. Și bunul părinte să nu-și întoarcă fața de la noi, căci toți suntem frați în Hristos și fiii Lui prin adevărata credință catolică [*universală*, n.n.].** **—Scrisoarea lui Yahballaha III, către Papa Benedict al XI-lea**

În ciuda insistențelor și a bunelor intenții, de care a dat dovadă Yahballaha III, episcopii asirieni s-au exprimat împotriva unei uniri bisericești cu Roma Veche, adică cu Biserica Catolică.

Yahballaha III a murit în data de 13 noiembrie1317, după ce a hirotonit 75 de episcopi și mitropoliți, iar Biserica sa se întindea începând din Orientul Apropiat, continuând cu Asia Centrală,

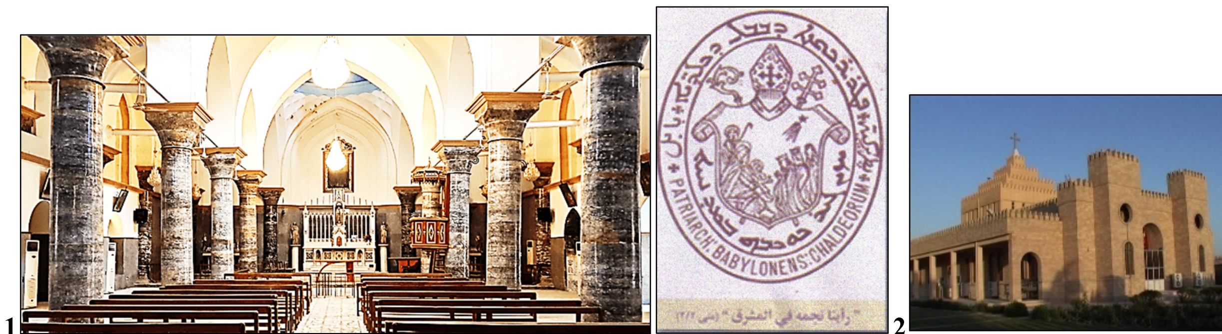
---

763 Hans Spitzer, *Die Kirche des Ostens bzw. der Nestorianismus bei den Mongolen im 11. bis 14. Jahrhundert.* Masterarbeit zur Erlangung des akademischen Grades eines Masters of philosophy (M.Phil, eingereicht von…, bei Ass.-Prof. Mag. Dr. phil Johannes Giessauf MAS Institut für Geschichte an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz Graz, März 2010, 90 p.
Știri luate din: Zur Geschichte des Christentums, speziell der Katholischen Kirche in China, în:
https://web.archive.org/web/20160520223959/http://www.china-zentrum.de/geschichte.43.0.html/
precum și din:
https://web.archive.org/web/20160520223959/http://www.china-zentrum.de/geschichte.43.0.html/
mai vezi și: http://www.kath-info.de/montecorvino.html

764 Winkler, Dietmar W. (2020). *Two Letters of Yahballaha III to the Popes of Rome: Historical Context and English Translation*, în Tang, Li; Winkler, Dietmar W. (eds.). Artifact, Text, Context: *Studies on Syriac Christianity in China and Central Asia*. Münster: LIT Verlag, pp. 218-219.

până în China și India. În același timp, a trebuit să trăiască și declinul Bisericii Asiriene, în Persia și în Mesopotamia, iar epoca simpatiilor mongole față de această Biserică se încheiase, fapt care însă nu l-a împiedicat pe Ilkhanul Oljaitu sau Muhammad Khodabandeh (Olieitu sau Öliaitü) (1304-1316), și pe urmașul său, Abu Sa'id Bahadur (1316-1335), să trimită delegați creștini în Europa, clerici și laici, pentru a realiza o alianță cu Papalitatea și cu marile puteri, de pe acest continent. Sub Abu Sa'id Bahadur, fiul lui Oljaitu s-a ajuns la o decădere totală a Ilkhanatului, care apoi s-a dezmembrat, în urma războaielor civile, care s-au declanșat în interiorul acestui împeriu.[765]

Biserica Unită Chaldeană
Ecclesia Chaldaeorum Catholica
În siriaca clasică: ܥܕܬܐ ܟܠܕܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝܬܐ (īṯa kaldetha qāthuliqetha)

1 2

1. Interiorul vechii Catedralei Patriarhale chaldee (unite), din Bagdad, cu hramul *Maria, Mater dolorosa* sau *Beata Maria Virgo Perdolens*, târnosită în anul 1898. Din anul 1956, actuala catedrală Patriarhală este Biserica Sfântul Iosif din Bagdad, arondismentul Karrada, târnosită în acel an.[766]

2. Kathedrale des Heiligen Josef in Ankawa, 2018 Kathedrale des Heiligen Josef in Ankawa, 2018.

Die Kathedrale des Heiligen Josef, auch Josefskathedrale (arabisch كاتدرائية مار يوسف), ist eine Kirche in der irakischen Stadt Ankawa bei Erbil, die im Jahre 1981 geweiht wurde. Sie ist die Kathedrale der Erzeparchie Erbil der Chaldäisch-katholischen Kirche. Catedrala a fost construită între anii 1978-1981, în stil babilonian, în timpul păstoriei Arhiepiscopului Ștefan Babaca (de) (Babeka), (1969-1994). Portalul catedralei este o replică a celei de-a VIII-a poartă din Babilon, numită „Poarta Iștar”.[767]

Luat din: St.-Josef-Kathedrale (Ankawa) – Wikipedia

Dezbinarea Bisericii Asiriene de Est a avut loc în anul 1553, nu în anul 1445, adică în faza ulterioară Sinodului Unionist de la Florența, din anul 1439. În anul 1552, Ioan VIII Sulaqa (1553-1555) acceptase să devină Patriarh unit chaldeu. În aceste condiții, pe lângă vechea linie a catolicoșilor-patriarhi de Seleucia-Ktesiphon, apoi de Bagdad, ulterior cu scaunul în Mănăstirea Hormizd, lângă Alqoș, mai apare linia chaldeie sau unită, de la Diyarbakir, Amida, care după mai multe stațiuni, își fixase scaunul la Qudshanis, azi Konak (1553-1672):

a. *Linia Elias* sau linia sudică, asiriană de est, de la Raban Hormizd sau „Patriarhia de Câmpie”, de șes, cu catolicoși ereditari;

b. *Linia Șimon* sau Șimun, linia de nord, în Qudschanis – chaldeie sau unită – în munți sau „Patriarhia din Munți”.

c. În anul 1681, scaunul asiriană s-a triplat, prin apariția unui nou patriarh unit: Iusuf, Iosif I (1681-1696), cu scaunul în diferite părți: Diyarbakır, Mossul, Bagdad, Beirut.

---

765 **W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, pp. 90-91.**

766 **Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Cathedral_of_Our_Lady_of_Sorrows și din: Church of the East - Wikipedia**

767 **Michael Morony, « Bēṯ Lapaṭ, vol. IV,1989, pp. 187-188 » [archive], sur iranicaonline.org (consulté le 15 mai 2016)**
J. B. Chabot, « Synodicon Orientale » [archive], sur archive. org, Paris, 1902 (consulté le 15 mai 2016), pp. 274 et 285.
***Patriarhii asirieni de munte*, din anul 1681, au rezidat în Qudshanis (1692-1918), azi Konak, Turcia. Zona s-a pustiit și depopulat, fiind apoi revendicată de către familiile patriarhilor, însă în anul 1830 Gabriel Dambo a redeschis-o ca mănăstire chaldeie catolică. Tot aici, din anul 1830, au rezidat și patriarhii chaldei uniți. Mănăstirea a avut și un scriptorium și o bibliotecă.**

După anularea Unirii cu Roma, în anul 1672, *Patriarhia de Munte*, de la Konak (vechiul Qudschanis) a devenit Biserică Autocefală Asiriană de Răsăritt (nestoriană), cu *catolicoși ereditari*, ca și aceea *de câmpie*.

d. **O nouă dezbinare a Bisericii Nestoriene a avut loc în anul 1964, prin apariția patriarhilor stiliști (calendarul vechi iulian), Toma Darmo (1964-1968, † 1969) și Addai II (din 1968), cf. Chr. Baumer, Op. cit., p. 311.**[768]

****

a. 1445-1450, *prima Unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei

Sinodul Unionist de la Florența, 28 febr. 1439 – august 1445, al XVII-lea conciliu catolic

Lucrările Sinodului Unionist din Florența s-au desfășurat în mai multe etape și cu diferite confesiuni. Unirea catolico-ortodoxă a fost promulgată în data de 6 iulie 1439, în Biserica principală din Florența, prin decretul *Laetantur coeli*,[769] **însă fără să fi avut durabilitate, așa după cum s-a întâmplat și cu unirile bisericești anterioare, de la conciliile: Lateran IV, 1215; Lyon II, 1274; precum și din anul 1369. Decretul, din data de 6 iulie 1439 a fost semnat de 115 delegați latini și de numai 33 răsăriteni (ortodocși). La Sinodul din Constantinopol, din anul 1483, la care au participat și patriarhii Alexandriei, Marcu VI (1459?-1484); al Antiohiei Mihai IV (c. 1470-î.1484?); și al Ierusalimului, Iacob (1480-1482?), alături de Patriarhul Ecumenic Simion I Simoniacul (1482-1486 [1466-1467, 1471-1474] fost Mitropolit al Trebizondei), a fost denunțată Unirea de la Florența, din anul 1439, ca fiind „falsă și străină de Biserica Răsăritului".**[770]

Tulburaţi de evenimentele de la 1453, adică de cucerirea Constantinopolului, şi de islamizările forțate, creştinii ortodocşi din cadrul Imperiului Otoman au accentuat foarte mult credința *în*

---

[768] ***Literatură veche*** **– documentară – privitoare la asirienii de răsărit și mai ales la chaldei și la unirea cu Roma a acestora -** ***surse*****:**
Assemani, Giuseppe Simone (1719). *Bibliotheca orientalis clementino-vaticana*. Vol. 1. Roma.
Assemani, Giuseppe Luigi (1775). *De catholicis seu patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum commentarius historico-chronologicus*. Roma.
Assemani, Giuseppe Luigi (2004). *History of the Chaldean and Nestorian patriarchs*. Piscataway, New Jersey: Gorgias Press.
Becchetti, Filippo Angelico (1796). *Istoria degli ultimi quattro secoli della Chiesa*. Vol. 10. Roma.
Badger, George Percy (1852). The Nestorians and Their Rituals. Vol. 1 și 2. London: Joseph Masters.
Becchetti, Filippo Angelico (1796). Istoria degli ultimi quattro secoli della Chiesa. Vol. 10. Roma.
Beltrami, Giuseppe (1933). *La Chiesa Caldea nel secolo dell'Unione*. Roma: Pontificium Institutum Orientalium Studiorum.
Borbone, Pier Giorgio (2014). "The Chaldean Business: The Beginnings of East Syriac Typography and the Profession of Faith of Patriarch Elias". *Miscellanea Bibliothecae Apostolicae Vaticanae*. 20: 211-258.
Burleson, Samuel; Rompay, Lucas van (2011). "List of Patriarchs of the Main Syriac Churches in the Middle East". Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage. Piscataway, NJ: Gorgias Press. pp. 481-491.
Chabot, Jean-Baptiste (1896). "État religieux des diocèses formant le patriarcat chaldéen de Babylone". *Revue de l'Orient chrétien*. 1: 433-453.
Chaumont, Marie-Louise, *La Christianisation de l'Empire Iranien*: Des origines aux grandes persécutions du IVe siècle. Louvain: Peeters, 1988.
Fiey, Jean Maurice (1967). "Les étapes de la prise de conscience de son identité patriarcale par l'Église syrienne orientale". *L'Orient Syrien*. 12: 3-22.
Fiey, Jean Maurice (1970). *Jalons pour une histoire de l'Église en Iraq*. Louvain: Secretariat du CSCO.
Fiey, Jean Maurice (1979) [1963]. *Communautés syriaques en Iran et Irak des origines à 1552*. London: Variorum Reprints.
Fiey, Jean Maurice (1993). *Pour un Oriens Christianus Novus*: Répertoire des diocèses syriaques orientaux et occidentaux. Beirut: Orient-Institut.
Frazee, Charles A. (2006) [1983]. Catholics and Sultans: *The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Cambridge: Cambridge University Press.
Giamil, Samuel (1902). *Genuinae relationes inter Sedem Apostolicam et Assyriorum orientalium seu Chaldaeorum ecclesiam*. Roma: Ermanno Loescher.
Gulik, Wilhelm van (1904). "Die Konsistorialakten über die Begründung des uniert-chaldäischen Patriarchates von Mosul unter Papst Julius III" (PDF). *Oriens Christianus*. 4: 261-277.
Habbi, Joseph (1966). "Signification de l'union chaldéenne de Mar Sulaqa avec Rome en 1553". *L'Orient Syrien*. 11: 99-132, 199-230.
Bolla d'unione *Benedictus sit Deus* del 1455.
Bolla *Cum ecclesiastica disciplina*, în *Pii IX Pontificis Maximi Acta*. Pars prima, Vol. V, Romae, 1871, pp. 38-47.

[769] **Privitor la Bulla unionis Graecorum *Laetantur caeli*, din 6 iulie 1439, vezi: Denzinger-Schönmetzer: Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger*..., pp. 330-332, respectiv art. 1300-1308.**

[770] ***Istoria Bisericească Universală*** **(redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. II (1054-1982), Bucureşti, 1993, p. 124.**

***parusia apropiată a Domnului*, fixată pentru anul 7000, adică 1492. Pentru ca ortodocșii să nu apară în fața Mântuitorului ca trădători ai credinței, la Sinodul „interortodox", de la Constantinopol, din anul 1483, Simeon I a anulat și declarat Unirea de la Florența, din anul 1439, ca fiind „falsă și străină de Biserica Răsăritului".[771]**

Cu mult timp înainte, la numai câțiva ani de la evenimentele din anul 1439, în anul 1443, cei trei patriarhi răsăriteni [Filotei al Alexandriei (1435?-1459?), Dorotei I al Antiohiei (1434-1451), Ioachim al Ierusalimului (1437-1464)], întruniți la Ierusalim, au declarat Unirea de la Florența fără valoare și neavenită, iar Patriarhul Unionist al Constantinopolului Mitrofan II (1440-1443), numit și „Mitrofan ucigătorul de mamă", adică de Biserică, a fost depus din scaun și lovit cu anatema.[772] Nici din punct de vedere politic, unirea florentină n-a avut la Constantinopol nici un rezultat pozitiv. Din contra, acțiunile unioniste ale Împăratului Ioan VIII Paleologul (1425-1448) l-au indispus și pe Sultanul Otoman Murad II (1421-1444 și 1446-1451). În calitate de vasal al sultanului, împăratul bizantin se străduia apoi să-l liniștească pe Murad II, pentru că deciziile unioniste de la Florența constituiau și un act de trădare față de acesta, fiind condiționate de ajutoare militare, pentru creștinii ortodocși, împotriva turcilor.

În timpul domniei Împăratului Ioan V Paleologul (1341-1391) a avut loc și dizolvarea sau desființarea puterii imperiale bizantine, în urma răscoalei declanșate de fiul său Andronic IV (1376-1379, †1385), de nepotul său Ioan VII (1390, șase luni și 1399-1402, fiind fiul lui Andronic IV) și de atacurile otomane, cu care Andronic IV a pactat chiar. În anul 1381, Ioan V chiar ajunsese să plătească tribut sultanului otoman. În această situație disperată, cu mult înainte, în anul 1369, Ioan V a călătorit la Avignon, pentru a-i cere ajutorul Fericitului Papă Urban V (1362-1370), în schimbul depunerii unei mărturisiri de credință romano-catolice, adică de unire a Bisericii Ortodoxe, cu Biserica Catolică.[773]

După acest excurs, făcut pentru a încadra problemele în epocă, revenim la istoria bisericească a asirienilor de răsărit.

La 28 septembrie 1443, Papa Eugen IV (1431-1447) a plecat de la Florența, la Roma, continuând acolo lucrările conciliare unioniste, cu satisfacția de-a fi realizat unirea cu Roma a armenilor, încă la 22 noiembrie 1439, Bulla *Exultate Deo*[774] și a iacobiților sirieni, împreună cu aceea a copților și a etiopienilor, la 4 februarie 1442, *Cantate Domino*.[775] La copți și la etiopieni, Unirea cu Roma, din

---

[771] Ioan Marin Mălinaș, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială*, Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 76.
Simeon I, fost Mitropolit al Trebizondei, *Simoniacul* a început să cumpere Tronul Ecumenic de la Sultan, prin *primul* „dar" de 500 ducați aur.

[772] *Istoria Bisericească Universală*, vol II, Op. cit., p. 123.

[773] Luat din: https://www.hellenicaworld.com/Byzantium/Person/de/JohannesVPalaiologos.html
Von Wikipedia, Der Text ist unter der Lizenz „Creative Commons Attribution/Share Alike" verfügbar; zusätzliche Bedingungen können anwendbar sein. Einzelheiten sind in den Nutzungsbedingungen beschrieben.

[774] Privitor la Bulla unionis Armenorum E*xultate Deo*, 22 Nov. 1439, vezi: Denzinger-Schönmetzer: Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, pp. 332-337, respectiv art. 1309-1328.

[775] *Cantate Domino*, luat din: https://www.vatican.va/content/eugenius-iv/la/documents/bulla-cantate-domino-4-febr-1442.html
Privitor la Bulla *Cantate Domino* sau Bulla unionis Coptorum Aethiopunque „Cantate Domino", 4 Febr. 1442 (1441 stilo Florent.), vezi: Denzinger-Schönmetzer: Enchiridion *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, pp. 336-342, respectiv art. 1330-1353.
Hermann Diener, Brigide Schwarz: *Das Itinerar Papst Eugens IV. (1431-1447)*, in: *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 82 (2002), pp. 193-230 și online. Mai vezi și:
Brigide Schwarz: *Repertorium Germanicum*. Band 5: *Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Eugens IV. vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien*. Band 1 bis 3, Niemeyer-Verlag, Tübingen, 2004.
Michiel Decaluwe: *A successful defeat. Eugene IV's Struggle with the Council of Basel for Ultimate Authority in the Church, 1431/1449*. Brepols Publishers, Turnhout, 2010.
Sebastian Kolditz: *Johannes VIII. Palaiologos und das Konzil von Ferrara-Florenz (1438/39)*. 2 Bände, Stuttgart, 2013-2014.

anul 1442, respectiv Bulla *Cantate Domino*, n-a avut nici un efect. Abia în anul 1741 a avut loc dezbinarea Bisericii Copte, când o minoritate neglijabilă acceptase Unirea cu Roma.

La Roma, Eugen IV și colaboratorii săi de la Florența au continuat lucrările unioniste, încheindu-le la 30 septembrie 1444 și la 7 august 1445, cu unirea bisericească a asirienilor de est (nestorienii) numiți de Papă „chaldei", a iacobiților sirieni monofiziți și a maroniților din Cipru. Trebuie însă recunoscut, că privitor la acțiunile unioniste, Sinodul Florentin a fost un fiasco, pentru că toate unirile cu Roma încheiate în această perioadă, n-au fost de durată. Ele au trebuit să fie reluate în secolele următoare și – bineînțeles – cu metode și cu mijloace mult mai perfecționate...

Sub otomani, patriarhii asirieni Nestorieni, iar după anul 1734 și cei chaldei, au devenit și Milletbașa sau *șeful milletului* confesional propriu și în această calitate erau obligați să strângă și să verse în vistieria Statului impozitul pe apartenența religioasă, dar și să rezolve toate litigiile ivite printre membrii confesiunii acestuia.

Formarea Bisericii Unite Chaldee este rezultatul unor contacte interconfesionale, vechi și de lungă durată, dintre asirienii de răsărit (nestorieni) și creștinii apuseni, adică sirienii de vest, bizantinii, iar în cazul de față, latinii sau catolicii.

Din partea Bisericii Catolice sau înregistrat contacte ale dominicanilor și ale franciscanilor, cu asirienii de est, încă din secolul al XIII-lea.[776] Aceste contacte au condus la stabilirea unor *comuniuni* cu Roma sau „uniri" *personale*, ale unor episcopi asirieni de răsărit, care n-au fost însă de durată. În același context putem încadra și unirea din 1340 a asirienilor de est, trăitori în Cipru, reînnoită în cadrul lucrărilor Sinodului Unionist de la Florența-Roma, (1439-1445), din anul 1445. Această unire cu Roma, a asirienilor de răsărit, *din Cipru*, a durat doar până în anul 1450. Importanța acestei uniri bisericești se reduce la introducerea termenului de „chaldei", pentru desemnarea asirienilor de răsărit, trecuți la catolicism, termen pus în circulație de Papa Eugen IV.

În vechime, cel puțin din timpul lui Ieronim (c. 347-420), termenul *chaldean* era o denumire greșită, care indica limba *aramaică biblică*, acesta menținându-se până în secolul al XIX-lea. Din anul 1445, prin decizia papală, termenul „chaldeu" trebuia să desemneze vorbitorii de aramaică, aflați în comuniune cu Biserica Catolică, în contextul unirilor florentine, pusă în aplicare prin mărturisirea de credință catolică a lui Timotei, mitropolitul vorbitorilor de aramaică din Cipru (asirieni și iacobiți sau nestorieni, monofiziți și maroniți), Papa fiind convins că de acum înainte, „nimeni nu va îndrăzni să-i numească pe chaldeeni, nestorieni."[777]

b. 1553-1672, *a doua Unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei

Catolicosul-Patriarh Unit Mar Ioan VIII Sulaqa sau Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa (1553-1555)

În secolul al XV-lea, scaunul Catolicatului Asirian de Răsărit a devenit ereditar, succesiunea transmițându-se de la unchi, la nepot sau la fratele mai tânăr al patriarhului, la dispoziție stând familia ABUNA de Alqoș. Sub Catolicosul-Patriarh Mar Șimun IV, Bassidika (1437-1497), scaunul a devenit ereditar în anul 1450. Între anii 1505-1804, începând cu Mar Șimun VI (1504-1538),

---

[776] J. Seferta, *The Chaldean Church of Iraq*. A Story of Survival, Oxford, 2008.
W. Hage, *Die Chaldäisch-Katholische Kirche*, in: ders., *Das orientalische Christentum*, Stuttgart, 2007, pp. 398-407.
W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, pp. 101-110.

[777] *Chaldaeorum ecclesiae Musal Patriarcha* (Giuseppe Simone Assemani (editor), *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana* (Rome 1725, vol. 3, part 1, p. 661).
"L'Église nestorienne" in *Dictionnaire de théologie catholique* (Librairie Letourzey et Ané (1931), vol. XI, col. 228.
Badger, George Percy (1852). *The Nestorians and Their Rituals*. Vol. 1 and 2. London: Joseph Masters.
George Percy Badger (1852). *The Nestorians and Their Rituals*: With the Narrative of a Mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844, and of a Late Visit to Those Countries in 1850: Also, Researches Into the Present Condition of the Syrian Jacobites, Papal Syrians, and Chaldeans, and an Inquiry Into the Religious Tenets of the Yezeedees. Joseph Masters.
Vezi și: *Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The Syrian Orthodox Church*, by William Warda, în: Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The (archive.org)

patriarhii vechii linii de Seleucia-Ktesiphon rezidau în Mănăstirea Asiriană de Răsărit, Rabban Hormizd, lângă Alqoş, la nord de Mossul, în Irak, adică reşedinţa *patriarhilor asirieni de câmpie*, din linia de *Elias*.

Această evoluţie n-a fost însă salutată de întreaga Biserică Asiriană de Răsărit, mai ales atunci când catolicos-patriarh ajungea un candidat nedorit de opoziţie.

Ruptura apăruse după un secol, în anul 1553, când Mar Ioan Sulaqa, în urma alegerilor, celor din opoziţie, devenise *antipatriarh*, cel legitim fiind Mar Şimun VIII Dinkha (1551-1558) al asirienilor de răsărit (nestorieni). Noua situaţie l-a determinat pe Ioan Sulaqa să se apropie de Biserica Catolică şi să fondeze o nouă linie de patriarhi asirieni, „de Sulaqa”, chaldei, uniţi cu Roma, având scaunul, mai întâi în Diyarbakır (Amida, Ἀμιδα), apoi la Qodchanis (sau Karakuş, Koçanis, azi Konak, ambele localităţi aflându-se în Turcia), cunoscută fiind instituţia sub numele de *Patriarhia Munţilor* sau *de Munte* (1681-1918). În anul 1662, Catolicosul-Patriarh Şimun XIII, Dinkha (1662-1700), cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis (în provincia Hakkâri, Turcia) pierde comuniunea cu Roma, devenind autocefal şi de asemenea ereditar. Unirea cu Roma, Şimun XIII, Dinkha a anulat-o formal, în anul 1672.[778] Ioan Sulaqa s-a născut în anul 1510, în Mossul şi a decedat în ianuarie, 1555, lângă Amadiya, în nordul Irakului, la graniţa cu Turcia, având o fortărează puternică, construită în anul 1142, după modelul celei de la Mangup-Kale, Δόρος sau ἡ Δόρυ, Мангуп, fosta capitală a Principatului Theodoro, το Πριγκιπάτο του Θεόδωρου sau *Gothia,* Γοτθία (1204-1475, din Crimeea). Numele de *Ioan*, Yoḥannān, nu este sigur dacă este cel de botez ori cel de călugărie, sau şi unul şi celălalt. Era fiul lui Daniel, din familia Bellu şi egumen al Mănăstirii Rabban Hormizd, de lângă Alqoş, în care rezida şi Catolicosul-Patriarh Asirian de Răsărit. Nemulţumită de alegerea lui Ishō'yahb bar Mamā, ca Patriarh Mar Şimun VIII (1551-1558), opoziţia l-a ales pe Ioan Sulaqa *antipatriarh*. Neavând în fracţiunea opoziţiei lui un mitropolit autorizat, care să-l hirotonească arhiereu şi să-i facă hirotesia, χειροθεσία încoronării în scaunul patriarhal, cum era rânduiala la asirienii de răsărit, s-a adresat Papei Iuliu III Romanul (1550-1555), care l-a numit „Patriarh Unit de Mossul”. În data de 18 noiembrie 1552 ajunge la Roma, după un ocol prin Ierusalim, unde a vizitat bisericile tuturor confesiunilor existente în oraşul Sfânt şi în împrejurimi. În Roma şi-a găsit sprijin la flamandul Andreas Masius, unul dintre primii *sirologi* europeni. Sulaqa a adus cu el la Roma trei documente în limba siriacă:

1. **o scrisoare adoptată de adunarea ţinută la Mossul, prin care i se cerea Papei să-l consacre patriarh;**
2. **o alta, de la 70 de *oameni ai Bisericii*, care l-au însoţit până la Ierusalim;**
3. **o mărturisire de credinţă, care-i definea ortodoxia, redactată eventual la Roma, atunci când i-a fost cerută.[779]**

---

[778] ***Literatură actuală*, privitoare la asirienii de est şi mai ales la chaldei şi la unirea cu Roma a acestora - *surse*:**
Joseph Tfinkdji: *L'église chaldéenne catholique*. Autrefois et aujourd'hui, în: *Annuaire Pontifical Catholique*. 1914, pp. 449-525. (Separatdruck online).
Anthony O'Mahony: *The Chaldaean Catholic Church*: The Politics of Church-State Relations in Modern Iraq. In: *Heythrop Journal*, 2004, pp. 435-450.
Albert Lampart: *Ein Märtyrer der Union mit Rom. Joseph I. (1681-1696) Patriarch der Chaldäer*. Einsiedeln, 1966.
Giuseppe Beltrami: *La Chiesa caldea nel secolo dell'unione* (*Orientalia Christiana* 29). PISO, Roma, 1933.
Georges-Henri Ruyssen: *La questione caldea e Assira 1908-1938*, 4 vol., Valore Italiano, Roma, 2019.
Afram Yakoub: *Der Weg nach Assyrien*. Ein Aufruf zu nationaler Erneuerung. Tigris Press, Södertälje.
M. J. Labourt, *Note sur les schismes de l'Eglise nestorienne du XVI au XIX siècle*, in *Journal asiatique* XI (1908), pp. 227-235.
G. L. Assemani, *De catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum commentarius historico chronologicus*, Roma, 1775.
P. Martin, *La Chaldée. Esquisse historique suivie de quelques refléxions sur l'Orient*, Rome, 1867.
A. D'Avril, *La Chaldée chrétienne*. Etude sur l'histoire religieuse et politique des Chaldéens-unis et des Néstoriens, Paris, 1864.
E. Amann, *Néstorienne* (L'Eglise), in *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Tomo XI, parte prima, Paris 1931, col. 218-263.
J. Tfinkdji, *L'Eglise chaldéenne autrefois et aujourd'hui*, in A. Battandier, *Annuaire Pontifical Catholique*, XVII, 1914, pp. 449-525.
J.-B. Chabot, *Etat religieux des diocèses formant le Patriarcat chaldéen de Babylone au 1er janvier 1896*, in *Revue de l'Orient Chrétien* I, 1896, pp. 433-453.
M. J. Labourt, *Note sur les schismes de l'Eglise nestorienne du XVI au XIX siècle*, în *Journal asiatique* XI (1908), pp. 227-235. Mai vezi şi: *Chaldean Christians*, în Catholic Encyclopedia.
G. Martina, *Pio IX (1851-1866)*, Roma, 1986, pp. 96-108 şi 372-376.

[779] **Joseph Habbi, « Signification de l'union chaldéenne de Mar Sulaqa avec Rome en 1553 », *L'Orient syrien* XI, 1966, pp. 99-132 et 199-230.**

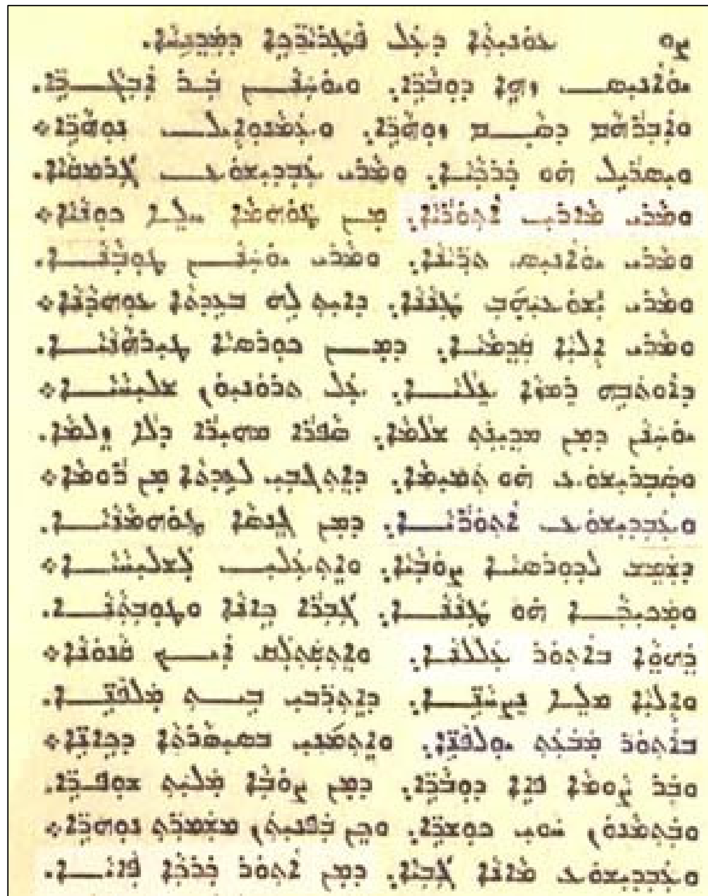
Andreas Masius, care se afla la Roma încă de la finele anului 1551, a fost delegat de Sfântul Scaun să-i traducă lui Sulaqa documentele în limba latină. Limba siriacă, Andreas Masius a studiat-o cu Moise de Mardin, un preot iacobit, care se afla la Roma, din anul 1549, spre a tipări *Noul Testament*, pe seama Bisericii siro-monofizite.[780] Sulaqa și adepții săi, dădeau impresia la Roma că Patriarhul asirian de răsărit Mar Șimun VIII ar fi decedat, fapt care s-a întâmplat însă abia în data de 1 nov. 1558. În data de 15 febr. Ioan Sulaqa a depus mărturisirea de credință catolică, *ore et scriptu* în fața Papei Iuliu III, iar pe 17 febr. Cardinalul Bernardino Mafei a propus să i se accepte cererea. Era necesară însă o nouă reuniune a Curiei Romane, care a avut loc pe 20 februarie 1553, pentru a se decide textul Bulei pentru Sulaqa și Biserica acestuia, *Divina disponente clementia*, datată din această zi (20 febr. 1553). Cardinalul dominican spaniol, Juan Álvarez Alva de Toledo (†1557) la hirotonit pe Ioan Sulaqa Episcop în data de 9 aprilie, în Basilica Sf. Petru, iar în data de 28 aprilie a primit Pallium-ul, din mîinile lui Iuliu III, ca „atribut patriarhal", împreună cu Bula *Cum nos super*, din aceeași zi, prin care era creat *Patriarh de Mossul și al Asiriei* (sau patriarh al Chaldeilor), după care s-a întors acasă pe uscat, nu pe mare, însoțit de doi părinți dominicani, între care unul era și Nunțiul nou-numit, pentru Mossul, Episcopul titular de Avara, Ambrosius Buttigeg, OP († 1558), membru al Ordinului Maltez și cunoscător de limbă arabă. Sulaqa și însoțitorii săi, au trecut și prin Constantinopol, în data de 12 nov., dar pe Sultanul Soliman Magnificul (1520-1566) nu l-au putut întâlni, pentru că se afla într-o campanie militară în Persia. Ajungând în Diyarbakir, obediența sa, față de Roma, Ioan VIII Sulaqa și-a extins-o prin hirotonirea a cinci episcopi uniți, între care era și Mar Abdisho IV. Maron, viitorul Catolicos-Patriarh și urmaș al său în scaun (1555-1570). În anul următor, 1554, Ioan VIII Sulaqa l-a hirotonit întru arhiereu pe Episcopul „Elias de Amida" sau Elias b. Asmar Ḥabib, de Diyarbakir. Mai târziu, la sfârșitul secolului al XVII-lea, unul dintre urmașii lui Elias, în scaunul de la Diyarbakir, Mar Iosif I, ajunsese Patriarh Chaldeu, ca *Iusuf, Iosif I* (1681-1696). Activitatea lui Mar Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa, deși destul de promițătoare, a fost însă de scurtă durată, datorită concurenților necatolici, de la Patriarhia Asiriană de Răsărit, care prin intrigi și corupție, au determinat autoritățile musulmane locale să-l aresteze, iar în luna ianuarie 1555 să-l ucidă prin înecare. În Biserica Catolică, Mar Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa contează ca Sfânt Martir. Urmașul său în scaun, Mar Abdișo IV, Maroun, din Gazarta (1555-1570), cu scaunul la Siirt, Seert, Σύρτη, Sêrt, Turcia a scris trei poezii în siriacă, privitoare la călătoria acestuia la Roma, textele fiind păstrate în documentele Vaticanului: *Codex Vat. 45 și 60, precum și în Borg. Syr. 21*. Fratele de sânge a lui Mar Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa, Iosif Sulaqa, hirotonit arhiereu în anul 1554, pentru Eparhia Siirt, a devenit ulterior Mitropolit Unit al creștinilor asirieni de est, ai Sf. Toma din India (1556-1569).[781]

Mar Abdișo IV, Maroun (1555-1570)

Urmașul său în scaun Mar Abdișo IV, Maroun, din Gazarta (1555-1570), cu scaunul la Siirt, Seert, Sêrt, Turcia, a participat la lucrările *Conciliului Tridentin* (1545-1563): (*Abdisu*, R.D. patriarchae orientalium Assyriorum De sacro oecumenico Tridentini Concilio approbatio, &

W. Van Gulik, « Die Konsistorialakten über die Begründung des unierts-chaldäischen Patriarchates von Mosul unter Papst Julius III. », *Oriens Christianus* 4, 1904, pp. 261-277.
Jean-Marie Vosté, « Mar Johannan Soulaqa, premier patriarche des Chaldéens, martyr de l'union avec Rome († 1555). Trois poésies inédite de 'Abdisho' de Gazertha », *Angelicum* VIII, 1931, pp. 187-234.
(it) Giuseppe Beltrami, *La chiesa caldea nel secolo dell'Unione*, coll. *Orientalia Christiana* (XXIX, vol. 83), Rome, 1933.
Wilhelm van Gulik (Hrsg.): *Die Konsistorialakten über die Begründung des uniert-chaldäischen Patriarchates von Mosul unter Papst Julius III.* In: *Oriens Christianus*. Bd. 4, Heft 2, 1904, S. 261-277, *Digitalisat.*
Jacques-Marie Vosté: *Catholiques ou Nestoriens?* (Mss. Vat. syr. 45, 63 et V. S. Borgia 21), în: *Angelicum*. Bd. 7, 1930.
Giuseppe Sorge: *Giovanni Simone Sulaqua*. Primo Patriarca dell'„Unione Formale" della Chiesa caldea. In: *Annuarium Historiae Conciliorum*. Bd. 12, 1980.
Herman Teule: *Les professions de foi de Jean Sullāqā, premier patriarche chaldéen, et de son successeur ʿAbdishoʿ d-Gāzartā*, în: M.-H. Blanchet – F. Gabriel: *L'union à l'épreuve du formulaire*. CRHCB, Paris, 2016, 259-269, în special 263-268.
Lucy Parker: *On the margins of empire: Confessionalization and the East Syrian Schism of 1552*. In: *Entangled Confessionalizations?* Dialogic Perspectives on the Politics of Piety and Community Building in the Ottoman Empire, 15th-18th Centuries. Ed. by Tijana Krstić – Derin Terzioğlu (= The Modern Muslim World 15). Gorgias Press, 2022, pp. 429-450.
[780] Luat din: https://fr.wikipedia.org/wiki/Yohannan_Soulaqa
[781] Petri Strozae *De dogmatibus chaldaeorum disputatio ad Patrem* ... Adam Camerae Patriarchalis Babylonis ... ex typographia Bartholomaei Zannetti, 1617, Originalul de la Biblioteca Univ. Madrid, digitalizat în data de 16 aprilie 2009.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Shimun_VIII_Yohannan_Sulaqa
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Sulaqa
Luat din: https://www.stjosef.at/artikel/anaphora_addai_kirchliche_umschau.htm

professio, et literae illustrissimi domini Marciantonij cardinalis Amulij ad legatos sacri Concilij Tridentini. MDLXII, Riva del Garda, Jacob Marcaria, 1562), autorii fiind Mar Abdisu IV Maron și Cardinalul Marco Antonio Da Mula.

1

2

1. 13th Century Gevargis Arbillaya's description of the Patriarchs of the Church to the East / Descrierea făcută de Gevargis Arbillaya din secolul al XIII-lea despre patriarhii Bisericii din Răsărit:

Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The Syrian Orthodox Church, by William Warda, în: Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The (archive.org)

In praising several of the Church of the East Patriarchs Gevargis writes: "Mar Mari the Assyrian (Aturaya) from the race of Illustrious name" was born in central Assyria and was a Patriarch 967-1000. "Odishu the Assyrian from a noble race." Odishu II (Bar Ars) Aturaya Born in Nineveh was bishop of Nissivin before serving as Patriarch 1072-1090. (13) "Makikha the zealous a blessed and just man who was leader in Assyria". Makikha I (Bar Shlemon) (1092-1109).

Luat din: https://web.archive.org/web/20080123160815/http://christiansofiraq.com/reply.html
Vezi și: ***Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The Syrian Orthodox Church*, by William Warda, în: Assyrian Heritage of the Church of the East, Chaldean Church and The (archive.org).**

2. Patriarhul Ioan VIII Sulaqa (1510-1555), portret fantezist ulterior.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Shimun_VIII_Yohannan_Sulaqa

***

c. 1681, a *treia unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei, adică 1681-1830, cu continuitate în actualitate, *linia de Diyarbakir*:

La a treia unire cu Roma a asirienilor de răsărit (nestorienilor), trebuie să amintim linia *iosefină*, de la Amida, Diyarbakır:

97. Iosif I (1681-1696), Amida;
97. Iosif I (1681-1696, † 10 Noiembrie 1707, la Roma), de la Amida / Diyarbakır;
98. Iosif II Sliba Maruf (1696-1713), Amida;
99. Iosif III Timotei Maroge (1713-1757), Amida;
100. Iosif IV Timotheus Lazar Hindi (1757-1780), Amida;

Iosif V Augustin Hindi (1780-1827), Amida – n-a fost patriarch, numai *Administrator Apostolic* al Scaunului Patriarhal.

Din anul 1830, linia catolicoșilor-patriarhi chaldei sau uniți, *cu titlul de Babilon*, se continuă în mod neîntrerupt.

101. Yohannan VIII Hormizd (1830-1838), cu scaunul în Mossul, din linia Alqoș;
102. Nicholas I Zaya (1839-1846);
103. Joseph VI Audo (1847-1878), linia de Alqoș;
104. Eliya XIII sau XIV Abo-Aljonan (1878-1894);
105. Audishu V Khayyath (1894-1899) (Georges Ebed-Iesu);
106. Yousef VI Emmanuel II Thomas (1900-1946);
107. Yousef VII Ghanima (1946-1958) – *mută scaunul patriarchal la Bagdad*;
108. Paul II Cheikho (1958-1989);
109. Raphael I Bidawid (1989-2003);
110. Emmanuel III Delly (2003-2012), retras, la 19 December 2012;
111. Louis Raphaël I Sako, 31 January 2013 – prezent.

Referitor la catolicoșii-patriarhi uniți sau chaldei, precizăm că printre ei au existat și patriarhi asirieni de răsărit (nestorieni), provenind din cele două linii sau patriarhii:

1. **de la Rabban Hormizd (1505-1804), lângă Alkoș, la nord de Mossul, în Irak, adică reședința *Patriarhilor asirieni de câmpie*, din linia de *Elias*, a vechilor patriarhi de Seleucia-Ktesiphon;**
2. **precum și a celor din linia de Șimun (Sulaqa), a foștilor uniți (1553- 1672), de la Kohanis, Qudshanis, Kohanis, sau Koçanis (în provincia Hakkâri, Turcia), adică reședința *Patriarhilor de Munte* sau *a Munților* [1553-1975, odată cu moartea Patriarhului Șimun XXI Eshai (1920-1975)].**

Acești catolicoși-patriarhi, din cele două linii asiriene de est (nestoriene), au dorit ei ori au fost atrași de catolici, în diferite circumstanțe, să încheie o unire cu Roma, unire care din diferite motive s-a finalizat sau nu, elementul vizibil constituindu-l acordarea sau nu a *pallium*-ului, de către Papă.

La Qochanis sau Qudshanis, scaunul patriarhal l-a mutat Shimun al XIII-lea, unde a rămas până în anul 1918. Între acești patriarhi, îi menționăm pe: [782]

***linia de Alkoș*, 1681-1804**	***Linia de Șimun* (Sulaqa), 1553-2015**
Elias IX, Șimun Yukahannan Maraugin * (1660-1700)**	**Elias Șimun X ** (1600-1638), cu scaunul la Salamas, سلماس Iran, în Mănăstirea Sf. Ioan**
Elias XI Dinkha * (1722-1778)**	**Eșuiov Șimun XI ** (1638-1656), cu scaunul la Salamas**
Elias XII Ișo-Iab, Ișoyahb * (1778-1804), cu care Dinastia de Alkoș se stinge, atașându-se de uniții cu Roma, chaldei**	**Ioalaha Șimun XII ** (1656-1662), cu scaunul la Salamas**
Yohannan, Ioan VIII, Hormez *(1830-1838), fost Arhiepiscop de Mossul (1778-1830), cu scaunul la Mossul, chaldeu	**Șimun XIII, Dinkha ** (1662-1692, † 1700), cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis (în provincia Hakkâri, din Turcia, la granița cu Iran și Irak, azi Konak), în 1672 anulează Unirea cu Roma și restabilește „Biserica Asiriană de Munte”, din 1681, până la 1918. Astfel apar două Patriarhii Asiriene de est sau nestoriene, autocefale, adică neunite, de *Câmpie* și de *Munte*.**
Nicolae I, Zaia * (1840-1848, † 1855), cu scaunul la Mossul, chaldeu	
Iusuf, Iosif VI Audo * (1848-1878), linia de Alkoș, chaldeu	

---

[782] Vezi listele cronologice ale patriarhilor asirieni de est și chaldei, la: Christoph Baumer, *Frühes Christentum*, ..., pp. 311-312. Compară cu: W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, pp. 151-152.

Elias XIII, Abo-Aljonan * (1879-1894)
Abdișo V, Khaiat * (1895-1899)
Iosif Emmanuel II, Toma * (1900-1947), cu scaunul la Mossul, din 1940, la Bagdad
Iusuf, Iosif VII, G hanima * (1947-1958), cu scaunul la Bagdad
Paul II, Ceiho * (1958-1989), la Bagdad
Raphael I, Ben David * (1989-2003), cu scaunul la Beirut, Libanon
Emmanuel III, Cardinal Delly*, din anul (2003-2012, † 2014), cu scaunul la Bagdad, Patriarh al Bisericii Unite Chaldeie a Babilonului
Jacques Ishaq*, Arhiepiscop de Erbil, între 2012-2013, Administrator Apostolic al Patriarhiei Unite de Babilon
Louis Raphaël I* Kardinal Sako, din 1 febr. 2013, Patriarh Unit Chaldeu de Babilon și Arhiepiscop de Bagdad, fost Arhiepiscop de Kirkuk, Irak
Semnificația asteriscului: *** pe lângă un nume, înseamnă că respectivul patriarh a fost recunoscut de Roma, în această funcție (adică era unit), primind și pallium;**   **** înseamnă că respectivului Patriarh nu i s-a acordat Pallium, din diferite motive;**   ***** înseamnă că tratativele de unire cu Roma, între-prinse de către respectivul patriarh au eșuat, adică nu s-a ajuns la niciun acord, de ambele părți.**

*****

Catolicosul-Patriarh Iosif I

(1681-1696, † 10 November 1707), de la Amida / Diyarbakır[783]

Cu *Yosep I* se deschide linia *iosefină*, de la Amida, Diyarbakır, a catolicoșilor-patriarhi uniți sau chaldei, din anul 1681, patriarhi, care s-au menținut în succesiune continuă, până astăzi. Iosif I s-a născut la Amida / Diyarbakır, fiind educat de preotul nestorian 'Abd Al-Ahad. În anul 1669 a fost hirotonit Mitropolit asirian de răsărit, pentru Amida, Diyarbakır, iar la puțin timp, în anul 1672, a depus o mărturisire de credință catolică, fiind recunoscut de Roma ca Mitropolit unit caldeu pentru același oraș, spre consternarea Patriarhului asirian de răsărit Elyas IX (1660-1700), care întreținea și el legături de unire cu Biserica catolică, dar și spre mirarea Patriarhului unit chaldeu Șimun XIII Dinkha (1662-1700). Acesta din urmă anulase Unirea cu Roma în același an 1672, devenind Patriarh autocefal asirian de răsărit ereditar, cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis, existând de acum două patriarhii nestoriene, de *Câmpie* și de *Munte.* Reacția Catolicosului-Patriarh Elias IX (1660-1700), de la Mănăstirea Rabban Hormizd, de lângă Alkoș, față de Mitropolitul Iosif a fost foarte dură. Acesta a venit personal la Amida / Diyarbakır, unde a întronizat un mitropolit asirian de est (nestorian), cu numele David, intervenind la autoritățile otomane să-l aresteze pe Iosif Mitropolitul. Acesta fost de două ori întemnițat, fiind eliberat numai în urma unei răscumpărări – cauțiuni – după care a trebuit să plece la Roma, la sfârșitul anului 1673, rămânînd acolo, până în anul 1675, când s-a întors acasă.[784] În anul 1677, autoritățile otomane i-au recunoscut Mitropolitului Iosif independența față de scaunul nestorian autocefal de la Alqoș, precum și pe aceea a eparhiilor unite Amida și

---

[783] **Pentru Catolicosul-Patriarh Iosif I, vezi: *Annuaire Pontifical Catholique de 1914*, par Mgr Albert Battandier, Paris, XVIIe Année, 1914, pp. 459−460. Tot acolo se găsesc date și despre urmașii lui Iosif I (Iosif II-Iosif V).**
Luat din: https://web.archive.org/web/20081222173041/http://syrcom.cua.edu/Hugoye/Vol2No2/HV2N2Murre.html

[784] **Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_I_(Chaldean_Patriarch)**
Frazee, Charles A. (2006) [1983]. *Catholics and Sultans*: *The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Cambridge: Cambridge University Press.
Wilmshurst, David (2000). *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913.* Louvain: Peeters Publishers.

Mardin, iar Mitropolitul David a fugit în Egipt. La Roma este anunțat că autoritățile otomane l-au recunoscut ca *Patriarh de Amida și Mardin*. După o perioadă de ezitare, din respect față de Elya IX, care întreținea și el legături de unire cu Biserica Catolică, Papa Inocențiu XI (1676-1689) l-a numit pe Iosif I, „Patriarh al națiunii Chaldeiene, lipsită de patriarhul ei", acordându-i și pallium-ul. Biserica Unită Chaldeie se afla într-o criză, încă din timpul păstoriei Catolicosului-Patriarh unit Șimun X (1600-1638), cu scaunul la Salamas, Iran, în Mănăstirea Sf. Ioan.[785]

Iosif I a revenit la Roma în anul 1694, unde a și rămas, din motive de boală, făcând paretisis, ἡ παραίτησις, în anul 1696. A murit la Roma, în data de 10 noiembrie 1707.

[34] Yosep I, 1681-1696 {MAP C} Place of residence: Diyarbakir.

Roman Catholic connections: Yosep converted to Roman obedience *c.* 1667/8, when he was consecrated bishop. He arrived in Rome in at the end of 1673, returned to Diyarbakir, and received the Papal pallium in 1681. He returned to Rome in 1694 and abdicated in 1696 (Kawerau 1955/56, wrongly 1693).

He died Nov. 10, 1707. Ms. attestations: Some manuscripts of this period were copied by *Qasha* Yosep of Bet Ma^{c}ruf who was to succeed Yosep I: Assfalg 2 (Telkepe 1691) and Berlin 53 (Amida 1692).

The latter ms. was ordered by Yosep I. L-Eg 703 (Amida 1683) was copied by Yosep I himself. On Yosep I, see Lampart 1966 (with many original documents), and the *Life of Yosep* by Abdalahad (Chabot 1896).[786]

Catolicosul-Patriarh Iosif II Sliba Bet Macruf
(1696-1713), de la Amida / Diyarbakır[787]

[35] Iosif II s-a născut la Telkepe sau Telkepe Tell Kaif, lângă Mossul, în anul 1667, pe cuprinsul Imperiului Otoman, iar la vârsta de 14 ani a și primit deja *ordinele minore*, adică hirotesirile de anagnost-cantor, lector (sau cetеț și apevеț) și hipodiacon. În anul 1691, Iosif I l-a hirotonit întru arhiereu, fără acordul Romei, având vîrsta necanonică, de 24 de ani. În anul 1694 a fost ales ca succesor al lui Iosif I, însă Papa l-a confirmat ca patriarh, abia în data de 18 iunie 1696, adică după ce Iosif I a făcut paretisis, ἡ παραίτησις, iar această demisie a fost acceptată de Roma, în data de 21 mai 1696, așa după cum cere și rânduiala canonică. Iosif II a fost un scriitor prolific, atât în siriaca clasică, cât și în arabă, traducând o serie de lucrări de teologie romano-catolice, în aceste limbi: Ms. attestations: Mardin 15 (Ayn Tannur 1702).

Lucrarea sa *Speculum tersum* (Cartea oglinzii pure), I. A. Assemani a tradus-o din siriacă, în latină, manuscrisul fiind păstrat în Biblioteca Vaticanului, *sign. Borg.lat.177*. A murit de ciumă (holeră), în anul 1712.[788]

Cf. further Lampart 1966: 194-6 and 199-200, who bases himself at least partly on autobiographical materials: a letter by Yosep II dated to July 1696 as well as a note in his hand dated to 1703. Coakley: cholera?

Catolicosul-Patriarh Iosif III sau Youssef III Timotheos Marogin
(1713-1757), de la Amida / Diyarbakır[789]

[36] Timotheos Marogin s-a născut la Bagdad, fiind educat de către misionarii capucini, din Amida / Diyarbakır. Iosif II l-a hirotonit și înscăunat ca Episcop de Mardin, în anul 1705. A fost singurul episcop chaldeu, care a supraviețuit epidemiei de holeră, din anii 1708-1713, motiv pentru

---

[785] Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Chaldean_Catholic_Church
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_I_(Chaldean_Patriarch)
Frazee, Charles A. (2006) [1983]. *Catholics and Sultans*: *The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Cambridge: Cambridge University Press.
Wilmshurst, David (2000). *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913.* Louvain: Peeters Publishers.

[786] Luat din: https://web.archive.org/web/20081222173041/http://syrcom.cua.edu/Hugoye/Vol2No2/HV2N2Murre.html

[787] Luat din: https://web.archive.org/web/20081222173041/http://syrcom.cua.edu/Hugoye/Vol2No2/HV2N2Murre.html

[788] Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_II_(Chaldean_Patriarch)
Heleen H.L. Murre-Van den Berg, *The Patriarchs of the Church of the East from the Fifteenth to Eighteenth Centuries*, Department of Near Eastern Studies (TCNO), University of Leiden, [1 Introduction; 2 Patriarchate of Rabban Hormizd; 3 Patriarchate of Mar Yaqub Khbhisha, Khosrowa, and Qodshanis; 4 Chaldean Patriarchate of Diyarbakir (Amida)]; Yosep II, nr. 35; hlmurre@rullet.leidenuniv.nl
https://web.archive.org/web/20081222173041/http://syrcom.cua.edu/Hugoye/Vol2No2/HV2N2Murre.html#S0400
[HUGOYE: JOURNAL OF SYRIAC STUDIES], vol. 2, No. 2, 1999, 183 captures, 24 Aug. – 8 sept. 2023.

[789] Ibidem.

care, în anul 1712 a și devenit urmașul în scaun al Catolicosului-Patriarh Iosif II, Sfântul scaun confirmându-l abia în data de 18 martie 1714, când a și primit pallium-ul, luându-și numele de Iosif III. În timpul păstoririi sale s-a constatat o creștere a numărului de credincioși, din cele două patriarhii asiriene, mai ales în regiunea Alkoș, după epidemia de ciumă. Iosif III a fost un predicator iscusit și se menționează că în anul 1723, peste trei mii de locuitori din Mossul au intrat în cadrul Patriarhia Chaldeie, fapt care a declanșat reacțiile Catolicosului-Patriarh asirian de răsărit Elias XI Denkha (1722-1778), care a reușit să convingă autoritățile otomane să-l întemnițeze de mai multe ori pe Iosif III. În această perioadă au mai apărut conflicte în Amida, unde asirienii de răsărit au ocupat catedrala lui Iosif III, iar capucinii au părăsit orașul în anul 1726. Între anii 1729-1741 a absentat din activitatea patriarhală.

Iosif III s-a luptat și cu mari dificultăți materiale, pentru că taxele imense, cerute de autoritățile otomane, nu numai că au secătuit vistieria Patriarhiei Chaldeie, dar a și înglodat-o în datorii. În plus, comunitatea chaldeană era subordonată din punct de vedere civil *milletului confesional* asirian de est, *Millet Bașa* (ministru) fiind Patriarhul asirian de est, de la Alqoș, situație care îl punea într-o stare de inferioritate pe catolicosul unit și expus vexărilor, din partea fraților asirieni neuniți. În aceste condiții, în anul 1734 Iosif III s-a decis să plece în Europa *după milostenie*, pe la curțile catolice, adică pe la frații lui în credință, pentru a-și putea plăti datoriile față de otomani și mare i-a fost dezamăgirea când a văzut că se întoarce acasă cu mâinile goale, adică nu s-a bucurat de dărnicia cu care domnitorii români și țarii ruși au venit în ajutorul Bisericii Ortodoxe de pe cuprinsul Imperiului Otoman. În timp ce colinda prin occident, după milostenie, după anul 1734, uniții asirieni din Constantinopol au obținut de la Sultan recunoașterea chaldeienilor, ca *millet confesional* separat, însă numai pentru regiunile Amida și Mardin, însă cei din Alkoș și nordul Irakului – unde populația caldeiană se înmulțise vertiginos – au rămas în continuare dependenți de Millet Bașa asirian de est. Abia, în anul 1846 autoritățile otomane i-au recunoscut pe chaldeieni ca „millet" aparte, pentru că, până atunci, această „națiune creștină confesională" era asimilată milletului asirian, de răsărit, condus de patriarhul nestorian, care și strângea dările, către sultan și avea dreptul de judecată asupra uniților.[790] De acum înainte, aceste funcții reveneau și catolicosului-patriarh chaldeu.

Sătul de toate mizeriile, prin care a trebuit să treacă, Iosif III se gândise să se retragă și l-a numit urmaș în scaun pe Mar Antun Galla, însă Sfântul Scaun nu i-a permis să facă paretisis, ἡ παραίτησις, rămânând în funcțiune până la moartea sa, întâmplată în data de 23 ianuarie 1757.

Catolicosul-Patriarh Iosif IV Lazar Hindi
(1757-1780), de la Amida / Diyarbakır[791]

[37] Sub numele de Lazar Hindi, Iosif IV s-a născut în data de 14 septembrie 1726 și a fost educat în Colegiul Urban de Propaganda Fide, din Roma; a devenit ulterior urmașul în scaun al lui Iosif III, luându-și numele de Iosif IV. A fost hirotonit întru arhiereu în data de 8 februarie 1757, de către Yohannan Basil, episcop de Mardin, † 1758. Acesta, la rândul său a fost hirotonit întru arhiereu în anul 1741, de către Iosif III. Papa Clement XIII (1758-1769) l-a confirmat în scaun, în data de 25 martie 1759, iar la 9 aprilie a primit pallium-ul. Între anii 1765-1768, Iosif IV a stat la Roma, pentru a supraveghea acțiunile de redactare, corectare și tipărire a cărților liturgice chaldeiene și a

---

[790] Wilmshurst, David (2000). *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913.* Louvain: Peeters Publishers. K. Christian Girling, "The Chaldean Catholic Church: A study in modern history, ecclesiology and church-state relations (2003-2013)" (University of London, 2015, p. 35.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Chaldean_Catholic_Church

[791] Curia Romana, Catholic Church (1773). *Annuario pontificio 1773.* Rome. p. 254. Retrieved 2009-04-24.
David, Wilmshurst (2000). *The Ecclesiastical Organization of the Church of the East, 1318-1913.* Peeters Publishers.
Frazee, Charles A. (2006). *Catholics and Sultans: The Church and the Ottoman Empire 1453-1923.* Cambridge University Press.
Heleen H.L. Murre. "The Patriarchs of the Church of the East from the Fifteenth to Eighteenth Centuries". Hugoye: Journal of Syriac Studies. Archived from the original on 2008.
Luat din linkurile:
https://web.archive.org/web/20081222173041/http://syrcom.cua.edu/Hugoye/Vol2No2/HV2N2Murre.html
precum și https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_IV

Evangheliilor. Ca patriarh s-a confruntat cu aceleași poveri financiare, impuse de către autoritățile otomane patriarhiei, eparhiilor și parohiilor, la fel ca pe timpul predecesorilor săi. În această situație, în anul 1770 a procedat ca și predecesorul său Iosif III, vizitând curțile europene apusene (catolice), pe unde a colindat pentru milă, adică de-a strânge fonduri, să poată plăti datoriile Patriarhiei, însă rezultatele au fost mai mult decât penibile, adică s-a întors și el acasă la Amida, cu mâna goală, la fel ca și predecesorul său Iosif III. Această situație l-a descurajat într-o astfel de măsură, că în august 1780 a făcut paretisis, ἡ παραίτησις, numindu-l ca succesor pe nepotul său de frate Augustin Hindi. În anul 1781, Sfântul Scaun a acceptat demisia lui Iosif IV, dar s-a opus succesiunii nepotului său. Aflând de acest lucru, Iosif IV și-a retras demisia, continuând să rămână la Diyarbakır. În anul 1789, autoritățile otomane l-au condamnat la închisoare, pentru o datorie a patriarhiei, de 20.000 de piaștri. Reușind în anul 1790 să evadeze, a plecat la Roma, unde a ajuns în martie 1791. La Roma a constatat că Dicasteriile sau Curia Romană nu mai era interesată de mica lui Patriarhie, și urmărea *prada mai mare*, adică cele două patriarhii asiriene de răsărit, *de Munte*, *de la Qochanis*, unde Catolicosul Mar Șimun XV Maqdassi Mihail (1740-1780) era în corespondență cu Sfântul Scaun și *de Câmpie, de la Alqoș*, unde acțiunea unionistă a fost susținută de către doi veri, dintre care unul Yohannan Hormizd se considera catolic. În plus, în anul 1791, Sfântul Scaun i-a cedat lui Yohannan Hormizd administrarea Amidei, adică a teritoriului chaldeu, aparținător jurisdicției lui Iosif IV. În urma protestelor vehemente, ale lui Iosif IV (Lazar Hindi), acesta reușise la Roma să determine autoritățile Sfântului Scaun, ca nepotul său Augustin Hindi, pe lângă faptul că era Administrator Apostolic Patriarhal, al scaunului de Amida / Diyarbakır, să fie numit și locotenent de episcop al Arhieparhiei chaldeie de Amida, deși era numai preot. Iosif IV a murit în Italia, în anul 1796.

Iosif V Augustin Hindi

Administrator Apostolic Patriarhal Chaldeu, de Amida / Diyarbakır (1781-1828)[792]

[38] Augustin Hindi, din anul 1781 Administrator Apostolic al scaunului patriarhal chaldeu, s-a considerat din anul 1804 Catolicos-Patriarh, cu numele Iosif V, iar din anul 1812, până la moarte, întâmplată în data de 6 aprilie 1828, a administrat două scaune patriarhale: *cel chaldeu* sau unit, de Amida / Diyarbakır și *cel asirian de est* al Patriarhiei de Câmpie, de la Alqoș.

În anul 1781, când a devenit Administrator Apostolic, Patriarhal unit, de Amida / Diyarbakır, Augustin Hindi era doar preot și abia în anul 1804 a devenit Episcop de Diyarbakır, când a fost și hirotonit întru arhiereu. Sfântul Scaun nu l-a confirmat ca Patriarh, din cauza puternicei opoziții a lui Yuhannan Hormizd. În schimb, a fost recunoscut ca patriarch de călugării de la importanta Mănăstire și reședință patriarhală, Rabban Hormizd, de lângă Alqoș.

Catolicosul-Patriarh Iosif VI Audo
(1847-1878), de Babilon[793]

Iosif VI Audo s-a născut la Alqoș, în anul 1790 și în anul 1814. S-a închinoviat la Mănăstirea Patriarhală Rabban Hormizd, din apropiere. Preot a devenit în anul 1818, iar în data de 25 martie 1825 episcop de Mosuul. prin punerea mâinilor Administratorului Apostolic Patriarhal Augustin Hindi. Între anii 1830-1847 a funcționat ca Mitropolit de Amadyia sau Amedi, în nordul Irakului. În data de 28 iulie 1847, Sfântul Sinod Unit Chaldeu l-a ales Catolicos-Patriarh, fiind confirmat de Papa Pius IX (1846-1878) la 11 septembrie 1848, cu numele de Iosif VI, din respect față de Augustin Hindi, care și-a luat numele de Iosif V.

Deși Mar Augustin Hindi administra ambele patriarhii – Chaldeie sau unită, de Amida / Diyarbakır și pe cea asiriană de răsărit (nestoriană), de la Alqoș sau *Patriarhia de Munte*, la începutul secolului al XIX-lea tot nu exista o unire formală, între cele două linii sau scaune patriarhale, care

---

[792] **Luat din: https://peoplepill.com/i/joseph-v-augustine-hindi**
precum și din: https://en.wikipedia.org/wiki/Talk%3AJoseph_V_Augustine_Hindi
vezi și: https://en.wikipedia.org/wiki/Chaldean_Catholic_Church
[793] **Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_VI_Audo**

mărturiseau a fi în comuniune cu Biserica Catolică. Călugării de la Mănăstirea Patriarhală Rabban Hormizd, de lângă Alqoş, unde de mai multe secole se afla scaunul *Patriarhilor ereditari de Munte*, al familiei de MAMA, susținută de marea majoritate a creştinilor asirieni de est, în anul 1808 l-a recunoscut pe Mar Augustin Hindi ca patriarhul lor canonic, deși era unit, din linia „iosefină", de la Amida/Diyarbakır. Iosif VI Audo a fost un susținător al lui Mar Augustin Hindi, devenind astfel un oponent al ultimului descendent din familia Mama, Yohannan VIII Hormizd (1830-1838), de Alqoş, fost Mitropolit de Mosuul, care și el era în comuniune cu Roma. Conflictul de decenii, de acolo s-a încheiat abia în anii 1828-1829, grație intervenției directe a doi delegați ai Sfântului Scaun. Yohannan VIII Hormizd a devenit primul catolicos-patriarh caldeu, unit, cu titlul de Babilon. I-a urmat în scaun Nicolaie I Zay'a (1840-1847), iar după acesta, îl menționăm pe Iosif VI Audo (1847-1878), care a decedat în data de 14 martie 1878.

Evoluția ulterioară a Bisericii Chaldeie sau Unite cu Roma

În anul 1838, kurzii din Soran, în nordul Irakului, au atacat, prădat și distrus Mănăstirea Rabban Hormizd și localitatea Alqoş, bănuind-i pe locuitorii de acolo că ar fi yazidiți – o populație kurdă endogamică – și responsabili pentru uciderea unei căpetenii kurde, iar în furia lor au ucis peste 300 de catolici chaldeeni, între care îl menționăm și pe Gabriel Dambo, abatele mănăstirii și alți călugări. În anul 1846 autoritățile otomane i-au recunoscut pe chaldeeni ca „millet" aparte, pentru că, până atunci, această „națiune creștină confesională" era asimilată milletului asirian, de răsărit, condus de patriarhul nestorian, care strângea dările către sultan și avea dreptul de judecată asupra uniților.[794] De acum înainte, aceste funcții reveneau și catolicosului-patriarh chaldeu.

Cel mai important patriarh chaldeu, din secolul al XIX-lea a fost Iosif VI Audo, cunoscut și pentru conflictele sale cu Papa Pius IX, precum și privitor la încercările de extindere a jurisdicției patriarhale și asupra uniților chaldei, din Malabar (Kerala). Meritul mare al lui Audo este legat și de acțiunile canonice întreprinse, de reducere a influenței și a dependenței de Roma a Bisericii Unite Chaldeene.

Încă din timpul când era mitropolit de Amadya, Iosif VI Audo a înțeles cât de important este ca Biserica să dispună de un cler educat și cu o înaltă pregătire teologică teoretică și practică, pentru consolidarea credinței catolice, acolo, unde ea exista deja, și pentru mijlocirea ei noilor prozeliți. Până la el, episcopii chaldei erau educați la Colegiul Urban al Congregației de Propaganda Fide, din Roma, iar preoții, pe acolo, pe unde puteau sau de către episcopii de care țineau, deci cu un nivel scăzut de cunoștințe teologice și de experiență liturgică sau practică pastorală.

Referitor la îmbunătățirea nivelului de pregătire a clerului, Iosif VI a călcat pe urmele abatelui (starețului) Gabriel Dambo, de la Mănăstirea Rabban Hormizd, de lângă Alqoş, din anul 1808, căruia i se datorează renașterea monahismului din acele locuri. Gabriel Dambo și-a propus să formeze călugări și un cler de parohie bine educat și disciplinat. În acest scop, de prin anii 1820, călugării de la această mănăstire – preoți și diaconi – au fost trimiși în misiune la Bagdad, Basra și prin satele chaldeene, din regiunile Mossul și Amadya, unde au slujit cu multă râvnă și elan, între acești clerici aflându-se și viitorul mitropolit, apoi patriarh Iosif VI Audo. Numai că superiorii Mănăstirii Rabban Hormizd și ceilalți călugării de acolo, au fost obligați să cheltuie multă energie în certurile și polemica provocată de către patriarhii Yohannan VIII Hormizd și Nicolae I Zayʿa, care au influențat negativ evoluția normală și pașnică a Bisericii.

Toate aceste lupte interne, din sânul Bisericii Chaldeie, s-au încheiat odată cu urcarea pe scaunul patriarhal a Catolicosului Iosif VI Audo. Și în conflictul dintre predecesorii săi în scaun, Yohannan VIII Hormizd și Nicolae I Zayʿa, cu Mănăstirea Rabban Hormizd, viitorul catolicos-patriarh Iosif VI Audo a fost tot timpul de partea călugărilor de acolo, contribuind în mod esențial la realizarea viziunii Abatelui Gabriel Dambo. Numai că Mănăstirea Rabban Hormizd era destul de

---

[794] **Wilmshurst, David (2000). *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913.* Louvain: Peeters Publishers. K. Christian Girling, "The Chaldean Catholic Church: A study in modern history, ecclesiology and church-state relations (2003-2013)" (University of London, 2015, p. 35.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Chaldean_Catholic_Church**

departe de Alqoş şi expusă atacurilor de tot felul, pentru a rămâne o mănăstire funcțională, care, de sute de ani, adăpostea şi un scaun patriarhal, devenind simbolul unor vremi tulburi, care, în cel mai bun caz ar fi trebuit uitate. În această situație, Iosif VI Audo a decis să înlocuiască Mănăstirea Rabban Hormizd cu un alt centru chinovial, construind în anul 1859 Mănăstirea de călugări Notre Dame des Semences, într-un loc mai sigur, chiar lângă Alqoş, la poalelele muntelui, pe care se întindea vechiul ansamblu monastic, având susținerea financiară din partea Sfântului Scaun. În scurt timp, Notre Dame des Semences a devenit principala mănăstire chaldeană şi centrul acestei Biserici Unite. În schimb Mănăstirea Rabban Hormizd, pierzându-şi importanța canonică, chiar dacă se afla în apropiere, a început să se degradeze, ajungând azi o ruină. Pentru educarea clerului chaldean, Iosif VI Audo a mai construit şi deschis la Mossul, Seminarul Patriarhal al Sfântului Petru, în anul 1866, condus de preoți chaldeieni şi Seminarul siro-chaldean Sfântul Ioan, finalizat la scurt timp după moartea patriarhului, în anul 1878. Această ultimă instituție de învățământ teologic a pregătit preoți, atât pentru Biserica Chaldeie, cât şi pentru iacobiții uniți sau siriaco-catolică (de Vest), fiind condusă de călugării dominicani. Pe lângă aceste două centre de învățământ teologic, un număr de preoți a continuat să fie pregătiți la Roma sau în altă parte a Europei. Situația s-a continuat astfel, până la primul război mondial. În secolul al XIX-lea sirienii uniți şi neuniți, au fost obligați să țină piept şi prozelitismului desfăşurat acolo de misionarii protestanți, anglicani şi ruso-ortodocşi. În anul 1828, trupele țariste au intrat în Urmiah (Oύρμια, nord-vestul Iranului), locul de naştere al lui Zarathustra, determinând o parte din populația asiriană de est şi chaldeană să se convertească la Biserica Ortodoxă Rusă. Acțiunile însă n-au fost de durată.795 Relațiile cu Țarul şi cu Biserica Rusă, Biserica Asiriană de Răsărit le-a reluat la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea şi în cursul primului război mondial.

În anul 1830 misionarii presbiterieni din America au călcat pentru prima oară pământul locuit de asirienii de r5ăsărit. La început, aceştia s-au purtat destul de sincer cu nestorienii, ajungând să le câştige simpatia. Misionarii lor protestanți au fost surprinşi de faptul că la asirienii de răsărit lipsesc icoanele din biserici, Sfânta Cruce era reprezentată fără corpus şi că aveau o aversiune nestăpânită față de Papa. Pe de altă parte, asirienii de răsărit necunoscând istoria şi teologia Reformei, din secolul al XVI-lea şi u., au ajuns să creadă că protestanții ar fi frații lor, adică „nestorienii vestului", în timp ce ei rămâneau nestorienii din est.796

În cele din urmă, bieții nestorieni nu numai că n-au fost apărați în fața kurzilor, de către misionarul presbiterian Asahel Grant, dar au fost şi trădați de către acesta, împreună cu tovarăşii săi. În secolul al XIX-lea, în timpul păstoririi Catolicosului-Patriarh asirian de răsărit Şimun XVII (1820-1861) a avut loc cel mai mare masacru al kurzilor, împotriva nestorienilor, după cel al lui Timur Lenk sau Tamerlan (1336-1405) şi înainte de genocidul „turcilor tineri", din anii 1915-1918.797

Când Rusia a declarat război Imperiului Otoman, în data de 1 noiembrie 1914, creştinii din Orient au sperat că de acum vor lua sfârşit şi suferințele lor din partea musulmanilor şi vor scăpa de jugul acestora. În acelaşi timp însă şi la Constantinopol-Istanbul, Enver Paşa (1881-1921) a declarat „războiul sfânt" – Jihad – împotriva creştinilor, fapt care i-a încurajat pe kurzi să dezlănțuie noi masacre împotriva acestora.798 Bazat pe oferta pactului oferit de armata rusă, Şimun XIX Beniamin a declarat război Imperiului Otoman, în data de 10 mai 1915, „în numele națiunii sale" / „... im Namen seiner Nation...". În ianuarie 1916, Şimun XIX a călătorit la Tibilisi (Georgia), pentru a-l întâlni pe Țarul Nicolae II (1894-1917, †1918), de la care să primească asigurarea că după terminarea războiului li se va crea şi li se va asigura asirienilor de răsărit (şi chaldeienilor) o autonomie în teritoriile istorice, locuite de către aceştia. În acelaşi timp, patriarhul a fost obligat să se supună planurilor şi sistemului militar strategic, impus de ruşi. În aceste condiții, Patriarhul a devenit

---

[795] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, Op. cit., p. 254.
[796] Ibidem, p. 255.
[797] Despre cele trei genocide, împotriva asirienilor de est şi al celorlalți creştini orientali, vezi Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 255-265.
[798] Idem, pp. 260-261.
Lorieux Claude, *Chrétiens d'Orient en terres d'islam*, 2001, p. 81ş.u.

comandantul suprem al trupelor asiriene, avându-i alături pe tatăl său, generalul David și pe asirianul militar de elită Agha Petros de Baz. În plus, Șimun XIX a reușit să-l convingă pe țar să accepte ca peste 15.000 de asirieni, din regiunea Urmiah să fie strămutați în Caucaz (Armenia și Georgia), unde condițiile de viață și de aprovizionare ale populației erau mai bune, decât în Iran și Irak. Numai că sorții războiului s-au schimbat, iar actele de răzbunare și de masacrare ale turcilor, în colaborare cu cele ale kurzilor, împotriva asirienilor și al celorlalți creștini din Orient, au fost bestiale.[799]

Amintim aici și modul în care a fost ucis Catolicosul-Patriarh asirian de est Șimun XIX Benyamin (1903-1918), în data de 3/16 martie 1918, după ce armata rusă, în urma revoluției din octombrie, 1917 degenerase și pe front într-o stare haotică, iar asirienii au fost obligați să țină singuri piept în fața armatei otomane, mai ales că și britanicii se aflau încă la o distanță de 500 km depărtare de Urmia. În această conjunctură, Kurdul Agha Simko l-a chemat pe Patriarhul nestorian Șimun XIX la o întâlnire. Patriarhul a acceptat propunerea lui Agha Simko, mai ales că era încurajat în acest sens și de ofițerul britanic Gracey și s-a prezentat la întâlnire, în Salmas (Iran) deși a fost sfătuit de colaboratorii săi, să nu facă acest lucru. Prezentându-se la întâlnire, Agha Simko l-a ucis pe Șimun XIX, împreună cu toți însoțitorii, pe care acesta i-a luat cu el. I-a urmat în scaun fratele său Șimun XX Paulos (1918-1920) care era bolnav de tuberculoză, motiv pentru care nu-și putea exersa atribuțiile de patriarh, așa cum ar fi trebuit.800 A urmat o criză la nivelul scaunului patriarhal nestorian, după moartea lui Șimun XX (1920), mai ales că nici nu s-a ținut cont de sfaturile Mitropolitului Timotheos, din Kerala, sosit în acest scop la sediul patriarhiei. Sora celor doi patriarhi Șimun XIX și XX, Doamna de Surma d'Mar Șimun l-a impus pe fiul ei de 12 ani să fie hirotonit și întronizat catolicos-patriarh, devenit Șimun XXI Eșai [Isaia], (1920-1975), fapt care a scindat Biserica Nestoriană în două lagăre: acela a lui Șimun XXI, care, de prin anul 1940 se numea Șimun al XXIII-lea (împreună cu mama sa Doamna de Surma) și cel condus de generalul Agha Petros (1880-1932).

Diplomația postbelică și problema creierii unui Stat Asirian (1918-1941)

Victoria aliaților, după anul 1918 a stârnit printre creștinii asirieni de răsărit și chaldei speranța unei forme statale autonome sau cel puțin posibilitatea revenirii în teritoriile lor de locuit istorice. În timpul tratativelor postbelice, diplomații britanici, ruși și francezi au făcut promisiuni verbale trupelor asiro-armene, care au apărat linia frontului de la Urmiah, privitor la un teritoriu autonom, pentru asirieni, care să se afle sub protectoratul englez. Rezultatele au fost exact contrare, pentru că nici problema autonomiei teritoriului asirian, nici aceea privind revenirea acestor refugiați în regiunile lor de baștină, n-au fost puse pe ordinea de zi, în timpul tratativelor de pace de la Versailles, din anii 1918-1920, respectiv 11 noiembrie 1918, pus în aplicare abia din data de 10 ianuarie 1920, la care mai adăugăm și celelalte *tratate de pace* colaterale, din suburbiile Parisului: Saint-Germain, 10 sept. 1919, cu cei care au pierdut primul război mondial; Saint-Germain, la 27 noiembrie 1919, cu Deutschösterreich (Austria Germană); Neuilly-sur-Seine, la 4 iunie 1920, cu Bulgaria; Trianon, 4 iunie, 1920, cu Regatul Ungariei; Sèvres, la 10 august 1920, cu Imperiul Otoman; Tratatul de la Berlin, din 25 august, 1921.[801] Cu un cuvânt, asirienii au avut, după primul

---

[799] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 261-262.
W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, p. 151.
[800] Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, p. 262.
[801] a. VERSAILLES, 1918-1919:
Klaus Schwabe unter Mitarbeit von Tilman Stieve und Albert Diegmann: *Quellen zum Friedensschluss von Versailles*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1997 (Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte der Neuzeit, Bd. XXX).
Der Friedensvertrag von Versailles nebst Schlußprotokoll und Rheinlandstatut sowie Mantelnote und deutsche Ausführungsbestimmungen. Mit Inhaltsübersicht und Sachverzeichnis nebst einer Übersichtskarte über die heutigen politischen Grenzen Deutschlands. Neue durchgesehene Ausgabe in der durch das Londoner Protokoll vom 30. August 1924 revidierten Fassung. Hobbing, Berlin 1925. Digitalisat der Universitäts- und Stadtbibliothek Köln.
Manfred F. Boemeke, Gerald D. Feldman, Elisabeth Glaser (Hrsg.): *The Treaty of Versailles*. A Reassessment after 75 Years. Cambridge University Press, New York, 1998.
Eckart Conze: *Die große Illusion*. Versailles 1919 und die Neuordnung der Welt. Siedler Verlag, München, 2018.
Wolfgang Elz: *Versailles und Weimar*. In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 50-51/2008, pp. 31-38.
Sebastian Haffner, Gregory Bateson: *Der Vertrag von Versailles*. Ullstein Verlag, Berlin, 1988, (enthält den vollständigen Text des Versailler Vertrages).

război mondial o soartă similară cu a aromânilor (= macedoromânilor), privitor la proiectul lor de stat autonom, sprijinit de Italia (1917-1944) – *Principato del Pindo* – în regiunea de nord-vest a Greciei,[802] *Principatul Pindului*, Printsipat di la Pind (aromână), Πριγκιπάτο της Πίνδου, Principality of the Pindus (1941-1944) – un nomos, νομός autonom – dispersat, pe o parte din teritoriul Tessaliei, a Epirului și în vestul Macedoniei grecești, cu capitala la Mețovo, Aminciu (aromână), Μέτσοβο, în Munții Pindului, proclamată de către primul ei *prinț regent* Alcibiade Diamandi (1893-1948). Alcibiade Diamandi[803] s-a aflat în fruntea acestei formațiuni statale în anii 1941-1942, urmându-i Nicolae Matuși (1898-1981), în anii 1942-1943. Planul lui Diamandi a fost să poată negocia cu italienii înființarea unui Stat Autonom al Pindului, Αυτόνομον Κράτος της Πίνδου sau Stat Autonom Vlah, Αυτόνομον Βλαχικόν Κράτος, care să devină Patria Aromânilor, Principatul Pindului sau „Pindus" sau „Canton", în fruntea lui aflându-se el ca „prinț regent". Adjunctul și colaboratorul său principal a fost avocatul din Larissa, Nicolae Matuși, după care urma al treilea în ierarhie, Vasile Raputikas:

Bruce Kent: *The Spoils of War*. The Politics, Economics and Diplomacy of Reparations 1918-1932. Clarendon, Oxford, 1989.
Eberhard Kolb: *Der Frieden von Versailles*. C.H. Beck, München, 2005, (knapper Überblick).
Hans-Christof Kraus: *Versailles und die Folgen*. Außenpolitik zwischen Revisionismus und Verständigung 1919-1933. be.bra Verlag, Berlin, 2013.
Gerd Krumeich: *Die unbewältigte Niederlage. Das Trauma des Ersten Weltkriegs und die Weimarer Republik*. Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 2018.
Gerd Krumeich (Hrsg.): *Versailles 1919*. Ziele – Wirkung – Wahrnehmung. Klartext Verlag, Essen, 2001.
Peter Krüger: *Versailles* – Deutsche Außenpolitik zwischen Revisionismus und Friedenssicherung. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1986.
Jörn Leonhard: *Der überforderte Frieden*. Versailles und die Welt 1918-1923. C.H. Beck, München, 2018.
Margaret MacMillan: *Die Friedensmacher*. Wie der Versailler Vertrag die Welt veränderte. Propyläen, Berlin, 2015.
Marcus M. Payk: *Die Urschrift*. Zur Originalurkunde des Versailler Vertrages von 1919. In: *Zeithistorische Forschungen* 16 (2019), pp. 342-353.
Compară cu: https://de.wikipedia.org/wiki/Friedensvertrag_von_Versailles
b. TRIANON, 1920:
Pim den Boer, Heinz Duchhardt, Georg Kreis, Wolfgang Schmale: *Europäische Erinnerungsorte* 2: Das Haus Europa, Oldenbourg Verlag, 2011.
Beschränkung der Streitkräfte auf ein langdienendes Berufsheer (Art. 103) von 35.000 Mann (Art. 104) ohne Luftstreitkräfte (Art. 128); siehe auch Teil XI. Luftfahrt (Art. 260 bis 267)
Herbert Küpper: *Das neue Minderheitenrecht in Ungarn*. Oldenbourg, München, 1998, p. 77.
Paul Lendvai: *Die Ungarn*. Eine tausendjährige Geschichte. Goldmann, München, 2001, p. 418.
Anikó Kovács-Bertrand: *Der ungarische Revisionismus nach dem Ersten Weltkrieg*. Der publizistische Kampf gegen den Friedensvertrag von Trianon (1918-1931). Verlag Oldenbourg, München, 1997, p. 91 und 213.
Jörg K. Hoensch: *Geschichte Ungarns 1867-1983*. Stuttgart, 1984, S. 103.
Georg Brunner, Günther H. Tontsch (Hrsg.): *Der Minderheitenschutz in Ungarn und in Rumänien*. Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen, Bonn, 1995, S. 20.
Tschechiens Solidarität mit der Slowakei: Ungarn gefährdet die Stabilität veröffentlicht am 7. Juni 2010, abgerufen am 25. Dezember 2010.
„Friedensdiktat von Trianon": Slowakei fühlt sich provoziert. In: *Wiener Zeitung*, 3. Juni 2010, abgerufen am 7. November 2013.
***Egyéves a Trianoni Szemle* (Ungarisch) veröffentlicht am 29. Dezember 2009, zuletzt abgerufen am 29. Dezember 2010.**
Informationsseite (Memento vom 11. August 2011 im Internet Archive) (Ungarisch) zuletzt abgerufen am 29. Dezember 2010.
Ursula Rütten / Kai Kimmich: *Eine Pilgerreise auf den Spuren des magyarischen Christentums* | NZZ. Abgerufen am 3. Juni 2020.

[802] Grecia este formată din 13 regiuni (diamerismata, periferii, districte), περιφέρειες, care sunt împărțite la rândul lor în 51 de prefecturi (nomoi, nomos la singular, greacă νομοί, νομός). Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Subdiviziunile_Greciei
În primul război mondial, Italia a promovat proiectul de stat (denumit în italiană Principato del Pindo) în scopul de a face presiune asupra guvernului grec pentru a-l determina să intre în război de partea Aliaților. La instigația propagandiștilor italieni, treisprezece comune cu populație aromână au trimis pe data de 27 iulie 1917 o cerere către Ion Brătianu și guvernul român, ca România să susțină proiectul față de guvernul grec, condus de Elefterios Venizelos. Între timp, la 2 iulie 1917, scopul Aliaților a fost atins, și Grecia a declarat război puterilor centrale, după care Italia a renunțat la proiectul privind problema aromânilor. Autoritățile grecești nu au apreciat tentativa și, numeroși fruntași, învățători și preoți aromâni din satele care semnaseră cererea, au fost acuzați de separatism și deportați, pentru mai mulți ani, în insulele cele mai izolate ale Mării Egee.
Luat din: Stoica Lascu, «Revista Romana de Studii Eurasiatice», Anul III, Nr. 1-2/2007: *Evenimentele din lunile iulie-august 1917 în regiunea Munților Pind* – încercare de creare a unei statalități a aromânilor. Documente inedite și mărturii. Studiu istoriografic și arhivistic Arhivat în 3 martie 2016, la Wayback Machine; Nicolae Zdrulla, « Revista Aromânească », vol 1, nr.2, București, 1929, pp. 162-168: Mișcarea aromânilor din Pind în 1917.

[803] Alcibiade Diamandi, Αλκιβιάδης Διαμάντης era socotit de partizanii greci colaborator și trădător de țară, motiv pentru care în anul 1943 s-a refugiat în România, unde a fost ucis sub tortură, de către colonelul român de securitate, de origine evreiască Mihai Dulgheru, pe numele adevărat *Moise Dulberger* (1909-2002), în anul 1948, la Prefectura Poliției din București. Luat din: Principatul Pindului - Wikipedia

„În Iunie 1941, Diamandi și-a desfășurat activitatea între Grevena, Vlahoclisúra și Aminciu, înființând în zonă „Partidul Comunității Cuțo-Vlahe" (Κόμμα Κοινότητας Κουτσοβλάχων) care a făcut parte din „Uniunea Comunităților românești" (Ένωσις Ρουμανικών Κοινοτήτων). A întrunit mai apoi un parlament la Trikala, unde nu au fost adoptate legi, aromânii fiind în majoritate sceptici, nedorind să se opună vecinilor lor Greci, iar italienii nefiind dornici de a modifica echilibrul politic din regiune."[804]

Așa cum musulmanii turci și kurzi i-au masacrat pe creștinii asirienii, în anii 1915-1918 și după primul război mondial, în aceleași mod brutal și bestial s-au comportat și creștinii ortodocși greci, cu frații lor, creștinii ortodocși aromâni, după cel de al doilea război mondial:

„Satele aromânești din Pind, ajunse în toamna lui 1944 în puterea rezistenței comuniste grecești « E.L.A.S. », au suferit represalii mult mai severe decât în 1917-18, multe familii care fuseseră favorabile italienilor sau „legionarilor" diamandiști, fiind masacrate în contextul gherilei antifasciste și ulterior al războiului civil grec, care se sfârșește abia în 1949. Astfel, Vasile Raputikas, adjunctul lui Matuși, a fost prins și împușcat de partizanii comuniști, legat, precum Hector de Ahile în Iliada, în spatele unui cal (în alte surse este vorba de un catâr sau un măgar) și astfel târât prin satele aromânești cu tăblița «προδότης» („trădător"), pusă pe cadavrul său."[805]

---

804 Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Alcibiade Diamandi

Principat al Pindului, acest nume a fost folosit inițial cu referire la evenimentele din iulie-august 1917.

Referirea la legiunea romană a V-a care păzea Via Egnatia, face parte din legendele Aromânilor, precum tradiția despre „bădica Traian" la Daco-Români.

Diamandi cu „legionarii" săi cutreieră satele aromânești din Pind și Meglen, pentru a convinge localnicii, cu un succes limitat, date fiind urmările experienței precedente din anii 1916-17.

În ciuda situației defavorabile, în martie 1942, Diamandi reușește să strângă aproximativ treizeci de semnături de intelectuali și fruntași aromâni în favoarea Manifestului său pentru întemeierea unui „Principat di Pind" sau „Printsipat di la Pind".

Printre semnatari: Zicu Araia din Samarina, Pr. dr. Virgil Balamace (sursă: Nick Balamace, secretar al Societății Fărșărotul în Statele Unite ale Americii), Dim. Barba, Vasile Bartoli, pr. A. Beca, dr. Caloiera, Vasile Ciociu, dr. Ștefan Cociu, dr. George Frangos, avoc. Vasilache Georgios, pr. Anatol Hagi, pr. Dim. Hagioglu, avoc. A. Kalometros, pr. dr. G. Kontoianni, Ioan Merțios (din Nevesca, al cărui fiu Nik. Arhivat în 31 decembrie 2005, la Wayback Machine. Merztios Arhivat în 31 decembrie 2005, la Wayback Machine., este un autor aromân pro-grec din Grecia), pr. Nicu Mițibouna, pr. Constantin Nicolescu, negustorul Gheorghe Pappas, Pericle Pappas, pr. Anatol Pațte, ing. S. Pelekis, K. Pituli, Dumitru Tahas, ing. Nicu Teleionis, pr. Dima Tiutras.

Davide Rodogno, în engleză *Fascism's European empire: Italian occupation during the Second World War*, Cambridge University Press 2006.

Σταύρος Παπαγιάννης - Stavros Papaiannis, "Τα παιδιά της λύκαινας. Οι "επίγονοι" της 5ης Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά τη διάρκεια της Κατοχής 1941-1944 („Fiii lupoaicei, succesori ai legiunii romane a V-a în timpul ocupației, 1941-1944"), Εκδόσεις Σοκόλη - ed. Socol, 1999, 2004, p. 434 și urm.

Michele Rallo: *I "Regni-meteora" nell'Europa Orientale durante le guerre mondiali* («Storia del Novecento», anno V, n. 89, septembre 2008).

„Principatul din Pind" nu a controlat niciodată un teritoriu precis și nu a avut nici drapel, nici frontiere delimitate, în ciuda numeroaselor legende urbane și documente apocrife (în care apare sub denumirea de „Principatul de Pind și Meglen") care circulă despre acest subiect

Adina Berciu-Drăghicescu și Maria Petre, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică, Documente (1864-1948)*, editura Universității din București, 2004, pp. 94 și 401.

Evangelos Averof-Tosițas, Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού ζητήματος ["aspectele politice ale chestiunii aromâne"], Trikala, retipărire 1992 (ediția 1, Atena, 1948), p. 94.

Stavros A. Papagiannis, Τα παιδιά της λύκαινας. Οι "επίγονοι" της 5ης Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά την διάρκεια της Κατοχής 1941-1944 ["Copiii lupoaicei: a 5-a Legiune Romană în timpul ocupației 1941-1944"], Atena, 1998.

Ahileas Anthemidis, *Vlahii din Grecia*. Salonic: Malliaris, 1998 (în limba greacă).

Tim Somon, *Nescrise Locuri*, Lycabettus Press, Atena, 1995 (a se vedea pp. 149 și 215).

T. J. Winnifrith, *Vlahii*: *Istoria unor Oameni din Balcani*, Palgrave, Macmillan, 1987.

Thede Kahl, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Münstersche geographische Arbeiten, 43, Münster, 1999. (a se vedea pp. 55-56 pe Diamandi).

Ioannis Koliopoulos, *Grecia*: continuitatea modernă, Hurst, 2001.

Hercule & Zvastica: *Voluntari greci în poliția germană, Wehrmacht și & SS în Grecia, 1943-1945*, New York, 2000 Arhivat în 16 iulie 2012, la Wayback Machine.

805 Σταύρος Παπαγιάννης - Stavros Papaiannis, "Τα παιδιά της λύκαινας. Οι "επίγονοι" της 5ης Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά τη διάρκεια της Κατοχής 1941-1944 („Fiii lupoaicei, succesori ai legiunii romane a V-a în timpul ocupației, 1941-1944"), Εκδόσεις Σοκόλη - ed. Socol, 1999, 2004, p. 434 și urm.

Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Principatul_Pindului

Biserica Asiriană de Răsărit, Mart Meskinta(de) din Mossul (sec. al XII-lea, în paragină din anul 2014), devenită catedrală patriarhală chaldeie (unită), de Babilon, din anul 1851, până în anul 1950, iar de atunci, până către anii 1980, catedrală arhieparhială chaldeie de Mossul.

Această biserică are și o istorie bogată, chiar dacă multe date s-au pierdut de-a lungul timpului. Menționată documentar a fost pentru prima oară în *Evangheliarul*, din anul 1199 sau 1212, după care mai apare în documentele locale, din anii 1667, 1681, 1708, 1766 și 1827. Inițial, construcția bisericii era de dimensiuni modeste, fiind extinsă în anul 1851, devenind catedrală patriarhală chaldeie (unită), conform deciziei luate de Catolicosul-Patriarh caldeu Iusuf, Iosif VI Audo (1848-1878). În anul 1830 scaunul și reședința patriarhală chaldeie au fost transferate de la Amida sau Diyarbakır (azi în Turcia), la Mossul (nordul Irakului), prima catedrală fiind biserica *Schamun-as-Safa*, „Biserica Simon Petru”, (arabă: Kanīsat Šamʿūn aṣ-Ṣafā al-Kaldāniyya), datând din secolul al IX-lea și fiind situată în vecinătatea Bisericii Mart Meskinta. Între anii 1904-1907, sub Catolicosul-Patriarh caldeu Iosif Emmanuel II, Toma (1900-1947), cu scaunul la Mossul, din 1940 la Bagdad, clădirea Bisericii Mart Meskinta a mai fost reconstruită, transformată și adaptată, în forma în care arată astăzi.

În anul 1980, Arhiepiscopul George Garmou de Mossul a mutat scaunul arhiepiscopal, de la Biserica Mart Meskinta, la Biserica al-Tahira sau Biserica Neprihănitei Zămisliri a Sfintei Fecioare Maria, devenită noua Catedrală Arhieparhială.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Mart-Meskinta-Kirche
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_Catolic%C4%83_Chaldee
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Schamun-as-Safa-Kirche
Luat din: Chaldäische al-Tahira-Kathedrale – Wikipedia

8. Mitul Împăratului-Preot[*Patriarh,* n.n.] Ioan

sau

prerogrativele canonice și civile ale Arhidiaconului (=Protopopului) asirian al Indiei ?

Instituția Arhidiaconilor, în Biserica Asiriană a fost stabilită la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, prin canoanele 15 și 21.[806] Canonul 14 venea să reducă numărul horepiscopilor la unul singur, pentru fiecare eparhie – ca vizitator – iar celelalte prerogative să le îndeplinească arhidiaconul acesteia, care era preot – nu diacon – și îndeplinea funcția similară unui protosincel (vicar eparhial), în Biserica Grecească, iar în Biserica Latină a unul vicar general, iar mai târziu cu responsabilități reduse, pe o anumită regiune a diecezei și peste protopopii și parohii acesteia. Și la asirieni, ca și la latini (=catolici), instituția arhidiaconilor venea să reducă la minimum, numărul și autoritatea horepiscopilor, probabil și din motive de concurență și superbie al acestora din urmă, față de episcopul eparhiot. Procesul acesta a început la asirieni, în anul 410, iar la latini, în secolul al IV-lea, extinzându-se în cel de al IX-lea.

Seit dem 4. Jh. ist das kirchl. Amt des Archidiakons bekannt. Er war der erste Helfer und Stellvertreter eines Bischofs. Sein Amt nannte man Archidiakonat. Im Mittelalter hatte der Archidiakon weitreichende Befugnisse, vor allem die Beaufsichtigung der Priester. In späteren Jahrhunderten wurden seine Aufgaben vom Amt des Generalvikars übernommen. Seit dem 19. Jh. handelt es sich nur noch um einen päpstlichen Ehrentitel.[807]	**[*În Biserica Catolică*, n.n. !] Funcția bisericească de arhidiacon este cunoscută din secolul al IV-lea. Acesta era primul auxiliar și reprezentant al unui episcop. Funcția lui era numită arhidiaconat. În evul mediu, arhidiaconul avea puteri foarte extinse, mai ales privind supravegherea preoților. În secolele care au urmat, responsabilitățile lui au fost preluate de oficiul vicarului general. Din secolul al XIX-lea este vorba doar de un titlu papal onorific.**

Până la crearea acestor noi structuri canonice, în întreaga Biserică Creștină, arhidiaconii erau superiorii diaconilor de la Biserica Episcopală, dintr-un oraș sau dintr-o regiune a eparhiei.[808] În Biserica Asiriană, atât horepiscopul cât și arhidiaconul erau subordonați direct episcopului eparhiot, deși rangul, activitatea și veleitățile celui de al doilea (arhidiaconului) le depășeau pe ale celui dintâi. În Biserica Ortodoxă (Bizantină), protosincelii, πρωτοσύγκελλος, au evoluat din mica obște de călugări, de la fiecare reședință sau „centru eparhial" și a apărut mai târziu, când episcopii erau recrutați în mare parte dintre călugări. Aceștia, țineau pe lângă ei, în casa episcopală, o mică obște monahală, iar membrii ei au fost numiți sinceli, συνκελιοτης, adică „cel ce locuiește împreună, în aceeași casă, cu episcopul sau sub același acoperiș". Ei trebuiau să fie și martorii vieții curate – monahale – pe care o ducea episcopul și să-i fie acestuia de ajutor. Protosincelul era *preotul superior* al acestei mici obști, din încredințarea episcopului, iar ulterior a fost cooptat și în activitatea de conducere și de administrație a Eparhiei, ajungând *vicarul* acesteia.[809] În Biserica Latină, acest model l-a oferit Fer. Augustin, care, și el avea în casa episcopală eremiți „sinceli", de unde a evoluat și *ordinul călugărilor augustinieni eremiți*.

806 Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 22-25 și 28-
807 Luat din: https://www.katholisch.de/lexikon/821-archidiakon
Veniturile și modul de remunerare a unui arhidiacon latin se numea *Synodalia*.
808 Manfred Groten: „Archidiakon", în: *Lexikon für Theologie und Kirche.* 3. Auflage (LThK³), Band 1, Freiburg 1993, col. 947-948.
Johannes Naumann: *Bistum*, in: *Theologische Realenzyklopädie* (TRE), Bd. 6, Berlin 1980, pp. 702-703.
Landkapitel wurden auch Ruralkapitel oder Archidiakonatssprengel genannt; vgl. Landkapitel Grüningen oder Landkapitel Roßdorf.
809 Ioan N. Floca, *Dreptul canonic ortodox*, legislație și administrație bisericească, vol. I, pp. 310-311.

De tradiția și istoria asiriană (nestoriană), în special și a vechilor orientali, în general, ține și mitul legat de Împăratul-Preot Ioan, legendă atestată documentar în anul 1145, grație episcopului asirian Hugo de Jabala (Gabala), după ce a mai fost vorba despre el în anul 1120, în contextul în care Patriarhul Asirian de la Bagdad, Mar Elias II, Bar Maqli (1110-1132) l-a trimis pe un oarecare Mar Ioan, ca Mitropolit pentru *Creștinii Sf. Toma*, din Kerala (India). Doi ani mai târziu, în 1122, acest Mar Ioan *ar fi ajuns* și la Constantinopol și la Roma, fapt irealist, ca un ierarh asirian să călătorească în Europa! Cu această ocazie s-ar fi folosit pentru prima oară și termenul de „Preotul Ioan", *Ioannes Presbyter*:[810]

Zwei Jahrzehnte später wird der Begriff „Priester Johannes" erstmals genannt. 1145 berichtet der Freisinger Bischof und Geschichtsschreiber Otto von Freising, daß ihm der syrische Bischof Hugo von Gabala in Viterbo von einem ostsyrischen Priesterkönig Johannes erzählt habe, der vor einigen Jahren die Könige der Meder und Perser angegriffen und Ekbatana (Hamadan) erobert habe. Nach seinem Sieg habe der Presbyter Johannes, der von den hl. drei Königen abstamme, einen Feldzug zur Befreiung Jerusalems geplant. Als er an den Tigris gekommen sei, habe er kein Schiff zu Übersetzen gehabt und sei dann stromaufwärts gezogen, um das Zufrieren des Flusses abzuwarten. Da der Frost jedoch ausblieb, habe er ein paar Jahre gewartet und sei dann nach Indien zurükgekehrt. Er solle aus dem Geschlecht der Magier stammen, die im Evangelium erwähnt	**Două decenii mai târziu, noțiunea de „Preotul Ioan" este menționată pentru prima dată. În 1145, episcopul și istoricul din Freising, Otto von Freising[812] a raportat că episcopul asirian Hugo von Gabala (sau *Jabala*, n.n.), i-a povestit în Viterbo despre un preot-rege asirian Ioan, care, în urmă cu câțva ani a atacat regii mezi și perși și cucerise Ecbatana [*Hamadan*, în nord-vestul Iranului, capitala Regatului Med, numită *Hañgmatana*, în persana veche, n.n.]. După victoria lui, Preotul Ioan, care descindea din cei trei Sfinți Regi (*recte* Magi, n.n.), a plănuit o expediție (*militară*, n.n.) de eliberare a Ierusalimului. Când ar fi ajuns la Tigru, nu a avut nicio corabie pentru a traversa și ar fi mers în amonte să aștepte să înghețe fluviul. Cu toate acestea, din moment ce gerul nu s-a ivit, a așteptat câțiva ani, după care s-a întors în India. El (*Preotul Ioan*, n.n) trebuia să se tragă din neamul (*dinastia*, n.n.) magilor, care sunt menționați**

810 Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes. Rom, Byzanz und die Christen des Orients im Mittelalter*, Verlag Kitab, Klagenfurt, 1999, 438 p., incl. Il., pp. 124, 126 și passim. Ο Ιωάννης ο Πρεσβύτερος είναι μυθικός χριστιανός πατριάρχης και βασιλιάς δημοφιλής…, luat din: Ιωάννης ο Πρεσβύτερος (μυθικός βασιλιάς) - Βικιπαίδεια (wikipedia.org) Latină: Ioannes rex et sacerdos sau indorum rex.

812 Otto von Freising, numit și Otto I de Austria (c. 1112-1158), al cincilea fiu al Sf. Leopold III (1073-1136), din Dinastia de Babenberger (976-1246), Marchiz și Duce al Austriei (1095-1136) și al Ducesei Agnes, fiica Împăratului Heinrich V (1053-1105, din 1053 co-regent, din 1084 Împărat German, obligat să abdice la 31 dec. 1105, †1106), a fost Episcop de Freising (1138-1158) și cel mai important scriitor de istorie al evului mediu. Înainte de episcopat a fost Prepozit al Stiftului [=Fundației Monahale] Canonicilor Regulari Lateranenzi de Klosterneuburg (1126-1138), ctitorit de tatăl său, Leopold III, în anul 1114. După numirea de prepozit, Otto von Babenberger și-a continuat studiile începute în Stift Klosterneuburg, în Franța, la Paris, mai ales, devenit centru *scolasticii*, σχολαστικός [de la *schola* (lat), școală, adică fenomenul filosofico-teologic *aristotelic* - rațional – de înțelegere a revelației creștine, care, de acum înlocuia știința despre „Monahism", μοναστικός, monasticus (lat.), fenomen care, între secolele XI-XV, a dominat învățământul superior Catolic].

***Opera*:**

1. *Chronica sive Historia de duabus civitatibus* [Ecclesia Christi *et* Imperium Romanum], 1143-1146 [Chronicon];

Otto Bischof von Freising: Chronik oder die Geschichte der zwei Staaten (= Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters. Bd. 16). Übersetzt von Adolf Schmidt, herausgegeben von Walther Lammers. 4. Auflage. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1980, (lateinisch/deutsch).

2. *Gesta Friderici Imperatoris*, 1152; continuată de ucenicul său, notarul Rahewin (? – î.1177) și de Abatele Otto von St. Blasien OSB, †23 iulie 1223.

Jean-Barthélemy Hauréau, *De la philosophie scolastique*, Pagnerre éditeur, Paris, 1850, 2 vol. in-8°, ouvrage couronné la même année par l'Académie des sciences morales et politiques tome 1 [archive], tome 2 [archive]

Jean-Barthélemy Hauréau, *Histoire de la philosophie scolastique*, Durand et Pedone-Lauriel libraires, Paris, 1872, Première partie (de Charlemagne à la fin du XII siècle), 1880, Seconde partie, tome 1 [archive], 1880, Seconde partie, tome 2 [archive].

Alain Boureau, *En somme : pour un usage analytique de la scolastique médiévale*, éd. Verdier, 96 p., 2011.

Ulrike Götz (Hrsg.): *Otto von Freising, Rahewin, Conradus sacrista. Geschichtsschreiber des 12. Jahrhunderts in Freising. Beiträge zum 850. Todesjahr Bischof Ottos von Freising 2008* (= *Sammelblatt des Historischen Vereins Freising.* Bd. 41). *Historischer Verein*, Freising, 2010.

Peter Johanek: *Otto von St. Blasien*, în: *Verfasserlexikon* II. Bd. 7, col. 206-208.

Wilhelm Wattenbach: *Otto von St. Blasien*. In: *Allgemeine Deutsche Biographie* (ADB). Band 24, Duncker & Humblot, Leipzig, 1887, p. 741.

Cornelia Kirchner-Feyerabend: *Otto von Freising als Diözesan- und Reichsbischof*, Frankfurt am Main, 1990.

Franz Nagel: *Die Weltchronik des Otto von Freising und die Bildkultur des Hochmittelalters.* Tectum, Marburg, 2012.

werden und habe ihrem Beispiel, nach Jerusalem zu ziehen, folgen wollen. Erstmals in Europa wurde hier eine Kontinuität des orientalischen Christentums von den hl. Königen bis zur Gegenwart behauptet, das in Persien lokalisiert wurde.[811]	**în Evanghelie și a vrut să le urmeze exemplul acestora, spre a merge la Ierusalim. Pentru prima oară și până în prezent, se susține în Europa o continuitate a creștinismului oriental, de la Sfinții Regi (*Magi*, n.n,), care erau localizați în Persia.**

Această legendă s-a răspândit în Europa datorită Episcopului asirian Hugo de Gabala, Jabala, τὰ Γάβαλα, Dschabala (orășel situat pe țărmul sirian al Mediteranei), care a călătorit la Roma și l-a întâlnit pe Papa Eugen III (1145-1153) la Viterbo, unde era însoțit de Otto Episcop de Freising (1138-1158), informându-l că musulmanii au recucerit Edessa și-l ruga să dispună organizarea unei noi cruciade împotriva necredincioșilor. Cu această ocazie i-ar fi povestit Papei și lui Otto de Freising, despre existența unui Împărat-Preot creștin, pe nume Ioan, foarte puternic, a cărui împărăție s-ar afla „la răsărit de Persia și Armenia”.[813] Localizarea pare să fie greșită, pentru că Armenia se află în Caucaz, adică în nord-vestul Persiei, nu în partea de răsărit. Acest împărat-preot s-ar trage din neamul celor Trei Magi de la Răsărit. În prima versiune, istoricul și cronicarul Otto de Freising și-a notat la Viterbo acest raport verbal, al lui Hugo, pe care apoi l-a dezvoltat în lucrarea sa de mare extindere *Chronica sive Historia de duabus civitatibus* (Istoria amânduror imperii [*state*, n.n.]), redactată între anii 1143-1146, punându-și speranța în Preotul-Rege Ioan, că acesta, ar putea ajuta Creștinătatea în lupta cu necredincioșii.[814] Două decenii mai târziu, 1165 apare un *document fals*, menționat ulterior de către Alberich de Troisfontaine, † d. 1252.[815] Este vorba de scrisoarea lui Ioan Împăratul Preot, trimisă Împăratului bizantin Manuel I Comnenul (1144-1180), cunoscută sub numele *Joannis presbiteri Epistola*.[816] Autorul acestui fals nu este cunoscut, însă epistola a stârnit la vremea aceea un interes deosebit, atât la Sf. Scaun, cât și la curțile imperiale și regale. Se punea mare sperață în acest personaj, care s-a dovedit a fi legendar, pentru a fi cooptat în acțiunile de lupă ale cruciadelor, împotriva arabilor musulmani. Mai târziu, privitor la Preotul Ioan, Papa Alexandru III (1159-1181), care credea în existența lui, s-a simțit obligat să facă o contranotificare, adică i-a trimis lui Ioan, o scrisoare din Veneția.[817] Alexandru III spera să-l folosească pe Ioan în operațiunile militare pentru eliberarea Ierusalimului, în același timp, temându-se ca nu cumva acest împărat-preot să nu-și aroge pretenții de hegemonie, ale acțiunilor armate, care ar fi putut să-l pună-n umbră pe Papă. Așa au început acțiunile de căutare a Împărăției și a Împăratului Preot Ioan, mai întâi în Asia și apoi în Africa (Etiopia), însă fără succes.[818]

a. *Căutarea în Asia* [819]

În anul 1177, Alexandru III l-a trimis pe medicul său Magister Philipp cu o solie personală la Împăratului Preot Ioan, prin care-i cerea ajutor militar pentru următoarea cruciadă, împotriva musulmanilor. Solia lui Magister Philipp s-a sfârșit fără niciun rezultat, iar el a dispărut fără urmă.[820]

---

[811] Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, p. 124.
[813] Despre Preotul-Împărat Ioan mai vezi:
Friedrich Zarncke: *Der Priester Johannes*. In: *Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*. 7, 1879, pp. 827-1030, și 8, 1883, pp. 1-186 (Ausgaben des lateinischen und der deutschen Textes) (Digitalisat bei der SLUB Dresden)
Bettina Wagner: *Die „Epistola presbiteri Johannis“*: lateinisch und deutsch. Überlieferung, Textgeschichte, Rezeption und Übertragungen im Mittelalter; mit bisher unedierten Texten (= *Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters*, Band 115). Tübingen, 2000, ISBN 3-484-89115-7 (insbesondere zur Überlieferung).
[814] Vezi linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Priesterk%C3%B6nig_Johannes
Menționarea Preotului Ioan, la Otto von Freising Împărat în Răsărit (India), 1146, în: *Historia de duabus civitatibus* VII, 32. Vezi textul la: Otto Bischof von Freising: *Chronik oder die Geschichte der zwei Staaten* (= Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters. Bd. 16). Übersetzt von Adolf Schmidt, herausgegeben von Walther Lammers. 4. Auflage. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1980, ISBN 3-534-00174-5 (lateinisch/deutsch).
[815] Wilhelm BAUM, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, p. 127.
[816] Idem, p 127 și 320 (note): „Presbyter Iohannes, Dominus Dominantium”, nota 337.
[817] Idem, p. 138.
[818] Idem, pp. 166-176, 217-238 și passim.
[819] Idem, pp. 166-199, vezi și pp. 113-122.
[820] Idem, pp. 138 și 140.

Papa Inochențiu IV (1243-1254) – care voia să-i creștineze pe mongoli – l-a trimis în acest scop pe Arhiepiscopul franciscan Giovanni da Pian del Carpine (c.1182-1252) într-o misiune diplomatică la Marele Han al Mongoliei, pe care acesta a efectuat-o în anii 1245-1247, în același timp, poruncindu-i să strângă informații despre Împăratul Preot Ioan și împărăția acestuia. Giovanni da Pian del Carpine a putut strânge informații, doar despre Împărăția Mongoliei, însă nimic, despre Împăratul-Preot Ioan, el presupunînd că aceasta s-ar afla în India. După întoarcerea din Mongolia, Giovanni da Pian del Carpine a scris lucrarea *Historia Mongalorum*, cu date despre împărăție și cu impresiile sale de călătorie, un fel de C*ronică*.[821] În acest context, trebuie să mai precizăm că, în evul mediu, *noțiunea de* INDIA era vagă și confuză, adică nedeterminată geografic în mod precis. Cu un cuvânt noțiunea de India, nu poate fi localizată și identificată cu Republica India de astăzi, ci mai degrabă cu Arabia, Etiopia etc.

După epoca cruciadelor, secolul al XIII-lea, căutarea aliaților de luptă prin Orient, n-a mai fost actuală, iar legenda Împăratului-Preot Ioan a fost dată uitării, dar a rămas totuși în conștiința apusenilor. Printr-o propoziție a mai fost amintită de Hartmann Schedel, în lucrarea sa extinsă, *Cronica lumii* / Weltchronik, Nürnberg 1493, Blatt / foaia CXCVII:

***Textul în germana medievală*:** **„In Indier land nennt man iren patriarche briester-johann. […] Nun wirdt derselb briesterjohann nit allain als ein bischoff, sunder auch als ein kaiser geachtet. Von dem sagt man das zahlreich könig underworffen und ierlich zynsper seyen und in denselbe königreichen seyen hundert ertzbistumb. Un der öberst bischöflich und kaiserlich stuhl sey in einer großen mechtigen statt Bibrith genät und hat Johannes der patriarch einer auß den großen der indier (der im jar des herrn tawsent hundert gein rom komme) hat dem babst calisto, den cardineln und anderen prelaten offetnlich gesagt."**	**În țara indienilor, pe patriarhul lor îl numesc preotul Ioan [...]. Apoi același preot Ioan este nu numai ca un episcop venerat, ci și ca un împărat. Despre el se spune că-i sunt supuși numeroși regi și anual ar fi tributari? [zynsper] și în aceleași regate se află o sută de arhiepiscopii. Și scaunul suprem episcopal și imperial ar fi cusut [*numit*, *fixat*, n.n.] într-un oraș mare și puternic, Bibrith; și are Ioan Patriarhul pe unul dintre mai marii indienilor (*care*, n.n.) [într-un an al Domnului o mie de sute gein rom (1100 ani romani?) ajung] i-a spus acest lucru direct Papei Calist, cardinalilor și altor prelați.**

[Traducere provizorie, din germana medievală, pentru că am cerut ajutorul Institutului de Germanistică, din Viena, eu neputând traduce câteva cuvinte: *zynsper* și *gein rom*., însă n-am primit niciun răspuns!]

b. *Căutarea în Africa* [822]

Vestea despre existența unei împărății creștine în estul Africii a ajuns în Europa, prin intermediul arabilor musulmani. Așa s-a făcut aici legătura acestei știri cu legenda despre Împărația lui Ioan. Era vorba însă de imperiile Aksum și Lalibela, din actuala Etiopie. În aceste țări, creștinismul a ajuns prin intermediul negustorilor sirieni, fiind adoptat ca religie de Stat, de regele Ezana sau Azanas de Aksum (c. 350). Datorită legăturilor canonice cu Alexandria, după anul 451, și etiopienii au adoptat monofizitismul, de la copții, din Egipt. Regatul de Aksum a existat până în secolul al X-lea, când a fost cucerit de musulmani. La finele secolului al XII-lea, *Împăratul* – Negus – Gebra Maskal Lalibela (1189-1229) a fodat un nou imperiu puternic etiopian, unde a reluat și continuat tradiția Imperiului de Aksum.[823] O mărturie impresionantă, privind starea înfloritoare,

---

821 *Historia Mongalorum*, 1245-1247, editată sub titlul: *Storia dei Mongoli*, edizione critica del testo latino a cura di Enrico Menestò, traduzione italiana a cura di Maria Cristiana Lungarotti e note di Paolo Daffinà, introduzione di Luciano Petech, studi storico-filologici di Claudio Leonardi, Maria Cristiana Lungarotti, Enrico Menestò, Spoleto, Centro italiano di studi sull'alto medioevo, 1989.
Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, pp. 134, 153, 166-169, 171, 173, passim.

822 Wilhelm Baum, *Idem*, pp. 217-238, vezi și pp. 113-122.

823 Wilhelm Baum: *Lalibela (Gebre Masqual), Kaiser von Äthiopien*, în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 17, Bautz, Herzberg, 2000, col. 823-824.
Manfred Kopp: *Lālibalā*, în: *Lexikon für Theologie und Kirche* (LThK), 3 Bd. 6, col. 613-614.
Jules François Célestin Perruchon: *Vie de Lalibala roi d'Ethiopie*: Texte éthiopien publié d'après un manuscrit du musée britannique et traduction française avec un résumé de l'histoire des Zagiiés et de description des églises monolithes de Lalibala. Paris: E. Leroux, 1892.

mărimea, bogăția și puterea acestui imperiu, readus la viață, de către Lalibela, stau cele 12 biserici din Roha, sculptate în stâncă solidă, de sus în jos, în interiorul muntelui. Concomitent cu călătoriile descoperirilor geografice ale portughezilor, în secolul al XV-lea, precum și a diferiților aventurieri, călători și dornici de senzații și descoperiri, au reușit și urmașii Negusului Lalibela să-și extindă granițele imperiului lor în partea de nord-est, în Somalia de astăzi, luptându-se cu musulmanii. Așa s-a întâmplat că toți acești călători, care au trecut pe acolo, au identificat Etiopia, cu Împărăția Preotului Ioan.[824] În acest context, Regele Portugaliei Ioan II (1481-1495) l-a trimis în anul 1487 pe Pêro da Covilhã (1450-d.1420) în Africa de est, să-l caute pe Împăratul Preot Ioan. A fost primit cu mari onoruri de către Împăratul Eskandar sau Alexandru (1478-1494) al Etiopiei, declarat „membru al Curții Imperiale", dar nu i s-a mai permis să se întoarcă în Portugalia, fiind de fapt un prizonier. La rândul său, Alfonso de Payva (1460-1490) a încercat din Alexandria, să ajungă în Etiopia, pe uscat, nu pe mare, însă a fost dat dispărut. În 1520 expediția lui Rodrigo da Lima a ajuns în Etiopia, reușind să trimită în Portugalia, un raport despre această țară, redactat de către preotul catolic, capelanul corabiei, Francisco Álvares: *Verdadeira Informação das Terras do Preste João das Índias*, Lissabon 1540. Însă nici el n-a reușit să dezlege misterul Preotului Ioan.

Misterul african al Preotului Ioan a fost dezlegat la sfârșitul secolului al XVII-lea, de către părintele studiilor *Etiopiene*, Hiob Ludolf, prin lucrarea acestuia, *Historia Aethiopica*, Frankfurt a. M. 1681, în care preciza că nu există nici o legătură între Casa Imperială Etiopiană și Împăratul-Preot Ioan, legenda fiind dată uitării.

c. *Scrisoarea Împăratului-Preot Ioan* [825]

Din textul *scrisorii* Împăratului Preot Ioan se poate constata că autorul ei a fost un mare cărturar, cu multe cunoștințe, dar și cu o fantezie de romancier [științifico-fantastic!].

Inițial, scrisoarea a fost redactată în limba latină, de către un autor, originar din țările germane și a avut importanță decisivă, privind răspândirea legendei despre Împăratul-Preot Ioan. Scrisoarea ar fi fost adresată Împăratului Bizantin Manuel I Comnenul (1144-1180). În versiunile păstrate, există texte cu cel puțin trei interpolări: A, B. și C.[826]

În spatele apariției acestei scrisori se ascunde propaganda cruciată, de după căderea Edessei – ca oraș cruciat – în mâinile musulmanilor, în anul 1144, pentru a reaprinde flacăra fascinației după o nouă cruciadă, în rândul creștinilor din Europa apuseană. Pierderea Comitatului Edessa și măcelărirea creștinilor de acolo au provocat convocarea și organizarea cruciadei a doua, din anii 1147-1149.[827]

De menționat este că legenda Împăratului-Preot Ioan, precum și textul *Epistola presbiteri Johannis*, nu sunt cunoscute în istoriografia bizantină a epocii, chiar dacă se pretinde că ar fi fost adresată Împăratului Manuel I Comnenul (1144-1180), fapt care confirmă în mod indirect că autorul ei este un cărturar fantezist din apusul latin sau catolic al Europei.

---

[824] **Ioannes Presbyter regis Aethiopiae !**

[825] **Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, pp. 127-157.**

[826] **Vezi traducerea în limba germană a scrisorii, la: Ulrich Knefelkamp, *Die Suche nach dem Reich des Priesterkönigs Johannes (*Gelsenkirchen: Andreas Müller, 1986), 180-7.**
și online, la: https://blackcentraleurope.com/quellen/1000-1500-deutsch/ein-brief-vom-priesterkonig-johannes-ca-1165-1170/

[827] **Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, p. 131 ș.u. Textul la: Bettina Wagner: Die „Epistola presbiteri Johannis": lateinisch und deutsch. Überlieferung, Textgeschichte, Rezeption und Übertragungen im Mittelalter; mit bisher unedierten Texten (= Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters, Band 115). Niemeyer, Tübingen 2000, (insbesondere zur Überlieferung).**
Friedrich Zarncke: Der Priester Johannes. In: Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 7, 1879, pp. 827-1030, și 8, 1883, pp. 1-186 (Ausgaben des lateinischen und der deutschen Textes) (Digitalisat bei der SLUB Dresden).

Joannis presbiteri Epistola; Brief vom Priesterkönig Johannes; Scrisoarea Împăratului-Preot Ioan, c. 1165-1170? în 20 de capitole:

1. Priester Johannes, durch die Macht und Kraft Gottes und unseres Herrn Jesus Christus, Herr der Herrschenden, an Emanuel, den Staatenlenker der „Rhomär“, der sich an Gesundheit erfreuen und mit Gnade bedacht sein soll bis in fernere Zeiten.	**1. Ioan Preotul, prin puterea și tăria lui Dumnezeu și a Domnului nostru Iisus Hristos, Domnul Domnitorilor, lui Manuel [I Comnenul (1144-1180), n.n], conducătorul „Rhomeilor”, care să se bucure de sănătate și să fie înzestrat cu har până în zilele cele îndepărtate.**
2. Man erzählte Unserer Majestät, daß Du Unsere Exzellenz in Liebe verehrst und die Kunde von Unserer Größe zu Dir gedrungen ist. Aber durch Unseren Apokrisiar wissen Wir, daß du Uns einige ergötzliche und erfreuliche Sachen schicken wolltest, wodurch Unsere Gerechtigkeit erfreut werde.	**2. Maiestății Noastre ni s-a relatat că tu în iubire cinstești Excelența Noastră și că vestea Măreției Noastre a ajuns (*până*, n.n.) la tine. Însă prin Apocrisiarhul Nostru știm că ai vrut să Ne trimiți niște lucruri încântătoare și îmbucurătoare, de care Justețea Noastră se va bucura.**
3. Da ich nun ein Mensch bin, nehme ich es in Güte an und Wir schicken Dir durch Unseren Apokrisiar von Uns einiges, da Wir ja wissen wollen und wünschen, ob Du den rechten Glauben mit Uns hast und ob Du in allem an unsern Herrn Jesus Christus glaubst.	**3. Întrucât sunt așadar om, accept acestea cu bunătate și Noi îți trimitem prin Apocrisiarhul Nostru, pentru că vrem să știm și dorim, dacă (*voi*, n.n) aveți credința dreaptă, aceeași ca și noi și dacă Tu crezi întru totul, în Domnul nostru Iisus Hristos.**
4. Während wir wissen, daß Wir Menschen sind, halten Dich die „Graeculi“ für Gott, Wir hingegen wissen, daß Du sterblich bist und der menschlichen Hinfälligkeit unterliegst.	**4. În timp ce Noi știm că suntem oameni, pe tine Graeculii (*Grecii,* n.n.) te consideră un Dumnezeu, (*iar*, n.n.) Noi dimpotrivă știm că Tu ești muritor și supus vremelniciei omenești.**
5. Wenn Du Bedarf hast an irgendetwas, was Freude bringt, dann wirst Du es leicht bekommen durch die Freigebigkeit. Unserer Mildtätigkeit durch Unseren Apokrisiar und durch Botschaft Deiner Lieblichkeit Uns Nachricht geben.	**5. Dacă aveți nevoie de ceva care aduce bucurie, atunci, Tu o vei obține ușor prin generozitate. Tu poți să încunoștințezi Milostivirea Noastră prin Apocriarhul Nostru și prin mesajul Tău grațios.**
6. Empfange [ierarcham][1] in Unserem Namen und benutze sie, wie Wir gern Dein [lechito][2] benutzen, auf daß wir so gegenseitig Unsere Stärke bestärken und bekräftigen; auch Unsere [tigna][3] respektiere und beachte.	**6. Primește-le [ierarcham][1] în numele Nostru și folosește-le așa cum și Noi folosim cu plăcere [lechito]-ul tău[2], ca să ne întărim reciproc puterea Noastră și să ne afirmăm tăria și forța celuilalt; de asemenea, și [tigna]-nul nostru[3], trebuie să-l respectăm și prețuim.**
7. Wenn Du in Unser Herrschaftsgebiet kommen willst, setzen Wir Dich zum Großen und Würdigen Unseres Hauses ein, und Du kannst von Unserem Überfluß genießen und von den Dingen, die Wir bei uns im Überfluß haben; wenn Du zurückkehren willst, wirst Du reich beschenkt zurückkehren.	**7. Dacă vrei să vii pe teritoriul Nostru de stăpânire, Te așezăm printre cei mai mari și vrednici ai Casei Noastre și te poți bucura de belșug și de lucrurile pe care le avem din îndeajuns la noi; dacă vrei să te întorci, te vei întoarce dăruit cu îmbelșugare.**
8. Gedenke Deiner letzten Ziele und in Ewigkeit wirst Du nicht sündigen.	**8. Adu-ți aminte de scopurile tale finale și tu nu vei păcătui pentru totdeauna, Tu nu vei mai păcătui.**
9. Wenn Du aber die Größe und Erhabenheit Unserer Hoheit wissen willst und in welchen Ländern Unsere Majestät gebietet, dann erkenne und glaube ohne Zweifel, allen Reichtümern, die unter dem Himmel sind, an Tugend und Macht über alle Könige dieser Erde. Zweiundsiebzig Könige sind Uns tributpflichtig.	**9. Dar, dacă vrei să cunoști măreția și sublimitatea Înălțimii Noastre și în ce țări stăpânește Maiestatea Noastră, atunci recunoaște și crede fără îndoială, în toate bogățiile care sunt sub cer, în virtute și putere, asupra tuturor regilor acestui pământ. Șaptezeci și doi de regi ne sunt nouă obligați la tribut.**
10. Ich bin ein frommer Christ und überall verteidigen Wir die armen Christen, die das Imperium Unserer Milde regiert und unterstützen sie mit Unserem Almosen.	**10. Eu sunt un un creștin pios și Noi apărăm pe bieții creștini pretutindeni care sunt stăpâniți de Imperiul Clemenței Noastre și îi sprijinim prin milostenia Noastră.**
11. Wir haben gelobt, das Grab des Herrn zu besuchen mit einem mächtigen Heer, wie es dem Ruhm Unserer Majestät entspricht, die Feinde des Kreuzes Christi zu erniedrigen und zu bekriegen und seinen gepriesenen Namen zu verherrlichen.	**11. Ne-am jurat să vizităm mormântul Domnului cu o oaste puternică, așa cum se cuvine slavei Maiestății Noastre, pentru a înjosi dușmanii Crucii Lui Hristos și să-i batem și Numele Său slăvit, să-L preamărim.**

12. In den drei Indien herrscht Unsere Magnifizenz und Unser Land erstreckt sich vom jenseitigen Indien, in dem der Körper des heiligen Apostels Thomas ruht, durch die Wüste und weiter bis zum Aufgang der Sonne und kehrt zurück durch den Untergang zum verlassenen Babylon neben dem Turm zu Babel.

13. Zweiundsiebzig Provinzen dienen mir, von denen sind nur wenige christlich, und eine jede von ihnen hat einen König über sich, sie alle sind Uns tributpflichtig.

14. In Unserem Land werden geboren und leben Elefanten, Dromedare, Kamele, Flußpferde, Krokodile, [Methgallinarii, cametheternis, thinsiretae][4], Panther, Wildesel, weiße und rote Löwen, weiße Bären, weiße Amseln, stumme Baumgrillen, Greifen, Tiger, Vampire, Hyänen, wilde Rinder, Bogenschützen, wilde Menschen, gehörnte Menschen, Faune, Satyrn und Frauen dergleichen Art, Pygmäen, Hundsköpfige, Giganten, deren Höhe 40 Ellen beträgt, Einäugige, Kyklopen und der Vogel, den man Phönix nennt, und Tiere von fast jeder Art, die es unter dem Himmel gibt.

15. Wir haben andere Völker, die sich nur vom Fleisch ernähren von Menschen und wilden Tieren und ihren Aborten, die niemals fürchten zu sterben. Und wenn einer stirbt von diesen, dann verzehren ihn seine Verwandten und Bekannten gierig, wobei sie sagen „Es ist das Heiligste, Menschenfleisch zu essen“.

16. Die Namen der Völker sind diese: Gog und Magog, Amic, Agic, Arenar, Defar, Fontineperi, Conei, Samantae, Agrimandi, Salterei, Armei, Anofragei, Annicefelei, Tasbei, Alanei.

17. Diese nämlich und viele andere Völkerschaften schloß Alexander, der große Jüngling, König der Makedonen, zwischen den hohen Bergen im Norden ein. Die führen Wir, wenn Wir wollen, gegen Unseren Feinde und, wenn ihnen von Unserer Majestät die Erlaubnis gegeben wird, daß sie diese verschlingen sollen, dann kann sie kein Mensch, kein Tier zurückhalten, jeder wird sofort verschlungen.

18. Wenn dann die Feinde verschlungen sind, führen Wir jene in ihre Heimat zurück. Und nur deshalb fahren Wir sie zurück, weil sie, wenn sie von Uns verlassen würden, alle Menschen und alle Lebewesen, die sie finden, völlig verschlingen würden.

19. Diese schlechten Völker werden von dem Ende der Welt in der Zeit der Antichrist von den vier Teilen der Welt hervorbrechen und alle Lagerstätten der heiligen umzinglen und die große Stadt Rom, die Wir Unserem Sohn gegeben haben, der Uns zuerst geboren ist, mit ganz Italien und ganz Germanien und beiden Gallien, mit England, Britannie und Scotien; Wir werden ihm Spanien und das ganze Land bis zum erfrorenen Meer geben.

20. Es ist nicht verwunderlich, daß die Zahl dieser Völker wie die Sandkörner am Meeresstrand ist, ihnen kann sicher kein Volk, kein Königreich wiederstehen. Aber diese Völker, wie es ein Prophet vorhergesagt hat, werden wegen ihrer Abscheulichkeiten nicht im Gericht sein, sondern Gott wird über sie Feuer vom Himmel schicken, und so wird es alle verzehren, daß nicht einmal Asche von ihnen übrig bleibt.

12. În cele trei Indii domnește, Măreția Noastră, iar Țara Noastră se întinde dincolo de India, unde se odihnește trupul Sfântului Apostol Toma, prin deșert și până la Soare-răsare și se întoarce pe la soare-apune prin Babilonul părăsit lângă Turnul lui Babel.

13. Șaptezeci și două de provincii îmi slujesc mie, dintre care numai puține sunt creștine și fiecare dintre ele are un rege peste ea, acestea toate ne sunt nouă tributare.

14. În țara noastră se nasc și trăiesc elefanți, dromaderi, cămile, hipopotami, crocodili, [Methgalli – narii, cametheternis, thinsiretae][4], pantere, măgari sălbatici, lei albi și roșii, urși albi, mierle albe, greieri muți, grifoni, tigri, vampiri, hiene, vite sălbatice, arcași, oameni sălbatici, oameni cu coarne, păuni? (Faune), satyri și femei de aceeași rasă, pigmei, cei cu cap de câine, uriași, a căror înălțime atinge 40 de coți, cei cu un singur ochi, ciclopi și pasărea numită Phoenix și fiare de aproape orice fel, de care se află sunt sub cer.

15. Avem alte popoare care se hrănesc doar cu carnea oamenilor și a animalelor sălbatice și al celor de un fel cu ei, care nu se tem niciodată să moară. Iar când unul dintre aceștia moare, rudele și cunoștințele lui îl devorează cu lăcomie, spunând totodată: „Cel mai sfânt este să mănânci carne de om”.

16. Numele popoarelor sunt acestea: Gog si Magog, Amic, Agic, Arenar, Defar, Fontineperi, Conei, Samantae, Agrimandi, Salterei, Armei, Anofragei, Annicefelei, Tasbei, Alanei.

17. Pentru acestea și multe alte popoare, Alexandru cel Mare, tânărul Rege al Macedonenilor, i-a inclus între munții înalți de la miazănoapte. Pe aceștia Noi îi folosim, când îi vrem, împotriva duș-manilor noștri și, dacă li se dă per-misiunea Majestății Noastre, le dă voie ca să-i devoreze, atunci nici un om, nici un animal nu-i poate opri, fiecare este imediat devorat.

18. Dacă vrăjmașii sunt devorați, pe aceștia (*canibali*, n.n.), Noi îi trimitem înapoi în patria lor. Și numai de aceea îi conducem înapoi, pentru că dacă ar fi abandonați de Noi, ar devora complet toate ființele vii pe care le întâlnesc în cale.

19. Aceste popoare rele vor năvăli la sfârșitul lumii în vremea lui Antihrist, din cele patru părți ale lumii și vor înconjura toate taberele sfintei și marii cetăți a Romei, pe care Noi am dat-o Fiului Nostru, care ni s-a născut cel dintâi, cu toată Italia și toată Germania și ambele Gallii, cu Anglia, Britania și Scoția; Îi vom da lui Spania și toată țara, până la marea cea înghețată.

20. Nu este de mirare că numărul acestor popoare este ca bobul de nisip de pe malul mării, cu siguranță lor nu le poate sta împotrivă niciun popor. Însă aceste popoare, după cum a prezis un profet nu vor fi în judecată din cauza ororilor lor, ci Dumnezeu va trimite asupra lor foc din cer și astfel îi va mistui pe toți, încât să nu rămână nici măcar cenușa din ei.

*	*
[Text interpolat] ***Auszug aus*:** **Luat din:** **https://blackcentraleurope.com/quellen/1000-1500-deutsch/ein-brief-vom-priesterkonig-johannes-ca-1165-1170/** **Jeff Bowersox (übersetzt von Lilian Gergely)** **Vezi și:** **Al Idrisi's 12th century map of Europe, North Africa, and Asia** **Prima versiune:** **https://scalar.usc.edu/works/prester-john/the-letter-of-prester-john** **A doua versiune:** **https://scalar.usc.edu/works/prester-john/al-idrisis-12th-century-map-of-europe-north-africa-and-asia (version 2)**	**Compară cu versiunea traducerii engleze al aceluiași text latin, interpolat, tot în 20 de capitole:** ***The Letter of Prester John (c. 1165)*** **The following text draws on Uebel. The annotations provided are my own. I have separated the text according to the editorial principles established by Friedrich Zarnke in his 1877 edition of the interpolated Letter.** **Link to Composite Map of travelers, authors, texts, and locations dedicated to the kingdom of Prester John.** **Luat din:** **https://scalar.usc.edu/works/prester-john/the-letter-of-prester-john**

Acestei scrisori, *Epistola presbiteri Johannis*, Wilhelm Baum i-a făcut o amplă prezentare și un comentariu extins.[828] Textul scrisorii este păstrat în șase versiuni lingvistice, apărute independent una de alta, cu interpolările, care erau de așteptat.[829] Există peste 200 de manuscrise vechi, cu textul acestei scrisori, datând între secolele XII-XVII și 14 editări, între anii 1483-1565, de *primă* tradiție și de *a doua* tradiție.

Ein möglicher Ursprung der Figur des Priesterkönigs Johannes könnte das historische Amt des Erzdiakons der Thomaschristen sein, des anerkannten Hauptes dieser Glaubensgemeinschaft. Er wurde in Indien als fürstenähnlich angesehen und hatte gewissermaßen den Status eines „Königs“ seines Volkes, was auch Ehrentitel wie „Prince and head of the Christians of Saint Thomas“ oder „Archdeacon and Gate of All India, Governor of India“ belegen. Die jeweiligen Herrscher von Cochin übergaben dem neu erwählten Erzdiakon königliche Insignien, und er wurde auf Reisen stets von einer bewaffneten Ehreneskorte begleitet. Bereits Mar Timotheus I. (780-820/23), Patriarch von Babylon, nannte den Erzdiakon das „Haupt der Gläubigen von Indien“. Die Erzdiakone kamen ausschließlich aus Familien, die für sich in Anspruch nahmen, in direkter Linie von den Priestern abzustammen, die der Apostel Thomas in Indien geweiht und eingesetzt habe. Auch der Name Georg war unter den Erzdiakonen Indiens sehr verbreitet.[10] Diese Fakten stimmen mit dem (teilweise sehr phantasievollen) Bericht von Marco Polo überein. Das Kreuzwap-pen des Priesterkönigs Johannes, mit seinen beiden Seitenschnörkeln, ist mögli-cherweise eine verstümmelte Form des traditionellen indischen Thomaskreuzes.	**O posibilă origine a figurii preotului-împărat Ioan ar putea fi funcția istorică de arhidiacon al creștinilor Sf. Toma, întâistătătorul (*iazelihul*, n.n.) recunoscut al acestei comunități religioase. În India, el era privit ca un prinț și avea statutul de „rege” al poporului său, așa cum o dovedesc titluri onorifice, precum „Prinț și Cap al creștinilor Sfântului Toma” sau „Arhidiacon și Poarta întregii Indii”, „Guvernator al Indiei”. Monarhii regali respectivi din Cochin i-au dăruit arhidiaconului nou ales insigne regale, iar acesta a fost întotdea-una însoțit de o escortă de onoare înarmată de arnăuți, atunci când călătorea. Deja Mar Timotei I (780-820/23), Patriarhul Babilonului (recte de *Bagdad*, n.n.), l-a numit pe arhidiacon „Capul credincioșilor din India”. Arhidiaconii proveneau exclusiv din familii care pretindeau o descendență directă din preoții hirotoniți și numiți de apostolul Toma în India. Chiar și numele *Gheorge* a fost, de asemenea, foarte răspândit printre arhidiaconii Indiei.[10] Aceste fapte concordă cu raportul (pe alocuri foarte fantezist) al lui Marco Polo. Stema încrucișată a preotului împărat Ioan, cu cele două suluri laterale ale sale, este posibil să fie o formă mutilată a crucii tradiționale indiene a Sf. Toma.**

---

[828] **Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, pp. 127-157.**

[829] **Vezi linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Priesterk%C3%B6nig_Johannes**
Bettina Wagner, *Die 'Epistola presbiteri Johannis' lateinisch und deutsch*. Uberlieferung, Textgeschichte, Rezeption und Übertragungen im Mittelalter. Mit bisher unedierten Texten (Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters 115), Tübingen, 2000. Max Niemeyer Verlag, IX, 732 S. mit Abb.
Recenzia în: Bettina Wagner, Die 'Epistola presbiteri Johannis'
Pagina 262, la *Rezensionen*, de Prof. Dr. Christoph Gerhardt, Im Wiesengrund 8, D-54296 Trier Prof. Dr. Wolfgang Schmid, Fritz-von-Wille-Str. 57, D-54296 Trier.

În legenda Împăratului-Preot Ioan poate fi totuși identificat un sâmbure de adevăr, cu localizarea lui la creştinii Sfântului Toma din Kerala, India, după cum se poate constata din *capitolul 6*, privind Creştinii Sfântului Apostol Toma din India. Abia de prin secolul al VII-lea acești creștini au început să aibă un mitropolit propriu, trimis de Patriarhul asirian, de la Seleucia-Ktesiphon, ulterior de la Bagdad. Înainte, Iazelihul, adică catolicosul-patriarh al Persiei le trimitea din când în când în India, câte un arhiereu, care să le hirotonească preoţi şi diaconi şi să îndeplinească şi alte funcţiuni liturgice episcopale: târnosiri de biserici, dispense, adunări sinodale etc. Episcopii nu rezidau în India decât temporar, creştinii Sf. Toma având un statut autonom, deşi foarte numeroşi, erau conduşi doar de un ARHIDIACON, care era preot, nu diacon, cunoscut cu termenul de „Protopopul Indiei", și se afla sub jurisdicţia canonică a Catolicosului-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon, mai târziu de la Bagdad. De prin secolul al VIII-lea, Mitropolitul de la Kerala avea locul al zecelea, la şederea în sinodul asirian, adică în diptice.

Teritoriile mitropoliilor sau cele 15 „Provincii mitropolitane ale Bisericii Asiriene de Est (Nestoriană)", în secolul al X-lea, în *ordinea canonică* sau a şederii în sinod a mitropoliților: Arhieparhia sau Provincia mitropolitană Patriarhală, de la Bagdad [continuatoarea celei de Seleucia-Ktesiphon], Elam (Iran), Nisibis (Mardin, Turcia), Maishan (Irakul de sud-est, la sud de Kashkar), Mossul cu Arbela (sau Mossul/Arbela, Irakul de nord), Beth Garmai (regiunea Kirkuk, nordul Irakului), Media (Iranul de vest), Fars (Sud-vestul Iranului, la Golful Persic, vezi Hormuzd), Khorasan (regiune în nord-estul Iranului, cu extindere în Afganistan, Tadicikstan, Usbekistan, Turkmenistan), Media Atropatena (Iran, sudul Mării Caspice), Herat şi Segestan (vestul Afganistanului şi estul Iranului), Armenia Minor (Arran) [Turcia, la sud-est de Trapezunt], Rai (nordul central al Iranului, sudul Mării Caspice), Dailam (regiunea de sud a Mării Caspice, Iran).

Ecclesiastical provinces of the Church of the East in 10th c. Borderlines are not a represenation of the actual borders but rather illustrate an assignment of the Sees to each province. 1 – Patriarchal Province 2 – Elam 3 – Nisibis 4 – Maishan 5 – Mosul & 6 – Arbela 7 – Beth Garmai 8 – Media 9 – Fars 10 – Khorasan 11 – Atropatena 12 – Herat & Segestan 13 – Little Armenia (Arran) 14 – Rai 15 – Dailam.

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East#/media/File:Church_of_the_East_provinces_10_c.svg
https://en.wikipedia.org/wiki/Church_of_the_East

9. Varia

a. Sfinți și personalități din lumea asiriană (nestorieni) și chaldee

Sfinții, scriitorii bisericești, ereziarhii și alte personalități ale Bisericii, din primul mileniu creștin sunt prezentați și ilustrați – *în ordine alfabetică* – de către Domnul Prof. univ. Dr. Remus Rus, în lucrarea *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, 900 p., apărută cu binecuvântarea Patriarhului Teoctist al României, la care, cititorii interesați de aprofundarea acestor probleme și de literatura de specialitate, pot să apeleze cu toată încrederea.[830]

Biserica Asiriană de Est sau Siro-Orientală, numită pe nedrept „Nestoriană”, a dat sfinți ca Mar Afraat (c.280-345), Mar Efrem [Afraat] Sirul (†373), Mar Isaac Sirianul sau Isaac de Ninive (c. 640-c. 700), Iosif Hazzaya (sec. VIII) și alții. Deși ignorată până de curând în mediile academice din ţările ortodoxe, se bucură în ultima vreme de o atenţie deosebită, numai în limba română fiind publicate, un număr impresionant de studii, articole și monografii dedicate problemelor legate de această veche instituție creștină, din Orient, pe care cititorii le pot consulta la sfârșitul acestui volum.

***

Întrucât spațiul lucrării nu permite prezentarea exhaustivă a tuturor personalităților din Biserica Asiriană de Răsărit și din aceea Unită Chaldee, care s-au remarcat prin activitatea, scrierile, viața lor sfântă și lupta pentru apărarea identității și libertății ei de acțiune, vom da la sfârșitul acestui subcapitol doar o listă cu numele și anii de viețuire a lor, atât din epoca patristică, cât și de după această perioadă de timp. În altă ordine de idei – *în scopul evitării repetărilor precizăm că* –, multe dintre aceste personalități și sfinți asirieni și chaldei au fost deja prezentați și ilustrați pe parcursul acestei lucrări, unii dintre ei chiar cu câte un micromedalion.

***

În afara acestei lucrări a Prof. Dr. Remus Rus, noi mai indicăm și alte titluri, pe care le-am și folosit ca literatură aferentă:

Joseph Simonius Assemani *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*, Op. cit, Rome, 1719-1728), vol. 1-9, folio [*Bibl. or.* prescurtat]. The work was to have been in four parts.

Aubrey Russell Vine [M.A., B.D., B.Sc.], *The Nestorian Churches*. [A Co (B-Ok – Xyz) PDF]. A concise history of Nestorian Christianity in Asia from the Persian schism to the modern Assyrians, by…, London, 1937, Independent Press, LTD Memorial Hall, E. C.$_4$, 227 p.

Rev. George Percy Badger, *The Nestorians and their Rituals, with the narrative of a mission to Mesopotamia and Coordistan in 1842-1844* and of a late visit to those countries in 1850; also researches into the present condition of the Syrian jacobites, papal Syrian, and chaldeans, and an inquiry into the religious tenets of the yezeedees. By the…, Volume I. London: Joseph Masters, Aldersgate Street and New Bond Street MDCCCLII (1852), 448 p. Vol. II, London, 1852, 426 p.

---

[830] Actualmente, autorul a mai tipărit un dicționar, dedicat problemelor de mariologie: Remus Rus / Preot Adrian Cazacu, Θεοτόκος, *Enciclopedie teologică*, Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Calinic Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Crimca, Suceava, 2023, 710 p.

Wilhelm Baum – Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche...,* passim.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum...*, passim.
Oscar Braun, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale…*, passim.
***Chrétiens en terre d'Iran*: Implantation et acculturation, passim.**
Chabot, *Synodicon Orientale*, passim.
***Chronique de l'Église d'Adiabène sous les Parthes et les Sassanides par Msiha-Zkha, 6ème siècle*, 1907. Traduit et édité par A. Mingana, passim.**
***Codex Sinaiticus*. Geschichte und Erschliessung der „Sinai-Bibel”, Universi-tätsbibliothek, Leipzig, 2007[2], Herausgeber Ulrich Johannes Schneider, 48 p., incl. il. *Codex Sinaiticus als Grundtextausgabe der Geschriebenen des Neuen Bundes*, F. H. Baader und H. J. Grieser, 75328 Scömberg, 534 p. + Anhang 5 pl.**
CORPUS SCRIPTORUM ORIENTALIUM…, *Aux origines de l'Église de Perse*. Les actes de Mar Mari, par Christelle et Florence Julien, Lovani, In aedibus Peters, 2003, Subsidia, Tomus 114 [CORPUS SCRIPTORUM ORIENTALIUM EDITUM consilio Universitatis Catholicae Americane et Universitatibus Catholicae Lovaniensis, vol. 604], op. cit., passim.
***Dicționar siriac*: Beth Mardutho: The Syriac Institute. GORGIAS ENCYCLOPEDIC DICTIONARY OF THE SYRIAC HERITAGE..., passim.**
***Martyrologium Romanum...*, passim.**
***Sfinți Nestorieni*: THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*.**
Michaelis LE Quien, *Oriens Christianus*. (Tomus I-III)..., passim.
Remus Rus, *Filocalia siriacă...*, passim.
***Sfinții Sirieni*: SAINTS SYRIAQUES, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, 224 p. [Studies in late antiquiti and early Islam, 6], *online*, passim.**
Isidor Silbernagl, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients*. Eine canonistisch-statistische Abhandlung, von..., Landshut, 1865, Verlag von I. G. Wölfle, 334 p.

***

Mar Aba I cel Mare Catolicos-Patriarh asirian de est, Seleucia-Ktesiphon [540-552]

Cuvântul abba sau avva – însemnează „tată”, „părinte”, în cele mai multe limbi semitice și îl întâlnim de trei ori în Noul Testament: Mc. 14, 36; Rm. 8, 15; Ga. 4, 6. Mar Aba I cel Mare este prăznuit ca Sfânt în Biserica Asiriană de Răsărit și în aceea Chaldee – cu slujbă, ἡ Ακολουθία și sinaxar, τὸ Συναξάριον (Vita) – în vinerea a șaptea, după Epifanie și pe data de 28 februarie. Pentru a evita pe cât cu putință repetările, cititorul este îndrumat să răsfoiască acest volum în urmă, la capitolul 2, din Biserica Persiei, intitulat „Bazele Canonice ale Bisericii Asiriene”, respectiv Sinodul șase, din anul 544, prezidat de Catolicosului-Patriarh Mar Abā I cel Mare (540-552). Acolo am oferit și un micromedalion cu date, privitoare la biografia acestui mare patriarh și Sfânt Asirian de Răsărit.

Mar Aba II Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (741-751)

Înainte de-a fi ales catolicos-patriarh, Mar Aba II Bar Brikh Sebyaneh a fost Episcop de Kașkar. A studiat la Academia Teologică din Seleucia-Ktesiphon, avându-l ca dascăl pe Gabriel Aria. A ajuns Patriarh la vârsta de peste 90 de ani. Ca patriarh s-a angajat într-o dispută cu clerul său, privitor la modul în care ar trebui condusă această școală.831 În general, amănunte referitoare la

---

[831] **Chabot, Jean-Baptiste (ed.). *La lettre du Catholicos Mar-Aba II: aux membres de l'École patriarcale de Séleucie*. Paris. p. 41. Becker, Adam H. (2006). *Fear of God and the Beginning of Wisdom*: The School of Nisibis and the Development of Scholastic Culture in Late Antique Mesopotamia. University of Pennsylvania Press, pp. 157-159.**

păstoria lui Mar Aba II, se găsesc la Bar Hebraeus. Se spune despre el că a fost bine versat în literatura bisericească și în dialectică. El ar fi scris și un comentariu despre Sf. Grigorie de Nazianz Teologul. În timpul disputei, privitoare la modul în care ar trebui condusă Academia Teologică, din Seleucia-Ktesiphon, clerul a confiscat veniturile acestei școli și au scos-o de sub jurisdicția lui Aba II, fapt care l-a mâhnit profund. Și-a părăsit scaunul patriarhal și s-a retras la o mănăstire, de lângă Kașkar, iar sinodul l-a considerat depus și l-au șters din diptice. Mar Aba II le-a trimis însă episcopilor scrisori liniștitoare, fapt care i-a determinat pe aceștia să se căiască și să-l cheme înapoi, să-și reocupe scaunul.

În timpul păstoririi lui Mar Aba II a luat sfârșit și domnia califilor din Dinastia Omaiazilor sau Omejazii, de la Omar sau Abū Hafs ʿUmar ibn al-Chattāb, al doilea Calif, din neamul Quraisch sau Quraiš, Koreischiten, din Mecca (634-644), cu capitala la Damasc. Din Quraiš-ii de la Mecca se trăgea și Mohammed. Primul Calif a fost Abu Bekr (632-634), tatăl Aișei, una din nevestele preferate a lui Mahommed, iar ultimul a fost Marwan II (744-750).

Abu l-Abbas as-Saffah a fost primul Calif, din Dinastia Abasizilor (749-754), iar ultimul a fost Al-Musta'sim (1242-1258).832 În mod exact Califatul Omaiad a luat sfârșit în anul 129, Hegira (Hijra sau Hejira era musulmană sau „anul arabilor), adică anul 746 dHr., când a început cel Abassid. Bar Hebraeus a fost de părere că abassizii au fost mult mai toleranți cu creștinii, decât Omeiazii. Aceștia din urmă au fost intoleranți față de perșii zoroastrieni, care se opuneau măsurilor de islamizare forțate și sistematice, la care au fost supuși de către arabi, mai ales în secolul al IX-lea.

Așa s-a întâmplat că centrul Machrek-ului (a'l-Mashreq al-Arabi), adică Orientul Arab sau Levant-ul [spre deosebire de Maghreb – nord-vestul Africii – numit Couchant (Apus de soare)], să fie mutat de la Damasc, la Seleucia-Ktesiphon, apoi la Bagdad.833

Mar Aba II, după zece ani de păstorire, a murit în vârstă de peste 100 de ani, fiind înmormântat în Seleucia, înainte de-a se începe constrirea orașului Bagdad, ca și capitală nouă a Califatului Abasid, în data de 30 iulie 762, ca Madīnat as-Salām (Orașul Păcii), în timpul domniei lui Abū Dschaʿfar al-Mansūr (754-775), al doilea Calif, al acestei Dinastii.

Mar Abdișo, Odisho sau Abdiso bar Berika (Ebedjesus; ʿAbdīšōʾ,*c.1250-†1318)

Mar Odisho sau Sf. Odisho Mitropolit asirian de Nisibis și Armenia (1291-1318), fost Episcop de Shiggar și Beth ʿArbaye (Sinjār, în nord-vestul Irakului). A scris în limba siriacă și arabă, având șansa să activeze într-o epocă foarte productivă, însă multe dintre lucrările lui s-au pierdut ori au fost distruse. Amintim lucrările sale, care au supraviețuit.

1. este autorul catehismului dogmatico-liturgic asirian *Margānītā* (Cartea Perlei), redactată în anul c. 1298.[834]

Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., Bar Hebraeus, *Chronicon Ecclesiasticum* (3 vols, Paris, 1877).
Assemani, J. A., *De Catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum* (Rome, 1775).
Brooks, E. W., Eliae Metropolitae Nisibeni Opus Chronologicum (Rome, 1910).
Gismondi, H., Maris, Amri, et Salibae: De Patriarchis Nestorianorum Commentaria I et II: Maris textus arabicus et versio Latina (Rome, 1896 et 1899).

832 Membrii Dinastiei Omejazilor au fost decimați de Abasizi. Un singur prinț a supraviețuit, Abd ar-Rahman I. (731-788), a fost primul *Emir* de Cordoba sau Qurtuba (756-788), în Andaluzia, Spania. Emiratul de Cordoba (756-929) a evoluat în anul 929 în Califatul de Cordoba (929-1031).

833 Vezi textul la Bar Hebraeus,, în vol.: Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., Bar Hebraeus, *Chronicon Ecclesiasticum* (3 vols, Paris, 1877), vol. II, pp. 152-156.

834 Chabot, Jean-Baptiste (ed.). *La lettre du Catholicos Mar-Aba II: aux membres de l'École patriarcale de Séleucie* (in French). Paris, p. 41 OCLC.
Yousif, Pierre (2002). *The Sacrament of Marriage in the Tradition of the Church of the East* (PDF). Archived from the original (PDF) on June 15, 2006. Retrieved June 1, 2019.
The full text of Marganitha at Wikisource, translated by George Percy Badger
Baumstark, Anton (1922). *History of Syriac literature with exclusion of the Palestinian Christian texts*. p. 632.
Zammit, Martin. *'Enbe men Karmo Suryoyo* (Bunches of Grapes from the Syriac Vineyard).
Earl, George (1944). *History of the Christian Arabic literature*. Vol. 1.
Lavenant, René (1919). *Abdīšō Berika bar*. Vol. 3.

2. ***Nomocanonul*****, „Kunnāšā d-qānone sunhādiqāye", o compilație de decrete sinodale și o colecție completă a canoanelor sinodale asiriene. Acest Nomocanon este încă autoritar în Biserica Asiriană de Răsărit.**

A. Mai, in *Scriptorum Veterum Nova Collectio*, vol.10.1 (1838), 191-331 (Syr., vocalized serṭo), 23-168 (LT).

J. de Kelayta, *The Nomocanon, or Collection of Synodical Canons of Mar Abdisho bar Brikha, Metropolitan of Nisibis and Armenia* (1918).

I. Perczel, *The Nomocanon of Metropolitan Abdisho of Nisibis. A facsimile edition of ms 64 from the collection of the Church of the East in Trissur* (2005), with Introduction by H. Kaufhold.

3. *Tratat despre normele judecăților bisericești* (=canonice), „Ṭukkās dine ʿedtānāye", ca *manual* pentru consistoriile sau tribunalele bisericești al eparhiilor:

Chabot, in *Synodicon Orientale* (1902), 609-611. (Book I, chapter 2).

J.-M. Vosté, *Ordo Iudiciorum Ecclesiasticorum, collectus, dispositus, ordinatus a Mar Abdisho Metropolita Nisibis et Armeniae* (S. Congregazione per la Chiesa Orientale, Fonti, Serie II, fasc. XV, 1940). (LT).

Acest *tratat*, în *cartea I, cap. 3*, cuprinde și o explicație a slujbelor liturgice.

J. Isaac, in *Bayn al-Nahrayn* (2004-5), 125-32. (with AT).

4. O colecție de „poezie teologică", *Paradisul Edenului.*

G. Cardahi, *Pardaysa da-ʿden seu Paradisus Eden* (1889).

J. de Kelayta, *Pardaysa da-ʿden* (1916; 3rd ed. 1988).

5. Cartea Perlei, The Book of Pearl, *Margānitā*, vezi mai sus, punctul nr. 1.

A. Mai, in *Scriptorum Veterum Nova Collectio*10.2 (1838), 317-66. (with LT)

J. de Kelayta, *Marganita* (1924; 3rd ed. 1989).

G. P. Badger, *The Nestorians and their rituals*, vol. 2 (1852), 380-422. (ET)

Eshai Shimun XXIII, *The Book of Marganitho (The Pearl)* (1965; repr. 1988). (ET)

6. Printre lucrările *pierdute* sau *distruse*, ar exista indicii, privitoare la un *comentariu* despre VT și despre NT, împreună cu alte lucrări, care tratează *doctrina și dreptul canonic* al Bisericii Asiriene de Răsărit, precum și studii legate de filozofie și de științele laice.

Cataloage, privind autorii:

Assemani, *Bib.Or*, vol. III., 1, 3-362.

J. Habbi, *Catalogus Auctorum: ʿAbdishoʿ Sob.* (1986).

G. P. Badger, *The Nestorians and their rituals*, vol. 2 (1852), 361-379. (ET)

Surse secundare:

Mar Aprem, 'Codification of the Canon Law by Mar Abdisho', in *SymSyr* IV, 371-9.

J. Dauvillier, in *DTC,* vol.3 (1942), 361-63; 5 (1942), 91-134.

C. Gallagher, *Church Law and Church Order in Rome and Byzantium* (2002), 207-26.

Graf, *GCAL*, vol.2, 214-6. (for Arabic translations)

N. Katsumata, 'The style of the Maqamat: Arabic, Persian, Hebrew, Syriac', *Middle Eastern Literatures* 5 (2002), 117-137.

S. Khoury, 'L'évangéliaire rimé de Abdišu de Nisibe et son importance cultuelle et culturelle', *ParOr* 22 (1997), 381-90.

P. K. Varghese, 'Mar Oudisho metropolitan of Suwa and his literary works', *Harp* 8/9 (1995/6), 355-63.

H. Younansardaroud, 'A list of known manuscripts of the Syriac *Maqamat* of ʿAbdishoʿ bar Brika', *JAAS* 20 (2006), 28-42. (incl. further references)

Cf. Jeff W. Childers, "ʿAbdishoʿ bar Brikha," in *ʿAbdishoʿ bar Brikha*, edited by Sebastian P. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz and Lucas Van Rompay, https://gedsh.bethmardutho.org/Abdisho-bar-Brikha.

Compară cu Jeff W. Childers, *Abdishoʿ bar Brikha Ebedjesus (d. 1318)* [Ch. of E.]: Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: Electronic Edition, în: https://gedsh.bethmardutho.org/entry/Abdisho-bar-Brikha

***Abgar* sau *Avgar V* (*sec. I îHr.-†c. 50 dHr.), *Rege* al Edessei (9-46 dHr.) [toparhul Abgar, τοπάρχης, guvernator, de la τόπος, loc, local, *ține locul la…*], Este și un nume generic de regi, care au domnit la Edessa, între anii 99 îHr. și 217 dHr. Luat din: Abgarus V – Vicipaedia (wikipedia.org) Abgar V. – Wikipedia.**

Mar Odisho sau Ebedjesus an fost ultimul mare autor de lucrări, în limba siriacă, al Bisericii Nestoriene și istoric al acestei literaturi.

În anul 1285, pe când era Episcop de Siggar, a terminat de scris *Evangheliarul*, iar în anul 1315, pe când era Mitropolit de Nisibis și Armenia, a terminat *Catalogul Scriitorilor* de limbă siriacă, *Catalogus Auctorum*, o sursă de primă mână, pentru cercetătorii din acest domeniu, text care se păstrează într-un manuscris din secolul al XIV-lea. Tot de numele lui se leagă – după cum s-a menționat – și o prelucrare sau o *Explicare a pericopelor Evangheliei*, din dumineci și sărbătorile anului liturgic asirian.[835]

Mar *Abraham cel Mare*, de Kashkar (*491/503–† 588)

A fost întemeietorul sau începătorul restabilirii vieții monahale în Orientul Apropiat, din secolul al VI-lea, după decizia sinodală asiriană exagerată, luată la Beth Lapat, (Gundishapur, Gundēšābūr, în persană, reședința de vară a sasanizilor) în anul 484, sub presiunea șahinșahilor Peroz I (459-484), Balaș (484-488) și a Curții Imperiale Sasanide, de-a obliga pe toți episcopii, pe monahi și pe monahii să se căsătorească și să aducă copii pe lume. Decizia aceasta a fost revocată de Catolicoșii-Patriarhi Aba I cel Mare (540-552), la Sinodul VI, din anul 544 și de Iosif (552-567), în anul 553/4, la Sinodul al VII-lea. În acest nou context, în anul 571, Abraham cel Mare a reactivat pe Muntele Izla vechea mănăstire cenobitică, τό κοινόβιο, coenobium (lat.) și contemplativă, cu reguli severe. Înainte de anul 350, când s-a întemeiat pentru prima oară ansamblul monastic de la Izla, călugării asirieni erau nomazi, eremiți, ἐρημίτης, ἀναχωρητής și idioritmici, după modelul celor egipteni. Decizia sinodală din anul 484 a slăbit mult spiritualitatea și autoritatea Bisericii Asiriene, favorizând trecerea în masă a credincioșilor ei la monofizitism, adică de partea sirienilor iacobiți. Al treilea abate al Mănăstirii Izla, după Abraham cel Mare a fost Babai cel Mare, născut în Beth Ainata (*c. 551/69 - † 628), un teolog de înaltă anvergură, cunoscut și pentru *hristologia lui sistematică*. El a alungat și ultimii călugări căsătoriți, din complexul monastic de la Izla, și împreună cu Mar Aba au condus Patriarhia de Seleucia-Ktesiphon 17 ani, pe timpul sedisvacanței (608-628), începând cu anul 611, în același timp funcționând și ca exarh al mănăstirilor asiriene, din nordul Irakului.[836]

Monahismul asirian de răsărit a apărut cam în aceeași periodă de timp, cu cel egiptean. În Siria, monahismul creștin a fost precedat de *fiii și fiicele legământului*, care au continuat să existe și după apariția acolo a monahismului idioritmic și chinovial. Primele știri, privitoare la monahismul asirian, dar și la *fiii și fiicele legământului*, le avem de la Aphraate (c. 270/80-345/6), în *demonstrația* sau omilia a șasea.[837] În prima fază, monahii și monahiile siriene duceau o viață nomadă, până în anul c. 350, când Mar Awgin a construit prima mănăstire cenobitică, pe Muntele Izla, lângă Nisibis. Monahismul era foarte iubit de sirieni, aceștia având convingerea că numai viața severă în celibat, poate să conducă pe creștini spre mântuire.

După „purgatoriul", prin care a trecut Biserica Asiriană de Răsărit, la sfârșitul secolului al V-lea, în urma sinoadelor din anii 484, 485, 486, prin care se hotăra că tot clerul, de la patriarh, episcopi, preoți, diaconi și până la cinul monahal (călugări și călugărițe), trebuie să se căsătorească și să aducă pe lume copii, decizie care a slăbit-o foarte mult, mai ales prin trecerea credincioșilor ei, de partea monofiziților iacobiți, s-a putut ajunge în anul 553/4 la abrogarea acestor decizii, iar în anul 571, Abraham sau Avraam cel Mare a reconstruit și reactivat obștea monahală de la Mănăstirea de pe Muntele Izla, cu o regulă monahală severă. Spuneam că Sinodul Bisericii Asiriene de Est a fost obligat să ia aceste decizii necanonice, în urma presiunii făcute de monarhii persani zoroastrieni, care

---

[835] THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 79-82. Wilhelm Baum – Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche...,* p. 92.

[836] Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter*…, pp. 124-132.

[837] Vezi: *Mönchsleben, Ostsyrisches Einleitung ostsyr. Mönchsleben* https://bkv.unifr.ch/de/works/einleitung-7/versions/einleitung-ostsyr-monchsleben/divisions/2

considerau *viața de familie sfântă* și detestau forma de celibat și de monahism, de la creștini, mai ales că la sirieni, acest stil de viață, luase un avânt foarte mare.

Al treilea stareț sau abate al Mănăstirii Izla a fost Mar Babai cel Mare (551-628), discipolul lui Avraam cel Mare.[838] Pregătit în Școala de la Nisibis, Mar Avraam i-a avut ca dascăli pe vestiții Avraam și Johannan, din Beth Rabban. Asirienii de răsărit au adoptat și cultivat stilul de viață monahal egiptean, chiar dacă, din punct de vedere doctrinar, aceștia deveniseră monofiziți, însă abia după anul 451, iar cei dintâi erau nestorieni, după anul 431. Nu s-a clarifica încă modul și motivul pentru care a fost posibilă adoptarea acestui model de purificare, luat de asirieni, de la monahismului egiptean (kopt), devenit monofizit și eliminarea acestui cadru doctrinar. Acest proces a fost posibil grație receptării în spațiul ecleziastico-cultural asirian a lucrării *Apophthegmata Patrum*, *τα Αποφθέγματα των Πατέρων* (Aforisme ale Părinților), numite și Γεροντικόν sau Πατερικόν,[839] o culegere de proverbe și învățături ale „părinților din pustia Egiptului”, cum ar fi Pimen, Macarie, Antonie etc., dar și multe, dintre ele, având autori anonimi. Colecția aceasta de sentințe și învățături a fost adunată și reedactată în greacă, în secolul al V-lea, înainte circulând printre monahi în limba coptă și dialectele acesteia. Proverbele părinților pustiei sunt prezentate în ordinea alfabetului grecesc și au fost cunoscute și de Sf. Benedict de Nursia (480-547), grație lucrării lui Ioan Casian (360-435), *Conlationes* sau *Collationes patrum in scetica eremo / Collationes (Conlationes) patrum*, care a făcut cunoscută în vestul latin, experiența vieții spirituale a *părinților pustiei*, din Egipt.[840]

Privitor la *regula monahală*, Avraam cel Mare a fost nevoit să oblige călugării la unele măsuri și forme exterioare de manifestare și îmbrăcăminte, pentru a se deosebi de cei miafiziți sau iacobiți, de calcedonieni și de mesalieni. Una din aceste excepții era și frizura capului, cu tăierea părului în formă de cruce pe mijlocul capului, la care se adaugă uniforma, încălțămintea etc. Până la Avraam cel Mare, monahii asirieni nu se deosebeau de cei iacobiți sau calcedonieni (ortodocși), însă prin el, distincția a devenit evidentă. Succesul acestei reforme monahale asiriene a fost decisivă pentru evoluția ulterioară a mănăstirilor, atât numeric cât și calitativ, încât aceștia au fost cooptați în *misiunile de încreștinare*, din întregul Orient, până în China și până în Mongolia.[841] Așa au devenit monahii asirieni o paradigmă, privind modul de trăire a vieții spirituale creștine, de sorginte nestoriană, și nu numai pentru creștinii propriei Biserici:

Und so wie früher jedermann, der die heidnische Philosophie der Griechen lernen wollte, nach Athen ging, der berühmten Stadt der Philosophen, so ging in diesem Fall jeder, der in der geistlichen Philosophie unterwiesen werden wollte, in das heilige Kloster des Rabban Mar Abraham und ließ sich unter seine Söhne aufnehmen.[842]	**Și așa cum în trecut, fiecare doritor de-a învăța filosofia păgână a grecilor, mergea la Athena, faimosul oraș al filosofilor, tot așa, în acest caz, toți cei care doreau să fie instruiți în *filozofia spirituală*, au mers la sfânta mănăstire [*Izla*, n.n.] a lui Rabban Mar Abraham și s-au lăsat acolo, să fie primiți printre fiii săi.**

[838] Martin Tamcke: *Abraham von Kaschkar*. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 16, Bautz, Herzberg, 1999, Sp. 1-2.
Chialà, Sabino (Hrsg.): *Abramo di Kashkar e la sua comunità*. La rinascita del monachesimo siro-orientale (Edizioni Qiqajon), Magnano, 2005.

[839] Textul, în: Migne, PG, 65, 71-440; CPG, 5560-5615; J.-C. Guy: *Les Apophtegmes des Pères*. Collection systématique, Chapitres I-IX (= Sources Chrétiennes, 387), 1997.
Mai vezi: Raffaele Caldarelli: *Il Paterìk Alfabetico-Anonimo in traduzione antico-slava*, I. Parte alfabetica. Edizione del testo slavo e dell'originale greco, Università degli Studi della Tuscia 1996. (Edition der slawischen Textüberlieferung und des griechischen Texts des alphabetischen Teils der AP, d. i. CPG 5560)
***Sprüche der Väter. Apophthegmata Patrum*, übersetzt v. P. Bonifatius, Graz, 1963**
Benedicta Ward: *The Desert Fathers: Sayings of the Early Christian Monks*, Penguin Classics, London / New York, 1984, Neuauflage 2003.
***Collationes Patrum*, Teil 1-3, übersetzt und erläutert von Gabriele ZIEGLER: *Collationes Patrum*, Teil 1, Collationes I-X, (Quellen der Spiritualität, Bd. 5); *Collationes Patrum*, Teil 2: Collationes XI-XVII, (Quellen der Spiritualität, Bd. 9); *Collationes Patrum*, Teil 3: Collationes XVIII-XXIV, (Quellen der Spiritualität, Bd. 12). Vier-Türme-Verlag, Münsterschwarzach, (vol. I) 2011, (vol. II, 2014, (VOL. III) 2015.**
Mai vezi: Raffaele Caldarelli: *Il Paterìk Alfabetico-Anonimo in traduzione antico-slava*, I. Parte alfabetica. Edizione del testo slavo e dell'originale greco, Università degli Studi della Tuscia 1996. (Edition der slawischen Textüberlieferung und des griechischen Texts des alphabetischen Teils der AP, d. i. CPG 5560)
***Sprüche der Väter*. Apophthegmata Patrum, übersetzt v. P. Bonifatius, Graz 1963**
Benedicta Ward: *The Desert Fathers*: Sayings of the Early Christian Monks, Penguin Classics, London / New York 1984, Neuauflage 2003.

[841] Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter…*, pp. 125-126.

[842] Idem, p. 127.

Mar Acaciu
Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (484-496)

A activat și ca legat, sol sau ambasador al Șahinșahului Balaș (484-488), la Împăratul Zenon (474-491), conducând delegația diplomatică în anul 486. A tradus din siriacă, în persană un tratat despre credință, pentru Șahinșahul Kawad I (488-531), scris de Mitropolitul Elișa, de Nisibis, succesorul lui Barsauma. Maronitul Iosephus Simonius Assemanus [Yusuf ibn Siman as-Simani sau Yūsuf as-Simʿani], (1687-1768), *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana* (Rome: Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, 1719-1728)., pp: III: 51], îl consideră ortodox, însă, după cum se poate deduce și din actele Sinodului, din anul 485, el era de convingere nestoriană. Privitor la disciplina bisericească, a călcat-o în picioare, pentru a face pe placul Curții Imperiale Persane, care nu agrea celibatul și monahismul. Prin canoanele date de el, nu numai că admitea, dar și obliga căsătoria patriarhului, a episcopilor, a preoților, a diaconilor dar și a călugărilor și a călugărițelor, chiar și după hirotonie sau după tunderea în monahism.[843] Aceste hotărâri au adus mult rău Bisericii Asiriene de Răsărit, slăbindu-o din punct de vedere spiritual, dar și numeric, iar șocul suferit de credincioși, în urma acestor decizii canonice, i-a determinat să treacă de partea iacobiților, adică a monofiziților sirieni.

Amănunte, privitoare la epoca și activitatea acestui catolicos-patriarh, cititorul va găsi în capitolul privind „Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est”, la *Sinodul al IV-lea*, respectiv cele patru sinoade, din anii 484-486, din timpul lui Acaciu.

[Oscar Braun *Das Buch der Synhodos…*, Op. cit., pp. 59-73, mai ales pp. 65-66, nota 5; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1114-1115; Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 299-309], în textul dedicat Sinodului al IV-lea, din 484-486, unde, de fapt se reunesc patru sinoade, cu legătură și continuitate între ele:

a. *Sinodul schismatic asirian*, al lui Barsauma, april, 484, de la Beth Lapat (azi, Gundischapur, în sud-vestul Iranului, reședința de vară a șahinșahului);
b. *Sinodul împăcării*, de la Bēth ʿAdrai sau ʿAdri (aproape de Ninive), din anul 485, luna august;
c. *al doilea Sinod, de la Bēth ʿAdrai*, din septembrie 485, când va fi anunțat și al patrulea, Sinod, de la Seleucia-Ktesiphon;
d. *al patrulea Sinod, din februarie 486, de la Seleucia-Ktesiphon*.

Importanța dogmatică a acestui sinod se referea la Întruparea Mântuitorului, cu păstrarea celor două naturi: divină și umană; „nimeni dintre noi nu trebuie să îndrăznească o amestecare, o unire și o confuzie, între diversitatea acestor naturi...”. „Personne de nous ne doit oser introduire le mélange, la commixtion ou la confusion entre les diversités de ces deux natures; mais la divinité demeurant et persistant dans ses propriété et l'humanité dans les siennes, nous réunissons en seule majesté et en une seule adoration les diversités des natures, à cause de la cohésion parfaite et indissoluble de la divinité avec l'humanité.”, cu referire la monofiziți și reprezentând o confirmare indirectă a deciziilor de la Calcedon, din anul 451.

> **„Et si quelqu'un pense ou enseigne aux autres que la passion ou le changement est inhérent à la divinité de Notre-Seigneur, et s'il ne conserve pas, relativement à l'unité de personne de Notre-Seigneur, la confession d'un Dieu parfait et d'un homme parfait, que celui-là soit anathème.”**
>
> **„Iar dacă cineva crede sau îi învață pe alții că patima sau schimbarea este inerentă Dumnezeirii Domnului nostru și dacă nu păstrează, în raport cu unitatea de persoană a Domnului nostru, mărturisirea unui Dumnezeu desăvârșit și a unui om desăvârșit, aceluia anatema să fie.”**

Sinoadele au avut loc în timpul păstoririi Catolicoșilor Mar Babovei sau Babvahi (457-484) și Mar Acacius sau Aquaq (485-496), privind adoptarea Nestorianis-mului. Aici ar mai fi de menționat și conflictele dintre Babovei și Barsauma Mitropolit de Nisibis [devenit și adept al monofiziților], precum și dintre acesta din urmă și Acacius etc.

---

[843] Remus Rus, în lucrarea *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, p. 8.

Mar Addai, sec. I

Potrivit tradiției siriace, este întemeietorul Bisericii din Edessa, fiind unul dintre cei 72 de ucenici (al 70-lea după Eusebiu de Cezareea, care-l identifică cu Thadeu [vezi *Historia Ecclesiastica*, I, XII, 3], iar F.C. Burkitt, cu Tațian, sec. II. Conform *Doctrina Addei* (lat.) de redacție târzie, în jurul anului 400, Thadeu a fost trimis de Sf. Apostol Toma la Edessa, pentru a-l vindeca pe regele (toparhul) de Edessa Abgar V. Ucenicul lui Addai ar fi fost Mar Mari. Lui Addai îi sunt atribuite *Doctrina lui Addai* și *Liturghia lui Addai și Mari*, care nu are *cuvintele de instituire* ale Euharistiei, compusă în realitate în jurul anilor 200 ?, pentru Biserica din Edessa.

Mar *Afraate* sau Aphraate (c. 270/80-345/6),

este primul părinte bisericesc siriac,

Cunoscut sub[844] numele de Hakkima Pharsaya – *Înțeleptul persan* – sau Iacob, conform altor manuscrise, călugăr și apoi episcop la Mănăstirea Marmattai-Mossul, Dayro d-Mor Matay (aramaică), Mor Mattai sau Mănăstirea Sfântului (*Evanghelist*, n.n.) Matei. Gennadius Scholasticus sau Gennadius din Marseille, †c.496, îl identifică cu Iacob Mitropolit de Nisibis, †d. 338, cunoscut și sub numele de „Moise al Mesopotamiei”, care, pe timpul când era Episcop de Edessa, a participat la Sinodul I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325.

Opera sa este redactată în formă de scrisori, 23 la număr, prezentări sau demonstrații – *demonstrationes* – din epoca de persecuție a șahinșahului Șapur II (309-379), primele 10 din 337, 12, din 344 și una din anul 345, cu conținut diferit, privitor la credință, post, rugăciune, pocăință, circumcidere, blândețe, dragoste, ajutorarea săracilor, persecuție, Paște, sabat, Hristos, moarte etc. Primele 22 de „demonstrații”, încep cu litera succesivă a alfabetului siriac (22 de litere), iar a 23-a fost scrisă în anul 345, fără continuitate cu cele anterioare.

Conform concepției lui Afraate, Iisus Hristos este Dumnezeu și ca Fiu al Acestuia, a împăcat lumea rebelă cu Tatăl. „La Cina cea de Taină, Iisus Hristos a oferit cu propriile Sale mâini trupul Său și Sângele Său, respectiv spre mâncare și băutură. Sf. Duh are atribute divine. Biserica este adunarea sfântă a creștinilor. El reține ca fiind în practica Bisericii următoarele Sfinte Taine: *Botezul, Pocăința, Mirungerea, Maslul, Preoția*,”, (Remus Rus, *Op. cit.,* p. 17). Demonstrațiile lui Afraate au fost traduse, astfel că există versiunile armeană, georgiană, ge’ez (etiopiană), atribuite însă lui Iacob de Nisibis și arabă, atribuită Sf. Efrem Sirul †373.

Polemica împotriva perșilor și a religiei lor zoroastriene, nu sunt în centrul atenției și preocupărilor lui Mar Afraate. În mod contrariu, cele 12 scrisori, din anul 344, din partea a doua a „corpului” de scrieri, trădează mai degrabă o atitudine antiiudaică, tratând probleme legate de circumcidere (nr. 11), de Pessah (12), despre îndemnuri (14), deosebirea dintre mâncăruri (15), despre „popoare”, în loc de „popor” (16), despre Iisus Hristos, ca Fiu al Lui Dumnezeu (17), despre feciorie și sfințenie (18), împotriva speranței evreilor de restabilire în Țara Israel (19), pentru aprovizionarea săracilor (20), despre persecuție (21), despre moarte și despre timpurile de pe urmă (22) etc. La explicarea scrisorii nr. 23, avem un adaos, din anul 345, privind *binecuvântarea*, care a trecut din *vița* sau *butucul* lui Israel, asupra tuturor popoarelor. Cu toate acestea, spre deosebire de creștinii de pe cuprinsul Imperiului Roman, creștinii sirieni, din Imperiul Persan aveau o legătură mult mai strânsă cu evreii din jurul lor. Însăși comunitatea lui Mar Afraate număra mulți evrei convertiți, cărora el le-a demonstrat lipsa de efect a Legii lui Moise. Nivelul academic, cultivat de școlile creștine în Persia, mai ales aceea de la Nisibis, precum și buna lor funcționare, se datora bunelor legături ale episcopilor, cu Curtea Imperială Persană, iar Iudaismul era pentru Afraate nu o măreție literară, ci un punct de legătură actual, pentru întreaga sa teologie (W. Klein, *Syrische Kirchenväter…*, p. 32).

Marele merit al *Înțeleptului Persan* este că a fost atras să devină cel dintâi martor al unei literaturi creștine de sine stătătoare, în Siria, a cărei existență nu se datorează traducerilor din greacă, ci contribuțiilor realizate de teologii locali, siro-persani.

---

[844] Vezi lucrarea lui Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter*, 2004, Verlag W. Kohlhammer, pp. 31-35.

Mar Babai I Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (497-502), căsătorit din anul 497/8

Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1115; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 74-83; Chabot, *Synodicon orientale...*, pp. 310-317.

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene*, subcapitolul *Sinodul al cincilea*, din noiembrie 497/8, era seleucidă 809.

Babai cel Mare sau Babhai al treilea abate al Mănăstirii Izla,

După Abraham cel Mare, născut în Beth Ainata (*c. 551/69 - † 628), a fost un teolog de înaltă anvergură, cunoscut și pentru *hristologia lui sistematică*. A fost și exarhul mănăstirilor din nordul Persiei. După moartea lui Dadisho a fost chemat să preia conducerea Mănăstirii de pe Muntele Izla. Era un mare adept al nestorianismului și dușman al credinței ortodoxe duofizite, δυοφυσιτισμός. Abdiso bar Brika (Ebedjesus, 1318) Mitropolit asirian de Nisibis, în *Catalogul scriitorilor bisericești* îi atribuie 83 de lucrări, majoritatea fiind însă pierdute. Are și un tratat hristologic, *Despre unire* (despre cele două firi în Iisus Hristos), în care prezintă hristologia nestoriană, împotriva ortodoxiei calcedoniene, reprezentată de Henana de Abiabene (sec. VI-VII).

Un ucenic al lui Mar Babai cel Mare a fost *Abda* de Al-Hīra (Irak) († 680), un călugăr al Bisericii Asiriene de Răsărit, născut în Al-Hirah, ca fiu al lui Hanif, care devine monah, sub Mar Abda de Gamre. A fost și discipolul lui Mar Babai cel Mare sau Babai din Izla (*c. 551/69 - † 628), al treilea abate sau stareț al Mănăstirii, după restabilirea acestei chinovii, în anul 571.[845]

Mar Babowai Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (457-484)

În timpul domniei Șahinșahilor Sasanizi Hormizd III (457-459) și Peroz I (459-484), Babowai era cunoscut pentru *înclinațiile sale probizantine* și predispoziția lui proortodoxă, dar și ca un filosof și erudit. A fost executat în anul 484. El era un creștin convertit din religia zoroastriană, considerat tot timpul de către magii mazdeeni ca apostat, motiv pentru care a și fost torturat și întemnițat, timp de șapte ani, probabil între anii 470-480. Magii incendiau bisericile și întemnițau creștinii. Ca patriarh, Babowei era în conflict și cu Mitropolitul de tristă pomenire Barsauma de Nisibis, pentru că-i sabota activitatea. Babowai era foarte sever cu episcopii, pe care-i dojenea și disciplina, dintre care unii au fugit la Barsauma, pentru a-i cere sprijinul.[846] Așa se explică și faptul că deciziile Sinodului lui Barsauma, din Beth Lapat, în persană Gundischapur [oraș fondat de Șapur I (240-270), după cucerirea Antiohiei pe Orontes, în anul 253, numit și *Antiohia Schapurs*], din anul 484 nu s-a bucurat de accepțiune la episcopii asirieni, nu numai privitor la adoptarea nestorianismului, cât și la respingerea obligativității celibatului sau a statutului monahal, pentru clerul superior, adică pentru episcopi.

Când Babowai a scris o scrisoare unor episcopi ortodocși romani (*bizantini*, n.n.), cerându-le să-și folosească influența asupra împăratului și să intervină la Șah-in-Șah (regele Peroz) pentru a renunța la persecutarea creștinilor, Barsauma a reușit cumva să intercepteze mesajul, chiar dacă acesta fusese ascuns în scobitura unui baston. În scrisoare, Babowai a folosit un limbaj imprudent, cum ar fi: „Dumnezeu ne-a predat unei împărății blestemate”. Barsauma a profitat de acest lucru și i-a arătat scrisoarea Șahinșahului Peroz, care a devenit, se înțelege, furios. Peroz l-a confruntat pe Babowai, cu acuzele, care i s-au adus, iar acesta a recunoscut că a scris această scrisoare. Atunci, Șahinșahul l-a condamnat la moarte. Din acest motiv, el este considerat de unii și ca martir.[847] Mitropolitul Barsauma a dat impresia întruchipării în om a întregii viclenii și răutăți diavolești.

---

[845] Holweck, FG "Ein biographisches Wörterbuch der Heiligen". St. Louis, MO: B. Herder Book Co., 1924. Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Abda_of_Hira

[846] Wigram, William Ainger (1910). *An Introduction to the History of the Assyrian Church or The Church of the Sassanid Persian Empire 100-640 A.D.* London: Society for Promoting Christian Knowledge, p. 151.

[847] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, Op. cit., pp. 31-32.

De realizările lui Babowai se numără și fondarea Școlii Teologice din Seleucia-Ktesiphon, iar urmașul său în scaun, Mar Acacius (484-496) a fost și primul rector al acesteia. În secolul al IX-lea, când a fost mutat scaunul patriarhal, la Bagdad, a fost și Școala Teologică transferată în noua capitală a Califatului Abbasid.[848]

Babwahi gründete eine Schule in Seleucia und sein Nachfolger Mar Acacius war deren erster Schulleiter. Mar Aba baute sie umfangreich aus und gründete die zugehörige Bibliothek. Als das Patriarchat im 9. Jahrhundert nach Bagdad zog, wurde die Schule mitgenommen.[2]

Bardesanes sau Bar Daisan (154-222)

[Fiul Râului lui Dumnezeu Daișān]

Un bărbat foarte capabil dar și foarte versat în limba siriacă, cu numele Bardeyan…

[Eusebiu de Cesareea, *Istoria Bisericii*, IV, 30, 1]

A fost un scriitor de limbă siriacă, filosof, astrolog, de orientare gnostică, aparținător *școlii valentiniene*, nobil, născut la Edessa, în ziua de 11 iulie 154, din părinții Nuhama și Nahashirama. El trebuie să fi fost sacerdote păgân al marei Zeițe-Mame, Μεγάλη Μήτηρ, Magna Mater, Cibela, de origine frigiană, *Dea Syria*, Συρία θεά, la Templul din Hierapolis Bambyke (Mabog, în Siria). Cultul acestei zeițe a fost descris de Lucian de Samosata (c.120-î.180/200?).[849] Toparhul, ὁ τοπάρχης (Guvernatorul sau „Regele”) Abgar VIII cel Mare (177-212) a fost un prieten din tinerețe a lui Bardesanes, care poate, chiar să-l fi și influențat, să devină creștin. În anul 214, Caracalla (211-217) l-a înlocuit pe Abgar VIII, cu Abgar IX, iar în anul 216, când romanii au cucerit Edessa, Bardesanes s-a refugiat în Armenia, însă după scurt timp revine în Siria, unde se pare că ar fi și decedat. Înainte de anul 216, el stătea mai mult la curtea lui Abgar.[850]

Părăsind credința păgână, s-a botezat la vârsta de 24 de ani.[851] El nega învierea trupurilor, mai ales în cartea *Celor 150 de imne*, scrisă în colaborare cu fiul său (după numărul psalmilor). I se mai sunt atribuite și alte lucrări. Lucrarea sa *Dialogul legilor țărilor* este o „piesă” de tranziție între păgânismul haldeean (chaldean) și creștinism. Școala lui era orientată spre științele și filosofia naturală. Spre deosebire de el, Mar Efrem Sirul a orientat școala spre *Tainele creștine*.[852]
Bardesanes a devenit creștin, însă tot nu s-a rupt de școala valentiniană, chiar dacă a condamnat multe din învățăturile acesteia.

Eusebiu de Cesareea, *Istoria Bisericii*, IV, 30, 1-4:

XXX – Sirianul Bardezan și scrierile atribuite lui

1. În timpul aceleiași domnii ereziile s-au înmulțit în Mesopotamia. Un bărbat foarte capabil dar și foarte versat în limba siriană, cu numele Bardeyan, a alcătuit niște *Dialoguri*, împotriva marcioniților, precum și împotriva căpeteniilor altor învățături rătăcite. La fel a mai scris în limba și cu literele naționale multe alte scrieri. *Dialogurile* lui au fost traduse din limba siriacă în greacă de ucenicii lui,[140] care erau foarte numeroși pentru că el era un om „puternic în cuvinte”.

2. Printre scrierile lui figurează un dialog foarte iscusit *Despre destin*, adresat unuia Antoniu, precum și multe altele scrise probabil cu prilejul persecuției din timpul acela.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Babwahi
Meyendorff, John (1989). *Imperial unity and Christian divisions: The Church 450-680 A.D.* The Church in history. Vol. 2. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press.

848 Wigram, William Ainger (1910). *An Introduction to the History of the Assyrian Church…*, Op. cit., p. 238.

849 Lukian von Samosata, *Von der syrischen Göttin*, 2. Jahrhundert, 1974, Übersetzer Christoph Martin Wieland (1733-1813), în: Lukian von Samosata, *Werke in drei Bänden.* Aufbau Verlag, Berlin 1974. Bd. 3, S. 168-195: *Die Syrische Göttin* übersetzt von August Friedrich Pauly.

850 Einar Thomassen: *Bardesanes (Bardaisan) von Edessa*, în: Christoph Riedweg u. a. (Hrsg.): *Philosophie der Kaiserzeit und der Spätantike* (= Grundriss der Geschichte der Philosophie. Die Philosophie der Antike. Band 5/1). Schwabe, Basel, 2018, pp. 874-877, 1084 f.
Friedrich Wilhelm Bautz: *Bardesanes*, în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm 1975. 2., unveränderte Auflage. Hamm 1990, col. 368-369.
Javier Teixidor: *Bardesane de Syri,* în: Richard Goulet (Hrsg.): *Dictionnaire des philosophes antiques*. Band 2, CNRS Éditions, Paris 1994, pp. 54-63.

851 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 105-106.

852 Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 2000, p. 144.

3. El fusese mai întâi la școala lui Valentin, dar după ce a ajuns să o cunoască mai bine a disprețuit-o și a combătut cele mai multe din scorniturile acestui om. Avea convingerea astfel că de acum s-a întors iar la o învățătură mai curată. Totuși n-a ajuns să se spele deplin de pata vechii erezii.

În acea vreme a murit și Sotir, episcopul Romei.

[140] Eusebiu, *Praep. Ev.* V, X, Migne, P.G. 21, 462 și urm.
[Papa Sotir sau Soterus ar fi păstorit Biserica Romei între anii 160 și 170, †175/6, n.n.]

Mar Barsumas

sau Barsauma, Bar Sauma, (* după 400 - † c. 495)
Mitropolit nestorian de Nisibis (î. 449 - c. 495).[853]

A studiat la Edessa, iar mai târziu, după desființarea acestei școli, în anul 489, împreună cu Episcopul Maanes de Hardashir le-au revenit sarcina să mută această Academie la Nisibis unde au organizat-o, sub conducerea rectorului Narsai (*nach 410 - † 503). Barsauma s-a ocupat îndeaproape de această Școală Teologică, înzestrând-o din punct de vedere financiar, cu o capacitate de întreținere pentru 800 de studenți sau alți interesați.[854]

Unul dintre profesorii acestei școli din Nisibis a fost și Abraham de Beth Rabban, (510-569, † 586?). Om de izgagă și viclean, dar și inteligent și intrigant, Barsauma nu putea să lipsească de acolo, de unde nu era scandal, ceartă, intrigă, trădare și acte de nesupunere, așa că-l găsim și pe el printre arhiereii de la Latrocinium-ul, din anul 449. Bun diplomat, a făcut uz de sentimentele de dușmănie ale Șahinșahului Piroz I (459-484), față de Imperiul Roman (Bizantin) și reușește să-l convingă pe monarhul păgân, să acorde libertate Bisericii Nestoriene, aceasta devenind pe timpul acela singura *mișcare creștină*, tolerată în Imperiul Persan. I-a persecutat pe monofiziți, pentru că le confunda doctrina, cu aceea calcedoniană a Bizanțului (Rus Remus, p. 108). Era un mare apărător al canonului 3, al Sinodului al IV-lea, din anul 486, al lui Acacius, privind anularea obligativității celibatului sau al voturilor monahale, pentru episcopii asirieni. Canonul extindea aceleași decizii și pentru preoți, diaconi, călugări și călugărițe, pentru că el – mitropolit fiind – trăia de mult timp cu călugărița asiriană Mamai, cu care s-a și căsătorit, după încheierea acestui Sinod, din anul 486, deși avea deja peste 80 de ani. Concubinajul său era cunoscut și în rândul episcopilor bizantini, fapt pentru care era aspru criticat de către aceștia. Acacius a mers și mai departe, prin acest canon 3, din anul 486, hotărând că: „De acum înainte niciun Episcop n-are voie să administreze hirotonia de diacon, [care înseamnează poarta de intrare spre cariera clericală], fără ca acesta să trăiască în legătură legală (=*căsătorie*, adică nu în relații de concubinaj, cum s-a putut constata la mulți clerici celibatari sau monahi, n.n.) și facere de copii.”. „...von nun an kein Bischof mehr jemandem die Diakonsweihe [welche die Eintrittspforte für die Klerikerlaufbahn darstellt] erteilen darf, ohne dass er in gesetzlicher Verbindung und Kinderzeugung lebt.“[855] După cum observăm, Mar Barsumas nu s-a bucurat de prea mare reputație pe timpul său. Este suficient să amintim că el – ca favorit al Șahinșahului Piroz I (459-484) – și-a trădat patriarhul, pe Catolicosul Babowai (457-484), care nu numai că a fost depus din scaun, dar a fost și condamnat la moarte și executat, avându-l pe conștiință.[856]

Barsauma n-a scris prea mult, câteva *predici* parenetice și funerare, i*mne turgame*, *omilii în versuri* (madhrashe), *scrisori* și o *anafora*. Dintre epistolele lui, doar șase s-au păstrat.

---

[853] Vezi studiul monografic: Barsauma *of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*, by Stephen Gero, Lovanii, in Aedibus E. Peeters, 1981, 124 p. [*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, editum consilio Universitatis Catholicae Americanae et Universitatis Catholicae Lovaniensis (Leuven), vol. 426. Subsidia Tomus 63].

[854] Friedrich Wilhelm Bautz: Barsumas (Bar Sauma). In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm, 1975. 2., unveränderte Auflage. Hamm, 1990.
Stephen Gerö: *Barsauma of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*. CSCO 426, Subs. 63, Louvain, 1981
Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter*…, pp. 102-110.

[855] Christoph Baumer, *Idem*, p. 84.
Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, p. 69, nota 1: „Eine gekürzte, arabische Uebersetzung (Ibn at-Tayyib?) dieses Kanons steht B.O. III 390.“ Mai vezi pp. 69-73.
Vezi și despre *Acaciu de Seleucia*, la: Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 8.

[856] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic*…, p. 108.
Wilhelm Baum, Dietmar W. Winkler: *The Church of the East: A Concise History.* London-New York, Routledge-Curzon, 2003.
John Meyendorff: *Imperial unity and Christian divisions: The Church 450-680 A.D.* în: The Church in history. vol. 2 Crestwood, NY, St. Vladimir's Seminary Press.
William Ainger Wigram: *An Introduction to the History of the Assyrian Church or The Church of the Sassanid Persian Empire 100-640 A.D.* London, Society for Promoting Christian Knowledge.

Cronica din Erbil /Arbelae Chronicon, The Chronicle of Arbela, sec. VI

Arbelae Chronicon, Ἄρβηλα, Erbil, Arbil, scrisă de Meshiha Zekha, Mĕšīḥā-Zĕḵā (550-560), privind istoria orașului Arbela, capitala provinciei Abiadene din Persia, recte Mesopotamia, folosind și _Historia Ecclesiastica_, a lui Eusebiu de Cezareea.[857] Istoria orașului este determinată sau prezentată, prin lista episcopilor care și-au avut scaunul acolo, între anii 104-544. Primul episcop al cetății a fost Mar Pequidas, hirotonit de Mar Addai, „Bishop Peqida of Arbela (104-114 A.D.), pp. 2-3”, iar ultimul Henana (510-544). Această cronică confirmă practica „punerii mâinilor”, la hirotonie, precum și credința în Preasfânta Treime. Pentru practica „punerii mâinilor”, la hirotonire, vezi: _versetul 13_: „... had, is, according to Habel the Teacher, Mar Peqida, who had a hand laid upon him… 13”. Privitor la „punerea mâinilor la hirotonie”, mai relevante sunt versetele 22-25, din _Cronica de la Erbil_:

„And as he heard that a community of Christians[22] was present here, he went secretly to them. And as he brought them to trust him, they let him into their house and told him, that they have been without a bishop[23] for six years, and called upon him to lay his hand upon Deacon Šemšon and ordain him as a bishop[24]. And he consented to their good wishes and laid his hand upon him, because he heard that he was of Deacon Peqida. And so he began to lead this godly community and “let them live on grass of power[25]”.

Mărturisirea Unui Dumnezeu în trei ipostasuri o avem în versetele 4-6: [858]

„You know namely, that the story of our church bishops[4] leads us to the foundation of the church, which is our lord Jesus Christ, the awakener of our contemptible nation. And for that reason we love him with all our hearts. He must be namely the goal of our thoughts, which he is. And behind his love, we must go along. And when it is the case, that we do this, the Holy Ghost lives within us. And we will be temples for the Holy Trinity, which lives in us all. Their power is that this godly trinity plants in us a vineyard and surrounds it with a fence and digs for us a winepress.[5] A vineyard, because we are the work of God and he planted us and we are his property. It is namely written, that he has come into his property.[6]”.

Există și părerea că acest document ar fi un fals, aparținând orientalistului caldeu A. Mingana [1878/81-1937], (F. Rillet), Wolfgang Schwaigert: _Alphonse Mingana_. In: _Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon_ (BBKL). Band 5, Bautz, Herzberg, 1993, Sp. 1556-1559.[859]

Cronica se încheie cu Episcopul Henana de Erbil (510-544), în timpul păstoririi Patriarhului Mār Āḇā I cel Mare de Seleucia-Ctesifon (540-552), fapt care ar putea însemna și o implicare sau o influențare a acestui catolicos în opera de redactare a Cronicii. Se știe că autorul a folosit date din _Istoria Bisericească_ a lui Eusebiu de Cezareea, adică din secolul al IV-lea.

Interesante sunt amănuntele pe care le menționează _Cronica_ și privitor la sărbătorile și ceremoniile zoroastriene, din orașul și din regiunea Erbil sau Arbela, în decursul lunii mai. Lumea s-a adunat în jurul unui bazin, în care s-a făcut spălarea rituală, apoi perșii au gătit și au dat sclavilor mai întâi să mănânce. Ei, perșii mazdeeni n-au mâncat, până când n-au aruncat în _focul sacru_ un copil sub vârsta de cinci ani. Apoi i-au extras ficatul și rinichii, atârnându-i aceste organe de crengile copacilor din jur, ca semn al sărbătorii lor, faptă care duce cu gândul la _Psalmul 23, 2_. Abia după ce

---

[857] Kawerau, Peter (1991). „Chronicle of Arbela”. în Yarshater, Ehsan (ed.). _Encyclopædia Iranica_, Volume V/5: Chinese-Iranian relations VIII – Čihrdād Nask. London and New York: Routledge & Kegan Paul. pp. 548-549.

[858] Pentru textul Cronicii, tradus în engleză, vezi: _The Chronicle of Arbela_, Translated by Peter Kawerau English translation by Timothy Kroll, Lovanii in Aedibus E. Peeters, 1985, 37 p. [CORPUS SCRIPTORUM CHRISTIANORUM ORIENTALIUM EDITUM CONSILIO UNIVERSITATIS CATHOLICÆ AMERICÆ ET UNIVERSITATIS CATHOLICÆ LOVANIENSIS, vol. 468, SCRIPTORES SYRI TOMUS 200, THE CHRONICLE OF ARBELA, Translated by Peter Kawerau English translation by Timothy KRÓLL, LOVANII IN ÆDIBUS E. PEETERS 1985].

[859] Vezi și la Remus Rus, _Dicționar enciclopedic…_, p. 72: Alphonse Mingana, _Sources syriaques_, vol. I, Mšiha-Zkha, Leipzig, 1907, cu traducere în germană;
E Sachau, _Die Chronik von Arbela ein Beitrag zur Kenntnis des ältesten Christentums im Orient_, Abh. d. Kgl. Preuss. Ak. d. Wiss. Jahrg., 1915;
https://archive.org/details/SourcesSyriaquesVol.1AlphonseMingana/page/n251/mode/2up
A. Baumstark, _Geschichte der syrischen Literatur mit Anschluss der christlich-palestinensischen Texte_, Bonn, 1922, pp. 134-135;
Vezi link: https://syri.ac/digimss/faceted?items_per_page=100&page=1

au împlinit acest ritual de jertfă s-au așezat la masă, *conform versetelor 26-28*. În încheiere au tras cu arcurile multe săgeți în aer, după care s-au întors la casele lor.[860]

> **And they threw in it small children, during their great festival, which they called Šahrabgamud[26]. And Habel the Scribe reports about this festival as follows: "This festival falls namely in the month of Ijjar[27]. And they gathered together from all areas to a large well. And after they bathed in it, they settled down and cooked and gave to their slaves, so that they ate. They themselves, however, did not eat until they threw into the fire one of their small children. Then they took its liver and its kidneys and hung them up on tree branches, which were there, as signs of their festival. Afterwards they shot many arrows into the sky and went back into their houses." And when he preached to them the length of two years, he baptized many of them, and the Christian faith spread out considerably through the virtues of Šemšon (120-123 A.D.). But when the affaires became known to the princes, who were there, and the Meguše, they bound him, and after many torments they killed him. And this happened seven years, says Habel the Scribe, after Khusrau, Grand King of the Arsachids, was besieged by Trajan, the Caesar of the Romans, which came and visited our lands. And it was Šemšon, the first martyr of our area. And he was raised to heaven. May the Lord help us through his prayers and ensure that we imitate his moral life, that we may enjoy his joys. What shall I now say and recount about this holy apostle, which the Lord took as a model for us to look at every time. We want further to pray to our Lord Jesus[28].**

Chronicon Edessenum, Cronica de la Edessa, scrisă după anul 540,

Prezentând evenimentele din anii 133 î.Hr., până în anul 540 și ar fi fost scrisă între anii 540-550. Autorul anonim a fost cleric, cu înclinații nestoriene.[861] Există doar un singur manuscris al acestei lucrări, adus din *Mănăstirea Sf. Fecioare Maria*, din deșertul Nitrian, *Wadi El Natrun* (Egiptul de nord-vest), păstrat în Biblioteca Vaticanului, *Vatican Syriac nr. 163*, achiziționat de Iosephus Simonius Assemanus (1687-1768), în timpul unei călătorii în Orientul Apropiat din 1715-1717, făcută din ordinul Papei Clemente XI (1700-1721). Titlul este convențional, manuscrisul fiind intitulat „Istoriile evenimentelor pe scurt", în siriacă: ܬܫܥܝܬܐ ܕܣܘܥܪܢܐ ܐܝܟ ܕܒܦܣܝܩܬܐ, Tašʿyātā d-suʿrāne a(y)k da-b-pāsiqātā. Sursa de informație a autorului cronicii au fost *arhivele regale*, osroene, din Edessa, împreună cu *sursele bisericești ulterioare*, nefiind exclusă nici utilizarea unei *Istorii a Persiei*, care însă s-a pierdut.[862] Unele fragmente, din versiunea completă, dar pierdută a textului, numită *Cronica originală a Edesei*, sunt păstrate în alte cronici siriace. *Cronica* acopere perioada de timp de la întemeierea Regatului Osroene, Ὀσροηνή, în anul 133/132 îHr., până în anul 540 dHr., însă înainte de secolul al III-lea sunt înregistrate puține evenimente. Secolul al III-lea începe, în timpul domniei Toparhului (Rege) Abgar VIII (177-212), cu înregistrarea unei inundații a râului Daysan, din luna noiembrie 201, care deteriorase o biserică în Edessa,[863] Aceasta este cea mai veche mențiune, despre o clădire, dedicată în exclusivitate cultului creștin – *o biserică* – precum și una dintre puținele date sigure, privitoare la viața creștină, din Edessa, în acele timpuri. Spre deosebire de altă literatură siriacă, *Cronica* nu conține nicio legendă a Sf. Apostol Tadeu.[864]

---

[860] Vezi textul *Cronicii…*, în engleză la: Peter Kawerau, dar și în germană la: A. Mingana, *Sources syriaques*, vol. I, Mšīḥā-Zkha, Leipzig, 1907.

[861] Cross, F. L.; Livingstone, E. A., eds. (2009) [2005]. "Chronicon Edessenum". Chronicon Edessenum (Edessene Chronicle). *The Oxford Dictionary of the Christian Church* (3rd rev. ed.). Oxford University Press.
Witakowski, Witold (1984). *Chronicles of Edessa*. Orientalia Suecana. 33: 487-498.
Brock, Sebastian P. (2011) [1991]. *Chronicle of Edessa*. In Daniel, Elton (ed.). *Encyclopædia Iranica*. Winona Lake, în: Eisenbrauns.
Ginkel, Jan van (2016). *Chronicon Edessenum*. In Dunphy, Graeme; Bratu, Cristian (eds.). *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*. Brill.
Palmer, Andrew (1999). "Edessa". în Bowersock, G.W.; Brown, P.; Grabar, O. (eds.). *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World*. Harvard University Press Refer. Belknap Press of Harvard University Press. p. 421.
Cowper, Benjamin Harris (1865). *The Chronicle of Edessa*. Journal of Sacred Literature and Biblical Record. 5 (9): 28-45.

[862] Witakowski, Witold (2018). *Chronicle of Edessa*. în Nicholson, Oliver (ed.). *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*. Oxford: Oxford University Press. p. 336.
Teixidor, J. (2015). *The Pagan God*: Popular Religion in the Greco-Roman Near East. Princeton Legacy Library. Princeton University Press, p. 148.

[863] Râul Daysan sau Daysan, afluent al celui cu numele Chaboras (azi Khabur). care curgea pe lângă Edessa.

[864] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, pp. 18-19.

Pentru textul lucrării *Chronicon Edessenum*, Selections from the Syriac, cititorul trebuie să caute în: *The Chronicle of Edessa*. The Journal of Sacred Literature, New Series [=Series 4], vol. 5 (1864) pp. 28-45] [https://www.tertullian.org/fathers/chronicle_of_edessa.htm].

Mar Dadişo I sau Dadişu I
Catolicos de Seleucia-Ktesiphon (421-456)

Repus în scaun, după ce a fost eliberat din închisoare, în anul 422/3, de către Şahinşahul Bahram V sau Waran V (421-438) [CHABOT, pp. 285-298; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1113-1114], a convocat şi prezidat al treilea Sinod al Bisericii Asiriene, din anul 424.

Soarta creştinilor în Persia s-a schimbat în bine, după *tratatul de pace*, încheiat între Împăratul Teodosie II, din anul 422, iar la rugămintea *Legatului bizantin*, Bahram V, Dadişo I a fost eliberat. Iniţial, după ce a fost eliberat din închisoare, Dadişo I a revenit la mănăstirea lui de metanie, numită a „Lemnului din Arca lui Noe", de pe Muntele Kardū, azi Cudi Dağı, Provincia Şırnak, în sud-estul Turciei, la graniţa cu Irakul şi Siria, cu intenţia de-a se retrage din scaun.[865] De aceea, şi Sinodul s-a ţinut la Markabta des Ţayyayé, în nordul Libanului, la care au participat cei şase mitropoliţi şi alţi 31 de episcopi, care l-au determinat pe Dadişo I să renunţe la paretisis, ἡ παραίτησις, numindu-l „Mare căpetenie a episcopilor şi regent al întregii creştinătăţi din Răsărit".[866] O foarte importantă decizie, luată la acest Sinod a fost anularea dreptului de apel al episcopilor asirieni de răsărit, la Tronul Antiohiei, măsură canonică, care însemna de jure şi de facto, *declararea autocefaliei şi independenţa de Edessa* – „Mama" Bisericii Asiriene de Răsărit. Amănunte, cititorul găseşte în capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Răsărit*, al *treilea* Sinod, din anul 424.

Mar Diodor Episcop de Tars (378-390)

A fost înaintemergătorul ereticilor Teodoret Episcop de Cir (423-460), Teodor Episcop de Mopsuestia (392-428), Patriarhului Nestorie (428-431, † 451-453?) şi al lui Ibas Episcop de Edessa (435-457). Scrierile lui Diodor din Tars, numit fiind „înaintemergătorul lui Nestorie" sau „nestorian, înaintea lui Nestorie" au fost condamnate de generaţiile ulterioare de teologi la Sinodul local din Constantinopol, din anul 499.[867] Cu toate acestea, în propria generaţie, Diodor a fost considerat ca unul care susţine învăţătura ortodoxă de la Niceea. Chiar şi Împăratul Teodosie I (379-394, † 395) l-a considerat pe Diodor „un campion al credinţei".[868] Nu-l amintim în acest context pe Sf. Chiril al Alexandriei, care a avut tot timpul o părere proastă, despre Diodor. O reconstituire a teologiei lui Diodor este greu de făcut, deoarece, din cele 60 de tratate, pe care le-a scris, conform opiniei lui Abdisho (Ebedjesus), s-au păstrat în mare parte doar fragmente în florilegii iacobite şi foarte puţine nestoriene ori în versiuni armene, latine, greacă etc. Alţi trei reprezentanţi ai ereziei nestoriene, au fost condamnaţi la Sinodul V Ecumenic, de la Constantinopol, din 5 mai – 2 iunie 553, în contextul „celor trei capitole":

Guidi, Ignatius, ed. şi trad. (1903-1905). *Chronica minora*. Corpus scriptorum christianorum orientalium. 1-6, Scriptores syri, ser. 3-4, Leipzig/Paris: Harrassowitz. pp. 1-13. [Archived from the original on 6 November 2017. Retrieved 26 December 2017].

Yamauchi, E.M. (1983). *Pre-Christian Gnosticism*: A Survey of the Proposed Evidences. Twin brooks series. Baker Book House, p. 85.

Myers, S.E. (2010). *Spirit Epicleses in the Acts of Thomas*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. Coronet Books Incorporated, p. 35.

865 Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, p. 45.

866 Ibidem. Vezi aceeaşi afirmaţie şi la Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*..., pp. 23-24. Compară cu Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale*..., pp. 285-286.

867 THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 38-40.

Remus Rus, Dicţionar enciclopedic de literatură creştină..., pp. 178-180.

868 Kelly, J. N. D. (1978). *Early Christian Doctrines* (revised ed.). San Francisco: HarperCollins. p. 302.

Frances Young, Lewis Ayres and Andrew Young, eds, *The Cambridge History of Early Christian Literature*, (2010), p. 344.

1. Persoana și opera lui Teodor de Mopsuestia;
2. Scrierile lui Teodoret al Cirului;
3. Scrisoarea lui Ibas din Edesa, adresată episcopului asirian Maris de Ardașir, în Persia. Problema celor *trei capitole* a constituit doar a doua temă a sinodului ecumenic, prima fiind legată de *controversele origeniste*, referitoare la preexistența sufletului, apocatastază etc.

Sub termenul de *trei capitole*, τρία κεφάλαια, se înțelegea:
1. scrierile lui Teodoret de Cir, contra lui Chiril al Alexandriei și Contra Sinodului din Efes;
2. Epistola lui Ibas de Edessa, adresată lui Maris Episcopul de Ardașir (reabilitați de Sinodul de la Calcedon);
3. persoana și opera lui Teodor de Mopsuestia;

Începând cu anul 543, toți episcopii și egumenii cu ocazia instalării, urmau să anatematizeze, pe Origen și învățăturile lui.[869]

În anul 544, Mitropolitul Teodor Askidas de Cezareea Capadociei †558 reușește să-l determine pe Justinian I cel Mare (527-565) să semneze un decret teologic, de condamnare a celor *trei capitole*, după ce, cu un an înainte a dat un decret similar, prin care-l condamna pe Origen (c.185-c.253). Ierarhii răsăriteni vedeau în această atitudine, de condamnare a *celor trei capitole*, o lovitură dată deciziilor de la Calcedon, din anul 451.

Pe cât de bogată, pe atât de diversă a fost lista lucrărilor lui Diodor, de natură, exegetică, apologetică, polemică, dogmatică, cosmologică, astronomică, cronologică. În încercarea de reconstituire a teologiei lui Diodor, o mare parte din conținutul acesteia se baza pe declarațiile ulterioare ale ucenicilor lui Diodor și ai moștenitorilor Școlii Antiohiene.[870]

Saloman de Akhlat, Episcop asirian de răsărit de Bassorah sau *Basra* (în sud-estul Irakului, la granița cu Iranul), [?-1240] îl considera pe Diodor un *universalist*, conform lucrării acestuia *Cartea albinei*, *Book of the Bee*, scrisă prin anul 1222.[871] Acest episcop Saloman a participat și la Sinodul pentru alegerea Catolicosului-Patriarh Sabrisho IV (1222-1224).[872]

Conform cercetărilor ulterioare Diodor a fost și adeptul apocatastazei, pentru că Saloman de Basra, proclamând „mântuirea tuturor oamenilor”, în *Cartea albinei*, a citat părerile lui Diodor și ale lui Teodor de Mopsuestia, în acest context, după cum subliniază teologul „universalist” John Mather Austin (1855) [Rev. J. M. Austin. „Brief History of Universalism” Arhivat în 26 decembrie 2007, la Wayback Machine. Ca. 1855].

Diodor, potrivit lui Joseph Simon Assemani, *Bibliotheca Orientalis* (1728), III, p. 324, citat de J. W. Hanson, are următoarele idei *universaliste*, adică privitoare la *apocatastază*:[873]

---

869 *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediţia II, Bucureşti, 1975, pp. 275-283, mai ales pp. 280-282.
Pentru *Constantinopol II, 553*, urmărește toată cronologia sinodală în volumul nostru *Pentarhia*, vol. II/2, Ioan Marin Mălinaș, *Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele ecumenice, 325-787*, Cluj-Napoca, 2009, pp. 102-109.

870 Frances Young, Lewis Ayres and Andrew Young, eds, *The Cambridge History of Early Christian Literature*, (2010), p. 344.
Chisholm, Hugh, ed. (1911). „Flavian I”. *Encyclopædia Britannica.* Vol. 10 (11th ed.). Cambridge University Press. p. 484.
Parry, Ken and David Melling (editors). *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 1999.
Rev. J. M. Austin. „Brief History of Universalism Archived 2007-12-26 at the Wayback Machine”. Ca. 1855.
Assemani, *Bib. Orientalis*, III, p. 324.
Socrates, *Historia Ecclesiastica*, 6.3
Herbermann, Charles, ed. (1913). "Diodorus of Tarsus". *Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company.
Rowan A Greer, "Diodore of Tarsus," în *The Encyclopedia of Early Christianity,* ed. Everett Ferguson, second edition (New York:Garland Publishing, 1997).
Frederick W Norris, "Antioch" în *The Encyclopedia of Early Christianity,* ed. Everett Ferguson, second edition (New York:Garland Publishing, 1997).

871 Budge, Ernest A. Wallis, ed. (1886). *The Book of the Bee*: The Syriac Text Edited from the Manuscripts in London, Oxford, and Munich with an English Translation. Oxford: Clarendon Press.
Baumstark, Anton (1922). *Geschichte der syrischen Literatur, mit Ausschluss der christlich-palästinensischen Texte.* Bonn: A. Marcus und E. Weber Verlag, p. 309.

872 Baumstark, Anton (1922). *Geschichte der syrischen Literatur*…, p. 309.

873 J.W. Hanson. *Universalism*: The Prevailing Doctrine Of The Christian Church During Its First Five Hundred Years. „Cap. 18 Additional Authorities” Arhivat în 12 mai 2013, la Wayback Machine., Boston and Chicago Universalist Publishing House, 1899.

„Cu toate acestea, pentru cei răi există pedepse, nu veșnice, ca nu cumva nemurirea pregătită pentru ei să fie un inconvenient, dar ei trebuie să fie curățați într-o scurtă perioadă, în funcție de cantitatea de răutate din activitățile lor. Ei vor suferi, prin urmare, pedepse pe un termen scurt, dar binecuvântarea nemuritoare fără sfârșit îi așteaptă; pedepsele care ar trebui să le fie aplicate pentru numeroasele și gravele lor păcate sunt depășite cu mult de amploarea milosteniei, care le va fi arătată. Învierea este considerată, deci, ca o binecuvântare nu numai pentru cei buni, ci și pentru cei răi."

Membru convins al Școlii Antiohiene, Diodor Episcop de Tars era adeptul folosirii metodei *istorico-gramaticală* de interpretare biblică și teologică și o detesta pe aceea *alegorică*, a Școlii Teologice Alexandrine. Lucrarea acestuia „Despre deosebirea dintre teorie și alegorie" explică metoda sa de lucru.[874] Privitor la metoda de lucru istorico-gramaticală a lui Diodor și respingerea celei alegorice, Sozomenos, scriind despre Ioan I al Antiohiei (428-441/2), menționează [8, 2, 6-7] că:[875]

6. Seine Lehrmeister in dieser Philosophie waren die damaligen Leiter in der Region angesehenen Askesestätten, Carterius und Diodor, der spätere Leiter der Kirche in Tarsus. Von diesem ist mir bekannt geworden, daß er zahlreiche eigene Schriften hinterlassen hat, aber nur den Wortsinn der heiligen Schrift auslegte, die allegorische Erklärung vermeidend. 7. Er begab sich aber nicht als einziger in deren Schule, sondern überredete zum gleichen Entschluß seine Freunde aus dem Studium bei Libanius, Theodorus und Maximus, von denen Maximus später Bischof von Seleucia in Isaurien wurde, Theodorus Bischof von Mopsuestia in Kilikien, ein Mann, der sich auf die Heilige Schrift wie auf die übrigen Bildungsinhalte, die der Rhetoren und Philosophen, hinlänglich verstand.

Ioan I al Antiohiei a fost un susținător al lui Nestorie, dar se împacă cu Sf. Chiril al Alexandriei, în data de 12 aprilie 433, pe baza formulei de compromis, prin care se recunoștea expresia de Theotokos, precum și învățătura că în unica persoană a lui Iisus Hristos sunt două naturi: divină și umană. Mesagerul acestei formule a lui Ioan I al Antiohiei a fost Episcopul Paul de Emesa, care i-a dus-o Sf. Chiril, la Alexandria. Teodosie II a dorit să încheie acest conflict *nestorian* postsinodal și a procedat cu mare asprime împotriva celor care n-au semnat formula de împăcare, în această acțiune implicându-se și Ioan al Antiohiei. Astfel, au fost depuși din scaun 15 episcopi recidiviști.[876]

În același context se înscrie și scrisoarea sau *Thomos ad armenios* al Patriarhului Ecumenic Proclu (434-446), din anul c. 437, prin care-l critică pe Teodor de Mopsuestia.

Diodor a jucat un rol important, atât la Sinodul local din Antiohia, din anul 379, cât și la Sinodul al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381, iar după moartea lui Meletie al Antiohiei (360-381), l-a recomandat ca succesor pe prietenul său Flavian I (381-404), prelungind astfel *schisma*, în Biserica de acolo. Flavian I, prelua scaunul lui Meletie, după patru *antipatriarhi* consecutivi, din timpul acestuia (Euzoios, arian, 360-376; Paulin III, ortodox, 362-388; Vital, apolinarist, ?-?, menționat în 375, Dorotei, arian, 376-381) și unul din timpul păstoriei lui: Evagrie, ortodox, 388-392/3, succesorul lui Paulin III.

Mar Efrem Sirul sau Mar Aprem (c. 306-373, iunie 9)

Este venerat ca Sfânt în întreaga creştinătate. *Canonizat prin cult popular*, Mar Efrem este sărbătorit pe 28 ian., în Biserica Ortodoxă, în cea Asiriană de Est și Iacobită, iar la sirieni, încă o dată, în a șaptea sâmbătă după Paști. Pe 1 febr. Este menționat și în *Martyrologium Romanum*: Edessæ in Syria, sancti Ephræm diaconi, sanctitate & doctrina conspicui: qui post multos labores pro fide Christi susceptos, Valentis Imperatoris tempore quieuit in Domino.[877]

---

[874] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 179.

[875] Sozomenos, *Historia Ecclesiastica/Kirchengeschichte*, vierter Teilband übersetzt und eingeleitet von Günter Christian Hansen, Brepolis Publishers, Turnhout, 2004, p. 957.

[876] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, p. 254.

[877] Martyrologium Romanum. Ad nouam Kalendarij rationem, & Ecclesiasticæ historiæ veritatem restitutum, Gregorj XIII. Pont.Max.iussu editum. Antverpiæ, Ex officina Christophori Plantini, M.D.LXXXVI (1586), p. 34. Martyrologium Romanum, ediția Vaticană, 1930, p. 26, l-a eliminat pe Mar Efrem Sirul din calendar, pe data de 1 febr. Numai pe 9

Pe 9 iunie îl prăznuiesc și latinii, împreună cu anglicanii, iar pe 18 iun. maroniții: *9 Junius,* „Edessæ, in Syria, sancti Juliani Monachi, cujus præclara gesta sanctus Ephræm Diaconus scripsit.”.

Născut în Nisibis, Mar Efrem a fost botezat de copil, iar magistrul său era Sf. Iacob, primul Episcop de Nisibis (290-338). Aici a predat el și învățătura creștină, la Școala din Nisibis, până în anul 363, când Împăratul Iovianus (363-364) a cedat orașul perșilor, după care, Mar Efrem s-a retras la Edessa. A refuzat să devină episcop.

Despre Mar Efrem Sirul, Cardinalul Robert Bellarmin (1542-1621) se exprimase, privitor la nivelul academic general al operelor sale, că ar fi „mai mult evlavioase, decât erudite”, *mehr fromm als gelehrt*.[878] În contradicție cu aprecierile lui Bellarmin, sirienii l-au cinstit altfel pe Mar Efrem, dovadă fiind atributele înregistrate de Biserică, care i s-au dat, cum ar fi: „Lira Sfântului Duh, care zilnic îndestulează setea poporul sirian cu revărsări de haruri; Eufrat al Bisericii, din apa căruia, mulțimea celor credincioși se adapă; marele nostru Părinte, dascălul nostru; învățătorul nostru sau și mai mult, învățătorul lumii; căpetenia și maestrul învățăturii; profetul sirienilor; leul sirienilor; lumina sirienilor; stâlpul (coloana) Bisericii; cel înțelept dintre sirieni; Dante al sirienilor.”[879] El ar fi moștenit trei tradiții culturale: *mesopotamiene*, *iudaice* și *grecești*.

Cu toate acestea, unele forme de exprimare la adresa poporului evreu nu sunt conforme nici cu „dragostea față de aproapele”, nici cu respectul și cu întâietatea, pe care noi creștinii o datorăm „fraților noștri mai vechi întru credință” (*monoteistă*, n.n.), adică poporului evreu, cum ar fi:

„Das Volk, das nicht vom Schwein isst, ist ein Schwein, das sich in vielem Blut suhlt.” (Hymnen über die ungesäuerten Brote 19, 27), der sie als die Mörder schlechthin apostrophiert: „Mitten aus den Beschnittenen und aus dem land des Unkrauts ging uns die Garbe hervor, die voll ist von neuem Brot, aus den Bittren die süsse Frucht und aus den Mördern der Arzt, der alle heilte.” (Hymnen über den Glauben 12, 9) und sie sogar als gottlos bezeichnet: „Die Schriften rufen laut, dass der Vater Gott ist und dass der Sohn Gott ist. Gottlos ist das Volk, das leugnete.” (ebd. 76, 16)?[880]	**„Poporul care nu mănâncă de porc este [*el*, n.n.] un porc și care se zbate în mult sânge” (*Himnele Azimilor* 19, 27), pe care [*el, Efrem Sirul*, n.n.] îi apostrofează drept ucigași prin excelență: „Din mijlocul celor tăiați împrejur și din țara neghinei ne-a venit un snop plin cu pâinea cea nouă, din rodul amar, dulce, și dintre ucigași, doctorul care i-a vindecat pe toți.” *Imnele despre Credință* 12, 9) și chiar îi numește nelegiuiți: „Scripturile confirmă cu tărie că Tatăl este Dumnezeu și că Fiul este Dumnezeu. Fără Dumnezeu este poporul care tăgăduise (*ebd.* 76, 16)?**

Opera lui Mar Efrem Sirul o putem împărți în proză, poezie, ermeneutică teologică, scrieri de interpretare a credinței, teologie poetică, care la rândul lor se deosebesc prin diferitele categorii secunde. Caracteristic operei lui Mar Efrem sunt discursurile în versuri sau *memre* și *imnele*, fapt care i-au adus faima de mare versificator.

Lista lucrărilor Sf. Efrem Sirul, cititorul o poate găsi în toate *manualele de patrologie*;

Remus Rus, *Dicționar enciclopedic...*, pp. 206-210;

Wassilios KLEIN (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter...*, pp. 36-56;

---

iunie, p. 134, apare Sf. Iulian, care a scris Vita St. Ephræm. Vezi textul online, în: Martyrologium Romanum: Ad nouam Kalendarij rationem, & Ecclesiasticae ... - Google Books

Pentru ediția princeps, a cărții Martyrologium Romanum, Romae, Ex Typographia Dominici Basæ. DLXXXIII, 1583, 6 iunie, 237+3 p., vezi textul online, în: https://patrimoniodigital.ucm.es/s/patrimonio/item/581831

R. Stieger: Artikel *Martyrologien*. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 7. Herder, Freiburg u. a. 2. Aufl. 1962, Sp. 138-139.

Das Martyrologium Romanum des 16. Jahrhunderts beruht auf dem Martyrologium des Mönches Usuard von der Abtei Saint-Germain-des-Prés (um 860), der sich auf die Arbeiten des Florus von Lyon († um 860) und des Ado von Vienne († 875) stützte, die ihrerseits das Martyrologium Bedas des Ehrwürdigen († 735) weiterentwickelt hatten.

Im Zuge der Liturgiereform nach dem Konzil von Trient (1545-1563) wurde im Jahr 1584 von Papst Gregor XIII. mit der Konstitution *Emendato iam* die erste Druckausgabe des Martyrologium Romanum promulgiert, nachdem voraufgehende Drucke aus den Jahren 1582 und 1583 wegen vieler Fehler hatten zurückgezogen werden müssen. Dieses Martyrologium ließ Papst Sixtus V. im Jahre 1586 durch Caesar Baronius zu einem *Martyrologium universale* erweitern, das die Märtyrer und Heiligen aller Länder und Zeiten umfassen sollte (wiederum erweitert von Heribert Rosweid, Antwerpen 1613).

THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 29-37.

[878] Wassilios KLEIN (ed.), *Syrische Kirchenväter*, 2004, Verlag W. Kohlhammer, p. 36.

[879] Ibidem.

[880] *Idem*, pp. 36-37.

Sfinții Sirieni: SAINTS SYRIAQUES, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. CONRAD, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, 224 p. [Studies in late antiquiti and early Islam, 6], *online*, passim;

Sfinți Nestorieni: THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar APREM, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, passim;

Martyrologe de Rabban Ṣalība sau Sliba, în *Analecta Bolandiana*, vol. XXVII, Bruxelles, 1908, pp. 128-200, passim;

Rugăciunea Sf. Efrem Sirul, la *Vecernia* din zilele de lucru ale săptămânii, vezi *Octoihul Mic*:

Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert nu mi-l da mie (*Metanie*).

Iar duhul curăției și al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiște-l mie, slugii Tale (*Metanie*).

Așa, Doamne Împărate, dăruiește-mi ca să-mi văd greșelile mele și să nu osândesc pe fratele meu, că binecuvântat ești în vecii vecilor. (*Metanie*).

Unul dintre ucenicii Sf. Efrem Sirul a fost Mar Aba, sec. IV, dar nu trebuie confundat cu cei doi catolicoși nestorieni Aba I cel Mare (540-552) și Aba II (741-751).

Mar Ezechiel sau Hazqijil Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (566/70-581/2)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de est*, subcapitolul *Sinodul al optulea, din anul 576, cu 39 de capitole (canoane).* O mare atenție s-a acordat și la acest sinod problemei Sfintei Treimi.

(Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 163-190; Jean-Baptiste CHABOT, *Synodicon orientale...*, pp. 368-389; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1119).

Mar Gheorghe I sau Giwargis I Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (661-680),

(Chabot, pp. 480-514; Oscar Braun, pp. 331-371)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de est*, subcapitolul *Sinodul al doisprezecelea din anul 676*, cu 19 canoane sau Sinodul XII, de pe insula Dīrīn (din Golful Persic). Acest prim *mare sinod din noua eră musulmană*, pe pământul fostului Imperiu Persan acum *înglobat în Califatul Arab* a afectat profund și Biserica Asiriană, obligată să se acomodeze cu noua stăpânire și să-și dezvolte noi modalități de supraviețuire. A fost greu pentru ei, în timpul Imperiului Sasanid, însă după anul 651 vor veni vremuri foarte grele pentru toți creștinii de sub stăpânirea semilunii. Primul catolicos-patriarh, ajuns sub stăpânirea Califatului Arabo-Musulman a fost Mar Ișoyabh III sau Ișo-Iabh III Kdajawaja (c. 650-660), iar al doilea era Mar Giwargis I (661-680).

Mar Grigorie I Partaia Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (c.605-c.609)

(Chabot, pp. 471-479; Oscar Braun, pp. 296-331)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est*, subcapitolul *Sinodul al unsprezecelea, din anul 605*, prilejuit de alegerea sa în funcția de catolicos-patriarh. Înainte de-a fi fost ales patriarh, Mar Grigorie I a fost, *interpret*, adică profesor de exegeză biblică, la Școala din Seleucia-Ktesiphon.

Mar Ḥenanìšôʿ II sau Hanan-Ișo II Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (775-780)

(Oscar Braun, pp. 371-381 și Chabot, pp. 515-523)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est*, subcapitolul *Sinodul al treisprezecelea din anul 775.*

În anul 1087 al grecilor, în anul 159 al erei musulmane și în anul 775/6, al erei sasanide, adică în momentul în care a fost ales Patriarh Mar Ḥenanìšôʿ II, fost Episcop de Lāšōm, alegerea lui a generat o schismă în Biserica Asiriană. Detalii, privitoare la acest conflict sunt destul de greu de stabilit, întrucât sursele sunt contradictorii, atât în *Acta Bollandiana*, VII, 5-44, cât și în *recita* lui ʿAmr și Mari (Chabot, p. 515, nota 3 și 4). Mar Ḥenanìšôʿ II i-a urmat în scaun Patriarhului Mar Iacob II (754-775).

Mar Iosif I, Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (552-566, †576)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est*, subcapitolul *Sinodul al șaptelea*, din anul 554 (recte mai 552, 552/553 și ian. 554), cu 23 de canoane,[881] semnat de Întâistătător, de patru mitropoliți (din șapte) și de 13 episcopi, la care se adaugă acceptarea prin corespondență a canoanelor și a deciziilor sinodale, de către un mitropolit și 16 episcopi. Ulterior au mai semnat Mitropolitul de Bēt Garmai. Pentru că decizia Mitropolitului Johannan de Prēt dĕ Maišān se lăsase așteptată, i s-a rezervat locul al treilea de semnătură de pe lista sinodului, din anul 554.

Mar Isaq I, Iazelih de Seleucia-Ktesiphon (c.399-410/1)

Cu Isaac I începe seria de 13 (respectiv 14) sinoade ale Bisericii Asiriene de Est, din anul 410, de la Seleucia-Ktesiphon, împreună cu cei 40 de episcopi prezenți și în anul al unsprezecelea de domnie al Șahinșahului Yazdegerd I (399-420/1), cu 27, respectiv 21 de canoane.[882]

Noi i-am dedicat lui Isaq I un „micromedalion" și alte date, în capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene*, în subcapitolul Primul Sinod Asirian, din anul 410. Este canonizat și cinstit ca Sfânt, în Biserica Asiriană de Răsărit. Sinodul acceptă mesajul Bisericii Apusene, adică al celei Ortodoxe sau Bizantine, care-i solicita trei capitole sau probleme de ordin canonic, liturgic și dogmatic, pentru a se asigura unitatea de credință, acțiune și uniformizare creștină generală:

1. Să permită numai un singur episcop într-o cetate sau (și) unitate geografică;

2. Să celebreze împreună, în mod uniform și la aceeași dată sărbătorile liturgice;

3. Să adopte toate hotărârile Primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325.

Tot la acest Sinod s-a definitivat și organizarea canonică internă a Bisericii Asiriene de Răsărit, iar Episcopul de Seleucia-Ktesiphon a devenit Iazelih, adică Întâistătător sau Mitropolit Primat al acestei Biserici. Aceste măsuri de organizare canonică a Bisericii au devenit posibile, după încetarea persecuțiilor, din Imperiul Persan (Sasanid), la începutul secolului al V-lea. Privitor la Iazelihul Isaac I, se pot consulta detaliile oferite de Grigorie Bar Hebraeus, †1286, în *Chronicon Syriacum*.[883]

**[881] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 145-163.
Jean-Baptiste Chabot, (1902). Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens (PDF). pp. 352-367.**

**[882] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 5-34. Chabot, pp. 254-275.
Vezi și: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: Electronic Edition*, în: https://gedsh.bethmardutho.org/Ishaq**

[883] Bedjan, Paul, ed. (1890). *Gregorii Barhebraei Chronicon Syriacum e codd. mss. emendatum ac punctis vocalibus adnotationibusque locupletatum*. Paris: Maisonneuve.

Budge, Ernest A. Wallis, ed. (1932a and b). *The Chronography of Gregory Abû'l Faraj, the Son of Aaron, the Hebrew Physician, Comm only known as Bar Hebraeus*. Vol. 1 and 2. London: Oxford University Press.

Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., *Bar Hebraeus, Chronicon Ecclesiasticum* (3 vols, Paris, 1877).

Assemani, J. A., *De Catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum* (Rome, 1775).

Brooks, E. W., *Eliae Metropolitae Nisibeni Opus Chronologicum* (Rome, 1910).

Chabot, Jean-Baptiste (1902). *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens* (PDF). Paris: Imprimerie Nationale.

Gismondi, H., Maris, Amri, et Salibae: *De Patriarchis Nestorianorum Commentaria I*: Amri et Salibae Textus (Rome, 1896).

Gismondi, H., Maris, Amri, et Salibae: *De Patriarchis Nestorianorum Commentaria II: Maris textus arabicus et versio Latina* (Rome, 1899).

Meyendorff, John (1989). *Imperial unity and Christian divisions: The Church 450-680 A.D.* The Church in history. Vol. 2. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press.

Isaac Sirul sau Sirianul, episcop de Ninive, sec. IX

Născut în Qatar – conform datelor din *Liber castitatis*, a lui Isho'dnah (sec. IX), din anul c. 860 – Isaac Sirianul s-ar fi născut în Qatar, pe malul vestic al Golfului Persic (c.640-c.700). Între anii c. 661-670?, Catolicosul-Patriarh Giwargis I (661-680) l-a numit și l-a hirotonit Episcop de Ninive, funcție în care a rămas doar cinci luni, după care a renunțat la scaun, retrăgându-se pe Muntele Matout, din provincia Huzistan, Iran, de unde ulterior s-a stabilit în Mănăstirea lui Rabban Shabour, unde a studiat Sfânta Scriptură și a redactat lucrări, privitoare la asceza și spiritualitatea creștină. Teologia sa conține idei neoplatonice, preluate probabil după Pseudo-Dionisie Areopagitul, sec. I, ucenicul Sf. Apostol Pavel și Episcop al Athenei.[884] Scrierile sale – în siriacă – se păstrează și în versiune greacă, arabă, georgiană, rusă și etiopiană. Versiunea greacă a fost făcută după originalul siriac de monahii Patriciu și Avramie, de la Mănăstirea Sf. Sava, din Ierusalim.[885] În limba română, regretatul Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a publicat un volum în seria lui filocalică dedicat Sf. Isaac Sirul, cuprinzând traducerea *Cuvintelor despre Sfintele Nevoințe*.[886] Moștenirea literară a Sf. Isaac Sirul reprezintă un corpus de texte ascetice, scrise de un pustnic experimentat, și care s-ar întinde pe șapte volume, dintre care numai primele trei sunt publicate.[887] În lucrările sale mistice, el a pus accentul pe lucrarea sau efectul Sfântului Duh. F.M. Dostojevski a fost foarte marcat de *omiliile* lui Isaac Sirul ca sursă documentară, „Scrierile Starețului Zosima”, în romanul *Frații Karamazov*.

Foarte ziditoare și interesante sunt învățăturile lui Isaac Sirianul, privitoare la chinurile iadului – Ghehenna – și față de atotcuprinzătoarea salvare a Lui Dumnezeu. Ideile sale eshatologice, se apropie de cele ale Sf. Grigore de Nyssa (†394) și ating problema apocatastazei. După Isaak, cei din iad nu sunt privați sau lipsiți de iubirea Lui Dumnezeu, din contra, această iubire este dată fiecărui om, în mod egal, atât celui drept, cât și celui păcătos. Numai că pentru cel drept, iubirea Lui Dumnezeu devine o sursă de bucurie în paradis (rai), în timp ce, pentru cel păcătos, o sursă de chinuri:[888]

Diejenigen, die in der Hölle bestraft werden, sind gegeißelt von der Geißel der Liebe. Ja, was ist denn so bitter und heftig wie die Qual der Liebe? Für das Bedauern, das von der Sünde gegen die Liebe im Herzen begründet ist, ist sie beißender als irgendeine andere Qual. Es wäre für einen Menschen unpassend zu denken, dass Sünder in der Hölleder Liebe Gottes beraubt sind. Liebe…ist allen gegeben. Aber die Macht der Liebe wirkt in zwei Weisen: sie quält Sünder… aber sie wird eine Quelle der Freude für solche Personen, die ihre Pflichten beobachtet haben. So sage ich, dass die Qual in der Hölle dies ist: bitteres Bedauern. / *Cei care sunt pedepsiți în iad sunt biciuiți de flagelul iubirii. Da, ce poate fi mai amar și mai violent decât chinul iubirii? Pentru regretul cauzat de păcatul împotriva iubirii, care este pătruns în inimă, acesta este mai muşcător decât orice altfel de chin. Ar fi nepotrivit unei persoane să creadă că păcătoşii din iad sunt lipsiți de iubirea lui Dumnezeu. Dragostea... este dată tuturor. Dar puterea iubirii lucrează în două moduri: îi chinuie pe păcătoși... dar devine un izvor de bucurie pentru acele persoane care și-au respectat îndatoririle. Așa că spun că chinul din iad este acesta: un regret amar.*

Mar Ișoyahb I d’Arzunaia, Išōʿyahb I sau Jésuyahb I Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (582-595)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est*, subcapitolul *Sinodul al nouălea,* din anul 554 (recte, mai 552, 552/553 și ian. 554), cu 23 de canoane, plus răspunsurile la 20 de întrebări puse de către Episcopul asirian Iacob al insulei Dārai (arhip. Bahrain, vestul Golfului Persic); (Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos*…, pp. 190-277; Jean-Baptiste CHABOT, *Synodicon orientale*..., pp. 390-455; Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1119).

---

[884] Frankfurter Allgemeine Zeitung (F.A.Z.), din 24 dec., 2014, p. 10.
[885] Brock, Sebastian P. (2006). *The Wisdom of St. Isaac of Nineveh*. Piscataway, NJ: Gorgias Press. pp. VII-XIX.
Brock, Sebastian (2001). „Syriac into Greek at Mar Saba: The Translation of St. Isaac the Syrian”. În Patrich, Joseph. *The Sabaite Heritage in the Orthodox Church from the Fifth Century to the Present*. Louvain: Peeters. pp. 201-208.
Gustav Bickell (Hrsg.): *Ausgewählte Schriften der syrischen Kirchenväter Aphraates, Rabulas und Isaak v. Ninive*. (seria *Bibliothek der Kirchenväter*, BKV 38), Kempten 1874.
[886] *Filocalia sau Culegere din scrierile sfinților părinți care arată cum se poate omul curăța, lumina și desăvârși,* Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoințe,* traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1981, 523 p.
[887] Hagman, Patrik: The Asceticism of Isaac of Nineveh (Oxford University Press 2010).
Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter*..., pp. 133-138.
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină*..., pp. 453-454.
[888] Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., Op. cit., pp. 135-136.

Isho Bar Nun
Catolicos-Patriarh (823-828)

A fost coleg de studii cu predecesorul său în scaun, Timotheos I (780-823), adică l-a avut și el ca professor pe Avraam Bar Deshandadh, fiind foarte versat în dogmatica asiriană de răsărit (nestoriană). A fost monah la Mănăstirea lui Mar Avraam de pe Izla. Părăsește mănăstirea, pe motivul unei dispute cu călugării, și se mută la Bagdad, dar pleacă și de acolo și se stabilește la Mănăstirea Mar Elias, de lângă Mossul, unde a rămas timp de 38 de ani.[889] Relatările despre Isho Bar Nun le datorăm Arhimitropolitului iacobit Gregorius Bar Hebraeus (1226-1286), *Maphrian al Orientului* (1264-1286), cu scaunul la Tikrit, iar în această calitate era al doilea ierarh în rang, după catolicosul-patriarh iacobit de Antiohia.[890] După lunga și activa păstorie a lui Timotheos I, 43 de ani, Isho Bar Nun a ajuns patriarh cu sprijinul medicilor Califului al-Ma'mun (813-833), Gabriel bar Bokhtishoʿ și Mikha'il, lor asociindu-i-se și episcopii în Sinodul electiv. Hirotesia încoronării și întronizarea ca patriarh au avut loc tot la Biserica de Kōẖé, Kôkê (Köke), în Seleucia-Ktesiphon, unde catedrala se vede că nu fusese încă dărâmată, după construirea orașului Bagdad și mutarea acolo a capitalei Califatului Abasid.

Mar Mari și fondarea comunității creștine din Seleucia-Ktesiphon

Ceea ce i se poate atribui fără echivoc lui Mar Mari, este că a fondat comunitatea creștină din capitala imperială persană – Seleucia-Ktesiphon – înainte de sfârșitul primului secol creștin sau la începutul celui de al doilea, să zicem, între anii 79-116 d.Hr. Acest fapt este demonstrat prin textul creștinului asirian Mārī ibn Sulaymān (sec. XII),[891] care bazat pe geografia veche, localiza Biserica de Kōẖé, Kôkê (Köke) lângă Ktesiphon, în timp ce textele recente, ulterioare schimbării albiei fluviului Tigru au localizat-o lângă Seleucia.

Mārī de Beth Sahdè, (?-?), p1 1 oct. și 1 nov., „sanctus nobis ignotus".

Conform lui Gregorius Bar Hebraeus, când Timotheos I se afla pe patul de moarte a fost întrebat cine ar fi potrivit să-i urmeze în scaun, acesta răspunzând că Isho Bar Nun ar fi această persoană „Deși m-a atacat și s-a opus la toate, pe tot parcursul vieții mele…".[892] Într-adevăr, Isho Bar Nun și-a făcut toată viața un „crez" din a respinge toate opiniile și scrierile lui Timotheos I, deși au fost colegi de studii, poreclindu-l *Talem-otheos*, adică „Cerșetorul Lui Dumnezeu." și după ce ajunsese patriarh, a ordonat să i se distrugă toate scrierile. Din păcate, aceste lucrări prin care-l critică pe Timotheos I, s-au pierdut și ele. La fel ca și Timotheos I, și Isho Bar Nun a emis niște canoane, mai ales privitoare la dreptul canonic matrimonial și ereditar. S-a păstrat de la el și o lucrare de exegeză biblică, el fiind cunoscut și ca autor al unui tratat de *omografie* [Boli ale sistemului cardiovascular cu obiective clinice de atac de cord, accident vascular cerebral și ocluzie acută a

---

[889] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, Op. cit., p. 457.
Bar Hebraeus, *Ecclesiastical Chronicle* (ed. Abeloos and Lamy), II. 182-184.
Abbeloos, J. B., and Lamy, T. J., Bar Hebraeus, Chronicon Ecclesiasticum (3 vols, Paris, 1877).
Assemani, J. A., *De Catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum* (Rome, 1775).
Brooks, E. W., *Eliae Metropolitae Nisibeni Opus Chronologicum* (Rome, 1910).
Fiey, J. M., *Chrétiens syriaques sous les Abbassides, surtout à Bagdad (749-1258)* (Louvain, 1980), pp. 65-67.
Gismondi, H., Maris, *Amri, et Salibae*: *De Patriarchis Nestorianorum Commentaria I*: Amri et Salibae Textus (Rome, 1896).
Gismondi, H., Maris, *Amri, et Salibae: De Patriarchis Nestorianorum Commentaria II: Maris textus arabicus et versio Latina* (Rome, 1899).
Wilmshurst, David, *The Martyred Church*: A History of the Church of the East (London, 2011).
Wright, W., *A Short History of Syriac Literature* (London, 1894), p. 177.
Wright, W., *Istoria literaturii creștine siriacă,* traducere și introducere Remus Rus, Editura Diogene, 1996.

[890] Hidemi Takahashi: *Barhebraeus*: A Bio-Bibliography. Gorgias Press. Piscataway (N.J.) 2005.
Marianna Mazzola: *From High priest to Patriarch*: History and Authority in the Ecclesiastical History of Bar 'Ebroyo (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium 688 / Subsidia 141). Peeters, Leuven 2020,

[891] De la el a rămas o lucrare cu caracter teologic și istoriografic, *Cartea Turnului*, Kitāb al-Majdal, Book of the Tower, scrisă în arabă, probabil către anul 1140, în șapte cărți sau părți, Partea a cincea se ocupă de istoria Bisericii Asiriene.
H. Gismondi (ed.), *Maris Amri et Slibae De patriarchis nestorianorum commentaria*, Rome, 1896-1899.
Georg Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, 5 vol., Biblioteca apostolica vaticana, 1944-53.
Éphrem-Isa Yousif, *Les chroniqueurs syriaques*, L'Harmattan, 2002.

[892] Gregorius Bar Hebraeus, *Ecclesiastical Chronicle* (ed. Abeloos and Lamy), II, 182-4.
Vezi și Ishoʿ bar Nun (d. 828) [Ch. of E.], în: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition.

arterelor extremităților...], manuscris care se păstrează în Irak, însă nepublicat. Omiliile de consolare (la înmormântări) și scrisorile rămase de la el, se păstrează doar fragmentar. În întregime se păstrează lucrarea *Întrebări alese*, Šuʾʾāle mgabbayyā, referitoare la Sfânta Scriptură a Noului și a Vechiului Testament, prezentată sub formă catehetică, de întrebări și răspunsuri: *Ms. Cambridge, Add.2017*. În această lucrare îl citează cu multă reverință pe Teodor de Mopsuestia, însă folosește mai mult o metodă proprie de exegeză spirituală și alegorică. Se pare că pentru această nouă metodă de abordare a problemelor – prin care a lărgit astfel orizonturile din lucrările lui Efrem Sirul – a fost inspirat de Evagrie Ponticul și de mediul monahal. O mare parte din această lucrare a fost înglobată în comentariile Episcopului asirian Isho-dadh de Merw (sec. IX). Alături de textele din lucrarea lui Isho Bar Nun, *Întrebări alese*, Mitropolitul Isho-dadh de Merw a mai înglobat în comentariul său și texte extinse, după Teodor de Mopsuestia, Efrem Sirul etc.

Mar Kardakh (d-358)

Făcea parte din Familia imperială, tatăl său Gushnavi, provenea din neamul Nimrod, iar mama provenea din familia Sanherib. Kardakh a fost educat ca un bun războinic, calități de care Șahinșahul Șapur II a fost informat, numindu-l la vârsta de 25 de ani comandant în armata sa.[893] Ulterior a fost numit Guvernator al Asiriei, pentru teritoriul cuprins între râul Thurmara și Nisibis. Când Kardakh și-a preluat teritoriul de administrație, ca guvernator, creștinii de acolo s-au speriat pentru viitorul lor, pentru că acesta era cunoscut pentru zelul său în religia zoroastriană, adică a *cultului focului*. Reședința lui și-a fixat-o în Erbil, unde, la preluarea funcției a făcut daruri mari Templului sau „Casei focului". Timp de doi ani a avut numai șantiere, construind acolo un palat, o cetate și un templu mazdean, pentru *ritualul focului*, asigurând și preoți sau magi suficienți, pentru desfășurarea ceremoniilor. În timp ce se desfășurau lucrările pe șantier, Kardakh a avut un vis. Se făcea că-i apăruse în vis un soldat, călare pe un cal, care l-a întrebat: „Ești sigur că vei construi acestea, decât să mori ca un martir pentru Hristos, în fața acestei cetăți ?".

Kardakh i-ar fi răspuns: „De unde ești tu ăla, să dai un semn rău în această formă ?".

„Eu sunt Sarghis, slujitorul lui Iisus", ar fi răspuns soldatul și „N-am venit să-ți dau o veste proastă, ci doar să-ți spun ce se va întâmpla, după cum a dezvăluit Iisus Hristos". Speriat, după ce s-a trezit, Kardakh a povestit mamei sale visul, iar aceasta l-a sfțtuit să nu întreprindă nimic împotriva creştinilor, „… care se închină singurului Dumnezeu adevărat", fapt care însă nu l-a impresionat. Convertirea la Hristos a lui Kardakh folosește multe elemente paralele, din schema convertirii Sf. Apostol Pavel, pe *Drumul Damascului*.

În Arbil (Erbil), locuia Fericitul Abdisho, într-o peșteră, căruia i s-a arătat Hristos, care i-a poruncit „Du-te la guvernatorul Kardakh, eu vreau să-l atrag în comuniune cu mine.". Abdisho a luat un toiag și o Evanghelie și a traversat drumul, pe care trecea Kardakh cu soldații lui, fapt care l-a mâniat și a poruncit să-l bată peste față și să-l întemnițeze. Peste noapte, Kardakh s-a căit de modul în care s-a purtat cu Abdisho și s-a decis ca a doua zi să-l elibereze, numai că acesta a fost pus în libertate de îngeri, care au venit au cântat împreună cu el și l-au condus la peștera sa. A doua zi, venind soldații să-l elibereze, au găsit celula goală, dar cu arome binemirositoare. Auzind aceste vești Kardakh, lui i-a părut rău zicând: „Cu adevărat Dumnezeul creștinilor este mare. El a creat raiul, și pământul și tot ce se află pe el. Nu există alt Dumnezeu, în afară de El. Apoi a intrat în camera lui, unde a găsit ilustrarea unei cruci pe peretele dinspre răsărit, și a început să se roage Lui Iisus Hristos. După rugăciune, a auzit o voce, care-i spunea, în conformitate cu *Mt. 7, 7-8*:

7 Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide;

8 că oricine cere, primeşte; cel ce caută, află; şi celui ce bate i se va deschide.

Kardakh a ieșit apoi din camera lui, și ducându-se să mănânce cu ai săi, în sufrageria palatului ἡ τράπεζα sau *refectorium*,[894] unde era de față și magul sau preotul mazdean (zoroastrian), care făcea jertfa cu rugăciunea înainte de masă. Acesta a observat însă că guvernatorul a început să

---

[893] The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar APrem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 13-28.

[894] Trapeza, τράπεζα est refectorium monasterii Orthodoxi. Est locus consecratus in quo cenae sumuntur ritusque aliqui aguntur.

mănânce fără observarea ritului lor religios. După trei zile, Abdisho i-a apărut într-o viziune, cerându-i să meargă la peștera lui, la Planyat. Pentru a-l întâlni. Astfel că în dimineața următoare, Kardakh luând cu el doi soldați de încredere, a mers la Muntele Bghash, spre peștera lui Abdisho, însă pe drum i-a apărut Satan în cale, în chipul unui om bătrân, care l-a blestemat. Vrând soldații să-l omoare, Kardakh i-a oprit, blestemând pe Satan din om, prin semnul Sfintei Cruci. Brusc, bătrânul s-a transformat în șarpe și s-a târât din fața lui. Ajungând la peșteră, Kardakh și cei doi soldați au petrecut cinci zile cu Abdisho, cerându-i să-l boteze. În a șasea zi au plecat la mănăstirea din apropiere, unde Kardakh și cei doi soldați au fost botezați, continuând să mai rămână cu Abdisho, încă șapte zile, timp în care Satan i-a apărut din nou, pe care însă l-a mustrat. Kardakh a trimis după un călugăr, pe nume Isaac, pentru ca să-l învețe psalmii lui David și să-i citească Evanghelia. Guvernatorul și-a schimbat stilul de viață, nu mai mânca carne, redusese porția de mâncare, iar vistieria lui a donat-o bisericilor și mănăstirilor, fapt care i-a nemulțumit rudele. A încetat să mai vâneze. Părinții lui locuiau în Bath Hivthon unde aveau o mulțime de proprietăți și un templu zoroastrian, pentru *cultul focului*, pe care l-a transformat în *mănăstire creștină*. Auzind părinții lui, cum fiul lor „risipește" averea părintească și o donează săracilor și Bisericii, s-au supăra, iar tatăl său i-a trimis o scrisoare de protest. După șase luni, pe când Kardakh se afla la Abdisho, triburile arabe au făcut un atac de pradă, în Asiria, jefuind palatul guvernatorului, de pe Muntele Malki, luându-i ostatici pe soția, părinții, fratele și sora acestuia. Kardakh a scris tâlharilor invadatori arabi, *primul avertisment*, că pot să păstreze bogățiile prădate în cursul incursiunii acestora, în Asiria, dar să elebereze ostaticii. Răspunsul lor a fost pe măsura nivelului lor de barbari, plin de jigniri, mustrări și injurii. După *al doilea avertisment*, arabii l-a decapitat pe fratele său, trimițându-i capul acestuia. *A treia încercare* a constat dintr-o rugăciune, către Iisus Hristos, după care Kardakh i-a învins pe vrăjmașii arabi, a eliberat ostaticii, a distrus idolii arabilor și a așezat un altar creștin în locul lor. Între timp, magii (preoții zoroastrieni) au scris în secret Șahinșahului Șapur II. Acesta l-a învitat pe Kardakh la palat, pentru a-l felicita, pentru victoria împotriva triburilor arabe, invadatoare, rugându-l, în același timp să nu spună nimic, privitor la experiența lui creștină. Însă acesta n-a respectat îndemnul șahinșahului, făcând în fața întregii curți, a prinților, ducilor și generalilor o mărturisire publică a credinței lui creștine. Cu toate că monarhul îl iubea și-l aprecia mult pe Kardakh, după aceste manifestări creștine, l-a dat pe mâna călăului, pentru a fi ucis. În același timp a scris conducătorilor magilor, generalilor și nobililor să I se acorde lui Kardakh un răgaz de șapte luni, să se pocăiască și să renunțe – să abjure – la credința creștină, pentru a fi iertat și repus în funcție. În cazul în care nu se va pocăi, atunci să fie ucis cu pietre în fața lui. În noaptea aceea i s-a arătat Mar Abdisho, Monahul Beri și Mar Sargis Martirul, rugându-se împreună și care, l-au încurajat și l-au binecuvântat, ca să obțină harul, din vistieria harului și sănătate, atât pentru oameni, cât și pentru animale. Dimineața s-au adunat dușmanii, care-l amenințau că „dacă nu se închină soarelui, va fi supus unei morți amare. El le-a răspuns: *Copii ai iadului, lăsați-mă, că eu sunt robul Regelui Mesia, pentru că El este Regele Regilor și Domnul Domnilor*. Când judecătorul a auzit aceste cuvinte, a vrut să-l omoare pe loc, pe Kardakh. Nici magii nu erau mulțumiți de această amânare de șapte luni a monarhului, dar s-au conformat poruncii imperiale și l-au dus la reședința lui, de la Erbil, pe Muntele Malki. Când a ajuns în fața reședinței sale, Kardakh a rostit o minunată rugăciune către Mesia, Iisus Hristos, care i-a înspăimântat pe însoțitorii săi mazdeeni, mai ales că după ce a terminat de spus această rugăciune, lanțurile i-au căzut de la picioare și de la mâini și întinzându-și mâinile spre cer, l-a lăudat pe Dumnezeu. Văzând aceasta nobilii, soldații și gloata gură-cască, adunată, unii au fugit, alții s-au ascuns ori au sărit în lacul de lângă cetate.

"Messiah, my hope: thou gave up thine body on the cross to redeem our mankind, as thy hands and feet were pierced by nails, released Adam and his children from the bonds of death. Release me too from these bonds and deliver me from these lost pagans. That my enemies may see and be put to shame and to know that it was thyself who helped and comforted me." **Luat din: THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar APREM, pp. 22-23.**	**„Mesia, nădejdea mea: Tu ți-ai jertfit trupul pe cruce, pentru a răscumpăra firea noastră, iar mâinile tale și picioarele au fost străpunse de cuie, care l-au eliberat pe Adam și urmașii lui din legăturile morții. Eliberează-mă și pe mine de aceste legături și izbăvește-mă de acesti păgâni pierduți. Pentru ca dușmanii mei să vadă și să fie făcuți de rușine și să știe că Tu însuți ai fost Cel care m-a ajutat și m-ai mângâiat."** **Luat din: THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar Aprem, pp. 22-23.**

Kardakh a intrat în palat și a încercat să-și liniștească și să-și încurajeze familia, soția, sora și întreaga curte. Șapur II era foarte speriat de cele auzite despre Kardakh, ordonând generalului regiunii Burs Meyer, să cucerească cetatea de scaun din Erbil, iar guvernatorul să fie ucis cu pietre. Urmând ordinul șahinșahului, armata a încercat timp de o lună să cucerească cetatea, însă n-au reușit. Apoi, la îndemnul monarhului, au încercat să-l prindă pe Kardakh, prin viclenie. Între timp, Șapur II a trimis soli, să-l îndemne pe Kardakh să îndeplinească porunca acestuia de-a se închina la *soare* și la *lună*, măcar o singură dată, pentru a putea rămâne în funcție și a-și salva familia de la moarte. A refuzat totul și i-a refuzat pe toți solii trimiși – inclusiv pe membrii familiei sale – să-l convingă să renunțe la credința în Iisus Hristos, mărturisind că este gata să iasă din cetate și să accepte martiriul sau jertfa supremă. Auzindu-se de această decizie a lui Kardakh, lumea – creștini, evrei, păgâni zoroastrieni etc. – au început să se adune în fața cetății, așteptând 21 de zile momentul suprem. După vedenia avută cu Sf. Arhidiacon Ștefan, ucis cu pietre, Kardakh i-a cerut duhovnicului său Isaac, să-i citească istoria pătimirii primului martir al creștinătății (*Faptele Apostolilor, cap. 6 și 7*), după care, s-a rugat, a sărutat Evanghelia și închinându-se, a ieșit „Ca un miel nevinovat spre junghiere s-a adus (*Proscomidia*), pe poarta cetății, care era deschisă, după care, s-a citit decizia șahinșahului, apoi a urmat *ceremonia lapidării lui Kardakh*. Martiriul ar fi avut loc într-o vineri, în al patrulea an de domnie a lui Șapur II (309-379), adică în anul 313, cînd acesta era încă minor, având doar patru ani, dacă socotim că a fost încoronat pe când nici nu se născuse, în anul 309, aflându-se încă în pântecele mamei lui, pe care a fost așezată coroana imperială. În aceste condiții, legenda trebuie acceptată cu multă precauție… !

Leonțiu de Bizanț (*c. 485-542/3)

Nu face parte din categoria *Sfinți și personalități din lumea asiriană (nestorieni) și chaldeie*, Leontius, Λεόντιος fiind calcedonian, călugăr scit din Constantinopol, însă noi l-am inclus în această listă datorită lucrărilor pe care le-a scris, împotriva ereziei nestoriene și al celei monofizite. Pe de altă parte, Remus Rus susține că „Prin teologia sa, Leontiu pregătește formulele doctrinare ale sinodului V ecumenic de la Constantinopol și *deschide drumul cugetării scolastice*."[895] Mai târziu, Parisul a devenit centrul *scolasticii*, σχολαστικός, de la *schola* (lat), școală, indicând metoda de studiu, adică fenomenul filosofico-teologic *aristotelic* – rațional – de înțelegere a revelației creștine. Fenomenul scholasicii, de acum înainte a înlocuit știința despre „Monahism", μοναστικός, monasticus (lat.), cu aceea filosofico-teologico *aristotelică*, adică rațională și a dominat învățământul catolic superior, în perioada de timp dintre secolele XI-XV.

Leonțiu este numit „scolasticul", *Scholasticus,* Σχολαστικός[896] pentru că este primul care a introdus definițiile sau formulările aristotelice în teologie, dar și pentru faptul că era *avocat,* adică „școlat". I se mai spune și „Ierusalimiteanul", pentru că era în legătură cu Lavra Sf. Sava, din Cetatea Sfântă, unde a și stat o vreme. Gândirea lui n-a fost dependentă nici de platonism și nici de aristotelism, însă el a reușit să îmbine idealismul platonician, cu logica aristotelică.[897] În tinerețe, a fost atras de nestorianism, de care ulterior s-a distanțat. Făcea parte dintr-o familie aristocrată de

---

[895] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 498-499.

[896] „Scolastică este o noțiune derivată din latină, *schola* însemnând școală, care desemnează acea tendință din filosofie și teologie care, începând din perioada târzie a Evului Mediu, a încercat să explice și să facă înțelese fenomenele supranaturale ale revelației creștine cu ajutorul rațiunii umane și, mai ales, al filosofiei lui Aristotel. Acest curent care, de la mijlocul secolului al XI-lea până în secolul al XV-lea, a fost un element dominant în instituțiile de învățământ religios și în universitățile Europei, avea ca scop principal alcătuirea unui sistem logic, în care să se reunească filosofia greacă și romană cu învățătura creștină. La început erau denumiți scolastici toți învățații din școlile monahale medievale, dar mai târziu termenul s-a limitat la profesorii de filosofie și teologie din universitățile epocii respective."

Literatură:

Ulrich G. Leinsle: *Scholastik*. I. Scholastik/Neuscholastik. In: *Theologische Realenzyklopädie*. Band 30, Berlin 1999, S. 361-366, hier: S. 361.

Ulrich Köpf: *Scholastik.* In: *Religion in Geschichte und Gegenwart,* 4. Auflage, Bd. 7, Tübingen 2004, Sp. 949-954, hier: 949. Zur Definition siehe Rolf Schönberger: *Scholastik*. In: *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 7, München 1995, Sp. 1521-1526, hier: 1521.

Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Scolastic%C4%83

[897] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină ...*, pp. 498-499.

origine scită și s-a născut în Sciția sau în Constantinopol. Intră în Lavra monahală, din Ierusalim, dar păstrează legătura cu monahii sciți. Cu aceștia călătorește împreună de la Ierusalim, la Constantinopol, apoi la Roma, pentru a-și susține sintagma filomonofizită „ἕνα δῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχὶ" = „Unul din Sfânta Treime a suferit în trup" / Unus ex Trinitate passus est.[898] Formula teologică se găsește și la Patriarhul Ecumenic Proclu (434-446), care a trimis-o Bisericii Armene, în anul 445, împotriva învățăturii lui Teodor de Mopsuestia. Această formulare mai amintea și de adaosul teopashitic la Trisaghion, *Theopaschite formula* – Sfinte Dumnezeule: „ὁ σταυροθείς δι᾿ἡμᾶς" / „Cel ce Te-ai răstignit pentru noi", al Patriarhului iacobit Petru Gnafeos al Antiohiei sau Fulo (465-466, 470-471, 474-475, 485-489), *Qui pro nobis crucifixus est!*.[899] „De fapt greșeala de interpretare a hristologiei călugărilor sciți, consta în înțelegerea eronată a pătimirii Logosului înomenit, Cel „Unul din Treime", cu pătimirea întregii Treimi. Astfel, în anumite medii, teologia lor a fost asimilată ereziei eutihiene, ducând în parte la alunecarea patripasiană. În ciuda faptului că Sinodul al V-lea Sinod Ecumenic de la Constantinopol confirmă valoarea ortodoxă a acestei formule, teologia catolică a păstrat mult timp anumite rezerve față de ea."[900] Leontius revine la Ierusalim, de unde se întoarce la Constantinopol, cu scopul de-a participa la dialogul dintre calcedonieni și severieni, prezidată de Justinian I, în anul 531/533?, unde a rămas, până în anul 537/8, apoi se întoarce la Ierusalim. Acolo se angajează într-un alt conflict și polemică teologică, apărând teologia lui Origen, în fața calcedonienilor, până când a luat o astfel de amploare, că a fost prezentată împăratului, motiv pentru care Leontius revine la Constantinopol, unde a rămas până la moarte, întâmplată în anul anul 542/3.

Pașii săi din tinerețe l-au cam urmărit toată viața:
1. a aparținut unei comunități nestoriene, apoi
2. o vreme a fost și membru al comunității „călugărilor sciți".

Lucrările lui Leontius de Bizanț, *corpus leontianum*, sunt:

a. *Libri tres adversus Nestorianos et Eutychianos*, toate trei însoțite de un florilegiu patristic

1. carte, privind deosebirea dintre ousia, ἡ οὐσία și hypostasis, ἡ ὑπόστασις, teologia lui fiind dominată de diofisitism, ὁ δυοφυσιτισμός, ca reacție împotriva monofisitismului, ὁ Μονοφυσιτισμός;

2. carte contra iulianiștilor, aftardoceți sau *aftartolatri*, ἡ αφθαρτοδοκητές

[adică iulianiștii susțineau *nestricăciunea* trupului Lui Iisus Hristos, înainte de înviere, spre deosebire de severieni, care susțineau stricăciunea Lui Iisus Hristos, înainte de înviere, fiind numiți *ftartolatri*- ἡ φθαρτοδοκητές]

și a monofiziților, ὁ Μονοφυσιτισμός ἡ ευτυχιανισμός, compară cu Evagrius Scholasticus (536/7-594), *Historia ecclesiastica*, (pentru anii 431-594), cartea 4, 39;

3. carte, contra lui Teodor de Mopsuestia;

b. *Epilysis*, vocavit *Solutio argumentorum a Severo obiectorum*, o lucrare împotriva argumentelor Patriarhului Severus al Antiohiei (512-518, †538), redactată sub formă de dialog;

c. Epaporemata, vocavit *Trigenta caoita adversus Severum*, o completare a lucrării precedente „Solutio..."

Leontius este cunoscut și pentru teoria enhipostaziei, ἡ ἐνυποστασία a naturii umane a lui Hristos în ipostaza divină a Logosului, adică privind dependența naturii umane a Lui Hristos de natura sa divină, în așa fel încât a doua este ipostaza subsistentă a primului postulat (ca în teologia ortodoxă timpurie) ca o doctrină a uniunii ipostatice excluzând o existență independentă și impersonală a naturii umane și subliniind subzistenţa sa de la început în persoana Logosului.[901]

---

[898] ***Ibidem*, p. 498.**

[899] **Emanuel Gafiţa, *Călugării sciți și aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea*, p. 156, în Revista Teologică, 2020, 1, pp. 155-173, *online*: https://www.revistateologica.ro/wp-content/uploads/2020-1-Emanuel-Gafita-Calugarii-sciti.pdf**

[900] ***Ibidem*, p. 172.**

[901] **Dell'Osso, Carlo, ed. (2001). *Leonzio di Bisanzio*: *Le Opere*, Rome: Città Nuova.**
Dell'Osso, Carlo (2006). "Leonzio di Bisanzio e Leonzio di Gerusalemme: Una Chiara Distinzione". *Augustinianum*, 46 (1): 231-259.

I se mai atribuie în mod incert și lucrarea extinsă *Scholii*, interpolată de Teodor de Raithu, sec. VI, de la Mănăstirea Raithu, astăzi *at-Tur* sau El Tor, oraș-port, în partea de sud-vest a Peninsulei Sinai și capitală a Guvernoratului *Sinaiul de Sud*. Titlul este: *De sectis*: Libri tres contra Nestorianos; Adversus fraudes Apollinaristarum; Homilia; Tomul 9 din colecția *Maxima bibliotheca veterum patrum*, Autor Leontius (de Byzanz).[902]

Martire creştine din Persia/Mesopotamia, în secolul al IV-lea, din timpul Șahinșahului Shapur II (309-379)

Autorul, Mitropolitul asirian Mar Aprem, din Trichur, Kerala, India,[903] se miră că femeile n-au fost integrate în slujirea ritualistică (liturgică) și canonică a Bisericii, ca și bărbații, cu toate că ele au jucat un rol important în viața și activitatea pământeană a Mântuitorului Iisus Hristos, însoțindu-L și fiind aproape de el în momentele decisive, cum au fost Răstignirea și Învierea. Se dau unele nume de fecioare consacrate Lui Hristos, cum a fost Warda (nume care însemnează trandafir sau roză), care, împreună cu un preot, pe nume Daniel, au fost maltratați timp de trei luni. Picioarele le-au fost străpunse cu cuie înroșite în foc, după care au fost puse în apă înghețată, timp de cinci zile, ulterior fiind decapitați.

În continuare, autorul Mar Aprem menționează alte nouă fecioare, cu viață consacrată – monahii – care au fost închise într-o temniță murdară, din Seleucia, împreună cu alți peste o sută de preoți. În perioada persecuției, s-a ocupat de ei Jardun, o doamnă din Erbil. În dimineața martiriului lor, ea s-a încredințat rugăciunilor lor și le-a organizat o înmormântare în conformitate cu cinstea, care li se cuvenea unor mărturisitori ai Lui Iisus Hristos.

Shapur II a mai dat un edict împotriva creştinilor, în anul 346, urmat de o persecuție violentă, timp în care au fost arestați Maria și fratele ei Iacob. Persecutorii i-au obligat să mănânce niște preparate din sânge, pe care aceștia le-au refuzat, întinzându-și în schimb gâtul, pentru a fi decapitați.

***Thekla* (Taqla) și însoțitoarele ei, cinci „fiice ale legământului”, după alții călugărițe: Taqla, Maria, Martha, Maria, Amaï (Anna) martire † 31 mai 347, decapitate de Paul un preot asirian renegat și bogat, revenit la zoroastrism: Fiey, *Assyirie Chrétienne*, I, 166, 167, sinaxar pe 1 iunie la asirieni; și 24 sept. și 6 iun., la iacobiți; 24 sept. la ortodocși; 23 sept. la latini. Fecioarele au fost arestate, în momentul în care Narsai Tamaspur voia să-l aresteze și pe preotul Paul.**

Narsai Tamaspur voia să preia averea lui Paul, motiv pentru care i-a cerut să le decapiteze pe cele cinci fecioare ale legământului, fiind convins că acesta va refuza. Paul însă ținea mai mult la averea lui, decât la Iisus Hristos, a revenit la mazdeism și le-a decapitat și pe cele cinci martire. Bucuria lui Paul n-a fost de durată, pentru că în aceeași noapte, gărzile lui Narsai Tamaspur au intrat în celulă și l-au ucis pe preotul renegat.

***Thekla* de Hazza nu trebuie confundată cu omonimul ei celebru, Sf. Tekla, *Întocmai cu Apostolii*, η Ισαπόστολος Αγία Θέκλα convertită de Sf. Apostol Pavel, martiră din Iconiu, prăznuită pe 22, 23 sau 24 sept., la iacobiți, la ortodocși și la latini, nici cu Sf. Tecla din Persia, împreună cu Vauta și Denahida.[904] Iată sinaxarul Sf. Tecla din Iconiu, Întocmai cu Apostolii, în *Martyrologium Romanum*, 23 Sept.:**

---

[902] Vezi și *Contra Monophysitas.*

[903] The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 9-12.
Dr. Mar Aprem, *Mar Aprem, Theologian & Poet (306-373 A.D.)*, Trichur, 1990, 135 p., passim.
***Nestorian missionary enterprise. The story of a Church on fire*, by John Stewart, with foreword by Samuel M. Zwemer, Cairo, published in Great Britain, Edinburgh and in India, Madras, 1928, reprinted & published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, 1961, 362 pp. 25-26 și passim.**

[904] Vezi lucrarea apocrifă sau pseudoepigrafică *Acta Pauli et Theclae*, Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, cu literatura aferentă: Anne Jensen: Thekla – Die Apostolin. Ein apokrypher Text neu entdeckt. Chr. Kaiser, Gütersloh 1999.
Valentina Calzolari: *Acta Pavli et Theclae*, Prodigia Theclae, Martyrivm Pavli (= Corpus christianorum. Series apocryphorum 20; *Apocrypha Armeniaca 1*). Brepols, Turnhout 2017, versiunea armeană.
Beate Wehn: *"Vergewaltige nicht die Sklavin Gottes!" Gewalterfahrungen und Widerstand von Frauen in den frühchrist-lichen Thekla-Akten.* Ulrike Helmer, 2006.
***The Life of the Great Martyr Thecla of Iconium*. The Acts of Paul and Thecla. St. Pachomius Orthodox Library, 1995.**

„Iconii in Lycaonia, sanctæ Teclæ, Virginis et Martyris; quæ, a sancto Paulo Apostolo ad fidem perducta, ignes ac bestias, sub Nerone Imperatore, in Christi confessione devicit; et, post ad multorum doctrinam superata certamina, venit Seleuciam, ibique requievit in pace. Ipsam vero sancti Patres summis laudibus celebrarunt."

Minei, 24 septembrie, *Stihoavnă*, Vecernie:

„O prealăudată întâia muceniță și întocmai cu Apostolii, mărirea mucenițelor, frumoasă fecioară Tecla, către tine strig: Vindecă patimile și rănile cele rele ale sufletului meu, prin rugăciunile tale cele primite de Dumnezeu, și mă scoate din focul cel nestins."

Persecuții împotriva creștinilor au existat în Persia și Mesopotamia nu numai pe timpul lui Shapur II, ci și în secolele ulterioare, declanșate de șahinșahii Bahram V (421-438), Yazgdgerd II (438-457), când femeile au plătit scump pentru credința lor în Iisus Hristos. Persecutarea creștinilor s-a continuat și sub șahinșahii următori, ca să nu mai amintim cele din partea musulmanilor, în Persia, dupa anul 651. În acest context amintim doar exemplul mamei Șirin, din timpul domniei lui Yazgdgerd II, care a fost martoră la martirizarea celor doi fii ai ei, după care s-a supus și ea martiriului total.

***Šīrīn* și cei doi copii ai acesteia, martiri, 445, 26 aug., pomeniți la asirieni și la chaldei, și în vinerea a cincea, după Înviere; pe 8 febr. la iacobiți.**

Sunt doar câteva nume de martire, însă autorul dedică acest capitol memoriei nepieritoare a tuturor femeilor martire ale Bisericii Asiriene de Răsărit. În concluzie, femeile au suferit martiriul, la fel ca și bărbații, dând un exemplu de urmat femeilor creștine. Ele au fost de față la toate evenimentele din *Istoria Mântuirii*, alături de Iisus Hristos. Chiar și vestea Învierii din morți a Domnului, a fost privilegiul femeilor de-a o vesti apostolilor. Cu toate acestea, urmare a concepției și mentalității *phallocratice*, ideologie care cultivă și apără dominarea bărbaților și a simbolisticii masculine asupra femeilor, creștinismul n-a fost capabil să anuleze formele de discriminare față de femei, din secolele Bisericii Primare, deschizându-le calea spre integrarea slujirii liturgice și canonice, la care ar fi avut dreptul. Starea și treapta hirotonirii diaconițelor, din primele opt secole a fost și ea anulată, ajungându-se la situația din Biserica Ortodoxă, când femeile nu au voie nici măcar să treacă de ușile iconostasului, adică să pășească în Sfântul Altar, decât o singură dată, după *târnosirea bisericii* și sfințirea Sfântului Altar:[905]

Rugăciunea de *hirotonie* a Diaconiței, după *Constituțiile Apostolice*, c. 380.
[la: Ioan I. I C Ă jr., *Canonul Ortodoxiei I*, Canonul Apostolic al primelor secole, Deisis, Stavropoleos, 2008, pp. 756-757]

XIX. Despre Diaconiță [*Instrucțiune*]

[1]Iar despre diaconiță, eu, Bartolomeu, rânduiesc acestea:
[2]O, episcope, să-ți pui mâinile peste ea înconjurat de prezbiteriu, de diaconii și diaconițele tale și să spui așa:

XX. Despre hirotonia diaconiței

[1] – Dumnezeule Cel veșnic, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos [*2 Co 1, 3*], Creatorul bărbatului și femeii, Care ai umplut de Duh pe Mariam [*Iș 15, 20*], pe Debora [*Jd 4, 4*], pe Ana [*Lc 2, 36*] și Hulda [*4 Rg22, 14*], Care n-ai socotit lucru nevrednic ca Fiul Tău Unul-Născut să se nască din femeie, Care și la Cortul Mărturiei și la Templu ai rânduit străjere ale sfintelor Tale porți. [2] Tu însuți și acum privește la roaba Ta aceasta cea pusă înainte spre diaconie: dă-i ei Duh Sfânt și curățește-o de toată întinăciunea trupului și a duhului [*2 Co 7, 1*] pentru a săvârși cu vrednicie lucrul încredințat ei spre slava Ta și lauda Hristosului Tău, prin Care Ție fie slava și închinăciunea în Duhul Sfânt în veci. Amin.

---

[905] Vezi lucrarea noastră Pentarhia, vol. III/1: Ioan Marin Mălinaș, *Arhieraticon*, Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2018, p. 101.

Mar Narsai din Nisibis (d.410-503)

Poreclit „Leprosul”, născut după anul 410, probabil a ajuns să trăiască persecuția împotriva creștinilor, declanșată de Șahinșahul Bahram V (421-438), în anul 420-422, dar începută de Yazdgerd I (399-420). După moartea părinților săi?, a fost preluat de unchiul său Emanuel, Starețul Mănăstirii Kefar Mari, în Beth Zabdai, care s-a ocupat de educația lui. Încă de la vârsta de șapte ani, Narsai s-a dovedit a fi un elev foarte talentat elev, uimindu-și dascălii și continuându-și pregătirea școlară, timp de nouă ani. A fost și un noroc de conjunctură, pentru că între secolele IV și VII apăruseră în spațiul geografic al Siriei, atât prin orașe, cât și pe la sate, un număr considerabil de școli. Două dintre ele s-au dovedit a avea un nivel academic deosebit, interregional, fiind vorba de Academiile sau Școlile Persane, din Edessa și Nisibis, cea de a doua contopindu-se ulterior cu prima. La acestea se adaugă și a treia, Școala Teologică de la Seleucia-Ktesiphon, fondată în a doua jumătate a secolului al V-lea, după Ephesinum, din anul 431. Narsai a fost în legătură cu toate aceste școli.[906] Narsai nu rămâne la mănăstire, unde a activat ca dascăl al monahilor, ci se îndreaptă spre Edessa, care, pe atunci, reprezenta învățătura „antiohiană” a lui Teodor de Mosuestia, în ciuda convingerilor episcopului local Rabbula de Edessa (412-435/6), care se apropiase de Sf. Chiril al Alexandriei (412-444), de-a generaliza învățătura alexandrină, despre cele două naturi, în Iisus Hristos.

Între anii 437-457, cu întreruperi, a funcționat ca *rector* și profesor al Academiei Teologice, din Edessa, în același timp cultivând prietenia cu Ibas [*Donatus* (lat.), *Jehiba* (sir.)] Episcopul de Edessa (435-457). Sub Episcopul Qura de Edessa (471-498), nestorianismul a fost acolo discreditat, iar Narsai a fost nevoit să fugă la Nisibis, în Imperiul Persan, unde Mitropolitul Barsauma i-a încredințat misiunea de-a reactiva și conduce Academia Teologică de acolo (fondată încă prin anul 350 și apoi strămutată și unită cu aceea din Edessa). În anul 489, Împăratul Zenon (474-491) a închis Academia din Edessa, din cauza învățăturilor eretice nestoriene, care se propagau acolo, fiind transferată la Nisibis.[907] Academia din Edessa a funcționat între anii 363-489.[908]

Pe lângă Academia Siriacă, din Nisibis, în Persia mai exista și *Academia Imperială* de la Gundishapur, Gundēšābūr sau Dânešgâh Gondišâpur, reședința de vară a șahinșahilor sasanizi, în siriacă Beth Lâpât – *271 – sec. X* – unde erau „facultățile” de medicină, astrologie, filosofie, teologie, matematică și *științe*. În plus, Academia mai dispunea și de o vastă bibliotecă și de un *spital de pacienți experimental*, unic în lume. Erau cultivate acolo și științele și limbile persană (pahlavi), greacă și sanscrită, precum și medicina chineză, bazată pe plante.[909]

Narsai a fost cel mai important *poet teolog* asirian de răsărit (nestorian). A scris 360 de omilii versificate, dintre care 80 s-au păstrat. Între acestea este inclusă și *Omilia versificată, către Imperiul Persan*, compusă în anul 503, cu scopul de a-și manifesta loialitatea față de Șahinșahul în funcție, Kavad I (488-531). Activitatea lui, poate fi expusă pe mai multe planuri: didactică și științifică. Activitatea sa didactică se extinde în contextul:

---

906 The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 58-66.
Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter...*, Op. cit., p. 111 (pp. 111-123).
Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 588-589.

907 Adam H. Becker (Hrsg.): *Sources for the History of the School of Nisibis*. Translated Texts for Historians. Liverpool, 2008.
Adam H. Becker: *Fear of God and the Beginning of Wisdom*. The School of Nisibis and Christian Scholastic Culture in Late Antique Mesopotamia. Philadelphia, 2006.
Arthur Vööbus: *The School of Nisibis*. Louvain, 1965.
G. J. Reinink: "Edessa Grew Dim and Nisisbis Shone Forth": the School of Nisibis at the Transition of the Sixth-Seventh Century. în: J. W. Drijvers, A. A. MacDonald (ed.): Centres of Learning (Brill's Studies in Intellectual History 61). Leiden, 1995, pp. 77-89.

908 Gerrit J. Reinink: *Edessa Grew Dim and Nisibis Shone Forth*. The School of Nisibis at the Transition of the Sixth-Seventh Century. In: Jan-Willem Drijvers, Alasdair A. MacDonald (Hrsg.): Centres of Learning. Learning and Location in Pre-Modern Europe and the Near East (Brill’s Studies in intellectual history; Bd. 61). Brill, Leiden 1995, S. 77-89.
Rubens Duval, *Histoire politique, religieuse et littéraire d'Édesse jusqu'à la première croisade* [archive], Paris, Ernest Leroux, 1892.
***The School of Edessa*, Nestorian. org., în: http://www.nestorian.org/the_school_of_edessa.html**

909 *The Cambridge History of Iran*. Bd. 3-4, Cambridge 1983 ș.u.
George Ghevarghese Joseph: *In his Crest of the Peacock*. Princeton University Press, 2000 (mit Referenz auf die Bedeutung der Akademie für die Mathematikgeschichte).
Friedrun R. Hau: Gondeschapur. *Eine Medizinschule aus dem 6. Jahrhundert n. Chr.* în: *Gesnerus* XXXVI/1979, pp. 98-115.
Heinz Herbert Schöffler: *Die Akademie von Gondischapur*. Aristoteles auf dem Wege in den Orient. Mit einem Geleitwort von Friedrich Hiebel. 2. Aufl., Stuttgart, 1980 (= Logoi 5).

a. școlii mănăstirești, de la Kefar Mari, unde stareț era unchiul său Emanuel;

b. al Școlii din Edessa;

c. al celei din Nisibis.

În Edessa, Narsai a rămas de două ori câte zece ani, cu întreruperea cauzată de unchiul său Emanuel, care-l dorea dascăl la *Școala mănăstirii* lui, din Kefar Mari și urmaș al său la stăreția locală. La scurtă vreme însă, Narsai părăsește mănăstirea și revine la Edessa, unde este promovat în funcția de rector al Școlii de acolo (d.451-471), că profesor era deja de multă vreme.

Activitatea teologico-literară a lui Narsai trebuie expusă pe trei domenii: exegeză biblică, omiletică, liturgică. A scris atât în versuri, cât și în proză. A făcut și o explicație a Tainei Sf. Botez și a Sfintei Jertfe, Qurbana, *Euharistia*, ἡ Θεία ἐυχαριστία.
Între omiliile sale, o menționăm și pe aceea dedicată celor trei *stâlpi, coloane sau „doctori”* ai nestorianismului: Diodor al Tarsului, Teodor al Mopsuestiei, Nestorie al Constantinopolului. Învățătura, adică lucrările lui Teodor și Diodor au fost traduse în siriacă, sub supravegherea și cu contribuția lui Qiore (Kyros), †437, dascălul și rectorul Școlii din Edessa, pe timpul studiilor lui Narsai, acțiune prezidată de Episcopul Ibas, la care se presupune că ar fi fost și el involvat, deși era doar student.

Multe din textele poetice ale lui Narsai și-au găsit loc în textele liturgice, din cursul anului bisericesc. Preocupările lui poetice erau de natură pastoral-liturgică. Multe din *rugăciunile zilei*, din cursul anului bisericesc, precum și din *cântările de laudă*, *tešbahtā* și a ecteniilor (litanii de laudă, rostite de diacon), *karozuthā*, poartă numele său. Puternica răspândire a *teologiei antiohiene* (nestoriene), în Biserica Asiriană de Răsărit se datorează Școlii din Nisibis, nu lui Narsai și Barsauma Mitropolitul, așa după cum s-a susținut secole în șir. Narsai era obligat să parcurgă *programa analitică*, prevăzută pentru cursurile Școlilor din Edessa și ulterior din Nisibis, dominată de tradiția antiohiană a lui Diodor și Teodor. Narsai n-a făcut decât să transpună în formă poetică scrierile lui Teodor de Mopsuestia: Exegeză biblică, Creație, Hristologie, Soteriologie, Eshatologie etc. Spuneam că Hristologia lui Narsai s-a dezvoltat din aceea a lui Teodor de Mopsuestia. Să luăm ca exemplu *omilia versificată*, privind textul de la *In. 1, 14*: „Și Cuvântul trup S’a făcut și S’a sălășluit întru noi; și noi văzutu-I-am slava ca pe slava Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr.”; din care reiese clar că Tatăl și Fiul sunt egali și eterni. Iată textul din traducerea germană:

„Wegen der Sünde Adams sandte Gott seinen Sohn, der im zweiten Adam einwohnt, um durch seinen Tod und seine Auferstehung die Welt zu erlösen. Das Wort kleidete sich in Fleisch und es wohnte in der Menschennatur, wobei der Tempel des Fleisches seine göttliche Natur nicht einschränkte. Er blieb in seiner göttlichen Substanz, nahm Demütigungen auf sich und ließ unsere Natur an der Glorie teilhaben. Obwohl die Natur des Wortes göttliche Substanz ist und der Leib menschliche Natur, sind sie doch eins in Einheit. Sie bilden eine Person (*prósōpon / parsōpā*). Bei aller Unterscheidung der Naturen, die die Vollkommenheit und Integrität von Gottheit und Menschheit in Christus gewährleisten soll, weist Narsai die Idee von zwei *parsōpē* in Christus zurück. Narsai hebt die Einheit hervor, erachtet aber die Verschiedenheit als heilsnotwendig.”	„Din cauza păcatului lui Adam, Dumnezeu l-a trimis pe Fiul Său să locuiască în al doilea Adam, spre a răscumpăra lumea prin moartea și învierea Sa. Cuvântul S-a îmbrăcat în trup și a locuit în natura umană, în consecință, templul trupului nu i-a mărginit natura Sa divină. El a rămas în natura (=substanța) sa divină, a îndurat umilința și a lăsat firea noastră să aibă parte de mărire. Deși natura Cuvântului este fire divină și trupul este natură umană, totuși ele sunt una în Unitate. Ele formează o persoană (*prósōpon / parsōpā*, sir.) [τό πρόσωπον:→ aramaic: פרצופא parsˁopɑʔ;→ classical syriac: ܦܪܨܘܦܐ p⁼arˈsˁo.p⁼ɑ;→ hebrew: פַּרְצוּף (partsúf), n.n.]. Privind toate deosebirile firilor, menite să asigure desăvârșirea și distincția divinității și umanității în Hristos, Narsai respinge ideea a două persoane *parsōpē* în Hristos. Narsai pune accent pe unitate, însă consideră diversitatea ca fiind necesară pentru mântuire.”
Ebenso antiochenisch verhält sich Narsai gegenüber Maria. Obwohl er den Titel „Gottesgebärerin“ (griech. *theotokos*) nicht verwendet, preist er Maria dennoch als „zweiten Himmel“, als „überragend in ihrer reinheit“. Die ostsyrische Theologie übersieht keinesweg die Bedeutung Mariens für Christologie und Soteriologie. Auch bei Narsai, insbesondere in seinen liturgischen Hymnen, zeigt sich die Bedeutung der Jungfrau in der Heilsgeschichte.	Narsai se comportă la fel de antiochian, față de Maria. Deși nu folosește titlul de „Născătoare de Dumnezeu” (greacă: *theotokos*, ἡ Θεοτόκος), el o laudă totuși pe Maria ca „al doilea cer”, ca „fiind mai presus, în puritatea ei”. Teologia Asiriană de Răsărit nu trece cu vederea, sub nici o formă, importanța Mariei pentru hristologie și pentru soteriologie. Importanța Fecioarei în istoria mântuirii este evidentă și la Narsai, mai ales în imnurile sale liturgice.

În încheiere redăm un fragment din lucrarea sa, *Dezvăluirea tainelor*, tradus și publicat de Prof. univ. Remus Rus.[910] Mar Narsai, sprijinit pe Evanghelie, a prezentat istoria vieții și activității Lui Iisus Hristos, de la nașterea Sa în Bethlehem, până la Înălțare și până la Pogorârea Sfântului Duh. Narsai așează față în față realizările Sale ca Dumnezeu și ca Om, spre a accentua realitatea celor două naturi – divină și umană – în Persoana Lui Iisus Hristos:

Dezvăluirea tainelor

A fost culcat într-o iesle și învelit în scutece, ca Om;
Iar păstorii Îl preamăreau cu laudele lor, ca Dumnezeu.
Jertfe a adus potrivit Legii, ca Om;
Și a fost adorat de către perși, ca Dumnezeu.
Simeon L-a purtat pe ale sale brațe, ca Om;
Și L-a numit *Milostivirea* care arată milostivire față de toți, ca Dumnezeu.
A păzit Legea cu desăvârșire, ca Om;
Și a dat o nouă Lege, proprie, ca Dumnezeu.

*

În Iordan a fost botezat, ca Om;
Iar cerurile s-au deschis în cinstea botezului Său, ca Dumnezeu.
La nunta din cetatea Cana s-a dus, ca Om;
Iar apa a schimbat-o în vin, ca Dumnezeu.
A postit în pustie 40 de zile, ca Om;
Iar din ceruri au coborât străjeri spre a-I sluji, ca Dumnezeu.
Împreună cu ucenicii în corabie a dormit, ca Om;
Iar vântul a certat și marea a liniștit, ca Dumnezeu.

*

..

*

Ostașii L-au prins și I-au legat mâinile, ca Om;
Iar El a vindecat urechea pe care Simon a tăiat-o, ca Dumnezeu.
La locul judecății a stat și a răbdat insultă, ca Om;
Și a anunțat că va veni întru slavă, ca Dumnezeu.
Crucea a purtat pe umărul Său, ca Om;
Și distrugerea Sionului a vestit și descoperit, ca Dumnezeu.
Pe lemn a fost atârnat și a răbdat patimi, ca Om;
Iar El pământul l-a cutremurat și soarele l-a întunecat, ca Dumnezeu.

*

Piroane I-au străpuns trupul, ca Om;
Iar El a deschis mormintele și i-a sculat pe cei morți, ca Dumnezeu.
Pe cruce a strigat „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu”, ca Om;
Iar tâlharului i-a făgăduit raiul ca Dumnezeu.
Coasta i-a fost străpunsă cu sulița, ca Om;
Iar prin plecare capului a rupt catapeteasma templului, ca Dumnezeu.
Trupul Lui a fost îmbălsămat și așezat în pământ, ca Om;
Iar El a ridicat templul Său prin puterea Sa cea mare, ca Dumnezeu.

*

Trei zile a rămas în mormânt, ca Om;
Iar paznicii L-au preamărit cu laudele lor, ca Dumnezeu.
A zis că a primit toată puterea, ca Om;
Și ne-a făgăduit că va rămâne cu noi în veci, ca Dumnezeu.
Lui Toma i-a poruncit să-i atingă coasta, ca Om;
Iar arvună le-a dat Duhul, ca Dumnezeu.
A mâncat și a băut după învierea Sa, ca Om;
Și s-a suit la ceruri și le-a trimis Duhul Sfânt, ca Dumnezeu

Mar Narsai

---

[910] Remus Rus, *Filocalia siriacă…*, vol I, pp. 305, 307-308 (vezi tot textul, privitor la Mar Narsai, pp. 303-308, inclusiv *Noțiuni introductive*).

Rabbula Episcop de Edessa (c. 350-435/6)

A fost episcop de Edessa, între anii 412-435.[911] Născut păgân, și fiul unui preot păgân și al unei mame creștine, a adoptat credința în Iisus Hristos, după contactele avute cu comunitatea creștină locală, după multele pelerinaje făcute, în special la locașul Sfinților Cosma și Damian, din Kyrrhos, Κύρρος, azi Nebi Huri, în nordul Siriei, pe drumul dintre Antiohia pe Orontes și Zeugma și mai ales după contactele cu eremitul Avraam, și cu episcopii Eusebiu de Chalkis, Χαλκίς (nord-vestul Siriei) și Acacius de Beröa, Βέροια (Aleppo, Χαλέπι, Halapia [lat.], 378-432/37?).[912] În final, a întreprins o călătorie de pelerinaj în Țara Sfântă, unde s-a botezat în Iordan. În anul 412 a fost ales Episcop de Edessa, hirotonia întru arhiereu având loc în Antiohia. În această calitate a reorganizat eparhia, păstrându-se de la el o *Colecție de 59 de canoane*, elaborate în două serii, care dau posibilitatea unei priviri în interiorul activității lui reformatoare: față de preoți, diaconi, monahi și asceți, distanțându-se în același timp de eretici, dintre care, erau destui în Siria; arieni, marcioniți, manihei, borborieni, audieni, mesalieni, și nu în cele din urmă nestorieni. Spre sfârșitul vieții, probabil încă înainte de Sinodul III Ecumenic, de la Efes, din anul 431, l-a preocupat problema celor două naturi, în Iisus Hristos. În prima fază a promovat doctrina lui Teodor de Mopsuestia, ulterior s-a alăturat poziției lui Chiril al Alexandriei (412-444), împotriva lui Nestorie al Constantinopolului †450/1 și al dascălului acestuia Teodor de Mopsuestia. Și cu prilejul Sinodului, din anul 431 a rămas de partea lui Chiril al Alexandriei. El a condamnat învățătura nestoriană, nu numai în Edessa, unde se afla și Școala Teologică, condusă de urmașul său în scaun, Ibas de Edessa (435-457), ci și în toată regiunea de vest a Mesopotamiei, fiind numit „tiranul din Edessa". Poziția sa teologică, Episcopul Rabbula a prezentat-o și într-o scrisoare, trimisă Episcopului Andrei de Samosata, pe care l-a și excomunicat și s-a distanțat și de Alexandru de Hierapolis, considerându-i nestorieni. Rabbula a murit în data de 8 august 435/6. Nu se știe dacă a trăit sau a auzit de condamnarea lui Nestorie, de către Teodosie II (408-450), în data de 3 august, 435.[913] La îndemnul lui Chiril al Alexandriei, a tradus în siriacă *Despre credința cea adevărată în Domnul nostru Iisus Hristos, către Împăratul Teodosie*. Rabbula a ținut și un discurs, împotriva lui Nestorie, în fața Împăratului Teodosie II. Conform biografului său anonim, ar fi scris și 46 de epistole, dintre care s-au păstrat doar trei. În mod greșit i se atribui versiunea siriacă a Bibliei *Peshitta*. Mai sunt și câteva imne liturgice și omilli, atribuite lui Rabbula. El contează ca părinte bisericesc al iacobiților și al melkiților sirieni.

Referitor la ecoul ulterior al atitudinii teologice antinestoriene a Episcopului Rabbula trebuie să menționăm tumultul declanșat de mulțimea de credincioși, în fața reședinței comitatense din Edessa, în data de 12 aprilie 449, la aproape zece ani de la moartea sa) când a venit acolo – *Comes Chaireas* – adică *Comisaul Imperial* Flavius Thomas Julianus Chaireas, fiind aclamat de popor, care-i cerea îndepărtarea din scaun a Episcopului Ibas (435-457). Ibas a fost depus, în locul său împăratul numindu-l pe Nonus, care preia scaunul în data de 21 iulie 449. Cei adunați la miting scandau: *„Sfinte Rabbula, roagă-te pentru noi! Credința ta a distrus-o Ibas. Sfânta credință a Sinodului a distrus-o Ibas. Credința efesină a ruinat-o Ibas! Credința adevărată a lui Chiril, a ruinat-o Ibas!... 14 ani a condus Ibas în mod greșit acest oraș creștin... Sfinte Rabbula roagă-te pentru noi!* [Vrem, n.n.] *Un episcop ortodox*

---

911 Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart 2004, pp. 57-70.
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 736-737.
Klaus-Peter Todt: *Rabbula*. în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 7, Bautz, Herzberg 1994, col. 1156-1159.

912 Gebhard Fartacek: *Pilgerstätten in der syrischen Peripherie. Eine ethnologische Studie zur kognitiven Konstruktion sakraler Plätze und deren Praxisrelevanz.* Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, pp. 133-137.
Jeanine Abdul Massih: *Cyrrhus – Nebi Houri – Aleppo Overview*. The Shelby White – Leon Levy Programme for Archaeological Publications (Memento des Originals vom 19. Oktober 2009 im Internet Archive).
Frank Rainer Scheck, Johannes Odenthal: *Syrien. Hochkulturen zwischen Mittelmeer und Arabischer Wüste*. 4. Auflage, DuMont, Ostfildern, 2009, pp. 276-279.
Jean-Paul Rey-Coquais: *Kyrrhos Syria*, în: Richard Stillwell u. a. (Hrsg.): *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*. Princeton University Press, Princeton NJ, 1976, (englisch, perseus.tufts.edu).

913 Tj. Baarda: *The Gospel Text in the Biography of Rabbula*. în: *Vigiliae Christianae*, Vol. 14, No. 2, Juni 1960, pp. 102-127, aici pp. 103.

***pentru Mitropolis!*” (J. Flemming, *Akten der ephesinischen Synode vom Jahre 449*, Berlin, 1917, pp. 19-21).[914] La sesiunile din octombrie, ale sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451, s-a prezentat și Ibas, cerându-și dreptul de-a fi repus în scaun, conform deciziei imperiale de acest fel, din același an. Nonulus (449-451 și 457-471) a trebuit astfel să părăsească scaunul mitropolitan de Edessa, reluându-l abia după moartea lui Ibas, în anul 457.[915]**

Ironia sorții, *Ibas* și *Școala Teologică din Edessa* au promovat exact ceea ce Rabbula a condamnat și combătut acolo, în ultimii săi ani de episcopat, înainte și după anul 431, adică erezia nestoriană. În anul 431 sau 433 s-a ajuns așa departe, că Rabbula l-a alungat din oraș pe Ibas, profesorul și rectorul *Școlii Persane de Teologie*, din Edessa. Cel mai vinovat în problema legată de *nestorianism*, Rabbula îl considera pe Teodor de Mopsuestia – *adică cel care îl formulase* – nu pe Nestorie, care apoi a propovăduit-o doar și a susținut-o public. Această revoltă a credincioșilor din Edessa a avut loc înainte de Sinodul Tâlhăresc, care s-a ținut în perioada de timp *8-22 august, 449*.

Ca reformator, Rabbula a pus mare accent pe forma ritualistică pioasă, plină de respect, care trebuie aplicată față de Sfânta Euharistie. Niciun desfrăbălat sau posedat n-are voie să fie împărtășit cu Trupul și Sângele Mântuitorului, canonul 31 și 52, al colecției sale proprii.

Rabbula condamna astfel și unele abuzuri, privitoare la Împărtășanie, ca și *înlocuitoare a hranei zilnice,* pentru monahii postitori. Aceștia refuzau orice formă de hrană pământească, în afara Euharistiei, motiv pentru care celebrau *Qurbana* de mai multe ori pe zi, folosind nu numai multă pâine, dar și mult vin, transformând această Sfântă Taină într-un ospăț spre săturare sau saturație. Acest lucru l-a combătut Rabbula, care rămăsese episcop, dar și eremit.

Prin canonul 23, al Colecției sale, interzicea consumul de carne și de vin.

Prin canonul 2 interzicea preoților să locuiască împreună cu alte femei, în afara soției, mamei și fetelor și nici să nu se lase servit de slujnice, canonul 4.

Clerul trebuia să-i ajute pe săraci și pe cei nevoiași (canoanele 11 și 12), motiv pentru care a și vândut vesela și tacâmurile de argint, din reședința episcopală.

Pe clerici și pe fiii și fiicele legământului îi avertiza să evite contactul cu ereticii (canoanele 48-51).[916]

Tot în cadrul reformelor sale se înscrie și interzicerea flagelării sau pedepselor de mortificare, prin biciuire, ca remediere sau pedeapsă pentru cler și credincioși, decât numai în situații de greșeli grave, dar și atunci, doar pentru a fi speriați. Acest lucru l-au exploatat nestorienii, ca argument împotriva lui Rabbula, în opera istorică *Cauza înființărilor de școli*, de la sfârșitul secolului al VI-lea, atribuită lui Barhadbeshaba Arbaya. Conform acestuia, Rabbula ar fi fost reclamat la un sinod că-și bate clericii.[917]

Sub aspect dogmatic este de menționat predica ținută de Rabbula în greacă, în Constantinopol, în anul 428, prin care apăra titlul de *Theotokos*, ἡ Θεοτόκος – Născătoare de Dumnezeu – al Maicii Domnului, împotriva lui Nestorie, care mai înainte, însă în același an, începuse să propage această erezie. Predica se păstrează în limba siriacă, tradusă fiind de însuși Rabbula.

Sf. Chiril al Alexandriei îl numește pe Rabbula „coloana" și „temelia" adevărului de credință, considerându-l pe Teodor de Mopsuestia „rădăcina" acestei boli mortale a învățăturii lui Nestorie. În scrisoarea de răspuns, către Rabbula, Sf. Chiril a anexat și niște tratate împotriva lui Nestorie, dintre care, unele se păstrează în traducere siriacă, făcută de Rabbula, sub titlul *De recta fide ad imperatorem Theodosium*.[918]

---

[914] Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart, 2004, pp. 57.

[915] Urmărește toată cronologia sinodală în volumul nostru *Pentarhia*, vol. II/2, Ioan Marin Mălinaș, *Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele ecumenice, 325-787*, Cluj-Napoca, 2009, pp. 87-89.

[916] Vezi „Sfaturi către monahi de la același Mar Rabbula, Episcop de Urhay", *Filocalia Siriacă*, traducere, selecție de texte, cuvânt introductiv, note și comentarii de Remus Rus, vol. I, Univers Enciclopedic Gold, București, 2014, pp. 230-232.

[917] Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart, 2004, p. 63.

[918] Ibidem, p. 68.

Mar Sabrișo I sau Sorișu I [Garmaqaj], Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (596-604)
(Chabot, pp. 456-470; Oscar Braun, pp. 277-296)

Vezi capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene de Est*, subcapitolul *Sinodul al zecelea,* din anul 596, cinstit ca Sfânt, pe 18 septembrie.

Simeon Stilitul (Stâlpnicul) cel Bătrân (359/389-459, sept. 2)

Šemʿōn (sir.), Συμεὼν Στυλίτης, (*aramaica siriacă* ܫܡܥܘܢ ܕܐܣܛܘܢܐ šimʻon d-esṯoná), a fost *cel dintâi stâlpnic*, prăznuit în Biserica Ortodoxă la 1 septembrie, cu slujbă, ἡ Ακολουθία și sinaxar, τὸ Συναξάριον (Vita); iar la iacobiții sirieni și la maroniți, pe 21 mai, 27 iulie, 1 septembrie, iar pe 2 septembrie, de ziua morții; iar de latini, pe 27 iulie și 5 ianuarie: Antiochiæ sancti Simeonis Monachi, qui, multos annos in columna stans vixit, unde et Stylitæ cognomen accepit; cujus vita et conversatio exstitit admirabilis. (5 Januarius).[919] S-a născut în Sis, lângă Nikopole, la granița dintre Siria și Cilicia (Leukosyria), din părinți greci, fiind botezat încă de copil. Singurul său frate Shemshi, care a supraviețuit, a devenit ascet. Încă din secolul al II-lea, a început Siria să aibă asceți creștini, aceste tendințe devenind în secolul al IV-lea foarte răspândite.[920] A intrat în Mănăstirea Eusebona, lângă Telada, aproape de Mănăstirea Simeon, la nord-vest de Aleppo, unde a rămas nouă ani. S-a decis să devină eremit, după ce din cauza ascezei lui excesive, starețul și monahii i-au pus în vedere să părăsească chinovia. Conform versiunii siriene *Vita Simeonis*, ar fi stat doi ani îngropat până la piept, într-o groapă, expus tuturor intemperiilor. Dătător de ton pentru excluderea lui din mănăstire a fost însă că și-a înfășurat strâns corpul într-o funie împletită din fibre de frunze de palmier, care l-a rănit și i-au provocat răni deschise, din care picurau stropi de sânge și cădeau viermi, care produceau și un miros cadaveric, imposibil de rezistat alături de el. După mai multe peregrinări, la sfârșitul lunii februarie 410, s-a stabilit pentru o vreme la poalele Muntelui Telneshin, lângă Antiohia, în ruinele Mănăstirii părăsite Maris bar Baraton.[921] Nu se știe cât timp a rămas Simeon în ruinele acestei mănăstiri.

Pentru Simeon urcarea pe primul stâlp a constituit un refugiu, o fugă din fața celor care-l venerau și veneau la el, smulgându-i fire de păr din îmbrăcămintea, pe care o purta. O explicație spirituală avem în acest sens, de la Sever, primul Patriarh monofizit al Antiohiei (512-518, †538). Acesta credea că Sfântul Simeon se afla în luptă cu demonii, și din acest motiv adopta fuga din fața lor, spre regiuni de înălțime montane, precum și spre coloane sau „stâlpi", din ce în ce mai inalte. La el veneau pelerini și curioși din Persia, Armenia, Georgia, Etiopia și chiar din Italia și Britania. În Roma s-au creat iconițe cu chipul lui Simeon, care erau apoi vândute ca și amulete pelerinilor. Vestea despre stâlpnici și gloria acestora a ajuns să fie răspândită în al doilea mileniu creștin și printre creștinii slavi, însă în apusul latin n-a stârnit interes, din partea asceților.

Sf. Ioan de Rila Иван Рилски (876-946), ctitorul Mănăstirii Rila, din Bulgaria, se susține că ar fi trăit ca stâlpnic, șapte ani și patru luni pe o stâncă înaltă de 13 m, în sălbăticia din munții Rila, în vecinătatea acestei chinovii. El este prăznuit în calendarul Bisericii Bulgare în data de 18 august, cu slujbă, ἡ Ακολουθία și sinaxar (*Vita*), τὸ Συναξάριον. Alt exemplu de stâlpnic este Petar de Koriša, Петар Коришки (1211/15-, din Biserica Ortodoxă Sârbă, în secolul al XIII-lea, pomenit în calendarul acestei Biserici, cu *Vita*, ἡ Ακολουθία și sinaxar, τὸ Συναξάριον, în data de 29 iunie. El n-a trăit pe stâlp (coloană), ci într-o peșteră, dar după modelul stâlpnicilor, în afara satului Koriša, lângă Prizren, azi în sudul Kosovo, aproape de granița cu Albania. S-a hrănit numai cu iarbă, buruieni, nuci de fagi și ghindă, luptându-se necontenit cu demonii, care ar fi avut înfățișarea unui șarpe. Arhiepiscopul

---

[919] *Martyrologium Romanum*, p. 5. Sf. Simeon Stilitul (Stâlpnicul) cel Tânăr a murit în anul 592. Vezi mineiul pe 24 mai și pe 1 sept.

[920] Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart, 2004, pp. 71-82, aici vezi p. 72.
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 776-777.

[921] Stephanus Evodius Assemanus (ed.), *Acta Sanctorum Martyrum Orientalium et Occidentalium* (Rome: Joseph Collini, 1748), p: II:286. Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.
Compară cu documentul: *Vatican Syriac*, 160, fol. 11b.2.3; 14a.1.4; 15b.2.1.

Danilo II de Peċ/Ipek (1324-1337), pe lângă Biserica Sf. Nicolae a mai dispus să fie construit în Peċ și un turn, care la ultimul etaj să aibă o capelă-paraclis, ἡ *παράκλησις*, închinată Sf. Simeon Stilitul, cel Bătrân. Sf. Sava I Arhiepiscopul Serbiei (1219-1236), în timpul celui de al doilea pelerinaj în Țara Sfântă, în anul 1235, aflându-se pe drumul de întoarcere de la Bagdad, unde s-a rugat în biserica cu cei trei sfinți tineri Sedrah, Mesah și Abednego, a vizitat și s-a închinat la Moaștele Sf. Simeon Stilitul, de la Mănăstirea Qalʿat Simʿan, adică Sf. Simeon, din nord-vestul Siriei, aproape de Aleppo, construită pe locul unde acesta a murit în anul 459, informându-se în mod amănunțit, privitor la viața și activitatea lui.

În Biserica Rusă, avem cazul lui Kiril Episcop de Turow [Turau, Туров, Belarusia] (1169-1182 † aprilie 27 1183), unul dintre cei dintâi teologi ai *Rusiei Kievene*, Киевская Русь, pomenit pe data de 28 aprilie, cu Ἀκολουθία și τὸ Συναξάριον, care din anul 1146, până înainte de-a fi ales episcop, în anul 1169, a trăit o vreme ca și stâlpnic, fiind închinoviat la *Mănăstirea Boris și Gleb,* din Turow. Nu se știe însă exact ce treaptă a ascezei stilite atinsese. Era un teolog cu preocupări omiletice, rămânând de la el 30 de rugăciuni, poezii, cântări și două lucrări teologice extinse. În anul 1182 a făcut paretisis, ἡ *παραίτησις*, trăind ca eremit, până la moarte.

Un alt stilit a fost și Nikita din Perejasslav Salesski, Переславль-Залесский, din Rusia centrală, Oblasti Iaroslav, † 24 mai 1186.

Potrivit listei întocmită de Ignace Peña, ultimul stilit (stâlpnic) s-a nevoit lângă Mănăstirea Tismana, România, în sec. al XIX-lea.[922]

Poate să pară incredibil, însă printre *stâlpnici* au existat și eretici. Unul este menționat de *Vita* Sf. Ephrem, †545, adică Patriarhul Melkit – calcedonian – (Ortodox) al Antiohiei (527-545). Seine Vita menționează cum Sf. Ephrem, prin intermediul unui foc izbucnit în mod miraculos, l-a determinat pe un stilit (stâlpnic) eretic anonim, să renunțe la coloana pe care stătea și să revină în sânul Bisericii.[923]

Mar Simeon bar Saba'ë sau Șimun I (329-341)[924]

Mar Simeon bar Saba'ë sau Șimun I (sec. III-IV, † 21 aprilie 341 sau 344, a fost al doilea Episcop de Seleucia-Ktesiphon (329-341/44), martirizat din ordinul Șahinșahului Shapur II (309-379). Mar Simeon bar Saba'ë i-a urmat în scaun lui Mar Papa bar – Aggai (c. 280/291 – c. 327), al cărui contracandidat a și fost înainte, însă n-a preluat scaunul decât după moartea acestuia, acceptând doar funcția de *synkelos*, ὁ σύγκελλος, adică episcop coadjutor în eparhie. A fost martirizat alături de preoții Abdahaikla și Hanania, eunucul Gushtahazad, diaconița Tarbo, sora lui Simeon, Curopalatul Pusei, (Phusikos, Pûsai etc.), pe data de 14 aprilie 341 și alți creștini din Persia, fiind acuzat de spionaj în favoarea împăratului roman. Toți acești martiri fac parte din grupa de 31 de creștini martiri din Persia.[925] Motivul martiriului său a fost că, în calitate de episcop, n-a acceptat să dubleze taxa impozitului, pe cap de locuitor, percepută de la creștinii din Persia, răspunzând că *el este episcop, nu perceptor*. Shapur II avea nevoie de acești bani, în războiul purtat cu romanii, *recte* bizantinii.[926] Lui Mar Simeon bar Saba'ë i se atribuie câteva imne liturgice – păstrate între imnele lui

---

922 Ignace Peña, „Martyres du temps de paix", în *Les Stylites syriens*, Publications du „Studium Biblicum Franciscanum", Collections minor n. 16, Milano, 1975, pp. 79-84. Vezi *Viețile Sfinților Stâlpnici Simeon, Daniel, Luca și Alipie*, Lucrare coordonată de Remus Rus, Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 10, nota 7. Traducerea Vieții Sf. Simeon Stâlpnicul de Lidia Rus.

923 Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter*. Stuttgart 2004, p. 77.

924 The Nestorian Fathers, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 6-8.
Dr. Mar Aprem, *Mar Aprem, Theologian & Poet (306-373 A.D.)*, Trichur, 1990, 135 p., passim.

925 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 776.
Holweck, F. G. *A Biographical Dictionary of the Saints*. St. Louis, MO: B. Herder Book Co., 1924.

926 Richard W. Burgess: *The Dates of the Martyrdom of Simeon bar Sabba'e and the „Great Massacre*. In: *Analecta Bollandiana*. 117. 1999, pp. 9-66.
Martin J. Higgins: *Date of Martyrdom of Simeon Bar Sabbae*. în: *Traditio*. 11. 1955, pp. 1-36.
Rafał Kosiński: „The Date of the Martyrdom of Simeon bar Sabba'e and the persecution of Christians in Persia under Shapur II", în: *Zeitschrift für Antikes Christentum*. 21. 2017, pp. 496-519.
Paul Peeters: *La date du martyre de S. Syméon, archêveque du Séleucie-Ctésiphon*. în: *Analecta Bollandiana*. 56. 1938, pp. 118-143.

Efrem Sirul – și fiind incluse în cărțile de ritual asiriene de răsărit. Suferințele din perioada de persecuție sunt descrise în *Pătimiri*. I se mai atribuie lucrarea Kethabha dh'Abhahatha, „Cartea Părinților", privind probabil ierarhia cerească și pământească.

Reproducem mai jos o rugăciune a lui Mar Simeon bar Saba'ë: *Rugăciunea păstorului pentru oraș și sat*:[927]

Simon Bar Sabbaë: *Des Hirten Gebet für Stadt und Land*	Simon Bar Sabbaë: *Rugăciunea Păstorului pentru oraș și sat*
Segne, Herr, die Dörfer und die Städte Im Bereich des Orients, den du dir anvertraut hast! Behüte alle Gläubigen darin wie deinen Augapfel. Laß sie vom Schatten deiner Flügel Beschützt werden, bis alle Wirrnis vorübergeht. Sei mit ihnen bis zur Vollendung der Welt gemäß deiner Verheißung. Segne, Herr, diese Stadt, wo Wir aufgenommen und gekrönt wurden [*Seleucia-Ktesiphon*, n. n.]. Dein Kreuz sei ihr Wächter im Glauben der Wahrheit. Jetzt und immer und in alle Ewigkeit. Amen.	Binecuvântează, Doamne, satele și cetățile Pe tărâmul Orientului, pe care ți le-ai încredințat! Păzește pe toți credincioșii din ele ca pe globul [mărul] ochiului Tău. Lasă-le pe ele de la umbra aripilor tale, Să fie păzite, până vor trece toate tulburările. Fii cu ei după făgăduința ta până la sfârșitul lumii. Binecuvântează, Doamne, acest oraș în care Noi am fost primit și încoronat [*Seleucia-Ktesiphon*, n. n.]. Crucea ta să fie ocrotitorul lor în credința adevărului. Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.
Gebete der ersten Christen, 111	*Rugăciunile primilor creștini, 111.*

Mar Simeon bar Saba'e este prăznuit cu slujbă, ἡ Ἀκολουθία și sinaxar, τὸ Συναξάριον (Vita), în data de 21 aprilie la catolici; 17 aprilie, în Biserica Ortodoxă; 30 aprilie, la melkiții uniți; 17 august, la asirienii de răsărit (nestorieni);

***21 Aprilis*:[928]**

In Perside natalis sancti Simeonis, Episcopi Seleuciæ et Ctesiphontis, qui, jubente Rege Persarum Sapore, comprehensus ferroque onustus, iniquis tribunalibus exhibitus, et, cum Solem ipsum adorare nollet et de Jesu Christo voce libera et constantissima testaretur, primum carcerali ergastulo, cum aliis centum (ex quibus alii Episcopi, alii erant Presbyteri, alii diversorum ordinum Clerici), longo tempore maceratus est. Deinde, cum Usthazanes, Regis nutritius, qui ante jam lapsus a fide, sed per eum ad pœnitentiam fuerat revocatus, martyrium constanter subisset, postridie, qui erat annuus Dominicæ passionis dies, omnibus ante Simeonis oculos, qui unumquemque eorum strenue exhortabatur, gladio jugualis, novissime et ipse decollatus est. Passi sunt etiam cum ipso clarissimi viri Abdechalas et Ananias, qui ejus erant Presbyteri. Pusicius quoque, Præfectus artificum Regis, eo quod Ananiam titubantem corroborasset, ideo, collo circa tendinem perforato et lingua exinde extracta, crudeli morte occubuit; post quem et filia ejus, quæ erat sacra Virgo, pluribus et diris afflicta crucitatibus ac demum ense decollata est.

Mar Simeon bar Saba'ë sau Șimun I și-a început episcopatul în anul 329, la câțiva ani după primul Sinod Ecumenic, din anii 325. Chiar dacă n-a participat la lucrările sinodului, evenimentel și deciziile acestuia au marcat activitatea lui de episcop. În relațiile cu Șahinșahul Șapur II (309-379), se poate afirma că acestea erau bune, de prietenie și de toleranță, însă la influența magilor zoroastrieni (mazdeeni) și a curtenilor, a consimțit martiriul acestui Sfânt. Catolicosul Mar Simeon bar Saba'ë sau Șimun I a fost arestat și dus la Karka d'Ledan, oraș cunoscut și cu numele de Eranshahr-Shapur și Eran asan kar(t) Kavad, unul dintre cele patru orașe mari sasanide, din provincia persană Chuzestan sau Khusistan, în sud-vestul Iranului, deasupra Golfului Persic, identificat cu situl modern de la Ivan-e Kerkha.[929] Acolo a avut Shapur II un palat de iarnă, monarh care a și fondat din nou orașul, în anul 338.

---

[927] **Luat din: Lothar Heiser, *Mosaike und Hymnen. Frühes Christentum in Syrien und Palestina*, EOS-Verlag, Erzabtei St. Ottilien, 1999, p. 259. [Schriftenreihe des Patristischen Zentrum KOINONIA – ORIENS, herausgegeben von Wilhelm Nyssen und Michael Schneider, Band XLVIII (48)],**
[*Gebete der ersten Christen*. Hg. von Adalbert Hamman, Düsseldorf, 1963].
Lothar Heiser mai reproduce, în traducere germană, *Rugăciunea păstorului înainte de martiriu*, a lui Mar Simeon bar Saba'ë: Des Hirten Gebet vor dem Martyrium, *Idem*, pp. 291-292. *Gebete der ersten Christen*, p. 107 ș.u.

[928] ***Martyrologium Romanum*, p. 88.**

[929] **Karka d'Ledan, identificată cu Karka d'Ledan,**

Theodoros Bar Konai, sec. VIII-IX[930]

Se cunoaște puțin, aproape nimic, referitor la viața lui Theodoros Bar Konai, care activase în timpul păstoririi Catolicosului-Patriarh Timotei I ? (780-823). Un excelent exeget și apologist, privitor la opera sa, s-au păstrat doar *Scholiile* (Kṯāḇā d-ʾeskoliyon) sau *Liber scholiorum*, ale Vechiului și ale Noului Testament, dedicate fratelui său Ioan. Conform informațiilor lui *Ebedjesus* sau Abdisho Bar Berika †1318, acesta ar mai fi scris și o *Istorie bisericească*, *tratate despre viața ascetică* și *predici funebre de consolare, la înmomântări*.[931] Scholiile sale au fost editate de către Adai Scher, între anii 1908-1912, după manuscrisul, din sec. IX/X, păstrat în Mănăstire, în Seert. J.S. Assemani l-a identificat pe Theodoros Bar Konai în timpul Catolicosului-Patriarh Ioan III (893-899), pentru că el dedicase Scholiile lui, unuia cu numele Mar Ioan, care ulterior s-a dovedit a nu fi altcineva, decât fratele său de sânge. Mai este și B. Vandenhof, care pledează tot pentru identificarea și fixarea epocii de viață a lui Theodoros, la sfârșitul secolului al IX-lea, din cauza asemănărilor care există între scholiile lui și exegeza lui Ishodad Mitropolit de Merw, mijlocul sec. IX. După părerea lui B. Vandenhof, scholiile lui Theodoros Bar Konai ar fi dependente de stilul de interpretare și de redactare a lui Ishodad. Salvarea datării vieții și operei lui Theodoros, este o notiță, asupra căreia a atras atenția H. Pognon, scrisă la sfârșitul cap. 9 al *Liber scholiorum* sau *memra 9*, de la unele manuscrise, unde se precizează că „Theodoros, din Țara Kașkar, în anul 1103 a terminat *Cartea Scholiilor*, în era lui Alexandru III Macedon, adică în anul 791/92” / „... dass Theodoros aus dem Lande Kaschkar im Jahre 1103 der Ära Alexanders das Scholienbuch vollendet habe, d. h. im Jahr 791/92 n. Chr.[932]

Liber scholiorum* și *Theodoros, ca exeget antiohian

Scholiile lui Theodoros Bar Konai sunt cu caracter enciclopedic și sunt împărțite în 11 capitole sau *memra*: scholiile I-V, sunt comentarii la Vechiul Testament; scholia VI este o întroducere în Noul Testament; cele cu numărul VII-IX sunt scholii la Noul Testament; cartea VIII este formată din două tratate: unul contra ortodocșilor și a monofiziților și al doilea împotriva arienilor; scholia a X-a cuprinde un dialog, între un creștin și un păgân (*recte* musulman); cartea a XI-a este un tratat despre erezii, inspirat de Episcopul Epifanie (315-403) de Salamis (Constanția), în Cipru, în lucrarea acestuia *Panarion*, Πανάριον sau *Cutia cu doctorii* (374/5) sau *Adversus Haereses*, conform traducerii în limba latină, din secolul al XVI-lea, lucrare în care sunt condamnate 80 de erezii ale timpului său și anterioare.[933]

Theodoros Bar Konai rămâne un *exeget* al direcției sau *școlii* antiohiene, alături de Mar Timotheus I (780-823), Mar Isho Bar Nun (823-828), Mar Ishodad de Merw etc., prin ale căror lucrări a luat un nou avânt. Exegeza și istoria bisericească rămân în continuare caracteristici ale Școlii Antiohiene. De remarcat mai este și faptul că Theodoros folosește *Peshitta*, pentru textele biblice, din scholiile lui, de la al cărei text, uneori se abate, fapt ce ar constitui o dovadă, că pe vremea lui *mai*

G. Hoffmann, *Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer*, *AKM* 7/3, Leipzig, 1880. *Hugoye Journal of Syriac Studies* 3/2, 2000. *Special issue: Michael the Syrian*.

930 *Scriptores Syri* Textus series secunda – Tomus LXV, *Theodorus Bar Kōni, Liber scholiorum*, pars prior, Edidit Addai Scher, Parisiis, E. Typographeo Reipublicae, Lipsiae Otto Harrassowitz, MDCCCCX (1910), passim.

931 Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter...*, pp. 139-151.
Remus Rus, Dicționar enciclopedic de literatură creștină..., pp. 808-809.

932 Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter...*, pp.139-140.

933 Janus Cornarius. *D. Epiphanin Episcopi Constantiae Cypri, Contra octoaginta haereses opus, Panarium, sive Arcula, aut Capsula Medica appellatum*, continens libros tres, & tomos sive sectiones nes toto septem. Una cum aliis eiusdem D. Epiphanii operibus … Hergavius & Oporinus, Basel, 1560 (Digitalizat); Hieronymus de Marnef & Guliemum de Cavellat, Paris 1566 (*Digitalizat*).
Epiphanius: *Ancoratus und Panárion*. Bd 1 u 2, hrsg. v. Karl Holl. Hinrichs, Leipzig 1915/22; Bd. 3, hrsg. v. Hans Lietzmann. Hinrichs, Leipzig, 1933.
***The Panarion of Epiphanius of Salamis*. Book I. (Sects 1-46) (Nag Hammadi Studies 35). Translated by Frank Williams. Brill, Leiden 1987 (Digitalizat).**
***The Panarion of Epiphanius of Salamis. Books II and III* (Sects 47-80, De Fide). Translated by Frank Williams. Brill, Leiden, 1994,**
***Über die zwölf Steine im hohepriesterlichen Brustschild* (De duodecim gemmis rationalis). Nach dem Codex Vaticanus Borgianus Armenus 31 herausgegeben und übersetzt von Felix Albrecht und Arthur Manukyan (Gorgias Eastern Christian Studies 37), Gorgias Press, Piscataway, 2014.**

***erau și alte versiuni siriace, ale Sfintei Scripturi, în circulație*, pe care acesta nu numai că le-a cunoscut, dar le-a și folosit, pare-se.**

Interesantă este scholia nr. 8, unde accentuează unitatea în persoana Lui Iisus Hristos, pornind de la Epistola către Evrei. Ambele naturi (kyānā; phisis, ἡ φύσις) sunt prezente în Iisus Hristos, însă neamestecate, ci unite prin persoana comună a lor (parṣōpā; prosopon, πρόσωπον), fără să fie aspirate una în cealaltă. În contradicție cu doctrina monofizită, Theodoros reușește să diferențieze cele două naturi și să le mențină astfel, în ciuda legăturilor sau unității dintre ele. Acest lucru îl deosebește de interpretarea miafizită, care susține o unificare, o absorbire a firilor, privind menținerea divinului și a umanului în Hristos (Evrei 13, 8).

***Conflictul cu islamul*, Memra X.**

De menționat ar fi și scholia X, privind expunerea lui Theodoros, referitoare la islam. El folosește metoda catehetică de desfășurare a expunerii cu întrebări și răspunsuri, cu interlocutori. Aici este vorba de dialogul dintre dascăl și elev, unde elevul ia partea și argumentele islamului, iar dascălul explică punctul de vedere creștin. Cu toate acestea, din motive diplomatice, Theodoros evită să folosească termenii „islam" sau „musulman", înlocuindu-le cu acela de ḤANPĀ, care în siriacă s-ar traduce cu *păgân*, iar în araba veche „ḥanīf", cu o persoană care aparține unei religii monoteiste (Sura 3, 67), dar care nu este nici evreu, nici creștin (Sura 2, 135). Din motive de-a nu provoca răzbunarea autorităților musulmane – cărora creștinii le stăteau cu un cui în ochi – sirienii recurgeau la astfel de diferențe semantice, cum ar fi *ḥanpā*, care în mod secret îi desmna pe musulmani. Stilul de lucrări școlare sau catehetice, cu întrebări și răspunsuri era foarte răspândit în tradiția nestoriană, influențându-o și pe aceea arabo-musulmană din perioada Califatului Abasid de la Bagdad (749-1258), că de cel de la Cairo (1261-1517) nu se pretează să facem aici mențiune. În felul acesta stilul catehetic, cu întrebări și răspunsuri, preluat de la creștini, a contribuit și la formarea *teologiei dialectice* musulmane, așa numita ᶜilm al-kalām sau „știința de-a purta dispute", împotriva părerilor concurente *inter-și extraislamice*.[934] Disputa se încheie cu concluzia dascălului (Theodoros), că *elevul crede ca și evreii*!

Expresia poate fi întâlnită și la Catolicosul-Patriarh Timotei I, care în timpul dezbaterilor susținute la *Curtea califilor*, din Bagdad, îi numea pe musulmani „evreii noi" (neuen Juden). El era convins că scholiile lui nu vor convinge pe musulmani, să accepte credința creștină, dar pentru el era important, ca prin argumentele, pe care el le prezenta, creștinii să nu fie tentați de-a se lăsa atrași sau intimidați de musulmani, pentru a adopta islamul. De pildă, în discuția, privitoare la Euharistie, la creștini, din contextul scholiei X, el alege ca punct de plecare, comparația tipologică veterotestamentară cu cultul de la Templul din Ierusalim, pentru a putea explica legătura dintre firea umană și aceea divină, în persoana Lui Iisus Hristos. Privitor la această unitate, dintre uman și divin, în Iisus Hristos, lui Theodoros îi stau la îndemână epistolele pauline, pe care le folosește din plin. Privitor la practica Sfintelor Taine – de pildă – unicitatea sau nerepetarea botezului o compară cu unicitatea și nerepetarea nașterii omului. Din contra, repetarea împărtășirii euharistice, el o compară cu hrana spirituală. *Cinstirea Sfintei și de viață făcătoarei Cruci*, de către creștini, se pretează tipologic, cu comparația prețuirii și cinstirii, care se cuvine *chivotului legii*, din Templul de la Ierusalim. Pe de altă parte, această venerare a Crucii, de către creștini, este – indirect – și o mărturie și o *mărturisire*, în același timp, a veridicității răstignirii Lui Iisus Hristos, fapt contestat în islam, deși a fost vestit încă de proorocii Vechiului Testament. *Memra* X se concentrează apoi asupra staturii Lui Iisus Hristos, ca Fiu al Lui Dumnezeu, o Υἱός του Θεού, și Dumnezeu ca Tată al unui Om-Copil. Aici discuția se aprinde și răspunsul elevului este, că el nu poate crede, că Dumnezeu are un Fiu și că Dumnezeu, poate face un copil, în modul în care la om se petrece acest lucru, pentru că zămislirea și nașterea unui copil, presupune și existența unui corp uman, ca *vas ales*, ceea ce n-ar fi compatibil cu o formă de transcendență a Lui Dumnezeu. Elevul acceptă însă Nașterea Lui Iisus Hristos, din Fecioara Maria, fapt prevestit de către profeții Vechiului Testament, însă a-L considera „Dumnezeu adevărat", *deoființă*, ὁμοούσιος τῷ Πατρί, coessentialis sau consubstantialis (la Tertulian), adică *același*, sau „egal" cu Dumnezeu, este ceva, ce lui i se pare a fi o expresie a *politeismului* și, privitor la Iisus Hristos,

[934] Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., pp. 144-145.

el rămâne la argumentele contemporane, ale musulmanilor și ale evreilor, motiv pentru care dascălul îl numește un „evreu nou”.

***Theodoros Bar Konai ca ereziolog*, Memra XI**

Manfred Hutter, autorul prezentării științifice a medalionului despre *Theodoros Bar Konai*,[935] consideră scholia XI doar descriptivă, pentru că se abate atât de la stilul catehetic de întrebare și răspuns, cât și de la argumentarea scripturistică a dogmei creștine luate în discuție. În plus, lipsa unei contestări sau respingeri explicite a fiecărei erezii în parte, Theodoros o explică datorită faptului că și așa respingerea lor apare des în contextul scholiei. O singură formă de comentariu, din partea lui Theodoros, apare la divizarea în două a unei erezii:

***a.* negarea Lui Dumnezeu;**

***b.* prin înțelegerea greșită a Lui Dumnezeu, de către aderenții ei.**

La început, Theodoros tratează problema ereziilor precreștine, pentru care se bazează pe mitologia greacă, precum este cazul în părțile despre Homer, Hesiod, Orpheus, sau pe sursele oferite de omiliile Pseudo-Clementine, pentru toate scholiile sale.

Tratarea de către Theodoros a mitului creației zoroastrian-zurwanist, care conferă celor doi omologi ai viziunii dualistice zoroastriene asupra lumii o dimensiune superordonată, *timpul*, este revelatoare pentru istoria religioasă iraniană, care pune timpul (zurwan) înaintea lor. Acest mit al creației ne este transmis prin șase versiuni apropiate una de alta, grație autorilor creștini, adică celor doi armeni [Eznik și Kolb (sec. V)], a lui Elișe și Vartaped (sec. VI), precum și a celor doi sirieni Theodoros Bar Konai și Yohannan Bar Penkaye (sec. VII). Sursele de informație ale acestor autori nu sunt încă lămurite pe deplin. Ocazional se bănuiește că sursa principală ar fi tratatul pierdut al lui Teodor de Mopsuestia, fapt care n-ar trebui să ne surprindă, dacă ne gândim cât de apreciat a fost acest ideolog al nestorianismului, de către Theodoros Bar Konai. Printre ereticii studiați de Theodoros, îi menționăm pe Simon Magul, apoi gnosticii Menandru, Satomil, Basilides, Cerint, apoi grupa montaniștilor și a encratiților. Privitor la curentele religioso-eretice, din spațiul de limbă siriac, Theodoros oferă surse importante de referință. Așa sunt de pildă observațiile sale, privitoare la Bardesanes sau Bar Daisan (154-222), din Edessa, o completare binevenită a învățăturii despre cosmologie a acestui gânditor teolog.

În prezentarea învățăturii lui Mani (216-276), Theodoros a dat peste surse maniheice originale, în siriacă sau și într-o limbă persană, din zona central-vestică a Iranului. Tot de la el avem știrile, privitoare la *Quqiții*. Aceștia au fost un grup din secolul al II-lea dHr., care au urmat o formă de gnosticism samarineano-iranian, în regiunea Erbil, secta primindu-și numele, după fondatorul ei, Quq, adică „Olarul”. La Sinodul Bisericii Asiriene de Est, din anul 410, de la Seleucia-Ktesiphon, Mitropolitul armean, Marutha de Maipherkat i-a inclus pe Quqiți, în catalogul ereticilor.

Despre *mandei*, tot Theodoros ne dă informații destul de vagi, diferențiindu-i în două grupe: kanterii și dosterii.

În concluzie, Theodoros Bar Koni, chiar dacă nu s-au păstrat decât scholiile sale, *Liber scholiorum,* (versiunea Seert și Urmiah) se dovedește a fi un mare autor teolog al Bisericii Orientului siriac sau *de Est*.[936] Exegeza lui este de sorginte antiohiană, cu *tipologia*, ca punct central de abordare sau de interpretare. Prin exegeza sa tipologică el a intenționat nu numai să întărească poziția hristologică a Bisericii sale Asiriene de Răsărit, ci a folosit această metodă și ca formă de combatere a islamului, dar și de reflexie, de apreciere și de popularizare a teologiei lui Teodor de Mopsuestia. Scholia X și XI oferă informații și privitoare la istoria religioasă siro-mesopotamiană, din perioada timpurie a creștinismului.[937]

---

935 Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., pp. 139-151.

936 R. Hespel, *Théodore bar Koni. Livre des scolies* (recension d'Urmiah), Édité et traduit, vol. I-II, Leuven, 1983 (*Corpus scriptorum Christianorum orientalium* 447, 448).

R. Hespel, *Théodore bar Koni. Livre des scolies* (recension d'Urmiah). Les collections annexées par Sylvain de Qardu, Édité et traduit, vol. I-II, Leuven, 1984 (*Corpus scriptorum Christianorum orientalium* 464, 465).

R. Hespel/R. Draguet, *Théodore bar Koni. Livre des scolies* (recension de Séert). Traduit, vol. I-II, Leuven, 1981/1982 (*Corpus scriptorum Christianorum orientalium* 431, 432).

Addai Scher, *Theodorus Bar Kōni, Liber scholiorum*, vol. I-II, Paris, 1910, 1912, (*Corpus scriptorum Christianorum orientalium*, 54, 69).

937 Wilhelm Baum – Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*..., p. 60.

Catolicos-Patriarh Timotheos I (780-823), cu scaunul la Seleucia-Ktesiphon, apoi la Bagdad

Timotheos I, s-a născut în anul 727, în Hazza, lângă Erbil (unde era în apropiere Mănăstirea Mār Mīkhā'īl), din părinți, care se bucurau de multă stimă în societatea locală a vremii. Formația intelectuală o datorează unchiului său Giwargis (Gheorghe), Episcop asirian de *Bēth-Bāghāsh*, (azi Yüksekova, în Turcia, la granița cu Iranul), care l-a pregătit din timp, pentru o carieră bisericească. Așa se face că a urmat vestita școală nestoriană din *Bashosh*, în Shaphsaphe, din cuprinsul Mitropoliei Asiriene de Adiabene (Arbela, azi Erbil, în Irak), fondată de către Babai de Gbilta, după toate probabilitățile, avându-l ca dascăl și pe Abraham Dashandad (sec. VIII, și copist, autor al mai multor lucrări).[938] Acolo învățase interpretarea Sfintei Scripturi, și s-a familiarizat cu problemele de liturgică asiriană. În plus, el a mai fost introdus și în problemele de filosofie, mai ales în aceea a lui Aristotel. La această școală, din Bashosh, atât textele filosofice, cât și cele ale Sfinților Părinți erau citite și comentate în original, adică în greacă sau în altă limbă, în care erau scrise sau traduse. În acest context, cei mai buni studenți erau folosiți, pentru a traduce textele grecești, în limba siriacă, iar drept recompensă, primeau diferite manuscrise. După ce și-a încheiat studiile, unchiul său Giwargis a vrut să facă paretisis, ἡ παραίτησις, pentru a elibera scaunul episcopal, din Bēth-Bāghāsh, pe seama nepotului său Thimotheos, însă Mitropolitul Maranemmeh de Adiabene s-a opus unei astfel de proceduri necanonice. Cu toate acestea, mai târziu, cu ajutorul prietenului său Abu Nuh al-Anbari, creștin și secretarul guvernatorului musulman de Mossul, Abu Musa ibn Mus'ab, reușește totuși să ajungă Episcop de Bēth-Bāghāsh, acesta scutindu-l și de taxa, care se percepe la numirile în funcție ale creștinilor.[939] A rămas zece ani în această funcție, după care a devenit ultimul catolicos-patriarh de Seleucia-Ktesiphon, care a purtat acest titlu și a rezidat în vechea capitală imperială, mutând scaunul la Bagdad, imediat după întronizare. Cu toate acestea, încoronarea, întronizarea și hirotesia de patriarh au avut loc și pentru urmașii săi în scaun, tot la Biserica Patriarhală din Kōẖé, Kôkê (Köke), lângă Ktesiphon, nu la aceea din Bagdad, unde se mutase reședința catolicosului, din anul 780.

Alegerile de patriarh a lui Timotheos I s-au desfășurat nu fără incidente și au fost marcate de diferite viclenii clericale, din partea lui Timotheos I. Există mai multe versiuni, privitoare la modul în care s-au desfășurat alegerile de patriarh a lui Timotei I. Predecesorul său Henanisho II (775-780, după alte surse, prin 778/9) a murit în anul 779. Episcopul Toma, de Kaşkar a convocat Sinodul, pentru alegerea noului patriarh, în Mănăstirea Mar Pethion, din Bagdad, candidații fiind Ishojahb de Ninive, Monahul Giwargis din Beth Hale, Ephrem Mitropolitul de Elam, recte Gundishapur [Beth-Lapat, (sir.)], Toma Episcop de Kaşhkar și Timotheos Episcop de Bēth-Bāghāsh. Timotei reușește să-l convingă pe Ishojahb, să nu candideze, fiind prea înaintat în vârstă, pentru această funcție, dar îi promite că-l va face Mitropolit de Hadyab, dacă va câștiga el alegerile. Ephrem de Elam nici nu s-a

---

„Liber scholiorum", ed. Addai Scher, CSCO vol.55, 69. Paris: E Typographeo Reipublicae (1912) 2 vols. Issued as: CSCO. *Scriptores Syri. Series* 2 ; t.65-66. Syriac text, with Latin trans.

Theodore bar Konai, "Livre des scolies : recension de Séert", ed. Robert Hespel & René Draguet, CSCO vol. 431-432, Scriptores Syri t. 187-188. Lovanii:E. Peeters (1982) 2 vols. Translation of the Seert version of Liber scholiorum in the edition prepared by A. Scher (Paris, 1910-1912) Contents: 1. Mimrè I-V; 2. Mimrè VI-XI. Syriac, French tr.

"Livre des scolies (recension d'Urmiah)", Robert [Editor], CSCO v. 447-448 ; Scriptores Syri t. 193-194. Lovanii:Peeters (1983). 2 vols. Syriac/French. Syriac catechisms.

"Livre des scolies (recension d'Urmiah) : les collections annexées par Sylvain de Qardu", ed. Robert Hespel, & Silvanus, Episkapa de-Kardu, CSCO vol. 464-465, Scriptores Syri t. 197-198. Lovanii:E. Peeters (1984) 2 vols. Syriac text, French translation.

Despre Theodoros Bar Konai, vezi prezentarea făcută în: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*. With contributions by seventy-six scholars Edited by Sebastian F. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz, Lucas Van Rompay, Gorgias Press, 2011 by Beth Mardutho: The Syriac Institute, Gorgias Press LLC, 954 River Road, Piscataway, NJ, 08854, New Jersey, USA, pp. 405-406.

[938] Sebastian P. Brock et al. (eds.), *The Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage* (Piscataway,NJ: Gorgias Press, 2011), pp. 186, 414.
Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.
David Wilmshurst, *The ecclesiastical organisation of the Church of the East, 1318-1913*, în *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, vol. 582; Subsidia, tomus 104 (Leuven: Peeters, 2000), p: 277.
Letters of Patriarch Timothy-I 770-820 A.D., Mar Narsai Press, Trichur-1, Kerala, India, 1982, 328 p., și *online*.

[939] Urmărește prezentarea lui Harald Suermann, în: Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., p. 152 ș.u.
Remus Rus, Dicționar enciclopedic de literatură creștină..., pp. 846-847.

prezentat la Sinod, el având sprijinul scholasticilor, de la Academia Imperială, din Gundishapur. Giwargis a mai fost candidat și la alegerile anterioare, de patriarh, din anul 775, și se prezentase ca și candidat al credincioșilor din Kaşhkar și din Nisibis. Din aceste orașe s-au prezentat la Sinod diferiți notabili, din inițiativa diaconului Beroe, grupă, pe care Timotheos I a putut s-o atragă de partea sa, prin vicleșug. Timotheos I i-a învitat pe Beroe și pe scholastici la el și le-a arătat niște saci plini cu bani, pe care el i-a promis, să-i împartă, celor care-l vor alege patriarh. Așa a reușit să-și atragă majoritatea alegătorilor de partea sa, fiind ales la sfârșitul anului 779. Pe data de 7 mai 780 a primit hirotesia de încoronare, fiind întronizat în vechea Catedrală din Seleucia-Ktesiphon, de trei arhierei sinodali: de Mitropolitul Halwan al Damascului, de cel din Bet Garmai și de Iosif de Merw. După întronizare însă, Timotheos I nu și-a mai ținut promisiunea, privitoare la bani și la avansările în funcții, făcute înainte de alegerile de patriarh. În acest caz, Iosif de Merw a convocat un prim *contra-Sinod*, în Mănăstirea Der al-Tin (Beth Hale), la care au luat parte episcopii Solomon de Heddatta și Sargis de Maallayta. Timotheos I a fost excomunicat și monahul Giwargis de Bet Hale a fost ales patriarh, numai că sinodul a eșuat, împreună cu toate deciziile luate. Monahul Giwargis a murit, înainte de-a fi încoronat și întronizat, Salomon de Heddatta a demisionat, retrăgându-se în Mănăstirea Rabban Aaron, Episcopul Rustam de Henayta, numit de *contra sinod* Mitropolit a căzut de pe cal și a fost sfâșiat de câini, când a pășit pe teritoriul eparhiei lui. Dintre opozanții lui Timotheos I, mai rămase doar Iosif de Merw, pe care l-a depus din scaun, numind în locul său pe Gregorius. Iosif s-a adresat Califului al-Mahdi (775-785), dar neprimind niciun ajutor, a trecut la islam, devenind prefect de Basra. Astfel s-a încheiat primul *contra-sinod*, numai că în anul 781, Toma de Kaşkar a convocat un *al doilea contra-sinod*, cu 13 episcopi, în Mănăstirea Mar Pethion, din Bagdad. În același timp, Timotheos I a convocat și el un sinod canonic, cu 15 episcopi, care l-au depus din scaun pe Toma de Kaşkar, fapt care a provocat o schismă, în sânul Bisericii Asiriene de est, care s-a încheiat numai grație intervenției lui Isa Abu Kuraysh, medicul șahinșahului, împreună cu aceea a secretarului Abu Nuh al-Anbari. Ca semn al împăcării și al recunoașterii alegerilor patriarhale, din anul 779, Toma de Kaşkar a repetat hirotesia încoronării și ceremonia întronizării lui Timotheos I, în Biserica Abbadi, din Bagdad. După aceste întâmplări, în anul 781/2, Timotheos I a convocat *primul Sinod general asirian* (din timpul păstoriei lui), unde *a reglat și definitivat procedura alegerilor de patriarh*, iar în caz de sedisvacanță, Mitropolitul de Kaşkar avea dreptul să convoace Sinodul, decizii reconfirmate de sinoadele următoare, cum ar fi și cazul celui din anul 790.

În anul 823, Timotheos I moare, în vârstă de 93 de ani. A fost înmormântat în Bagdad, în Mănăstirea Klilishu. Urmașul său în scaun a fost Isho Bar Nun (823-828), pe care el însuși l-a desemnat, pe când era încă în viață. Cronologia biografiei lui poate fi relativ reconstituită pe baza scrisorilor rămase de la el, care, însă nu sunt datate, motiv pentru care este aproape imposibil să se facă o reconstituire cronologică acribică a vieții și activității lui Timotei I.

Opera

Aproape toate operele lui Timotheos I s-au pierdut. Cunoscute ne sunt:

1. *O lucrare despre stele*, probabil privitor la astrologie.
2. *Barhebreus*, 1286, menționează o colecție de *predici* și *himne*, pentru fiecare duminică din anul liturgic, scrise de Timotheos I.
3. O operă teologică menționată sub trei titluri:
   a. *Întrebări*, conform titlului dat de Abdischo1318;
   b. ele pot fi și o *Colecție a discuțiilor*, pe care le-a avut Timotheos I, cu Patriarhul siriac monofizit sau iacobit, George al Antiohiei (758-789/90);
   c. *Tratat* împotriva Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.
4. *Interpretarea Teologului*, unde prin „teolog” este a se înțelege Sf. Grigore de Nazianz, †390. Ar putea să fi fost și o traducere, din operele acestui Părinte bisericesc.
5. *O colecție de 98 de canoane*, care par să fi fost moștenite de la Timotheos I, deși Abdisho bar Brika, Ebed-Jesu, † 1318 menționează existența și a altor canoane, inspirate de Timotheos I, precum și al unui „volum (carte) sinodal”.
6. Cât de multilaterală a fost sfera de gândire a lui Timotheos I, o dovedește *scrisorile*, rămase de la el. Abdischu vorbește de o *colecție în două volume*, cu aprox. 200 de scrisori, din care s-au păstrat 60.

Timotheos I, ca patriarh

Perioada de timp, în care a avut loc păstoria lui Timotheos I a fost marcată de mari schimbări politice, în lumea musulmană a vremii. În anul 749 a început epoca califilor abasizi – de la Califul Abu l-Abbas as-Saffah (749-754) – cea de-a doua mare Dinastie a Imperiului Islamic (749-1258, apoi se continuă în Egipt, până în anul 1517), prima fiind aceea de Umayyaden sau de Omajjaden (661-749).

Abasizii au înlocuit clanul familiar al tribului Quraisch sau Quraiš, care stăpânea Mekka, clan din care făcea parte și Mohammed și care, între anii 661-749, ca și Califi, conduceau din Damascus Imperiul Islamic. În anul 762 a început construirea orașului Bagdad, ca și capitală a califilor abasizi, fapt care a schimbat și sistemul de coordinare al lumii islamice. Dacă atenția califilor umayyazi, de la Damascus, era îndreptată spre spațiul geografic al Mediteranei, abasizii își îndreptau atenția spre Orient. Noua capitală, de la Bagdad a stimulat și evoluția pieței comerciale din Asia centrală și de est, din Golful Persic și din Oceanul Indian. Din punct de vedere geografic și de influență misionaro-islamică, punctul central al Imperiului Abasid corespundea cu acela al Bisericii Asiriene de Răsărit sau Nestoriene. Această comuniune de interese și expansiune geografică comună, a contribuit și la formarea unei cvasi-simbioze, între Califatul Abasid și Patriarhia Asiriană de Răsărit.

Între anii 1256-1335, Persia și Mesopotamia au devenit Ilhanat sau „Principat provincial" al marelui Imperiu Mongol (1190-1771), până în anul 1507. Ilhanatul persan a fost fondat de către generalul Hülegü (1256-1265), un nepot al lui Ginghis Han (1162-1227). Relațiile dintre Islam și Biserica Asiriană de Est s-au înrăutățit abia de pe la începutul secolului al XVI-lea, mai ales după ce teritoriul actualului Irak ajunge sub stăpânirea otomană, începând cu anul 1534.[940] Pentru Persia, în această perioadă, este de menționat epoca șahinșahilor safawizi (1501-1722).[941]

Timotheos I a fost foarte prețuit de către califii abasizi, din vremea sa: al-Mahdi (775-785), al-Hādī (785-786), Harun al Rashid (785-809), al-Amīn (809-813), al-Ma'mūn (813-833).

Epoca lui Timotheos I a fost marcată de interesul față de literatura grecească și de traducerea acesteia în limba arabă și mai puțin sau deloc, în siriacă. Califul al-Ma'mūn (813-833) a fondat instiuția renumită *Bayt al-Hikma* („Casa înțelepciunii"), care avea ca scop strângerea tuturor învățaților vremii – majoritatea dintre ei fiind creștini și evrei – cu scopul de-a traduce operele grecești. Patriarhul Timotheos I s-a implicat și el în această acțiune științifică a califului.

Timotei I și islamul

După cum am mai menționat, relațiile lui Timotheos I, cu califii abasizi au fost din cele mai bune, mai ales cu al-Mahdi și cu fiul acestuia Harun al Rashid a fost prieten personal, întreținându-se cu ei în discuții lungi de filosofie și teologie. În scrisoarea nr. 59, către prietenul său Sargis, Timotheos I face referire la o dispută, pe care a avut-o cu Califul al-Mahdi, care din cauza importanței, pe care o căpătase, a fost tradusă în arabă. Este vorba de două zile, în care a avut loc acest dialog sau această dispută, privitoare la hristologie, cu temele subordonate, privind *deoființa* Fiului, cu Tatăl, Iisus Hristos, Fiul Lui Dumnezeu, Feciorия Mariei, unitatea divino-umană în Hristos, cele două naturi ale Lui Hristos, problema Trinității etc. Se trece de la Sfânta Treime, la Hristos, ca *Logos* sau *Cuvântul etern*, disputa încheindu-se cu problemele privind unitatea și diferența (diversitatea) persoanelor. O altă categorie de teme abordate de Timotheos I au fost „cultul și Legea", „circumciderea și botezul" și cu privire la „plinirea" Legii lui Moise, prin Iisus Hristos. Pe parcursul disputei, se ajunsese și la întrebarea referitoare la *orientarea asirienilor spre răsărit, în timpul rugăciunii*, dar și la aceea, că Iisus Hristos *se ruga, deși era Dumnezeu*. Dovezile scripturistice creștine, privitoare la profețiile veterotestamentare, contrazic afirmațiile musulmane, pentru că Muhammad ar fi fost *Parclitul* promis, nu Iisus Hristos, însă creștinii ar fi falsificat Biblia.[942] În a doua zi a disputelor cu Califul al-Mahdi, sunt de reținut *două declarații* ale Patriarhului Timotheos I, privitor la islam, în comparație cu creștinismul, formulate de așa manieră, încât să nu jignească bunele sentimente ale monarhului, dar nici să facă concesii religiei acestuia.

---

[940] Phebe Marr: *The History of Modern Iraq*, Boulder, 2012, p. 15.

[941] Vezi *Cronica Mongolilor (sec. XIII-XVIII)*, în: Hansgerd Göckenjan: *Mongolen*, în: *Lexikon des Mittelalters* 6 (1993), col. 756-760. Stephan Conerman, Jan Kusber (ed.): *Die Mongolen in Asien und Europa.* Peter Lang Verlag, Frankfurt/M. u. a., 1997. Gudrun Ziegler, Alexander Hogh (ed.): *Die Mongolen. Im Reich des Dschingis Khan.* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2005.

[942] Wassilios Klein (Hrsg.), *Syrische Kirchenväter...*, p. 157.

1. Prima se referă la Muhammad, despre care spune că a mers pe drumul profeților, procedând ca și aceștia și păzind propovăduirea Dumnezeului Unic sau a Unicității Acestuia, Mc. 12, 29 [*Ascultă Israele...*, Dt. 6, 4-9, Șema Israel, שמע ישראל, Šəmaʿ Yīsrāʾēl, vezi: Tauhīd (تَوحيد, tawḥīd, arab., Einheit Gottes), Ταουχίντ στο Ισλάμ ονομάζεται η έννοια του μονοθεϊσμού], potrivit doctrinei creștine, noi am zice sau formula *această unicitatea a lui Dumnezeu*, ca την Μονάδα εν τη Τριάδι, cu fenomenul invers: την Τριάδα εν τη Μονάδι și την Μονάδα άμα και Τριάδα...[943]
2. Pentru a doua declarație, Timotheos I folosește o parabolă. „Oamenii trăiesc ca și într-o cameră întunecată, în care, la un moment dat cade o perlă sau un mărgăritar. Toți se reped și se apleacă, să găsească perla, însă pe întuneric. Așa se face, că unii găsesc o schijă mica de sticlă, alții un bob de pământ etc., și ficare crede că a găsit adevărata perlă. În realitate, toți trebuie să aștepte până „la plinirea vremii", când lumina va reveni în cameră și se va constata care dintre căutători a găsit *adevărata perlă.*

În dialogul privitor la islam și la creștinism, discuțiile s-au purtat numai pe argumentele scripturistice, Biblie și Coran și pe analogie și parabole.

Timotei I și filosofia peripathetică
[sau a adepților filosofiei lui Aristotel sau simplu: περίπατος]

În școlile nestoriene, „filosofia peripatetică" (școala ambulantă), η περιπαθητική φιλοσοφία sau η περιπατητική σχολή a fost preluată și a fost predată și învățată, încă din secolul al V-lea. În școala „persană", de la Edessa s-a învățat și s-a cultivat atât teologia antiohiană, cât și logica lui Aristotel [dascălul lui Alexandru III cel Mare (356-323 îHr.)], adică *filosofia*. Existau acolo și traducerile din *Organon*, Ὄργανον, adică o colecție ale scrierilor de logică, a lui Aristotel (384-322 îHr.), în care autorul descria „arta logicii", ca INSTRUMENT al științei. El considera logica un instrument al tuturor cercetărilor, nu o parte a filosofiei. Studiul logicii a fost apoi preluat și accentuat în mod excesiv de *scolastică* (sec. XI-XV), în învățământul superior catolic. *Organon,* Ὄργανον, este format din *șase* părți sau lucrări, a căror paternitate se pare că nu trebuie atribuită lui Aristotel, ci învățaților bizantini, care au și dat numele acestei colecții și au elaborat-o în forma în care ea există:

1. Categoriile, Κατηγορίαι, Categoriae (lat.);
2. Despre interpretare, Περὶ ἑρμηνείας, De interpretatione (lat.);
3. Analitica primă, Ἀναλυτικὰ πρότερα sau Analytica priora (lat.);
4. Analitica secundă, Ἀναλυτικὰ ὕστερα, Analytica posteriora (lat.);
5. Topica, Τόποι, Topica (lat.);
6. Respingerile sofistice, Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, De sophisticis elenchis (lat.).[944]

O admirabilă introducere în logica și filosofia lui Aristotel a transmis în limba persană veche (pahlavi), Paul Persanul, sec. VI, creștin laic și slujbaș la Curtea Șahinșahului Chosroe I (531-581), *Prolegomena la Philosophie și Logică*, precum și comentarii privind *Hermeneutica* și *Analitica primă*, Ἀναλυτικὰ πρότερα sau Analytica priora.[945]

Traducerile din Aristotel, în siriacă s-au limitat la părțile privind terminologia de logică: „Categoriile", cu *Isagoghia* lui Porfiriu, Despre interpretare (Hermeneutică), Analitica primă, din restul fiind traduse doar fragmente: Analitica secundă; Topica; Respingerile sofistice. Abia în epoca islamică a fost extinsă și traducerea celorlalte lucrări.

Din scrisorile păstrate de la Timotheos I se poate constata cât de bine cunoștea acesta filosofia greacă, cum ar fi aceea cu nr. 42. În scrisoarea nr. 43, Timotheos I răspunde că abia ce terminase de tradus *Topica*, din *siriacă*, în arabă. În același timp el întreabă și cere informații, privind comentarii la *Topica*, *Respingerile sofistice*, la *Rhetorics*, Περὶ Ῥητορικῆς (βιβλία 3) și la *Poetics*, Περί ποιητικής (βιβλίο 1).

---

943 Compară cu: Mt. 19, 16 u.; In. 17, 3.

944 *Categorii*, traducere de Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 1994.
Despre interpretare, traducere de Constantin Noica, Editura Academiei, București, 1971.
Organon, traducere de Mircea Florian, Editura Științifică, București, 1957, 1958, 1961, 1963 (reeditate la IRI, 1997).
Aristoteles: *Organon*. Übersetzung von J. H. von Kirchmann 1876-1883, Neubearbeitung von Michael Holzinger, 2013 (*bei Zeno.org*).

945 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 669-670.

Timotei I și învățământul

Timotheos I era de părere că stăpânirea islamică, la fel ca și aceea zoroastriano-persană, a „magilor”, nu era și nu este altceva decât o formă și o forță de purificare, pentru credința creștină:[946]

Timotheos war der Ansicht, dass die islamische Herrschaft wie schon zuvor das Persische Reich der „Magier” eine reinigende Kraft für den christlichen Glauben habe. In einem Brief an die Maroniten schreibt er, das seine Kirche seit der apostolischen Zeit den Glauben treu bewahrt habe, ohne etwas hinzufügen oder zu unterdrücken. Dies sei nur möglich gewesen, weil im Osten die Christen nie die Herrschaft erlangt hätten und der Glaube so nicht zum Gegenstand des politischen Kalküls geworden sei. Die vier Jahrhunderte der Herrschaft der Magier und nun die Herrschaft der Muslime hätten den Christen die Freiheit gelassen, den Glauben rein zu bewahren.	**Timotheos era de părere că stăpânirea islamică, la fel ca Imperiul Persan al „Magilor” mai înainte, constituia o putere purificatoare, pentru credința creștină. Într-o scrisoare către maroniți, el scrie că Biserica sa a păstrat statornic credința [*moștenită*, n.n.], încă din timpurile apostolice, fără a adăuga ori a suprima ceva. Acest lucru a fost numai posibil doar pentru că creștinii nu au ajuns niciodată la putere în Orient și credința nu a devenit un obiect de calcul politic. Cele patru secole de stăpânire ale *magilor* și acum stăpânirea *musulmană* au lăsat creștinii liberi să păstreze credința curată.**

Însă pentru a putea păstra credința curată, și în viitor, este nevoie de-a se face uz de puterea interioară a Bisericii, fapt pe care el îl așteaptă de la un cler bine pregătit capabil să-i întărească pe creștini, din punct de vedere moral și cultural. Numai așa ar putea Biserica să-i înfrunte pe musulmani în mod continuu și să-și asigure propria existență și evoluție. Din acest motiv, Timotheos I face o selecție riguroasă a clerului parohial, precum și al candidaților la arhierie, preocupare pe care o concludem din scrisorile, pe care acesta le-a redactat:

1. **pregătirea spirituală cuprinde învățătura despre „frica de Dumnezeu” și „virtuțile”;**
2. **în continuare vine mijlocirea pozitivă a cunoștințelor de „teologie” și de „filosofie aristotelică”;**
3. **de învățătura practică ține iscusința „traducerii părinților bisericești greci”, în limba siriacă;**
4. **al patrulea domeniu ar fi „formația retorică” [*omiletică și catehetică*, am zice astăzi] a clerului, care însă nu se lasă determinată în mod precis.**

Formația filosofico-aristotelică a clerului era nu numai un element de prestigiu în Imperiul Abasizilor, ci influențase puternic pe mai departe și evoluția teologiei asiriene, în dialogul acesteia cu gândirea islamică.

Hristologia lui Timotei I

În scrisoarea sa către Maranzeha, Patriarhul Timotei I susține în mod deslușit că poziția hristologică, a Bisericii sale *Asiriană de Răsărit*, față de cele *melkită* (calcedoniană) și aceea a *severienilor* (a monofiziților moderați) ar corespunde pe mai departe, diferențele manifestându-se numai în modul și forma de înțelegere a unirii celor două naturi (firi), în Hristos: Seine christologische Position im Vergleich mit den anderen christlichen Konfessionen macht Timotheos I in seinem Brief an Maranzeha klar, wonach die Melkiten, die Severianer und die Nestorianer weitgehend übereinstimmen und nur der Auffassung von der Art und die Qualität der Union der beiden Naturen in Christus differieren.[947]

De remarcat este că Timotei I s-a lăsat influențat de islam. Acest lucru se constată din scrisorile sale – *trei la număr* – în care dezvoltă diferite aspecte ale unei hristologii noi, pe fundalul *Iisusologiei* islamice: In anderen Briefen entwickelt Timotheos gewisse Aspekte seiner Christologie auf dem Hintergrund der islamischen Jesulogie oder Christologie neu. Der Islam verwirft in aller Schärfe jeden göttlichen Aspekt in Christus. Für die Muslime ist Jesus nur eine Kreatur wie alle anderen Menschen, auch wenn er als ein außergewöhnlicher Prophet betrachtet wird und sich viele Elemente der christlicher Tradition im Koran wiederfinden. / În alte scrisori, Timotei redezvoltă anumite aspecte ale hristologiei sale, pe fundalul Iisusologiei sau hristologiei islamice. Islamul respinge categoric orice aspect dumnezeiesc în Hristos. Pentru musulmani, Iisus este doar o creatură ca toți ceilalți oameni, deși este considerat ca un profet extraordinar și multe elemente ale tradiției creștine pot fi regăsite în Coran.

---

[946] **Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter...*, pp. 160-161.**
[947] ***Idem*, p, 161.**

Iisus Hristos rob ?

În aceste scrisori, Timotei I atinge și problema Întrupării Mântuitorului, a Logosului, precum și motivul pentru care *Cuvântul*, nu poate fi numit rob, chiar dacă termenul apare în Noul Testament, el îl consideră obsolet sau învechit, pentru că este folosit și în *Iisusologia coranică* și în polemica islamică. În trei explicații contrare – sau *pași* – reacționează Timotei I, privitor la folosirea termenului de *rob*, pentru Iisus:

1. **În primul *pas*, el constată că termenul a fost folosit numai în sensul metaforic, pentru că el nu se bazează pe „qnōmā", tradus cu *ipostaz* sau parșōpā, persoană, prosopon, πρόσωπον;**
2. **Timotheos I atinge într-un alt *pas* tipologia *Adam-Hristos*. Deși, potrivit a ceea ce susține Noul Testament, că Hristos a devenit un rob, pentru a ne asigura nouă oamenilor mântuirea, el nu a fost creat ca și rob.**

   Pentru că Adam a fost creat ca om liber, nu ca rob, la fel trebuie și Hristos ca fiu al lui Adam să fie un om liber. Pentru că Adam este creat după chipul Lui Dumnezeu, la fel este și Hristos, ca fiu al lui Adam, fiul lui Dumnezeu și „chipul Lui Dumnezeu", nu poate fi un „rob".

   Mai departe, numele sau noțiunea de „rob", trebuie așezată alături de alte trei nume, care sunt la fel de importante: „piatra din capul unghiului", „Soare" și „Ușă", care sunt folosite tot numai în sens metaforic, la adresa lui Iisus Hristos.
3. **În al treilea *pas* ori etapă, Timotheos I susține că Hristos este chipul unui *rob*, din cauza naturii lui, dar în niciun caz nu poate fi un rob din cauză la qnōmā (ipostas), căci Fiul *este* chipul Tatălui, prin *ousia*, οὐσία (firea, natura), nu prin qnōmā (ipostasul sau persoana) Tatălui.**

Misiunile de încreștinare în Asia

În timpul pontificatului lui Timotei I, misiunile asiriene (nestoriene) din Orientul îndepărtat au atins faza lor maximă de înflorire. Cu toate aceste, din scrisorile sale, precum și din sursele persane de epocă, cunoaștem destul de puține informații, privitoare la acest proces misionar. Dacă răsfoim istoria misiunilor Bisericii Asiriene de Răsărit, putem să începem cu Sf. Apostol Toma, cu anul 52 dHr. Către anul 345 au emigrat sirieni, sub conducerea lui Toma Cana, în Cranganore, azi Kodungallur, în Districtul Thrissur, din Kerala, India. Printre acești emigranți s-a aflat și Episcopul Mar Iosif. Biserica din sudul Indiei depindea de Biserica Asiriană de Est și era subordonată canonic Catolicozatului-Patriarhal de Seleucia-Ktesiphon. Către anul 520, Cosma Indicopleustes confirma existența unui Creștinism, pe malul Malabar al Indiei, din Oceanul Indian.

1. *Kerala-India*. În jurul anului 720 trebuie să fi fost înființată acolo și *prima Mitropolie*, cu scaunul în Mylapore sau Cranganore, mai târziu în Angamala. Grazie rapoartelor rămase de la călătorii din occident, a fost posibilă obținerea de informații exacte. Către anul 1500, portughezii pătrund în India și folosind brațul secular și forța excesivă și brutală, au obligat creștinii autohtoni la uniri cu Roma, acțiuni urmate de o latinizare excesivă a Creștinilor Sf. Toma de acolo. Punctul culminant al acestor acțiuni l-a atins *Sinodul tâlhăresc* de la Diamper, din anul 1599. Acest sinod a marcat și dezbinarea Bisericii Sf. Toma din Kerala. După ce olandezii au preluat puterea în Kerala, portughezii au fost alungați (1661-1663). În această nouă conjunctură, Episcopul iacobit Grigorie reușește să distrugă predominarea nestorienilor în Kerala. Liniștea tot nu s-a așternut printre creștinii, din India, pentru că prin anul 1795, începuseră anglicanii să întreprindă misiuni de convertire, pe acolo.

***2. Asia Orientală*. Spre Asia Orientală și extremul Orient, Creștinismul s-a răspândit fără un plan metodic. Negustorii sirieni și persani, care s-au deplasat pe *Drumul mătăsii*, au răspândit creștinismul prin diferite regiuni. Prin orașele, prin care au trecut acești negustori, au format așezări sau filiale comerciale, dar și comunități creștine, în același timp. În etapa următoare, în aceste mici comunități au venit clerici asirieni, mai ales călugări, care s-au ocupat de *pastorația* și *creșterea în credința creștină* a acestor neofiți. Acolo unde comunitățile creștine s-au dezvoltat, au fost înființate și *eparhii misionare*, cu scaune episcopale și mitropolitane.**

3. Turkmenistan, Afganistan, Pakistan, Usbekistan, Tibet, China și Mongolia.

În secolul al IV-lea, orașul Merw, centru comercial în Turkmenistan a devenit Mitropolie. De aici misiunile creștine și-au continuat drumul spre Asia de est, spre Herat, ἡ Χεράτ, din vestul Afganistanului, Episcopie care, în secolul al V-lea, a întreprins misiuni la hephtaliți, Hephthalitae (lat.), Ἐφθαλῖται sau *Hunii albi*, localizați pe un vast teritoriu triunghiular, între Lacul Aral, Lacul Bosten, în nord-vestul Chinei și laguna Miani Hor, în sud, la sud-vest de Uthai, din Districtul Lasbela, în Pakistan. De la hephtaliți, misiunile creștine s-au extins spre Buchara și Smarkand, ambele în Usbekistan. În secolul al VIII-lea, pe timpul lui Timotheos I, existau deja comunități creștine în Kashgar (vestul Chinei), Tibet și Khotan (Hotan, vestul Chinei), precum și în Choresm (regiune la sud de Lacul Aral, aflată o parte în Turkmenistan, altă parte în Usbekistan), apoi în Sogdien (Usbekistan), Mongolia și China. Prezența creștinilor în aceste orașe și regiuni geografice imense – azi locuite de musulmani, budiști sau adepți ai altor religii – o dovedesc inscripțiile, pietrele de mormânt, stelele funerare și alte dovezi arheologice. Pentru Creștinismul chinez, trebuie amintită importanța Dinastiei Tang (618-906), când acest imperiu s-a deschis pentru influențele exterioare, în care poate fi integrat și Creștinismul.[948] Așa se face că în anul 635, în China sosește deja monahul nestorian Alopen, înființând acolo o comunitate creștină. Două secole, mai târziu, în anul 845, monahismul a fost interzis în China, și conform surselor istorice, aceste măsuri au condus la situația că în secolul al X-lea, practic nu mai era niciun creștin, pe teritoriul acestui imperiu.

După anul 1215, adică după ce mongolii au preluat puterea în China, Creștinismul a putut din nou să se răspândească acolo, ajungând până pe coastele Manciuriei, în nord-estul Chinei de astăzi. Din această perioadă datează și știrile, privitoare la doi călugări din zona Khanbaliq, care au călătorit în Țara Sfântă. Unul dintre ei, Rabban Sauma, aparținător poporului de Öngüt, ajunsese să călătorească ulterior la Trapezunt, la Constantinopol, la Roma și la Paris, iar al doilea – Marcus din botez, tot *öngüt* – a devenit catolicos-patriarh asirian, cu numele Yahballaha III (1281-1317), cu scaunul la *Maragha*, Marāghe, în nord-vestul Iranului, 130 km, în sud de orașului Tābris. Nici a doua misiune de încreștinare a Chinei și a Mongoliei n-a fost de durată, pentru că prin islamizarea Mongoliei și prin domnia finală a lui Timur Lenk sau Tamerlan (1336-1405), creștinismul nestorian de acolo a fost condamnat la dispariție. La mijlocul secolului al XIV-lea, negustorii din Europa de vest au ajuns la Curtea Imperială Chineză, contribuind și ei, în mod direct sau indirect, la extinderea misiunilor catolice în China, pe care, franciscanii le începuseră deja, în anul 1289, fiind însă întrerupte, în anul 1368, pentru că Dinastia Imperială Ming (1368-1664), nu suporta Creștinismul. Mai eficace s-au dovedit a fi misiunile iezuite în China, începând cu anul 1582, prin Matteo Ricci.[949]

Activitatea juridic-canonică

După alegerea lui de Patriarh, Timotheos I a convocat două sinoade, în care a reorganizat și reglat modul de selecție, alegere, hirotesire și încoronare a patriarhului asirian de răsărit. O preocupare continuă a acestui patriarh a fost selectarea candidaților la episcopat și pregătirea acestora, pentru activitatea arhierească, pe care urmau să o desfășoare. În acest context el a insistat ca hirotonirea și întronizarea mitropoliților, să cadă în competența sa, ca patriarch. O mare problemă o constituia însă și distanța sau depărtarea enormă, dintre scaunul patriarhal și unele eparhii: mitropolii sau episcopii sufragane. De pildă, episcopii din China, nu puteau participa în mod regulat la sinoadele Bisericii Asiriene de Est. De aceea relațiile dintre aceste scaune vlădicești îndepărtate și Patriarhie au fost altfel reglate, decât cele dintre patriarh și eparhiile aflate în apropiere sau la distanțe mici, de scaunul patriarhal, după cum se poate și constata din canoanele elaborate de Timotheos I. Așa, de pildă, putem constata din aceste canoane, menționate de Abdiso bar Brika, 1318, că mitropoliții de Samarkand, India și China erau scutiți de obligația de participare la sinoadele Bisericii Asiriene de Răsărit. În schimb, acești episcopi trebuiau să trimită, tot la șase ani o scrisoare catolicosului-patriarh, prin care să-și manifeste *supunerea*, *venerația* (cinstirea) și *ascultarea* față de acesta și să raporteze situația exactă și problemele cu care se confruntă în eparhiile

---

[948] **Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter...*, p. 164.**

[949] **Klaus Schatz: *Die ersten 50 Jahre Jesuitenmission*. In: *Stimmen der Zeit*, Bd. 220 (2002), pp. 383-396, aici pp. 383-388. Rita Haub, Paul Oberholzer: *Matteo Ricci und der Kaiser von China. Jesuitenmission im Reich der Mitte*. Echter, Würzburg, 2010.**

lor. Din cauza distanței mari dintre scaunul patriarhal și aceste scaune mitropolitane și episcopale, titularii lor erau investiți și cu puteri depline sau se considerau un „alter ego" al patriarhului, similar unui *Legat a latere* al papilor de la Roma Veche.

Catolicos-Patriarh Mar Timotheos II (1318-1332), cu scaunul la Erbil, Arbela, Arbīl, ܐܪܒܝܠ (siriac.), Arbela, Arbil, ἡ Ἄρβηλα, أربيل Arbīl (arab.), Arbela (lat.)

Înainte de-a fi ales patriarh, Timotheos II a fost Mitropolit de Erbil, iar de la el a rămas o lucrare voluminoasă în manuscris: „Cartea celor șapte motive ale misteriilor bisericești", adică despre cele Șapte Taine, Raze (siriac.), Misterii sau Sacramente, pe care le prezintă și le explică: *Preoția* (Punerea mâinii), *Botezul*, *Euharistia*, *Nunta*, *Tunderea* în monahism, *Târnosirea* (Sfințirea Altarului), *Prohodul,* în realitate opt.[950] Este o lucrare de importanța celor ale lui Nicolae Cabasila (c. 1322-d. 1391) și Simion Tesaloniceanul (c. 1381-1429), pentru Biserica Ortodoxă sau Josef Andreas Jungmann SJ (1889-1975), pentru Biserica Catolică. Tot de la el a rămas și o colecție de 13 canoane, elaborate la *Sinodul de întronizare*, din anul 1318, care au fost traduse și publicate în anul 1838. El este probabil și autorul *Referatului* privind călătoria lui Rabban Bar Sauna în Europa, în anii 1287-1288.

Problema scholastică a *definirii numărului* Sfintelor Taine, a preocupat teologii asirieni de răsărit, la începutul secolului al XIV-lea, între care trebuie să-i menționăm pe Mar Odisho bar Berika sau Ebedjesu von Nisibis și Armenia (1285-1318, din 1285, înainte fiind primul episcop de Shiggar, Sinjar), în lucrarea acestuia *Marganitha (*Cartea Perlei sau Cartea Bijuteriei, redactată în anul 1298) sau *Manualul* (Catehismul) *oficial al credinței Bisericii Asiriene de Est*[951] și pe Mar Timotheos II, †1332.[952]

În *Marganitha*, Mar Odisho prezintă Sfintele Taine la pp. 45-63.[953] Până la urmă, s-a impus lista cu Tainele enumerate de Mar Odisho, nu aceea a lui Mar Timotheos II: *Preoția* (cu cele trei trepte: diacon, presbyter, arhiereu); *Botezu*l; *Mirungerea sau Uleiul* de *Unire*; *Euharistia*, Qurbana;

---

950 Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur.* Bonn 1922, p. 325.
W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, pp. 91-94.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 125.

951 Lui Mar Odișo [Abdisho bar Berika sau Ebedjesu (sir. ܥܒܕܝܫܘܥ ܒܪ ܒܪܝܟܐ), (†1318), Mar Odisho sau St. Odisho in] i se atribuie trei lucrări:
1. *The „book of the jewel"* sau *Marganitha* [Cartea bijuteriei], (1298);
2. *Catalogue of biblical and ecclesiastical books*;
3. *Paradise of Eden*; precum și imne în formă metrică.
***Literatură*:**
Zammit, Martin. *'Enbe men Karmo Suryoyo* (Bunches of Grapes from the Syriac Vineyard).
Earl, George (1944). *History of the Christian Arabic literature*. Vol. 1.
Lavenant, René (1919). *Abdīšō Berika bar*. Vol. 3.
Baumstark, Anton (1922). *History of Syriac literature with exclusion of the Palestinian Christian texts*. p. 632.

952 Opera lui principală este „Despre cele șapte temeiuri ale misterelor bisericești", o explicare extinsă a celebrărilor sacramentale ale Bisericii Asiriene. Compară cu:
Paul Blaize Kadicheeni: *The mystery of baptism in the book „The seven mysteries of the church" by Timothy II, Nestorian Patriarch 1318-1332*. St. Ephrem Ecumenical Research Institute, Kottayam, Kerala, India, 2014. (Online)
J. Kochuparambil: *The Mystery of the Eucharist*: Syriac Critical Text, Translation and Studies of the Chapter „On the Mysteries of the Body and Blood" from the „Book of the Seven Causes of the Mysteries of the Church" by Catholicos-Patriarch Timothy II (1318-1332), Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2000.
W. Toma, *Mystery of the Church*. Syriac Critical Edition and Translation of the Rite of Consecration of the Altar with Oil and the Chapter „On the Consecration of the Church" by Patriarch Timothy II (1318-1332), *Dissertation*, Pontifical Oriental Institute, Rome, 2007.
Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur*. Bonn, 1922, p. 325.
H. Murre-van den Berg: *The Church of the East in the Mongol period*. In: R. Malek: Jingjiao : *The Church of the East in China and Central Asia*. Sankt Augustin, 2006, 377-394.

953 The Book of Marganitha (The Pearl) On the Truth of Christianity, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p. Noi folosim ediția 1988, din Marganitha.

Malka (Aluatul sfânt, Dospitul, Sfântul fermentum, leaven, Sauerteig);[954] _Iertarea Păcatelor_ (Spovedania) și Căința; _Căsătoria_ (Nunta) și _Fecioria_.

În această perioadă, și încă înaintea anilor de păstorie ai lui Mar Yahballaha III (1281-1317), Papalitatea încerca _să prindă rădăcini_ în Orient. În anul 1245 Papa Inocentiu IV. (1243-1254) l-a trimis pe franciscanul Pian di Carpini la Marele Han, la Gorjuk. iar doar la câțiva ani, după vizitele lui Rabban Bar Sauma, în Roma, în 1287 și 1288, Papa Nicolae IV (1288-1292), l-a trimis pe franciscanul Ioan de Montecorvino (1247-1328), în anul 1291 la Peking, călugăr, pe care ulterior, Papa Clemente V (1305-1314) l-a numit Arhiepiscop, după ce, în anul 1307 a fost creată Arhiepiscopia Catolică de Peking (Bejing). Ioan de Montecorvino avea misiunea să înceapă trecerea la credința catolică a Imperiului Mongol, dar și să-i determine pe asirienii de est (nestorieni), din China și din Asia Centrală, să se _unească_ cu Roma Veche. [955]

Noua situație a creat și puternice conflicte, între clerul asirian de răsărit și misionarii catolici, aceștia din urmă repezindu-se să convertească, pe orice cale, creștinii orientali, la catolicism, în loc să-și îndrepte atenția spre populația necreștină, o boală incurabilă a Bisericii Catolice, în diferite situații manifestându-se chiar mai dură decât musulmanii sau zoroastrienii. În anul 1305, Ioan de Montecorvino raporta la Roma că a stat 13 luni la Mylapore (Mailapur), actualmente înglobat în orașul Chennai (Madras), capitala Statului Federal Tamil Nadu, de pe coasta de sud-est a Indiei, vecin cu Kerala, care se află pe coasta de sud-vest, adăstând în Biserica Sf. Apostol Toma și abia apoi și-a continuat călătoria spre China. Nu putem ști dacă franciscanul se referă la prima călătorie spre China, din anul 1291 sau la una ulterioară. Ioan de Montecorvino raporta că „nestorienii” l-au împiedicat mult în „lucrarea lui misionară”. Mai raportează că „Regele” Gheorghe – Körgüz – al tribului de Öngüt, din nordul Chinei s-ar fi convertit la catolicism, dar, între timp, murise.

Această știre o putem corobora cu aceea a lui Marco Polo (1254-1324), care raporta, referitor la formarea Imperiului Mongol, despre _Preotul_ [_Împărat_, n.n.] _Ioan_ sau _Ung Khan_, ceea ce înseamnează „Mare Suveran”, care a fost ucis într-o bătălie cu mongolii, în anul 1298. Însă în Provincia Tenduc, din China de nord – probabil în Provincia Shanxi, din mijlocul Chinei de astăzi? – trăiește un descendent al acestuia, „Regele” Gheorghe – Körgüz al tribului de Öngüt. În Imperiul Mongol, creștinii erau cunoscuți sub numele de _tarsa_ și în mod special, sub acela de _ärkägün_, iar în limba chineză erau numiți _ye-li-k'o-wen_. Termenul de tarsa era folosit mai ales de către istoricii persani. Pe acest Prinț Gheorghe, istoricii persani îl transcriau cu numele „Körgüz” sau „Görgüz”, tradus în limba persană sau fărsi.

Se știe că, în prima formă, Creștinismul a ajuns în China în versiunea asiriană de est sau nestoriană, în anul 635, când monahul Jaballus ajunge în această țară, mergând pe _Drumul Mătăsii_. La mijlocul secolului al IX-lea, _Edictul Imperial_ Chinez, interzicea religiile străine, pe întreg teritoriul acestuia. Misionarea Chinei a reînceput în secolul al XIII-lea, sub protia mongolă, însă de data acesta pe plan dublu: nestorian și catolic. În anul 1245 Papa Inocentiu IV. (1243-1254) l-a trimis pe franciscanul Pian di Carpini la Marele Han, la Gorjuk.

---

[954] Malka sau Sfântul dospitor sau _fermentum_ este o bucată de aluat dospit, care este sfințit de episcop în Joia Mare și apoi se trimite fiecărei biserici din eparhie câte o bucățică, din care se pune de fiecare data în aluatul de prescură, câte o părticică infimă, trebuind să ajungă tot anul. Pe parcurs, aluatul se usucă, din care apoi se rade cu cuțitul câteva firimituri. Malka simbolizează legătura nemijlocită a prescurei, cu pâinea folosită de Iisus Hristos la Cina cea de Taină. Vezi: Christoph Baumer, _Frühes Christentum..._, p. 127. În Bihor, acest „fermentum” se numește „morjoucă” (frământătură), și înlocuia drojdia, la aluatul pentru prepararea și coacerea de pâine.

[955] Hans Spitzer, _Die Kirche des Ostens bzw. der Nestorianismus bei den Mongolen im 11. bis 14. Jahrhundert._ Masterarbeit zur Erlangung des akademischen Grades eines Masters of philosophy (M.Phil, eingereicht von…, bei Ass.-Prof. Mag. Dr. phil Johannes Giessauf MAS Institut für Geschichte an der Geisteswissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz Graz, März 2010, 90 p.
Știri luate din: _Zur Geschichte des Christentums, speziell der Katholischen Kirche in China_, în: https://web.archive.org/web/20160520223959/http://www.china-zentrum.de/geschichte.43.0.html/
precum și din:
https://web.archive.org/web/20160520223959/http://www.china-zentrum.de/geschichte.43.0.html/
vezi și: http://www.kath-info.de/montecorvino.html

În data de 1 aprilie 1318, Papa Ioan XXII (1316-1334), de la Avignon, a mai creat o nouă *Provincie Bisericească*, pentru Asia, cu centrul în noua capitală persană *Sultaniya*, din nord-vestul Iranului. Din anul 1329, Dioceza Latină de Samarcanda, azi în Uzbekistan, cu jurisdicție asupra Hanatului *Chagatai*, Djaghataï sau Tchaghataï (sec. XIII – 1705, în Uzbekistan, Kârgâzstan, regiunea chineză Xinjiang și nordul Afganistanului), a devenit sufragana acestei Arhiepiscopii. Situația s-a menținut astfel, până în anul c. 1450, când Arhiepiscopia a fost suprimată.[956] Relațiile dintre cele două biserici Asiriană și Catolică s-au înrăutățit, iar vocabularul pe care-l foloseau misionarii catolici, privitor la creștinii asirieni îi descalifica de-a dreptul. Aflându-se în Tana, lângă Bombay, în anul 1321, misionarul Odorico, din Pordenone, declara că acolo sunt și 15 case de nestorieni, despre care se exprimase că n-ar fi decât „niște eretici de nicio treabă" / „... die er als ʽnichtsnutzige Häretiker bezeichnete'."[957] De partea orientală, despre cei peste 30.000 de asirieni de răsărit, din Peking, Ioan de Cori, menționa prin anul 1330, că sunt foarte dușmănoși față de misiunile franciscanilor și că cei dintâi se bucură acolo de multe privilegii, din partea Marelui Han. Cori considera că dacă ar reuși unirea bisericească cu nestorienii, atunci ar fi posibil să fie încreștinat întregul Imperiu Mongol, în credința catolică, inclusiv marele han.[958]

Și epoca de păstorire a Patriarhului Mar Timotheos II și al celei care urmase după el, a fost caracterizată printr-o bogată activitate de scrieri și evenimente. În această perioadă a fost scrisă și biografia Catolicosului-Patriarh Mar Yahballaha III, de către un autor anonim. De mare importanță este și lucrarea „Cartea Turnului", scrisă de Amr bar Matta, c. 1350. Lucrarea a fost numită la fel ca și opera lui Mari bar Sulaiman, din anul c. 1150. Amr bar Matta prezintă istoria catolicoșilor-patriarhi asirieni, până la Timotheos II, operă păstrată în autograf. El accentuase și explicarea stării privilegiate, pe care a avut-o Biserica Asiriană de Răsărit, oferind și textul biografiei lui Yahballaha III. Saliba bar Yuhanna, din Mossul pune la dispoziție și un fragment, *cu caracter de plagiat*, privitor la această lucrare, oferind și o listă a episcopilor, care au participat la hirotesia încoronării lui. În încheiere Saliba bar Yuhanna invocă importanța Sf. Apostol Toma și Addai, precum și a lui Mari, ca Apostol al Mesopotamiei, a cărui pomenire se face în vestita Mănăstire, care-i poartă numele Mănăstirea Deir Mar Mari. Cu aceste lucrări se încheie și literatura medievală a Bisericii Asiriene de Răsărit sau Nestoriene.[959]

Mar Yahballaha I sau Joalaha I Iazelih Asirian de Est, *devenit Catolicos* (415-420)

Reluare, din capitolul *Bazele canonice ale Bisericii Asiriene*, „al doilea Sinod al Bisericii Asiriene, din anul 420", a fost convocat și prezidat de Catolicosul Mar Yahballaha I sau Joalaha I (415-420), cu scaunul la Seleucia-Ktesiphon și în anul 21 de domnie al Șahinșahului Yazdegerd I (399-420/1). Chabot, Jean-Baptiste, *Synodicon orientale*…, pp. 276-284 : – sous l'administration du pontificat béni de l'honorable et grand élu de Dieu, Mar Yahbalaha évêque, catholicos et archevêque de l'Orient; en la cinquième année de son principat; (Jean-Baptiste Chabot, *Synodicon orientale*, pp. 276-298); Michel Le Quien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Paris, 1740, Tomus II, col. 1111-1112. Sinodul n-a dat canoane.

Titulatura și extinderea de jurisdicție teritorială a membrilor sinodului:

Sinodul lui Mar Yahballaha Catolicos, de Beit Laphaț,[960] de Nisibis, al Persiei, Armeniei, de Pherat de Maišan, de Ḥedayab, de Beit Garmai, de Gourzan, de Beit Madayè, de Aran, de Abbašar, de Adorbìgan, de Ìles, de Isțar, de Karka, de Arzòn, de Šouš, de Šoùšter, de Belašphar, de Dasquarta,

[956] W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, p. 91.
[957] Ibidem.
[958] *Idem*, pp. 91-92.
[959] *Idem*, pp. 93-94.
[960] Greșeală făcută de notarul sau *copistul sinodal* care, în viteză scriind, n-a menționat Seleucia-Ktesiphon, cum era corect, ci Beit Laphaț, Chabot, p. 276, nota 1.

de Zabè, de Pèròz-Šabour, de Dargerd?, de Beit Darayé, de Šabour-Kouast, de Ardašìr-Pharìnd, de Beit Šabour, de Çaimarat.

Sinodalii s-au adunat la Beh Ardasir, unde se afla și Șahinșahul și Catolicosul Mar Yahballaha I, apoi lucrările s-au desfășurat la Seleucia-Ktesiphon, după ce Împăratul Teodosie II cel Tânăr l-a trimis pe Mar Acaciu, Episcop Asirian de Amid (Amida, Dyarbakir, Omid, Turcia), legat imperial, pe lângă Yazdegerd I. Cu această ocazie, sinodalii i-au prezentat Catolicosului Mar Yahballaha I și lui Mar Acaciu o scrisoare festivă de felicitare, privitor la activitatea lor de legați imperiali, primul la Constantinopol (prin anul 417-418 și al doilea la Seleucia-Ktesiphon, prin anul 419-420 (CHABOT, *Synodicon orientale*, p. 277, nota 2), scrisoare prin care confirmau deciziile sinodale asiriene anterioare – din anul 410 – dar și sinoadele ținute pe teritoriul Imperiului Roman (recte Bizantin), începând cu cel de la Niceea, al „celor 318 de părinți", dar au fost receptate și canoanele celor de la Ancyra, de la Neocezareea, de la Gangra, de la Antiohia și de la Laodiceea, în Frigia. Părinții sinodali – mai scriau ei – se străduiesc să păstreze credința curată, cu adevărurile „insondable" (de nepătruns) ale Sfintei Treimi, pentru ca autoritatea Preoției să poată fi păstrată neatinsă și în disciplina de reformă canonică, sub adumbrirea Sfântului Duh. O reformă reușită nu poate avea loc, fără o uniformizare a deciziilor din întreaga Biserică, din răsărit și din apus (din ambele imperii). De aceea, părinții sinodali cer din partea celor doi *legați imperiali* să se poată împărtăși de aceeași credință și de aceleași rânduieli canonice și liturgice, care s-au decis și s-au hotărât prin sinoadele ținute în Imperiul Roman (recte Bizantin), adică la Apus de Persia. Catolicosul Yahballaha I, în cuvântarea de încheiere a lucrărilor Sinodului i-a felicitat pe sinodali, pentru gândurile luminate de Duhul Sfânt, privitor la adoptarea deciziilor sinodale și a canoanelor sinoadelor ținute pe teritoriul Imperiului Roman, promițând că el va fi cel dintâi, care va stimula și susține această acțiune și nimeni, din Biserica Asiriană, să nu cuteze să facă altfel.

Despre Mar Acaciu, Remus Rus scrie că s-a distins și prin ajutorul dat prizonierilor sau captivilor persani, din Imperiul Roman, pe care i-a răscumpărat cu banii procurați din vinderea odoarelor liturgice, din bisericile sale, redându-i familiilor lor (*Dicționar...*, p. 5).

La sfârșit apar semnăturile episcopilor* (12, cu a catolicosului Mar Acaciu etc.), *participanți la sinod.

Date succinte, privitoare la Catolicosul Yahballaha I oferă iacobitul Grigorie Bar Hebraeus *sau* Gregory Abū l- Faraj Ibn al-ʿIbrī, †1286, în lucrarea sa *Cronica Ecleziastică*, formată din trei părți, dintre care partea a doua și a treia cuprinde date privitoare la *istoria bisericească a iacobiților și a nestorienilor*:

10ª Arabes a Mohammede usque ad excisionem Caliphatus Bagdadiensis, anno 1258;

11ª reges Hunnorum seu Tatarorum Mogulensium usque ad annum 1297.

Pars altera exhibet Orientis historiam religiosam et ecclesiasticam, bipartitam. Sectio prior nomina *pontificum Occidentis* in titulis præfixa habet, videlicet:

1⁰ nominapontificum Veteris Testamenti inde ab Aarone;

2⁰ nomina et historiam patriarcharum Antiochiæ catholicorum a S. Petro usque ad initium sæculi VI;

3⁰ nomina et historiam patriarcharum Antiochiæ Jacobitarum a Severo, Monophysitarum primipilo, usque ad annum 1492. Quæ vero ibi leguntur inde a Nemrod seu Philoxeno, qui constitutus fuit patriarcha a. 1283, et obiit a. 1292 a scriptore anonymo adjecta fuere.

Sectio posterior seriem exhibet *pontificium Orientis*. Incipit a Thoma apostolo, ejusque discipulis Adæo et Aghæo, et patriarchas seu catholicos Chaldæorum continua serie recenset usque ad tempus, quo sub finem sæculi v Nestorianismus stabilitus fuit in Perside.

Hinc porro opus complectitur duas series: catholicorum sive primatum Nestorianorum unam, alteram vero maphrianorum Jacobitarum, quorum initium ducit, juxta Barhebræum, Achudemes anno 559 a Jacobo Baradæo ordinatus.

Huic historiæ Jacobitarum ecclesiasticæ nonnulla quæ ad auctoris mortem et scripta referuntur adjecit ipsius frater et in dignitate successor, cetera vero usque ad annum 1496 Anonymus supra memoratus.

De Chronico syriaco sequens judicium protulit Assemanus: „opus, ait[1], luce dignum, et omnium, quæ Barhebræus edidit, doctissimum æque ac utilissimum, præsertium si de secunda et tertia parte (i. e. de utraque sectione partis secundæ seu historiæ ecclesiasticæ) sermo sit, quibus ecclesiastica Syrorum Nestorianorm et Jacobitarum historia, Græcis Latinisque prorsus ignota, mirifice illustratur. Sed et prior pars, quam idem auctor arabice postea publicavit, et Pocockius latine interpretatus est, longe plura continet quam historia Dynastiarum, sive facta Arabum et Mogulensium spectas, sive res Christianorum in Thracia, in Syria, in Mespotamia et in Perside."

[1] ***Bibl. Orient.*, II, 312.**

***Luat din*: *Bar Hebraeus* [Gregorii Barhebræi Chronicon Ecclesiasticum quod e codice musei Britannici descriptum conjuncta opera ediderunt, latinitate donarunt annotationibusque theologicis, historicis, geographicis et archaeologicis illustrarunt Joannes Baptista ABBELOOS... et Thomas Josephus LAMY; Tomus 1, Lovanii, Excudebat Car. Peeters, 1872], *Praefatio*, pp. XXII-XXIII.**

Mar Yahballaha III (1281-1317), Catolicos-Patriarh Asirian de Est, cu scaunul la Maragha, lângă Täbris, Iranul de nord-vest

Vezi *Capitolul* anterior:
[7. Unirile cu Roma și rezultatul acestor acțiuni:
***Biserica Unită Chaldeană*]**

***

Lista personalităților din Biserica Asiriană de Răsărit și din aceea Unită Chaldee

***Literatură*:**

Sfinții Sirieni: Saints Syriaques, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, p. 88 [Studies in late antiquity and early Islam, 6], *online*, passim.
Anton Baumstark: *Geschichte der syrischen Literatur.* Bonn, 1922, passim.
***The Nestorian Fathers*, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, passim.**
Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, 900 p., passim.
W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*. Geschichte der sog. Nestorianer, Klagenfurt, 2000, 174 p., passim.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., 336 p., passim.
Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter...*, 256 p., passim.
***Martyrologium Romanum*, 320 p., passim.**

*

Din motive de extensiune a textului lucrării de față, nu putem prezenta, în mod exhaustiv întreaga listă a personalităților din Biserica Asiriană de Est și din aceea Unită Chaldee, atât din epoca patristică, cât și din secolele următoare. Începutul epocii patristice este marcat fie de sfârșitul perioadei Noului Testament, prin moartea ultimului Apostol, Sf. Evanghelist Ioan Teologul, c. 101 d.Hr., în Efes, fie prin începutul activității Sf. Clement I Romanul [88-97, †97 sau 101, la Roma sau în Crimeea ?], în anul 95, primul Părinte Apostolic cunoscut, conform *Primei sale Epistole*, în 65 de capitole. În mod convențional, perioada clasică a epocii patristice, în răsăritul ortodox se încheie cu

Sinodul al VII-lea Ecumenic, din anul 787, respectiv cu moartea Sf. Ioan Damaschin, în data de 4 decembrie 749, probabil în Mănăstirea Mar Sava, de lângă Ierusalim ?[961]

În *Sfânta Biserică Apostolică și Catolică Asiriană de Răsărit*, epoca patristică începe după moartea martirică a Sf. Apostol Toma, † c.72 dHr. [cu Mar Addai și Mar Mari, sec. I-II ?] și se încheie cu Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823).

În Biserica Catolică, epoca patristică este considerată perioada de timp din anii 90/100, până în anul 750, împărțită în trei părți:

a. patristica preniceeană (90/100-325);
b. patristica medie, epoca de aur sau a înfloririi (325-451);
c. patristica târzie sau decadentă (451-750).[962]

Convențional apreciind epoca, moartea Sf. Ioan Damaschinul †749 marchează sfârșitul epocii patristice, în Biserica Ortodoxă, iar moartea Sf. Isidor de Sevilla, †636, pe aceea din Biserica Latină.[963]

Un număr destul de important de personalități ale *Sfântei Biserici Apostolice și Catolice Asiriene de Răsărit* au fost prezentați sau numai menționați de noi, pe parcursul lucrării de față, în contextul diferitelor probleme de istorie, teologie, drept canonic, liturgică, spiritualitate etc.: teologi, episcopi, preoți, diaconi, monahi, monahii, laici, istorici etc.

Trebuie să se facă însă deosebirea între *patristică* și *patrologie*.

În sensul larg al cuvântului, *patristica*, o πατερικός include și patrologia ή πατρολογία, patrologia (lat.). În timp ce *Patrologia* se ocupă în primul rând cu scrierile părinților și scriitorilor bisericești, din primele opt secole, care sunt relevante pentru explicarea și cunoașterea credinței dreptmăritoare, *Patristica* se ocupă de toate scrierile teologice supraviețuitoare din această perioadă, inclusiv de scrierile ereticilor, ale păgânilor, cele privitoare la Creștinism, precum și cu mărturiile textuale nepersonale, cum ar fi actele sinoadelor, texte canonice, texte liturgice, anatematisme, apologii etc.

> ***Patristica* est pars patrologiae, quae de patribus ecclesiae agit spatium a primo usque ad initium octavi saeculi comprehendens.[964] Definiția latină inversează ordinea celor doi termeni, subordonând patristica patrologiei!**

Spiritul patristic a continuat să fie folosit și în lucrările ulterioare secolului al VIII-lea, motiv pentru care teologii extind sensul și epoca acestui termen, pentru a cuprinde teologi și scriitori bizantini și latini, din secolele XIII-XV.

Η Πατρολογία είναι κλάδος της Θεολογίας, ο οποίος ασχολείται με την μελέτη της χριστιανικής εκκλησιαστικής φιλολογίας των πατέρων της Εκκλησίας και των εκκλησιαστικών

---

[961] Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, A-Z, Buc., 1981, art. *„Patristica"*, pp. 280-293.
Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Editura Institutului Biblic, București, 1956;
Teodor Bodogae, *Cultura teologică în Răsărit*, în: *Istoria bisericească universală*, vol. I, ed. a II-a, Editura Institutului Biblic, București, 1975, pp. 376-389;
B. Altaner, *Précis de Patrologie*, Ed. Salvator, Mulhouse, 1961;
J. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, Le Cerf, Paris, 3 vol. 1957-1962;
A. Hamman, *Dictionnaire des Pères de l'Eglise*, Desclee de Brouwer, 1977;
A. M. Malingrey, *La littérature grecque chretienne* (coll. Que sais-je?), Paris, 1968;
H.-G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959;
J. Pelikan, *The Christian Tradition*. I The Emergence of the Catholic Tradition (100-600), Chicago, 1971;
Ioan G. Coman, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene*, „Ortodoxia", XVII (1965), nr. 1, pp. 44-82;
D. Stăniloae, *Hristologie și iconologie în disputa din sec. VIII-IX*, în „Ortodoxia", XXXI (1979). nr. 1-4, pp. 15-53;
Ene Braniște, *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine*, în „Studii Teologice", XIV (1962), nr. 1-2, pp. 13-25;
P. A. Ceremuhin, *Caracteristicile teologiei bizantine* (trad. Baraschiv V. Ion), în „Mitropolia Banatului", XVI (1966), nr. 4-6, pp. 398-409.

[962] Gerhard Ludwig Müller: *Katholische Dogmatik*: für Studium und Praxis der Theologie. 6. Auflage. Herder, Freiburg i. Br. 2005, S. 95.

[963] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, p. 650.

[964] https://la.wikipedia.org/wiki/Patristica

συγγραφέων γενικότερα, από την ίδρυση της Εκκλησίας μέχρι και την ολοκλήρωση της βυζαντινής περιόδου, καλύπτοντας όχι μόνο την χριστιανική ελληνική, αλλά και την λατινική γραμματεία, των οκτώ πρώτων αιώνων.[965]

Patrologia este strâns legată de istoria bisericească și a doctrinei creștine.

Vezi: Jacques Paul MIGNE (1800-1875), *Patrologiae Cursus Completus*:

1. *Patrologia Latina*, de la Tertulian †230, până la Papa Inocentiu III, †1216; 217 vol., publicate între anii 1841-1855, cu indicii, publicați între anii 1862-1865. Biserica Latină îi numește pe Sfinții Părinți *Doctores Ecclesiae*, Διδάσκαλοι της Εκκλησίας, dintre care patru sunt numiți stâlpi sau *coloane de susținere a cupolei Bisericii*: Ambrozie (340-397), Ieronim (347-420), Augustin de Hipona (354-430), Papa Grigore I cel Mare (540-604). Dintre cei opt *Doctores Ecclesiae*, primii patru au fost confirmați de Papa Bonifaciu VIII (1294-1303), în anul 1295 [Ambrozie, Ieronim, Augustin de Hippo, Papa Grigore I cel Mare), la care Pius V (1566-1572), a mai adăugat patru Toma de Aquin, în 1567, Atanasie I cel Mare al Alexandriei (328-373, cu întreruperi), Vasile cel Mare (370-379), Grigorie de Nazianz (371-389) al Constantinopolului (380-381, apoi la Nazianz), în 1568 [Ioan Gură de Aur (397-407], 1568]. Actualmente, Biserica Latină are declarați 37 de Doctores Ecclesiae din răsărit și din apus, între care se află și patru femei.[966]

Biserica Asiriană de Răsărit are patru Διδάσκαλοι της Εκκλησίας: Elishe, Ełišē (410-475), un istoric armean, autorul lucrării *History of Vardan and the Armenian War*, adică o istorie a răscoalei armene, din secolul al V-lea, condusă de Vardan Mamikonian, împotriva prigonirii creștinismului, sub stăpânirea sasanidă; Teodor de Mopsuestia, Diodor de Tars și Nestorie al Constantinopolului.[967]

2. *Patrologia Graeca*, 1857-1866, 161 vol., începând cu Clemente Romanul (88-97), până la Andronicus Callistus (1400-1476), dascăl de limba greacă în Roma, Bolognia, Florența, Paris, vol. 161. În Biserica Ortodoxă, cei patru stâlpi sau *coloane de susținere a cupolei Bisericii* sunt: *cei trei Ierarhi*, prăznuiți pe 30 ianuarie: Vasile cel Mare, din Cezareea Capadociei (c. 329-379), Grigore Teologul de Nazianz (329 – c.389), Ioan Gură de Aur (347-407); la care a mai fost adăugat și Atanasie I cel Mare al Alexandriei (c. 295/6-373).

Pentru tema noastră de mare importanță este colecția *Patrologia Orientalis*, cu texte ale autorilor creștini în limbile siriacă, armeană, georgiană, koptă, etiopiana veche (Ge'ez, Gəʿəz), arabă și slavonă. Seria este adăugată la *Patrologia Latina* et *Graeca*, editate în secolul al XIX-lea. În anul 1897 a fost fondată seria *Patrologia Syriaca*, care din anul 1904 a fost continuată sub numele de *Patrologia Orientalis*. În anul 2014 a apărut ultimul volum, nr. 53.

***Aba Mar*, sec. IV-V.**
***Abdias* de Babilon, sec. I ?**
***Acaciu* Episcop de Amida, sec. III-IV.**
***Acaciu* Episcop de Aleppo, Beroia, (322-436).**
***Aetius* *?, Antiohia, †c.370.**
***Aetios* de Amida, sec. VI.**
***Agapie* de Hierapolis (Mahbub ibn Qustantin, în Osrhoene.**
***Ahu-Dhemmeh*, episcop nestorian de Tagrith, hirotonit de Iacob Burdeana, în anul 599.**

---

[965] **Traducere: Patrologia este o ramură a Teologiei, care se ocupă cu studiul filologiei bisericești creștine a părinților Bisericii și a scriitorilor bisericești în general, de la întemeierea Bisericii până la sfârșitul perioadei bizantine, acoperind nu numai greaca creștină, dar și scrierea latină, a primelor opt secole.**
Luat din: Πατρολογία; Πατρολογία - Βικιπαίδεια (wikipedia.org)

[966] **Ferdinand Holböck: *Die 33 Kirchenlehrer*. Christiana-Verlag, Stein am Rhein 2003.**
Paul Bernhard Wodrazka: Das Verfahren zur Erhebung eines Heiligen zum Kirchenlehrer (Kanonistische Reihe 26), St. Ottilien, 2015.
***Doctor Ecclesiae*, în: https://la.wikipedia.org/wiki/Doctor_Ecclesiae**
Holweck, F. G., *A Biographical Dictionary of the Saints*. St. Louis, MO: B. Herder Book Co., 1924.

[967] **Thomson, Robert W. (1998). "EŁIŠĒ". *Encyclopaedia Iranica*, Vol. VIII, Fasc. 4. pp. 365-366.**
Pane, Riccardo (2005). *Storia di Vardan e dei martiri armeni*. Rome: Città Nuova.

Aithallaha **Episcop de Edessa, 324-345/8.**

Alezandru **de Apamea pe Orontes, *Απάμεια της Συρίας*, Mitropolit al Provinciei Siria Secunda, prieten al lui Alexandru de Hierapolis (?- ?), cu care se prezintă la Sinodul de la Efes, 431, își vizitează prietenul în anul 434.**

Alexandru **Mitropolit de Hierapolis, prieten cu Alexandru de Apamea.**

Alfeu **sau Alypius, Episcop de Apamea, în Siria Secunda (?- ?), prezent la Neocezareea, în 315 și la Niceea, în 325.**

Anan-Isho**, învățat nestorian, călugăr la Izla, sec. VII.**

Andrei **Episcop de Samosata, (?- ?), inițial refuză semnarea deciziilor de la Efes, din anul 431, dar și cele de împăcare, din anul 433, nefiind de acord cu condamnarea lui Nestorie.**

Antipater **Mitropolit de Bostra, sec. V.**

Apolinarie**, Claudius Episcop de Hierapolis, apologet creștin, sec. II, activ în timpul lui *Marc Aurelius* (161-180).**

Ara**, scriitor sirian (?- ?).**

Archaeus **Episcop de Leptis Magna (Tripoli).**

Archelaus**, Episcop de Kașkar (?- ?).**

Aristide**, sec. II, filosof și apologet creștin.**

Aristion **(?- ?), nu trebuie confundat cu Ariston de Pella, †140.**

Ariston **de Pella, apologet creștin, sec. II.**

Avraam **de Beth Raban, al treilea Rector al Școlii de Nisibis, închisă între anii 520-540.**

Avrram **de Kașkar, sec. VI, învățat și ascet, contemporan cu Avraam de Natphtar.**

Avraam **de Natphtar, sec. VI, scriitor nestorian.**

Babai cel Mare **sau Babhai din Izla (569-628).**

Balai **sau Balaeus, sec. V, poet siriac.**

Bardesanes **sau Bar Daisan (154-222), scriitor de limbă siriacă.**

Barsauma **sau Barsumas, Mitropolit de Nisibis (420-490).**

Beryllus **Episcop de Bostra, sec. IV.**

Bodh **sau Budh, sec. VI, episcop misionar asirian în partea de răsărit a Imperiului Persan.**

Cerdon, sec. II, scriitor sirian gnostic.

Cyr **de Edessa, sec. VI, teolog nestorian.**

Dadha**, (?- ?), monah siriac, din regiunea Amida.**

Dadh-isho**, Catolicos-Patriarh asirian de est (421-456).**

Dadh-isho**, †604, monah nestorian, urmașul lui Avraam refondatorul Mănăstirii Izla, 571.**

Dadh-isho **Qatraya, sec. VII, originar din Beth Qatraye, viețuitor în Mănăstirea Rabkennare.**

Daniel **bar Maryam, sec. VII, identificat cu Daniel bar Tubanita, episcop de Tahal, în Beth Garmai, c. 650.**

David **de Beth Rabban, sec. VIII, de la Mănăstirea Singar.**

Diodor **Episcop de Tars, †390.**

Efrem **Sirul, (c.306-373).**

Eugemoniu **sau Hegemonius, sec. IV., tratat siriac contra maniheilor.**

Elias **bar Shiaya, Mitropolit de Nisibis (1008-1049, din 1002 Episcop de Beit-Nuhadra.**

Enanisho**, monah, coleg cu Patriarhul Isho-yabh III (650-660), la Scoala din Nisibis, împreună cu care și intră la Marea Lavră din Izla.**

Eusebiu **Episcop de Emesa-Homs (300-359).**

Eustatiu **de Epiphaneia, sec. V-VI, autorul unei Cronici, din cele mai vechi timpuri, până în anii 502-503, cu distrugerea orașului Amida, de către perși.**

Eutherie **Episcop de Tyana (azi Kilise-Hisar sau Okuzlu-Hisar), sec. V, mare susținător al lui Nestorie, unul dintre conducătorii grupării nestoriene, de la Efes, din anul 431. El iscălește și apelul, pe care Nestorie îl adresează împăratului Teodosie II.**

Evagrie **Scolasticul sau Evagrie de Epifania (536/7-594), din Siria,**

George **I de Kaphra (661-680), discipolul și succesorul în scaun al Patriarhului Isho-yabh III (650-660).**

George **sau Giwargis de Nisibis, sec. VII.**

Gregentius **Episcop de Tafar sau Tefra, în Yemen, sec. VI, în jurul anilor 535 activa în Arabia, înainte să fi devenit fost Episcop a activat și în Etiopia.**

Grigorie **Mitropolit de Nisibis, sec. VI-VII. Patriarhul Sabrisho I (596-604) l-a numit mitropolit.**

Grigore **Starețul de la Izla, sec. IV.**

Hannana **de Hedhaiyabh sau Henana Adiabenicus, †610, succesorul lui Iosif Huzaya la conducerea Școlii Teologice din Nisibis.**

Harmonius**, fiul lui Bardesanes (Bar Daisan), din Edessa, sec. II, a studiat la Athena filosofia și limba greacă.**

Hegesip**, Ἅγιος Ἡγήσιππος, d. 110 – c.180, Fer. Ieronim îl numește „părintele istoriei bisericești", cel dintâi după Sf. Evangelist Luca. Era evreu, convertit la creștinism, autor al lucrării *Hypomnēmata* Ὑπομνήματα, (Amintiri, Memorii), în cinci cărți, redactată în anul 174 [Eusebius, *Hist. Eccles*., II 23; III 20; 32; IV 8; 22]. Lucrarea este complet pierdută, cu excepția a opt pasaje, citate de Eusebius, de la care și aflăm despre existența ei. Numele de istoric bisericesc i l-a dat însă Fer. Ieronim, care a definit Hypomnēmata o *Istorie bisericească*, tratând evenimentele „…de la Patima Domnului, până la propria sa perioadă [a lui *Hegesip*, n.n.], în cinci volume." Hegesip cunoștea și *Evanghelia Evreilor*, din care a citit, pentru că stăpânea limbile semitice. Vezi: Hieronymus, *De viris illustribus*, 22. Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Hegesippus_(chronicler)**

Henan-isho I **cel Bătrân Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (685-700).**

Henan-isho II **Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (775-780).**

Hunayn ibn Ishaq **(808-873), medic, om de cultură, traducător în arabă, arab născut din părinți nestorieni.**

Iacob **Episcop de Nisibis, sec. IV sau „Moise al Mesopotamiei", probabil înrudit cu Sf. *Grigorie* Luminătorul, *Apostolul Armeniei*.**

Iacob **de Serug (451-521) sau „flautul Duhului Sfânt" a scris numai în siriacă, deși cunoștea și limba greacă.**

Ibas **Episcop de Edessa (435-449).**

Ioan **de Apamea „Solitarul" sau Ioan de Lycopolis, sec. V (probabil activând între anii 430-455).**

Ioan **de Beth Garmai sau Ioan Persanul, sec. VII, către anul 660 și-a scris opera.**

Ioan **de Dalyata, sec. VIII.**

Ioan **de Litarba sau Ioan Stilitul, †737.**

Ioan **bar Maswai sau Yahia ben Masawaih, †857, cu studii la Școala Teologică din Bagdad, al cărei rector a și devenit.**

Ioan **de Nisibis, succesor al lui Avraam, la Școala din Nisibis.**

Ioan **de Penek sau Penkaye, sec. VII, monah la Mănăstirea Beth Zabdai.**

Ioan **Hazzaya, sec. VII, persan, convertit la creștinism.**

Iosif **Huzaya, †580.**

Iosif **Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (552-567).**

Irineu **Episcop de Tyr, adept al ereziei nestoriene, susținător al lui Nestorie, la Sinodul efesin, din anul 431.**

Isac **de Amid, †460.**

Isaac **stareț, apoi Episcop de Ninive, numit de Patriarhul Gheorghe I (658-680).**

Isaac **Seniorul sau Evreul, ucenicul lui Efrem Sirul, †373.**

Ishobokht **de Rew-Ardshir, episcop și canonist oriental sau asirian de răsărit, nestorian. Patriarhul Henaninisho I (685-700) sau Henanisho II (775-780). Patriarhul Isho-yab III (650-660) vorbește de tendințele de autonomie ale Bisericii din Rew-Ardshir, în care este posibil să fi fost implicat și Ishobokht.**

Isho **Denah, Episcop de Basra, aprox. sec. IX.**

Isho **Maruzaya, sec. VI sau IX.**

Isho-dadh de Merw, sec. IX, Episcop de Hedhatta sau al-Hadithah. În anul 853 a fost desemnat Catolicos-Patriarh, însă, din porunca Califului, scaunul a fost dat lui Teodosie, Mitropolit de Beth Garmai.

Isho bar Nun**, Catolicos-Patriarh de Bagdad (823-828).**

Isho-Yabh I, **Catolicos-Patriarh de Bagdad (582-596), înainte episcop de Arzon (571-579), fost profesor și Rector al Scolii din Nisibis (569-571), unde a și studiat.**

Isho-yabh II, **Catolicos-Patriarh de Bagdad (628-644).**

Isho-yabh III, **Catolicos-Patriarh de Bagdad (650-660).**

Kendi **(Candius) sau Ebn Canda, sec. VIII-IX ?, identificat de Assemani, pe baza unei informații din timpul păstoririi Patriarhului Ioan IV (900-905). Se pare însă că ar fi vorba de Abd al-Masih (Ya'qub)ibn Ishaq al-Kindi, autorul unei** *Apologii a religiei creștine*, **scrisă în arabă, în timpul domniei Califului al-Ma'mun (813-833).**

Khorohpoud **(Chorobutus), istoric persan, menționat de Moise de Chorene,** *Istoria Armeniei*, **cartea II, cap. 69, 70, în Langlois,** *Historiens*, **II, p. 116.**

Labuba, **scrib regal, la Curtea Regelui Abgar, de Edessa ?- ?.**

Lazar **de Beth Qandasa sec. VIII.**

Lazar **bar Sabhetha, episcop de Bagdad, sec. IX.**

Leporius, **ieromonah, considerat** *predecesorul* **lui Nestorie în Apus sau** *Nestorie al Occidentului*, **din Trèves (Gard), sudul Franței, sec. IV-V, care, de pe la 418, a început să predice învățături eronate, cu iz nestorian și pelagianist, privind întruparea Domnului. El susținea că Iisus a devenit Hristos, în urma botezului în Iordan. El făcea separație între cele două naturi (Divină și Umană), astfel încât ajunsese să vorbească despre doi Hristoși.**[968]

Mana, **din Edessa, sec. V, episcop și traducător, unde traduce în siriacă o parte din lucrările lui Diodor de Tars și Teodor de Mopsuestia. A fost alungat din Edessa, împreună cu toți nestorienii, în anul 457, după moartea lui Ibas din Edessa. Retras în Persia, devine Episcop de Rewardaschir, unde a continuat să traducă în limba pahlavi.**

Mandeism, **grupare religioasă, de sorginte gnostică.**

Mani **(216-276), fondatorul** *Maniheismului.*

Mara **de Amid, sec. VI.**

Mari **Persanul, sec. V, susținător al lui Nestorie.**

Maro, **preot din Edessa, adeptul ideilor lui Ibas, sec. V.**

Marutha **Mitropolit de Maipherkat, sec. IV-V,** *Legat* **al lui Teodosie II, pe lângă Șahinșahul Persiei. A participat la primul Sinod asirian, din anul 410, unde a** *co-prezidat* **lucrările, împreună cu Iazelihul Isaak I.**

Meșiha Zekha **sau [în siriacă Mšha-Zkha –** *Hristos a biruit*], **autorul lucrării** *Chronica Arbelae* **(100-550).**

Mihail Badoqa, **elevul lui Henana, din Abiadene, la Școala din Nisibis.**

Mikha **sau Mika, scriitor siriac, sec. VII ?**

Mochimus, **preot din Mesopotamia, plasat de Assemani în sec. V, 494.**

Monoimus, **gnostic arab, sec. II.**

Narratio de rebus Persicis, **sec. V, după** *Istoria creștină* **a lui Filip Sidetul (434-439) și înainte de 651, de căderea sasanizilor.**

Narsai **sau Narses (399-502).**

Nathaniel, **Episcop de Shirzor, †611, răstignit, din ordinul lui Chosroe II, pentru că a scris împotriva magilor zoroastrieni.**

Nemesius **Episcop de Emesa (Homs), sec. IV-V, filosof.**

Nestorie, **(381-450), Patriarh al Constantinopolului (428-431), eretic „nestorian".**

Noetus **de Smyrna, sec. II, primul propovăduitor al ideilor patripassiene.**

Octateuhul lui Clemens.

Odele lui Solomon, **Siria, sec. II, scrise în greacă, apoi traduse în siriacă.**

Papa Bar Aggai, **sec. IV, Episcop de Seleucia-Ktesiphon.**

Patripasienii **sau Monarhienii, sec. II, Noet de Smyrna.**

Pavel **Mitropolit de Apamea, depus de Împăratul Justin, în anul 513, pentru convingerile sale monofizite.**

---

[968] **Remus Rus,** *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, **pp. 669-670.**

Pavel **Episcop iacobit de Edessa, din anul 602, iar în anul 619 fuge din fața perșilor și se refugiază în Cipru. El traduce din greacă imnele antifonale scrise de Sever de Antiohia și de Ioan bar Aphtonia și le fixează pe cele opt glasuri, punând astfel bazele *Octoihului* iacobit. Este un înaintemergător al reformei liturgice a lui Iacob Episcop iacobit de Edessa.**

Acest Pavel poate că este și traducătorul în siriacă a pericopei din Evanghelia după *Ioan 7,50-8,1-12*, referitoare la *Femeia păcătoasă*, care nu se găsește în cele mai vechi manuscrise siriace ale Noului Testament, nici în cele ale versiunilor Peshitta[969] și Ḥarqlean.[970] A fost atribuită unui anume „Abbas Pawla” (Abatele Paul), despre care se presupune în general că este Pavel din Edessa, deși a fost sugerat Paul din Tella, un contemporan al acestuia și totodată un fugar din fața invaziei persane, din anul 619. Pavel este pomenit într-un calendar liturgic iacobit pe 23 august, ca „Pavel, episcopul Edesei, care a tradus cărțile”.

Pavel **de Emesa (Homs), d. 410.**

Pavel **de Nisibis, †571, teolog și exeget asirian de răsărit.**

Pavel **Persanul, din Basra, contemporan cu Pavel de Nisibis, funcționar la Curtea lui Chosroe I (531-581), erudit teolog și cunoscător al filosofiei păgâne.**

Pavel **Starețul, este o persoană diferită de Episcopul Pavel de Edessa, refugiați amândoi în Cipru, din fața perșilor, în anul 619. Așa susțin Wright și Chabot.**

Pavel **de Tella, excellent traducător. În refugiu la Alexandria, între anii 615-617, el traduce întreg Vechiul Testament din ebraică.**

***Pehlevi*/Pahlavi, limbă moartă, din grupul limbilor iranice centrale și apusene.**

***Peshitta*, Biblia sau Sfânta Scriptură în *traducere siriacă*, pentru toate bisericile apațînând acestei limbi, chiar dacă sunt de rituri diferite, amintind de vremurile când acestea încă nu se divizaseră. Din acest motiv se și află la mare cinste în spațiul geografic, de limbă și de rituri siriene, chiar dacă nu este vorba de cea mai veche traducere în această limbă.**

Se pare că Rabbula de Edessa, considerat a fi traducătorul Bibliei în siriacă, ar fi avut la îndemână o traducere deja existentă a Noului Testament, iar traducerea Vechiului Testament ar aparține unor cercuri evreiești, întrucât au fost sesizate în Pentateuh legături cu Targumele evreiești.[971]

În acest caz, traducerea Bibliei Peshitta în siriacă ar fi existat încă din secolul al IV-lea.

Petru **de Edessa, sec. V.**

Phocas **de Edessa, sec. VI-VII ?**

***Pleroforii*, o antologie de relatări.**

Policarp **de Mabbug, sec. VI, horepiscop, traducător biblic în siriacă.**

Polihroniu **Episcop de Apamea, †431, fratele mai tânăr al lui Teodor de Mopsuestia**

---

[969] ***Peshittā*, Biblia bisericilor de limbă siriacă, atribuită lui Rabbula Episcop de Edessa (412-435), angajat de partea Sf. Chiril al Alexandriei, împotriva lui Nestorie al Constantinopolului și al dascălului acestuia, Teodor de Mopsuestia. Canonul Noului Testament al Peshittei cuprinde doar 22 de cărți, nu 27.**

Bruce M. Metzger, *The Early Versions of the New Testament*: Their Origin, Transmission, and Limitations, Clarendon Press, Oxford 1977, pp. 209-213, pentru Noul Testament. Pentru vechiul Testament, vezi: Ernst Würthwein: *Der Text des Alten Testaments*, 4. Auflage, 1973, pp. 86-87.

Arthur Vööbus: *Peschitta und Targumim des Pentateuchs*. Neues Licht zur Frage der Herkunft der Peschitta aus dem altpalästinischen Targum. Etse, Stockholm, 1958.

***Aramäisch-Deutsches Neues Testament* (ADNT): Verkündigung von Yochanan Zweisprachiges Johannesevangelium Aramäisch-Deutsch, 2009, ADNT, Wallenfels.**

[970] ***Ḥarqlean* este ultima versiune siriacă a Noului Testament, elaborată de Tumo din Harqel (Syr. Orth.), 615/16, în Enaton, lângă Alexandria. Această versiune, din In. 7,50-8,1-12, este o sinteză (turroșo) a numeroaselor versiuni grecești, traduse în siriacă și citate pe marginea manuscrisului ori cu asteriscuri în textul principal. Metoda „recensională” sau de sinteză a versiunii Ḥarqlean este preluată din *Septuaginta Hexaplarică* a lui Origen, al cărei traducere siriacă este Syro-Hexapla. Ambele versiuni fac parte din proiectul general de traducere siriacă a Noului Testament. Textul a fost menționat în anul 927 al erei *Alexandru cel Mare*, indictionul patru, adică anul 615/16 dHr.**

Luat din: https://gedsh.bethmardutho.org/Harqlean-Version

Brock, Sebastian P. (2011). "Pawla of Edessa". In Sebastian P. Brock; Aaron M. Butts; George A. Kiraz; Lucas Van Rompay (eds.). Gorgias Encyclopedic *Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition. Gorgias Press. Retrieved 17 August 2019.

Anton Baumstark junior: *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluss der christlich-palästinischen Texte*. Bonn 1922, S. 248 ff.

[971] **Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, p. 682.**

***Qurillona*, poet siriac ?- ?.**
***Rabbula* Episcop de Edessa și teolog, †435.**
***Rabbula, Evangheliarul*, terminat de copiat în data de 6 febr. 586, retușat-pictat pe deasupra, în sec. XV-XVI.**
***Rufin Sirianul*, sec. IV-V.**
***Sabhr-isho*, Episcop de Nisibis.**
***Sabhr-isho Rustam*.**
***Sahdona* sau Sahadunas (Martir), episcop nestorian de Mahoze (Mahuza) și scriitor siriac, sec. VII.**
***Samuel*, preot în Edessa, unul dintre principalii acuzatori ai Episcopului Ibas de Edessa, Antiohia, 448, Tyr și Beroe 449. Lucrările sale în siriacă împotriva nestorienilor, a iacobiților și al altor eretici ai vremii.**
***Saturnin* sau Satornil, sec. II, gnostic sirian, contemporan al lui Basilide.**
***Sergiu* de Ras'ain, sec. VI, preot și medic în Reșaina sau Theodosiopolis.**
***Sergiu* Stilitul, sec. VI.**
***Sever* Episcop de Nisibis, sec. VII.**
***Sever Sebokht*, †667.**
***Severian* Episcop de Gabala, Siria, †408.**
***Sigan-Fu*, Piatra de la…, *monument nestorian, din sec. VII, în China*, descoperit în anul 1625.**
S*imeon* Monahul, sec. VII, autorul biografiei lui Rabban Hormizd Persanul, fondatorul Mănăstirii Alqoș.
***Simeon Quqaya*, olar și diacon, sec. V-VI,**
***Simeon* de Rewardashir, sec. VII.**
***Șimun I* sau Simeon bar Saba'e, Episcop de Seleucia-Ktesiphon (329-341), martir.**
***Simeon* Stilitul sau Stâlpnicul (390-459).**
***Simeon* bar Tabbakhe, tezaurierul Califului al-Mansur (754-775).**
***Strategius*, sec. VII, monah de la Lavra Sf. Sava, din Ierusalim, autorul lucrării *De Persica captivitate,* privind cucerirea Ierusalimului de perși, în anul 614.**
***Surin*, Episcop de Nisibis, devenit patriarh, în anul 754, prin intervenția lui Aban, Emir de al-Madain, însă la cererea episcopilor, Califul al-Mansur (754-775) a anulat numirea.**
***Ștefan* Episcop? de Bostra, în Arabia, sec. VII-VIII.**
***Ștefan II*, Episcop de Hierapolis-Mabbug, †591.**
***Ștefan* bar Sudhaile, †550, scriitor mistic sirian.**
***Șubhalemaran*, Mitropolit de Karka, de Beth Selok (609-628).**
***Tațian* Asirianul, sec. II, filosof sofist.**
***Teodor* de Bostra, sec. VI, Episcop al provinciei Arabia Secunda.**
***Teodor* Episcop de Edessa (836- ?).**
***Theodor* bar Koni din Kașkar, sec. VIII.**
***Theodor* Episcop de Merw, sec. VI.**
***Theodor* de Mopsuestia, sec. IV-V.**
***Theodor* Abu Qurra (750-825), episcop melchit de Harran (Κάρραι, în sud-estul Turciei, la granița cu Siria) și cel dintâi scriitor creștin, care a scris în limba arabă, dar și în greacă și siriacă.**
Theodor de Tharu, Mitropolit nestorian de Tharu, Persia, sec. VI.
Theodoret Episcop de Cyr (393-458).
Theodul, preot nestorian, sec. V.
Timotei I, Patriarh Nestorian (780-823).
Titus Episcop de Bostra, sec. IV.
Toma de Edessa, sec. VI, ucenic al lui Mar Aba I cel Mare (540-552).
Toma Episcop de Kaphartab, ?- ?.
Toma Episcop de Marga, sec. IX, devenit Mitropolit de Beth Garmai.
‘Uda sau ‘Udai, arhidiacon la Edessa, c. 325, considerat de Epifanie fondatorul sectei audienilor.
Zaharia de Merv, sec. IX ?
Zenobiu de Gazir, diacon de Edessa, sec. IV.

Biserica Sf. Ioan Arabul, secolul al VI-lea, din satul asirian Geramon (azi Andaç, numele istoric fiind ALAMON), din sud-estul Turciei, la granița cu Siria, situat în districtul Uludere, din provincia Sirnak. În anii 1915-1917, asirienii au fost și ei decimați de către turcii tineri, satul Geramon fiind repopulat cu kurzii din tribul Kasuran, când localitatea a primit și un alt nume: Andaç .[972]

Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Assyrian_Church_of_the_East.

A 6th-century Nestorian church, St. John the Arab, in the Assyrian village of Geramon.

b. Sinaxar nestorian, privind Sfinții Asirieni[973]

Ziua morții sfinților – dacă este cunoscută – este considerată de Biserică și ziua prăznuirii acestora în calendarul „sfințeniei creștine"

Compară termenii tehnici: Martyrologium, Μαρτυρολογία, *cu sinonimele*: Acta Sanctorum, Βίοι Αγίων, Calendarium sanctorum, Ημερολόγιο Αγίων, Ημερολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Κατάλογος περιεχομένων για τα "Ανάλεκτα των Βολλανδιστών" (Analecta Bollandiana), Menologium, Μηνολόγιο,[974] Αγιολογία, Bibliotheca Hagiographica Latina manuscripta Analogium, Ἀναλογειον, Synaxarium, Συναξάριο etc.

Cititorul va putea constata că cele două calendare liturgice – *nestorian* și *iacobit* – menționează sfinți din ambele biserici, fără deosebire confesională. Aceasta înseamnă că asirienii de est au preluat sfinți cinstiți de iacobiți, iar aceștia din urmă consacră în sinaxarul lor și nume de sfinți

---

[972] Yacoub, Joseph (2016). *Year of the Sword: The Assyrian Christian Genocide*, A History. Oxford University Press. p. 166. (mie inaccesibilă).

[973] Preluați după: 1. *Sfinții Sirieni*: *Saints syriaques*, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, 224 p. [Studies in late antiquiti and early Islam, 6], *online*.

2 *Sfinți Nestorieni*: *The Nestorian Fathers*, by Most Rev. Mar Aprem, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 6-160.

3. *Martyrologe de Rabban Ṣalība sau Sliba*, în *Analecta Bolandiana*, vol. XXVII, Bruxelles, 1908, pp. 128-200.

[974] Vezi: To *Μηνολόγιο του Βασιλείου Β΄*

nestorieni. Ambele strane cinstesc și sfinții comuni – greci și latini – existenți până la scindarea Bisericii, din 431 și 451, respectiv 542, când Iacob Baradai (†30 iulie 578)[975] a devenit episcop (*monofizit*) al *Emiratului arab Al-Ghasāsinah*, adică Jafniden,[976] în Siria și Iordania de de sud-est și Arabia Saudită de nord-vest. Iacob Baradai, împreună cu alți doi episcopi l-a hirotonit întru arhiereu și pe primul Patriarh siriac iacobit (monofizit), Sergios von Tella (544-546). Din secolul al VI-lea, pe cuprinsul Imperiului Persan – Sasanid – *Arhimitropolitul iacobit* (monofizit) a primit titlul persan de Maphrian, , maphryānā (siriacă), sinonim cu termenul grecesc „Catolicos", Καθολικός, având scaunul în Tikrit, pe Tigru (Irak). Biserica Iacobită se poate mândri cu teologul ei „interpret" sau savant; *Iacob Episcop de Edessa* (684-708). *Interpretul* sau teologul de bază, al Bisericii Asiriene de Răsărit (Nestoriene) a fost Teodor Episcop de Mopsuestia (392-428).

*****

***Ābā I*, Catolicos-Patriarh de Seleucia-Ktesiphon (540-552), Mărturisitor condamnat de catolici, în Kerala, la Sinodul din Diamper, 1599. Mar Aba I este prăznuit ca Sfânt – cu slujbă, ἡ Ακολουθία și sinaxar, τὸ Συναξάριον (Vita) – în Biserica Asiriană de Est și în aceea Chaldeie, în vinerea a șaptea, după Epifanie și pe data de 28 februarie.**

***Ābā*, Episcop de Ninive, martir, atestat în anul 585 (Chabot, Synodicon Orientale, 423). Prăznuirea lui de către asirienii de est, pe 17 decembrie a dispărut după reforma calendarului din secolul XVI.**

***Ābā*, martir, † c.360, prăznuit pe 1 sau 2 octombrie, de către iacobiți.**

***Aaron de Saroug*, † 337, prăznuit – cu slujbă și sinaxar – pe 28 mai și luni, după Rusalii, discipol al lui Mar Awign, fondatorul a două chinovii în regiunea Melite.**

***Ābā* de Hāḥ, mijlocul sec. V, unul dintre discipolii lui Simeon de la Mănăstirea Qartmīn, azi Mor Gabriel, Tur ʻAbdin (Mardin, Turcia), fost stareț al acestei chinovii (c. 434-c. 500, prăznuit – cu slujbă și sinaxar – pe 18 noiembrie.**

***ʻAbda*, Episcop de Edessa, prăznuit – cu slujbă și sinaxar – pe 16 februarie.**

***ʻAbda* (ʻAwda), Episcop de Hormizd Ardašīr, martir, ucis în anul † 420, împreună cu șapte însoțitori, prăznuiți pe 31 martie sau 5 septembrie. Este cunoscut și prăznuit și de armeni.**

***ʻAbda* (ʻAwda), ʻAwdīšō, martir, sec. IV, atestat prin anul 376, împreună cu alți 38 de însoțitori, prăznuit de către nestorieni pe 16 mai.**

„*Abdachisia*", întâlnit pentru prima oară la Rabban Ṣalība, probabil un martir din orașul Aphrodisia, în Caria, Αφροδισιάδα στην Καρία, sud-vestul Turciei, prăznuit pe 30 aprilie. Apare și în Sinaxarul Bisericii din Constantinopol, Συναξάριον της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, tot pe data de 30 aprilie. Tot pe 30 aprilie apare prăznuit și în Martyrologium Romanum, însă cu identificarea în Alexandria, împreună cu alți 30 (preoți?): Alexandriae sanctorum Martyrium Aphrodisii Presbyteri et aliorum triginta (Martyrologium Romanum [M. R.], Typis Polygl. Vaticanis, 1930, p. 96).

---

[975] Wassilios Klein (ed.): *Syrische Kirchenväter* (= Urban Tb 587). Stuttgart 2004, pp. 191-203.
David Bundy: „Jacob Baradaeus. The state of research. A review of sources and a new approach", în: *Le Muséon*. 91, 1978, S. 45-86.

[976] Privitor la Regatul Gassanid, vezi:
***Historia præcipuorum Arabum Regnorum rerumque ab iis gestarum ante Islamismum*. E codicibus manuscripts arabicis Bibliothecæ Regiæ Hauniensis collegit vertit et animadversiones addidit D. (Janus) Lassen Rasmussen, Hauniæ, 1817, 146 p.**
Irfan Shahîd, *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*,
vol. II.1: Toponymy, Monuments, Historical Geography, and Frontier Studies, Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2002;
vol. II.2: Economic, Social, and Cultural History, Washington, D.C., Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2009.
Greg Fisher: *Between Empires. Arabs, Romans and Sasanians in Late Antiquity*. Oxford University Press, Oxford 2011.
Denis Genequand, Christian Robin (Hrsg.): *Les Jafnides*. Des rois Arabes au service de Byzance. De Boccard, Paris, 2015.
Wolf Liebeschuetz: *Arab Tribesmen and Desert Frontiers in Late Antiquity*. In: *Journal of Late Antiquity* 8, 2015, pp. 62-96 (auch abgedruckt in Wolf Liebeschuetz: *East and West in Late Antiquity*. Leiden/Boston, 2015, p. 288 ș.u.).
Fergus Millar: „Rome's ʻArab' Allies in Late Antiquity", în: Henning Börm, Josef Wiesehöfer (Hrsg.): *Commutatio et Contentio*. Studies in the Late Roman, Sasanian and Early Islamic Near East. In Memory of Zeev Rubin. Wellem-Verlag, Düsseldorf, 2010, pp. 199-226 (Reihe Geschichte 3).
Irfan Shahid: *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*. Vol. 1, Part 1 und Part 2. Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington (D.C.), 1995.
Mark Whittow: „Rome and the Jafnids. Writing the history of a 6th-century tribal dynasty", în: John Humphrey (Hrsg.): *The Roman and Byzantine Near East*. Vol. II. Portsmouth, 2002, pp. 207-224.
Yasmine Zahran: *Ghassan Resurrected*. Stacey International Publishers, London, 2006.

***'Abd al-Masīh*, 'Abda Christodule, de Singār, copil evreu, Aser de 11 ani, martir † 27 iulie 390, ucis de tatăl său Levi, pentru că se botezase.**

***'Abdon* și *Sennen*, martiri persani în Roma, menționați în Martyrologium Romanum, pe 30 iulie: Romae sanctorum Martyrium Abdon et Sennen Persarum, qui, sub Decio, catenis alligati et Romam adducti, pro Christi fide prius plumbatis caesi sunt, deinde gladio interfecit. Datarea martiriului lor poate fi făcută nu în timpul lui Deciu „Dacul" (249-251), ci a lui Galeriu Persicus maximus (293-311).**

***Abel*, stilitul (stâlpnicul) de la Mănăstirea Qartmīn, către anul 500, invocat pentru durerile de ochi și paralizie, prăznuit pe 7 august, cf. Rabban Ṣalība.**

***Abgar V Negrul* (Ūkāmā), sec. I, Toparhul de Edessa. Abgar sau Avgar V (*sec. I î.Hr.-†c. 50 d.Hr., Rege tributar al Edessei (9-46 d.Hr. Este și un nume generic de regi, care au domnit la Edessa, între anii 99 î.Hr. și 217 d.Hr. Este prăznuit de iacobiți, pe 4 septembrie, dar și în zilele de 1 martie, 11, 13, 14 mai și 1 august. Există și o versiune armeană, privitoare la „vita" lui Abgar V.**

***Abḥāī*, Episcop de Niceea, ctitor, sec. V, a trăit 120 de ani, prăznuit pe 15 iulie sau 3 mai.**

Abimelech, monah de Izla, fost discipol al lui Avraam. Pomenirea lui a dispărut din sinaxarele siriace. A construit o mănăstire din piatră cioplită și a făcut numeroase minuni.

Mar *Ahu-Dhemmeh*, Episcop nestorian de Tagrith (? - † 2 august 575), filosof, cu contribuții privind criticarea sacerdoțiului zoroastrian și a filosofilor greci. A mai redactat o carte „despre definiții" și este cel dintâi autor al unei gramatici a limbii siriene.

Mar *Aithallaha* Episcop de Edessa (în siriacă Italaha sau Aithalaha, în greacă Aeithalas), între anii 324-345/8., *Chronicon Edessenum* menționează că el ar fi construit un cimitir lângă Catedrala Mitropolitană din Edessa. A participat la lucrările Sinodului Ecumenic de la Niceea, din 325 și a semnat actele sinodale.

Mar *Alexandru* de Apameea (Ἀπάμεια, Afamia- arabă, Siria de vest), Mitropolit al provinciei Syria Secunda, prieten cu Mar *Alexandru* Mitropolit de Hierapolis (Ἱεράπολις, în Frigia, Turcia), pe care l-a și însoțit la Sinodul III Ecumenic, de la Efes, din anul 431. Alexandru de Apameea apare între semnatarii, care se opuneau depunerii din treaptă a lui Nestorie, iar Alexandru de Hierapolis a fost unul dintre cei mai puternici oponenți ai Sf. Chiril al Alexandriei. În perioada pascală a anului 434, îi scrie lui Alexandru de Hierapolis, cu dorința de a-l vizita. Scopul acestei vizite, se pare că ar fi fost dorința lui ca prietenul său din Hierapolis să-i primească în comuniunea euharistică pe Ioan al Antiohiei și pe Chiril al Alexandriei. De la Alexandru de Hierapolis au rămas 23 de scrisori, referitoare la evenimentele de la Efes – 431 – și controversa nestoriană.

Mar *Alfeu* sau Alypius, Episcop de Apameea, în Syria Secunda, participant la Sinodul din Neocezareea (315), Niceea (325) și din Antiohia (341). Dorea numirea istoricului Eusebiu al Cezareei, în scaunul patriarhal al Antiohiei, vezi: *Vita Constantini*, cartea a treia, cap. 62, 1-3.

Mar *Andrei* Episcop de Samosata, sec. IV, mare apărător al lui Nestorie. N-a participat la Sinodul din 431, fiind bolnav, dar refuză să iscălească și *actul de unire*, din anul 433, nefiind de acord cu condamnarea lui Nestorie.

Mar *Archelaus* (Arhelau), Episcop de Kashkar, ar fi avut două dispute cu Mani, menționate în *Acta Archelai*, sec. IV, după 325 și înainte de 348 (Remus Rus, p. 73).

***Avraam* de Beth Rabban, al treilea rector al școliide la Nisibis, între 520 și 540, când a fost închisă. Între profesorii acestei școli se numără și Mar Aba I cel Mare de Seleucia-Ktesiphon (540-552). Lucrările sale s-au pierdut. A scris comentarii la Vechiul Testament. Nu trebuie confundat cu episcopul și starețul de Beth Rabban, care a avut același nume.**

***Avraam* de Kashkar (al-Wasit), sec. VI, contemporan cu Avraam de Naphtar, cu care Assemani l-a și confundat. A activat în timpul Catolicosului-Patriarh Aba I cel Mare (540-552). A trăit retras, în peștera de la Hazzah. A făcut misiuni în nordul Irakului.**

***Avraam* de Naphtar sau Nathpar, sec. VI, scriitor nestorian, originar din Adiabene. A întreprins misiuni în Azerbaijan. Mar Abdișo (1318) îi atribuie diverse tratate privitoare la viața monahală, iar Assemani opt titluri de tratate mai mici, păstrate la Biblioteca Vaticanului.**

***Avraam*, prăznuit pe 15 noiembrie, nu se știe cine a fost acest Avraam.**

***Avraam*, teolog siriac, vezi „Docteurs syriaques".**

Avraam, Episcop de Erbil, 345, atestat în *Martirologiul din Edessa* și *Dipticele din Erbil*, prăznuit de asirienii de est pe 5 februarie sau în a treia vinere, după Paști. Din ordinul lui Șapur II i s-a tăiat capul în data de 31 ianuarie 345.

Avraam, † 18 aprilie 399, mentorul și duhovnicul tânărului călugăr Barsauma.

Avraam, martir al lui Șapur, vezi Șapur, Episcop de Niqator, martirizat în timpul Șahinșahului Yazdegard II (438-457), pomenit la 20 noiembrie.

Avraam de Beth Șayyāre, Ctitorul și Penitentul, sec. X, prăznuit în ultima vineri din octombrie.

Avraam Scriitorul, călugăr de Qartmīn, prăznuit pe 30 octombrie.

Avraam de Kașkar (starețul de la Izla), sec. VI, reformatorul monahismului nestorian, din 571, după dezastrul din anii 484,485, 486, 490. Vezi canonul 3, din anul 486, al lui Acacius (485-496), prăznuit cu slujbă și sinaxar, de către asirienii de est, pe 2 mai.

Avraam de Neṯpar, sec. VI. Data prăznuirii este necunoscută.

Avraam de Quidūn, sec. IV, pomenit pe 20 ianuarie, 24 oct., 29 oct., prima duminică din Postul Mare.

'Abšelama sau Baršelama, episcop de Edessa (?-?), pomenit pe 19 oct.-23.

Acyndinus, Anempodistus, Pegasius, Aphonius, Elpidiphorus și cei împreună cu dânșii, martiri persani, din timpul Șahinșahului Șapur II, către anul 350, pomeniți de iacobiți pe 2 noiembrie.

Addaï, monahul (?-?), a ctitorit 20 de mănăstiri, pomenit pe 1 octombrie.

Addaï, Apostolul asirienilor de est, unul dintre cei 70 de ucenici ai lui Iisus Hristos, pomenit pe 1, 18, 30 august, 23 ian., 21 și 28 aprilie, 11, 13, 14 mai, 26 iunie, la iacobiți.

Āḏōrhormizd-Dādīšō, martir, 447, prăznuit pe 25 aprilie.

Frații *Āḏōrparwa, Mīhrnarsaï* și sora lor *Sultana Māhdūḫt*, 319, pomeniți pe 12 ianuarie.

Aggaï, al doilea episcop de Edessa (?-?), pomenit pe 9, 10 ian., 9 iulie, 9 dec.

Aḥḥa Episcop de Arzun, c 500, nestorian trecut la iacobiți. Prăznuit de aceștia, 28 iunie.

Aḥḥa, Egipteanul, sec. IV, călugăr, prăznuit pe 1 nov., de către asirienii de est.

Aḥḥa, Singuraticul, sec. VI, pomenit pe 25 ian. A trăit 105 ani (554-659).

Aḥūdemmeh, catolicos iacobit, † 575, pomenit pe 2 mai, 2 iunie, 2 aug., de iacobiți.

Alexis, vezi *Rīša*.

Alphée, martir, 303, pomenit pe 17 nov., vezi Eusebiu, *De martyribus palestinae*, 1, 5.

Amaï, vezi *Tecla*, martiră, 347, pe 1 iunie la nestorieni și pe 24 sept. și 6 iunie la iacobiți.

'Ammi, episcop martir, sec. V, pomenit pe 3 sept., cf. *Martirologiul lui Rabban Șalība*.[977]

Anahoreții, toți împreună, pomeniți pe 13 iulie, la iacobiți.

Anahïd, fecioară persană, martiră, 448, 17 sau 18 iunie, la sirienii nestorieni și iacobiți.

Anania Persul, martir, laic din Erbil, vezi *Ḥanānya*.

Anastasie monahul, martir, 628, cu 70 de însoțitori, † 22 ian., din prov. Rayy (Teheran), pomenit doar de latini și de greci, nu de sirieni, pe 24 ian., *translațio relicv*. la Roma.

Anastasios Persanul († 22. Ian. 628 în Bethsaloe/Kirkuk, Irak) a fost un monah și Martir, fiind cinstit ca Sfânt al Bisericii Ortodoxe și Catolice, prăznuit în data de 22 ianuarie, cu slujbă și sinaxar. A fost canonizat în cadrul Sinodului VII Ecumenic, de la Niceea, din anul 787. Vezi și *Viețile Sfințiloe*, 1, Edit. Artemis, s. a. reprint 1934-1941, pp. 244-251.[978]

Anempodistus, vezi *Acyndinus*.

Antonie Quarayshite, 799, martir, după *Rabban Șalība* este pomenit pe 25 dec.

Aphraat Persanul, anahoret, sec. IV, prăznuit pe 29 ian., în *Martirologiul Roman*, pe 7 aprilie, ca luptător împotriva arianismului: In Syria sancti Aphraatis Anachoretæ, qui Valentis tempore catholicam fidem virtute miraculorum adversus Arianos defendit.

---

[977] Pentru textul din *Martyrologe de Rabban Șalība sau Sliba*, vezi *Analecta Bolandiana*, vol. XXVII, cf. https://archive.org/details/AnalectaBollandiana1908/page/n7/mode/2up

[978] Bernard Flusin: *Saint Anastase le Perse et l'histoire de la Palestine au début du VIIe siècle*. Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1992, (Bd. 1: Les textes, Bd. 2: Commentaire).
Carmela Vircillo Franklin: *The Latin dossier of Anastasius the Persian*. Hagiographic translations and transformations. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto 2004.
Ekkart Sauser, „Anastasios der Perser", în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 14, Bautz, Herzberg, 1998, col. 707.
Luat din: Anastasius der Perser | WALLFAHRTSMEDAILLEN.AT

Aphtonius, vezi *Acyndinus*.
***Apnīmāran cel Mare*, monah, ctitor de chinovii, sec. VII, pomenit în dumineca lui Moise.**
Apollonius*, martir, vezi *Eusebonia* și *Apollonius.
***Aqewšma*, episcop, martir, † 9 oct. 379.**
***Aquillinia*, martir de Byblos, †293 ?, pomenit pe 8 aprilie: *Aquillina* și cei 200 de însoțit.**
***Archelaus*, Episcop de Harrān, c. 270, pomenit pe 2 dec. de iacobiți.**
***Arethas*, vezi Nağrān, martir; Āsā; Buțlana; Pantelimon; Astīna; Ḥwārta.**
***Athanasie*, pomenit pe 11 iulie. *Rabban Șalība* nu spune cine a fost. Probabil un monah?**
***Patriarh*, probabil Athanasie I Gammāla (595-630) al iacobiților, pomenit pe 3 ian.**
***Athanasie de Qennesrīn*, episcop, † 644, pe 24 iulie, în *Martirologiul lui Rabban Șalība*.**
***Athanasie Sandalāya*, mitrop. iac., † 11 iun. 758, la Ḥarrān, strangulat de diocezanii săi.**
***Atqen* de Šīš, ctitor, sec. VII, prima dum. din ian., la Alqoș.**
***Āwā*, vezi *Ābā*.**
***'Awda*, vezi *'Abda*.**
***'Awdīšo*, anahoret, sec. IV, pomenit în a șaptea vineri din vară ?**
***'Awdīšo*, episcop martir de Kașkar, vezi *'Abda*.**
***Awgin Eugen*, sec. IV „părintele monahilor”, *pescar de perle*, 12 oct., 21 nov.**
***'Awida*, vezi *Yazdapnar*.**
***Āzād*, diacon, martir, cf. Iacob Preotul.**
***Āzād*, eunuc, martir, † 341, 7 april și 1 iulie, la nestorieni și 19 nov. la iacobiți.**
***Awtal*, vezi *Eutal*.**
***'Azīza*, monah, sec. IV, prima vineri, din noiembrie, la nestorieni.**
***'Azizaīl*, martir, † 12 mai 304.**
Babaī*, vezi *Šarbil.
***Babylas*, episcop de *Antiohia*, (238-† 24 sau 25 ian. 250), martir, mort în carceră.**
***Bacchus*, martir, vezi *Sergius et Bacchus*.**
***Badaī*, preot martir, † 5 oct. 327 sau d. 359?.**
***Badma*, stareț, martir † 375, pomenit de nestorieni, pe 9 sau 10 april.**
***Barbara*, Barbe, martir, sub Maxim sau Diocletian, a patra zi de luni, după Paști.**
***Barb'ašmīn*, Barbahemin, Catolicos nestorian (343-346), Seleucia-Ktesiphon 2 oct.**
***Bar'Éta*, ctitor, ↑ 612, M. Izla, data prăznuirii necunoscută.**
***Bar Ḥadbšabba*, diacon, martir din Erbil, † 354, sanctoral siriac Alqoș, la 7 sau 20 iulie.**
***Bar Ḥadbšabba* de Qartmīn, sec. V, pe 8 martie, în Martirologiul lui Rabban Șalība.**
***Bar Hébraeus*, vezi, *Grigore Bar Hébraeus* (1226-†1286), canonizat pe 30 iulie, 1364, de iacobiți, cf. *Martirologiului lui Rabban Șalība*. La 18 ani devine monah 1224 și episcop de Gubos, 1246, la vârsta de 20 de ani.**
***Bar Șābbā'é*, vezi *Simeon bar Șābbā'é*.**
Bar Sabia, vezi *Bar Šewya*.
***Barsaī* sau Barsé, Episcop de Edessa (361-378), pe 12 ian., la iacobiți.**
***Barsamya*, Episcop de Edessa (?-?), necunoscut în calendarul nest. din 411, pomenit la greci, slavi și georgieni, latini, pe 29 și 30 ian, iar la nestorieni, pe 8 oct.: Edesæ, in Syria, sanctorum Martyrium Sarbelii et Barbeæ sororis, qui, a beato Barsimæo Episcopo baptizati, ambo in persecutione Trajani, sub Lysia Præside, martyrio coronati sunt (29 ian., *Martyrologium Romanum*) și pe 30 ian. Ibidem.**
***Barșauma*, superiorul plângăreților, †458, prăznuit pe 3 febr. În sec. XI-XIII, în Conventul său, aproape de Melitene, (azi Malatya, Turcia), se afla și scaunul patriarhal iacobit, rezistând acolo, până în sec. XVII.**
***Barșauma*, Episcop martir (?-?), probabil din Ṭur 'Abdīn?, săptăm. a șaptea după Paști.**
***Baršelama*, vezi *Abšelama*.**
***Bar Šewya*, eremit și episcop de Merw (c. 370-d. 424), part. la Sin. lui Dādīšō, 20, aug.**
***Bar Šewya*, martir (†342), stareț, cu alți 10 monahi, 17 iun. la nestorieni, 18 iun., la iacobiți.**
***Bassus* și *Suzanne*, *Ștefan* și *Longhin*, martiri, †î.379, pe 11 mai, la iacobiți.**

Bațala, **vezi** ***Buțlāna***, ***Pantaleon***.

Bāwoī, **Babowei Catolicos (457-484), martir †484, fost zoroastrian, n-are zi de pomenire.**

Behnām **(Vahunām), martir †î. 379, „fiul legământului", sinax. grec. îl menț. pe 20 nov.**

Behnām **și sora sa** ***Sārah***, **cu cei** ***40 de însoțitori***, **martiri, sec. IV, 10 dec. la nest și iacob.**

Benjamin, **eremit și martir, †371, 372?, nemenționat în calendar, vezi** ***Vita de Ma'īn***.

Benjamin, **ctitor, †460, ascet la M. Izla, pomenit pe 1 nov.**

Bišoī **(Bisoes), (?-?), pe 2 iulie sau 30 nov.**

Mar Bodh **sau Budh, sec. VI, Episcop misionar pentru creștinii din ținuturile mai îndepărtate ale Imperiului Persan de răsărit, până în India. A scris mai multe lucrări, care însă s-au pierdut. A tradus în siriacă colecția de povestiri indiene** ***Kalilah și Dimnah***, **păstrând numele siriene vechi:** ***Qualilagh și Damnagh***, **însă nu din sanscrită, ci din pahlavi sau persană.**

Bōẖtizād **sau Boẖtyazd, din Kurké, (?-?), pe 15 nov., la nestorieni.**

Brīẖīšō, **cu cei 10 însoțitori, martiri înghețați, †12 april 351, nemenţion. în sinax. siriace.**

Brīẖīšō, **fratele lui** ***Yawnān***.

Buțlān, **vezi** ***Pantelimon***.

Buțlāna, **medic din Nikomidia, martir, †305, 25 iulie la latini: Sancti Jacobi Apostoli...**

Rabban Būya, **monah, sec. VII, prăznuit de nestorieni ?**

Carpus, **Qarpos, episcop de Ṣāwur, mart. pe 3 dec. de perși (?-?). pom. pe 13 oct. de iac.**

Christodule, **vezi** ***'Abd al-Masīh***, **de Singar, copil, evreu-creștin, martir †27 iulie 390.**

Christina, **Yazdo, fecioară, martiră, sec. IV, 13 mart. la iacobiți, 14 mart. în sinaxarul grec și latin: Carrhis, in Mesopotamia, sancti Eutichii patricii, et Sociorum; qui ab Evelid, Arabum Rege, ob fidei confessionem, interempti sunt. (*****Martyr. Romanum*****).**

Constantin, **Episcop de Edessa, 25 iulie. Mai sunt încă trei cu acest nume, 600, 734, 861.**

Constantin, **Episcop de Laodicea, †553, pomenit de iacobiți la 26 iun. și 21 oct.**

Ciprian **și** ***Justina***, **martiri din Antiohia, (?-?), 2 oct. iacob., 26 sept. la latini,**

Cyr **(Qūra), Episcop de Edessa, 15 sept., doi episcopi pot avea aceeași menționare în calendar: Cyr din 387-396 și Cyr din 460-489. Despre Cyr de Edessa sec. VI, menționăm că era teolog nestorian, ucenic al lui Mar Aba I cel Mare și al lui Toma de Edessa, A studiat la Nisibis, apoi a predat la școala de la Seleucia-Ktesiphon, doctrina lui fiind influențată de Teodor de Mopsuestia. A scris șase tratate despre celebrările liturgice.**[979]

Cyr, **martir de Ḥarān, †770, pe 18 aprilie.**

Cyr, **stareț, (?-?), 14 dec.**

Cyriaque **de Tagrit, Patriarh iacobit (793-817), †13 sau 16 aug.**

Cyriaque, **ucenicul lui Mar Yāret (?-?), pe 12 nov.**

Cyriaque, **Episcop de Āmed, (578-623), 3 aug.**

Cyriaque, **Martir sub Iulian Apostatul, 363, 22 dec.**

Cyriaque **și mama sa** ***Julieta***, **martiri, 15 sau 11 iulie, (?-?), atât la nestorieni cât și la iac.**

Dādā **sau Dōdō, (?-?), 3 iun., la iacob.**

Dadīšō, **martir, vezi Āḏōrhormizd.**

Dāḏō, **martir, c. 370, 29 sept.**

Dāḏō, **vezi** ***Gubarlaha***.

Dadha, sec. IV-V, călugăr siriac, din regiunea Amida, contemporan cu Isaac de Antiohia

(sec. V). Îi sunt atribuite peste 300 de tratate, care s-au pierdut.

Dadh-isho **I Catolicos de Seleucia-Ktesiphon (421-456), căruia îi aparţin, conform**

Assemani, comentarii la ***Vechiul Testament***: **Daniel, Regi și Ecclesiast; precum și o** ***Colecție de canoane***, **din secolul XI, promulgate de el la Sinodul din anul 430.**

Dadh-isho, **călugăr nestorian, (529-604), succesorul lui Avraam (Abraham), al doilea fondator al Mănăstirii de pe Muntele Izla (sec. VI) și predecesorul abatelui Babai cel Mare.**

---

[979] **Anton Baumstark,** ***Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinensischen Texte*** **(Bonn: A. Marcus und E. Webers Verlag Dr. jur. Albert Ahn, 1922), p: 122. Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.Link to Archive.org Bibliographic record.**

Dadh-isho Qatraya sec. VII, monah și scriitor nestorian. de la Mănăstirea Rabkennare.[980] _Abdișo_ bar Brika (Ebedjesus, † 1318), în Catalogul scriitorilor sirieni a dat o listă a lucrărilor sale, dintre care, de mare importanță sunt Comentarul la _opera starețului Isaia_ și tratatele _Despre sfințirea chiliei_ și _Despre singurătate sau isihie_. Ultimul tratat oferă detalii privitoare la viața monahală, la exercițiile spirituale din cele șapte zile ale săptămânii, cu o expunere a ascezei și misticii creștine orientalo-siriene.

Damien, patriarh al Alex. (576-591), 12 oct., 1 și 11 nov., 6 april etc.

Daniel, din conventul Bousiers, iac., sec. IV, 20 oct.

Daniel, Episcop de Edessa (665-684), iacobit, 28 april, 11 ian., 30 iun.

Daniel Preotul și sora lui _Warda_, martiri, 343, din Rayy-Teheran, 25 febr.

Daniel Medicul, vezi Mīlés de Tell Hēš.

Daniel de Qartmin, Episcop, †633/4, hirotonit 614/15, pomenit 9 dec.

Daniel de Sqété, ascet egiptean, sec. VI, la iacobiți pe 2, 5 mai, 2 iul., 1 nov.

Daniel Stâlpnicul, Στυλίτης, (?-?), 11 dec.

David, pomenit pe 25 sept. fără alte precizări.

David de Ḥarān, (?-?), nu este dată ziua de pomenire,

Demetrianus, Patriarhul Antiohiei, _Mărturisitor_, î. 252, luat ostatic de perși, ?.

Denḥa, Mitropolit, †659, sărbătorit pe 2 oct.

Denḥa, monah, (?-?), prăznuit pe 25 sept.

Diodor de Tars, vezi _Docteurs grecs_, prăznuiți de asirienii de est, în vinerea a cincea după Epifanie, împreună cu Teodor de Mopsuestia, Nestorie al Constantinopolului, dar uniții chaldeeni i-au abandonat.

Dioscur al Alexandriei, sec. V, prăznuit de iacobiți pe 4 ian., 2 mart., 30 aug., 4 sept.

Zece frați de la M. Qartmīn, 433-445, pomeniți pe 6 oct., vezi și _Vita S. Stephani_.

Docteurs Grecs

Docteurs syriaques, a cincea vineri, după Epifanie: Epiphanie al-Bīrūnī; Ephrem Narsai, Avraam, 22 dec.; Iulian Sābā, 15 febr.; Ioan, Mihai Badōqa, Iov de Adiabene, pe 18 aug; _Isaia_ și _Bar Șawna_ de Nisibis.

Dōdo, vezi _Dāda_.

Domece (?-?), sunt doi: 1. martir 1 aug., 5 iulie, cf sinax. etiop.; 2.altul medic, pe 24 sept.

Domece, Sfânt roman, vezi Maxim și Domece, fiii Împăratului Valentinian (364-375).

Edna, Sfânt maronit, (?-?), pomenit pe 18 aug., 12 oct.

800 de Egiptenii veniți să se închine la Qartmin, (?-?), pe 7 sau 8 august, cf. leg. din 1710.

Élīan, medic, martir, sec. III, executat din ordinul tatălui său zoroas. prăzn. pe 6 febr.

[_Élie_], Ilie, (?-?), 2 oct., la Rabban Șalība, a nu fi confund. cu Catolic. iacob. Ilie I (709-723/4).

Ilie, Episcop de 'Ayn Ward, c. 690, 25 febr. în _Martirologiul, Rabban Șalība_.

Ilie I, Patriarh iacobit de Antiohia (709-723/4), fost ep. de Apamea, c. 691, pe 3 nov.

Ilie de al- Ḥīran Lachimid, arab creștin, M. Izla, ctitor, sec. VI, 1 miercuri a lui Moise.

Ilie Postitorul, din Heliopolis, martir, sec. VIII, 1 febr.

Eliseu de Garbia, (?-?), 11 mai la _Rabban Șalība_.

Eliseu de Tanhir, sfânt neidentificat, 24 oct. la _Rabban Șalība_.

Elpidiphorus, vezi _Acyndinus_.

Mar Emmer, vezi _Patriarches Syriaques Orientales_.

Cei opt copii sau cei șapte somnoroși, din Ephes, 4 oct., în _sanctoralul nestorian_, la iacobiți pe 24 oct., la maroniți, 24 febr. și 7 mart., la latini 27 iulie, la bizantini 22 oct. și 4 aug. [27 iulie]: Ephesi natalis sanctorum septem Dormientium, scilicet Maximiani, Malci, Martiniani, Dionysii, Joannis, Serapionis et Constantini.

Se presupune că această legendă a fost inventată sau menționată la Efes, în anul 448, iar arheologii au descoperit ruinele bisericii – cava – dedicată lor, construită în sec. V. Pelerinul Teodosie le-a vizitat mormintele, din această biserică, în anul 530. Legenda celor șapte somnoroși, din Efes este menționată și în _Coran_, în sura XVIII, recitată în fiecare vineri, înainte de adunarea asistenței, pentru _Marea Rugăciune_.

---

[980] EAST SYRIAN MONASTERIES IN SASANIAN IRAN, în https://www.iranicaonline.org/articles/east-syrian-monasteries

Sanctoralul latin **este calendarul anului liturgic și este împărțit în două părți:**

1. Temporale [sărbătorile mutabile și ale sfinților, în funcție de data Paștilor, începând cu Postul Mare, timpul pascal și până la Rusalii];

2. Proprium sanctorum sau Proprium de Sanctis, sărbătorile fixe și zilele schimbătoare, cu rugăciunile, cântările și sinaxarele sfinților, în contextul diferitelor momente din slujbe: Introitus, Graduale, Tractus, Alleluja, Sequenz, Offertorium, Communio.

Mar Ephrem Sirul (306-373), tatăl păgân, mama creștină, Diacon, refuză arhieria, „Docteur de l'Église" sau teolog, prăznuit la sirienii din ambele strane, pe 28 ian.

***Ephrem*, vezi *Docteur Syriaque*.**

***Étienne*, Ștefan, martir, vezi Bassus, martir.**

***Eugen* și *Macarie*, preoți martiri sub Iulian Apostatul (361-363), absenti din martirologiile siriene, preluați din *Martyrologium Romanum*, pe 20 dec., *iar în cel bizantin*, pe 19 febr., la *armeni* 19 dec.: „In Arabia sanctorum Martyrium Eugenii et Macarii Presbyterorum, qui a Juliano Apostata, cum ipsius impietatem arguissent, sævissimis plagis affecti sunt, atque in vastissimam eremum relegati, et gladio cæsi." [20. Dec.].**

***Eugen*, vezi *Awgin*.**

***Evloghie*, ascet, monah, lipsește în sinax. nestorian, dar iacobiții îl pomenesc pe 10 aug.**

***Eupraxia* cu *Olimpiax*, (?- ?), pe 25 iulie.**

***Eusebiu* Episcop de Samosata, †380, lipsește la asirieni, 22 iunie la iacob. 5 oct., maroni.**

***Eusebona* și *Apollonius*, martiri, datele lipsesc, pe 11 aug., la *Rabban Ṣalība*.**

***Evtal*, (Awtal), copil de 14 ani, lipsesc datele, 1 sept. la iacob., menționat și pe 9 oct.**

***Evtal* de Magdala, păgân din Lycie (sud-vestul Turciei, la Mediterană), 1 și 3 iunie.**

***Eutihie*, bizantin, din Sideron, martir, d. 741, pe 14 mart. la latini: „Carrhis, in Mesopotamia, sancti Eutychii patricii, et Sociorum ; qui ab Evelid, Arabum Rege, ob fidei confessionem, interempti sunt.".**

***Ezechil*, ctitor în Dāqūq, †6 dec., sec. VI, a 7 duminică a Apostolilor, apoi 5 și 6 dec.**

***Febronia*, martiră, cinstit. pe 25 iun. atât de asirieni, cât și de iacob. Și vinerea a 7 a Ap.**

***Gabriel*, din Chinovia de Sus, de la Mossul, 13 oct. de asirieni, și vinerea a 4, a lui Moise.**

***Gabriel*, Episcop de Edessa, †23 dec. 665, pomenit și pe 7 iulie.**

***Gabriel* de Beth Qustān, Episcop de Qartmīn, †648, pe 31 aug.,**

***Gabriel* de Kașkar, ctitor, †739, ultima duminică a săptămânii lui Ilie,**

***Garbrōna* de Qarta, c. 600, ctitor, prima duminică a săptămânii lui Moise, la asirieni.**

***Gamaliel* și *Ḥabīb*, fiul său, (?-?), 2 aug. și 11 mart., date necunoscute.**

***Ganni* de Ḥīra, date necunoscute, 1 oct. în *Sanctoralul* asirian de Alqoș.**

***Gayana*, vezi *Rhipsime*.**

***Gheorghe*, martir, vezi *Grigore*, martir.**

***Gheorghe*, din anul 686 Episcopul Arabilor, cu scaunul în Āqūlā (al-Kūfa), pe malul Eufratului, în mijlocul Irakului, †725/6, prăznuit pe 23 april, de maroniți.**

***Gheorghe I*, Patriarh iacob. de Antiohia (758-790), 7 și 2 dec. În anul 785 a convocat și prezidat sinodul de la Kafar Nabū, aproape de Sarūg, care ordonase o anchetă privitoare la acțiunile *Maphrian*-ului sau Arhimitropolitului iacobit din Tikrit, pe care l-a și depus. În plus, Sinodul a dat și 22 de canoane, dintre care, unul privitor la comerțul cu moaște !. Colecția aceasta de canoane era precedată de o scrisoare a Patriarhului, către fiecare destinatar.[981]**

***Gheorghe* al Grecilor, lipsesc datele personale, prăznuit pe 14 oct. la *Rabban Ṣalība*.**

***Gheorghe* Episcop de de Ḥarān, lipsesc datele personale, prăznuit pe 22 febr.**

***Gheorghe de Izla*, monah, martir, †14 ian. 615.**

***Golinduș*, martiră în viață, †13 iulie 591,**

***Grigore* sau Gheorghe, *Zwanarse* și *Yazdapnah*, martiri, pomeniți a treia vineri a Crucii, dispăruți din sinaxarul asirian de est recent.**

---

[981] 1. Sfinții Sirieni: *Saints syriaques*, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. CONRAD, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, p. 83.

Grigore Bar Hebraeus **(1226-1286), fiul medicului Aaron, iacobit, canonizat în data de 30 iulie 1364, cf. datelor din *Martirologiul lui Rabban Ṣalība*, adică la 75 de ani după moarte. Născut în satul ʻIbra, pe Eufrat, în zona Melitene, Μελιτηνή, astăzi Malatya, în Turcia de est,[982] aproape de malul drept al Eufratului, de unde, în anul 1234, familia sa a fost obligată să se refugieze în Antiohia. În anul 1244 devine monah, iar în anul 1246 este numit Episcop de Gubos, la vârsta de numai 20 de ani, transferat apoi în scaunul episcopal Laqabīn, iar în anul 1264 devine *Maphrian* sau Mitropolit Major al Orientului, pentru eparhiile din fostul Imperiu Sasanid, cu scaunul la Tikrit, adică al doilea ierarh în rang, după catolicosul-patriarh iacobit de Antiohia. Restul vieții l-a petrecut cu preocupările de administrație, misiune, pastorație și activitate științifică, cu scrisul în siriacă și în arabă, mai ales în regiunea Mossul, la Mănăstirea iacobită Mar Matta, precum și în capitalele mongole, la Tabrīz și la Marāga, unde avea acces la arhivele Marelui Han și la observatorul astronomic al acestuia, construit de Hūlegū, tot la Marāga. Aici i s-a întâmplat și moartea, în anul 1286, iar Barsaum, urmașul său în scaun i-a transferat osemintele la Mănăstirea Mar Matta, din nordul Irakului.**

Hidemi Takahashi, Grigore Bar Hebraeus, Gorgias Press, 2005, 581 p., passim.

SAINTS SYRIAQUES, Jean Maurice FIEY, Op. cit., p. 86.

Grigore, **Pīrāngušnasp, martir, † 19 august 542, pomenit în vinerea a șasea a apostolilor.**

Gubarlāhā, fiul lui Șapur II, Qāzō și Dādū, martiri, membri ai familiei imperiale, copiii Șahinșahului Șapur II: Gubarlāhā și sora acesteia, Qāzō, convertite la creștinism de Dādū, șeful armatei din Țara Mezilor, Μῆδοι, numită Midia, Μηδία sau Māda, în persana veche, executați toți trei la Karka de Lédān. Pomeniți pe † 22 sau 24 sept. după anul 332?, pomeniți pe 29 sept. de iacobiți și în *Martyrologium Romanum*: In Perside sanctorum Martyrium Dadæ, et Saporis Regis consanguineis, Casdoæ, et Gabdelæ; qui honoribus exuti ac variis tormentis dilaniati, tandem, post longos carceres, gladio sunt animadversi.

---

[982] „City in eastern Anatolia, located near the right bank of the Euphrates and to the north of the main range of the Eastern Taurus. It lies in a fertile plain whose orchards are famed today for their apricots and where the ancient Persian 'Royal Road' intersected the north-south route along the Euphrates. Its name appears in forms such as Malidiya and Melidi in Hittite and Assyrian records from the middle of the 2nd millennium BC. Melitene became an important garrison town under Roman rule and was made a provincial capital in the 4th cent. (of 'Armenia II', renamed 'Armenia III' in 536). The city lay in an area that often changed hands between the Byzantines and the Arabs after the rise of Islam. It was first attacked by the Turks in 1058, and, after periods of rule by the Armenian curopalate Philaretos Brachamios and the similarly Armenian, though Chalcedonian, Gabriel (Khoril) of Melitene, it passed to the Danishmendids in 1101 and then to the Rum Seljuks in the 1170s. The Mongols first reached the neighbourhood of Melitene in 1231, and attacked the city on several occasions in 1243-44 and 1251-53. Melitene continued to be ruled by the Seljuks under Mongol suzerainty until it fell to the Mamluks in 1315. The city was taken by the Ottomans in 1516. The modern city of Malatya, to which the majority of the population migrated in the 19th cent., is situated approximately 12 km. to the south-southwest of the site of the antique and medieval city, which is known today as Old Malatya (Eski Malatya, officially Battalgazi).

Melitene was an important center of Christianity from early on. Meletius of Antioch (d. 381), who presided over the First Council of Constantinople, was a native of the city, while its early bishops included such figures as Otreios, present at that council of 381, Acacius (d. before 449), one of the fathers at Ephesus (431), Mamas (Momo), a renegade to the miaphysite cause who was restored to his see under Justin I, and Domitian (d. 602), a nephew of Emperor Maurice (582-602). The list of bishops for Melitene in the Chronicle of Michael I Rabo (Chabot, Chronique de Michel le Syrien, vol. 3, 494) indicates that there was a long interruption after Domitian, no doubt reflecting the absence of Syr. Orth. Christians in the area. The list resumes with names of four bishops whose dates are unknown. The fifth name on that part of the list is that of Bp. Daniel, ordained by Dionysios of Tel Maḥre (patr. 818-45). From Grigorios onwards, who was ordained by Patr. Basilios (923-35), the titulars are styled as 'metroplitans'.". Luat din: https://gedsh.bethmardutho.org/Melitene

Literatură:

Anton Baumstark jr., *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinischen Texte*. Markus + Weber, Bonn 1922. Unveränd. photomechan. Nachdruck: de Gruyter, Berlin, 1968, pp. 290-303 și passim.

G. Dagron, 'Minorités ethniques et religieuses dans l'Orient byzantin à la fin du Xe et au XIe siècle: L'immigration syrienne', Travaux et mémoires 6 (1976), 177-216. (reprinted in Dagron, La romanité chrétien en Orient [1984], ch. X)

Fiey, Pour un Oriens christianus novus, 138 (s.v. 'Tarse'), 242-3 (s.v. 'Mélitène').

E. Honigmann and S. Faroqhi, 'Malaṭya', EI 2, vol. 6 (1990), 230-2. (also the earlier, more detailed article by Honigmann in EI 1, vol. 5, 193-7)

H. Husmann, 'Die melkitische Liturgie als Quelle der syrischen Qanune iaonaie. Melitene und Edessa', OCP 41 (1975), 5-56.

A. Palmer, 'Charting undercurrents in the history of the West-Syrian people: The resettlement of Byzantine Melitene after 934', OC 70 (1986), 37-68.

T. A. Sinclair, Eastern Turkey. An architectural and archaeological survey, vol. 3 (1989), 3-18, 134-60, 421-2.

H. Takahashi, Barhebraeus: A Bio-Bibliography (2005), 3-7.

D. Weltecke, *Die «Beschreibung der Zeiten» von Mōr Michael dem Grossen (1126-1199)* (CSCO 594; 2003), 62-8.

Guhištāzād, arzabadh (şef al eunucilor), martir la Karka d'Ledan, † Joia mare 341.
Guhištāzād, tot eunuc din Kirkuk, martir, † d.341, data pomenirii în sinaxar necunosc.
Gūrīa şi *Šmōna*, martiri, Edessa, † 309/10, pomenit pe 15 nov., la iacobiţi. Cf. Decretului lui Diocleţian, din 303, trebuiau strânse şi distruse toate exemplarele de Scripturi sfinte (Biblii) ale creştinilor, iar bisericile lor distruse, pe tot cuprinsul Imperiului Roman.[983]
Habīb, diacon Edessa, martir, † 2 sept. 322, pomenit pe 15 nov. şi pe 2 şi 15. sept. iacob.
Habīb, diacon, ucenicul doctorului Iacob de Sarūĝ, pomenit pe 4 iulie, de iacobiţi.[984]
Habīb, fiul lui Gamaliel, pomenit pe 2 aug. şi 11 mart., anul necunoscut.
Habīb de Sqete, monah, „egipteanul", iacobit, pomenit pe 20 sept.
Hanānya, martir, † 22 nov. 345, laic din Erbil, pomenit pe 1 dec, la latini, la greci şi la iacobiţi: Arbele in Perside, sancti Ananiæ Martyris (Martyrologium Romanum, 1 dec.).
Hanānya de Dayr al-Za'farān, episcop iacobit de Mardin, † 826, pomenit pe 21 nov.
Sfânta Împărăteasă Elena, Mama lui Constantin cel Mare, pomenită de nestorieni, vineri, după 13 septembrie, după praznicul Înălţării Sfintei cruci, la asirienii de est.
Heliodor, Episcop martir, cu însoţitorii săi, †362, pomenit pe 9 april şi 20 august.
Heraclas din Kafar Šama, Ṭūr 'Abdīn (anul ?-?), pomenit pe 24 iunie.
Hilaria, fiica împăratului Zenon, pomenită de iacobiţi pe 27 nov. sau 13 ian.
Ḥnānīšō, Catolicos (Henanişo I 685-700 şi Henanişo II 775-780)?, nemartir; pomenire comună a patriarhilor asirieni de est, cei martiri pe 2 oct., iar a celor nemartiri în vinerea a doua, după Bunavestire.
Hormizd, există mai mulţi martiri cu acest nume.
Rabban Hormizd, ctitorul Mănăstirii cu acelaşi nume, la trei km de Alqoş, sec. VII, iar stareţul ei *Sulaqa*, va deveni în anul 1552 primul Patriarh Unit sau Caldean. Rabban Hormizd a trăit în timpul Catolicosului-Patriarh Ishoyahb II (628-646), adică în epoca cuceririlor musulmane. Pomenirea i se face luni, din săptămâna a treia, după Paşti şi pe 1 septembrie.
Ḫūdahwī, monah, ctitor, sec. VII, prăznuit de nestorieni, în *Martirologiul de la Alqoş* în a doua sâmbătă după Paşti.
Ḫušab, numele lui Eusebiu al Samosatei, cinstit ca sfânt de maroniţi.
Ḥwāra, fiul lui Teodor, † 23 nov. sec. VI, pomenit cu o zi înainte la *Rabban Ṣalība*.
Ḥwārta (Astīna), mama lui *Ābāī* de Qulleṯ, pomenirea pe 1 febr., cf. *Rabban Ṣalība*.
IA, † martirizată în data de 5 august 362, pomenită pe 4 aug., în *Martyr. Romanum*: In Perside sanctarum Martyrium Iæ et Sociarum; quæ, cum novem millibus Christianis captivis, sub Sapore Rege, diversis pœnis afflictæ, martyrium subierunt.
Ignatie Teoforul, Episcopul Antiohiei, † 20 dec. 107 şi 29 ian., *privind* reliquiarum eius ab Roma Antiochiam translation *sau* Translationem corporis ejus ab Roma Antiochiam.
Ignatie, Episcop iacobit de Melitene, † 991, pomenit pe 15 oct., la Rabban Ṣalība.
Isaac, Episcop de Karka, vezi Sapor, episcop de Niqator.
Isaac Episcop de Ninive, sec. V-VI., Isaacus Ninivita, a fost anahoret, stareţ şi episcop de Ninive, în Mesopotamia, nu se cunoaşte cu exactitate, când a trăit, trebuind să se facă apel la citatele din Iacob de Serug (451-521) şi din Simeon Stâlpnicul cel Tânăr.[985] Lothar Heiser reproduce în traducere germană:
a. Imnul monahilor la răsăritul soarelui / Hymnus der Mönche bei Sonnenaufgang;
b. Rugăciunea de noapte spre luminare / Gebet in der Nacht um Erleuchtung, de Isaac de Ninive.[986]
Isaac I Catolicos Asirian de Est (399-410/1), vezi *Patriarches Syriaques*
Isaac I „patriarhul"?, iacobit (755-756), alchimist, strangulat din ordinul califului.
Isaia, Episcop de Edessa, c. 625, iacobit, pomenirea pe 4 august, cf. *Rabban Ṣalība*.
Isaia de Alepo, monah, pomenirea pe 15 oct., la iacobiţi. Nu există date despre el.

[983] Sfinţii Sirieni: *Saints syriaques*, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, p. 88 [Studies in late antiquity and early Islam, 6], online.
[984] Vezi: *List of Syriac Orthodox patriarchs of Antioch*, în: *List of Syriac Orthodox patriarchs of Antioch - Wikipedia*
[985] Remus Rus, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină...*, pp. 453-454.
[986] Mosaike und Hymnen. Frühes Christentum in Syrien und Palestina…, pp. 347, 353-354.

Isaia **„Egipteanul", sec. VI, pomenirea pe 25 nov., cu *vita* scrisă în 512 și 518.**
Isidor **Abatele, pomenit pe 20 ian., magistrul lui *Moise Etiopianul*.**
Isidor**, Episcop de Ḥarrān, sec. VII, pomenirea pe 4 febr.**
Īšō'Sawrān**, martir din Erbil și însoțitorii †620/21, a treia vineri, după Bunavestire.**
Īšō'Yaw**, ctitor, sec. VI, * c. 577, pomenit de nestorieni în vinerea a treia după Ilie.**
Īšō'Yaw**, Catolicos, vezi *Patriarhi sirieni orientali*.**
Īšō'Yaw**, de Arzun, Ibidem.**
Īšō'Yaw**, de Gḏāla, Ibidem.**
Īšō'Yaw Bar Qusre**, ctitor, sec. VI, pomen. pe 3 iunie, cea veche a treia vineri a lui Moise.**
Israël**, episcop de Kașkar, ales Catolicos-Patriarh nestorian și ucis în anul 877, în timpul Liturghiei de hirotonie și de încoronare, pomenit în vinerea a treia a Postului Mare.**
Īṯālāhā**, diacon, vezi 'Aqewšma.**
Īṯālāhā**, Episcop de Edessa (324-38?), participant la Sinodul de la Niceea, 325 și din Antiohia, 341, pomenit pe 12 oct. și 3 sept. la *Rabban Ṣalība*, pe 30 april la Nau III.**
Īṯālāhā**, fost persian zoroas. martir al lui Șapur II, † 2 dec. 355?, iar la iacobiți, pe 3 sept.**
Iacob **(Ya'Qūb), eponim de chinovie, s. VII-VIII, pomenit luni, săpt. a treia după Paști.**
Iacob **Episcop de Nisibis (308-338), pomenit în prima vineri din *vară*, pe 13 ian. și 17 ap.**
Iacob**, Episcopul chinoviei Psilṯa, sec. VI, pomenit pe 31 iulie, la *Rabban Ṣalība*.**
Iacob Baradai**, Episcop, †578, fondatorul Bisericii Iacobite, 8, 18, 20 febr., 28 nov. etc.**
Iacob **Episcop de Edessa, *Interpretul*, exeget iacobit, sec. VII-VIII, 19 febr. 29, 31 mai.**
Iacob**, Mijlocitorul, martir, †421?, prăznuit pe 27 nov. de nest. și iacob.**
Iacob **Notarul, martir sub Vahram V, †422, fără pomenire în sinaxar.**
Iacob**, „Însinguratul", (?-?), pomenit pe 19 oct.**
Iacob**, „Însinguratul", din Egipt, †20 sept.421, pomenit de iacobiți, pe 18 sept.**
Iacob **de Saroug, (*451-†521), pomenit la iacobiți pe 29 nov, 29 iun, 29 iul. 25 nov.**
Iacob **Preotul și *Āzād* diaconul, martiri, †371, pe 14 april, cf. *sanctoral*. nest. modern.**
Iacob **Preotul și Maria sora lui, martiri sub Șapur II (309-379), †347, 14 martie.**
Ioan **(?-?), teolog siriac, vezi Docteurs syriaques.**
Ioan**, Episcop iacobit de Mardin, (1125-1165), originar din Edessa, ctitor și restaurator la 25 de chinovii sau biserici, între care și Mănăstirea Mar Ḥnānya, unde s-a ținut un Sinod în anul 1153, care a elaborat 40 de canoane, la care a mai adăugat încă 20, redactate doar de el, pentru mănăstirile din eparhia sa. Pomenit pe 12 iulie, în Martirologiul lui *Rabban Ṣalība*.**
Ioan**, Episcop de Tella, (*484-† 6 ian. 538), din 519, iacobit, încarcerat de bizantini.**
Ioan**, „fiul dulgherului", martir, împreună cu *sora lui* pomenit a 16-cea zi după Paști,**
Ioan**, Patriarh? (?-?), iacobit, probabil Atanasie III (724-740)?, care, la Sinodul din Mantzikert, Matzikert (astăzi Malazgirt, în Turcia de est),[987] din anul 726 a proclamat unirea cu Biserica**

---

[987] Prin pierderea bătăliei de la Manzikert, Manavazgerd (în armeană), din anul 1071 a început și decăderea lentă a Împeriului Bizantin, care s-a continuat apoi, până la catastrofa din 29 mai 1453, cu căderea Constantinopolului. Casa imperială bizantină are vina principală în acest proces de decădere și prăbușire a Imperiului Romeu, din cauza luptelor pentru tron și acțiunile de trădare, desfășurate de împărații bizantini între ei, urmate de solicitările pentru ajutoare de tot felul, făcute otomanilor. Astfel, otomanii au ajuns să cunoască toate slăbiciunile și dedesupturile politicii imperial bizantine, cu luptele fratricide, dintre împărați, și să le exploateze în interesul propriu. Și bătălia de la Manzikert, Malazgirt, dintre Împăratul Roman IV Diogenes (1068-1071, †1072) și Sultanul Alp Arslan, al turcilor Selgiucizi (1063-1072) a fost pierdută tot în urma unei trădări sau „neglijențe" bizantine, a generalului Andronikos Dukas (1045-1077). Privitor la modul în care s-a desfășurat lupta de la Manzikert, există două versiuni bizantine contemporane, ambii autori fiind participanți la acest război: 1. a istoricului Mihail Attaleiates (1020/30-c. 1085), în lucrarea sa *Historia*, Ἱστορία (1034-1079/80) și a doua, făcută de generalul Nikephoros Bryennios cel Bătrân †d. 1094. Iată mărturia lui Michael Attaleiates:

Die Seldschuken seien nach Attaleiates Bericht von dem Angriff so überrascht worden, dass sie flohen. Die Verfolgung der seldschukischen Truppen habe bis zur Abenddämmerung gedauert. Es ist sehr wahrscheinlich, dass der seldschukische. Rückzug aus taktischen Gründen und somit geordnet geschah. Als Romanos IV. klar geworden sei, wie weit sich die Armee verteilt habe, ließ er seine Truppen zum Lager zurückkehren. Dieser Befehl sei von Teilen der Armee als ein Zeichen für den Tod des Kaisers missverstanden worden. Andronikos Dukas habe zudem dieses Gerücht weiter verbreitet. Die Seldschuken erkannten und nutzten die anschließende Panik und Verwirrung und gingen wieder zum Angriff über. Romanos IV., welcher nach Attaleiates die Truppen sammeln wollte, sei dabei eingekreist und im Kampf an der Schulter verletzt worden. Daraufhin sah er sich gezwungen, sich zu ergeben.

Armeană Gregoriană, tot monofizită. Este pomenit pe 25 febr. Noi avem impresia că aici, autorul sinaxarului a făcut o confuzie, adică o inversare, între catolicoșii-patriarhi ai celor două biserici: siro-iacobită și armeano-gregoriană. Așadar, nu poate fi vorba de Atanasie III al Antiohiei (iacobit, nu greco-ortodox), ci de Ioan III Filosoful Patriarh-Catolicos Suprem al tuturor Armenilor (717-728).

***Ioan* VIII Bar 'Abdūn, Patriarh iacobit de Antiohia (1004-1033), martir, 1 febr.**

***Ioan* Bar Aphtonia cel Mare, ctitor, (*475/83-†538), 4 nov. sau 26 iun.**

***Ioan* Arabul, anahoret, sec. IV, vezi *Liber castitatis*, nr. 46, a doua duminică a afierosirii.**

***Ioan Milostivul*, al Alexandriei (610-620), calcedonian și antimonotelit,[988] deși era un adept combatant al deciziilor calcedoniene, s-a comportat foarte blând cu clerul și cu credincioșii monofiziți, motiv pentru care este cinstit ca Sfânt și de Bisericile Koptă, Etiopiană și siro-iacobită, adică necalcedoniene, pe 12 nov., la fel și de ortodocși și de latini (23 ian.). Opunându-se ereziei monotelite, ajunsese în conflict cu Împăratul Heraclios (610-641), iar la invadarea Alexandriei, de trupele persane a trebuit să-și părăsească scaunul, refugiindu-se în patria natală, în Cipru, unde a murit, în anul 620.**

***Ioan* Albastrul, Episcop nestor. de Ḥīra, sec. VII-VIII, joi, a treia zi după postul al- Ḥīra.**

***Ioan* Būsnāya, (?-?), 1 nov.**

***Ioan* de Dalyāṯa, monah, sec. VIII, cinstit de nestor. în dum. a patra din Postul Mare.**

***Ioan* de Daylam, sec. VII-VIII, la nestor. a treia dum d. Epifan., *Liber castitatis*, 105.[989]**

***Ioan* Egipteanul sau Plângărețul, sec. IV, 15 oct. la nestorieni. Vezi *Liber castitatis*.**

***Ioan* Episcopul Cămilar, sec. VIII, la nestorieni, în sâmbăta dinaintea Floriilor.**

***Ioan* Episcop de Ḥarrān, pe 21 dec., unul din cei 55 episc., exilați de Justin II, în 518.**

***Ioan* de Kafar Sania, martir, †311?, prăznuit ?**

***Ioan* de Kamūl, anah., *Liber castitatis*, 1, 7, 14, 25, 30, 103; pe duminica nouă d. Paști.**

***Ioan* de Kaşkar, atest. la nestorieni pe 1 oct. și miercuri d. ac dată, *Liber castitatis*, 10.**

***Ioan* de Kfōné (al-Kfānī), sec. IV, pe 1 mai, la iacobiți, dar lipsește din sinaxarul nestorienilor, deși a fost un ucenic al lui Mar Awgin †363, un monah egiptean. Explicația s-ar datora crizei din anii 484-571, când Sinoadele Bisericii Asiriene de Răsărit au decis ca toți episcopii, monahii și călugărițele trebuie să se căsătorească, situație care nu numai că a distrus viața spirituală și monahală din această Biserică, dar a contribuit și la pierderea unui mare număr de credincioși, care au trecut de partea iacobiților sau a miafiziților.[990] S-a revenit ulterior la aceste decizii, iar**

Luat din: Kaldellis, Anthony, Krallis, Dimitris, *The history* – Michael Attaleiates. ed.: Pérez Martín, Inmaculada, Cambridge, Massachusetts, pp. 248, 279-291.

Mai vezi: Kaldellis, Anthony: *Streams of gold, rivers of blood. The rise and fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*. Oxford University Press, New York, N.Y., 2017, (eingeschränkte Vorschau in der Google-Buchsuche).

Michael Neumann-Adrian, Christoph K. Neumann: *Die Türkei. Ein Land und 9000 Jahre Geschichte*. List, München, 1990, p. 148.

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Schlacht_bei_Manzikert

[988] Despre el, vezi: Leontios de Neapolis, *Vita Sancti Joannis Eleemosynarii*, în PG, 93, col. 1623;
***Acta Sanctorum*, t. II (Ianuarie), p. 501b;**
H. Delehaye, Analecta Bollandiana 45, 1927, pp. 19-73;
În limba română: Online, în *Viețile Sfinților pe noiembrie*, Sinaxar, pentru data de 12 nov., din minei.

[989] Pentru *Liber castitatis* vezi: Ishoʿdnaḥ, Mitropolit de Prat d-Mayshan, Basra, sec. IX, autorul lucrării: Ktābā d-nakputā, *Liber Castitatis*, Book of Chastity:
P. Bedjan, *Liber Superiorum, seu Historia Monastica, auctore Thoma, episcopo Margensi* (1901), 437-517.
J.-B. Chabot, 'Livre de la Chasteté, composé par Jesusdenah, Évêque de Basra', École Française de Rome. *Mélanges d'archéologie et d'histoire* 16 (1896), 1-79, 225-91.
P. Cheikho, al-Duyūra fī mamlakatay al-furs wal-ʿarab (1939). (AT)
J.-M. Fiey, 'Ishoʿdenah, métropolite de Basra et son oeuvre', OS 11 (1966), 431-50.
J.-M. Fiey 'Ishoʿdnah et la Chronique de Séert', ParOr 6/7 (1975/6), 447-59.
P. Nautin, 'L'auteur de la "Chronique de Séert": Ishoʿdnah de Basra', RHR 186 (1974), 113-26. (also 199 [1982], 313-4).

[990] Bedjan, Paul (2007) [1890-1897]. *Acts of Martyrs and Saints*: Acta Martyrum et Sanctorum. Gorgias. pp. 5, 008 pages in 7 volumes.
Christine Chaillot, "The Ancient Oriental Churches", in Geoffrey Wainwright and Karen B. Westerfield Tucker (eds.), *The Oxford History of Christian Worship* (Oxford University Press, 2006), p. 165.
E. A. Wallis Budge (ed.), *The Book of Governors*: The Historia Monastica of Thomas, Bishop of Margâ, A.D. 840 (London, 1893), Vol. 1, pp. cxxv-cxxxi.
Edward G. Mathews, Jr., "Awgen, Mar", in Sebastian P. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz and Lucas Van Rompay (eds.), Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: Electronic Edition (Gorgias Press, 2011; online ed. Beth Mardutho, 2018).
D. J. Wilmshurst, *The Martyred Church*: A History of the Church of the East (London, 2011), p. 41.

Abatele Avraam cel Mare, din Kaşkar a restabilit viața monahală în mănăstiri și celibatul episcopilor, în Biserica Nestoriană, începând cu reconstruirea și redeschiderea Mănăstirii de pe Muntele Izla, în anul 571 (soldată și cu alungarea din *chinovii* a călugărilor căsătoriți), acțiuni care au fost deja precedate de măsurile – directe și indirecte – luate de Catolicosul-Patriarh Aba I cel Mare (540-552). În felul acesta, s-a mai asigurat monahismului asirian de răsărit încă o perioadă de un mileniu de dezvoltare și de înflorire.

Ioan Bar Penkāyé, monah, sec. VII, prăznuit ?, confundat cu Ioan de de Dalyāṯa.

Ioan Psaltul sau Melodul, monah, †420, pomenit de asirienii de est, pe 12 și 13 dec.

Ioan de Qartmmīn, monah, (?-?), *vita* este necunoscută, pe 10 nov.

Ioan Însinguratul, monah, (?-?), pomenit ? nu i se cunoaște *vita*.

Ioan și *Pavel*, de Edessa, sec. V, la iacob., pe 31 ian. Ioan și pe 14 febr. Pavel; la asirienii de est au fost transferați, din vinerea de după Ispas, pe 12 nov. Au trăit pe timpul episcopului Rabbula de Edessa (418-435), fiind vorba de Ioan Preotul și Pavel Episcopul.

Ioan Episcop de Erbil; *Iacob* Zelot, Preotul, decapit. †c.344, 1 nov, la nesto., nu la iacob.

Iov de Adiabene?, vezi Docteurs Syriaques (=teologi sirieni).

Jonas, vezi *Yawnan*.

Iosif Ucenicul, vezi *Narsai*, Episcop de Šahrqart.

Iosiph, Patriarh?, iacob. de Antiohia (790-792)?, pe 5 oct., nu-i este cunoscută vita.

Iosiph, Preotul, martir, din Erbil, pe 21 ian. la asirienii de est, vita necunoscută.

Iosiph Būsnāya, cu *monahii* din Beth Ṣayyare, în vinerea a cincea din vară, la nestorieni.

Iuliana, martiră, 4 dec., nu i se cunoaște *vita*, camaradă cu *Sfânta Barbara*.

Iulian II, Patriarh iacob. al Antiohiei (591-†9 iulie 595), pe 9 april, 5, 8, 9 iulie.

Iulian Sābā, vezi *Docteurs Syriaques*.

Iulian Sābā, eremit, † 377, pe 17 ian., 18 oct. la latini; 15 iun. la nestor., 5 dec. la iacob.

Julieta, Īulitta, pe 15 iulie, nu i se cunoaște vita, mama lui Cyriac,

J*ustina*, vezi *Ciprian*.

Karkus, martir?, nu i se cunoaște *vita*, pe 5 mai.

„*Kenan*”?, poate unul dintre cei 12 episcopi hirotoniți de Iacob Baradai, în 543?

Kurbur, Chorebor, magistrat roman, martir, (?-?), 26, 28 mart., 14 dec., Eparhul.

Labibe, identificat cu Sf. *Ap. Thadeus*, 18 oct., la nestorieni.

Laurent, Agrippa și cei împreună cu dânșii, martiri sub Diocletian, 10, 19 mai etc.

Lazăr, există patru sinaxare pe numele acesta, nest și iac.: 3 aug., 3 ian., 4 mai, 3 ian.

Leontie de Tripoli, martir, 303-311?, pe 18 iunie la nestorieni și iacob.

Longin, martir, vezi *Bassus*, martir.

Luca, diacon, martir, sub Galerius †297?, pe 22 iulie la iacob., pe 22 april, la latini:

„Item in Perside sanctorum Parmenii, Helimenæ et Chrisoteli Presbyterorum, Lucæ et Mucii Diaconorum; quorum triumphus martyrii in passione sanctorum Abdon et Sennen habetur.” *[Martyrologium Romanum*].

Macarie, preot și martir, vezi *Eugen* și *Macarie*.

Anba Macarie, pe 27 nov. în *sanctoralul sirian oriental* (nestorian), dar nu se știe de care Macarie ar fi vorba? Doi ar putea fi luați în considerație: 1 „vechiul” *Macarie* sau Macarie Egipteanul (*300-†390), cu *vita* compusă ante 420; 2 *Macarie Alexandrinul*, †408, pomenit și la nestorieni pe 15 ian., primul; respectiv 28 al doilea. Mai există un *Macarie* misterios, pe 20 dec., la iacob. catolici.

Sultan Mahdūẖt și frații săi *Āḏōrparwa* și *Mīhrnarsaī*, martiri, †12 ian. 319, copii din familia Imperială Sasanidă, probabil ai lui Hormizd II (302-309)?, pe 12 ian, la nestorieni și 23 ian., la iacobiți.

MaʻĪn, (*c. 310-†424), general persan, martir, se botează la vârsta de c. 60 ani (371-372?), apoi este arestat și torturat, scapă din pușcărie, în vara anului 373, grație Împăratului Valens, care venise la Ktesiphon, pentru tratatul de pace cu Șapur II, când este eliberat. Apoi, MaʻĪn îl însoțește pe trimisul lui Valens la Edessa, pentru a fi hirotonit întru arhiereu, de Episcopul local Barses. N-are zi de pomenire cunoscută.

Malke, monah, sec. IV-V, pe 20, 21 april, Rusalii, 1 sept., *vita* i-o scrie Elisei cont. cu el.

Malus, martir, pe 16 oct., (?-?), identificat cu Miles, Episcop de Suse, vita necunoscută.

Māmā, **trei sfinți cu acest nume, nu li se cunoaște *vita*, nici zilele de pomenire.**
Mamelḫta **?, fec., *martiră*, Beth Garmai, preoteasă zoroastriană, 5 oct, 20 nov. *vita* pierd.**
Ma'na, **martir al lui Șapur II, vezi Șapur, Episcop de Niqator.**
Marcu, **Însinguratul, (?-?), 26, 27 oct. și 20 mart, la iacob., *vita* lui este foarte confuză.**
Marcu de Tarmuqa, **sec. IV, 20 mai, era un atenian solitar, ajuns în Etiopia.**
Mar MĀRĪ, **ucenicul lui Mar Addai, sec. I-II. Biserica Asiriană de Est s-a considerat tot timpul ca fiind Biserica lui Mar Mari, fapt care a provocat replica zdrobitoare, din partea Eparhiei Arabe Bét̠ Qaṭrāyé (azi Statul Qaṭar) și din Kerala-India, adresată Catolicosului-Patriarh Timotei I (780-823): „Nous sommes les disciples de l'Apôtre Thomas. Nous n'avons rien à faire avec le siège de Mār Mārī" (Gregorius Bar Hebraeus, Chron. Eccl., II, col. 170-172).[991]**

În *sanctoralele siriace orientale vechi*, Mar Mārī, „Apostolul Orientului" era pomenit în a doua vineri din *vară* (probabil din iunie?) sau pe 12 august. Mai târziu, i-a fost schimbată comemorarea în sinaxar, în a doua vineri a Apostolilor și pe 15 noiembrie. La Abu Rayhan Muhammad ibn Ahmad al-Bīrūnī (973–d.1050), după anul 1000, pomenirea lui Mar Mārī a fost transferată în vinerea a cincea?, din Postul Apostolilor. O notă și mai bizară este aceea de la sfâșitul primului mileniu, potrivit căreia Mar Mārī este atribuit de către al-Ḥasan ibn Bahlūl (Bar Bahlūl) [sec. X] *melkiților calcedonieni*, adică bizantinilor, din *Patriarhia Antiohiei*, nu nestorienilor: „Mār Mārī, Apostol la Melkiți" (Kitāb al-Dalā'il, 173).[992] *Doar în Sanctoralul din Alqoș apare Mār Addaī, în a doua vinere din vară, în locul lui Mār Mārī, precum și în dumineca a treia, după Paști sau pe 13 mai*. Din aceste detalii se poate desprinde și concluzia, privitoare la dorința Bisericii din Imperiul Persan de a-și atribui origine apostolică, unde *Addai este identificat cu Sf. Apostol Taddeus*. O ultimă schimbare de evoluție în acest context, apare la comemorarea Sf. Apostol Toma – cu mai multă autoritate, decât Taddeus – comemorat de asirieni, pe 3 iulie, însă fără să i se atribuie rolul de „apostol al Bisericii Asiriene de Răsărit". Cu toate acestea, noi am putea susține, în mod logic, că Sf. Apostol Toma, în drumul său spre India, a trebuit să treacă prin Mesopotamia (Irak), deci tot ar fi fost implicat în impulsurile apostolice date – în mod direct sau indirect – prin locurile pe unde a trecut. Ceea ce i se poate atribui fără echivoc lui Mar Mari, este că a fondat comunitatea creștină din capitala imperială persană – Seleucia-Ktesiphon – înainte de sfârșitul primului secol creștin sau la începutul celui de al doilea, să zicem, între anii 79-116 d.Hr. Acest fapt este demonstrat prin textul creștinului asirian *Mārī ibn Sulaymān* (sec. XII),[993] care, bazat pe geografia veche, localiza Biserica de Kōḫé, Kôkê (Köke) lângă Ktesiphon, în timp ce textele recente, ulterioare schimbării albiei fluviului Tigru au localizat-o lângă Seleucia.

---

[991] Luat din: *Saints syriaques*, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, p. 133.
***Chronicon Ecclesiasticum*, II, col. 170-172.**
The first portion deals with political and civil history and is known as the *Chronicon Syriacum*. The standard edition of the *Chronicon Syriacum* is that of Paul Bedjan. An English translation by E. A. Wallis Budge was published in 1932.
This was to give context to the second portion, known as the *Chronicon Ecclesiasticum* and covering the religious history. That section begins with Aaron and consists of a series of entries of important individuals. The first half covers the history of the Syriac Orthodox Church and the Patriarchs of Antioch, while the *second half is devoted to the Church of the East, the Nestorian Patriarchs, and the Jacobite Maphrians*. The current edition of the *Chronicon Ecclesiasticum* is that of Abbeloos and Lamy, Syriac text, Latin translation. An English translation by David Wilmshurst was published in 2016.
Bedjan, Paul, ed. (1890). Gregorii Barhebraei *Chronicon Syriacum e codd. mss. emendatum ac punctis vocalibus adnotationibusque locupletatum*. Paris: Maisonneuve.
Budge, Ernest A. Wallis, ed. (1932). *The Chronography of Gregory Abû'l Faraj, the Son of Aaron, the Hebrew Physician*, Commonly known as Bar Hebraeus. Vol. 1 and 2, London: Oxford University Press.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Bar_Hebraeus
Bohas, Georges (2008). "Barhebraeus et la tradition grammaticale syriaque" (PDF). Parole de l'Orient. 33: 145-158.
Brock, Sebastian P. (1989). "*Three Thousand Years of Aramaic* Literature". ARAM Periodical. 1 (1): 11-23.

[992] *Saints syriaques*, Jean Maurice Fiey, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, p. 133.
Nu cunoaștem multe detalii, privind viața lui Bar Bahlūl. Numele său apare în lista episcopilor care l-au ales pe Abdisho I (963-986) Catolicos-Patriarh asirian de Bagdad, în anul 963.
Este autorul unui lexicon: *Lexicon syriacum, auctore Hassano Bar Bahlule, voces syriacas graecasque cum glossis syriacis et arabicis complectens, e pluribus codicibus edidit et notulis instruxit Rubens Duval*, Paris, 1888, E Reipublicæ Tipographeo, Prostat apud Emilium Bouillon Bibliopolam, 1892, 781 p. online.

[993] De la el a rămas o lucrare cu caracter teologic și istoriografic, *Cartea Turnului*, Kitāb al-Majdal, Book of the Tower, scrisă în arabă, probabil către anul 1140, în șapte cărți sau părți, Partea a cincea se ocupă de *istoria Bisericii Asiriene*.
H. Gismondi (ed.), *Maris Amri et Slibae De patriarchis nestorianorum commentaria*, Rome, 1896-1899.
Georg Graf, *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, 5 vol., *Biblioteca apostolica vaticana*, 1944-53.
Éphrem-Isa Yousif, *Les chroniqueurs syriaques*, L'Harmattan, 2002.

***Mārī de Beth Sahdè*, (?-?), p1 1 oct. și 1 nov., „sanctus nobis ignotus".**

***Mārī* și *Marta*, sec. I, familie bogată, împreună cu copiii lor *Audifax* și *Ābāq* (Abachum), nobili persani martiri †271?, pomeniți la Roma, pe 19 ian., de latini, în *Martyrologium Romanum*: Roma, via Cornelia, sanctorum Martyrum Marii et Marthæ cojugum, et filiorum Audifacis et Abachum, nobilium Persarum; qui Romam, temporibus Claudii Principis, ad orationem venerant. Ex eis vero, post toleratos fustes, equuleum, ignes ungues ferreos manuumque præcisionem, Martha in Nympha necata est; ceteri sunt decollati, et corpora eorum incensa. Item sancti Canuti, Regis et Martyris.[994]**

***Maria*, vezi *Thekla*.**

***Maria*, sora lui *Bațala*, în prima sâmbătă a postului (Mare?), *sancta nobis ignota*.**

***Maria*, sora lui *Iacob*.**

***Maria* de Sqété, pe 27 sept., *sancta nobis ignota*.**

***Marina*, pe 28 dec., la maroniți, *sancta nobis ignota*.**

***Maron*, pe 9 febr. la maroniți, „Nous ne pouvons entrer dans les controverses à propos de ces saints.", vezi: SAINTS SYRIAQUES..., p. 135.**

***Maron* de 'Ayn Ward, stareț la Qartmin, (?-?), 20 iun., *sanctus nobis ignotus*.**

***Martha* fiica lui Pōsi, vezi Martha, fecioară, martiră.**

***Martha*, martiră la Roma, vezi *Mari* și *Martha*.**

***Martha*, fecioară martiră, †340.**

***Martha*, vezi *Thekla*.**

***Mārūțā* Episcop de Mayperqat, †c.420, pomenit pe 17 febr.**

***Mārūțā* de Takrīt, †2 mai 649, iacob., pe 10 mai,**

***Marwan*, vezi *Maron* de 'Ayn Ward.**

***Matta*, ctitor, sec. IV, pe 25 iulie la nest., la iacob. 5, 11, 18, 24 iulie, 12 sept., 9 oct.[995]**

***Maura* și soțul ei *Timotei* Citețul, martiri egipteni, †286, 25 sept. și 3 mai, la maroniți.**

***Maxim* și *Domitian*, frați și „sfinți romani", sec. V, pe 9 și 12 ian., 28 oct. la iacob.**

***Mekinta*, vezi *Šīrīn*.**

***Metkarkana* (Vagabondul), monah, pe 8 dec., la maroniți, *sanctus nobis ignotus*.**

***Mihai*, „însoțitorul îngerilor", ctitor, sec. IV, a 4-a vineri a lui Moise, la nestorieni.**

***Mihai Badōqa*, vezi *Docteurs syriaques*.**

***Mihai* de Tar'Īl, ctitor, †î.650, FIEY, *Assyirie Chretienne*, I, 141-2, 176-80, online.**

***Mihai* și *sora* sa, martiri, 1 mai, în afara porții sudice, din Mardin.**

***Mihai* de Nūhadra, ctitor, sec. IV, FIEY, *Assyirie Chretienne*, II, 387-89, 395.**

***Mīhrnarsaī*, vezi *Māhdūḥt*.**

***Mīhrsappor*, martyr, †421, 10 oct.**

***Mīles de Tell Ḥeš*, Episcop martir și *Daniel*, „medicul", sec. IV, FIEY, *Assyirie Chretienne*, II, 551-54.**

***Mīmāš*, vezi *Māmā*.**

Mogundat*, vezi *Anastasie.

***Moise*, monah, †947, de la chinovia Beth Șayyare, împreună cu ceilalți trei monahi, *Yusuf*, *Ioan*, *Kaldun*, figurează în calendarul asirian pe 15 nov.**

***Moise*, martir, „Etiopianul", sec. IV-V, la asirieni, 5 mai.**

***Moise Bar Kīpa*, monah, †12 febr. 903, savant iacobit, locțiitor de *Maphrian*, în Tikrit.**

***Mqadašta*, canonizată, sora lui *Tarbo* și a catolicosului *Simeon*?, cu *servitoarea ei*, 5 mai.**

***Mu'Āwiya* sau Mavilé, „martir în Arabia", la iacob. uniți, pe 4 ian. și la latini: *Adrumeti*, in Africa, commemoratio sancti Mavili Martyris, qui in persecutione Severi Imperatoris, a sævissimo Præside Scapula damnatus ad bestias, martirii coronam accepit.**

Est doar un împrumut de la latini, departe de sursele siriace.

***Munyatos* ?, încă un nume deformat, pe 19 febr., la maroniți… !**

***Martiri Ḥimyarites* de Nağrān, în Arabia, †523, la iacob., pe 31 dec., 22 aug., la nestori.**

---

994 Împăratul Claudiu a domnit între anii 41-54, d.Hr.

995 J. M. Fiey OP, *Assyirie Chretienne*, Imprimerie Catholique, Beyrouth (Libanon), vol. II, 1965, pp. 759-764, online.

Narsaī, vezi *Docteurs syriaques*.

Narsaī, episcop de Šahrqart, *Iosif* ucenic, martiri, †20 nov. 344, la nestorieni, decapitat.

Narsaī, monah, martir al magilor persani, †421, pe 20 nov., la iacobiți.

Nestorie al Constantinopolului (428-431, †451/3), vezi *Docteurs syriaques*.

Nicolae, pe 1 mart., la maroniți, *sanctus nobis ignotus*.

Nuhra, „megalomartir”, numele se traduce din siriacă *Lumină*, *Phocas* în greacă, *Lucian*, în latină, la maroniți, pe 22 iul. și 15 oct., împreună cu frații *Conon* și *Thecla*.

Olympiada, diaconiță, din Constantinopol, (360/70-408), preluată de la bizant., 25 iulie.

Onesima, os domnesc, fiică de rege, eremită în Egipt, *sancta nobis ignota*.

Pantaleon, medic, Nicomidia. martir sub Dioclețian, la maron. 5 nov., 17 ian., 15 iul.

Pāpa, Episcop de Arzun al perșilor, pomenit pe 2 oct., numai la asirienii de est.

Pāpa, Patriarh, vezi *Patriarches Syriaques Orientaux*.

Patriarches Syriaques Orientaux, comemorare comună a patriarhilor asirieni martiri: (*Pāpa, Simeon, Šāhdōst, Barba‘āmīn*), în prima vineri a lui Ilie. Mai târziu, Pāpa e pomenit singur, pe 2 oct. În Malabar, la această dată sunt pomeniți *Simeon, Šāhdōst, Barba‘āmīn*, împreună cu nemartirii *Īšō‘yaw, Ḥnanīšō*. Patriarhii nestorieni care n-au fost martiri, sunt pomeniți în vinerea a doua, după Bunavestire, însă în Malabar în dumineca a treia, după această sărbătoare. Iată numele patriarhilor asirieni de est, nemartiri: *Īšō‘yaw de Arzun, Sawrīšō (I), Īšō‘yaw de Gḏāla, Mar Emmeh, Īšō‘sawrān* (pentru Īšō‘yaw III), *Georges, Ḥnānīšō „și toți ceilalți catolicoși”.*

Pavel, Episcop de Edessa, (594/5-†624), traducătorul, pe 23 aug., și 2 oct., la iacob.

Pavel, Mitropolit nest. de Nisibis (544-†573), pomenit a 3 sau a 6 vineri, după Didascalie.

Pavel de Edessa, sec. V, vezi *Ioan* și *Pavel* de Edessa.

Pavel, „*Interpretul*”, † c. 616, pe 22 april, la nest., la iacob., pe 15 sau 25 febr.

Pavel de Nisibis, vezi Pavel, „Interpretul”.

Pavel, de Tella, vezi Pavel „Interpretul”.

Pegasius, vezi *Acyndinus*.

Peroz de Beth Lapat, martir, †421, persan zoroastrian convertit, 5 sept 421, la nestorieni

Peṯiōn, catolicos nestorian (731-740), comemorat în a doua vineri, după Epifanie.

Peṯiōn, martir, † 25 oct. 449, fiul minor al unui mag person, pe 15 oct. și 28 mai, la nest.

Peṯiōn de Dāsen, (?- ?), în a cincea duminică, după Epifanie, la asirieni.

„*Pharkia*”?, Scribul, (?- ?), 9 ian. la nest., *sanctus nobis ignotus*.

Philoxenie, Episcop de Mabbūg, †523, iacobit celebru la sirieni, pomenit de multe ori.

Phinees, vezi *Pinhas*, martir.

Phusik, vezi *Pōsī*.

Petru I, Patriarh, al Alexandriei (c.300-311, nov. 25?)?, martir, decap.19 iun., la etiop.

Petru III al Antiohiei, (578/81-†590/1, al Calliniciei, de Raqqa, siro-iacobit, 22 april.

Petru Ibericul, (*409-†1 dec. 488/91), *os domnesc al Iberiei*, din 452 Episcop de Gaza.

Pinḥas, martir sec. IV-V, grec, născut la Tanaos (*Athena*), †28 april, a doua vineri după Paști, la nestorieni, FIEY, *Assyirie Chretienne*, II, 737-739.

Platon, Episcop martir, (?-?), *la latini*, pe 22 iulie; la iacob. 1 și 8 oct., 22 iul.: Ancyre, in Galatia, natalis sancti Platonis Martyris, qui, sub Agrippino Vicario, verberibus cæsus, uncis laniatus ferreis, aliisque immanissimis tormentorum generibus cruciatus, demum abscisso capite, invictam animam Deo reddidit. Ipsius vero miracula in subveniendis captivis, Acta secundæ Synodi Nicænæ testantur. [*Martyrologium Romanum*].

Polychrone, Episcop, martir, la Beth Qardū, †ante 297, pomenit la latini pe 17 febr., preluat apoi și de sirieni: In Perside natalis beati Polychronii, Episcopi Babilonis, qui, in persecutione Decii [recte Galerii], ore lapidibus cæso, manibus extensis, ad cælum oculos elevans, emisit spiritum.

Pōsī (Phusik) și fiica sa Martha, 18 și 19 april 341, a doua zi, după executarea catolicosului asirian Șimun I (321-341). Atunci pe19 april a căzut ziua de Paști.

Protonice [„regina” Berenice, Stratonice?, soția viitorului Împărat Claudius (41-54 d.Hr.)], în timpul Împăratului Tiberiu (14-37 d.Hr.), devenită creștină, a călătorit la Ierusalim, pe timpul când *Sf. Iacob era Episcopul Cetății Sfinte și verhovnicul Apostolilor adică Întâistătătorul întregii Biserici*

***Creștine*, le-a asigurat creștinilor posibilitatea de supraviețuire acolo și a găsit crucile de pe Golgota, aceea a Mântuitorului Iisus Hristos și a celor doi tâlhari. Legenda despre *Protonice*, devansează cu trei secole, evenimentele din timpul *Sfintei Împărătese Elena*, din anii c. 326 și le atribuie acesteia dintâi – în timpul domniei lui Tiberiu ori s-ar putea vorbii de *două aflări a Sfintei și de viață dătătoarei Cruci*: *prima, de Protonice*; a *doua, de Sf. Elena*. Legenda privitoare la Protonice include și pe *fiica* acesteia, a cărei moarte i-a permis, prin învierea ei, să descopere, care dintre cele trei cruci era „adevărata Cruce”: ‹‹La mort de sa fille lui permit, en la ressuscitant, de découvrir laquelle était la ‘Vraie Croix’».[996] „A doua aflare a Sfintei Cruci” se explică și datorită faptului că după răscoala lui Bar Kochba, din anii 132-136, Împăratul Hadrian (117-138), a construit Templul lui Venus, deasupra locului unde s-a aflat *Sfântul Mormânt*, epocă în care acesta a schimbat și numele Ierusalimului, în *Colonia Aelia Capitolina*, în anul 135.**

Sirienii au luat aceste știri, privind *legenda primei aflări a Sfintei Cruci*, din contextul legendei lui *Addai*, originară din *Edessa*. Un rezumat al aceste istorii se află într-o omilie a episcopului siriac iacobit *Moise Bar Kīpha,* prin anul 903, analizată de F. NAU, *„Sur la fête de la Croix”.* Această duplicare, privind rolul primordial al Sfintei Elena, de aflare a Sfintei Cruci și de acordare a unor drepturi fundamentale pentru creștini, în Țara Sfântă, noi credem că se explică și din dorința orientalilor de-a pune sub semnul întrebării sau *de-a fi relativizat aportul lui Constantin și al Sfintei Elena în acest context*: „Le récit est un dédoublement de l’histoire d’Hélène.”[997]

***Qardāġ*, martir, † 359? Fiey, *Assyirie Chretienne*, I, 205-206; a șaptea vineri din vară, la asirienii de est (nestor.), 1 april la iacob.**

***Qarpos*, vezi *Carpus*.**

***Qašīš* „preotul” de Ḥāḥ, †566, 15 sept, 27 ian., la asirieni.**

***Qawma*, sec. VI-VII, la iacobiți, dar nu figurează în calendarul asirian de est.**

***Qawma*, martir (?-?), la asirieni, în calendarul recent 13 oct.**

***Qayyūma* de Bāz, monah, sec. IV-V?, la nestor. din *Malabar*, a treia vineri din vară.**

***Qūra*, vezi *Cyr*,**

***Rabbūla* Episcop de Edessa (412-†7 aug. 435), 17 sau 19 dec. etc, la iacob.**

***Rhipsime* și *Gayāna*, împreună cu cei *35* de (sau 37) însoțitori, martiri, c. 303, sub Dioclețian, prezenți în ambele calendare: siro-iacobite și armene, confirmă osmoza dintre cele două biserici monofizite. Ziua de pomenire, necunoscută.**

***Rifqa Rayyis*, monahie maronită (*1833-†23 mart. 1914),**

***Rīša* (Alexis), „omul Lui Dumnezeu”, sec. V, în traducere „Rīša”, Prințul, 3 nov. și 3 april, la maroniți. *Vita* lui a fost scrisă la Edessa, între 450-475. În Libanon este pomenit pe 17 mart, în acord cu Biserica Asiriană de Răsărit și cu Biserica Ortodoxă.**

Romanos, diacon, martir al Antiohiei, †303, din Cezareea Palestinei, 18 nov., la iacob.

---

[996] *Saints syriaques*, Jean Maurice Fiey, édité par Lavrence I. Conrad, Op. cit., p. 155.
Vezi: *The Teaching of Addai* [http://syriaca.org/work/921
Dar și: Protonice (syriaca.org)
Jean Maurice Fiey, *Saints Syriaques* (Princeton, N.J.: The Darwin Press, Inc., 2004), entry: 355.Link to *Syriaca*.org web application Bibliographic Record.
3 Jules Leroy, *Les manuscrits syriaques à peintures conservés dans les bibliothèques d'Europe et d'Orient*; contribution à l'étude de l'iconographie des Eglises de langue syriaque (Paris: P. Geuthner, 1965)., : (Paris, 1964), I, 360-61.Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.Link to Zotero Bibliographic Record
5 Stefan Heid, "Zur frühen Protonike- und Kyriakoslegende." În Analecta Bollandiana vol. 109 (1991): 109 (1991), 73-108. Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.Link to Zotero Bibliographic Record
6 Jean Maurice Fiey, "Une hymne nestorienne sur les saintes femmes", în *Analecta Bollandiana* vol. 84 (1966). Link to Syriaca.org web application Bibliographic Record.Link to Zotero Bibliographic Record
7 Enciclopedia dei santi: le chiese orientali [= Bibliotheca sanctorum orientalium] (Roma: Città nuova, 1998)., : II, 858.
Ambrosius von Mailand, *De obitu Theodosii* 42.
Timothy D. Barnes: *Constantine*: Dynasty, Religion and Power in the Later Roman Empire. Chichester, 2011, p. 27 u.
Manfred Clauss, *Konstantin der Große und seine Zeit.* C. H. Beck, München, 1996, p. 19;
Richard Klein, *Helena II* (Kaiserin), în: *Reallexikon für Antike und Christentum*, Band 14, 1988, col. 355-375, aici col. 356.
Bruno Bleckmann, *Konstantin der Große*, Rowohlt, Reinbek 1996, S. 16, spricht von einer „langjährige[n] Lebensgemeinschaft, die unter Soldaten durchaus als eheähnliches Verhältnis galt“.
Anders Ambrosius von Mailand und Timothy D. Barnes, *The new empire of Diocletian and Constantine*, London, 1982, p. 36.
[997] Ibidem.

Ruben, **monah?, (?-?), 1 aug. la asirieni, identificat cu un stâlpnic, din Qartmīn.**

Rubil, **monah?, originar din Tracia, (?-?), †1 aug. în chinovia ʻŪmrīn-Nisibis, la iacob.**

Ruḥāna, **în Sinaxarul maronit, 29 sept, Melodul, ident. cu *Cyriac*, din Palestina, sec. V.**

Saʻad **sau Sādū, Episcop de Edessa (313-324), 3 sept. și 20 april la asirieni.**

Sābā Gūšnāzdād, **monah, sec. V, pomenit de asirieni, pe 20 aug.**

Sābā Pīrgušnasp, **copil martir, c. 363, pomenit de asirieni pe 16 aug., 29 ian., cei 12.000 de martiri, luați ostatici de Șapur II, pe 16 iulie sau 22-24 nov.**

Sabbatius, **(?-?), solitar, în stâncile de pe malul Eufratului, pomenit pe 3 mai la asirieni.**

Sabellius **și** ***Šapīra***, **pomeniți în *Martirologiul lui Rabban Ṣalība*, pe 5 aug.**

Šabra, **„copil”, pomenit pe 7 dec. și 3 iun., la *Rabban Ṣalība*.**

Sādū, **vezi *Saʻad*.**

Šāhdōst, **Catolicos (341-†20 febr. 342), martir, succesorul lui *Simeon* (Șimun) I Bar Sabbāʻé (329-341), arestat în Seleucia-Ktesiphon, împreună cu alți 128 creștini, întemnițați cinci luni, supuși chinurilor, de trei ori, mutați la „Bethusa”, în Ḫūzistān, reședința de vară a lui Șapur II. Aici au fost încredințați morții martirice, în frunte cu Simeon I. Un an mai târziu a fost decapitat și Šāhdōst, Pomenirea lui, împreună cu a celorlalți patriarhi asirieni martiri se face în prima vineri a lui Ilie și în ziua morții martirice.**

Sfinți din Chinovia lui Mar Abḥāï, **pomeniți de *Rabban Ṣalība*, pe 14 mart. (cf. Ḥwāra, 28 nov.).**

Sfinți din Ḥrbaṯ Tūṯa, **vezi *Jean Psautés*.**

Šallīṭa, **martir?, însemnă „Guvernatorul”, în siriacă, identificat cu *Artemios*, guvern. Egiptului sub Iulian Apostatul (361-363), în 362, arian revoltat contra puterii imperiale, fapt pentru care a sfârșit ca atare. Abia în sec. IX, un anume monah Iulian l-a schimbat în sfânt și martir, cinstit în Liban, ziua...?**

Šallīṭa, **ascet, sec. V, egiptean, cu nume siriac, ucenic al lui Mar *Awign*, înainte de anul 325 și înainte ca *Sf. Atanasie I cel Mare* să devină Patriarhul Alexandriei (326-373), pomenit de asirieni pe 19 sept., ziua în care a murit, dar și pe 10 aug. și 1 ian. Iacobiții îl pomenesc pe 3 aug., 15 iun. *Rabban Ṣalība* îl menționează pe 15 nov., invocat în Libanon contra ciumei, bășicilor de pestă și a herniei.**

Samuel de Qartmīn, **Preot, †15 mai c. 410. *Vita* lui formează aripa întâia a *Trilogiei de Qartmīn*, numită astfel de Palmer, care este urmată de viața lui *Simeon al Măslinilor* (†734), care a activat și el la Qartmīn.**

Sanatruq, **martir înghețat,† 351, vezi *Brīḫīšōʻ***

Šapīra, **vezi *Sabellius*.**

Šapor, **martir înghețat †351, vezi *Brīḫīšōʻ***

Šapor, **Episcop de Niqator, *Isaac*, Episcop de Karka, *Maʻna, Avraam, Simeon* martiri ai lui Șapur?, ultimii trei fiind mireni, din cadrul persecuției Șahinșahului Yazdegerd II (438-457). Ei au fost adăugați episcopului *Isaac*. Toți sunt pomeniți la asirieni, pe 20 nov.**

Sārah, **vezi *Zayna*.**

Šarbil, **preot, eremit, *1830-†24 dec.1938, canonizat 1965, a 3 dum. din iulie, la maroniți.**

Sāsin, **Episcop de Cyzique, Κύζικος, port la Marmara, Turcia, martir, † decapitat c. 328, cinstit pe 15 sau 23 sept., la maroniți, participă la Niceea, 325, persecutat de Împ. Galeriu, 23 nov., la nest.**

Šāʻūt, **vezi *Saʻad*.**

Sawrīšōʻ I, **catolicos nest. (596-604), 18 sept. și a doua vineri, după Bunavestire, împreună cu *ceilalți patriarhi asirieni, nemartiri*.**

Sawrīšōʻ, **sec. VII, ctitor, prăznuit la asirieni în prima duminică din Postul Mare sau prima duminică din oct., FIEY, *Assyirie Chretienne*, I, 130-157.**

Sawrīšōʻ **Mitropolit de Beth Garmaī, sec. VI sau VII, el a instituit „Postul de Ninive”, format din trei zile de procesiuni de cerere – baʻūṯa – cinci zile care urmează duminica de după Epifanie, practicat până astăzi de asirieni. Pomenit în aceste zile sau în vinerea a cincea, după Epifanie. FIEY, *Assyirie Chretienne*, III, 20-21.**

Šaʻya, **vezi *Isaia de Alep*.**

Šayna, cinstit în Libanon, la *Rabban Ṣalība*, cinstit în Libanon, pe 16 sept., la maroniți, pe 12 aug., identificat cu *Abramios* de Antiohia, evreul bandit convertit. Ibn al-Qilā are un poem de laudă la adresa lui *Šayna „tâlharul”*.

Seleucus, vezi *Stratonic*.

Sennen, vezi *Abdon*.

Sergiu, diacon, scriptor – copist – de Huzri?, menționat de *Rabban Ṣalība*, pe 24 febr., sec. VII, la început, vezi Lista copiștilor, dată de catolicosul siro-monofizit Barsauma.

Sergiu, sincel și succesorul lui Iacob Baradai, la 92 de ani. Pomenit pe 2 iul., la *Rabban Ṣalība*.

Sergiu, de pe Muntele Arid, pomenit de iacob. pe 14, 22, 23 dec. sau 26 mai. În sec. V a fondat o mănăstire pe Muntele Arid, *devenită reședința Episcopului de Balad* (Ğabal Buṭman).

Sergiu de la Mănăst. Zuqnīn, aproape de Āmed, pe 30 dec., la *Rabban Ṣalība*.

Sergiu și *Bacchus*, *megalomartiri*, sec. III sau IV, ofițeri romani. Cultul lor s-a extins în întreaga lume creștină. Iacob. îl sărbăt. pe 1 și 7 oct., 3 și 6 mai, 1 sept., 9 dec., Vezi „Omilia catedrală”, a lui Sever Patriarh iacob. de Antiohia (512-538), 7 oct. 514.

Sever, Episcop de Samosata, taumaturg, fratele Patriarhului iacobit Atanasie I Cămilarul (594/603-631) al Antiohiei, la *Rabban Ṣalība* pe 3 ian. 18 nov. El era printre cei 12 episcopi, care l-au însoțit pe Atanasie I, pentru a-l întâlni pe Împăratul Heraclios la Mabbug, *pentru a întâmpina Sfânta Cruce*, restituită de perși bizantinilor, în anul 628.

Severus, Patriarh iacobit al Antiohiei (512-† 8 febr.538), pomenit încă pe 29 sept. și de Rusalii.

Severus de Kafar, stareț la Qartmīn, nest., pomenit pe 29 ian.

Severus II Bar Mašqa Patriarh iacobit de Antiohia (668-681), autor de texte liturgice, prin temperamentul său direct, a provocat o criză printre episcopi, care se va încheia după moartea lui, la Sinodul de la Réš‘Ayna, din anul 684. Comemorat... ?

Severus Sābōḫt Matematicianul, †667, savant astronom, devine Episcop de Qennesrïn, în anul 630, pomenit pe 20 iulie și 11 sept.

Silvain, al 26-lea Episcop de Edessa (396-17 oct. 398).

Simeon, (?-?), 12 aug. la nestorieni.

Simeon, Episcop de Edessa, †665, 23 dec., împreună cu succes. său Gabriel și pe 12 aug.

Simeon, Episcop de Ḥarrān (*c.655-†734, constructor, pe 3 ian. și 3 iun., a participat la Sinodul de la Matzikert, din anul 726, unde s-a decis unirea Bisericilor Siro-Iacobite și Armeană, ambele monofizite, catolicoși-patriarhi fiind Atanasie III (724-740)? al Antiohiei, pentru siro-iacobiți și Hovhannes III d’Odzoun (Filosoful) [717-728] al tuturor armenilor.

Simeon, martir al lui Șapur II, Episcop de Niqator.

Simeon, †433, al doilea fondator al Mănăstirii Qartmīn, a doua aripă a Trilogiei de Qartmīn, vezi prima parte din Vita lui Samuel. La iacobiți, pe 1, 2 oct., 4, 13, 18 ian.

Simeon de Dārā, *Rabban Ṣalība* îl menționează pe 25 febr. Nu se știe dacă a fost numai originar din Dārā sau este vorba de Episcopul Simeon de Dārā, care a participat la Sinodul de Unire, de la Matzikert, din anul 726.

Simeon de Fāfō (Pāp), Stareț la Qartmīn, menționat în secțiunea a doua din *Vita lui Samuel*, cum a deschis ochii la un orb, în fața lui Cosroe II (590-628), prăznuit pe 11 ian.

Simeon Grecul, pe 18 nov., la *Rabban Ṣalība*.

Simeon Maritimul, pe 21 mai, la *Rabban Ṣalība*.

Simeon de Oigona?, apare în calendarul asirian, de prin sec. XVI, probabil după restaurarea mormântului său de la Mielul Alb. Nu poate fi identificat !

Simeon de Qarqafta, de la această chinovie iacob., care a exist între sec. VIII-X, 1 oct.

Simeon I Bar Ṣabbā‘é, Catolicos (329-341), martir, prima vineri, după Ilie, cu ceilalți patriarhi martiri, la siro-iacob., pe 7 și 14 april.

Mar Simeon bar Saba’e sau Șimun I (sec. III-IV, 14 sau † 21 aprilie 341 sau 344, al doilea Episcop de *Seleucia-Ktesiphon* (329-341/44.

Šīrīn și *doi copii*, ai acesteia, martiri, 445, 26 aug. la asirieni și chaldeieni și în vinerea a cincea, după Înviere; pe 8 febr. la iacobiți.

Šīrīn, fecioară, mart., executată †28 febr.559, zoroastriană, botezată de Episcopul Ioan.

Šlémūn, **Plângărețul, Episcop asirian de Ḥadīṯa, sec. VII, pe 31 iul. în *Malabar* și *Urmia*.**

Šmōna, **martir de Edessa, menționat în acte, împreună cu *Gurfa*.**

Šnūdi **de Atripé, stareț, †466, 1 iul., la iacob., coresp. cu 7 abib, vezi kopți, *Sanctoral kopt*, Beyrout, 1960, 169.**

Sophenianul, **Sophonie, pe 29 april, la Rabban Ṣalība, stareț la Qartmīn, asiri. între anii 500 și 600.**

Sophia, **cu cele trei fiice Αγία Σοφία: *Credința* (Pistis), *Nădejdea* (Elpis) și *Dragostea* (Agapis), [η Αγία Σοφία με τις κόρες της Πίστη, Ελπίς και Αγάπη], martirizate în Roma, sub Adrian (117-138), †130/137? sau sub Diocletian, 304?, alegorie (1 Cor. 13, 13), sau genealogie (*Vies des saints*, VIII, 1 aug., 8), 11 și 17 sept. la maroniți, sirieni, armeni; 15 mai la latini, 17 sept., 4 iunie, 6 mai, la bizantini. 17 sept., Condacul, glas 1, Minei: „Sfințitele ramuri ale cinstitei Sofia: Pistis, Elpis și Agapi, cu darul au arătat că înțelepciunea elinilor este nebunie. Și prin nevoințe arătându-se biruitoare, s-au încununat cu cunună nepieritoare, de la Stăpânul tuturor, Hristos.”**

Stratonica, **sora lui *Mar Awgin*, cu *Thekla*, menționate în Imnul despre Sfintele Femei, n-are zi de pomenire. Vezi *Liber castitatis*, nr. 1 și *Cronica de la Seert* I, 236.**

Stratonica, soțul ei Seleucus și însoțitorii lor, martiri occidentali, de Cyzique (Marea Marmara), sub Maximian (286-305), c. 300? Actele lor martirice au fost traduse în siriacă, motiv pentru care au fost preluați în calendarul asirian, pe 17 aug., în cel iacobit, pe 17 sept., 6 aug. Stratonica este menționată și în Imnul despre Sfintele Femei, 91-92, printre martirii creștini apuseni și răsăriteni.

Suzanna, **martiră, sora lui Bassus.**

Ṭāhmazgerd, **martir din Kerkuk, †445, sub Yazgdgerd II (438-457), „Martirii persani”, pe 25 sept., la asirieni, FIEY, *Assyirie Chretienne*, III, 51.**

Ṭalia, **„copilul”, există *trei persoane*, cu acest nume:**

1. Ṭalia, de Romania (Imperiul Bizantin), †421, 8 și 5 aug., la Rabban Ṣalība.

2. Ṭalia, monah din M. Qartmīn, ucenicul lui Samuel, †420, 1 febr., la Rabban Ṣalība.

3. Ṭalia, alt „copil” martir, fiul „unui mare rege de la munte”, n-are zi de pomenire. Istorie neidentificată, din manuscrisul siriac 309, azi în Biblioteca națională din Paris, copiat la Alqoș, în anul 1869.

Ṭarbo, **(în versiune grecească Pherbutha sau Pherubar) și sora ei Meqadašta, servitoarea lor anonimă și însoțitorii lor, martire, †341, surorile Catolicosului asirian Simeon I Bar Ṣabbā‘é (329-341). Cele trei fecioare au fost martirizate la trei săptămâni, după martiriul fratelui lor, pe lună plină, 5 mai 341., execuția având loc în afara orașului imperial. Sunt prăznuite și la iacobiți tot pe 5 mai, precum și încă pe 5 și pe 9 aprilie.**

Ṭāṭāq, **martir †419-420, chambelanul Șahinșahului Yazgdgerd I (399-420), din Adiabene, zi de pomenire?**

Thekla **(Taqla) și însoțitoarele ei, *cinci* „fiice ale legământului”: *Taqla, Maria, Martha, Maria, Amaï* martire †31 mai347, decapitate de un preot asirian renegat și bogat, revenit la zoroastrism, Fiey, *Assyirie Chretienne*, I, 166, 67, sinaxar pe 1 iunie la asirieni și 24 sept. și 6 iun., la iacobiți; 24 sept. la ortodocși, 23 sept. la latini.**

Thekla de Hazza **nu trebuie confundată cu omonimul ei celebru, *Sf. Tekla, Întocmai cu Apostolii*, η Ισαπόστολος Αγία Θέκλα convertită de Sf. Apostol Pavel, martiră din Iconiu, prăznuită pe 22, 23 sau 24 sept., la iacobiți, la ortodocși și la latini, nici cu Sf. Tecla din Persia, împreună cu *Vauta* și *Denahida*.[998] Iată sinaxarul Sf. Tecla din Iconiu, în *Martyrologium Romanum*, 23 Sept.: „Iconii in Lycaonia, sanctæ Teclæ, Virginis et Martyris; quæ, a sancto Paulo Apostolo ad fidem perducta, ignes ac bestias, sub Nerone Imperatore, in Christi confessione devicit; et, post ad multorum doctrinam superata certamina, venit Seleuciam, ibique requievit in pace. Ipsam vero sancti Patres summis laudibus celebrarunt.”**

---

[998] Vezi lucrarea apocrifă sau pseudoepigrafică *Acta Pauli et Theclae*, Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, cu literatura aferentă:
Anne Jensen: Thekla – Die Apostolin. Ein apokrypher Text neu entdeckt. Chr. Kaiser, Gütersloh, 1999;
Valentina Calzolari: *Acta Pavli et Theclae*, Prodigia Theclae, Martyrivm Pavli (= Corpus christianorum. Series apocryphorum 20; Apocrypha Armeniaca 1). Brepols, Turnhout, 2017, versiunea armeană.
Beate Wehn: "Vergewaltige nicht die Sklavin Gottes!" Gewalterfahrungen und Widerstand von Frauen in den frühchristlichen Thekla-Akten. Ulrike Helmer, 2006.
The Life of the Great Martyr Thecla of Iconium. The Acts of Paul and Thecla. St. Pachomius Orthodox Library, 1995.

Minei, 24 septembrie, Stihoavnă, Vecernie: „O prealăudată întâia muceniță și întocmai cu Apostolii, mărirea mucenițelor, frumoasă fecioară Tecla, către tine strig: Vindecă patimile și rănile cele rele ale sufletului meu, prin rugăciunile tale cele primite de Dumnezeu, și mă scoate din focul cel nestins.”

***Teodor,* Patriarh, pe 1 nov., la *Rabban Ṣalība*. Probabil este o greșeală de scriere a numelui, din partea copistului, care, în loc de *Theodosie*, a scris Theodor. Atunci, ar fi identificat cu *Theodosie I* al Alexandriei (536-567), monofizit, care i-a scris o scrisoare de șapte pagini, lui *Sever* Patriarh iacobit al Antiohiei (512-538), al cărui răspuns a fost tot o enciclică de 24 de pagini.**

„*Sfântul*” *Theodor*, în prima sâmbătă din Postul Mare, la *Rabban Ṣalība* și în calendarul din Qaraqōš (Bakhdida, în nordul Irakului), pe o listă care-i menționează pe *Bațala*, sora ei Maria și Sf. Ephrem „doctorul siriac”, adică teologul siriac. Neidentificat și nu i se cunoaște nici „*vita*”.

***Theodor de Kașkar*, monah, sec. VII, „interpret” (teolog mai cu seamă biblicist), la școala episcopală locală, pomenit miercuri, după Postul de Ninive. Vezi și FIEY, *Assyirie Chretienne*, III, 164-167.**

***Teodor* de Mopsuestia, vezi les *Docteurs Grecs*.**

***Theodosie*, Episcop, 26 nov., la *Rabban Ṣalība*.**

***Theodot*, Episcop de Āmed, †698, pe 15 și 16 aug., 8, 20 sept., la iacob., la *Rabban Ṣalība* și în calendarul din Qaraqōš.**

***Toma*, Episcop și Mărturisitor, (?-?), *Rabban Ṣalība* îl pomenește pe 8 oct., data morții.**

***Toma*, Episcop de Germanicia (Mar'āš), exilat în anul 519, împreună cu alți arhierei din imperiul Bizantin, †542, în Samosata, pomenit pe 25 sau 26 iun.**

***Toma*, Episcop de Ḥarrān (734-738), discipol în Qartmīn a lui *Simion al Măslinilor*, pe care, l-a și urmat în scaun, în anul 734, prăznuit pe 5 iulie, la *Rabban Ṣalība*.**

***Toma* Stâlpnicul, sec. VII, pe 25 martie, la *Rabban Ṣalība*.**

***Thuthaël Stâlpnicul*, un ucenic al lui Samuel de Qartmīn, †420, pe 12 aug., la Rabban Ṣalība.**

***Timotei*, Episcop de Edessa, î. 754 †760/61, a trăit probabil mai târziu, fiind hirotonit întru arhiereu, abia între anii 896 și 909. Este ultimul episcop de Edessa, comemorat de *Rabban Ṣalība*, Se pare că a participat la Sinodul contestat din Mabbūg, din anul 758, care l-a ales Catolicos-Patriarh iacobit de Antiohia, pe Gheorghe I, fiind doar diacon (758-789/90).**

***Timotei II Elur* al Alexandriei (457-460 și 475-†31iulie 477), monofizit, prăznuit la asirieni, care l-au adoptat și la iacob. pe 30 și 31 iulie. A dat canoane și are lucrarea *Cartea lui Timotei, împotriva Sinodului de la Calcedon*, tradusă și în siriacă: Documents pour servir à l'histoire de l'église nestorienne, în *Patrologia Orientalis*, PO, XIII, 2, 1912, 202-236.**

***Vahunām*, vezi *Behnām*.**

***Warda*, vezi *Daniel Preotul*.**

***Yāreț*, monah, pe 27 oct. în calendarul asirian, refondat la Alqoș, probabil în timpul Catolicosului-Patriarh asirian Șimun IV (Simion IV) Basīdī (1437-1497). Ar fi trăit în sec. III? Împreună cu ucenicul său *Cyriac*, este pomenit pe 12 nov.**

***Rabban Yawnān*, de la Mănăstirea Bar Ṭūra, sec. VII. *Liber castitatis*, nr. 14, îl stabilește printre discipolii lui Mar Avraam cel Mare, Starețul de la Mănăstirea Izla, sec. VI.**

***Yawnān*, Străinul, monah, ctitor, sec. IV, în *Liber castitatis*, nr. 4, pomenit de asirieni a treia duminică de la Înviere și pe 22 sau 23 ian. Conform Calendarului din Kașkar, mai avea încă trei zile de pomenire. Ctitorește Mănăstirea al-Anbār, la Peroz, pe Eufrat, unde a și murit. O legendă târzie a lui Mar Toma, din Beth Qatrāye (Qațar), îl aduce pe Insula Neagră, din Golful Persic, în orașul Mārūn (Māzun) 'Umān, printre *pescarii de perle* (mărgăritare, năstrapă). Așa se confirmă în mod indirect că regiunea peninsulei actualului Emirat Qatar a fost un centru monastic important și a dat o serie de mistici.**

***Yawnān* (Ionas) și fratele său *Brīḫīšō*, poate doi preoți?, 327?, pe 27 mart. de iacobiți.**

Trei *Yawnān* -Ionas- sirieni iacob., cf. *Rabban Ṣalība* (date nesigure):

***Ionas*, Episcopul, pe 10 nov.;**

***Ionas*, Episcopul de Ḥāḥ, martir de Apamea, 28 sept.;**

***Ionas*, din „Țara Bidlis”, la nord de Seert, la care face trimitere P. Peters, p. 28.**

Yazdanduḫt, **Sfântă femeie din Erbil, care în anul 345, în orașul imperial (Seleucia-Ktesiphon) a avut grijă de *120 de martiri din Adiabene*: 111 preoți și diaconi, 9 fecioare, în timpul cât erau întemnițați, iar apoi i-a înmormântat pe toți. Este reîntâlnită la Erbil, în anul 379, făcând același serviciu lui Iosif și Ītālāhā, camarazi de martiriu ai Aqewšma. Este cinstită de către iacobiți, pe 7 și 8 april, iar la asirieni...?**

Yazdapnah, **Episcop asirian de Kaşkar, sec. VII, din timpul pontificatului lui Emmeh (646-650), până în anul 659. Contemporanul său a fost Rabban Theodor. Era prăznuit în mijlocul săptămânii Apostolilor și a 13-a zi din Postul Mare.**

Yazdapnah, **martir, vezi *Grigore Martirul*.**

Yazdapnah și *'Awida* Magul †342, decapitat, n-are zi de pomenire.

Yazdbozid **(Theodot), martir, (*c. 522/3 -†553), zoroastrian convertit la creştinism, botezat în Armenia, arestat de perși, în anul 547/8, martirizat la Dvīn, în anul 553. O versiune din *Vita* lui este păstrată în *armeană* și *georgiană*, originalul siriac pierzându-se. Ziua de pomenire nu este cunoscută.**

Yazdoi, **vezi *Christina*.**

Yōna, **vezi *Qūna*.**

Yozadāq, **monah, sec. VII, discipolul lui *Bar'Eta*, confrate la Mănăstirea *Rabban Hormizd*, pe Muntele Réša (Ğabal Maqlūb), unde s-a retras împreună cu servitorul său *Rabban Simeon*, în regiunea Qardū, comemorat de asirieni în vinerea a patra a săptămânilor lui Moise.**

Zakka, **sec. VI-VII?, FIEY, *Assyirie Chretienne*, II, (780-783). Este dificil de distins *Zakka*, de Episcopul *Nicolae* de Myra (Myre), numele siriac și cel grecesc (νίκη, Νικόλαος Μυριώτης) având același sens: „*Victoriosul*" sau Biruitorul. Pe 6 dec., îl întâlnim în calendarul iacobit. Identificare nesigură!**

Zalphée, **vezi *Alphée*.**

Za'ūra, **anahoret, sec. VI, considerat ucenic al lui Mar Awgin?, prăznuit de iacobiți pe 1 și 8 oct., 16 mart. și 11 mai. Ioan al Efesului a lăsat o „*vita*" romanțată, despre Za'ūra, vezi: PO, XVII, 18-35. Împărăteasa Teodora (c. 500-548) – favorabilă monofiziților – îl aduce la Constantinopol, împreună cu alți zece ucenici, cazându-i într-o vilă mare, din Cornul de Aur. Împăratul Justinian îl cheamă la o „disputatio", însă el refuză, pentru motivul că era Postul Mare, iar soldații trimiși să-l aducă cu forța, nu puteau trage barca la mal, din cauza vântului, fiind luată de valuri. Când conferința contradictorie a avut loc, Justinian a fost pedepsit cu o boală, de care Za'ūra l-a și vindecat, fără să se fi manifestat ranchiunos. După aceste evenimente, calcedonienii au reușit totuși să-i îndepărteze din capitală, pe Za'ūra și pe discipolii acestuia.**

Zay'a, **monah, sec. IV, sfânt popular prin satele chaldeiene și asiriene, originar din Palestina, devenit preot în Ierusalim, a avut mari succese, împreună cu ucenicul său Tabor, iar prin minunile făcute a convertit mulți păgâni și evrei. A trăit 122 de ani, iar Tabor 90.**

Zayna, **Episcop martir și sora sa *Sārah*, sec. VII, prăznuit pe 22 nov., în martirologiile legate de Qaraqōš. Nu se știe de cine și pentru ce a fost martirizat.**

Zwanarse, **martir, vezi *Grigore*, martir.**

„Supreme Form of Shiva Trimurti, in Elephanta Caves." Trimurti hindusă, adică Treimea Hindusă: Brahma, Vishnu, Shiva; Trei Forme, secolul VII, în Peștera din insula Elephanta, nord-vestul Indiei, lângă metropola Mumbai: high Sadashiva Trimurti, grup statuar înalt de 20 de picioare. Trimurti, în sanscrită, înseamnează trei forme: Brahma reprezintă puterea Dumnezeiască a creației, Vișnu reprezintă puterea de menținere, de mântuire, și de susținere a acesteia, iar Shiva reprezintă puterea de distrugerea, adică de transformare a ei.999

Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Elephanta-H%C3%B6hlen#/media/Datei:Trimurti,_Cave_No._1,_Elephanta_Caves_-_1.jpg

c. Cunoscând cauzele decăderii și ale destrămării Bisericii Asiriene de Răsărit, numită pe nedrept „Nestoriană", să privim în viitor, spre dreptul ei la viață, la mesajul și la actualitatea teologiei, tezaurului liturgic, depozitului de valoare canonică, spiritualității și zelului misionar al acesteia, ca recompensă, pentru sacrificiile de care a fost capabilă și la care a fost supusă de-a lungul secolelor, dar și de ignorarea și boicotarea venită din partea „bisericilor surori": calcedoniene (Catolică și Ortodoxă) și necalcedoniene (armeană, siro-iacobită, coptă, etiopiană și monofizită din Kerala)

Au existat cel puțin două motive, care au condus spre această stare de evoluție a Bisericii Asiriene de Răsărit: 1. *externe* și 2. *interne*. O Biserică mare, care în perioada ei de maximă înflorire și extindere teritorială (din estul Turciei de astăzi, până în Mongolia, China și sudul Indiei – Kerala),

---

[999] Anneliese und Peter Keilhauer: *Die Bildsprache des Hinduismus*. Die indische Götterwelt und ihre Symbolik. DuMont, Köln, 1986.
Wolfgang Bauer, Irmtraud Dümotz, Sergius Golowin: *Lexikon der Symbole*. Marix-Verlag, 2001.
Walter Slaje: *Trimūrti. Zur Verw andlung eines inklusivistischen Dominanzbegriffs in eine monotheistische Trinitätslehre*. In: *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften und der Literatur*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2012.
Friedrichs, Kurt. „Trimurti", în *The Encyclopedia of Eastern Philosophy and Religion*. edited by S. Schumacher, and Gert Woerner. Boston: Shambhala, 1994. 379.

număra c. 15 milioane de credincioși, adică 3/4 %, din populația de atunci a globului, a ajuns în evul mediu târziu la un procent de 0,05 %.[1000]

a. *Motivele externe* dezvoltă împreună alte nouă motive *exterioare*, care au dus la dezastrul acestei Biserici, atât de mare și de bine organizată înainte.

1. Biserica Asiriană s-a izolat, iar ulterior a fost și ea izolată de bisericile surori: Vechi Orientale, Ortodoxă și Latină și se extindea pe distanțe imense, cu *insule geografice de comunități*, în „*marea*” de religii păgâne, din Mesopotamia, Arabia, Asia Centrală, Mongolia, China, India etc. Dificultățile apăreau atunci când, din cauza războaielor, molimelor sau al altor forme de impedimente și conflicte, nu se mai putea comunica între Patriarhia din Seleucia-Ktesiphon, ulterior Bagdad, din secolul al VIII-IX-lea, cu provinciile bisericești îndepărtate, uneori timp de ani sau chiar decenii.

2. Chiar și în Mesopotamia, Biserica Asiriană nu a atins numeric majoritatea populației, rămânând tot timpul o *Biserică minoritară*, care cu greu se putea impune.

3. Nu a ajuns niciodată de-a avea privilegiul unei *religii de Stat*, cum a fost cazul Bisericii Bizantine, al celei Latine, al celei Armene etc., depinzând tot timpul de bunăvoința monarhilor necreștini și al aparatului administrativ al acestora.

4. Creștinismul asirian a întâlnit în Asia religii mari și vechi, profund înrădăcinate în mentalitatea populațiilor locale, cum ar fi budismul, taoismul, confucianismul, hinduismul etc., și pentru ei propovăduirea credinței în Iisus Hristos apărea ca o aureolă străină lor, dușmănoasă chiar.

5. Să nu uităm faptul că în aceste teritorii păgâne, creștinii au fost expuși tot timpul persecuțiilor și discriminărilor sociale, culturale și de limbă, fapt care pe mulți dintre ei i-a determinat – în ciuda eforturilor lor remarcabile de rezistență și de luptă de supraviețuire – să se convertească la una din aceste religii de Stat păgâne. În plus, confesiunile creștine, devenite *religii de Stat*, cum ar fi Biserica Bizantină, Biserica Latină, cu extinderile lor în Illyric, Dacia, Moravia, Rusia, Galia, Spania, Portugalia, Germania, Britania, la celți etc., acestea nu s-au silit și nu au dat niciun răspuns la multe întrebări existențiale.

6. Asirienii din Kurdistan trăiau cu conlocuitorii lor ca într-un ghetou geografic și cultural, care i-a dus la involuție și la imposibilitatea dezvoltării unei pături intelectuale proprii.

7. A șaptea slăbire au fost misiunile monofizite (ale iacobiților), apoi cele catolice, iar ulterior cele protestante și neoprotestante, cu prozelitismul lor agresiv, care au mușcat adânc în masa de credincioși asirieni.

8. Asirienii au fost supuși la două genocide generale, în secolul al XIV-lea, de Timur Lenk, apoi în anii 1915-1918, de către *turcii tineri*, în complicitate cu *kurzii*.

9. Biserica Asiriană a avut nenorocul să fie obligată să se confrunte cu o religie intolerantă, cu islamul, care a influențat și marcat chiar și dreptul și jurisprudența altor popoare, atunci când ei deveneau majoritari sau mai puternici în zonă. Avem aici exemplul lui Ali at-Tabari (c. 805?-870?), creștin persan, convertit la islam, la vârsta de 70 de ani, după care a scris lucrarea în cinci capitole *Combaterea Creștinismului*, Radd an-Naṣārā, unde menționa că nicio religie, care n-are conceptul de *război sfânt*, nu poate supraviețui.[1001] Se cuvine menționat în acest context că Enciclopedia Medicinii – *Paradisul înțelepciunii* – (*Firdaws al-hikma*), scrisă de persanul creștin renegat Abu al-Hasan Ali ibn Sahl Rabban al-Tabar (805?- 870?) a fost receptată de medicina arabă, în 358 capitole, califii ajungând chiar s-o recomande și ca metodă și mijloc misionar de convertire a creștinilor și a

---

[1000] Christoph Baumer, Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 265-266.

[1001] Idem, p. 266. Max Meyerhof: *ʿAlī ibn Rabban at-Tabarī, ein Arzt des 9. Jh. n. Chr.* In: *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. Band 85, 2. Aufl. 1931, pp. 38-68. *Digitalizat*.

Abu al-Hasan Ali ibn Sahl Rabban al-Tabar, fiul astrologului Sahl Rabbān al-Tabarī, s-a născut în Merw, orașul oază, din Turkmenistan, a fost un medic și psiholog creștin al secolul al IX-lea și unul dintre primii savanți care au elaborat cercetări aprofundate ale istoriei comparate a religiilor. Familia lui a trăit ulterior în Tabaristan – actualele provincii Mazandaran și Golestan - situat pe coasta sudică a Mării Caspice, în Iran.

Tot el a scris și prima enciclopedie a medicinii (*Firdaws al-hikma*), prin anul c. 835?, în limba arabă, dar înainte de-a trece la islam.

necreștinilor la islam, până târziu, în secolele XII-XIII.[1002] În felul acesta, misionarii musulmani apăreau și cu aureola de taumaturgi, impresionând pe cei ignoranți, dintre creștini, cu care ei veneau în contact.

b. *Motivele interne* au fost determinate de polemica cu iacobiții (monofiziții), care au ajuns până în India, dezbinându-i și boicotându-i și pe creștinii Sf. Toma, din Kerala.

Aici este cazul să facem precizarea că ierarhia asiriană de răsărit poartă vina acestui declin al Bisericii Asiriene de Răsărit, care trebuie căutat în deciziile Sinodului al IV-lea, din anii 484-486, prin cele trei canoane, care vizau desființarea monahismului și anularea obligativității celibatului la episcopi și la restul clerului. Aceste măsuri au slăbit și sărăcit enorm de mult puterea spirituală a Bisericii Asiriene, determinând credincioșii să treacă în masă la monofizitismul iacobit sau siriac. Mai târziu s-a ajuns la confruntarea Bisericii Asiriene, cu prozelitismul catolic și dezbinările provocate de *uniatismul caldeu*, începând cu anul 1552-1553, prin *Catolicosul-Patriarh Ioan VIII Sulaqa* (1553-1555), în anul 1553. În Kerala propaganda catolică a fost susținută atât printre nestorieni, cât și printre monofiziți, ajunși acolo *după anul 542, adică după stabilirea ierarhiei monofizite, în urma hirotonirii întru arhiereu, a lui Iacob Baradai (542-578), la Constantinopol*, din porunca Împărătesei Teodora, protectoarea necalcedonienilor. Slăbirea Bisericii Asiriene a creștinilor Sf. Toma, din Kerala a fost ulterior reluată și continuată de colonialiștii portughezi (1505-1961), mai ales din anul 1553, când a fost înființată Arhiepiscopia Romano-Catolică de Goa (Kerala), cu drept de jurisdicție în tot extremul Orient, până-n China. Sinodul de la Diamper, din anul 1599 îi viza pe nestorieni, cărora Alexio de Menezes Arhiepiscopul Latin de Goa (1559-1617) voia să le adapteze Biserica, cu Liturghia și toate slujbele, după modelul și schema ritului romano-catolic. Din prezentarea aceasta, se poate constata că aproximativ în același timp – 1553 și 1599 – Roma începuse tratativele uniatiste cu Biserica Asiriană de ambele părți, atât cu aceea din Mesopotamia, cât și cu aceea din Kerala-India.

O lungă luptă au dus patriarhii asirieni și privind păstrarea ordinii bazelor canonice, a unității, a uniformității și a disciplinei liturgice, din partea episcopilor, preoților și a diaconilor: vezi cele 13 (14) sinoade ale Bisericii Asiriene (410-775, respectiv 790).

Legat de motivele interne mai trebuie să amintim și luptele pentru putere, încurajate și de autoritățile civile păgână, cu antipatriarhi și cu scindările scaunului patriarhal, din anul 1552-1553, între linia de Seleucia-Ktesiphon, cu Șimun VIII (1551-1558) și linia lui Ioan VIII Sulaqa (1553-1555). De motivele interne ale decăderii Bisericii Asiriene se cuvine menționat și faptul că patriarhul, episcopii și preoții își fixau atenția numai pe clasa conducătoare păgână, șahinșah, aparatul administrativ, nobilime etc., de ale căror bunăvoință și toane aceștia depindeau, neglijând convertirea *la bază* sau în masă a perșilor și al celorlalte etnii, cu care se aflau în legătură sau vecinătate. Acest lucru a simplificat mult și procesul de adaptare al necreștinilor, la religia noii stăpâniri arabo-musulmane și de aranjare și de adaptare la noile condiții impuse, după anul 651.
Urmarea intoleranței și prigoanelor musulmane – în general – a fost, fie radicala epurare a creștinilor, din zonele de viață majoritare ale acestora, cum a fost Anatolia sau Africa Latină, fie situații în care, creștinii mai formează insule de minorități neglijabile, cum este acum cazul în Irak, Iran, Siria, Iordania, Libanon, Israel, Egipt, Kossovo, Nord-Macedonia etc.[1003]

Pe de altă parte, în Europa s-a putut asista și la fenomenul de *Reconquista*, în Spania, care a durat mai multe secole (722, cu Bătălia de la Covadonga și 1492, cu lupta de la Granada) sau la alte lupte de stopare a invaziei și a extinderii musulmanilor, cum a fost cazul cu Bătălia de la Tours și Poitiers, din anul 732 sau cu cele două asedii ale Vienei, din anii 1529 și 1683. Nu trebuie să uităm nici contribuția Țărilor Române, la stăvilirea expansiunii otomane, la nord de Dunăre etc. Pe de altă, parte, în timp ce în statele islamice sau cu pondere majoritară a musulmanilor, convertirea creștinilor

---

[1002] **Max Meyerhof: *ʿAlī ibn Rabban at-Tabarī, ein Arzt des 9. Jh. n. Chr.*, în: *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. Band 85, 2. Aufl. 1931, pp. 38-68 (Digitalizat).**
[1003] **Christoph Baumer, Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 266.**

la islam era dorită și stimulată pe toate căile, procesul invers, de trecere de la islam, la creştinism era pedepsit cu moartea. Iată cum, bieții creştini au fost dezavantajați pe toate căile, astfel încât ajungem să ne și mirăm, cum de-a mai rămas urmă de ei în Orient.

Privind mesajul Bisericii Asiriene de Răsărit, Christoph BAUMER o numește „Biserica Martiră a istoriei": Die Kirche des Ostens ist die Märtyrerkirche der Geschichte.[1004] Ea este și o *Biserică Mărturisitoare*, nu numai martiră. Nici o altă Biserică n-a sacrificat și oferit atâtea jertfe ale credinței în Iisus Hristos, ca Biserica Asiriană de Răsărit, care mai era în plus și abandonată, boicotată și izolată de restul bisericilor: de iacobiții, copții și armenii monofiziți, de Biserica Catolică, cu sistemul ei uniatist și prozelitist, de Biserica Ortodoxă, de Biserica Anglicană și de restul protestanților și a neoprotestanților etc. Această biserică se poate mândri cu trecutul ei glorios, dominat de o forță misionară de neegalat; misionarii ei răspândindu-se prin toată lumea cunoscută din Asia: în Mesopotamia, în Kuweit, în Iran, în India, în Arabia, în Yemen, în Asia centrală, în Nepal, în Tibet, în China, în Mongolia, în insulele Golfului Persic și ale Oceanului Indian, în Indonezia etc.

Actualmente, în diaspora trăiesc mai mulți asirieni, decât în țările lor de origine sau în *regiunile lor istorice* și această discrepanță ar trebui omogenizată. Diaspora a fost doar *o soluție de urgență* „eine Notlösung", cauzată de epurările și prigoanele *turcilor tineri* și *ale kurzilor* (1915-1918), cu toate tragediile care au mai urmat. În diaspora, asirienii și toți refugiații sunt expuși procesului accelerat de asimilare și de pierdere a identității, limbii și culturii proprii. De aceea, în momentul de față, Biserica Asiriană este pusă în fața a două mari misiuni:

a. O întărire a prezenței numerice a asirienilor în Mesopotamia, Persia (Turcia de est, Irak și Iran) și Kerala (India) etc, *adică în regiunile lor istorice*, spre a-și putea consolida situația, în leagănul lor de evoluție și de existență milenară, în așa fel, încât credincioșii să poată trăi acolo, și să nu fie obligați să aleagă emigrarea.

b. Să caute o posibilă colaborare etnică, de limbă și de cultură cu Biserica Chaldee (asirienii uniți), iar aceasta din urmă să devină mai puțin catolică și mai mult solidară cu conaționalii ei asirieni. În același timp, asirienii ar avea nevoie de o masivă întărire numerică și calitativă a clerului ei.

Actualmente, diaspora asiriană din America trece printr-un proces de diluare a religiozității proprii, în schimbul unei *nostalgii folclorice*.[1005]

Biserica Asiriană de Răsărit trebuie să mai evite și de-a fi folosită ca *instrument politic*, de către naționaliștii asirieni, fapt care-i va îngreuna mult și apropierea și colaborarea cu Biserica Chaldee.

Privind renașterea sau refacerea Bisericii Asiriene, reproducem cele *șase propuneri* ale Catolicosului-Patriarh Mar Dinkha IV Khanania (1976-2015), al 120-lea urmaș, pe scaunul de la Seleucia-Ktesiphon, din 1984 rezident în Chicago, Morton Grove, Illinois, S.U.A., cu scaunul în Catedrala Sf. Gheorghe.[1006]

Die Kirche verfügt über genügend Besonderheiten, um ihr einzigartiges Profil wieder herauszuarbeiten. Zu ihnen gehören **1. erstens ihre ursprüngliche, beinahe Liturgie,** **2. zweitens die Verwendung einer Liturgiesprache, die der Sprache Jesu nahe kommt,** **3. drittens eine reiche Mystik,** **4. viertens die Ablehnung des immer problematischer werdenden Priesterzöli-bats** **5. und fünftens die Abwesenheit der erdrückenden Vorstellung einer Erbsün-de,** **6. was sechstens die Betonnung der Willenfreiheit bewirkt.**	**Biserica are suficiente note distinctive, pentru a-și elabora din nou profilul ei unic. Printre acestea se numără,** **1. în primul rând, *Liturghia* ei aproape primordială,** **2. în al doilea rând, folosirea unei limbi liturgice, care se apropie de limba lui Iisus,** **3. în al treilea rând, o mistică bogată,** **4. în al patrulea rând, respingerea celibatului preoțesc [*devenit*, n.n.] din ce în ce mai problematic și** **5. în al cincilea rând, absența imaginației apăsătoare a unui păcat strămoșesc, ceea ce accentuează** **6. în al șaselea rând, accentual pe voința liberă.**

[1004] Idem, p. 280.
[1005] Idem, p. 281.
[1006] Ibidem.

Der Patriarh umschreibt sie wie folgt: „Ein wichtiges Merkmal unseres Glaubens ist die Betonnung des freien Willens. Wie der Mensch Jesus Christus aus freien Willen am Kreuze starb, so haben die Menschen die freie Wahl zwischen der breiten Straße zur Hölle und dem engen Pfad zum Paradies. Wir lehnen die Konzepte einer Erbsünde und einer Vorherbestimmung ab. Alle Menschen sind berufen, doch jedermann muss im Leben, der Reise von der Geburt zum Tod, die eigenen Entscheide fällen; die Kirche kann die Menschen nur begleiten und ihnen helfen.”	[*Textual*, n.n.], patriarhul le prezintă [*aceste caracteristici*, n.n.] astfel: „O trăsătură importantă a credinței noastre este accentul pe libera voință. Așa cum Omul Iisus Hristos a murit pe cruce, din propria Sa voință, tot așa au oamenii o alegere liberă, între drumul larg către iad și calea îngustă către paradis. Respingem conceptele de păcat strămoșesc și de predestinare. Toți oamenii sunt chemați, totuși fiecare om trebuie în călătoria din viață, de la naștere până la moarte, să-și hotărască propriile decizii; Biserica nu poate decât să-i însoțească pe oameni și să-i ajute.”

d. *Tomus ad Flavianum* sau Tomus Leonis

Epistola ad Flavianum, Επιστολή στον Φλαβιανό, Τόμος τοῦ Λέοντος, Roma, 13 iunie 449, text englezo-latin

Unire Ipostatică

Unirea sau *Uniunea* ipostatică nu este o simplă legătură sau asociere (συνάφεια), ci o sinteză și o subzistență în ipostas (’ένωσις κατ’ ὑπόστασιν). Expresia este adoptată de al V-lea sinod ecumenic (Constantinopol, 553), care reluând dogma hristologică de la Calcedon (v. HRISTOLOGIE și CALCEDON {*în prezentul Dicționar al lui Ion Bria*, n.n.} a adus o serie de clarificări în vocabularul hristologic în ceea ce privește folosirea noțiunilor de ipostas și *unire*.[1007]

> „De aceea nu I-am spus om îndumnezeit, ci Dumnezeu înomenit: căci fiind prin fire Dumnezeu desăvârșit, S-a făcut același om desăvârșit, nu schimbându-Se după fire, nici înfățișând o iconomie închipuită, ci unindu-Se după ipostas cu trupul însuflețit, rational și înțelegător, pe care L-a luat din sfânta Fecioară și care și-a permis existența în El, în chip neamestecat și neschimbat și neîmpărțit, neschimbând firea dumnezeirii Lui în ființa trupului, nici ființa trupului Său în firea dumnezeirii, nici făcând din firea Sa dumnezeiască și din firea omenească pe care a luat-o o unică fire compusă. Căci s-au unit firile între ele fără să se schimbe și fără să devină altele; nici firea dumnezeiască n-a ieșit din simplitatea proprie, nici cea omenească nu s-a schimbat, sau n-a ajuns la neexistență, nici în cele două nu s-a înfăptuit o unică fire comună.”[1008]

(Sf. Ioan Damaschin, *Credința ortodoxă*, III, II, trad. cit., pp. 100-101)

Credința ortodoxă: Saint-Jean Damascèn, *La foi orthodoxe* (și *Défense des icônes*), traducere și note de E. Ponoye, Editions Cahiers Saint Irénée, Paris, 1966 (cf. Ion Bria, p. 9).

EUTYCHES: (c.378-454), archimandrite [abbot] of a monastery in Constantinople, so opposed Nestorius' emphasis on the distinction of natures, that he declared the incarnate Christ had only one [divine] nature (*physis*), and that Christ's humanity is not consubstantial with ours.

With the help of Pope *Leo the Great* the Council declared:
CHRIST has TWO NATURES (*physeis/naturae*) in ONE PERSON (*hypostasis/persona*) without confusion, without change, without division, without separation;
Luat din: http://www.ldysinger.com/@magist/0451_Chalc_ec4/02_chalc.htm#Tome_of_Leo_

[1007] Ion Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z*, EIBMBOR, București, 1981, p. 391.
[1008] Ibidem, p. 392.

Tome of Leo

THE LETTER (TOME) *of* POPE LEO *to* FLAVIAN BISHOP of CONSTANTINOPLE, about EUTYCHES

Surprised as we were at the late arrival of your charity's letter, we read it and examined the account of what the bishops had done. We now see what scandal against the integrity of the faith had reared its head among you. What had previously been kept secret now became clearly revealed to us.	
Eutyches, who was considered a man of honour because he had the title of priest, is shown to be very rash and extremely ignorant. What the prophet said can be applied to him: He did not want to understand and do good: he plotted evil in his bed. What can be worse than to have an irreligious mind and to pay no heed to those who are wiser and more learned?	**Quibus Eutyches, qui presbyterii nomine honorabilis videbatur, multum inprudens et nimis inperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit a propheta: noluit intellegere ut bene ageret; iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quid autem iniquius quam impia sapere et sapientioribus doctoribus que non cedere?**
The people who fall into this folly are those in whom knowledge of the truth is blocked by a kind of dimness. They do not refer to	**Sed in hanc insipientiam cadunt qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo inpediuntur obscuro,**
*** the sayings of the prophets, nor to**	**non ad propheticas voces,**
*** the letters of the apostles, nor even to**	**non ad apostolicas litteras**
*** the authoritative words of the gospels,**	**nec ad evangelicas auctoritates,**
but to themselves. By not being pupils of the truth, they turn out to be masters of error.	**sed ad semet ipsos recurrunt et ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.**
A man who has not the most elementary understanding even of the creed itself can have learnt nothing from the sacred texts of the New and Old Testaments. This old man has not yet taken to heart what is pronounced by every baptismal candidate the world over!	**Quam enim eruditionem de sacris novi et veteris testamenti paginis adquisivit qui ne ipsius quidem symboli initia conprehendit et quod per totum mundum omnium regenerandorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur?**
He had no idea how he ought to think about the incarnation of the Word of God; and he had no desire to acquire the light of understanding by working through the length and breadth of the holy scriptures. So at least he should have listened carefully and accepted the common and undivided creed by which the whole body of the faithful confess that they believe in	**Nesciens igitur quid deberet de verbi dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum lumen intellegentiae in sanctarum scripturarum latitudine laborare illam saltem communem et indiscretam confessionem sollicito recepisset auditu, qua fidelium universitas profitetur credere se**
1. God the Father almighty and in	**in deum patrem omnipotentem**
2. Jesus Christ his only Son, our Lord,	**et in Iesum Christum filium eius unicum, dominum nostrum,**
3. who was born of the holy Spirit and the virgin Mary.	**qui natus est de spiritu sancto et Maria virgine,**
These three statements wreck the tricks of nearly every heretic.	**quibus tribus sententiis omnium fere haereticorum machinae destruuntur.**
When God is believed to be both almighty and Father, the Son is clearly proved to be co-eternal with him, in no way different from the Father, since he was born God from God, almighty from the Almighty, co-eternal from the Eternal, not later in time, not lower in power, not unlike in glory, not distinct in being. The same eternal, only-begotten of the eternal begetter was born of the holy Spirit and the virgin Mary. His birth in time in no way subtracts from or adds to that divine and eternal birth of his: but its whole purpose is to restore humanity, who had been deceived, so that it might defeat death and, by its power, destroy the devil who held the power of death.	**Cum enim deus et omnipotens et pater creditur, consempiternus eidem filius demonstratur, in nullo a patre differens, quia de deo deus, de omnipotente omnipotens, de aeterno natus est coaeternus, non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia. Idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus natus est de spiritu sancto et Maria virgine, quae nativitas temporalis illi nativitati divinae et sempiternae nihil minuit, nihil contulit, sed totam se reparando homini, qui erat deceptus, inpendit, ut et mortem vinceret et diabolum, qui mortis habebat imperium, sua virtute destrueret.**
Overcoming the originator of sin and death would be beyond us, had not he whom sin could not defile, nor could death hold down, taken up our nature and made it his own. He was conceived from the holy Spirit inside the womb of the virgin mother. Her virginity was as untouched in giving him birth as it was in conceiving him.	**Non enim superare possemus peccati et mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet et suam faceret quem nec peccatum contaminare nec mors potuit detinere. Conceptus quippe est de spiritu sancto intra uterum virginis matris, quae illum ita salva virginitate edidit quemadmodum salva virginitate concepit.**

But if it was beyond Eutyches to derive sound understanding from this, the purest source of the christian faith, because the brightness of manifest truth had been darkened by his own peculiar blindness, then he should have subjected himself to the teaching of the gospels. When Matthew says, The book of the generation of Jesus Christ, son of David, son of Abraham, Eutyches should have looked up the further development in the apostolic preaching. When he read in the letter to the Romans, Paul, the servant of Christ Jesus, called to be an apostle, set apart for God's gospel, which he had formerly promised through his prophets in the holy writings which refer to his Son, who was made for him of David's seed according to the flesh, he should have paid deep and devout attention to the prophetic texts. And when he discovered God making the promise to Abraham that in your seed shall all nations be blessed, he should have followed the apostle, in order to eliminate any doubt about the identity of this seed, when he says, The promises were spoken to Abraham and his seed .	**Sed si de hoc Christianae fidei fonte purissimo sincerum intellectum haurire non poterat, quia splendorem perspicuae veritatis obcaecatione sibi propria tenebrarat, doctrinae se evangelicae subdidisset et dicente Matthaeo liber generationis Iesu Christi filii David filii Habraham, apostolicae quoque praedicationis expetisset instructum et legens in epistula ad Romanos Paulus servus Christi Iesu, vocatus apostolus segregatus in evangelium dei quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem ad propheticas paginas piam sollicitudinem contulisset et inveniens promissionem dei ad Habraham dicentis in semine tuo benedicentur omnes gentes, ne de huius seminis proprietate dubitaret, secutus fuisset apostolum dicentem Habrahae dictae sunt promissiones et semini eius.**
He does not say "to his seeds"--as if referring to a multiplicity--but to a single one, "and to thy seed" which is Christ. His inward ear should also have heard Isaiah preaching Behold, a virgin will receive in the womb and will bear a son, and they will call his name Emmanuel, which is translated "God is with us". With faith he should have read the same prophet's words, A child is born to us, a son is given to us. His power is on his shoulders. They will call his name "Angel of great counsel, mighty God, prince of peace, father of the world to come". Then he would not deceive people by saying that the Word was made flesh in the sense that he emerged from the virgin's womb having a human form but not having the reality of his mother's body.	**Non dicit: et seminibus, quasi in multis sed quasi in uno: et semini tuo, quod est Christus; Esaiae quoque praedicationem interiore adprehendisset auditu dicentis ecce virgo in utero accipiet et pariet filium et vocabunt nomen eius Emmanuhel, quod est interpretatum nobis cum deus eiusdem que prophetae fideliter verba legisset puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius potestas super humeros eius, et vocabunt nomen eius magni consilii angelus, deus fortis, princeps pacis, pater futuri saeculi, nec frustratorie loquens ita verbum diceret carnem factum, ut editus utero virginis Christus haberet formam hominis et non haberet materni corporis veritatem.**
Or was it perhaps that he thought that our lord Jesus Christ did not have our nature because the angel who was sent to the blessed Mary said, The holy Spirit will come upon you and the power of the most High will overshadow you, and so that which will be born holy out of you will be called Son of God, as if it was because the conception by the virgin was worked by God that the flesh of the one conceived did not share the nature of her who conceived it? But uniquely wondrous and wondrously unique as that act of generation was, it is not to be understood as though the proper character of its kind was taken away by the sheer novelty of its creation.	**An forte ideo putavit dominum Iesum Christum non nostrae esse naturae, quia missus ad beatam Mariam angelus ait: spiritus sanctus superveniet in te et virtus altissimi obumbrabit tibi ideo que quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei, ut quia conceptus virginis divini fuit operis, non de natura concipientis fuerit caro concepti? sed non ita intellegenda est illa generatio singulariter mirabilis et mirabiliter singularis, ut per novitatem creationis proprietas remota sit generis.**
It was the holy Spirit that made the virgin pregnant, but the reality of the body derived from body. As Wisdom built a house for herself, the Word was made flesh and dwelt amongst us: that is, in that flesh which he derived from human kind and which he animated with the spirit of a rational life.	**Fecunditatem virginis spiritus sanctus dedit, veritas autem corporis sumpta de corpore est, et aedificante sibi sapientia domum verbum caro factum est et habitavit in nobis, hoc est in ea carne quam sumpsit ex homine et quam spiritu vitae rationalis animavit.**
So the proper character of both natures was maintained and came together in a single person.	**Salva igitur proprietate utriusque naturae et in unam coeunte personam**
Lowliness was taken up by majesty, weakness by strength, mortality by eternity. To pay off the debt of our state, invulnerable nature was united to a nature that could suffer; so that in a way that corresponded to the remedies we needed, one and the same mediator between God and	**suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostrae debitum natura inviolabilis naturae est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem**

humanity the man Christ Jesus, could both on the one hand die and on the other be incapable of death. Thus was true God born in the undiminished and perfect nature of a true man, complete in what is his and complete in what is ours.	**mediator dei et hominum homo Christus Iesus et mori posset ex uno et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfecta que natura verus natus est deus, totus in suis, totus in nostris.**
By "ours" we mean what the Creator established in us from the beginning and what he took upon himself to restore. There was in the Saviour no trace of the things which the Deceiver brought upon us, and to which deceived humanity gave admittance.	**Nostra autem dicimus quae in nobis ab initio creator condidit et quae reparanda suscepit; nam illa quae deceptor intulit et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in salvatore vestigium.**
His subjection to human weaknesses in common with us did not mean that he shared our sins.	**Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum.**
He took on the form of a servant without the defilement of sin, thereby enhancing the human and not diminishing the divine. For that self-emptying whereby the Invisible rendered himself visible, and the Creator and Lord of all things chose to join the ranks of mortals, spelled no failure of power: it was an act of merciful favour.	**Adsumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens, quia exinanitio illa qua se invisibilis visibilem praebuit et creator ac dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis.**
So the one who retained the form of God when he made humanity, was made man in the form of a servant. Each nature kept its proper character without loss; and just as the form of God does not take away the form of a servant, so the form of a servant does not detract from the form of God.	**Proinde qui manens in forma dei fecit hominem, in forma servi factus est homo; tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura et sicut formam servi dei forma non adimit, ita formam dei servi forma non minuit.**
It was the devil's boast that humanity had been deceived by his trickery and so had lost the gifts God had given it; and that it had been stripped of the endowment of immortality and so was subject to the harsh sentence of death. He also boasted that, sunk as he was in evil, he himself derived some consolation from having a partner in crime; and that God had been forced by the principle of justice to alter his verdict on humanity, which he had created in such an honourable state. All this called for the realisation of a secret plan whereby the unalterable God, whose will is indistinguishable from his goodness, might bring the original realisation of his kindness towards us to completion by means of a more hidden mystery, and whereby humanity, which had been led into a state of sin by the craftiness of the devil, might be prevented from perishing contrary to the purpose of God.	**Nam quia gloriabatur diabolus hominem sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus et inmortalitatis dote nudatum duram mortis subisse sententiam se que in malis suis quoddam de praevaricatoris consortio invenisse solatium, deum quoque iustitiae exigente ratione erga hominem, quem tanto honore condiderat, propriam mutasse sententiam, opus fuit secreti dispensatione consilii, ut incommutabilis deus, cuius voluntas non potest sua benignitate privari, primam erga nos pietatis suae dispensationem sacramento occultiore conpleret et homo diabolicae iniquitatis versutia actus in culpam contra dei propositum non periret.**
So without leaving his Father's glory behind, the Son of God comes down from his heavenly throne and enters the depths of our world, born in an unprecedented order by an unprecedented kind of birth. In an unprecedented order, because one who is invisible at his own level was made visible at ours. The ungraspable willed to be grasped.	**Ingreditur ergo haec mundi infima filius dei de caelesti sede descendens et a paterna gloria non recedens novo ordine, nova nativitate generatus, novo ordine, quia invisibilis in suis visibilis est factus in nostris, inconprehensibilis voluit conprehendi,**
Whilst remaining pre-existent, he begins to exist in time. The Lord of the universe veiled his measureless majesty and took on a servant's form. The God who knew no suffering did not despise becoming a suffering man, and, deathless as he is, to be subject to the laws of death. By an unprecedented kind of birth, because it was inviolable virginity which supplied the material flesh without experiencing sexual desire.	**ante tempora manens esse coepit ex tempore, universitatis dominus servilem formam obumbrata maiestatis suae immensitate suscepit, inpassibilis deus non dedignatus est homo esse passibilis et inmortalis mortis legibus subiacere; nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit.**
What was taken from the mother of the Lord was the nature without the guilt. And the fact that the birth was miraculous does not imply that in the lord Jesus Christ, born from the virgin's womb, the nature is different from ours.	**Adsumpta est de matre domini natura, non culpa, nec in domino Iesu Christo ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis.**
The same one is true God and true man.	**Qui enim verus est deus, idem verus est homo.**

There is nothing unreal about this oneness, since both the lowliness of the man and the grandeur of the divinity are in mutual relation.	**Et nullum est in hac unitate mendacium, dum in invicem sunt et humilitas hominis et altitudo deitatis.**
As God is not changed by showing mercy, neither is humanity devoured by the dignity received.	**Sicut enim deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate.**
The activity of each form is what is proper to it in communion with the other: that is, the Word performs what belongs to the Word, and the flesh accomplishes what belongs to the flesh.	**Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, verbo scilicet operante quod verbi est, et carne exequente quod carnis est.**
One of these performs brilliant miracles the other sustains acts of violence.	**Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis.**
As the Word does not lose its glory which is equal to that of the Father, so neither does the flesh leave the nature of its kind behind. We must say this again and again: one and the same is truly Son of God and truly son of man. God, by the fact that in the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God; man, by the fact that the Word was made flesh and dwelt among us. God, by the fact that all things were made through him, and nothing was made without him, man, by the fact that he was made of a woman, made under the law.	**Et sicut verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit; unus enim idem que est, quod saepe dicendum est, vere dei filius et vere hominis filius, deus per id quod in principio erat verbum et verbum erat apud deum et deus erat verbum, homo per id quod verbum caro factum est et habitavit in nobis; deus per id quod omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil, homo per id quod factus est ex muliere, factus sub lege.**
The birth of flesh reveals human nature; birth from a virgin is a proof of divine power. A lowly cradle manifests the infancy of the child; angels' voices announce the greatness of the most High.	**Nativitas carnis manifestatio est humanae naturae, partus virginis divinae est virtutis indicium; infantia parvuli ostenditur humilitate cunarum, magnitudo altissimi declaratur vocibus angelorum.**
Herod evilly strives to kill one who was like a human being at the earliest stage the Magi rejoice to adore on bended knee one who is the Lord of all.	**Similis est rudimentis hominum quem Herodes impie molitur occidere, sed dominus est omnium quem magi gaudent suppliciter adorare.**
And when he came to be baptised by his precursor John, the Father's voice spoke thunder from heaven, to ensure that he did not go unnoticed because the divinity was concealed by the veil of flesh: This is my beloved Son, in whom I am well pleased.	**Iam cum ad praecursoris sui Iohannis baptismum venit, ne lateret quod carnis velamine divinitas tegeretur, vox patris de caelo intonans dixit: hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene conplacui.**
Accordingly, the same one whom the devil craftily tempts as a man, the angels dutifully wait on as God.	**Quem itaque sicut hominem diabolica temptat astutia, eidem sicut deo angelica famulantur officia.**
Hunger, thirst, weariness, sleep are patently human. But to satisfy five thousand people with five loaves; to dispense living water to the Samaritan woman, a drink of which will stop her being thirsty ever again; to walk on the surface of the sea with feet that do not sink; to rebuke the storm and level the mounting waves; there can be no doubt these are divine.	**Esurire sitire lassescere atque dormire evidenter humanum est, sed quinque panibus quinque milia hominum satiare et largiri Samaritanae aquam vivam, cuius haustus bibenti praestet ne ultra iam sitiat, supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare et elationes fluctuum increpata tempestate consternere sine ambiguitate divinum est.**
So, if I may pass over many instances, it does not belong to the same nature to weep out of deep-felt pity for a dead friend, and to call him back to life again at the word of command, once the mound had been removed from the four-dayold grave; or to hang on the cross and, with day changed into night, to make the elements tremble; or to be pierced by nails and to open the gates of paradise for the believing thief. Likewise, it does not belong to the same nature to say I and the Father are one, and to say The Father is greater than I.	**Sicut ergo, ut multa praeteream, non eiusdem naturae est flere miserationis affectu amicum mortuum et eundem remoto quadriduanae aggere sepulturae ad vocis imperium excitare redivivum aut ligno pendere et in noctem luce conversa omnia elementa tremefacere aut clavis transfixum esse et paradisi portas fidei latronis aperire, ita non eiusdem naturae est dicere ego et pater unum sumus et dicere pater maior me est.**
For although there is in the Lord Jesus Christ a single person who is of God and of man, the insults shared by both have their source in one thing, and the glory that is shared in another.	**Quamvis enim in domino Iesu Christo dei et hominis una persona sit, aliud tamen est unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria.**

For it is from us that he gets a humanity which is less than the Father; it is from the Father that he gets a divinity which is equal to the Father.	**De nostro enim illi est minor patre humanitas, de patre illi est aequalis cum patre divinitas.**
So it is on account of this oneness of the person, which must be understood in both natures, that we both read that the son of man came down from heaven, when the Son of God took flesh from the virgin from whom he was born, and again that the Son of God is said to have been crucified and buried, since he suffered these things not in the divinity itself whereby the Only-begotten is co-eternal and consubstantial with the Father, but in the weakness of the human nature.	**Propter hanc ergo unitatem personae in utraque natura intellegendam et filius hominis legitur descendisse de caelo, cum filius dei carnem de ea virgine de qua est natus, adsump-serit, et rursum filius dei crucifixus dicitur ac sepultus, cum haec non in divinitate ipsa qua unigenitus consempiternus et consubstantialis est patri, sed in naturae humanae sit infirmitate perpessus.**
That is why in the creed, too, we all confess that the only-begotten Son of God was crucified and was buried, following what the apostle said, If they had known, they would never have crucified the Lord of majesty.	**Unde unigenitum filium dei crucifixum et sepultum omnes etiam in symbolo confitemur secundum illud apostoli si enim cognovissent, numquam dominum maiestatis crucifixissent.**
And when our Lord and Saviour himself was questioning his disciples and instructing their faith, he says, Who do people say 1, the son of man, am? And when they had displayed a variety of other people's opinions, he says, Who do you say I am ? --in other words, I who am the son of man and whom you behold in the form of a servant and in real flesh: Who do you say I am? Whereupon the blessed Peter, inspired by God and making a confession that would benefit all future peoples, says, You are the Christ, the Son of the living God. He thoroughly deserved to be declared "blessed" by the Lord. He derived the stability of both his goodness and his name from the original Rock, for when the Father revealed it to him, he confessed that the same one is both the Son of God and also the Christ. Accepting one of these truths without the other was no help to salvation; and to have believed that the Lord Jesus Christ was either only God and not man, or solely man and not God, was equally dangerous.	**Cum autem ipse dominus noster atque salvator fidem discipulorum suis interrogationibus eru-diret: quem me, inquit, dicunt homines esse filium hominis? cum que illi diversas aliorum opiniones retexuissent, vos, ait, quem me dicitis esse? me utique, qui sum filius hominis et quem in forma servi atque in veritate carnis aspicitis, quem esse me dicitis? ubi beatus Petrus divinitus inspiratus et confessione sua omnibus gentibus profuturus: tu es, inquit, Christus filius dei vivi, nec inmerito beatus est pronuntiatus a domino et a principali petra soliditatem et virtutis traxit et nominis qui per revelationem patris eundem et dei filium est confessus et Christum, quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem et aequalis erat periculi dominum Iesum Christum aut deum tantummodo sine homine aut sine deo solum hominem credidisse.**
After the Lord's resurrection--which was certainly the resurrection of a real body, since the one brought back to life is none other than the one who had been crucified and had died--the whole point of the forty-day delay was to make our faith completely sound and to cleanse it of all darkness.	**Post resurrectionem vero domini, quae utique veri corporis fuit, quia non alter est resuscitatus quam qui fuerat crucifixus et mortuus, quid aliud quadraginta dierum mora gestum est quam ut fidei nostrae integritas ab omni caligine mundaretur?**
Hence he talked to his disciples and lived and ate with them, and let himself be touched attentively and carefully by those who were in the grip of doubt; he would go in among his disciples when the doors were locked, and impart the holy Spirit by breathing on them, and open up the secrets of the holy scriptures after enlightening their understanding; again, he would point out the wound in his side, the holes made by the nails, and all the signs of the suffering he had just recently undergone, saying, Look at my hands and feet--it is I. Feel and see, because a spirit does not have flesh and bones as you see that I have. All this was so that it would be recognised that the proper character of the divine and of the human nature went on existing inseparable in him; and so that we would realise that the Word is not the same thing as the flesh, but in such a way that we would confess belief in the one Son of God as being both Word and flesh.	**Conloquens enim cum discipulis suis et cohabitans atque convescens et pertractari se diligenti curioso que contactu ab eis quos dubietas perstringebat, admittens ideo et clausis ad discipulos ianuis introibat et flatu suo dabat spiritum sanctum et donato intellegentiae lumine sanctarum scripturarum occulta pandebat et rursus idem vulnus lateris, fixuras clavorum et omnia recentissimae passionis signa monstrabat dicens: videte manus meas et pedes quia ego sum; palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet sicut me videtis habere, ut agnosceretur in eo proprietas divinae humanae que naturae individua permanere et ita sciremus verbum non hoc esse quod carnem, ut unum dei filium et verbum confiteremur et carnem.**

This Eutyches must be judged to be extremely destitute of this mystery of the faith. Neither the humility of the mortal life nor the glory of the resurrection has made him recognise our nature in the only-begotten of God. Nor has even the statement of the blessed apostle and evangelist John put fear into him: Every spirit which confesses that Jesus Christ came in the flesh is from God, and every spirit which puts Jesus asunder is not from God, and this is Antichrist.	**Quo fidei sacramento Eutyches iste nimium aestimandus est vacuus, qui naturam nostram in unigenito dei nec per humilitatem morta-litatis nec per gloriam resurrectionis agnovit nec sententiam beati apostoli et evangelistae Iohannis expavit dicentis omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est et omnis spiritus qui solvit Iesum, ex deo non est, et hic est antichristus.**
But what does putting Jesus as under consist in if not in separating his human nature from him, and in voiding, through the most barefaced fictions, the one mystery by which we have been saved?	**Quid autem est solvere Iesum nisi humanam ab eo separare naturam et sacramentum per quod unum salvati sumus, inpudentissimis vacuare figmentis?**
Once in the dark about the nature of Christ's body, it follows that the same blindness leads him into raving folly about his suffering too.	**Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est ut etiam in passione eius eadem obcaecatione desipiat.**
If he does not think that the Lord's cross was unreal and if he has no doubt that the suffering undergone for the world's salvation was real, then let him acknowledge the flesh of the one whose death he believes in.	**Nam si crucem domini non putat falsam et susceptum pro mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat, cuius credit mortem, agnoscat et carnem.**
And let him not deny that a man whom he knows to have been subject to suffering had our kind of body, for to deny the reality of the flesh is also to deny the bodily suffering.	**Nec diffiteatur nostri corporis hominem quem cognoscit fuisse passibilem, quoniam negatio ve-rae carnis negatio est etiam corporeae passionis.**
So if he accepts the christian faith and does not turn a deaf ear to the preaching of the gospel, let him consider what nature it was that hung, pierced with nails, on the wood of the cross. With the side of the crucified one laid open by the soldier's spear, let him identify the source from which blood and water flowed, to bathe the church of God with both font and cup.	**Si ergo Christianam suscipit fidem et a praedi-catione evangelii suum non avertit auditum, videat quae natura transfixa clavis pependerit in crucis ligno et aperto per militis lanceam latere crucifixi intellegat unde sanguis et aqua fluxerit, ut ecclesia dei et lavacro rigaretur et poculo.**
Let him heed what the blessed apostle Peter preaches, that sanctification by the Spirit is effected by the sprinkling of Christ's blood; and let him not skip over the same apostle's words, knowing that you have been redeemed from the empty way of life you inherited from your fathers, not with corruptible gold and silver but by the precious blood of Jesus Christ, as of a lamb without stain or spot.	**Audiat beatum Petrum apostolum praedicantem quod sanctificatio spiritus per aspersionem fiat sanguinis Christi, nec transitorie legat eiusdem apostoli verba dicentis; scientes quod non corruptibilibus argento et auro redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati Iesu Christi.**
Nor should he withstand the testimony of blessed John the apostle: and the blood of Jesus, the Son of God, purifies us from every sin; and again, This is the victory which conquers the world, our faith.	**Beati quoque Iohannis apostoli testimonio non resistat dicentis: et sanguis Iesu filii dei emundat nos ab omni peccato et iterum: haec est victoria quae vincit mundum, fides nostra.**
Who is there who conquers the world save one who believes that Jesus is the Son of God ?	**Quis est qui vincit mundum nisi qui credit quoniam Iesus est filius dei?**
It is he, Jesus Christ who has come through water and blood, not in water only, but in water and blood. And because the Spirit is truth, it is the Spirit who testifies. For there are three who give testimony--Spirit and water and blood. And the three are one. In other words, the Spirit of sanctification and the blood of redemption and the water of baptism. These three are one and remain indivisible. None of them is separable from its link with the others. The reason is that it is by this faith that the catholic church lives and grows, by believing that neither the humanity is without true divinity nor the divinity without true humanity.	**Hic est qui venit per aquam et sanguinem Iesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine, et spiritus est qui testificatur, quoniam spiritus est veritas, quia tres sunt qui testimonium dant, spiritus et aqua et sanguis, et tres unum sunt, spiritus utique sanctificationis et sanguis redemptionis et aqua baptismatis, quae tria unum sunt et individua manent nihil que eorum a sui connexione seiungitur, quia catholica ecclesia hac fide vivit, hac proficit, ut nec sine vera divinitate humanitas nec sine vera credatur humanitate divinitas.**

When you cross-examined Eutyches and he replied, "I confess that our Lord was of two natures before the union, but I confess one nature after the union", I am amazed that such an absurd and corrupt declaration of faith was not very severely censured by the judges; and that an extremely foolish statement was disregarded, as if nothing whatever offensive had been heard. It is just as wicked to say that the only-begotten Son of God was of two natures before the incarnation as it is abominable to claim that there was a single nature in him after the Word was made flesh.	**Cum autem ad interlocutionem examinis vestri Eutyches responderit dicens: confiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum ante adunationem, post vero adunationem unam naturam confiteor, miror tam absurdam tam que perversam professionem nulla iudicantium increpatione reprehensam et sermonem nimis insipientem ita omissum quasi nihil quod offenderet esset auditum, cum tam impie duarum naturarum ante incarnationem unigenitus dei filius fuisse dicatur quam nefarie postquam verbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur.**
Eutyches must not suppose that what he said was either correct or tolerable just because no clear statement of yours refuted it. So we remind you, dearest brother, of your charity's responsibility to see to it that if through God's merciful inspiration the case is ever settled, the rash and ignorant fellow is also purged of what is blighting his mind.	**Quod ne Eutyches ideo vel recte vel tolerabiliter aestimet dictum, quia nulla vestra est sententia confutatum, dilectionis tuae diligentiam commonemus, frater karissime, ut si per inspirationem misericordiae dei ad satisfactionem causa perducitur, inprudentia hominis inperiti etiam ab hac sensus sui peste purgetur.**
As the minutes have made clear, he made a good start at abandoning his opinion when, under pressure from your statement, he professed to say what he had not previously said, and to find satisfaction in the faith to which he had previously been a stranger. But when he had refused to be party to the anathematising of his wicked doctrine, your fraternity would have realised that he was persisting in his false belief and that he deserved a verdict of condemnation.	**Qui quidem, sicut gestorum ordo patefecit, bene coeperat a sua persuasione discedere, cum vestra sententia coartatus profiteretur se dicere quod ante non dixerat, et ei fidei adquiescere cuius prius fuisset alienus; sed cum anathematizando impio dogmati noluisset praebere consensum, intellexit eum fraternitas vestra in sua manere perfidia dignum que esse qui iudicium condemnationis exciperet.**
If he is honestly and suitably sorry about this, and acknowledges even at this late stage how rightly episcopal authority was set in motion, or if, to make full amends, he condemns every wrong thought he had by word of mouth and by his actual signature, then no amount of mercy towards one who has reformed is excessive. Our Lord, the true and good shepherd who laid down his life for his sheep, and who came not to destroy but to save the souls of men and women, wants us to be imitators of his goodness, so that whilst justice represses sinners, mercy does not reject the converted.	**De quo si fideliter atque utiliter dolet et quam recte mota sit episcopalis auctoritas, vel sero cognoscit vel si ad satisfactionis plenitudinem omnia quae ab eo male sunt sensa, viva voce et praesenti subscriptione damnaverit, non erit reprehensibilis erga correctum quantacumque miseratio, quia dominus noster verus et bonus pastor qui animam suam posuit pro ovibus suis et qui venit animas hominum salvare, non perdere, imitatores nos suae vult esse pietatis, ut peccantes quidem iustitia coerceat, conversos autem misericordia non repellat.**
The defence of the true faith is never so productive as when false opinion is condemned even by its adherents.	**Tunc enim demum fructuosissime fides vera defenditur, quando etiam a sectatoribus suis opinio falsa damnatur.**
In place of ourself, we have arranged for our brothers, Bishop Julius and the priest Renatus of the church of St Clement, and also my son, the deacon Hilary, to ensure a good and faithful conclusion to the whole case.To their company we have added our notary Dulcitius, of proven loyalty to us. We trust that with God's help he who has fallen into error might condemn the wickedness of his own mind and find salvation.	**Ad omnem vero causam pie ac fideliter exequendam fratres nostros Iulium episcopum et Renatum presbyterum tituli sancti Clementis, sed et filium meum Hilarum diaconum vice nostra direximus, quibus Dulcitium notarium nostrum, cuius nobis fides est probata, sociavimus, confidentes affuturum divinitatis auxilium ut is qui erraverat, damnata sensus sui pravitate salvetur.**
God keep you safe, dearest brother.	**Deus te incolumen custodiat, frater karissime.**

***

e. DEFINITION *of the* FAITH

Formula dogmatică sau definirea credinței diofisite la Calcedon, 451

Luat din: http://www.ldysinger.com/@magist/0451_Chalc_ec4/02_chalc.htm#Tome_of_Leo_

The sacred and great and universal synod by God's grace and by decree of your most religious and Christ-loving emperors Valentinian Augustus and Marcian Augustus assembled in Chalcedon, metropolis of the province of Bithynia, in the shrine of the saintly and triumphant martyr Euphemia, issues the following decrees.	Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ κατὰ θεοῦ χάριν καὶ θέσπισμα τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Μαρκιανοῦ αὐγούστων συναχθεῖσα ἐν τῆι Χαλκηδονέων μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας ἐν τῶι μαρτυρίωι τῆς ἁγίας καὶ καλλινίκου μάρτυρος Εὐφημίας ὥρισεν τὰ ὑποτεταγμένα
In establishing his disciples in the knowledge of the faith, our lord and saviour Christ said: "My peace I give you, my peace I leave to you"', so that no one should disagree with his neighbour regarding religious doctrines but that the proclamation of the truth would be uniformly presented. But the evil one never stops trying to smother the seeds of religion with his own tares and is for ever inventing some novelty or other against the truth; so the Master, exercising his usual care for the human race, roused this religious and most faithful emperor to zealous action, and summoned to himself the leaders of the priesthood from everywhere, so that through the working of the grace of Christ, the master of all of us, every injurious falsehood might be staved off from the sheep of Christ and they might be fattened on fresh growths of the truth.	Ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως τὴν γνῶσιν τοῖς μαθηταῖς βεβαιῶν ἔφη· <εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν,> ὥστε μηδένα πρὸς τὸν πλησίον διαφωνεῖν ἐν τοῖς δόγμασι τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' ἐπίσης τὸ τῆς ἀληθείας ἐπιδείκνυσθαι κήρυγμα. ἐπειδὴ δὲ οὐ παύεται διὰ τῶν ἑαυτοῦ ζιζανίων ὁ πονηρὸς τοῖς τῆς εὐσεβείας ἐπιφυόμενος σπέρμασι καί τι καινὸν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐφευρίσκων ἀεί, διὰ τοῦτο συνήθως ὁ δεσπότης προνοούμενος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὸν εὐσεβῆ τοῦτον καὶ πιστότατον πρὸς ζῆλον ἀνέστησε βασιλέα καὶ τοὺς ἁπανταχῆι τῆς ἱερωσύνης πρὸς ἑαυτὸν ἀρχηγοὺς συνεκάλεσεν, ὥστε τῆς χάριτος τοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου Χριστοῦ ἐνεργούσης πᾶσαν μὲν τοῦ ψεύδους τῶν τοῦ Χριστοῦ προβάτων ἀποσείσασθαι λύμην, τοῖς δὲ τῆς ἀληθείας αὐτὴν καταπιαίνειν βλαστήμασιν.
This is in fact what we have done. We have driven off erroneous doctrines by our collective resolution and we have renewed the unerring creed of the fathers. We have proclaimed to all the creed of the 318; and we have made our own those fathers who accepted this agreed statement of religion -- the 150 who later met in great Constantinople and themselves set their seal to the same creed.	ὃ δὴ καὶ πεποιήκαμεν κοινῆι ψήφωι τὰ τῆς πλάνης ἀπελάσαντες δόγματα, τὴν δὲ ἀπλανῆ τῶν πατέρων ἀνανεωσάμενοι πίστιν, τὸ τῶν ¯τ¯ι¯η σύμβολον τοῖς πᾶσι κηρύξαντες καὶ ὡς οἰκείους τοὺς τοῦτο τῆς εὐσεβείας τὸ σύνθεμα δεξαμένους πατέρας ἐπιγραψάμενοι, οἵπερ εἰσὶν οἱ μετὰ ταῦτα ἐν τῆι μεγάλῃι Κωνσταντινουπόλει συνελθόντες ¯ρ¯ν καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτὴν [2,1,2.127] ἐπισφραγισάμενοι πίστιν.
Therefore, whilst we also stand by	ὁρίζομεν τοίνυν
* the decisions and all the formulas relating to the creed from the sacred synod which took place formerly at Ephesus,	τὴν τάξιν καὶ τοὺς περὶ τῆς πίστεως ἅπαντας τύπους φυλάττοντες καὶ ἡμεῖς τῆς κατ' Ἔφεσον πάλαι γεγενημένης ἁγίας συνόδου,
* whose leaders of most holy memory were Celestine of Rome and Cyril of Alexandria	ἧς ἡγεμόνες οἱ ἁγιώτατοι τὴν μνήμην Κελεστῖνος ὁ τῆς Ῥωμαίων καὶ Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐτύγχανον,
we decree that	προλάμπειν μὲν
* pre-eminence belongs to the exposition of the right and spotless creed of the 318 saintly and blessed fathers who were assembled at Nicaea when Constantine of pious memory was emperor: and that	τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως τὴν ἔκθεσιν τῶν ¯τ¯ι¯η ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίαι ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Κωνσταντίνου τοῦ γενομένου βασιλέως συναχθέντων.
* those decrees also remain in force which were issued in Constantinople by the 150 holy fathers in order to destroy the heresies then rife and to confirm this same catholic and apostolic creed.	κρατεῖν δὲ καὶ τὰ παρὰ τῶν ¯ρ¯ν ἁγίων πατέρων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁρισθέντα πρὸς ἀναίρεσιν μὲν τῶν τότε φυεισῶν αἱρέσεων, βεβαίωσιν δὲ τῆς αὐτῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως.
* The creed of the 318 fathers at Nicaea.	Τὸ σύμβολον τῶν ἐν Νικαίαι ¯τ¯ι¯η πατέρων

	Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῶι πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ παθόντα καὶ ἀναστάντα τῆι τρίτηι ἡμέραι καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα.
	Τοὺς δὲ λέγοντας "ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν" καὶ "πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν" καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.
* And the same of the 150 saintly fathers assembled in Constantinople.	[2,1,2.128] Καὶ τὸ αὐτὸ τῶν ¯ρ¯ν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθέντων
	Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῶι πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῆι τρίτηι ἡμέραι καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾶι τοῦ πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῶι προσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν, εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. ἀμήν
This wise and saving creed, the gift of divine grace, was sufficient for a perfect understanding and establishment of religion. For its teaching about the Father and the Son and the holy Spirit is complete, and it sets out the Lord's becoming human to those who faithfully accept it.	Ἤρκει μὲν οὖν εἰς ἐντελῆ τῆς εὐσεβείας ἐπίγνωσίν τε καὶ βεβαίωσιν τὸ σοφὸν καὶ σωτήριον τοῦτο τῆς θείας χάριτος σύμβολον· περί τε γὰρ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκδιδάσκει τὸ τέλειον καὶ τοῦ κυρίου τὴν ἐνανθρώπησιν τοῖς πιστῶς δεχομένοις παρίστησιν.
But there are those who are trying to ruin the proclamation of the truth, and through their private heresies they have spawned novel formulas:	ἀλλ' ἐπειδήπερ οἱ τῆς ἀληθείας ἀθετεῖν ἐπιχειροῦντες τὸ κήρυγμα διὰ τῶν οἰκείων αἱρέσεων τὰς κενοφωνίας ἀπέτεκον,
* some by daring to corrupt the mystery of the Lord's economy on our behalf, and refusing to apply the word "God-bearer" to the Virgin; and	οἳ μὲν τὸ τῆς δι' ἡμᾶς τοῦ κυρίου οἰκονομίας μυστήριον παραφθείρειν τολμήσαντες καὶ τὴν θεοτόκος ἐπὶ τῆς παρθένου φωνὴν ἀπαρνούμενοι,
* others by introducing a confusion and mixture, and mindlessly imagining that there is a single nature of the flesh and the divinity, and fantastically supposing that in the confusion the divine nature of the Only-begotten is passible.	οἳ δὲ σύγχυσιν καὶ κρᾶσιν εἰσάγοντες καὶ μίαν εἶναι φύσιν τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος ἀνοήτως ἀναπλάττοντες καὶ παθητὴν τοῦ μονογενοῦς τὴν θείαν φύσιν τῆι συγχύσει τερατευόμενοι,

Therefore this sacred and great and universal synod, now in session, in its desire to exclude all their tricks against the truth, and teaching what has been unshakeable in the proclamation from the beginning,	διὰ τοῦτο πᾶσαν αὐτοῖς ἀποκλεῖσαι κατὰ τῆς ἀληθείας μηχανὴν βουλομένη ἡ παροῦσα νῦν αὕτη ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος τὸ τοῦ κηρύγματος ἄνωθεν ἀσάλευτον ἐκδιδάσκουσα
* decrees that the creed of the 318 fathers is, above all else, to remain inviolate. And because of those who oppose the holy Spirit, it	ὥρισεν προηγουμένως [2,1,2.129] τῶν ¯τ¯ι¯η ἁγίων πατέρων τὴν πίστιν μένειν ἀπαρεγχείρητον. καὶ διὰ μὲν τοὺς τῶι πνεύματι τῶι ἁγίωι μαχομένους
* ratifies the teaching about the being of the holy Spirit handed down by the 150 saintly fathers who met some time later in the imperial city	τὴν χρόνοις ὕστερον παρὰ τῶν ἐπὶ τῆς βασιλευούσης πόλεως ¯ρ¯ν συνελθόντων πατέρων περὶ τῆς τοῦ πνεύματος οὐσίας παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν κυροῖ,
* the teaching they made known to all,	ἣν ἐκεῖνοι πᾶσιν ἐγνώρισαν
* not introducing anything left out by their predecessors, but clarifying their ideas about the holy Spirit by the use of scriptural testimonies against those who were trying to do away with his sovereignty.	οὐχ ὥς τι λεῖπον τοῖς προλαβοῦσιν ἐπεισάγοντες, ἀλλὰ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αὐτῶν ἔννοιαν κατὰ τῶν τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἀθετεῖν πειρωμένων γραφικαῖς μαρτυρίαις τρανώσαντες·
And because of those who are attempting to corrupt the mystery of the economy and are shamelessly and foolishly asserting that he who was born of the holy virgin Mary was a mere man, it has accepted	διὰ δὲ τοὺς τὸ τῆς οἰκονομίας παραφθείρειν ἐπιχειροῦντας μυστήριον καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τεχθέντα Μαρίας ἀναιδῶς ληρωιδοῦντας
* the synodical letters of the blessed Cyril, [already accepted by the Council of Ephesus] pastor of the church in Alexandria, to Nestorius and to the Orientals, as being well-suited to refuting Nestorius's mad folly and to providing an interpretation for those who in their religious zeal might desire understanding of the saving creed.	τὰς τοῦ μακαρίου Κυρίλλου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας γενομένου ποιμένος συνοδικὰς ἐπιστολὰς πρός τε Νεστόριον καὶ πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἁρμοδίας οὔσας ἐδέξατο εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς Νεστορίου φρενοβλαβείας, ἑρμηνείαν δὲ τῶν εὐσεβεῖ ζήλωι τοῦ σωτηρίου συμβόλου ποθούντων τὴν ἔννοιαν,
* To these it has suitably added, against false believers and for the establishment of orthodox doctrines the letter of the primate of greatest and older Rome, the most blessed and most saintly Archbishop Leo, written to the sainted Archbishop Flavian to put down Eutyches's evil-mindedness, because it is in agreement with great Peter's confession and represents a support we have in common.	αἷς καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ τῆς μεγίστης καὶ πρεσβυτέρας Ῥώμης προέδρου τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος τὴν γραφεῖσαν πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκοπον Φλαβιανὸν ἐπ' ἀναιρέσει τῆς Εὐτυχοῦς κακονοίας ἅτε δὴ τῆι τοῦ μεγάλου Πέτρου ὁμολογίαι συμβαίνουσαν καὶ κοινήν τινα στήλην ὑπάρχουσαν κατὰ τῶν κακοδοξούντων εἰκότως συνήρμοσεν πρὸς τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων βεβαίωσιν.
It is opposed to those who attempt to tear apart the mystery of the economy into a duality of sons; and	τοῖς τε γὰρ εἰς υἱῶν δυάδα τὸ τῆς οἰκονομίας διασπᾶν ἐπιχειροῦσι μυστήριον παρατάττεται καὶ
* it expels from the assembly of the priests those who dare to say that the divinity of the Only-begotten is passible, and	τοὺς παθητὴν τοῦ μονογενοῦς λέγειν τολμῶντας τὴν θεότητα τοῦ τῶν ἱερέων ἀπωθεῖται συλλόγου καὶ
* it stands opposed to those who imagine a mixture or confusion between the two natures of Christ; and	τοῖς ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ κρᾶσιν ἢ σύγχυσιν ἐπινοοῦσιν ἀνθίσταται καὶ
* it expels those who have the mad idea that the servant-form he took from us is of a heavenly or some other kind of being; and	τοὺς οὐράνιον ἢ ἑτέρας τινὸς ὑπάρχειν οὐσίας τὴν ἐξ ἡμῶν ληφθεῖσαν αὐτῶι τοῦ δούλου μορφὴν παραπαίοντας ἐξελαύνει καὶ
* it anathematises those who concoct two natures of the Lord before the union but imagine a single one after the union.	τοὺς δύο μὲν πρὸ τῆς ἑνώσεως φύσεις τοῦ κυρίου μυθεύοντας, μίαν δὲ μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀναπλάττοντας ἀναθεματίζει.
So we all with one voice, following the saintly fathers, teach the confession of one and the same Son, our Lord Jesus Christ: the same perfect in divinity and perfect in humanity,	Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν, τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι,
the same truly God and truly man, of a rational soul and a body;	θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος

consubstantial with the Father as regards his divinity, and the same consubstantial with us as regards his humanity; like us in all respects except for sin; begotten before the ages from the Father as regards his divinity, and in the last days the same for us and for our salvation from Mary, the virgin God-bearer as regards his humanity; one and the same Christ, Son, Lord, only-begotten,	**, ὁμοούσιον τῶι πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ,**
acknowledged in two natures	**ἐν δύο φύσεσιν**
which undergo	
no confusion,	**ἀσυγχύτως**
no change,	**ἀτρέπτως**
no division,	**ἀδιαιρέτως**
no separation;	**ἀχωρίστως γνωριζόμενον,**
at no point was the difference between the natures taken away through the union, but rather the property of both natures is preserved and comes together into	**οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωιζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως**
a single person [*prosopon*]	**καὶ εἰς ἓν πρόσωπον**
and a single subsistent being [*hypostasis*];	**καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης,**
he is not parted or divided into two persons [*prosopa*],	**οὐκ εἰς δύο πρόσωπα[130] μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον,**
but is one and the same only-begotten Son, God, Word, Lord Jesus Christ, just as the prophets taught from the beginning about him, and as the Lord Jesus Christ himself instructed us, and as the creed of the fathers handed it down to us.	**ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ θεὸν λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσεν καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.**
Since we have formulated these things with all possible accuracy and attention, the sacred and universal synod decreed that no one is permitted to produce, or even to write down or compose, any other creed or to think or teach otherwise. As for those who dare either to compose another creed or even to promulgate or teach or hand down another creed for those who wish to convert to a recognition of the truth from Hellenism or from Judaism, or from any kind of heresy at all: if they be bishops or clerics, the bishops are to be deposed from the episcopacy and the clerics from the clergy; if they be monks or layfolk, they are to be anathematised.	**Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρως, τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν ἢ γοῦν προκομίζειν ἢ διδάσκειν ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαισμοῦ ἢ γοῦν ἐξ αἱρέσεως οἵας δήποτε οὖν, τούτους, εἰ μὲν εἶεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαικοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι.**

***

f. Alfabetul siriac

The Syriac Alphabet III

Estrangela	Final Form	Medial Form	Initial Form	Letter Name	Letter Name	Numerical Value	English Value
ܐ	ܐ	ܐ	ܐ	Alap	ܐܠܦ	1	A
ܒ	ܒ	ܒ	ܒ	Beth	ܒܝܬ	2	B
ܓ	ܓ	ܓ	ܓ	Gamal	ܓܡܠ	3	G
ܕ	ܕ	ܕ	ܕ	Dalath	ܕܠܬ	4	D
ܗ	ܗ	ܗ	ܗ	Heh	ܗܐ	5	H
ܘ	ܘ	ܘ	ܘ	Waw	ܘܐܘ	6	W
ܙ	ܙ	ܙ	ܙ	Zain	ܙܝܢ	7	Z
ܚ	ܚ	ܚ	ܚ	Kheth	ܚܝܬ	8	Ḥ
ܛ	ܛ	ܛ	ܛ	Taeth	ܛܝܬ	9	Ṭ
ܝ	ܝ	ܝ	ܝ	Yodh	ܝܘܕ	10	Y
ܟ	ܟ ܟ	ܟ	ܟ	Kap	ܟܦ	20	K
ܠ	ܠ	ܠ	ܠ	Lamadh	ܠܡܕ	30	L
ܡ	ܡ	ܡ	ܡ	Meem	ܡܝܡ	40	M
ܢ	ܢ ܢ	ܢ	ܢ	Noon	ܢܘܢ	50	N
ܣ	ܣ	ܣ	ܣ	Simkath	ܣܡܟܬ	60	S
ܥ	ܥ	ܥ	ܥ	Ay	ܥܐ	70	ʿ
ܦ	ܦ	ܦ	ܦ	Peh	ܦܐ	80	P
ܨ	ܨ	ܨ	ܨ	Saadeh	ܨܕܐ	90	Ṣ
ܩ	ܩ	ܩ	ܩ	Qope	ܩܘܦ	100	Q
ܪ	ܪ	ܪ	ܪ	Resh	ܪܝܫ	200	R
ܫ	ܫ	ܫ	ܫ	Sheen	ܫܝܢ	300	Š
ܬ	ܬ	ܬ	ܬ	Taow	ܬܐܘ	400	T

Alfabetul siriac; The Syriac alphabet (ܐܠܦ ܒܝܬ ܣܘܪܝܝܐ ʾālep̄ bêṯ Sūryāyā).

Luat din: https://www.academia.edu/38186786/The_Syriac_Alphabet_III
și: https://dbpedia.org/page/Syriac_alphabet#

Die syrische Schrift ist eine Weiterentwicklung der alten aramäischen Schrift. Ihre älteste Ausprägung ist das sogenannte Estrangelo bzw. Estrangela. Seit dem 5. Jahrhundert wird die syrische Schrift in zwei Ausprägungen verwendet: dem östlichen Schriftstil, auch nestorianische Schrift genannt, und dem westlichen Schriftstil, auch jakobitische Schrift oder Serto genannt. / Scrierea siriacă este o dezvoltare ulterioară a vechii scrieri aramaice. Cea mai veche formă a ei este așa-numita ʾEsṭrangēlā, ܐܣܛܪܢܓܠܐ , *runde*, de la στρογγύλη, 'rounded', *Estrangelo* sau *Estrangela* (sec. V-XIV). Din secolul al V-lea, scrierea siriacă a fost folosită sub două forme: scrierea *răsăriteană*, numită și scrierea „nestoriană”, și scrierea *occidentală*, numită și scrierea „iacobită” sau Serto.

g. *Alfabetul siriac în cele două versiuni: estică (nestoriană) și vestică (iacobită), în comparație cu cel clasic*:

SYRIAC					VOYNICH		
name	IPA	classical	eastern	western	supported by use in names	inferred ligatures	total Sy-Voy theory
ʾĀlap	[ʔ] or silent	ܐ	ܐ	ܐ	Bax 2014		
Bēṯ	[b] or [v] or [w]	ܒ	ܒ	ܒ			[b] [v]
Gāmal	[g] or [ɣ]	ܓ	ܓ	ܓ			[g] [ɣ]
Dālaṯ	[d] or [ð]	ܕ	ܕ	ܕ			
Hē	[h]	ܗ	ܗ	ܗ	5v: kahoar		
Waw	[w] or [u] or [o]	ܘ	ܘ	ܘ	Bax 2014		
Zayn	[z]	ܙ	ܙ	ܙ			
Ḥēṯ	[ħ] or [x] or [χ]	ܚ	ܚ	ܚ			
Ṭēṯ	[tˤ]	ܛ	ܛ	ܛ	Bax 2014		
Yōḏ	[j] or [i] or [e]	ܝ	ܝ	ܝ	Bax 2014		
Kāp̄	[k] or [x]	ܟ	ܟ	ܟ	Bax 2014		[k] [x] [X]
Lāmaḏ	[l]	ܠ	ܠ	ܠ			
Mīm	[m]	ܡ	ܡ	ܡ			
Nūn	[n]	ܢ	ܢ	ܢ	Bax 2014		
Semkaṯ	[s]	ܣ	ܣ	ܣ			
ʿĒ	[ʕ]	ܥ	ܥ	ܥ	Bax 2014		
Pē	[p] or [f]	ܦ	ܦ	ܦ	6r: pawr		[p] [f]
Ṣāḏē	[sˤ]	ܨ	ܨ	ܨ	27r: ksar Bax 2014		[s] [x] [ç]
Qōp̄	[q]	ܩ	ܩ	ܩ			
Rēš	[r]	ܪ	ܪ	ܪ	Bax 2014		
Šin	[ʃ]	ܫ	ܫ	ܫ	6r: xaʃ		
Taw	[t] or [θ]	ܬ	ܬ	ܬ			

Luat din: Syriac alphabet, languages and pronunciation | Syriac language, Phoenician alphabet, Alphabet (pinterest.com) și: https://en.wikipedia.org/wiki/Syriac_alphabet

Concluzii

[Prima parte]

a. Frământările din primele secole creștine

Regulile de ordin ritual, stabilite de Sf. Apostol Iacob în FA 15, 19-33, au rămas normative pentru timpurile care au urmat, nemaiputând fi nici contestate, nici oprite, pentru că veneau de la o autoritate de primă mână. Acest lucru s-a și văzut în secolul al doilea creștin și în timpul ce a urmat.[1] Biserica și-a urmat evoluția, așa că pe la anul c. 170 se înregistrează cea mai veche listă canonică, *ajunsă până la noi*, a cărților Noului Testament sau Legământ, din *Canonul Muratoriu*, cu cele patru *Evanghelii* (Matei, Marcu, Luca și Ioan), *Faptele Apostolilor*; treisprezece *Epistole*, de la Pavel, Ioan 1 și 2; *Apocalipsa* lui Ioan; dar *epistolele* către Evrei; a lui Iacob; a lui Petru 1 și 2; a lui Ioan 3, au fost omise; incluzând în plus *Înțelepciunea lui Solomon* și *Apocalipsa lui Petru*.[2] Noi nu excludem existența și mai veche a unor astfel de liste, privind cărțile Noului Testament, care s-ar fi pierdut, însă pornim de la documentația scrisă, de care dispunem. De pildă, Canonul Peshitta – *versiunea asiriană* ܦܫܝܛܬܐ *versiunea iacobită* sau siriană de vest ܦܫܝܛܬܐ – al *Bibliei de limbă siriacă*, cu cea mai veche datare 459/460, cuprinde doar 22 de cărți ale Noului Testament, lipsind epistolele 2 Petru; 2 și 3 Ioan; Iuda; Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul. Cele cinci cărți care lipseau în vechea listă a Bibliei Peshitta, sunt cunoscute sub termenul de antilegomena, ἀντιλεγόμενα, adică contestate, nesigure, cărți deuterocanonice atât timp cât canonul Noului Testament nu fusese încă definitiv încheiat.[3] Restul de cinci cărți au fost incluse în lista revizuită a canonului, din anul 508, numită *Philoxeniana.* Antilegomena a fost extinsă în unele manuscrise asupra tuturor epistolelor sobornicești. În plus, în unele manuscrise ale canonului neotestamentar siriac *Peshitta*, diferă chiar și ordinea evangheliilor, astfel în loc de Mt., Mc., Lc., In; apare Mt., Mc., In., Lc.; sau Mt., In., Lc., Mc. etc. Canonul Noului Testament, cu cele 27 de cărți, se consideră încheiat în anul 367, conform *Scrisorii Pascale*, nr. 39, a Sf. Atanasie I cel Mare (328-373): cele patru Evanghelii (Mt., Mc., Lc., In.), Faptele Apostolilor, epistolele Pauline, Epistolele Sobornicești, Apocalipsa după Ioan. Biserica Asiriană de Răsărit, rămâne însă la 22 de cărți ale Noului Testament, însă Biserica Iacobită (monofizită) și Biserica Melkită, ambele de Antiohia acceptă canonul de 27 de cărți.[4]

---

[1] *Die Geschichte des Christentums Religion…*, vol. I, p. 70.

[2] Jens Schröter, *Von Jesus zum Neuen Testament. Studien zur urchristlichen Theologiegeschichte und zur Entstehung des neutestamentlichen Kanons* (= Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. Bd. 204). Mohr Siebeck, Tübingen, 2007 (umfasst 16 Beiträge der Jahre 2000-2007), Studienausgabe, 2008,
Caută în: https://de.wikipedia.org/wiki/Kanon_Muratori
Canonul Muratoriu este numit astfel, după numele celui care a descoperit documentul din c. sec. VIII, Lodovico Antonio Muratori (1672-1750), pe care l-a și publicat în anul 1740. Istoricii sunt însă de părere că documentul din c. sec. VIII, nu este decât o traducere târzie în latină, după originalul grecesc, datând din a doua jumătate a sec. II (c. 170 ?). Ibidem.

[3] Termenul a fost introdus de Eusebiu al Cesareei, *Hist. Eccl.*, IV, 22, vezi și IV, 26. Lista cărților Noului Testament, o găsești în Cartea a treia, adică III, XXV, 1-6.

[4] Vezi: Bruce Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments*. Ostfildern, 2012, pp. 238 und 240.
Franz Graf-Stuhlhofer: *Das geheimnisvolle Jahrhundert in Bezug auf den neutestamentlichen Kanon* (*ca. 70 – 170 n. Chr.*), in: *Glauben und Denken heute*, Heft 1 von 2020, pp. 38-44.
Bruce Metzger: *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung*. Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1993, 303 p.

Origenes bespricht ca. 230 in seinen Kommentaren alle heute im NT enthaltenen Werke ausführlich, bezeichnet allerdings neben vier nicht in das NT aufgenommenen Werken (Barnabasbrief, Hirt des Hermas, Didache, Hebräerevangelium) auch sechs kanonische Briefe (Hebräer, 2. Petrus, 2. und 3. Johannes, Jakobus, Judas) als umstritten. In seinen Homilien zu Josua präsentierte Origenes bereits eine Liste neutestamentlicher Schriften, die mit dem 27-Schriften-NT übereinstimmt.

Auch die Kanonizität der *Offenbarung* des Johannes war damals im Osten noch umstritten. / [5]

În comentariile sale din jurul anului 230, Origen (c.185-253) discută în detaliu toate lucrările cuprinse acum în NT, alături de alte patru cărți neincluse în NT (Epistola lui Barnaba, Păstorul lui Herma, Didahiile, Evanghelia către Evrei) el mai numește încă șase epistole canonice (Evrei, 2 Petru, 2. și 3 Ioan, Iacov, Iuda) ca fiind controversate. În *Omiliile* sale către Iosua, Origen a prezentat deja o listă a scrierilor Noului Testament care corespunde celor 27 de cărți.

Și canonicitatea Apocalipsei lui Ioan era, de asemenea, controversată încă în Orient la acea vreme.

Întrebarea, dacă esenienii au influențat tânăra Biserică creștină o putem formula în sensul că și unii și alții, adică și evreii de lege mozaică și iudeo-creștinii au continuat să trăiască în prima fază, conform prescripțiilor Vechiului Testament. Aici trebuie căutată sursa de influență reciprocă, chiar dacă elemente de viață, doctrină și de ritual ale esenienilor, se pot regăsi, atât în *evanghelii*, cât și în *rabinatul iudaic* de după anul 70 d.Hr. Esenienii au ajuns în mare conflict cu Templul din Ierusalim, adică cu autoritățile acestuia, motiv pentru care, se și crede, că s-au retras la Qumran. Organizarea lor era ierarhică, având în frunte un consiliu de 12 laici și trei preoți, însă ultimul cuvânt îl avea „Adunarea consiliară a celor mulți”, iar primirea în comunitatea lor se făcea după un noviciat de mai mulți ani, când membrii lor predau comunității întreaga lor avere și alte bunuri, pe care le dețineau.

Despărțirea creștinilor de Templu și de sinagogă, (cu așa-zisul Sinod de la Iamnia, Yavne, din anul c. 90 d.Hr.) a fost determinată de *Fiscus Judaicus* sau „Impozitul pentru evrei”, impus evreilor după distrugerea Templului din Ierusalim, adică după anul 70, de către Împăratul Titus Flavius *Vespasianus* (69-79 d.Hr.), însă cel care a insistat cu tenacitate la încasarea lui a fost Domitian. Inițial, Vespasian voia să folosească veniturile acestui impozit la reconstruirea Templului lui Iupiter Optimus Maximus, din Roma, distrus în urma unui incendiu.[6] **Sub împăratul Nerva (96-98) s-a bătut chiar și o monedă cu inscripția: FISCI IUDAICI CALUMNIA SUBLATA, care poate fi tradus fie: „Un arbore al taxei evreiești afectat”, fie „O navă afectată a impozitului de la evrei”, fie „O coadă (extremitate n.n.) afectată a impozitului iudaic”. Tot în timpul domniei lui Nerva, în anul 96 d.Hr., a avut loc și o *reformă* a impozitului impus evreilor: Fiscus Judaicus. Prin această reformă, s-a produs formal, s-a marcat, o separare a drumurilor dintre Iudaism și Creștinism, grație legislației romane păgâne. Până atunci, adică până în anul 96 d.Hr., chiar dacă autorităților romane, creștinii li se**

Theodor Zahn: *Grundriß der Geschichte des Neutestamentlichen Kanons*. 3. Auflage. R. Brockhaus, Wuppertal, 1985, mit Register, sonst Nachdruck der 2. Aufl. 1904; 110 p.

Geoffrey Mark Hahneman: *The Muratorian Fragment and the Development of the Canon* (Oxford Theological Monographs). Clarendon Press, Oxford, 1992, XI, 237 p.; vezi p. 201 u.

Michael J. Kruger: Canon Revisited: *Establishing the Origins and Authority of the New Testament Books*. Crossway, Wheaton, 2012.

Bernhard Lohse: *Epochen der Dogmengeschichte*. Stuttgart/Berlin, 1983, p. 35.

Compară cu: *Kanon (Bibel)*, în: https://de.wikipedia.org/wiki/Kanon_(Bibel)

Mai compară cu: *Peschitta*, în: Peschitta – Wikipedia

Pusey, Philip E. and G. H. Gwilliam (1901). *Tetraevangelium Sanctum iuxta simplicem Syrorum versionem*. Oxford University Press.

Brock, Sebastian P. (2006) *The Bible in the Syriac Tradition*: English Version Gorgias Press.

Pinkerton, J. and R. Kilgour (1920). *The New Testament in Syriac*. London: British and Foreign Bible Society, Oxford University Press.

[5] **Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Origen**

[6] **Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/*Fiscus_Judaicus***

Marius Heemstra: *The Fiscus Judaicus and the Parting of the Ways*, Mohr Siebeck, 2010, p. 202: "Christianity related to Judaism, but suspect" („Creștinismul înrudit cu iudaismul, însă (*totuși*, n.n.) suspect”.

păreau niște supuși *suspecți*, erau totuși considerați ca făcând parte dintre evrei. De acum înainte autoritățile romane au făcut o mai riguroasă definire și separare a termenului „iudeu" sau „evreu", ca exponent al unei religii (Iudaism) acceptate în Imperiul Roman, *religio licita*, de acela de creștin, de Creștinism, ca *superstitio illicita*, adică o mișcare religioasă interzisă.[7] Aceste măsuri, din anul 96 au desăvârșit separarea creștinilor de sinagogă, de evreii mozaici și a Creștinismului de Iudaism, pentru că animozități au existat deja între ei, cu mult timp înainte.

Romanii au încasat acest impozit *Fiscus Judaicus*, cel puțin până în timpul lui Origen (185-254), însă alte surse susțin că abia Împăratul Iulian Apostatul (361-363) a renunțat formal la el, în anul 362.[8]

În analizarea fenomenelor de *schismă*, *erezie* și *secte* în Biserica din primele secole, nu se face sau nu se poate face o separare definitivă dintre ele, pentru că de multe ori noțiunile fuzionau. Episcopul Epifanie de Salamina, Creta (315-403), în lucrarea sa *Panarion*, Πανάριον, *Panarion sive Contra haereses* sau *Cutia cu doctorii*, oferă un rezumat și o condamnare a 80 de erezii, unele precreștine, altele creștine.[9] Același lucru ne relatează și Katharina Ceming și Jürgen Werlitz, în lucrarea lor *Evangheliile interzise*, *Scripturile apocrife*, 2004, pp. 109-110:

Ereziile iudaizante se numesc astfel, pentru că intenționau să „iudaizeze" Creștinismul, prin introducerea obligativității de observare a Legii Mozaice și a Vechiului Testament, în amploarea lui. Acest lucru contrazicea decizia *Sinodului Apostolilor*, din primăvara anului c. 48-52, [vezi FA cap. 15: *Scrisoarea Apostolilor către Biserica din Antiohia*], în care se specifica că observarea Legii Mozaice nu este obligatorie pentru creștinii *dintre elini*, adică dintre neamuri: FA 15, 16-19 și 28. Astfel s-a ajuns la o scindare, la o dezbinare între iudeo-creștini: cei moderați au rămas în Biserică, iar cei iudaizanți s-au organizat în secte. După moartea Sf. Iacob, „fratele Domnului", în anul 62, iudaizanții din Ierusalim l-au ales episcop pe Thebutis, iar iudeo-creștinii l-au ales pe Simeon (62-106/107), martirizat în timpul domniei Împăratului Traian (98-117).[10]

Cu puțin timp înainte de asedierea Ierusalimului, în anul 70, creștinii de acolo s-au refugiat în partea de răsărit al luncii Iordanului, în orașul Pella, Πέλλα, situat lângă actualul sat arab Țabaqat Faḥl, طبقة فحل, la sud-vest de orașul Irbid, azi în Iordania. Strămutarea comunității creștine la Pella, a avut urmări dezastruoase pentru evoluția și viitorul Bisericii din Ierusalim și a autorității ei precumpănitoare, în lumea creștină de atunci și de mai târziu, locul și rangul ei fiind luat de către Biserica Antiohiei, fiindu-i chiar subordonată acesteia din urmă, prin Mitropolia sufragană a Cezareei Palestinei, de care a ținut, până în anul 451.[11]

Privind influența gnosticismului asupra Bisericii din primele secole și ulterior se pot spune următoarele: Gnosticismul, „... un fenomen, pe cât de interesant, pe atât de contradictoriu...", s-a legat de Biserică, ca un scai, ca râia [Acarodermatitis, (Sarcoptes scabiei), Ψώρα], aceasta nemaipărăsindu-o, începând cu Simon Magul (FA, 8, 9-25) și până astăzi.[12] Sistemele gnostice, pentru că așa cum susține Părintele Adrian Cazacu, nu le putem integra „în sfera religiosului", care au supraviețuit primelor trei secole creștine, s-au manifestat în continuare prin dualismul principiului, prin mitul „Sophia", care ajunsese chiar să fie acceptat de teologi ca și teologumen, cu cultivarea disprețului față de corp, cu diavolul (adică cu legendele despre ispitirile *vrăjmașului...*), înstrăinarea omului de lume, multe din aceste influențe fiind preluate de monahism, ca să nu mai vorbim de manihei, de sectele medievale (bogomilii, catarii, albigenzii), până în vremea noastră, prin diferite curente religioase, *teosofie*, *New Age* și *Gnoza de la Princeton* [sau *savanții în căutarea unei religii*, n.n.], a lui Raymond Ruyer etc.[13]

---

[7] Luat din: *Fiscus Judaicus* – Wikipedia
Vezi și despre Nerva, în: https://de.wikipedia.org/wiki/Nerva

[8] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Fiscus_Judaicus
Martin Goodman: „Nerva, the Fiscus Judaicus and Jewish Identity", în: *The Journal of Roman Studies* Vol. 79, (1989), p. 44 "[..] for its imposition was still in operation in the time of Origen [..]

[9] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, Editura Lidia, Bucureşti, 2003, p. 222.

[10] Vezi la Milan P. Șesan, în *Istoria Bisericească Universală*... vol. I, p. 124.

[11] Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*, vol. I..., p. 170.

[12] Pr. Dr. Adrian Cazacu, *Gnosticismul primelor trei secole creștine din perspectiva cercetărilor actuale,* Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2011, pp. 326-327 (Concluzii).

[13] *Idem*, p. 326.
„Nu ne pronunţăm acum asupra unei continuităţi între «Evangheliile gnostice», credinţele paralele cu creştinismul şi gnoza cea nouă, totuşi o anumită filiaţie există, cel puţin din punctul de vedere al propagării unui soi de spiritualitate

Fondul comun al învățăturii gnosticismului constă în: *dualism* sau *diarhie*, Δυαλισμός ή Διαρχία, Dualismus (lat.); *emanaționism*, de la προβολαί; posibilitatea de mântuire prin *gnoză*, γνῶσις [*Cunoaștere prin intermediul rațiunii*, DEX].[14] Idei gnostice se regăsesc și în alte religii, de pildă în islam, dar și în cabbala.[15] Noi menționăm doar două feluri de gnosticism: cel sirian și cel alexandrin.

Canonul Bibliei

***Biblia Hebraica* sau Canonul biblic (Vechiul Testament) evreiesc – Tanak sau Tanakh – de prin anul 135 dHr., cuprinde 24 de cărți, scrise în limba ebraică, dintre care două cărți conțin pasaje întinse de texte scrise în aramaică. Tanakhul are trei părți:**

***Tora* sau Pentateuhul;**

***Nevi'im* (profeții);**

***Ketuvim* (scrieri).**

Prin urmare, evreii consideră *apocrife*, toate cărțile care nu sunt cuprinse în *Tanakh*, însă se află în *Septuaginta* (adică în traducere și redacția grecească a Vechiului Testament, de la Alexandria). Numele celor 24 de cărți, din canonul Tanakh - תנ"ך -TNK se dă în conformitate cu acronimul,[16] תנ"ך, adică cu prima sau primele litere de la începutul lor: *incipit*.[17] Prin catalogul Tanakhului s-au eliminat o serie de scrieri din Vechiul Testament. În ce privește Biblia Creștină, aici s-a preluat Tanakhul, adică Vechiul Testament, dar cărțile sunt puse în altă ordine, ținându-se cont și de *Septuaginta*. Noul Testament a fost scris în greacă, cu excepția Evangheliei după Matei, care a fost scrisă inițial în limba aramaică sau siriacă, ulterior fiind tradusă în greacă.[18] Cele 27 de cărți ale

---

închegat într-un mare sistem cosmologic de reglare a confuziilor.", scrie Iulian Grigoriu, *Gnoza de la Princeton*, 12 AUGUST 2003, publicat in revista *Antares*...), Posted by Iulian Grigoriu at 3:05 p.m., luat din: http://cronicide.blogspot .com/2003/08/gnoza-de-la-princeton.html

[14] *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, Bucureşti, 1975, p. 130.

Evsevie Popovicĭŭ, *Istoria Bisericéască*..., vol. I, pp. 265-266.

[15] Tilman Nagel, *Geschichte der islamischen Theologie: von Mohammed bis zur Gegenwart* C.H. Beck, 1994, p. 222.

Winston E. Waugh, *Sufism*, Xulon Press, 2005, p. 17.

Andrew Philip Smith, *The Secret History of the Gnostics*: *Their Scriptures, Beliefs and Traditions* Duncan Baird Publishers, 2015.

[16] Vezi și: Tanach – Wikipedia

[17] Naftali Herz Tur-Sinai, *Die Heilige Schrift ins Deutsche übertragen*, von…, ediția a III-a, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart,1997[3]: Tora, *Nebiim Rischonim, Nebiim Aharonim, Ketubim*.

David H. Stern, *Das Jüdische Neue Testament*. Eine Übersetzung des Neuen Testamentes, die seiner jüdischen Herkunft Rechnung trägt, von…, „Denn aus Zijon soll kommen *Torah*, und das Wort *Adonais* aus Jeruschalajim.", Jeschajahu 2,3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994.

David H. Stern, *Kommentar zum Jüdischen Neuen Testament*, Band 1-3, Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1994.

***Bibel in gerechter Sprache*, Herausgegeben von Ulrike Bail, Frank Crüsemann, Marlene Crüsemann, Erhard Domay, Jürgen Ebach, Claudia Janssen, Hanne Köhler, Helga Kuhlmann, Martin Leutzsch und Luise Schottroff, Gütersloher Verlagshaus, 2006[2].**

Hanna Liss, Annette M. Böckler, Bruno Landthaler: *Tanach. Lehrbuch der jüdischen Bibel.* (2005) 3. Auflage, Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2011.

***Cartea Psalmilor* (Sefer Tehillim) [*Psaltirea*, cu cele 20 de catisme], Traducere din ebraică, de Pr. Prof. Dr. Liviu V. Pandrea, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1993, 187 p.**

Franz Mali, *Das Opus imperfectum in Matthaeum" und sein Verhältnis zu den Matthäuskommentaren von Origenes und Hieronymus,* 1991, Tyrolia-Verlag - Innsbruck - Wien, 396 p.

James H. Charlesworth, „Research on the New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha", în vol.: *Aufstieg und Niedergangder römischen Welt*, Bd. 25/2 *Principat*. De Gruyter, 1988, pp. 3919-3968. Darauf basierend: *An Annotated Bibliography for the New Testament Apocrypha.* (MS-Word; 355 kB).

[18] Egbert Ballhorn, Georg Steins (ed.): *Der Bibelkanon in der Bibelauslegung: Beispielexegesen und Methodenreflexionen.* Kohlhammer, Stuttgart, 2007, (347 p.).

Bruce Metzger, *Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung.* Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1993, (303 p.).

Theodor Zahn, *Grundriß der Geschichte des Neutestamentlichen Kanons*. 3. Auflage. R.Brockhaus, Wuppertal, 1985, (mit Register, sonst Nachdruck der 2. Aufl. 1904; 110 p.).

Geoffrey Mark, *The Muratorian Fragment and the Development of the Canon (Oxford Theological Monographs).* Clarendon Press, Oxford, 1992, (XI, 237 p.).

David Trobisch, *The First Edition of the New Testament (Novum Testamentum et orbis antiquus).* Oxford University Press, Oxford / New York, 2000, (VIII, 175 p.).

Michael J. Kruger, *Canon Revisited: Establishing the Origins and Authority of the New Testament Books.* Crossway, Wheaton, 2012.

Noului Testament au început să se scrie de pe la anul 50 și s-au încheiat pe la anul 120. În anul 1522 a fost adăugat textul *Comma Johanneum*, 1 Ioan 5, 7-8.[19] În Canonul Bibliei *Peshitta*, lipsește pericopa privind *Femeia păcătoasă*, In. 7, 53 – 8, 11, precum și *textul* Lc. 22, 17 u., iar ordinea Evangheliilor, din unele manuscrise este Mt., In., Lc., Mc.[20] *Noul Testament* din versiunea asirană de răsărit (nestoriană) a Bibliei *Peshitta* cuprinde numai 22 de cărți, iar aceea iacobită sau siro-monofizită deține întreg canonul de 27 de cărți. Cărțile lipsă din Peshitta sunt epistolele 2 Petru; 2 și 3 Ioan; Iuda; Apocalipsa lui Ioan. Cea mai veche datare a canonului Peshita cu 22 de cărți ale Noului Testament este din anul 459/460, iar ediția revizuită, cu lista ulterioară, din anul 508, cuprinde și cele cinci cărți omise, numite antilegomena, ἀντιλεγόμενα, adică contestate. „Diatessaronul și Vechiul Testament în aramaică au fost prinse într-un corpus intitulat Peshitto (simplu), pentru simplitatea și accesibilitatea textului."... „Canonul scripturistic s-a încheiat pe la anul 500, când au fost tălmăcite la Nissibe epistolele sobornicești *2 Petru,* [2 In., n.n.] și *3 Ioan, Iuda și Apocalipsa*.".[21] Privitor la Peshitta, menționăm *Cuvântul de încheiere* la Tâlcuirea celor 150 de Psalmi a Fericitului *Teodoret al Cyrului* sau *Psaltirea asiriană*.[22]

„Apocrif" și „canonic": *1.* „apocrif", απόκρυφα, este un cuvânt grecesc, dar a fost folosit ca termen tehnic de către gnostici, pentru prima oară, pentru că aceștia pretindeau că dispun de „scripturi secrete", *de taină* (verborgene Bücher) și definesc chiar aceste scrieri – vetero și neotestamentare – care nu sunt incluse în catalogul canonic sau acceptate de *rabinat* (pentru Vechiul Testament) și de *Biserică*, adică în *catalogul biblic* (Vechiul și Noul Testament);

***2.* sub numele de „canonice", tot un cuvânt grecesc, κανών, înțelegem cărțile Vechiului și ale Noului Testament, care au și utilizare liturgică, fie în Templu (*recte*, azi doar în Sinagogă) VT, fie în Biserică VT și NT, după ce au fost acceptate și incluse în catalogul scrierilor respective;[23]**

Canonul Peshitta, ܦܫܝܛܬܐ (aramaica orientală), ܦܫܝܛܬܐ (aramaica de vest), termenul însemnând *ușor, simplu, pe înțeles*

PESHITTA este versiunea standard pentru toate bisericile de limbă și rit sirian, care provin din Biserica Antiohiei (cu excepția celei Armene și Georgiene), în tot Orientul, până la Kerala, în sud-vestul Indiei: ortodocși, monofiziți, asirieni (nestorieni) și uniții desprinși din aceste Biserici.[24] Cele mai vechi manuscrise păstrate ale acestei versiuni datează din secolul al V-lea, dar începuturile acțiunilor de traducere – *mai ales a Vechiului Testament* – ajung până în timpurile de dinainte de Hristos.[25] Limba siriacă este la origine dialectul principal al limbii aramaice.

***a. Vechiul Testament* din Versiunea *Peșitta* este precedat și succedat pe texte numite *targum*, *targoumim* (pl.), תרגום (imperial aramaic), ורגמן (ebraică), ترجمان (arabă), termen care face referință la traducător sau la interpretul, comentatorul acestora, nu la textul propriu-zis: *drogman*. De aici și cuvântul ulterior *drogman* sau „dragoman", adică cel însărcinat la curtea imperială sau regală cu relațiile diplomatice, corespondență și de traduceri scrise sau verbale. Termenul *Targum* apare în Sfânta Scriptură, pentru prima oară la Ezdra 4, 7.**

---

[19] Thiele, Walter (1959). „Beobachtungen zum Comma Iohanneum (I Joh 5 7 f.)", în *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche*. 50 (1). doi:10.1515/zntw.1959.50.1.61.
McDonald, Grantley (2017). „The Johannine Comma from Erasmus to Westminster", în Dirk van Miert, Henk J. M. Nellen, Piet Steenbakkers, Jetze Touber (eds.). *Scriptural authority and biblical criticism in the Dutch Golden Age: God's word questioned*. 1. Oxford: Oxford University Press, pp. 61-72.

[20] Bruce M. Metzger, Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung, 1993, pp. 209-213.

[21] Teodoret al Cyrului, Op. cit., p. 538.

[22] Teodoret al Cyrului: *A Fericitului Teodoret, Episcopul Kirului, Tîlcuire a celor o sută cincizeci de Psalmi ai Proorocului Împărat David*..., prin osârdia Părintelui nostru Stareț Iustin Pîrvu..., la anul 7511, de la facerea lumii, 2003 al mântuirii noastre, Îndreptarea scriiturii și notele: fratele întru Hristos Florin..., Sfânta Mănăstire Sfinții Arhangheli – Petru Vodă, 8 noiembrie 7511 – 2003, pp. 537-538.

[23] Erich Weidinger, *Die Apokryphen*. Verborgene Bücher der Bibel, Pattloch Verlag, 1990, pp. 8-9.

[24] Sebastian P. Brock, *The Bible in the Syriac Tradition St. Ephrem Ecumenical Research Institute*, 1988. Quote Page 13: "The Peshitta Old Testament was translated directly from the original Hebrew text, and the Peshitta New Testament directly from the original Greek"
Arthur Vööbus: Peschitta und Targumim des Pentateuchs. Neues Licht zur Frage der Herkunft der Peschitta aus dem altpalästinischen Targum. Etse, Stockholm, 1958.
Bruce M. Metzger: Der Kanon des Neuen Testaments: Entstehung, Entwicklung, Bedeutung. S. 209-213.
Ernst Würthwein: Der Text des Alten Testaments, 4. Auflage 1973, p. 86.

[25] Vezi: https://de.wikipedia.org/wiki/Peschitta

b. **Evoluția Noului Testament, din *Diatessaron*, Διατεσσάρων, ܐܘܢܓܠܝܘܢ ܕܡܚܠܛܐ(siriacă), Armonia Evangheliilor, Harmonia Evangeliorum (sau fiecare a patra ori toate patru evangheliile, cu un Quart sau Quarte adică cu un interval sau pauză între ele, ca în notația muzicală diatonică, heptatonică sau cu tonul principal). În Diatessaron evangheliile erau scrise pe patru coloane paralele, ca o sinopsă, συνοπτικός, pentru a avea textele la îndemână, fără prea multă căutare. De fapt, Diatessaron este o istorie a vieții Lui Iisus Hristos, compilată pe baza textelor celor patru Evanghelii, mai ales a celei după Ioan.[26] Până la apariția versiunii Peshitta, în secolul al V-lea, Diatessaron s-a bucurat de cea mai mare autoritate în bisericile de limbă siriacă (aramaică). Rabbula Episcop de Edessa, † 435 a înlocuit Diatessaron-ul cu Peshitta, invocând motivul că autorul Tatian a fost eretic.[27]**

***Apocrifele*, ἀπόκρυφα, ἀπόκρυφος (sing.) *Bibliei* sunt scrieri de origine evreiască sau creștină, apărute în perioada de timp 200 î.Hr. – c. 400 d.Hr., care n-au fost acceptate în canonul scripturilor vetero sau neotestamentare. Scrieri apocrife se întâlnesc și în alte religii, chiar dacă sub un alt nume. Apocrifele fie că au apărut după definitivarea canonului, fie că n-a existat o acceptanță unanimă, privitoare la conținutul lor, fie din alte motive religioase ori politice, iar Biserica le-a respins.[28] Mai poate să existe și un alt motiv: în vremea în care s-a format canonul biblic, aceste scrieri să nu fi fost suficient de răspândite și bine cunoscute de către învățații timpului și de către episcopii preocupați de această problemă. Termenul grecesc „apocrif” – tainic, secret, ascuns – este propriu creștin, însă în terminologia evreiască folosindu-se mai degrabă noțiunea de „cărți neștiute” sau „cărți străine”.**

[A doua parte]

b. Începuturile, dezvoltarea, bazele canonice, dogmatice și liturgice ale Sfintei Biserici Apostolice și Catolice Asiriene de Răsărit

ܥܕܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܘܫܠܝܚܝܬܐ ܩܬܘܠܝܩܝ ܕܡܕܢܚܐ ܕܐܬܘܪ̈ܝܐ

ʿĒḏtā Qaddīštā wa-Šlīḥāytā Qāṯōlīqī ḏ-Maḏnḥā ḏ-ʾĀṯūrāyē (*siriaca de est*)

1. *Imperiul Persan și* începuturile creștinismului de acolo purcede tratarea propriu-zisă a problemelor legate de bazele, canonice, dogmatice și liturgice ale Bisericii Asiriene de Răsărit. Am menționat că ea are mai multe nume.

Biserica Asiriană era situată în afara granițelor Imperiului Roman, mai târziu Bizantin, *Biserica Apostolică a Răsăritului*, al cărei Iazelih (Întâistătător) Catolicos-Patriarh își avea scaunul în Seleucia-Ktesiphon, capitala Imperiului Persan Sasanid.

Începuturile Creștinismului în Imperiul Persan sunt tot atât de vechi ca și Biserica, dacă urmărim referatul biblic, privitor la:

a. *Crăciunul* sau *Nașterea Domnului*, ἡ Γέννηση του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, (Mt. 2,1): Iar dacă'n zilele regelui Irod S'a născut Iisus în Betleemul Iudeii, iată magii de la Răsărit au venit în Ierusalim, întrebând:

Concordanță: Lc 1:5Lc 2:4-7Lc. 2:12Lc 3:1Mi.5:1. Mt. 2, 11:

(Mt. 2, 11): Și intrând în casă, L-au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Sa; și căzând la pământ, I s'au închinat; și deschizându-și vistieriile, I-au adus daruri: aur, tămâie și smirnă.

Concordanță: Ies 2:2Ies 60:6Ps 71:10Ps 71:15Pr 18:16Mt 4:9Lc 2:16.

---

[26] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, p. 803.
[27] Ibidem.
[28] Luat din: *Apokryphen* – Wikipedia

b. ***Rusaliile creștine*, adică la Pogorârea Sfântului Duh peste Apostoli sau Cincizecimea, Πεντηκοστή, Ierusalim, FA 2, 1-43. La această *Sărbătoare a Săptămînii* sau a *Recoltei*, cum s-ar înțelege și traduce Cincizecimea Iudaică, Șavuot, שָׁבוּעוֹת (*Šavūʿōṯ*), Σαβουώτ, erau prezenți în Ierusalim și locuitori, pelerini, veniți din Imperiul Persan (evrei și prozeliți și negustori etc.), care au trăit evenimentul și unii s-au și botezat chiar, ducând cu ei acasă, sămânța Creștinismului, FA 2, 1-13.**

Decizia lui Constantin I cel Mare, de-a acorda libertate de exprimare și practicare a religiei creștine, nu numai că a îndepărtat și mai mult cele două imperii (Roman și Persan) unele de altele, dar șahinșahul vedea în această măsură și o primejdie pentru Statul său, unde existau deja mulți creștini, de două feluri: băștinași și refugiați sau captivi greci, din Imperiul Roman. Acești „greci", erau de fapt, un conglomerat de etnii, însă de *cultură grecească*: greci, sirieni, armeni, evrei, arabi etc.

În Persia a fost posibilă o organizare centralizată a Bisericii, abia de la finele secolului al IV-lea, grație *relaxărilor* politice, a tensiunilor dintre cele două imperii („Roman" și Persan) și a atitudinii tolerante a Curții Imperiale Sasanide, față de creștini, mai ales după moartea Șahinșahului Shapur II (309-379, încoronat încă pe când se afla în pântecele mamei lui). Ierarhia creștină din Persia, a început să fie și ea înglobată în relațiile și sarcinile diplomatice dintre cele două imperii, fapt care i-a sporit prestigiul și autoritatea.

2. *Bazele canonice* ale Bisericii Asiriene [Nestoriene] le-au pus cele 13 (14) sinoade generale, ținute în anii 410-775, respectiv 790: 410, 420, 424, 486, 497, 544, 554, 576, 585, 596, 605, 676, 775.

Pentru studierea Bazelor canonice ale Bisericii Asiriene, trebuie pornit de la *Synodicon Orientale*.[29] Acest document important a început să fie constituit în secolul al IX-lea, pe baza actelor, deciziilor sinodale și a canoanelor asiriene, din secolul V-VIII (410-775).[30] Este greu de stabilit, câte manuscrise vechi în limba siriacă a conținut textul Sinodiconului Oriental. Până la noi a ajuns un singur manuscris de acest fel, cunoscut sub cota *Alqosh Syr. 169*. La Mănăstirea asiriană *Rabban Ormisda*, de lângă Alquosh, al-Qūš, provincia Ninive, aproape de Mossul, în nordul Irakului, se păstra acest CODEX, din secolul al XI-lea, care cuprindea texte canonice și de legislație bisericească, în care era inclus și textul *Sinodiconului Oriental*.[31] Ulterior, acest codex a ajuns în mănăstirea unită vecină *Notre-Dame-des-Semences* a chaldeilor.[32] Actualmente se află în Mănăstirea Chaldee Unită, din Bagdad, deși în secolul al XIX-lea Msgr. Joseph David a predat la Roma un exemplar în două volume, catalogate în arhiva Vaticanului, sub cota: *Vat. Borg. Sir. 81-82*, cu 2 manuscrise de Sinodicon, occidental și oriental.[33] Volumul 82 a fost apoi folosit în anul 1900, de către Oscar Braun, pentru lucrarea sa *Das Buch der Synhados...* (Synodicon Orientale), în limba germană. Doi ani mai târziu, în anul 1902, Jean-Baptiste Chabot a publicat ediția critică a *Sinodiconului Oriental*, pornind de la cele două manuscrise de la Mănăstirea Rabban Ormisda, în textul original (siriac) și în traducere franceză: *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*… În catalogul bibliotecii de la Mănăstirea chaldee unită *Notre-Dame-des-Semences* se află și o descriere amănunțită a acestui manuscris *Vat. Borg. Sir. 81-82*.[34] Vechiul manuscris sau codice, de la *Rabban Ormisda*- Alquosh este compus din trei părți distincte (Chabot, pp. 4-10 și 13-14):

Jean-Baptiste Chabot emite ipoteza că *Synodicon Orientale* ar fi fost redactat între anii 775 și 790. În anul 790, sub Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823) s-a ținut și la Bagdad un Sinod, care însă n-a fost acceptat în Synodicon (Chabot, pp. 12-13).[35]

**[29] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*. Paris: Imprimerie Nationale, 1902.
O. Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale*. Amsterdam: Philo Press, 1900.
T. J. Lamy, Ed., *Concilium Seleuciae et Ctespihonti Habitum Anno 410* [archive], Louvain: Peeters, 1868.
O. Braun, *"Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I"*, în *Oriens Christianus*, vol. 2, pp. 283-311, 1902.
Articles connexes.**

[30] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 81.

[31] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*…, p. 11.

[32] Idem, E. Amann, *Dictionnaire de théologie catholique*, p 119.

[33] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale*…, p. 11.

[34] Idem, E. Amann, *Dictionnaire de théologie catholique*, p. 119.

[35] O. Braun, "Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I [archive]", în *Oriens Christianus*, vol. 2, 1902, pp. 283-311.

Cea mai veche *Colecție* a celor 13 sinoade s-a păstrat într-un „corpus" de acte și documente, elaborat de Mitropolitul asirian Elias Djauhari al Damascului [Assemani, Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana. 3,1: *De scriptoribus Syris Nestorianis – Bibl. or.*, III, I, p. 279, 513, 544 u.], către anul 893, pentru uzul Bisericii din provincia lui eclesiastică, de care se va ocupa ulterior canonistul Ébedjésus († 1318), în colecția *Collectio canonum*. Ébedjesus, Mitropolit asirian de Nisibis și Armenia, †1318, pe numele lui Abdiso bar Brika, a redactat un *Nomocanon asirian*: „Ordo iudiciorum ecclesiasticorum", editat de Hubert Kaufhold, text bilingv german-siriac și aparat critic, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2019, 540 p.

Tot de la Ébedjesus, avem lucrarea *Marganitha* (Cartea perlei), un manual asirian de teologie, liturgică și dogmatică. Literatură aferentă: Manuel Alessandro Kuhn, *Abdisho Bar Brikas ostsyrische Sakramententheologie im "Marganitha" (dt. "Buch der Perle")* / eingereicht von Alessandro Kuhn, Salzburg, 2021, 150 p. Este manualul oficial al credinței asiriene de răsărit.

Textul propriu-zis în: THE BOOK OF MARGANITHA (The Pearl – Cartea Mărgăritarelor) On the Truth of Christianity, by Mar O'Dishoo Metropolitan of Suwa ('Nisidin) and Armenia, translated by Mar Eshai Shimun XXIII, Catholicos Patriarch of the East [1920-1975, n.n.], 1900, 152 p.

> ***Fluviul Eufrat despărțea cele două imperii, cel Roman (apoi Bizantin), în dreapta malului și cel Part, în stânga malului, imperii care formau și două lumi diferite: a Orientului și a Occidentului. Imperiul Occidentului a evoluat și el în două direcții: latină și bizantino-greacă.***

În Persia o organizare centralizată a Bisericii a fost posibilă abia de pe la finele secolului al IV-lea, grație *relaxărilor* politice a tensiunilor dintre cele două imperii („Roman" și Persan) și a atitudinii tolerante a Curții Imperiale Sasanide față de creștini, mai ales după moartea Șahinșahului Shapur II (309-379. Ierarhia creștină din Persia, a început să fie și ea înglobată în relațiile și sarcinile diplomatice, dintre cele două imperii, fapt care i-a sporit prestigiul și autoritatea. După Șapur II au urmat pe *tronul persan* din Ktesiphon Ardașir II (379-383), Shapur III (383-388), Bahram IV (388-399), Yazdegerd I (399-420/1), Bahram V Gor (420/1-438/9) etc.

3. *Bazele dogmatice* ale Bisericii Asiriene

Tomosul credinței asiriene (Nestoriene) – Tomus fidei, Ασσυριακός (Νεστοριανός) Τόμος Πίστεως, Regula fidei – cerut de Chosrau II Parviz-Învingătorul (590-628), Anul 612, luna iunie, 21, cu Scrisoarea de mulțumire [către șahinșah], vezi *Chabot, pp. 580-598*

Trecem peste ordinea cronologică a sinoadelor asiriene, cu canoanele și definițiile care le-au dat și formulat și începem acest capitol cu *Tomosul credinței asiriene*, din anul 612, inclus în *Synodicon Orientale*.

Tomosul a fost redactat de episcopii și teologii asirieni, în timpul sedisvacanței scaunului patriarhal (609-628) reuniți în sinod, la „Poarta" palatului imperial, din Seleucia-Ktesiphon, începând cu data de 21 iunie 612, adică în anul al 23-lea de domnie al Șahinșahului Chosrau II, fiul lui Hormizd. Tomosul credinței a fost cerut de șahinșah, în urma acuzelor și instigațiilor lui Gabriel din Šigar, renumitul medic al lui Chosrau II. Gabriel a fost inițial iacobit, apoi a trecut la nestorieni, dar a revenit la monofiziți, după ce a divorțat de soția lui, luându-și o a doua soție, motiv pentru care Catolicosul-Patriarh Asirian l-a mustrat aspru (Chabot, p. 580, nota 2). *Tomosul credinței* Asiriene (Nestoriene) este inclus și în Synodicon Orientale. Acest Tomos este o apologie asiriană, în stil polemic, împotriva iacobiților, adică teologia nestoriană în opoziție cu aceea monofizită, de care Gabriel din Šigar a reușit să-l convingă pe șahinșahul Chosrau II.
(Oscar Braun, pp. 309-330 și Chabot, pp. 580-598).

***Reluare*! Ce este *Synodicon Orientale*?[36] Acest document important a început să fie constituit în secolul al IX-lea, grație catolicosului-patriarh Timotei I (780-823), pe baza actelor, deciziilor**

---

[36] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*. Paris: Imprimerie Nationale, 1902.
Text siriac text și traducere în franceză.
O. Braun, *Das Buch der Synhados oder Synodicon Orientale*. Amsterdam: Philo Press, 1900. Traducere în Germană.
T. J. Lamy, Ed., *Concilium Seleuciae et Ctespihonti Habitum Anno 410* [archive], Louvain: Peeters, 1868.
O. Braun, *"Zwei Synoden des Katholikos Timotheos I"*, în *Oriens Christianus*, vol. 2, pp. 283-311, 1902.
Articole conexe.

sinodale și a canoanelor asiriene, din secolul V-VIII (410-775).[37] Este greu de stabilit, câte manuscrise vechi în limba siriacă au conținut textul Sinodiconului Oriental. Până la noi a ajuns doar unul singur de acest fel, cunoscut sub cota *Alqosh Syr. 169*. La Mănăstirea asiriană *Rabban Ormisda*, de lângă Alquosh, al-Qūš, provincia Ninive, aproape de Mossul, în nordul Irakului, se păstra acest CODEX, din secolul al XI-lea, care cuprindea texte canonice și de legislație bisericească, în care era inclus și textul *Sinodiconului Oriental*.[38]

Medicul imperial Gabriel din Šigar (fost iacobit, devenit nestorian a revenit din nou la iacobiți), l-a influențat pe Chosrau II să convoace asirienii (nestorienii) la o dezbatere polemică, cu iacobiții (monofiziții), care să se țină la *Poarta* Palatului Imperial din Ktesiphon, însă Biserica Asiriană neavând un patriarh propriu, care să conducă sau să modereze lucrările, au venit de bună voie Mitropoliții Jonadab de Hdhaijabh, Šubḥhālmāran de Karchā dhbēt Slōch, Gheorghe de pe Muntele Jzala și episcopii Gūl de Nhar, Sergius de Kaškar și episcopul din Tel Paḥhārē, care s-au angajat în dispute cu medicul Gabriel și iacobiții săi prezenți acolo. Partida nestoriană i-a învins pe monofiziți, „câștigând ortodoxia nestoriană, spune documentul". Șahinșahul a respins disputa nestoriano-monofizită, iar la propunerea Mitropolitului Gheorghe de Jzala, a acceptat să i se predea doar *Symbolum*, adică textul actualei Mărturisiri de credință – sau *Tomosul credinței* Asiriene – pe care, tot el a tradus-o din siriacă, în limba persană (Oscar Braun, p. 309, nota 2).

Acest document îl putem împărți în mai multe părți distincte:

1. Memoriu prin care Părinții întruniți în sinod îi cer Șahinșahului un Întâistătător (Catolicos-Patriarh) al Orientului. După moartea Catolicosului-Patriarh Mar Gheorghe I, Șahinșahul Chosrau II n-a mai aprobat nicio alegere de patriarh Asirian (Nestorian), Chosrau II aflându-se sub influența iacobiților (Oscar Braun, p. 315, nota 1): Das sollen sie wissen, dass so lange als sie den Namen Nestōrīs predigen, wir nicht befehlen, das sie ein Haupt bekommen. Er schrieb 3 Fragen auf, deren Verteidigung er verlangte. / Să știe ei că atâta timp cât vor predica numele lui Nestōrī, Noi nu le poruncim (recte – *aprobăm*, n.n.) să aibă un cap. El (*Chosrau II*, n.n.) a scris trei întrebări, a căror apărare (recte – *argumentare*, n.n.) a pretins-o.

a) Was der Glaube sei, den die Apostel gepredigt haben? U[nd]. wer bisher zuerst abgewichen sei, d. Mönche oder die Nestorianer? / Care este credința pe care au propovăduit-o apostolii? Și care este primul dintre ei care s-a abătut [*de la credință*, n.n.]: călugării [*iacobiți* sau *monofiziți*, n.n.] sau nestorienii ?
b) Maria wer sie sei ? Gebärerin Gottes oder eines Menschen? / Maria cine este ea? Născătoare de Dumnezeu sau a unui Om ?
c) Ob irgend ein Lehrer von Nestorios existiert habe, der Christus 2 Naturen u. 2 Substanzen zugeschrieben? / Dacă a existat vreun învățat al lui Nestorios care i-a atribuit lui Hristos două naturi și două firi ?

Mart. Georg (Hoffmann S. 106). Die Antwort liegt wol in dieser an d. (jacob.) Mönche adressirten, aber an den König eingereichten Apologie vor. [la Oscar Braun, pp. 315-316, nota 2]. Întreg *tomosul* este conceput în această manieră, de a corespunde întrebărilor și dorinței lui Chosroe II. Cu toate acestea, sedisvacanța scaunului patriarhal a continuat și după sinodul din anul 612 și abia după moartea lui Chosrau II, asirienii au putut să-și aleagă un nou catolicos-patriarh, în persoana lui Mar Ișoyahb II sau Ișo-Iab de Gdala (c. 628-646).

Pe timpul sedisvacanței scaunului patriarhal, din Seleucia-Ktesiphon, Biserica Asiriană a fost condusă de arhidiaconul Mar Aba, din Ktesiphon și de celebrul arhimandrit Babai cel Bătrân, abatele marii mănăstiri asiriene, fondată de către Abraham de Kaškar, pe Muntele Izala (*Izla*) în apropiere de Nisibis.[39] Despre Abraham sau Avraam cel Bătrân, vezi Assemani, *Bibl. or.*, III, P. 1, p. 88 ș.u.; Wright, *Syriac. Literature*, p. 167 (Chabot, p. 562).

---

[37] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse*. Eine Zeitreise entlang der Seidenstraße zur Kirche des Ostens..., p. 81.
[38] J.-B. Chabot, *Synodicon orientale ou recueil de synodes nestoriens*…, p. 11.
[39] Apud Chabot, p. 562 și nota 6: „Comp. ʿAmr et Mârî dans la *Vie du patriarche Grégoire*; Bar Hébréus, *Chron. Eccles.*, II, 109-114; Guidi, Un nuovo testo etc., pp. 16-17; et les autres sources citée dans les notes de la traduction."

În februarie 628, Chosrau II Parviz (590-628) a fost detronat și aruncat în temniță, iar după patru zile a fost ucis, probabil în ziua de 28. Urmașul său la tron a fost Kavadh II, 628, apoi Ardașir III 629, înlocuit de fiicele lui Chosrau II: Boran și Azarmidocht (629-630). Hormizd V (630-651) și Yazdegird III (632-651). Aceşti ultimi doi șahinșahi au domnit concomitent, însă în diferite regiuni ale imperiului, până în anul 651, când arabii musulmani au cucerit definitiv Persia. Chosrau II a făcut o mare greşeală în anul 602, *când a distrus Regatul vasal al Lahmizilor, din sudul Mesopotamiei*, un stat arab tampon, între Persia și Arabia [Saudită, n.n.]. Acest lucru le-a ușurat mult arabilor succesul invaziei musulmane, împotriva perşilor, iar lahmizii au trecut în masă la islam. În politica sa față de creştinismul din imperiu, Șahinșahul Chosroe II îi învrăjbea mai mult pe aceștia, decât să-i ajute.

Libelle de la foi écrit par les Pères évêques qui se réunirent à la Porte du royaume en 23e année de Kosrau, Roi des rois, fils de Hormizd, et, sur la demande du Roi des Rois, écrivirent et démontrèrent la verité de leur foi. Chabot, pp. 582-584, recte, 585.

Obiecțiuni ale ortodocșilor împotriva severienilor θεοπασχίται (p. 586)

Subtitlul acesta este urmat de o explicație detaliată a credinței asiriene (nestoriene), pornind de la simbolul de credință,

[1. Memoriu prin care Părinții întruniți în sinod îi cer Șahinșahului un Întâistătător (Catolicos-Patriarh) al Orientului].

2. *Contra celor care mărturisesc o singură ființă și o singură persoană în Hristos*.[40]

Obiecțiile (=*critica*, n.n.) ortodocșilor (recte *asirienilor nestorieni*, n.n.), împotriva severienilor teopasiști sau teopaschiți, Θεοπασχίτες (Θεοπασχίται), în 9 puncte sau explicații.[41] Severienii erau *partida conducătoare* între monofiziți. Această mişcare teopasichită a fost o încercare de depășire, de estompare a diferențelor dogmatice, dintre monofizitism și deciziile de la Calcedon, 451, fiind sprijinită și de către Justin I (518-527) și de către Papa Ioan II (533-535).[42] *Este vorba de critica împotriva celor care mărturisesc în Iisus numai o natură și o persoană.*

3. *Contra celor care susțin că Dumnezeu a suferit în trup și ar fi murit în el, în 11 puncte.*

4. *Contra celor care întreabă dacă Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu sau Născătoare de Om, în 8 puncte.*

5. *Împotriva celor care ne calomniază, că noi am mărturisi în Dumnezeu patru persoane, nu trei, adică o pătrime, „une quaternité”, un tetrateism,* Τετραθεϊσμός sau τετραθεΐα, *în locul Triadei sau* Αγία Τριάδα, în șapte puncte.

6. *Contra celor care ne acuză că admitem o dualitate a Fiului, în 2 puncte.*

7. *Ceea ce urmează este răspunsul la întrebarea dacă nu cumva nestorienii s-au îndepărtat de fundamentul credinței transmise de învățăturile anterioare.*

Cu mărturii de la Părinții greci: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Atanasie al Alexandriei, Sinodul din anul 381, Grigore de Nissa, Atticul al Constantinopolului, Amfilohie de Iconiu, Ambrozie de Mediolan etc.

***

Θεοτόκος, *Theotókos* / *Dei genetrix*; Μήτηρ Θεοῦ / abreviat: Μρ Θυ / Maica Domnului / Mater Dei;[43]
Χριστοτόκος, *Hristotókos*;
Ἀνθρωποτόκος, *Antropotókos*;

---

[40] Chabot specifică la nota 1 (p. 586), că cele mai multe argumente, privitoare la acest punct, împotriva iacobiților, se afla la Sf. Ioan Damaschinul „Jean Damascène contra Jacobitas”.

[41] Teopaschiții nu trebuie confundați cu Patripassienii sau Monarhienii, cunoscuți sub numele de *sabelieni*, Πατροπασχίτες ή Πατροπασχιτές sau modaliști. Vezi: Wolf-Dieter Hauschild, Volker Henning Drecoll: *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte*. Band 1. *Alte Kirche und Mittelalter*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2016, p. 60 ș.u. 5., ediție nouă revizuită.
«Εκκλησιαστική Ιστορία» - Βλασίου Φειδά Εκδόσεις Διήγηση, Αθήνα, 2002.
"Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη" τομ.IB΄, σελ. 526.

[42] T*heopaschites*, în: Elizabeth A. Livingstone (Hrsg.): *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church.* 3. Auflage. Oxford Univ. Press, Oxford, 2014.

[43] Ph. Schaff, H Wace, *Nicene and Ante-Nicene Fathers*, Ser. II, Vol. XIV: *The Third Ecumenical Council*: The Council of Ephesus.: Excursus on the Word Θεοτόκος.

Θεάνθρωποτόκος, *Theantropotókos*;

Theotókos, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ, (Yoldath Aloho), *aramaica* (siriana) *clasică*, apare în *Liturghia Asiriană* a lui Mar Addai și Mar Mari, încă prin secolul al III-lea,[44] iar în secolul al IV-lea, în Liturghia Sfântului Apostol Iacob.[45] În slavonă, termenul Theotókos se numește Богородица.

***

În Imperiul Roman, înainte de anul 313, Creștinismul era persecutat, fiind considerat o *religio illicita*. În acest context sunt de menționat cel puțin 13 persecuții, împotriva Bisericii, a clerului și a credincioșilor ei, pe care le-a înregistrat *Istoria Bisericească*, declanșate de împărații: 1. Nero (54-68); 2. Domitian (81-96); 3. Traian (98-117); 4. Adrian (117-138); 5. Antonin Piosul (138-161); 6. Marcu Aureliu (161-180); 7. Comod (180-192); 8. Septimiu Sever (193-211); 9. Caracalla (211-217); 10. Maxim Tracul (235-238); 11. Deciu (249-251); 12. Valerian (253-260); 13. Diocletian (284-305), împreună cu coregenții și urmașii săi.[46]

Spre deosebire de Imperiul Roman, în Mesopotamia și în restul Imperiului Part, până la începutul domniei sasanizilor (224-651), Creștinismul a putut avea o evoluție pașnică, fiind înregistrate urme ale acestei religii, încă de pe la începutul secolului al doilea, în partea răsăriteană a Tigrului, în Adiabene, Khuzistan etc.

Din păcate, Biserica din acele părți și din întregul Imperiu Part, ulterior Persan (din anul 226), se afla în dependență, legătură, concurență, conflict, dispută și influență, cu mai multe religii și confesiuni creștine: Iudaismul, gnosticismul creștin sau (și) iudeo creștin, dar mai ales cu Zoroastrismul (Mazdeismul) și cu Maniheismul, la care se adaugă și alte diferite forme de păgânism asiatic, pe unde misionarii creștini au activat. Însă, dușmanii adevărați ai tinerei Biserici Asiriene de Est au fost religiile dualiste zoroastrismul (sau mazdeismul) și maniheismul, la care s-a adăugat de pe la finele secolului al V-lea și erezia iacobită (sau monofizitismul sirian).

***

Părintele Apocatastazei sau „restabilirea în starea primară”, ἀποκατάστασις πάντων, restitutio omnium (quae locutus est), este Origen (185-254), prin lucrarea sa Περὶ Ἀρχῶν, *De principiis,* „Despre începuturi *sau* despre lucrurile fundamentale sau importante”, scrisă între anii 220-230, care, de fapt, este apreciată a fi și primul *manual de dogmatică* creștină.[47] Remus Rus este de părere că această lucrare ar constitui, primul sistem de teologie creștină (vezi Quasten) și „... însumează cursurile [*lui Origen*, n.n.] ținute în cadrul Școlii Catehetice din Alexandria (Coman), consemnate de către elevi și apoi revizuite de către autor.”[48] Este vorba de concepția marelui Origen, despre lume, care, în urma căderii în păcat a protopărinților Adam și Eva, a devenit păcătoasă. Cu toate acestea, prin harul lui Iisus Hristos, la plinirea vremii, lumea va fi restabilită în starea ei primordială, în contextul unei mântuiri universale, a tuturor păcătoșilor, chiar și a diavolului. La sfârșitul veacurilor,

---

[44] *Addai and Mari, Liturgy of.* Cross, F. L., ed. *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Oxford University Press. 2005, cu textul acestei Liturghii, în traducere engleză, iar răspunsurile sunt în limba siriacă, transcrise cu litere latine: "*Book for people in English*". Kaldu.org. Archived from the original on 2013-11-06. Retrieved 2013-11-03.

[45] John Witvliet, *The Anaphora of St. James* in ed. F. Bradshaw Essays on Early Eastern Eucharistic Prayers, 1997. "CHURCH FATHERS: Divine Liturgy of St. James". Newadvent.org. Retrieved 2013-11-03.

[46] Între împărații romani, putem să menționăm doi, care au fost foarte favorabil Creștinismului: Alexandru Sever (222-235) și Filip Arabul (244-249). Alexandru Sever voia chiar să ridice un templu, în cinstea lui Avraam și a lui Hristos și să-i includă în panteonul zeităților romane. În *lararium*, capela personală a împăratului, era scrisă „regula de aur” sau textele din Luca 6, 31 și Matei 7, 12.

Filip Arabul era chiar considerat a fi un creștin. El și soția sa, Împărăteasa Otacilia, erau în corespondență cu Origen, iar Fer. Ieronim (c. 342-420) îl considera pe Filip Arabul că ar fi fost *primul împărat creștin*: „... primus de regibus Romanis christianus fuit”, în lucrarea sa *De viris illustribus, 54*, dar când acesta a vrut să asiste la slujba din noaptea Învierii Domnului, la biserica din Antiohia, Episcopul local Vavila l-a respins, condiționând-i intrarea într-o biserică, de penitența, pentru uciderea lui Gordian III (238-244), înaintașul său la tron.

Luat din: *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Şesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, pp. 85-86, dar și pp. 76-97.

[47] Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creştină...*, Op. cit., p. 626.

[48] Ibidem.

toți cei trecuți prin moarte, vor trece și printr-un foc purificator și în starea de purificați vor și învia cu trupuri eterice, fiind astfel restabiliți în starea primordială, de dinaintea păcatului strămoșesc.[49]

Teza poate fi considerată un *Teologumen*, Θεολογούμενον, pentru că pe timpul acela, Biserica încă nu-și formulase și nu-și fixase pe deplin și definitiv învățătura de credință, iar lui Origen – și celorlalți – nu li se poate aduce nicio acuză. În Vechiul Testament apare nu termenul – substantivul – de „apocatastază", ci forma lui verbală, la *Mal 3, 24*, respectiv *Mal. 4, 5* (în Biblia lui Bartolomeu): „el, *care va întoarce iarăși* inima părintelui spre fiu și inima omului spre aproapele său, pentru ca nu cumva să vin Eu și să lovesc pământul de istov."[50]

În Noul Testament, termenul de „apocatastază" apare în FA 3, 21: „pe Care cerul trebuie să-L primească până la vremile reașezării tuturor celor despre care a grăit Dumnezeu prin gura sfinților Săi profeți din veac." [ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν]. Pe lângă cărțile canonice, dintre cele apocrife, care sugerează această doctrină, amintim și Apocalipsa lui Petru.[51]

***

J. D. Mansi, în colecția *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182, pentru *Primul Sinod*, din anul 410 a prezentat un număr de 27 de canoane ale Sinodului Asirian de la Seleucia-Ktesiphon, pe care Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-34, le-a reformulat, compilat și comprimat, reducându-le la un număr de 21.

Primul canon – după Mansi – se referă la *obligația clerului de-a se ruga pentru stăpânirea de Stat*, din Persia, pentru șahinșah și pentru principii – *guvernanții* – de acolo, Mansi, III, col. 1167 și vol. VII, col 1181:

> **In omnibus ecclesiis prius oratio & precatio & obsecratio & supplicatio offeratur coram Deo vivo & Sancto pro Regibus & Principibus, ut habitationem tranquillam & quietam habitemus cum tota sanctitate & justitia, & ipsi non excogitent cogitationem superbam & asperam adversus populum Dei.**

Al doilea canon, după Mansi, vol III, col. 1167-1168 și vol. VII, col 1181-1182, prezintă textul *Simbolului de credință asirian*. Mansi dă două versiuni – cu același text – al simbolului de credință asirian și al celor 27 de canoane, pe care le menționează la o dată diferită, 410 și 405:

1. anul 410, în vol III, col. 1167-1168, respectiv col. 1165-1174;

2. anul 405, în vol. VII, col. 1181-1182, respectiv col. 1182-1186.

Canonul 3, de la Mansi, vol III, col. 1168-1169 și vol. VII, col 1181-1182, ar fi primul canon, după Oscar Braun (p. 17).

*

Privitor la Biserica Asiriană, trebuie să precizăm că ea acceptă cele două naturi în Iisus Hristos -δυοφυσιτισμός, adică δια φησις του Θεου – chiar dacă, formal, nu recunoaște Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. Aceste două naturi sunt neamestecate, ἀσυγχύτως, neschimbate, ἀτρέπτως, nedespărțite ἀδιαιρέτως și neîmpărțite ἀχωρίστως.

Mai vezi și termenii teologici sirieci: ITHUTHA; ITHYA; KYANA; PARSUPA; QNUMA; Hristos, Χριστός, Μεσσίας, în ebraica biblică מָשִׁיחַ (mašīaḥ), în aramaică מְשִׁיחַ (məšīaḥ), în syriaca clasică ܡܫܝܚܐ (m'šīḥāʾ), în arabă مَسِيح (masīḥ).

---

[49] **Pr. Prof. Dr. Ene Bniștera și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*..., p. 41.**

[50] ***e* Într-o seamă de redactări ale Septuagintei, ca și în textul Masoretic, capitolul 3 nu se termină aici (3, 1-18), ci este continuat cu versetele următoare, numerotate 19-24. Urmând altă linie redacțională, și în acord cu vechile ediții românești, aceste versete fac parte din capitolul 4. (Biblia lui Bartolomeu, p. 1207, nota *e*).**

[51] ***The Christian Doctrine of Apokatastasis*. A Critical Assesment from the New Testament to Eriugena, By Ilaria L. E. Ramelli, Brill Leiden-Boston, 2013, 890 p. [*Supplements to Vigiliae Christianae*. Texts and Studies of Early Christian Life and Language, Editors J. den Boeft – B.D. Ehrmann – J. van Oort – D.T. Runia – C. Scholten – J.C.M. van Winden, Volume 120], p. 819.**

Canonul II: **Simbolul de credință – *cu adaosul filioque* – „formulat" de episcopii asirieni din Persia, la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, *către toți episcopii acestora* [adică persani, n.n.], definitivat pe baza unui text mai vechi – *baptismal* – adaptat și diortosit de către părinții sinodali:**

Symbolum positum ab ipsis Episcopis istis Persis [410, n. n.][52]

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, qui per filium suum fecit cælum & terram, & per ipsum condita sunt secula superius, & inferius, & insuper fecit resurrectionem & gaudium toti creaturæ.

Et per ipsum Filium suum Unigenitum, qui natus est de ipso de substantia Patris sui, Deus de Deo, Lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, natus & non factus: qui est Filius naturæ Patris sui; qui propter nos homines, qui per ipsum creati sumus, & propter nostram salutem descendit, & induit corpus humanum, & factus est Homo, & passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælum, & sedit ad dexteram Patris sui, & venturus judicare vivos, & mortuos.

Et confitemur in Spiritum vivum & Sanctum Paracletum vivum de Patre & Filio, in una Trinitate, in una substantia, in una voluntate, amplexantes fidem CCCXVIII. Episcoporum habitam in Nicæ Civitate. Quæ est professio nostra, & Fides nostra hæc, quam accepimus a Patribus nostris sanctis definitio posita a Synodo sancta.

Cât de *nestoriană* este Biserica Asiriană de Est?

Cel puțin din trei motive ar fi nefondată numirea Bisericii Asiriene ca „Biserică nestoriană":[53]

1. **Nestorie a fost Patriarh al Constantinopolului (428-431), nu la Seleucia-Ktesiphon;**
2. **Nestorie nu este nici fondatorul acestei Biserici și nici nu a activat în ea;**
3. **Dogmatica Bisericii Asiriene nu se bazează pe scrierile lui Nestorie – care în cea mai mare partea au fost distruse, din ordinul Împăratului Teodosie II cel Tânăr – ci pe operele lui Diodor Episcop de Tars (378-390) și mai ales pe cele ale Episcopului Teodor de Mopsuestia (392-428).**

Numele de „Biserică Nestoriană" a fost dat Bisericii Asiriene de Est, abia la Sinodul Tâlhăresc, de la Efes, din anul 449, de către Dioscur, nepotul și urmașul în scaun (444-451, † 454) al Sf. Chiril al Alexandriei (412-444). Dioscur a atribuit în mod polemic acest nume Bisericii Asiriene, în sensul că Nestorie ar fi vorbit de doi Fii ai Lui Dumnezeu, ceea ce nu este adevărat, pentru că el a susținut tot timpul *unitatea ontologică* a celor două naturi în Iisus Hristos, accentuându-le.[54] Christoph Baumer (p. 18 și 283, nota 36) susține că Sf. Chiril al Alexandriei, în scrisoarea lui, către Papa Celestin I (422-432) ar fi falsificat în mod conștient declarațiile și doctrina lui Nestorie.[55]

Biserica Asiriană de Răsărit s-a opus întodeauna, să fie etichetată cu numele de *Biserică Nestoriană*, deși îl cinstește pe Nestorie, ca pe un Părinte Bisericesc al ei. Aceasta ar fi și explicația lui Mar Odisho, Mitropolitul de Nisibis și Armenia (î. 1291-1318) [=Abdisho bar Berika sau Ebedjesu], în cartea sa *Marganitha* (Cartea Perlei), scrisă în anul c. 1298.

Mai degrabă, Biserica Asiriană de Est ar putea fi numită „Teodoriană", de la Teodor de Mopsuestia (392-428) sau „Teodoretiană", de la Teodoret de Cyr (428-458). Ambii au fost condamnați de către Sinodul V Ecumnenic, de la Constantinopol, din anul 553, în contextul certei, privind cele *Trei capitole*, Τρία κεφάλαια: Teodor de Mopsuestia, persoana și opera; Scrierile lui Teodoret de Cyr, îndreptate împotriva Sf. Chiril al Alexandriei (412-444) și împotriva deciziilor Sinodului III Ecumenic, de la Efes, din anul 431; precum și scrisoarea Episcopului Ibas de Edessa

---

[52] **J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio…*, vol. III, col. 1167-1168 și vol. 7, col. 1181-1182; Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 15-16.**

[53] **Christoph Baumer, *Idem*, pp. 17-18.**

[54] **Christoph Baumer, *Idem*, p. 18.**

[55] **Nestorius *and his place in the History of Christian doctrine* by Friedrich Loofs, Cambridge at the University Press, 1914, p. 42 ș.u.**

(435-457) adresată episcopului nestorian Maris de Beth Ardașir sau Rewardaschir, în Persia (sec. V), împotriva Sf. Chiril al Alexandriei, conform textului întregii condamnări, cuprins în cele 14 anatematisme și publicate prin cele 13 puncte din *Edictul* Împăratului Justinian (527-565).[56]

***Nestorianism*:**

Avem cele 12 Anatematisme ale Sf. Chiril al Alexandriei sau epistola a III către Nestorie: Anathematismi Cyrilli Alex..., adiecti Epistulae Synodi Alexandrinae Τοῦ σωτῆρως ἡμῶν ad Nestorium (= Ep. III Cyrilli ad N.). Ep. composita initio Nov. 430, et 30 Nov. Nestorio tradita. *De unione naturarum in Christo*. [Denzinger, *Enchiridion*, Actio I, e. 252-263].

Din cele nouă canoane date de Sinodul de la Efes, din anul 431, canoanele 1 și 4 condamnă *Pelagianismul* și pe Caelestius (sec. IV-V), ucenicul lui Pelagius (354-434), Denzinger, *op. cit.*, 267-268, Actio VII. Nestorianismul și alte erezii sunt condamnate de canoanele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.[57]

***Monofisitism*:**

Biserica Asiriană de Est a receptat practic, deciziile diofizite, de la Calcedon, din anul 451, privitoare la *en dio fisesin*, ἐν δύο φύσεσιν, nu ἐκ δύο φύσεων mai departe ἐν δύο φύσεσιν, nu în două persoane, ἐν δύο φύσεσιν, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα, în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit: ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως, din *Tomosul de credință*, Ὅρος, proclamat la 25 octombrie, 451, de față fiind Marcian și Pulheria ai Bizanțului [Denzinger, *Enchiridion*, nr. ms. 300[00], pp. 105-106, ed. 1976].[58]

4. *Bazele liturgice* ale Bisericii Asiriene

Bazele *Ritului Persan*, cu anul bisericesc (liturgic), Dumnezeiasca Liturghie a lui Mar Addai și Mar Mari, cu cărțile de cult, calendarul, uniformizarea liturgică și celelalte Taine și Ierurgii, cu rânduiala celor *șapte* Laude, iconografia și muzica bisericească, au fost puse de către Catolicosul Isaak I, la Primul *Sinod* de la Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, cu 21 de canoane și cu contribuțiile ulterioare, de la cele 13 [14] sinoade ale catolicoșilor-patriarhi, ale episcopilor și ale teologilor *Bisericii Asiriene de Răsărit* [Chabot, pp. 253-275 și Oscar Braun, pp. 5-34]. La baza ritului liturgic al Bisericii din Seleucia-Ktesiphon stă tradiția Bisericii din Edessa.

Pe lângă deciziile sinodale (410-790), bazele liturgice ale Bisericii Asiriene de Est, pot fi reconstituite prin comentariile anonime a *șapte tratate*, privind ritul acesteia, dintre care 1. *cel mai vechi datează din anul 1267*, cunoscut sub numele de *Codex Vaticanus Syriacus, 148*, manuscris păstrat doar fragmentar, adică lipsesc capitolele întâi, începutul din capitolul al doilea și finalul din ultimul capitol.[59]

***Al doilea manuscris*, în ordinea cronologică, datează din anul 1317 și a fost copiat în Alqoŝ, Irak.**

***Al treilea manuscris*, datează din secolul al XVI-lea, și provine din Seert (Turcia).**

Textele celor șapte tratate, privind „misteriile Bisericii Asiriene de Est” sunt redactate sub formă de dialog – după stilul catehismelor – cu întrebări și răspunsuri, iar dintre acestea, cel mai important pare să fie *Tratatul al patrulea*.

***Al patrulea tratat* a și constituit tema lucrării de doctorat a lui Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert*. Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer**

**56 Remus Rus, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină...*, pp. 809-812; 818-821; 374-376; 345.
Vezi și la Milan P. Șesan, în *Istoria Bisericească Universală*... Op. cit., vol. I, p. 282.**

57 Idem, Denzinger, *Enchiridion*. Compară cu Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Op. cit., pp. 72-75.

58 Compară cu Denzinger: *Enchiridion Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger...*, Op. cit., p. 108 [300-303, Actio V, 22 oct. 451, Prooemium Definitionis. Praemissis duobus symbolis Nicaeno et Constantinopolitano sequitur].

59 Anton Baumstark, *Geschichte der syrischen Literatur mit Ausschluß der christlich-palästinensischen Texte*, Bonn, 1922, [378 p.] 239, nota 7, la: Idris Emlek, *Mysterienfeier der Ostsyrischen Kirche im 9. Jahrhundert.* Die Deutung der göttlichen Liturgie nach dem 4. Traktat einer anonymen Liturgieerklärung…, Op. cit., p. 23.

anonymen Liturgieerklärung, LIT Verlag Münster, 2004, 254 p. [Ästetik – Theologie – Liturgik, gegründet von Prof. Dr. Rainer Volp † (Mainz), herausgegeben von Prof. Dr. Horst Schwebel (Marburg) und Prof. Dr. Albert Gerhards (Bonn)].

Acest text se află publicat în seria *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* / Scriptores Syri (CSCO), sub titlul „Anonymi auctoris, expositio officiorum Ecclesiae, Georgio Arbelensi vulgo adscripta. Manuscrisul a fost editat și tradus în latină, de către preotul benedictin englez R. H. Cannolly (1873-1948), în CSCO, S. 64/25, 72/29 (textul siriac), 71/72, 76/32 (traducerea în latină), Louvain, 1953/4. Explicațiile acestui text sunt date la note cu termenul „Expositio", iar modul de citare, spre exemplu: 1/1,11= primul tratat, capitolul 1, p. 11 a textul ui siriac.[60]

Sub numele de *Raza*, Rāzā, ܐܪܙܐ (Mt. 13,11) se înțelege în Biserica Asiriană noțiunea de Taină, Mister, Sacrament. Numărul lor a variat de-a lungul veacurilor în toate bisericile, până s-a ajuns să fie fixat la șapte: *Botezul, Mirungerea, Sfânta Euharistie, Pocăința, Preoția, Nunta, Maslu*. Semnificația cuvântului Raza se apropie mai mult de termenul grecesc Mysterion, decât de cel latin Sacramentum.

***Schema evoluției Sfintelor Taine, în Biserica Asiriană, sec. XIV, în comparație cu Conciliul Tridentin și cu Biserica Ortodoxă*[61]**

Ne edifică pe deplin privind numărul, evoluția și însemnătatea acestora, în comparație cu celelalte confesiuni creștine. Acestea sunt:

1. *Taina Preoției*, Kahnootha (siriană);

2. *Botezul*, Mamodheetha;

3. *Mirungerea*, Mishkha dashleekhe;

4. *Euharistia*, Qurbana (Jertfă, compară cu ebraicul Korban קָרְבָּן , vezi *Numerele, 28, 1-15* și alte locuri din *Tora*) veniți să ne apropiem cu frică de Dumnezeu, cu dragoste și cu credință de Sfintele Taine și să ne împărtășim cu Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos;

5. *Pocăința*, Mishkha dashleekhe (Mt. 11, 28), este chemarea Domnului la căință și pocăință, a celor care au făcut încălcarea Legii, a celor împovărați cu păcate și nu mai pot ridica capul, pentru a-i ușura de povara lor;

6. *Malkā* (regescul, de la *regele regilor* → șahinșah, *Malka d' Malke*, aramaică, ܡܲܠܟܵܐ ܕܡܠܟܐ, iar în aramaica biblică *melek*, מלכא, ebraică;

7. *Semnul Crucii*, Rushma Dashleewa (Mt. 24, 30). Crucea este înțeleasă în Biserica Asiriană, ca fiind semnul Fiului Omului, prezentă printre noi în mod real.regele regilor), Sfântul Fermentum, Dospitura [khmeera, siriană], The Holy Leaven, Sauerteig.

Centrul vieții creștine și al Sfintelor Taine este Dumnezeiasca *Liturghie a Apostolilor* Addai și Mari, Sfânta Qurbana: ܩܘܼܪܒܵܢܵܐ ܩܲܕܝܼܫܵܐ *Qurbānā Qaddišā*, Sfânta Jertfă în Biserica Asiriană de Răsărit, Ἀναφορά (ritul bizantin), Prex eucharistica aut Canon Missae (ritul latin), *nu are cuvintele de instituire*: Mt. 26, 26-28u.; Mc. 14, 22-26 u.; Lc. 22, 19-20 u.; 1 Cor. 11, 23-26.

Etimologic, *Qurbana* este echivalentul termenului evreiesc *korban* (קָרְבָּן, qorbān), adică *ofrandă* și *jertfă*. Aceiași semnificație o are noțiunea Qurbana și în versiunea din India-Kerala a limbii siriace și a ritului Bisericii Asiriene de Răsărit, *Qurbānā Qandišā*. Ἀναφορά se traduce prin „punere

---

[60] Georgio Arbelensi sau George of Arbela (Giwargis bar Tobi, *în siriacă*) a fost un învățat asirian. Mitropolit de Moosul, între anii c. 960-d. 987.

Brock, Sebastian P. (2011). "Gewargis of Arbela". In Sebastian P. Brock; Aaron M. Butts; George A. Kiraz; Lucas Van Rompay (eds.). *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*: Electronic Edition. Gorgias Press. Retrieved 26 February 2020.

***Anonymi Auctoris Expositio Officiorum Ecclesiae Georgio Arbelensi Adscripta*, I, T. CSCO 64 (Scriptores Syri 25), 1911; V. CSCO 71 (Scriptores Syri 28), 1913; II Accedit Abrahae bar Lipheh Interpretatio Officiorum (Scriptores Syri 29 &32), 1913 and 1953.**

[61] Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, Op. cit., p. 125.

înainte" și a însemnat înainte „înălțare" sau „ridicare", *elevatio*, ca apoi să primească sensul de *jertfă* și *ofrandă* (illatio sau oblatio). În ritul bizantin avem două anaforale (conținând fiecare trei părți): a. Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Vasile cel Mare; b. Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Hrisostom.

La Liturghia Sf. Ioan Hrisostom partea de *anafora* [возношение, rus.] începe cu rugăciunea „Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție, pe Tine a Te binecuvânta, pe Tine a te lăuda, Ție a-Ți mulțumi, Ție a ne închina, în tot locul stăpânirii Tale..." și se încheie cu rugăciunile de mijlocire generală pentru întreaga Biserică, numite *diptice*: de la „Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească, pentru cei adormiți întru credință...", până la ectenia cu rugăciunea de taină „Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Îți încredințăm toată viața noastră și nădejdea noastră și cerem și ne rugăm și cu umilință cădem înaintea Ta...", care precede Rugăciunea Domnească.

***a*. prima parte a *anaforei*: Rugăciunea de laudă și de mulțumire *Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție...*, Sfânt, Sfânt, Sfânt, Marea Rugăciune euharistică „Cu aceste puteri și noi, Iubitorule de oameni...", cuvintele de instituire *Luați mâncați...* și *Beți dintru acesta toți...*";**

***b*. a doua parte: *Anamneza* sau rugăciunea aducerii-aminte „Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi...", împlinind porunca Mântuitorului: *Aceasta să o faceți întru pomenirea mea*, cf. Lc. 22, 19, 24, 31; Mc. 14, 22-24; In. 6, 1-14, 51, 54, 58, 61, 65; 1 Cor. 11, 24; 15, 55;**

***c*. a treia parte: *epicleza* sau invocarea Sfântului Duh, urmată de *diptice*, adică de toate rugăciunile de pomenire, prevăzute în Liturghier, pentru întreaga Biserică, pentru Maica Domnului, pentru vii și pentru morți, pentru episcopul locului, până la ectenia cu rugăciunea de taină „Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni..."[62]**

Iconografia Bisericii Asiriene de Răsărit

Nu se poate spune despre această Biserică, că a fost iconoclastă, însă actualmente este aniconică, (ανικονική), pentru că în afara semnului Sfintei Cruci, nu folosește nici o formă de iconografie, interioarele acesteia fiind simple, după cum se poate constata și la Catedrala Patriarhală Asiriană Sf. Gheorghe, din Chicago, Morton Grove, Illinois, S.U.A. (de la începutul acestui capitol, privind Ritul Persan), iar absida altarului este despărțită de naos de o cortină, cum este cazul și la sirienii monofiziți, armeni și la maroniți. De-a lungul secolelor, Biserica Asiriană de Est sau Nestoriană a trebuit să facă diferite concesii stăpânitorilor ei lumești necreștini. Așa s-a întâmplat de pildă, sub șahinșahii perși zoroastrieni, care au criticat celibatul și monahismul din această Biserică, ajungându-se în anii 484, respectiv 486 la decizia de suspendare a obligativității celibatului pentru episcopi, generalizându-se și obligativitatea clerului – de toate gradele – de a se căsătorii și de a aduce copii pe lume. Această acțiune a fost susținută în sinod, de către Barsauma (î.420-d.491) Mitropolit asirian de Nisibi (d.435-d.491), care s-a și căsătorit cu călugărița Mamai, cu care trăia de peste 40 de ani. Patriarhii ulteriori anului 486 au revenit asupra deciziei sinodale, privind obligativitatea căsătoriei clerului și a episcopilor.[63]

Pentru evitarea conflictului cu musulmanii, care erau iconoclaști, de prin secolele XVI-XVII, au început și asirienii să renunțe treptat la iconografie, adică la reprezentări ale divinității și ale sfinților, cu excepția semnului Sfintei Cruci, dar fără *corpus*. În casele credincioșilor se află de asemenea doar Sfânta Cruce, atârnată de peretele dinspre răsărit al încăperilor.

---

[62] **Prof. Ene Braniște și Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase...*, pp. 30-32. Vezi și *Liturghierul*, Buc., 1980, pp. 136-146.**

[63] **Friedrich Wilhelm Bautz: *Barsumas* (Bar Sauma). în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 1, Bautz, Hamm 1975. 2., unveränderte Auflage Hamm 1990, col. 383.**
Stephen Gerö: *Barsauma of Nisibis and Persian Christianity in the fifth century*. CSCO 426, Subs. 63, Louvain, 1981.
Wassilios Klein (Hrsg.): *Syrische Kirchenväter…*, pp. 102-110.

5. Cronologia iazelihilor, adică a Catolicoșilor-Patriarhi asirieni și chaldei este o reluare, revizuire și diortosire al aceluiași capitol din lucrarea noastră anterioară, *Dipticon*, adică în primul volum din seria *Pentarhia*, pp. 165-171.[64] Revizuind acestă listă cronologică, am constatat că ar fi mai bine s-o coroborez în conținut și schemă de expunere, cu aceea făcută de istoricul elvețian Christoph Baumer.[65] Prin aceasta revizuim, completăm și diortosim, lista cu numele și anii de păstorie ai iazelihilor asirieni și chaldei, și așa destul de încâlcită. Așa se poate parcurge întreaga evoluție a listelor cronologice ale catolicășilor-patriarhi asirieni, iar din anul 1553 și al celor uniți chaldei, împreună cu *peregrinările scaunelor* acestora: de la Seleucia-Ktesiphon, la Bagdad, apoi la Dijarbakir, la Sirt, la Salamas (Mănăstirea Sf. Ioan), la Maragha, la Taebris, la Karamlis, la Jezireh, la Alqoș (Rabban Hormizd), la Mossul, la Beirut, la Kohanis, la Teheran, la Chicago, Morton Grove, la Erbil etc.

6. Creștinii Sfântului Apostol Toma din India. Bisericile din sud-vestul Indiei (Kerala)

Începuturile creștinismului în India sunt învăluite în legendă. Conform tradiției din Kerala, în anul 52, Sf. Apostol Toma ar fi debarcat pe *Coasta Malabarului* (Malabar Coast), în Muziris (Kodungalluri), pe coasta sud-vestică a Indiei. Acolo, ar fi fondat șapte biserici sau comunități creștine: Palayur, Cranganore, Parur, Kokkamangalam, Niramun, Chayal și Quilon. Ulterior, Sf. Apostol Toma ar fi plecat pe Coasta sud-estică a Indiei, Koromandel, la Mylapore, aproape de Madras, unde în anul 68, ar fi murit cu moarte de martir.[66] Această legendă, privind fondarea primelor comunități creștine în sud-vestul Indiei (Kerala) este atestată documentar abia în secolul al XVI-lea.[67] Pe de altă parte, Eusebiu de Cesareea și Socrates susțin că Sf. Apostol Toma ar fi propovăduit Evanghelia în Parthia (Persia), iar Părinții secolelor IV și V atribuie primele misiuni creștine de acolo Sf. Apostol Bartolomeu.[68] Această *tradiție bartolomeică* poate fi atestată în Kerala, încă de pe la jumătatea secolului al II-lea. În realitate, în sud-vestul Indiei, Creștinismul trebuie să fi ajuns din Egipt, pe cale maritimă, grație legăturilor comerciale care existau, privind exportul de *mirodenii/condimente*, dinspre Coasta Malabarului, spre Africa, Europa și nordul Asiei. Abia de prin secolul al III-lea se pare că ar fi fost preluată *tradiția Apostolului Toma*, pentru creștinii din sud-vestul Indiei, chiar dacă există și contestatari ai acestei teze.[69]

Legătura de jurisdicție canonică a creștinilor Sf. Toma, din Kerala, cu Biserica din Seleucia-Ktesiphon – Persia – începută de Episcopul Iosif de Edessa, în anul 345, s-a definitivat în anii 410, respective 420, prin fondarea Mitropoliei Asiriene de *Rew Ardashir* sau, *Reishahr*, oraș medieval dispărut, situat pe coasta de nord-est a Golfului Persic, în apropierea actualului oraș Bushehr sau *Bandar-e-Bushehr*, Iran. Înainte de acești ani, avem și două mărturii destul de nesigure și contestate, privind legăturile Bisericii din Constantinopol, din Israel și din Imperiul Persan, cu creștinii Sf. Toma din India. Așa este cazul episcopului bizantin Teophilos, care înainte de anul 356, a vizitat Regatul Himyar, în Yemenul de astăzi, însă nu și India, după cum ar susține unii. Un alt caz este cel al negustorului Toma, din Cana (Israel), care cu aprox. 72 de familii creștine, conform izvoarelor din anii 345, 754, 774 sau 795, s-ar fi stabilit în Kranganore-Kerala. Chiar dacă aceste știri, par a fi de necrezut, trebuie să ne reamintim de marile persecuții împotriva creștinilor din Imperiul Persan

---

[64] **Ioan Marin Mălinaş, *Dipticonul sau cronologie patriarhală şi imperială*, *Pentarhia*, vol. I, în Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p. Compară cu: Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, pp. 151-152.**

[65] **Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, pp. 311-312. Compară cu: Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens...*, pp. 151-152. Oscar BRAUN, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale…*, passim.**

[66] **Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*,..., p. 51.
Christoph Baumer, *Frühes Christentum zwischen Euphrat und Jangtse...*, p. 35, vezi mai ales harta de acolo.**

[67] **Ibidem.**

[68] **Vezi: Mc. 3, 14-19; In. 1, 45-50; Mt. 10, 3. Bartolomeu este identificat cu Natanael sau probabil cu Natanael Bar-Tolmai, dar nu este sigur.**

[69] **Wilhelm Baum şi Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*,..., p. 51. Panten a fost trimis în India de episcopul Alexandriei – probabil Iulianos (178-189) - unde ar fi rămas timp de aproape un deceniu (180-190), *cf.* Christoph Baumer, p, 35.**

Sasanid, dezlănțuite de Șahinșahul Șapur II (309-379), mai ales după anul 341, când foarte mulți dintre închinătorii Lui Iisus Hristos au fugit în India, contribuind în mod indirect la intensificarea legăturilor dintre creştinii Sf. Toma, din Kerala, cu Biserica-Mamă, din Imperiul Sasanid, iar mai târziu, cu Catolicosul-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon.[70]

În legenda Împăratului-Preot Ioan – *din capitolul al optălea* – putem identificat un sâmbure de adevăr, cu localizare la creştinii Sfântului Toma din Kerala, India. Puși în secolul al V-lea sub jurisdicția Mitropoliei Primate persane de *Rew Ardashir* sau Reishahr, situația s-a menținut astfel, până în anii 650-660, pe timpul păstoririi Mitropolitului Șimun, când Catolicosul-Patriarh asirian (nestorian) Ishoyahb III (650-660), de la Seleucia-Ktesiphon a subordonat toate episcopiile din Kerala, *Mitropoliei din India*, cu scaunul la Angamali. Noua Mitropolie a Indiei se afla astfel într-o legătură de jurisdicție *filială* a celei Primațiale de *Rew Ardashir*, situație canonică *sui generis*, confirmată totuși și de Catolicosul-Patriarh Timotei I (780-823).[71] Înainte, Iazelihul, adică Catolicosul-Patriarh al Persiei sau Mitropolitul de *Rew Ardashir* le trimitea din când în când în India și câte un arhiereu, care să le hirotonească preoţi şi diaconi şi să îndeplinească şi alte funcţiuni liturgice episcopale: târnosiri de biserici, dispense, adunări sinodale etc. Înainte, episcopii nu rezidau în India decât temporar, creştinii Sf. Toma având un statut autonom, deşi foarte numeroşi, erau conduşi doar de un ARHIDIACON, care era preot, nu diacon, cunoscut cu termenul de „Protopopul Indiei", și se afla sub jurisdicţia canonică a Catolicosului-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon, mai târziu de la Bagdad. De prin secolul al VIII-lea, Mitropolitul de la Kerala – subordonat celui primațial, de *Rew Ardashir* – avea locul al zecelea, la șederea în sinodul asirian, adică în diptice. Nefiind localnic, pentru că era trimis din Persia, de catolicosul-patriarh, mitropolitul nu stăpânea limba țării din Kerala, așa că prerogativele arhidiaconului, au continuat să rămână intacte, iar cele ale ierarhului, au fost practic reduse la nivelul unui arhiereu-vicar.[72] Mahārāja sau *Maharajah* – prințul – din capitala provincială Cochin îi acorda nou-alesului arhidiacon insigne regale și acesta avea dreptul la gardă și la însoțitori înarmați, care să-l escorteze. Oficial, Arhidiaconul din Kerala era numit „Prinț și Capul Creștinilor Sfântului Toma", *Prince and head of the Christians of Saint Thomas*. Catolicosul-Patriarh Mar Timotei I (780-823), de la Bagdad îl numea pe arhidiaconul Indiei „Întâistătătorul credincioșilor (*creștini*, n.n.) din India", fără să-i fi menționat numele. Conform tradiției locale, arhidiaconii din Kerala erau aleși pe baza pretențiilor lor de descindere din linia familiilor de preoți, pe care însuși Sf. Apostol Toma i-ar fi hirotonit și rânduit păstori de suflete în acele părți.[73] Dreptul de Jurisdicție canonică în Biserica creștinilor asirieni (nestorieni) ai Sf. Toma o exersa arhidiaconul, nu mitropolitul, nici episcopii locali.[74]

Creştinii Sf. Toma erau foarte bine integrați în societatea din India, după cum dovedesc și documentele scrise pe tăblițe de aramă, din secolele VIII/IX. Prosperitatea lor se baza pe plantațiile de piper și de alte mirodenii/condimente și pe comerțul cu astfel de produse, desfășurat pe cale maritimă, dar și pe aceea continentală sau pe uscat. Amintim în acest context marele port local Quilon sau Kollam, din capul sud-vestic al peninsulei India, spre Europa, Africa, Arabia, Asia de Nord, China etc.[75] Acest port, precum și pretinsul mormânt al Sf. Apostol Toma, din Mylapore, pe Coasta de Răsărit a Indiei au atras diferiți călători europeni în contact cu creștinii Sf. Toma. Primul, de acest fel a fost Episcopul Sigehelm de Sherbourne (sud-vestul Angliei), pe care Regele Alfred cel Mare al Angliei (871-899), în jurul anului 885 l-a trimis la Mylapore.

În Kerala situația s-a menținut, după cum am arătat în *subcapitolul a,* până după 20 mai 1498, iar în secolul al XVI-lea, până după venirea colonialiștilor portughezi în India, care au spart și au distrus acolo întreaga comunitate și unitate a creștinilor Sf. Toma, prin dezbinările și prozelitismul catolic pe care l-au desfășurat. După *sinodul tâlhăresc* local, Ληστρική Σύνοδος, Latrocinium, de la

---

[70] Ibidem, Christoph Baumer, *op. cit.*, p. 36.
[71] Ibidem, Christoph Baumer, *op. cit.*, pp. 36-37 și 235.
[72] Luat din: https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/1390672
[73] Reluare și din vol. nostru: *Pentarhia*, vol. I, p. 163: Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul sau cronologie patriarhală și imperială*, *Pentarhia*, vol. I, p. 163.
Numele „Gheorghe" era foarte răspândit și respectat de către creștinii Sf. Toma și de către etiopieni.
[74] Wilhelm Baum și Dietmar W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens*, *Geschichte der sogenannten Nestorianer...*, p. 52.
[75] Christoph Baumer, *Idem*, p. 235.

Dyamper (Kerala), din anul 1599, prezidat de Alexis de Menezes Arhiepiscop romano-catolic de Padroado în Goa (1595-1612), apoi de Braga (1612-1617), iar între anii 1612-1615 a fost și vice-rege spaniol, în Portugalia, li s-a interzis creștinilor asirieni ai Sf. Toma și legătura cu Catolicosul-Patriarh al lor nestorian sau unit.[76] Creștinii Sf. Toma din Kerala au fost apoi dezbinați în mai multe grupuri confesionale, iar ritul și tradițiile lor au fost mutilate, latinizate (romano-catolicizate) sau amestecate. Începuturile le-au făcut portughezii, încă după anul 1498. Totuși, instituția Arhidiaconatului s-a menținut la asirieni, până în anul 1706, în ciuda luptelor confesionale, susținute de colonialiștii portughezi și de Biserica Catolică și a dezbinărilor provocate de Roma și de către către Arhiepiscopul Latin (romano-catolic) de Padroado în Goa. În cele din urmă, creștinii Sfântului Toma, din Kerala, au ajuns să fie tratați ca și cetățeni de clasa a doua.

Înainte de Sinodul de la Dyamper, din anul 1599, încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, existau în Kerala patru forme de jurisdicție canonică bisericească:[77]

a. aceea a Bisericii Asiriene de Est (Nestoriene);

b. a Bisericii Unite locale sau Chaldee (evoluată din Biserica Asiriană de Est);

[c. a Bisericii Iacobite sau monofizite, de Antiohia, dar numai după anul 1665;]

d. a Bisericii Romano-catolice locale, formată din prozeliți hindu și de alte religii.

Prin Sinodul de la Dyamper, din anul 1599 s-a fondat *Biserica Siro-Malabară*, care era o biserică unită și păstra Liturghia lui Addai și Mari (*ritul siriac de est*), cu latinizările de rigoare, impuse de Biserica Catolică și de colonialiștii portughezi.

Sinodul a fost convocat și s-a desfășurat conform metodelor cruciaților, aplicate păgânilor, nu creștinilor, sub amenințarea cu violența militară a portughezilor, confiscarea averii, excomunicare etc.

În acest scop, Arhiepiscopul Dom Alexis de Menezes de Goa, numit de Papa în anul 1597, a hirotonit peste 100 de preoți, momiți cu tot felul de promisiuni sau intimidați, după situație, pentru a-și asigura majoritatea sinodală.[78] El intenționa să rezolve problema creștinilor Sf. Toma în sensul dorit de administrația colonială portugheză; prin latinizarea desăvârșită a acestora și obligarea lor de-a adopta ritul romano-catolic.

Creștinii Sf. Toma, adunați la *Crucea înclinată*, sub conducerea Arhidiaconului lor Toma Parambil, au jurat să nu se supună ordinelor arhiepiscopului portughez romano-catolic de Agamaly, nici să asculte de iezuiți. Rezultatul acestei acțiuni a fost că după câteva luni a avut loc o scindare a Bisericii nestoriene, cu o grupă catolică și alta autocefală a creștinilor Sf. Toma.

Provocarea directă a creștinilor Sf. Toma a fost făcută de Arhiepiscopul Latin Francis Garcia de Angamaly, care a călcat în picioare prerogativele seculare ale Arhidiaconului Asirian (Nestorian) al Indiei, numind pe lângă acesta și un Vicar General romano-catolic, care să-l controleze (un fel de *teolog* iezuit, cum aveau și episcopii uniți, din Transilvania, în perioada 1700-1773).[79] În orașul Angamaly sau Aṅkamāli s-a aflat și sediul istoric al scaunului Mitropoliei Asiriene din Kerala.

Actualmente, există *opt biserici* sau confesiuni creștine în sudul Indiei, dintre care patru folosesc epitetul de [Biserică] „malabară" sau „malankară". Local, creștinii din India mai sunt cunoscuți și sub numele de: *Marthoma Suriyani Nasrani*, de *Malankara Nasrani* sau de *Nasrani Mappila*. Actualmente trăiesc c. *șapte milioane* de creștini ai Sf. Toma, în sud-vestul Indiei, Kerala, conform recensământului din anul 2018. Cea mai veche biserică păstrată în Kerala este Catedrala Sf. Francisc, acum în posesia CSI, în fortul Cochin și deservește serviciilor liturgice ale Uniunii

---

[76] Johannes Hutter: *Die Synode von Diamper* (Udayamperur), Malabar. Aachen, 2012. (Mariawalder Mittelalter-Studien, Bd. 4), passim.
Bertold Spuler: *Handbuch der Orientalistik*. 1. Abteilung, 8, Band, 2. *Abschnitt Religionsgeschichte des Orients in der Zeit der Weltreligionen*. 1961, Scanare din sursă.
Bernard of St. Thomas T.O.C.D.: *A Brief Sketch of the History of the St. Thomas Christians*. St. Joseph's Press, Trichinopolly, 1924.
J.-B. Chabot: „L'autodafé des livres syriaques du Malabar", în: *Florilegium Melchior de Voguë*. Imprimerie Nationale, Paris, 1909, pp. 613-623.

[77] Christoph Baumer, *Idem*, p. 238.

[78] Ibidem.

[79] Ordin monahal desființat de Papa Clemente XIV, prin *Breva* "Dominus ac Redemptor", din 21 iulie 1773, la presiunea Spaniei, Portugaliei și Franței.

Congregațiilor Anglicane, Methodiste și Presbiteriane, deci protestantizante.[80] Limba liturgică a creștinilor Sf. Toma este siriaca (aramaica), iar din anul 1962 este folosită și limba Malayalam, adică limba oficială locală a provinciei federale Kerala, Kēraḷam.[81]

7. Unirile cu Roma și rezultatul acestor acțiuni: *Biserica Unită Chaldeană*; Antecedente și contacte anterioare, între Biserica Asiriană de Răsărit (Nestoriană) și Sfântul Scaun

Primele contacte, dintre Biserica Asiriană de Răsărit și Roma Veche s-au înfiripat în timpul păstoririi Catolicosului-Patriarh Yahballaha III (1281-1317), cu scaunul la Maragha, lângă Tabris, în Iranul de nord-vest. De origine turco-tătară, Yahballaha III nu a stăpânit niciodată în mod suveran limba siriacă, liturgică și literară, însă el este totuși de admirat, cum a reușit acest om, originar, din Orientul îndepărtat, să urce până la nivelul superior al ierarhiei din Biserica Asiriană de Est, deținând timp de 36 de ani scaunul de catolicos-patriarh, „mongolul, pe tronul patriarhal", după cum scrie Wolfgang Hage, în vol: Wassilios Klein (ed.), *Syrische Kirchenväter*..., p. 168. Yahballaha III a avut norocul să conducă Biserica Asiriană de Răsărit, în timpul celei mai mari extinderi teritoriale a acesteia, *Biserica Apostolică a Orientului* având în perioada de timp respectivă 27 de mitropolii, cu episcopiile lor sufragane, din Caucaz și Ierusalim, până în Kerala, India de sud și China, teritorii imense, aflate în mare parte sub stăpânirea marilor hani mongoli, iar în fruntea ei un patriarh, tot mongol de origine. Pentru Yahballaha III autoritatea de Stat imediată, era *Ilkhanul Persiei*, conducătorul unei părți – din cele patru – a Imperiului Mongol. Primii 14 ani a fost timpul cel mai fericit de domnie a lui Yahballaha III (1281-1295), când și relațiile cu Curtea Ilkhanatului erau din cele mai bune. Yahballaha III reușise să stabilească contacte și cu Sfântul Scaun, în contextul interesului ilkhanului, care dorea o alianță cu puterile occidentale, împotriva mamelucilor din Egipt, care recuceriseră toate teritoriile eliberate de către cruciați. Așa se face că în anul 1287 și 1288 o *delegație* a Bisericii Asiriene de Răsărit, sub conducerea lui Rabban Sauma, trebuia să încerce formarea unor alianțe militare cu puterile de atunci ale Europei apusene. Delegația a ajuns și la Roma, unde a fost primită cu multă gentilețe, de Colegiul Cardinalilor, iar la întoarcerea din Franța, după alegerea lui Nicolae IV (1288-1292), în data de 22 februarie 1288, de Suveranul Pontif însuși. Delegația *asiriană de răsărit* a lui Rabban Sauma nu și-a negat apartenența la *doctrina nestoriană*, iar Papa Nicolae IV, era mai puțin interesat de problemele dogmatice, cât de cele privitoare la unirea bisericească, iar în acest context, Rabban Sauma avusese posibilitatea să celebreze *Qurbānā* sau Sfânta Liturghie a lui Addai și Mari, în fața înaltului Pontif.[82]

Contactele bisericești, începute de Rabban Bar Sauna și delegația acestuia, în anii 1287-1288 s-au continuat, de ambele părți, între cele două biserici: Latină (=Catolică) și Asiriană de Răsărit (Nestoriană). La numai doi ani, după aceste evenimente, în anul 1288/9, călugărul dominican *Riccoldo da Monte di Croce* OP (c. 1243-1320) a efectuat o călătorie în Orientul Asirian de Est, unde a rămas timp de zece ani. Rezultatele acestei călătorii, pot fi urmărite în cele trei lucrări ale misionarului latin:

> ***Contra legem Sarracenorum;***
> ***Libellus ad nationes orientales;***
> ***Liber Peregrinationis* (ulterior cu titlul *Itinerarium* – autobiografie), titlul complet în limba latină, *Confutatio Alcorani seu legis Saracenorum / ex graeco nuper in latinum traducta*, în anul 1350 fiind tradus din latină în greacă, acest text fiind redat din nou în latină, în anul 1506.**

---

[80] Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Christliche_Konfessionen_in_Kerala#
[81] În limba Malayalam, Kerala însemnează „Țara palmierilor de cocos".
[82] Ibidem, pp. 173-174. Compară cu:
Chabot, J. B. traduce din siriacă și editează textul siriac al *Histoire du Patriarche Mar Jabalaha III. et du moine Rabban Cauma*, în *Revue de l'Orient Latin*, 1893, pp. 566-610; 1894, pp. 73-143, 235-300.
Brock, Sebastian P. (1969). "Rabban Şauma à Constantinople (1287)". Mémorial Mgr Gabriel Khouri-Sarkis (1898-1968). Louvain, Imprimerie orientaliste, pp. 245-253.
Odericus Raynaldus, *Annales Ecclesiastici* (continuation of Baronius), AD 1288, f. XXXV-XXXVI 1289.
Rossabi, Morris (2014). *From Yuan to Modern China and Mongolia*: The Writings of Morris Rossabi. BRILL. p. 670.

Așa descopere Riccoldo că nestorienii pun accentul pe ritual, mai mult decât pe dogme, căsătoriile fiind permise „după bunul plac”, ocazional practicând și circumcizia, chiar și pentru femei și nu cunoșteau Taina Sfântului Maslu. Credincioșii asirieni se abțin de la consumul de carne, iar Yahballaha III i-a permis în anul 1290 să predice în Catedrala din Bagdad, când o unire cu Roma a fost salutată de către elita socială asiriană: [83]

Dezbinarea Bisericii Asiriene de Răsărit a avut loc în anul 1553, nu în anul 1445, adică în faza ulterioară Sinodului Unionist de la Florența, din anul 1439. În anul 1552, Ioan VIII Sulaqa (1553-1555) a acceptat să devină Patriarh unit caldeu. În aceste condiții, pe lângă vechea linie a catolicoșilor-patriarhi de Seleucia-Ktesiphon, apoi de Bagdad, ulterior cu scaunul în Mănăstirea Hormizd, lângă Alqoș, mai apare linia chaldee sau unită, de la Diyarbakir, Amida, care după mai multe stațiuni, își fixase scaunul la Qudshanis, azi Konak (1553-1672):

a. ***Linia Elias* sau linia sudică, asiriană de est, de la Raban Hormizd sau „Patriarhia de Câmpie”, de șes;**
b. ***Linia Șimon* sau Șimun, linia de nord, în Qudshanis – chaldee sau unită – în munți sau „Patriarhia din Munți”.**
c. **În anul 1681, scaunul asirian s-a triplat, prin apariția unui nou patriarh unit: Iusuf, Iosif I (1681-1696), cu scaunul în diferite părți: Diyarbakır, Mossul, Bagdad, Beirut, Bagdad. După anularea Unirii cu Roma, în anul 1672, *Patriarhia de Munte*, de la Konak (vechiul Qudshanis) a devenit autocefală asiriană de est (nestoriană), cu catolicoși ereditari, ca și aceea *de câmpie*.**
d. **O nouă dezbinare a Bisericii Nestoriene a avut loc în anul 1964, prin apariția patriarhilor stiliști (calendarul vechi iulian), Toma Darmo (1964-1968, † 1969) și Addai II (din 1968), cf. Chr. Baumer, *op. cit.*, p. 311.[84]**

---

[83] **W. Baum / D. W. Winkler, *Die Apostolische Kirche des Ostens…*, p. 90.**
Yahballaha III, în: https://en.wikipedia.org/wiki/Yahballaha_III
https://de.wikipedia.org/wiki/Ricoldo_da_Monte_di_Croce

[84] ***Literatură veche* – documentară – privitoare la asirienii de est și mai ales la chaldei și la unirea cu Roma a acestora - surse:**

Assemani, Giuseppe Simone (1719). *Bibliotheca orientalis clementino-vaticana*. Vol. 1. Roma.
Assemani, Giuseppe Luigi (1775). *De catholicis seu patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum commentarius historico-chronologicus*. Roma.
Assemani, Giuseppe Luigi (2004). *History of the Chaldean and Nestorian patriarchs*. Piscataway, New Jersey, Gorgias Press.
Becchetti, Filippo Angelico (1796). *Istoria degli ultimi quattro secoli della Chiesa*. Vol. 10. Roma.
Badger, George Percy (1852). The Nestorians and Their Rituals. Vol. 1 și 2. London: Joseph Masters.
Becchetti, Filippo Angelico (1796). Istoria degli ultimi quattro secoli della Chiesa. Vol. 10. Roma.
Beltrami, Giuseppe (1933). *La Chiesa Caldea nel secolo dell'Unione*. Roma, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum.
Borbone, Pier Giorgio (2014). "The Chaldean Business: The Beginnings of East Syriac Typography and the Profession of Faith of Patriarch Elias". *Miscellanea Bibliothecae Apostolicae Vaticanae*. 20: 211-258.
Burleson, Samuel; Rompay, Lucas van (2011). „List of Patriarchs of the Main Syriac Churches in the Middle East”. Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage. Piscataway, NJ: Gorgias Press. pp. 481-491.
Chabot, Jean-Baptiste (1896). „Éttat religieux des diocèses formant le patriarcat chaldéen de Babylone”. *Revue de l'Orient chrétien*. 1: 433-453.
Chaumont, Marie-Louise (1988). *La Christianisation de l'Empire Iranien: Des origines aux grandes persécutions du IVe siècle*, Louvain, Peeters.
Fiey, Jean Maurice (1967). „Les étapes de la prise de conscience de son identité patriarcale par l'Église syrienne orientale”. *L'Orient Syrien*. 12: 3-22.
Fiey, Jean Maurice (1970). *Jalons pour une histoire de l'Église en Iraq*. Louvain: Secretariat du CSCO.
Fiey, Jean Maurice (1979) [1963]. *Communautés syriaques en Iran et Irak des origines à 1552*. London: Variorum Reprints.
Fiey, Jean Maurice (1993). *Pour un Oriens Christianus Novus*: Répertoire des diocèses syriaques orientaux et occidentaux. Beirut: Orient-Institut.
Frazee, Charles A. (2006) [1983]. *Catholics and Sultans*: *The Church and the Ottoman Empire 1453-1923*. Cambridge: Cambridge University Press.
Giamil, Samuel (1902). *Genuinae relationes inter Sedem Apostolicam et Assyriorum orientalium seu Chaldaeorum ecclesiam*. Roma: Ermanno Loescher.
Gulik, Wilhelm van (1904). „Die Konsistorialakten über die Begründung des uniert-chaldäischen Patriarchates von Mosul unter Papst Julius III” (PDF). *Oriens Christianus*. 4: 261-277.
Habbi, Joseph (1966). „Signification de l'union chaldéenne de Mar Sulaqa avec Rome en 1553”. *L'Orient Syrien*. 11: 99-132, 199-230.
Bolla d'unione *Benedictus sit Deus* del 1455.
Bolla *Cum ecclesiastica disciplina*, in *Pii IX Pontificis Maximi Acta*. Pars prima, Vol. V, Romae 1871, pp. 38-47.

În condițiile evoluției unirilor cu Roma, se pot stabili trei etape al acestor lucrări:

a. 1445-1450, *prima Unire cu Roma* a asirienilor de răsărit sau chaldei.

Sinodul Unionist de la Florența, 28 febr. 1439 – august 1445, al XVII-lea conciliu catolic.

Sinodul Florentin a fost un fiasco, pentru că toate unirile cu Roma încheiate în această perioadă, n-au fost de durată. Ele au trebuit să fie reluate în secolele următoare și – bineînțeles – cu metode și cu mijloace mult mai perfecționate...

Sub otomani, patriarhii asirieni nestorieni și chaldei îndeplineau și funcția de Milletbașa sau șeful milletului confesional propriu, în această calitate fiind obligați să strângă și să verse în vistieria Statului impozitul pe apartenența religioasă.

Formarea Bisericii Unite Chaldee este rezultatul unor contacte vechi și de lungă durată, dintre asirienii de răsărit (nestorieni) și creștinii apuseni, adică sirienii de vest, bizantinii, iar în cazul de față, latinii sau catolicii.

b. 1553-1672, *a doua Unire cu Roma* a asirienilor de est sau chaldei

Catolicosul-Patriarh Unit Mar Ioan VIII Sulaqa sau Șimun VIII Yoḥannān Sulaqa (1553-1555).

Ruptura a apărut după un secol, în anul 1553, când Mar Ioan Sulaqa, în urma alegerilor, celor din opoziție, a devenit antipatriarh, cel legitim fiind Mar Șimun VIII Dinkha (1551-1558), al asirienilor de est (nestorieni). Noua situație l-a determinat pe Ioan Sulaqa să se apropie de Biserica Catolică și să fondeze o nouă linie de patriarhi asirieni, „de Sulaqa”, chaldei, uniți cu Roma, având scaunul, mai întâi în Diyarbakır (Amida, Ἀμιδα), apoi la Qodchanis (sau Karakuş, Koçanis, azi Konak, ambele localități aflându-se acum în Turcia), cunoscută fiind instituția sub numele de *Patriarhia Munților* sau *de Munte* (1681-1918). În anul 1662, Catolicosul-Patriarh Șimun XIII, Dinkha (1662–1700), cu scaunul la Kohanis, Qudshanis sau Koçanis (în provincia Hakkâri, Turcia) pierde comuniunea cu Roma, devenind autocefal și de asemenea ereditar. Unirea cu Roma, Șimun XIII, Dinkha a anulat-o formal, în anul 1672.[85]

Urmașul său în scaun Mar Abdișo IV, Maroun, din Gazarta (1555-1570), cu scaunul la Siirt, Seert, Σύρτη, Sêrt, Turcia, a participat la lucrările *Conciliului Tridentin* (1545-1563): (Abdisu, R.D. patriarchae orientalium Assyriorum De sacro oecumenico Tridentini Concilio approbatio, & professio, et literae illustrissimi domini Marciantonij cardinalis Amulij ad legatos sacri Concilij Tridentini. MDLXII, Riva del Garda, Jacob Marcaria, 1562), autorii fiind Mar Abdisu IV Maron și Cardinalul Marco Antonio Da Mula.

c. 1681, a *treia unire cu Roma* a asirienilor de est sau chaldei, adică 1681-1830, cu continuitate în actualitate.

Referitor la catolicoșii-patriarhi uniți sau chaldei, precizăm că printre ei au existat și patriarhi asirieni de răsărit (nestorieni), provenind din cele două linii sau patriarhii:

1. de la Rabban Hormizd (1505-1804), lângă Alkoș, la nord de Mossul, în Irak, adică reședința *Patriarhilor asirieni de câmpie*, din linia de *Elias*, a vechilor patriarhi de Seleucia-Ktesiphon;

---

[85] *Literatură actuală*, privitoare la asirienii de est și mai ales la chaldei și la unirea cu Roma a acestora - *surse*:
Joseph Tfinkdji: „L'église chaldéenne catholique. Autrefois et aujourd'hui”, în: *Annuaire Pontifical Catholique*. 1914, S. 449-525.
Anthony O'Mahony: „The Chaldaean Catholic Church: The Politics of Church-State Relations in Modern Iraq”, în: *Heythrop Journal*. 2004, pp. 435-450.
Albert Lampart: *Ein Märtyrer der Union mit Rom. Joseph I. (1681-1696) Patriarch der Chaldäer*. Einsiedeln, 1966.
Giuseppe Beltrami: *La Chiesa caldea nel secolo dell'unione* (*Orientalia Christiana* 29). PISO, Roma, 1933.
Georges-Henri Ruyssen: *La questione caldea e Assira 1908-1938*, 4 Bde., Valore Italiano, Roma, 2019.
Afram Yakoub: *Der Weg nach Assyrien*. Ein Aufruf zu nationaler Erneuerung. Tigris Press, Södertälje.
M. J. Labourt, „Note sur les schismes de l'Eglise nestorienne du XVI au XIX siècle”, în *Journal asiatique* XI (1908), pp. 227-235.
G. L. Assemani, *De catholicis seu Patriarchis Chaldaeorum et Nestorianorum commentarius historico chronologicus*, Roma, 1775.
P. Martin, *La Chaldée. Esquisse historique suivie de quelques refléxions sur l'Orient*, Rome, 1867.
A. D'Avril, *La Chaldée chrétienne*. Etude sur l'histoire religieuse et politique des Chaldéens-unis et des Néstoriens, Paris, 1864.
E. Amann, „Néstorienne (L'Eglise), în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Tomo XI, parte prima, Paris 1931, col. 218-263.
J. Tfinkdji, „L'Eglise chaldéenne autrefois et aujourd'hui”, în A. Battandier, *Annuaire Pontifical Catholique*, XVII, 1914, pp. 449-525.
J.-B. Chabot, „Etat religieux des diocèses formant le Patriarcat chaldéen de Babylone au 1er janvier 1896”, în *Revue de l'Orient Chrétien* I, 1896, pp. 433-453.
M. J. Labourt, *Note sur les schismes de l'Eglise nestorienne du XVI au XIX siècle*, in *Journal asiatique* XI (1908), pp. 227-235.
Mai vezi și: „Chaldean Christians”, în *Catholic Encyclopedia*.
G. Martina, *Pio IX (1851-1866)*, Roma 1986, pp. 96-108 și 372-376.

2. precum și a celor din linia de Șimun (Sulaqa), a foștilor uniți (1553- 1672), de la Kohanis, Qudshanis, Kohanis, sau Koçanis (în provincia Hakkâri, Turcia), adică reședința *Patriarhilor de Munte* sau *a Munților* [1553-1975, odată cu moartea Patriarhului Șimun XXI Eshai (1920-1975)].

Acești catolicoși-patriarhi, din cele două linii asiriene de răsărit (nestoriene), au dorit ei, sau au fost atrași de catolici, în diferite circumstanțe, să încheie o unire cu Roma, unire care, din diferite motive, s-a finalizat sau nu, elementul vizibil constituindu-l acordarea sau nu a *pallium*-ului, de către Papă.

În anul 1838, kurzii din Soran, în nordul Irakului, au atacat, prădat și distrus Mănăstirea Rabban Hormizd și localitatea Alqoș, bănuind-i pe locuitorii de acolo că ar fi yazidiți – o populație kurdă endogamică – și responsabili pentru uciderea unei căpetenii kurde, iar în furia lor au ucis peste 300 de catolici chaldeeni, între care îl menționăm și pe Gabriel Dambo, abatele mănăstirii și alți călugări.

În anul 1846 autoritățile otomane i-au recunoscut pe chaldeeni ca „millet" aparte, pentru că, până atunci, această „națiune creștină confesională" era asimilată milletului asirian, de răsărit, condus de patriarhul nestorian, care și strângea dările pe religie, către sultan și avea dreptul de judecată asupra uniților.[86] De acum înainte, aceste funcții reveneau și catolicosului-patriarh caldeu.

Cel mai important patriarh caldeu, din secolul al XIX-lea a fost Iosif VI Audo, cunoscut și pentru conflictele sale cu Papa Pius IX, precum și privitor la încercările de extindere a jurisdicției patriarhale și asupra uniților chaldei, din Malabar (Kerala). Meritul mare al lui Audo este legat și de acțiunile canonice întreprinse, de reducere a influenței și a dependenței de Roma a Bisericii Unite Chaldeiene.

În anul 1830 misionarii presbiterieni din America au călcat pentru prima oară pământul locuit de asirienii de est. La început, aceștia s-au purtat destul de sincer cu nestorienii, ajungând să le câștige simpatia. Misionarii protestanți au fost surprinși de faptul că la asirienii de răsărit lipsesc icoanele din biserici, Sfânta Cruce era reprezentată fără *corpus* și că aveau o aversiune nestăpânită față de Papa. Pe de altă parte, asirienii de răsărit necunoscând istoria și teologia Reformei, din secolul al XVI-lea și urm., au ajuns să creadă că protestanții ar fi frații lor, adică „nestorienii vestului", în timp ce ei rămâneau *nestorienii din est*.[87]

În cele din urmă, bieții nestorieni nu numai că n-au fost apărați în fața kurzilor, de către misionarul presbiterian Asahel Grant, dar au fost trădați și de către acesta, împreună cu tovarășii săi. În secolul al XIX-lea, în timpul păstoririi Catolicosului-Patriarh asirian de est Șimun XVII (1820-1861) a avut loc cel mai mare masacru al kurzilor, împotriva nestorienilor, după cel al lui Timur Lenk sau Tamerlan (1336-1405) și înainte de genocidul „turcilor tineri", din anii 1915-1918.[88]

Diplomația postbelică și problema creării unui Stat Asirian (1918-1941)

Victoria aliaților, după anul 1918 a stârnit printre creștinii asirieni de răsărit și chaldei speranța unei forme statale autonome sau cel puțin posibilitatea revenirii în teritoriile lor de locuit istorice. În timpul tratativelor postbelice, diplomații britanici, ruși și francezi au făcut promisiuni verbale trupelor asiro-armene, care au au apărat linia frontului de la Urmiah, privitor la un teritoriu autonom, pentru asirieni, care să se afle sub protectoratul englez. Rezultatele au fost exact contrare, pentru că nici problema autonomiei teritoriului asirian, nici aceea privind revenirea acestor refugiați în regiunile lor de baștină, n-au fost puse pe ordinea de zi în timpul tratativelor de pace de la Versailles, din anii 1918-1920, respectiv 11 noiembrie 1918, pus în aplicare abia din data de 10

[86] Wilmshurst, David (2000). *The Ecclesiastical Organisation of the Church of the East, 1318-1913.* Louvain: Peeters Publishers. K. Christian Girling, *The Chaldean Catholic Church: A study in modern history, ecclesiology and church-state relations (2003-2013)*, University of London, 2015, p. 35.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Chaldean_Catholic_Church
[87] *Idem*, p. 255.
[88] Despre cele trei genocide, împotriva asirienilor de est și al celorlalți creștini orientali, vezi Christoph Baumer, *Frühes Christentum, ...*, pp. 255-265.

ianuarie 1920, la care mai adăugăm și celelalte *tratate de pace* colaterale, din suburbiile Parisului: Saint-Germain, 10 sept. 1919, cu cei care au pierdut primul război mondial; Saint-Germain, la 27 noiembrie 1919, cu Deutschösterreich (Austria-Germană); Neuilly-sur-Seine, la 4 iunie 1920, cu Bulgaria; Trianon, 4 iunie, 1920, cu Regatul Ungariei; Sèvres, la 10 august 1920, cu Imperiul Otoman; Tratatul de la Berlin, din 25 august, 1921.[89] Cu un cuvânt, asirienii au avut, după primul război mondial o soartă similară cu a aromânilor (=macedoromânilor), privitor la proiectul de stat autonom, sprijinit de Italia (1917-1944) – *Principato del Pindo* – în regiunea de nord-vest a Greciei,[90]

---

[89] **a. Versailles, 1918-1919:**
Klaus Schwabe unter Mitarbeit von Tilman Stieve und Albert Diegmann: *Quellen zum Friedensschluss von Versailles*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1997 (Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte der Neuzeit, Bd. XXX).
***Der Friedensvertrag von Versailles nebst Schlußprotokoll und Rheinlandstatut sowie Mantelnote und deutsche Ausführungs-bestimmungen*. Mit Inhaltsübersicht und Sachverzeichnis nebst einer Übersichtskarte über die heutigen politischen Grenzen Deutschlands. Neue durchgesehene Ausgabe in der durch das Londoner Protokoll vom 30. August 1924 revidierten Fassung. Hobbing, Berlin 1925. Digitalisat der Universitäts- und Stadtbibliothek Köln.**
Manfred F. Boemeke, Gerald D. Feldman, Elisabeth Glaser (ed.): *The Treaty of Versailles*. A Reassessment after 75 Years. Cambridge University Press, New York, 1998.
Eckart Conze: *Die große Illusion. Versailles 1919 und die Neuordnung der Welt*, Siedler Verlag, München, 2018.
Wolfgang Elz: *Versailles und Weimar*. In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 50-51/2008, pp. 31-38.
Sebastian Haffner, Gregory Bateson: *Der Vertrag von Versailles*. Ullstein Verlag, Berlin 1988, (enthält den vollständigen Text des Versailler Vertrages).
Bruce Kent: *The Spoils of War. The Politics, Economics and Diplomacy of Reparations 1918-1932*, Clarendon, Oxford, 1989.
Eberhard Kolb: *Der Frieden von Versailles*. C.H. Beck, München, 2005, (scurtă privire).
Hans-Christof Kraus: *Versailles und die Folgen*. Außenpolitik zwischen Revisionismus und Verständigung 1919-1933. be.bra Verlag, Berlin, 2013.
Gerd Krumeich: *Die unbewältigte Niederlage. Das Trauma des Ersten Weltkriegs und die Weimarer Republik*. Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 2018.
Gerd Krumeich (Hrsg.): *Versailles 1919*. Ziele – Wirkung – Wahrnehmung. Klartext Verlag, Essen, 2001.
Peter Krüger: *Versailles* – Deutsche Außenpolitik zwischen Revisionismus und Friedenssicherung. Deutscher Taschenbuch-Verlag, München, 1986.
Jörn Leonhard: *Der überforderte Frieden*. Versailles und die Welt 1918-1923. C.H. Beck, München 2018.
Margaret MacMillan: *Die Friedensmacher*. Wie der Versailler Vertrag die Welt veränderte. Propyläen, Berlin, 2015.
Marcus M. Payk: *Die Urschrift*. Zur Originalurkunde des Versailler Vertrages von 1919. In: *Zeithistorische Forschungen* 16 (2019), pp. 342-353.
Compară cu: https://de.wikipedia.org/wiki/Friedensvertrag_von_Versailles
b. TRIANON, 1920:
Pim den Boer, Heinz Duchhardt, Georg Kreis, Wolfgang Schmale: *Europäische Erinnerungsorte* 2: Das Haus Europa, Oldenbourg Verlag, 2011.
Beschränkung der Streitkräfte auf ein langdienendes Berufsheer (Art. 103) von 35.000 Mann (Art. 104) ohne Luftstreitkräfte (Art. 128); siehe auch Teil XI. Luftfahrt (Art. 260 bis 267)
Herbert Küpper: *Das neue Minderheitenrecht in Ungarn*. Oldenbourg, München, 1998, p. 77.
Paul Lendvai: *Die Ungarn*. Eine tausendjährige Geschichte. Goldmann, München, 2001, p. 418.
Anikó Kovács-Bertrand: *Der ungarische Revisionismus nach dem Ersten Weltkrieg*. Der publizistische Kampf gegen den Friedensvertrag von Trianon (1918-1931). Verlag Oldenbourg, München, 1997, pp. 91 și 213.
Jörg K. Hoensch: *Geschichte Ungarns 1867-1983*. Stuttgart, 1984, p. 103.
Georg Brunner, Günther H. Tontsch (Hrsg.): *Der Minderheitenschutz in Ungarn und in Rumänien*. Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen, Bonn 1995, p. 20.
Tschechiens Solidarität mit der Slowakei: Ungarn gefährdet die Stabilität veröffentlicht am 7. Juni 2010, abgerufen am 25. Dezember 2010.
„Friedensdiktat von Trianon": Slowakei fühlt sich provoziert. In: *Wiener Zeitung*, 3. Juni 2010, abgerufen am 7. November 2013.
***Egyéves a Trianoni Szemle* (Ungarisch) veröffentlicht am 29. Dezember 2009, zuletzt abgerufen am 29. Dezember 2010.**
Informationsseite (Memento vom 11. August 2011 im Internet Archive) (Ungarisch) zuletzt abgerufen am 29. Dezember 2010.
Ursula Rütten / Kai Kimmich: *Eine Pilgerreise auf den Spuren des magyarischen Christentums* | NZZ. Abgerufen am 3. Juni 2020.

[90] **Grecia este formată din 13 regiuni (diamerismata, periferii, districte), περιφέρειες, care sunt împărțite la rândul lor în 51 de prefecturi (nomoi, nomos la singular, greacă νομοί, νομός). Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Subdiviziunile_Greciei**
În primul război mondial, Italia a promovat proiectul de stat (denumit în italiană Principato del Pindo) în scopul de a face presiune asupra guvernului grec pentru a-l determina să intre în război de partea Aliaților. La instigația propagan-diștilor italieni, treisprezece comune cu populație aromână au trimis pe data de 27 iulie 1917 o cerere către Ion Brătianu și guvernul român, ca România să susțină proiectul față de guvernul grec, condus de Elefterios Venizelos. Între timp, la 2 iulie 1917, scopul Aliaților a fost atins, și Grecia a declarat război puterilor centrale, la care Italia a renunțat la proiect. Autoritățile grecești nu au apreciat tentativa și, numeroși fruntași, învățători și preoți aromâni din satele care semnaseră cererea, au fost acuzați de separatism și deportați, pentru mai mulți ani, în insulele cele mai izolate ale Mării Egee.
Luat din: Stoica Lascu, «Revista Română de Studii Eurasiatice», Anul III, Nr. 1-2/2007: *Evenimentele din lunile iulie-august 1917 în regiunea Munților Pind* – încercare de creare a unei statalități a aromânilor. Documente inedite și mărturii. Studiu istoriografic și arhivistic Arhivat în 3 martie 2016, la Wayback Machine.; Nicolae Zdrulla, « Revista Aromânească », vol 1, nr.2, București 1929, pp. 162-168: Mișcarea aromânilor din Pind în 1917.

***Principatul Pindului*, Printsipat di la Pind (aromână), Πριγκιπάτο της Πίνδου, Principality of the Pindus (1941-1944) – un nomos, νομός autonom – dispersat, pe o parte din teritoriul Tessaliei, a Epirului și în vestul Macedoniei grecești, cu capitala la Mețovo, Aminciu (aromână), Μέτσοβο, în Munții Pindului, proclamată de către primul ei *prinț regent* Alcibiade Diamandi (1893-1948).**

Alcibiade Diamandi[91] s-a aflat în fruntea acestei formațiuni statale în anii 1941-1942, urmându-i Nicolae Matuși (1898-1981), în anii 1942-1943. Planul lui Diamandi a fost să poată negocia cu italienii înființarea unui Stat Autonom al Pindului, Αυτόνομον Κράτος της Πίνδου sau Stat Autonom Vlah, Αυτόνομον Βλαχικόν Κράτος, care să devină Patria Aromânilor, Principatul Pindului sau „Pindus" sau „Canton", în fruntea lui aflându-se el ca „prinț regent". Adjunctul și colaboratorul său principal a fost avocatul din Larissa, Nicolae Matuși, după care urma al treilea în ierarhie, Vasile Raputikas:

> **„În Iunie 1941, Diamandi și-a desfășurat activitatea între Grevena, Vlahoclisúra și Aminciu, înființând în zonă „Partidul Comunității Cuțo-Vlahe" (Κόμμα Κοινότητας Κουτσοβλάχων) care a făcut parte din „Uniunea Comunităților românești" (Ένωσις Ρουμανικών Κοινοτήτων). A întrunit mai apoi un parlament la Trikala, unde nu au fost adoptate legi, aromânii fiind în majoritate sceptici, nedorind să se opună vecinilor lor Greci, iar italienii nefiind dornici de a modifica echilibrul politic din regiune."[92]**

Așa cum musulmanii turci și kurzi i-au masacrat, pe creștinii asirienii, în anii 1915-1918 și după primul război mondial, în aceleași mod brutal și bestial s-au comportat și creștinii ortodocși greci, cu frații lor, creștinii ortodocși aromâni, după cel de al doilea război mondial.

---

[91] **Alcibiade Diamandi, Αλκιβιάδης Διαμάντης era socotit de partizanii greci colaborator și trădător de țară, motiv pentru care în anul 1943 s-a refugiat în România, unde a fost ucis sub tortură, de către colonelul român de securitate, de origine evreiască Mihai Dulgheru, pe numele adevărat *Moise Dulberger* (1909-2002), în anul 1948, la Prefectura Poliției din București. Luat din: Principatul Pindului - Wikipedia**

[92] **Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Alcibiade Diamandi**

***Principat al Pindului*, acest nume a fost folosit ințial cu referire la evenimentele din iulie-august 1917.**

Referirea la legiunea romană a V-a care păzea Via Egnatia, face parte din legendele Aromânilor, precum tradiția despre „bădica Traian" la Daco-Români.

Diamandi cu „legionarii" săi cutreieră satele aromânești din Pind și Meglen, pentru a convinge localnicii, cu un succes limitat, date fiind urmările experienței precedente din anii 1916-17.

În ciuda situației defavorabile, în martie 1942, Diamandi reușește să strângă aproximativ treizeci de semnături de intelectuali și fruntași aromâni în favoarea Manifestului său pentru întemeierea unui „Principat di Pind" sau „Printsipat di la Pind".

Printre semnatari: Zicu Araia din Samarina, Pr. dr. Virgil Balamace (sursă: Nick Balamace, secretar al Societății Fărșărotul în Statele Unite ale Americii), Dim. Barba, Vasile Bartoli, pr. A. Beca, dr. Caloiera, Vasile Ciociu, dr. Ștefan Cociu, dr. George Frangos, avoc. Vasilache Georgios, pr. Anatol Hagi, pr. Dim. Hagioglu, avoc. A. Kalometros, pr. dr. G. Kontoianni, Ioan Merțios (din Nevesca, al cărui fiu Nik. Arhivat în 31 decembrie 2005, la Wayback Machine. Merztios Arhivat în 31 decembrie 2005, la Wayback Machine., este un autor aromân pro-grec din Grecia), pr. Nicu Mițibouna, pr. Constantin Nicolescu, negustorul Gheorghe Pappas, Pericle Pappas, pr. Anatol Paște, ing. S. Pelekis, K. Pituli, Dumitru Tahas, ing. Nicu Teleionis, pr. Dima Tiutras.

Davide Rodogno, în engleză *Fascism's European empire: Italian occupation during the Second World War*, Cambridge University Press, 2006.

Σταύρος Παπαγιάννης - Stavros Papaiannis, "*Τα παιδιά της λύκαινας. Οι "επίγονοι" της 5ης Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά τη διάρκεια της Κατοχής* 1941-1944 („Fiii lupoaicei, succesori ai legiunii romane a V-a în timpul ocupației, 1941-1944"), Εκδόσεις Σοκόλη - ed. Socol, 1999, 2004, p. 434 și urm.

Michele Rallo: *I "Regni-meteora" nell'Europa Orientale durante le guerre mondiali* (« Storia del Novecento », anno V, n. 89, septembre 2008).

„Principatul din Pind" nu a controlat niciodată un teritoriu precis și nu a avut nici drapel, nici frontiere delimitate, în ciuda numeroaselor legende urbane și documente apocrife (în care apare sub denumirea de „Principatul de Pind și Meglen") care circulă despre acest subiect.

Adina Berciu-Drăghicescu și Maria Petre, *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică, Documente (1864-1948)*, editura Universității din București, 2004, pp. 94 și 401.

Evangelos Averof-Tosițas, *Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού ζητήματος* ["aspectele politice ale chestiunii aromâne"], Trikala retipărire 1992 (ediția 1, Atena, 1948), p. 94.

Stavros A. Papagiannis, *Τα παιδιά της λύκαινας. Οι "επίγονοι" της 5ης Ρωμαϊκής Λεγεώνας κατά την διάρκεια της Κατοχής* 1941-1944 ["Copiii lupoaicei: a 5-a Legiune Romană în timpul ocupației 1941-1944"], Atena, 1998.

Ahileas Anthemidis, *Vlahii din Grecia*. Salonic: Malliaris, 1998 (În Limba Greacă).

Tim Somon, *Nescrise Locuri*, Lycabettus Press, Atena, 1995 (a se vedea pp. 149 și 215).

T. J. Winnifrith, *Vlahii*: Istoria unor Oameni din Balcani, Palgrave Macmillan, 1987.

Thede Kahl, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Münstersche geographische Arbeiten, 43, Münster, 1999. (a se vedea pp. 55-56, pe Diamandi).

Ioannis Koliopoulos, *Grecia*: continuitatea modernă, Hurst 2001.

Hercule & Zvastica: *Voluntari greci în poliția germană, Wehrmacht și & SS în Grecia, 1943-1945*, New York, 2000 Arhivat în 16 iulie 2012, la Wayback Machine.

8. Mitul Împăratului-Preot[*Patriarh,* n.n.] Ioan sau prerogrativele canonice și civile ale Arhidiaconului (=Protopopului) asirian al Indiei?

Instituția Arhidiaconilor, în Biserica Asiriană a fost stabilită la Sinodul din Seleucia-Ktesiphon, din anul 410, prin canoanele 15 și 21. [93] Canonul 14 venea să reducă numărul horepiscopilor la unul singur, pentru fiecare eparhie – ca vizitator – iar celelalte prerogative să le îndeplinească arhidiaconul acesteia, care era preot – nu diacon – și îndeplinea funcția similară unui protosincel (vicar eparhial), în Biserica Grecească, iar în Biserica Latină a unul vicar episcopal, iar mai târziu cu responsabilități reduse, pe o anumită regiune a diecezei și peste protopopii și parohii acesteia. Și la asirieni, ca și la latini (=catolici), instituția arhidiaconilor venea să reducă la minimum, numărul și autoritatea horepiscopilor, probabil și din motive de concurență și superbie a acestora din urmă, față de episcopul eparhiot. Procesul acesta a început la asirieni, în anul 410, iar la latini, în secolul al IV-lea, extinzându-se în cel de al IX-lea.

De tradiția și istoria asiriană (nestoriană), în special și a vechilor orientali, în general, ține și mitul legat de Împăratul-Preot Ioan, legendă atestată documentar în anul 1145, grație episcopului asirian Hugo de Jabala (Gabala), după ce a mai fost vorba despre el în anul 1120, în contextul în care Patriarhul Asirian de la Bagdad, Mar Elias II, Bar Maqli (1110-1132) l-a trimis pe un oarecare Mar Ioan, ca Mitropolit pentru *Creștinii Sf. Toma*, din Kerala (India). Doi ani mai târziu, în 1122, acest Mar Ioan *ar fi ajuns* și la Constantinopol și la Roma, fapt irealist, ca un ierarh asirian să călătorească în Europa! Cu această ocazie s-ar fi folosit pentru prima oară și termenul de „Preotul Ioan", *Ioannes Presbyter*:[94]

În mod indirect, acest mit vine să confirme prerogativele arhidiaconului, din Biserica Asiriană de Răsărit, recte Biserica creștinilor Sfântului Toma, din Kerala, sud-vestul Indiei. Căutarea lui în Asia, în Africa, scrisoarea Împăratului-Preot Ioan și întreg mitul creat în jurul său se poate identifica și un sâmbure de adevăr.

Acestei scrisori, *Epistola presbiteri Johannis*, Wilhelm Baum i-a făcut o amplă prezentare și un comentariu extins.[95] Textul scrisorii este păstrat în șase versiuni lingvistice, apărute independent una de alta, cu interpolările, care erau de așteptat.[96] Există peste 200 de manuscrise vechi, cu textul acestei scrisori, datând între secolele XII-XVII și 14 editări, între anii 1483-1565, de *primă* tradiție și de *a doua* tradiție.

În legenda Împăratului-Preot Ioan poate fi totuși identificat un sâmbure de adevăr, cu localizare la creștinii Sfântului Toma din Kerala, India, după cum se poate constata din capitolul 6, privind Creștinii Sfântului Apostol Toma din India. Abia de prin secolul al VIII-lea acești creștini au început să aibă un mitropolit propriu, trimis de Patriarhul asirian, de la Seleucia-Ktesiphon, ulterior de la Bagdad. Înainte, Iazelihul, adică Catolicosul- Patriarh al Persiei le trimitea din când în când în India, câte un arhiereu, care să le hirotonească preoţi şi diaconi şi să îndeplinească acolo şi alte funcţiuni liturgice episcopale: târnosiri de biserici, dispense, adunări sinodale etc. Episcopii nu rezidau în India decât temporar, creştinii Sf. Toma având un statut autonom, deşi foarte numeroşi, erau conduşi doar de un ARHIDIACON, care era preot, nu diacon, cunoscut cu termenul de „Protopopul Indiei", și se afla sub jurisdicţia canonică a Catolicosului-Patriarh de la Seleucia-Ktesiphon, mai târziu de la Bagdad. De prin secolul al VIII-lea, Mitropolitul de la Kerala avea locul al zecelea, la șederea în sinodul asirian, adică în diptice.

---

[93] Oscar Braun, *Das Buch der Synhodos…*, pp. 22-25 și 28.

[94] Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes*. Rom, Byzanz und die Christen des Orients im Mittelalter, Verlag Kitab, Klagenfurt, 1999, 438 p., incl. Il., pp. 124, 126 și passim. O Ιωάννης ο Πρεσβύτερος είναι μυθικός χριστιανός πατριάρχης και βασιλιάς δημοφιλής…, luat din: Ιωάννης ο Πρεσβύτερος (μυθικός βασιλιάς) - Βικιπαίδεια (wikipedia.org)Latină: Ioannes rex et sacerdos sau indorum rex.

[95] Wilhelm Baum, *Die Verwandlung des Mythos vom Reich des Priesterkönigs Johannes...*, pp. 127-157.

[96] Vezi linkul: https://de.wikipedia.org/wiki/Priesterk%C3%B6nig_Johannes
Bettina Wagner, Die 'Epistola presbiteri Johannis' lateinisch und deutsch. Uberlieferung, Textgeschichte, Rezeption und Übertragungen im Mittelalter. Mit bisher unedierten Texten (Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters 115), Tübingen 2000. Max Niemeyer Verlag, IX, 732 S. mit Abb., Euro 84;
Recenzia în: Bettina Wagner, Die 'Epistola presbiteri Johannis';
Pagina 262, la Rezensionen, de Prof. Dr. Christoph Gerhardt, Im Wiesengrund 8, D-54296 Trier Prof. Dr. Wolfgang Schmid, Fritz-von-Wille-Str. 57, D-54296 Trier.

9. Varia

a. Sfinți și personalități din lumea asiriană (nestorieni) și chaldeie
Lista personalităților din Biserica Asiriană de Est și din aceea Unită Chaldee
b. Sinaxar nestorian, privind Sfinții Asirieni[97]
Ziua morții sfinților – dacă este cunoscută – este considerată de Biserică și ziua prăznuirii acestora în calendarul „sfințeniei creştine".
c. Cunoscând cauzele decăderii și ale destrămării Bisericii Asiriene deRăsărit, numită pe nedrept „Nestoriană", să privim în viitor, spre dreptul ei la viață, la mesajul și actualitatea teologiei, tezaurului liturgic, depozitului de valoare canonică, spiritualitate și a zelului misionar al acesteia, ca recompensă, pentru sacrificiile de care a fost capabilă și la care a fost supusă de-a lungul secolelor, dar și de ignorarea, răutatea, și boicotarea venită din partea „bisericilor surori": *calcedoniene* (Catolică și Ortodoxă) și *necalcedoniene* (armeană, siro-iacobită, coptă, etiopiană și monofizită din Kerala)
d. *Tomus ad Flavianum* sau Tomus Leonis, Epistola ad Flavianum, Επιστολή στον Φλαβιανό, Τόμος τοῦ Λέοντος, Roma, 13 iunie 449, text englezo-latin
e. DEFINITION *of the* FAITH (Precizarea/Clarificarea credinței). Formula dogmatică sau definirea credinței diofizite la Calcedon, 451.
f. Alfabetul siriac.
g. Alfabetul siriac în cele două versiuni: estică (nestoriană) și vestică (iacobită), în comparație cu cel clasic.

---

[97] **Preluați după: 1. *Sfinții Sirieni*: SAINTS SYRIAQUES, Jean Maurice FIEY, édité par Lavrence I. Conrad, The Darwin Press, Inc. Princeton, New Jersey, 2004, 224 p. [Studies in late antiquiti and early Islam, 6], *online*.**
2 *Sfinți Nestorieni*: THE NESTORIAN FATHERS, by Most Rev. Mar APREM, B. D., M. Th., S.T. M. First Published, March 1976. Published by Mar Narsai Press, Trichur, Kerala, India, 163 p. [Mar Narsai Press Golden Jubilee Publications No. 1], *online*, pp. 6-160.
3. *Martyrologe de Rabban Șalība sau Sliba*, în *Analecta Bolandiana*, vol. XXVII, Bruxelles, 1908, pp. 128-200.

Lista studiilor în limba română, dedicate Bisericii Asiriene de Răsărit (Nestoriene)[1]

*** Creștinismul în vechiul Iran (I), in: *lumea.catholica.ro*, 2 martie, 2015, trad. din engleză a art. din *Encyclopaedia Iranica*: http://lumea.catholica.ro/2015/03/crestinismul-in-vechiul-iran-i/

ALFEYEV, Ilarion, Mitropolit de Volokolamsk, *Lumea duhovnicească a Sfântului Isaac Sirul*, trad. de Dragoş Dâscă, Doxologia, Iaşi, 2013.

ALFEYEV, Ilarion, „Învăţământul teologic în Răsăritul creştin: sec. I-VI", trad. din lb. engleză de Andrei Macar, în: *Teologie şi Viaţă*, XXV (2015), 9-12, pp. 253-277 (despre scolile teologice din Edessa si Nisibis).

APOSTOLACHE, Pr. Ioniţă, *Hristologie şi mistică în teologia siriană*, Editura Mitropolia Olteniei (teza de drd).

APOSTOLACHE, Pr. Ioniţă, *Întunericul luminos. Confluenţe şi idei mistice la Părinţii Orientali. Scrierile lui Ioan Sabba, misticul sirian din Muntele Dalyatha*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019 (pentru traducerea operei epistolare a lui Ioan Sabba, vezi: pp. 148-299).

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Sfântul Efrem Sirul. Imnele Perlei (I și II)"', *Teologie şi Viaţă* 1-4 (2012): 224-236.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Sfântul Efrem Sirul. Imnele Perlei (III și V)", *Teologie şi Viaţă* 5-8 (2013): 186-212.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Privire retrospectiva asupra aspectelor hristologice din teologia siriană", în: *Mitropolia Olteniei*, LXIV (2012), 1-4, pp. 252-272.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Mărgăritare mistice din opera epistolară a monahului sirian Ioan Saba de Dalyatha (Scrisorile I-IV)", *Teologie şi Viaţă* 1-4 (2013): 219-235.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Teologia siriană de la formare la afirmare", in: *Studia UBB. Theol. Orth.*, vol. LIX (2014), 1, pp. 179-190 (trad. engl. pp. 191-202).

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Specificul apologetic al teologiei lui Iacob de Sarug în contextul tradiţiei siriene", in: *Revista teologică*, 97 (2015), 4, 53-67.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Dimensiunea eclesiologică a tainei baptismale în imnografia siro-occidentală. «Imn la Epifanie despre Biserică, Mireasă a lui Hristos»", *Revista Teologică* 96:1 (2014), pp. 25-41.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Dimensiunea ascetico-mistică a teologiei lui Ioan Sabba de Dalyatha în Epistolele XII-XVII, în *Teologie şi viaţă*, 9-12/2014, pp 54-70.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Dr. Sebastian Brock & his Romanian Academic Experience", The Harp 32 (2017), pp. 235-244.

APOSTOLACHE, Ioniţă, „Mărturisire mistică şi viaţă ascetică în teologia orientală", *Mitropolia Olteniei*, 1-4/2018, pp. 114-130.

.....Apostolache: alte traduceri si studii: ex. Imnele perlei I, II – în *Teologie si Viata*... vezi „Bibliografia" la cartea autorului: *Întunericul luminos...*, pp. 312-313.

- „Specificul Areopagitic al gândirii mistice a sirianului Ioan de Dalyatha. Epistolele XXXX-XXXXIII", *Mitropolia Olteniei*, 1-4/2017, pp. 246-263.
- „Trepte duhovniceşti spre «Întunericul luminos». Din opera epistolată a monahului sirian Ioan Sabba de Dalyatha (Scrisorile XLI, XLVIII şi XLIX)", *Mitropolia Olteniei*, 9-12/2018, pp. 255-266.
- „Poem anonim siriac despre „dialogul dintre Maria şi Înger" (Imn despre Maica Domnului, Nr. 17)", *Mitropolia Olteniei*, 5-8/2019, pp. 267-275.

[1] Lista a fost dată de Prof. Remus Rus prin curtoazia Domnului Andrei Macar.

BARSOUM, **Ignatius Aphram I,** ***Mărgăritare risipite. O istorie a literaturii şi ştiinţelor siriace*****, trad. de Ovidiu Tămaş, Proema, Baia Mare, 2016.**

BENGA, **Daniel, „Ethosul baptismal al creştinismului sirian din secolul al III-lea după Didascalia apostolorum", în** ***Revista Teologica*****, 4/2011, p. ??**

BOTOI, **Oliviu P., „Misiunea Bisericii Creștine în spațiul arab pre-islamic", în** ***Altarul Reîntregirii*****, 3/2015, pp. 87-100.**

BROCK, **Sebastian P., „Biserica «nestoriană»: o etichetă nefericită pentru Biserica Asiriană a Răsăritului", trad. din lb. engleză de diac. Ioan. I. Ică jr., în: Sfântul Isaac Sirul,** ***Cuvinte către singuratici*****, partea a II-a, studiu introductiv şi trad. de diac. Ioan I. Ică Jr., Deisis, Sibiu, ^{2}2007, pp. 447-462.**

BROCK, **Sebastian P.,** ***Părinţi şi scriitori sirieni de ieri şi de azi*****, trad. din lb. engleză de arhid. Ioniţă Apostolache şi Hermina Maria Apostolache, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2016.**

BROCK, **Sebastian P.,** ***Ochiul luminos. Sfântul Efrem Sirul. I. O introducere. II. Imnele despre paradis*****, trad. de Pr. Mircea Ielciu (I) şi Ioan I. Ică jr. (II), Deisis, 1998.**

BROCK, **Sebastian P., „Şcolile teologice de la Antiohia, Edessa şi Nisibis", trad. din lb. engleză de Andrei Macar, în: Teologie şi Viaţă, XXVI (2016), 1-4, pp. 149-168.**

BROCK, **Sebastian P., „O viaţă siriacă timpurie a Sfântului Maxim Mărturisitorul", trad de Ioan Ica jr., in:** ***Maxim Mărturisitorul (580-662) şi tovarăşii lui întru martiriu*****, Deisis, 2004, pp. 209-225.**

BROCK, **Sebastian P., „Simbolul feminin al Sfântului Duh în literatura siriacă veche", trad. de Ioniţă Apostolache, în** ***Mitropolia Olteniei*****, 9-12/2014, pp. 88-101.**

BROCK, **Sebastian P., „Rugăciunea inimii în tradiţia siriacă", trad de. I. Apostolache, Postfaţă in: Ioniţă Apostolache,** ***„Întunericul luminos". Confluenţe şi idei mistice la Părinţii Orientali. Scrisorile lui Ioan Sabba, misticul sirian din muntele Dalyatha*****, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2019, pp. 300-311.**

BROCK, **Sebastian P.,** ***Universul părinţilor sirieni. O introducere*****, trad. Constantin Jinga, Ed. Sf. Nectarie, 2023.**

BRUSANOWSKI, **Paul, Cap. „Cei dintâi ucenici ai lui Hristos din Orient" (pp. 141-161); Cap. „Kartir şi înfiinţarea aşa-numitei Biserici de Stat zoroastriene" (pp. 199-205); Cap. „Creştinismul iranian: între primele forme de organizare şi primele persecuţii (224-340)" (pp. 207-212); Cap. „Şapur II şi persecuţiile împotriva creştinilor" (pp. 217-222); Cap. „Biserica creştină din Iran devine autocefală" (pp. 237-244); Cap. „Biserica din Iran devine „nestoriană" (pp. 263-281), în:** ***Istorie şi civilizaţie iraniană până la cucerirea arabă*****, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, 307 p.**

CHAILLOT, **C.,** ***Rolul imaginilor sfinte și cinstirea icoanelor în Bisericile Ortodoxe Orientale*****, trad. din lb. engleză de Emil M. Mărginean, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018.**

CHAILLOT, **C.,** ***Biserica Asiriană a Răsăritului: istorie şi geografie*****, traducere din limba engleză de Emil M. Mărginean, Presa Universitară Clujeană, 2021.**

CHIALA, **Sabino,** ***Isaac Sirianul. Asceză singuratică şi milă fără sfârşit*****, trad. de Maria-Cornelia Ică şi diac. Ioan I Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2012.**

CHIALA, **Sabino,** ***Avva Avraam Sirul. Obștea sa și rânduielile Marii Mănăstiri*****, trad. din limba italiană de Aida Teodorescu, Editura Sf. Nectarie, Arad, 2020.**

COSTEA, **Pr. Gheorghe (Drd.), „Promotori ai traducerilor din limba greacă în siriacă și arabă",** ***Mitropolia Olteniei*****, 5-9/2019, pp. 147-156.**

le COZ, **Raymond,** ***Istoria Bisericii Siro-orientale. Creştinii din Irak, Iran şi Turcia*****, trans. by Octavian Gordon and Aida Teodorescu, Editura Sf. Nectarie, Arad, 2021.**

DĂIAN, **Ioan Alexandru,** ***Biserica Asiriană în secolele VII-IX*****, teză de doctorat (coord. Nicolae Chifăr), Univ. „Lucian Blaga", Sibiu.….susţinută în 2014…**

DODIȚĂ, **Andra Ramona, „Nestorienii în perioada Imperiului Abbasid", în** ***Axis*****, 4/2014, pp. 40-50.**

.......Efrem Sirul – traduceri: IMNELE....ed. Deisis.........

ENCIU, **Mădălin,** ***Literatura legendară a Adormirii Maicii Domnului. Textul siriac «şase cărţi». Textul grecesc atribuit Sfântului Ioan Teologul. Aspecte spiritual-teologice*****, teză de doctorat (coord. Ioan Ică jr.), Univ. „Lucian Blaga" Sibiu, 2014.......**

FERARU, Remus Mihai, „Biserica necalcedoniană siro-iacobită în secolele VI-VII", în *Qvaestiones romanicae* VIII.2 (2020), pp. 126-137.

FOTESCU-TAUWINKEL, Carmen, „Creştinismul siriac – o *terra incognita*?", în: *Mozaic teologic IV*, 2007.

FOTESCU-TAUWINKEL, Carmen, „Între cuvânt şi tăcere. Viziunea teologică a lui Efrem Sirul şi problema cunoaşterii lui Dumnezeu", în: *Studia Universitatis Babes Bolyai: Theologia Catholica*, 4, *Series theologia-philosophia*, 2007.

FOTESCU-TAUWINKEL, Carmen, „Imnografia şi cântul liturgic în tradiţia siriacă. Scurtă cercetare privind originea, caracterul şi interacţiunea acestora cu tradiţia bizanzină", în *Studia UBB Theologia Catholica, LIV* 2, 2009, pp. 115-129.

KONDOTHRA M. George, „Educaţia teologică în tradiţia ortodoxă orientală şi în mişcarea ecumenică", în *Revista Teologica*, 1/2011, pp. 43-52. (prezintă și educația teol în Biserica Sir Malankara).

ICĂ jr., Ioan, „Efrem, creştinismul siriac şi cealaltă teologie", introducere la Sf. Efrem Sirul, *Imnele raiului*, Deisis, Sibiu, 2010 (publicat și în S. BROCK, S., *Ochiul luminos. Sfântul Efrem Sirul...*, Deisis, 1998).

IONIŢĂ, Virgil, „Contribuţia creştinilor sirieni la dezvoltarea culturii arabe. Cultura islamică", în: *Studii Teologice*, 3-4/2003, pp. 139-163.

Iosif Hazzaya, Avva, văzătorul de Dumnezeu, *Scrieri duhovniceşti*, trad., studiu introductiv şi note de Ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, 2019.

Isaac Sirul, Sfântul, *Cuvinte către singuratici*, partea a II-a, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, ^{2}2007.

Isaac Sirul, Sfântul, *Cuvinte către singuratici*, partea a III-a, recent regăsită, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, ^{2}2007.

Isaac Sirul, Sfântul, *Cuvinte pentru nevoinţă*, trad. de monahul Maxim, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, ^{2}2017.

Isaac Sirul, Sfantul, …. trad. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2022.

KAVVADAS, Nestor, *Pnevmatologia Sfântului Isaac Sirul*, trad. din lb. germană de Marian Pătru, Doxologia, Iaşi, 2016.

Macar, Andrei, „Structuri de învăţământ religios în Edessa. «Şcoala perşilor»", în: *Studii Teologice*, nr. 1 (2015), pp. 129-158.

Macar, Andrei, „Liturghia Sfinţilor Apostoli Addai si Mari. Expresie liturgică a creştinismului siro-orientali şi etapele dezvoltării ei istorice", în: Viorel Sava (ed.), *Cercetare şi dialog teologic astăzi* (Studia Theologica Doctoralia 9), Ed. Doxologia, Iaşi, 2017, pp. 411-426.

Macar, Andrei, „Viaţa sacramentală a creştinilor siro-orientali. Despre Sfintele Taine în Biserica Asiriană a Răsăritului", în *Studii Teologice*, 1/2017, pp. 175-205.

Macar Andrei, „Poezia creştină siriacă în Antichitatea târzie. O scurtă introducere în elementele ei definitorii", în *Altarul Reîntregirii*, 2/2021, p...

Megheşan, Dumitru, „Teologie şi poezie în gândirea Sf. Efrem Sirul", în *Orizonturi Teologice*, 1 (2000), nr. 3, pp. 19-38.

Miller, Dana, „Istoria şi teologia Bisericii Răsăritului din Persia până la sfârşitul secolului VII", trad. din lb. engleză de diac. Ioan I. Ică jr., în: Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici*, partea a II-a..., pp. 465-536.

***Mireasa Luminii. Imne din Bisericile Siriene închinate Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*, trad. din lb. engleză de Pr. Ioniţă Apostolache şi Hermina-Maria Apostolache, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2019.**

MÎNDRILĂ, Iustinian-Ioan, „Clerici şi ambasadori. Rolul ierarhiei siro-orientale în relaţiile diplomatice persano-bizanzine din secolul al V-lea", în Viorel Sava (ed.), *Cercetări doctorale în pandemie. Provocări, soluţii, oportunităţi*, (Studia Theologica Doctoralia XIII), Doxologia, Iaşi/Graz, 2021, pp. 389-401.

MÎNDRILĂ, Iustinian-Ioan, „Babai cel Mare şi sistematizarea doctrinei hristologice în Biserica Siro-Orientală (sec. VI-VII)", în Viorel Sava (ed.), *De la lumina rugăciunii la teologia luminii. Aspecte ale cercetării doctorale actuale*, (Studia Theologica Doctoralia XIV), Doxologia, Iaşi/Graz, 2022, pp. 335-347.

MÎRŞANU, Dragoş, „Un exemplu de dialog islamo-creștin în secolul al IX-lea: Corespondența între al-Hashimi și al-Kindi", în *Basileia*, vol. 1 (2008), 1-2, pp. 115-125: https://limo.libis.be/primo-explore/fulldisplay?docid=LIRIAS1882297&context=L&vid=Lirias&search_scope=Lirias&tab=default_tab&lang=en_US&fromSitemap=1 sau https://revistabasileia.wordpress.com/category/revista-basileia/i20081-2/ (15.04.2021).

MUREŞAN, Ioan Sabin, „Dialogul dintre catolicosul nestorian Timotei I şi califul al-Mahdi" – partea 1, în *Revista Teologică*, XII (2002), 2, pp. 107-124.

MUREŞAN, Ioan Sabin, „Dialogul religios care avu loc între califul abasid al-Mahdi şi Timotei/ Patriarh creştin nestorian", în *Revista Teologică*, XII (2002), 4, pp. 72-97 (traducere dialog).

PANAITE, Ovidiu F., „Rolul iudaismului şi al comunităților siro-aramaice în fizionomia doctrinară a creştinismului primar" (I), în: *Altarul Reîntregirii*, 1/2014, pp. 161-181. (republicat în 2019 în: Idem, *Studii de teologie istorică*)

PANAITE, Ovidiu, „Note introductive pentru o contextualizare istorică şi culturală a creştinismului *syriac*", pp. 125-144. (republicat in 2019 în: Studii de teologie istorică)

PARASCHIV, Tudor-Dragoş, „«Marginea de tăcere a Cuvântului». Sfântul Efrem Sirul și Vasile cel Mare despre Taina Teologiei", în *Glasul Bisericii*, LXXX (2021), no. 4-6, pp. 149-189.

PARASCHIV, Tudor-Dragoş, „«Mărgăritarul de mare preț». Euharistia cosmologică a poetului sau botezul unui simbolism uitat în Imnurile Sfântului Efrem Sirul", în *Glasul Bisericii* LXXXI (2022), no. 1-3, pp. 63-141.

PARASCHIV, Tudor-Dragoş, „Teopoetica untdelemnului și tipologia ungerii baptismale în madrāšê-le Sfântului Efrem Sirul", în *Teologie şi educaţie la Dunărea de Jos*, XX (2022), pp. 277-339.

PAPADOPULOS, Stelianos, „Monahismul siriac şi Sfântul Ioan Hrisostom", cap VI în Stelianos PAPADOPULOS, *Monahismul – muntele greu de urcat*, introducere şi traducere de Pr. C. Toma, Ed. Sophia, Bucureşti, 2004, pp. 107-125.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Scrierile Sfântului Isaac Sirul şi circulaţia lor în lumea creştină", în: *Studii Teologice*, nr. 3 (2010), pp. 31-62.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, *Asceza și îndumnezeirea omului în opera Sfântului Isaac Sirul*, teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti, 2014.

- **Asceza și îndumnezeirea omului în opera Sfântului Isaac Sirul, Editura Universităţii din Bucureşti, 2019, 431 p.**

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Biserica siro-orientală până în sec. al VII-lea", în: *Altarul Banatului*, nr. 10-12 (2015), pp. 120-146.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Viaţa Sfântului Isaac Sirul şi izvoarele gândirii sale", studiu în *Tabor*, nr. 11, IX, Noiembrie 2015, pp. 11-18.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Originile şi dezvoltarea monahismului siriac până în secolul al VII-lea", în *Studii Teologice*, XII (2016), 4, pp. 123-152.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Iisus Hristos în gândirea Sfântului Isaac Sirul", *Mitropolia Olteniei*, 9-12/2019, pp. 202-219.

PĂUNOIU, Pr. Georgian, „Sensul duhovnicesc al vieții în scrierile Sfântului Isaac Sirul", în *Orizonturi teologice*, 2/2021, pp. 42-67.

PETRUŢ, Ormenişan, „Acedia în teologia siriacă", în: *Altarul Reîntregirii*, 1/2015, pp. 139-160.

POPA, Cătălin-Ştefan, „O perspectivă hristologică asupra Sfântului Ilie. Liniaritate simbolico-dogmatică în gândirea siriacă (Narsai, Cirus de Edessa şi Iacob de Sarug)", in: *Mitropolia Olteniei*, 9-12/2015, pp. 213-228.

ROBERSON, Ronald, *Bisericile creştine răsăritene. O scurtă prezentare*, Sapientia, 2004 (capitol despre Biserica Asiriana)...

RUS, Remus (ed.), *Filocalia siriacă. Iubirea de frumos şi înţelepciune – calea spre desăvârşire. Vol. I-II*, trad., selecţie de texte, note şi comentarii de Remus Rus, Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2014/2021.

Rus, Remus (trad.), *Fecioara Maria în literatura ortodoxa și veche orientala*, trad. Remus Rus, Editura Univers Enciclopedic, 2017, 248 pp. (capitole: *Epistola lui Iacob de Edessa catre Ioan Stalpnicul despre genealogia Fecioarei Maria*; *Naşterea şi copilăria lui Iisus în literatura siriacă (extrase)*.

SAVA, Viorel, „Liturghia Sfinţilor Apostoli din ritul Chaldeiean. Prezentare şi evaluare", în: Pr. V. Sava (ed.), *Studia Theologica Doctoralia* VII, Doxologia, Iaşi, 2015, pp. 25-43.

SPINEI, Victor, „Realităţile etnico-politice de la Dunarea de Jos în secolele XI-XII în cronica lui Mihail Sirianul", în, *Revista de istorie*, vol. 37 (1984), pp. 126-148

TAMCKE, Martin, *Creştinii din Tur Abdin. O introducere în istoria Bisericii Ortodoxe Siriace*, trad. din lb. germană de Dragoş Boicu, Ed. Andreiană, Sibiu, 2015.

TAMCKE, Martin, *Crucea sub semilună*, traducere de Mugurel Păvălucă, Editura Psyche, Bucureşti, 2006.

TAMCKE, Martin, *Creştinii din lumea islamică. De la Mahomed până în prezent*, trad. din limba germană de Catalin-Ştefan Popa, revizuire trad. de Vasile-Adrian Carabă, Ed. Nemira, 2018.

TAMCKE, Martin, „Ce îl face pe un monah să fie monah", traducere din lb. germ. de Catalin-Stefan Popa, în…..volum simpozion Severin….

TAMCKE, Martin, „O legendă despre caracterizarea mişcării ecumenice din mediul cultural est-sirian", în *Revista Teologică*, trad. de Daniel Buda, 2/2020, pp. 27-36.

TAMCKE, Martin, „Portretul lui Iosif în scrierile Sfântului Efrem", trad. din lb. engleză de drd. Iulia Petrariu, în *Teologie şi viaţă*, XCVIII (2022), 5-8 Supliment, pp. 208-220.

TANG, Marcel, *Isaac Sirul: ascet şi mistic*, Astra Museum, Sibiu, 2017.

ŢEPELEA, Marius, „Teologi mai însemnaţi ai Bisericilor vechi-orientale", în *Orizonturi teologice*, Oradea, nr. 3/2000, pp. 173-188.

ŢEPELEA, Marius, „Biserica Asiriană a Răsăritului. Scurt istoric", în *Orizonturi teologice*, 2/2009, pp. 24-40.

TIMOFTE, Răzvan, „Mariologia la teologii nestorieni", în „Revista Teologică", nr. 2, 2008, pp. 185-203.

TIMOFTE, Răzvan, „Scriitori, teologi, părinţi mai însemnaţi ai Bisericii Siriene", în *Revista Teologică*, 4, 2008, pp. 195-228.

TOMOIOAGĂ, Ilie Ioachim, *Elementele materiale utilizate în Taina Euharistiei. Simbolism, semnificaţie istorico-liturgică, studio comparativ cu Bisericile Vechi – Orientale*, teză de doctorat îndrumată de Laurenţiu Liviu Streza, Sibiu, 2016. Pentru cuprins si rezumat, vezi: https://doctorate.ulbsibiu.ro/wp-content/uploads/Rezumat-Tomoiaga.pdf (15.04.2021). – Publicare 2021 – Presa Universitară Clujeană

- **Cap. III.3. Biserica Siriană; (pp. 156-170);**
- **Cap. III.4. Biserica Siriană Indiană din Malabar (Malankara) (pp. 171-175);**

TOROCZKAI, Ciprian-Iulian, „Viaţa spirituală în viziunea unui mistic siriac: Avva Iosif Hazzaya", în: *Transilvania*, nr. 5-6 (2019), pp. 85-96.

VESA, Valentin, *Cunoaşterea lui Dumnezeu la Sfântul Isaac Sirul*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2013.

VESA, Valentin, „Teologie academică și teologie monahală – două abordări contrastante în comunitatea siro-orientală a secolelor VI și VII. Analiză istorică", în: *Studia UBB Theol. Orth.*, vol. 59 (LIX), 2014, 1, pp. 99-109.

VESA, Valentin, „Cunoaşterea lui Dumnezeu la Sfântul Isaac Sirul: etape şi formare. Elemente introductive", în: *Altarul Reîntregirii*, 1/2015, pp. 99-116.

VESA, Valentin (Benedict), Daniela Ivanovici, *Canoane şi reguli monahale în spaţiul siro-oriental*, Ed. Renaşterea, 2020 / 2019 ??. – de negasit

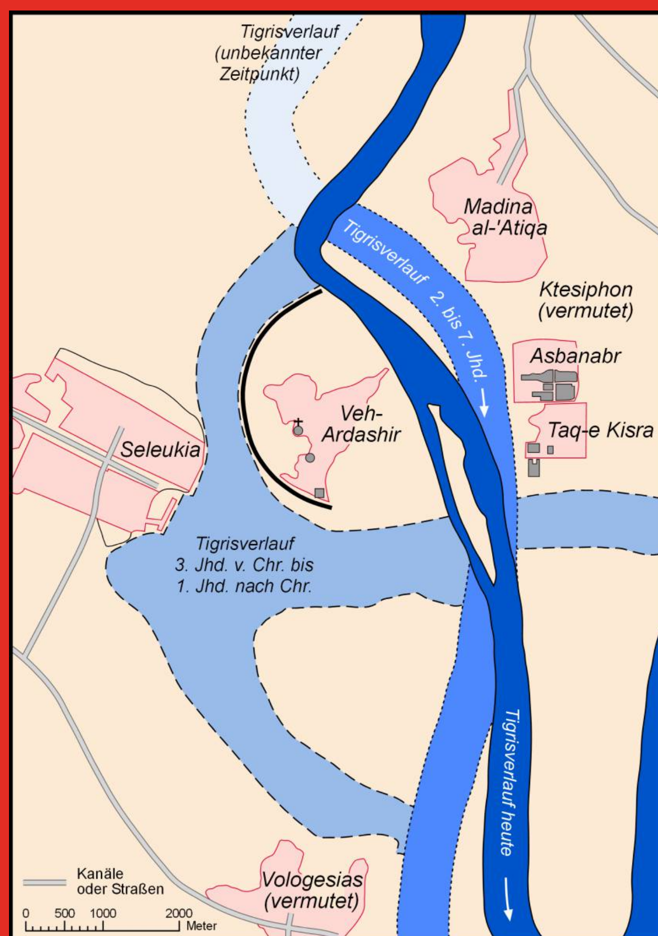
WINKLER, Dietmar W., KLAUS Augustin, *Bisericile din Răsărit. O scurtă prezentare, Bucureşti*, (capitol despre Biserica Asiriană)....traducere din limba ....de ....., Editura...., 2003.

WINKLER, Dietmar W., BAUM, Wilhelm, *Biserica Asiriană a Răsăritului. O scurtă introducere în istoria creştinismului siro-oriental*, traducere din limba germană de Andrei Macar, Doxologia, 2020.

WRIGHT, William, *Istoria literaturii creştine siriace*, trad. şi introducere de Remus Rus, Ed. Diogene, Galaţi, 1996.

Cuprins

1.

1. Seleucia – Ktesiphon, pe drumul mătăsii, hartă arheologică, albia veche și actuală a fluviului Tigru.
Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Seleukia-Ktesiphon.

2.

2. Cruce asiriană (nestoriană), azi în Muzeul Mary sau Meru, Merw, Turkmenistan.
Luat din: Nestorianisches Kreuz (bigenc.de)

ISBN: 978-606-37-2270-7
ISBN: 973-610-439-7
ISBN 978-973-610-439-8